

LA GUERRA CIVIL CATALANA I LA CRISI
FINANCERA DE BARCELONA DURANT EL
REGNAT DE JOAN II (1458-1479)

Laura Miquel Milian

Per citar o enllaçar aquest document:
Para citar o enlazar este documento:
Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/670979>

<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>

Aquesta obra està subjecta a una llicència Creative Commons Reconeixement

Esta obra está bajo una licencia Creative Commons Reconocimiento

This work is licensed under a Creative Commons Attribution licence

TESI DOCTORAL

LA GUERRA CIVIL CATALANA
I LA CRISI FINANCERA DE BARCELONA
DURANT EL REGNAT DE JOAN II (1458-1479)

Laura Miquel Milian

2020

TESI DOCTORAL

LA GUERRA CIVIL CATALANA
I LA CRISI FINANCERA DE BARCELONA
DURANT EL REGNAT DE JOAN II (1458-1479)

Laura Miquel Milian

2020

PROGRAMA DE DOCTORAT EN CIÈNCIES HUMANES,
DEL PATRIMONI I DE LA CULTURA

Co-dirigida per:
Dr. Pere Orti Gost
Dr. Pere Verdés Pijuan

Tutor: Dr. Pere Orti Gost

Memòria presentada per optar al títol de doctora per la Universitat de Girona

El Dr. Pere Orti Gost, de la Universitat de Girona, i el Dr. Pere Verdés Pijuan, de la Institució Milà i Fontanals de recerca en Humanitats del CSIC,

DECLAREM:

Que el treball titulat “La guerra civil catalana i la crisi financera de Barcelona durant el regnat de Joan II (1458-1479)”, que presenta Laura Miquel Milian per a l’obtenció del títol de doctora, ha estat realitzat sota la nostra direcció i que compleix els requisits per poder optar a Menció Internacional.

I, perquè així consti i tingui els efectes oportuns, signem aquest document.

Barcelona, 27 de juliol de 2020

Pere Orti Gost

Pere Verdés Pijuan

Agraïments

L'any 2008 vaig començar la llicenciatura d'història sense haver-me aturat a pensar ni un moment en què faria quan l'acabés, i quan va ser el torn del màster en Cultures Medievals el 2013 les meves idees no eren gaire més clares. Així, quan el 2015 se'm va oferir la possibilitat de presentar-me a una beca FPI, no vaig dubtar ni un moment a acceptar-la, i aquest n'és el resultat. Per tant, en primer lloc haig d'agrair als meus directors de tesi, Pere Orti i Pere Verdés, que confiessin prou en mi per donar-me aquesta oportunitat única d'endinsar-me de ple en el món de la recerca i, sobretot, que acceptessin dirigir-me la tesi. Les virtuts que pugui tenir són, en gran part, resultat de les seves idees, esforç i erudició, i em costa explicar com d'afortunada i segura m'he sentit aquests anys treballant al seu costat. Aquesta gratitud arriba també, com no podia ser d'altra forma, al Manuel Sánchez, que ha esdevingut l'*avi acadèmic* de molts, fent servir una expressió ja emprada per altres anteriorment però que resulta ben escaient. Poder formar part del grup de recerca que inicià ara ja fa uns quants anys és tot un honor.

Si bé el resultat d'aquesta recerca es presentarà a la Universitat de Girona, sobre la qual no puc deixar de mencionar les enormes facilitats que sempre m'ha brindat per fer tots els tràmits necessaris, s'ha dut a terme en pràcticament la seva totalitat a la Institució Milà i Fontanals del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, a Barcelona. D'aquesta vull destacar diverses coses. En primer lloc, com de ben acollida m'he sentit sempre per tot el seu personal, des del d'administració fins als científics d'altres disciplines, ja quan vaig entrar-hi per primera vegada com a estudiant de màster. En segon lloc, la meravellosa biblioteca, sense la qual aquesta tesi tal com es presenta aquí no existiria. La paciència que han tingut la Marta, l'Ángeles, el Ramon, la Irene i la Fina amb mi ha estat infinita, i els n'estic molt agraïda. I per últim, els membres presents, passats i "temporals" del grup "El Mediterrani i la Corona d'Aragó: història, llengua i cultura", gent fantàstica al costat dels quals la feina més feixuga esdevé més agradable. Parlo, doncs, de la Roser Salicrú, l'Ana Gómez, l'Ivan Armenteros, el Jordi Morelló, la Victòria Burguera, l'Esther Tello, la Julia Conesa, l'Elena Maccioni, la Marta Manso, el Carlos Prieto, la Marta Punsola, l'Anahí Álvarez, l'Albert Reixach, l'Alessandro Rizzo i tants d'altres que han passat temporades més o menys llargues entre els passadissos plens de llibres de la Milà.

La tesi, però, no s'ha dut a terme només a Barcelona. L'any 2017 vaig poder gaudir d'una estada de dos mesos al Corpus Christi College d'Oxford, dirigida pel professor John Watts, i el 2018 d'una de tres mesos a la Universität Heidelberg, tutelada pel professor Nikolas Jaspert. Més enllà de la interessant experiència que sempre suposa marxar una temporada de la ciutat natal, vull agrair-los a tots dos la bona predisposició mostrada i les interessants idees que em van proporcionar de cara a la meva recerca.

El fet d'haver estudiat tant la carrera com el màster a la Universitat de Barcelona, i formar part d'una institució tan fantàstica com ho és Ardit (i també la seva escissió musical, Ardit Ensemble), ha facilitat que encara tingui una relació molt estreta amb alguns dels membres de l'antic departament de paleografia i història medieval. No oblidó l'ajuda i companyia que durant aquests anys he obtingut del Daniel Piñol, l'Ignasi Baiges, la Marta Sancho, la Mireia Comas, l'Elena Cantarell, la Rosa Lluch, el Pau Castell, la Delfi Nieto i el sempre enyorat Prim Bertran, en gran part el responsable que finalment m'acabés enamorant de la història medieval. Tampoc voldria deixar de mencionar els membres d'altres centres que he tingut a la vora al llarg d'aquest temps, com el Lluís To, l'Alejandro Martínez, el Lluís Sales (sense l'ordinador del qual no sé si hauria pogut acabar la tesi a temps...!), l'Eduard Juncosa, la Miriam Palomba, la Martina del Popolo, l'Araceli Rosillo, el Sergi Sancho, el José Manuel Triano, l'Aina Palarea, i molts més de qui he pogut aprendre tantes coses.

Menció apart mereixen els "nens" o membres del grup "Miquel Bonany": el Pol Junyent, el Pol Bridgewater, el Xavi Costa i el Jaume Marcé. Des que ens vam trobar quan la majoria encara fèiem el màster, al seu costat he après i m'he divertit a parts iguals. No puc imaginar uns companys de fatigues millors, i no tinc cap dubte que anar a Leeds sense ells no hagués tingut ni la meitat de gràcia.

També els meus amics de la carrera, perquè malgrat veure'ls poc quan ens trobem tinc la sensació de no haver deixat mai les aules de la UB-Raval. Especialment el Ferran, per haver sigut un company de pis immillorable durant tres anys i mig; l'Alejandro i la Nerea, per organitzar unes vetllades polítiques en què fins i tot una *outsider* com jo gaudeix de mala manera, i, com no, la Laia i el Víctor, el pis dels quals és ja la meva residència badalonina oficial. De fet, moltes vegades em pregunto si, de no haver sabut que el Víctor estudiaria història, jo m'hagués animat a fer-ho, així que sospito que aquesta tesi li deu alguna cosa més enllà del meu agraïment pels quinze anys d'amistat que ens uneixen. Vull recordar també la Carla, la Mariona i el Jaume, per formar part d'un club de lectura/gastronòmic perfecte per oblidar les angoixes

quotidianes, i la “gent de la Pasqua”: el Pau Nin, el Pablo, el Rubén, la Marina, la Irene i l’esquívol Bernat (i la petita Clara!), per descobrir-me música i jocs de taula fantàstics. I, és clar, els meus altres companys de pis de Barcelona, el Manel i el Dani, i de Heidelberg, la Magdalena i la Nadine, per fer-ho tot tan còmode i fàcil.

Ja fa molts anys que visc al barri de Poblenou, i no puc negar que la gent que en forma part ha influenciat tant qui sóc com la meva manera d’entendre el món. Parlo especialment de les meves estimades “Pixus” i la gent de “Planazos”: la Mariona, la Berta M., la Berta V., l’Agnès, la Nina, la Sandra, la Jessica, l’Alba, la Núria i la Laura G; l’Aleix L., el Rafa, el Frede, l’Aleix O., el Marc i el Pablo. Ja fa molts anys que caminem junts, i espero continuar fent-ho durant molt més temps. I també de la Júlia, la Maria i el Sergi, amb qui gaudeixo dels millor sopars romàntics que hi ha.

El Fede m’ha animat sempre i ha cregut en mi fins i tot (o potser millor sobretot) quan jo estava massa cansada per fer-ho. El seu suport constant ha resultat essencial en els últims i esgotadors mesos de redacció de la tesi, i li ho agraeixo de tot cor.

I, finalment, vull esmentar la meva família. Avis, tiets, cosins i padrins s’han interessat sempre per la meva feina i m’han donat tot el seu suport. Valoro especialment el caliu dels primers, Pere, Alícia, Alejandro, Ana i Paquita: tot i no acabar d’entendre per què mai deixava la “universitat”, sempre s’han preocupat de fer-me saber com d’orgullosos se sentien de “su nieta la mayor”, en paraules de la iaia Ana. Tenir-los al meu costat és una sort difícil d’expressar amb paraules.

El meu germà, Pau, que s’ha apassionat sempre per tot el que feia malgrat jo ser incapaç de correspondre’l, ni tan sols remotament, mostrant un mínim interès pel món dels cotxes. La distància mai ha estat un obstacle per sentir-lo molt a la vora. La meva germana, Júlia, que en seguir el camí de les lletres obert per mi en el nucli familiar ja fa uns quants anys m’ha fet molt feliç i he pogut creure que potser sí que ens assemblem encara que el nostre aspecte exterior no ho mostri. El meu pare, Ramon, i la Lluïsa, que han sabut entendre què implica dedicar-se a la recerca, fins i tot quan es tracta de camps aparentment tan allunyats com són la física i la història. Deixant de banda el cert escepticisme inicial, han compartit la meva alegria d’haver dedicat els darrers anys a l’apassionant –i també exigent– vida de l’investigador. I, especialment, la meva mare, Anna, i el Xavi, que m’han encoratjat i recolzat sempre, tot fent-me creure que podia aconseguir tot el que em proposés. Tinc molt clar que si aquestes pàgines han pogut ser escrites és gràcies a ells, que m’han acompanyat en tots i cada un dels meus projectes.

Abreviatures utilitzades

ACA	= Arxiu de la Corona d'Aragó
AHCB	= Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB	= Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
c.	= <i>circa</i>
CODOIN	= Colección de Documentos Inéditos
CSIC	= Consejo Superior de Investigaciones Científicas
d.b.	= diners barcelonins
f.	= foli / folis
ll.b.	= lliures barcelonines
n.	= nota
núm.	= número
r	= recte
ref.	= referència
reg.	= registre
s.b.	= sous barcelonins
s.d.	= sense datar
s.f.	= sense foliar
v	= vers
vol.	= volum / volums

Publicacions derivades de la tesi

Laura Miquel Milian, «Barcelona i els seus reis: la relació del Consell de Cent amb els monarques “intrusos” durant la guerra civil catalana», *eHumanista IVITRA* 14 (2018): 92-109

Laura Miquel Milian, «Controlar los salarios públicos en tiempos de crisis: las retribuciones municipales en la Barcelona del siglo XV», en *Trabajar en la ciudad medieval europea*, ed. Jesús Ángel Solórzano Telechea i Arnaldo Sousa Melo (Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2018), 189-208

Laura Miquel Milian, «La estructura del primer banco público de Europa: la Taula de Canvi de Barcelona (siglo XV)», *Medievalismo* 29 (2019): 297-321.

Resum

El propòsit de la present tesi doctoral és estudiar les finances municipals de Barcelona durant el segle XV i observar fins a quin punt aquest indicador econòmic pot servir per establir l'impacte de l'anomenada "crisi baixmedieval" a la capital catalana. Concretament, partint de les diferents teories historiogràfiques que s'han ocupat de la qüestió, s'analitzen les repercussions de la guerra civil catalana de 1462-1472 en l'erari del municipi de Barcelona. Per fer-ho, s'ha volgut estudiar l'estat de la tresoreria de la ciutat al llarg del regnat de Joan II (1458-1479), amb l'objectiu d'observar-ne l'estat abans, durant i després del conflicte bèl·lic. El treball es divideix en tres parts principals. La primera, formada pels capítols 2 i 3, està dedicada a les institucions que, d'una manera o altra, influïren en la marxa de les finances urbanes: tant aquelles de tipus governamental com les responsables més immediates de la hisenda de la Ciutat Comtal. Aquest marc inicial permet entendre millor les dades exposades en les altres dues parts, els capítols 4 i 5, l'una centrada en els ingressos del tresorer municipal i l'altra en les seves despeses. La segona part, en què s'aborden els ingressos, s'ha dividit en els dos grans tipus de recursos amb què comptava Barcelona: els no financers, formats pels diferents impostos i rendes del Consell, i els financers, procedents del crèdit a curt i, sobretot, a llarg termini. Pel que fa a la tercera part, la de les despeses, s'han seguit paràmetres funcionals per classificar-les tipològicament en les següents categories: administració (salari, plets, ambaixades...), serveis (abastament, obres, host...), transferències (al rei i a la Diputació del General) i deute (fonamentalment, censal). Tot plegat contribueix a proporcionar una visió força completa de les finances municipals durant el regnat de Joan II i de les conseqüències nefastes que la guerra civil comportà. Així mateix, constitueix un bon indicador per valorar, més en general, la situació de Barcelona a la fi del conflicte, confirmant les tesis que consideren la contesa com un daltabaix per a l'economia de la ciutat.

Resumen

El propósito de esta tesis doctoral es estudiar las finanzas municipales de Barcelona durante el siglo XV y observar hasta qué punto este indicador económico puede usarse para establecer el impacto de la llamada “crisis bajomedieval” en la capital catalana. Concretamente, partiendo de las distintas teorías historiográficas que se han ocupado de la cuestión, se analizan las repercusiones de la guerra civil catalana de 1462-1472 en el erario del municipio de Barcelona. Para hacerlo, se ha querido estudiar el estado de la tesorería de la ciudad a lo largo del reinado de Juan II (1458-1479), con el objetivo de observar su estado antes, durante y después del conflicto bélico. El trabajo se divide en tres partes principales. La primera, formada por los capítulos 2 y 3, está dedicada a las instituciones que, de un modo u otro, influyeron en la marcha de las finanzas urbanas: tanto aquellas de tipo gubernamental como las responsables más inmediatas de la hacienda de la Ciudad Condal. Este marco inicial permite entender mejor los datos expuestos en las dos partes siguientes, los capítulos 4 y 5, una centrada en los ingresos del tesorero municipal y otra en sus gastos. La segunda parte, en la cual se abordan los ingresos, se ha dividido en los dos grandes tipos de recursos con los que contaba Barcelona: los no financieros, formados por los distintos impuestos y rentas del *Consell*, y los financieros, procedentes del crédito a corto y, sobre todo, a largo plazo. Por lo que respecta a la tercera parte, la de los gastos, se han seguido parámetros funcionales para clasificarlos tipológicamente en las siguientes categorías: administración (salarios, pleitos, embajadas...), servicios (abastecimiento, obras, hueste...), transferencias (al rey y a la Diputación del General) y deuda (básicamente, censal). Todo ello contribuye a proporcionar una visión bastante completa de las finanzas municipales durante el reinado de Juan II y de las consecuencias nefastas que tuvo la guerra civil. Del mismo modo, constituye un buen indicador para valorar, más en general, la situación de Barcelona al finalizar el conflicto, confirmando las tesis que consideran la contienda como un descalabro para la economía de la ciudad.

Abstract

The intention of this doctoral thesis is to study the municipal finances of Barcelona in the fifteenth century and to see how far this economic indicator may serve to establish what kind of impact the so-called “late medieval crisis” had on the Catalan capital. Specifically, starting from the different historiographical theories that have looked at the question, the repercussions of the Catalan civil war (1462-1472) on the municipal exchequer of Barcelona are analysed. To do so, the aim has been to study the state of the city’s treasury during the whole reign of King John II (1458-1479), in order to observe what state it was in before, during, and after the war. The study is divided into three main parts. The first, chapters 2 and 3, is devoted to the institutions that in one way or another influenced the development of the city’s finances: those of a governmental nature and those most directly responsible for the city’s treasury. This initial framework enables us to better understand the figures given in the following two parts, chapters 4 and 5, one focused on the revenue of the municipal treasurer and the other on his expenditure. The second part has been split into two groups, looking at the two main types of revenue that Barcelona had: the non-financial, made up of the council’s different taxes and incomes, and the financial, from short-term and, above all, long-term loans. With regard to the third part, functional parameters have been followed in order to classify the expenditure typologically into the following categories: administration (salaries, lawsuits, embassies...), services (supplies, works, the army...), monetary transfers (to the king and to the Diputació del General) and debt (annuities, basically). All told it helps to provide quite a complete view of the municipal finances during the reign of King John II and of the disastrous consequences of the civil war. It is also a good indicator for assessing, more generally, the situation of Barcelona after the war, confirming the theses that consider the war to have been a major upheaval for the city’s economy.

Sumari

Agraïments	i
Abreviatures utilitzades	iv
Publicacions derivades de la tesi	v
Resum	vi
Sumari	ix
Índex de documents	xiii
Índex de taules	xiv
Índex de gràfics	xvii

1. INTRODUCCIÓ **1**

1.1. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	1
1.2. OBJECTIUS, METODOLOGIA I ESTRUCTURA	13
1.3. FONTS I BIBLIOGRAFIA	16
1.3.1. FONTS	16
1.3.1.1. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona	16
Documentació de caràcter normatiu	17
Documentació de caràcter comptable	19
Sèries complementàries	21
1.3.1.2. Altres arxius	23
1.3.1.3. Fonts editades	24
1.3.2. BIBLIOGRAFIA	28

2. EL CONTEXT POLÍTIC: UN MOSAIC D'INSTITUCIONS **49**

2.1. LES COMPLEXES RELACIONS AMB LA MONARQUIA	49
2.1.1. JOAN II	50
2.1.2. ENRIC IV DE CASTELLA	58
2.1.3. PERE DE PORTUGAL	64
2.1.4. RENAT D'ANJOU	70
2.1.4.1. Joan de Lorena, lloctinent	72
2.1.4.2. Joan de Calàbria, Renat i la fi de la guerra	77
2.1.5. EL RETORN DE JOAN II	80
2.2. LA COL·LABORACIÓ AMB LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL	86
2.2.1. LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL A LA VIGÍLIA DE LA GUERRA	86
2.2.2. EL NAIXEMENT DEL CONSELL DEL PRINCIPAT	88
2.2.3. L'ACTUACIÓ CONJUNTA DE LA DIPUTACIÓ I EL CONSELL DE CENT	90
2.3. ELS AJUSTAMENTS EN L'ESTRUCTURA DE GOVERN MUNICIPAL	94
2.3.1. LA CONFIGURACIÓ DEL MUNICIPI FINS A 1458	95
2.3.2. L'EXECUTIU: ELS CONSELLERS	98
2.3.2.1. La labor dels consellers durant la guerra	100
2.3.2.2. Els intents de control reial	104
2.3.3. EL CONSELL ASSESSOR: EL TRENTENARI	108
2.3.4. LA CREACIÓ DE COMISSIONS ESPECIALS	113
2.3.4.1. La Setzena de guerra	115
2.3.4.2. La comissió de la subvenció dels cavalls	117
2.3.5. EL PAPER DEL CONSELL DE CENT	118

3. L'ADMINISTRACIÓ FINANCERA DEL MUNICIPI	125
3.1. EL CLAVARI I ELS RACIONALS	125
3.1.1. EL CLAVARI	125
3.1.1.1. Les característiques de la tresoreria municipal	126
3.1.1.2. El clavari durant el regnat de Joan II	133
3.1.2. ELS RACIONALS	136
3.1.2.1. Les característiques de la intervenció municipal	137
3.1.2.2. Els racionals durant el regnat de Joan II	140
3.2. LA TAULA DE CANVI	148
3.2.1. ORIGEN I DESENVOLUPAMENT DEL BANC MUNICIPAL	149
3.2.2. ESTRUCTURA DE LA TAULA	155
3.2.2.1. Els administradors	156
3.2.2.2. Els càrrecs tècnics	159
Els escrivans	160
Els pesadors i reconeixadors de monedes	164
Els servidors i el bastaix	167
3.2.2.3 Els oïdors de comptes	170
3.2.2.4. La taula del contrast	174
3.2.2.5. El material de la Taula de Canvi	177
3.2.3. LA TAULA DE CANVI DURANT EL REGNAT DE JOAN II	179
4. ELS RECURSOS DEL CONSELL	185
4.1. L'EVOLUCIÓ DELS INGRESSOS NO FINANCERS	185
4.1.1. ABANS DE LA GUERRA CIVIL (1458-1462): UNS RECURSOS ESTABLES	186
4.1.1.1. Les imposicions municipals	188
La gestió de les imposicions	190
Recaptació i rendiment	203
4.1.1.2. Les rendes del Consell	240
La baronia d'Elx i Crevillent	241
La baronia de Montcada	243
El pont de Sant Boi	245
La consignació de les rendes de la Batllia General	246
4.1.2. DURANT LA GUERRA (1462-1472): LA CONTRACCIÓ DELS RECURSOS	248
4.1.2.1. Les imposicions i altres drets sobre el comerç	249
Les conseqüències fiscals del context bèl·lic	249
L'increment de la pressió fiscal	285
Recaptació i rendiment	308
4.1.2.2. La recuperació de l'impost directe	323
4.1.2.3. El residu de les rendes	328
La baronia de Montcada	329
El pont de Sant Boi	330
La consignació de les rendes de la Batllia General	332
4.1.3. DESPRÉS DE LA GUERRA (1472-1479): ELS INTENTS DE RECUPERACIÓ	337
4.1.3.1. Les imposicions i altres drets	337
Els canvis en el sistema tributari	338
Recaptació i rendiment	356
4.1.3.2. L'impost directe	363
4.1.3.3. Les rendes	365
La baronia de Montcada	365
El pont de Sant Boi	368
La consignació de les rendes de la Batllia General	370
4.1.4. RECAPITULACIÓ: UNA CRISI FISCAL	373
4.2. L'EVOLUCIÓ DELS INGRESSOS FINANCERS	374
4.2.1. L'INCREMENT DE L'ENDEUTAMENT CENSAL	374

4.2.1.1. El deute censal: algunes consideracions prèvies	375
4.2.1.2. El volum del deute en vigílies de la guerra	378
4.2.1.3. Les emissions de 1462-1467	379
El deute ordinari	379
El deute extraordinari	386
4.2.1.4. Les emissions de 1468-1472	389
El deute ordinari	389
El deute extraordinari	392
4.2.1.5. Les emissions de 1472-1479	397
L'evolució del deute ordinari durant la postguerra	397
El recurs al deute extraordinari	399
4.2.1.6. El perfil divers dels censalistes	401
Els censalistes de 1462-1479	403
Els compadors de deute ordinari	408
Els compradors de deute extraordinari	419
4.2.1.7. Recapitulació: el desequilibri financer	425
4.2.2. EL COL·LAPSE DE LA TAULA DE CANVI	427
4.2.2.1. Les dificultats creixents del banc municipal	428
4.2.2.2. La suspensió de pagaments i la nova Taula de Canvi	433

5. LES DESPESES DEL MUNICIPI **445**

5.1. L'APARELL ADMINISTRATIU DEL CONSELL	446
5.1.1. ELS SALARIS ORDINARIS DELS CÀRRECS MUNICIPALS	447
5.1.2. LES MISSATGERIES I DESPESES DE REPRESENTACIÓ	454
5.1.2.1. Els síndics a Corts	454
5.1.2.2. Altres missatgeries	457
5.1.3. ALTRES DESPESES ADMINISTRATIVES	465
5.1.3.1. Les retribucions extraordinàries	465
5.1.3.2. Les despeses de material	467
5.1.3.3. Les despeses judicials	471
5.1.3.4. Despeses administratives diverses	472
5.2. EL COST DE LES NECESSITATS COMUNITÀRIES	475
5.2.1. ELS SERVEIS SOCIALS INELUDIBLES	477
5.2.1.1. L'abastament frumentari	477
5.2.1.2. El suport espiritual	486
5.2.1.3. L'assistència als desvalguts	492
5.2.2. LA SEGURETAT I DEFENSA DE LA CIUTAT	498
5.2.3. LES OBRES PÚBLIQUES	510
5.2.3.1. El reforçament de les muralles	510
5.2.3.2. El manteniment del pont de Sant Boi	516
5.2.3.3. Altres obres menors	527
5.3. LES TRANSFERÈNCIES AL REI I A LA DIPUTACIÓ	536
5.3.1. UNA PRESTACIÓ INELUDIBLE: L'USATGE <i>PRINCEPS NAMQUE</i>	537
5.3.1.1. La invocatòria de 1464	538
5.3.1.2. La invocatòria de 1467	542
5.3.1.3. La invocatòria de 1473	547
5.3.1.4. Les invocatòries de 1474	552
5.3.1.5. Les invocatòries de 1475 a 1478	559
5.3.2. ALTRES PAGAMENTS A LA MONARQUIA	562
5.3.2.1. Els convits	562
5.3.2.2. Les entrades reials	566
Joan II	567
Carles de Viana	568
Pere de Portugal	570

Joan de Lorena	572
5.3.2.3. Els préstecs, donatius graciosos i altres prestacions	575
El censal de Joan II i altres préstecs anteriors a la guerra	575
Els préstecs i donatius durant la guerra	579
Els préstecs i donatius entre 1472 i 1479	586
5.3.3. LES TRANSFERÈNCIES DEL MUNICIPI A LA DIPUTACIÓ	598
5.4. LA FEIXUGA CÀRREGA DEL DEUTE	602
5.4.1. EL PAGAMENT DE CENSALS MORTS	602
5.4.1.1. L'increment de pensions fins a 1472	604
5.4.1.2. Un nou daltabaix financer: els endarreriments	611
5.4.1.3. La despesa en concepte de pensions (1458-1479)	617
5.4.2. LA LLUÏCIÓ DE RENDES	618
5.4.2.1. L'amortització de censals ordinaris	619
5.4.2.2. L'amortització de censals extraordinaris	622
5.5. ALTRES DESPESES MUNICIPALS	625
6. CONCLUSIONS	629
<hr/>	
APÈNDIX 1. ANNEX DOCUMENTAL	639
APÈNDIX 2. TAULES	667
APÈNDIX 3. GRÀFICS	804

Índex de documents

Document 1. Jurament del clavari (s.d.)	640
Document 2. Jurament del clavari (1433)	643
Document 3. Jurament dels racionals (1433)	645
Document 4. Crida pública (1466)	646
Document 5. Acta d'una reunió del Trentenari (1468)	647
Document 6. Acta d'una reunió del Trentenari (1468)	648
Document 7. Acta d'una reunió del Trentenari (1468)	649
Document 8. Crida pública (1468)	650
Document 9. Acta d'una reunió del Trentenari (1468)	653
Document 10. Acta d'una reunió del Consell de Cent (1468)	654
Document 11. Crida pública (1468)	665

Índex de taules

Taula 1. Membres del Consell del Principat (1460)	88
Taula 2. Clavaris entre 1458 i 1479	133
Taula 3. Racionals entre 1458 i 1479.....	141
Taula 4. Evolució del deute públic durant la segona meitat del s. XIV	150
Taula 5. Salaris dels escrivans de la Taula de Canvi entre 1401 i 1442	162
Taula 6. Salaris dels pesadors i reconeixedors entre 1409 i 1427	165
Taula 7. Objectes adquirits per a la Taula de Canvi entre 1407 i 1408	178
Taula 8. Treballadors de la Taula de Canvi entre 1458 i 1479.....	180
Taula 9. Ingressos no financers del clavari en 1457-1458 i 1459-1460	187
Taula 10. Els ingressos del clavari entre 1455 i 1458.....	188
Taula 11. Ingressos i percentatges mitjans de les imposicions (1455-1458)	205
Taula 12. Ingressos de la imposició de la farina (1455-1460)	209
Taula 13. Ingressos de la imposició del vi (1455-1460).....	211
Taula 14. Tarifes de l'impost sobre els menuts i els caps (1433).....	214
Taula 15. Ingressos de la imposició de la carn (1455-1460).....	216
Taula 16. Tarifes de l'impost sobre la venda de peix fresc (1433).....	218
Taula 17. Tarifes de l'impost del pes del peix fresc (1433).....	219
Taula 18. Ingressos de la imposició del peix (1455-1460)	220
Taula 19. Ingressos de la imposició del pes (1455-60).....	223
Taula 20. Ingressos de la imposició del greix (1455-1460)	225
Taula 21. Ingressos de la imposició de les flassades (1455-1460).....	226
Taula 22. Ingressos de la imposició de la fusta (1455-1460).....	227
Taula 23. Ingressos de la imposició del cuiram (1455-1460)	229
Taula 24. Tarifes de la imposició de la pellisseria (1433)	230
Taula 25. Ingressos de la imposició de la pellisseria (1455-1460).....	230
Taula 26. Ingressos de la imposició de la pella (1455-1460).....	232
Taula 27. Ingressos de la imposició de les armes (1455-1460).....	234
Taula 28. Ingressos de la imposició del vi foraster (1455-1460)	235
Taula 29. Ingressos de la imposició de la llenya (1455-1460).....	237
Taula 30. Ingressos de la imposició dels honors (1455-1460).....	240
Taula 31. Ingressos i percentatges mitjans de les rendes (1455-1458).....	241
Taula 32. Arrendament de les imposicions de Montcada (1458-1462).....	244
Taula 33. Tarifes del dret del pont de Sant Boi (1433).....	246
Taula 34. Arrendament del dret del pont de Sant Boi (1458-1461)	246
Taula 35. Ingressos no financers del clavari en 1466 i 1470	248
Taula 36. Impostos aprovats el juliol de 1462.....	251
Taula 37. Impost sobre l'entrada de vi aprovat el juliol de 1462	252
Taula 38. Canvis en les imposicions per la subvenció dels cavalls (gener 1464)	259
Taula 39: Previsions de recaptació de la subvenció dels cavalls (1464)	262
Taula 40: Imposicions modificades per a la fabricació de les naus (1465)	267
Taula 41. Tarifes sobre el vi i la verema de la subvenció dels cavalls (1465)	270
Taula 42. Tarifes del dret de l'entrada de blats (1465).....	271
Taula 43. Canvis en la imposició de la farina (1464)	286
Taula 44. Canvis en la imposició de la farina (1465)	287
Taula 45. Canvis en la imposició del vi (1462 i 1464)	292
Taula 46. Canvis en la imposició del vi (1465).....	292
Taula 47. Canvis en la imposició del vi (1465.2).....	293
Taula 48. Impost del cabeçatge aprovat el juliol de 1462.....	297

Taula 49. Canvis en la imposició de la llenya (1464).....	305
Taula 50. Canvis en la imposició de la llenya (1465).....	306
Taula 51. Ingressos pressupostats per imposicions (1462-1472)	311
Taula 52. Ingressos per imposicions (1462-1472).....	314
Taula 53. Resum de les dades del compte de la bolla (1466-1467).....	317
Taula 54. Arrendament del dret del pont de Sant Boi de 1462 i 1463.....	330
Taula 55. Ingressos de la Batllia General entre 1462 i 1472.....	332
Taula 56. Ingressos no financers del clavari en 1474-75 i 1476	337
Taula 57. Restitució del cabeçatge als eclesiàstics (c. desembre de 1472).....	340
Taula 58. Noves tarifes dels impostos sobre el vi i la verema (1472)	347
Taula 59. Ingressos per imposicions (1472-1479).....	360
Taula 60. Arrendament del dret del pont de Sant Boi (1473-1478)	369
Taula 61. Ingressos no financers del clavari entre 1457 i 1476	373
Taula 62. Censals venuts en 1462.....	382
Taula 63. Censals venuts entre 1463 i 1467	384
Taula 64. Mitjanes i medianes dels censals venuts entre 1462 i 1467.....	389
Taula 65. Censals venuts entre 1468 i 1472	392
Taula 66. Mitjanes i medianes dels censals venuts entre 1468 i 1472.....	397
Taula 67. Mitjanes i medianes dels censals venuts entre 1472 i 1479.....	400
Taula 68. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1462 i 1479.....	406
Taula 69. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1462 i 1479 ..	406
Taula 70. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1462 i 1467.....	409
Taula 71. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1462 i 1467 ..	409
Taula 72. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1468 i 1472.....	410
Taula 73. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1468 i 1472 ..	410
Taula 74. Compradors de les pensions més elevades venudes entre 1462 i 1472.....	411
Taula 75. Principals creditors municipals entre 1462 i 1472	412
Taula 76. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1466 i 1479.....	420
Taula 77. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1466 i 1479 ..	421
Taula 78. Compradors de les pensions extraordinàries més elevades (1466-1479)	422
Taula 79. Principals compradors de deute extraordinari (1466-1479)	423
Taula 80. Distribució de les despeses anuals (1466, 1470 i 1476)	446
Taula 81. Despesa anual en pagament de salaris.....	450
Taula 82. Salaries anuals dels treballadors municipals (1468)	451
Taula 83. Despeses anuals en serveis (1466, 1470 i 1476)	476
Taula 84. Despesa anual en abastament (1466, 1470 i 1476)	480
Taula 85. Ajudes per a forment pagades l'any 1466-1467	481
Taula 86. Préstecs per forment aprovats l'11 d'agost de 1470.....	483
Taula 87. Despeses del clavari per la festa de Corpus de 1460.....	488
Taula 88. Despesa anual en seguretat i defensa (1466, 1470 i 1476)	499
Taula 89. Despeses en l'armament de dues galeres l'any 1460	502
Taula 90. Despeses en les obres de les muralles (1466, 1470 i 1476).....	511
Taula 91. Despesa en les obres del pont de Sant Boi (1466, 1470 i 1476)	517
Taula 92. Convits pagats entre 1458 i 1479	566
Taula 93. Vaixella de Carles de Viana (1461)	569
Taula 94. Pagament semestral de pensions entre 1458 i 1479	617
Taula 95. Censals ordinaris redimits entre 1462 i 1472.....	621
Taula 96. Remissió dels censals venuts l'any 1467.....	623
Taula 97. Consellers entre 1458 i 1479.....	667
Taula 98. Jurats del Consell de Cent l'any 1458	669

Taula 99. Jurats del Consell de Cent l'any 1459	670
Taula 100. Jurats del Consell de Cent l'any 1460	671
Taula 101. Jurats del Consell de Cent l'any 1461	672
Taula 102. Jurats del Consell de Cent l'any 1462	673
Taula 103. Jurats del Consell de Cent l'any 1463	675
Taula 104. Jurats del Consell de Cent l'any 1464	676
Taula 105. Jurats del Consell de Cent l'any 1465	677
Taula 106. Jurats del Consell de Cent l'any 1466	678
Taula 107. Jurats del Consell de Cent l'any 1467	679
Taula 108. Jurats del Consell de Cent l'any 1468	681
Taula 109. Jurats del Consell de Cent l'any 1469	682
Taula 110. Jurats del Consell de Cent l'any 1470	683
Taula 111. Jurats del Consell de Cent l'any 1471	684
Taula 112. Jurats del Consell de Cent l'any 1472	686
Taula 113. Jurats del Consell de Cent l'any 1473	687
Taula 114. Jurats del Consell de Cent l'any 1474	688
Taula 115. Jurats del Consell de Cent l'any 1475	689
Taula 116. Jurats del Consell de Cent l'any 1476	690
Taula 117. Jurats del Consell de Cent l'any 1477	692
Taula 118. Jurats del Consell de Cent l'any 1478	693
Taula 119. Jurats del Consell de Cent l'any 1479	694
Taula 120. Arrendataris de les impositcions i rendes de Barcelona entre 1458 i 1479	696
Taula 121. Col·lectors de les impositcions i rendes de Barcelona entre 1458 i 1473 ...	702
Taula 122. Eixaucs pagats pel clavari entre 1458 i 1479	718
Taula 123. Ingressos pressupostats per impositcions entre 1462 i 1472.....	721
Taula 124. Ingressos per impositcions (1462-1472).....	722
Taula 125. Ingressos per impositcions (1473-1479).....	723
Taula 126. Censals ordinaris venuts l'any 1462.....	724
Taula 127. Censals ordinaris venuts l'any 1463.....	734
Taula 128. Censals ordinaris venuts l'any 1464.....	740
Taula 129. Censals ordinaris venuts l'any 1465.....	749
Taula 130. Censals ordinaris venuts l'any 1466.....	751
Taula 131. Censals ordinaris venuts l'any 1467.....	753
Taula 132. Censals ordinaris venuts l'any 1468.....	754
Taula 133. Censals ordinaris venuts l'any 1469.....	758
Taula 134. Censals ordinaris venuts l'any 1470.....	759
Taula 135. Censals ordinaris venuts l'any 1471.....	760
Taula 136. Censals ordinaris venuts l'any 1472.....	761
Taula 137. Censals extraordinaris venuts l'any 1467.....	761
Taula 138. Censals extraordinaris venuts entre 1471 i 1472.....	762
Taula 139. Censals extraordinaris venuts l'any 1474.....	763
Taula 140. Censals extraordinaris venuts l'any 1475.....	764
Taula 141. Censals extraordinaris venuts l'any 1478.....	764
Taula 142. Despeses del clavari entre 1458 i 1479.....	766
Taula 143. Despeses del clavari en serveis municipals entre 1458 i 1479	767
Taula 144. Pensions de censals ordinaris pagades pel clavari l'any 1470	768
Taula 145. Pensions de censals extraordinaris pagades l'any 1466	798

Índex de gràfics

Gràfic 1. Reunions del Consell entre 1462 i 1472.....	112
Gràfic 2. Reunions del Trentenari i de la primera Setzena (1462-1464).....	116
Gràfic 3. Reunions del Consell de Cent entre 1462 i 1472.....	121
Gràfic 4. Percentatge de cada imposició respecte al total (1455-1458).....	204
Gràfic 5. Preu de l'arrendament del peix fresc entre 1458 i 1462.....	221
Gràfic 6. Preus de l'arrendament del pes entre 1458 i 1461.....	224
Gràfic 7. Preu de l'arrendament de les flassades entre 1458 i 1462.....	227
Gràfic 8. Preus de l'arrendament de la fusta entre 1458 i 1462.....	228
Gràfic 9. Preu de l'arrendament del cuiram entre 1459 i 1461.....	229
Gràfic 10. Preu de l'arrendament de la pella entre 1457 i 1461.....	233
Gràfic 11. Preus de l'arrendament de les armes entre 1458 i 1462.....	234
Gràfic 12. Preu de l'arrendament del vi foraster entre 1458 i 1462.....	236
Gràfic 13. Preu de l'arrendament de la llenya entre 1458 i 1462.....	238
Gràfic 14. Ingressos per impositcions (1462-1472).....	312
Gràfic 15. Ingressos per impositcions (1472-1479).....	359
Gràfic 16. Capital dels censals emesos pel clavari de Barcelona (1462-1472).....	382
Gràfic 17. Pensions dels censals emesos pel clavari de Barcelona (1462-1472).....	382
Gràfic 18. Evolució de l'endeutament municipal entre 1462 i 1472.....	393
Gràfic 19. Evolució del pagament de pensions ente 1462 i 1472.....	394
Gràfic 20. Taxa d'interès mitjana del deute municipal entre 1462 i 1472.....	395
Gràfic 21. Suma del capital emès pel municipi entre 1462 i 1472.....	396
Gràfic 22. Ingressos ordinaris i extraordinaris (1462-1472).....	426
Gràfic 23. Despesa anual en pagament de pensions de censal (1460, 1466 i 1470) ...	607
Gràfic 24. Evolució del pagament de pensions entre 1462 i 1472.....	607
Gràfic 25. Distribució mensual de les pensions de l'any 1470.....	609
Gràfic 26. Nombre de pensions pagades cada mes l'any 1470.....	610
Gràfic 27. Ingressos de la farina (1462-1472).....	804
Gràfic 28. Ingressos del vi (1462-1472).....	804
Gràfic 29. Ingressos de la carn (1462-1472).....	805
Gràfic 30. Ingressos del peix fresc (1462-1472).....	805
Gràfic 31. Ingressos del pes (1462-1472).....	806
Gràfic 32. Ingressos del greix (1462-1472).....	806
Gràfic 33. Ingressos de les flassades (1462-1472).....	807
Gràfic 34. Ingressos de la fusta (1462-1472).....	807
Gràfic 35. Ingressos del cuiram (1462-1472).....	808
Gràfic 36. Ingressos de la pellisseria (1462-1472).....	808
Gràfic 37. Ingressos de la pella (1462-1472).....	809
Gràfic 38. Ingressos de les armes (1462-1472).....	809
Gràfic 39. Ingressos de la canemasseria (1462-1472).....	810
Gràfic 40. Ingressos del vi foraster (1462-1472).....	810
Gràfic 41. Ingressos de la llenya (1462-1472).....	811
Gràfic 42. Ingressos del carbó (1462-1472).....	811
Gràfic 43. Ingressos de les honors (1462-1472).....	812
Gràfic 44. Arrendament del peix fresc (1462-1472).....	812
Gràfic 45. Arrendament de les flassades (1462-1472).....	813
Gràfic 46. Arrendament de la fusta (1462-1472).....	813
Gràfic 47. Arrendament del cuiram (1462-1472).....	814
Gràfic 48. Arrendament de la pella (1462-1472).....	814

Gràfic 49. Arrendament de les armes (1462-1472)	815
Gràfic 50. Arrendament de la canemasseria (1462-1472)	815
Gràfic 51. Arrendament del vi foraster (1462-1472).....	816
Gràfic 52. Arrendament de la llenya (1462-1472).....	816
Gràfic 53. Ingressos de la farina (1472-1479).....	817
Gràfic 54. Ingressos del vi (1472-1479)	817
Gràfic 55. Ingressos de la carn (1472-1479)	818
Gràfic 56. Ingressos del peix fresc (1472-1479)	818
Gràfic 57. Ingressos del pes (1472-1479)	819
Gràfic 58. Ingressos del greix (1472-1479).....	819
Gràfic 59. Ingressos de les flassades (1472-1479)	820
Gràfic 60. Ingressos de la fusta (1472-1479)	820
Gràfic 61. Ingressos del cuiram (1472-1479).....	821
Gràfic 62. Ingressos de la pellisseria (1472-1479)	821
Gràfic 63. Ingressos de la pella (1472-1479)	822
Gràfic 64. Ingressos de les armes (1472-1479).....	822
Gràfic 65. Ingressos de la canemasseria (1472-1479)	823
Gràfic 66. Ingressos de la llenya (1472-1479)	823
Gràfic 67. Ingressos de les honors (1472-1479).....	824

1. Introducció

La present tesi doctoral s'ha realitzat gràcies a una beca FPI del Ministerio de Economía y Competitividad assignada al projecte “La coyuntura económica y demográfica en Cataluña a fines de la época medieval: análisis crítico de los indicadores fiscales y financieros”. El seu propòsit principal és estudiar les finances municipals de Barcelona durant el segle XV i observar fins a quin punt aquest indicador econòmic podria servir per establir l'impacte de l'anomenada “crisi baixmedieval” a la capital catalana. Com veurem tot seguit, la qüestió resulta fonamental a l'hora de determinar l'abast de la crisi al Principat de Catalunya i, per extensió, a la Corona d'Aragó.

Però no només això. L'estudi de les finances municipals de Barcelona durant el regnat de Joan II pretén contribuir també al millor coneixement de la ciutat i la seva principal institució de govern, el Consell de Cent, durant una època que encara presenta força clarobscur: el segle XV. Certament, ja hi ha alguns importants estudis de referència per aquesta centúria, però cap d'ells havia parat esment ni aprofundit en el procés del regnat de Joan II ni en l'episodi traumàtic de la guerra civil.

Finalment, cal posar en relleu que l'estudi s'inscriu també en una ja llarga tradició sobre fiscalitat i finances a Catalunya, la Corona d'Aragó i l'occident europeu durant la baixa Edat Mitjana. Comptem amb tesis sobre diverses ciutats i viles catalanes, com són Girona, Cervera, Reus i Valls, que han esdevingut veritables referents per a l'estudi de les hisendes urbanes, autèntics laboratoris polítics i fiscals del seu temps. La idea és contribuir a completar les recerques dutes a terme per Pere Orti per al segle XIV, allargant-les fins al final del XV, perquè Barcelona també ho sigui.

Partint d'aquestes premisses, en les pàgines següents s'exposa la introducció a la tesi, que consistirà en primer lloc en un estat de la qüestió dels diferents àmbits dins dels quals s'incardina la recerca. Seguidament, s'esbossaran els objectius, la metodologia i l'estructura de l'estudi, per acabar amb la presentació de les fonts i la bibliografia sobre les quals s'ha bastit aquest treball.

1.1. Estat de la qüestió

En diferents moments del segle XX els investigadors van mostrar interès en un dels fenòmens que a nivell historiogràfic s'ha associat fins avui a la fi de l'Edat Mitjana:

l'anomenada crisi baixmedieval.¹ Malgrat l'atenció variable que s'hi ha dedicat en les darreres dècades, el cert és que des de ja fa uns anys la crisi ha protagonitzat altra vegada debats força vius, en què s'han aportat noves explicacions i, sobretot, revisions i reinterpretacions ben variades. Així, mentre Guy Bois parlava d'una gran depressió a partir del segle XIV, Stephan R. Epstein va observar el desenvolupament en l'Europa del Tres-cents i el Quatre-cents del que ell va anomenar una *integration crisis*, una crisi d'integració que en última instància dugué el continent a la transició del sistema feudal al capitalisme, posant en qüestió el concepte de crisi sistèmica.²

Les noves aportacions aparegudes en el context del panorama europeu han estat adaptades –o si més no considerades– per al cas de la Península Ibèrica, tractada a nivell general principalment per Ana Rodríguez i Antoni Furió.³ Al respecte, aquest últim arriba a afirmar que en el cas hispànic la pròpia noció de crisi és més aviat el resultat de la importació de les tesis i models de la historiografia europea i no tant el d'una anàlisi de la realitat històrica local, i, tot seguint les idees d'Epstein, acaba conclouent que la crisi baixmedieval va ser sobretot un motor del canvi econòmic que facilità la conversió del creixement en desenvolupament.⁴ Si ens mirem de més a la vora alguns dels territoris peninsulars, pel que fa a Castella, on ja existien les contribucions de Julio Valdeón de la dècada de 1970, Rodríguez en destaca la ràpida recuperació després de l'envestida de la pesta, gràcies a la qual se situaria entre les regions europees econòmicament més dinàmiques a mitjans segle XV.⁵ En endinsar-nos en els territoris de la Corona d'Aragó, trobem que un dels regnes on el tema ha estat més tractat és el de València. Gràcies als estudis de Paulino Iradiel, i també als del ja citat Antoni Furió, s'ha rebutjat la idea que associava els dos últims segles medievals amb un període de

¹ El repàs a la historiografia sobre la crisi baixmedieval aquí presentat és profundament deutor de la síntesi sobre la crisi presentada per Pere Verdés al seminari "Barcelona en crisi? La ciutat al segle XV" el setembre de 2017. També se'n pot trobar un extens estat de la qüestió, si bé més centrat en l'aspecte frumentari, a Antoni Riera i Melis, «Pròleg», en *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana*, ed. Antoni Riera i Melis, Memòries de la secció històrico-arqueològica 94 (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013), 11-46.

² Guy Bois, *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistémica* (Madrid-València: Biblioteca Nueva - Publicacions de la Universitat de València, 2001); Stephan R. Epstein, *Freedom and Growth. The Rise of States and Markets in Europe, 133-1750* (Londres i Nova York: Routledge, 2000), 38-72.

³ Ana María Rodríguez López, «Modelos de diversidad: crecimiento económico y crisis en los reinos hispanos en la Baja Edad Media», *Vínculos de Historia* 2 (2013): 27-49; Antoni Furió Diego, «La crisis de la Baja Edad Media: una revisión», en *Las crisis a lo largo de la historia*, per Antoni Furió Diego et al. (Valladolid: Universidad de Valladolid, 2010), 13-45.

⁴ Furió Diego, «La crisis de la Baja Edad Media: una revisión», 33, 45.

⁵ Julio Valdeón Baroque, «La crisis del siglo XIV en Castilla. Revisión del problema», *Revista de la Universidad de Madrid* XX (1972): 161-82; Rodríguez López, «Modelos de diversidad: crecimiento económico y crisis en los reinos hispanos en la Baja Edad Media», 48.

marcada decadència.⁶ Els treballs centrats en el regne d'Aragó, duts a terme pel grup liderat per Carlos Laliena, han arribat a conclusions similars, i mostren un territori actiu i ben connectat a nivell comercial amb el seu entorn més o menys immediat.⁷ Ara bé, en el seu repàs general a la crisi a Castella, Aragó i Navarra, Rodríguez ja assenyalava que durant el Quatre-cents Catalunya visqué una conflictivitat particular que, en part, impossibilità que s'hi produís la recuperació econòmica i demogràfica que caracteritzà els restants regnes ibèrics.⁸ Passem ara a veure, doncs, en què es basa aquesta idea i quin recorregut historiogràfic ha tingut la crisi baixmedieval pel que fa al cas concret català.

Bona part dels postulats que se centren en la crisi al Principat són encara deutors dels formulats durant les dècades centrals del segle passat per Jaume Vicens Vives i Pierre Vilar, que en situaven el començament durant els anys centrals de la catorzena centúria, després de les grans caresties, com la provocada pel conegut *lo mal any primer*, i de la pesta.⁹ Tanmateix, existeix un consens bastant generalitzat respecte a la debilitat dels indicadors emprats per tots dos. Anys després, Claude Carrère, fixant-se sobretot en el comerç català durant el segle XV, acabà de matisar la proposta de Vicens i Vilar i situà l'inici de la crisi unes dècades abans de l'esclat de la guerra civil catalana.¹⁰ En canvi, Mario Del Treppo, que treballava un àmbit semblant al de la historiadora francesa, l'endarrerí fins al mateix 1462.¹¹ Des dels anys 70 del segle XX fins fa relativament poc temps, les teories de Vicens i Vilar no tornaren a ser qüestionades pels investigadors que estudiaven el Principat baixmedieval, o si més no

⁶ Paulino Iradiel Murugarren, «La crisis bajomedieval, un tiempo de conflictos», en *Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV y XV*, ed. José Ignacio de la Iglesia Duarte (Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2004), 13-48. A banda de l'article ja citat, Furió també tractà específicament el tema de la crisi a Antoni Furió Diego, «La gran depressió baixmedieval. Una mirada des dels Països Catalans», *Recerques* 72/73 (2016-2017): 45-103.

⁷ Carlos Laliena Corbera, «Transformación social y revolución comercial en Aragón: treinta años de investigación», en *Una economía integrada. Comercio, instituciones y mercados en Aragón, 1300-1500*, ed. Carlos Laliena Corbera i Mario Lafuente Gómez (Saragossa: Grupo de Investigación Consolidado CEMA, 2012), 13-68.

⁸ Rodríguez López, «Modelos de diversidad: crecimiento económico y crisis en los reinos hispanos en la Baja Edad Media», 43.

⁹ Jaume Vicens Vives, *Els Trastàmars (segle XV)* (Barcelona: Teide, 1956); Jaume Vicens Vives, Luis Suárez Fernández, Claude Carrère, «La economía de los países de la Corona de Aragón en la Baja Edad Media» en *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón* (Madrid: 1959), 103-35; Pierre Vilar, «Le déclin catalan du Bas Moyen Âge. Hypothèses sur sa chronologie», *Estudios de Historia Moderna* 6 (1956-1959), 1-68.

¹⁰ Claude Carrère, *Barcelona: centre économique à l'époque des difficultés, 1380-1462*, vol. 2 (París, La Haia: Mouton & Co, 1967). També es pot trobar la traducció catalana: Claude Carrère, *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi* (Barcelona: Curial, 1978).

¹¹ Mario Del Treppo, *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa* (Barcelona: Curial, 1976).

en cap moment s'oferi una cronologia i explicació diferents al fenomen de la crisi.¹² Fou Gaspar Feliu qui l'any 2004 s'encarregà d'examinar de nou la historiografia preexistent que s'havia ocupat del tema de la crisi catalana i plantejà una hipòtesi alternativa a les explicacions anteriors, o si més no les matisava: durant les darreres dècades medievals, i en tot cas sempre a partir d'algun moment del segle XV, Catalunya hauria experimentat una certa desacceleració en el creixement econòmic, que la contesa civil i la caiguda del comerç mediterrani haurien acabat de malmetre.¹³ Tanmateix, com el mateix autor s'esforçava en aclarir ara fa setze anys, les dades i els estudis del moment no permetien construir afirmacions de caràcter concloent, sinó únicament aventurar hipòtesis. Al marge, trobem també alguns estudis centrats en el comerç que contribueixen a acotar la cronologia de la crisi catalana, com ara els de Damien Coulon i els d'Ivan Armenteros.¹⁴

Actualment, la situació ha canviat una mica respecte a la descrita per Feliu, en bona part gràcies als esforços considerables duts a terme arran del projecte “La crisis bajomedieval en Cataluña y Mallorca: aproximación a la coyuntura económica a través de las fuentes fiscales y notariales”, en el qual, com s'ha dit, s'insereix la present recerca. A dia d'avui, les investigacions efectuades en els darrers anys en el marc de dit projecte han cristal·litzat en el volum col·lectiu eloqüentment titulat *La crisis bajomedieval a la Corona d'Aragó (1350-1450)*, així com en altres estudis, com ara el de Pere Orti centrat en algunes dades seriades que permetrien estudiar i conèixer millor l'abast de la crisi.¹⁵

¹² De la mateixa dècada de 1470 comptem, per exemple, amb la crítica ferotge de José Enrique Ruiz Doménec o amb la tesi de Batlle, que segueix de prop Vilar i Vicens: José Enrique Ruiz Doménec, «La crisis económica de la Corona de Aragón ¿realidad o ficción historiográfica?», *Cuadernos de Historia: Anexos de la Revista Hispania* 8 (1977): 71-117; Carme Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2 vol., Anejos del Anuario de Estudios Medievales 3 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1973).

¹³ Gaspar Feliu i Montfort, «La crisis catalana de la baja Edad Media: estado de la cuestión», *Hispania* LXIV/2, núm. 217 (2004): 435-66. Les dades presentades per Laliena sobre els ingressos de les generalitats aragoneses semblen suportar la teoria de Feliu (Laliena Corbera, «Transformación social y revolución comercial en Aragón: treinta años de investigación», 56).

¹⁴ Damien Coulon, *Barcelone et le grand commerce d'Orient. Un siècle de relations avec l'Égypte et la Syrie-Palestine (ca. 1330 – ca. 1430)*, Bibliothèque de la Casa de Velázquez 27 (Madrid-Barcelona: Casa de Velázquez-Institut Europeu de la Mediterrània, 2004); Ivan Armenteros Martínez, *L'esclavitud a la Barcelona del Renaixement (1479-1516). Un port mediterrani sota la influència del primer tràfic negrer*, Estudis 71 (Barcelona: Fundació Noguera, 2015).

¹⁵ Lluís Tudela Villalonga i Pau Cateura Benàsser, ed., *La crisi baixmedieval a la Corona d'Aragó (1350-1450)* (Palma de Mallorca: Illa, 2019); Pere Orti Gost, «Noves dades seriades per a noves hipòtesis sobre la crisi baixmedieval a Catalunya», en *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, ed. Jordi Morelló Baget, Pere Orti Gost, i Pere Verdés Pijuan, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 75 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2018), 463-81. Concretament, Pere Orti se centra en la lleuda de Mediona, cobrada a totes les

En general, doncs, a dia d'avui comptem amb tres propostes de periodització de la crisi baixmedieval a Catalunya: la clàssica de Vicens i Vilar, que en situaven l'inici al segle XIV al voltant dels episodis de fam i pesta; la de Gaspar Feliu, que detecta ja des del principi del Quatre-cents una certa depressió econòmica culminada de forma decisiva per la guerra civil –si bé constituint més aviat petits episodis de crisi i no pas *una crisi general catalana*–, i la formulada per primera vegada per Del Treppo, que endarrerix fins a l'esclat de la contesa amb Joan II tot signe de davallada econòmica. En tot cas, més enllà de la possible cronologia de la crisi al Principat, resta també verificar quan i com aquesta es manifestà a Barcelona. Per aquesta raó, l'estudi que aquí es presenta procurarà aportar noves dades per tal de confirmar o refutar les teories més recents que semblen assenyalar que com a mínim fins la dècada de 1430 la ciutat no va experimentar dificultats greus, i només a partir de llavors s'inicià un cert decreixement que culminà amb una guerra civil de conseqüències catastròfiques.

Per fer-ho, aquesta tesi se centra específicament en el municipi barceloní. Com és ben sabut, durant la baixa Edat Mitjana l'òrgan que el regia era el Consell de Cent, el qual, juntament amb la història general de la Ciutat Comtal, ha protagonitzat un bon nombre de tesis doctorals i estudis al llarg dels anys.¹⁶ Pel que fa als orígens de la institució, resulten imprescindibles els treballs pioners de Josep Maria Font i Rius, bona part dels quals es trobem reunits a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*, que inclou entre altres el monumental estudi de la dècada de 1940 “Orígenes del régimen municipal de Cataluña”.¹⁷ A banda de Font i Rius, altres autors s'han endinsat en l'anàlisi de la capital catalana durant els anys centrals de l'Edat Mitjana, com ara Stephen P. Bensch.¹⁸ Sobre el segle XIV, destaca sobretot la tesi de Josefina Mutgé sobre la capital catalana en temps d'Alfons el Benigne (1327-1336), publicada a finals dels anys '80, així com bona part de la producció historiogràfica

mercaderies entrades a Barcelona –excepte les dels ciutadans de la pròpia ciutat, de Tortosa o de Manresa–, i en les imposicions i títols de deute de Sant Feliu de Guíxols. La cronologia proporcionada per les dades d'aquestes sèries coincideix, a grans trets, amb la proposada per Carrère: el creixement econòmic durant la segona meitat del segle XIV resulta innegable, mentre que a partir de la dècada de 1430 s'observa un canvi de tendència. La guerra civil suposaria un declivi absolut.

¹⁶ Pere Orti fou responsable d'un exhaustiu repàs a la historiografia del Consell durant el segle XX, que es pot trobar a Pere Orti Gost, «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana», *Barcelona Quaderns d'Història* 4 (2001): 21-48.

¹⁷ Josep Maria Font i Rius, «Orígenes del régimen municipal de Cataluña», en *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval* (Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985), 281-560.

¹⁸ Stephen P. Bensch, *Barcelona and His Rulers, 1096-1291* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

posterior de la mateixa autora, ja fos sola o en companyia.¹⁹ Entre aquesta cal mencionar especialment l'obra col·lectiva *El "Llibre del Consell" de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals*, essencial per conèixer la composició i funcionament del govern municipal durant dita centúria.²⁰

La història del consistori al llarg del Quatre-cents compta amb diversos exponents. Del primer calen poques presentacions. Es tracta de Jaume Vicens Vives, qui es doctorà poc abans de l'esclat de la guerra civil espanyola amb una tesi que versava sobre el municipi barceloní durant el regnat de Ferran II (1479-1516).²¹ Des de llavors, tractà la ciutat de forma més tangencial en altres obres ben conegudes, com la centrada en la dinastia dels Trastàmara aragonesos o la biografia que dedicà a Joan II.²² La gestió dels dirigents de la capital catalana durant el segle XV no s'abordà de nou de forma específica fins que Carme Batlle dugué a terme la recerca que la duria a la redacció de la seva tesi, publicada l'any 1973 amb el títol *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*.²³ Gairebé dues dècades abans ja s'havia endinsat en aquella mateixa època a través d'un article, "La ideología de la Busca", el tema del qual va ser notablement ampliat en els dos volums que conformen l'obra suara citada.²⁴ De fet, malgrat el seu títol, en aquesta última es fixava bàsicament en els anys del regnat d'Alfons el Magnànim (1416-1458), proporcionant així una visió molt precisa d'un dels períodes més tumultuosos de la Ciutat Comtal: el de l'enfrontament pel control municipal entre els partidaris de la Busca i de la Biga.

¹⁹ Josefina Mutgé i Vives, *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno* (Barcelona: CSIC, 1987).

²⁰ Carme Batlle i Gallart et al., *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals* (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2007). A banda, pel que fa al Consell barceloní, entre els estudis de Mutgé destaquen Josefina Mutgé i Vives, *Política, urbanismo y vida ciudadana en la Barcelona del siglo XIV* (Barcelona: CSIC-IMF, 2004); Josefina Mutgé i Vives, «Preocupacions del govern municipal barceloní en el 1371, a través dels "Testaments dels Consellers"», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 23/24 (2002-2003): 331-51; Josefina Mutgé i Vives, «L'abastament de peix i de la carn a Barcelona en el primer terç del segle XIV», en *Alimentació i societat a la Catalunya medieval* (Barcelona: CSIC, 1988), 109-36.

²¹ Jaume Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516* (Barcelona: Tipografia Emporium, 1936). Sobre l'estudi de Vicens del municipi barceloní, vegeu Ramon Grau i Fernández, «L'aportació de Vicens a la història municipal de Barcelona», en *Vicens i Barcelona. Imatges històriques*, ed. Ramon Grau i Fernández, Muhba textures 4 (Barcelona: Museu d'Història de Barcelona i Arxiu Històric de la Ciutat, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2014), 57-122.

²² Vicens Vives, *Els Trastàmars (segle XV)*; Jaume Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, ed. Paul H. Freedman i Josep M. Muñoz i Lloret (Pamplona: Urgoiti editores, 2003).

²³ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*.

²⁴ Carme Batlle i Gallart, «La ideología de la "Busca"», *Estudios de Historia Moderna* 5 (1955): 167-95.

Des de llavors i fins els darrers anys, les aproximacions a la història del Consell durant el segle XV han estat força esporàdiques.²⁵ El 1993, M. Asunción Baldrich culminava la seva tesi “El gobierno de la ciudad de Barcelona en la época de Alfonso V el Magnánimo (Desde el año 1416 hasta el año 1432)”, si bé mai va arribar a publicar-se.²⁶ El mateix destí ha tingut, fins ara, la d’Imma Muxella de l’any 2013, que, en part, s’ocupa de l’actuació del consistori barceloní durant el regnat de Renat d’Anjou (1466-1472).²⁷ A banda d’aquests esforços de major magnitud, comptem també amb uns quants articles dedicats al Consell de Barcelona, des del ja citat de Pere Orti publicat el 2001 fins als més recents d’Eduard Juncosa.²⁸

A més a més, a banda de tots els estudis citats de caràcter monogràfic, habitualment centrats en un període de temps força concís, durant les darreres dècades s’ha fet en dues ocasions un esforç per publicar una obra més sistemàtica que proporcionés una visió de llarga durada de Barcelona en general, i del Consell en particular. La primera fou la *Història de Barcelona* dirigida per Jaume Sobrequés l’any 1992, en el tercer volum de la qual Carme Batlle dedicava un apartat a la “Vida i institucions polítiques”.²⁹ La segona, del 2007 i sota la direcció de Manel Risques, es titula *Història de l’ajuntament de Barcelona*. Aquesta es preocupa de forma particular de les institucions al capdavant de la capital catalana, i és Eduard Juncosa l’encarregat de redactar les pàgines corresponents al període en què ocuparen el tron aragonès els Trastàmara.³⁰

Ara bé, tot i que la història del Consell baixmedieval és, avui en dia, bastant ben coneguda, compta encara amb algunes llacunes, i una d’elles és precisament el regnat de

²⁵ De fet, en començar el segle XXI Pere Orti destacava que des de la dècada de 1970 no s’havia produït cap avanç en les recerques sobre el municipi durant el Quatre-cents. En afirmar-ho, tenia en ment principalment tres autors: Jaume Vicens Vives, Claude Carrère i Carme Batlle.

²⁶ M. Asunción Baldrich Fortuny, «El gobierno de la ciudad de Barcelona en la época de Alfonso V el Magnánimo (Desde el año 1416 hasta el año 1432)» (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1993).

²⁷ Imma Muxella Prat, «La Terra en guerra. L’acció de les institucions durant el regnat de Renat d’Anjou (1466-1472)» (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2013), <http://hdl.handle.net/10803/112055>.

²⁸ Eduard Juncosa Bonet, «Barcelona 1453-1460: ¿la fugaz experiencia de un gobierno democrático?», *Res publica*, Suplemento 1 (2009): 83-90; Eduard Juncosa Bonet, «Del obrador al Consell. La actividad política de menestrales y artistas en las ciudades catalanas bajomedievales», en *Trabajar en la ciudad medieval europea*, ed. Jesús Ángel Solórzano Telechea i Arnaldo Sousa Melo (Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2018), 315-47; Eduard Juncosa Bonet, «El pols dels monarques contra l’oligarquia barcelonina a finals de l’Edat Mitjana», en *Ciutat, monarquia i formacions estatals, segles XIII-XVIII* (XIV Congrés d’Història de Barcelona, 2015, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2018), 83-93.

²⁹ Carme Batlle i Gallart, «Vida i institucions polítiques», en *Història de Barcelona*, ed. Jaume Sobrequés i Callicó, vol. 3. La ciutat consolidada: segles XIV i XV (Barcelona: Enciclopèdia catalana; Ajuntament de Barcelona, 1992), 273-312.

³⁰ Eduard Juncosa Bonet, «Segles XV i XVI (1412-1516)», en *Història de l’ajuntament de Barcelona. Dels orígens al 1808*, ed. Manel Risques Corbella (Barcelona: Enciclopèdia catalana; Ajuntament de Barcelona, 2007), 106-63.

Joan II (1458-1479). Com hem vist, les tesis doctorals de Batlle i Vicens suposaren un abans i un després en la història del municipi en temps del seu germà –Alfons el Magnànim– i el seu fill –Ferran II–, respectivament. Tanmateix, els anys conflictius que separen ambdós monarques no han estat fins avui objecte de cap estudi enfocat únicament en la ciutat de Barcelona, malgrat comptar amb algunes aproximacions de caràcter més o menys esporàdic com l'esmentada tesi de Muxella, els múltiples treballs de Santiago Sobrequés i Jaume Sobrequés centrats en la guerra civil catalana, temàtica en què es fixà també Alan Ryder, o la mencionada biografia del mateix Joan II escrita per Vicens.³¹ Per aquesta raó, un dels propòsits d'aquesta tesi és precisament servir d'enllaç entre els estudis de Batlle i Vicens i contribuir així al coneixement del Consell de Barcelona durant les darreres dècades medievals, objectiu que es vol assolir a través d'un aspecte força negligit: les finances.

Així, no ens trobem davant d'un estudi de caràcter purament institucional, ja que el punt de mira està fixat en un aspecte molt concret del govern municipal: l'administració financera. Com és sabut, les darreres dècades han estat testimoni del notable desenvolupament experimentat pels estudis sobre fiscalitat i finances en general, i sobre les hisendes municipals en particular.³²

En l'àmbit europeu, destaquen en particular els quatre volums de la *La fiscalité des villes au Moyen Âge* editats per Denis Menjot i Manuel Sánchez entre els anys 1996 i 2004, fruit de l'esforç de reunir un bon nombre de treballs que tractessin diferents aspectes de les finances municipals.³³ Amb tot, aquesta atenció ha estat molt més

³¹ Santiago Sobrequés i Vidal i Jaume Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 2 vol. (Barcelona: Edicions 62, 1973); Alan Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century* (Oxford: Oxford University Press, 2007).

³² Una primera versió d'aquesta part de l'estat de la qüestió es pot trobar a Laura Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clàvia (1414)», en *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, ed. Jordi Morelló Baget, Pere Orti Gost, i Pere Verdés Pijuan, *Anejos del Anuario de Estudios Medievales 75* (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2018), 279-319. Vegeu també la síntesi relativament recent, i la bibliografia que conté, de Miguel Ángel Ladero Quesada, «Lo antiguo y lo nuevo de la investigación sobre fiscalidad y poder político en la Baja Edad Media hispánica», en *Estados y mercados financieros en el occidente cristiano (siglos XIII-XVI). Actas de la XLI Semana de Estudios Medievales de Estella* (Pamplona: Gobierno de Navarra, 2015), 13-54.

³³ Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, ed., *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille). 1: Étude des Sources* (Tolosa: Privat, 1996); Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, ed., *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen). 2. Les systèmes fiscaux* (Tolosa: Privat, 1999); Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, ed., *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt* (Tolosa: Privat, 2002); Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, ed., *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt* (Tolosa: Privat, 2004).

constant en els territoris hispànics: particularment, a la Corona de Castella i, sobretot, a la d'Aragó. L'any 2002 es recollien al tercer volum de *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, destinat a la redistribució de l'impost, algun treballs sobre finances urbanes com ara els dedicats a Sevilla, d'Antonio Collantes de Terán, i a Múrcia, de Denis Menjot.³⁴ De fet, els mateixos autors ja havien treballat conjuntament de forma general el tema de la hisenda i la fiscalitat als municipis castellans l'any 1996, i el 1997 Miguel Ángel Ladero es preocupà de proporcionar encara una altra visió global sobre aquest mateix tema.³⁵ Més recentment, Collantes de Terán i Menjot han col·laborat de nou per tractar les despeses municipals a Castella, mentre que José Manuel Triano s'ha centrat de forma particular en la hisenda de Sevilla durant la segona meitat del segle XV.³⁶

En l'àmbit de la Corona d'Aragó, per a València ja en 1985 tenim el treball d'Antoni Furió i Ferran García sobre Alzira, el de Pau Viciano de 1990 sobre Castelló de la Plana, o les monografies d'Antonio José Mira sobre Sueca i de Juan Antonio Barrio sobre Oriola, ambdues de 1997.³⁷ En el cas d'Aragó, a banda de l'estudi ja clàssic de l'any 1964 de José María Lacarra dedicat a Saragossa, trobem també el més

³⁴ Antonio Collantes de Terán Sánchez, «Les dépenses de la municipalité de Seville», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 2002), 55-65; Denis Menjot, «Les dépenses municipales de Murcie (1391-1460)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 2002), 67-80.

³⁵ Antonio Collantes de Terán Sánchez i Denis Menjot, «Hacienda y fiscalidad concejiles en la Corona de Castilla en la Edad Media», *Historia. Instituciones. Documentos* 23 (1996): 213-54; Antonio Collantes de Terán Sánchez i Denis Menjot, «La génesis de la fiscalidad municipal en Castilla: primeros enfoques», *Revista d'Història Medieval* 7 (1996): 53-80; Miguel Ángel Ladero Quesada, «Las haciendas concejiles en la Corona de Castilla: una visión de conjunto», en *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales* (León: Fundación Sánchez-Albornoz, 1997), 7-71. Uns anys abans, Collantes de Terán ja havia publicat un estudi sobre l'origen de les hisendes municipals castellanes: Antonio Collantes de Terán Sánchez, «Alfonso X y los Reyes Católicos. La formación de las haciendas municipales», *En la España Medieval* 13 (1990): 253-70.

³⁶ Antonio Collantes de Terán Sánchez i Denis Menjot, «El gasto público en los concejos urbanos castellanos», en *El alimento del Estado y la salud de la «Res Publica»: orígenes, estructura y desarrollo del gasto público en Europa*, ed. Ángel Galán Sánchez i Juan Manuel Carretero Zamora (Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, Universidad de Málaga, 2013), 231-49; José Manuel Triano Milán, *La llamada del rey y el auxilio del reino. Del pedido regio a las contribuciones de la Santa Hermandad (1406-1498)* (Sevilla: Universidad de Sevilla, 2018).

³⁷ Antoni Furió Diego i Ferran García-Oliver, «La economía municipal de Alzira a fines del siglo XIV según un libro de cuentas de 1380-1381», en *La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI. Actas del coloquio celebrado en La Rábida y Sevilla del 14 al 19 de septiembre de 1981*, ed. Emilio Sáez Sánchez, Cristina Segura Grañío, i Margarita Cantera Montenegro, vol. 2 (Madrid: Universidad Complutense, 1985), 1611-33; Pau Viciano Navarro, «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatrecentes. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», *Boletín de la sociedad castellonense de cultura* LXVI (1990): 635-64; Antonio José Mira Jódar, *Las finanzas del municipio. Gestión económica y poder local. Sueca (s. XIV-XV)* (València: Diputació de València, 1997); Juan Antonio Barrio Barrio, *Finanzas municipales y mercado urbano en Orihuela durante el reinado de Alfonso V (1416-1458)* (Alacant: Universitat d'Alacant, 1997).

recent de Germán Navarro dedicat a Mirambel, del 2008.³⁸ Pel que fa a Mallorca, destaca el treball de 1997 de Pau Cateura sobre Palma i els d'Antoni Mayol sobre Inca i Alcúdia de 2007 i 2009.³⁹

Això no obstant, és potser al Principat on l'estudi de les finances municipals ha proliferat més, tant en treballs monogràfics com en d'altres que s'hi recolzen de forma més general. Ja l'any 1982 Josep Maria Font i Rius destinà una primera obra de caràcter global a l'administració financera dels municipis catalans baixmedievals, el 1984 Francesc Cortiella tractava específicament el cas de Tarragona i el 1990 Max Turull feia el mateix amb Cervera.⁴⁰ Des de llavors, i en bona part gràcies a l'impuls del grup de recerca dedicat a l'estudi de la renda feudal, la fiscalitat i el deute a la Catalunya baixmedieval (Refiscat), fundat l'any 1995 per Manuel Sánchez, durant els darrers 25 anys els treballs sobre aquests temes s'han multiplicat en les terres catalanes. Jordi Morelló estudià en 1996 un dels llibres del tresorer de Reus i cinc anys després aparegueren els resultats de la seva tesi dedicada al Camp de Tarragona; Pere Verdés tractà de nou les finances ceriverines en 1999 i, sobretot, en la seva tesi defensada l'any 2004; el propi Manuel Sánchez tractà en un article les finances de Castelló d'Empúries el 1999, i més recentment, l'any 2018, Albert Reixach ha publicat els resultats de la seva tesi sobre la ciutat de Girona.⁴¹

³⁸ José María Lacarra de Miguel, «Le budget de la ville de Saragosse au XVe siècle: dépenses et recettes», en *Finances et comptabilité urbaines du XIIIe au XVIe siècle / Financiën en boekhouding der steden van de XIIIe tot de XVIe eeuw. Colloque International / International Colloquium. Blankenberge, 6-9-IX-1962. Actes / Handelingen*, Collection Histoire / Historische Uitgaven 7 (Brussel-les: Pro Civitate, 1964), 381-84; Germán Navarro Espinach, *Cuentas del concejo de Mirambel (1472-1489)* (Saragossa: Universidad de Zaragoza, Instituto de Estudios Turolenses, 2008).

³⁹ Pau Cateura Benàsser, «La “ciutat de Mallorques” y las villas mallorquinas: presión fiscal y conflictos sociales», en *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales* (León: Fundación Sánchez-Albornoz, 1997), 275-300; Antoni Mayol i Llompert, «La universitat d'Inca (1436-1437). Finances i fiscalitat a través del llibre del clavari Bartomeu Estrany», en *8es jornades d'estudis locals* (Inca: Ajuntament d'Inca, 2007), 77-92; Antoni Mayol i Llompert, «De l'origen del deute públic a la crisi financera: Alcúdia i les estratègies inòqües de reducció del deute (1350-1460)», en *El crèdit i el sistema financer del Regne de Mallorca (segles XIV-XV)*, ed. Pau Cateura Benàsser (Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, 2009), 41-64.

⁴⁰ Josep Maria Font i Rius, «La administración financiera en los municipios medievales catalanes», en *Historia de la hacienda española (épocas antigua y medieval)* (Madrid: Instituto de estudios fiscales, 1982), 193-231; Francesc Cortiella i Òdena, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona* (Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1984); Max Turull Rubinat, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval: règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430* (Barcelona: Fundació Noguera, 1990).

⁴¹ Jordi Morelló Baget, «Les finances municipals a Reus segons un llibre de clavaria de 1359», en *Funcionament de les finances locals al llarg de la història (Actes del III Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Barcelona, 17-18 de novembre de 1995)* (L'Avenç, 1996), 171-83; Jordi Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 43 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2001); Pere Verdés Pijuan, «Les finances del clavari. Abast, límits i funcionament (Cervera,

Pel que fa al cas concret de Barcelona, les finances baixmedievales han estat treballades de forma relativament limitada. És cert que fins la dècada de 1950 del segle XX es donaren algunes aproximacions inicials al tema, com la que es troba en el volum de 1916 consagrat a la Ciutat Comtal de la monumental *Geografia General de Catalunya*, de Francesc Carreras Candi; l'article d'Yvan Roustit de 1955 sobre el deute públic, o el de Jean Broussolle d'un any més tard sobre les imposicions municipals.⁴² Més endavant, també Pere Orti hi ha recorregut de forma puntual en articles de 1996 i de 2007, i ja generalment en la seva tesi publicada l'any 2000, que ha esdevingut de referència obligada per a tots aquells que es vulguin endinsar en les finances urbanes barcelonines durant el segle XIV.⁴³ Amb tot, fins ara són pocs els estudis sistemàtics fets a partir de llibres de clavaria. L'any 1947, Lluís Camós dedicà unes poques pàgines a repassar a grans trets l'estructura i el contingut d'un volum de la dècada de 1360, i el 1965 l'historiador francès Philippe Wolff presentà un interessant exercici comparatiu entre les finances d'un any concret de Tolosa i Barcelona.⁴⁴ Posteriorment, només en la citada tesi de Baldrich, que en bona part es recolza en dades dels volums de tresoreria del període 1416-1432; en un article de 2002 d'Orti centrat en la Ciutat Comtal i Sant Feliu de Guíxols, i en un text de la que sotscriu aquestes paraules de 2018 fruit de la recerca duta a terme en el marc d'un treball final de màster, podem considerar que els llibres del clavari són els protagonistes.⁴⁵ En canvi, sorprèn que en estudis clàssics sobre

1442)», *Anuario de Estudios Medievales* 29 (1999): 1133-64; Pere Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)» (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2004); Manuel Sánchez Martínez, «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382», en *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003), 461-522; Albert Reixach Sala, *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona 1340-1440*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 77 (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2018).

⁴² Francesc Carreras i Candi, *La ciutat de Barcelona* (Barcelona: Establiment editorial d'Albert Martín, 1916); Yvan Roustit, «La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIVe siècle», *Estudios de Historia Moderna* 4 (1954): 14-156; Jean Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», *Estudios de Historia Moderna* 5 (1955): 1-164.

⁴³ Pere Orti Gost, «Les premières sources fiscales de la municipalité de Barcelona (1300-1350)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, vol. 1: Étude des Sources (Tolosa: Privat, 1996), 91-99; Pere Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», *Barcelona Quaderns d'Història* 13 (2007): 257-82; Pere Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV* (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2000).

⁴⁴ Lluís Camós i Cabruja, «Un libro de cuentas municipales del siglo XIV», en *Barcelona Divulgación Histórica*, vol. 3 (Barcelona: Aymá, 1947), 153-56; Philippe Wolff, «Finances et vie urbaine: Barcelona et Toulouse au debut du XVe siècle» (Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965), 691-704.

⁴⁵ Pere Orti Gost, «La estructura del gasto municipal en Barcelona (1360) y Sant Feliu de Guíxols (1361-1362)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)* 3. *La redistribution de l'impôt*,

el municipi o altres aspectes de la vida urbana de Barcelona se n'hagi fet un ús molt escàs, com és el cas de les esmentades tesis de Vicens, Del Treppo, Carrère o Batlle.⁴⁶ De fet, en moltes obres en què s'ha consultat la comptabilitat del tresorer de la ciutat, s'ha fet per tal d'analitzar aspectes sectorials, com és el cas de Miguel Raufast en el seu article de 2006 sobre l'entrada a la capital catalana de Martí el Jove, en què se serveix principalment del volum de la sèrie de clavaria corresponent al primer semestre de 1405; de Ramon Agustí Banegas en l'estudi de 2009 sobre l'impost de la carn durant el segle XV, o de Juanjo Cáceres en la seva tesi inèdita també de 2006 dedicada a l'abastament cereal·ler de Barcelona entre 1301 i 1430, entre d'altres.⁴⁷ Menció apart mereix la Taula de Canvi, el banc municipal fundat l'any 1401 que ha centrat part de la producció de Gaspar Feliu, culminada amb l'aparició l'any 2016 de l'estudi i edició dels primers volums de la institució.⁴⁸

Val a dir que probablement la manca d'estudis centrats en les finances municipals de Barcelona en general, i en els llibres de clavaria en particular, sigui fruit dels límits que presenten les sèries documentals, especialment la seva fragmentarietat i la dificultat de conèixer a través dels volums conservats la globalitat de la hisenda de la ciutat. Tanmateix, i malgrat aquestes problemàtiques innegables, no hi ha dubte que els milers i milers d'assentaments comptables que encara es conserven constitueixen, degudament contextualitzats amb la informació d'altres conjunts documentals, una font de primer ordre per al coneixement tant de la hisenda municipal en general com de la clavaria en particular i, més enllà de totes dues, de la vida a la capital catalana. La tesi que aquí es presenta, doncs, es planteja com una contribució més a les recerques endegades ara fa vint-i-cinc anys pel grup Refiscat per intentar cobrir un espai geogràfic –Barcelona– i cronològic –el segle XV– fins ara poc estudiat. Així, s'intentarà que les aportacions que se'n puguin derivar serveixin no només a nivell estrictament local, sinó que també

ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 2002), 127-36; Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaria (1414)».

⁴⁶ Tampoc Mutgé emprà llibred de clavaria en la seva tesi, si bé en el seu cas aquesta absència s'explica per la manca d'aquesta documentació per al període que estudià.

⁴⁷ Miguel Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)», *Anuario de Estudios Medievales* 36/1 (2006): 295-333; Ramón A. Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», *Anuario de Estudios Medievales* 39/1 (2009): 329-55; Juanjo Cáceres Nevot, «La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)» (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2006).

⁴⁸ Gaspar Feliu i Anna M. Adroer, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la Caixa de Barcelona* (Barcelona: Caixa de Barcelona, Obres Socials i Culturals, 1989); Gaspar Feliu i Montfort, ed., *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 2 vol. (Barcelona: Fundació Noguera, 2016).

tinguin ressò en el marc de la recerca sobre les finances dels municipis baixmedievals al llarg de tot el Principat.

1.2. Objectius, metodologia i estructura

Tenint en compte l'abast i els límits de la historiografia precedent, així com els corrents en què s'han inserit les recerques més actuals, en començar aquesta tesi doctoral s'han marcat tres **objectius principals**. El primer és contribuir a ampliar el coneixement existent de l'administració financera de la Barcelona baixmedieval, tot prestant una atenció especial a una institució tan primordial –i encara en certs aspectes força desconeguda– com ho fou la Taula de Canvi. Per tal d'estudiar el funcionament del municipi és imprescindible entendre'n tant l'organització de les finances com les atribucions i restriccions que hi estaven lligades, ja que només així es poden comprendre els motius que impulsaren el consistori a prendre certes decisions o a tirar endavant determinades accions i projectes. En tots els casos, com és sabut, desde la seva fundació l'any 1401 el paper de la Taula de Canvi resultà fonamental, motiu pel qual es farà un esforç especial per descriure'n l'organització i l'activitat quotidiana.

El segon objectiu d'aquesta recerca parteix de l'anterior, i consisteix en observar l'evolució dels ingressos i les despeses municipals al llarg del regnat de Joan II. Dit d'una altra forma, es prestarà especial atenció a la hisenda barcelonina abans, durant i després de la guerra civil catalana, per així advertir quin efecte hi tingué el conflicte armat. Per tal de respondre a aquests interrogants s'empraran particularment dos indicadors: d'una banda, els ingressos obtinguts gràcies als impostos indirectes o imposicions i a les emissions de deute públic, i de l'altra, les despeses derivades de la satisfacció dels interessos d'aquestes. Per tant, convindrà determinar de la forma més precisa possible quins canvis patiren ambdues partides durant el període estudiat per tal de percebre amb més exactitud les tendències experimentades per les finances en general. En aquest sentit, resultarà especialment útil l'estudi de les mesures de caire econòmic preses pel Consell, no només per tal de conèixer-ne el resultat esperat, sinó també per saber les causes que les motivaren o, si més no, quines s'aduien.

Tots els canvis experimentats per les finances urbanes al llarg del regnat de Joan II i les polítiques que els acompanyaren esdevindran clau per tal de respondre les incògnites plantejades en el que esdevé el tercer objectiu de la tesi: observar la gestió de la ciutat per part del govern municipal en temps de crisi i l'efecte que aquesta pogué tenir sobre Barcelona i les seves dinàmiques econòmiques. Així, s'intentarà aportar nova

informació relativa a un conjuntura considerada molt característica dels darrers temps de l'Edat Mitjana, la qual recentment ha preocupat un bon nombre dels historiadors de la Corona d'Aragó. D'aquesta forma, es pretèn que la informació relativa a la capital catalana present en el gran corpus d'obres i treballs preexistents i futurs sobre la crisi baixmedieval es completi una mica més gràcies a les dades corresponents als anys 1458-1479 en general, i a la guerra civil en particular. De la mateixa manera, també s'intentarà confirmar o refutar la idea preconcebuda de què en un context de crisi general les finances municipals es veuen afectades i acaben sentint sobre si els efectes del daltabaix col·lectiu.

Pel que fa la **metodologia emprada**, s'ha optat per una aproximació triple a l'objecte d'estudi, que respon a la voluntat de presentar una recerca que, per dir-ho d'una forma menys prosaica, giri no només entorn de les xifres, sinó també de les paraules. En primer lloc, ens trobem davant d'un treball institucional, per al qual s'ha cregut convenient decantar-se per una descripció inicial dels agents involucrats en les finances municipals i del funcionament dels diferents organismes que se n'ocupaven. Per tal de dur-la a terme, s'ha emprat sobretot documentació de caràcter normatiu, essencial per entendre les funcions de tots els personatges que, en major o menor mesura, estaven implicats en la hisenda barcelonina.

Evidentment, una investigació de les característiques de la que es presenta aquí és en bona part de caràcter econòmic, preocupada per determinar el volum i evolució dels ingressos i les despeses municipals. Per a aquesta tasca resulta essencial l'anàlisi dels llibres de comptes, tant aquells de caràcter general, on es descriuen els moviments semestrals del compte del tresorer de la ciutat, com aquells més particulars, centrats en un concepte concret, com per exemple el deute públic. Només posant en relació les diferents sèries comptables conservades es podrà oferir una imatge més o menys precisa del conjunt de les finances barcelonines.

Per últim, aquesta tesi també s'ha orientat cap a la vessant política, donada la seva voluntat de descriure les característiques de les relacions entre els principals organismes de govern del moment, amb els seus encontres i desencontres, per tal d'establir quin efecte tingueren sobre la capital del Principat. Per tal de portar a la pràctica aquesta aproximació ha resultat essencial la consulta de fonts derivades de l'acció governamental de la ciutat, sobretot les actes de les reunions i la correspondència oficial redactada en nom dels dirigents barcelonins. En general, s'ha prioritzat l'ús de

documentació inèdita en tractar els temes de caràcter econòmic, molt menys estudiats per al període que ens ocupa, mentre que els de tipus institucional i polític han pogut recolzar-se més en la bibliografia especialitzada ja publicada.

Partint d'aquestes premisses, l'**estructura** de la tesi és la següent. Després de la introducció, el capítol 2 està dedicat al mosaic d'institucions que conformaven el govern de la Barcelona baixmedieval, el qual, donada la condició de vila reial de la Ciutat Comtal, estava encapçalat pel sobirà de la Corona d'Aragó. Per aquesta raó, a banda de tractar-se amb deteniment l'estructura del govern municipal i de les assemblees que el constituïen, també es parlarà de forma genèrica dels vincles d'aquest amb la monarquia i la Diputació del General de Catalunya. El tercer capítol deixa de banda l'aspecte més governamental per tal de centrar-se en els agents i institucions directament vinculats a l'administració financera de la ciutat, és a dir, aquells que s'ocupaven diàriament del correcte funcionament de la hisenda barcelonina. Per un costat, es prestarà especial atenció al tresorer i a l'auditor de comptes, i per l'altre, al banc municipal. Cadascun d'ells al seu nivell, la suma de tots tres conformava el nucli de la gestió financera de la ciutat.

És a partir del capítol 4 que l'estudi s'endinsa plenament en les finances municipals de Barcelona durant el regnat de Joan II. S'inicia amb la part dedicada als ingressos municipals, decisió justificada per l'existència des de 1412 de pressupostos de la Taula de Canvi, aprovats un cop fet un càlcul estimat dels ingressos anuals de la ciutat. Així, aquests seran tractats en dos blocs: un primer dedicat als ingressos no financers, és a dir, els impostos indirectes, l'impost directe i les rendes, i un segon als financers: el deute censal i el crèdit concedit per la Taula. Un cop establerts els mecanismes mitjançant els quals Barcelona obtenia recursos, el cinquè capítol se centrarà en determinar a què els destinava. Per fer-ho, s'ha dividit en quatre apartats seguint un criteri funcional: un per a les despeses de caire administratiu, un per a les de serveis, un altre per a les transferències al rei i a la Diputació, i un per al deute, als quals s'ha afegit un cinquè de caràcter miscel·lani.⁴⁹

Finalment, a les conclusions es posaran en relació els diversos elements presentats, per tal de construir un discurs de caire més marcadament diacrònic que ajudi a veure de forma clara l'estat en què es trobava Barcelona durant els anys del regnat de Joan II, la

⁴⁹ Aquests apartats segueixen la proposta de classificació formulada a Menjot i Sánchez Martínez, *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)* 3. *La redistribution de l'impôt*.

possible incidència de la crisi baixmedieval en les finances municipals i quin efecte tingué la guerra civil catalana sobre aquestes, així com sobre l'economia en general de la capital catalana.

1.3. Fonts i bibliografia

Tots els objectius anteriorment esmentats no s'haguessin pogut plantejar sense comptar amb un conjunt de fonts documentals coherent i una rica bibliografia que inclou des de tesis monumentals fins a breus articles especialitzats. La consulta i estudi de tot plegat és, al cap i a la fi, el que ha fet possible l'elaboració d'aquesta tesi. Per tal que el lector es faci una idea més clara del material consultat, aquest apartat s'ha dividit en dos seccions: una es destinarà a presentar les fonts d'arxiu estudiades i l'altra a fer una relació de la bibliografia emprada. Alhora, les primeres s'han repartit en tres grups: el primer dedicat a la documentació conservada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, els fons del qual són de consulta obligada per a qualsevol que vulgui endinsar-se en la vida municipal de la Barcelona baixmedieval; el segon per a tots els arxius restants que custodien fonts que, de forma més tangencial però igualment imprescindible, conformen el corpus documental d'aquesta tesi, i el tercer a les fonts editades.

1.3.1. Fonts

1.3.1.1. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

La realització del treball aquí presentat hagués estat del tot impossible sense els fons custodiats a la Casa de l'Ardiaca, seu de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Com s'ha mencionat anteriorment, concretament s'ha emprat documentació de tres tipus. En primer lloc, de caràcter normatiu, consistent en les actes de les reunions del consistori, les ordinacions i les crides públiques aprovades pel govern municipal, els memorials anuals de l'executiu, els capítols que regulaven determinats càrrecs i institucions i algunes disposicions de cara a la defensa de la ciutat. En segon lloc, la documentació comptable o generada pels oficials comptables, conformada pels llibres de clavaria, els capbreus de censals i alguns volums dedicats a despeses en partides específiques. Per últim, un seguit de sèries de caràcter miscel·lani que inclouen la correspondència emesa i rebuda pel Consell, documentació notarial i altres. Aquesta classificació no respon necessàriament a l'emprada en el propi arxiu, sovint de tipus

temàtic, de manera que veurem com determinades sèries apareixen dividides en més d'una de dites categories.

Documentació de caràcter normatiu

No hi ha forma millor de conèixer les accions dutes a terme per qualsevol consistori que a través de les actes de les seves reunions. En el cas de Barcelona, aquestes es conserven sistemàticament i ininterrompuda des de 1433 i fins a 1714 en els anomenats registres de *Deliberacions*. L'escrivà major del Consell era el responsable de la redacció d'aquests volums d'estructura no sempre igual. Si bé s'intueix la tendència a que fossin anuals, de manera que cada volum comencés i acabés al mateix temps que la conselleria corresponent, aquesta disposició rarament es donà.⁵⁰ Per aquesta raó, els registres s'inicien en dates molt variables.⁵¹ En canvi, la seva disposició interna sí que es manté força estable. Després de la invocació religiosa i de la declaració de l'escrivà, s'hi troben les actes ordenades cronològicament i organitzades de la següent manera: primer hi ha l'encapçalament, on s'indica quina assemblea es reuní i els temes tractats, seguidament s'anota la data i el lloc de la reunió –i, fins el gener de 1461, el nom dels assistents dividits en estaments–, s'enuncien els afers per discutir i, finalment, els acords presos al respecte per l'assemblea. Els volums consultats totalment o parcial són l'1 (1433-1437), el 2 (1437-1442), el 3 (1442-1446), el 4 (1446-1448), el 5 (1448-1449), el 6 (1449-1450), el 7 (1450-1452), el 8 (1452-1454), el 9 (1454-1455), el 10 (1455-1456), l'11 (1456-1458), el 12 (1458-1459), el 13 (1459-1461), el 14 (1461-1462), el 15 (1462-1463), el 16 (1463-1465), el 17 (1465-1467), el 18 (1467-1469), el 19 (1469-1470), el 20 (1470-1471), el 21 (1471-1473), el 22 (1473-1475), el 23 (1475-1477), el 24 (1477-1479), el 25 (1479-1481), el 26 (1481-1483), el 27 (1483-1485), el 28 (1485-1487) i el 29 (1487-1489).⁵²

Algunes de les decisions preses pel Consell, sobretot aquelles que incidien de forma més directa en el comportament o la vida quotidiana de la ciutadania, es publicaven pels carrers i places de Barcelona a través de crides públiques, recollides al *Registre d'ordinacions* (1359-1714), on també s'anotaren els textos homònims i els bans. Si

⁵⁰ Aquesta idea es veu reforçada pel fet que a l'inici de cada registre s'hi anotaven els noms dels consellers d'aquell any.

⁵¹ Així, per exemple, mentre que el registre 12 comença el febrer de 1458, el 13 ho fa el 30 de novembre de 1459 amb l'acta d'elecció dels nous consellers.

⁵² Sobre els registres de *Deliberacions*, vegeu Laura Miquel Milian, Albert Reixach Sala, «Enregistrer la prise de décision dans les conseils municipaux de la Catalogne du Bas Moyen âge» (en premsa), i la bibliografia que conté.

tenim en compte que el contingut d'aquestes crides i normatives no sempre apareix mencionat als registres de *Deliberacions*, la seva importància per a comprendre el funcionament municipal esdevé encara més evident. Al contrari d'aquells, però, les *Ordinacions* no conformen una sèrie del tot completa, ja que d'alguns volums s'han perdut alguns folis. Tot i així, en si mateixes constitueixen un corpus força sòlid, gairebé sempre organitzat de forma estrictament cronològica. Els registres consultats són els següents: el 7 (1445-1457), el 8 (1456-1462), el 9 (1463-1471) i el 10 (1471-1481).⁵³

Cada any, en acostar-se l'elecció de la nova conselleria, l'executiu sortint redactava un memorial o testament que havia de servir de guia per als seus successors, ja que, entre altres, s'hi incloïen aquells temes que havien quedat pendents de resoldre. Tots ells constitueixen la sèrie *Testaments dels consellers*, que es mou entre els anys 1371 i 1556. Malgrat la reiteració que caracteritza habitualment aquests documents, sobretot a partir de 1462 esdevenen una eina molt útil per completar la informació continguda als registres de *Deliberacions*, ja que es mencionen iniciatives dels consellers que no sempre havien arribat a ser discutides per l'assemblea municipal i, per tant, no s'havien anotat en les actes de les reunions d'aquesta. Per realitzar el present estudi s'han consultat tots els testaments corresponents al període 1458-1479, que es poden trobar als volums 4 (1449-1472) i 5 (1473-1493).⁵⁴

Més enllà de la documentació generada per l'activitat quotidiana del govern municipal, trobem la sèrie titulada *Manuscrits*, que inclou des de privilegis reials a llibres de cerimonial d'una cronologia que es mou entre 1320 i 1608. De tots ells ens interessa particularment el volum 75 (c. segle XV), en què es consignaren unes ordinacions relatives al funcionament del càrrec del clavari i d'altres corresponents a la Taula de Canvi de la ciutat.⁵⁵

Per últim, s'ha consultat també la sèrie *Guerres* (c. 1470-1877), on s'inclou un llibret dedicat a l'organització de les guaites i sobreguaites de la ciutat durant els últims

⁵³ Un bona mostra dels treballs que es poden fer gràcies a les ordinacions municipals la trobem a Carles Vela Aulesa, «Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades. Evolució del control municipal sobre la qualitat de les espècies i les drogues (segles XIV-XV)», *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 19-45.

⁵⁴ Vegeu un exemple d'estudi d'un *Testament* a Mutgé i Vives, «Preocupacions del govern municipal barceloní en el 1371, a través dels "Testaments dels Consellers"».

⁵⁵ El volum 47 de la sèrie es pot trobar transcrit a Montserrat Bajet Royo, *El jurament i el seu significat jurídic al Principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII)*. Edició de la «Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV» (Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009).

anys de la guerra civil catalana. Aquest volum, on s'esmenten tots els homes assignats a la vigilància de Barcelona, és l'1 (c. 1470).

Documentació de caràcter comptable

Malgrat l'important paper jugat per les fonts de caràcter normatiu en aquesta recerca, hauria estat del tot impensable dur-la a bon port sense la documentació comptable, el segon eix vertebrador de la tesi. Al llarg de l'estudi s'explicarà amb més deteniment quins agents foren els responsables de la redacció d'aquests textos i quina funcionalitat tenien. Per ara, basti enumerar-los ràpidament. En primer lloc, trobem els volums de *Clavaria*, això és, els llibres del tresorer habitualment semestrals on es recullen els ingressos o *rebudes* i les despeses o *dates* del municipi per tal que després poguessin ser auditats pels racionals. La sèrie s'inicia l'any 1357 i acaba el 1699, i constitueix l'espina dorsal de tota recerca centrada en les finances barcelonines entre els segles XIV i XVI. Per tal de realitzar la que el lector té entre les mans, s'han emprat els següents volums: el 26 (1401-1402), el 27 (1403-1404), el 28-29 (1405-1406), el 32 (1408-1411), el 33 (1409-1410), el 34 (1410-1411), el 37 (1414-1415), el 38 (1419-1420), el 44 (1429-1430), el 48 (1433-1434), el 55 (1440), el 60 (1443), el 63 (1446), el 64 (1448-1449), el 67 (1451), el 70 (1458), el 71 (1458), el 72 (1459-1460), el 73 (1460), el 74 (1462), el 75 (1462), el 76 (1464-1465), el 77 (1465-1466), el 78 (1465-1466), el 79 (1466), el 80 (1466-1467), el 81 (1467), el 82 (1468), el 83 (1468), el 84 (1469-1470), el 85 (1470), el 86 (1470-1471), el 87 (1472), el 89 (1474-1475), el 90 (1475), el 91 (1475-1476), el 92 (1475), el 93 (1476-1477), el 94 (1477), el 95 (1478), el 96 (1478-1479), el 98 (1482), el 102 (1484-1485), el 103 (1485-1486), el 107 (1488-1489), el 168 (1400-1420) i el 169 (1466-1467). D'aquests, els dos darrers no són ben bé volums de tresoreria, sinó que el primer és un llibre de notaments del racional o memorial de deutes redactat pels auditors dels comptes municipals. Pel que fa al segon, es tracta d'un compte a nom del propi clavari, si bé gestionat de forma independent al comú.⁵⁶

El municipi generava altres tipus d'escrits de caràcter comptable, sovint centrats en un únic tipus d'ingrés o despesa i avui en dia repartits entre diverses sèries de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Habitualment eren el resultat de l'existència d'altres administracions municipals específiques, subordinades a la clavaria. Si ens fixem en la

⁵⁶ Els llibres de clavaria baixmedievals han protagonitzat diversos treballs al llarg dels anys, molts dels quals, pel que fa sobretot a l'àmbit català, han estat esmentats en l'apartat 1.1.

d'*Obreria*, l'encarregada de les obres públiques a la ciutat, l'únic volum consultat que duu aquest nom inclòs en aquest apartat no és un llibre de caixa, sinó d'albarans o ordres de pagament emeses pels consellers i dirigides al clavari i als administradors de la Taula de Canvi. Es tracta del registre 7 (1460-1468), dedicat a una partida molt concreta: els treballs que ordinàriament es duïen a terme a la muralla de la ciutat i la quantitat que setmana rere setmana la ciutat hi destinava. Aquest cas és similar al de la sèrie *Armades i port*, de la qual el volum 16 (1461) recull les despeses, bàsicament en salaris, derivades de l'armament de dues galeres.

Igual que succeeix en els casos suara descrits, els volums inclosos en la sèrie *Censals* no són estrictament de comptes, ja que, un cop més, aglutinen diverses tipologies documentals. Pel que fa a aquelles que es podrien considerar de caràcter comptable, trobem els capbreus de censals, uns memorials dels préstecs contrets pel municipi que servien per controlar les rendes venudes, ja fos en un moment puntual, al llarg de diverses dècades o, fins i tot, segles. En cada entrada s'hi anotaven les dades del creditor, el capital prestat, l'interès, la pensió i la data de cobrament, a banda de les possibles transmissions i canvis experimentats pel títol de deute abans de ser amortitzat. Els volums emprats han estat el 21, f. 2-52 (1467-1483), el 222 (1464-1704), el 223 (1454-1706), el 224 (1440-1692), el 225 (1468-1712), el 226 (1404-1712) i el 227 (1463-1709).⁵⁷

Abans de passar a comentar la documentació consultada que no s'ha classificat ni com a normativa ni com a comptable, voldria mencionar l'absència en aquest darrer grup de dos tipus de volums. D'una banda, els generats pels racionals de la ciutat, particularment els llibres de notaments del període 1458-1479.⁵⁸ Com s'ha dit, en aquests s'hi apuntaven els deutes del clavari, però malauradament no sembla que s'hagi conservat cap dels corresponents al regnat de Joan II. D'altra banda, tampoc ens han arribat els diferents volums relacionats amb el desenvolupament de l'activitat bancària de la Taula de Canvi durant dits anys, fet que dificulta notablement la comprensió de la seva complexa relació amb el municipi.⁵⁹

⁵⁷ Sobre els capbreus de censals, vegeu Albert Martí Arau, «La memoria de la deuda pública en la Cataluña bajomedieval», en *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV-XVI)*, ed. Antonio Collantes de Terán Sánchez (Madrid: Ministerio de economía y hacienda. Instituto de estudios fiscales, 2010), 229-47.

⁵⁸ Sobre els volums generats pel racional de Manresa, vegeu Pere Verdés Pijuan, «Los libros del racional de Manresa (1408-1412): la clave de un sistema financiero municipal» (en premsa).

⁵⁹ Seria molt interessant comptar amb els llibres equivalents als dels primers anys de vida de la Taula, estudiats i editats a Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*.

Sèries complementàries

A banda de la documentació de caràcter normativa i comptable, per tal de realitzar el present estudi s'han examinat encara algunes de les altres sèries custodiades a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, que a grans trets es poden agrupar en tres grans grups: un conformat per la correspondència, un altre per la documentació de tipus notarial i un últim de miscel·lani. Pel que fa a les comunicacions epistolars, estan constituïdes de fet per tres sèries diferents. La primera és la de les *Lletres Closes*, una sèrie pràcticament completa que des de 1381 i fins a 1713 registra les còpies de totes les missives redactades per l'escrivà municipal i enviades per l'executiu, ja fos al monarca, a sobirans estrangers, al pontífex, a oficials propis i aliens o a altres viles, sobretot. Per tant, constitueixen una eina essencial per reconstruir les connexions de Barcelona amb el seu entorn, tant aquell més immediat com el més llunyà. Concretament, s'han consultat els volums 21 (1458-1460), 22 (1460-1462), 23 (1462-1468), 24 (1468-1471), 25 (1471-1473), 26 (1473-1475), 27 (1475-1477), 28 (1477-1479) i 29 (1479-1481).⁶⁰ Les cartes redactades des del consistori encara compten amb una altra sèrie, la de *Lletres patents*, on de 1433 a 1718 s'inclouen, *grosso modo*, aquelles notificacions de caràcter general que es pretenia que arribessin a tot o bona part del Principat. S'han emprat els volums 7 (1455-1459) i 8 (1459-1495). A l'altra banda, tenim la correspondència rebuda per la ciutat de part dels seus sobirans, que trobem a les *Lletres reials originals*. Particularment interessants per veure algunes de les disposicions dels monarques entre 1269 i 1714, així com l'actitud mostrada envers el municipi, han estat les capses 3 (1456-1465), 4 (1465-1474) i 5 (1474-1483) de la subsèrie A.

Pel que fa a la documentació d'origen notarial, està repartida en diferents sèries. Dintre de la secció d'hisenda, una d'elles és la d'*Àpoques*, una sèrie força fragmentària que recull els rebuts dels pagaments superiors a 5 s.b. efectuats pel clavari entre 1358 i 1480. Se n'ha emprat únicament un volum, el 9 (1465-1470), on només s'indica la quantitat entregada i el receptor, però no el concepte pel qual es féu efectiva. Si ens fixem de nou en la sèrie *Censals* trobem sobretot llibres d'àpoques força discontinus que, des de 1361 i fins a 1713, estan dedicats específicament a la satisfacció dels interessos del deute públic. A banda, en ocasions inclouen els albarans o ordres de

⁶⁰ Un bon exemple del tipus de treball que permet fer aquesta sèrie és l'estudi de Vicent Baydal Sala, «La xarxa epistolar del Consell municipal de Barcelona, 1433-1550», 2009.

pagament corresponents. Concretament, s'han consultat els volums 14 (1439-1468), 17 (1454-1460), 18 (1457-1460), 19 (1460-1462), 20 (1466-1467), 21, f. 53-134 (1468-1477), 22 (1478-1480) i 23 (1478-1479).

Una altra sèrie vinculada a l'activitat notarial, força miscel·lània i discontinua, és la d'*Imposicions*, amb una cronologia que s'estén des de 1221 a 1824. El nexa comú dels documents que s'hi inclouen és la seva temàtica, que gira a l'entorn dels impostos indirectes recaptats pel municipi, però la seva naturalesa és variable. Generalment, però, es tracta de tabes i contractes d'arrendament, que permeten conèixer quines tarifes gravaven els productes afectats per cada imposició, i per quin preu i a qui es vengueren. Els volums emprats per a la confecció d'aquesta recerca han estat el 12 (1433-1434), el 14 (1454-1459), el 15 (1454-1462), el 16 (1462-1473), el 28/3 (1406), el 28/4 (1411-1426) i el 28/5 (1433-1474). Estretament relacionada amb el moviment de mercaderies i el consum d'aliments de la ciutat, la sèrie *Diversos del pa de l'antic Consell Municipal* (1374-1742) se centra en el proveïment de cereal gestionat pel Consell municipal. Concretament, el volum 3 (1461-1466) conté un bon nombre de "certificats" de rebuda del gra adquirit per la ciutat.

També trobem de nou la sèrie d'*Obreria*, que comprèn des d'ordinacions d'urbanisme als citats llibres d'albarans, d'entre 1351 i 1901. Concretament, s'han consultat els volums 6 (1458-1459), 142/3.8.2 (1456) i 142/3.8.3 (c. 1460), el primer dels quals és un conjunt d'èpoques, la majoria relacionades amb els treballs de la ciutat, però no totes, mentre que el segon i el tercer són uns capítols i un memorial vinculats a adquisicions i confeccions d'objectes particulars.

Per últim, més enllà de la documentació de tipus notarial, hi ha un conjunt de fonts miscel·lànies. Una d'elles és la sèrie de *Fogatges*. En principi, s'hi troben recomptes de focs fets entre 1374 i 1787, ja siguin de Barcelona o de tot el Principat. Com és sabut, l'objectiu d'aquests escrits habitualment era saber quants caps de casa hi havia per tal que poguessin satisfer l'impost directe corresponent. Ara bé, els fogatges no sempre tenien aquest propòsit, ja que en ocasions el que perseguïen era tenir controlats els focs que podien aportar homes de cara a un servei militar puntual. És el cas dels volums 8 (1465), 9 (1465), 10 (1465) i 32bis (1465), que inclouen l'organització en cinc grups de les cinquantes dels quaters de Barcelona.

Però la vida urbana no només girava entorn al pagament d'impostos de tots tipus ni al compliment de d'obligacions ciutadanes majoritàriament ineludibles. La sèrie

Cerimonial, que inclou documentació que es mou entre 1369 i 1714, n'és una bona prova: allà es pot trobar informació relacionada amb alguns dels esdeveniments de major importància –encara que només fos simbòlica– que tenien lloc en sòl urbà, com per exemple l'àpat a què el rei o el seu representant convidaven alguns prohoms de la ciutat per Nadal. De cara a la realització d'aquest estudi, s'han emprat els volums 1/6 (1468), 1/7 (1469) i 1/8 (1477).

Finalment, cal recordar que la Barcelona medieval anava més enllà dels límits estrictes de la seva superfície urbana, ja que com a senyora feudal comptava amb possessions que arribaven a sobrepassar les fronteres catalanes i li proporcionaven tota una sèrie de rendes. Per això s'ha consultat també la sèrie *Baronies de la ciutat* (1308-1830), concretament el volum 12 (1436-1480), que conté informació relativa a Montcada.

Evidentment, l'AHCB custodia un bon nombre de sèries més la cronologia de les quals coincideix amb la d'aquest estudi, com ara les *Bosses de deliberacions*, les *Ordinacions especials*, les *Lletres comunes originals*, els *Inventaris*, els *Processos* o les *Deliberacions de guerra*. Si bé algunes d'elles s'han consultat de forma puntual, la seva importància a l'hora de realitzar la present recerca ha estat molt menor que en el cas de les sèries anteriorment detallades.

1.3.1.2. *Altres arxius*

Tot i que la major part de la recerca s'ha dut a terme gràcies als fons conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, el cert és que la redacció de certs apartats, especialment el que tracta el deute públic, hagués resultat gairebé impossible sense la consulta de la documentació preservada en altres arxius de la capital catalana. És el cas de l'**Arxiu Històric de Protocols de Barcelona**, on es custodia bona part de la documentació notarial de la Ciutat Comtal. Aquesta resulta particularment rellevant per tal de resseguir totes les vendes de títols de crèdit municipal que no apareixen en els llibres redactats en el si del govern urbà, que en el cas del període estudiat són moltes. Per aquesta raó, s'han consultat els següents volums: Antoni d'Illes, Manual, 128/2 (1466-1467) i 128/3 (1467-1469); Antoni Joan, Manual, 187/24 (1464-1465), 187/26 (1466-1467), 187/27 (1467-1468), i 187/29 (1469-1470); Antoni Vilanova, Manual, 165/40 (1462-1463), 165/41 (1463-1464), 165/42 (1464-1465), 1465/43 (1465-1466), 165/44 (1466-1467), 165/45 (1467-1468), 165/46 (1468-1469), i 165/47 (1469); Antoni Vinyes, Manual, 154/41 (1461-1462), 154/42 (1462-1464), 154/43 (1464-1466), 154/44

(1466-1468), 154/45 (1468-1469), 154/46 (1469-1471), i 154/47 (1471-1473); Bartomeu Agell, Manual, 142/20 (1464); Bartomeu Costa (major), Manual, 175/16 (1462-1463), 175/17 (1464-1465), 175/18 (1465-1466), 175/19 (1466-1467), 175/20 (1467-1469), 175/21 (1469-1470), 175/22 (1470-1472), i 175/23 (1472-1473); Bartomeu del Bosc (major), Llibres de vendes, 199/30 (1463-1464), Manual, 199/9 (1462-1463), 199/10 (1464), 199/11 (1464-1465), 199/12 (1466-1467), 199/13 (1467), 199/14 (1467-1468), 199/15 (1469), 199/16 (1469-1470), 199/17 (1471-1472), i 199/18 (1472-1473); Esteve Solei, Manual, 222/3 (1467-1469); Francesc Terrassa, Manual, 174/14 (1461-1463), 174/15 (1463-1464), 175/16 (1464-1465), 175/17 (1465-1467), 175/18 (1467-1468), 174/19 (1468-1469), 174/20 (1469-1470), i 174/21 (1472-1473); Gaspar Canyís, Manual, 194/5 (1464-1465), 195/6 (1465-1467), 195/7 (1467-1469), i 195/8 (1470-1472); Joan Brujó, Manual, 171/13 (1467-1469); Joan Mateu, Llibre comú, 224/6 (1462-1464), i Manual, 224/1 (1472-1473); Marc Busquets (major), Manual, 210/1 (1455-1465), 210/2 (1465-1470), i 210/3 (1470-1475); Miquel Abella, Manual, 176/7 (1461-1463), i 176/8 (1463-1464); Miquel Ferran, Manual, 177/9 (1465-1466), i Pere Devesa, Manual, 155/7 (1467-1471), i 155/8 (1471-1475).

També ha estat vinculada amb l'emissió de deute públic la consulta dels fons de l'hospital de la Santa Creu de l'**Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya**, concretament dels pergamins amb cartes de venda de censals morts. S'han emprat alguns dels registres que es troben en els següents topogràfics: el 43 (1462), el 86 (1463-1465), el 87 (1463-1464), el 175 (1478), el 336 (1458-1462), el 419 (1468), el 465 (1462), el 467 (1463-1464), el 555 (1458), el 610 (1464), el 2 GF (1463-1464), el 3 GF (1468-1470), el 4 GF (1478), el 5 GF (1468) i el 9 GF (1462). Finalment, de l'**Arxiu de la Corona d'Aragó** s'ha consultat el fons de Reial Patrimoni, concretament el volum 545 de la sèrie de la Batllia General de Catalunya, atès que –com veurem– les seves rendes també foren assignades a l'erari municipal.

1.3.1.3. Fonts editades

No totes les fonts que s'han consultat per tal d'elaborar aquesta tesi doctoral són inèdites, sinó que algunes ja estan publicades, motiu pel qual han esdevingut de fàcil –i ràpid– accés. Aquelles emanades pel municipi de Barcelona o directament vinculades a ell són les següents. En primer lloc, el **Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona**, amb una cronologia que s'estén entre l'any 885 i el 1908. Malgrat no contenir una transcripció completa de tots els que reposen a l'AHCB, ja que els editors

es limiten a registrar-los, en la majoria de casos la informació proporcionada resulta suficient per fer-se una idea clara del contingut del document en qüestió. Han estat particularment útils per obtenir notícies d'algunes de les vendes de deute municipal acordades ente 1458 i 1479.⁶¹

A l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona no només hi trobem fonts originades en el si del municipi, sinó que s'hi conserven sèries completes de les quals la ciutat en fou simplement receptora. Aquest és el cas de les ja mencionades *Lletres reials originals*, registades pel que fa a les enviades per Joan II, Enric IV de Castella, Pere de Portugal i Renat d'Anjou a **Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)**. Igual que succeïa amb els *Pergamins*, les informacions contingudes en la descripció dels documents acostumen a ser suficients per formar-se una idea clara del seu contingut i, per tant, saber si en resulta necessària la consulta o no.⁶²

En tercer lloc, el dietari del Consell redactat per l'escrivà del racional, habitualment conegut amb el nom de **Manual de novells ardots**, constitueix una font essencial per conèixer alguns dels esdeveniments que van sacsejar la Ciutat Comtal entre 1380 i 1839. Si bé el propòsit inicial d'aquest dietari era recollir aquells successos susceptibles d'haver implicat una despesa municipal, amb el temps esdevingué un recull de notícies sovint força miscel·lani. D'aquesta forma, acabà convertint-se en un autèntic dietari de la capital catalana. De cara a a la present recerca, ha resultat molt profitós a l'hora de contextualitzar algunes de les mesures preses pel consistori al llarg de l'època estudiada.⁶³

⁶¹ Concretament, els volums consultats han estat els següents: Maria Cinta Mañé i Mas, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1336-1396*, vol. II (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2007); Manuel Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*, vol. IV (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009); Maria Cinta Mañé i Mas i Manuel Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1501-1530*, vol. V (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2010); Maria Cinta Mañé i Mas, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1531-1559*, vol. VI (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011).

⁶² Vegeu Joan-F. Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1269 a 1458)», *Documentos y estudios XVI* (1966): 57-281; Joan-F. Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», *Documentos y estudios XVII* (1967): 121-316.

⁶³ S'han consultat aquests volums: Frederic Schwartz i Luna i Francesc Carreras i Candi, ed., *Manual de novells ardots, vulgarment anomenat dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 1 (Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyia, 1892); Frederic Schwartz i Luna i Francesc Carreras i Candi, ed., *Manual de novells ardots, vulgarment anomenat dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 2 (Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyia, 1893); Frederic Schwartz i Luna i Francesc Carreras i Candi, ed., *Manual de novells ardots, vulgarment anomenat dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 3 (Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyia, 1894).

El Manual es complementa particularment bé amb el **Llibre de les solemnitats de Barcelona**, format per un conjunt de volums redactats també per l'escrivà del racional entre 1424 i 1719, on es descriuen les celebracions més rellevants que tenien lloc a la ciutat. Durant el segle XV arribà a ser una eina de consulta per als dirigents municipals, ja que davant dels possibles dubtes de protocol sorgits arran de l'organització d'una festivitat determinada podien remetre's a episodis precedents per veure com s'havia dut a terme. De forma similar al cas del Dietari, s'ha emprat sobretot per comprendre el context d'alguns dels fets esdevinguts a la ciutat.⁶⁴

La següent font que ens ocupa és de confecció molt més tardana, però en remuntar-se fins al segle XIII és també de consulta gairebé obligada per als baixmedievalistes que treballin la Ciutat Comtal. Es tracta de les **Rúbriques de Bruniquer**, nom amb el qual és coneguda l'obra iniciada pel notari Gilabert Bruniquer a finals del segle XVI titulada *Cerimonial dels magnífics consellers i regiment de la ciutat de Barcelona*. Després de la seva mort, fou continuada per dos autors més fins l'any 1714. L'objectiu d'aquest compendi de disposicions, lleis, esdeveniments i altres, extrets de la documentació custodiada a l'arxiu municipal i encarregat pel consistori al notari, no era altre que ordenar la informació relativa al Consell de forma temàtica. Per aquesta raó, resulta especialment útil a l'historiador contemporani, ja que pot localitzar amb rapidesa notícies sobre un ampli ventall d'aspectes relacionats amb la ciutat.⁶⁵

Ara bé, no totes les fonts consultades es produïren en el si del municipi o es redactaren per tal de ser usades per aquest, sinó que algunes, tot i estar-hi relacionades i referir-se en bona part a assumptes relatius al govern de la ciutat, eren d'iniciativa privada. És el cas del **Memorial històric** de Joan Francesc Boscà, que recull llistats i notícies relatives tant als oficials municipals com als de la Diputació des de 1249 fins a 1517. Tot i que Boscà morí el 1480, un altre escrivà continuà l'obra de l'antic racional del General de Catalunya. De cara a l'estudi que aquí es presenta, ha resultat molt

⁶⁴ L'edició del Llibre de les solemnitats es pot trobar a Agustí Duran i Sanpere i Josep Sanabre, ed., *Llibre de les solemnitats de Barcelona. Edició completa del manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat*, 2 vol. (Barcelona: Institució Patxot, 1930).

⁶⁵ L'edició en paper de les Rúbriques és: Francesc Carreras i Candi i Bartomeu Gunyalons i Bou, ed., *Rúbriques de Bruniquer. Cerimonial dels Magnífics Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*, 5 vol. (Barcelona: Imprempta d'Henrich y Companyia, 1912). Recentment, s'ha publicat en línia una interessant base de dades que permet aproximar-se al text de noves formes, accessible a través del següent enllaç: <https://ajuntament.barcelona.cat/rubriques/bruniquer/#/> [consultat el 17/05/2020].

pràctic no només a nivell cronístic, sinó també per tenir a l'abast ràpidament i fàcil el nom dels principals funcionaris de Barcelona durant el segle XV.⁶⁶

Així mateix, no només s'han consultat fonts relacionades *strictu sensu* amb el consistori barceloní, sinó que també s'ha parat esment a les d'altres institucions. És el cas, per exemple, de la Diputació i els **Dietaris de la Generalitat de Catalunya** redactats pels seus escrivans, la cronologia dels quals s'estèn des de 1411 fins a 1713, que, de forma semblant al *Manual* i altres de les fonts ja mencionades, ha servit sobretot com a mitjà de contextualització.⁶⁷

També s'han tingut en compte un parell de dietaris privats redactats durant el període estudiat. Concretament, es tracta del **Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont**, notari barceloní al servei del General de Catalunya com a responsable del dietari institucional, i de la **Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim** de Melcior Miralles, valencià clarament posicionat a favor de Joan II durant el conflicte civil. Les idees polítiques radicalment oposades de tots dos personatges han facilitat l'obtenció d'una visió molt més àmplia de les opinions suscitées per les decisions del consistori municipal –així com les de la Diputació o la monarquia– en part de la població, tant local com forana.⁶⁸

De forma similar s'han consultat també puntualment els documents continguts a la **Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón** (o *CODOIN ACA*), concretament del volum XIV al XXVI, que inclouen les fonts relatives al *Levantamiento y Guerra de Cataluña en tiempos de Juan II*. En particular, l'interès s'ha centrat en algunes actes de les reunions de la Diputació, que han servit per comprendre millor certes decisions preses pel General de Catalunya relacionades amb el municipi.⁶⁹ També s'ha tingut en compte la documentació de Cancelleria els registres de

⁶⁶ Joan Francesc Boscà, *Memorial històric*, ed. Jaume Sobrequés i Callicó (Barcelona: Associació de bibliòfils de Barcelona, 1977).

⁶⁷ Concretament, s'ha consultat el següent volum: Josep Maria Sans i Travé, ed., *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 1. Anys 1411 a 1539, 10 vol. (Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994).

⁶⁸ Josep Maria Sans i Travé, ed., *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, Textos i documents 28 (Barcelona, Lleida: Fundació Noguera, Pagès, 1992); Melcior Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. Mateu Rodrigo Lizondo, Fonts històriques valencianes (València: Universitat de València, 2011).

⁶⁹ Finalment, els volums citats al llarg de la tesi han estat: Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXI (Barcelona, 1861); Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXIII (Barcelona, 1862); Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXIV (Barcelona, 1863); Manuel de Bofarull

la qual han estat publicats, com és el cas de la d'Enric IV de Castella, a **Catálogo de la cancillería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)**, i de Pere de Portugal, a **Catálogo de la documentación de la cancillería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)**. Gràcies a la ràpida visió obtinguda del funcionament de les cancelleries d'ambdós monarques s'ha pogut copsar millor la relació establerta amb Barcelona durant els breus anys en què la governaren.⁷⁰

Força vinculades amb les institucions precedents, trobem encara les edicions de les **Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña**, les primeres de les quals, de fet, formaren part del ja citat *CODOIN*. Aquests volums, sovint força densos, s'han emprat sobretot per conèixer més detalls dels acords presos per l'assemblea general de Catalunya un cop acabada la guerra civil, ja que habitualment la informació continguda en les fonts municipals al respecte és esqueta.⁷¹

Totes les edicions mencionades han esdevingut un complement essencial en alguns casos, en d'altres més accessori, de les fonts inèdites ja explicades, així com de la bibliografia, que es destallarà tot seguit.

1.3.2. Bibliografia

- ADÃO DA FONSECA, Luis. «As finanças reais no governo do Condestável Pedro de Portugal en Barcelona (1464-1466)». En *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, editat per Salvador Claramunt Rodríguez, 3: 351-55. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003.
- ALEMANY LLOVERA, Joan. *El port de Barcelona. Història i actualitat*. Barcelona: L'Avenç, 1984.
- ALSINA I CATALÀ, Claudi, Gaspar FELIU I MONTFORT, i Lluís MARQUET I FERIGLE. *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*. Biblioteca de cultura catalana 67. Barcelona: Curial, 1990.
- AMENÓS MARTÍNEZ, Lluïsa. «Fuentes escritas e iconográficas aplicadas al estudio de la cultura material: los inventarios de objetos de uso doméstico (siglos XIV-XV)».

i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXVI (Barcelona, 1864).

⁷⁰ Jaume Sobrequés i Callicó, *Catálogo de la cancillería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)* (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1975); Arxiu de la Corona d'Aragó, *Catálogo de la documentación de la cancillería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)*, 2 vol., *Catálogos de archivos y bibliotecas* (Madrid: Dirección general de archivos y bibliotecas. Servicio de publicaciones del ministerio de educación nacional, 1953).

⁷¹ S'han consultat els volums *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. XXIV (Madrid: Real Academia de la Historia, 1918), i *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. XXV (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919).

- En *Exteriors i interiors: retalls d'història d'art medieval*, editat per Francesc Fité i Llevot, Flocel Sabaté Curull, i Alberto Velasco González, 49-69. Lleida: Pagès, 2017.
- ARMENTEROS MARTÍNEZ, Ivan. *Cataluña en la era de las navegaciones. La participación catalana en la primera economía atlántica (c. 1470-1540)*. Barcelona, Lleida: Fundació Ernest Lluch, Milenio, 2012.
- . *L'esclavitud a la Barcelona del Renaixement (1479-1516). Un port mediterrani sota la influència del primer tràfic negrer*. Estudis 71. Barcelona: Fundació Noguera, 2015.
- ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ. *Catálogo de la documentación de la cancellería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)*. 2 vol. Catálogos de archivos y bibliotecas. Madrid: Dirección general de archivos y bibliotecas. Servicio de publicaciones del ministerio de educación nacional, 1953.
- . *La muerte en la Casa Real de Aragón. Cartas de condolencia y anunciadoras de fallecimientos (siglos XIII al XVI)*. Fuentes históricas aragonesas 82. Saragossa: Institución Fernando el Católico, Excma. Diputación de Zaragoza, 2018.
- BAJET ROYO, Montserrat. *El jurament i el seu significat jurídic al Principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII). Edició de la «Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV»*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009.
- BALDRICH FORTUNY, M. Asunción. «El gobierno de la ciudad de Barcelona en la época de Alfonso V el Magnánimo (Desde el año 1416 hasta el año 1432)». Tesis doctoral, Universitat de Barcelona, 1993.
- BANEGAS LÓPEZ, Ramón A. «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV». *Anuario de Estudios Medievales* 39/1 (2009): 329-55.
- . «L'aprovisionament de carn a la ciutat de Barcelona (Segles XIV i XV)». Tesis doctoral, Universitat de Barcelona, 2007. <http://www.tdx.cat/handle/10803/2070>.
- . *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*. Lleida: Milenio, 2016.
- BANEGAS LÓPEZ, Ramón A., i Celia SEGOVIA SERVIÁN. «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a la ciutat de Barcelona durant la segona meitat del segle XV. Una qüestió fiscal i de salut pública». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 27 (2006): 121-42.
- BARCELÓ PRATS, Josep, i Josep M. COMELLES. «La economía política de los hospitales locales en la Cataluña moderna». *Asclepio* 68/1 (2016): 127.
- BARRIO BARRIO, Juan Antonio. *Finanzas municipales y mercado urbano en Orihuela durante el reinado de Alfonso V (1416-1458)*. Alacant: Universitat d'Alacant, 1997.
- BATLLE I GALLART, Carme. «Els Granollacs, metges de Barcelona (segle XV). De la cort del rei a la beneficiència parroquial». En *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, editat per Manuel Riu, 2: 383-414. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1981.
- . *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*. 2 vol. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 3. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1973.
- . «La ideología de la "Busca"». *Estudios de Historia Moderna* 5 (1955): 167-95.
- . «La oligarquía de Barcelona a fines del siglo XV: el partido de Deztorrent».

- Acta historica et archaeologica mediaevalia* 7 (1986): 321-35.
- . «Vida i institucions polítiques». En *Història de Barcelona*, editat per Jaume Sobrequés i Callicó, 3. La ciutat consolidada: segles XIV i XV: 273-312. Barcelona: Enciclopèdia catalana; Ajuntament de Barcelona, 1992.
- BATLLE I GALLART, Carme, Maria Teresa FERRER I MALLOL, Maria Cinta MAÑÉ I MAS, Josefina MUTGÉ I VIVES, Sebastià RIERA I VIADER, i Manuel ROVIRA I SOLÀ. *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2007.
- BAYDAL SALA, Vicent. «La xarxa epistolar del Consell municipal de Barcelona, 1433-1550», 2009. <https://digital.csic.es/handle/10261/67558>.
- BECK, Patrice, Philippe BERNARDI, i Laurent FELLER, ed. *Rémunérer le travail au Moyen Âge. Pour une histoire sociale du salariat*. París: Picard, 2014.
- BELENGUER CEBRIÀ, Ernest. *València en la crisi del segle XV*. Col·lecció estudis i documents 27. Barcelona: edicions 62, 1976.
- BENITO I MONCLÚS, Pere, ed. *Crisis alimentarias en la Edad Media: modelos, explicaciones y representaciones*. Lleida: Milenio, 2013.
- BENITO I MONCLÚS, Pere, i Antoni RIERA I MELIS, ed. *Guerra y carestía en la Europa medieval*. Lleida: Milenio, 2014.
- BENSCH, Stephen P. *Barcelona and His Rulers, 1096-1291*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- BESERAN I RAMON, Pere. «La casa de la Ciutat de Barcelona». En *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III: Dels palaus a les masies*, editat per Antoni Pladevall i Font, 183-89. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003.
- BOFARULL I DE SARTORIO, Manuel de. *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*. Vols. XXI-XXVI. Barcelona, 1861-1864.
- BOIS, Guy. *La gran depresión medieval: siglos XIV-XV. El precedente de una crisis sistémica*. Madrid-València: Biblioteca Nueva - Publicacions de la Universitat de València, 2001.
- BOLÒS I MASCLANS, Jordi. *Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.
- BOSCÀ, Joan Francesc. *Memorial històric*. Editat per Jaume Sobrequés i Callicó. Barcelona: Associació de bibliòfils de Barcelona, 1977.
- BRIDGEWATER MATEU, Pol. «Los administradores seculares del Hospital de la Santa Cruz de Barcelona en el siglo XV: un perfil social y político». En *Redes hospitalarias: historia, economía y sociología de la sanidad*, editat per Concepción Villanueva Morte, Antoni Conejo da Pena, i Raúl Villagrasa-Elías, 117-26. Estudios. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2018.
- BROUSSOLLE, Jean. «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462». *Estudios de Historia Moderna* 5 (1955): 1-164.
- BRU I BORRÀS, F. Màrius. «Camí de carros de Banyoles a Miramar». En *Fulls d'història de la vila de Tivissa i del seu territori antic, 177-82*. Barcelona: Aymà, 1955.
- BURGUERA I PUIGSERVER, Victòria A. «“Car més val contendre ab la quartana que ab flaquea” Conflictividad marítima en tiempos de carestía en la Corona de Aragón a principios del siglo XV». *Revista Universitaria de Historia Militar* 6/11 (2017): 43-61.
- CABESTANY FORT, Joan-F. «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1269 a 1458)». *Documentos y estudios* XVI (1966): 57-281.
- . «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia

- (1458-1479)». *Documentos y estudios XVII* (1967): 121-316.
- CABESTANY FORT, Joan-F., i Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ. «Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473)». En *I Congreso de Historia del País Valenciano*, II: 625-38. València: Universitat de València, 1981.
- . «La construcció del port de Barcelona al segle XV». *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña VII* (1972): 41-113.
- CÁCERES NEVOT, Juanjo. «La participació del consell municipal en l'aprovisionament cereal·ler de la ciutat de Barcelona (1301-1430)». Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2006.
- CALMETTE, Joseph. *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*. Ginebra: Slatkine Reprints, 1977.
- CAMMAROSANO, Paolo. *Italia medievale, struttura e geografia delle fonti scritte*. 5a ed. Roma: Carocci, 1988.
- CAMÓS I CABRUJA, Lluís. «Un libro de cuentas municipales del siglo XIV». En *Barcelona Divulgación Histórica*, 3: 153-56. Barcelona: Aymá, 1947.
- CAMPANY I GUILLOT, Josep. «La guerra civil del segle XV a Eramprunyà». *Materials del Baix Llobregat* 6 (2000): 107-24.
- CAMPS I CLEMENTE, Manuel, i Manuel CAMPS I SURROCA. *La pesta del segle XV a Catalunya*. Lleida: Universitat de Lleida, 1998.
- CAÑELLAS I MARTÍNEZ, Sílvia, i M. Carme DOMÍNGUEZ RODÉS. «Els forns de vidre a Barcelona i la seva rodalia (segles XIV-XVI)». *Anuario de Estudios Medievales* 38/2 (2008): 611-37.
- CANTARELL BARELLA, Elena, Mireia COMAS-VIA, i Carme MUNTANER ALZINA, ed. *El llibre de la Baronia d'Eramprunyà*. Lleida: Pagès, 2011.
- CARRERA PUJAL, Jaime. *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*. Vol. 1. Barcelona: Bosch, 1946.
- CARRERAS I CANDI, Francesc. *La ciutat de Barcelona*. Barcelona: Establiment editorial d'Albert Martín, 1916.
- CARRERAS I CANDI, Francesc, i Bartomeu GUNYALONS I BOU, ed. *Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels Magnífichs Consellers y Regiment de la Ciutat de Barcelona*. 5 vol. Barcelona: Imprempta d'Henrich y Companyia, 1912.
- CARRÈRE, Claude. *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*. 2 vol. Barcelona: Curial, 1978.
- . *Barcelona: centre économique à l'époque des difficultés, 1380-1462*. 2 vol. París, La Haia: Mouton & Co, 1967.
- CASTELLVELL DÍEZ, Ventura. «Les rutes terrestres de l'Ebre al mar: el memorial de 1460». *Miscel·lània del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre* 15 (2001): 155-74.
- CATEURA BENÀSSER, Pau. «La "ciutat de Mallorca" y las villas mallorquinas: presión fiscal y conflictos sociales». En *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales*, 275-300. León: Fundación Sánchez-Albornoz, 1997.
- CIFUENTES I COMAMALA, Lluís. *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*. 2a ed. Blaquerna 3. Barcelona, Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona, Universitat de les Illes Balears, 2006.
- CODINA I VILÀ, Jaume. *Inundacions al Delta del Llobregat*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1971.
- COLL JULIÀ, Núria. *Doña Juana Enríquez: lugarteniente real en Cataluña*. Madrid: CSIC - Patronato Marcelino Menéndez Pelayo, 1953.
- COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, Antonio. «Alfonso X y los Reyes Católicos. La formación de las haciendas municipales». En *la España Medieval* 13 (1990):

- 253-70.
- . «Les dépenses de la municipalité de Seville». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 55-65. Tolosa: Privat, 2002.
- COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, Antonio, i Denis MENJOT. «El gasto público en los concejos urbanos castellanos». En *El alimento del Estado y la salud de la «Res Publica»: orígenes, estructura y desarrollo del gasto público en Europa*, editat per Ángel Galán Sánchez i Juan Manuel Carretero Zamora, 231-49. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, Universidad de Málaga, 2013.
- . «Hacienda y fiscalidad concejiles en la Corona de Castilla en la Edad Media». *Historia. Instituciones. Documentos* 23 (1996): 213-54.
- . «La génesis de la fiscalidad municipal en Castilla: primeros enfoques». *Revista d'Història Medieval* 7 (1996): 53-80.
- COMAS-VIA, Mireia. *Entre la solitud i la llibertat. Vídues barcelonines a finals de l'Edat Mitjana*. IRCVM-Medieval Cultures 4. Roma: Viella, 2015.
- COMAS-VIA, Mireia, i Teresa VINYOLES VIDAL. «La pesca i el proveïment de peix fresc». En *Proveir Barcelona. El municipi i l'alimentació de la ciutat, 1329-1930*, editat per Mercè Renom, 147-58. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, Museu d'Història, 2016.
- COMELLAS I SOLÉ, Jordi. «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 18 (1997): 451-71.
- CONEJO DA PENA, Antoni. «La financiación de los hospitales de la Corona de Aragón durante la baja edad media: condiciones sociales, económicas y espirituales». En *Le interazioni fra economia e ambiente biologico nell'Europa preindustriale, secc. XIII-XVIII (Atti della XLI Settimana di Studi. Prato, 26-30 aprile 2009)*, editat per Simoneta Cavachiochi, 437-44. Florència: Firenze University Press, 2010.
- CONESA SORIANO, Julia. «Entre l'Église et la ville: le chapitre et les chanoines à Barcelone au sortir de la guerre civile catalane (1472-1500)». Tesi doctoral, Université Paris-Sorbonne, 2017.
- . «La puissance des institutions ecclésiastiques dans les critères de hiérarchisation des villes: le cas du haut clergé séculier en Catalogne (XVe siècle)». *Anuario de Estudios Medievales* 48/1 (2018): 301-29.
- Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*. Vol. XXIV. Madrid: Real Academia de la Historia, 1918.
- Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*. Vol. XXV. Madrid: Real Academia de la Historia, 1919.
- CORTIELLA I ÒDENA, Francesc. *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1984.
- COULON, Damien. *Barcelone et le grand commerce d'Orient. Un siècle de relations avec l'Égypte et la Syrie-Palestine (ca. 1330 – ca. 1430)*. Bibliothèque de la Casa de Velázquez 27. Madrid-Barcelona: Casa de Velázquez-Institut Europeu de la Mediterrània, 2004.
- CRUSAFONT I SABATER, Miquel. *Catàleg general de la moneda catalana. Països catalans i Corona catalano-aragonesa (s. V aC - s. XX dC)*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Diputació de Barcelona, 2009.
- CUBELES I BONET, Albert. *La Muralla medieval de Barcelona i els seus portals*. Barcelona: Museu d'Història de Barcelona i Associació Consell de Cent, Institut

- de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2007.
- . «Les muralles de Barcelona». En *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III: Dels palaus a les masies*, editat per Antoni Pladevall i Font, 138-41. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003.
- DALMASES I BALAÑA, Núria de. *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (Aproximació a l'estudi)*. Vol. II. Argenters i documents. Monografies de la secció històrico-arqueològica, I/2. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992.
- DANTÍ RIU, Jaume. *Composició i percepció dels drets del Consell de Cent barceloní durant el segle XVI*. Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona 3. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2000.
- . «La hisenda municipal de la ciutat de Barcelona al segle XVI: el miratge del redreç». *Pedralbes: revista d'història moderna* 13 (1993): 505-12.
- DEL TREPPO, Mario. *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa*. Barcelona: Curial, 1976.
- DURAN I SANPERE, Agustí. *La fiesta del Corpus*. Barcelona: Aymá, 1943.
- . «Notes al marge del “Llibre apellat Consueta”». *Revista Jurídica de Catalunya* XXXIII (1927): 326-33.
- DURAN I SANPERE, Agustí, i Josep SANABRE, ed. *Llibre de les solemnitats de Barcelona. Edició completa del manuscrit de l'Arxiu Històric de la Ciutat*. 2 vol. Barcelona: Institució Patxot, 1930.
- DURAND, Stéphane. «L'opacification incomplète du processus de délibération (Languedoc, XVIIe-XVIIIe s.)». Presentat a *Au travers des registres: la délibération*, Aix-en-Provence, 12 d'octubre de 2018. <https://regidel.hypotheses.org/852>.
- EPSTEIN, Stephan R. *Freedom and Growth. The Rise of States and Markets in Europe, 133-1750*. Londres i Nova York: Routledge, 2000.
- FARGAS PEÑARROCHA, Maria Adela. «Auge i davallada d'una família de notaris de Barcelona, durant l'època moderna». En *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, 351-60. Barcelona: Fundació Noguera, 1994.
- FELIU I MONTFORT, Gaspar, ed. *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*. 2 vol. Barcelona: Fundació Noguera, 2016.
- . «Finances, moneda i fiscalitat als segles XIV i XV». *Catalan historical review* 9 (2016): 129-46.
- . «La crisis catalana de la baja Edad Media: estado de la cuestión». *Hispania* LXIV/2, núm. 217 (2004): 435-66.
- . «La toponímia al Pla de Barcelona». En *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona*, 101-12. Barcelona: La Magrana, Institut Municipal d'Història, 1984.
- . «Les mesures tradicionals catalanes: un garbuix racional». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* 15 (2004): 9-27.
- FELIU I MONTFORT, Gaspar, i Anna M. ADROER. *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la Caixa de Barcelona*. Barcelona: Caixa de Barcelona, Obres Socials i Culturals, 1989.
- FELLONI, Giuseppe. «I primi banchi pubblici della Casa di San Giorgio (1408-45)». En *Banchi pubblici, banchi provati e monti di pietà nell'Europa preindustriale. Amministrazione, tecniche operative e ruoli economici (Atti del Convegno, Genova, 1-6 ottobre 1990)*, 1: 225-46. Atti della Società Ligure di Storia Patria. Nuova Serie, XXXI (CV). Gènova, 1991.
- . «Il Banco di San Giorgio ed il suo archivio: una memoria a più valenze». En *Scritti di Storia Economica*, I: 461-68. Atti della Società Ligure di Storia Patria.

- Nuova Serie, XXXVIII (CXII). Gènova, 1999.
- . «L'archivio della Casa di San Giorgio di Genova (1407-1805) ed il suo ordinamento». *Atti della Società Ligure di Storia Patria. Nuova serie XXIV* (XCVIII), núm. I (1986): 352-61.
- FERNÁNDEZ I GONZÁLEZ, Jaume. «La guerra al Pallars: crònica i anàlisi». En *Senyor en les muntanyes. Procés polític a Hug Roger III, darrer comte de Pallars*. Lleida: Pagès, 2002.
- FERNÁNDEZ TERRICABRAS, Ignasi. «Una aproximació a l'estudi de la Hisenda local: els impostos del vi a Barcelona (1500-1525)». *Pedralbes: revista d'història moderna* 11 (1991): 53-66.
- FERRER I MALLOL, Maria Teresa. «Boscós i deveses a la Corona Catalano-Aragonesa (Segles XIV i XV)». *Anuario de Estudios Medievales* 20 (1990): 485-539.
- . «El comerç català a Andalusia al final del segle XV». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 18 (1997): 301-34.
- . «El naixement de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)». En *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, per Maria Teresa Ferrer i Malloï, 19-42. editat per Josep Maria Roig Rosich. Monografies de la secció històrico-arqueològica, XIII. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2011.
- . «Flix, un port fluvial blader per a Barcelona. La compra de la Baronia de Flix i La Palma l'any 1400». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 23 (2002): 465-507.
- . «La organización militar en Cataluña. Siglos XII a XV». *Revista de Historia Militar* núm. extra. Conquistar y defender. Los recursos militares en la Edad Media Hispánica (2001): 119-222.
- FERRERO MICÓ, Remedios. *La hacienda municipal de Valencia durante el reinado de Carlos V*. València: Ajuntament de València, 1987.
- FONT I RIUS, Josep Maria. «La administración financiera en los municipios medievales catalanes». En *Historia de la hacienda española (épocas antigua y medieval)*, 193-231. Madrid: Instituto de estudios fiscales, 1982.
- . «Orígenes del régimen municipal de Cataluña». En *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*, 281-560. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985.
- FURIÓ DIEGO, Antoni. «La crisis de la Baja Edad Media: una revisión». En *Las crisis a lo largo de la historia*, per Antoni Furió Diego, Enrique Llopis Agelán, Francisco Comín Comín, José María Serrano Sanz, i Antón Costas Comesañas, 13-45. Valladolid: Universidad de Valladolid, 2010.
- . «La gran depressió baixmedieval. Una mirada des dels Països Catalans». *Recerques* 72/73 (2017 2016): 45-103.
- FURIÓ DIEGO, Antoni, i Ferran GARCÍA-OLIVER. «La economía municipal de Alzira a fines del siglo XIV según un libro de cuentas de 1380-1381». En *La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI. Actas del coloquio celebrado en La Rábida y Sevilla del 14 al 19 de septiembre de 1981*, editat per Emilio Sáez Sánchez, Cristina Segura Graño, i Margarita Cantera Montenegro, 2: 1611-33. Madrid: Universidad Complutense, 1985.
- GARCIA I SANZ, Arcadi, i Maria Teresa FERRER I MALLOL. *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*. Vol. II. Treballs de la secció de filosofia i ciències socials, VII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1983.
- GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente. *Vivir a crédito en la Valencia medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*. València:

- Universitat de València, 2002.
- GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente, Germán NAVARRO ESPINACH, i Carles VELA AULESA. «Pledges and Auctions: The Second-Hand Market in the Late Medieval Crown of Aragon». En *Il Commercio al Minuto. Domanda e Offerta Tra Economia Formale e Informale (Secc. XIII-XVIII). Atti Delle "Settimane Di Studi" e Altri Convegni* 46, 295-317. Florència: Firenze University Press, 2015.
- GARRIDO I VALLS, Josep-David. «El procés de lluçió de la baronia d'Elx i Crevillent». *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 111-25.
- GRAU I FERNÁNDEZ, Ramon. «Jaume Destorrent i la política de Barcelona. L'aflorament d'un personatge en la historiografia, 1879-1931». En *A l'entorn de la Barcelona medieval: estudis dedicats a la doctora Josefina Mutgé i Vives*, editat per Manuel Sánchez Martínez, Ana Gómez Rabal, Roser Salicrú i Lluch, i Pere Verdés Pijuan, 269-92. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 73. Barcelona: CSIC, 2013.
- . «L'aportació de Vicens a la història municipal de Barcelona». En *Vicens i Barcelona. Imatges històriques*, editat per Ramon Grau i Fernández, 57-122. Muhba textures 4. Barcelona: Museu d'Història de Barcelona i Arxiu Històric de la Ciutat, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2014.
- GUIXERAS, David, i Agustín RUBIO VELA. «El parlamento de Juan II ante las cortes generales de Monzón (1469). Una pequeña crónica autobiográfica en lengua castellanoaragonesa». *SCRIPTA: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna* 8 (2016): 25-77.
- GÜNZBERG I MOLL, Jordi. «Antoni Vinyes: notari, ambaixador i polític (Barcelona - Nàpols): 1428-1488». En *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, 373-87. Barcelona: Fundació Noguera, 1994.
- . «La participación de los notarios en las principales instituciones políticas barcelonesas (siglos XIV-XV)». *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 47-55.
- HERNÁNDEZ HERNÁNDEZ, Bernardo. «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El "censal del rey Alfonso", 1429-1640». En *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)*, I, 4: 99-112. Saragossa: Gobierno de Aragón, 1996.
- HERNANDO DELGADO, Josep. «El contracte de venda de rendes perpètuas i vitalícies (censals morts i violaris) personals i redimibles (amb carta de gràcia). El tractat d'autor anònim "Pulchrioris allegationes super contractivus censualium" (segle XIV). Edició i estudi del text.» *Arxiu de Textos Catalans Antics* 11 (1992): 137-79.
- . «Les controvèrsies teològiques sobre la licitud del crèdit a llarg termini». *Barcelona Quaderns d'Història* 13 (2007): 213-38.
- HUGUET TERMES, Teresa, Pere VERDÉS PIJUAN, Jon ARRIZABALAGA, i Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, ed. *Ciudad y hospital en el Occidente europeo (1300-1700)*. Lleida: Milenio, 2014.
- IGUAL LUIS, David, i Germán NAVARRO ESPINACH. «Los genoveses en España en el tránsito del siglo XV al XVI». *Historia. Instituciones. Documentos* 24 (1997): 261-332.
- IRADIEL MURUGARREN, Paulino. «La crisis bajomedieval, un tiempo de conflictos». En *Conflictos sociales, políticos e intelectuales en la España de los siglos XIV y XV*, editat per José Ignacio de la Iglesia Duarte, 13-48. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2004.
- JUNCOSA BONET, Eduard. «Barcelona 1453-1460: ¿la fugaz experiencia de un gobierno

- democrático?» *Res publica*, Suplemento 1 (2009): 83-90.
- . «Del obrador al Consell. La actividad política de menestrales y artistas en las ciudades catalanas bajomedievales». En *Trabajar en la ciudad medieval europea*, editat per Jesús Ángel Solórzano Telechea i Arnaldo Sousa Melo, 315-47. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2018.
- . «El pols dels monarques contra l'oligarquia barcelonina a finals de l'Edat Mitjana». En *Ciutat, monarquia i formacions estatals, segles XIII-XVIII*, 83-93. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2018.
- . «Segles XV i XVI (1412-1516)». En *Història de l'ajuntament de Barcelona. Dels orígens al 1808*, editat per Manel Risques Corbella, 106-63. Barcelona: Enciclopèdia catalana; Ajuntament de Barcelona, 2007.
- JUNYENT MOLINS, Pol. «Quan la terra lluita. El govern i l'organització militar dels exèrcits del Principat de Catalunya durant la Guerra Civil Catalana del segle XV». Treball fi de màster, Universitat de Barcelona, 2014.
- LACARRA DE MIGUEL, José María. «Le budget de la ville de Saragosse au XVe siècle: dépenses et recettes». En *Finances et comptabilité urbaines du XIIIe au XVIe siècle / Financiën en boekhouding der steden van de XIIIe tot de XVIe eeuw. Colloque International / International Colloquium. Blankenberge, 6-9-IX-1962. Actes / Handelingen*, 381-84. Collection Histoire / Historische Uitgaven 7. Brussel·les: Pro Civitate, 1964.
- LADERO QUESADA, Miguel Ángel. *Las fiestas en la Europa medieval*. Madrid: Dykinson, 2015.
- . «Las haciendas concejiles en la Corona de Castilla: una visión de conjunto». En *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales*, 7-71. León: Fundación Sánchez-Albornoz, 1997.
- . «Lo antiguo y lo nuevo de la investigación sobre fiscalidad y poder político en la Baja Edad Media hispánica». En *Estados y mercados financieros en el occidente cristiano (siglos XIII-XVI). Actas de la XLI Semana de Estudios Medievales de Estella*, 13-54. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2015.
- LALIENA CORBERA, Carlos. «Transformación social y revolución comercial en Aragón: treinta años de investigación». En *Una economía integrada. Comercio, instituciones y mercados en Aragón, 1300-1500*, editat per Carlos Laliena Corbera i Mario Lafuente Gómez, 13-68. Saragossa: Grupo de Investigación Consolidado CEMA, 2012.
- LINDGREN, Uta. *Bedürftigkeit, Armut, Not: Studien zur spätmittelalterlichen Sozialgeschichte Barcelonas*. Spanische Forschungen der Görresgesellschaft, 2. Reihe 18. Münster: Aschendorff, 1980.
- LLADONOSA PUJOL, José. *El sitio de Lérida de 1464 en tiempos de Juan II de Aragón*. Amigos de los museos de Lérida. Sección de bibliófilos. Lleida: Artes Gráficas Ilerda, 1945.
- LLEONART, Jordi, Francesc MAYNOU, i Roser SALICRÚ I LLUCH. «Marine Species and Their Selling Prices in the Crown of Aragon. An Initial Approach with Some Examples from the 14th to the 17th Centuries». En *Moissonner La Mer. Économies, Sociétés et Pratiques Halieutiques Méditerranéennes (XVe-XXIe Siècle)*, per Gilbert Buti, Daniel Faget, Olivier Raveux, i Solène Rivoal, 159-73. L'atelier Méditerranéen. París: Karthala, 2018.
- LÓPEZ I IBORRA, Laura. «Macià Bonafè i altres tallistes del segle XV». En *L'art gòtic a Catalunya. Escultura II. De la plenitud a les darreres influències foranes*, 190-99. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2007.
- LORENZINI, Marcella. «The Credit Market and Notaries in Verona in the Second Half of

- the Seventeenth Century». *The Journal of European Economic History* 44/1 (2015): 123-48.
- MACCIONI, Elena. *Il Consolato del mare di Barcellona. Tribunale e corporazione di mercanti (1394-1462)*. IRCVM-Medieval Cultures 8. Roma: Viella, 2019.
- MADURELL MARIMON, Josep Maria. «L'avalot del peix de 1365». *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* XII (1974): 25-34.
- MAÑÉ I MAS, Maria Cinta. *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1336-1396*. Vol. II. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2007.
- . *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1531-1559*. Vol. VI. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011.
- MAÑÉ I MAS, Maria Cinta, i Manuel ROVIRA I SOLÀ. *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1501-1530*. Vol. V. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2010.
- MARCÉ SÁNCHEZ, Jaume, i Laura MIQUEL MILIAN. «Barcelona i la Santa Creu: el finançament públic de l'hospital al llarg del segle XV» (en premsa).
- MARQUÈS I CASANOVAS, Jaume. «Púbol (VII)». *Revista de Girona* 70 (1975): 11-19.
- MARTÍ ARAU, Albert. «La memoria de la deuda pública en la Cataluña bajomedieval». En *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV-XVI)*, editat per Antonio Collantes de Terán Sánchez, 229-47. Madrid: Ministerio de economía y hacienda. Instituto de estudios fiscales, 2010.
- MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernest. *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*. Memòries de la secció històrico-arqueològica, VIII. Barcelona: La renaixença, 1936.
- . *Tragedia del insigne condestable don Pedro de Portugal*. Madrid: CSIC - Instituto Jerónimo Zurita, 1942.
- MARTÍNEZ FERRANDO, Jesús Ernest, i Federico UDINA MARTORELL, ed. *Índice cronológico de la Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*. Vol. 2. XLII. Barcelona: Dirección general de archivos y bibliotecas, 1973.
- MAYOL I LLOMPART, Antoni. «De l'origen del deute públic a la crisi financera: Alcúdia i les estratègies inòqües de reducció del deute (1350-1460)». En *El crèdit i el sistema financer del Regne de Mallorca (segles XIV-XV)*, editat per Pau Cateura Benàsser, 41-64. Palma de Mallorca: Universitat de les Illes Balears, 2009.
- . «La universitat d'Inca (1436-1437). Finances i fiscalitat a través del llibre del clavari Bartomeu Estrany». En *8es jornades d'estudis locals*, 77-92. Inca: Ajuntament d'Inca, 2007.
- MAYORDOMO GARCÍA-CHICOTE, Francisco. *La Taula de Canvis. Aportación a la historia de la contabilidad valenciana (siglos XIII-XVII)*. València: Universitat de València, 2002.
- MENJOT, Denis. «Les dépenses municipales de Murcie (1391-1460)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 67-80. Tolosa: Privat, 2002.
- MENJOT, Denis, i Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, ed. *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille). 1: Étude des Sources*. Tolosa: Privat, 1996.
- , ed. *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen). 2. Les systèmes fiscaux*. Tolosa: Privat, 1999.
- , ed. *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La*

- redistribution de l'impôt*. Tolosa: Privat, 2002.
- , ed. *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*. Tolosa: Privat, 2004.
- MIQUEL MILIAN, Laura. «Barcelona i els seus reis: la relació del Consell de Cent amb els monarques “intrusos” durant la guerra civil catalana». *eHumanista IVITRA* 14 (2018): 92-109.
- . «Controlar los salarios públicos en tiempos de crisis: las retribuciones municipales en la Barcelona del siglo XV». En *Trabajar en la ciudad medieval europea*, editat per Jesús Ángel Solórzano Telechea i Arnaldo Sousa Melo, 189-208. Logroño: Instituto de Estudios Riojanos, 2018.
- . «La estructura del primer banco público de Europa: la Taula de Canvi de Barcelona (siglo XV)». *Medievalismo*, núm. 29 (2019): 297-321.
- . «Les finances municipals de Barcelona a l'època de Ferran I: el llibre de clavaria de 1414 (febrer-juny)». Treball fi de màster, Universitat de Barcelona, 2015.
- . «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaria (1414)». En *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, editat per Jordi Morelló Baget, Pere Orti Gost, i Pere Verdés Pijuan, 279-319. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 75. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2018.
- . «Resistència i resiliència: la ciutat de Barcelona davant la guerra civil catalana» (en premsa)
- MIQUEL MILIAN, Laura, i Albert REIXACH SALA. «Enregistrer la prise de décision dans les conseils municipaux de la Catalogne du Bas Moyen âge» (en premsa).
- MIRA JÓDAR, Antonio José. «Administración financiera y contabilidad municipal en Alcoy (siglos XIV-XVI)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 24-37. Tolosa: Privat, 2004.
- . *Las finanzas del municipio. Gestión económica y poder local. Sueca (s. XIV-XV)*. València: Diputació de València, 1997.
- MIRALLES, Melcior. *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*. Editat per Mateu Rodrigo Lizondo. Fonts històriques valencianes. València: Universitat de València, 2011.
- MIRÓ BALDRICH, Ramon. *La processó de Corpus i els entremesos. Cervera, segles XIV-XIX*. Barcelona: Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- MOLAS RIBALTA, Pere. «L'etapa final del Consolat del Pont de Campderà. Un tribunal tècnic de la indústria drapera a Barcelona». *Pedralbes: revista d'història moderna* 9 (1989): 139-155-155.
- MORELLÓ BAGET, Jordi. «Approvisionnement et finances municipales en Méditerranée occidentale: l'exemple de la Couronne d'Aragon». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 267-94. Tolosa: Privat, 2002.
- . «Finanzas hospitalarias y deuda pública: los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500». En *Ciudad y hospital en el Occidente europeo (1300-1700)*, editat per Teresa Huguet Termes, Pere Verdés Pijuan, Jon Arrizabalaga, i Manuel Sánchez Martínez, 211-61. Lleida: Milenio, 2014.
- . *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 43. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2001.

- . «La intervención de las cuentas municipales: la actuación de los oïdors en Reus y Valls (siglos XIV-XV)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 259-71. Tolosa: Privat, 2004.
- . «Les finances municipals a Reus segons un llibre de clavaria de 1359». En *Funcionament de les finances locals al llarg de la història (Actes del III Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Barcelona, 17-18 de novembre de 1995)*, 171-83. L'Avenç, 1996.
- . *Reus en el trànsit a la modernitat: fiscalitat i finances d'una vila en vies de creixement*. Reus: Associació d'estudis reusencs, 2003.
- MUTGÉ I VIVES, Josefina. *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno*. Barcelona: CSIC, 1987.
- . «L'abastament de peix i de la carn a Barcelona en el primer terç del segle XIV». En *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*, 109-36. Barcelona: CSIC, 1988.
- . *Política, urbanismo y vida ciudadana en la Barcelona del siglo XIV*. Barcelona: CSIC-IMF, 2004.
- . «Preocupacions del govern municipal barceloní en el 1371, a través dels "Testaments dels Consellers"». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 23/24 (2003 2002): 331-51.
- MUXELLA PRAT, Imma. «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)». Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2013. <http://hdl.handle.net/10803/112055>.
- . «Mar i institucions: un episodi corsari en temps de crisi (1459-1461)». *Pedralbes: revista d'història moderna* 28 (2008): 281-96.
- NARBONA VIZCAÍNO, Rafael. «Finanzas municipales y patriciado urbano. Valencia a finales del Trescientos». *Anuario de Estudios Medievales* 22 (1992): 481-512.
- . *La ciudad y la fiesta: cultura de la representación en la sociedad medieval (siglos XIII-XV)*. Madrid: Síntesis, 2017.
- . «Los juegos y espectáculos de la fiesta del Corpus Christi en los reinos ibéricos (1264-1545)». *Ludica: annali di storia e civiltà del gioco* 8 (2002): 67-97.
- NAVARRO ESPINACH, Germán. *Cuentas del concejo de Mirambel (1472-1489)*. Saragossa: Universidad de Zaragoza, Instituto de Estudios Turolenses, 2008.
- ORTI GOST, Pere. «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana». *Barcelona Quaderns d'Història* 4 (2001): 21-48.
- . «El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat». *Anuario de Estudios Medievales* 22 (1992): 377-423.
- . «La construcció del sistema fiscal municipal a Barcelona, segles XIII-XIV». *Barcelona Quaderns d'Història* 2 (1996): 17-34.
- . «La estructura del gasto municipal en Barcelona (1360) y Sant Feliu de Guíxols (1361-1362)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 3. La redistribution de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 127-36. Tolosa: Privat, 2002.
- . «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462». En *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, per Maria Teresa Ferrer i Mallol, 120-37. editat per Josep Maria Roig Rosich. Monografies de la secció històrico-arqueològica, XIII. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2011.
- . «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi». *Barcelona Quaderns d'Història* 13 (2007): 257-82.

- . «Les finances municipals de la ciutat de Barcelona (1340-1460)» (en premsa).
- . «Les premières sources fiscales de la municipalité de Barcelona (1300-1350)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 1: Étude des Sources: 91-99. Tolosa: Privat, 1996.
- . «Noves dades seriadades per a noves hipòtesis sobre la crisi baixmedieval a Catalunya». En *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, editat per Jordi Morelló Baget, Pere Orti Gost, i Pere Verdés Pijuan, 463-81. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 75. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2018.
- ORTI GOST, Pere, i Pere VERDÉS PIJUAN. «The Crisis of Public Finances in the Towns of Late Medieval Catalonia (1350-1500)». En *XLVII Settimana di Studi. Le crisi finanziarie: gestione, implicazioni sociali e conseguenze nell'età preindustriale*, 199-221. Florència: Firenze University Press, 2016.
- PELÁEZ, Manuel J. *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*. Barcelona: Curial, 1981.
- PÉQUIGNOT, Stéphane. «Négocier la sujétion? Les Catalans et le choix de nouveaux seigneurs durant la 'guerre civile catalane'». En *El Compromiso de Caspe (1412), cambios dinásticos y Constitucionalismo en la Corona de Aragón*, editat per Isabel Falcón, 620-29. Saragossa: Obra Social de Ibercaja, 2013.
- PEZZOLO, Luciano. «The Venetian government debt 1350-1650». En *Urban Public Debts. Urban Government and the Market for Annuities in Western Europe (14th-18th centuries)*, editat per Marc Boone, Karel Davids, i Paul Janssens, 61-74. Studies in European Urban History (1100-1800) 3. Turnhout: Brepols, 2003.
- POLONIO LUQUE, Gloria. «Mercaderes, protagonistas del comercio exterior de Barcelona en la Baja Edad Media: una visión de las comandas marítimas (1349-1450)». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 31 (2013 2011): 239-64.
- RAUFAST CHICO, Miguel. «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)». *Anuario de Estudios Medievales* 38/2 (2008): 1037-85.
- . «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)». *Anuario de Estudios Medievales* 36/1 (2006): 295-333.
- . «¿Recibir al primogénito? Política y ceremonia en las entradas del príncipe de Viana en Barcelona (1460-1461)». En *Cataluña y Navarra en la Baja Edad Media*, editat per Eloísa Ramírez Vaquero i Roser Salicrú i Lluch, 265-321. Pamplona: Universidad Pública de Navarra / Nafarroako Unibertsitate Publikoa, 2010.
- . «¿Un mismo ceremonial para dos dinastías? Las entradas reales de Martín el Humano (1397) y Fernando I (1412) en Barcelona». *En la España Medieval* 30 (2007): 91-130.
- REIXACH SALA, Albert. «Els arrendaments d'impostos com a indicadors econòmics de la Catalunya baixmedieval: de les impositcions municipals als drets del General» (en premsa).
- . *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona 1340-1440*. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 77. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2018.
- . *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*. 2 vol. Estudis 79. Barcelona: Fundació Noguera, 2019.
- . «Municipi, finances i elits locals en una ciutat catalana baixmedieval: Girona (1345-1445)». Universitat de Girona, 2015.

- <http://www.tdx.cat/handle/10803/327319>.
- RIERA FORTIANA, Enrique. «Etapa barcelonesa del condado de Ampurias: 1409-1456». *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* 11 (1976): 259-85.
- RIERA I MELIS, Antoni, ed. *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana*. Memòries de la secció històrico-arqueològica 94. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013.
- . *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*. Memòries de la secció històrico-arqueològica 103. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017.
- . «Pròleg». En *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana*, editat per Antoni Riera i Melis, 11-46. Memòries de la secció històrico-arqueològica 94. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013.
- RIERA VIADER, Sebastià. «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació». *Barcelona Quaderns d'Història* 4 (2001): 239-75.
- RIERA VIADER, Sebastià, i Manuel ROVIRA SOLÀ. «Gabriel Canyelles i el redreç de l'escrivania major del consell de Barcelona de 1433». En *A l'entorn de la Barcelona medieval: estudis dedicats a la doctora Josefina Mutgé i Vives*, editat per Manuel Sánchez Martínez, Ana Gómez Rabal, Roser Salicrú i Lluch, i Pere Verdés Pijuan, 387-98. *Anejos del Anuario de Estudios Medievales* 73. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2013.
- RISQUES CORBELLÀ, Manel, ed. *Història de l'ajuntament de Barcelona. Dels orígens al 1808*. Barcelona: Enciclopèdia catalana; Ajuntament de Barcelona, 2007.
- RIU DE MARTÍN, Ma. Carmen. «Onomástica y localización de algunos ceramistas y vidrieros barceloneses de los siglos XIV al XVII». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 25 (2004): 1045-69.
- RODRÍGUEZ LÓPEZ, Ana María. «Modelos de diversidad: crecimiento económico y crisis en los reinos hispanos en la Baja Edad Media». *Vínculos de Historia* 2 (2013): 27-49.
- ROUSTIT, Yvan. «La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIVE siècle». *Estudios de Historia Moderna* 4 (1954): 14-156.
- ROVIRA I SOLÀ, Manuel. *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*. Vol. IV. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2009.
- . «La construcció del pont de Sant Boi de Llobregat (1278-1315)». En *Homenatge a la memòria del Prof. Dr. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors*, 333-47. Barcelona: Universitat de Barcelona, Centre d'Estudis Medievals de Catalunya, 1989.
- RUIZ DOMÉNEC, José Enrique. «La crisis económica de la Corona de Aragón ¿realidad o ficción historiográfica?» *Cuadernos de Historia: Anexos de la Revista Hispania* 8 (1977): 71-117.
- RYDER, Alan. *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- SABATÉ CURULL, Flocel. «La insolvència municipal a la segona meitat del segle XIV». En *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, editat per Manuel Sánchez Martínez, 255-80. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1999.
- . *Lo senyor rei és mort! Actitud i cerimònies dels municipis catalans baixmedievals davant la mort del monarca*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1994.

- SAGARRA, Ferran de. *Sigil·lografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya*. Vol. II. Barcelona: Estampa d'Henrich i cia., 1922.
- SAMARAN, Charles. *La maison d'Armagnac au XVe siècle et les dernières luttes de la féodalité dans le Midi de la France*. Ginebra: Slatkine - Megariotis Reprints, 1975.
- SANAHUJA ANGUERA, Xavier. «Els ploms de carnisseria igualadins. Una varietat de moneda eclesiàstica o municipal dels segles XVI i XVII». Universitat de Lleida, 2013. <https://www.tdx.cat/handle/10803/119328>.
- SÁNCHEZ ARAGONÉS, Luisa María. *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479). Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos*. Saragossa: Institución Fernando el Católico (CSIC), Excma. Diputación de Zaragoza, 2004.
- SÁNCHEZ DE MOVELLÁN TORENT, Isabel. «El Consell de Cent barceloní i les seves relacions amb la Diputació del General en el període 1454-1458». *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 79-85.
- . *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*. Memòries de la secció històrico-arqueològica, LXIII. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2004.
- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel. «Deuda pública, monarquía y ciudades en los países de la Corona de Aragón (siglos XIV y XV)». En *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, per Manuel Sánchez Martínez, 523-62. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.
- . *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV)*. Vic, Girona: Eumo, Universitat de Girona, 1995.
- . «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382». En *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, 461-522. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.
- . «La convocatoria del *usatge Princeps namque* en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona». *Barcelona Quaderns d'Història* 4 (2001): 79-107.
- , ed. *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 68. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2009.
- . «Las primeras emisiones de deuda pública por la Diputación del General de Cataluña (1365-1369)». En *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, per Manuel Sánchez Martínez, 219-58. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 68. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2009.
- . *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.
- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel, i Pere ORTI GOST. «La Corona en la génesis del sistema fiscal municipal en Cataluña». En *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, per Manuel Sánchez Martínez, 379-426. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.
- SANS I TRAVÉ, Josep Maria, ed. *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume*

- Safont*. Textos i documents 28. Barcelona, Lleida: Fundació Noguera, Pagès, 1992.
- , ed. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Vol. 1. Anys 1411 a 1539. 10 vol. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994.
- SCHWARTZ I LUNA, Frederic, i Francesc CARRERAS I CANDI, ed. *Manual de novells ardots, vulgarment apellat dietari del Antich Consell Barceloní*. Vol. 1-3. Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyía, 1892-1894.
- SERRA I PUIG, Eva. «Els cereals a la Barcelona del s. XIV». En *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*, 71-107. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1988.
- SERRAHIMA BÀLIUS, Pol. «El pa de la Busca. Proveïment i consum de blat a Barcelona entre 1450 i 1462». En *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana*, editat per Antoni Riera i Melis, 161-300. Memòries de la secció històrico-arqueològica, XCIV. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013.
- . «Wheat Provisioning in Barcelona during the Catalan Civil War (1462-1472): Markets and Public Response». En *Guerra y carestía en la Europa medieval*, editat per Pere Benito i Monclús i Antoni Riera i Melis, 179-204. Lleida: Milenio, 2014.
- SERRANO I DAURA, Josep. «Les corts de Barcelona de 1432». En *XVI Congreso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. Celebrazioni Alfonsine*, editat per Guido d'Agostino i Giulia Buffardi, I: 717-35. Nàpols: Paparo Edizioni, 2000.
- SOBERÓN RODRÍGUEZ, Mikel. «El dret d'ancoratge de Barcelona: una font per al coneixement de la flota entre els segles XV i XVI (1439-1523)». En *Tripulacions i vaixells a la Mediterrània medieval. Fonts i perspectives des de la Corona d'Aragó*, editat per Roser Salicrú i Lluch, 353-73. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019.
- . «La relació marítima entre el Maresme i Barcelona a mitjan segle XV». *El segle XV, temps de canvis i incerteses. Actes del Simposi In Maritima. Ii Simposi sobre història cultura i patrimoni del Maresme medieval*, 2017, 79-99.
- SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume. «Aspectos económicos de la vida en Barcelona durante la Guerra Civil catalana de 1462-1472. (Los gastos municipales de 1462-1465)». *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* 15 (1970 1969): 215-86.
- . *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1975.
- . *Enric IV de Castella, senyor del principat de Catalunya*. Episodis de la història 277–278. Barcelona: Dalmau, 1989.
- . «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)». Universitat de Barcelona, 1970.
- . «Extraterritorialitat del poder polític del Consell de Cent durant la guerra civil catalana del segle XV». En *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, editat per Salvador Claramunt Rodríguez, 3: 923-36. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003.
- . «La Diputació del General i la Guerra Civil del segle XV». En *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, per Maria Teresa Ferrer i Mallol, 73-97, editat per Josep Maria Roig Rosich. Monografies de la secció històrico-arqueològica, XIII. Barcelona: Generalitat de

- Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2011.
- SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago, i Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ. *La guerra civil catalana del segle XV*. 2 vol. Barcelona: Edicions 62, 1973.
- SOLDANI, Maria Elisa. *Uomini d'affari e mercanti toscani nella Barcellona del Quattrocento*. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 69. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2010.
- SOLDEVILA, Ferran. *Història de Catalunya*. 2a ed. Barcelona: Alpha, 1962.
- SOLER SALA, Maria. «El Consell de Cent i la pesta: prevenció i lluita contra l'epidèmia». En *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, editat per Salvador Claramunt Rodríguez, 2: 433-43. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003.
- SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis. *Enrique IV de Castilla*. Barcelona: Ariel, 2001.
- TORRAS I SERRA, Marc. «El deute públic a la ciutat de Manresa a la Baixa Edat Mitjana». En *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, editat per Manuel Sánchez Martínez, 155-83. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1999.
- . *Els privilegis del "Llibre Verd" de Manresa*. Manresa: Parcir, 1998.
- . «El sistema de redacció dels manifestes a Barcelona i Manresa a inicis del s. XIV». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 22/2 (2001): 339-50.
- TRÉTON, Rodrigue, ed. *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*. Textos i documents 43. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.
- TRIANO MILÁN, José Manuel. *La llamada del rey y el auxilio del reino. Del pedido regio a las contribuciones de la Santa Hermandad (1406-1498)*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 2018.
- TUDELA VILLALONGA, Lluís, i Pau CATEURA BENÀSSER, ed. *La crisi baixmedieval a la Corona d'Aragó (1350-1450)*. Palma de Mallorca: Illa, 2019.
- TURELL, GABRIEL. *Recort*. Editat per Enric Bagué. Col·lecció A (Volums en Dotzau) 67. Barcelona: Barcino, 1950.
- TURULL RUBINAT, Max. «El impuesto directo en los municipios catalanes medievales». En *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales*, 73-133. León: Fundación Sánchez-Albornoz, 1997.
- . *La configuració jurídica del municipi baix-medieval: règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Barcelona: Fundació Noguera, 1990.
- TURULL RUBINAT, Max, i Pere VERDÉS PIJUAN. «Sobre la hisenda municipal a "Constituciones y altres drets de Cathalunya" (1704)». En *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, editat per Manuel Sánchez Martínez, 121-54. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1999.
- USHER, Abbott Payson. *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*. 2 vol. Cambridge: Harvard University Press, 1943.
- VALDEÓN BARUQUE, Julio. «La crisis del siglo XIV en Castilla. Revisión del problema». *Revista de la Universidad de Madrid* XX (1972): 161-82.
- VALLS TABERNER, Ferran. «La Consueta Municipal de Barcelona de 1389». *Revista Jurídica de Catalunya* XXXII (1925): 335-55.
- VELA AULESA, Carles. *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa Edat Mitjana. Testaments, família i sociabilitat*. Vol. 1. Estudis 41. Barcelona: Fundació Noguera, 2007.
- . «Les ordinacions de mercaderies encamerades o falsificades. Evolució del

- control municipal sobre la qualitat de les espècies i les drogues (segles XIV-XV)». *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 19-45.
- . *L'obrador d'un apotecari medieval segons el llibre de comptes de Francesc ses Canes (Barcelona, 1378-1381)*. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 53. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003.
- VERDÉS PIJUAN, Pere. «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)». Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2004.
- . «Barcelona, capital del mercat del deute públic català». *Barcelona Quaderns d'Història* 13 (2007): 283-311.
- . «“Car les talles són difícils de fer e pijors de exigir”. A propósito del discurso fiscal en las ciudades catalanas durante la época bajomedieval». *Studia historica, Historia medieval* 30 (2012): 129-53.
- . «“Car vuy en la cort no s'i fa res sens diners”. En torno a la negociación entre la villa de Cervera y el rey durante la Baja Edad Media». En *Negociar en la Edad Media. Actas del coloquio celebrado en Barcelona los días 14, 15 y 16 de octubre de 2004*, editat per Maria Teresa Ferrer i Mallol i Jean-Marie Moeglin, 185-214. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2005.
- . «El mercado de la deuda pública en la Cataluña de los siglos XIV-XV». En *Estados y mercados financieros en el occidente cristiano (siglos XIII-XVI)*. *Actas de la XLI Semana de Estudios Medievales de Estella*, 243-73. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2015.
- . «El pelegrinatge a Sant Jaume i Catalunya, segons la documentació municipal (s. XIV-XVI)». En *El camí de Sant Jaume i Catalunya. Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona, Cervera i Lleida, els dies 16, 17 i 18 d'octubre de 2003*, 179-87. Biblioteca Abat Oliba. Sèrie il·lustrada 21. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.
- . «El principio de la “causa impositionis” en las tallas municipales de Cataluña a fines de la Edad Media». En *Cultures fiscales en Occident du Xe au XVIIIe siècle. Études offertes à Denis Menjot*, editat per Florent Garnier, Armand Jamme, Anne Lemonde, i Pere Verdés Pijuan, 93-104. Études médiévales ibériques 17. Toulouse: Presses universitaires du Midi, 2019.
- . «Els processos d'emmurament». En *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III: Dels palaus a les masies*, editat per Antoni Pladevall i Font, 130-37. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003.
- . «Fiscalitat municipal i proveïment urbà a la Barcelona baixmedieval: dues cares de la mateixa moneda?». En *Proveir Barcelona. El municipi i l'alimentació de la ciutat, 1329-1930*, editat per Mercè Renom, 47-58. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, Museu d'Història, 2016.
- . «La contribució del Consell de Barcelona a les demandes de la Corona, 1387-1462». *Barcelona Quaderns d'Història* 23 (2016): 81-103.
- . «La contribució eclesiàstica a la fiscalitat municipal en Catalunya durante la época bajomedieval». En *Financiar el reino terrenal. La contribució de la Iglesia a finales de la Edad Media (siglos XIII-XVI)*, editat per Jordi Morelló Baget. Anejos del Anuario de Estudios Medievales 72. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2013.
- . «La gestión de los impuestos indirectos municipales en las ciudades y villas de Cataluña: el caso de Cervera (s. XIV-XV)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 173-89. Privat, 2004.

- . «La teoría del gasto público en la Corona de Aragón: el “Dotzè del Crestià” (1385)». En *El alimento del Estado y la salud de la «Res Publica»: orígenes, estructura y desarrollo del gasto público en Europa*, editat per Ángel Galán Sánchez i Juan Manuel Carretero Zamora, 73-96. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales, Universidad de Málaga, 2013.
- . «Las elites urbanas de Cataluña en el umbral del s. XV: entre el discurso político y el mito historiográfico». En *La Corona de Aragón en el centro de su historia. El Interregno y el Compromiso de Caspe (1410-1412)*, editat per José Ángel Sesma Muñoz, 147-64. Saragossa: Gobierno de Aragón, 2011.
- . «Le contrôle de la gestion financière des villes catalanes au bas moyen âge: la comptabilité du *racional*». En *Le pouvoir de compter et décompter. Formes et logiques des comptabilités entre XII et XVI siècle*, editat per Armand Jamme. Roma: École française de Rome (en premsa).
- . «Les finances del clavari. Abast, límits i funcionament (Cervera, 1442)». *Anuario de Estudios Medievales* 29 (1999): 1133-64.
- . «Les ordonnances du “butlletí” de Cervera (1460)». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen). 2. Les systèmes fiscaux*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 447-62. Tolosa: Privat, 1999.
- . «Les sources fiscales et financières des municipalités catalanes aux XIVe et XV siècles. Le cas de Cervera». En *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille). 1: Étude des Sources*, editat per Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, 163-74. Tolosa: Privat, 1996.
- . «Los libros del racional de Manresa (1408-1412): la clave de un sistema financiero municipal» (en premsa).
- VICENS VIVES, Jaume. *Els Trastàmars (segle XV)*. Barcelona: Teide, 1956.
- . *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*. Barcelona: Tipografia Emporium, 1936.
- . *Historia de los remensas en el siglo XV*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Instituto Jerónimo Zurita, 1945.
- . *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*. Editat per Paul H. Freedman i Josep M. Muñoz i Lloret. Pamplona: Urgoiti editores, 2003.
- VICENS VIVES, Jaume, Luis SUÁREZ FERNÁNDEZ, i Claude CARRÈRE. «La economía de los países de la Corona de Aragón en la Baja Edad Media». En *VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, 103-35. Madrid, 1959.
- VICIANO NAVARRO, Pau. «Deute públic i renda censalista al País Valencià en el segle XV. Una proposta d'interpretació». *Anuario de Estudios Medievales* 48/2 (2018): 925-53.
- . «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatrecent. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)». *Boletín de la sociedad castellonense de cultura* LXVI (1990): 635-64.
- VILAR, Pierre. «Le déclin catalan du Bas Moyen Âge. Hypothèses sur sa chronologie». *Estudios de Historia Moderna* 6 (1956-1959): 1-68.
- VINYOLES VIDAL, Teresa. «Bernat Vidal, rellotger i “enginyer” barceloní del segle XV». *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 23 (2002): 597-612.
- WOLFF, Philippe. «Finances et vie urbaine: Barcelona et Toulouse au debut du XVe siècle», 691-704. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965.
- ZALAMA RODRÍGUEZ, Miguel Ángel, i Jesús F. PASCUAL MOLINA. *Testamento y codicilos de Juan II de Aragón, y última voluntad política de Fernando I: política y artes*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2017.

- ZEILINGER, Gabriel. *Lebensformen im Krieg. Eine Alltags- und Erfahrungsgeschichte des süddeutschen Städtekriegs 1449/1450*. Stuttgart: Steiner, 2007.
- ZURITA, Jerónimo. *Anales de la Corona de Aragón*. Editat per Ángel Canellas López. Vol. 7. Saragossa: Institución Fernando el Católico (CSIC), 1977.

2. El context polític: un mosaic d'institucions

Abans d'introduir-nos plenament en les finances municipals de la Barcelona del segle XV, convé fer algunes presentacions. Durant les darreres dècades de l'Edat Mitjana el govern de la capital catalana no fou competència exclusiva de les institucions pròpies del municipi, sinó que altres dos actors també hi jugaren un paper a vegades del tot determinant: d'una banda, la monarquia, i de l'altra, la Diputació del General. De la mateixa forma, quan esclatà la guerra amb Joan II la ciutat no s'enfrontà tota sola al rei aragonès i als seus aliats, malgrat que a vegades pogué arribar a semblar-ho. De fet, va ser l'estreta col·laboració entre totes tres institucions, sovint esquitxada amb enfrontaments d'importància major o menor, allò que marcà el destí de la capital catalana entre 1458 i 1479. Per aquesta raó, el present capítol s'ha dividit en tres apartats, cada un d'ells dedicat a un dels organismes esmentats. En el primer es tractarà la relació dels monarques, tant el mateix Joan II com els que se succeïren entre 1462 i 1472, amb la Ciutat Comtal. El segon s'ocuparà de la Diputació i el Consell del Principat i la seva estreta col·laboració amb municipi, particularment al llarg del conflicte civil. Per últim, en el tercer es posarà el focus en l'organització del govern barceloní i el funcionament dels diferents organismes que el conformaven.

2.1. Les complexes relacions amb la monarquia

Al llarg del període estudiat, la institució monàrquica va ser liderada per quatre figures. En primer lloc, Joan II de la dinastia dels Trastàmara, el rei legítim en tant que germà i hereu d'Alfons el Magnànim. En rebutjar la seva senyoria en 1462, els líders barcelonins i els de la Diputació apostaren per nomenar fins a tres monarques diferents, els quals posteriorment serien denominats amb el malnom de "reis intrusos".⁷² Aquests foren Enric IV de Castella, Pere, conestable de Portugal, i Renat d'Anjou. Personatges de caràcter diametralment oposat, el paper que jugaren tant ells personalment com els seus oficials durant el conflicte fou molt divers, i el mateix succeí amb les seves

⁷² De fet, aquest és el nom de la secció de l'Arxiu de la Corona d'Aragó que correspon a la documentació emanada de les seves cancelleries. A més a més dels registres dels tres reis mencionats, també en trobem de Lluís XIII i Lluís XIV, per la seva intervenció en la revolució de 1640, i de l'arxiduc Carles durant la guerra de Successió (Sobrequés i Callicó, *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*, 4). És ben coneguda la decisió presa el novembre de 1472 per Joan II de conservar els registres de cancelleria dels que havien estat els seus adversaris durant deu anys (Jesús Ernest Martínez Ferrando i Federico Udina Martorell, dir., *Índice cronológico de la Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, vol. 2, XLII (Barcelona: Dirección general de archivos y bibliotecas, 1973), 325).

relacions amb la capital catalana.⁷³ La signatura de la Capitulació de Pedralbes la tardor de 1472 no només suposà la fi d'una llarga guerra de més de deu anys, sinó també la recuperació per part de Joan II de la sobirania sobre Barcelona. Per tot això, aquest primer apartat s'ha dividit en cinc seccions: la primera sobre la la Ciutat Comtal i Joan II durant els seus primers anys de regnat, abans de l'esclat del conflicte civil; la segona, tercera i quarta dedicades a cada un dels reis intrusos, i la darrera recuperarà la figura del vell monarca aragonès per tal de tractar el temps transcurregut entre la fi de la guerra i la seva mort.

2.1.1. Joan II

La història de Joan II i Barcelona no començà l'estiu de 1458, quan arribaren a la Península les notícies de la mort d'Alfons el Magnànim des de la llunyana Nàpols.⁷⁴ L'absència del seu germà gran i el fet que el maig de 1454 el nomenés lloctinent de Catalunya, càrrec que retingué fins al moment de ser entronitzat, facilità que ja uns anys abans de cenyir la corona aragonesa els seus futurs súbdits i ell comencessin a conèixer-se mútuament. No hi ha dubte que des de l'inici es tractà d'una relació força complicada, especialment en el cas de Barcelona, on havia intervingut en el cèlebre conflicte entre la Busca i la Biga.⁷⁵ Les darreres Corts convocades per Alfons l'any 1454, en les quals no només mai hi fou present directament el rei, sinó que ni tan sols pogueren arribar a clausurar-se, evidenciaren l'existència d'una distància creixent entre la monarquia i bona part dels seus vassalls, alhora profundament dividits entre ells.⁷⁶ Pel que fa a Joan concretament, al llarg de la lloctinència es mostrà favorable a les polítiques filoremences i disposat a escoltar les reclamacions de la Busca, de tal forma que, com remarca Vicens Vives, fou de fet ell qui en 1455 legitimà la reforma del govern barceloní iniciada per Galceran de Requesens dos anys abans.⁷⁷ En ascendir al

⁷³ Una primera versió de la part corresponent als reis intrusos inclosa en aquest capítol va aparèixer publicada a Laura Miquel Milian, «Barcelona i els seus reis: la relació del Consell de Cent amb els monarques “intrusos” durant la guerra civil catalana», *eHumanista IVITRA* 14 (2018): 92-109.

⁷⁴ A dia d'avui, la principal biografia de Joan II segueix sent l'obra ja clàssica de Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*.

⁷⁵ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1973.

⁷⁶ Sobre les Corts de 1454-1458, vegeu Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 41-127. Vicens Vives situà clarament el focus inicial de malestar en la lloctinència de Maria de Castella (1432-1453), tot remarcant que durant aquell temps “se acumularon en el país tantos materiales explosivos como para hacer inevitable un estallido revolucionario inmediato” (Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 185).

⁷⁷ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 186. Vicens incideix en el fet que els capítols de la reforma van ser entregats per Requesens l'1 de maig de

tron, la política de Joan II envers el Principat i la seva capital seguiren les tendències ja intuïdes durant el període precedent.

Des de Tudela, Joan s'assabentà de la defunció del seu germà el 15 de juliol de 1458, i inicià llavors el viatge cap a les seves noves terres per tal de presentar-s'hi com a flamant sobirà.⁷⁸ Dos dies després, el Consell barceloní es reuní i decidí *que per part de aquesta ciutat ne fos scrit al senyor rey de Navarra intitulant-lo rey de Aragó, etc., com per los motius largament especificats per los dits advocats la vera e recta successió se pertanyia al dit senyor, e scrúpol algú causar no s'i podia.*⁷⁹ El dia 23 ja era a Saragossa, des d'on escriví una carta als consellers en la qual els prometia gestionar els temes relatius a la ciutat amb el mateix interès que el rei finat.⁸⁰ Es tracta de la segona de les 120 missives enviades a l'executiu municipal per Joan II des del moment en què heretà la corona fins a l'esclat de la guerra civil.⁸¹ La correspondència freqüent obeïa sobretot al fet que, tal com es veurà tot seguit, el monarca passà temporades més aviat curtes a la Ciutat Comtal. En primer lloc, perquè la seva recent ascensió al tron l'obligava a visitar un bon nombre dels seus territoris peninsulars per tal de rebre homenatge i jurar les lleis corresponents. En segon lloc, com a conseqüència dels acords pactats a la Capitulació de Vilafranca en 1461, responsables del fet que Joan II s'hagués de mantenir per força allunyat del Principat fins a l'inici del conflicte català. Davant l'absència reial, doncs, calgué recórrer a la comunicació epistolar.⁸² I, evidentment, aquesta anà en ambdues direccions, de manera que als registres de *Lletres closes* hi trobem fins a 129 epístoles redactades en nom dels representants municipals, de les quals vora la meitat corresponen a l'any 1459. La darrera, que ja no obtingué resposta per part del monarca, s'envià el 12 de maig de 1462.⁸³

1455, aprovats per Alfons el 7 d'octubre i, finalment, legitimats per Joan per via de provisió el 30 de novembre d'aquell any.

⁷⁸ Vicens Vives, 191. Alfons morí la matinada del 27 de juny de 1458, però el correu notificant-ho no arribà a Barcelona fins el 12 de juliol a la nit (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 290; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 104).

⁷⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 40r-40v, 17-VIII-1458. Malauradament, aquesta primera carta enviada a Joan II com a rei no es conserva, ja que el registre de *Lletres closes* s'interromp entre juliol de 1457 i setembre de 1458.

⁸⁰ Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 127-28

⁸¹ La primera l'escriví el 18 de juliol de 1458. Aquesta correspondència es troba regestada a Cabestany Fort, 127-60.

⁸² La distribució de les cartes enviades per Joan II al Consell barceloní és força desigual en el temps. De fet, la majoria les escriví entre l'estiu de 1458 i la primavera de 1461 i, després, entre l'estiu i la tardor de dit any. A partir de llavors, els consellers es comunicaren amb la reina Joana, lloctinent del seu marit com a tutora de l'infant Ferran.

⁸³ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 1r-1v, 12-V-1462.

Joan havia entrat a Barcelona el 22 de novembre de 1458, després d'haver estat visitat el dia anterior al monestir de Valldonzella pels consellers i altres prohoms de la ciutat.⁸⁴ El dia 23 ho féu la reina, Joana Enríquez.⁸⁵ L'estada del matrimoni al cap i casal fou força breu. Després de coronar-se a Saragossa i de visitar la capital catalana, encara els restava dirigir-se cap al sud i presentar-se com a nous sobirans a València, de manera que deixaren Barcelona el 10 de gener de 1459.⁸⁶ No hi tornaren fins al desembre, de nou provinents d'Aragó, i hi romangueren fins al febrer següent.⁸⁷

Com és sabut, l'any 1460 fou particularment complicat per a Joan II a nivell familiar. El conflicte entre el rei i el seu fill gran, el príncep Carles de Viana, estava a punt de prendre unes proporcions insospitades que marcarien profundament l'agenda política del Principat.⁸⁸ Al principi, però, pare i fill intentaren dirimir amistosament les seves diferències, iniciativa que es materialitzà amb la signatura de la Concòrdia de Barcelona el gener de 1460 i s'escenificà a través d'una nova entrada a la capital catalana, aquesta vegada conjunta i en aparent bona sintonia, el maig d'aquell any.⁸⁹ Els reis marxaren de la capital l'agost de 1460, i un cop a Lleida, on havia convocat les Corts, Joan II demanà a Carles que hi anés.⁹⁰ A partir de llavors, els esdeveniments se

⁸⁴ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 294; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 106. Sobre la cerimònia d'entrada de Joan II a Barcelona, vegeu Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)». Safont assenyala que el dia 22 “los consellers no·s vestiren de nou, ans portaren lurs gramalles vermelles folrades de vays, ja velles, car lo Consell de Cent jurats deliberà que atenen que·l·ls havien més després que no devien, ultra la potestat e facultat a ells dada per la ciutat en armament de fustes e altres vanitats, que no·s vestissen ne despenguessen res”.

⁸⁵ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 294.

⁸⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 298; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 108.

⁸⁷ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 325, 329; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 113, 120.

⁸⁸ El príncep havia desembarcat a Barcelona el març de 1460, on fou rebut per les autoritats pertinents. Tanmateix, segons explica Vicens Vives això obeí no tant a “la decidida voluntad de un pueblo que ve en su persona al estandarte de su libertad herida por un maquiavélico monarca, sino por dos facciones opuestas [la Busca i la Biga] que entendían cautivarlo para sus fines particulares” (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 332; Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 153-54; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 224-25). Sobre la rebuda de Carles, vegeu l'anàlisi de Miguel Raufast Chico, «¿Recibir al primogénito? Política y ceremonia en las entradas del príncipe de Viana en Barcelona (1460-1461)», en *Cataluña y Navarra en la Baja Edad Media*, ed. Eloísa Ramírez Vaquero i Roser Salicrú i Lluch (Pamplona: Universidad Pública de Navarra / Nafarroako Unibertsitate Publikoa, 2010), 265-321.

⁸⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 335; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 122; Raufast Chico, «¿Recibir al primogénito? Política y ceremonia en las entradas del príncipe de Viana en Barcelona (1460-1461)», 305-9.

⁹⁰ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 340; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 123; Melcior Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, 293; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 230. Vicens Vives es fa ressò dels problemes que tingueren els barcelonins per escollir els seus síndics: la Busca i la Busca designaren els seus propis representants, de forma que Joan II

succeïren ràpidament. El 2 de desembre el rei decidí ordenar l'arrest del seu fill i dels qui l'acompanyaven, fet que provocà una reacció gairebé unànime de rebuig. L'arribada de la nova a Barcelona dos dies després tingué de ben segur un efecte colpidor entre la ciutadania, malgrat que el dietari municipal només s'hi refereix de forma bastant lacònica.⁹¹ En canvi, altres cronistes contemporanis en fan una menció força més apassionada. És el cas de Jaume Safont, qui en el dietari de la Diputació escriví que *per la qual presó tota aquella nit e lo sendemà, axí per los convocats a la Cort com encara per tots los pobles de Leyda, tant hòmens com dones e infants, se moch gran dol e grans plor e gemechs per tota aquella ciutat*.⁹² Ara bé, no només els convençuts antijoanistes es manifestaren en contra de la polèmica decisió del monarca. També alguns dels seus partidaris exposaren els seus dubtes i temors al respecte, o com a mínim les greus conseqüències que se'n podien derivar. Aquest fou el cas de Melcior Miralles, en l'obra del qual llegim que el rei, *malcontent del dit príncep, manà que fos pres lo príncep e mes en presó, de què fonc tan gran comoviment en la ciutat e tan gran avalot que tots los cortezans se agueren amagar, sentint la gran hira dels catalans e de les gents del príncep*.⁹³

En tot cas, Joan II no es féu enrere, malgrat que la situació al Principat esdevenia dia a dia més alarmant. La nit del 3 de gener de 1461 aparegueren per diversos indrets de Barcelona uns pasquins on s'explicava l'empresonament *contra tota justícia* del príncep provocat per *la malvada informació a ell [Joan II] feta per lo traïdor de mossèn Galceran de Requesens, governador de Cathalunya*, i es demanava que tothom s'armés i es dirigís a la Rambla per prendre acció.⁹⁴ Un mes després, consumada el que Vicens

es veié obligat a intervenir. Segons la cancelleria reial, aquesta discòrdia fou la causa originària de l'aixecament català.

⁹¹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 349. Concretament, es limita a dir que "lo dit die vench en la present Ciutat lamentosa nova, ço es que lo senyor Rey havia apresonat lo inclit príncep fill seu, e apresona alguns de casa sua".

⁹² Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 157. La inscripció que Safont féu al seu dietari personal és gairebé idèntica, si bé hi afegí l'eloqüent sentència "e de aquesta presó se seguiren molts mals en Cathalunya" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 124).

⁹³ Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, 293. Per la seva banda, Joan Francesc Boscà digué simplement que "la majestat del senyor rey pres en la çiuat de Leyda, per çertes consideracions son real ànimo movents, lo il·lustre don Karles, primogènit de la prefata majestat". És destacable la designació de Carles com a primogènit, precisament una de les concessions que Joan II no estava disposat a fer al seu fill gran (Boscà, *Memorial històric*, 85).

⁹⁴ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 126. Aquest episodi, obviat al dietari municipal, és recollit a Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 234 i a Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1973, 1: 356-57. Batlle situa en el 3 de gener de 1461 l'inici del que anomena "la campanya contra el governador [Requesens]", qui fugí de la ciutat cinc dies després.

anomena *la revolución catalana del 7-8 de febrero de 1461*, un bon nombre d'hommes armats deixaven Barcelona al crit de *viaffos, visque lo senyor Rey e Don Carles primogenit, e muyren los traydors qui mal aconsellen lo dit S.R.*⁹⁵ Sembla que Joan II es veié superat per les circumstàncies, i el 25 de febrer cedí. A partir de llavors, i tal com quedà fixat en el text de la Capitulació de Vilafranca del 21 de juny, la relació entre monarca i Principat canvià radicalment. A la pràctica, el rei passava a trobar-se sotmès a la voluntat dels seus súbdits catalans, que havien aconseguit el nomenament de Carles com a lloctinent.⁹⁶ Fos com fos, semblava que les aigües s'havien calmat, com a mínim temporalment. A principis de juliol la Bandera tornava a la Ciutat Comtal, un cop completada la seva missió endegada *per raó del procés del somatent que la terra feya contra los malvats consellers del senyor rey.*⁹⁷

En general, doncs, els barcelonins no culpaven directament el monarca dels errors comesos, sinó que –com era habitual en aquests casos– en feien responsables els seus assessors.⁹⁸ Ara bé, aquesta actitud indulgent canvià al cap de poc temps. Durant els mesos següents, un seguit de successos acceleraren el trencament definitiu de part de la societat catalana amb Joan II. El primer detonant fou la mort sobtada del príncep de Viana el setembre de 1461 i, amb ell, de la unitat aparent entre els diversos estrats socioeconòmics del Principat. Aquest esdeveniment tràgic fou seguit pel nomenament de l'infant Ferran com a lloctinent, càrrec que, a la pràctica, havia d'exercir a través de la seva mare i tutora, la reina Joana. Tots dos arribaren a Barcelona el novembre de 1461, mentre Joan restava a una distància prudencial del Principat, circumstància que la seva esposa pretenia canviar ràpidament.⁹⁹

⁹⁵ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 237; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 359-60. Safont indica que la seva intenció era “castigar los malvats consellers del dit senyor [rey] qui tant mal havien més entre pare e fill” (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 129).

⁹⁶ Vegeu el jurament del príncep de Viana com a lloctinent general, que tingué lloc el 24 de juny de 1461, a Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 375-78. Vicens Vives remarca de forma clara i concisa quin havia estat l'objectiu perseguit amb les accions de l'hivern i primavera de 1461: “el triunfante movimiento revolucionario catalán se había desencadenado para reducir a una mínima expresión la autoridad de la monarquía” (Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 244).

⁹⁷ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 136.

⁹⁸ Era habitual culpar els consellers del monarca de la mala gestió dels afers del Principat, tal com es menciona a Pere Verdés Pijuan, «Las elites urbanas de Cataluña en el umbral del s. XV: entre el discurso político y el mito historiográfico», en *La Corona de Aragón en el centro de su historia. El Interregno y el Compromiso de Caspe (1410-1412)*, ed. José Ángel Sesma Muñoz (Saragossa: Gobierno de Aragón, 2011), 158.

⁹⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 395-96; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 142-43. Sobre l'entrada de Ferran i Joana el 21 de novembre, vegeu Raufast Chico, «¿Recibir al primogénito? Política y ceremonia en las entradas del

La presència de Joana i Ferran a la capital catalana no féu més que evidenciar les opinions contraposades dels seus dirigents, mentre al nord de Catalunya el camp s'agitava.¹⁰⁰ L'actitud envers la reina era cada cop més hostil per part dels sectors antijoanistes, entre els quals destacaven els membres de la Biga. D'aquesta manera, quan el 24 de febrer de 1462, dia de Sant Maties, alguns partidaris de la reconciliació amb el monarca van dirigir-se a la lloctinent en funcions *en manera d'avelot* per suplicar-li la vinguda del rei, els líders del Consell van reaccionar amb duresa mitjançant detencions i cessacions de càrrecs.¹⁰¹ La resposta dels dirigents de la Biga contra els que sol·licitaven el trencament d'allò acordat a Vilafranca era el resultat de la seva por a perdre el control de la ciutat, motiu pel qual la seva acció se centrà sobretot en el bandejament d'un bon nombre de jurats de l'assemblea municipal.¹⁰² En qualsevol cas, les mostres de fidelitat per part d'alguns barcelonins no van fer canviar l'agenda de Joana i Ferran, que, davant l'ambient irrespirable que es vivia a la ciutat, van sortir-ne camí a Girona el dia 11 de març.¹⁰³ La partença de la reina i l'infant va accentuar encara més les desconfiances que creixien en els ànims d'uns i altres. Una setmana més tard, la Diputació i el municipi acordaren convocar l'exèrcit per tal d'*acistir los officials reynals, e aquells acompanyar e deffensar contre tots aquells qui no volrian obeir los manaments reynals e reginals e contre encare tots aquells qui anurbullan la terra e venen contra la capitulacio [de Vilafranca]*.¹⁰⁴ El seu objectiu inicial era pacificar els remences, no pas pressionar la monarquia, si bé no quedava gaire perquè es produís un canvi d'intencions.

A partir de llavors i fins l'esclat de la guerra el mes de juny de 1462, les desavinences entre sobirans i súbdits foren constants. Entre elles, pel que fa al municipi barceloní, destaca el descobriment l'abril d'aquell any d'una conjura reialista, seguit de l'empresonament de diversos personatges destacats de la ciutat, entre els quals Martí

príncipe de Viana en Barcelona (1460-1461)», 318-20. Sobre el paper de Joana com a lloctinent efectiva de Catalunya, vegeu l'obra de Núria Coll Julià, *Doña Juana Enríquez: lugarteniente real en Cataluña* (Madrid: CSIC - Patronato Marcelino Menéndez Pelayo, 1953).

¹⁰⁰ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 259-60.

¹⁰¹ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 145-46; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 361-62. Tal com explica Batlle, l'anomenat "complot de Sant Maties" tingué lloc el dia en què quatre dels cinc consellers es trobaven a Sant Boi per visitar l'obra del pont.

¹⁰² Els bandejaments, part del que Carme Batlle qualifica de repressió, s'ordenaren entre el març i l'abril de 1462 (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 147-50; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 363).

¹⁰³ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 148.

¹⁰⁴ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 404.

Solzina, mostassà, un dels buscaris amonestats ja a principis de març després del complot de Sant Maties.¹⁰⁵ Uns dies després, s'ordenà la detenció del veguer de Barcelona, Galceran Burgués, acusat d'haver alliberat Solzina i altres seguint les ordres de la reina Joana i sense el consentiment dels consellers.¹⁰⁶ Tot plegat mostra, en paraules de Vicens, que *en Barcelona la autoridad real se desconocía por completo*.¹⁰⁷ Més enllà de l'efectisme de la frase, el cert és que la figura del sobirà perdia poder a marxes forçades. A finals d'abril, Solzina, de nou a la presó, confessà l'objectiu real de la conspiració, que no era altre que prendre per la força tant la Diputació com el Consell municipal. Hi estaven implicats membres passats i presents d'aquest últim, i un d'ells no era altre que Francesc Pallarès, conseller segon aquell mateix any.¹⁰⁸ És evident que les seves simpaties per la Busca no ajudaren els conjurats en el marc d'un govern cada vegada més decididament controlat per la Biga, i tots ells foren executats el mes següent, acusats de:

tractadors concelladors e coadjutors de una damnatissima, e naffendicima conspiracio tumult e sedicio fahedors en aquesta Ciutat ab intencio e proposito delliberats a affecta que la magestat del Senyor Rey entras en aquest principat per força e que la Senyora Reyna a certa jornade cavalcas ab gent armade, e prengues tots los quis diu venir contra se voluntat e que lo vicicancellor stigues en la audiencia acompanyat de gent armade e com seria presa la gent aquella fos remesa al dit vicicancellor, e de continent sentencia a mort assenyalant moltes persones, e de les principals del concell de la diputacio, e de aquesta Ciutat, o que la Senyora Reyna fes metre secretament molta gent armada a la casa de la deputacio, e com lo concell fos aplegat quen fes a se voluntat.¹⁰⁹

L'hostilitat destil·lada per aquestes paraules és innegable. Aviat arribaren a la capital catalana rumors sobre el pacte entre Joan II i Lluís XI de França signat el 3 de

¹⁰⁵ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 270-71.

¹⁰⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 407; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 271. La caiguda en desgràcia de Burgués vingué acompanyada de la confiscació dels seus béns, la demolició de la seva casa i la presa del bastó que l'identificava com a veguer.

¹⁰⁷ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 150-51; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 271; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 365.

¹⁰⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 407; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 150-51; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 271; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 366-67. Els altres eren Bernat Torró i Pere Destorrent, consellers l'any 1455 i 1458 respectivament; Arnau Esquerit, jurat l'any 1462, i Joan de Mitjavila. Com a símbol de la desposseïció del càrrec que exercia, Pallarès quedà "sens samarra la qual li feren despullar en l'ort de la casa de la present Ciutat acompanyat de tots los concellers, e de officials reynals fou mes a la preso comuna de aquesta ciutat".

¹⁰⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 408-9.

maig i modificat, en detriment clar d'aquell, a finals de dit mes. Segons acordaren ambdós monarques, el francès prestaria ajuda militar a l'aragonès contra els rebels catalans a canvi de 200.000 escuts, la garantia dels quals serien els comtats del Rosselló i la Cerdanya.¹¹⁰ Malgrat els esforços de Joana per mitigar el cop que aquesta informació suposà en l'ànim dels catalans, aquests muntaren en còlera. De fet, la darrera carta que els consellers adreçaren a Joan II fou precisament per tractar aquest tema, tot demanant-li que actués de cara als *preparatoris que los ffrancesos e altres inimichs fan, axí per mar com per terra, [...] e-s fforçen quant més poden en voler dampnificar aquest vostre Principat*.¹¹¹ Era massa tard. El 9 de maig les primeres tropes barcelonines havien deixat la ciutat en direcció a Girona, i el dia 23 se'ls afegí la resta de l'exèrcit. Aquest moviment, que teòricament havia de servir per intervenir en el conflicte remensa però en realitat pretenia capturar reina i primogènit, segellà el destí del Principat. Quan l'exèrcit d'Hug Roger III, comte de Pallars, arribà a la ciutat de l'Onyar el 6 de juny, començà el setge de la Força de Girona.¹¹² Només un dia abans, Joan II havia entrat al Principat, en un acte que esdevenia una violació flagrant de la Capitulació de Vilafranca signada poc menys d'un any enrere. Començava, doncs, la guerra civil.

El 9 de juny, Joan II i els que l'acompanyaven eren declarats enemics del Principat, i dos dies després ho era la reina Joana.¹¹³ Al llarg d'aquest apartat s'han anat apuntant els motius que dugueren a aquesta ruptura entre la monarquia i part de Catalunya. Ara bé, també s'ha vist que no tots els catalans n'eren partidaris. Joan Francesc Boscà deixà constància d'aquest fet al seu memorial quan hi escriví que *en lo dit any [1462], se començà a rebel·lar la ciutat de Barchinona e la major part del Principat de Catalunya contra la majestat del senyor rey, prenent color que u feyen per defensió de libertats, e era lur factió per ocupar-se la senyoria, segons la experiència ha monstat*.¹¹⁴ Deixant de banda les motivacions i l'agenda que poguessin tenir els dirigents rebels, és indiscutible que des del 9 de juny de 1462 Barcelona s'havia convertit en una ciutat sense monarca. Tot seguit, veurem com els líders del municipi feren front a aquesta situació tan inusual.

¹¹⁰ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 276-77. Sobre l'important paper, tant a nivell diplomàtic com militar, jugat per Lluís XI en la guerra civil catalana, vegeu Joseph Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)* (Ginebra: Slatkine Reprints, 1977).

¹¹¹ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 1r-1v, 12-V-1462.

¹¹² Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 271-72.

¹¹³ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 158-60.

¹¹⁴ Boscà, *Memorial històric*, 85.

2.1.2. Enric IV de Castella

Poc després de l'inici de la guerra, el dia 1 d'agost de 1462, el Trentenari i la Setzena es reuniren i acordaren crear una comissió formada per vuit dels jurats del Consell per tal que s'encarregués de gestionar l'ajuda demanada a Enric IV, rei de Castella.¹¹⁵ Si bé en aquell moment el que es buscava obtenir d'ell era només un suport de tipus militar en forma de cert nombre d'efectius,¹¹⁶ el bàndol rebel aviat anà més enllà. Ja l'11 d'agost el Consell de Trenta-dos i la Setzena derivaven a l'assemblea general la decisió de proclamar el monarca castellà senyor del Principat. Les eloqüents raons adduïdes en dita reunió foren les següents:

vist e considerat la fe que per lo passat lo rey d'Aragó ha servada als cathalans, e per lo semblant la reyna, e encara les inhumanitats e crueltats que quescuns d'ells fan en aquest Principat e com ells, qui deurién ésser preservadors de la cosa pública, són destruïdors e devoradors de aquella, era stat pensat per los sobradits que per apartar la cosa pública de tant perill e destrucció en què és constituïda, als quals no vahien si posqués provehir sinó per mitjà de ajuda e soccors de algun rey e príncep havent fe, potència e disposició, axí en terra com en mar, de poder donar tal ajuda e soccors, e com no sia vist algun rey o príncep ésser tant poderós e en lo qual aquest Principat haje trobada per lo passat tanta amor e fe com en lo il·lustríssimo senyor rey de Castella, per ço (...) lo últim rrefugi era aquest Principat donar-se al dit il·lustríssimo senyor rey de Castella, al qual vaccant la successió de la Corona d'Aragó se pertanyia.¹¹⁷

¹¹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 9v, 1-VIII-1462. De fet, la proposta de demanar ajuda a Enric IV de Castella fou de la Diputació (*ACA*, Generalitat, Sèrie General (N), 938, f. 1r-2r, 1-VIII-1462, transcrit a Jaume Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental I, (Universitat de Barcelona, 1970), 1-4, i a Jaume Sobrequés i Callicó, «Extraterritorialitat del poder polític del Consell de Cent durant la guerra civil catalana del segle XV», en *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, ed. Salvador Claramunt Rodríguez, vol. 3 (Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003), 928-29. Sobrequés i Callicó dedicà la seva tesi doctoral precisament a aquest primer període de la guerra civil catalana. Si bé els interessants apèndixs inclosos en la seva tesi romanen inèdits, la traducció catalana del text va veure la llum en el capítol titulat "Enric IV de Castella, senyor del Principat de Catalunya", a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 301-464. Aquest mateix text aparegué posteriorment per separat a Jaume Sobrequés i Callicó, *Enric IV de Castella, senyor del principat de Catalunya*, Episodis de la història 277-278 (Barcelona: Dalmau, 1989). A més a més, Jaume Sobrequés també publicà els registres de la documentació de la cancelleria d'Enric IV, que es troben a Sobrequés i Callicó, *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*.

¹¹⁶ Així ho demostra la carta adreçada el 7 d'agost a Enric IV, signada pels diputats, el Consell del Principat i els consellers de Barcelona, en què se li demanava que enviés 2.000 homes a cavall (*ACA*, Generalitat, Sèrie General (N), 905, f. 2r, 7-VIII-1462; transcrita a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental I, 6-8, i a Sobrequés i Callicó, «Extraterritorialitat del poder polític del Consell de Cent durant la guerra civil catalana del segle XV», 929-30).

¹¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 17r-17v, 11-VIII-1462. Tal com apunta Stéphane Péquignot, el fet que fos el Consell del Principat –juntament amb la Diputació del General i el Consell de Barcelona– l'encarregat de les negociacions necessàries per aconseguir un nou rei per a Catalunya era una forma d'afirmar la seva pròpia autoritat sobre el territori (Stéphane Péquignot, «Négocier la sujétion? Les

Els jurats del Consell de Cent ho aprovaren unes hores més tard.¹¹⁸ Un dia després, la Diputació del General i el Consell de Barcelona escrivien una carta conjunta a Enric per anunciar-li la disposició, que argumentaven tot dient que *apartats los dits rey* [Joan II], *reyna* [Joana Enríquez] *e posteritat lur, altra justícia no és més acostat a la successió que vostra senyoria*.¹¹⁹ De fet, convé recordar que Enric IV era besnét d'Elionor d'Aragó, filla de Pere el Cerimoniós, i per tant gaudia d'uns drets dinàstics sobre la Corona d'Aragó similars, sinó superiors, als de la línia Trastàmara entronitzada arran del Compromís de Casp.¹²⁰ No va ser fins passat vora un mes, l'1 de setembre, que un correu comunicà de paraula l'acceptació del rei, i pocs dies després es rebé a Barcelona la carta on notificava als catalans que els prenia com a vassalls.¹²¹ D'aquesta forma, Enric esdevingué el primer sobirà del Principat la titulació del qual incloïa el terme de Catalunya, prescindint completament de la denominació d'Aragó. Certament, sempre se'n digué senyor, i no rei.¹²² Però aquest fet no implicà una menor identificació dels seus nous súbdits amb la causa castellana, com demostra l'eloqüent resolució del

Catalans et le choix de nouveaux seigneurs durant la 'guerre civile catalane', en *El Compromiso de Caspe (1412), cambios dinásticos y Constitucionalismo en la Corona de Aragón*, ed. Isabel Falcón (Saragossa: Obra Social de Ibercaja, 2013), 629).

¹¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 17v-18v, 11-VIII-1462. No tothom a Barcelona celebrà l'elecció d'Enric com a nou sobirà. Boscà, per exemple, anotà que "a .XII. de setembre del prop dit any [1462], ajustant mals a mals, e errors a inconvenients irreparables, fon feta crida en Barchinona que d'allí anant tinguessen per rey e senyor dels regnes de Aragó, de Sicília, València, comtat de Barchinona, etc., don Enrich, rey de Castella e de León, etc., e per enemich lo excel·lent senyor lo senyor rey don Joan, aconortats de la constància, renom e fama que la nació signantment cathalana per obres virtuoses havia aconseguït, volents perdre per malícia de pochos lo que los bons progenitors e passats per ben obrar havien atès" (Boscà, *Memorial històric*, 86).

¹¹⁹ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 9v-10r, 12-VIII-1462; *ACA*, Generalitat, Sèrie General (N), 905, f. 3r-3v, 12-VIII-1462 (transcrita a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental I, 18-20, i a Sobrequés i Callicó, «Extraterritorialitat del poder polític del Consell de Cent durant la guerra civil catalana del segle XV», 933). La decisió presa pels rebels catalans va suscitar opinions divergents a Castella, fruit del conflicte entre els partidaris i els detractors d'Enric IV. Així doncs, mentre que alguns consideraven que els catalans actuaven amb legitimitat, ja que havien estat traïts pel seu sobirà i a més a més el rei castellà era un bon príncep, d'altres els condemnaven, tot afegint que Enric havia estat seduït per l'oportunitat d'obtenir una senyoria que no li pertanyia, buscant així prendre poder a Joan II, un *rei veritable* (Péquignot, «Négociier la sujétion? Les Catalans et le choix de nouveaux seigneurs durant la 'guerre civile catalane'», 621).

¹²⁰ Així ho considera Ferran Soldevila, que diu "Recordem que si Ferran d'Antequera havia pogut posar la seva candidatura, no havia estat sinó deixant enrere els drets de Joan II de Castella a la corona catalano-aragonesa: la línia reial castellana era més propinqua a l'antiga dinastia catalana que la línia castellana secundogènita. Els catalans, legalistes sempre, no van deixar d'aprofitar aquest títol legal d'Enric IV" (Ferran Soldevila, *Història de Catalunya*, 2a ed. (Barcelona: Alpha, 1962), 757, citat a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 356).

¹²¹ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 374-75.

¹²² Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 358. Tanmateix, en certes monedes del període sí que apareixen inscripcions que fan referència a la condició de rei d'Enric, com ara "ARAGO-REX ENR" en un florí de Barcelona, o "ENRICUS:DEI:GR'A REX:" en un croat de la mateixa ciutat (Miquel Crusafont i Sabater, *Catàleg general de la moneda catalana. Països catalans i Corona catalano-aragonesa (s. V aC - s. XX dC)* (Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, Diputació de Barcelona, 2009), 512).

dilema nascut arran de la presència d'una nau de Biscaia davant les costes tortosines. Estudiat el cas, el Consell determinà que *qualsevol fustes de la senyoria del senyor rey nostre e de vassalls seus no són haïdes per strangers, mas per nostrades*.¹²³

La sobirania d'Enric va ser exercida des de la llunyania, ja que mai arribà a desplaçar-se a territori català. I malgrat les possibilitats epistolars que oferia l'època per acostar una relació a distància com era la del rei i els seus flamants vassalls, sembla que aquestes no van ser especialment explotades. De fet, del seu breu regnat al registre de *Lletres closes* de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona s'inclouen tan sols dotze cartes dels consellers barcelonins dirigides al sobirà. La primera fou la ja mencionada del 12 d'agost de 1462, en què se li oferí el Principat. En la darrera, del 30 d'abril de 1463, se li comunicà la presència de galeres franceses a la ciutat i les notícies de què se'n preparaven més, motiu pel qual li demanaven que enviés la seva armada i que atacés l'enemic *axí per mar com per terra*.¹²⁴ Aquestes dades són parcials, ja que hi ha constància de vuit cartes més, escrites en nom dels consellers, els diputats i el Consell del Principat, i que només van ser registrades a la documentació de la Diputació.¹²⁵ De totes maneres, la xifra total de divuit missives tampoc és gaire important.

Encara més magra fou la correspondència que Barcelona rebé del rei, que segons el repertori reunit per Joan-F. Cabestany constaria d'una única carta escrita des d'Ágreda el 22 d'octubre de 1462.¹²⁶ Ara bé, i de forma similar al que passava amb les missives enviades pel municipi, altres sèries de l'arxiu evidencien que aquest no va ser l'únic escrit d'Enric IV rebut per les autoritats barcelonines. Les actes contingudes a *Deliberacions* conserven la memòria de la recepció i lectura de diverses cartes del monarca castellà, i fins i tot en alguns casos se n'inclou la còpia. Gràcies a això, tenim notícia de com a mínim sis cartes més, que ajuden a completar una mica el quadre de la

¹²³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 60v-61r, 24-XI-1462. El lligam entre el rei "estranger" i els seus vassalls s'intentava potenciar de forma evident amb discursos d'aquest tipus, com quan pocs dies abans el Trentenari i la Setzena van acordar que Joan de Beaumont fes un memorial de persones no "sospitoses" susceptibles de ser nomenades a càrrecs, text que posteriorment hauria de ser revisat tant pel Consell com per la Diputació. A l'acta de dita reunió s'afirma que "les persones odioses e suspectes han un mateix concepte, ço és a la majestat del Senyor Rey e al Principat, car no poden ésser odioses o suspectes a l'un que no ho sien a l'altre" (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 57r, 21-XI-1462).

¹²⁴ *AHCB*, 1B.VI, *Lletres Closes*, 23, f. 30v, 30-IV-1463.

¹²⁵ Aquestes vuit cartes van ser enviades entre el 19 d'agost i el 2 de novembre de 1462, i es troben transcrites a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», *Apèndix documental I*.

¹²⁶ Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 165. Els consellers van dirigir una carta a Enric IV el febrer de 1463 per anunciar-li la rebuda d'una de seva escrita a finals de gener i duta per Álvaro de Castro, però no sembla que s'hagi conservat (*AHCB*, 1B.VI, *Lletres Closes*, 23, f. 26v, 23-II-1463).

relació entre el rei i la ciutat. La primera és una carta escrita l'11 de setembre de 1462 i adreçada tant a la Diputació com al Consell. Es tracta d'un text d'importància evident, ja que constitueix l'acceptació per escrit d'Enric IV del senyoriu català. Probablement fou aquesta transcendència el que motivà l'escrivà del Consell a incloure-la íntegrament en el text de la sessió de l'assemblea general del 27 d'octubre, on es presentà i llegí.¹²⁷ L'última carta de què deixen constància els registres de Deliberacions és de finals de maig de l'any següent. Malgrat que no es reproduïx sencera, es menciona que de nou estava adreçada tant al municipi com al General.¹²⁸

Ara bé, els súbdits d'Enric no li dirigien només a ell directament les notícies i peticions. Els missatgers que la Diputació i el Consell ràpidament enviaren a la seva cort jugaren un paper important a l'hora d'agilitzar les comunicacions amb el rei. Els primers en anar-hi van ser Joan de Copons, personatge de gran experiència diplomàtica,¹²⁹ i Juan de Beortegui, que probablement sortiren en direcció a Castella a principis d'agost de 1462.¹³⁰ Si bé el segon es trobava de nou a Barcelona ja el mes de novembre,¹³¹ sembla que marxà de nou cap a Castella a finals de desembre o durant els primers dies de gener.¹³²

El fet que, a efectes pràctics, Enric IV fos un rei absent, va propiciar que les autoritats rebels es relacionessin de forma més activa amb els seu lloctinents, Joan de

¹²⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 41v-44r, 27-X-1462.

¹²⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 163v, 24-V-1463.

¹²⁹ Tenim diverses notícies de la dilatada carrera de Joan de Copons. Sembla que en 1461 ja havia viatjat a Castella per establir contactes amb Enric IV i, de fet, el mateix 1462 havia estat empresonat per Joana Enríquez, cosa que havia contribuït a empitjorar la relació dels organismes catalans amb la reina (Luis Suárez Fernández, *Enrique IV de Castilla* (Barcelona: Ariel, 2001), 229; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 133). Després de la seva nova estada a la cort castellana, va ser enviat a França, on participà en les negociacions de la llibertat de comerç amb Provença com a ambaixador de la Diputació, i en temps de Pere de Portugal, de qui era home de confiança, viatjà fins a Borgonya (Sobrequés i Callicó, *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*, 371; Jesús Ernest Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, Memòries de la secció històrico-arqueològica, VIII (Barcelona: La renaixença, 1936), 104).

¹³⁰ L'única notícia que tenim de la seva partida és la carta enviada a Enric IV el 12 d'agost, en la qual s'indicava que si bé seguirien camins diferents el seu objectiu era comú: demanar al rei de Castella que enviés a Catalunya 2.000 homes a cavall per tal de defensar-la (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 9v-10r, 12-VIII-1462).

¹³¹ El 12 de novembre es presentà davant del Trentenari i la Setzena amb una carta d'Enric IV en què el monarca deia "que havia trobat gran anuig en los mals e danys que lo rey don Johan e los ffrancesos havien fets e fahien en aquest Principat" i prometia ajuda militar. Aquell mateix mes Beortegui sol·licità ser acceptat com a ciutadà de Barcelona, ja que, segons deia, "ell volia menar ací sa muller, tot ço del seu, e morir e viure en la dita ciutat". Tanmateix, la petició fou rebutjada (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 51v-52r, 12-XI-1462, i f. 59r, 22-XI-1462).

¹³² Així ho semblen indicar les cartes escrites per Joan de Beaumont a principis de gener a Juan Fernández Galindo i al mateix Joan de Copons, encara a la cort castellana (Sobrequés i Callicó, *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*, 37-38).

Beaumont i Juan Ximénez de Arévalo, especialment amb el primer. Beaumont romangué en el càrrec fins el gener de 1464, i durant aquell temps, més enllà d'encarregar-se de forma directa de la coordinació de les accions bèl·liques del bàndol de la Diputació, també estigué al capdavant de qüestions relacionades amb la gestió del dia a dia del Principat. Així, per exemple, va ser ell qui el febrer de 1463 prorrogà el privilegi de la Taula de Canvi que prohibia embargar les quantitats allà dipositades i que donava permís per poder retirar el que s'hi custodiés en tot moment, amb l'excepció d'allò degut a la ciutat de Barcelona.¹³³

Malgrat els contactes pocs fluids entre la Ciutat Comtal i Enric IV, durant els catorze mesos que durà el seu regnat en fou el sobirà i com a tal alguns aspectes de la gestió municipal hagueren de passar necessàriament per ell. En aquest sentit, potser el fet més significatiu és la carta que se li envià el 5 de desembre de 1462 per tal d'anunciar-li l'elecció de la nova conselleria, que s'havia fet, com era habitual, el 30 de novembre anterior.¹³⁴ Tot i això, i tal com s'ha anat veient al llarg d'aquest apartat, les comunicacions de Barcelona amb el rei castellà foren més aviat fortuïtes. Durant el seu govern fou la Diputació del General qui dugué la veu cantant en els tractes amb el monarca, i va ser sobretot a través de les seves gestions que s'hi va construir un cert lligam. Enric IV, doncs, es va involucrar més aviat poc en la vida política de la capital del Principat, i va jugar un paper que es trobava, gairebé sempre, en segon terme respecte al de Beaumont. És possible que en realitat sempre considerés l'empresa catalana com una d'importància relativa, a la qual tampoc podia dedicar una part substancial dels seus minvats recursos.¹³⁵ Amb tot, no és estrany que ja el juny de 1463 els ambaixadors d'Enric IV a Barcelona diguessin als jurats del Consell, amb un evident to dramàtic, que el rei:

pregava a n'aquesta ciutat affectuosament que ab la més passència que pogués se volgués reduir a la obediència del rey d'Aragó, segons la dita sentència, com no fos possible al dit senyor rey de Castella que, per les comocions en son regne mogudes, ell posqués deffençar aquell regne e aquest; ans ho volgués fer, seria abans perdre-ho tot.¹³⁶

¹³³ ACA, reg. 4 Intrusos, f. 35v-36v, 7-II-1463. Transcrit a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental I, 260-64.

¹³⁴ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 17v, 5-XII-1462.

¹³⁵ Un dels arguments esgrimits per l'alta noblesa castellana en contra de la participació d'Enric IV en la guerra catalana era la difícil situació en què es trobava el seu tresor a causa de les alteracions de la moneda i dels preus (Suárez Fernández, *Enrique IV de Castilla*, 257-58).

¹³⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 178r-178v, 13-VI-1463. Jaume Safont explica al seu dietari la visita aquell mateix dia dels missatgers als diputats i al seu consell, dient que el rei "nos pregava que

A partir d'aquell moment, l'empremta d'Enric IV a Catalunya es va anar diluint cada vegada més. El mes d'agost els diputats i el Consell del Principat van escriure una carta al rei on se sorprenien de no haver rebut res d'ell des de feia temps,¹³⁷ i els rumors de què el sobirà havia abandonat el seus nous vassalls s'anaven escampant com la pólvora. Aquestes veus potencialment perilloses havien de ser apagades per les institucions catalanes, elles mateixes també plenes de dubtes, i amb aquest objectiu en ment van escriure els diputats i el Consell del Principat a Joan Cristòfor de Gualbes, enviat a Itàlia, que *per vostre plaer e consolació vos certificam nosaltres star sots senyoria de nostre rey e senyor de Castella* i que *axí de Ffrança ne de Castella no speram sinó tot bé, per gràcia de Déu, de què stam molt contents e aconsolats*.¹³⁸ La realitat, però, era clarament una altra, i a finals d'octubre s'acordà oferir la corona a Pere de Portugal.¹³⁹

Malgrat això, Joan de Beaumont retingué el seu càrrec de lloctinent fins a mitjan gener de 1464, pocs dies abans de l'arribada del lusità a Barcelona. A principis de desembre de 1463 Beaumont encara escrivia al rei de Castella per dir-li que els catalans buscaven nou monarca, i a Luís de Atienza, protonotari apostòlic, per fer-li saber que si Enric volia socórrer el Principat encara hi era a temps, però que si trigava gaire ja no hi seria.¹⁴⁰ Durant els primers mesos del regnat de Pere de Portugal aquest seguí comptant amb la participació de Beaumont en la seva causa, arribant a escriure als consellers de Barcelona en diverses ocasions per demanar-los que satisfessin al navarrès els serveis prestats.¹⁴¹ Tanmateix, aquesta situació es trencà l'agost de 1464 amb la sonada defecció de Beaumont, en aquell moment capità de Vilafranca del Penedès.¹⁴²

tonàssem a obediència e a vasellaja del rey don Johan, com així ho hagués declarat lo rey de Ffrança ab sa sentència. E açò assats clarament demostre que ell no·ns vol per vassalls e que·ns ha per absolts de la fidelitat que feta li havíem" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 181-82).

¹³⁷ ACA, Generalitat, Sèrie General (N), 905, f. 69v-70r, 11-VIII-1463; transcrita a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental II, 748-49.

¹³⁸ ACA, Generalitat, Sèrie General (N), 679, f. 174v-176r, 14-IX-1463; transcrita a Sobrequés i Callicó, 820-23.

¹³⁹ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 464.

¹⁴⁰ ACA, reg. 61 Intrusos, f. 77v-78r, 2-XII-1463, i f. 78v, 4-XII-1463; transcrites a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental II, 894-96 i 898-99.

¹⁴¹ *AHCB*, 1B.IX, Lletres reials originals, A-3, 950, 21-V-1464, i 964, 26-VI-1464; regestades a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 173 i 176.

¹⁴² Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 46-49.

2.1.3. Pere de Portugal

Pere de Portugal arribava a la Ciutat Comtal amb un bon coneixement de la situació en què es trobava el Principat i, segons diu Martínez Ferrando, *inspirat de la més bona voluntat i de grans esperances*.¹⁴³ Ja durant la tardor de 1462 s'havia ofert com a monarca tot fent valer els seus drets com a nét de Jaume d'Urgell, però havia estat refusat en comptar els catalans amb la llavors encara decidida ajuda d'Enric IV de Castella.¹⁴⁴ Un any més tard, indubtablement assabentat de l'estat de les relacions entre els rebels i el rei castellà, s'adreçà de nou als consellers de Barcelona per fer valer la seva candidatura. Els termes emprats en la seva carta eren eloqüents, i apel·lava a diverses raons per tal de convèncer els seus súbdits potencials de la idoneïtat de la seva proposta, com a aquell *grande amor e deseo que naturalmente a vos tengo* o a la seva identificació absoluta amb la seva causa, que el portava a dir que *ploguyesse a Dios, que assí como Ell muró por nos, aysí moriesse yo por vos tornar en vuestra prosperidade*. A més a més, els assegurava que tenien bons motius per estar disgustats amb Enric IV de Castella, ja que aquest els havia menyspreat, *dexandovos como si fuéredes una pobre gente*, i per això els qüestionava *¿A donde querries sepultar vuestra gloria e vuestro nombre, sometendovos a los castellanos, gente anemiga e embidiosa de vostra virtud?* Per tots aquests motius, els recordava que *ya dezastes al ynocente de mi avuelo [Jaume d'Urgell] morir*, així com els inconvenients que se'n derivarien de no escollir-lo: *comigo no solo los amigos vos seran fieles, mas aun los anemigos. Sin mi perdeis los amigos e cada dia vos crecen anemigos, indignays a Dios, perdeys vuestro bon nombre e nynguna parte vos es sagura*.¹⁴⁵

Vista la passió amb què s'expressava, és evident que les notícies de la seva elecció devien satisfer-lo enormement, i es va posar en moviment per arribar al seu nou territori com abans millor. A Barcelona va ser rebut amb tota la pompa associada al seu nou

¹⁴³ Martínez Ferrando, 20.

¹⁴⁴ “La veritat és, senyor, que per justíssimes causes lo rey Johan e la sua posteritat són stats fets indignes de possehir lo dit Principat, e perquè lo sereníssimo e potentíssimo senyor lo senyor don Enrich, per la gràcia de Déu rey de Castella, etc., ere més propnique [sic] a la successió, lo dit Principat ha aquell proclamat e elegit en e per senyor” (ACA, Generalitat, Sèrie General (N), 678, f. 119r-119v, 27-XI-1462; transcrit a Sobrequés i Callicó, «Enrique IV de Castilla, rey de Cataluña (1462-1464)», Apèndix documental I, 119-21).

¹⁴⁵ Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, 238, citat a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 464. Sobrequés segueix Calmette dient que la carta de Pere, enviada el 6 d'octubre des d'Avis, va arribar a Barcelona el 13 del mateix mes. Ara bé, tal com ja menciona Martínez Ferrando, la carta va ser rebuda el 13 de novembre i, per tant, quan ja s'havia decidit oferir la corona a Pere (Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 18; la carta es troba transcrita a Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 272-73).

títol, que al contrari que en el cas d'Enric IV sí que fou el de rei d'Aragó, si bé les festivitats que se li van dedicar no van estar exemptes de certa anomalia.¹⁴⁶ Pocs dies després marxà per liderar i supervisar les operacions militars que s'estaven duent a terme al Principat.

Va ser aquesta ràpida partida de la Ciutat Comtal el que propicià que des de ben al principi es donés una correspondència freqüent entre aquesta i Pere: durant el seu breu regnat envià fins a 166 cartes al consistori barceloní, mentre que, segons els registres de *Lletres closes*, aquests li escrigueren únicament en un total de setze ocasions: quatre en 1464, set en 1465 i cinc en 1466. Les cartes del rei són de contingut notòriament divers, però pel que fa a la seva relació amb la capital en destaquen algunes en particular. En primer lloc, aquelles en què Pere demanava l'opinió tant als consellers com als diputats sobre possibles accions bèl·liques. Com a exemple trobem la missiva enviada des d'Igualada el febrer de 1464, en què el rei, després d'explicar les forces amb què comptaven tant ell com l'enemic, els preguntava si creien convenient que ataqués, dient-los que no faria res sense el seu consell ja que era a ells a qui anava *llur stat e ànimes e de molts altres*.¹⁴⁷ En aquella ocasió, però, la resposta dels dirigents barcelonins fou bastant lacònica, expressant que veient que ells eren *absents de vostra altesa e de vostre gloriós camp e no haver tanta experiència e cercitud de la potència de la gent que vostra altesa té, e per lo semblant (...) no siam tant certs de la potència dels inimichs quant vostra excel·lència e vostre sacre consell són, no creien haver forma reposadament e segura, segons lohablement la dita ciutat ha acostumat fer, e la exhegència de tant gran fet raquer, poder en aquell degudament aconsellar*.¹⁴⁸ De fet, aquest desig d'estreta col·laboració exhibit per Pere durant els primers mesos del seu regnat el portà fins i tot a sol·licitar al Consell de Barcelona i a la Diputació que li enviessin un dels seus representants perquè l'assessoressin contínuament en els afers de

¹⁴⁶ Miguel Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», *Anuario de Estudios Medievales* 38/2 (2008): 1063-68.

¹⁴⁷ *AHCB*, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A-3, 924, 20-II-1464. Carta regestada a Arxiu de la Corona d'Aragó, *Catálogo de la documentación de la cancellería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)*, 32-33, i a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 169. Els consellers de Barcelona no van ser els únics dirigents municipals a qui durant el seu regnat Pere demanà l'opinió sobre temes bèl·lics. També ho va fer amb els de Vic, com es pot comprovar a Arxiu de la Corona d'Aragó, *Catálogo de la documentación de la cancellería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)*, 212.

¹⁴⁸ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 48v-49r, 24-II-1464.

la guerra, cosa que des de Barcelona es desestimà un cop considerada l'elevada despesa que comportaria.¹⁴⁹

Un altre fet que afavorí el freqüent contacte epistolar entre Pere i els consellers van ser les habituals queixes d'aquell pel que fa a la contribució econòmica i en forma d'efectius militars que rebia de la ciutat, que es van reiterar durant tota la seva estada a Catalunya.¹⁵⁰ El maig de 1465, per exemple, quan el rei es trobava al setge de La Bisbal, va escriure als membres de l'executiu de forma una tant maliciosa, comentant-los que si a Alfons el Magnànim se li envià una armada que costà 700.000 florins malgrat *ell essent anat e contra vostra voluntat e per sa glòria e delit fóra en regnes e empreses voluntàries*, en la situació present, que es tractava de defensar la casa pròpia, calia que hi proveïssin més ràpidament, ja que *no volent despendre los cent hajau a despendre los mil e forcar-lo tot*.¹⁵¹

El cert és que Barcelona cada cop protestava més davant les freqüents exigències del rei d'enviament de diners i tropes, així com per les seves pretensions de fabricar nova moneda. Davant d'aquest fet, Pere arribà a afirmar que el seu respecte per les llibertats i privilegis de la terra era major que el que sentien els propis consellers.¹⁵² Vora un any més tard, el març de 1466, el monarca es lamentava de nou dient que les seves cartes i paraules topaven amb les orelles tancades dels consellers, com demostrava el fet que en cinc mesos només li havien enviat 4.000 s.b., quantitat que considerava, irònicament, *bella paga e graciós confort per a tants malalts e de tal malaltia com és necessitats e fam*.¹⁵³ Sembla que el mateix dia va escriure també a Antoni Pujades, conseller en cap de Barcelona, queixant-se amargament de la seva situació, ja que venint a Catalunya *havia deixat el repòs per la guerra, la riquesa per la misèria, la mare i els germans pel*

¹⁴⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 122r, 27-V-1464.

¹⁵⁰ Ja el juliol de 1464 Pere va escriure als consellers queixant-se de la manca de queviures i d'homes de què disposava, així com de la poca ajuda prestada per la ciutat (AHCB, 1B.IX, Lletres reials originals, A-3, 977, 10-VII-1464; regestada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 178). Tot i això, la relació entre l'executiu barceloní i Pere va ser inicialment força bona, com mostren les cartes que envià a finals de desembre de 1464 als consellers en general, i a alguns en particular, agraint-los l'afecte mostrat i els seus serveis (Arxiu de la Corona d'Aragó, *Catálogo de la documentación de la cancellería regia de Pedro de Portugal (1464-1466)*, 252).

¹⁵¹ AHCB, 1B.IX, Lletres Reials Originals, B-1(4), 150, 27-V-1465; inclosa a AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 17v-19r, 28-V-1465.

¹⁵² Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 80.

¹⁵³ AHCB, 1B.IX, Lletres Reials Originals, B-1(4), 154, 7-III-1466; inclosa a AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 77r-78v, 12-III-1466.

gust d'ajudar els catalans.¹⁵⁴ Malgrat el to dur d'aquesta darrera carta, el rei la tancava amb una postdata retòrica, on després de fer al·lusions a la Roma imperial els deia que, en realitat, dels consellers ell només volia allò que fos possible. Les referències a l'antiguitat clàssica eren freqüents en Pere: anteriorment ja havia escrit amenaçant amb prendre mesures similars a les de Juli Cèsar després de la seva victòria a les Gàl·lies si no se li lliuraven els diners que demanava, és a dir, apoderar-se de l'erari públic.¹⁵⁵ Com es veurà més endavant, però, el més probable és que des de Barcelona ja s'estigués duent a terme tot l'esforç econòmic que la ciutat era capaç de sostenir. Així, tot i que segurament els laments gairebé constants de Pere eren més que fundats, la realitat era que, passats els primers embats de la guerra, la Ciutat Comtal ja no tenia gaire més per oferir.

Amb tot, els continus estira i arronses amb la capital no van fer que el rei s'involucrés menys en la vida municipal, ans al contrari: ho féu de forma decidida i freqüent, sobretot durant els primers mesos del seu regnat. D'aquesta manera, assistí fins i a tot a algunes de les reunions del Consell de Cent, moments que aprofità per exposar directament el seu punt de vista sobre assumptes particularment delicats. El setembre de 1464, per exemple, s'adreçà a l'assemblea *assegut en lo loch acostumat* per demanar als jurats que intentessin que la ciutat estigués a punt per repel·lir un possible atac de Joan II.¹⁵⁶

Pere tampoc va deixar de banda una de les seves funcions més importants pel que fa al correcte desenvolupament de la gestió comunal, que era el nomenament de càrrecs. Ara bé, malgrat tractar-se d'oficials reials, Barcelona sempre havia estat gelosa de la seva capacitat d'influir en les decisions dels seus monarques relatives a aquest aspecte. Per aquest motiu, i fins i tot abans que Pere desembarqués a Barcelona, el Consell va acordar manar als missatgers de la ciutat que li havien tramès dir-li que, de moment, no escollís ni emparaulés cap ofici, ja que *dites promeses o provisions porien ésser fetes a persones impertinents, no conaxent aquelles lo dit senyor*, cosa que repercutiria negativament en el benvenir del rei i de la cosa pública.¹⁵⁷ No obstant això, un cop a la Ciutat Comtal els tràmits degueren accelerar-se: quatre dies després de la seva agitada arribada s'anunciava al Consell de Cent que de la terna elaborada per una comissió de

¹⁵⁴ Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 100.

¹⁵⁵ Martínez Ferrando, 99.

¹⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 141r-141v, 5-IX-1464.

¹⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 86v-87r, 16-I-1464.

l'assemblea per al càrrec de batlle, Pere havia escollit el ciutadà Joan Desvalls.¹⁵⁸ A principis de febrer, amb la mateixa voluntat d'intentar influir en la decisió de qui se situaria al costat del monarca per aconsellar-lo que ja s'havia mostrat un mes abans, l'assemblea barcelonina aprovava que els consellers fessin un memorial que contingués els noms d'alguns juristes per tal que Pere en triés algun com a vice-canceller.¹⁵⁹ La bona voluntat inicial de Pere i el seu elevat compromís amb el seu nou territori es demostrà altre cop en la ràpida resposta proporcionada a la carta escrita pels consellers el dia 13 de febrer de 1464, en què li demanaven l'elecció dels jutges de la taula dels oficials i del d'apel·lacions:¹⁶⁰ dos dies després els contestava amb els noms que li havien semblat més adients d'entre els proposats.¹⁶¹

Tanmateix, la seva predisposició i actitud aparentment complaents no l'eximiren de les crítiques. Com pot suposar-se, aquestes van ser freqüents, i sovint demolidores, durant els últims mesos del seu regnat, però també al principi es murmurava a la ciutat contra la seva persona. El juliol de 1464, només mig any després de la seva arribada a Catalunya, el Trentenari va decidir que, de moment, no encarregaria a ningú la investigació de les persones que parlaven en *desservei* del rei i de la seva cosa pública, tot i que els consellers es comprometien a procurar pel càstig dels que ho fessin.¹⁶² Així doncs, les tibantors amb el municipi –i també amb la Diputació– van ser gairebé constants, si bé es van accentuar notablement a partir de 1466.¹⁶³

Vist això, no és sorprenent que la notícia de la seva mort a finals de juny de 1466 es rebés a la capital amb un cert sentiment d'alleujament.¹⁶⁴ Pere havia patit de mala salut durant tota la seva estada a Catalunya. Quan el maig de 1466 caigué de nou malalt, el Consell de Cent va aprovar enviar a Manresa, on es trobava el monarca, el metge Pere

¹⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 90v-92r, 25-I-1464. Un Joan Desvalls, probablement la mateixa persona, havia estat membre del Consell de Cent en 1462 i 1463 i ho tornà a ser, un cop acabat el seu període de tres anys com a batlle, en 1469 i 1471.

¹⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 95v-96r, 3-II-1464.

¹⁶⁰ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 47v-48r, 13-II-1464.

¹⁶¹ *AHCB*, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A-3, 919, 15-II-1464; regestada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 168.

¹⁶² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 131v, 15-VII-1464.

¹⁶³ Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 94.

¹⁶⁴ Jerónimo Zurita resum el seu regnat concisament dient que “Ninguna cosa le sucedió en su empresa prósperamente y padeció los trabajos que trae consigo el reinar y más tan de prestado como él vino a la posesión de aquel título de rey que el tomó y conservó hasta la muerte” (Jerónimo Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, ed. Ángel Canellas López, vol. 7 (Saragossa: Institución Fernando el Católico (CSIC), 1977), 537).

Artigó, al qual s'acordà pagar un salari de la ciutat.¹⁶⁵ Aquell mateix dia s'escrigué al rei per anunciar-li aquesta decisió i comunicar-li la seva confiança que, *migençant lo adjutori divinal e los remeys de medicina administradors per lo dit mestre Pere Artiguó, vostra altesa molt prest pendrà bona e total convalescència*.¹⁶⁶ Però totes les cures i pregàries foren en va. Passat un mes, el Consell aprovava la decisió de la Diputació d'enviar un eclesiàstic perquè s'estigués amb el rei tant de temps com convingués, avisant contínuament als diputats de qualsevol canvi en el seu estat de salut.¹⁶⁷ Al cap de tres dies, conegut l'empitjorament de la malaltia de Pere, el Trentenari decidia que Mateu Dessoler, ciutadà honrat i jurat municipal, s'hi dirigís per estar amb ell fins que no es curés.¹⁶⁸ El monarca, conscient de l'estat en què es trobava, féu testament el dia 29 de juny, nomenant entre els seus marmessors els consellers de Barcelona.¹⁶⁹ Això tingué gran rellevància posteriorment, ja que els membres de l'executiu van haver de lidiar amb la gestió de la marmessoria del rei durant anys.¹⁷⁰ Aquell mateix dia, el de la seva onomàstica, Pere de Portugal va morir.

Immediatament van escampar-se rumors que insinuaven que la mort del rei no havia estat natural, sinó el resultat fatal de les seves desavinences constants amb el General. De fet, Martínez Ferrando comenta que un registre de la cancelleria de Joan II menciona que Pere morí per les metzines que li donaren *los de Barcelona*.¹⁷¹ Malgrat que sembla clar que aquestes remarques no eren més que difamacions, el que sí és cert és que des del moment en què a la capital catalana es conegué el traspàs del rei els seus dirigents es van posar en moviment per tal de desfer part de les accions realitzades per aquell durant el seu regnat.¹⁷² Dos dies més tard, la Diputació proposava al Consell la creació d'una

¹⁶⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 88r-88v, 23-V-1466.

¹⁶⁶ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 69r-69v, 13-V-1466. Malgrat que la carta apareix datada del dia 13, sembla clar que es degué escriure el 23 de maig.

¹⁶⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 96r-96v, 24-VI-1466.

¹⁶⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 99r, 26-VI-1466.

¹⁶⁹ Sis mesos després de la mort de Pere, Isabel de Portugal, duquessa de Borgonya i tieta del finat, escrivia als consellers demanant-los que complissin amb el testament del seu nebot (AHCB, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A4-1087, 25-XII-1466; carta registada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 201, i transcrita a Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, 531).

¹⁷⁰ Una setmana després de la mort de Pere, la Diputació reconeixia els consellers com a marmessors, i com a tals els demanava un préstec de 20.000 s.b. dels diners de la marmessoria per subvencionar l'armada que s'havia d'enviar a Tortosa, cosa que el Consell acceptà (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 104r-105v, 7-VII-1466).

¹⁷¹ Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 119.

¹⁷² L'opinió que part dels barcelonins tenia sobre Pere es pot deduir del dur escrit que li dedicà Jaume Safont en el seu dietari un cop mort, que inclou frases com “[Pere], lo qual vulgarment és apellat lo «Rey de no más», per ço com havia de costum que no volia may scoltar sos vassalls, ans lo primer mot que li

comissió que s'encarregués de veure com es podien recuperar els castells i fortaleses que es trobaven sota el control de portuguesos, ja que no estaven *còmodament en lur mà*.¹⁷³ D'aquesta forma, amb la mort de Pere els lusitans que s'havien traslladat a Catalunya van ser forçats a abandonar el territori ràpidament.¹⁷⁴

Amb problemes i males marors o sense, Pere de Portugal havia estat rei, i per tant havia de tenir un enterrament digne de la seva condició. El procediment, que va incloure la confecció de les habituals vestidures negres per a les principals autoritats de la ciutat i una gran quantitat de brandons de cera ennegrida, es narra detalladament en el *Llibre de les solemnitats*, i culminà amb la seva sepultura a l'església de Santa Maria del Mar, on encara avui dia es troba en una de les seves capelles laterals.¹⁷⁵

2.1.4. Renat d'Anjou

La mort de Pere de Portugal sense descendència va propiciar que en el testament declarés com a successor el seu nebot Joan, fill d'Alfons V de Portugal. La seva voluntat, com és ben sabut, va ser ignorada, ja que un mes després Renat d'Anjou va ser proclamat rei d'Aragó. A través de la documentació municipal no arribem a saber què

deyen, de continent los deya «no más», e axí·ls aviava sens que no·ls volia oir. Fonch fort aspre e dur senyor a sos vassalls e may los tench privilegi ne libertat alguna tant com visqué, ans totes ses leys eren *sic volo sich iubeo*. E dins aquest poch temps que regnà féu moltes vexacions a sos vassaylls e hac de grans composicions de peccúnies de aquells, e·n apresonà e·n turmentà molts. E signantment hac una cosa, que no fiave de cathalà qui en lo món fos, ans tolch tots los castells fortaleses que haver poch a cathalans e les mès en mans de portuguesos. E morí en la vila de Granollers per manjar poncems cruus, los quals poch abans de sa fi gità. E may volch star a regiment de metge” (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 202-3).

¹⁷³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 99r-100r, 1-VII-1466. Mig any més tard el tema encara cuejava: la Diputació presentà al Trentenari la proposta de pagar als portuguesos que tenien els castells de Monells i de l'Empordà 100 florins perquè els tornessin (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 183v, 11-II-1467).

¹⁷⁴ Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 122. Tot i les ràpides i expeditives mesures que es van prendre per esborrar qualsevol rastre portuguès de Catalunya, des del Consell es va procurar facilitar el viatge d'alguns d'ells, com per exemple el de Ferrando Yanyes o Yáñez –o Fernando Eanes segons Adão da Fonseca–, lloctinent de tresorer del finat rei. En aquest sentit, l'octubre de 1466 es mencionava que aquests portuguesos “eren bons e affectats servidors del sereníssimo senyor rey en Pere” i que “ab licència e voluntat nostra e del Consell de la dita ciutat vagen e retornen en la pròpia terra e pàtria”, motiu pel qual demanaven que se'ls donessin, tant a ells com a les seves famílies, cavalcadures i tota l'ajuda necessària, i que no se'ls perjudiqués de cap manera (AHCB, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 70r, 15-X-1466). Poc després, però, els portuguesos tornaven a ser víctimes d'un tracte vexatori en aprovar-se que els consellers en prenguessin el nombre que consideressin oportú per tal de forçar el retorn de l'abat de Montserrat, que es creia retingut pel rei de Portugal (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 155v-156r, 10-XII-1466).

¹⁷⁵ Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 280-85. El llibre de clàvaria d'aquell any recull la despesa de 989 s. 6 d.b. en brandons i *brandonets* de cera i els senyals de la ciutat que s'hi van posar. També s'hi troben els 2.317 s. 11 d.b. per a la compra de teles negres, així com els 359 s. 4 d.b. que va rebre el sastre Nicolau Soler per encarregar-se de la confecció de les robes (AHCB, 1B.XI, Clàvaria, 80, f. 96v, i f. 98r-99r, 5-VIII-1466). Sobre les cerimònies municipals a Catalunya davant la mort del monarca, vegeu Flocel Sabaté Curull, *Lo senyor rei és mort! Actitud i cerimònies dels municipis catalans baixmedievals davant la mort del monarca* (Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 1994).

és el que va motivar aquesta decisió, obviant altre cop les veus, cada vegada més nombroses, que clamaven a favor de tornar a l'obediència de Joan II.¹⁷⁶ L'únic esment que es fa a aquest tema és el 26 de juliol, quan la Diputació va presentar a l'assemblea urbana la seva comissió encarregada de l'elecció del nou rei, a la qual se n'hi sumà una altra del municipi.¹⁷⁷ Quatre dies després, el Consell de Cent aprovava el parer de dites comitès de prendre Renat com a senyor, esgrimint uns arguments molt clars:

pus a Nostre Senyor Déu és stat pasent appel·lar al seu regne lo il·lustríssimo senyor rey en Pere, de loable recordació, no leixant progènia alguna del seu cors legítimament descendent, deu ésser elegit per rey e senyor lo il·lustríssimo senyor rey de Sicília, rey Rayner vulgarment appel·lat, axí perquè justícia ho vol com perquè la sua altesa és virtuosíssima e té fill primogènit, home valerós, timorat e de molta virtut e seny decorat, ja insignit de fill mascle de edat de XVIII anys o circa, molt bella creatura. E lo dit senyor rey té la terra, specialment Prohença, molt vehina a aquest Principat de Cathalunya, habundosa e farta de moltes coses, specialment de forments, dels quals lo dit Principat, e senyaladament la ciutat de Barchelona, molt sovint a ffretura, e per altres deguts motius qui a bocha per les dites persones eletes seran refferits.¹⁷⁸

Renat, els drets dinàstics del qual es remetien al fet que era nét de Joan I per via de la seva filla Violant, escriví acceptant la corona el mes següent, i en fer-ho prometia defensar Catalunya i respectar-ne els privilegis.¹⁷⁹ S'iniciava així l'últim i el més llarg dels regnats dels reis "intrusos", que no acabaria fins la capitulació de l'octubre de 1472.

Barcelona podia respirar tranquil·la ara que comptava amb el suport d'un rei de recursos i contactes abundants, entre els quals destacava el seu nebot, l'omnipresent Lluís XI de França.¹⁸⁰ La resposta enviada pels consellers a la carta d'acceptació de

¹⁷⁶ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 307-8.

¹⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 116r-117r, 26-VII-1466. La documentació de la Diputació és més il·lustrativa en aquest sentit. El procés d'elecció de Renat és explicat a Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 214-26.

¹⁷⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 118v-119r, 30-VII-1466. Calmette assenyala que l'elecció va estar motivada per consideracions d'ordre polític i econòmic, prenent especial importància el fet que la descendència de Renat permetia assegurar l'hipotètic futur de la nissaga reial (Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, 265-66). Malgrat la suposada idoneïtat del candidat, Vicens Vives remarca que a la primera votació de l'acord d'elecció de Renat com a rei que es féu al Consell de Cent només 48 jurats van votar a favor, si bé no menciona l'origen d'aquesta informació (Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 309).

¹⁷⁹ *AHCB*, 1B.IX, Lletres Reials Originals, B-1(4), 155, 17-VIII-1466; carta ressenyada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 199.

¹⁸⁰ Durant el regnat de Renat no només es recuperaren les bones relacions amb França, sinó també amb Castella, tal com mostra la publicació l'agost de 1469 de "la liga e confederació novament feta entre nòstron senyor lo rey Reyner (...) e lo il·lustre rey de Castella (...), axí que quascú d'ells, d'equí avant,

Renat, on ja l'intitulaven com a rei d'Aragó, mencionava que fins i tots els nens de la ciutat celebraven amb alegria les seves mostres d'afecte i bona voluntat.¹⁸¹ Ara bé, en realitat no tot anava segons els desitjos de les autoritats catalanes. Aquestes volien que el seu nou monarca vingués a Catalunya per supervisar directament la guerra, però, malgrat les múltiples promeses que els féu Renat, no ho van arribar a aconseguir mai.¹⁸²

Tot i això, no es pot considerar que Renat fos un monarca particularment absent, com potser ho fou més Enric IV de Castella. Així ho semblen demostrar les 41 cartes que envià a Barcelona durant el seu regnat, a les quals se sumen les 66 de Joan de Lorena, el seu fill primogènit que exercí de lloctinent fins a la seva mort el desembre de 1470. Aquest càrrec i la presència directa –si bé intermitent– de Joan al Principat¹⁸³ van ser la causa de què la majoria d'assumptes relacionats amb la gestió municipal que necessitaven de la intervenció reial es derivessin al que havia de ser l'hereu de Renat, i no al propi monarca.

2.1.4.1. Joan de Lorena, lloctinent

Les discrepàncies entre Joan i el Consell començaren ben aviat. El març de 1467, havent rebut notícies de l'entrada imminent a Catalunya del primogènit juntament amb un gran exèrcit, la Diputació proposava que ràpidament prestés jurament a l'Empordà. El Trentenari i la Setzena van rebutjar-ho, tot exigint que la cerimònia es dugués a terme a Barcelona, com s'havia fet amb els monarques anteriors,¹⁸⁴ i en aquests termes informaren també els consellers als missatgers que es trobaven amb Joan de Lorena, afegint que més enllà de la voluntat de respectar el privilegi que així ho determinava, el

fossen amichs de amichs e enemichs de enemichs” (Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 195).

¹⁸¹ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 74r-74v, 18-IX-1466.

¹⁸² El desembre de 1466 el Trentenari ja volia enviar un emissari a Renat per, entre altres coses, demanar-li que vingués a Catalunya, cosa que de fet Renat ja havia suggerit anteriorment (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 162r, 15-XII-1466; *AHCB*, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A-4, 1081, 7-XI-1466; carta registada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 199-200). Cinc anys després, Renat escrivia als consellers dient-los, ja per última vegada, que procuraria dirigir-se cap a Barcelona el més aviat possible per comandar l'exèrcit (*AHCB*, 1B.IX, Lletres Reials Originals, B-1(4), 172, 12-XII-1471; registada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 220).

¹⁸³ Joan de Lorena no començà el seu viatge cap a Catalunya fins el març de 1467, segons ell mateix anuncià. Reclamat per Lluís XI, en marxà de nou el juliol de 1468, deixant com a lloctinent el seu cunyat, Ferri II de Vaudémont, i no tornà a terres catalanes fins a la primavera de 1469 (*AHCB*, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A-4, 1093, 28-II-1467; Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, 285, 298). El gener de 1470 se n'anà altre cop, aquesta vegada a Provença, per tal de trobar-se amb el seu pare, i sabem que l'agost d'aquell any tornava a ser a Barcelona, ciutat on morí el desembre següent (Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 197, 199-200; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 496-97, 500).

¹⁸⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 195r-195v, 21-III-1467.

seu desig era que el primogènit arribés a Barcelona com abans millor.¹⁸⁵ Tampoc agradà que un mes després, des de Perpinyà, el duc de Lorena nomenés alguns funcionaris, cosa que provocà l'enèrgica resposta dels diputats dient-li que s'abstingués de fer-ho fins que no es trobés a la capital.¹⁸⁶

Joan arribà a Barcelona a finals d'agost de 1467, però abans de fer-ho tingué temps d'establir una relació epistolar fluida amb els consellers.¹⁸⁷ La importància de la figura de Joan de Lorena per a Barcelona es fa palesa en l'abundant correspondència que se li envià des de setembre de 1466 fins poc abans de la seva mort els últims dies de 1470. Si anteriorment s'apuntava que el primogènit de Renat havia escrit en 66 ocasions a la Ciutat Comtal, aquesta ho féu fins a 98 vegades, a les quals s'hi sumen aquelles comunicacions adreçades únicament als emissaris que, en nom de la ciutat, es trobaven amb ell.

En aquestes cartes s'evidencia l'interès i el notable coneixement del primogènit de tot allò que succeïa a la capital i vice-versa. En aquest sentit, resulta interessant copsar de forma indirecta la quantitat de rumors malintencionats –però qui sap si amb cert grau de veritat– que recorrien ambdues zones. Ja l'abril de 1467 els consellers van escriure als ambaixadors que es trobaven amb Joan per dir-los que sabien que *alguns sembradors de zitzànies e lagators* s'adreçaven diàriament al lloctinent amb mentides sobre els consellers, Felip de Ferrera i el Consell.¹⁸⁸ Tot i que creien que Joan no donava crèdit a aquestes males veus, per si de cas demanaven als dits representants que procuressin que realment fos així, de manera que el primogènit veiés *qui li ha salvada e restaurada aquesta ciutat e qui li ha volguda metre en insult e perdició*.¹⁸⁹ No hi ha dubte, però, que aquest problema no va quedar resolt, ja que menys de dues setmanes després els

¹⁸⁵ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 122r-122v, 13-IV-1467. Miquel Raufast ja es féu ressò d'aquestes divergències, així com de dita carta (Raufast Chico, «Cerimonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1070-71, n. 103).

¹⁸⁶ Jesús Ernest Martínez Ferrando, *Tragedia del insigne condestable don Pedro de Portugal* (Madrid: CSIC - Instituto Jerónimo Zurita, 1942), 185. De fet, a la mencionada carta enviada el 13 d'abril pels consellers als emissaris que es trobaven amb Joan ja els deien a la postdata que procuressin que el primogènit no nomenés vicecanceller fins que no fos a Barcelona (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 122r-122v, 13-IV-1467).

¹⁸⁷ Joan de Lorena entrà a Catalunya el juny d'aquell any per, en paraules de Boscà, “oppugnar tirànicament la real senyoria e terres del senyor rey”. Recordem que Boscà deixà Barcelona el maig de 1462 i es mantingué sempre en el bàndol de Joan II (Boscà, *Memorial històric*, 16, 90).

¹⁸⁸ Felip de Ferrera, ciutadà honrat de Barcelona i destacat membre de la política municipal, havia estat conseller en cap en 1465 i jurat del Consell de Cent l'any següent, i el 1468 va ser escollit cònsol de la mar (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 164r-165v, 30-XI-1464; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 58v-60r, 1-XII-1465; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 108v-109v, 25-IV-1468).

¹⁸⁹ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 129v, 22-IV-1467.

consellers es dirigien de nou als missatgers per, entre altres coses, fer-los saber el següent:

axí com lo dit senyor primogènit ha aquí molts reports contraris de aquesta ciutat, e de nosaltres e del Concell de aquella, axí mateix nosaltres tots jorns hoym açí moltes fames contràries al seu estat e poder, però com a fidelíssimos vassalls no se'n treu res, mas stam ab fiança e sperança que per sa felicíssima venguda ab lo gran poder qui ab ell vindrà serem constituïts en tot repòs.¹⁹⁰

Els comentaris que devien arribar a les orelles de Joan relatiu a l'actitud dels seus vassalls barcelonins van provocar que finalment els escrivís en termes força durs, tot queixant-se de la forma com es feien les guaites i demanant-los que se'n preocupessin més que no pas ho feien.¹⁹¹ Evidentment, això no va ser gens del grat dels consellers, que van respondre-li, aquest cop a ell directament, fent-li saber que de la lectura de la carta n'havien *presa molta e molta molèstia*, ja que estaven convençuts que les informacions que tenia provenien de *legoters e mals hòmens qui ab la bocha badada van darrera vostra altesa reportant-li aquestes e altres legotaries per haver officis e beneficijs*. Acabaven per recomanar-li que, abans d'escriure cartes similars, procurés informar-se primer per via del capità Bofillo de Giudice, que es trobava a Barcelona i comptava per tant amb informació de primera mà.¹⁹²

Durant aquells mesos previs a l'arribada de Joan de Lorena a la ciutat no sempre les relacions van ser tan tibants, sinó que de tant en tant també s'intueixen mostres de suport que denoten certa confiança mútua. Així ho demostra, per exemple, la carta escrita pel primogènit al veguer de Barcelona, en la qual, davant del fet que hagués empresonat Antic Ferrer i Jaume Carbó per ofenses contra els consellers, considerava que havia actuat de forma *loable per lo honor que volríem tostemp fos defferit e donat a la dita ciutat e consellers de aquella*.¹⁹³

¹⁹⁰ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 131r-131v, 3-V-1467.

¹⁹¹ AHCB, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A4-1120, 20-VII-1467; carta registada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 207.

¹⁹² AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 160r, 23-VI-1467.

¹⁹³ AHCB, 1B.IX, Lletres Reials Originals, A4-1100, s.d.; carta registada a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 204. Antic Ferrer, germà de l'abat de Montserrat, i Jaume Carbó eren dos cavallers vinculats a la Diputació del General. Segons els mateixos consellers deien, més enllà de les increpacions i acusacions verbals, els susdits se'ls van atansar "ab los dits als ulls, donant-los empentes e maneiant-los molt vituperosament". El Consell va acceptar que sortissin de la presó el setembre d'aquell mateix any, considerant que l'empresonament ja havia estat prou càstig (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 38v-39r, 9-VIII-1467, i f. 50r, 18-IX-1467).

Fos per les tensions esmentades, fos pels constants endarreriments del seu viatge a Barcelona o per la situació en què es trobava la ciutat, la qüestió és que la teòrica alegria derivada de l'entrada de Joan a la capital el 30 d'agost tenia, segons Martínez Ferrando, tocs amargs:

mucho gozo hubo este día en la ciudad, pero indudablemente no tanto como en ocasión de la llegada del condestable don Pedro de Portugal. Pesaban ahora sobre el país más años de guerra, de estragos, de calamidades de todo género.¹⁹⁴

La carta enviada pels consellers a Joan de Lorena el dia abans de la seva arribada a Barcelona és, de fet, força sòbria, limitant-se gairebé únicament a aspectes pràctics:

Si vostra altesa del·libera entrar demà après dinar, nosaltres ne serem molt contents, e crehem ésser espedient (...) no differir més avant la entrada, per quant som informats a Vilafranca de Penadès serien arribats alguns cavalls. Possible és no sia res, emperò lo més segur és vostra senyoria ésser dins la present ciutat.¹⁹⁵

La fredor d'aquest text resulta encara més evident si es compara amb el que se li escriví cinc mesos abans, quan reberen la notícia del seu viatge cap a Catalunya:

Exprimir, senyor molt il·lustre, no poríem quanta és la summa letícia que nosaltres e universalment tots los de aquesta ciutat presa havem en la vostra felicíssima venguda, com la presència de vostra real persona sia lo més bé e la més deffenció que haver podem.¹⁹⁶

Pocs dies després de la seva arribada es van dur a terme les dues cerimònies de jurament de Joan com a primogènit i procurador del rei Renat: la primera, a la plaça del Born, en la qual el duc de Lorena prometia servir els privilegis de la ciutat, i la segona, al palau reial, on els flamants súbdits del seu pare prestaven sagrament i homenatge de fidelitat.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Martínez Ferrando, *Tragedia del insigne condestable don Pedro de Portugal*, 186-87. La cerimònia d'entrada de Joan de Lorena és narrada a Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 286-93, i ha estat estudiada per Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1069-74.

¹⁹⁵ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 169v-170r, 29-VIII-1467.

¹⁹⁶ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 115r, 24-IV-1467.

¹⁹⁷ No queda del tot clar quin dia se celebraren finalment aquestes cerimònies. Al dietari de la Diputació es diu que el primogènit jurà el 2 de setembre i rebé jurament dos dies més tard, però ambdós assentaments van ser posteriorment ratllats, ja fos perquè eren erronis o per certa voluntat de dur a terme una *damnatio memoriae* (Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 190). A les actes de l'assemblea municipal l'única pista que en tenim és a la reunió del 3 de setembre, dia en què el Consell de Cent escollí els dotze síndics que prestarien jurament a Joan en nom de la ciutat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 44r-44v, 3-IX-1467. L'elecció de síndics ja és mencionada a Raufast Chico,

Malgrat la situació precària en què forçosament es trobava la ciutat, els consellers van voler narrar a Renat d'Anjou l'arribada del seu fill amb elogiosos termes, tot explicant-li que *lo il·lustríssimo senyor primogènit, caríssimo fill vostre, és en aquesta ciutat, en la qual és stat receptat ab aquella més honor que may sia stat receptat rey ne príncep de la casa d'Aragó; les virtuts grans vostres, senyor, e sues, ho mereixen*.¹⁹⁸ Així feien evident que el fet que la nova família reial fos d'una dinastia diferent –i, de fet, sovint enfrontada– a la que fins feia cinc anys havia regnat sobre la ciutat no implicava un tracte diferent envers els seus membres, ans al contrari.¹⁹⁹

De la intervenció de Joan de Lorena en la guerra civil catalana se'n podrien destacar molts aspectes,²⁰⁰ però pel que fa a la gestió i la vida de Barcelona pocs van tenir tanta transcendència com el de la Taula de Canvi. Aquest tema es tractarà profusament més endavant, però per ara es pot avançar que el banc de la ciutat va viure durant la guerra situacions complicades degut a la *ràpida evacuació* de moneda. Per tal d'intentar resoldre-ho, la intervenció de Joan de Lorena va ser primordial. Va ser ell qui va atorgar el privilegi publicat el febrer de 1468 segons el qual tots els dipòsits de la Taula quedaven assegurats davant qualsevol confiscació ordenada pel rei o per qualsevol oficial en nom seu.²⁰¹ De fet, va ser precisament aquest fet el que, segons Gaspar Feliu, en bona part va propiciar que la confiança en la institució no es perdés malgrat els sotrats viscuts durant aquest convuls període.²⁰²

Tanmateix, Joan de Lorena no va arribar a veure el final de la guerra. El 16 de desembre de 1470 va morir a Barcelona, segons diuen les fonts d'un atac d'apoplexia. Aquell mateix dia, el Trentenari, havent-se presentat les despeses que es van fer després de la mort de Carles de Viana, acordava organitzar els mateixos actes per la del

«Cerimonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1074, n. 115). A la reunió prèvia del Trentenari d'aquell mateix dia s'indicà únicament que «ja lo dit senyor primogènit, com a procurador dessus dit, haje prestat lo jurament acostumat prestar a la ciutat de Barchelona en la plaça del Born en un gran cadafal aquí fet» (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 44r, 3-IX-1467).

¹⁹⁸ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 171v-172r, 18-IX-1467.

¹⁹⁹ Sobre l'elecció de Renat, Zurita diu que «no se pudo hallar príncipe (...) más vecino ni mayor enemigo ni más ofendido de la casa real de Aragón» (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, 7: 544).

²⁰⁰ Un d'ells podria ser l'administració de justícia, per exemple. En aquest sentit, durant la lloctinència de Joan de Lorena destaca l'execució el maig de 1468 de Francesc Sescorts i Bernat Escopinya (vegeu apartat 2.3.1).

²⁰¹ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 110v-112v, 5-II-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 8.

²⁰² Gaspar Feliu i Montfort, «Finances, moneda i fiscalitat als segles XIV i XV», *Catalan historical review* 9 (2016): 138.

primogènit de Renat.²⁰³ Martínez Ferrando es fa ressò del fet que durant la malaltia que el degué conduir a la mort tant la Diputació com el Consell de Cent van mostrar una *acentuada glacialidad*, acabant els seus dies sense cap contacte amb els dirigents de la revolta.²⁰⁴ També Zurita destaca la fredor amb què es va tractar la mort del primogènit, així com els seus limitats èxits, tot dient que *hízose muy poca demostración de su muerte, y no fue más que si hubiera muerto algun caballero estimado, siendo príncipe de tanta calidad por quien habían pasado diversos trances, aunque tuvo en sus empresas tan poca ventura como el duque Reyner su padre.*²⁰⁵ Per contra, Melcior Miralles escriu al seu dietari que el correu enviat per Joan II per notificar la mort del duc de Lorena explicà que, abans d'expirar, el primogènit convocà els regidors barcelonins per demanar-los que es donessin *a son senyor, rey de Aragón.*²⁰⁶

2.1.4.2. Joan de Calàbria, Renat i la fi de la guerra

Si realment l'estat de les relacions entre el primogènit traspasat i la ciutat i la Diputació estaven tan deteriorades, això no millorà amb la designació del seu fill bastard, Joan de Calàbria, com al seu substitut. Es prescindí així de Nicolau, el legítim successor del duc de Lorena i l'home que els líders del bàndol rebel confiaven que passaria a controlar els designis del Principat en nom del seu avi. Tanmateix, els catalans van esforçar-se per dissimular el seu possible malcontent: el juny de 1471, mig any després de la mort del seu pare, Joan entrava a Barcelona i era rebut formalment per les autoritats urbanes i del Principat.²⁰⁷

²⁰³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 36r-36v, 16-XII-1470. Quatre dies després es feia una crida per anunciar la sepultura del duc de Lorena, que tindria lloc el dia 21 de desembre a la catedral. També es demanaven oracions en benefici de l'ànima del finat (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 184v, 20-XII-1470).

²⁰⁴ Martínez Ferrando, *Tragedia del insigne condestable don Pedro de Portugal*, 199-200. En aquestes mateixes pàgines l'autor comenta un fet curiós narrat al dietari de la Diputació: l'abril de 1470 sonà la campana de Vilella, cosa que presagiava la mort d'un monarca d'Aragó. Aquest auguri va ser relacionat posteriorment pel propi escrivà del dietari, Jaume Safont, amb el decés de Joan de Lorena vuit mesos més tard (Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 197-98).

²⁰⁵ Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, 7: 646.

²⁰⁶ Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, 400. Segons Miralles, aquesta petició hauria provocat la petició a Joan II d'enviar algú capacitat per negociar la pau, que podrien haver estat el mestre de Montesa, el comte de Prades i Jaume Aguilar. Tanmateix, la credibilitat d'aquesta notícia és qüestionable, ja que Miralles diu que el correu de Joan arribà el dia 1 de desembre, si bé se sap que el duc de Lorena morí quinze dies més tard.

²⁰⁷ Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1095. Tal com el mateix Raufast narra, aquesta rebuda sorprengué notablement Jaume Safont, que escrivia al dietari de la Diputació que «molts se meravellaren, car no és costum de la ciutat exir a fill de rey qui sie bastart, perquè de huy avant podem dir que bona glòria hajen totes les antigues e bones serimònies de Barchinona» (Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 202).

L'actuació de Joan de Calàbria des de llavors i fins al final de la guerra poc més d'un any després no va ser particularment destacable. Tant els consellers com els diputats en devien ser ben conscients, ja que l'octubre següent escrivien al comte de Vaudemont i al propi Joan anunciant-los la decisió d'enviar dos missatgers al rei i al primogènit, Nicolau, per tal d'intentar que tots dos vinguessin a Catalunya. Es preocupaven també de matisar que, *si sa majestat al present era per causa alguna impedita, li placia trametre lo il-lustríssimo primogènit, car en açò sol stà la gloriosa victòria de se reyal empresa e lo repòs de tots aquests seus regnes e terres.*²⁰⁸ No se sap l'efecte que van tenir aquestes paraules en Joan, però probablement no fou gens positiu.

Poques setmanes més tard Joan II iniciava el setge final a la capital, el període més cru de tota la guerra per a Barcelona i potser també el moment en què els seus dirigents van assolir el paper de protagonistes absoluts del bàndol rebel.²⁰⁹ Això es va traduir en una amplíssima correspondència amb el rei, Nicolau d'Anjou i els ambaixadors enviats a la seva cort, demanant-los ajuda de forma gairebé contínua.²¹⁰

A través d'aquesta dilatada correspondència s'observen les diverses fases anímiques per les quals va passar la ciutat al llarg d'aquells difícils mesos. El desembre de 1471, a l'inici del setge, els consellers escrivien a Renat manifestant-li la urgència de la seva vinguda al Principat acompanyat de socors militar, si bé asseguraven que *aquestes coses, emperò, senyor, no diem perquè hajam algun dupte de cas al qual aquesta ciutat no stigua preparada, car primerament los ànimos de tots són units a totes coses que sien servey de vostra gran altesa.*²¹¹ Tanmateix, uns mesos més tard la situació a Barcelona era una altra. La manca de queviures resultava alarmant, tant que el maig de 1472 deien al rei que *en la present ciutat ha tant poques vitualles que no ho gosam escriure,*²¹² i contínuament adoptaven una actitud derrotista, arribant a confessar-li que *les dites necessitats són en tant extrem augmentades, que nosaltres no havem ni sabem*

²⁰⁸ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 5r-5v, 19-X-1471.

²⁰⁹ Martínez Ferrando considera que, davant de la negativa de Joan de Calàbria a assumir prerrogatives que segons ell corresponien a Renat i les competències devaluades de la Diputació, ja que gairebé tota Catalunya es trobava aleshores en mans de Joan II, l'autoritat suprema havia passat al Consell de Cent (Martínez Ferrando, *Tragedia del insigne condestable don Pedro de Portugal*, 207).

²¹⁰ Zurita valora positivament l'esforç continu fet per Renat durant el setge, dient que "sabiendo que estaban los de Barcelona en gran estrecho y padecían mucha hambre, envióles el socorro que pudo por mar con armada de genoveses que eran sus confederados, aunque el rey [Joan II] los iba oprimiendo y estrechando" (Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, 7: 668).

²¹¹ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 17r-17v, 17-XII-1471.

²¹² AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 87r, 4-V-1472.

què pus fer, de manera que creien que només si aconseguia enviar-los queviures podria conservar-se la ciutat.²¹³

Els propis consellers eren conscients de la seva insistència quan escrivien al monarca que *per quasi infinides letras havem certificada la majestat vostra de les grans congoixes que aquesta vostra ciutat té per grandíssima fretura de vitualles*. Però la urgència de la situació avalava la perseverança inesgotable dels barcelonins, que amb el socors del seu rei només pretenien que *aquests vostres fidelíssims pobles pusquen aconseguir lo repòs tan desijat, a glòria e exaltació de vostra reyal corona*.²¹⁴ De forma gairebé inexplicable, encara conservaven la fe en la seva causa i en la sobirania de Renat, o això deien, malgrat veure cada cop més a la vora el fatal desenllaç del conflicte iniciat deu anys enrere.

El 29 de setembre de 1472, quan la ciutat es trobava ja en un estat insostenible, s'envià a Renat l'última carta que rebria com a rei del Principat. En aquesta se li presentava una imatge de Barcelona desoladora, amb els seus habitants menjant molt poc forment i barrejat amb ordi, faves i fins i tot *altres coses alienes de la vida dels hòmens*, motiu pel qual els vassalls de Renat seguien vius *quasi miraclosament*. Els consellers, per la seva banda, es trobaven totalment *fora de seny, ignorants què és de fer*, ja que, segons deien, era *impossible les cosses humanals sostenir-se sens menjar*.²¹⁵ Un cop més, imploraven l'ajuda del rei, però aquest lament era debades. El 8 d'octubre l'assemblea rebia dels consellers la notícia que, davant la manca de queviures, havien obtingut permís de Joan de Calàbria per poder parlar amb Joan II, que havia assegurat que mantindria la ciutat en l'estat que aquesta volgués.²¹⁶ Les negociacions van ser

²¹³ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 96r, 12-V-1472. Més enllà de la possiblement buscada exageració retòrica dels consellers, se sap que durant els primers mesos d'estiu de 1472 la ciutat es va veure forçada a prendre mesures extraordinàries per racionar les vitualles. Una d'elles va ser la decisió de forçar a tots els habitants a notificar quins aliments tenien a casa i quanta gent hi menjava, per així poder calcular quant gra calia repartir a cadascú (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 55v-56r, 29-V-1472). Vora un mes després es publicava la prohibició segons la qual cap particular podia vendre cereal a ningú que no fos un dels ministres de la ciutat, juntament amb l'obligació de denunciar els cereals propis o aliens fins a tres dies després d'haver-los obtingut, sots pena de perdre el gra en qüestió en el cas dels propietaris i de 20 s.b. en el dels que no n'informessin (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 20r-20v, 28-VI-1472). Sobre l'abastament de la ciutat durant el setge, vegeu Jordi Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 18 (1997): 451-71.

²¹⁴ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 107v, 6-VI-1472.

²¹⁵ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 138r-139v, 29-IX-1472.

²¹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 92r-92v, 8-X-1472. Segons els consellers, la resposta de Joan de Calàbria havia estat que, vistos "los actes de aquesta ciutat e lo molt amor e fermetat de aquella, per los quals és dignament merexedora que sia lunyada de tots inconvenients e contraris", donava consentiment a fer "tot ço e quant la dita ciutat vulle, volent que aquella pos tot ço e quant volrà, car ell és prest atorgar e fer-ho tot".

ràpides, i el dia 15 l'executiu ja escrivia una carta adreçada *Al molt alt e molt excel·lent senyor, lo senyor rey*: Joan II d'Aragó.²¹⁷

2.1.5. El retorn de Joan II

Durant els més de deu anys que durà la guerra civil catalana, Joan II no es mantingué completament al marge dels afers de Barcelona. Per bé o per mal, molts dels seus habitants el tenien present, des del sempre radical Jaume Safont fins al ja citat conseller Francesc Sescorts, executat en 1468 per conspirar a favor d'ell.²¹⁸ En tot cas, els possibles contactes entre Joan i els barcelonins mai foren oficials, de manera que no comptem amb documentació municipal que en parli. Hem de traslladar-nos a l'octubre de 1472, quan els catalans tornaren a l'obediència del vell monarca, per veure els efectes que el llarg conflicte tingué en la relació entre rei i ciutat.

La primera comunicació escrita de Joan II amb la capital catalana tingué lloc el 10 d'octubre de 1472, quan des de Pedralbes redactà una carta per notificar als consellers la rebuda dels capítols que teòricament havien de regular la fi de la guerra.²¹⁹ Dies abans, el Consell de Cent, *attanent que havia un any que stàvem assetjats per mar e per terra e érem molt destrets de vitualles e no havíem sperança de haver soccors*, en paraules de Safont, s'havia decantat per prendre *partit ab lo rey don Johan*, i treure'n *aquell millor partit que fos possible*.²²⁰ El 17 d'aquell mes, Joan entrava a Barcelona, ciutat que no trepitjava des de 1460. Segons Vicens, resulta inútil intentar amagar l'alegria amb què fou rebut, fins i tot per part d'aquells que en 1462 s'havien declarat els seus adversaris més abrandats.²²¹ El mateix Joan afirmava en el correu que envià a València poc

²¹⁷ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 141r, 15-X-1472. Al *Testament* d'aquell any, els consellers van haver de corregir una entrada copiada del memorial anterior on es parlava del "senyor rey" [Renat] per tal de substituir dita expressió per "Rayner" (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1472, f. 3r).

²¹⁸ En trobem un exemple en la denúncia que Safont féu al seu dietari el maig de 1464, tot explicant que "lo rey Johan, qui tenia assetjada la ciutat de Leyda, tants hòmens com podia pendre de la dita ciutat asenyalava al front ab un senyal de foch, e après feye'ls metra un anell de ferro en la cama e venie'ls per sclaus. E feya moltes altres crueltats" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 193).

²¹⁹ Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 222. Segons el *Testament* dels consellers de 1472, a la Capitulació de Pedralbes s'hi afegí un "alberà o capítol secret" entregat a Barcelona, en el qual es concedia a la capital que la primera Cort de Catalunya es convocaria, se celebraria i es clausuraria allà. En aquesta es confirmarien els nous impostos i censals aprovats i emesos durant la guerra. A més a més, es revocaven totes les donacions i alienacions del patrimoni reial fetes per Joan II entre 1462 i 1472. Dita informació es repeteix amb algunes modificacions en els següents *Testaments* (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1472, f. 3v; AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 3r-3v, 1474, f. 3r, i 1475, f. 6r-6v).

²²⁰ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 236-37.

²²¹ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 351. Sobre la primera entrada a Barcelona de Joan II després de la guerra, vegeu Raufast Chico,

després que la seva entrada s'havia dut a terme *ab molta honor, e lo poble, ab moltes làgremes, demanant misericòrdia a la magestat del senyor rey.*²²²

Fos quin fos l'ambient que es respirava aquell octubre a la Ciutat Comtal, el que resulta innegable és que, a partir de llavors, la capital repengué el tracte amb el monarca de forma habitual, gairebé com si la interrupció de 1462-1472 no s'hagués produït mai. De fet, des de 1472 i fins a 1478, dos mesos abans de la mort de Joan II, aquest envià a la ciutat un total de 220 cartes, 100 més que durant el període 1458-1462.²²³ Igual que llavors, la distribució de les missives en el temps fou força desigual, en funció sobretot de la presència del rei a la ciutat, però també de l'actuació dels seus representants, particularment Ferran i la infanta Joana. D'aquesta forma, mentre que de l'any 1473 es conserven 81 cartes del monarca, moltes relacionades amb els esdeveniments bèl·lics que tenien lloc al nord dels Pirineus, de 1478, any que passà pràcticament sencer a Barcelona, només n'hi ha 4.²²⁴ Pel que fa als consellers, entre 1472 i 1478 se li adreçaren en 181 ocasions.²²⁵

Els darrers anys de vida de Joan foren enfosquits per la guerra contra França, que no arribà a veure concloua. Un cop celebrat el Nadal de 1472 a la Ciutat Comtal, el rei la deixà enrere per tal de dirigir l'exèrcit al Rosselló.²²⁶ Les tropes de Lluís XI el sorprengueren a Perpinyà, de forma que l'abril de 1473 el rei es trobà en una situació d'allò més compromesa: estava assetjat. Tal com es tractarà amb més deteniment en l'apartat dedicat als pagaments a la corona, en entrar l'exèrcit francès al Rosselló, Joan II decidí convocar l'usatge *Princeps namque*. Barcelona es resistí a respondre-hi fins que arribaren les notícies del setge, moment en què ràpidament s'organitzà l'host per anar a socórrer el monarca. Finalment, les forces de Lluís XI s'enretiraren a finals de juny, sense haver aconseguit la rendició de Perpinyà.²²⁷ Joan II romangué al nord dels Pirineus i, després de signar la pau amb França el setembre de 1473, començà a preparar

«Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1075-78.

²²² Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, 415-16.

²²³ Les cartes es troben regestades a Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 222-98.

²²⁴ La darrera carta enviada per Joan II als consellers barcelonins fou una del 17 de novembre de 1478 escrita des de Granollers, en què recomanava l'elecció de Simón de Negrón com a cònsol a Gènova (Cabestany Fort, 298).

²²⁵ Les cartes es troben entre *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 141r, 15-X-1472 i *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 28, f. 176r-176v, 19-XII-1478.

²²⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candí, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 511.

²²⁷ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 356-57.

el seu retorn a Barcelona, on entrà el 12 de novembre.²²⁸ En marxà breument a finals de febrer de 1474 per tal d'organitzar les defenses del Rosselló i de l'Empordà davant l'amenaça latent de Lluís XI, que tenia en ment trencar el tractat de Perpinyà ben aviat, cosa que efectivament féu el juny d'aquell any.²²⁹ De nou s'invocà el *Princeps namque*, i de nou Barcelona reaccionà amb relativa promptitud.

El rei s'allunyà de la capital del Principat durant un mes entre setembre i octubre de 1474, i poc després de tornar-hi recorregué altra vegada al *Princeps namque*, tot i que aquesta vegada la convocatòria fou gestionada amb més lentitud.²³⁰ A finals d'octubre, Joan marxà un cop més en direcció al nord per tal de supervisar de més a la vora les accions contra els francesos, si bé la seva proximitat serví de ben poc a les poblacions rosselloneses: Elna caigué a finals de desembre i la pròpia Perpinyà ho féu el març de 1475.²³¹ Amb la derrota per companya, Joan arribà a Barcelona el 20 d'abril, des d'on, quatre mesos després, tornà a invocar el *Princeps namque*.²³² Si tota convocatòria de l'host general provocava un cert recel inicial, sembla que aquesta ho féu encara més del normal, ja que, en paraules de Safont, la crida es féu *sens alguna necessitat, ans per la major part del poble se creyha que-u feya per traure diner de sos vassals*. Finalment, el rei optà per revocar-la. Joan II s'absentà de Barcelona entre finals d'agost i principis de setembre i en tornà a marxar a finals de dit mes per dirigir-se a Lleida, on s'havien de reunir les Corts, però finalment fou l'infanta Joana qui les presidí en nom seu.²³³

²²⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 516-17; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 358-59; Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1079-83.

²²⁹ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 363-64.

²³⁰ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 521. Vicens Vives menciona que Ferran fou rebut el 29 de setembre a Barcelona pel seu pare, però tant el citat dietari municipal com el de la Diputació mencionen que si bé el príncep hi entrà aquell dia, el rei no hi arribà fins el 10 d'octubre (Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 265; Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 216).

²³¹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 522, 524; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 366-68.

²³² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 525-26; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 251-52.

²³³ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 526-27. Segons el dietari municipal, el rei marxà el dia 28 de setembre "fahent la via de Leyda", però tornava a ser a Barcelona el 5 d'octubre per tal de prorrogar la Cort, que s'havia de reunir el dia 2 de novembre a la ciutat del Segre, i habilitar la seva filla, la infanta Joana, per tal que pogués presidir-la.

Mentrestant, ell féu camí a Saragossa, on ja es trobava el gener de 1476.²³⁴ Un mes després, el castell de Salses queia en mans franceses.²³⁵

Malgrat l'ajuda prestada per Barcelona a Joan II, tot complint amb el seu deure, certes veus seguien mostrant una hostilitat latent envers el monarca. És el cas de Jaume Safont, que no vacil·lava a l'hora de culpar el rei de la manca de gra al Principat l'any 1474 amb les següent paraules: *és feta ací memòria com en lo mes de octubre del any MCCCCLXXII, per raó del setja que lo senyor rey en Johan tenia en la ciutat de Barchinona, los pobles no posqueren exir de la ciutat per sembar, e per consegüent fonch ten gran carestia tot aquell any per tota Cathalunya.*²³⁶ No hi ha dubte que les acusacions de Safont eren poc creïbles, i responien més a l'antipatia que de ben segur encara sentia per Joan II que no pas a la realitat.

En tot cas, ni Safont ni cap altre dels detractors del rei tingueren ocasió de fer-li avinent el seu malestar personalment en 1476, ja que Joan es mantingué lluny de Catalunya durant tot aquell any. Tot i així, entre finals de maig i principis de juny s'adreçà als consellers des de la capital aragonesa per tal de demanar-los el nomenament de quatre síndics que l'acompanyessin en l'entrevista amb el seu fill, l'infant Ferran, a Estella.²³⁷ L'assemblea barcelonina, reunida el 14 de juny, accedí, i designà per a l'empresa Galceran Carbó, conseller en cap, entre d'altres.²³⁸ Tots ells eren ciutadans honrats, i havien participat directament en el govern municipal en els darrers anys. D'aquesta forma, es complia amb la voluntat de Joan II i se li enviaven alguns dels principals prohoms de la ciutat.

El rei no tornà a trepitjar la Ciutat Comtal fins el 17 de maig de 1477, quan hi arribà procedent de Saragossa via Tortosa i Tarragona.²³⁹ A partir de llavors i fins la seva mort, mai s'allunyà gaire de la capital catalana. Pocs dies després participà en les celebracions de Corpus, repetides gairebé dos mesos més tard per tal de commemorar la

²³⁴ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 533.

²³⁵ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 373.

²³⁶ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 248-49.

²³⁷ Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 273.

²³⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 539. El altres elegits foren Joan Ros senyor, Ramon Marquet i Pere de Conomines. Tots quatre deixaren la ciutat el dia 23 de juliol. A petició del rei, uns dies abans se'ls afegí un dels síndics enviats a la Cort, Joan Llull, si bé finalment no pogué realitzar el viatge per malaltia (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 540-43).

²³⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 548.

presència a la ciutat d'Alfons, duc de Calàbria i fill del rei Ferran de Nàpols.²⁴⁰ Joan féu sortides esporàdiques, com ara la que el dugué a Molins de Rei el desembre de 1477 o a Badalona l'abril de 1478.²⁴¹ És possible que ambdues anades tinguessin relació amb un dels passatemps preferits del ja ancià monarca: la caça. Sabem del cert que la seva absència entre el 9 i el 28 de setembre de 1478, durant la qual es mogué entre Vilafranca i Castelldefels, fou *per deport*, i també que el seu viatge de deu dies el desembre del mateix any tingué el mateix propòsit.²⁴²

Ara bé, l'efecte d'aquesta darrera excursió sobre la salut del rei fou nefast. A la tornada es trobava malament, tant que, tot i que va poder participar en la festivitat de Nadal d'aquell any, fou l'última vegada que se'l veié en públic.²⁴³ El 10 de gener de 1479, *sentint e sabut per los honorables consellers, que la magestat del dit senyor se era ajagut de malaltia, ab molta febra, en una cambre del palau episcopal de la dita ciutat*, l'executiu anà a visitar-lo.²⁴⁴ El Trentenari aprovà que els consellers el veiessin un parell de cops al dia i que un d'ells, acompanyat de dos prohoms, hi restés tota la nit.²⁴⁵ També es decidí reclamar la presència d'un metge jueu de Solsona, que se sumà a l'equip mèdic que ja atenia el monarca. Tanmateix, tots els esforços foren en va: el matí del 19 de gener de 1479, Joan II expirà. Aquell mateix dia es reuní el Consell municipal per acordar quins actes es durien a terme pel funeral. La ciutat es bolcà en la preparació dels rituals fúnebres, que culminaren el 4 de febrer amb el trasllat del cos del rei al

²⁴⁰ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 548-50. El duc de Calàbria havia vingut a Barcelona per tal d'acompanyar la infanta Joana, la flamant esposa del seu pare, fins a Nàpols.

²⁴¹ Cabestany Fort, «Repertorio de cartas reales conservadas en el Instituto Municipal de Historia (1458-1479)», 295-97. El rei era a Molins de Rei el 4 de desembre de 1477, però el dia 7 ja es trobava de nou a Barcelona, on celebrà la festa de la Immaculada Concepció (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 553).

²⁴² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1894, 3: 4-5; Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 384. Joan marxà el dia 10, dos dies després de participar de nou en les celebracions de la Immaculada.

²⁴³ Vicens Vives, 385.

²⁴⁴ Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 301. Les gestions dutes a terme pel municipi de Barcelona durant els dies immediatament anteriors i posteriors a la mort de Joan II es troben a Duran i Sanpere i Sanabre, 1: 301-19. Sobre el paper dels consellers durant aquest episodi, vegeu Miguel Ángel Zalama Rodríguez i Jesús F. Pascual Molina, *Testamento y codicilos de Juan II de Aragón, y última voluntad política de Fernando I: política y artes* (Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2017), 61-65.

²⁴⁵ Les guàrdies nocturnes s'organitzaren de la següent manera: el primer dia, 10 de gener, romangueren amb el rei el conseller en cap, Jaume Destorrent, amb Ramon Marquet i Baltasar de Gualbes; el dia 11, Joan Roig, conseller segon, amb Bernat Sapila; el dia 13, Guillem Pongsem, conseller tercer, amb Pere Bussot i Pere Sirvent; el dia 14, Jaume Mas, conseller quart, amb Jaume Ballester i Joan Ros júnior, i el dia 15, Marc Teixidor, conseller cinquè, amb Lluís Setantí i Joan Ros sènior. Els dies següents s'aniria guardant aquest mateix ordre.

monestir de Poblet. Joan II deixava així per última vegada la Ciutat Comtal, que tants maldecaps li havia donat al llarg del seu tumultuós regnat.

Amb la mort de Joan, resta tan sols fer un breu balanç dels seus darrers anys de govern. Tal com destacà Vicens, entre 1472 i 1479 els assumptes interns de la Corona d'Aragó van passar a un discret segon terme, ja que l'atenció del rei se centrà sobretot en el conflicte amb França i els esdeveniments que tenien lloc a la veïna Castella.²⁴⁶ En paraules de dit historiador, *Cataluña, el país postrado por diez años de lucha fratricida, no halló en la mano del monarca la firme y amorosa guía para imponer a todos un orden y una ley comunes*. Així doncs, la mort de Joan II deixava un bon nombre de fronts oberts, que passarien a ser responsabilitat del seu fill i hereu, Ferran II. Entre ells, les Corts reunides des de 1473, que no arribaren a clausurar-se en vida del monarca i, sobretot, la gestió de la liquidació de la guerra civil.

Aquesta revisió a la relació del municipi barceloní amb els quatre reis que el governaren durant el període que va de 1458 a 1479 ens permet afirmar el següent: el tracte entre la Ciutat Comtal i els seus sobirans mai fou particularment fàcil. La desconfiança, les tensions i la conflictivitat no venien de nou, però: els últims anys del regnat d'Alfons el Magnànim no havien estat gaire plàcids, i en ascendir al tron el seu germà es trobà amb un panorama polític complex i de difícil resolució. L'exemple més extrem d'això és, evidentment, la guerra iniciada l'any 1462, però contra el que hom podria pensar, tampoc la convivència amb els reis "intrusos" fou del tot planera. Ja fos amb ells o amb els seus representants, les topades, desacords i decepcions foren d'allò més habituals, de manera que el Consell sovint es veié obligat a iniciar negociacions llargues i feixugues per tal d'arribar a acords satisfactoris. Això no obstant, no hi havia dubte que, mentre algú ostentés el títol de rei, la capital catalana compliria amb tots els seus deures envers el sobirà, ja fos amb més o menys entusiasme. Ara bé, res ni ningú podia assegurar al monarca en qüestió que mentre una part del consistori l'adulava i es plegava als seus desitjos, la restant no estigués conspirant contra la seva persona. En tot cas, era un risc que, d'una o altra manera, tots quatre monarques van prendre.

²⁴⁶ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 378.

2.2. La col·laboració amb la Diputació del General

L'altra gran institució que durant el segle XV marcà el destí del Principat en general, i el de Barcelona en particular, fou la Diputació del General de Catalunya, essent també qui va dirigir, juntament amb el municipi barceloní, la rebel·lió contra el rei Joan II d'Aragó en 1462. Fruit d'aquesta col·laboració sorgí l'anomenat Consell del Principat, organisme del qual sovint resulta difícil distingir les seves decisions i accions de les de la pròpia Diputació. El fet que el nou Consell no compti amb registres propis probablement ha influït en la manca d'estudis monogràfics centrats en ell, i tampoc ajuda a establir els límits de les atribucions d'ambdues institucions. Per aquesta raó, un cop feta la presentació de la Diputació i del Consell del Principat, en les pàgines que segueixen les seves actuacions durant la guerra s'aglutinaran sota el paraigua de la primera.

2.2.1. La Diputació del General a la vigília de la guerra

Tradicionalment s'ha considerat que la Diputació del General de Catalunya va néixer l'any 1359 com a comissió sorgida de la Cort de Cervera, amb l'objectiu inicial d'administrar el donatiu concedit a Pere el Cerimoniós en el marc de la guerra amb Castella.²⁴⁷ Per què no va desaparèixer en acabar la seva comesa, però, com havia passat en ocasions anteriors? Després de 1359 van confluïr diverses circumstàncies que van propiciar que el que havia de ser un organisme provisional esdevingués amb el pas del temps una de les principals institucions de Catalunya, resumides per Ferrer i Mallol: la continuïtat entre les diputacions de diverses Corts, la creació d'impostos propis –les generalitats–, i l'emissió de deute públic, la més decisiva de totes elles, que es donà a partir de 1364-1365.²⁴⁸ A més a més, des de la celebració de les Corts de Montsó de 1363, en què s'ordenà la construcció de vint galeres que haurien de servir per defensar Catalunya, la Diputació comptà amb un estol marítim propi, del qual feren ús a través de préstecs tant el rei com el municipi de Barcelona i particulars.²⁴⁹ Prova de la

²⁴⁷ Maria Teresa Ferrer i Mallol, «El naixement de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)», en *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, per Maria Teresa Ferrer i Mallol, ed. Josep Maria Roig Rosich, Monografies de la secció històrico-arqueològica, XIII (Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2011), 19.

²⁴⁸ Ferrer i Mallol, 21. Sobre aquestes primeres emissions de deute públic per part de la Diputació, vegeu Manuel Sánchez Martínez, «Las primeras emisiones de deuda pública por la Diputación del General de Cataluña (1365-1369)», en *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, per Manuel Sánchez Martínez, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 68 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2009), 219-58.

²⁴⁹ Ferrer i Mallol, «El naixement de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)», 38.

presència creixent de la Diputació en el panorama polític català fou la compra en 1400 d'un edifici a Barcelona que hauria de servir com a seu de la institució, nucli de l'actual palau de la Generalitat.²⁵⁰

Inicialment, el nombre d'homes escollits com a diputats del General va ser canviant. En 1359 se n'elegiren dotze –quatre per braç–, als quals se n'hi afegiren dotze més que complien la funció de consellers i oïdors de comptes.²⁵¹ Amb els anys, però, els diputats anaren minvant: a les Corts Generals de Montsó de 1362-1363, per exemple, eren vint entre diputats i oïdors.²⁵² No va ser, però, fins la cort de Barcelona de 1413 en què s'establí el que seria l'estructura característica de la Diputació durant bona part del segle XV. A partir d'aquell moment, al capdavant del General s'hi situaven dues ternes, una de diputats i una altra d'oïdors, ambdues formades per un membre de cada braç. La seva elecció quedava desvinculada de les Corts, que se n'havien encarregat fins llavors, ja que es regulava un sistema de cooptació mitjançant el qual eren els diputats cessants els que designarien els seus successors.²⁵³ Tots ells ocuparien el càrrec durant un període de tres anys, durant el qual tindrien una nova missió, molt allunyada de les seves funcions inicials relacionades únicament amb la recaptació dels donatius: vetllar pel compliment de les constitucions i lleis de Catalunya, així com publicar o interpretar els acords presos a Corts. Esdevenien així, en paraules de Ferrer i Mallol, un contrapès de l'autoritarisme monàrquic.²⁵⁴

Malgrat que al llarg del s. XV la normativa nascuda a Barcelona en 1413 va experimentar algunes reformes, no n'hi hagé cap de rellevant fins l'any 1493.²⁵⁵ Per tant, és aquesta estructura la que ens trobarem al llarg de tot el regnat de Joan II i actuant colze a colze amb el Consell de Barcelona i el del Principat durant els deu anys de guerra civil.

²⁵⁰ Ferrer i Mallol, 38.

²⁵¹ Ferrer i Mallol, 27.

²⁵² En 1362-1363 es va trencar la paritat entre els diputats: n'eren sis pel braç eclesiàstic, sis pel militar – un dels quals de Mallorca– i vuit pel reial. A les Corts de Montsó també s'establí que tres diputats, un per braç, haurien de residir sempre a Barcelona, disposició que, si bé fou anul·lada posteriorment durant un breu període de temps, acabà esdevenint una de les principals característiques de la Diputació (Ferrer i Mallol, 28-31).

²⁵³ Isabel Sánchez de Movellán Toront, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, Memòries de la secció històrico-arqueològica, LXIII (Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2004), 154-55.

²⁵⁴ Ferrer i Mallol, «El naixement de la Generalitat de Catalunya (1359-1413)», 40. Segons l'autora, això fou un dels motius que va dur a la Diputació a enfrontar-se militarment a Joan II a partir de 1462.

²⁵⁵ Sánchez de Movellán Toront, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, 140. L'any 1455 es va modificar el sistema d'elecció dels diputats i oïdors de comptes del General, instaurant-se un procediment mixt entre la cooptació i la insaculació (Sánchez de Movellán Toront, 159).

2.2.2. El naixement del Consell del Principat

Lluny de la dilatada experiència amb què ja comptava la Diputació del General en esclatar la guerra civil en 1462, el Consell del Principat va tenir una vida força efímera. Quan el 2 de desembre de 1460 Joan II va decidir ordenar la detenció de Carles de Viana a la ciutat de Lleida, on s'estaven celebrant Corts, els ànims dels dirigents catalans van encendre's.²⁵⁶ En paraules de Sobrequés i Callicó, *era un fet d'una gosadia sense límits*, que reclamava una resposta ràpida i contundent.²⁵⁷ En la carta enviada pels reunits a Lleida tres dies després als diputats que estaven a Barcelona se'ls instava a crear un organisme que procurés *aconsellar als dits diputats y oydors totes les coses qui-ls ocorren per los dits affers*, i els diputats, diligentment, van procedir a reunir un gran nombre de prohoms perquè els assessoressin.²⁵⁸

Taula 1. Membres del Consell del Principat (1460)²⁵⁹

Estament eclesiàstic	Estament militar	Estament reial
Lluís Manuel de Cruïlles	Martí Guerau de Cruïlles	Lluís Setantí
Gilabert de Loscós	Dalmau de Queralt	Francí del Bosc
Bartomeu Regàs	Arnau de Vilademany i de Blanes	Pere Dusai
Nicolau Pujades	Joan Sabastida	Jaume Ros
Francesc Colom	Marc Desllor	Miquel Desplà
Joan Sapllana	Galceran Burguès	Francesc Llobet
Agustí de l'Illa	Bernat de Guimerà	Guillem Colom
Joan Andreu Sorts	Artal de Claramunt	Pere Torrent
Pere Joan Sapllana	Pere d'Esplugues	Antoni Pujades

Finalment es decidí que serien els propis diputats i els seus oïdors els encarregats d'escollir el nou consell, que estaria format per vint-i-set homes, nou per estament, i que rebé el nom de *Consell Representant lo Principat de Cathalunya* (vegeu Taula 1).²⁶⁰

²⁵⁶ Com hem vist, la notícia és recollida a Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 157: "Dimarts, a II. Presó del príncep. Aquest die, III hores passades après del seny de la Avemaria, lo senyor rey, essent en la ciutat de Leyda, a on celebrava Corts als cathalans, apersonà son fill, lo príncep de Navarra, e don Johan de Beaumont, prior de Navarra, e Gome de Frios, de casa del dit príncep, per la qual presó tota aquella nit e lo sendemà, axí per los convocats de la Cort com encara per tots los pobles de Leyda, tant hòmens com dones e infants, se moch gran dol e grans plor e gemechs per tota aquella ciutat".

²⁵⁷ Jaume Sobrequés i Callicó, «La Diputació del General i la Guerra Civil del segle XV», en *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, per Maria Teresa Ferrer i Mallol, ed. Josep Maria Roig Rosich, Monografies de la secció històrico-arqueològica, XIII (Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2011), 82.

²⁵⁸ Sobrequés i Callicó, 82-83.

²⁵⁹ La nòmina dels membres del Consell del Principat, així com els seus càrrecs o origen, es troba a Sobrequés i Callicó, 84-85.

²⁶⁰ És significatiu que des del moment en què es conformà el Consell del Principat la documentació emanada de la Diputació se signà o bé amb aquesta frase: *Los diputats del General de Cathalunya e concell en virtut de la comissió de cort elegit e assignat, promptes a vostra honor*, o bé amb aquesta altra:

D'aquests vint-i-set representaven el municipi Pere Dusai, Jaume Ros, Miquel Desplà, Francesc Llobet, Guillem Colom, Pere Torrent i Antoni Pujades, als quals se sumava Bernat de Guimerà, veguer de la ciutat.²⁶¹ No es tractava de personatges precisament anònims: com es veurà més endavant, durant la guerra molts d'ells van formar part de l'executiu de la ciutat, per exemple.²⁶²

Si bé el Consell del Principat havia nascut per tal de gestionar l'alliberament de Carles, no es va dissoldre un cop aconseguit el que teòricament era el seu objectiu el 25 de febrer de 1461. Poc menys de quatre mesos després, el 21 de juny, se signà la Capitulació de Vilafranca, en la qual Joan II reconeixia la legalitat de tot el procés que s'havia encetat el desembre anterior i, per tant, també l'autoritat dels diputats, el govern de Barcelona i el nou Consell de vint-i-set.²⁶³ A partir de llavors, el darrer esdevingué el principal custodi dels acords continguts en la Concòrdia.²⁶⁴

Tanmateix, el paper estel·lar del Consell del Principat començà amb l'esclat de la guerra, quan es convertí en un dels òrgans directius del bàndol rebel, sempre freqüent a freqüent amb la Diputació i la ciutat de Barcelona. La seva existència quedaria justificada pel fet que, davant la impossibilitat de poder convocar Corts, calia una institució que regís el territori amb més legitimitat que la que podien tenir els pocs membres del General. D'aquesta manera, el Consell del Principat arribaria a ésser un organisme col·legiat a les mans del qual estaven algunes de les decisions més importants de la guerra, com ara l'oferiment de la corona a Enric IV de Castella l'estiu de 1462.²⁶⁵

Ara bé, no tots els reis que van senyorejar Catalunya entre 1462 i 1472 van acabar d'aprovar l'existència del Consell del Principat. Segons recull Zurita, poc després d'haver arribat a Catalunya, Pere de Portugal va dissoldre'l, de forma que *comenzó a*

Los diputados del General e concell llur representants lo Principat de Catalunya, a vostra honor aparellats (Sobrequés i Callicó, 83).

²⁶¹ Sobrequés i Callicó, «Extraterritorialitat del poder polític del Consell de Cent durant la guerra civil catalana del segle XV», 927, n. 9.

²⁶² Ara bé, segons apunta Juncosa, es va regular que ningú pogués ser alhora membre del Consell del Principat i del de la ciutat (Juncosa Bonet, «Segles XV i XVI (1412-1516)», 143).

²⁶³ Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 240-41. Vicens resumí l'estat jurídic creat per la Capitulació de Vilafranca dient que s'havien distribuït els poders polítics de la següent forma: en primer lloc, hi havia un cos legislatiu, les Corts, davant les quals havia de respondre dels seus actes "el extraño organismo" —el Consell del Principat—; aquest, considerat una "Superdiputación", era l'encarregat de fer complir el text legal acordat, d'exercir una vigilància completa sobre el personal administratiu de Catalunya i altres, podent concertar operacions financers sobre el crèdit i béns de la Diputació i Barcelona.

²⁶⁴ Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 92.

²⁶⁵ Sobrequés i Callicó, «La Diputació del General i la Guerra Civil del segle XV», 83.

*hacer el oficio del rey a su albedrío, más libremente de lo que ellos quisieran.*²⁶⁶ La suspensió, però, degué ser breu, ja que pocs mesos més tard, l'agost del mateix 1464, el Consell del Principat ja tornava a actuar, si bé la seva relació i la de la Diputació amb el monarca lusità sempre fou tensa.²⁶⁷

De fet, el Consell del Principat no va ser suprimit definitivament fins al final de la guerra. La Capitulació de Pedralbes establia l'anul·lació de la de Vilafranca, que tants problemes havia comportat a Joan II. Així, amb l'anul·lació dels acords presos en 1461, l'òrgan que representava de forma més directa l'oposició al monarca desaparegué per sempre.

2.2.3. L'actuació conjunta de la Diputació i el Consell de Cent

El General va tenir sempre una relació especial amb el Consell de Barcelona. No en va, la importància i paper preponderant de la Ciutat Comtal en el govern del Principat era reconegut per tothom, atès no només al seu poder econòmic i demogràfic de la capital, sinó també, en paraules de Sobrequés, al suport jurídic que la capital proporcionava a través dels acords conjunts presos entre ambdues corporacions.²⁶⁸ D'aquesta forma, el rol del municipi era sovint equiparat al de la institució que, teòricament, representava el total del comú de Catalunya. Una bona prova d'aquest fet la trobem en la carta adreçada als diputats pels cònsols i Consell de Torroella de Montgrí, en què se'ls deia que *vuy ensemps ab la ciutat de Barchinona tenien lo govern del Principat de Cathalunya.*²⁶⁹ Malgrat aquesta identificació entre ambdues institucions, o potser precisament degut a ella, els seus responsables van procurar mantenir una independència completa en els àmbits respectius. Això es va materialitzar el novembre de 1476, quan es féu una ordinació prohibint als oficials de la Diputació formar part del Consell municipal ni tenir-hi cap ofici, argumentant que podia ser contraproductiu ja que *moltes vegades se esdevé que aquella casa e aquesta són de diverses opinions, e és difícil que aquells qui són ministres de aquella casa en tals differències puxen ben consellar la una contra l'altra.*²⁷⁰ Un any després, els consellers

²⁶⁶ Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, 7: 464.

²⁶⁷ Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 27-28.

²⁶⁸ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 412.

²⁶⁹ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 412, n. 33, citat a Juncosa Bonet, «Segles XV i XVI (1412-1516)», 142-43.

²⁷⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 70v-73r, 13-XI-1476; Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 103, citat a Sánchez de Movellán Torrent, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, 180.

explicaren al Trentenari que els havien anat a veure dos representants del General per demanar-los l'eliminació de l'ordinació, perquè consideraven que era contrària a *lo costum e pràctica fins ací servades e que nuncha los de la dita casa eren stats privats del dit Concell*.²⁷¹ No serví de gaire, però: el Consell de Trenta-dos només accedí a revocar la prohibició que pesava sobre aquells treballadors de la Diputació que no ostentessin el càrrec de diputat, oïdor de comptes o advocat.

Val a dir que durant els anys previs a la guerra la convivència entre la Diputació i el Consell no havia estat del tot plàcida. Controlats per grups polítics oposats –la Biga i la Busca respectivament–, havien tingut alguns sons desentons en el marc de la Cort de 1454-1458, per exemple, que va ser d'importància cabdal, entre altres motius, per la reforma del General presentada l'octubre de 1455.²⁷² De fet, va ser des de la Diputació que la Biga va iniciar el que Batlle anomena la seva *ofensiva vingadora* després de perdre poder en l'àmbit municipal.²⁷³ Poc abans que esclatés el conflicte amb Joan II, els ciutadans honrats ja havien aconseguit recuperar el control del govern de la ciutat, i així les dues principals institucions del Principat havien tornat a la bona entesa que habitualment les caracteritzava. No en va, sovint estaven en mans de membres de les mateixes famílies o de cercles socials propers, cosa que, a l'hora de dur a terme una política comuna, facilitava els acords.

Això va propiciar que a partir de 1462 la Diputació i el Consell actuessin pràcticament a l'uníson en aquells aspectes més rellevants de la guerra.²⁷⁴ Només durant alguns períodes concrets les relacions entre ambdues institucions no foren del tot fluides i van produir-se discrepàncies que entorpiren l'entesa. Se sap, per exemple, que l'agost de 1463 hi havia tensions entre el General i el Consell, com mostra el fet que el dia 1 des del municipi s'escollís una comissió perquè es dirigís als dirigents de la Diputació per mostrar-los bona voluntat, o que el dia 26 es digués a l'assemblea que no s'aprovaria cap despesa *fins les diferències que són entre lo present Concell e los dits diputats e concell lur sien aplanades*.²⁷⁵ Al cap de tres anys, es documenta també que la Diputació va plantejar la possibilitat de distanciar-se del Consell, proposant que les

²⁷¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 173v-175r, 25-XI-1477.

²⁷² Vegeu l'anàlisi detallada d'aquestes Corts a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 41-127. Més recentment també s'ha publicat l'estudi d'Isabel Sánchez de Movellán Torent, «El Consell de Cent barceloní i les seves relacions amb la Diputació del General en el període 1454-1458», *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 79-85.

²⁷³ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 325.

²⁷⁴ Juncosa Bonet, «Segles XV i XVI (1412-1516)», 142.

²⁷⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 6v, 1-VIII-1463, i f. 17r, 26-VIII-1463.

cartes adreçades a la Diputació i al Consell del Principat fossin respostes tal com els diputats consideressin oportú; aquesta proposta, tanmateix, no incloïa la concessió de cap ofici, benefici, capitania o remuneració. El Consell ho rebutjà, exigint que tot es dugués a terme amb el seu consentiment, com s'havia fet fins aleshores.²⁷⁶ Finalment, l'any 1467 trobem una de les manifestacions més clares del sentiment de greuge que, en ocasions, experimentava el govern barceloní quan actuava conjuntament amb la Diputació. Així, quan el Consell va acceptar, molt a contracor, prestar una bombardera a l'exèrcit reial només en cas que els diputats ho aprovessin, apuntà que en comunicar a aquests la seva decisió se'ls digués que *la defenció de la guerra se pertany al Principat e no sol a la dita ciutat, sinó per la porció que li'n tocha*.²⁷⁷ Sembla, doncs, que un cop superada l'embranchada inicial de la guerra, a mesura que la situació econòmica empitjorava les tensions entre les institucions que lideraven el bàndol rebel van fer-se més evidents, en bona part degut a les peticions d'ajuda financera formulades per la Diputació al Consell de Cent.²⁷⁸

Però deixant de banda aquests episodis, ambdues institucions tenien clar que la lluita contra Joan II era una empresa conjunta que necessitava de la plena implicació de tots dos organismes per dotar-la de legitimitat i d'una direccionalitat clara, i per tant calia que la comunicació entre ambdós fos fluida. Així doncs, com s'ha apuntat, va esdevenir habitual que el Consell participés activament en les decisions del General ratificant-les sempre que fos necessari. El fet que totes dues haguessin de fer front a una situació extrema havia canviat la relació entre elles de forma palesa, i aquesta n'és una de les proves més clares. La Diputació necessitava l'aprovació dels dirigents de Barcelona, no només per tal de poder actuar sense ser qüestionada, sinó també perquè, com s'ha esmentat ja i veurem amb més detall posteriorment, sovint la contribució econòmica del municipi resultava imprescindible.

Per aquest motiu, trobem la intervenció del Consell en disposicions preses per la Diputació del caire més divers. Ja durant les primeres setmanes del conflicte, quan se n'estaven organitzant a correuita tots els aspectes bèl·lics, el Trentenari i la Setzena van aprovar la proposta del General de gastar fins a 1.000 florins en correus, espies i escoltes, aspecte clau en tota guerra que, tanmateix, rarament apareix mencionat a les

²⁷⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 108v, 9-VII-1466.

²⁷⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 9v-10r, 30-IV-1467.

²⁷⁸ Juncosa Bonet, «Segles XV i XVI (1412-1516)», 142.

fonts del període.²⁷⁹ Aquesta tònica va ser constant durant tots els anys de la guerra, documentant l'aprovació del Consell en decisions tan variades com el pagament de material i de tropes,²⁸⁰ el nomenament de càrrecs,²⁸¹ la relació amb els reis,²⁸² etc.

Tanmateix, sovint el Consell no es limitava a donar el vistiplau als acords presos pel General, sinó que s'hi implicava d'una forma més directa, equiparant-se el paper d'un i altre. Els exemples d'aquesta forma d'operar són múltiples, però n'hi ha uns quants que destaquen per la seva importància i transcendència. En parlar dels ingressos, i en menor mesura de les despeses, es detallaran tots aquells relacionats amb l'àmbit econòmic d'ambdues institucions, de forma que aquesta estratègia conjunta del Consell i la Diputació serveixi d'exemple de l'esforç financer que féu la ciutat durant la guerra civil.

Acabat el conflicte, la relació entre el municipi i el General tornà al seu estat anterior: l'assemblea barcelonina ja no s'ocupava de validar els acords d'aquest i la comunicació entre ambdues institucions passà a ser molt més esporàdica. El lideratge de la lluita contra Joan II havia unit de forma inusitada els dos principals organismes del Principat, però la Capitulació de Pedralbes els separà de nou, i, en general, cada un d'ells passà a gestionar els assumptes propis amb independència de l'altre.

Els tractes entre la Diputació –i el Consell del Principat– i el municipi de Barcelona experimentaren un canvi radical a partir de la primavera de 1462. L'anul·lació de l'autoritat reial els va catapultar de cop i volta al capdamunt del govern efectiu de Catalunya, i ni tan sols les tres eventuals proclamacions de sobirans modificaren substancialment aquesta posició. Evidentment, aquest lideratge compartit va implicar algunes friccions inevitables, en bona part per la voluntat de la capital de controlar en

²⁷⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 2v-3r, 21-VII-1462. En aquella mateixa sessió el municipi va donar el vistiplau a la resposta proposada per la Diputació als ambaixadors que s'havien enviat des de València per intentar llimar les diferències entre Joan II i Catalunya. Sobre l'ambaixada valenciana, vegeu Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 129-41.

²⁸⁰ Un dels múltiples exemples que trobem d'aquest aspecte és la decisió presa per la Diputació el gener de 1463 de pagar al governador del Rosselló els sis rossins que tenia en servei del Principat, que va ser presentada al Trentenari i la Setzena perquè fos confirmada (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 110r-110v, 28-I-1463).

²⁸¹ Per exemple, el juny de 1463 el Consell de Barcelona va ratificar l'elecció presentada per la Diputació de Bernat Gilabert de Cruïlles com a capità de l'Empordà (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 174r, 6-VI-1463).

²⁸² Prova d'això és la decisió presa per la Diputació el juny de 1466 d'enviar a Pere de Portugal, seriosament malalt, un eclesiàstic perquè s'estigués amb ell i anés informant el General sobre el seu estat de salut. El Trentenari ho aprovà (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 96r-96v, 24-VI-1466).

tot moment la situació, però en general les fonts mostren les dues institucions gairebé sempre d'acord en la majoria d'assumptes. Si aquesta imatge es correspon a la realitat, ara per ara és difícil de dir, però és possible que els enfrontaments entre els representants de tots dos organismes fossin molt més freqüents del que la documentació coetània dóna a entendre. En tot cas, com s'ha dit, a partir d'octubre de 1472 la situació tornà a una relativa normalitat i tant el Consell municipal com el General reprengueren els rols que tradicionalment tenien assignats.

2.3. Els ajustaments en l'estructura de govern municipal

La història del Consell durant el segle XV és relativament coneguda gràcies a les obres ja clàssiques de Jaume Vicens Vives i Carme Batlle.²⁸³ Tanmateix, l'any 2001 Pere Orti escrivia que *aproximar-se a la història del municipi barceloní a l'època medieval i fer-ne una síntesi o una nova lectura no és una tasca fàcil, perquè l'estudi d'aquesta institució pateix unes greus mancances*.²⁸⁴ Els motius que secundaven aquesta afirmació no eren altres que la inexistència d'una sòlida tradició d'història institucional i la manca de coneixements sobre l'estructura, el funcionament i l'evolució del Consell de Barcelona durant els darrers segles medievals. Des de llavors, com s'ha explicat en l'estat de la qüestió, la situació de la historiografia centrada en els òrgans de govern de Barcelona ha millorat relativament, i s'han emprès alguns estudis globals, com el que cristal·litzà en els dos volums d'*Història de l'Ajuntament de Barcelona*.²⁸⁵ De fet, aquesta obra, com el seu director indicava, responia precisament a la mancança palesa d'un estudi sistemàtic de la llarga trajectòria de dita institució.²⁸⁶ Això no obstant, encara es troben a faltar estudis de base de la institució i dels seus diversos components. L'objectiu d'aquest apartat, doncs, no és altra que mitigar aquest desconeixement, oferint alhora elements de judici per entendre millor els ajustaments que van tenir lloc en el Consell per fer front a un moment d'excepció com fou la guerra civil.

Una ciutat de la magnitud de Barcelona havia de comptar amb una ampla xarxa d'oficials i institucions que en pogués garantir el correcte funcionament, fins i tot en els moments tan difícils com el del conflicte bèl·lic que ens ocupa. Entre tots ells, aquí es

²⁸³ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*; Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*.

²⁸⁴ Orti Gost, «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana», 21.

²⁸⁵ Manel Risques Corbella, dir., *Història de l'ajuntament de Barcelona* (Barcelona: Enciclopèdia catalana; Ajuntament de Barcelona, 2007-2008).

²⁸⁶ Risques Corbella, 8.

tractaran només els que tenien una relació directa amb la vida financera del municipi. Aquests són: en primer lloc, el Consell de Cent, denominació sota la qual s'engloba l'entramat governamental barceloní conformat pels consellers, el Trentenari, les comissions creades *ad hoc* i el mateix Consell de Cent, als quals està dedicat aquest apartat. Seguidament, en el proper capítol, centrat en l'administració pròpiament econòmica de la ciutat, s'estudiaran per una banda les figures del clavari i dels racionals, màxims responsables de la hisenda municipal com a tresorer i auditors de comptes respectivament, i per l'altra la Taula de Canvi, institució bancària encarregada del finançament de les operacions del tresorer.

2.3.1. La configuració del municipi fins a 1458

El govern de la Barcelona baixmedieval va quedar plenament configurat al llarg de la segona meitat del segle XIII, sobretot durant el regnat de Jaume I (1213-1276) i el del seu fill i successor, Pere el Gran (1276-1285).²⁸⁷ Va ser en aquest període que van fixar-se les funcions tant del Consell de Cent com dels cinc consellers que l'encapçalaven, els quals actuaven en estreta col·laboració amb els oficials reials: el veguer i el batlle. Inicialment, aquestes funcions del municipi eren limitades i estaven lligades a la senyoria del rei, però amb el temps l'equilibri de poder entre l'autoritat urbana i la reial va canviar. A mesura que avançaven les dècades, la primera va anar obtenint cada cop més atribucions, com ara aquelles vinculades a les obres públiques, a l'abastament de cereal i, sobretot, a la fiscalitat local.²⁸⁸ La creixent importància del govern municipal es posà de manifest de forma evident amb l'inici de la construcció de la nova Casa del Consell l'any 1370, que no era més que la materialització física del nou centre de poder.²⁸⁹

Ara bé, des del seu naixement al segle XIII fins al final de l'Edat Mitjana l'estructura del Consell va canviar en més d'una ocasió, bàsicament degut a la voluntat dels seus dirigents de comptar amb una institució representativa i, al mateix temps, funcional i útil per als seus propis interessos. És per aquest motiu que ja al segle XIV va crear-se el Trentenari, una assemblea restringida formada per una quarta part dels jurats

²⁸⁷ Sobre la configuració del municipi baixmedieval, vegeu l'obra de Font i Rius, «Orígenes del règimen municipal de Catalunya».

²⁸⁸ Orti Gost, «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana», 35-37.

²⁸⁹ Orti Gost, 45.

del Consell de Cent, que canviaven cada tres mesos.²⁹⁰ La seva principal tasca era assessorar l'executiu sempre que fos necessari i de manera molt més àgil que no pas ho feia l'assemblea general.

El segle XV no va estar exempt tampoc de modificacions en el Consell barceloní. Abans de l'esclat de la guerra civil, Barcelona va ser testimoni d'excepció del conflicte entre la Busca i la Biga, estudiat principalment per Carme Batlle.²⁹¹ Com ja s'ha esmentat, l'obtenció del poder municipal per part dels buscaires l'any 1453, després d'una controvertida maniobra duta a terme pel lloctinent de Catalunya, Galceran de Requesens, va precipitar un seguit de reformes de caire divers, entre les quals es trobaven algunes disposicions que afectaven l'organització del govern de la ciutat. A partir de llavors, els consellers serien invariablement dos ciutadans honrats, un mercader, un artista i un menestral, i estarien assessorats per un Consell de Cent format per 128 jurats, 32 de cada estament. Aquesta divisió equitativa es mantenia en el Trentenari, assemblea de 32 membres, vuit per estament.²⁹² La nova configuració de l'assemblea va ser ratificada i formalment fixada en el privilegi atorgat en 1455 per Alfons el Magnànim de Nàpols ençà.²⁹³ En aquell mateix text, el rei acceptava la següent configuració dels estaments. En primer lloc, amb els ciutadans s'asseurién també advocats i metges, i amb els mercaders, comerciants, drapers, patrons de nau i galera, botiguers, venedors de teles i un formenter. Pel que fa als artistes, inclourien notaris, botiguers, adroguers i apotecaris, cerers, barbers i causídics. Finalment, les confraries més importants dels menestrals tindrien un o dos representants al Consell de

²⁹⁰ El primer consell reduït que aparegué fou el de Vint-i-cinc, que es documenta per primera vegada en 1319 (Batlle i Gallart et al., *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals*, 21). El Consell de Trenta, tal com funcionava encara al segle XV, no s'instaurà fins a finals del segle XIV (Batlle i Gallart et al., 22-24).

²⁹¹ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*.

²⁹² Pertànyer a un o altre estament no era una qüestió inamovible, com es demostrà en més d'una ocasió. Així, per exemple, l'any 1470 el Trentenari aprovà unes ordinacions que, d'acord amb el privilegi preexistent, prohibien que ningú que no estigués casat ni ho hagués estat mai pogués tenir cap ofici ni benefici a la ciutat, juntament amb unes altres que impedien el canvi d'estament sense la prèvia disposició dels consellers (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 94v, 26-XI-1470). Uns anys més tard, els consellers acceptaven la petició de Pere Corts, cirurgià, de tornar a l'estament dels artistes, malgrat que feia pocs dies havia obtingut el grau de metge i, com a tal, havia de seure amb els ciutadans (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 168v-169r, 30-X-1477).

²⁹³ La concessió del privilegi per part del rei Alfons sembla respondre a la voluntat de la monarquia de disminuir el poder de l'oligarquia, de forma que mitjançant la col·laboració amb els grups més populars es poguessin implementar els canvis polítics anhelats pel monarca (Eduard Juncosa Bonet, «El pols dels monarques contra l'oligarquia barcelonina a finals de l'Edat Mitjana», en *Ciutat, monarquia i formacions estatals, segles XIII-XVIII* (XIV Congrés d'Història de Barcelona, 2015, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2018), 87).

Cent, mentre que els oficis de la resta de jurats els decidirien els consellers.²⁹⁴ El govern dels buscaires no va ser precisament plàcid, tal com s'ha dit, i els conflictes interns del propi municipi i les difícils relacions amb el nou rei a partir de 1458 van propiciar que el control del govern de la ciutat passés de nou a mans de la Biga a finals de 1460.²⁹⁵ Tanmateix, això no suposà cap canvi formal en l'organització del Consell establert uns anys enrere, que, de fet, es mantingué fins la intervenció de Ferran II en el regiment municipal mitjançant l'efímer privilegi de 1493.²⁹⁶

Teòricament, era el treball conjunt i la relació entre tots tres organismes –consellers, Trentenari i Consell de Cent– el que determinava el rumb de la ciutat. Ara bé, en el seu estudi sobre Barcelona en l'època del regnat de Ferran II, Vicens Vives arribava a la conclusió que els cinc membres de l'executiu eren els autèntics dirigents de tots els afers municipals, i que de fet el Trentenari es limitava únicament a aprovar gairebé sistemàticament els seus dictats. Pel que fa al Consell de Cent, la seva funció es limitava a determinar els drets de la ciutat i a delegar en el mateix Trentenari o en diverses comissions. Així doncs, tot allò aprovat en les sessions d'ambdós consells seria, en realitat, el que prèviament havien decidit els consellers i, quan convenia, els membres de les possibles comissions.²⁹⁷ Malgrat que l'estudi de la documentació municipal del regnat de Joan II sembla corroborar les afirmacions que Vicens féu en relació amb el de Ferran II, el cert és que aquesta dinàmica no sempre es complia. N'és un bon exemple la proposta presentada al Consell de Cent el novembre de 1462 de suspendre l'ordinació que impedia la reiteració d'una persona en un ofici municipal: l'assemblea es posicionà en contra dels consellers i rebutjà la iniciativa.²⁹⁸

Com es veurà en més d'una ocasió al llarg d'aquest estudi, la gestió del govern municipal estava sotmesa a ritmes diferents. En temps de guerra, però també de pau, hi

²⁹⁴ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 320. Les confraries amb dos representants al Consell de Cent eren les dels freners, sastres, paraires, sabaters, argenters i ferrers, mentre que les que tenien un representant fix eren les dels fusters, pellers, teixidors de llana, assaonadors i blanquers.

²⁹⁵ Batlle i Gallart, 1: 351-52. La recuperació del poder municipal per part de la Biga s'havia iniciat anteriorment: un any abans ja trobem dos consellers favorables al partit dels ciutadans honrats (Batlle i Gallart, 1: 346).

²⁹⁶ El privilegi de 1493 augmentava el nombre de jurats de l'estament dels ciutadans al Consell de Cent de 32 a 48, mentre que el dels mercaders, artistes i menestrals romania inalterat. En total, doncs, el Consell de Cent passava a tenir 144 jurats. Conseqüentment, al Trentenari s'afegien també quatre ciutadans, essent format en total per 36 jurats. Pel que fa als consellers, tres serien ciutadans, un mercader i el darrer s'alternaria cada any entre els artistes i els menestrals (Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 185-87).

²⁹⁷ Vicens Vives, 1: 125.

²⁹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 61v-62r, 25-XI-1462.

havia assumptes de caràcter urgent que calia resoldre el més aviat possible, mentre que d'altres, considerats menys peremptoris pels membres del Consell, podien romandre sense conclusió mesos i mesos, fet que podia arribar a ser desesperant per aquells a qui afectava. A més a més, és sabut que els membres de l'assemblea sovint tenien opinions i idees divergents, a vegades radicalment dispars. Ara bé, aquestes diferències rarament es poden intuir en els registres de *Deliberacions*, ja que, de fet, el normal durant el període estudiat era que no s'hi enregistressin els vots, sinó únicament el resultat final dels debats.²⁹⁹ És a través d'altres tipus de documentació, com ara les *Ordinacions* o aquella de caràcter més privat –dietaris– que ens arriben notícies de les discordàncies en el si del Consell. En general, això obeïa a la voluntat d'oferir una imatge d'unió i concòrdia entre els líders municipals, aspecte més important que mai en uns temps tan radicalitzats com ho foren els anys 1458-1479.

Tot seguit s'explicarà amb més detall quin rol tingueren cada un d'aquests organismes durant tot el regnat de Joan II en general, i la guerra civil catalana en particular, en tractar-se d'un període durant el qual adquiriren unes prerrogatives molt més amples de les habituals. Per aquesta raó, a banda de tractar-se la figura dels consellers, del Trentenari i del Consell de Cent, es parlarà també de les comissions especials creades *ad hoc*, particularment importants al llarg de bona part del conflicte amb Joan II.

2.3.2. L'executiu: els consellers

Els cinc consellers municipals eren escollits tots els anys el dia de Sant Andreu –el 30 de novembre– per una dotzena electora formada per tres membres de cada un dels quatre estaments.³⁰⁰ Tal com quedà establert en el privilegi de 1455, aquestes dotze persones eren triades a sorts d'entre els membres del Consell de Cent sortint. Pocs dies després, serien els membres de l'executiu els que, al seu torn, s'encarregarien de designar els 128 jurats de l'assemblea general que els acompanyarien durant l'any

²⁹⁹ En canvi, com hem vist, els desacords entre el Consell municipal i el de la Diputació o el rei, especialment Pere de Portugal, sí que apareixen més sovint, encara que convenientment suavitzats.

³⁰⁰ L'any 1464 el Trentenari aprovà unes ordinacions proposades pels consellers l'objectiu de les quals era evitar “los grans desordres fets per los elegidors qui elegeixen los consellers, qui parlen uns ab altres en lo taulell e en altres lochs de la casa” (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 162v, 29-XI-1464). Aquell mateix any, la nova ordinació ja era jurada pels consellers entrants (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 166v-167r, 1-XII-1464).

següent, i juntament amb la resta d'oficials jurarien el seu càrrec i les ordinacions corresponents segons allò contingut en el llibre de la *Consueta*.³⁰¹

Des de l'1 de desembre de 1458 fins el 30 de novembre de 1479, un total de 100 homes van formar part de l'executiu de Barcelona, ja que deu, set de l'estament dels ciutadans, dos dels mercaders i un dels artistes, van ser consellers en dues o més ocasions diferents: Francesc Sescorts, conseller tercer l'any 1459 i el 1467; Lluís Setantí, conseller segon el 1461 i en cap el 1472 i el 1477; Francesc Llobet, conseller en cap el 1463 i el 1470; Pere Joan Serra, conseller segon el 1463 i el 1468; Jaume Ros, conseller en cap el 1464 i el 1471; Ramon Ros, conseller segon el 1465 i en cap el 1469; Pere Bussot, conseller segon el 1469 i en cap el 1475; Bernat Pongem, conseller tercer el 1473 i el 1477, i Jaume Mas, conseller quart el 1474 i el 1479.³⁰² Més enllà d'aquestes repeticions, s'endevina també la presència de diferents membres d'una mateixa família al llarg d'aquests vint-i-dos anys, com per exemple els Sapila, els Ros, els Lull o els Gualbes. Si bé cap d'aquests fenòmens era inusual ni abans ni després del regnat de Joan II, durant aquest, i especialment mentre durà la guerra civil, van contribuir a dotar la política municipal de directrius clares.

Seguir el rastre de l'acció dels consellers de Barcelona a través de la documentació conservada no és un tasca fàcil. Les seves trobades no quedaven enregistrades enlloc, al contrari del que passava amb les reunions del Trentenari i del Consell de Cent, de manera que les decisions preses per l'executiu sense consultar cap de les dues assemblees sovint han de ser inferides mitjançant altres fonts. Una d'elles és la sèrie de *Lletres Closes*, que conté totes les missives enviades pel consistori tant a institucions com a persones privades. L'abundant flux epistolar de Barcelona, accentuat en contextos determinats com per exemple la guerra, justificava que la majoria de cartes es remetessin sense necessitat de l'aprovació del Consell, de manera que totes elles eren signades en nom d'un o tots cinc consellers.³⁰³ És interessant observar que aquelles missives que tenien com a remitent només un dels consellers compartien certa

³⁰¹ Vegeu la descripció detallada del procés d'elecció i de jurament dels consellers escollits el novembre de 1462 a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 412-14.

³⁰² Vegeu el llistat complet dels consellers entre 1458 i 1479 a Apèndix 2. Taules, Taula 97.

³⁰³ Les cartes signades per tots cinc consellers acostumen a tenir una clàusula de sotmetiment genèrica, que és "los consellers de Barchelona, a vostre honor aparellats", cosa ja indicada a Vicent Baydal Sala, «La xarxa epistolar del Consell municipal de Barcelona, 1433-1550», 2009, 9. Tanmateix, aquestes clàusules eren sempre adequades al receptor de la carta en qüestió, de manera que en cas d'escriure al rei, per exemple, la signatura era "Senyor, vostres humils servidors e vassalls, qui besant vostres mans e peus humilment se recomanen en vostra gràcia e mercè, los consellers de Barchelona".

característica: anaven dirigides a persones o entitats que estaven al capdavant d'una baronia, castell o vila sota la jurisdicció de Barcelona.³⁰⁴ A més a més, no eren signades per qualsevol dels cinc consellers, sinó que el més freqüent és que hi aparegui el nom del conseller en cap d'aquell any, tot i que tampoc és estrany trobar-hi el del conseller segon. En canvi, en tot el període de la guerra civil el conseller tercer només signà dues cartes, ambdues del mateix dia, mentre que el quart i el cinquè, cap. És possible que aquesta tendència a un major protagonisme dels dos membres de l'executiu de l'estament ciutadà sigui un senyal d'una preeminència creixent d'aquest grup en el si de la conselleria, si bé seria necessari comptar amb altres dades per tal de poder aventurar qualsevol hipòtesi en aquesta direcció.

2.3.2.1. *La labor dels consellers durant la guerra*

Més enllà d'aquest d'aquest fet, les funcions i atribucions que tenien en general els consellers foren definides per Font i Rius amb notable concisió. En primer lloc i principalment aquests eren, deixant de banda el batlle, les persones que es trobaven al capdavant de l'administració del municipi. Eren els representants de la comunitat a l'exterior, tot gestionant i defensant-ne els interessos, i tenien una missió directiva i executiva, així com l'encàrrec d'aconsellar els oficials reials de la ciutat.³⁰⁵ Si fem un cop d'ull a la documentació de l'època, és a la sèrie *Testaments dels consellers* on potser podem copsar d'una forma més clara la visió que els propis regidors del municipi tenien de si mateixos i de les seves comeses. En aquests memorials, escrits cada any en finalitzar la conselleria per tal de servir de guia i de recordatori de les tasques pendents a l'executiu entrant,³⁰⁶ s'indica en primer lloc *que sien recordants [els consellers] que, ab la ajuda de Déu, nodesquen e mantenguen en la dita ciutat amor e concòrdia, e la tenguen en stament paccífich, segons consellers de Barchelona han totstemp acustumat.*³⁰⁷ Seguidament, i en clara relació amb la recomanació anterior, s'apunta que

³⁰⁴ Són Flix, Sabadell, Terrassa, Montcada, Caldes d'Estrac i Ripollet.

³⁰⁵ Font i Rius, «Orígenes del règim municipal de Catalunya», 519.

³⁰⁶ Era habitual que no es complís allò consignat al *Testament*. Si això succeïa, els consellers havien de demanar al Consell de Cent ser-ne excusats i l'obtenció del perdó per part de bisbe o del seu vicari del jurament que havien prestat, tal com succeí en 1462 per exemple. Aquell any els consellers van justificar l'incompliment del *Testament* "per les ocupacions e grans affers seguits en la anyada present" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 61r, 25-XI-1462).

³⁰⁷ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 1r. Aquesta tasca no era fàcil, i menys quan la ciutat estava immersa en una guerra. Els mateixos consellers que van escriure aquest *Testament* van dir al Consell de Cent celebrat al final de la seva conselleria que durant el seu regiment "havien donat aquell bon endreç que havien puscut e sabut en tenir en pacífich stat la dita ciutat, e havien expel·lits de aquella bandos, bregues, odis, males voluntats e divisions, les quals en lur anyada ere estades entre molts,

els nous regidors *sien membrants, segons és de bona costuma, de procurar e haver gra, per ço que la dita ciutat sia bastada e provehida sufficientment de gra, e encare de altres vitualles al viure de la gent necessàries e, specialment, de provisió de carns.* Aquestes eren, doncs, les principals tasques dels consellers barcelonins, i fou amb l'objectiu teòric de complir-les que aquests van dur a terme les seves polítiques.

Tanmateix, durant la guerra civil els consellers van sobrepassar les seves prerrogatives usuals. El setembre de 1462, per exemple, davant la proximitat de les forces enemigues, el Trentenari i la Setzena van escollir el conseller en cap Miquel Desplà com a capità general de l'exèrcit de la ciutat, al·legant que per a dita funció convenia algú *tal e tant preheminent que rehonablement los majors, mijans e menors haguessen causa de contentar-se'n, e aquella [Barcelona] reduptar e honrar.*³⁰⁸ Cinc anys més tard, l'honor requeia de nou sobre un altre conseller en cap, Joan de Marimon, si bé hi renuncià arran de l'arribada a la ciutat de Bofillo de Giudice només onze dies després.³⁰⁹ Els consellers van ser considerats així mateix per ser capitans d'expedicions marítimes en més d'una ocasió, com quan el juny de 1466 calgué armar algunes naus ràpidament per tal d'interceptar les embarcacions enemigues que es trobaven davant la costa barcelonina, càrrec que assumí Francesc de Junyent, conseller tercer.³¹⁰

Les noves atribucions que la guerra comportà per als consellers van arribar al punt àlgid durant el segon setge de Barcelona, quan, un cop més, els màxims representants de la ciutat van haver d'involucrar-se directament en la seva defensa. Segons una ordinació publicada el juliol de 1472, que regulava les accions que havien d'emprendre els habitants de Barcelona per tal de custodiar-la, en cas que sonés vint vegades la campana

dins e deffora la dita ciutat, e havien-ho fet tot reposar" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 64r, 30-XI-1463). Ara bé, aquest era en realitat un missatge estereotipat, que es repetí de forma idèntica cada 30 de novembre des de com a mínim 1451 i fins a 1471, sent les úniques excepcions les eleccions anòmales de 1453 a 1455. Ja acabada la guerra, de 1472 a 1477 el text es modificà lleugerament, suprimint-ne la darrera part, des de "dins e deffora...". A partir de 1478 la intervenció dels consellers sortints canvià cada any, potser arran d'una major personalització de les mateixes o de la voluntat de l'escrivà de redactar allò que realment es deia a la sessió.

³⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 30r, 4-IX-1462. La capitania de Desplà va ser breu, ja que el desembre del mateix 1462 renuncià al seu càrrec i en tornà les insígnies, argumentant que el títol de lloctinent, que ostentava Joan de Beaumont, tenia implícita la defensa de la ciutat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 70v, 2-XII-1462). Abans, però, va tenir temps de tenir un petit conflicte diplomàtic amb la Diputació del General en haver fet empresonar Joan Colom, guarda de la presó, i Francesc Colom, canonge i ardiaca de la catedral de Barcelona, després que el primer li digués "que ell li hagués haver temor e moltes altres impertinents paraules". A petició de la Diputació, van ser ràpidament alliberats (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 38v-39r, 18-X-1462).

³⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 184r-184v, 13-II-1467, i f. 188r-188v, 24-II-1467.

³¹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 94v, 20-VI-1466. L'any 1468 es visqué una situació similar, sent escollit en aquesta ocasió com a capità de la nova armada Pere Joan Serra, conseller segon (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 107v-108r, 23-IV-1468).

uns quants homes tenien l'ordre de dirigir-se amb les seves armes allà on s'havia establert que estaria el conseller en cap.³¹¹ A més a més, avançat l'estiu trobem que els membres de l'executiu es dedicaven a fer rondes tant de dia com de nit per la ciutat, motiu pel qual sol·licitaven que es paguessin alguns homes d'armes perquè els acompanyessin quan passessin per la zona de la marina i les muralles amb l'objectiu d'evitar desembarcaments i escalades enemigues.³¹²

Els consellers no només prengueren partit en aquells assumptes que concernien directament la Ciutat Comtal, sinó que també van participar en decisions relatives als conflictes amb els pagesos de remença, realitat que quedava lluny de Barcelona i, per tant, del teòric abast dels seus dirigents.³¹³ Fins i tot, en 1463 van arribar a obtenir del Consell de Cent la dispensa de l'ordinació que impedia als consellers deixar la ciutat excepte en situacions molt determinades, per tal que, seguint així la proposta feta pel General, Pere Joan Serra pogués dirigir-se juntament amb el diputat Pere de Bell-lloc a l'Empordà, on la situació era delicada.³¹⁴ Finalment, però, Bell-lloc marxà abans que Serra, perquè *en la casa de la Deputació era stada feta del-liberació que lo dit mossèn Belloch devia precehir lo dit mossèn Pere, per quant aquell representave tot lo Principat e ell solament la ciutat.*³¹⁵ La preeminència de Barcelona sobre la resta de ciutats catalanes –o, com a mínim, les del bàndol rebel– era evident, però segons la Diputació els consellers no podien estar al mateix nivell que el d'aquells que, en teoria,

³¹¹ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 22r-23v, 10-VII-1472.

³¹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 78v-79v, 31-VIII-1472. El Consell de Cent aprovà pagar 40 cavallers –10 homes d'armes i 30 genets–, fixant-se un límit de despesa de 80.000 s.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 80v-82r, 2-IX-1472).

³¹³ Ja el maig de 1462 s'havia publicat un "projecte de concòrdia" entre els senyors i els remences patrocinat per la Diputació i Barcelona, un intent del bàndol contrari a Joan II per mantenir una posició neutral en un problema que s'arrossegava des de feia anys (Jaume Vicens Vives, *Historia de los remensas en el siglo XV* (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas - Instituto Jerónimo Zurita, 1945), 96-99). Ja durant la guerra, trobem que el novembre d'aquell any el Consell aprovà una carta ordenada pel General a favor dels remences, així com els canvis que aquest proposava en el text, que significativament consistien en fer servir únicament el verb "pregam", eliminant la part "encarregam quant més estretament podem" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 64v-65r, 27-XI-1462). El març de 1463 la ciutat s'erigia en àrbitre de dits capítols, després que, segons els consellers, els pagesos els ho preguessin, ja que "totstamps per aquesta ciutat los era stat offert que aquella treballaria en tot quant posqués al repós e endreça lur" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 129r-129v, 9-III-1463). Posteriorment, el Trentenari i la Setzena acordaven que fossin els consellers i els diputats del General els encarregats del problema remença, i dos mesos després aquestes mateixes assemblees autoritzaven la publicació de la sentència entre senyors i pagesos, prèviament aprovada pel Consell del Principat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 13r, 22-VIII-1463, i f. 43r, 15-X-1463).

³¹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 55r-55v, 12-XI-1463, i f. 56r-56v, 13-XI-1463.

³¹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 58r-59v, 19-XI-1463. Deuria marxar molt poc després, ja que el 23 de novembre al Consell es llegia una carta seva enviada des de Blanes. Serra s'estigué a l'Empordà fins el febrer de 1464, quan el Trentenari i la Setzena, considerant que ja havia dut a terme la seva tasca, van disposar-ne el retorn (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 61r-61v, 23-XI-1463, i f. 102r-102v, 24-II-1464).

parlaven en nom de tota Catalunya. Malgrat aquestes possibles reticències, en 1470 es repetí la mateixa fórmula en acordar-se l'enviament del conseller Joan Ros i un diputat a Cadaqués per tal d'intentar acabar amb la presència enemiga al castell de la vila.³¹⁶

En general, veiem que durant la guerra els consellers exerciren el paper de governants d'una ciutat que, potser més que mai, representava el rol de cap i casal de Catalunya. No debades, les al·lusions a la preeminència de Barcelona es repetien habitualment, tant per part dels seus propis habitants com d'aquells que hi tractaven. Pere de Portugal, per exemple, reconeixia que la Ciutat Comtal era *principal e mare* del Principat,³¹⁷ mentre que en 1465 els consellers comunicaven al Trentenari que, segons el seu parer, convenia que Barcelona enviés algú a dit rei en nom de les ciutats empordaneses que els havien escrit, doncs *la present ciutat represente mare de les dites universitats*.³¹⁸

El fet que a la pràctica els consellers de Barcelona fossin uns dels màxims dirigents del bàndol rebel durant tot el conflicte es traduí també en el seu important paper a l'hora de negociar la pau amb Joan II l'octubre de 1472.³¹⁹ No en va, eren ells els responsables de gairebé la totalitat de la política municipal, ja que, a més a més de prendre decisions pel seu compte, eren els únics que participaven en totes les assemblees i comissions. Els membres de l'executiu, doncs, estaven assabentats de tot allò que afectava la ciutat. Ara bé, aquest notori protagonisme a vegades va jugar en contra seva, exposant-los a una crítica que podia arribar a ser ferotge. En 1464, per exemple, el Trentenari derivà al Consell de Cent un assumpte relacionat amb una petició que l'axeloner Galceran Toralles, juntament amb alguns caps d'ofici, havia entregat al rei Pere. El problema, però, era que Toralles es dedicava a passejar-se per la ciutat anunciant el contingut de dita demanda, en la qual es deia que *encare que los consellers, qui devoren la cosa pública, els posen importables drets e talls, seran scorterats, e lo poble serà preservat de pagar los dits talls e drets*.³²⁰ El Consell de Cent creà una comissió de 16 per tal que, acompanyada de dos dels consellers, Jaume Ros i Antoni Berenguer, es dirigessin al

³¹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 69v-70r, 21-IX-1470. El dia següent, “per alguna differència sortida entre ells, consellers, en nom de la ciutat, e los deputats”, es decidí que qui anés amb Joan Ros fos el bisbe de Girona (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 71r-71v, 22-IX-1470).

³¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 126v, 18-VI-1464.

³¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 190r, 14-II-1465.

³¹⁹ L'11 d'octubre de 1472 el Trentenari i una comissió de 12 persones escollien Lluís Setantí i Joan Mateu perquè es dirigessin al monestir de Pedralbes per discutir amb Joan II alguns temes relatius a la capitulació. Després, ho comunicarien al Consell (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 94r-94v, 11-X-1472).

³²⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 148v-149r, 15-XI-1464.

monarca i li demanessin que Toralles fos castigat de forma exemplar, obtenint de Pere la promesa de què seria empresonat.³²¹ Passat un mes el tema encara cuejava, ja que el Consell de Trenta-dos acordava que dos dels consellers i els advocats de la ciutat s'encarreguessin de fer una instància al rei perquè fes justícia.³²² No va ser aquesta l'única ocasió en què els consellers van requerir la intervenció reial per tal de bregar amb aquells que malparlaven d'ells, com s'ha vist anteriorment amb el cas d'Antic Ferrer i Jaume Carbó de 1467.³²³

Per últim, convé mencionar que la imatge unida que habitualment projectaven els consellers i l'assemblea de Barcelona a vegades no era més que això, una mera il·lusió. En aquest sentit, cal recordar l'execució el maig de 1468 de Francesc Sescorts, conseller l'any anterior, el qual, en paraules de Jaume Safont, era acusat juntament amb Escopinya *de haver feta certa conjuració en la ciutat de Barchinona contra lo dit senyor primogènit [Joan de Lorena] e son stat en favor del rey don Johan, rey de Navarra.*³²⁴ Sescorts havia estat detingut sense que se'n sabés el motiu per ordre del duc de Lorena el novembre de 1467, a dins mateix de la Casa de la Ciutat, on deixà la seva gramalla.³²⁵ Aquest afer, que deuria trasbalsar força els regidors municipals, no era més que la manifestació a les més altes esferes de la ciutat d'una realitat que, de fet, es vivia a tot arreu.

2.3.2.2. *Els intents de control reial*

Un cop finalitzada la guerra, l'autonomia i el poder dels consellers van ser qüestionats. Ja s'ha explicat que el procés d'elecció de l'executiu –i com veurem, també el de les assemblees– constituïa un cercle en el qual era difícil introduir canvis a no ser que fos mitjançant la intervenció d'un element extern a la pròpia ciutat, això és, el monarca.³²⁶ La pervivència i reiteració de conflictes va ser un dels principals motius que en 1498 va empènyer Ferran II a la instauració definitiva del sistema de la insaculació al

³²¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 149r-149v, 15-XI-1464. Un dia després les persones que conformaven la comissió de 16 van ser modificades, i poc després van anar a veure el rei, de qui van obtenir dita promesa (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 150r, 16-XI-1464).

³²² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 178v-179r, 24-XII-1464.

³²³ Vegeu nota 193.

³²⁴ Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 192.

³²⁵ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 482; Boscà, *Memorial històric*, 89.

³²⁶ Convé recordar que l'arribada al poder de la Busca en 1453 no va ser possible fins que el lloctinent de Catalunya, Galceran de Requesens, hagué intervingut directament en la política municipal. Una notable excepció a aquesta tendència fou la mencionada recuperació del govern municipal per part de la Biga, que en bona part s'explica per la situació d'instabilitat que es visqué a Barcelona durant el període de control buscaire.

municipi, que segons Vicens *permetia que convisquessin l'autoritat del rei i l'autonomia de la ciutat*.³²⁷

Tanmateix, el Catòlic no va ser el primer Trastàmara que intentà controlar l'elecció dels consellers. Ja el seu pare manifestà el novembre de 1473, pocs dies abans dels comicis d'aquell any, la seva voluntat de proposar alguns candidats. Malgrat que finalment Joan II no aconseguí imposar la seva voluntat, el debat generat entre ell i el govern de la ciutat bé mereix que ens hi aturem breument. Els arguments emprats per justificar aquesta insòlita petició, com no podia ser d'altra forma, es remuntaven al conflicte que l'havia enfrontat a l'elit barcelonina fins feia poc més d'un any:

considerades les turbacions qui són stades, és crehegut, més per disposició divinal que no de hòmens, per repòs del stat de se reyal corona e endreça, reformació e útil de aquesta ciutat, havia del·liberat dar nòmina de certes persones per ésser consellers l'any sdevenidor, no perquè tots no li sien fats e bons, emperò com [per] força se reyal persona se hauria absentar e anar en les ylles per haver peccúnias per lo fet de Rosselló e alia, se majestat hauria a gran servey les persones per ell nominadores fossen cap del Concell de aquesta ciutat, e que açò entenia a ffer lo dit senyor sens lesió de libertats, privilegis, usus e custums de aquesta ciutat (...). La voluntat del dit senyor [és] no solament dar nòmina de consellers, més encara desije lo Concell que entervindran en consellar aquesta ciutat sia compost de persones en les quals se reyal pensa estigués reposada.³²⁸

No hi havia cap dubte del que pretenia el vell rei: que el govern barceloní estigués format per ciutadans afectes a la seva persona i de fidelitat inqüestionable. No podem saber si els jurats del Consell s'esperaven o no aquesta notícia, però sí que hi reaccionaren amb rapidesa. No en va, restaven només tres dies per les eleccions, fet que de ben segur Joan II no ignorava. Calia, doncs, accelerar tots els tràmits per respondre-li com abans, millor. El primer moviment fou convocar el Consell de Cent per al dia següent. Igual que a la reunió anterior, hi assistiren alguns representants del rei, que insistiren en allò que ja havien exposat:

no obstant que les tribulacions passades lo hajen mès [al rei] en moltes congoixes per temps de XI anys, emperò reputant aquelles ésser sortides més de influència que de malícia de algú, ell stave molt reposat en se pensa de la fidelitat e amor de tots los vassalls seus e habitants d'aquesta

³²⁷ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 300. En 1490 Ferran ja havia intervingut decididament en la política municipal quan des de Còrdova envià a principis de novembre una carta ordenant la suspensió de les eleccions de consellers, Consell de Cent i oficis municipals, argumentant els "grans abusos" que es cometien, "vsurpant poch lo dit regiment e excloent los restants ciutadans" (Vicens Vives, 2: 84-86).

³²⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 280v-281v, 27-XI-1473.

ciutat, emperò, com lo dit senyor haje moltes coses a comunicar e manejar ab los dits sdevenidors consellers e aquells qui més li són acceptes més librament li diran les necessitats de aquesta ciutat, e ell ho acceptarà tot a proffit e útil del bé públich d'aquesta dita sua ciutat, haurà gran complascència sien elegits dels dessús dits que se majestat darà en nòmina.³²⁹

L'assemblea escollí una comissió perquè s'encarregués de discutir l'assumpte amb els consellers i els advocats municipals. Aquests es reuniren immediatament, moment que aprofità l'executiu per comunicar als jurats que Joan II s'havia ofert a modificar el privilegi que regulava el funcionament del Consell si ells li ho demanaven. Però l'assemblea difícilment podia contemplar aquesta possibilitat si el que se li exigia a canvi era donar el seu vistiplau a una petició que anava en contra de la ciutat. Per aquest motiu, finalment s'acordà demanar al rei que respectés allò que havia estat atorgat pels seus predecessors.

Per fer-ho l'anaren a veure personalment els consellers i una comissió escollida a tal efecte, acompanyats per l'escrivà municipal. Tots dos bàndols es mantingueren en les seves postures inicials i acordaren que reflexionarien sobre el tema. Més tard, Joan II féu arribar a la Casa de la Ciutat una proposta en què el monarca ofería dues possibilitats: la primera, que ell confeccionés un memorial del qual l'assemblea escolliria els cinc consellers; la segona, que fossin els consellers sortints els encarregats de fer un memorial, i el rei qui triés els noms que li semblessin més adients. Naturalment, el Consell trobava inadequades ambdues opcions, sobretot perquè si s'aplicaven s'oferiria una imatge de Barcelona en la qual les seves llibertats no es respectaven, en particular la de les eleccions, considerada la *principal de totes*. Més enllà de la pròpia natura de la relació del rei amb la capital catalana, estava en joc el crèdit de la ciutat.

Així fou comunicat el dia següent a Joan II, demanant-li que permetés que la designació dels consellers es dugués a terme segons els privilegis acostumats.³³⁰ El monarca es limità a respondre que el fet de desconèixer els noms inclosos en els memorials emprats en l'elecció el neguitejava, ja que l'impedia saber si el resultat li seria favorable o no. Els consellers s'oferiren llavors a elaborar-ne un excloent tots aquells que el rei pogués trobar poc adients, i seguidament mostrar-li a ell per tal que assenyales quines modificacions desitjava fer-hi. Joan II, insistint un cop més en què ell no sospitava de ningú, ho acceptà. Diligentment, els consellers redactaren un llistat de

³²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 281v-285v, 28-XI-1473.

³³⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 285v-288r, 29-XI-1473.

noms en què no inclogueren ningú que *fos versemblant lo dit senyor prendre displicència* i l'hi dugueren. Però el rei havia canviat de parer. Demanà una còpia del memorial, però la seva intenció no era alterar-lo i entregar-lo de nou, sinó prendre els noms que li semblessin adequats per tal de comunicar-los directament als elegidors, que es veurien així forçats a prendre la decisió prèviament aprovada pel monarca.

Davant d'aquest nou gir dels esdeveniments, els consellers li demanaren que els deixés adreçar-se als jurats per veure què en pensaven. Un cop més, aquests rebutjaren la proposta del rei, i un cop més els membres de l'executiu s'havien d'encarregar de fer-li-ho saber. Joan II els deixà clar què pretenia: aquells que seguint-lo havien deixat casa seva durant la guerra civil havien de ser afavorits mitjançant la seva designació com a consellers. I afegia que, segons allò deliberat pel Consell de Cent i la comissió, tenien la potestat necessària per permetre-ho. Els consellers s'ocuparen de mostrar-li ràpidament que en aquesta última apreciació s'equivocava, i finalment pactaren amb ell que el dia següent –el dia de les eleccions– el rei o algun dels seus representants es dirigiria a l'assemblea per tal de proposar el que cregués convenient.

Així es féu. El 30 de novembre es presentaren davant l'assemblea el comte de Prades, el castlà d'Amposta i Requesens Dessoler, portaveu del governador, i en nom de Joan II demanaren que l'elecció del conseller en cap i del segon fos d'entre els ciutadans que durant la guerra estigueren al servei del monarca i, per tant, fora de Barcelona. Amb els restants tres podien actuar lliurement. Per si la proposta els semblava poc raonable, apuntaren també que el rei tenia *altres vies de fer açò, segons alguns de sos precessors en lo passat han acostumat, emperò se majestat no volrà fer*. Resulta evident que Joan II recordava els actes protagonitzats per Galceran de Requesens amb el beneplàcit d'Alfons el Magnànim feia vora vint anys, i amenaçava amb reproduir-los si no complien allò que els demanava. Però el Consell no estava disposat a acceptar les exigències règies. Un cop marxaren els enviats del monarca, l'assemblea acordà no seguir de cap forma allò demandat pel rei, tal com li fou explicat per la comissió. *In extremis*, Joan II respongué expressant la seva confiança en el Consell, del qual ja s'havia designat la dotzena electora, i demanant que continués l'elecció.

Caldria veure si finalment els consellers entrants complien amb les exigències biogràfiques del rei o no per saber si el seu intent d'ingerència prosperà, si bé tot sembla

apuntar que sí.³³¹ No obstant això, si ho féu degué ser el resultat d'un pacte del qual les fonts municipals no se'n feren cap ressò. D'aquesta forma, oficialment la ciutat es mantingué ferma davant la voluntat aparentment indestructible de Joan II d'aconseguir un major control sobre els seus súbdits.

2.3.3. El consell assessor: el Trentenari

El Consell de Trenta-dos, també conegut amb el nom de Trentenari, es renovava cada tres mesos; a finals de febrer, de maig i d'agost, i el 12 de desembre, un cop escollit el nou Consell de Cent. Qui dels 128 jurats de l'assemblea general formaria part de cada un dels Trentenaris era decidit a sorts, segons quedà establert en el privilegi de 1455.³³² El sistema era simple: en primer lloc, es col·locaven en un bací els noms dels 32 jurats de l'estament ciutadà introduïts en petites cèdules. Seguidament, els consellers, davant de dotze prohoms que supervisaven l'operació, n'extreïen vuit a l'atzar, que passaven a conformar el proper Trentenari. L'operació es repetia de forma idèntica per als membres dels estaments dels mercaders, els artistes i els menestrals.³³³ En les nòmines dels mesos següents se seguia el mateix procediment, ometent la inclusió als bacins dels noms d'aquells que ja havien format part del Trentenari. Així doncs, el sistema estava dissenyat per tal que tots els jurats del Consell de Cent sempre formessin part del de Trenta-dos durant un trimestre. Ara bé, en segons quines circumstàncies això no podia complir-se, i s'havien de fer certes adaptacions. En aquesta situació es va trobar el municipi barceloní a finals d'agost de 1470, per exemple, quan havia de constituir-se el quart i darrer Trentenari de la conselleria d'aquell any. Els jurats van constatar que tres de les persones que teòricament havien de formar-ne part eren inhàbils: una havia mort, l'altra feia temps que es trobava absent i la tercera havia estat nomenada batlle, cosa incompatible amb les seves responsabilitats a la Casa de la Ciutat. Per aquestes raons, van haver de ser substituïdes per tres jurats que aquell any ja havien format part d'algun altre Trentenari.³³⁴

³³¹ Finalment foren escollits Joan Brígit Boscà i Ramon Marquet, ciutadans; Pere Marquilles, mercader; Jaume Mas, notari, i Joan Boadella, fuster. Tal com el rei havia demanat, els dos primers havien estat fidels partidaris seus durant els anys de la guerra.

³³² Barcelona no era l'únic municipi del Principat que comptava amb un consell restringit: Manresa, per exemple, en tenia des de finals del segle XIV (Marc Torras Serra, *Els privilegis del "Llibre Verd" de Manresa* (Manresa: Parcir, 1998), 414-27).

³³³ Aquest procediment és explicat en l'elecció del primer Trentenari de la conselleria de 1463, per exemple (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 75v, 12-XII-1462).

³³⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 68v, 31-VIII-1470. Els jurats substituïts eren Berenguer de Junyent, que havia estat escollit batlle de Barcelona el gener d'aquell any; Antoni Vilanova, difunt, i Pere Relló,

Al contrari del que succeeix amb els consellers –i, com es veurà més endavant, també amb les comissions–, l'actuació tant del Trentenari com del Consell de Cent pot ser reconstruïda molt més còmodament gràcies a les actes de les seves reunions, que es conserven a la sèrie *Deliberacions*.³³⁵ En primer lloc, però, és important tenir en compte com és aquesta documentació i què s'hi consigna ben bé. Els registres de les reunions del Consell barregen una gran varietat de temes, que van des d'ordinacions d'abast general fins a disposicions molt circumstancials, i, malgrat tot el protocol que n'envoltava la redacció, hom té la sensació –en paraules de Paolo Cammarosano– que *gran parte delle cose fosse passata sotto silenzio*.³³⁶ L'encarregat de la composició dels registres de *Deliberacions* era l'escrivà major del Consell, càrrec en principi vitalici que ostentava un dels notaris públics de la ciutat. Ja abans d'iniciar-se el regnat de Joan II al capdavant de l'escrivania municipal s'hi trobava el notari Joan Ginebret,³³⁷ i no fou fins la seva mort la tardor de 1469 que el Consell de Cent va aprovar que fos succeït per Joan Brujó.³³⁸ Aquest darrer mantingué l'ofici fins més enllà de la defunció del monarca en 1479.

És important apuntar aquesta informació per tal de tenir en compte una idea que, de tant òbvia, a vegades pot arribar a passar desapercebuda: les actes de les assemblees celebrades pels consells barcelonins eren el producte de l'acció d'una persona, l'escrivà, amb una formació de tipus notarial molt concreta. Això determinava o influïa no només la pròpia estructura i organització del document, sinó també el llenguatge utilitzat o les fórmules que hi apareixien. De fet, el que s'inclouïa als volums de *Deliberacions* no acostumava a ser gaire més que actes de reunions passades a net, on només es

absent. Els elegits, triats a sorts d'entre els membres del mateix estament dels anteriors, van ser Galceran Carbó, Bartomeu Fangar i Bartomeu Massons, respectivament.

³³⁵ La sèrie *Registre de Deliberacions* de Barcelona va néixer el febrer de 1433 de la mà del notari Gabriel Canyelles en el marc del redreç de l'escrivania del Consell impulsat aquell any (Sebastià Riera Viader i Manuel Rovira Solà, «Gabriel Canyelles i el redreç de l'escrivania major del consell de Barcelona de 1433», en *A l'entorn de la Barcelona medieval: estudis dedicats a la doctora Josefina Mutgé i Vives*, ed. Manuel Sánchez Martínez et al., *Anejos del Anuario de Estudios Medievales* 73 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2013), 389).

³³⁶ Paolo Cammarosano, *Italia medievale, struttura e geografia delle fonti scritte*, 5a ed. (Roma: Carocci, 1988), 161-65. Cammarosano destaca la importància dels registres de deliberacions no només per a l'estudi de la història política, per al qual resulten essencials, sinó per a molts aspectes relacionats amb la història econòmica, cultural i social.

³³⁷ Joan Ginebret fou el responsable de proposar al Consell unes ordinacions relatives a l'escrivania, que van ser aprovades el novembre de 1468. Lamentablement, no se'n coneix el contingut (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 129v-130v, 26-XI-1468).

³³⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 168v-169v, 6-X-1469. Joan Brujó no era aliè a la política municipal quan va ser escollit escrivà major, ja que des de 1462 havia estat jurat del Consell de Cent els anys 1463, 1468 i 1469. A més a més, probablement també ho fou en 1464, any per al qual falta la nòmina corresponent, si bé la presència de Brujó pot inferir-se per la seva participació en algunes comissions governamentals.

mencionaven la presentació dels temes a tractar (*propositio*) i les resolucions preses per les assemblees (*reformatio*), obviant les possibles intervencions personals dels diferents jurats assistents a la reunió. Per aquest motiu, ens trobem davant d'una simplificació evident del que realment deuria ser la celebració d'un consell municipal. A més a més, convé remarcar que durant l'època medieval no sembla que es dugués a terme cap procés de verificació i aprovació de les *Deliberacions* per part dels membres del govern de la ciutat.³³⁹

Malgrat les seves mancances evidents, les actes de les reunions del consistori són un camp d'estudi privilegiat per conèixer l'activitat del Trentenari. Vicens Vives ja va remarcar la gran varietat de camps d'acció que tenia aquest consell reduït. De tots ells, l'historiador gironí destacà l'abastament de la ciutat, les funcions policials i de defensa, la política gremial i el nomenament de determinats oficials. Als esmentats àmbits d'actuació s'hi sumaven aquelles tasques que originàriament corresponien al Consell de Cent, però que puntualment aquest delegava al Trentenari.³⁴⁰ Això era especialment important entre Sant Andreu –dia de les eleccions dels consellers– i Santa Llúcia, quan es duia a terme el jurament del Consell entrant. Durant aquests tretze dies en què l'assemblea general no estava constituïda eren l'executiu i el Trentenari, i alguns anys també la Setzena,³⁴¹ els que assumien les funcions del Consell de Cent, tal com s'establia a finals de novembre.³⁴² Així, per exemple, dels anys de la guerra en què el nomenament apareix als registres de *Deliberacions*, només en un no es mantingué aquesta tendència. Es tracta del novembre de 1465, en què el Consell de Cent, enlloc d'atorgar al Trentenari i als consellers tota la seva potestat, com era habitual, designà un grup de vint-i-quatre persones per encarregar-se del govern municipal fins el 13 de desembre.³⁴³ Els sis membres de cada estament que conformarien aquesta comissió

³³⁹ Sembla que això sí que succeïa al Languedoc ja en època moderna, on es troben registres de deliberacions amb les signatures dels membres de l'assemblea municipal. Ara bé, no queda clar si això servia per aprovar el contingut de l'acta o bé simplement per deixar constància de la seva presència en una sessió determinada, per exemple (Stéphane Durand, «L'opacification incomplète du processus de délibération (Languedoc, XVIIe-XVIIIe s.)» (12 octubre 2018), <https://regidel.hypotheses.org/852>).

³⁴⁰ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 121-22. En aquestes mateixes pàgines, Vicens Vives exposa amb més detall quines eren les teòriques atribucions del Trentenari.

³⁴¹ Això fou el que succeí en 1467, per exemple (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 72v, 27-XI-1467).

³⁴² En trobem una mostra el novembre de 1464, quan el Consell de Cent atorgà la seva potestat als consellers i al Trentenari. L'únic poder que no els delegava era el d'imposar drets (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 160v-161r, 27-XI-1464).

³⁴³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 52v-53r, 28-XI-1465. Malgrat que el 1465 és l'únic any en què s'escollí una vint-i-quatre, el novembre de l'any anterior el Trentenari havia demanat al Consell de Cent que derivés els seus poders o al proper Consell de Trenta o a un de 24, si bé l'assemblea general

serien escollits pels jurats del seu propi grup, i tindrien, de la mateixa forma que el Trentenari la resta d'anys, *tanta potestat e facultat en tots e qualsevol actes e afers de la dita ciutat (...) quanta ne ha lo dit Concell de Cent, axí en fer despeses necessàries de les peccúnias comunes de la Taula del Cambi de la ciutat com en altra qualsevol forma e manera*. No sembla indicar-se per què el 1465 es va optar per un sistema diferent a l'usual.

Ara bé, segons diu el propi Vicens, podria ser que en realitat totes aquestes funcions del Trentenari, que en bona part el convertirien en l'eix director de l'administració de la ciutat, fossin més aviat teòriques. Convé no oblidar que el Trentenari no comptava amb cap tipus de calendari de reunions, sinó que eren els consellers qui el convocaven. Aquest fet, juntament amb l'assistència limitada dels jurats a les reunions, facilitaria que el consell assessor fos, en realitat, una extensió de l'òrgan executiu o, com diu Vicens, *l'organisme a través del qual els consellers realitzen la seva política*.³⁴⁴ Certament, aquesta afirmació tan categòrica pot ser matisada en alguns casos. Com s'ha dit, la dinàmica que s'observa als registres de *Deliberacions* és gairebé sempre la mateixa: després de la convocatòria de l'assemblea reduïda per part dels consellers, aquests presentaven les seves propostes, que eren aprovades –o derivades al Consell de Cent, a una comissió o als propis consellers si s'esqueia– pel Trentenari. Tanmateix, que aquest sigui el procediment descrit a la documentació municipal no té per què voler dir que les reunions es desenvolupessin realment així, ja que, com s'ha apuntat anteriorment, podem trobar-nos davant d'una certa simplificació de les actes respecte a la realitat per part de l'escrivà, que ocultaria debats i posicionaments particulars. Això no obstant, no es pot negar que, com a mínim durant els anys de regnat de Joan II, només en comptades ocasions el Trentenari s'oposà a les propostes dels consellers. Una de les ocasions en què això succeí va ser el novembre de 1466, quan el Consell de Trenta-dos decidí mantenir una decisió presa per dita assemblea el mes anterior tot i l'opinió contrària dels membres de l'executiu, que consideraven que no respectava la normativa vigent.³⁴⁵ Finalment, la importància teòrica del Trentenari entre 1458 i 1479 també pot

finalment va decantar-se per la primera opció (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 160v, 26-XI-1464, i f. 160v-161r, 27-XI-1464).

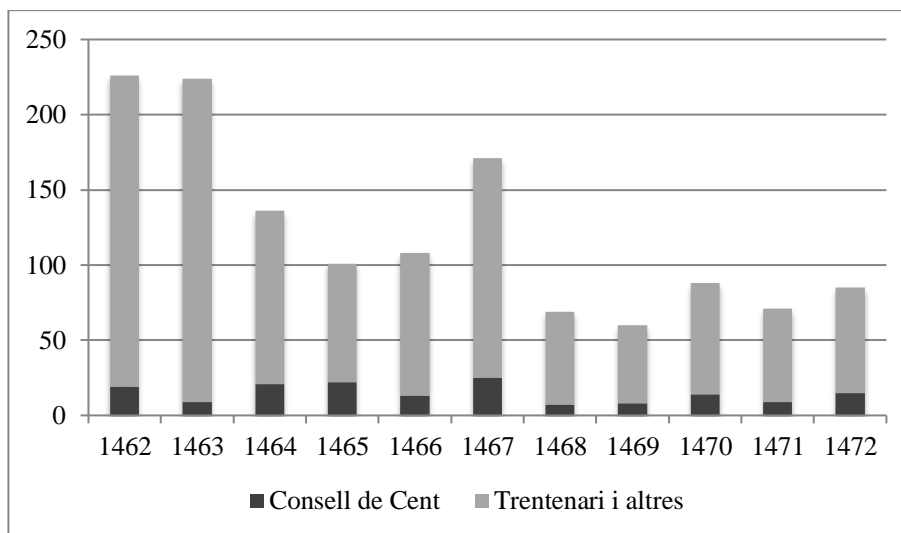
³⁴⁴ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 123.

³⁴⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 142r-142v, 5-XI-1466. Aquell dia el Trentenari reafirmà la decisió presa el 18 i el 21 d'octubre d'aquell mateix any d'enviar Gabriel Dianet i Gaspar Saragossa a Aigües Mortes, port assegurat pel rei de França, amb una nau biscaïna que havien capturat allà (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 138v, 18-X-1466, f. 139r, 21-X-1466, i f. 146v-147r, 15-XI-1466; *AHCB*, 1C.XVII, *Testaments dels consellers*, 4, 1463, f. 18v).

relativitzar-se si es pren en consideració que durant llargs períodes de la guerra civil actuà juntament amb la Setzena, sobre la qual es parlarà més endavant.

Per altra banda, si bé gairebé sempre sabem qui formava part de cadascun dels quatre Consells de Trenta-dos que se succeïen al llarg de l'any, és més difícil discernir quin paper va jugar cada un d'aquests jurats en la vida municipal. El motiu és que des del 19 de febrer de 1461 i, segons sembla, fins com a mínim finals del segle XV, els escrivans van deixar d'anotar qui havia assistit a cada una de les reunions.³⁴⁶ No hi ha cap raó aparent que expliqui aquest canvi, o com a mínim no és indicada, però la realitat és que això impedeix saber no només qui assistia concretament a les reunions, sinó també quantes persones eren necessàries per prendre segons quines decisions, per exemple. Un dels pocs indicis per inferir el posicionament i l'activitat política dels diferents membres del Trentenari és una ordinació aprovada l'any 1464 contra aquells que arribaven amb retard a les reunions, ja que *era dada gran faticha a ells, consellers, e als qui eren del Concell, que perdien gran temps sperant-hi haver compliment de Concell*. Per aquest motiu, s'acordà que en endavant tot conseller o jurat que, trobant-se present a la ciutat i bé de salut, arribés més d'una hora després de la de convocatòria, hauria de pagar un real, que es destinaria a les obres de la muralla.³⁴⁷

Gràfic 1. Reunions del Consell entre 1462 i 1472

³⁴⁶ La darrera llista d'assistents a una reunió del Trentenari es troba a *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 177v, 19-II-1461. Aquell dia van trobar-se els vuit ciutadans honrats, sis mercaders, també sis artistes i set menestrals.

³⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 116r, 5-V-1464.

Un cop apuntats tots aquests aspectes, i seguint les dades recollides a *Deliberacions*, resulta interessant poder comptabilitzar quantes vegades va reunir-se cadascuna de les assemblees durant els període més conflictiu del regnat de Joan II: entre gener de 1462 i desembre de 1472. Com es pot observar al Gràfic 1, l'activitat del Consell de Barcelona durant els anys de la guerra va ser força desigual. Si bé els dos primers anys es va aplegar en més de 200 ocasions, durant els anys posteriors aquesta xifra fou notablement inferior, i només la de 1467 s'hi acostà. Diversos motius podrien explicar aquesta variabilitat. El primer és el paper jugat al llarg d'aquells anys per la Diputació del General i el Consell del Principat, la importància dels quals, malgrat tot el que s'ha dit anteriorment, no hauria de desestimar-se. Bona part de les decisions directament relacionades amb la guerra contra Joan II estaven sota el seu control, i si bé moltes d'elles havien de ser ratificades pel govern barceloní, la relació entre aquests organismes no sempre era del tot bona, com s'ha vist. De fet, hi ha mesos en què gairebé sembla com si el Consell barceloní només es reunís quan calia aprovar una o més de les deliberacions de la Diputació. Un altre motiu podria ser que les nombroses comissions creades entre 1462 i 1472 duguessin a terme de forma prou satisfactòria la tasca comesa, alleugerint així considerablement les obligacions del Consell. Finalment, és possible que durant certs períodes hi hagués una manca real de motius pels quals calia reunir-se. Un conflicte tan llarg com fou la guerra civil catalana passava necessàriament per setmanes, i fins i tot mesos, de relativa calma. Durant aquell temps hom podria arribar a oblidar per un moment què estava passant més enllà de les muralles de la ciutat, cosa que implicaria que els seus dirigents només es reunien per resoldre aquells assumptes de caràcter més quotidià.

2.3.4. La creació de comissions especials

Més enllà de l'entramat format per les tres institucions clau que regien la ciutat, n'hi havia d'altres que, malgrat passar més desapercebudes, podien arribar a assolir una importància remarcable. Aquest era el cas de les comissions, que estaven composades per una quantitat de membres variable –si bé sempre múltiple de quatre per tal de poder comptar amb un nombre igual de persones per estament– i lerebien comeses diverses, ja que es creaven *ad hoc*.³⁴⁸ No actuaven soles, però, ja que com s'ha dit anteriorment la

³⁴⁸ Les comissions extraordinàries de jurats eren també freqüents a Girona, per exemple, sobretot a partir de l'última dècada del segle XIV. Igual que en el cas barceloní, la representació de les diferents mans de l'assemblea en les comissions era habitualment paritària (Albert Reixach Sala, *Institucions locals i elits a*

seva tasca era sempre compartida amb els consellers, i el més habitual era que, un cop complerta la seva funció original, desapareguessin.³⁴⁹

L'existència d'aquestes comissions sembla fruit de la voluntat de comptar amb una eina de decisió més pràctica, i possiblement també més eficient, que el Trentenari i el Consell de Cent. De fet, el sistema de comissions era habitual en molts organismes de l'època, entre els quals destaca la Diputació del General de Catalunya. Al llarg de la guerra civil, per exemple, molt sovint s'observen membres designats per dita institució, –sempre múltiples de tres per tal de representar paritàriament els tres braços de les Corts– i d'altres pel govern municipal treballant conjuntament per tal de resoldre temes que afectaven el conjunt de la ciutadania catalana. Les comissions permetien estudiar aspectes concrets i prendre decisions amb relativa rapidesa, que posteriorment havien de ser validades per alguna de les dues assemblees de la ciutat, si bé no sempre. De fet, en les ocasions en què el parer de les comissions no transcendia a cap dels dos consells resulta difícil saber quin era, ja que les seves resolucions no s'incloïen als registres de *Deliberacions*.

Malgrat això, aquesta documentació sí que ens permet conèixer els motius que hi havia rere la creació de cadascuna d'aquestes comissions. Citar-los tots aquí seria complicat i probablement innecessari, però sí que és convenient mencionar algun exemple per tal de copsar la gran varietat de tasques que podien dur a terme. En primer lloc, entre 1462 i 1472 fou habitual la creació de comissions per gestionar algun aspecte concret de la guerra, com podia ser la despesa d'una quantitat de diners específica, el proveïment d'armament o l'organització de la defensa d'alguna vila. En aquests casos, la comissió formada pel Consell treballava gairebé sempre de costat amb una de la Diputació.³⁵⁰ Un altre aspecte que podia ser derivat a una comissió per tal que l'estudiés adequadament eren les peticions presentades per ciutadans barcelonins, tant individualment com col·lectiva,³⁵¹ i també era habitual la creació de comissions

la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445), vol. I, Estudis 79 (Barcelona: Fundació Noguera, 2019), 376).

³⁴⁹ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 123-24.

³⁵⁰ L'octubre de 1462, per exemple, el Trentenari i la Setzena van escollir una comissió de quatre perquè, juntament amb la gent proposada pel General, s'encarregués de la despesa de 1.000 florins en *correus espies* (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 36r-36v, 12-X-1462). Poc més d'un any després, es decidí que una comissió de quatre del Consell treballaria amb una de la Diputació per tal d'organitzar el socors de Cervera, podent despendre en dita comensada fins a 48.000 s.b. (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 84r-84v, 13-I-1464).

³⁵¹ Un exemple de petició és la que féu un bombarder el gener de 1467 després d'haver-se trencat la cama mentre servia la ciutat. Presentada inicialment al Trentenari, aquest va derivar-la al Consell de Cent, que la traspassà de nou als consellers i al Consell de Trenta-dos. Dies més tard, el Trentenari va escollir una

encarregades d'adreçar-se al rei per tractar-hi un assumpte concret.³⁵² Per últim, no era estrany trobar una comissió al capdavant d'assumptes relacionats amb l'administració i el benestar de Barcelona. Potser el millor exemple d'això és el que es donà durant els darrers mesos de la guerra, quan el Consell de Cent va aprovar una proposta dels representants dels menestrals per tal d'escollir una Setzena. Aquesta s'havia de reunir cada dos dies per encarregar-se de diferents qüestions relacionades amb la cura de la ciutat i informar-ne adequadament al Trentenari.³⁵³

2.3.4.1. La Setzena de guerra

D'entre la gran quantitat de comissions que es van crear al llarg del regnat de Joan II, poques van sobreviure durant més d'unes quantes setmanes. Hi va haver algunes excepcions, però, sent potser la més notable la setzena apareguda a finals de febrer de 1462. El naixement d'aquesta comissió, que després va ser coneguda com a *Setzena de guerra*, va ser proposat a una sessió del Trentenari, que en va derivar l'aprovació al Consell de Cent.³⁵⁴ Segons es digué a l'assemblea, la nova setzena havia d'estar associada al proper Consell de Trenta-dos, servint-li d'ajuda durant un període de regiment que s'augurava especialment complicat. De fet, la comissió es concebia com un pont entre els successius Trentenaris anuals, ja que estaria formada per la meitat de membres –16– de l'assemblea anterior. A més a més de servir de nexa d'unió entre els consells, la Setzena s'encarregaria de forma especial de tot allò relacionat amb la Capitulació de Vilafranca exceptuant els assumptes de cancelleria, que seguirien sent competència del Consell de Cent.

Prova de la utilitat de la Setzena n'és la llarga pervivència. Un cop acabat el primer període de tres mesos en què fou vigent, el Consell de Cent acordà que fos escollida de nou. A més a més, es determinà que en endavant, *concorrents los afers de la Terra e de la Capitulació [de Vilafranca]*, els consellers haurien de convocar l'assemblea general un cop acabés cada Trentenari per tal que aquella procedís a l'elecció de la nova

comissió de quatre perquè se n'encarregués (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 174v-175r, 24-I-1467, f. 176r-176v, 25-I-1467, i f. 180r-180v, 5-II-1467). En cap d'aquestes ocasions s'esmenta el nom del bombarder, però sembla clar que es tracta de Joan Sentenat, a qui a finals de febrer s'acordà donar 80 s.b., probablement com a compensació (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 189r, 25-II-1467).

³⁵² Així, per exemple, el febrer de 1464 s'escollí una comissió de quatre perquè, juntament amb una de tres de la Diputació, parlés amb Pere de Portugal sobre tot allò comunicat per l'abat de Montserrat de part del rei de França (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 95r, 1-II-1464).

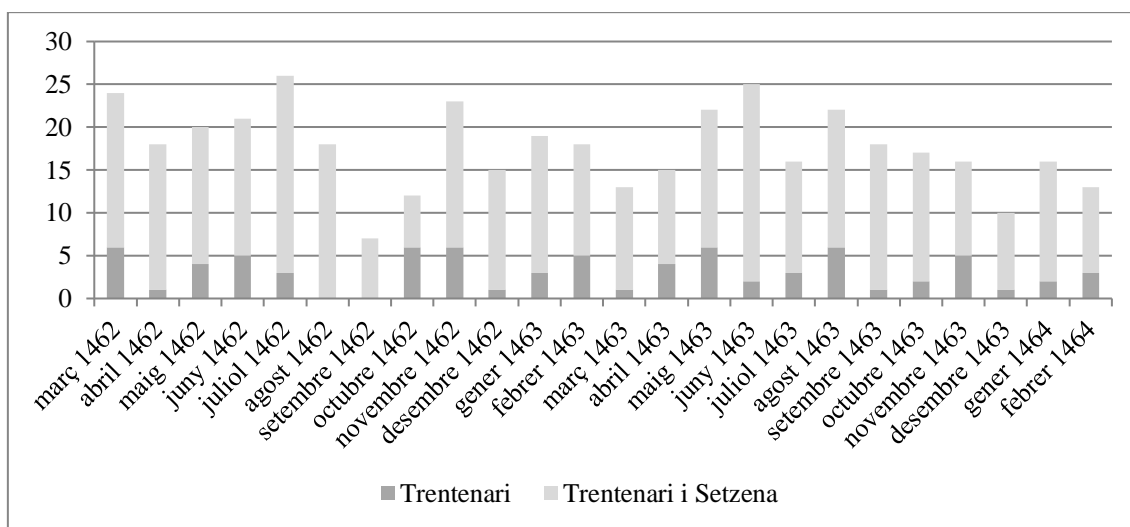
³⁵³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 81v-82v, 2-IX-1472.

³⁵⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 72r, 25-II-1462, i f. 72v-75r, 26-II-1462.

Setzena.³⁵⁵ No va ser fins dos anys després de la seva formació que el Consell de Cent va decidir que l'executiu i el Trentenari podien tenir autoritat suficient per tal de gestionar tot allò que fos necessari, de manera que en va suspendre l'elecció.³⁵⁶

Al llarg d'aquells vint-i-quatre mesos, durant els quals, entre altres, es visqué l'esclat de la guerra i les seves primeres campanyes, el protagonisme de la Setzena va esdevenir indiscutible. Del total de 424 vegades que el Trentenari es va reunir entre l'1 de març de 1462 i el 29 de febrer de 1464, 348 cops –un 82% del total– ho féu acompanyat de la comissió de 16.

Gràfic 2. Reunions del Trentenari i de la primera Setzena (1462-1464)

La Setzena va ser ressuscitada tres anys després, el febrer de 1467, quan els consellers la sol·licitaren de nou en una reunió del Trentenari fent valer el següent argument:

com no havent proclamat rey, e encare après la proclamació fins fou arribat en la present ciutat, lo Concell de Cent acustume elegir una Setzena del XXXII que exia, associant aquella als XXXII qui entrave, la qual XVIa, informada dels afers que se eren tractats en lo Trentenari passat, donaven gran direcció en los afers que s'havien a tractar en lo dit concell qui novament entrarà. E jatsia sia feta proclamació de rey e senyor, però aquell ere absent e fins la sua felicíssima venguda

³⁵⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 128r-128v, 1-VI-1462.

³⁵⁶ "(...) lo dit Concell de Cent jurats del-iberà e conclós per certs sguarts en lo dit concell recitats no affreturar a present elegir XVIa. Vol, emperò, lo dit Concell, que los honorables consellers e Concell ordinari de XXXII hajen tanta potestat com ha lo present Concell en totes les coses concernents los actes del Principat, segons aquell poder per altres Concells de C jurats li és stat donat; lo qual poder stigua en sa pròpia força e valor e en res per no haver-hi XVIa no sia perjudicat" (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 104v, 29-II-1464).

covendria al concell de la Deputació fer molts actes e del-liberacions, en les quals lo present concell haurà a consentir, e per ço ells, consellers, ho posaven en lo dit e present concell.³⁵⁷

Tal com els propis consellers expressaven, tot i que era cert que Renat d'Anjou feia ja més de sis mesos que havia estat escollit nou senyor del Principat, ni ell ni el seu fill havien trepitjat encara terra catalana. Per aquest motiu, el Consell de Cent no va veure cap problema a l'hora de satisfer aquesta petició, de manera que la va aprovar i va procedir a l'elecció dels primers membres de la nova Setzena.³⁵⁸ La comissió va tenir una durada inferior que la nascuda en 1462. Tres mesos més tard, quan teòricament havia de ser renovada, el Trentenari va decidir que, tenint en compte la proximitat de Joan de Lorena a Barcelona, no calia que el Consell de Cent es molestés en escollir-la.³⁵⁹ Tanmateix, segons sembla els jurats van canviar d'opinió al cap de poc, i aquell mateix juliol es nomenava una nova Setzena, que es va mantenir activa fins a finals d'any.³⁶⁰ Es tractà, però, d'un elecció inusual, ja que segons el criteri vigent fins llavors s'hauria hagut de dur a terme juntament amb la del Trentenari a finals del mes següent. Potser per aquest motiu no van canviar-ne els membres el 31 d'agost de 1467, data en què sí que ho feren els del Consell de Trenta-dos, sinó que aparentment van mantenir-se fins la seva desaparició.³⁶¹ En total, durant tot 1467 la Setzena va participar en 38 de les 100 reunions que celebrà el Trentenari mentre estigué operativa.

2.3.4.2. La comissió de la subvenció dels cavalls

Una altra comissió que romangué activa durant diversos anys va ser l'anomenada, de forma no oficial, comissió de la subvenció dels cavalls. Es va crear el juliol 1464 i la configuraven vuit persones que treballaven de costat amb una comissió anàloga de sis membres de la Diputació del General.³⁶² El seu propòsit era la gestió de tots els afers vinculats als impostos especials que s'havien creat per tal de pagar un cos fixe d'homes a cavall i de peu, tema que es tractarà amb deteniment més endavant.

Malgrat això, ocasionalment també se li encarregaven tasques que no formaven part de les seves atribucions originals, com quan el 1466 se li va comanar la supervisió de

³⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 188r, 14-II-1467.

³⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 188v, 24-II-1467.

³⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 18v, 25-V-1467.

³⁶⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 28v-29r, 9-VII-1467.

³⁶¹ L'única persona que fou renovada va ser Jaume Sapila, ciutadà. Degut a la seva malaltia, l'octubre de 1467 el Consell de Cent va acordar que fos substituït per Miquel Desplà (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, 64r, 29-X-1467).

³⁶² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 133v, 24-VII-1464.

l'enviament de tropes a la vila de Sant Pere Pescador, que estava assetjada.³⁶³ Com es dedueix d'aquest exemple, les assignacions de la comissió no havien d'estar necessàriament vinculades a les finances, si bé és cert que s'observa una relació amb els assumptes de la guerra, que van des de la gestió de préstecs d'armament a la posada a punt de galeres, per exemple.³⁶⁴ D'alguna forma, sembla com si en els períodes en què la Setzena no estava constituïda la comissió de la subvenció actués gairebé com a tal, si bé amb una diferència essencial: aquesta sempre treballava conjuntament amb la seva homòloga de la Diputació. A més a més, diferia de la Setzena també en què els seus membres no canviaven a no ser que fos estrictament necessari: en cas de defunció o si algun d'ells havia estat designat per a algun càrrec important, per exemple.³⁶⁵

2.3.5. El paper del Consell de Cent

L'últim organisme que manca en aquesta breu presentació del govern de la ciutat és el Consell de Cent, el cos legislatiu municipal.³⁶⁶ L'elecció dels 128 jurats que el conformaven era duta a terme cada any durant els primers dies de desembre pels consellers entrants. Així, entre l'1 i el 12 de l'últim mes de l'any, immediatament després del nomenament de l'executiu, es feia l'elecció dels considerats millors membres de cada art i ofici, que prèviament eren presentats als consellers, tal com recollia el privilegi concedit per Alfons el Magnànim.³⁶⁷ Habitualment els noms dels flamants jurats del Consell de Cent es consignaven cada any als registres de *Deliberacions* a mitjans de desembre, un cop feta la designació, però durant el regnat de Joan II en tres ocasions això no succeí, sense que se n'indiqui el motiu: els anys 1460, 1463 i 1467.³⁶⁸

³⁶³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 139r-140r, 23-X-1466.

³⁶⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 20, f. 40v-41v, 23-XII-1470; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 106v, 28-III-1468.

³⁶⁵ El febrer de 1470 el Trentenari va escollir per formar part de la comissió el notari Miquel Ferran, com a substitut del també notari Joan Brujó, ja que aquest havia estat nomenat escrivà del Consell (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 19, f. 29r-30v, 28-II-1470).

³⁶⁶ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 118. La majoria de consells generals dels municipis catalans baixmedievals tenien atribucions i funcionaven de forma similar. Vegeu, per exemple, el cas de Girona a Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, 1: 340-74.

³⁶⁷ Aquest procediment és explicat, per exemple, a *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 73v-74r, s.d. [XII-1462].

³⁶⁸ Els jurats del Consell de Cent escollit el desembre de 1460 i 1467 es poden esbrinar gràcies als nomenaments dels quatre Trentenaris, però aquest sistema no es pot fer servir amb els de 1463, ja que, com s'ha dit anteriorment, les *Deliberacions* no inclouen els noms dels membres del tercer Consell de Trenta-dos.

De la manera establerta en dit privilegi, l'assemblea general la conformaven 32 membres de cada estament.³⁶⁹ Ara bé, respecte a la informació proporcionada per Batlle per a la dècada de 1450, durant el regnat de Joan II s'observen certes diferències.³⁷⁰ En primer lloc, la composició del grup dels artistes varia. Segons el privilegi hi havia d'haver dotze notaris, però entre 1457 i 1479 sempre en van ser catorze, substituint als dos causídics que establia el mencionat text. De fet, des de la concessió del privilegi només en les assemblees nomenades el març i el desembre de 1455 apareixen els causídics, mentre que a partir de desembre de 1456 ja trobem sempre catorze notaris.³⁷¹ La resta de jurats dels artistes eren, de nou segons el privilegi, dos cerers, sis barbers i un grup de deu conformat per botiguers, adroguers i apotecaris, que des de 1455 apareixen units sota l'epígraf d'especiers, sense especificar-se quin era l'ofici de cada un. Entre 1458 i 1479 aquesta estructura es mantingué excepte en el cas dels especiers, ja que de 1467 a 1470 i de 1474 a 1477 un d'ells és designat, específicament, com a adroguer.³⁷²

Segons una pràctica l'origen del qual no ha estat encara determinat, però que fou confirmada l'any 1493, els jurats del Consell de Cent exercien com a tals durant dos anys, ja que cada exercici, en realitat, només se'n renovaven la meitat. Vicens apunta que el primer any se'ls anomenava jurats *novells*, mentre que el segon passaven a ser jurats *vells*, nomenclatura que, de fet, no acostuma a apareixer en els registres corresponents al regnat de Joan II.³⁷³ En la majoria simplement s'observa la tendència a mantenir 64 dels jurats d'un any en el Consell del següent excepte en cas de defunció o d'haver estat escollit conseller, per exemple, si bé això no apareix regulat de cap forma.³⁷⁴ Sempre, però, se seguia una lògica evident en fer les renovacions, de forma que, per exemple, dels oficis de menestrals que tenien dos representats al Consell de Cent, cada any n'hi havia un de l'anterior i un de nou. Acabats els dos exercicis en què,

³⁶⁹ Vegeu els noms dels jurats del Consell de Cent d'entre 1458 i 1479 a Apèndix 2. Taules, Taula 98 a Taula 119.

³⁷⁰ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 320.

³⁷¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 9, f. 90r-91r, s.d. [III-1455]; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 21r-22r, s.d. [XII-1455]; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 11, f. 22r-23r, s.d. [XII-1456].

³⁷² Els dos adroguers que van formar part del Consell de Cent entre 1467 i 1470 devien ser família: es tracta de Rafel Lledó, escollit el desembre de 1467 i de 1468, i de Tomàs Lledó, el 1469 i 1470.

³⁷³ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 117-18. Sí que apareix, per exemple, l'elecció del Consell de Cent feta el desembre de 1479 (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 25, f. 7r-8r, s.d. [XII-1479]).

³⁷⁴ Entre 1458 i 1479 en trobem diversos casos. Així, per exemple, el desembre de 1464 Antoni Pujades va ser escollit jurat del Consell de Cent, però l'any següent deixà de ser-ho en passar a ser conseller. El mateix succeí amb Pere Joan Serra, membre del Consell de 1467 i conseller en 1468, i amb Guillem Oliver, jurat l'any 1470 i conseller el 1471.

si tot s'esdevenia amb normalitat, cada jurat formava part de l'assemblea general, no podia tornar-hi fins que hagués passat com a mínim un any.

Si es compara el paper del Consell de Cent amb el del Trentenari durant un període concret com és la guerra civil, el protagonisme del primer resulta molt menor, tal com s'ha observat anteriorment (vegeu Gràfic 1). Vicens ja féu notar que l'assemblea general, convocada pels consellers, es reunia en realitat en comptades ocasions, més enllà d'aquelles que encara a la fi de l'Edat Mitjana eren inamovibles. Segons el mateix autor assenyala, aquestes dates eren Santa Llúcia –13 de desembre–, Sant Antoni –17 de gener–, Sant Pau –25 de gener–, Sant Marc –25 d'abril– i Sant Andreu –30 de novembre–, que coincidien amb els dies en què s'escollien el mostassà, els administradors de la Taula de Canvi o el clavari, el batlle, els cònsols de la Llotja i, com s'ha comentat ja, els consellers. A més a més, també se celebrava una assemblea general un dia a finals de novembre, coincidint amb el final de la conselleria, sent aquesta sessió coneguda com la de *remuneracions*.³⁷⁵

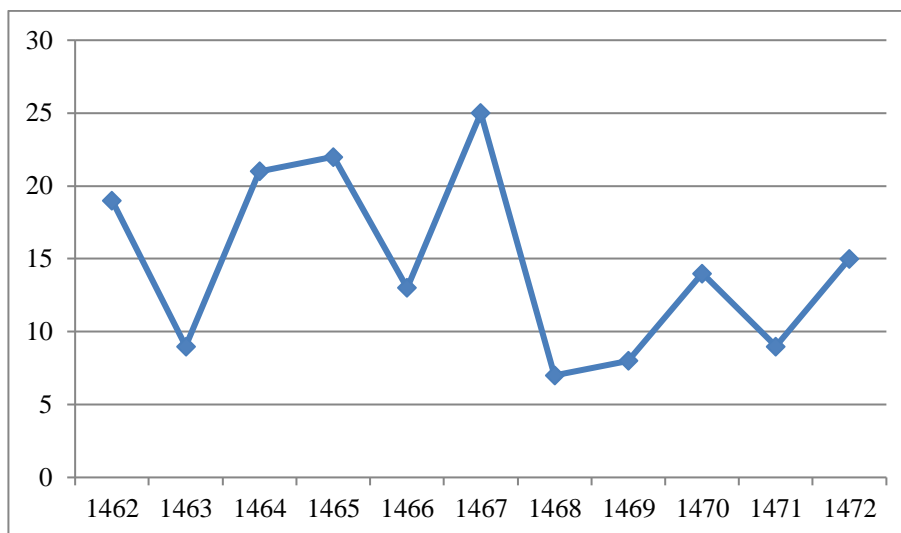
Ara bé, aquesta informació no és del tot vàlida per al període del regnat de Joan II. Si seguim l'ordre proposat per Vicens, basat en l'any conciliar, en primer lloc s'observa que el 13 de desembre no només es feia l'elecció del mostassà, sinó que aquell dia eren també nomenats pel Consell de Cent l'administrador de les places, els guardes de moneda, els racionals i els administradors de l'hospital de Pere Desvilar. Pel que fa al mes de gener, veiem que, com a mínim entre 1462 i 1472, el dia 17 mai se celebrà un Consell de Cent, i que, de fet, el clavari i els taulers no foren escollits per l'assemblea general, sinó pel Trentenari en un dia no fixat de dit mes. Sobre el 25 de gener, convé puntualitzar que en realitat durant el mencionat període el Consell de Cent només es reuní en aquesta data en tres ocasions, 1464, 1467 i 1470, coincidint amb els anys en què s'havia de fer l'elecció del batlle, càrrec triennal. Finalment, els consells del 25 d'abril i del 30 de novembre sí que celebraven invariablement cada any, però és interessant mencionar que en el primer a més a més es duia a terme el nomenament del jutge d'apel·lacions i del prohoms de la casa del Pont de Campderà,³⁷⁶ i en el darrer de

³⁷⁵ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 118.

³⁷⁶ El Consolat del Pont de Campderà, un tribunal tècnic de la indústria de la llana d'entre els segles XIII i XVIII, s'encarregava de la inspecció dels teixits, de l'aplicació de la normativa municipal i de la condemna del teixit defectuós (Pere Molas Ribalta, «L'etapa final del Consolat del Pont de Campderà. Un tribunal tècnic de la indústria drapera a Barcelona», *Pedralbes: revista d'història moderna* 9 (1989): 139-41).

l'obrer i sobreposat del sacramental i del segon obrer, que també exercia d'administrador del pont de Sant Boi.

Gràfic 3. Reunions del Consell de Cent entre 1462 i 1472

De forma similar al que es constatava en el cas del Trentenari, el paper jugat pel Consell de Cent al llarg dels anys de la guerra va ser força desigual (vegeu Gràfic 3). Si bé en general s'adverteix la tendència clara a intentar convocar l'assemblea general el mínim de vegades possible, durant alguns períodes certes conjuntures van provocar que hagués de participar més freqüentment en la política municipal, com quan convenia aprovar alguna despesa extraordinària o modificar algun aspecte del regiment de la ciutat.³⁷⁷ Més enllà d'això, convé recordar que, com ja indicà Vicens, el Consell general es reunia sempre a proposta dels consellers, un cop la petició havia estat aprovada pel Trentenari.³⁷⁸ D'aquesta manera, el propi tarannà de la conselleria de cada any podia influir en què les convocatòries del Consell de Cent fossin més o menys freqüents. Amb tot, que l'assemblea plenària fos convocada per tal de dirimir sobre un tema particular

³⁷⁷ Un exemple el trobem en una reunió del Consell de Cent de l'agost de 1467, en què l'assemblea va prendre tres decisions: la derivació als consellers, al Trentenari i a la Setzena de la petició de Joan de Lorena de què li fos pagat el salari de 300 homes; l'aprovació de la demanda de Tomàs Carreres, correu de la ciutat, de què se li subvencionés la cota, caperó i folradura que necessitava per a l'entrada de dit primogènit a la ciutat, i l'acceptació de les despeses derivades dels viatges fets per Galceran d'Ortigues i el veguer amb l'objectiu de pacificar les bandositats del Vallès i el Maresme (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 37v-38r, 4-VIII-1467). L'augment de la freqüència de reunió de l'assemblea municipal "gran" no resulta sorprenent, i també es documenta a ciutats tan allunyades de Barcelona com ho és Nuremberg durant la guerra contra el marcgravi de Brandenburg Albert III Aquil·les de 1449-1450 (Gabriel Zeilinger, *Lebensformen im Krieg. Eine Alltags- und Erfahrungsgeschichte des süddeutschen Städtekriegs 1449/1450* (Stuttgart: Steiner, 2007), 201).

³⁷⁸ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 119.

no volia dir necessàriament que acabés decidint res sobre el mateix. El que Vicens anomena *remissió de potestat*, és a dir, la derivació als consellers i al Trentenari o a alguna comissió d'allò que inicialment havia estat remès al Consell de Cent, era molt freqüent, fins i tot en aquells casos en què es tractava d'assumptes relatius a les seves competències més bàsiques.³⁷⁹

En suma, com ja observà Vicens, hom pot considerar que el Consell de Cent era el dipositari nat de la sobirania del municipi, i com a tal el seu autèntic cos legislatiu. Això no obstant el fet que, com s'ha mencionat anteriorment, durant la segona meitat del segle XV les seves funcions eren molt limitades.³⁸⁰ Aquestes no són regulades per cap text normatiu, però mercès als registres de *Deliberacions* sembla que bàsicament van ser dues les atribucions que mantingué sota el seu control: la designació d'algunes magistratures municipals, entre les quals destaquen els consellers, el clavari o el batlle, per exemple, i la creació o modificació d'impostos i l'aprovació de despeses extraordinàries. Tot això sense oblidar la seva intervenció ratificant algunes de les decisions preses pel Trentenari, que permetia atorgar-los una validesa major.³⁸¹

L'organització del govern municipal a partir del privilegi concedit pel Magnànim era clara, però no per això deixava de ser potencialment problemàtica. Tot i les atribucions en principi ben establertes i delimitades dels tres organismes principals que el conformaven –els consellers, el Trentenari i el Consell de Cent–, als quals puntualment s'afegia una o altra comissió, a la pràctica sovint això no es traduïa en eficàcia. Probablement aquest fet era el resultat tant de les possibles deficiències del sistema com dels interessos particulars que els jurats poguessin tenir en aprovar o rebutjar una mesura determinada. En tot cas, al llarg del regnat de Joan II la importància del rol del consistori augmentà dràsticament en ser ascendit durant la guerra civil a codirigent del destí del territori català posicionat en contra del monarca. Fou llavors que

³⁷⁹ Vicens Vives, 120. Són múltiples els exemples que trobem d'aquesta dinàmica. Un d'ells és el cas de Bernat Pol, antic procurador de les baronies de Barcelona, que en 1465 demanà que se li pagués el que restava del seu salari com a tal. Inicialment, el Trentenari derivà la seva petició al Consell de Cent, el qual, quan es reuní nou dies després, la remeté de nou al Consell de Trenta-dos i als consellers (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 31r, 18-VII-1465, i f. 33r, 27-VII-1465).

³⁸⁰ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 118-19.

³⁸¹ Aquest llistat es basa en el que constata Vicens per al període del regnat de Ferran II, però és igualment vàlid per als anys de regnat del seu predecessor (Vicens Vives, 119).

les seves prerrogatives es multiplicaren, i passà fins i tot a exercir cert control sobre les decisions de la Diputació del General. En tot cas, la fi del conflicte suposà també l'extinció d'aquesta nova realitat, de manera que a partir d'octubre de 1472 el Consell tornà a jugar el seu paper habitual en les dinàmiques de govern del Principat: un de primer ordre, sí, però amb un poder i influències difícilment comparables a aquells de què havia gaudit només uns mesos abans.

Aquest capítol ha servit per presentar els principals agents polítics que, d'una o altra forma, influïren sobre el curs de les finances municipals barcelonines entre els anys 1458 i 1479. Òbviament, el Consell barceloní en fou el protagonista principal, ja fos mitjançant l'aprovació de despeses —especialment de 1462 a 1472 les de caràcter bèl·lic—, l'emissió de deute destinat a fer-hi front o l'establiment d'exaccions per pagar els desemborsaments esmentats i les pensions de censals. Per aquesta raó, s'han volgut enumerar les prerrogatives específiques amb què comptaven les diferents assemblees, així com els diferents ajustaments que experimentaren al llarg del període estudiat. Tot plegat amb l'objectiu d'entendre millor més endavant com operava el consistori, tant de forma ordinària com en situacions excepcionals. Ara bé, com també tindrem l'oportunitat de comprovar, l'actuació dels responsables municipals en matèria econòmica va veure's condicionada de forma important per altres dos agents: la monarquia i la Diputació del General. D'una banda, el paper de la monarquia fou clau no només per l'esclat de la guerra en 1462 i el daltabaix econòmic que el conflicte suposà per a la ciutat, sinó també pel desequilibri financer que provocaren les demandes que, com veurem amb més detall a l'apartat 5.3, es reiteraren des de 1464. Que la relació dels diferents reis i els seus representants amb el Consell fos més o menys fluida esdevingué, per tant, un factor decisiu a l'hora de negociar les diferents contribucions a les arque règies i d'arribar a acords satisfactoris —o si més no, poc lesius— per a la ciutat. De l'altra banda, la col·laboració entre el municipi i la Diputació del General i, mentre fou operatiu, el Consell del Principat, fou essencial per poder fer front amb certes garanties d'èxit a Joan II, i això també tingué un elevat cost per a la capital. Al llarg del capítol 4 s'exposaran detingudament les mesures financeres que el consistori prengué entre 1462 i 1472, moltes de les quals s'adoptaren en estreta col·laboració amb la Diputació i per compensar la seva debilitat econòmica. I és que no hi ha dubte que si el Consell barceloní no hagués fet costat i finançat el General, la derrota hagués arribat molts anys abans.

3. L'administració financera del municipi

L'any 1459 la ciutat rebé una carta de Joan II on s'anunciava que els oficials i ministres de la Casa de la Ciutat, les seves famílies i els seus béns comptaven amb la protecció i salvaguarda del sobirà.³⁸² En la missiva es mencionaven pràcticament tots els càrrecs que nodrien l'administració municipal, entre els quals hi havia els racionals i els seus escrivans, així com *altres racionals de la dita Casa o tinentes les claus de l'archiu de la Taula dels depòsits de la dita ciutat*. Malgrat que aparentment el rei no estava del tot ben assabentat de l'estructura responsable de la gestió de les finances barcelonines, sembla clar que es preocupà perquè els seus protagonistes quedessin també sota la seva custòdia.

Vist el rol dels diferents organismes que decidien l'esdevenir de Barcelona durant el procel·lós regnat de Joan II, ara és el moment de veure qui eren i quines funcions tenien aquells que en controlaven i supervisaven les finances, objecte principal d'aquesta tesi doctoral. Per fer-ho, es dividiran en dues grans seccions: la primera s'ocuparà del clavari i els racionals, responsables directes de la hisenda municipal, i la segona de la Taula de Canvi i els seus treballadors, institució fonamental per a les finances públiques de la ciutat i més enllà.

3.1. El clavari i els racionals

Comencem, doncs, amb els dos oficials que regien l'economia del Consell: el clavari i els racionals. Cap dels dos càrrecs que aquí ens ocupen ha comptat fins ara amb un estudi propi que determinés ben bé quines eren les característiques del seu rol i com va evolucionar al llarg dels darrers dos segles de l'Edat Mitjana. Així doncs, per tal de reconstruir el paper jugat pel clavari i els racionals en el dens entramat municipal, aquest apartat beurà necessàriament de la bibliografia que, encara que sigui tangencialment, ha tractat el tema, així com de la informació continguda en el conjunt de fonts estudiades.

3.1.1. El clavari

Amb l'objectiu marcat en determinar les funcions del clavari, la present secció s'ha estructurat de la següent manera: en primer lloc, es presentaran els trets principals que

³⁸² La carta, datada del 5 de gener a Barcelona, fou traduïda del llatí al català i publicada arreu de la ciutat tres mesos després (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 8, f. 82v-84r, 10-IV-1459).

caracteritzaven l'ofici, per tot seguir centrar el discurs en la figura del tresorer durant el període 1458-1479.

3.1.1.1. Les característiques de la tresoreria municipal

D'entre tots els funcionaris que el Consell barceloní tenia en nòmina, pocs jugaven un paper tan transcendental com el clavari –no en va, era l'encarregat de què tots cobressin el seu sou, per exemple–.³⁸³ Qui era i què feia el tresorer? Amb poques paraules, era l'oficial responsable de les claus de la caixa municipal, terme del qual es creu que en derivava el nom.³⁸⁴ En el cas de Barcelona, Boscà el documenta com a càrrec independent des de 1341, ja que, segons ell mateix explica, fins llavors era el conseller segon qui acostumava a desenvolupar les diferents competències de tresorer.³⁸⁵ Ara bé, Sobrequés i Callicó assenyala la possibilitat que aquesta informació no sigui del tot correcta, ja que documenta l'elecció l'any 1340 d'un clavari, Berenguer Savertés, que no era conseller segon i que tampoc apareix citat al llistat de Boscà.³⁸⁶ Per la seva banda, Orti endarrereix encara més la consolidació de la figura del tresorer, apuntant que durant el període iniciat en 1330 ja passà de ser un oficial nomenat únicament de forma puntual a exercir l'ofici durant llargs períodes.³⁸⁷

El que sí se sap del cert és que, a la Ciutat Comtal, el clavari, càrrec unipersonal sempre en mans d'un mercader,³⁸⁸ era escollit pels consellers i el Trentenari cada dos

³⁸³ Sobre la figura del clavari a Cervera i a Girona, vegeu Verdés Píjuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 128-56; Reixach Sala, *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona, 1340-1440*, 50-65. Del cas gironí és interessant destacar l'existència de dues caixes, una en mans de dit clavari i una altra dita “dels jurats”, que, al contrari del que succeïa a Barcelona amb els diversos comptes del clavari, constituïen “comptabilitats separades amb obligacions distintes i sotmeses a audicions independents” (Albert Reixach Sala, «Municipi, finances i elits locals en una ciutat catalana baixmedieval: Girona (1345-1445)» (Universitat de Girona, 2015), 447, <http://www.tdx.cat/handle/10803/327319>).

³⁸⁴ No a totes les ciutats i viles de la Corona d'Aragó el tresorer municipal rebia aquest nom. A Alcoi, per exemple, també se'l podia anomenar majordom, i a Reus, malgrat documentar-se el terme clavari des de finals segle XIV, aquest no començà a emprar-se per designar el tresorer municipal fins l'any 1429, sent conegut fins llavors com a comuner (Antonio José Mira Jódar, «Administración financiera y contabilidad municipal en Alcoi (siglos XIV-XVI)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 2004), 26; Jordi Morelló Baget, *Reus en el trànsit a la modernitat: fiscalitat i finances d'una vila en vies de creixement* (Reus: Associació d'estudis reusencs, 2003), 27).

³⁸⁵ Boscà, *Memorial històric*, 111.

³⁸⁶ Boscà, 19-20.

³⁸⁷ Orti Gost, «Les premières sources fiscales de la municipalité de Barcelona (1300-1350)», 98.

³⁸⁸ Malgrat que això era l'habitual en la majoria de municipis catalans baixmedievals, hi havia excepcions. Font i Rius apunta que a Vic estava prohibit que el clavari fos un mercader i que en determinades ciutats, com ara Balaguer, Lleida i Reus, exercien el càrrec dues persones alhora. Com veurem, ocasionalment també a Barcelona el tresorer no era un mercader (Josep Maria Font i Rius, «La administración financiera en los municipios medievales catalanes», 221-22).

anys en un dia no fixat del mes de gener per tal que, a partir de l'1 de febrer, exercís les funcions de tresorer.³⁸⁹ Entre elles s'inclouïen tasques de màxima importància, com el cobrament d'impostos i la direcció dels afers financers del municipi. Es tractava, doncs, en paraules de Font i Rius, de l'administrador i comptable dels fons de la ciutat i, en les ciutats que no comptaven amb una Taula de Canvi municipal privada –i, per tant, també a Barcelona fins l'any 1401 si els consellers no n'empraven cap de privada–, el tresorer i custodi dels fons i dipòsits.³⁹⁰ Així mateix, vetllava per l'equilibri entre els ingressos i les despeses del municipi, de forma que en cas de dèficit avançava la quantitat corresponent ell mateix, sent-li reemborsada l'any següent.³⁹¹ A més a més, segons Sobrequés i Callicó, el clavari barceloní ocupava el primer lloc en el Trentenari i en altres juntes municipals.³⁹²

Un cop designat, el flamant tresorer havia de dur a terme una primera i important acció com a nou responsable de les finances municipals: jurar el seu càrrec. De fet, al llarg de la seva administració hauria de fer-ho un total de tres vegades. La primera era *abans que ús de l'ofici, après que és elet*, quan havia de *jurar en poder dels honorables consellers (...) e per observança d'aquells fer homenatge de mans e de bocha*.³⁹³ Les altres dues eren en el marc del Consell de Cent celebrat el dia de Santa Llúcia –13 de desembre– de l'any de la seva elecció i del següent, quan, un cop encetada la nova conselleria, també el prestaven altres oficials, tant reials com municipals.³⁹⁴

El text d'aquest *sagrament e homenatge* del tresorer proporciona una idea força precisa de què s'esperava d'aquest oficial durant el seu regiment, així com quina era la forma considerada idònia per executar-lo. Del segle XV conservem uns quants

³⁸⁹ La data d'elecció no estava fixada durant la segona meitat del segle XV, però sembla que tampoc durant els primers anys de la centúria. Així, per exemple, Galceran de Gualbes va ser escollit clavari el 17 de gener de 1400, mentre que Antoni Bussot ho fou el 14 de gener de 1402 i Benet Sapila el 20 de gener de 1410. De fet, en els capítols sobre el càrrec del clavari escrits al segle XV es deia únicament que “deu fer-se la elecció del dit clavari per consellers e Consell de XXX a les més veus per via de descrutini en lo mes de giner”. Per altra banda, el sistema d'elecció del clavari de Barcelona no era comú a les restants viles catalanes. A Reus, per exemple, eren assignats directament fins l'any 1429, en què l'ofici va començar a ser arrendat. Aquest sistema es mantingué fins al final del segle XV (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1: 82, 94, 165; *AHCB*, 1G, Manuscrits, 75, f. 1r, s.d.; Morelló Baget, *Reus en el trànsit a la modernitat: fiscalitat i finances d'una vila en vies de creixement*, 27-28).

³⁹⁰ Font i Rius, «La administració financiera en los municipios medievales catalanes», 220.

³⁹¹ Font i Rius, 223. A Lleida es prenién mesures més estrictes: si al final de l'exercici el clavari tenia un descobert superior a 400 s.b. era detingut a la Paeria fins que pogués solucionar-ho (Font i Rius, 224).

³⁹² Boscà, *Memorial històric*, 19.

³⁹³ *AHCB*, 1G, Manuscrits, 75, f. 1r, s.d.

³⁹⁴ El 13 de desembre de 1462, per exemple, van jurar el seu càrrec el veguer, el sotsveguer, el batlle, el sotsbatlle, els consellers, els obrers, els advocats, el síndic, el clavari i els jurats del Consell de Cent. Probablement el fet que el primer jurament del clavari es fes únicament davant dels consellers explica que no sigui mencionat als registres de *Deliberacions* (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 77r-78v, 13-XII-1462).

documents que contenen els capítols que el clavari estava obligat a observar durant els dos anys de la seva administració.³⁹⁵ Tots ells es basen, o senzillament modifiquen en major o menor mesura, la coneguda *Consueta*.³⁹⁶ En primer lloc, tenim una còpia no datada dels capítols en un manuscrit on també es troben algunes ordinacions de la Taula de Canvi.³⁹⁷ Per algunes referències del propi text, però, es pot deduir que va ser redactada entre els anys 1420 i 1435, si bé posteriorment s'hi van fer algunes modificacions.³⁹⁸ D'altra banda, conservem també el contingut complet del jurament que féu el clavari Jaume de Sos el desembre de 1433 als registres de *Deliberacions*,³⁹⁹ i per últim una compilació redactada a finals del segle XV o a principis del XVI.⁴⁰⁰

De tots els capítols que jurava el clavari, la majoria feien referència a com se suposava que havia d'exercir el seu càrrec. En primer lloc, el tresorer estava obligat a prometre que no pagaria res si prèviament no havia rebut un albarà de manament dels consellers ordenant-li-ho, el qual havia de ser signat per un d'ells i, a més a més, segellat.⁴⁰¹ Documentar tots els seus moviments era de vital importància, i per aquesta

³⁹⁵ No es tracta d'una enumeració exhaustiva de les fonts on es conté el jurament del clavari, però sí que resulta representativa i una interessant font d'estudi en si mateixa.

³⁹⁶ La *Consueta* es pot trobar transcrita a Ferran Valls Taberner, «La Consueta Municipal de Barcelona de 1389», *Revista Jurídica de Catalunya XXXII* (1925): 335-55. Immediatament després de la publicació del text de Valls Taberner, Agustí Duran i Sanpere endarrerí la datació de la que ell anomena «Consueta nova» fins a 1397 (Agustí Duran i Sanpere, «Notes al marge del "Llibre apellat Consueta"», *Revista Jurídica de Catalunya XXXIII* (1927): 326-33).

³⁹⁷ *AHCB*, 1G, Manuscrits, 75, f. 1r-4v, s.d, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 1. L'interès d'aquest text per a l'estudi del clavari ja va ser remarcat per Sebastià Riera Viader, «Les fonts municipals del període 1249-1714. Guia d'investigació», *Barcelona Quaderns d'Història* 4 (2001): 261. Al mateix volum s'hi van copiar, entre altres, les ordinacions de la Taula de Canvi estudiades per Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi».

³⁹⁸ Els límits cronològics venen marcats pel primer i l'últim paràgraf. En aquell es menciona que el salari del clavari era de 2.600 s.b. anuals, retribució que se sap que el desembre de 1435 va ser reduïda a 2.000 s.b. (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 1, f. 118v-119v, 31-XII-1435). Pel que fa al darrer capítol, fa menció a una mesura aplicada des del dia 9 de març de 1420. Malgrat això, el text conté anotacions laterals clarament posteriors al període principal de redacció.

³⁹⁹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 1, f. 44r-45v, 13-XII-1433, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 2.

⁴⁰⁰ *AHCB*, 1G, Manuscrits, 47. Aquest volum va ser transcrit per Montserrat Bajet Royo, *El jurament i el seu significat jurídic al Principiat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII). Edició de la «Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV»* (Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009), sent les pàgines corresponents al clavari les 136-38. L'autora situa la confecció del manuscrit a partir de 1483, ja que hi apareix mencionada una ordinació municipal d'aquell any (Bajet Royo, 17). Tanmateix, el fet que en detallar el procés d'elecció dels administradors de la Taula de Canvi mitjançant el sistema de la insaculació es mencioni un privilegi atorgat pel rei Ferran II, que per força ha de ser el de 1498, emplaça el text després d'aquell any (Bajet Royo, 173-74).

⁴⁰¹ Segons el manuscrit 75, el segell emprat era l'anomenat «segell manor de la dita ciutat», mentre que els textos restants mencionen tan sols «lo segell de la ciutat». Els únics pagaments que el clavari podia fer sense albarà eren els salaris dels propis consellers i les pensions de censals morts. A aquests el manuscrit 75 afegeix els preus i les prorrates dels censals redimits, a més a més de contemplar la possibilitat que els

raó si els racionals descobrien que el clavari havia pagat res sense comptar amb l'albarà corresponent no li seria *pres en compte*, o el que és el mateix, no podria justificar-se. A part, el tresorer també estava obligat a reclamar una època de totes aquelles despeses que superessin els 100 s.b.,⁴⁰² a no ser que es tractés del pagament d'un dels múltiples salaris ordinaris de la ciutat.⁴⁰³ Tots els documents generats arran de la seva actuació havien de registrar-se a l'escrivania del Consell municipal, de manera que en cas de necessitat es poguessin localitzar ràpidament.⁴⁰⁴

Per tal que l'executiu municipal tingués constància periòdicament de les activitats del clavari, aquest havia de presentar cada determinat període de temps –quatre o sis mesos segons el text consultat– un informe on notifiqués quines quantitats havia de retornar i quines tenia pendents de cobrar dels diners de la clavaria.⁴⁰⁵ Els oficials que havien d'estar assabentats de tots i cadascun dels moviments del tresorer, però, no eren els consellers, sinó els racionals. En principi, un cop per semestre el clavari havia de lliurar-los els seus comptes perquè en fessin la revisió corresponent. En entregar-los el quart i darrer volum, hi hauria d'afegir a més a més un llistat de què i qui devia res a la ciutat, ja que en cas que per algun motiu no ho fes s'arriscava a que els deutes passessin a considerar-se seus propis. Un cop finalitzat l'examen dels racionals, el clavari tancaria definitivament la seva administració tornant-ne els diners sobrats.

Seguidament, segons es conté tant al text de la *Consueta* com al del manuscrit 75, es recalca la impossibilitat que el clavari emprés els diners que rebria com a tal per al seu benefici personal, sinó que hauria de procurar destinar-los *en los affers o negocis de la dita ciutat com pus profitosament porà*. Per evitar qualsevol temptació, tota moneda que anés a parar a les seves mans l'hauria d'ingressar o bé a una taula de canvi

consellers no poguessin fer les cauteles per trobar-se fora de la ciutat. Donat aquest cas, el clavari podria fer pagaments, però eventualment hauria d'aconseguir-ne els albarans.

⁴⁰² A Cervera, en canvi, s'havia d'expedir una època per tot pagament superior a 5 s.b. (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 65).

⁴⁰³ L'únic cas en què aquesta obligació podia no complir-se era si es tractava d'un pagament secret a una persona que no “volgués fermar època, no volent que's sabés ne aparegués que ella hagués reebuda aquella quantitat”. Si això era així, calia que els consellers ho indiquessin en l'albarà manatori, per tal que en fer l'audició de comptes els racionals no reclamessin al clavari l'època inexistent.

⁴⁰⁴ El manuscrit 75 és l'únic que no remarca que aquesta mesura es prenia “perquè la dita ciutat, si mester les havia, les trobàs totstemps pus fàcilment”. Malauradament, no s'ha conservat cap registre d'albarans del segle XV, però sí anteriors i posteriors (AHCB, 1B.XXII, Albarans). En canvi, la sèrie d'èpoques sí que cobreix bona part de Quatre-cents (AHCB, 1B.XXI, Èpoques).

⁴⁰⁵ El manuscrit 75 és l'únic on es diu que el clavari havia de presentar dit informe cada sis mesos, els altres tres mencionen que havia de ser cada quatre.

particular designada pels consellers o bé, a partir de 1401, a la de la ciutat.⁴⁰⁶ Evidentment, i en això tots quatre textos coincideixen, en cas de trobar-se amb algun deutor a la ciutat no s'havia de deixar subornar sota cap concepte, ja fos en forma d'un servei, diners o fins i tot menjar o beguda. De fet, el tresorer havia d'anar amb especial cura amb tots aquells que devien diners al municipi, en particular si eren arrendataris d'imposicions o d'altres rendes. A la *Consueta*, al manuscrit 75 i al jurament de 1433 s'estipulava que el clavari no permetria que se li donessin les quantitats acordades en la subhasta dels drets més de tres mesos tard, a no ser que el comprador disposés d'una llicència signada pels consellers, mitjançant la qual es podria arribar a duplicar aquest temps.⁴⁰⁷ Si es donés la situació que el clavari, sense comptar amb el permís de l'executiu, autoritzés la pròrroga dels deutes més enllà del període fixat, hauria de responsabilitzar-se ell mateix de pagar els interessos i problemes derivats de la tardança.

En els capítols del jurament del clavari s'establien també algunes incompatibilitats amb l'ofici, com ho era formar part de cap companyia, taula de canvi o obrador de draperia. El tresorer tampoc podia prendre part en l'arrendament de cap imposició o qualsevol altra renda municipal, ni en els eixaus pactats amb la ciutat a canvi d'augmentar-ne el preu a les subhastes. En cas que es fessin escriptures derivades de la seva actuació, com ara les corresponents a la venda d'un censal, tenia prohibit cobrar-ne algun percentatge. A més a més, es remarcava que en cap cas, *encara com los consellers que ladonchs seran ho volguessen*, podria exercir el càrrec durant dos mandats consecutius.⁴⁰⁸

Els quatre capítols que s'exposaran seguidament tenen la particularitat que, dels quatre textos consultats, només apareixen al manuscrit 75. El primer fa referència a l'obligació del clavari d'escriure –o fer escriure per una persona de confiança– en un llibre o quadern de paper tots els pagaments que fes i el nom de les persones que els havien rebut. Aquest volum hauria d'estar sempre en poder dels administradors de la Taula de Canvi, i de ben segur havia de servir als responsables del banc per controlar que les despeses del municipi no sobrepassessin els límits establerts. Com no podia ser

⁴⁰⁶ Aquest capítol i l'anterior apareixen ratllats a la *Consueta*, fet que explicaria que no estiguin inclosos ni al text de 1433 ni al manuscrit 47.

⁴⁰⁷ Les úniques excepcions eren les imposicions del pes i les honors: donada la seva lenta recaptació, els arrendataris podien entregar els diners de la compra fins a quatre mesos tard –vuit si es comptava amb un permís dels consellers–. Tots tres textos contemplaven la possibilitat que el Consell de Cent concedís més prolongacions del termini de pagament.

⁴⁰⁸ Sí que podia exercir el càrrec més d'una vegada si no era consecutivament, però, com demostra per exemple el cas de Pere de Muntrós, clavari aparentment durant els biennis 1414-1415, 1418-1419 i 1428-1429 (Boscà, *Memorial històric*, 111).

d'altra forma, la vinculació de la institució de la clavaria amb la Taula era molt estreta. Tant que en un altre d'aquests capítols s'establia que sempre que els seus regidors demanessin al clavari que vengués censals morts fins arribar a determinada quantitat, aquest ho hauria de fer.⁴⁰⁹ Relacionat també amb el deute públic de la ciutat, com s'havia acordat a partir del març de 1420, s'imposava al tresorer la tasca d'emprar cada any 52.000 s.b. per redimir títols de deute, quantitat anteriorment destinada a les obres de les muralles de la ciutat. Finalment, es dedicava un capítol a ordenar al clavari que prengués jurament al porter encarregat d'exigir els deutes de la ciutat.

Per últim, a la *Consueta* i al jurament de 1433 s'inclouen dos capítols omesos als dos manuscrits restants. Un d'ells fa referència a la necessitat que fos el porter de la ciutat el responsable de comunicar a les persones competents que se'ls redimiria un títol de crèdit, de forma que només en absència d'ell es pogués adjudicar aquesta tasca a algú altre. L'altre obligava el clavari a procurar afavorir que aquells a qui se'ls volia lluir un censal es decantessin per mantenir-lo a un interès més baix enlloc de per comprar-ne un de nou, ja que així el municipi s'estalviaria pagar els diners resultats de la documentació generada per la nova venda.

Tal com els quatre textos aquí breument descrits remarquen, l'actuació del clavari havia de quedar enregistrada d'alguna forma per tal que els racionals, responsables de la revisió i liquidació dels comptes, en fessin la corresponent audició.⁴¹⁰ D'aquesta forma sorgien els llibres o comptes de clavaria, confeccionats a partir de la comptabilitat del tresorer. Segons ja quedava establert a la *Consueta* i ha estat assenyalat anteriorment, això havia de dur-se a terme amb una periodicitat de sis mesos, mentre que la formulació de la declaració als consellers cada quatre.⁴¹¹

Aquest sistema, però, va començar a ser qüestionat poc després de l'aparició de la Taula de Canvi de Barcelona, sobre la qual es parlarà més endavant. En 1412 la clavaria tenia un dèficit de 800.000 s.b. i el deute del municipi havia augmentat fins als 126.000 s.b. Tanmateix, els regidors del banc no podien actuar contra aquesta situació pel simple

⁴⁰⁹ Al marge d'aquest capítol s'assenyala que això deixà de fer-se d'aquesta forma arran del redreç de la Taula de Canvi, probablement el de 1468.

⁴¹⁰ Aquest procediment és explicat concisament a Orti Gost, «Les premières sources fiscales de la municipalité de Barcelona (1300-1350)», 96-99. El procés era similar a altres viles, com per exemple Cervera (Pere Verdés Pijuan, «Les sources fiscales et financières des municipalités catalanes aux XIVE et XV siècles. Le cas de Cervera», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez, vol. 1: Étude des Sources (Tolosa: Privat, 1996), 163-65).

⁴¹¹ Font i Rius, «La administración financiera en los municipios medievales catalanes», 223. Al text del manuscrit 75 aquest període és també de sis mesos, però en els restants textos consultats sí que són quatre.

motiu que desconeixien l'estat exacte de les finances municipals, cosa que provocava que fossin conscients del dèficit existent quan ja no es podia fer res al respecte.⁴¹² Calia, doncs, que la Taula fos una institució amb facultat per controlar les finances del clavari, i així s'esdevingué l'any 1412, quan unes noves ordinacions van modificar substancialment la relació entre la clavaria i el banc municipals.⁴¹³ A partir de llavors, els regidors s'encarregarien de procurar que les despeses anuals del tresorer en cap cas superessin els 240.000 s.b., mentre que aquest seria el responsable d'anotar en un llibre tots els pagaments que els taulers haguessin de fer, que després romandria en poder dels administradors. De fet, aquests fins i tot adquirien la competència de poder reclamar als arrendataris d'imposicions morosos els diners deguts en cas que el clavari no ho fes. Finalment, els regidors i escrivans de la Taula tindrien l'obligació de portar un compte o més que permetés al Consell conèixer en tot moment quin era l'estat de les finances del municipi.

Tot i aquestes necessàries limitacions imposades a partir de 1412, queda clara la importància que revestia el càrrec de clavari. No és casual, per exemple, que fos un dels oficials amb un salari més alt, que des de 1454 i fins com a mínim passada la reforma municipal de 1489 era de 1.500 s.b.⁴¹⁴ Tampoc sorprèn que en el marc de les lluites pel poder de la Busca i la Biga el clavari fos, juntament amb els consellers i els administradors de la Taula de Canvi, un dels funcionaris sobre el qual s'exigia una investigació ja en 1451 per veure si *hauran delinquit en lurs officis, a fi que per qui-s pertanyerà sien degudament castigats e punits, e la dita ciutat sia reintegrada*.⁴¹⁵

⁴¹² Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 274.

⁴¹³ Orti Gost, 276.

⁴¹⁴ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 274; Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 68. A la *Consueta* es fixava el salari del clavari en 2.000 s.b., però com ja s'ha dit, abans de 1436 cobrava 2.600 s.b. anuals, als quals s'afegien un cop acabat el seu regiment 433 s. 4 d.b. pels dos mesos que dedicava a revisar els seus comptes amb els racionals, i 275 s.b. més pel compte que havia de portar per fer els pagaments de les pensions del comtat d'Empúries. Des de 1436 i fins a la rebaixa de 1454, en el context del redreç de l'administració fet per la Busca, el clavari va cobrar 2.000 s.b. anuals (Valls Taberner, «La Consueta Municipal de Barcelona de 1389», 351; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 1, f. 118v-119r, 31-XII-1435). L'any 1460 es va plantejar la possibilitat de rebaixar el salari del clavari un cop més, ja que 550 s.b. dels 1.500 que rebia eren en concepte dels censals del comtat d'Empúries, ja redimits. Finalment, però, es considerà que dits diners eren necessaris per a les seves tasques, de manera que la proposta es desestimà (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 101r-101v, 8-VIII-1460, f. 104r, 9-VIII-1460, i f. 107r-108r, 13-VIII-1460).

⁴¹⁵ Es decidí que els encarregats d'investigar els oficials serien els consellers i una comissió de 24, que no podria estar integrada per ningú que hagués estat conseller, administrador de la Taula de Canvi o clavari (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 94v-96r, 17-IX-1451). El gener de 1453, un cop recordada aquesta decisió i davant el fet que molta gent malparlava dels regidors, el Consell de Vint-i-quatre va escollir una comissió de sis perquè ho estudiés degudament (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 46v-47v, 8-I-1453, i f.

També en 1467, ja en plena guerra civil, els comptes dels clavaris van ser curiosament examinats per un dels racionals, Joan Fuster, a qui se li féu aquest encàrrec especial, sobre el qual es parlarà més detalladament en la secció dedicada als oïdors de comptes.⁴¹⁶

3.1.1.2. El clavari durant el regnat de Joan II

Centrant-nos ara concretament en el període comprès entre els anys 1458 i 1479, observem que els clavaris van ser els onze individus continguts en la Taula 2.⁴¹⁷ En general, es tracta d'homes que van participar activament en la vida política municipal durant el regnat de Joan II, fet demostrat per la seva reiterada presència en el Consell de Cent.

Taula 2. Clavaris entre 1458 i 1479

Bienni	Clavari
1458-1459	Pere Desplà
1460-1461	Bartomeu Quintana
1462-1463	Jeroni Sala
1464-1465	Joan Benet Sapila
1466-1467	Guillem Miró
1468-1469	Andreu Amat
1470-1471	Marturià Salvador
1472-1473	Miquel Piquer
1474-1475	Rafel Anglès
1476-1477	Dalmau de Navell
1478-1479	Nicolau Viastrosa

Així, per exemple, Bartomeu Quintana va formar-ne part durant deu anys, concretament en 1458-59, 1461-62, 1467-68, 1470, 1472-73 i 1479, i Guillem Miró onze, en 1461-62, 1465-66, 1468-69, 1471-72, 1474-75 i 1477.⁴¹⁸ D'altres ho feren de forma molt més discreta, com ara Rafel Anglès, que només fou jurat en 1472-73 i 1475-76. Tots ells foren elegits com a representants de l'estament dels mercaders excepte Rafel Anglès i Dalmau de Navell, que apareixen sempre en els llistats corresponents als

51v-52v, 15-I-1453). La comissió inicial de 24, així com el seu escàs èxit, és mencionada a Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 230, 245-46.

⁴¹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 71v-72r, 26-XI-1467.

⁴¹⁷ El llistat dels clavaris de Barcelona entre 1331 i 1480 es troba a Boscà, *Memorial històric*, 111-13.

⁴¹⁸ Els consellers de 1466 tenien molt bona opinió de Miró, tal com deixaren escrit en el seu *Testament*: “sien recordants del bo e virtuos e complit recapte donat per lo honorable en Guillem Miró, clavari de la dita ciutat, en lo exercici de son offici, havent aquell per recomanat en qualsevol coses concernents honor e benefici seu, com certament per los molts beneficis procurats per ell a la dita ciutat aquella li és granment tenguda e obligada”. Anys més tard, fou escollit administrador de la Taula de Canvi (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 20r).

ciutadans honrats.⁴¹⁹ Tal com corresponia, els onze clavaris van ser escollits durant el mes de gener.

De què es van encarregar tots ells mentre van estar al capdavant de la clavaria municipal? Principalment, de procurar ingressar tot el que la ciutat havia de percebre, ja fos mitjançant impostos com per via de vendes de censals, de les quals ells eren els únics responsables. En paraules de l'escrivà del Consell, el clavari *no solament tracte o manege lo cors de la ciutat, mas la ànima e tot lo bé de aquella*.⁴²⁰ Tot i això, la condició de clavari no implicava automàticament l'autorització per vendre títols de deute, sinó que era el Consell de Cent el que havia d'atorgar-li la categoria de síndic necessària per fer-ho, cosa que acostumava a passar poc després de l'inici del regiment de cada tresorer.⁴²¹ Com que en el moment en què el clavari venia un censal el que estava fent era endeutar-se en nom de tots els habitants de la ciutat de Barcelona, la cerimònia mitjançant la qual se'l dotava de la capacitat de dur-ho a terme era pública i anunciada com a tal:

Tothom qui vulle veure fermar lo sindicat a l'honorable clavari de la ciutat de Barchelona per vendre censals, sia de matí a la plaça del palau major del rey de la dita ciutat, hon, Déu volent, lo dit sindicat se fermarà a les graus del dit palau.⁴²²

Tenint en compte que el clavari era el responsable de procurar per la salut de les finances de la ciutat, no sorprèn que de tant en tant s'hagués d'adreçar al Consell per tal de reclamar millores en el sistema de la recaptació dels impostos, per exemple. Una d'aquestes ocasions va ser en 1463, quan Jeroni Sala va presentar una queixa al consistori per informar dels freqüents fraus que es cometien amb les imposicions i drets de la ciutat a la zona de la marina. Per evitar el contraband en una àrea de difícil vigilància com era la costa barcelonina, el Trentenari va aprovar el mes d'agost l'elecció d'un guarda.⁴²³ Semblantment, en 1470, després que Marturià Salvador expliqués als jurats del Consell que els ingressos provinents del dret del cabeçatge

⁴¹⁹ En les eleccions recollides als registres de *Deliberacions* no s'esmenta per què en 1474 i en 1476 el clavari escollit no va ser un mercader, com era habitual, sinó un ciutadà honrat (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 29r-29v, 18-I-1474; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 14r, 24-I-1476).

⁴²⁰ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 24, f. 19v-20v, 9-I-1478.

⁴²¹ Així, per exemple, a Andreu Amat, escollit clavari el 27 de gener de 1468, se li va concedir el poder de vendre censals el 18 de febrer següent (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 99v, 18-II-1468).

⁴²² *AHCB*, 1B.IV, *Ordinacions*, 8, f. 186v, [VIII-1462]. La cerimònia es dugué a terme poc després que la ciutat decidís fer una substancial emissió de censals per recuperar part dels diners destinats a la campanya de la Bandera de Barcelona, que havien estat bestrets per la Taula.

⁴²³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 8v, 6-VIII-1463.

havien disminuït dramàticament degut a la decisió del mostassà de reduir els preus de venda de la truja i el porc, l'assemblea acabà determinant suspendre totes les ordinacions i bans del mostassà.⁴²⁴ Tampoc era estrany que l'opinió del clavari fos reclamada en assumptes que, malgrat no dependre directament d'ell, sí que tenien relació amb l'exercici del seu càrrec, com era el personal de la Casa del Pes de la farina. Així, en 1466, un cop escoltats els parers tant del tresorer com de l'administrador de les places, el Trentenari va decidir mantenir els treballadors de dita institució de la forma en què estaven en aquell moment.⁴²⁵

La situació extraordinària en què es trobava immersa la ciutat durant aquells anys va propiciar que els clavaris haguessin d'encarregar-se de més tasques de les habituals. Per aquest motiu, quan el maig de 1465 el Consell va aprovar la imposició de nous drets destinats a l'anomenada subvenció dels cavalls,⁴²⁶ cosa que repercutia directament en la quantitat de feina del tresorer, l'assemblea va modificar el seu salari i el d'alguns altres càrrecs. D'aquesta forma, segons quedà establert, el clavari rebria cada any 500 s.b. de més fins que els flamants impostos desapareguessin.⁴²⁷ Vora cinc anys després, l'abril de 1470, el Consell determinà que Francesc Desplà fes de missatger o porter del clavari, de manera que així pogués alleujar-lo una mica de la feina que li suposava la gestió dels impostos creats per a la ja mencionada subvenció.⁴²⁸ A totes aquestes responsabilitats s'hi sumà en 1471 encara una altra. El febrer d'aquell any el Consell va decidir eliminar el càrrec de receptor dels emoluments de la Batllia General, que costava a la hisenda barcelonina 1.500 s.b. anuals en concepte de retribucions i comportava molt pocs beneficis degut als elevats deutes que dita institució tenia amb la ciutat, de més de 160.000 s.b. Així doncs, es va acordar que les funcions d'aquest receptor serien adjudicades al clavari, el salari del qual, tanmateix, romandria inalterat.⁴²⁹ No va ser fins el novembre de 1472, un cop acabada la guerra contra Joan II, que es proposà que de

⁴²⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 83v-84v, 5-XI-1470.

⁴²⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 151r-151v, 26-XI-1466.

⁴²⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 15v-16r, 16-V-1465.

⁴²⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 20v, 31-V-1465. Malgrat el que s'acordà aquest dia, ni als registres de *Deliberacions* posteriors ni en cap dels pagaments consignats als llibres de clavaria es menciona o es reflecteix aquesta decisió.

⁴²⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 34r-34v, 17-IV-1470; *AHCB*, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 85r-86r, 17-IV-1470. El salari que rebria el porter per dur a terme aquesta tasca, que seria de 600 s.b. anuals, es pagaria amb els diners provinents de la pròpia subvenció.

⁴²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 58v-61r, 21-II-1471. De fet, s'establí que el clavari rebria el sou del receptor, però que li seria descomptada dita quantitat del seu propi salari, de forma que, a la pràctica, cobraria el mateix que abans: "e que lo dit clavari que ara és e en lo sdevenidor serà de la dita ciutat haje lo salari acustumat de la dita receptoria, e que de aquell salari que lo dit clavari acostume haver de les peccúnias de la ciutat li sie levada tanta quantitat quanta haurà del salari de la dita receptoria".

nou la receptoria de la Batllia General funcionés a banda de la clavaria, si bé el seu encarregat hauria de rebre un sou substancialment inferior a l'anterior, de només 500 s.b.⁴³⁰

Per últim, encara que caigui ja fora del regnat de Joan II, no podem acabar sense assenyalar que el final del segle XV va portar de mans de Ferran II un canvi en el procés d'elecció del clavari: la insaculació.⁴³¹ El privilegi de 1498 establí que el nom del tresorer entrant seria extret d'una bossa especial de *clavaris*. A més a més, es fixà que aquest procediment s'efectuaria en un dia concret, el de Sant Antoni, el mateix en què s'escollien els administradors de la Taula de Canvi. La resta de característiques del càrrec, però, van romandre inalterades.

Aquest canvi no comportà que durant la centúria següent el clavari deixés de ser una figura sovint qüestionada. Les acusacions de negligència, sovint compartides amb el racional, eren habituals. Així, segons Dantí, *la mala gestió del clavari i del racional es posava de manifest en el poc rigor de les anotacions, eren pagades algunes pensions de censal i salaris per duplicat, no es coneixien els balanços, no es tancaven els comptes i, per tant, no n'era possible la comprovació.*⁴³² Dantí, doncs, qüestiona l'optimisme de Vicens respecte al redreç de Barcelona que s'hauria iniciat durant els últims anys del segle XV i s'alinea en canvi amb Pierre Vilar, culpant *una certa connivència de la classe dirigent i la inèrcia d'una estructura perfilada ja en el segle XV*, de la qual el clavari en seria una peça clau, de la incapacitat manifesta de la Ciutat Comtal per sanejar les seves finances al llarg del 1600.⁴³³

3.1.2. Els racionals

En parlar del clavari i de la seva estreta connexió amb la Taula de Canvi ja s'ha apuntat que aquest oficial no era l'únic del que depenia el bon funcionament de la hisenda barcelonina, sinó que, de fet, la seva estructura es completava amb els racionals. Aquests també tenien un paper transcendental en la gestió de les finances municipals, ja que eren els interventors de l'activitat del tresorer, de qui havien d'examinar i liquidar els comptes regularment, i de les altres administracions municipals.⁴³⁴ Tot seguit es

⁴³⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 100v-101v, 2-XI-1472.

⁴³¹ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 294.

⁴³² Jaume Dantí Riu, «La hisenda municipal de la ciutat de Barcelona al segle XVI: el miratge del redreç», *Pedralbes: revista d'història moderna* 13 (1993): 511.

⁴³³ Dantí Riu, 512.

⁴³⁴ Font i Rius, «La administración financiera en los municipios medievales catalanes», 225.

comentaran els atributs principals del càrrec, així com el seu estat particular entre els anys 1458 i 1479.

3.1.2.1. *Les característiques de la intervenció municipal*

El racional barceloní era un oficial força original en el marc dels municipis catalans, perquè unia en tan sols figura el que tradicionalment eren dos oficis diferents: el del racional pròpiament dit, en essència un supervisor de les finances, i el dels oïdors de comptes, amb una funció fiscalitzadora.⁴³⁵ De fet, si bé el racional es documenta en l'àmbit reial des del final del segle XIII, en el municipal no ho és fins la centúria següent, quan la complexitat creixent de les finances urbanes provocà que en algunes viles les funcions més limitades dels oïdors no resultessin suficients.⁴³⁶ En paraules de Font i Rius:

Esta sustitución en la función inspectora de la hacienda municipal, de los Oidores o comisión colegiada por un oficial o funcionario más técnico podía reflejar la necesidad sentida evidentemente en las grandes ciudades, como eran Barcelona y Valencia, de institucionalizar aquella función, dándole una mayor independencia y eficacia en su cometido, atendido el volumen realmente extraordinario de sus operaciones en comparación con ciudades o villas de importancia secundaria.⁴³⁷

És en aquest marc que el novembre de 1325 es constata per primera vegada el nomenament de dos racionals per part del Consell de Barcelona,⁴³⁸ a la qual després seguiren altres ciutats del Principat, com ara Manresa, Lleida, Cervera i Tarragona. La majoria de localitats, però, van mantenir el sistema dels oïdors, força més simple.⁴³⁹

⁴³⁵ Jordi Morelló Baget, «La intervención de las cuentas municipales: la actuación de los oïdors en Reus y Valls (siglos XIV-XV)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 2004), 259. Per a un major aprofundiment sobre aquesta figura i el paper que jugava en l'entramat econòmic municipal, vegeu Pere Verdés Pijuan, «Le contrôle de la gestion financière des villes catalanes au bas moyen âge: la comptabilité du racional», en *Le pouvoir de compter et décompter. Formes et logiques des comptabilités entre XII et XVI siècle*, ed. Armand Jamme (Roma: École française de Rome) (en premsa); Verdés Pijuan, «Los libros del racional de Manresa (1408-1412): la clave de un sistema financiero municipal».

⁴³⁶ Morelló Baget, 259. Tot i això, Morelló assenyala que ambdós càrrecs no tenien perquè ser excloents, tot citant Turull Rubinat, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval: règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, 433-34.

⁴³⁷ Font i Rius, «La administración financiera en los municipios medievales catalanes», 228-29.

⁴³⁸ Batlle i Gallart et al., *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals*, 421-22.

⁴³⁹ Morelló Baget, «La intervención de las cuentas municipales: la actuación de los oïdors en Reus y Valls (siglos XIV-XV)», 260-61. El mateix Morelló comenta que, aparentment, al Camp de Tarragona únicament Reus tingué racional, si bé només durant un any (1474). Pel que fa a Girona, aquest càrrec probablement no va aparèixer fins al segle XVI (Reixach Sala, «Municipi, finances i elits locals en una ciutat catalana baixmedieval: Girona (1345-1445)», 482, n. 1439).

Probablement el fet que a la Ciutat Comtal el càrrec de racional fos bicèfal ja des dels seus inicis i fins a l'últim quart del segle XV fou una conseqüència directa de l'aglutinament de funcions que singularitzava aquest oficial a la capital.⁴⁴⁰

Però quines eren ben bé aquestes tasques? Com s'ha indicat, la més important era la supervisió dels comptes municipals per tal de conèixer-ne la situació i poder actuar al respecte, arribant a poder oposar-se a les despeses que consideressin excessives o difícils de justificar.⁴⁴¹ Les conclusions resultants del seu examen eren anunciades als consellers mitjançant un albarà testimonial, que incloïa un sumari d'ingressos i despeses i havia d'estar segellat amb el timbre dels racionals.⁴⁴²

D'igual forma que en cas del clavari, un dels documents que millor il·lustra quines eren les tasques dels racionals és el seu jurament. Al contrari que per al tresorer, la seva variabilitat al llarg del segle XV fou gairebé inexistent, de manera que si ens fixem en els textos inclosos a la *Consueta*, al jurament de 1433 i al manuscrit 47 de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, veurem que són pràcticament idèntics.⁴⁴³ Segons l'homenatge que cada any prestaven els racionals, juntament amb el seu escrivà s'havien d'ocupar d'*oïr, examinar e finir* els comptes de la ciutat.⁴⁴⁴ El fet que es tractés d'un càrrec col·legiat facilitava la mobilitat dels que l'ocupaven, de forma que, donat el supòsit que un d'ells hagués de deixar temporalment la ciutat per assumptes personals, hi estaria autoritzat sempre que comptés amb una llicència atorgada pels consellers. A més a més, en una anotació posterior a la redacció original de la *Consueta* es diu que el dia 2 de març de 1406 l'executiu, un cop escoltats els arguments dels racionals, que tenien problemes amb el seu escrivà perquè aquest afirmava que no formava part de les seves atribucions redactar la conclusió dels comptes, va donar la raó

⁴⁴⁰ Tot i que el normal era que fossin dos, en 1332 es van nomenar tres racionals i en 1338 un racional i un escrivà (Batlle i Gallart et al., *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals*, 441, 450).

⁴⁴¹ Font i Rius, «La administración financiera en los municipios medievales catalanes», 225.

⁴⁴² Font i Rius, 228. L'autor cita Roustit, «La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIVe siècle», 58-62.

⁴⁴³ Valls Taberner, «La Consueta Municipal de Barcelona de 1389», 347-48; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 1, f. 48v-49r, 16-XII-1433 (vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 3); Bajet Royo, *El jurament i el seu significat jurídic al Principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII). Edició de la «Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV»*, 142-43.

⁴⁴⁴ És significatiu el fet que en consultar el manuscrit de la *Consueta* s'observa que el text original deia que això havien de fer-ho “almenys III dies la setmana”, observació que posteriorment fou ratllada i corregida per “continuaran les examinacions dels comptes tant com serà necessari”.

a aquells i va manar deixar-ne constància en dit document.⁴⁴⁵ Finalment, en el jurament comprès en el manuscrit 47 s'inclou una referència als comptes de l'escrivà de les obres que no apareix als altres dos.

Per tal de dur a terme correctament les seves tasques, els racionals mantenien uns registres propis, que derivaren en la necessitat d'administrar un autèntic arxiu financer denominat la Casal del Racional.⁴⁴⁶ Gràcies a tota la informació que tenia a la seva disposició, l'escrivà dels racionals esdevingué la persona idònia per responsabilitzar-se de la redacció del *Manual de novells ardots* o *Dietari de l'antic Consell barceloní*, on s'enregistraven per a la posteritat diversos esdeveniments de rellevància per a la ciutat, particularment, però no sempre, aquells que havien suposat alguna despesa.⁴⁴⁷ D'aquesta forma, més enllà de les seves tasques relacionades amb la hisenda, o, més ben dit, precisament per elles, l'ofici del racional acabà sent l'encarregat de la memòria de la ciutat. Trobem diversos exemples d'aquest fet, si bé aquí se n'esmentaran només un parell. El primer és de gener de 1436, quan s'organitzava el funeral d'Elionor d'Alburquerque, vídua de Ferran I i mare d'Alfons el Magnànim i de Joan II, que havia mort a Medina del Campo. Generat el dubte de quins oficials havien de vestir gramalles i caperons de drap de bruneta, es veié que tradicionalment eren els consellers, els cònsols, els obrers, el clavari, l'escrivà del Consell i el dels racionals, i els verguers, *als quals clavari e scrivans pertanyie per dret de lurs officis, segons fou trobat en lo arxiu o casa del racional*.⁴⁴⁸ El novembre de 1458, quan al Consell es discutia quin tipus de celebracions s'havien d'organitzar a la ciutat per commemorar la propera entrada del flamant rei Joan II, succeí quelcom similar.⁴⁴⁹ Per tal de dirimir-ho, Joan Oliver, notari de la Casa del Racional, es va dirigir als jurats per llegir-los què s'havia preparat en les entrades dels monarques precedents. Un cop fet això, l'assemblea va estar d'acord en celebrar uns actes que seguissin el model de l'entrada l'any 1412 de Ferran d'Antequera, pare del nou sobirà.⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Valls Taberner no inclogué en la seva transcripció aquesta anotació, que es troba al f. 13v de la *Consueta*.

⁴⁴⁶ Verdés Pijuan, «Le contrôle de la gestion financière des villes catalanes au bas moyen âge: la comptabilité du *racional*».

⁴⁴⁷ Com s'ha esmentat anteriorment, els 49 volums dels dietaris del Consell cobreixen el període entre 1390 i 1839 i van ser editats en 23 toms entre 1892 i 1975.

⁴⁴⁸ Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 65-66.

⁴⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 56v, 3-XI-1458. Sobre l'entrada de Joan II, vegeu Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)».

⁴⁵⁰ La comparació entre les entrades de Ferran I i de Martí l'Humà és l'objecte de l'estudi de Miguel Raufast Chico, «¿Un mismo ceremonial para dos dinastías? Las entradas reales de Martín el Humano

Ja s'ha vist que el paper dels racionals no es limitava únicament a l'audició de comptes, sinó que de fet consistia més aviat en controlar tot allò relacionat amb les finances municipals. És aquesta funció més genèrica la que sovint els veiem exercint en el Consell de la ciutat, com quan el novembre de 1466 el Trentenari aprovà la petició presentada en un memorial dels racionals de què el rebedor del forment que s'entrava a Barcelona per vendre'l fos també l'encarregat del que s'introduïa per a consum propi, de manera que hi hagués únicament un rebedor i un llibreter encarregat de fer les anotacions corresponents.⁴⁵¹ El gener de 1467 trobem un exemple semblant, quan el consistori, escoltat un nou memorial redactat pels racionals, acordà alguns canvis en la gestió de les obres que eren competència del drassaner.⁴⁵² En general, les reponsabilitats dels racionals envers les finances del municipi facilitaven que el govern tingués sempre bona cura de parar esment al seu criteri en totes aquelles qüestions relacionades amb la gestió tant dels ingressos com de les despeses de la ciutat.

3.1.2.2. Els racionals durant el regnat de Joan II

Al contrari del que hem vist amb el clavari, on les referències al regnat de Joan II eren més anecdòtiques, la caracterització del racional s'enriqueix molt amb l'estudi detallat de la documentació corresponent al regnat d'aquest últim monarca, en gran mesura gràcies a les ordinacions que reformaven el càrrec. La Casa del Racional no només la conformaven els propis racionals, sinó que hi havia més personal que hi treballava. Així doncs, durant el període 1458-1479 a dita oficina s'hi trobaven els dos racionals, sempre mercaders, els noms dels quals apareixen detallats a la Taula 3; l'escrivà, que durant tot aquell temps fou el notari Joan Maians, i un servidor, el també notari Jaume Martí, encarregat de convocar tots els que havien de retre-hi comptes. A aquests s'hi sumava un segon servidor compartit amb el clavari i la Taula de Canvi, fins l'any 1476 el mercader Guillem Ramon de Santamaria i a partir de llavors Ramon Valla, que s'ocupava dels deutors amb aquestes institucions. Tot i que els altres membres de la Casa del Racional exercien el seu càrrec de forma vitalícia, o fins que hi hagués algun motiu –ja fos de salut o polític– que ho desaconsellés, els racionals mateixos només ostentaven aquest títol de forma bianual. Ara bé, mai coincidien els mateixos auditors durant els dos anys de regiment, ja que anualment se n'escollia un al

(1397) y Fernando I (1412) en Barcelona», *En la España Medieval* 30 (2007): 91-130. L'episodi protagonitzat per Joan Oliver és mencionat a Raufast Chico, 97-98.

⁴⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 150v, 25-XI-1466.

⁴⁵² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 169v-170v, 14-I-1467.

Consell de Cent celebrat el dia de Santa Llúcia, de forma que cada racional exercia sempre amb dos col·legues diferents: un “veterà” el primer any i un “aprenent” el segon.

Taula 3. Racionals entre 1458 i 1479

	Racional sortint	Racional entrant
1458	Miquel Ferran	Benet Samer
1459	Benet Samer	Francesc Salvador
1460	Francesc Salvador	Mateu Savall
1461	Mateu Savall	Joan Fuster
1462	Benet Samer ⁴⁵³	Gabriel Mora
1463	Gabriel Mora	Nicolau Gual
1464	Nicolau Gual	Macià Just
1465	Macià Just	Joan Bruc
1466	Joan Bruc	Joan Fuster
1467	Joan Fuster	Galceran Cortès
1468	Galceran Cortès	Francesc Cardona
1469	Francesc Cardona	Joan Aguilar
1470	Joan Aguilar	Joan Alba
1471 ⁴⁵⁴	Joan Alba	Francesc Ferrer
1472 ⁴⁵⁵	Francesc Ferrer	Guillem Grau
1473	Francesc Ferrer	Guillem Grau
1474	Francesc Ferrer	Mateu Gual
1475	Francesc Ferrer	Mateu Gual
1476	Francesc Ferrer	Joan Alba
1477	Francesc Ferrer	Joan Alba
1478	Francesc Ferrer	Guillem Grau
1479	Francesc Ferrer	Guillem Grau

El salari que rebien els diferents oficials de la Casa del Racional era, evidentment, divers. Així, mentre que cada auditor ingressava 1.000 s.b. anuals; l'escrivà n'obtenia 1.200; el sevidor, 440, i Santamaria i Valla, 720, als quals s'afegien 100 s.b. més un cop l'any en concepte de vestidures.⁴⁵⁶ Durant el regnat de Joan II, sembla que només en

⁴⁵³ El setembre de 1461 Joan Fuster, veient que “per negocis seus propis ocupat no pot al present fer continua residència en les hores acostumades en la present casa del Racional”, fou substituït per Francesc Salvador, que ja coneixia l'ofici. Per aquesta raó, el desembre de 1461 s'escolliren dos racionals, Samer i Mora, i no un (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 391).

⁴⁵⁴ Els racionals de 1471 no van ser escollits el desembre de l'any anterior, com era habitual, sinó que es va acordar que Francesc Ferrer, conseller, seria el substitut de Joan Aguilar a finals de novembre (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 91v-94r, 26-XI-1470).

⁴⁵⁵ El desembre de 1471 només va ser escollit Guillem Grau, ja que l'any anterior Ferrer havia estat nomenat a perpetuïtat, fins que fos destituït pel Consell. Per aquesta raó, a partir de 1472 les parelles de racionals, formades per Ferrer i un altre mercader, es mantingueren dos anys (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 12v-15r, 13-XII-1471).

⁴⁵⁶ El sou que rebien els racionals deuria ser considerat força just, ja que malgrat que l'any 1408 era de 600 s.b. anuals –la mateixa quantitat que apareix anotada a la *Consueta*–, l'any 1429 ja era de 1.000 s.b., i no es té notícia que fos modificat en cap altre moment del segle XV (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 32, f. 152r, 9-VII-1408; Valls Taberner, «La Consueta Municipal de Barcelona de 1389», 346). És possible que

una ocasió es va acordar modificar alguns d'aquests sous, concretament els dels racionals i el de l'escrivà. Va ser el maig de 1465, el mateix moment ja anteriorment mencionat en què s'augmentà el salari del clavari, quan es decidí que tant els racionals com l'escrivà cobrarien 400 s.b. més cada any en virtut de les seves noves obligacions derivades dels impostos recentment aprovats.⁴⁵⁷ L'augment cessaria quan ho fessin les taxes corresponents.

La Casa del Racional va viure bastants canvis durant els anys del regnat de Joan II, alguns dels quals van ser força significatius. El primer incident que va afectar-la va ocórrer poc després d'esclatar el conflicte civil, el setembre de 1462. El Trentenari i la Setzena van haver d'acceptar la proposta dels consellers que Nicolau Gual substituís Bernat Samer com a racional, ja que aquest, malgrat el jurament que l'impedia marxar de la ciutat sense l'autorització de l'executiu, feia molt de temps que no es trobava a Barcelona, *abandonant-ne lo servey de son offiçi, en lo qual servey fins açí és stat molt necligent*.⁴⁵⁸ No es tenen notícies posteriors de Samer, però és probable que, davant la situació candent en què estava la ciutat, optés per fugir-ne.⁴⁵⁹

Ara bé, els problemes que planaven sobre els racionals anaven més enllà d'aquest succés, que no deixa de ser merament anecdòtic. Al *Testament* dels consellers de 1463 l'executiu sortint anotà un missatge molt revelador al respecte:

Ítem, com l'offiçi del racional de la dita ciutat sia lo centre hon se colen totes les aygües de la dita ciutat e vuy sia mal servit e sia molt necessari que y sia provehit, per ço és posat ací a

l'augment a 1.000 s.b. estigui relacionat amb la queixa presentada pel racional Jaume Palou el novembre de 1423, en la qual deia que “per lo dit servey ell exposant no pot entendre en altres affers ne adquerir sino lo dit salari, del aqual atesa la poca quantitat de aquell no pos sustentat en alguna manera la sua vida, ans li cove viura pobrament e miserable” (Baldrich Fortuny, «El gobierno de la ciudad de Barcelona en la época de Alfonso V el Magnánimo (Desde el año 1416 hasta el año 1432)», 125). En canvi, el de l'escrivà a principis de segle era més elevat, de 1.500 s.b., i se li rebaixà a finals de la dècada de 1480 a 1.000 s.b. (Laura Miquel Milian, «Controlar los salarios públicos en tiempos de crisis: las retribuciones municipales en la Barcelona del siglo XV», en *Trabajar en la ciudad medieval europea*, ed. Jesús Ángel Solórzano Telechea i Arnaldo Sousa Melo (Logroño: Instituto de estudios riojanos, 2018), 206).

⁴⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 20v, 31-V-1465. Igual que en el cas ja mencionat del clavari, tampoc en el dels racionals ni en el del seu escrivà consta als llibres de clavaria que cobressin en cap moment aquest augment de salari. Tanmateix, a les ordinations sobre els racionals fetes el maig de 1466, que seran referides tot seguit, s'esmenta que els racionals cobraven “lo salari antich” i “les XX lliures que los són stades afegides”. Tenint en compte que a l'acord del Consell es mencionà que d'aquests 400 s.b., 200 s.b. provindrien del dret de la bolla assignat a la ciutat per la Diputació i els restants 200 s.b. dels béns de la ciutat, és possible que dita quantitat no es consignés al compte ordinari del clavari (*AHCB*, 1B.IV, Ordinations, 9, f. 72v-74r, 20-V-1466).

⁴⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 28r-28v, 1-IX-1462.

⁴⁵⁹ No era la primera vegada que Samer exercia el càrrec de racional, sinó que ja ho havia estat durant el bienni 1458-1459. És possible, doncs, que simpatitzés amb les idees de la Busca i que fos això el que l'empenyés a deixar la ciutat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 11, f. 168r, 13-XII-1457; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 79r, 13-XII-1458).

memòria als honorables consellers de prop sdevenidors que donen obre ab tot acabament que al dit offici sia entès e redreçat, com sia molt necessari e-n altra forma se'n poria seguir gran dan a la dita ciutat.⁴⁶⁰

Sembla, doncs, que l'estat de l'ofici del racional, la importància del qual per al correcte funcionament del municipi era expressada amb una metàfora d'allò més clara, distava molt de ser l'òptim. Tot i la urgència que traspua aquesta entrada, l'executiu de 1464 no va fer res al respecte, i no fou fins el juny de 1465 que el Consell va resoldre que una comissió de vuit treballés amb els consellers per tal de *metre en ordre l'offici dels racionals, lo qual no stave ab aquell ordre que era necessari a benefici de la ciutat*.⁴⁶¹ Aquest primer comitè no deuria complir la seva funció de la forma esperada, ja que mig any després se'n creà un altre amb el mateix propòsit.⁴⁶² La feina feta per aquesta nova comissió degué ser l'embrió de les ordinacions aprovades pel Trentenari el maig següent,⁴⁶³ en el text de les quals quedava ben palès què les havia motivades:

Com per experiència sia stat vist e trobat que en los dies passats, per algunes necligèncias e tarditats de continuació de l'exercici del dit offici de racional, molt[s] dels comptes dats als dits racionals se són aderreriats e no feta conclusió e exhaminació de aquells comptes, ans los dits comptes de moltes anyades passades, causant-ho les dites necligèncias e tarditats, són romasos confusos e no examinats, en gran de la ciutat.⁴⁶⁴

Així doncs, les ordinacions constistien en un seguit de mesures amb l'objectiu principal de canviar una situació que posava en entredit la hisenda municipal. En primer lloc, es regulava l'horari de feina dels auditors i el seu escrivà, que entre el 15 de setembre i finals de febrer haurien de ser a la Casa del Racional des d'abans de les 8 del matí i fins les 12 del migdia, i de les 2 fins a les 5 de la tarda o fins que es fes fosc. En canvi, de l'1 de març a mitjans de setembre haurien d'entrar a treballar a les 7 del matí per sortir a dos quarts d'onze, i de nou a les 2 per acabar la jornada a les 6 del vespre. En cas d'incompliment no justificat, es perdria el salari íntegre dels dies en què tal falta s'hagués produït, i serien els propis membres de la Casa del Racional els encarregats de

⁴⁶⁰ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 3r.

⁴⁶¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 25r-25v, 26-VI-1465.

⁴⁶² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 66v-67r, 7-I-1466. Mentrestant, els consellers anotaren al *Testament* de 1465 que l'augment de 400 s.b. aprovat el maig d'aquell any no s'entregués als racionals fins que "lo dit offici dels dits racionals sia més en orde, e fins lo dit orde sia fet no·ls pot ésser desempetxada cautela del creximent del dit salari" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 13r).

⁴⁶³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 86v, 20-V-1466.

⁴⁶⁴ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 72v-74r, 20-V-1466.

vigilar els horaris dels seus col·legues. La nova jornada laboral que s'imposava a l'ofici del racional evidència que ambdós càrrecs –racionals i escrivà– es concebien i pensaven com a uns de dedicació a temps complet. Ara bé, això no deuria impedir l'existència i el manteniment dels seus probables altres negocis, particularment en el cas dels racionals, que com s'ha dit només exercien durant dos anys.

Seguidament, les ordinacions establien el temps màxim que els racionals podien emprar per tal de dur a terme les diverses audicions de comptes que eren de la seva competència, prohibint a l'escrivà del Consell que redactés la cautela corresponent al seu salari fins que no ho haguessin fet. Així, els oïdors tindrien sis mesos per auditar els llibres del clavari un cop aquest els hagués entregat, i tres per als d'imposicions i els d'altres administracions. Això sí, tots els responsables d'alguna de les dites administracions havien de procurar entregar als racionals els seus comptes abans que passessin quinze dies des de la fi del seu regiment per tal que tot aquest procés fos el màxim d'àgil possible.

Per últim, les ordinacions procuraven un control més directe sobre l'ofici dels racionals per part de l'executiu. No més tard d'un mes després de la seva elecció, els consellers havien de decidir quin d'ells s'encarregaria d'anar a la Casa del Racional com a mínim una hora un dia a la setmana –si bé preferiblement en serien dos– per veure quins comptes estaven examinant en aquell moment i si complien amb allò establert.

Aquestes estrictes disposicions no van ser del tot ben rebudes.⁴⁶⁵ Poques setmanes després de la seva aprovació, el Consell es va veure forçat a obligar Joan Bruc, un dels racionals d'aquell any, a jurar les ordinacions emprant *aquelles forces e compulsions que serà vist als honorables consellers*, ja que es negava a fer-ho.⁴⁶⁶ Ara bé, malgrat la seva aparent duresa, les ordinacions de 1466 van tenir un efecte limitat. Així sembla demostrar-ho el fet que el novembre de 1470, els consellers, *cogitants en qual forma lo offici del racional de la present ciutat, en lo qual va quasi tota la endreça de aquesta ciutat, fos més en altre ordre que vuy no stà*, proposessin al Trentenari que el conseller

⁴⁶⁵ Tot i així, els consellers d'aquell any es congratulaven de la feina feta en redactar el *Testament*, tot remarquant que “en deu consellaries passades és stat posat en testament lo offici dels honorables racionals e de lur scrivà ésser redreçat e més en dagut orde, e mijancant bo adjutori divinal ells, consellers, ab lo consell ordinari de XXXII, hagen més lo dit offici en bo e dagut orde” (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 17v-18r).

⁴⁶⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 92r-92v, 12-VI-1466. Aquest desencontre amb el Consell no va evitar que el desembre d'aquell mateix any, un cop acabat el seu regiment com a racional, fos escollit jurat del Consell de Cent.

tercer d'aquell any, el mercader Francesc Ferrer, exercís el càrrec de racional. L'argument emprat per justificar aquest suggeriment era que havien pensat *que en alguna forma aquell* [l'ofici del racional] *no pot ésser ben endreçat sinó que sia donat a algun que sia persona honesta e ben sufficient en dites coses.*⁴⁶⁷ Els membres de l'executiu no només proposaven un candidat de la seva absoluta confiança, sinó que a més a més Ferrer hi romandria *a beneplàcit de la ciutat*, és a dir, de forma indefinida, mentre que l'altre racional, que es mantindria en el càrrec fins el desembre de 1471, sí que seguiria fent la rotació bianual habitual. La proposta es va derivar al Consell de Cent, que la passà de nou al de Trenta-dos,⁴⁶⁸ i finalment fou aprovada dos dies després d'haver-se presentat.⁴⁶⁹ D'aquesta forma, Francesc Ferrer, personatge no precisament aliè a la política ni a la gestió econòmica municipal, ja que a més a més de ser conseller aquell any havia estat un dels administradors de la Taula de Canvi entre 1467 i 1468, esdevenia racional perpetu en una situació d'excepció.⁴⁷⁰

Francesc Ferrer no va ser l'única persona de la Casa del Racional que va gaudir de bona fama durant els anys de la guerra entre els membres del Consell. Tal com s'ha mencionat breument en parlar del clavari, el novembre de 1467 s'acordà que Joan Fuster, que llavors acabava el seu regiment com a racional, s'encarregaria, juntament amb els propers racionals, de l'examen dels comptes dels tresorers, a més a més dels de l'administració de la farina i els dels pallolers.⁴⁷¹ A canvi dels seus serveis, que evidentment sobrepassarien el poc temps que li restava de càrrec, rebria 1.100 s.b., si bé la meitat d'aquesta quantitat no li seria entregada fins que no hagués acabat la tasca adjudicada. A més a més, s'apuntava la necessitat que jurés un cop més, com era habitual en els racionals, que *bé e feelment ell se haurà en la exhaminació dels dits comptes, no donant lloch a prechs, donatius ne subornacions que offertes li fossen per rehó de la exhaminació dels dits comptes*. El Consell probablement va quedar satisfet

⁴⁶⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 92r-94r, 26-XI-1470. La notícia també és recollida a Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 498.

⁴⁶⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 96r-98v, 27-XI-1470.

⁴⁶⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 99v-100v, 28-XI-1470. Bruniquer anotà a les seves *Rúbriques* aquesta insòlita decisió, tot dient que "essent los dos Racionals de la Ciutat biennals, feren lo hu dells ad beneplacitum per que convenia estigues ferm" (Carreras i Candi i Gonyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 14).

⁴⁷⁰ Ferrer va ser un dels dos racionals de la ciutat fins l'estiu de 1485, quan, "per ésser ell avençat en dies e per consegüent mal dispost en servir lo dit offici", ja que li fallava la vista, va anunciar que hi renunciava. Tres dies després, el Consell de Cent va escollir el seu substitut, el mercader Bartomeu Quintana, si bé sense indicar si el regiment del nou racional seria bianual o no. Ferrer va cobrar el seu darrer salari com a racional el desembre d'aquell any (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 27, f. 184v-185r, 27-VII-1485, i f. 185v-186v, 30-VII-1485; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 103, f. 119r, 16-XII-1485).

⁴⁷¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 71v-72r, 26-XI-1467.

amb la feina de Fuster, ja que dos anys després, un cop liquidada la mencionada revisió de comptes,⁴⁷² li va encarregar que examinés els de l'administració del comtat d'Empúries feta pel difunt Miquel de Guixar arran d'una petició del seu hereu.⁴⁷³ Aquest cop Fuster estava completament allunyat de la seva antiga posició a la Casa del Racional, de forma que la petició del Consell s'ha d'entendre per força com una clara mostra de confiança en la seva feina. Tanmateix, això no fou suficient per facilitar que se li satisfessin els seus treballs. El novembre de 1470 el Consell rebutjà la petició de Fuster en què demanava que se'l pagués per la seva missió envers els comptes de Guixar,⁴⁷⁴ i sembla que no va ser fins vora un any més tard que es va acceptar entregar-li com a compensació vuit quarteres de forment del palloler i 30 florins corrents –330 s.b.–.⁴⁷⁵

Els canvis en l'ofici del racional no es van limitar al període de la guerra. En 1483, en el marc de l'ambiciós projecte de reforma promogut per la conselleria de Pere de Conomines, es va proposar el reajustament dels salaris percebuts pels funcionaris municipals. Entre els oficials afectats hi havia un dels racionals, el càrrec del qual es pretenia suprimir, i l'escrivà, a qui es volia rebaixar 200 s.b. el salari i igualar-lo així al que ja cobraven els racionals.⁴⁷⁶ Els motius al·legats per justificar aquestes retallades eren que, tenint en compte que la major part dels impostos de la ciutat estaven arrendats, els funcionaris de la Casa del Racional tenien menys feina, i per tant ja n'hi havia prou amb només un auditor. Finalment en 1483 el *redreç* no va arribar a culminar-se, però era només qüestió d'uns pocs anys.

Ja s'ha indicat que Francesc Ferrer va mantenir el càrrec fins que ell mateix hi renuncià l'estiu de 1485, i que ràpidament el Consell va procurar trobar-li un substitut, Bartomeu Quintana.⁴⁷⁷ El desembre d'aquell any, doncs, només s'escollí un racional, que malgrat no indicar-se a l'acta continguda a *Deliberacions* se sobrentenia que

⁴⁷² El setembre de 1469 el Consell va acceptar la petició de Fuster de què se li paguessin els 50 florins – 550 s.b.– que li faltava rebre a canvi dels seus serveis, cosa que indica que ja els havia culminat (*AHCB*, 1B.II, 18, f. 165v-166r, 19-IX-1469).

⁴⁷³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 170v-171r, 14-X-1469.

⁴⁷⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 19, f. 93v-95r, 26-XI-1470.

⁴⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 20, f. 138v-140r, 18-IX-1471. Al registre només es diu que se'l compensa per la seva tasca examinant els 24 comptes de l'administració del comtat d'Empúries, però probablement són els corresponents al període de Guixar.

⁴⁷⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 26, f. 186r-186v, 16-VIII-1483. Vicens, que estudià detingudament la conselleria de Conomines, ja documentà la intenció de suprimir un dels racionals (Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 262).

⁴⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 27, f. 185v-186v, 30-VII-1485. La notícia apareix també a Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1894, 3: 49.

treballaria juntament amb Quintana, tal com sí es menciona al *Dietari* del Consell.⁴⁷⁸ En 1486 no es nomenà cap auditor, probablement perquè cap d'ells havia acabat el període habitual de dos anys de regiment del càrrec. Tanmateix, aquesta situació canvià el desembre de l'any següent, quan tampoc aparegué cap racional entre els oficials elegits el dia de Santa Llúcia. Llavors sí que es trencà l'aparent normalitat que havia imperat fins al moment en l'ofici del racional, com el seu propi escrivà s'ocupà de deixar per escrit al *Dietari* del Consell en l'entrada del 13 de desembre de 1487: *Aquest dia se costumava fer eleccio de Racional, e no fou feta e axi noy ha sino I Racional e lo scriva del racional.*⁴⁷⁹ Aquesta situació no va ser regulada *de iure* fins vora un any després, quan els consellers van presentar al Trentenari una proposta que, un cop més, tenia per objectiu fer disminuir les despeses municipals.⁴⁸⁰ En ella s'inclouïa la supressió d'un dels racionals i la rebaixa de 100 s.b. del salari de l'escrivà –passaria a cobrar 1.100 s.b.–, si bé s'assenyalava que, de fet, els consellers ja *havien levat un dels racionals*. L'únic que faltava, doncs, era la ratificació del Consell de Cent, que l'atorgà diligentment aquell mateix dia tot *agrahint molt la bona intenció e voluntat que los dits consellers han hauda en lo benefici de la dita ciutat.*⁴⁸¹

Finalment, en 1489, en el context de la gran reforma municipal d'aquell any, s'aprovà el pla per a la Casa del Racional que s'havia ideat sis anys enrere. Així, a partir d'aquell moment es retribuïria a l'escrivà amb el mateix que a l'únic racional que quedava, 1.000 s.b. anuals, fent valer de nou l'argument que la majoria dels impostos s'arrendaven.⁴⁸² Menys de deu anys més tard, arribà a la Casa del Racional un altre canvi transcendental: la implantació de la insaculació. D'aquesta manera, a partir de 1498 el racional passaria a ser escollit de la bossa dels consellers quarts –la dels mercaders–, mentre que l'escrivà ho seria d'una d'on també s'extrauria l'escrivà dels obrers.⁴⁸³

Malgrat tot, sembla que l'entrada al segle XVI no va comportar l'estabilització de l'ofici del racional. Tal com s'ha dit en parlar del clavari, el racional també va ser acusat

⁴⁷⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 28, f. 10v, 13-XII-1485; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 3: 51.

⁴⁷⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 3: 66. Efectivament, el febrer de 1488 només es pagà el salari d'un racional, Bartomeu Quintana (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 107, f. 130r, 18-II-1488).

⁴⁸⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 29, f. 58r-58v, 25-XI-1488.

⁴⁸¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 29, f. 59v-60v, 25-XI-1488; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1894, 3: 71. Al Consell de Cent es digué que els consellers havien suprimit un racional perquè era “superfluu e no freturave a la ciutat, la qual li pagave de salari L lliures”. A més a més, s'acceptà la proposta que els 2.200 s.b. anuals estalviats amb les mesures aprovades servissin per redimir censals.

⁴⁸² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 29, f. 144r, 25-XI-1489.

⁴⁸³ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 295.

repetidament de no complir degudament amb les seves tasques, si bé en el cas que aquí ens ocupa es van prendre mesures més contundents per tal de corregir-ho. L'any 1545 es dugué a terme un nou redreç del racional, segons el qual se l'obligava a tenir actualitzats tots els seus llibres, però aparentment tampoc llavors s'obtingué el resultat desitjat. Vuit anys després el racional intentava excusar la seva manca de diligència, tot atribuint-la a la gran quantitat de feina que tenia. Per aquest motiu, s'acabà creant la figura de l'ajudant del racional, encarregada d'assegurar-se que l'audició de comptes es dugués a terme, així com de fer el seguiment de la Taula de Canvi.⁴⁸⁴

Tal com s'ha anat veient al llarg de les darreres pàgines, el clavari i els racionals eren elements clau en el funcionament municipal, ja que de la seva actuació conjunta depenia el correcte estat de la hisenda del consistori. No en va, tots dos càrrecs comptaven amb una normativa curosa, que en delimitava clarament les funcions i n'establia les obligacions principals. Tot i així, tant durant el regnat de Joan II com abans i després es documenten nombroses queixes i desajustos en la seva actuació, particularment en el cas dels racionals i durant la guerra civil. Això provocà que el Consell hi incidís en diverses ocasions, sovint amb un èxit relatiu o, si més no, força efímer, vistes les acusacions de descontrol reiterades en el temps. Només el canvi en el sistema de rotació bianual dels racionals sembla haver tingut cert èxit, si fem cas a la seva prolongada vigència. Així doncs, aparentment fou necessari deixar de banda les mesures tradicionals de control –ordinacions de caràcter més restrictiu, bàsicament– i modificar directament els trets més bàsics del càrrec per tal d'obtenir resultats satisfactoris, encara que només fos a curt i mitjà termini.

3.2. La Taula de Canvi

La Taula de Canvi, l'última institució que resta per tal de culminar aquesta presentació del variat entramat municipal responsable de les finances de la capital catalana durant el segle XV, és probablement la més original de totes i l'única nascuda durant aquella mateixa centúria. Per una banda, en aquest aparat en repassarem la història fins l'inici del conflicte amb Joan II, moment en què, com veurem més

⁴⁸⁴ Dantí Riu, «La hisenda municipal de la ciutat de Barcelona al segle XVI», 511.

endavant, la relació de la Taula amb la hisenda barcelonina fou explotada al màxim. Per l'altra, se'n reconstruirà l'estructura per tal de veure com funcionava una dels organismes més originals de la Barcelona baixmedieval.⁴⁸⁵

3.2.1. Origen i desenvolupament del banc municipal

Per conèixer els orígens de la Taula de Canvi cal remuntar-se fins al Tres-cents, un període crucial per al desenvolupament de les finances urbanes a Catalunya. Tot resumint un procés llarg i complex ràpidament, en primer lloc convé remarcar que durant aquells anys les peticions de subsidis per part del rei van esdevenir més freqüents, i les sumes requerides més altes i, per tant, més difícils de pagar. La via tradicional per obtenir els diners per tal de cobrir-les era insuficient davant d'aquesta nova realitat, de forma que les ciutats van haver de buscar noves formes de satisfer les seves contribucions. Va ser llavors quan, sota l'atenta supervisió del monarca, es va optar per l'emissió de deute públic com a mitjà per aconseguir ràpidament i efectiva les quantitats necessàries. Aquest sistema, sobre el qual s'aprofundirà més endavant, consistia bàsicament en la venda d'una renta vitalícia –violari– o perpètua –censal mort–, a canvi de la qual el comprador rebia cada any una pensió que es calculava mitjançant un tipus d'interès.⁴⁸⁶

El nou mètode va tenir un èxit molt considerable. La primera gran emissió de deute públic va ser en 1343-1344, i deu anys després ja s'havia consolidat del tot.⁴⁸⁷ A partir d'aquell moment, el mercat del deute va romandre relativament estable, sobretot gràcies

⁴⁸⁵ Al llarg dels anys s'han dedicat uns quants estudis a la Taula de Canvi de Barcelona. Vegeu, per exemple, Abbott Payson Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, vol. 1 (Cambridge: Harvard University Press, 1943); Gaspar Feliu i Montfort i Anna M. Adroer, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la Caixa de Barcelona* (Barcelona, Caixa de Barcelona, Obres Socials i Culturals, 1989); Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi»; Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*; Laura Miquel Milian, «La estructura del primer banco público de Europa: la Taula de Canvi de Barcelona (siglo XV)», *Medievalismo* 29 (2019): 297-321.

⁴⁸⁶ La bibliografia que s'ha escrit sobre aquest tema és ben abundant, i bastanta s'anirà mencionant al llarg d'aquest apartat i dels dedicats específicament al deute barceloní. Per ara, basti assenyalar que es pot trobar una explicació concisa d'aquest fenomen a Manuel Sánchez Martínez, *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV)* (Vic, Girona: Eumo, Universitat de Girona, 1995), 126-29.

⁴⁸⁷ Manuel Sánchez Martínez, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003), 315-16. L'any 1333 ja es documenta la voluntat del Consell de Barcelona de vendre violaris, arribant a crear una comissió a tal efecte. Tanmateix, no se sap si finalment l'emissió es dugué a terme (Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 264).

a les lleis vigents, que n'asseguraven la viabilitat legal.⁴⁸⁸ Altres motius rere la seva creixent importància, més enllà de les obligacions derivades d'haver de pagar les guerres del rei, van ser les necessitats de les pròpies ciutats. Aquestes eren, essencialment, la construcció de muralles i l'abastament de cereal, si bé en moltes universitats hi havia encara un problema afegit: el finançament del mateix deute, que començava a semblar estar fora de control.⁴⁸⁹ Tot això provocà un creixement exponencial de l'endeutament municipal entre la dècada de 1350 i els primers anys del segle XV, com pot observar-se a la Taula 4.

Taula 4. Evolució del deute públic durant la segona meitat del s. XIV⁴⁹⁰

Localitat	c. 1360	c. 1385	c. 1400
Barcelona	3.181.149,1 s.b.	5.919.087,8 s.b.	7.782.699,3 s.b.
Cervera	291.796,8 s.b.	1.005.098,0 s.b.	1.334.092,0 s.b.
Valls	155.000,0 s.b.	339.985,0 s.b.	447.492,0 s.b.
Sant Feliu de Guíxols	29.850,0 s.b.	124.219,1 s.b.	181.270,5 s.b.

Per tal de lluitar contra aquesta situació es van implementar diverses estratègies, com ara emprar formes de crèdit a curt termini, l'emissió de títols a un interès més baix, un major control de les despeses acompanyat de l'augment o creació d'impostos, o la contractació de companyies financeres, però cap d'elles va obtenir els resultats esperats.⁴⁹¹ Durant aquells anys moltes ciutats i viles catalanes van veure's forçades a

⁴⁸⁸ A aquesta se li sumava la justificació teològica, aspecte molt discutit durant el segle XIV. Són diverses les obres que van tractar la licitud de la usura en general, i del deute consolidat en particular, entre les quals es troba el *Pulchriorum allegationes super contractivis censualium*, editat a Josep Hernando Delgado, «El contracte de venda de rendes perpètuas i vitalícies (censals morts i violaris) personals i redimibles (amb carta de gràcia). El tractat d'autor anònim "Pulchriorum allegationes super contractivis censualium" (segle XIV). Edició i estudi del text», *Arxiu de Textos Catalans Antics* 11 (1992): 137-79. Del mateix autor és un resum més recent sobre aquest tema, que es troba a Josep Hernando Delgado, «Les controvèrsies teològiques sobre la licitud del crèdit a llarg termini», *Barcelona Quaderns d'Història* 13 (2007): 213-38.

⁴⁸⁹ L'any 1360 a Barcelona es parla de "los violaris venuts dins lo present any per pagar les pensions degudes per los censals morts e los violaris que la Ciutat fa" (Flocel Sabaté Curull, «La insolvència municipal a la segona meitat del segle XIV», en *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, ed. Manuel Sánchez Martínez (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1999), 261). En aquest sentit, Pere el Cerimoniós va aprovar l'any 1363 una pragmàtica autoritzant únicament la venda de nous censals morts i violaris per tal de rescatar títols amb un interès més alt, si bé tingué poc èxit (Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 268; Pere Verdés Pijuan, «Barcelona, capital del mercat del deute públic català», *Barcelona Quaderns d'Història* 13 (2007): 292).

⁴⁹⁰ Pere Orti Gost i Pere Verdés Pijuan, «The Crisis of Public Finances in the Towns of Late Medieval Catalonia (1350-1500)», en *XLVII Settimana di Studi. Le crisi finanziarie: gestione, implicazioni sociali e conseguenze nell'età preindustriale* (Florència: Firenze University Press, 2016), 202.

⁴⁹¹ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 270.

negociar amb els seus creditors per tal de reduir els tipus i, fins i tot, en alguns casos es van haver de decretar suspensions de pagaments.⁴⁹²

És en aquest context que féu la seva aparició triomfal la Taula de Canvi. Barcelona era una de les ciutats que més patia els problemes derivats d'aquest recurs descontrolat al crèdit públic. La capital de Catalunya era també la capital del deute català,⁴⁹³ i la seva importància i preponderància en aquest sentit van esdevenir any rere any més evidents. Cap a finals del segle XIV, l'elevat deute i els problemes financers resultants havien constituït un problema que el Consell barceloní havia de solventar tan aviat com fos possible. Enmig d'aquestes circumstàncies, l'abril de 1400 un grup de ciutadans va suggerir la creació d'un banc municipal, que finalment es materialitzà el 20 de gener de 1401.⁴⁹⁴ Un dia abans es va dur a terme un acte simbòlic: l'acceptació per part del conjunt de la ciutadania de Barcelona de garantir els dipòsits de la flamant Taula de Canvis i Comuns Dipòsits. En altres paraules, la garantia del nou banc era la riquesa de tots els habitants de la ciutat.⁴⁹⁵ Naixia així la primera taula municipal de la Corona d'Aragó, però no l'única: poc després se n'obririen a Perpinyà (1404) i a València (1407), si bé aquesta darrera va tancar nou anys més tard.⁴⁹⁶ No fou fins al segle XVI que es podien trobar com a mínim tretze taules al llarg de la Corona, la majoria d'elles situades al Principat.⁴⁹⁷

Quines eren les funcions i les possibilitats que oferia la Taula de Canvi municipal? En primer lloc, va passar a ser el banc on s'havien d'ingressar tots els dipòsits forçosos, és a dir, aquells capitals immobilitzats per ordre judicial, ja fossin per marmessories,

⁴⁹² Orti Gost, 271.

⁴⁹³ Aquesta expressió ja va ser usada en el títol de l'anteriorment citat text de Verdés Pijuan, «Barcelona, capital del mercat del deute públic català».

⁴⁹⁴ El procés de creació de la Taula de Canvi és detallat a Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 35-38.

⁴⁹⁵ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 272-73.

⁴⁹⁶ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 60. No és la intenció d'aquesta recerca introduir-se en el debat de si la Taula de Barcelona fou el primer banc públic d'Europa o no. En tot cas, es remet a les afirmacions del propi Feliu i les de Felloni, un dels principals estudiosos del Banco di San Giorgio de Gènova, que comenta que «Come banco pubblico medievale, [San Giorgio] fu il primo in Italia ed il secondo un Europa dopo la *Taula de cambi* di Barcellona» o «Nel 1408, intento, ad imitazione di quanto s'era fatto nel 1401 a Barcellona, l'Ufficio di San Giorgio aveva creato un banco pubblico, ossia un'azienda sottoposta al controllo pubblico e specializzata nell'attività bancaria, che nel suo genere fu la seconda in Europa (dopo quella di Barcellona) e la prima in Italia» (Feliu i Montfort, 9-10; Giuseppe Felloni, «L'archivio della Casa di San Giorgio di Genova (1407-1485) ed il suo ordinamento», *Atti della Società Ligure di Storia Patria. Nuova Serie* XXIV (XCVIII) (1986), 1: 356; Giuseppe Felloni, «Il Banco di San Giorgio ed il suo archivio: una memoria a più valenze», *Scritti di Storia Economica*, Atti della Società Ligure di Storia Patria, Nuova Serie, XXXVIII (CXII) (Gènova, 1999), 461-62)

⁴⁹⁷ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 61.

tuteles, curadories o altres administracions similars.⁴⁹⁸ De fet, qualsevol persona o institució podia tenir un compte a la Taula de la ciutat, si bé per fer-ho havia d'estar conforme amb dues de les seves premisses bàsiques: la prohibició de donar crèdit a ningú que no fos el tresorer del Consell i el fet que tots els dipòsits eren a interès zero. Malgrat aquestes possibles contrapartides, la Taula oferia altres serveis i avantatges que podien empènyer els barcelonins a decidir-se a obrir-hi un compte, com eren la teòrica certesa que la seva riquesa es trobava en un lloc segur i la facultat de fer transferències i pagaments de forma ràpida, còmoda i fàcil. D'aquesta manera, els fons de la Taula només podien emprar-se per finançar el compte del clavari de la ciutat i, sempre que fos possible, redimir deute públic.⁴⁹⁹ Tanmateix, hi havia cert risc: l'ús freqüent del crèdit de la Taula podia arribar a generar un deute municipal capaç d'arruinar-la.⁵⁰⁰ Per tal d'evitar tots aquests problemes potencials, que en part derivaven de la gran importància que ràpidament adquirí la Taula com a institució ciutadana, convenia que fos regulada curosament.

Va ser per aquest motiu que l'any 1412 es van escriure unes ordinacions, l'objectiu principal de les quals era definir la relació entre la Taula i la clavaria municipal. A partir d'aquell moment, els ingressos obtinguts mitjançant els diferents impostos indirectes de la ciutat –imposicions– quedaven assignats a determinades despeses, i els administradors de la Taula de Canvi esdevenien quelcom similar a uns interventors, amb poder real sobre quant podia pagar-se cada any. Tal com comenta Pere Orti, les ordinacions van suposar un gran canvi tant a nivell polític com financer, ja que eren força semblants al que actualment es considera un pressupost públic.⁵⁰¹ Totes aquestes modificacions van propiciar la consolidació de la Taula a la ciutat, fet que sembla demostrat per la decisió presa per la Diputació del General un any més tard de dipositar-hi també els seus fons.⁵⁰²

Les ordinacions de 1412 van ser aparentment força exitoses, de manera que no van ser modificades en profunditat fins 1436. El motiu rere les noves disposicions d'aquell any va ser que, malgrat que gràcies a les regulacions de 1412 el consistori havia

⁴⁹⁸ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 273.

⁴⁹⁹ Feliu i Montfort i Adroer, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la Caixa de Barcelona*, 30-31.

⁵⁰⁰ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 274.

⁵⁰¹ Orti Gost, 274-76.

⁵⁰² Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 47.

aconseguit reduir el deute, els seus ingressos havien disminuït anàlogament, i per tant calia estudiar i aprovar un nou pressupost que s'adequés a la situació del moment.⁵⁰³ Una de les conseqüències més clares a nivell documental d'aquestes noves ordinacions va ser la reorganització que a partir de llavors s'observa en els llibres del clavari municipal. Així, enlloc de la distribució emprada fins llavors consistent en detallar primer tots els ingressos i seguidament les despeses, ambdós amb les subdivisions corresponents als diferents conceptes, els llibres van passar a seguir curosament el pressupost de la Taula per tal que resultés més fàcil complir-lo.⁵⁰⁴ A la pràctica, això volia dir que el tresorer consignava cada apartat d'ingressos seguit de la despesa a la qual estava adjudicat.

Més enllà dels canvis als que es va haver de sotmetre, sembla que el triomf de la Taula va ser innegable. Gràcies als informes adjuntats obligatòriament pels racionals als llibres del segon semestre de cada any entregats pel clavari, coneixem quin era el capital amb què comptava el banc municipal, és a dir, la suma de la moneda comptant que hi havia ingressada i del deute contret pel consistori.⁵⁰⁵ Lamentablement, només es conserven els balanços fets el 31 de gener dels anys 1438, 1439, 1442, 1443, 1449 i 1451, però mostren una progressió prou interessant. En 1438 els dipòsits de la Taula eren de 1.811.636 s., 10 d.b., que afegits al deute contret pel municipi resultava en un capital total de 3.502.942 s., 4 d.b. Tretze anys després, els dipòsits ascendien a 4.888.495 s., 7 d.b., i sumant-s'hi el deute municipal esdevenien 7.508.500 s., 11 d.b.⁵⁰⁶

Malgrat no tenir dades sobre el volum de capitals gestionats per la Taula a partir de 1451, les mesures preses des de llavors i fins l'esclat de la guerra civil catalana indicarien que el banc gaudia de bona salut. Sembla clar que ni tan sols els rumors que recorrien la ciutat el gener de 1454, que van precedir la reforma monetària d'Alfons el

⁵⁰³ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 277. Els administradors de la Taula mostraven sovint molt zel en el compliment estricte de les ordinacions. Particularment paradigmàtic va ser el cas que es donà a finals de 1452, quan van rebutjar efectuar cap pagament que passés pel compte del clavari degut a la mesura presa pel Consell d'eliminar un diner de la imposició de la carn, cosa que creien que anava en contra de les ordinacions de la Taula. Vista la gravetat de la situació, el Consell de Cent va haver de suspendre la rebaixa de l'impost fins que una comissió esbrinés si realment podia dur-se a terme (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 42v-43r, 19-XII-1452). Aquest incident és narrat en el context del conflicte entre la Busca i la Biga a Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 228-29.

⁵⁰⁴ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 278. Vegeu un exemple de l'organització dels llibres del clavari abans de 1436 a Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaria (1414)».

⁵⁰⁵ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 278. La confecció d'aquests informes fou disposada a les ordinacions de 1436.

⁵⁰⁶ Orti Gost, 280.

Magnànim i van empènyer molts ciutadans a la Taula de Canvi per tal de retirar els dipòsits que hi tenien, van aconseguir fer-la trontollar.⁵⁰⁷ De fet, el gener de 1460 els administradors del banc municipal es dirigiren als consellers per dir-los que, donada la gran quantitat de diners que hi havia, *sens perill algú podien quitar de les dites peccúnies comunes de X fins en XVM lliures, fahent assignació de les pensions dels çensals qui remuts serien a la dita Taula.*⁵⁰⁸ Finalment el Trentenari acordà que es lluïssin 400.000 s.b. de censals, que se sumarien a aquells que es reintegressin gràcies als diners sobrers del compte del clavari.

Així doncs, va ser en gran part gràcies a la bona salut de la Taula que es va aconseguir controlar el deute públic, cada cop més reduït i caracteritzat per unes taxes d'interès baixes i per mantenir-se preferiblement en mans de ciutadans de Barcelona i d'institucions assistencials. Ara bé, cal tenir en compte que en realitat l'endeutament del municipi no havia disminuït tant, ja que una part important del mateix s'havia convertit en crèdit proporcionat per la Taula.⁵⁰⁹ En aquest sentit és interessant mencionar l'entrada que des de 1454 es repetia any rere any en el *Testament* dels consellers:

Ítem, com en la relació de la Taula del Cambi de la dita ciutat qui és stada feta als consellers e prohòmens, segons és stat acostumat quescun any, se mostre que la ciutat és granment deutora a la dita Taula, e quescun any lo deute creix en gran quantitat, e si no y és provehit se'n poria seguir gran inconvenient a la dita ciutat, per ço és posat açí a memòria als honorables consellers de prop sdevenidors que ab gran diligència e cure, e ten prestament com poran, entenguen en descàrrech del dit deute, car combinades les rebudes e dates que fa la dita ciutat del compte del clavari reste poch quescun any; en tant que la ordinació feta en lo passat que la dita reste se convertís certa part en lo dit deute de la dita Taula, si per altre cap no y és provehit continuadament creixerà lo dit

⁵⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 165r-166v, 3-I-1454. Els administradors de la Taula estaven preocupats perquè davant les notícies que arribaven de Nàpols “moltes gents vendrien a la dita Taula per levar les peccúnies que tenen en aquella, e si no y era provehit se'n seguiria una gran evacuació de peccúnies a la dita Taula”. A l'assemblea d'aquell dia es destacà a més a més l'important paper del banc, ja que “abans que la dita Taula fos posada, la dita ciutat devia moltes peccúnies en gran summa e havia grans càrrecs, e après, per mijà de la dita Taula, lo deute principal e encara los càrrecs de aquella són baixats en gran summa”. Sobre els orígens d'aquesta devaluació monetària i les mesures preses pel govern de la Busca al respecte, vegeu Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 230-36, 285-93.

⁵⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 25v-26r, 28-I-1460. Menys de quatre anys abans ja s'havia fet una proposta semblant, dient que “és cert que en la Taula del Cambi de la ciutat, per gràcia de Déu, ha tanta moneda de les peccúnies comunes com may hi fos, de què no se'n segueix aquell fruyt perquè la dita Taula fou posada, ço és, que se'n pogués plavir per rembre censals morts que la dita ciutat fa” (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 168v-169r, 16-X-1456). En 1458 es debaté el tema un cop més emprant termes gairebé idèntics (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 9v-10v, 24-IV-1458).

⁵⁰⁹ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 281.

deute. És pensat, per ço, que alguns drets qui són consignats a la dita Taula, finida aquella consignació hi fossin assignats.⁵¹⁰

El Consell va proposar diverses mesures per tal de tornar el que devia a la Taula, com ara augmentar o fer renéixer algun impost.⁵¹¹ Així doncs, aparentment el bon estat del banc de la ciutat no anava de la mà amb el de la hisenda municipal, o, més aviat, la Taula es mantenia en òptima salut malgrat la situació força més precària de la clavaria.⁵¹² Més de 50 anys després de la seva obertura, la Taula de Canvi de Barcelona s'havia consolidat com una de les institucions claus no només del govern urbà, sinó de tota la capital catalana. No en va, era considerada *un joell molt bell de aquesta ciutat*,⁵¹³ així com font de fama no només a Barcelona o al Principat, sinó també *en les parts estranyes e remotes*.⁵¹⁴

3.2.2. Estructura de la Taula

El següent aspecte que cal tractar en aquesta primera secció dedicada a la Taula de Canvi durant el segle XV és el de la seva organització i estructura.⁵¹⁵ A dia d'avui encara no s'ha dut a terme un estudi per explicar qui treballava realment al banc municipal en cada moment de la seva dilatada història. Per senzilla que fos la composició inicial de la Taula, és evident que els seus responsables ràpidament deurién adonar-se que per tal de gestionar la magnitud de feina derivada d'una institució com la que aquí ens ocupa calia que els regidors comptessin amb l'ajuda de diversos oficials auxiliars, d'importància cabdal. Certament, per a l'etapa inicial de la Taula, Bruniquer

⁵¹⁰ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1460, f. 4v-5r. Convé recordar que la conselleria que escriví el *Testament* de 1454 fou la primera controlada per la Busca, i que una part important del seu programa consistia en procurar pel sanejament de la hisenda municipal. Un de les seves fonts de preocupació era el descobriment fet per la comissió encarregada d'investigar els comptes de la clavaria de la ciutat i de la Taula de Canvi entre 1447 i 1452, que va trobar que el municipi devia al banc 1.940.000 s.b. D'aquests, 1.580.000 s.b. estaven assignats a algun impost i es tornarien en vint-i-cinc anys, mentre que els 360.000 s.b. restants no estaven consignats a cap ingrés. A això s'afegia un deute de 3.100.000 s.b. per compres de forment (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 226).

⁵¹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 121r-122r, 3-VIII-1456.

⁵¹² No en va, malgrat tractar-se la Taula d'una institució municipal hi havia certs límits que l'executiu i el Consell havien de respectar, tal com demostren els juraments dels seus càrrecs. Aquests incloïen un capítol que els prohibia obligar els taulers o els escrivans a fer "dites a algunes persones de més quantitats que no hauran en la Taula del Cambi de la dita ciutat" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 78r, 13-XII-1462).

⁵¹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 23v-24r, 19-VI-1448, citat a Batlle i Gallart, 1: 226, n. 89.

⁵¹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 165v, 3-I-1454.

⁵¹⁵ Una primera versió d'aquest apartat es pot trobar a Miquel Milian, «La estructura del primer banco público de Europa: la Taula de Canvi de Barcelona (siglo XV)».

menciona dos regidors, màxims responsables de la institució, i un escrivà.⁵¹⁶ Per la seva banda, Feliu, basant-se en les ordinacions per ell situades en 1405, identifica els dits regidors, dos o tres escrivans, que tindrien al seu càrrec els llibres de la Taula, i un pesador de florins.⁵¹⁷ Ara bé, aquest llistat de personal, més aviat esquet, no deixa de ser teòric i, en qualsevol cas, vàlid únicament per a un període de temps limitat. El principal objectiu d'aquest apartat, doncs, és establir exactament quins càrrecs depenien de la Taula de Canvi durant el seu primer segle d'història per tal d'entendre de forma més precisa el seu *modus operandi* quotidià, tant pel que fa al funcionament habitual com a les disfuncions que de tant en tant afectaven el banc: des de problemes per falta de personal o queixes per salaris considerats massa baixos fins a frauds o malversacions dels dipòsits.

Si bé és indubtable que la pèdua de certa documentació, com ara les primeres ordinacions de la Taula, dificulta aquesta tasca notablement, altres fonts ens proporcionen notícies sobre el personal del banc municipal. Aquestes són els registres de *Deliberacions*, on s'inclouen els nomenaments de càrrecs; els llibres de clavaria, on es consignen els pagaments dels salaris corresponents, o els pocs llibres conservats de la pròpia Taula. Seguidament, tot partint de les dades incloses en les fonts esmentades i amb l'ajuda de la bibliografia existent, s'intentarà reconstruir l'organigrama dels treballadors de la Taula de Canvi, parant especial atenció a les transformacions esdevingudes al llarg del regnat de Joan II.

3.2.2.1. Els administradors

Els administradors de la Taula de Canvi, també anomenats regidors o taulers,⁵¹⁸ eren sempre dos, un membre de l'estament dels ciutadans i un del dels mercaders. La seva presència com a dirigents del banc està documentada des de l'inici de la institució, tal com mostra l'entrada del 20 de gener de 1401 del *Manual de novells ardots: Aquest dia fo posada e assegurada per la ciutat de Barchinona taula de cambi en la lotge nova per descarregar la dita ciutat de la qual taula foren regidors los honrats en Miquel Roure et en Guillem Colom.*⁵¹⁹

⁵¹⁶ Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 75. Aquesta informació és recollida per Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, 1: 70.

⁵¹⁷ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 44.

⁵¹⁸ Feliu i Montfort, 43.

⁵¹⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1892, 1: 87. Feliu assenyala que Miquel Roure compartia nom i cognom amb un dels consellers de Barcelona d'aquell any, si bé ho atribuï al fet que probablement eren parents. Tanmateix, al segon llibre de clavaria d'aquell any es diu clarament que

Segons les citades ordinacions de 1405, el càrrec dels regidors havia de ser bianual, de forma que el seu regiment començaria el 20 de gener de cada any senar.⁵²⁰ Veiem que això es complí com a mínim al principi de l'existència de la Taula, ja que el 20 de gener de 1403 *comensaren de usar per administradors* de la Taula els successors dels citats Roure i Colom, que foren Guillem Oliver i Pere de Casasaja.⁵²¹ Ara bé, sembla que anys més tard aquesta tradició desaparegué. Tot i que en 1445 els administradors de la Taula sí que es van designar el dia 20 de gener, dos anys després van ser-ho el dia 11, i en 1449 el 13, mentre que durant els anys de la guerra civil, per exemple, el Trentenari va nomenar-los en un dia no fixat de la segona meitat de gener: l'any 1463 el dia 24, el 1465 el 18, el 1467 el 26, i el 1469 i 1471 el 30.⁵²²

Com es duia a terme aquesta elecció? Segons quedà anotat en l'acta de la reunió del 24 de gener de 1463, primerament l'executiu s'encarregava de confeccionar un memorial *de persones notables e suficients per al dit offici*, que era llegit als jurats del Consell de Trenta-dos. Aquests, si volien, podien modificar la llista afegint-hi o treient-ne algun nom. Un cop aprovada, tant els consellers com els membres del Trentenari havien d'escriure en dues *ceduletes* el nom d'un ciutadà i el d'un mercader, que eren després introduïdes en capses. Fet això, només restava efectuar l'escrutini corresponent per veure quins candidats havien obtingut més vots.⁵²³ Pocs dies després, l'1 de febrer, els administradors, juntament amb la resta d'oficials que treballaven a la Taula, prestaven jurament davant dels consellers.⁵²⁴ Aquest sistema, més o menys alterat, degué ser el que imperà durant tot el segle XV fins a la instauració de la insaculació. Així, segons el privilegi atorgat per Ferran II a la ciutat de Barcelona el 13 de desembre de 1498, el dia de Sant Antoni –el 17 de gener– els taulers serien *extrets* de dues bosses, una de les quals contindria només el nom dels candidats ciutadans i l'altra el dels mercaders.⁵²⁵

Miquel Roure, regidor de la Taula, era també conseller (Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 35, n.1; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 26, f. 185v, 1-IX-1401).

⁵²⁰ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 43.

⁵²¹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1892, 1: 124.

⁵²² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 3, f. 115r-115v, 20-I-1445; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 4, f. 85v-86r, 11-I-1447; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 83v-84v, 13-I-1449; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 106r, 24-I-1463; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 185r, 18-I-1465; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 177v-178r, 26-I-1467; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 141r, 30-I-1469; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 47v-48r, 30-I-1471.

⁵²³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 106r, 24-I-1463.

⁵²⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 111v-112r, 1-II-1463.

⁵²⁵ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 294.

Potser és en el mencionat acte del jurament on es veu d'una forma més clara quines eren les funcions dels administradors de la Taula. Segons el text contingut en el manuscrit conegut com *Rubrica de juraments antics*, com hem vist escrit segurament a finals del segle XV o principis del XVI, el primer que juraven els regidors era que *be, feelment e leyls hauran en lo regiment, procuracio e administracio de la dita taula, cerqants per llur poder tota utilitat, squivant tot dan de la dita Ciutat sots obligacio de persona e bens hauts e havedors*.⁵²⁶ No hi havia dubte de quin era el seu rol principal envers la Taula: dirigir-la. Per fer-ho adequadament havien de complir amb certes condicions, que eren igualment especificades en el citat jurament. En primer lloc, no prestar ni donar més diners a ningú dels que tingués dipositats a la Taula, a no ser que l'executiu municipal o el Consell de Cent indiquessin el contrari. Seguidament, havien d'encarregar-se de fer pagar tot el que es degués al municipi, i tenien terminantment prohibit acceptar cap tipus de favor o present d'algun deutor, encara que fos en forma de menjar o de beguda. També havien de comprometre's a no fer pagaments en nom del clavari sense haver rebut prèviament l'albarà corresponent dels consellers,⁵²⁷ així com a no participar de cap forma en l'arrendament d'imposicions. Se'ls obligava a romandre en el càrrec fins que els seus successors haguessin prestat jurament i a donar una fermança de 6.000 florins a la cort del veguer, com també feien els canvistes en assegurar les seves taules.⁵²⁸ Finalment, se'ls comanava a complir les ordinacions fetes el 22 d'agost de 1476.⁵²⁹

Convé recordar també que fins l'any 1588, quan es va inaugurar la nova seu de la Taula en un edifici situat davant de la Casa de la Ciutat, els llibres i dipòsits del banc municipal es custodiaven al domicili d'un dels dos administradors si la Taula no estava

⁵²⁶ AHCB, 1G, Manuscrits, 47, transcrit per Bajet Royo, *El jurament i el seu significat jurídic al Principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII)*. Edició de la «*Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV*», 146-48.

⁵²⁷ En aquest albarà havien de constar el nom del rebedor, la quantitat i el motiu de pagament. Seguidament, els regidors havien d'*enfilat* els albarans per tal de poder-los mostrar quan s'examinessin els seus comptes.

⁵²⁸ Bajet indica que donaven una garantia de 12 florins, tot i que probablement es tracta d'un error de transcripció. És sabut que des de 1405 els administradors estaven obligats a donar una fiança de 6.000 florins cadascú (Carreras i Candi i Gonyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 76; Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 42-43). Vegeu, per exemple, les fermances dels 6.000 florins donades per Bernat Fiveller i Berenguer Gibert en 1435 a AHCB, 1B.II, Deliberacions, 1, f. 83v, 24-I-1435.

⁵²⁹ Aquestes ordinacions tenien per objectiu aconseguir un control més estricte de la Taula per part del municipi (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 109v-111r, 22-VIII-1476).

oberta.⁵³⁰ L'any 1450 trobem un exemple de l'evident importància que tenia aquesta obligació dels taulers, quan al capdavant del banc es trobaven Joan Llull i Antoni Pujada. Ara bé, l'any anterior la reina Maria havia convocat Corts a Perpinyà, i Llull va ser un dels síndics escollits per anar-hi, de forma que l'abril de 1450 va deixar la ciutat per no tornar-hi fins el desembre següent.⁵³¹ Això suposà un problema per a la Taula, ja que era a casa de Llull on es guardava, de forma que el Consell, malgrat les reticències inicials de Pujada, acordà que se li demanaria que es mudés a la residència de Llull, sinó *ab tota sa companya*, com a mínim amb un escuder, de forma que hi fos, hi mengés, hi begués i hi dormís.⁵³²

Evidentment, aquestes tasques havien de ser degudament recompensades. Bruniquer ja menciona que en inaugurar-se la Taula de Canvi s'establí que els administradors rebrien un salari de 3.000 s.b. anuals, cosa que també apareix a les ordinacions de 1405.⁵³³ Efectivament, aquest sou, que seria pagat pel clavari municipal, fou vàlid ja des de 1401, tal com s'observa als llibres del tresorer.⁵³⁴ No es modificà fins l'any 1454, quan en el marc de la reforma administrativa esperonada per la Busca passà a ser de 2.000 s.b.⁵³⁵ El salari dels taulers es rebaixà de nou, aquest cop a 1.000 s.b., quan s'aprovà el següent gran *redreç* municipal de la Barcelona del segle XV, el de 1489.⁵³⁶

3.2.2.2. Els càrrecs tècnics

Un cop vist els paper jugat pels dirigents del banc barceloní, passem ara a detallar quins eren els càrrecs tècnics necessaris per al seu funcionament. Com es veurà tot

⁵³⁰ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 48-49. És possible que el fet que la Taula de Canvi no comptés amb un edifici propi fins vora dos segles després de la seva fundació sigui una de les causes per les quals s'ha conservat tan poca de la documentació generada per la institució durant els seus primers anys de vida. La instal·lació de la Taula a casa d'un dels administradors sovint provocava que s'hi haguessin de fer petites obres. Així, el gener de 1477 –convenientment, poc abans de l'elecció dels nous taulers– Genís Caro, fuster de la ciutat, demanà als consellers que s'establís que aquestes obres fossin adjudicades a ell, ja que, segons deia, “los taulers los fan fer a altres fusters, a gran dan del dit seu officí”. El Trentenari, considerant que era indigne que Caro tingués “lo nom de l'offici [de fuster de la ciutat] sens la comoditat”, hi accedí (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 104r-105v, 10-I-1477).

⁵³¹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1892, 1: 59, 98.

⁵³² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 6, f. 97r-97v, 16-IV-1450.

⁵³³ Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 75; Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 43. Segons Feliu, aquest salari seria massa baix si es pren en consideració l'estatus social dels administradors, l'elevada fiança de 6.000 florins que estaven obligats a dipositar i les responsabilitats que comportava el seu càrrec. Per aquest motiu, dedueix que deuria exercir-se a temps parcial.

⁵³⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 26, f. 185v-186r, 2-IX-1401.

⁵³⁵ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 274.

⁵³⁶ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 68.

seguit, aquests es poden dividir bàsicament en tres grups: el conformat pels escrivans, el dels pesadors i reconeixadors de moneda i, per últim, el dels servidors i el bastaix.

Els escrivans

Els escrivans de la Taula de Canvi reben tant a la documentació conservada com a la bibliografia existent diversos apel·latius. Gaspar Feliu sovint els denomina taulers adjunts,⁵³⁷ mentre que a les fonts apareixen també com a ajudants de la Taula, regidors o continuadors de comptes, o com a encarregats d'algun dels tres llibres de la institució: el llibre corrent, corrible o major corrent; el manual o diari, i el de dipòsits.

Els notaris que treballaven com a escrivans a la Taula es documenten com a part del personal fix de la institució des del seu naixement. Feliu indica els noms dels dos adjunts que ubica al banc municipal des de 1401-1402,⁵³⁸ i ben aviat, com a mínim des de 1414, sembla que se'ls afegí un tercer escrivà, que treballava a càrrec del que exercia de regidor de comptes.⁵³⁹ No fou fins a algun moment entre 1442 i 1446 que els tres escrivans de la Taula van passar a ser designats sistemàticament segons el llibre del qual havien d'ocupar-se, tradició que es mantingué durant la resta del segle XV.⁵⁴⁰

Els escrivans eren càrrecs vitalicis, fet que ocasionalment és constatat en algun llibre de clavaria: *és stat deputat (...) a regir e continuar los comptes de la dita Taula del Cambi de la dita ciutat a vida sua, tant com la Taula durarà*.⁵⁴¹ Era el Consell de Cent l'encarregat d'elegir-los, si bé, en cas de creure-ho convenient, podia derivar aquesta funció al Trentenari.⁵⁴² Segons s'explica en 1452, el procediment per fer-ho era molt semblant al seguit amb els administradors de la Taula: primerament, l'escrivà del Consell llegia un memorial confeccionat pels membres de l'executiu on constaven els noms d'alguns notaris de la ciutat, que l'assemblea procedia a aprovar. Seguidament, tant els consellers com els jurats del Consell escrivien el nom del candidat que consideraven més adient en un tros de paper, que després introduïen en una capsula. Un cop tots havien votat, es feia l'escrutini i es publicava el resultat.

Tal com succeí amb els administradors, el privilegi de 1498 alterà la forma en què els escrivans de la Taula eren escollits. Així, amb la implantació de la insaculació

⁵³⁷ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 44-45.

⁵³⁸ Feliu i Montfort, 46.

⁵³⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 37, f. 131v, 28-III-1414.

⁵⁴⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 63, f. 76r, 1-II-1446.

⁵⁴¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 55, f. 99v, 20-V-1440.

⁵⁴² L'abril de 1452, després de la mort de Guillem Esteve, encarregat del manual de la Taula de Canvi, el Consell de Cent va derivar l'elecció del seu successor als consellers i a un Consell de Trenta elegit a sorts (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 158r-159r, 25-IV-1452).

s'establí que l'encarregat del llibre corrible i el del de dipòsits s'extraurién, igual que l'anomenat *caixer del compte ordinari de la Ciutat* i un dels oïdors de comptes de la Taula, de la bossa dels consellers quarts. En canvi, el responsable del manual sortiria, juntament amb l'escrivà major del Consell, el síndic i sotssíndic, i el segon oïdor, d'una bossa eloqüentment dita *arxiver, escrivà major i síndic*.⁵⁴³

La tasca principal dels escrivans de la Taula de Canvi era ocupar-se del llibre que tenien adjudicat, ja fos el corrible, el manual o el de dipòsits, sense els quals la Taula no podia funcionar. En què consistia cada un d'ells? Tant el llibre corrible com el de dipòsits formaven part dels dits llibres majors de la Taula. En paraules de Feliu, *els [llibres] majors corrents són els normals en qualsevol comptabilitat, mentre que els majors de dipòsits corresponen a la gestió dels dipòsits condicionats (a solta)*.⁵⁴⁴ Pel que fa al manual, era simplement el diari de les operacions efectuades a la Taula. Més enllà d'aquesta important funció, Feliu teoritza que potser un d'aquests adjunts era l'encarregat de fer les funcions de caixer, però la documentació consultada no ho permet confirmar ni rebatre.⁵⁴⁵

Els salaris que van percebre els escrivans al llarg del segle XV van ser modificats substancialment en diverses ocasions. Des de 1401, quan l'únic escrivà mencionat en el segon llibre de clavaria d'aquell any, Jaume Cardona, rebé 2.000 s.b. anuals, fins 1442 els canvis van ser més que notables, com pot observar-se a la Taula 5. Les marcades oscil·lacions experimentades pels salaris dels escrivans durant els primers anys de vida de la Taula de Canvi semblen indicar alguns problemes per fixar exactament quines eren les retribucions adequades per a alguns dels oficials que hi treballaven. De fet, les quantitats més altes que trobem entre 1414 i 1434 les va rebre durant tot aquell període una única persona, Antoni Cases, i sembla que no fou fins que es jubilà, cap a 1442, que els salaris dels tres escrivans s'equilibraren considerablement.⁵⁴⁶

⁵⁴³ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 295.

⁵⁴⁴ Tal com el mateix Feliu assenyala, un assentament s'inscrivía al llibre de dipòsits si el capital al qual feia referència no estava disponible (Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 16).

⁵⁴⁵ Feliu i Montfort, 45.

⁵⁴⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 60, f. 87r, 20-IX-1442, i f. 90v-91r, 11-X-1442. De fet, Joan Pasqual, regidor dels comptes de la Taula succeïnt Antoni Cases, rebria només 2.200 s.b. mentre Cases visqués. Un cop mort, passaria a percebre els 2.600 s.b. corresponents. En la mateixa situació es trobava Jaume Tutxó, que substituïa Joan Ramis com a continuador dels comptes de la Taula, i que, en vida d'aquest, només rebria 600 dels 800 s.b. que tenia assignats. De fet, Joan Pasqual mai va arribar a cobrar el seu salari complet, ja que va ser un dels protagonistes dels "desordres i abusos" que van sotragar la Taula mesos després, motiu pel qual va ser despatxat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 3, f. 11r-11v, 19-XI-1442, i f. 12v-13v, 20-XI-1442).

Taula 5. Salaris dels escrivans de la Taula de Canvi entre 1401 i 1442

	Primer escrivà	Segon escrivà	Tercer escrivà ⁵⁴⁷
1401	2.000 s.b.	-	-
1403	1.400 s.b.	1.100 s.b.	-
1409	1.100 s.b.	1.100 s.b.	-
1410	2.800 s.b.	1.100 s.b.	-
1414	4.300 s.b.	800 s.b.	1.200 s.b.
1419	4.300 s.b.	800 s.b.	1.200 s.b.
1434	4.300 s.b.	800 s.b.	1.200 s.b.
1442	2.600 s.b.	800 s.b.	800 s.b.

Fou en algun moment entre 1442 i 1446 quan s'establí ben bé de què s'ocupava cada un dels tres notaris que treballaven a la Taula, o com a mínim es començà a plasmar a les fonts municipals. Així, ja en 1446 s'observa que el responsable del llibre corrible rebia 2.200 s.b., el del manual 2.000 s.b. i el del llibre de dipòsits 1.600 s.b. anuals, quantitats que apareixen lleugerament modificades dos anys després, en què el regidor del llibre corrible cobrava 2.600 s.b.⁵⁴⁸

Ara bé, no tothom estava d'acord amb aquests salaris. El novembre de 1448 l'encarregat del manual va presentar al Consell una petició juntament amb un pesador, en la qual sol·licitaven un augment de sou.⁵⁴⁹ L'escrivà, Guillem Esteve, ens ofereix en la seva súplica una interessant explicació sobre què entenia ell que era el llibre del que s'ocupava dia rere dia:

lo qual manual és cap e fundament de la dita Taula, e lo qual és de gran importància e vexació d'enteniment, com en aquell se hajan exprimir totes condicions, empires, cancel·lacions de empires, testaments, donacions, procuracions, manaments e tota altra natura de contractes a fi que lo deliurament de les peccúnies que·s fan en la dita Taula sien fetes legítimament e segons se pertany a indemnitat de la Taula, lo qual càrrec, com vostres savieses poden pensar, no és poch.⁵⁵⁰

Més enllà de l'evident importància que concedia al seu ofici, Esteve argumentava que en els darrers temps, com a conseqüència de les noves ordinacions relatives a la Taula de Canvi, que a efectes pràctics suposaven que en aquell moment no hi hagués

⁵⁴⁷ Ni en 1414 ni en 1434 es pagà un salari específicament per a un tercer escrivà, sinó que fou el primer escrivà, el denominat regidor de comptes, qui rebé un sou en què s'inclouia el que cobrava un tal Ramon Santmartí, ajudant dels escrivans de la Taula.

⁵⁴⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 63, f. 76r, 1-II-1446; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 64, f. 82v, 8-VIII-1448.

⁵⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 54r-54v, 14-XI-1448.

⁵⁵⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 68r-69r, 18-XI-1448.

*altra taula sinó la Taula de la ciutat, tenia més feina, i, a més a més, era privat per ordinació de tota natura de affers e de libertat, a la qual or no és equiparable.*⁵⁵¹ Per tot això, demanava un augment de salari, que se li concedí afegint 200 s.b. als 2.000 que ja rebia.⁵⁵²

L'any següent va ser Joan Guimerà, encarregat del llibre corrible, qui entregà al Consell una petició demanant que se li concedís un ajudant, ja que *per los grans affers qui són en la dita Taula e per indisposició de sa persona, no abasta a donar lo compliment que deu a la dita Taula, e ha dupte que per rahó del gran treball no li-n vingue alguna malaltia, segons ja pochs dies ha passats ne ha haüda.*⁵⁵³ Ara bé, el Consell, considerant que el seu sou ja havia estat augmentat anteriorment, va acordar que abans de prendre cap decisió s'entrevistaria amb ell per preguntar-li si tenia intenció de pagar part del salari del seu possible ajudant. Tres mesos després, un cop obtinguda la informació desitjada, l'assemblea, *attesa la bondat e suficiència de Guimerà, així com la gran voluntat que ha al ben públich de la dita ciutat, en tant que no se'n trobaria altre de què posquessin millorar, va proposar donar-li entre 300 i 400 s.b. anuals més que hauria d'emprar en pagar el sou d'un subaltern, que ell mateix s'encarregaria d'escollir i del qual seria responsable.*⁵⁵⁴ Però l'augment no degué materialitzar-se, ja que el desembre de 1449 Guimerà tornà a presentar una petició on reiterava que, tenint en compte la feina que hi havia i encara la que preveïa que hi hauria a la Taula, l'experiència l'advertia que ell tot sol no se'n podia fer càrrec, motiu pel qual necessitava un col·laborador que *pogués continuar e scriure en lo dit libre.* Aquesta vegada proposava específicament que, *attès que lo dit ajudant irà a tot son càrrech e lo seu salari no és tal que no l'haje ben necessari a sustentació de sa vida, la ciutat li concedís algun suport pecuniari.*⁵⁵⁵ Finalment, el març següent el Consell acordà entregar-li cada any 400 s.b. a banda del seu salari ordinari, que únicament podria destinar a les retribucions del seu ajudant.⁵⁵⁶

⁵⁵¹ Esteve afegia tot seguit, potser per impressionar els jurats del Consell, una dita llatina, que també havia traduït de forma més o menys lliure: "non bene pro toto libertas venditur auro".

⁵⁵² Com s'anirà veient durant la resta d'aquest apartat, en aquells anys foren freqüents les peticions d'augment de salari. El Consell tendí a cedir a les súplices, potser perquè eren realment justes, si bé sempre puntualitzà que era una gràcia atorgada a títol personal, de forma que els successors dels que havien estat beneficiats rebrien el salari anterior a la petició.

⁵⁵³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 152v-154r, 9-VII-1449.

⁵⁵⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 6, f. 2v-3v, 31-X-1449.

⁵⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 6, f. 31v-32r, 13-XII-1449.

⁵⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 6, f. 69r-69v, 3-III-1450.

Potser els problemes de salut als quals Guimerà al·ludia eren més importants del que podia semblar, perquè en 1451 morí i es va haver d'escollir un nou responsable del llibre corrible de la Taula de Canvi, el sou del qual va ser rebaixat de nou a 2.200 s.b.⁵⁵⁷ Una situació similar visqué el successor de Guillem Esteve com a responsable del manual en 1452, el salari del qual va fixar-se en els 2.000 s.b. anuals que rebia Esteve abans de 1448.⁵⁵⁸

Així doncs, les retribucions percebudes pels tres escrivans a les portes del regnat de Joan II eren de 2.200 s.b. per a l'encarregat del llibre corrible, 2.000 per al del manual, i 1.600 per al de dipòsits. Aquests salaris no es van alterar fins la ja mencionada reforma aprovada l'any 1489, quan el responsable del llibre corrible passà a cobrar 2.000 s.b. i el del de dipòsits 1.500, romanent inalterat únicament el sou del notari a càrrec del manual.⁵⁵⁹

Els pesadors i reconeixadors de monedes

Els pesadors i reconeixadors de monedes de la Taula de Canvi han estat agrupats en un mateix apartat no només per la seva evident afinitat laboral, sinó també perquè sovint és difícil distingir els uns dels altres, ja que l'apel·latiu amb què se'ls designa sembla fàcilment intercanviable.⁵⁶⁰

Malgrat que en 1403 sembla que encara no n'hi havia cap, segons Feliu el càrrec de pesador de monedes havia aparegut ja abans de 1408, i al llibre de clavaria del segon semestre de 1409 en trobem dos, nombre que es mantingué inalterable fins a la fi del període estudiat.⁵⁶¹ Ara bé, en 1466 el Consell, donada la situació delicada en què es trobaven tant el banc com les finances municipals, va considerar durant un temps la possibilitat d'eliminar-ne un. Després que el Trentenari derivés l'assumpte a l'assemblea general i aquesta el tornés de nou al Consell de Trenta-dos, es va acordar escoltar en primer lloc el parer d'aquells que treballaven colze a colze amb els que

⁵⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 113r-113v, 23-XI-1451, i 115v-116v, 24-XI-1451.

⁵⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 158r-159r, 25-IV-1452.

⁵⁵⁹ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 68. Vicens només menciona els noms dels oficials, però no els seus càrrecs. Tanmateix, la consulta d'altres fonts permet conèixer quin era l'ofici de cada un d'ells.

⁵⁶⁰ En 1466, per exemple, al Consell es discutí la possibilitat de "remoure e suspendre un dels pesador o regonexedor de les monedes de la Taula de Canvi", mentre que tres mesos més tard, quan els ministres i oficials de la Taula de Canvi van prestar jurament, un d'ells és anomenat pesador i l'altre reconeixedor (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 146v, 15-XI-1466, i f. 180r, 3-II-1467).

⁵⁶¹ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 45, n. 33; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 33, f. 111r, 19-VII-1409.

ostentaven el càrrec en qüestió: els administradors de la Taula.⁵⁶² Un cop Pere Joan Serra, un dels regidors, va haver donat la seva opinió, el Consell decidí mantenir els pesadors com estaven, si bé rebaixant el salari de tots dos i establint-los l'obligació d'ajudar l'encarregat del llibre de dipòsits.⁵⁶³

Pel que fa a la seva elecció, sembla que era duta a terme pel Trentenari, i aquells que resultaven designats exercien el càrrec teòricament de per vida. Ara bé, durant el segle XV hi va haver com a mínim una notòria excepció. L'any 1476 es va descobrir que Pere Morer, pesador des de feia més de deu anys, havia pres entre 44.000 i 46.000 s.b. de la Taula de Canvi per invertir-los en els seus negocis.⁵⁶⁴ Menys de vint dies després, considerant que el que Morer havia fet era un *nephandíssim crim contra la cosa pública e digna de grandíssima punició*, motiu pel qual el cas estava en mans del governador, se'l retirà del càrrec i s'escollí algú per substituir-lo.⁵⁶⁵

Taula 6. Salaries dels pesadors i reconeixadors entre 1409 i 1427

	Primer pesador	Segon pesador⁵⁶⁶
1409	1.200 s.b.	1.200 s.b.
1414	1.200 s.b.	600 s.b.
1417	1.200 s.b.	1.000 s.b.
1427	1.200 s.b.	1.200 s.b.

Les tasques que havien de dur a terme els pesadors i reconeixadors eren clares: calia que comprovessin les monedes d'or i de plata que es rebien i donaven a la Taula de Canvi. A canvi, rebien una remuneració que va anar variant al llarg del segle XV, com pot observar-se per als anys 1409-1427 en la Taula 6. Part de la informació relativa als salaris la coneixem gràcies a la petició realitzada en 1445 per Pere Ferrer al Consell, amb tocs certament dramàtics.⁵⁶⁷ De fet, la *suplicació* de Ferrer és suficientment interessant com per al·ludir-hi breument. Segons ell mateix deia, feia vint-i-vuit anys que exercia de reconeixador de monedes de la Taula de Canvi, però si bé el servei que havia prestat fins llavors havia *estat molt útil, experiència demostrant, a la dita Taula*, per a ell havia resultat *molt dampnós*. El motiu era que abans d'acceptar el càrrec, ell *vivía opulent e ab menys ànsies que vuy no fa* exercint de canvista. Després, tanmateix, i

⁵⁶² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 144v-145r, 14-XI-1466, i f. 146v-147r, 15-XI-1466.

⁵⁶³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 151r-152r, 26-XI-1466.

⁵⁶⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 23v-31r, 2-IV-1476. Aquest incident és narrat per Bruniquer a Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 79.

⁵⁶⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 32r-32v, 20-IV-1476.

⁵⁶⁶ Alguns anys l'aquí denominat segon pesador és identificat com a reconeixador de monedes.

⁵⁶⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 3, f. 133v-135r, 22-VI-1445.

malgrat les promeses que se li havien fet respecte a l'ofici que tenia des de 1417, el salari que se li assignà era *axí estret que en alguna manera no basta a la despesa sua ne sustentació de sa casa*. Per aquesta raó, en diverses ocasions havia arribat fins i tot a oferir la seva renúncia per tal de *procurar sa vida en altra manera*, però la hi havien rebutjada, donant-li de nou vanes esperances. A tot això afegia Ferrer les noves lleis i ordinacions que s'havien fet per a la Taula de Canvi, que considerava *molt restrictives e prohibitives als honorables regidors e als oficials e ministres de la dita Taula*, i que a més a més havien de ser *tengudes a la unglà*, de forma que *tot lícit emolument per la justa suor dels dits oficials e ministres és a ells interdit e inhibit*. En resum: per totes aquestes raons Ferrer demanava un augment de sou. No podem saber quanta veritat hi havia en les paraules de Pere Ferrer que feien referència a la seva situació personal, però devia ser la suficient com per commoure els membres del Consell, ja que van acceptar que el pesador cobrés 800 s.b. més, arribant així als 2.000 s.b. anuals. Això sí, puntualitzaven que Ferrer rebria aquest salari únicament pel bon servei fet a la ciutat durant molt de temps, de forma que el del seu successor serien els 1.200 s.b. habituals.

És possible que fos l'exemple de Ferrer el que inspirà dos anys després el pesador Guillem de Dons a fer una petició d'augment de sou juntament amb el ja esmentat escrivà Guillem Esteve.⁵⁶⁸ En aquest cas l'argument principal emprat era que, vista la quantitat de feina que tenien, consideraven els seus salaris insuficients. Així, Guillem de Dons, igual que Esteve, argumentava que les dues ja mencionades recents ordinacions havien provocat que els moviments al banc es dupliquessin, de forma que de Dons havia de *pesar, comptar e regonèxer e deliurar moltes més quantitats de monedes que no solia*, i, a més a més, escriure en dos quaderns, un dit *de rebudes* i l'altre *de record*, les monedes dipositades a la Taula, cosa que abans no es feia.⁵⁶⁹ Escoltats els seus motius, el Consell va accedir a afegir 400 s.b. als 1.200 que ja rebia, si bé de nou es deixà anotat que els seus successors no gaudirien d'aquest augment. Dotze anys després la situació seguia sent la mateixa, però en algun moment entre 1459 i 1462, possiblement arran de la dimissió o la mort de Pere Ferrer, els salaris del pesador i el reconixedor s'igualaren un cop més, aquesta vegada a 2.000 s.b.⁵⁷⁰ Dites retribucions es van mantenir durant

⁵⁶⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 54r-54v, 14-XI-1448.

⁵⁶⁹ Tal com el mateix De Dons explicava, segons les noves ordinacions cap canvista podia donar diners si prèviament no s'havia assegurat, i tots els canvis que es fessin a Barcelona havien de fer-se a la Taula de Canvi (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 5, f. 69r-70r, 18-XI-1448).

⁵⁷⁰ El novembre de 1459 Guillem de Dons encara va cobrar a raó de 1.600 s.b. anuals, mentre que l'agost de 1462 ho féu a raó de 2.000 s.b. (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 95v, 10-XI-1459; *AHCB*, 1B.XI,

poc temps, ja que l'any 1466, en plena guerra civil i *per la necessitat en la qual la present ciutat vuy se trobe*, totes dues es van reduir a 1.600 s.b. anuals.⁵⁷¹ L'última notícia que ara per ara puc donar sobre el salari dels pesadors i reconeixadors de monedes és que en el ja mencionat *redreç* de 1489 es decidí mantenir intacte el del pesador, mentre que el del reconeixedor es rebaixà de 1.600 a 1.500 s.b.⁵⁷²

Els servidors i el bastaix

En el grup heterogeni format pels servidors i el bastaix de la Taula de Canvi de fet el conformen tres càrrecs diferents. En primer lloc, el servidor de la Taula pròpiament dit; seguidament, un segon servidor que treballava també amb el clavari i els racionals, i, per últim, un bastaix o *deputat en portar les monedas e llibres de la Taula de Cambi*, tal com sovint se l'anomena.⁵⁷³

Segons Feliu, la Taula hauria hagut de comptar des de la seva aparició amb algú que fes les funcions del que l'autor denomina *andador*, que equivaldria al dit servidor, i de bastaix.⁵⁷⁴ D'acord amb el que el mateix autor assenyala, el primer seria instituït més endavant, si bé sembla que inicialment les seves funcions corresponien a l'escrivà encarregat del manual, tot i que els exemples documentats per Feliu mostren que a la pràctica les duia a terme qualsevol persona considerada de confiança. Pel que fa al bastaix, Feliu apunta que malgrat les seves tasques les podria fer qualsevol empleat municipal, *semblaria més normal que es comptés amb una persona present a la Taula per a qualsevol encàrrec o contingència*. El que sabem del cert és que tots tres càrrecs apareixen força tard als llibres de clavaria. Així, el servidor de la Taula es documenta per primera vegada en algun moment entre 1440 i 1442, si bé fou probablement a finals de 1442 quan es regulà la seva presència contínua al banc.⁵⁷⁵ Pel que fa al segon servidor, que treballava també amb els racionals i el clavari, degué aparèixer entre 1446

Clavaria, 75, f. 80v, 25-VIII-1462). De fet, l'octubre de 1459 el Trentenari li denegà l'augment de salari que sol·licitava (AHC B, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 173r-173v, 8-X-1459).

⁵⁷¹ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 151r-152r, 26-XI-1466.

⁵⁷² Vicens només menciona els noms dels oficials, però no els seus càrrecs. Tanmateix, sabem pels registres de *Clavaria* i de *Deliberacions* que aquell any Nicolau Julià i Nicolau Boada exercien de pesadors i reconeixadors de monedes de la Taula de Canvi.

⁵⁷³ AHC B, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 97r, 20-IV-1468.

⁵⁷⁴ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 45.

⁵⁷⁵ AHC B, 1B.XI, Clavaria, 60, f. 104r, 29-XI-1442. En aquest assentament s'indica que el servidor cobrà per la feina que havia fet durant un any, segons el Consell acordà nou dies enrere. Tenint en compte que al primer llibre de clavaria de 1440 no se'l menciona i al primer de 1446 ja apareix cobrant un salari regular, probablement aquest fou l'inici del servidor com a càrrec institucionalitzat.

i 1448.⁵⁷⁶ El cas del bastaix és una mica més peculiar: la primera referència trobada és en l'acta d'una reunió de l'any 1452, en la qual es comentà una petició feta per Miquel Trobat, que segons explicava feia quinze anys que treballava com a bastaix a la Taula de Canvi –per tant, des de 1437–.⁵⁷⁷ Ara bé, als llibres de clavaria d'entre 1440 i 1451 consultats no apareix cap pagament de salari a Trobat, de manera que sembla que no va ser fins algun moment entre 1451 i 1457, any en què sí es troba una retribució per a dit càrrec, quan es va regular el pagament del bastaix.⁵⁷⁸

Tal com passava amb els escrivans i els pesadors i reconeixadors de moneda, tant els servidors com el bastaix de la Taula de Canvi eren escollits vitalíciament. Per aquest motiu són poques les eleccions documentades de cap d'aquests càrrecs, però sabem que en 1456 va ser el Consell de Trenta-dos l'encarregat de designar Guillem Ramon de Santamaria com a servidor dels racionals, el clavari i la Taula un cop mort el seu antecessor.⁵⁷⁹ El procediment seguit va ser l'habitual: en primer lloc es presentà un memorial fet pels consellers amb els noms de les persones que ells consideraven adients, per tal que fos aprovat o bé modificat per l'assemblea. Seguidament, el Trentenari i l'executiu van procedir a votar mitjançant *ceduletes* de paper posteriorment introduïdes en una caixa.

Segurament es va actuar de forma similar el novembre de 1463, quan Joan Martorell, servidor de la Taula, va dimitir fent valer com a argument la seva edat avançada.⁵⁸⁰ El Trentenari ràpidament va elegir un substitut, que tanmateix no cobraria el salari que en principi li corresponia: aquest romandria en mans de Martorell fins la seva mort.⁵⁸¹ El mateix procediment es dugué a terme en 1468, quan el citat Miquel Trobat, bastaix de la Taula i ja ancià, decidí que Guillem Deguant, també bastaix i sota les seves ordres, el reemplaçaria, si bé sense percebre cap sou fins la defunció de Trobat.⁵⁸² L'any 1476 fou Guillem Ramon de Santamaria, vell i malalt de gota, qui

⁵⁷⁶ El primer pagament documentat a un servidor de la Taula de Canvi, dels racionals i del clavari es troba a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 64, f. 123r, 9-I-1449. En l'anterior llibre de clavaria conservat, el del primer semestre de 1446, no n'hi ha cap.

⁵⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 199r-199v, 13-X-1452.

⁵⁷⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 70, f. 85v, 20-X-1457. Probablement el salari del bastaix fou regulat precisament arran de la petició presentada per Trobat en 1452.

⁵⁷⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 100v-101v, 20-V-1456.

⁵⁸⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 53v, 4-XI-1463.

⁵⁸¹ Joan Sòcies, designat successor de Martorell, no hagué d'esperar gaire per començar a percebre un sou pel seu flamant càrrec: el maig de 1464 ja rebé 200 s.b. en concepte del salari de tres mesos iniciats el 10 de febrer anterior, un cop mort el seu antecessor (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 85r, 11-V-1464).

⁵⁸² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 120r, 3-VIII-1468. Miquel seguí percebent el seu salari fins l'abril de 1472, mes en què la seva vídua, Caterina, el cobrà per darrera vegada. El gener de 1477 fou Guillem Deguant qui presentà al Consell la seva renúncia perquè s'havia "fet vell en lo servey del dit exercici",

pactà la cessió del seu càrrec a canvi de mantenir 500 s.b. anuals dels 820 s.b. en què estava fixat el seu salari.⁵⁸³

No sempre són gaire clares quines eren les funcions associades a aquests càrrecs. Feliu defineix la figura de l'*andador* com la persona que anava a casa d'aquells que ho demanessin per rebre algun ingrés i traslladar-lo a la Taula, o bé per portar diners als que no poguessin anar personalment al banc.⁵⁸⁴ Aquesta explicació coincideix força amb la que apareix als llibres de clavaria, on es diu que es pagava el salari del servidor de la Taula per haver-la assistit *axí en demanar, exhigir e executar diversos deutes qui són deguts per diverses persones a la dita ciutat per rahó de imposicions, com encara en tot lo exercici de la dita Taula*.⁵⁸⁵ Si ens fixem ara en el servidor que treballava també per al clavari i els racionals, veiem que se'l qualifica com a *deservint en la Taula del Cambi de la ciutat de Barchelona, e en servir lo ofici dels racionals e clavari de aquella, exhigint e fahent axecutar tots aquelles que deuen res a la dita ciutat, axí per rahó de imposicions com en altra manera*.⁵⁸⁶ Sembla, per tant, que ambdós servidors tenien tasques bastant similars, si bé és possible que el segon estigués dotat d'un caire més representatiu, ja que sabem que cada Nadal rebia, a més a més del seu salari habitual, 100 s.b. que havien de ser destinats a les seves vestidures. Pel que fa al bastaix, identificar quins eren els seus deures resulta més senzill: era la persona encarregada dels trasllats diaris de la caixa i dels llibres de la Taula de la casa de l'administrador a la Llotja.⁵⁸⁷

Finalment, pel que fa a les seves retribucions ja s'ha comentat que no és fins avançat segle XV que es troben les primeres remuneracions d'aquests càrrecs. Als llibres de tresoreria s'observa que en 1442 el servidor de la Taula de Canvi rebia 660 s.b., quantitat que quatre anys després ja havia augmentat fins als 800 s.b. anuals.⁵⁸⁸ La

motiu pel qual els taulers havien acceptat ja feia un temps que tingués un ajudant, Francesc Dona. Malgrat que el Trentenari acceptà la seva "jubilació", inicialment ignorà la petició de Guillem de mantenir el salari de bastaix de forma vitalícia per tal de tenir "forma de viure en se vellesa", cosa que finalment li fou concedida uns mesos després (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 136v, 16-IV-1472; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 105v-106v, 21-I-1477, i f. 173v-175r, 25-XI-1477).

⁵⁸³ El Consell aprovà la petició de Santamaria, tot dient que no era "cosa digne que atès lo dit servey en se vellesa sia del tot frustrat del dit salari, ço que la ciutat nuncha ha acostumat, ans tostemps és stat per aquella praticat que los servidors de aquella, venint a vellesa e no podent servir, han haüt tal soccoriment e salari que rehonablement han passada lur vida" (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 75v-77v, 27-XI-1476).

⁵⁸⁴ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 45.

⁵⁸⁵ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 63, f. 81v, 3-IV-1446.

⁵⁸⁶ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 80v, 4-IV-1464.

⁵⁸⁷ Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 45.

⁵⁸⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 60, f. 104r, 29-XI-1442; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 63, f. 81v, 4-III-1446.

primera menció del sou del servidor compartit amb l'ofici dels racionals i el clavari és de 1448, any en què tenia adjudicats 720 s.b. de salari ordinari i 100 s.b. per a la seva roba,⁵⁸⁹ i la del bastaix, com s'ha dit anteriorment, de 1457, quan cobrava 600 s.b. per any.⁵⁹⁰ Ara bé, convé recordar un cop més que en 1452 el bastaix Miquel Trobat va presentar una petició al Consell on es queixava del fet que feia quinze anys que exercia aquest ofici *e per sobre dels grans càrrechs que algunes vegades portave* s'havia *trenchat*, motiu pel qual havia decidit comptar amb un ajudant que ell mateix pagava.⁵⁹¹ Per tant, sent incapaç de dur la caixa i els llibres segons d'ell s'esperava, però tenint en compte que donada la necessitat de la Taula de tenir comptadors de monedes ell hi ajudava, demanava que se li adjudiqués un salari decent, gràcies al qual fos capaç de *provehir si mateix, sa muller e sos infants*. Finalment, onze dies després els consellers i els administradors de la Taula van acordar pagar a Trobat 600 s.b. per any, si bé no als seus successors, i a l'altre bastaix 20 florins a canvi que carregués la caixa. Aquesta disposició no es complí, ja que un cop mort Trobat en 1472 el bastaix de la Taula seguí rebent 600 s.b. anuals.⁵⁹² De fet, tots tres salaris es van mantenir inalterats fins la gran reforma de 1489. A partir d'aquell moment, el servidor de la Taula passà de guanyar 800 s.b. a rebre'n 600 s.b., el segon servidor de 820 a 700 s.b. i, per últim, el bastaix de 600 a 500 s.b.⁵⁹³

3.2.2.3 Els oïdors de comptes

Els oïdors de comptes de la Taula de Canvi, denominats també encarregats de l'arxiu dels llibres de la Taula o simplement regidors de dits llibres, es documenten com a mínim des de novembre de 1410.⁵⁹⁴

Tot i que aquell any apareixen tres persones encarregant-se de la revisió dels comptes del banc, sembla que el seu fou un nomenament de caràcter puntual, ja que només havien d'auditar els volums d'una administració. Quan com a tard a partir de

⁵⁸⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 64, f. 123r, 9-I-1449.

⁵⁹⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 70, f. 85v, 20-X-1457.

⁵⁹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 199r-199v, 13-X-1452.

⁵⁹² La disposició presa arran de la mencionada jubilació de Trobat en 1468 sembla indicar que tampoc llavors es considerà fer valer l'acord de 1452.

⁵⁹³ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 69-70. En el cas dels servidors, Vicens no anomena els càrrechs, sinó les persones que l'exercien: Joan Sòcies, servidor de la Taula de Canvi, i Gaspar Peraller, servidor de la Taula, els racionals i el clavari.

⁵⁹⁴ Al llibre del clavaria del segon semestre de 1410 es diu que es pagà el salari de Berenguer Saiol, Gabriel Ballester i Bernat Safont per "veure e regonèxer, exeminar e discutir los llibres del regiment e administració de la Taula del Cambi" del bienni 1407-1408 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 34, f. 131v, 5-XI-1410).

finals de 1413 es documenta el càrrec com a tal, s'observa que va ser ocupat únicament per una persona, situació que es mantingué fins 1458.⁵⁹⁵ Així doncs, no va ser fins l'abril d'aquell any que el Consell de Cent va aprovar que s'escollissin dos auditors, *attesos los grans affers qui són creschuts en la dita Taula en diverses maneres*.⁵⁹⁶ Tanmateix, el segon oïdor no es va mantenir gaire temps. En 1466 l'assemblea va qüestionar la necessitat de comptar amb tots dos oficials, tenint en compte la despesa que suposava al municipi pagar ambdós sous en un context en què les seves finances no passaven pel seu millor moment, i finalment va optar per despatxar-ne un.⁵⁹⁷ Ara bé, quedà establert que el que romandria en el càrrec, tot i no gaudir de cap augment de salari, podria comptar amb la col·laboració d'algun jove ajudant. Aquesta va ser la situació de l'ofici fins l'any 1474, quan després de la mort de l'únic oïdor, Bartomeu Montcofa, el Trentenari va derivar al Consell de Cent l'elecció d'un de nou.⁵⁹⁸ El mateix dia que s'havia de celebrar la reunió de l'assemblea general, l'executiu va proposar al Consell de Trenta-dos que es suggerís al de Cent la possibilitat d'elegir dos oïdors enlloc d'un, al·legant que l'ajudant que hi estava associat des de 1466 no era *stret a la ciutat de tenir secrets e altres honestats, e quescun dia se poria mudar, e axí los secrets de la Taula porien venir a persones indiscretas*.⁵⁹⁹ Així, finalment el Consell de Cent determinà que l'ofici de l'arxiu, que necessàriament havia de constar de dues persones donada la quantitat de feina que s'havia de fer, comptés amb dos oïdors.⁶⁰⁰

El personal de l'arxiu dels llibres de la Taula era escollit pel Consell de Cent, a qui, de forma similar a com es duia a terme en el casos dels càrrecs ja explicats, sembla que es donava un memorial confeccionat per l'executiu per després votar mitjançant el sistema de *ceduletes*.⁶⁰¹ Aquest degué ser el mecanisme emprat fins l'any 1498, quan els

⁵⁹⁵ El juny de 1414 es va pagar el salari de l'examinador dels comptes de la Taula, Martí Sarriera, que tenia dit càrrec des del dia de Santa Llúcia de 1413 (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 37, f. 134r, 14-VI-1414).

⁵⁹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 11v-12v, 25-IV-1458.

⁵⁹⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 151r, 26-XI-1466. Poc més d'un any després, però, arran de les noves ordinacions de la Taula de Canvi se li va rebaixar el salari. Sembla que en 1468 l'oïdor de comptes, Bartomeu Montcofa, demanà als consellers la concessió d'un ajudant, tal com aquests recordaven als seus successors en el *Testament* (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 98v, 18-II-1468; AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 23v, i 1468, f. 5v).

⁵⁹⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 49v-50r, 21-IV-1474.

⁵⁹⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 51v, 25-IV-1474.

⁶⁰⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 52r-55r, 25-IV-1474. Miquel Ferran, l'oïdor suprimit en 1466 i que portava exercint el càrrec des de 1458, va demanar ser un dels escollits, però el Consell de Cent decidí que no tingués cap tipus de precedència respecte els altres candidats. Segons el recompte de les votacions, que de forma excepcional trobem transcrit al registre de *Deliberacions*, va quedar quart, de forma que finalment no va aconseguir tornar a l'arxiu de la Taula.

⁶⁰¹ Així es dugué a terme, per exemple, l'abril de 1458 (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 11v-12v, 25-IV-1458).

auditors de la Taula de Canvi van passar a formar part del grup d'oficials municipals que eren designats per insaculació. Conforme al que s'ha assenyalat en parlar dels escrivans, un d'ells era extret de la bossa dels consellers quarts, mentre que l'altre ho era d'una altra, dita *arxiver, escrivà major i síndic*.⁶⁰²

Els oïdors s'elegien per a un període de temps no determinat, de forma que a la pràctica solia ser un càrrec vitalici. Durant els anys estudiats, però, hi hagué com a mínim una notòria excepció: la de Bernat de Granollacs, fill del conegut metge i astròleg homònim.⁶⁰³ Granollacs, ciutadà, havia estat elegit oïdor de la Taula de Canvi juntament amb el notari Miquel Ferran l'abril de 1458.⁶⁰⁴ Poc més d'un any després es va veure involucrat en un gran escàndol quan els consellers s'assabentaren que un mercader havia explicat públicament que Granollacs *havia comprat l'ofici de l'archiu de la dita ciutat*, pagant-ne a un ciutadà anomenat Pere Vicenç Fabre 1.680 s.b.⁶⁰⁵ Un cop feta la investigació pertinent es pogué confirmar aquesta informació i es decidí arrestar tots els involucrats, entre els quals estaven el propi Granollacs i el seu pare. Finalment, el dia següent el Consell de Cent acordà destituir Bernat de l'ofici d'oïdor de comptes de la Taula, i vetà que ni ell ni el seu progenitor, que havia actuat com a fiador en la compra fraudulenta del fill, poguessin tenir mai més un càrrec municipal ni formar part de l'assemblea de la ciutat.⁶⁰⁶

De què s'ocupaven ben bé aquests oïdors de comptes? Tal com les seves altres denominacions indiquen, eren els encarregats d'examinar els llibres de la Taula de Canvi, cosa que duïen a terme comprovant i contrastant *los libros corribles e de depòsits ab los manuals*.⁶⁰⁷ Eren els responsables, per tant, de fer les tasques que, com s'ha explicat a l'apartat 3.1.2, per a les administracions municipals eren adjudicades als

⁶⁰² Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 295.

⁶⁰³ Bernat de Granollacs sènior és especialment conegut per ser l'autor d'un llunari, que gaudí de gran popularitat ja durant els últims anys del segle XV, i per posseir una notable biblioteca (Lluís Cifuentes i Comamala, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, 2a ed., Blaquerna 3 (Barcelona, Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona, Universitat de les Illes Balears, 2006), 200-201).

⁶⁰⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 11v-12v, 25-IV-1458.

⁶⁰⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 139v-140v, 15-VI-1449. El mercader, Bartomeu Alcover, explicà que sabia aquesta informació perquè Granollacs ho discutia amb un oficial del bisbe.

⁶⁰⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 140v-141v, 16-VI-1449. Aquest sonor escàndol ja va ser narrat, més detalladament i emmarcant-lo en el conflicte de la Busca i la Biga, per Carme Batlle i Gallart, «Els Granollacs, metges de Barcelona (segle XV). De la cort del rei a la beneficiència parroquial», en *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, dir. Manuel Riu, vol. 2 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1981), 395-97.

⁶⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 52v, 25-IV-1474.

racionals de la ciutat.⁶⁰⁸ Segons s'observa als registres de *Deliberacions*, els oïdors havien de presentar al Consell de Cent una relació dels comptes de la Taula de Canvi durant una administració concreta per tal que als regidors se'ls signés la definició corresponent i es clausurés el seu exercici. No necessàriament havien de fer-ho cada dos anys, sinó que a vegades els trobem mostrant al Consell l'informe dels comptes d'una administració l'abril d'un any i el novembre següent el d'una altra,⁶⁰⁹ i fins i tot era possible que un mateix dia lliuressin les xifres corresponents a dues regidories diferents.⁶¹⁰ Ara bé, el sistema no sempre funcionava de manera fluida. En 1459 es deia que els oïdors de la Taula de Canvi no havien revisat cap compte des de 1451 o 1452, cosa que *era un gran dan del públic de la dita ciutat ja que calia que la ciutat sabés quescun any, o almenys quescun bienni, com stà ab la dita Taula, e la gent que ha tenguda e té peccúnias en la dita Taula si deu en aquella o si per inadvertència li és degut*, motius pels quals urgia més que mai trobar algú que ocupés el lloc de recentment bandejat Bernat de Granollacs.⁶¹¹

Pel que fa a la retribució, el salari que van rebre els encarregats dels llibres de la Taula de Canvi va ser un dels que més va oscil·lar al llarg del segle XV. L'any 1414 l'oïdor guanyava 1.100 s.b., però només cinc anys després, en 1419, aquesta quantitat ja era substancialment superior, de 1.650 s.b.⁶¹² Aquest sou va ser el més alt que els oïdors de la Taula van cobrar durant tota la centúria, i es mantingué fins com a mínim 1442.⁶¹³ Ara bé, quatre anys més tard havia estat reduït dràsticament fins a 450 s.b. anuals, fet relacionat amb què el càrrec d'oïdor havia canviat de mans per primera vegada des de

⁶⁰⁸ Les ja citades ordinacions dels racionals publicades en 1466 mencionen clarament que aquests s'encarregaven d'examinar els comptes de les imposicions, els del clavari i els d'altres administracions, sense fer cap menció a la Taula de Canvi (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 72v-74r, 20-V-1466).

⁶⁰⁹ L'abril de 1433 Martí Sarriera, oïdor de comptes de la Taula de Canvi, va fer relació al Consell de Cent de l'administració de Tomàs Girona i Joan de Llobera, i el novembre del mateix any de la del difunt Bernat Serra i Pere Grau (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 1, f. 11v-12r, 25-IV-1433, i f. 31r-32r, 21-XI-1433).

⁶¹⁰ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 3, f. 12r, 20-XI-1442.

⁶¹¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 12, f. 146v-147r, 12-VII-1459, i f. 147r-148r, 13-VII-1459. Abans que es dugués a terme l'elecció, Bernat de Granollacs sènior va fer arribar als consellers una carta escrita per Joan II i dirigida al Consell de Cent, en la qual el rei demanava a l'assemblea que no prengué cap decisió sobre el nou oïdor de comptes fins que ell no fos a la ciutat. Els jurats, però, considerant que "impetrar tals letras era molt mala introducció, car *nunqu* vaccare officii e benefici en la dita ciutat que lo pus petit de aquella no bastàs a traure tals e semblants letras si en aquelles per lo dit Concell era obtemperat", van decidir ignorar-la i enviar al rei una carta excusant-se per no haver fet el que els demanava. Les cartes de Joan II es troben a *AHCB*, 1B.IX, Lletres reials originals, A-3, 786, 787 i 788, 30-VI-1459.

⁶¹² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 37, f. 134r, 14-VI-1414; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 38, f. 73v, 14-XII-1419. Els tres examinadors de 1410 van rebre 330 s.b. cadascú en concepte de prorrata, però aquesta quantitat es considerava una retribució extraordinària i no un salari habitual (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 34, f. 131v, 5-XI-1410).

⁶¹³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 60, f. 104v, 17-XII-1442.

com a mínim 1414.⁶¹⁴ En aprovar-se en 1458 que hi hagués dos auditors dels comptes de la Taula es digué que mantindrien el salari acostumat, probablement els 450 s.b. que se sap que encara es cobraven en 1451.⁶¹⁵

Pocs mesos després els oïdors van presentar una queixa al Consell, en la qual clamaven que *sia justa cosa que qui serveix la dita ciutat per aquella dege ésser condecementment remunerat e assalariat, havent esguart a la qualitat e-xtensitat de l'offici*, que tanmateix no va rebre resposta fins vora un any més tard, quan s'acordà que cada auditor rebria 1.400 s.b. anuals.⁶¹⁶ Aquest fou el sou dels oïdors fins 1468, any en què, arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi, el municipi va prendre diverses mesures per limitar les seves despeses, entre les quals hi hagué la disposició de pagar cada any al llavors auditor únic 1.200 s.b.⁶¹⁷ En 1474, quan es va decidir recuperar la figura del segon oïdor, el salari no va alterar-se, de forma que quedà establert que els 1.200 s.b. se'ls haurien de dividir entre tots dos, rebent-ne cada un 600 anuals.⁶¹⁸

3.2.2.4. La taula del contrast

Per últim, malgrat no formar part estrictament de la Taula de Canvi, s'ha cregut convenient dedicar una breu secció a la taula del contrast, també coneguda amb els noms de taula de la justícia o taula del pes dels florins. Fou el rei Martí l'Humà qui el 17 de febrer de 1407 autoritzà els consellers de Barcelona a establir-la on creguessin adient, sent finalment l'ubicació escollida la Llotja de Mar.⁶¹⁹ Segons anotà Carrère, l'encarregat de la taula seria el mercader Pere Fuster, del qual sabem que poc menys

⁶¹⁴ En algun moment entre 1442 i 1446 sembla que Martí Sarriera, oïdor de comptes de la Taula des de com a mínim 1414, decidí jubilar-se, i el seu càrrec passà a mans de Jaume Desquer, àlies Puiggenestós. Resulta evident que en nomenar-lo es decidí que Desquer rebria 450 s.b. en concepte de salari, mentre que Sarriera seguiria rebent tota la seva vida els 1.200 s.b. restants com a agraïment pels serveis prestats (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 60, f. 104v, 17-XII-1442; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 63, f. 97v, 17-VI-1446).

⁶¹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 11v-12v, 25-IV-1458; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 67, f. 100r, 16-VI-1451. L'any 1451 els 1.650 s.b. seguien repartint-se entre Desquer i Sarriera.

⁶¹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 174v-175v, 25-X-1459. El Consell de Cent havia escollit la comissió encarregada de gestionar aquesta súplica el 25 de novembre de 1458. L'augment de sou tenia caràcter retroactiu, de forma que fins i tot el ja acomiadat Granollacs va rebre el 1 d'octubre de 1459 els 1.435 s.b. que li corresponien per haver exercit el càrrec d'oïdor durant un any i nou dies (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 93r, 29-X-1459).

⁶¹⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 98v, 18-II-1468.

⁶¹⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 53v, 25-IV-1474.

⁶¹⁹ L'autorització del rei Martí, també vàlida per als consellers de Tortosa, es troba transcrita a Rodrigue Tréton, ed., *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*, Textos i documents 43 (Barcelona: Fundació Noguera, 2009), 161-63. En aquest document el rei Martí ja deixà anotat que la nova taula seria "vulgarment appellada la taula del pes dels florins".

d'un mes enrere havia fet un viatge a València *per contractar ab lo Senyor Rey sobre lo fet del pes dels florins*.⁶²⁰ A partir de llavors, i al contrari del que succeí en altres ciutats com ara Cervera, a Barcelona es documenta la taula del pes dels florins durant tot el segle XV.⁶²¹

En la seva autorització, el rei Martí parlava en tot moment del *regidor o regidors* de la flamant taula, sense especificar enlloc de forma precisa quanta gent hauria de treballar-hi. Aparentment al principi només hi hagué un pesador, però probablement ben aviat es deuria considerar que la quantitat de feina que hi havia a la taula requeria la presència de com a mínim una altra persona. Degué ser això el que motivà que a partir de 1410 aparegués un segon oficial a la taula, al qual se l'anomenava ajudant.⁶²² Aquesta jerarquització del personal de la taula del pes dels florins es mantingué fins algun moment entre 1451 i 1457, ja que si bé el primer any encara es pagava el salari d'un regidor i d'un auxiliar, a la clàvia del segon semestre de 1457 se'ls situa a tots dos al mateix nivell.⁶²³ No va ser fins l'agost de 1464 que es qüestionà seriosament la col·legialitat que des de feia més de cinquanta anys caracteritzava els pesadors. El Trentenari, al·legant *los pochos affers que fa la Taula del Cambi de la ciutat per la indisposició de la guerra*, motiu pel qual els oficials de la taula del contrast no tenien gaire encàrrecs, va decidir que mantenir el salari dels dos treballadors era superflu.⁶²⁴ Per tant, s'acordà prescindir d'un d'ells, i no consta que s'arribés a reinstaurar durant el segle XV.

En tot cas, en principi tant el pesador com l'ajudant eren càrrecs vitalicis, i eren escollits pels jurats del Trentenari sempre que hi havia una vacant, ja fos per defunció, per renúncia o per qualsevol altra circumstància.⁶²⁵ A banda, l'any 1414 també es documenta el pagament del salari d'un personatge que posteriorment sembla

⁶²⁰ Carrère, *Barcelona: centre économique à l'époque des difficultés, 1380-1462*, 2: 705; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1892, 1: 148.

⁶²¹ A Cervera, en canvi, el pes del contrast fou una institució intermitent durant tot el segle XV (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 674-75).

⁶²² Al llibre de clàvia del segon semestre de 1409 l'ajudant encara no apareix, però sí que el trobem al del segon semestre de l'any següent (*AHCB*, 1B.XI, Clàvia, 34, f. 113r, 29-IX-1410).

⁶²³ *AHCB*, 1B.XI, Clàvia, 67, f. 81r, 13-II-1451, i f. 90r, 19-IV-1451; *AHCB*, 1B.XI, Clàvia, 70, f. 95r, 2-XII-1457.

⁶²⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 136r, 2-VIII-1464. S'acordà que seria Pere Carnisser, sastre, qui romandria en el càrrec, mentre que Antoni Sala, mercer, el perdria. Tanmateix, Carnisser va morir poc més d'un any després, i Sala va ocupar el seu lloc temporalment, fins que Antoni Modoi va ser escollit successor de Carnisser (*AHCB*, 1B.XI, Clàvia, 79, f. 84r, 6-III-1466; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 75r-75v, 25-II-1466).

⁶²⁵ Va ser el Trentenari l'encarregat de designar l'esmentat Antoni Modoi com a successor del difunt Pere Carnisser (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 75r-75v, 25-II-1466).

desaparèixer del tot: un argenter encarregat de les peses i balances que s'empraven tant a la Taula de Canvi com a la de la justícia.⁶²⁶

En què consistia ben bé la taula del pes dels florins? Segons el document expedit per Martí l'Humà, havia de ser un espai on hi hagués el joc complet dels pesals que havia ordenat fabricar aquell mateix dia,⁶²⁷ que anirien marcats per una banda amb les armes reials i per l'altra amb la creu del marc de Perpinyà i servirien per dirimir en els dubtes sorgits arran de pagaments o dipòsits fets amb florins i mig florins. El pesador o pesadors, als quals dotava de *plena auctoritat e poder de deffinir e decidir per benefici del dit pes totes qüestions, controvèrsies e debats*, tindrien com a pes patró el vulgarment conegut com a *mitgé*, de 68 florins per marc de Perpinyà, considerat *ver, bo, just e degut*. Les directrius marcades pel monarca es van seguir al peu de la lletra, tal com es veu en documentació posterior quan es menciona quina era la principal comesa de la taula dels florins: *pesar, ten bé en gros com en menut, tots florins e mig florins de què sobre lo pes de aquels sia debat entre quallsevoll persones, e ancare tots altres qui-n sient portats per pesar*.⁶²⁸

El sou percebut pels pesadors de la taula del contrast va anar canviant al llarg de tot el segle XV. Així, mentre que durant la seva primera anualitat d'existència, la de 1407-1408, el regidor va guanyar 1.980 s.b., l'any següent el salari ja se li havia rebaixat dràsticament fins als 880 s.b.⁶²⁹ Aquesta remuneració deuria considerar-se molt més adequada, ja que es va mantenir fins com a mínim 1451.⁶³⁰ Va ser en algun moment entre aquell any i 1457, probablement el mateix en què es decidí prescindir de l'ajudant i comptar amb dos pesadors, que s'establí que un d'ells cobraria 600 s.b. anuals i l'altre 500.⁶³¹ Dos anys després els salaris d'ambdós s'havien igualat en 600 s.b.⁶³² Però aquesta situació no es mantingué durant gaire temps. En 1466, passats només dos anys de la supressió d'un dels pesadors, el Consell va fixar-se de nou en l'ara solitari

⁶²⁶ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 37, f. 136r, 16-VII-1414.

⁶²⁷ Tréton, *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*, 160-61.

⁶²⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 67, f. 81r, 13-II-1451.

⁶²⁹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 32, f. 130v, 22-III-1408; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 33, f. 112r, 31-VIII-1409.

⁶³⁰ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 67, f. 90r, 19-IV-1451. A l'entrada del 10 d'abril de 1426 del *Manual de novells ardots* es diu que s'havia decidit rebaixar el salari del pesador de 880 a 600 s.b., però, pel que s'observa als llibres de clavaria, no sembla que aquesta mesura s'arribés a implementar. És possible que es tractés només d'una disposició temporal, ja que aquell mateix dia els consellers van suspendre del seu ofici l'ajudant del pesador, decisió que va ser revocada un any més tard (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1892, 1: 245, 250).

⁶³¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 70, f. 95r, 2-XII-1457.

⁶³² AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 76v, 28-VII-1459, i f. 87r, 3-IX-1459.

encarregat de les monedes, debatent si havia d'acomiar-lo també o no.⁶³³ Finalment, però, l'assemblea va acordar conservar el pesador de la taula del contrast, si bé disminuint-ne el salari fins a 400 s.b. anuals.⁶³⁴ El novembre de 1472, acabada ja la guerra civil, el Consell es replantejà la situació, tot argumentant que dit oficial era una persona pobra i carregada de nombrosos nens, i que treballava molt per al benefici de la ciutat.⁶³⁵ Malgrat la compassió que semblava despertar entre els jurats, el seu salari no es modificà: en 1489 encara cobrava 400 s.b., quantitat que no fou alterada en el pla de reformes dut a terme aquell any al municipi.⁶³⁶ Pel que fa a l'ajudant del pesador, l'any 1410 cobrava 330 s.b. per any, però en algun moment entre 1419 i 1433 se li va augmentar el sou a 500 s.b., quantitat que encara percebia en 1451, abans de la seva desaparició.⁶³⁷

3.2.2.5. *El material de la Taula de Canvi*

Al llarg d'aquest repàs al personal de la Taula de Canvi durant el segle XV s'han fet diverses mencions al material que s'hi usava, des dels diferents llibres a les balances, per mencionar dos exemples ben clars. No voldria deixar d'incloure en aquest apartat la interessant relació que es troba en el vuitè llibre de notaments de restes, conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, on s'especificuen els utensilis que Antoni Bussot i Bernat Saclosa, regidors del banc durant el bienni 1407-1408, adquiriren *a ops e a servey de la dita Taula* i que havien de *restituir e dar* als seus successors.⁶³⁸ Seguidament, a la llista s'afegeixen encara quatre objectes més, comprats pels taulers Gilibert de Malla i Miquel de Gualbes –regidors durant els anys 1409-1410–. Es tracta, per tant, d'un breu inventari, on es consignà tot allò que els administradors de la Taula havien de traspasar un cop finalitzat el seu mandat a aquells que els prenguessin el relleu al capdavant del banc.

⁶³³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 145r, 14-XI-1466, i f. 146v-147r, 15-XI-1466.

⁶³⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 151r, 26-XI-1466.

⁶³⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 119v-120v, 27-XI-1472. A la reunió es mencionà que el salari de 400 s.b. que rebia el pesador en aquell moment era conseqüència directa del redreç de la Taula de 1468, però, com s'ha vist, en realitat ja havia estat rebaixat dos anys enrere.

⁶³⁶ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 2: 69.

⁶³⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 34, f. 113r, 29-IX-1410; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 38, f. 72v, 24-IX-1419; *AHCB*, 1B.IX, Clavaria, 48, f. 78v, 9-X-1433; *AHCB*, 1B.IX, Clavaria, 67, f. 90r, 19-IV-1451.

⁶³⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 168, f. 98r-99v, s.d. Vull agrair molt sincerament a en Jaume Marcé que m'avisés de l'existència d'aquest document.

Taula 7. Objectes adquirits per a la Taula de Canvi entre 1407 i 1408

Núm.	Objecte	Ús
2	Balances petites	No especificat
1	Balances grans alexandrines	No especificat
17	Peses de courre	Per pesar florins
4	Lliuradors de fust, dos grans i dos petits	Per rebre i donar moneda
1	Tisores	No especificat
2	Tallaplomes ⁶³⁹	No especificat
6	Estoigs de fust	Per guardar sis balances grans
1	Balances petites	Per tenir a casa d'Antoni [Bussot] per pagar petites quantitats
2	Tenidors de fust o penjadors	Per tenir a casa d'Antoni Bussot, on penja les balances quan es pesen els florins
1	Estoig de fust	Per guardar-hi unes balances mitjanes
6	Sacs de canamàs	Per guardar-hi moneda
4	Balances	Per pesar 30, 50, 100 i 200 florins
1	Balances grans	Per reconèixer monedes a casa i fer pagaments grans
2	Paravents de fust	Per protegir-se del vent quan es pesen els florins
1	Tisores de ferro	Per tallar florins falsos
3	Tenidors de fust	Per tenir els florins a la Taula
2	Balances petites ⁶⁴⁰	No especificat
1	Pes de llautó de 400 florins ⁶⁴¹	No especificat
1	Banc gran o bastiment de fusta	Per tenir a la casa on es té l'ofici de l'administració i posar-hi la caixa petita on es guarden les monedes que cada dia es porten a la Taula per fer els pagaments
1	Caixa gran d'àlber ⁶⁴²	Per guardar-hi les monedes d'or i plata i altres monedes petites
1	Balances amb el seu forniment	Per fer servir a la Taula per pesar 300 florins
4	Peses de courre	Per pesar 200, 300, 500 i 1.000 florins

Evidentment, aquest no era tot el material que s'emprava en el dia a dia de la Taula de Canvi. Al marge del foli on s'inicia aquesta llista hi apareix una anotació que indica que al foli 91 del setè llibre de notaments –per tant, cronològicament anterior– n'hi havia més. Malauradament, sembla que aquest volum s'ha perdut. En tot cas, aquest petit inventari ens permet obtenir una idea una mica més precisa de com devia ser una la jornada de la Taula de Canvi i d'aquells que hi treballaven i hi operaven. Entre d'altres, destaca la presència en el llistat de diversos objectes destinats a la casa del tauler Antoni

⁶³⁹ En el document apareixen identificades com a “talempenes”, paraula emprada com a sinònim de tallaplomes (Lluïsa Amenós Martínez, «Fuentes escritas e iconográficas aplicadas al estudio de la cultura material: los inventarios de objetos de uso doméstico (siglos XIV-XV)», en *Exteriors i interiors: retalls d'història d'art medieval*, ed. Francesc Fité i Llevot, Flocel Sabaté Curull, i Alberto Velasco González (Lleida: Pagès, 2017), 55).

⁶⁴⁰ Comprades per Bussot i Saclosa durant el segon any del seu regiment a Pere Cases, argenter.

⁶⁴¹ Comprat per Bussot i Saclosa durant el segon any del seu regiment a Pere Cases, argenter.

⁶⁴² Comprada a Joan Sesavasses

Bussot, fet que evidencia que durant el seu mandat era allà on es guardava tot l'instrumental de la Taula quan no estava operativa.

3.2.3. La Taula de Canvi durant el regnat de Joan II

D'acord amb el que s'ha anat veient, en ascendir Joan II al tron de la Corona d'Aragó el panorama de la Taula de Canvi era molt diferent al dels primers anys de vida de la institució, ja que havia esdevingut força més complex i diversificat. A l'apartat 4.2.2. es tractarà la complexa evolució de la Taula durant la guerra civil en particular, mentre que ara, per tal de cloure aquest apartat, s'al·ludirà únicament als diferents individus que van formar-ne part entre 1458 i 1479.

Fins a un total de dotze persones s'encarregaven de diversos afers que tenien una relació directa amb el funcionament de la Taula, a les quals se'ls afegien els dos pesadors de la taula del contrast, que com s'ha comentat mantenia una relació estreta amb el banc municipal. Els noms de les que hi treballaren durant el regnat de Joan II han estat recollits a la Taula 8. Com a exemple, anem a repassar breument la trajectòria dels dos administradors escollits un any abans de l'inici del conflicte civil: Ramon Ros, ciutadà, i Joan de Llobera, mercader. Cap dels dos era un personatge aliè a la política urbana: Ros havia estat jurat del Consell de Cent durant el bienni 1460-1461, i el desembre de 1462, un mes abans de finalitzar el seu càrrec de tauler, ja havia estat escollit de nou membre de l'assemblea municipal, on va romandre els dos anys de rigor. Com hem vist a l'apartat dedicat a l'executiu, el 30 de novembre de 1464 va esdevenir conseller segon,⁶⁴³ i va tornar a formar part del Consell de Cent en 1466 i 1467, any aquest en què fou un dels síndics encarregats de prestar jurament de fidelitat a Joan de Lorena, així com un dels ambaixadors que poc després se li enviaren.⁶⁴⁴ Un any més tard, el novembre de 1468, era escollit conseller primer, i acabada la seva conselleria va entrar de nou al Consell de Cent fins el desembre de 1471.⁶⁴⁵ Finalment, l'abril de 1472 va obtenir el càrrec de cònsol de la mar i va tornar a obtenir la condició de jurat en 1473 i 1474.⁶⁴⁶ La carrera de Joan de Llobera no va ser tan espectacular durant el regnat de

⁶⁴³ Durant l'exercici de la conselleria es va comanar a Ros una important tasca: la custòdia de la clau del portal de Drassanes o de Sant Betran, que s'hauria d'encarregar de tancar ràpidament en cas d'emergència (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 30v-31r, 18-VII-1465).

⁶⁴⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 44r-44v, 3-IX-1467; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 67r-67v, 13-XI-1467.

⁶⁴⁵ Entre 1469 i 1471 a més a més va ser un dels dos administradors seculares de l'hospital de la Santa Creu, si bé aquest càrrec era "sens, emperò, algun salari o remuneració sinó de nostre senyor Déu" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 180r-180v, 23-XI-1469).

⁶⁴⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 44v-49v, 25-IV-1472.

Joan II, però tampoc ell es va mantenir allunyat de la gestió municipal. Després de formar part de l'assemblea de govern entre 1460 i 1461, a finals de 1462 va ser escollit conseller i l'any següent jurat del Consell de Cent i guarda de moneda.⁶⁴⁷

Taula 8. Treballadors de la Taula de Canvi entre 1458 i 1479

Administradors		
1457-1458	Pere Destorrent	Bernat Corcó
1459-1460	Miquel Desplà	Martí Olzina
1461-1462	Ramon Ros	Joan de Llobera
1463-1464	Lluís Setantí	Guillem Alegre
1465-1466	Pere Joan Serra	Bernat Junyent
1467-1468	Joan Benet Sapila	Francesc Ferrer
1469-1470	Guillem Romeu	Bernat Pongem
1471-1472	Pere Bussot	Pere Amat
1473-1474	Guillem Oliver	Guillem Miró
1475-1476	Jaume de Gualbes	Guillem Pongem
1477-1478	Ramon Marquet	Pere Marquilles
1479-1480	Baltasar de Gualbes	Bartomeu Quintana
Escrivà: llibre corrent		
1458-1479	Jaume Despuig	
Escrivà: manual		
1458-1466	Bernat Bestat	
1466-1479	Pere Pau Saguda	
1479	Climent Vilar	
Escrivà: llibre de depòsits		
1458-1461	Jaume Tutxó	
1461-1473	Rafel Folc	
1473-1479	Pere Ralló	
Pesadors		
1458-1461	Guillem de Dons	Pere Ferrer
1461-1476	Guillem de Dons	Pere Morer
1476-1479	Guillem de Dons	Nicolau Julià
Servidor		
1458-1460 ⁶⁴⁸	Joan Bargés	
1462-1463	Joan Martorell	
1463-1479	Joan Sòcies	
Servidor (compartit)		
1458-1476	Guillem Ramon de Santamaria	
1476-1479	Ramon Valla	
Bastaix		
1458-1468	Miquel Trobat	
1468-1477	Guillem Deguant	
1477-1479	Francesc Dona	
Oïdors de comptes		
1458-1459	Bernat de Granollacs	Miquel Ferran

⁶⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 72v-74r, 13-XII-1463.

⁶⁴⁸ En no comptar amb cap clàvia de 1461, no sabem qui va rebre el salari de servidor durant dit any, ni tampoc he localitzat el nomenament de Martorell. Sabem, però, que mentre que en 1460 encara tenia el càrrec Bargés, en 1462 ja estava en mans de Martorell.

1459-1466	Bartomeu Montcofa	Miquel Ferran
1466-1474	Bartomeu Montcofa	
1474-1479	Cebrià Falcó	Rafel Riudor

No és el propòsit d'aquesta tesi dur a terme un anàlisi prosopogràfic de tots els homes que van dirigir la Taula de Canvi durant el període 1458-1479 ni tampoc de la resta d'oficials que hi van treballar, però, pel que fa als primers, per ara basti dir que en molts casos les seves trajectòries professionals al llarg de dits anys van ser similars a les dues breument presentades. En general, sembla clar que el càrrec de tauler estava reservat a persones de provada confiança del consistori i de poder considerable en el marc municipal. Pel que fa a la resta de treballadors de la Taula acostumaven a tenir trajectòries polítiques molt més discretes, fet també relacionat amb un dels trets essencials dels seus oficis al banc, ja que tots ells eren vitalicis.

La importància innegable de la Taula de Canvi en el desenvolupament de les finances municipals de Barcelona durant el segle XV no fou ignorada pels seus coetanis. Aquest fet queda provat per la voluntat demostrada des de ben al principi de procurar pel seu correcte funcionament: així, el consistori va respondre als problemes provocats per la falta de personal, va considerar les peticions d'augment de salari i va lluitar amb contundència contra els fraus que amenaçaren de forma més o menys recurrent el funcionament quotidià de la Taula. De fet, en la majoria d'ocasions observem un Consell sensible a les qüestions que anaven sorgint i relativament resolutiu a l'hora de solventar-les. No en va, es tractava del banc municipal, i si hi havia una institució interessada en el seu èxit aquesta era el govern de la universitat. Ara bé, si ens fixem en la imatge fins ara presentada des de la perspectiva contrària, tot sembla indicar que els barcelonins també estaven interessats en treballar a la Taula. Només així pot explicar-se el sonat escàndol protagonitzat per Bernat de Granollacs l'any 1459, per exemple, que fa sospitar que com a mínim alguns dels càrrecs associats al banc devien ser considerats de cert prestigi, ja fos social o polític. En tot cas, del que no hi ha dubte és que des de la seva fundació en 1401 la Taula de Canvi va jugar un paper de primer ordre en la vida municipal de la Ciutat Comtal fet que, com veurem més endavant, tingué serioses conseqüències durant la guerra civil catalana.

A banda, un cop precisada l'estructura del banc, cal mencionar que el mateix model va ser aplicat a València l'any 1407. En les primeres ordinacions de la taula valenciana, redactades en 1408, s'observa clarament la inspiració en el funcionament de la de Barcelona: el banc s'havia d'instal·lar a la llotja i seria regit per dos *taulegers* –un ciutadà i un mercader–, que exercirien el càrrec durant dos anys a canvi de 2.000 s. anuals, havent entregat prèviament un aval de 6.000 florins.⁶⁴⁹ Els acompanyarien dos escrivans, amb un sou de 1.200 s. cadascun. Un any més tard, potser després d'haver comprovat que la normativa d'influència barcelonina no s'adaptava del tot bé a la realitat valenciana, van aparèixer unes noves ordinacions, en què s'establia que només hi hauria un regidor, el clavari comú de la ciutat, que es mantindria durant un any. Això sí, conservaria el salari de 2.000 s. Amb ell treballaria únicament un escrivà, que rebria 1.500 s. cada any. Si ens allunyem dels territoris aragonesos i ens traslladem a Gènova, trobem que entre 1408 i 1445 el Banco di San Giorgio estava dirigit per dos o quatre governadors.⁶⁵⁰ A més a més, comptava amb la presència d'un notari, encarregat de les escriptures i ajudat per un *iuvenis*; un caixer per a la gestió dels diners, i un bastaix per al transport de la caixa. De nou, doncs, es tracta d'una estructura molt semblant a la de la Taula de Canvi, que a la vegada probablement s'inspirava en la dels bancs privats.

A les portes del regnat de Joan II, doncs, la configuració financera municipal estava plenament desenvolupada i codificada. El segle XIV i les primeres dècades del XV havien servit perquè el consistori estructurés de forma efectiva el regiment de les seves finances: d'una banda, mitjançant la creació i reglamentació dels dos principals càrrecs que les dirigien, el clavari i els racionals, i de l'altra, i ja bastant més tard, gràcies a la materialització d'un projecte tan original com la Taula de Canvi. Com s'ha anat veient al llarg d'aquest capítol, els membres del Consell es van mostrar en tot moment amatents a l'hora de resoldre els problemes i conflictes que inevitablement anaren apareixent en el decurs dels anys en relació tant amb els oficis econòmics com amb el banc municipal. Gràcies a tots els ajustaments introduïts, a mitjan Quatre-cents l'administració de les finances barcelonines comptava amb una estructura sòlida i força

⁶⁴⁹ Francisco Mayordomo García-Chicote, *La Taula de Canvis. Aportación a la historia de la contabilidad valenciana (siglos XIII-XVII)* (València: Universitat de València, 2002), 65-67.

⁶⁵⁰ Giuseppe Felloni, «I primi banchi pubblici della Casa di San Giorgio (1408-1445)», *Banchi pubblici, banchi privati e monti di pietà nell'Europa preindustriale. Amministrazione, tecniche operative e ruoli economici (Atti del Convegno – Genova, 1-6 ottobre 1990)*, Atti della Società Ligure di Storia Patria, Nuova Serie, XXXI (CV) (Gènova, 1991), 1: 229.

efectiva que, com hem vist i s'explicarà amb més detalls en els següents capítols, va ser posada a prova arran de l'esclat de la guerra civil en 1462.

4. Els recursos del Consell

Ahir com avui, pocs assumptes devien preocupar tant els consistoris baixmedievals com l'obtenció d'una quantitat d'ingressos suficient per fer front a totes les despeses que se'ls presentaven any rere any, ja fossin aquestes de caràcter ordinari, i per tant fàcils de preveure, o bé extraordinari, i en conseqüència potencialment desestabilitzadores. Certament, Barcelona no era cap excepció. Durant el regnat de Joan II els dirigents municipals van lluitar constantment per mantenir de la millor manera possible el fràgil equilibri entre *rebudes* i *dates*, tasca no sempre senzilla. Per fer-ho, comptaven amb els dos pilars bàsics al voltant dels quals van pivotar els ingressos al llarg de tot el segle XV: els no financers i els financers. Els primers els confomaven les imposicions, els impostos indirectes que gravaven el consum, la compra-venda i la circulació de productes; l'impost directe, i les rendes que la ciutat rebia d'alguns dels seus dominis situats més enllà de les muralles barcelonines. Pel que fa als ingressos financers, en aquest període podien prendre la forma de censals morts o de crèdits concedits per la Taula de Canvi. Ambdós sistemes contribuïen a conformar unes finances urbanes relativament estables, la solidesa de les quals queda demostrada per l'absència de grans canvis estructurals en tota la centúria que ens ocupa.

Tot seguint aquesta divisió, el present capítol es distribueix en dos grans apartats, l'un dedicat als ingressos no financers i l'altre als financers, les dues cares de hisenda municipal ja des de la segona meitat del segle XIV. Al mateix temps, cadascuna d'aquestes seccions es dividirà generalment en tres epígrafs, que s'ocuparan dels anys corresponents a abans, durant i després de la guerra civil catalana. D'aquesta forma, s'intentarà discernir quin efecte tingué la contesa bèl·lica sobre els ingressos municipals i, més enllà, sobre l'economia del consistori.

4.1. L'evolució dels ingressos no financers

Comencem amb els ingressos no financers municipals, és a dir, les imposicions, l'impost directe i les rendes. Com s'ha apuntat, per tal de veure'n l'evolució i la incidència en el conjunt de l'economia de la ciutat durant el regnat de Joan II, el present apartat s'ha dividit en tres epígrafs. El primer correspon als anys anteriors a l'esclat de la guerra civil, 1458-1462; el segon, als del conflicte armat amb el monarca aragonès, 1462-1472, i el tercer, als que seguiren la Capitulació de Pedralbes fins a la mort del rei, 1472-1479.

4.1.1. Abans de la guerra civil (1458-1462): uns recursos estables

Durant el període anterior a l'esclat de la guerra civil es documenten únicament dos tipus d'ingressos no financers: les imposicions i les rendes. No sembla que durant els anys 1458-1462 el govern municipal recorrés en cap moment al sovint problemàtic impost directe, de manera que no serà tractat en aquest apartat.⁶⁵¹

Si ens fixem en els llibres de clavaria del primer lustre del regnat de Joan II, veurem que, malauradament, no s'ha conservat cap exercici complet –de febrer a gener–.⁶⁵² Per aquesta raó, cal recórrer a altres mètodes i documentació per estudiar els ingressos no financers durant aquells anys. El primer és la reconstrucció d'una anualitat mitjançant el volum de tresoreria corresponent al segon semestre d'un any –d'agost a gener– i al primer del següent –de febrer a juliol–. Per fer-ho comptem amb dos exemples: un correspon gairebé totalment al regnat d'Alfons el Magnànim, ja que va d'agost de 1457 a juliol de 1458, mentre que l'altre comprèn el segon semestre de 1459 i el primer de 1460.⁶⁵³ El segon sistema consisteix en l'anàlisi d'un llibre d'imposicions dels anys 1454-1459, on es detallen els ingressos trimestrals per aquest concepte durant el període mencionat, i d'un altre volum que inclou només les quantitats corresponents a les imposicions arrendades entre 1454 i 1462.⁶⁵⁴ Evidentment, en aquest cas trobarem sobretot informació relativa als impostos indirectes –si bé també se n'inclou d'alguna renda–, motiu pel qual no permet obtenir una imatge completa dels ingressos municipals no financers.

Així doncs, començarem centrant-nos en els volums de clavaria de 1457-58 i 1459-60. Segons s'observa a la Taula 9, el pes dels ingressos no financers recaigué bàsicament en les imposicions, que representaren el 84,4% dels ingressos l'any 1457-1458 i fins al 89,1% dos anys més tard. El valor de les rendes també augmentà d'una

⁶⁵¹ Tal com Ferran II recordava als canonges de la catedral de Barcelona l'any 1489, “les taches [talles] són difícils de fer y pijors de exigir y porten grans congoxes e despeses als qui les han de pagar” (Pere Verdés Pijuan, «Car les talles són difícils de fer e pijors de exigir”. A propósito del discurso fiscal en las ciudades catalanas durante la época bajomedieval», *Studia historica, Historia medieval* 30 (2012): 129-53).

⁶⁵² Convé recordar que el llibre del primer semestre de 1462 es troba en molt mal estat i que, considerant que la guerra esclatà el juny d'aquell any, el del segon semestre ja s'ha d'incloure en l'apartat dedicat als ingressos no financers durant el conflicte civil.

⁶⁵³ Tenint en compte la manca de llibres de clavaria per als primers anys del regnat de Joan II, s'ha cregut convenient incloure en l'estudi els corresponents als darrers mesos del seu antecessor.

⁶⁵⁴ Es tracta dels volums *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 14, 1454-1459 i *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 15, 1454-1462. Les dades presentades corresponents als llibres de clavaria de 1457-58 i 1459-60 i al d'imposicions de 1454-1459 han estat recollides i tractades per Pere Orti, a qui agraeixo que me les hagi facilitat. Es poden trobar a Pere Orti Gost, «Les finances municipals de la ciutat de Barcelona (1340-1460)» (en premsa).

anualitat a l'altra, si bé de forma més discreta, mentre que el volum del grup miscel·lani, on s'han inclòs ingressos corresponents a restes de comptes i similars, caigué.

Taula 9. Ingressos no financers del clavari en 1457-1458 i 1459-1460

	1457-1458	1459-1460
Imposicions	428.362 s. 11 d.b. 84,4%	551.857 s. 10 d.b. 89,08%
Rendes	40.028 s.b. 7,89%	52.833 s.b. 8,53%
Altres	39.137 s. 4 d.b. 7,71%	14.844 s. 3 d.b. 2,4%
TOTAL	507.528 s. 3 d.b.	619.535 s. 1 d.b.

Ara bé, malgrat la preponderància indiscutible de les imposicions, cal tenir en compte que les dades suara exposades corresponen als ingressos reals del clavari de dits mesos, sense discriminar quins d'ells corresponien, de fet, a endarreriments i quines partides restaven per ingressar d'aquell any fiscal. Els primers, com veurem més endavant, podien remuntar-se un bon nombre de semestres enrere. Aquest fet també permetria explicar la important diferència d'ingressos de les dues anualitats i impedeix conèixer el rendiment anual de les imposicions i rendes municipals.

Per sort, durant aquests anys comptem amb l'únic exemple conservat de l'anomenat *Llibre d'imposicions*, on els racionals anotaven els ingressos realitzats per cadascun dels arrendataris i col·lectors dels impostos. Aquest registre permet reconstruir-ne el rendiment real durant els anys 1455-1458, cosa que ajuda a inferir quin podia ser el volum mitjà que n'aconseguia el municipi. Segons els càlculs de Pere Orti, els ingressos globals de cada trimestre estaven força igualats, si bé el menys lucratiu era habitualment el primer, de febrer a abril.⁶⁵⁵ Si ampliem una mica la perspectiva, veurem que de mitjana la ciutat recaptava c. 462.000 s.b. anuals en concepte d'imposicions, i es procurava c. 64.000 s.b. gràcies a les rendes; en total, doncs, uns 526.000 s.b. cada any. Així, abans de la guerra la fiscalitat indirecta suposava el 87,79% dels ingressos municipals, mentre que les rendes únicament el el 12,21%, percentatges força semblants

⁶⁵⁵ De febrer a abril s'ingressaven el 21,9% del total anual obtingut gràcies a les imposicions, mentre que de maig a juliol el 26,66%, d'agost a octubre el 26,02% i de novembre a gener el 25,42%. Aquesta diferència s'explica sobretot pels menors ingressos obtinguts de la imposició de la carn durant el període de la Quaresma.

als que apareixen a la Taula 9. De nou, doncs, no hi ha dubte possible de la importància cabdal de les imposicions en la hisenda barcelonina.

Taula 10. Els ingressos del clavari entre 1455 i 1458

	1455	1456	1457	1458
Imposicions	437.267 s. 5 d.b. 87,05%	476.998 s. 10 d.b. 88,5%	435.257 s. 9 d.b. 87,27%	442.547 s. 6 d.b. 87,55%
Rendes ⁶⁵⁶	65.043 s. 9 d.b. 12,95%	62.008 s. 4 d.b. 11,5%	63.514 s. 9 d.b. 12,73%	62.944 s. 6 d.b. 12,45%
TOTAL	502.311 s. 2 d.b.	539.007 s. 2 d.b.	498.772 s. 6 d.b.	505.492 s.b.

El volum d'ingressos que apareix a la Taula 10 es troba a la banda baixa dels registrats fins llavors durant el segle XV en termes nominals. Ara bé, si a més a més tenim en compte que el mes de novembre de 1453 Alfons el Magnànim concedí una provisió devaluant la moneda de billó i de compte respecte al croat i al florí, aquests ingressos serien encara menors.⁶⁵⁷ Caldrà veure si al llarg dels anys següents aquesta situació s'aconseguí revertir o, per contra, s'accentuà encara més.

4.1.1.1. *Les imposicions municipals*

A occasio del abus de la guerra en moltes parts del dit Principat sie stat donat destorb en les exaccions de les inposicions que son lo anima de les ciutats, viles e lochs en lo present principat de Cathalunya obedients ne sens aquells se puixe sopplir als carrechs.⁶⁵⁸

Així fou emfatitzada la importància cabdal que tenien les imposicions per als municipis catalans al Parlament de Cervera de 1468-1469. Aquesta cita, que esdevindria cèlebre, serveix no només per posar de manifest el valor que atorgaven els súbdits de Joan II als impostos indirectes, sinó també per justificar la seva posició preeminent en aquesta recerca.⁶⁵⁹ Com hem vist, tant pel volum d'ingressos que comportaven a la ciutat com per la seva indubtable rellevància al llarg dels segles, les imposicions són per

⁶⁵⁶ Les dades corresponents a la baronia d'Elx i Crevillent s'han extret de Joan-F. Cabestany Fort i Jaume Sobrequés i Callicó, «Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473)», en *I Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. II (València: Universitat de València, 1981), 625-38.

⁶⁵⁷ Inicialment, el valor del croat es fixà en 1 s. 6 d.b. i el del florí en 13 s. 3 d.b., però aquest darrer es modificà lleugerament en 1456, quan s'establí en 13 s.b. (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 285-93).

⁶⁵⁸ *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, 1918, XXIV:100-101.

⁶⁵⁹ L'any 1470 es repetia aquesta mateixa frase a les Corts de Montsó (Max Turull Rubinat i Pere Verdés Pijuan, «Sobre la hisenda municipal a "Constituciones y altres drets de Cathalunya" (1704)», en *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, ed. Manuel Sánchez Martínez (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1999), 132.

força un dels capítols que cal tenir més presents en estudiar les finances barcelonines de la baixa Edat Mitjana.

Coneixem relativament bé la dilatada història de les imposicions, el germen de les quals es pot situar cap a finals del segle XIII.⁶⁶⁰ Des de llavors, és ben sabut que els impostos van viure una marcada evolució, que va dur-los de ser un recurs permès pel monarca, al qual es recorria de forma puntual per tal de fer front a despeses extraordinàries de la Corona, a ser una prerrogativa gairebé exclusiva de molts municipis. Així, fou durant el segle XIV que les imposicions van esdevenir una font d'ingressos regular recaptada any rere any, mercès sobretot a la seva consignació a la gran despesa generada per un deute cronificat.⁶⁶¹ En paraules de Manuel Sánchez i Pere Orti, *fueron los cada vez más frecuentes y cuantiosos donativos concedidos al monarca por las ciudades y villas de realengo los generadores del sistema fiscal de los municipios catalanes*, especialment pel que fa a les imposicions.⁶⁶² I, a grans trets, aquest sistema fixat durant les darreres dècades del segle XIV serà el que trobarem encara vigent durant el regnat de Joan II.

Inicialment, a Barcelona la percepció de les diferents imposicions era arrendada en un encant públic al particular que oferís més diners pel seu producte.⁶⁶³ Malgrat que el període de temps de recaptació variava força segons l'impost, el més freqüent era que fos trimestral –febrer-abril, maig-juliol, agost-octubre, novembre-gener–, si bé tampoc eren estranys els arrendaments anuals.⁶⁶⁴ Ara bé, com es veurà més endavant, a mesura que avançà el segle XV es féu més habitual la substitució de la venda d'imposicions per la col·lecta directa a través d'agents pagats pel clavari que treballaven directament pel municipi.

Els productes gravats mitjançant les imposicions eren nombrosos i variables. Les taxes més estables, i també les que més ingressos reportaven a Barcelona, eren les que pesaven sobre el consum d'aliments bàsics. Així mateix estava gravada la compra-venda de determinades mercaderies; la circulació, tant marítima com terrestre, de béns i

⁶⁶⁰ Vegeu Pere Orti Gost, «La construcció del sistema fiscal municipal a Barcelona, segles XIII-XIV», *Barcelona Quaderns d'Història* 2 (1996): 20.

⁶⁶¹ Orti Gost, 21.

⁶⁶² Manuel Sánchez Martínez i Pere Orti Gost, «La Corona en la génesis del sistema fiscal municipal en Cataluña», en *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, per Manuel Sánchez Martínez, *Anejos del Anuario de Estudios Medievales* 50 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003), 379.

⁶⁶³ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 108.

⁶⁶⁴ Broussolle ja constata que malgrat que a Barcelona els arrendaments per “terces” eren els més habituals, de fet no sempre es feien per tres mesos (Broussolle, 107).

persones, i el mercat immobiliari i de rendes (les *honors i les possessions*).⁶⁶⁵ Al llarg d'aquest capítol s'aniran desgranant quines imposicions es recaptaven a la Ciutat Comtal durant el regnat de Joan II, però abans de fer-ho s'explicarà de forma sumària com s'administraven.

La gestió de les imposicions

La gestió de l'impost indirecte municipal movia trimestre a trimestre una vasta maquinària, que incloïa des del pagament dels salaris dels encarregats de la col·lecta, fins al cobrament efectiu de les sumes recaptades. Precisament, aquest apartat se centrarà en el funcionament de les imposicions, així com els problemes que podia generar.

Entre l'arrendament i la col·lecta

Durant el període estudiat, la recaptació dels impostos indirectes oscil·là entre l'arrendament i la col·lecta directa. En principi, a la llum d'alguns estudis centrats en altres localitats del Principat, hom podria esperar trobar plenament establert a la capital catalana el sistema del *butlletí*, que implicava la posada en marxa d'uns complex aparell administratiu municipal destinat a recaptar l'impost tot prescindint dels arrendataris.⁶⁶⁶ No obstant, les dades disponibles per al cas barceloní resulten menys clares i per ara no s'han localitzat les teòriques ordinacions del *butlletí* que, segons les fonts ceriverines, hauria d'estar ja plenament implantat a la capital catalana a mitjans segle XV. Així doncs, aquí em limitaré a esmentar tota la informació disponible respecte a la gestió de les imposicions al llarg del regnat de Joan II, sense poder afirmar o refutar si aquesta era conseqüència, encara que només fos parcialment, de la instauració del *butlletí* o no.⁶⁶⁷

Tal com s'ha mencionat anteriorment, l'arrendament de les imposicions es duia a terme mitjançant una subhasta ordenada pel municipi en una data fixa, en la qual el

⁶⁶⁵ Per a un major aprofundiment sobre el funcionament de les imposicions, vegeu Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 529-69. Al llarg d'aquest capítol se seguirà la classificació de les imposicions proposada a Orti Gost, 533.

⁶⁶⁶ Pere Verdés Pijuan, «Fiscalitat municipal i proveïment urbà a la Barcelona baixmedieval: dues cares de la mateixa moneda?», en *Proveir Barcelona. El municipi i l'alimentació de la ciutat, 1329-1930*, ed. Mercè Renom (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, Museu d'Història, 2016), 47-58. Vegeu també Pere Verdés Pijuan, «Les ordonnances du "butlletí" de Cervera (1460)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*. 2. *Les systèmes fiscaux*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 1999), 447-62.

⁶⁶⁷ Com veurem sobretot en l'apartat dedicat a les imposicions durant la guerra civil, un bon nombre d'indicis ens duen a pensar que la recaptació de si més no algunes imposicions es regia pel sistema del *butlletí*.

millor postor adquiria el dret a percebre, normalment durant tres mesos –una *terça*–, l'impost indirecte pel qual havia licitat. Seguidament, els consellers signaven amb el nou arrendatari un contracte bilateral, en el qual els primers es comprometien a no modificar ni el preu de venda ni la durada establerta de l'arrendament, mentre que el segon assegurava el pagament complet estipulat en l'encant públic mitjançant avaladors. Evidentment, el consistori estava interessat en què el preu de la venda fos el més elevat possible, ja que de fet era aquella quantitat la que s'acabaria ingressant al compte del clavari.⁶⁶⁸ Per aquest motiu s'empraven incentius per tal de fer pujar l'import final de la subhasta: els anomenats eixaucs.⁶⁶⁹

Abans de la creació de la Taula de Canvi, el més probable és que el preu de l'arrendament de les impositions s'hagués de pagar abans de la seva recaptació, i que el clavari es mostrés força estricte amb els venciments. A la pràctica, aquesta operació esdevenia un crèdit a curt termini per a la tresoreria municipal, de manera que el seu responsable estava interessat en rebre'n el capital com abans, millor. Ara bé, a partir de l'aparició del banc públic i amb les possibilitats creditícies que oferia, el clavari es va poder permetre ser més permissiu amb les dates d'entrega dels arrendataris –també dels col·lectors–, si bé aquelles següent fixant-se. N'és una prova l'albarà de la imposició de la farina de 1433, on es diu que els compradors havien de *pagar en la forma següent, ço és, depositant aquell [preu] en la Taula del Cambi de la dita ciutat e scrivent-lo al clavari d'aquella, ço és, en la fi de cascun mes aytant com ne vingua prorata del dit preu.*⁶⁷⁰

En principi, els terminis estipulats s'havien d'acabar complint sempre, perquè en cas d'impagament els responsables de la recaptació de l'impost s'arriscaven a diverses penes, entre les quals hi havia la presó.⁶⁷¹ En 1455, per exemple, el mercader Pere Berga s'hi hagué d'enfrontar. Segons explicaven els consellers a l'assemblea el juliol d'aquell any, Berga havia estat designat per una conselleria anterior col·lector de la

⁶⁶⁸ Cal remarcar, per tant, que en el cas de les impositions arrendades el que queda reflectit en els llibres del clavari és l'ingrés corresponent al pagament fet pel seu arrendament. Conseqüentment, tal com explica Orti, en aquests casos no podem conèixer l'impacte real que tenia la fiscalitat indirecta en la població de la ciutat per manca dels comptes de recaptació. Per tant, sobre això només es poden formular hipòtesis (Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 532-33).

⁶⁶⁹ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 103-4.

⁶⁷⁰ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 5r, 18-III-1433.

⁶⁷¹ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 119. A València els arrendataris havien de pagar immediatament una quantitat substancial de l'arrendament, mentre que la resta es pagava al llarg de l'annualitat, paral·lelament a la recaptació de l'impost (Rafael Narbona Vizcaíno, «Finanzas municipales y patriciado urbano. Valencia a finales del Trescientos», *Anuario de Estudios Medievales* 22 (1992): 508).

imposició de la farina sense fermances, aparentment ignorant que ja devia una gran quantitat de diners d'un arrendament precedent del mateix impost. Feia poc se li havia exigint que lliurés els diners de la recaptació, però no ho havia fet tot i que *moltes vegades ne sia arrestat en casa sua*, motiu pel qual finalment l'executiu l'havia fet retenir a la presó comuna de la ciutat. Un cop allà, Berga havia al·legat que era tonsurat i, per tant, havia de ser derivat a la justícia eclesiàstica, però els consellers van respondre a l'oficial que els reclamà l'entrega del presoner el següent:

que no plagués a Déu que ells fahessen tal restitució, car may fou vist que obligats per imposicions se sien alegrats de corona, e açò seria ten gran dampnatge a la dita ciutat que seria irreparable, car la major part dels compradors de imposicions e obligats per aquelles són coronats, e si s'entroduhia que isquessen de la presó per corona lo dan se seguiria tant a la dita ciutat que no seria per reparar.⁶⁷²

És difícil confirmar la veracitat d'aquestes paraules, però el que sí sabem és que l'assemblea ratificà la decisió dels consellers i es negà a permetre que Berga deixés la seva jurisdicció.⁶⁷³

Ja s'ha vist anteriorment que en el text del jurament del clavari s'estipulava que el preu de l'arrendament de les imposicions s'havia d'entregar a aquell oficial abans que passessin tres mesos de la data fixada –quatre si es tractava del pes o les honors–, per bé que aquest termini podia duplicar-se en cas de comptar amb una llicència signada pels consellers. Així doncs, tot i la teòrica fermesa de la normativa municipal, en realitat els arrendataris gaudien de cert marge de maniobra, cosa que s'evidencia en veure deutes tan antics com el pagat l'agost de 1462 per Joan Ballester, Joan Brunet i altres: 240 s.b. que devien del preu de compra de la pella de l'any 1444, feia divuit anys.⁶⁷⁴ No es tracta d'una excepció, però, ja que durant la segona meitat del segle XV són molt freqüents els ingressos al compte del tresorer de quantitats degudes en concepte d'arrendaments d'imposicions d'anys enrere. Això sí, habitualment es tracta de xifres reduïdes.

⁶⁷² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 9, f. 160v-161v, 7-IX-1455.

⁶⁷³ Uns anys després, els consellers de 1466 suggerien en el seu *Testament* als seus successors que escrivissin una carta al Papa de forma que, en cas de frau, els clergues que s'ocupessin d'alguna imposició no poguessin al·legar la seva condició eclesiàstica. És evident que no ho feren, perquè fou recordat de nou en el *Testament* de 1468 (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 18r-18v, i 1468, f. 4v).

⁶⁷⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 13v, 28-VIII-1462.

I és que aquesta permissivitat era relativa, tal com es desprèn de les disposicions que prohibien als arrendataris exigir i fer execucions de béns en concepte de deutes per impostos un cop passat molt de temps des de la signatura del seu contracte original.⁶⁷⁵ Per aquest motiu, l'any 1455 el Consell decidí aprovar una ordinació que impedia als arrendataris *exhigir e haver les quantitats de les imposicions* tres anys després de la data de compra, sots pena de 100 s.b.⁶⁷⁶

És important destacar, un cop més, que la ciutat no sempre trobava compradors per a totes les imposicions, de manera que, ja a principis del segle XV, es veia obligada a designar uns quants col·lectors perquè s'encarreguessin de la recaptació d'algunes.⁶⁷⁷ Sembla que a mesura que passà el temps, els encants públics on se subhastaven les imposicions esdevingueren més complexos i augmentaren els problemes de la ciutat per trobar arrendataris, dissuadits potser pels elevats preus de sortida o bé implicats en possibles conxorxes.⁶⁷⁸ Ni tan sols la promesa del pagament d'un eixauc va aconseguir en moltes ocasions convèncer un públic cada cop més reticent, en el qual, recordem-ho, no podien trobar-s'hi per llei ni els oficials reials ni els municipals.⁶⁷⁹

Segons es deia a una reunió del Trentenari celebrada l'abril de 1456, a això se sumava el fet que s'acumulaven molts endarreriments d'imposicions arrendades en el passat, fet que afavoria encara més que el consistori es decantés per la recaptació directa, *car en aquesta forma les quantitats qui-n procehiran decontinent que sien cullides pervendran a la dita ciutat*.⁶⁸⁰ Tanmateix, aquesta no era una opinió unànime. Només tres mesos després els consellers comentaven a l'assemblea que potser valdria més la pena procurar vendre les imposicions que restaven per adjudicar que no pas

⁶⁷⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 9, f. 196v, 24-X-1455.

⁶⁷⁶ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 7, f. 122v, 29-X-1455.

⁶⁷⁷ Durant els mesos d'agost de 1414 a gener de 1415, per exemple, no es van arrendar la imposició de la farina, la del vi ni la de la carn, a les quals, de novembre a gener, se sumà la del greix. Van deixar-se d'arrendar, doncs, les tres imposicions més rendibles (AHCB, 1C.VI, Imposicions, 28/4, 1411-1426, s.f.)

⁶⁷⁸ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 106-7. No resulta difícil imaginar que, com documenta Narbona per al cas de València, a Barcelona es donés una situació similar de control de les imposicions per part de famílies o individus concrets. En qualsevol cas, la capital catalana no va ser l'única ciutat del Principat que va tenir problemes per trobar arrendataris: a Valls, per exemple, succeí el mateix. Orti comenta que el motiu de la redacció d'un nou pressupost de la Taula de Canvi l'any 1436 fou la reducció dels ingressos de les imposicions, sense atribuir-ho necessàriament als problemes d'arrendament (Narbona Vizcaíno, «Finanzas municipales y patriciado urbano. Valencia a finales del Trescientos», 507-11; Jordi Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 43 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2001), 562-63; Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 277).

⁶⁷⁹ Aquest fet era recordat any rere any pels consellers als seus successors en el *Testament* que els llegaven.

⁶⁸⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 81r-81v, 27-IV-1456.

encarregar-ne a algú la recaptació, ja que havia *stat trobat que vendre aquelles seria gran útil de la dita ciutat, car comenant-les si segueixen molts barats que no si done aquella cura per los cullidors que si daria per los compradors si eren venudes o arrendades*.⁶⁸¹

Fos quin fos el parer del Consell en aquest assumpte, el que resulta innegable és que durant la segona meitat de la dècada de 1450 la importància dels col·lectors d'impostos municipals va anar creixent paulatinament. N'és testimoni l'aprovació d'un seguit d'ordinacions que havien de regular la seva actuació, com ara una de novembre de 1456 que, entre d'altres coses, prohibia als recaptadors vendre el seu ofici a ningú sots pena de 100 s.b.⁶⁸² Ara bé, el gran esforç legislatiu de l'assemblea en aquest sentit es féu uns mesos després, entre gener i febrer de 1457. Fou llavors quan els consellers s'adreçaren al Trentenari per dir-los que havien cregut convenient redactar unes normes relatives tant als arrendataris com als col·lectors d'imposicions, en què s'establia el següent:⁶⁸³ en primer lloc, que cap comprador podia recaptar res si abans no havia aportat suficients garanties i aquestes havien estat notificades als consellers, als administradors de la Taula de Canvi i al clavari. Abans no ho fes, el tresorer es responsabilitzaria de designar un recaptador provisional, el qual, si encara es mantenia passats deu dies, hauria d'entregar les fermances corresponents. Tampoc els col·lectors d'aquelles imposicions que no s'haguessin pogut subhastar podien percebre res si no presentaven les seguretats amb què comptaven. Fins llavors, el tresorer encarregaria la recaptació o bé a persones que ja se n'haguessin ocupat anteriorment o a altres que considerés convenients. En les noves ordinacions també s'obligava els recaptadors a ingressar cada dissabte allò obtingut de les taxes al compte del clavari de la Taula. En cas que aquell dia fos festiu, ho haurien de fer el dilluns següent. Si no ho complien, el tresorer els substituïria i, a més a més, se'ls prohibiria responsabilitzar-se de cap imposició durant un període de cinc anys. Finalment, s'aprovà que els responsables de la recaptació haguessin d'entregar els seus ingressos cada dia al rebedor o, si es tractava d'un festiu,

⁶⁸¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 115v-116v, 24-VII-1456. Això semblà confirmar-se només sis dies més tard, quan els consellers explicaren al Trentenari que havien trobat preus d'arrendament de les imposicions de la farina, el vi i la carn més elevats que els que s'havien obtingut de dites imposicions per via de col·lecta en els darrers trimestres. Tanmateix, en fer-se la subhasta uns dies després no s'aconseguien els preus desitjats ni per a la farina ni per a la carn, de forma que finalment s'acordà que fossin recaptades pel municipi. L'octubre següent, en presentar-se la mateixa disjuntiva al Consell, s'acordà directament que les imposicions de la farina, el vi i la carn fossin col·lectades, mentre que les del greix, la pella, el cuiram, el peix fresc i les de Montcada arrendades (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 119r-119v, 30-VII-1456, f. 138v-139r, 17-VIII-1456, i f. 174r-175r, 22-X-1456).

⁶⁸² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 11, f. 4v-6v, 25-XI-1456.

⁶⁸³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 11, f. 39v-44r, 27-I-1457, i f. 54r, 10-II-1457.

l'endemà.⁶⁸⁴ Per tal d'assegurar el compliment de la nova normativa, els consellers i els taulers haurien de promoure que fos respectada i no impedir-ne al clavari l'execució, de forma que només si el Consell de Cent li ho ordenava podria aquell contradir-la. Per descomptat, tots ells l'haurien de jurar.

Les flamants ordinacions suposaven un gran pas endavant en el control per part del municipi d'un assumpte que, sovint, se li escapava de les mans. Així, no sorprèn que l'escrivà municipal anotés als registres de *Deliberacions* que el Trentenari *loa e bendix granment aquelles [ordinacions] e les hac per sanctes, e molt bones, e loables, e concernents granment lo benefici públich de la dita ciutat, e del-libera que aquelles fossen tengudes e servades a la unglà per aquells a qui-s pertangua*. Gràcies a la nova normativa s'intentarien evitar situacions delicades i profundament inconvenients per al municipi com la que s'arrossegava des de feia anys amb Galceran Escales. El novembre de 1456 l'executiu convocà els jurats de l'assemblea per comunicar-los que Escales devia molts diners a la ciutat –si bé sembla que es procurà no mencionar la xifra exacta– en concepte d'imposicions i que aquests corrien risc: si el deutor moria, la ciutat probablement en cobraria molt pocs.⁶⁸⁵ Calia, doncs, assegurar-se que les arques municipals ingressarien el deute abans no fos massa tard. El Consell accedí a pactar amb Escales un nombre indeterminat de pagaments de 2.000 s.b. anuals i es creia que així el problema quedava resolt. Res més lluny de la realitat. Quatre anys després, Escales encara devia uns 20.000 s.b. i sol·licità al consistori que se li compartimentés l'elevat deute en pagues raonables oferint a canvi certes garanties, ja que si no *ell romandria del tot destruhit*.⁶⁸⁶ La petició d'Escales fou formulada en un moment en què el Consell estava intentant trobar una solució a un problema que semblava gairebé endèmic: el dels deutors a la ciutat per raó d'imposicions. L'agost de 1460 s'explicava que quan els oficials municipals es dirigien a les seves cases per confiscar-los els béns *les mullers s'i oposen per lur dot*, inconvenient manifest al qual s'afegia que, *considerada la flaqueza dels béns dels dits obligats, a penes se'n pot cobrar alguna cosa*.⁶⁸⁷ La solució acordada el novembre següent fou precisament la proposada per

⁶⁸⁴ Aquesta ordinació fou afegida al corpus anterior el dia 10 de febrer.

⁶⁸⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 11, f. 14v, 29-XI-1456.

⁶⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 13, f. 117r-118r, 17-IX-1460.

⁶⁸⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 13, f. 101v, 8-VIII-1460, i f. 104r, 9-VIII-1460. Recordem que durant els darrers segles de l'Edat Mitjana el dot era de la muller, però els fruits que se'n generessin del marit. Si aquest moria, el dot s'havia de restituir a la vídua (Mireia Comas-Via, *Entre la solitud i la llibertat. Vidues barcelonines a finals de l'Edat Mitjana*, IRCVM-Medieval Cultures 4 (Roma: Viella, 2015), 27-28).

Escales i que, de fet, s'havia intentat aplicar –aparentment sense èxit– ja en 1456: que es pactés amb cada un dels deutors un pagament a terminis, amb l'objectiu d'assegurar així l'ingrés de les quantitats degues al compte del clavari, encara que fos a poc a poc.⁶⁸⁸

Resulta evident, per tant, que el càrrec de col·lector d'imposicions no podia anar a parar a mans de qualsevol. Com es duia a terme la seva elecció, doncs? Segons s'explicà el gener de 1456, la forma de designar els responsables de la recaptació havia quedat fixada en un privilegi atorgat per Alfons el Magnànim l'any 1455 i consistia en el següent: cada un dels consellers s'ocupava de triar tres col·lectors, el clavari dos més i el Trentenari el nombre restant.⁶⁸⁹ Aquell gener el Consell de Trenta-dos es va haver de fer càrrec del nomenament de vint-i-set recaptadors, que sumats als disset prèviament triats per l'executiu i el tresorer, mostra que la ciutat aquell any requeria de la presència de quaranta-quatre persones destinades a la recaptació dels diversos impostos municipals.⁶⁹⁰ Quatre mesos després se seguí el mateix procés per escollir els col·lectors del trimestre que començava l'1 de maig d'aquell any.⁶⁹¹

Aquest sistema fou emprat invariablement durant els anys següents, però el febrer de 1458 fou qüestionat en l'àmbit del Consell, ja que es dubtava que complís exactament amb el que establia el privilegi rebut tres anys abans.⁶⁹² Per aquest motiu, es decidí proposar al Consell de Cent que ho estudiés i decidís alguna cosa al respecte, tot i que això no arribà a fer-se mai. L'assemblea general no es reuní fins l'abril de 1458, però tenia tants temes per tractar que l'afer dels anomenats *guardes d'imposicions* sembla que no tingué cabuda en la reunió. Ara bé, els consellers no l'havien oblidat. Uns dies més tard comentaren l'assumpte un cop més al Trentenari, i aquest el liquidà ràpidament, tot afirmant que el mètode emprat fins llavors *no sia contra nec preter datum privilegium, ans és conforme a n'aquell*, i sentenciant que *d'aquí avant de aquest*

⁶⁸⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 142r-142v, 10-XI-1460. Entre els deutors es mencionen el dit Escales, que devia “bona quantitat”; Jaume “Dunner”; els hereus de Serradell, esparter; Nicolau Cardona, i Joan Nadal.

⁶⁸⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 58r-60r, 31-I-1456. Es tracta del privilegi de 1455 que regulava l'estructura del govern municipal, segons el qual, “per cessar tots e qualsevol abusos”, es codificava l'elecció dels “guardes de qualsevol drets o imposicions” (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2: 471).

⁶⁹⁰ Aquell gener el sistema d'elecció per part del Trentenari funcionà de la següent forma: els vint-i-set col·lectors es dividiren equitativament entre estaments, de forma que cada un s'havia d'ocupar de designar-ne sis, encarregant-se dels tres sobrats tot el Consell. Cada un dels jurats representants d'un estament que havia acudit a la reunió hagué d'escriure un nom i posar-lo en una capsà, d'on a l'atzar se n'extragueren sis.

⁶⁹¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 81v-83v, 29-IV-1456.

⁶⁹² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 11, f. 187r-188r, 7-II-1458.

*fet no sia feta menció alguna contra la present deliberació.*⁶⁹³ Efectivament, passats només tres dies es designaven els nous responsables de les imposicions tal com es feia des de 1456.⁶⁹⁴ Tanmateix, aparentment aquest sistema deixà de funcionar un cop esclatà la guerra civil: la darrera elecció de recaptadors basant-s'hi fou l'abril de 1462.⁶⁹⁵

Més enllà de la preocupació evident per ingressar allò recaptat, hi havia un altre tema al qual el Consell havia de prestar especial atenció: la lluita contra el frau. L'abril de 1459 es recordà a l'assemblea que anteriorment se solia pagar un salari a tres persones encarregades de rebre els manifestes dels recaptadors de les imposicions de la carn, la farina i el vi, però en temps del clavari Simeó Sala —és a dir, entre 1456-1457— es deixà de fer.⁶⁹⁶ La iniciativa havia resultat desencertada, ja que amb el sistema previ resultava més complicat als recaptadors dur a terme alguna acció fraudulenta, motiu pel qual es plantejava el seu retorn. Malgrat la teòrica importància de l'assumpte, el Consell no tornà a mencionar-lo fins passat més de mig any, moment en què es detallà molt més tot plegat. Segons s'explicà llavors, les persones encarregades dels manifestes havien estat en realitat quatre, una per al pa, una per al vi i dues per a la carn, a les quals se'ls pagaven un total de 2.400 s.b. anuals.⁶⁹⁷ Sala volgué estalviar a l'erari aquesta despesa, i per això va proposar fer-se'n càrrec ell mateix sense rebre a canvi cap tipus de retribució extra. Ara bé, durant dit temps el responsable d'una imposició es quedà 3.200 s.b., part dels quals encara no havia retornat. Estudiada la situació, el Consell aprovà escollir una persona perquè s'encarregués dels manifestes: Guillem Ramon de Santamaria, servidor del clavari, els racionals i la Taula de Canvi, que rebria un salari de 400 s.b. subjecte, tanmateix, a certes condicions. En cas que totes les imposicions s'arrendessin no guanyaria res, i si només se'n subhastaven algunes rebria únicament una part, teòricament proporcional, dels 400 s.b.

a) Arrendataris i col·lectors

El sistema fiscal municipal se sustentava en bona part gràcies a dues figures bàsiques: la de l'arrendatari i la del col·lector. Ja hem vist que al llarg del període estudiat el primer experimentà un retrocés progressiu en favor del segon, la importància

⁶⁹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 16r-17r, 2-V-1458.

⁶⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 18r-19v, 5-V-1458.

⁶⁹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 113r-113v, 29-IV-1462.

⁶⁹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 119v, 30-IV-1459.

⁶⁹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 190r-190v, 27-XI-1459.

del qual fou cada cop més notòria. Durant el regnat de Joan II assistim al procés de substitució d'un sistema de recaptació basat en la subhasta dels drets a un gestionat mitjançant agents municipals, fet que es reflectí en els personatges que s'hi implicaven.

En aquest apartat veurem ràpidament qui eren els que s'ocuparen dels impostos de la ciutat. Començarem pels arrendataris, habitualment més fàcils d'identificar perquè els seus noms acostumen a mencionar-se en els llibres d'imposicions. Tots els arrendataris documentats per al període 1458-1479 mitjançant tant aquells com els volums de clavaria apareixen detallats a Apèndix 2. Taules, Taula 120, juntament amb la data en què compraren la imposició, el nom d'aquesta i el preu que en pagaren, si n'hi ha constància.

Tot i que l'objectiu d'aquesta recerca no és dur a terme una anàlisi prosopogràfica dels principals agents de la fiscalitat municipal, sí que s'ha cregut convenient dedicar a aquest tema unes breus línies per tal de comentar-ne alguns dels trets més característics. Així, en primer lloc crida l'atenció el percentatge relativament baix de mercaders que apareixen com a arrendataris d'imposicions. És cert que la seva importància en l'entramat fiscal de la ciutat és innegable, ja que sovint apareixen com a responsables de les imposicions més cares i rendibles, però també ho és que la seva presència és menor del que hom imaginaria. En canvi, el llistat d'arrendataris apareix ple de professions que podrien semblar més humils i, per tant, més allunyades de l'àmbit de la subhasta d'impostos, com ara fusters, pellers, taverners, cerers, blanquers, calceters i fins i tot agricultors. Com pot constatar-se a la llista, però, la presència de bona part d'aquests professionals no és casual. Molt sovint l'ofici del comprador tenia una evident afinitat amb la imposició venuda, fet que facilitava a l'arrendatari el control dels circuits comercials dels productes gravats en qüestió. En aquest sentit, doncs, no sorprèn que el fuster Antoni Gual comprés la imposició de la fusta tots els anys entre 1458 i 1462, o que el pellisser Pere Pinyana s'encarregués de la pellisseria en 1460 i 1461, per exemple. En molts casos, però, aquesta premissa no es complia, com ara en el de Jaume Desfar, peller, i el de Nicolau Genover, botiguer de panys de llana, arrendataris del peix fresc l'any 1458 i 1459-1460 respectivament. Probablement aquí ens trobem davant personatges que participaven sovint en les subhastes de drets municipals, esdevenint així autèntics professionals d'aquest negoci. Un cop aconseguida la percepció de l'impost, en derivarien la gestió a algun subordinat.

I és que una ullada ràpida al llistat d'arrendataris permet al lector adonar-se d'un fet significatiu: un bon nombre dels noms es repeteix. Ens trobem enfront d'un seguit de

personatges que, com es comentava anteriorment, semblen haver-se especialitzat en la compra d'imposicions municipals. Tanmateix, com també s'ha apuntat, entre ells hi ha una diferència substancial: mentre que alguns es decantaven habitualment per una imposició en concret, d'altres van anar variant al llarg dels anys. Pel que fa als primers, un bon exemple és el del blanquer Pere Guillem Perpinyà, qui comprà la imposició del cuiram tots els anys entre 1462 i 1464; el del mercader Andreu Oliver, comprador de la de les armes de 1458 a 1461, o els ja mencionats d'Antoni Gual, Nicolau Genover o Pere Pinyana. A l'altra banda hi tenim un ample grup de personatges que van diversificar els arrendaments. Un d'ells fou Andreu Sala, canvista, arrendatari del pes en 1459 i de les flassades i el mig florí per bóta en 1461. Però probablement el cas més destacat és el del grup format pels pellers Joan Salvat, Francesc Santmenat i Gonçal de Santes, i Joan Cervelló. El primer va participar en l'arrendament d'un total de dotze imposicions entre 1463 i 1478 –gairebé una per any– relativament variades, entre les quals hi hagué les armes, la pella i la fusta, principalment. Més enllà del paper gens menyspreable que cadascun d'aquests quatre homes jugaren a nivell individual, resulten encara més interessants les seves freqüents associacions per adquirir impostos durant la dècada de 1470. Per tant, podria dir-se que ens trobem davant d'un grup d'especialistes de les imposicions, negoci que, evidentment, deuria resultar suficientment lucratiu com perquè alguns membres de la societat barcelonina es decidissin a involucrar-s'hi any rere any.⁶⁹⁸

Deixem ara de banda els arrendataris d'imposicions i centrem-nos en el seu contrapunt: els responsables de la recaptació de tots aquells drets que no se subhastaven. Per tal de proporcionar una panoràmica dels que participaven en aquesta empresa, s'ha inclòs un llistat de col·lectors elaborat mitjançant les dades proporcionades també pels llibres d'imposicions (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 121). Es tracta, per tant, d'una nòmina incompleta, que abraça només el període comprès entre els mesos de febrer de 1458 i 1473. Tanmateix, resulta suficient per obtenir una primera impressió dels protagonistes de la percepció directa de les imposicions.

En primer lloc, trobem que en la majoria de casos els col·lectors eren designats per a un període de tres mesos: febrer-abril, maig-juliol, agost-octubre i novembre-gener. Aquest fet resulta ben lògic si tenim en compte que als llibres de clavaria la recaptació

⁶⁹⁸ Albert Reixach localitza per al cas de Girona un bon nombre d'aquestes associacions o “companyies” d'arrendataris (Reixach Sala, *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona 1340-1440*, 188-221).

de les imposicions no arrendades gairebé sempre es dividia també en trimestres. Tanmateix, en alguns drets es tendia a fer designacions anuals. És el cas del greix, el cuiram o les honors, per exemple, que en diverses ocasions apareixen assignades durant períodes de temps superiors als tres mesos.

Seguidament, convé remarcar que, si bé és cert que els recaptadors acostumaven a determinar-se trimestre a trimestre, es tendia a mantenir-los en el càrrec durant un any. Al contrari del que s'observava amb els arrendataris, la recurrència dels quals era habitual, en els col·lectors s'intueix una voluntat força clara d'allunyar-los de l'ofici un cop acabada l'annualitat. Així doncs, el més habitual és que un nom no aparegui en el llistat més de quatre vegades. Evidentment, hi hagué excepcions a aquesta norma aparentment no escrita, com ara la de l'agricultor Bartomeu Lenellol, que entre 1458 i 1464 es responsabilitzà durant nou trimestres de diversos impostos de la farina i el vi.⁶⁹⁹

La gran varietat de noms de col·lectors ve acompanyada d'una diversitat enorme en les seves categories professionals. Si bé hi ha alguns personatges que són directament identificats com a recaptadors d'imposicions, en la majoria de casos ens trobem amb un ampli ventall d'ocupacions, que al contrari del que s'observava amb molts arrendataris, rarament estan vinculades amb la imposició en qüestió. D'aquesta manera, ens trobem davant de nombrosos mercaders, però també amb teixidors, espasers i altres al capdavant de la recaptació dels drets de la farina i el vi, per exemple.

El llistat de col·lectors mostra també les conseqüències que tingué la guerra civil en el sistema impositiu municipal. Tal com s'explicarà més endavant, arran de l'esclat del conflicte la ciutat dugué a terme certes modificacions en els seus drets, que evidentment transformaren de forma substancial el paper dels recaptadors. En general, s'observa una disminució del nombre de col·lectors, així com la tendència a allargar el període pel qual eren designats.

b) Eixaucs i salaris

Anteriorment ja s'ha mencionat l'existència dels eixaucs, però fins ara no s'ha explicat en què consistien ben bé. Per aquesta raó, en primer lloc convé recordar que els eixaucs eren les primes que es prometien, i posteriorment es concedien, als licitadors d'imposicions per tal d'aconseguir augmentar-ne el preu en les subhastes.⁷⁰⁰ D'aquesta

⁶⁹⁹ En una ocasió se'l designa com a hostaler, però probablement es tracta de la mateixa persona.

⁷⁰⁰ Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 552; Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 109-10.

forma, tant podem trobar que l'eixauc es pagava a la persona que finalment havia adquirit el dret a recaptar l'impost en qüestió com a qualsevol altra que hagués licitat en l'encant. Evidentment, el nombre d'eixaucs pagats va anar disminuint a mesura que avançava el segle XV com a conseqüència directa de la reducció de vendes d'imposicions.⁷⁰¹

Tot i així, durant els anys del regnat de Joan II se'n pagaren com a mínim cinquanta-tres, que són els que apareixen comptabilitzats als llibres d'imposicions i als de clavaria conservats del període (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 122).⁷⁰² La seva distribució en el temps, però, no és gens equilibrada. Mentre que l'any 1460 se'n documenten quinze, entre 1467 i 1472 no n'apareix cap. Segons veurem posteriorment, es tracta d'una conseqüència lògica de la caiguda dramàtica del nombre d'arrendaments durant la guerra civil, que no remuntaren lleugerament fins als últims mesos de vida del monarca.

Malgrat no tractar-se d'una sèrie completa, cosa que sempre dificulta establir cap tendència o afirmar res de caire general, poden fer-se algunes reflexions interessants. La principal és la manca de proporció entre els eixaucs i el preu final d'arrendament de la imposició en qüestió. Un bon exemple d'això són les tres primes concedides l'any 1477: mentre que la rebuda per Gabriel Santgenís per la taxa sobre la fusta corresponia al 6% del valor de la seva venda d'aquell any, la de la canemasseria i la de la merceria era del 2,1%, i la del cuiram de només el 0,8%. Així doncs, sembla clar que les promeses fetes pels oficials municipals a aquests "agents" responien a les circumstàncies o conjuntures particulars dels diferents arrendaments. Aquesta idea es veu reforçada pel fet que en cas que es pactessin dos eixaucs per a una sola imposició, les quantitats d'aquests no eren necessàriament idèntiques, com s'observa en el cas de la pella de 1476.

Seguidament, voldria centrar-me una mica més en les persones que van percebre les primes. Per una banda, tal com succeïa amb els arrendataris, resulta curiós que no sempre s'observi una relació directa entre el seu ofici i el tipus d'imposició en la subhasta de la qual participaven. Un bon exemple d'això el constitueix la imposició de la fusta, ja que entre 1475 i 1477 els seus eixaucs foren consecutivament rebuts per un

⁷⁰¹ Com a exemple podem donar les dades del primer semestre de 1414, durant el qual es pagaren 23 eixaucs per un valor total de 8.240 s.b. En canvi, durant el primer semestre de 1460 se'n pagaren només 11, que costaren a la hisenda barcelonina 2.810 s.b. (Laura Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona a l'època de Ferran I: el llibre de clavaria de 1414 (febrer-juny)» (Treball fi de màster, Universitat de Barcelona, 2015), 48).

⁷⁰² Cal tenir en compte que la sèrie dels llibres d'imposicions s'interromp l'any 1473, de forma que, donat el fet que la de la clavaria tampoc és completa, és possible que es paguessin més eixaucs dels aquí recollits.

fuster, un revenedor i un matalasser. De la mateixa manera, també voldria assenyalar les diferències existents entre les condicions que envolten alguns dels noms que es repeteixen en el llistat presentat: Jaume Moart, blanquer, i Gonzalbo de Santes, peller. Mentre que el primer el trobem cobrant eixaucs per haver pres part en la subhasta de dues imposicions diferents, la del cuiram i la del pes, en 1475 i 1478, el segon participà en l'arrendament de la canemesseria i merceria en dos anys consecutius, en 1476 i 1477. Podria tractar-se, per tant, de personatges fins a cert punt experts en aquest tipus de subhastes i que formaven part de forma habitual del negoci de les imposicions. De fet, si busquem els seus noms entre els llistats de compradors d'imposicions entre 1458 i 1479, trobem que Moart va ser un dels arrendataris del cuiram els anys 1474, 1476 i 1478, i Santes del bloc conformat per la pella, canemasseria, armes i flassades en 1475, i de la pella en 1476 i 1478. Així doncs, amb aquesta informació a la mà sí que sembla clar que ens trobem davant de dos homes que controlaven el funcionament del sistema fiscal de la ciutat i que dedicaven part de la vida professional a la seva gestió.

Més enllà dels eixaucs, la tresoreria municipal havia d'esmerçar diners en altres despeses regulars relacionades amb les imposicions. La principal era el pagament del corredor i pregoner municipal que s'ocupava de l'arrendament dels drets, motiu pel qual rebia 160 s.b. anuals.⁷⁰³ A aquests s'afegien 55 s.b. per netejar i regar el pati de la llotja on es duia a terme la subhasta i 40 s.b. per encarregar-se de la venda de les imposicions de Montcada i del dret del pont de Sant Boi. En total, doncs, 255 s.b., quantitat que en 1459 fou entregada a Rafel Pujol.⁷⁰⁴ Era, de fet, gairebé el mateix que quaranta-cinc anys abans, en 1414, havia rebut Bernat Cadireta per fer aquestes mateixes tasques, si bé aquest enlloc de percebre 40 s.b. per la venda dels impostos de Montcada i Sant Boi, n'havia cobrat 20 en concepte només dels primers.⁷⁰⁵ Així doncs, malgrat que el volum de feina derivat de la gestió de la subhasta dels impostos havia disminuït enormement, les hores dedicades pels que s'ocupaven d'anunciar-la pels carrers de la ciutat eren les mateixes, de forma que seguïen cobrant el mateix, com a mínim nominalment.

Ara bé, aquesta situació canvià a partir de 1462. Aquell any Rafel Pujol seguia sent el responsable de les crides prèvies a la venda de les imposicions municipals, però deixà de cobrar per les de Montcada.⁷⁰⁶ Tres anys després, també s'eliminà de la seva nòmina

⁷⁰³ Tal com es veurà en l'apartat dedicat a les despeses en salaris ordinaris, aquesta retribució es mantingué durant tot el regnat de Joan II.

⁷⁰⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 113r, 15-XII-1459.

⁷⁰⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 37, f. 131r-131v, 26-II-1414.

⁷⁰⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 99v, 16-XII-1462.

la gestió de l'arrendament del pont de Sant Boi, situació que es mantingué en tots els anys dels quals tenim dades entre 1465 i 1477.⁷⁰⁷ L'any següent ja no fou Pujol qui s'encarregà d'aquesta tasca, sinó Antoni Estrada, però seguí rebent els 215 s.b. que el seu antecessor havia cobrar els últims tretze anys.⁷⁰⁸

Malgrat que els de Pujol i Estrada són els únics pagaments de salaris per tasques relacionades únicament i exclusiva amb les impositcions, el pregoner no era l'únic funcionari municipal que estava estretament relacionat amb la seva gestió. Més enllà del clavari, els racionals i els administradors de la Taula de Canvi, la vinculació dels quals amb la fiscalitat urbana és inqüestionable, recordem també el ja esmentat paper dels servidors del banc com a responsables de reclamar els deutes contrets per impositcions.

Al cap i a la fi, els engranatges que movien la pesada maquinària dels impostos indirectes de Barcelona estaven formats per una gran xarxa de gent, l'abast real de la qual és difícil de copsar. A l'interior d'aquesta se situaven també, evidentment, els encarregats de recaptar directament els impostos. Ara bé, als llibres del clavari no sembla que hi aparegui cap despesa en concepte de remuneració per a les persones que se n'encarregaven, malgrat que sabem que, com a mínim algunes d'elles, tenien salaris assignats. És el cas de Nicolau Lunes i Joan Casanoves, mercaders, escollits rebedor –o bossar– i llibreter dels drets sobre *los forments, civades e altres legums* el febrer de 1464 per un període de dos anys. El primer havia de rebre un salari de 1.100 s.b. anuals i el segon de 900 s.b., si bé poc després Lunes demanà que li fos augmentat.⁷⁰⁹ Tanmateix, els volums del tresorer no inclouen cap despesa al seu nom. És probable, per tant, que els col·lectors descomptessin directament les seves retribucions de la recaptació.

Recaptació i rendiment

Abans de començar a comentar cadascuna de les impositcions recaptades a Barcelona en iniciar-se el regnat de Joan II, convé recordar que s'organitzaven per producte o conjunt de productes i que, per tant, sota el paraigües d'una impositció s'hi podia incloure més d'un tribut. Aquests podien gravar, a més a més, el consum, la comercialització o la circulació de mercaderies. Així doncs, atesa la diferent naturalesa

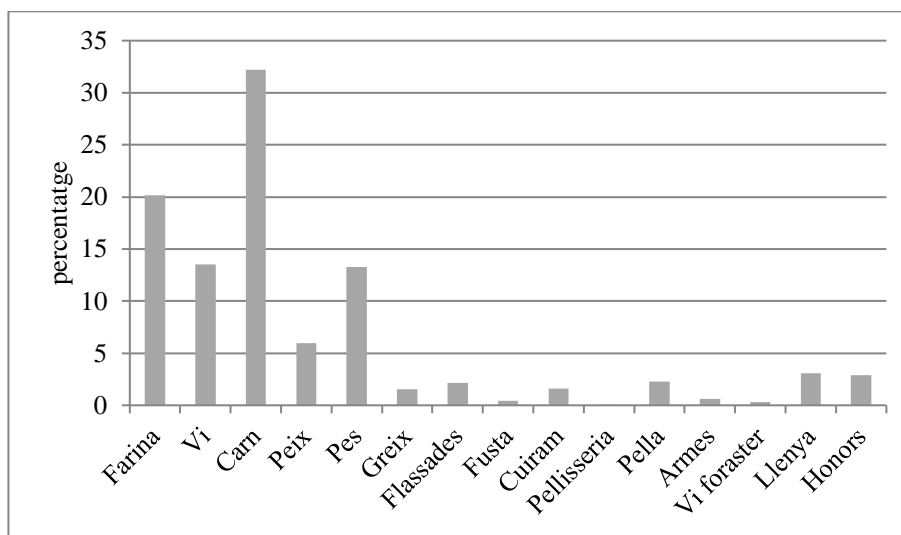
⁷⁰⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 101r, 2-V-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 108r, 30-XII-1469; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 155v, 12-XII-1470; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 142r, 7-XII-1474; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 131r, 17-XII-1476.

⁷⁰⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 96, f. 131v, 22-XII-1478.

⁷⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 103r-104r, 28-II-1464, i f. 108v, 23-III-1464.

de drets que podia incloure una única imposició, s'ha optat per classificar-les en aquestes tres categories tenint en compte quin era l'impost majoritari de cada una.⁷¹⁰ Al marge se situarà la imposició de les honors, que s'abonava en efectuar-se una compra-venda de béns patrimonials i de rendes.

Gràfic 4. Percentatge de cada imposició respecte al total (1455-1458)

Per tal de conèixer les tarifes de cada impost, ha resultat essencial la informació proporcionada per un volum iniciat en la dècada de 1430 que recull les tabes de les imposicions, on s'inclouen alguns dels canvis aprovats pel Consell en les taxes municipals fins a c. 1460.⁷¹¹ Amb el mateix propòsit, s'han consultat també els registres de *Deliberacions*. Tal com s'ha mencionat anteriorment, pel que fa als ingressos obtinguts gràcies a les imposicions s'han fet servir diverses fonts. Per una banda, els llibres de clàvia de 1458-1460, que comprenen els ingressos del tresorer semestre rere semestre, i per l'altra els dos llibres d'imposicions mencionats, on entre d'altres s'indica el valor real del que s'obtingué trimestralment de cada taxa.⁷¹² S'han emprat les dades d'aquestes fonts, malauradament totes elles parcials, per tal d'oferir una visió el més completa i acurada possible de l'estat dels impostos indirectes municipals abans de l'esclat de la guerra civil.

⁷¹⁰ Se segueix així el criteri establert a Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 532-33.

⁷¹¹ Es tracta del volum *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12.

⁷¹² Recordem que un dels llibres d'imposicions recull els pagaments realitzats per arrendataris i col·lectors i l'altre els arrendaments. Vull recordar de nou que les dades corresponents als llibres de clàvia i el llibre d'imposicions de 1454-1459 m'han estat facilitades per Pere Orti.

Taula 11. Ingressos i percentatges mitjans de les imposicions (1455-1458)

	Quantitat	% imposicions
<i>Consum</i>	<i>332.101 s.b.</i>	<i>71,85</i>
Farina	93.236 s.b.	20,17
Vi	62.564 s.b.	13,54
Carn	148.778 s.b.	32,19
Peix fresc	27.521 s.b.	5,95
<i>Comercialització</i>	<i>101.262 s.b.</i>	<i>21,91</i>
Pes	61.459 s.b.	13,3
Greix	7.089 s.b.	1,53
Flassades	9.989 s.b.	2,16
Fusta	2.008 s.b.	0,43
Cuiram	7.355 s.b.	1,59
Pellisseries	196 s.b.	0,04
Pella	10.459 s.b.	2,26
Armes	2.706 s.b.	0,59
<i>Circulació</i>	<i>15.504 s.b.</i>	<i>3,35</i>
Vi foraster	1.354 s.b.	0,29
Llenya	14.150 s.b.	3,06
<i>Honors</i>	<i>13.342 s.b.</i>	<i>2,89</i>
TOTAL	462.210 s.b.	100

Tant el Gràfic 4 com la Taula 11 s'han elaborat a partir del càlcul de la mitjana anual neta ingressada de cada imposició durant els anys 1455-1458 per tal de veure el pes de cada una respecte al total recaptat. Malauradament, aquest càlcul no es pot allargar fins als mesos anteriors a l'esclat de la guerra civil per manca de dades, però tenint en compte l'absència de canvis importants en el sistema impositiu, possiblement no varià gaire. En tot cas, com pot observar-se, les diferents imposicions tenien un pes d'allò més variable. Així, mentre la de la carn per si sola ja suposava el 32,19% dels ingressos fiscals, la de la pellisseries no arribava ni al 0,05%. En general, el predomini de les imposicions sobre el consum d'aliments bàsics –sobretot farina, vi i carn– era indiscutible, mentre que les que gravaven la comercialització i circulació de mercaderies, amb la notable excepció del pes, tenien una incidència molt menor. Tot seguit, veurem amb més detall què gravaven, i com ho feien, cadascuna d'elles.

Imposicions sobre el consum d'aliments bàsics

Els productes considerats de consum bàsic gravats per alguna imposició eren quatre: la farina, el vi, la carn i el peix fresc. Primer, però, basti recordar que el conjunt d'aquestes imposicions era, amb diferència, el que suposava un ingrés més elevat per a la ciutat. Així, entre 1455 i 1458 arribaren a representar de mitjana el 71,85% del total.

Cada un d'aquests articles, però, no estava gravat per un únic impost, sinó que sobre la farina i la carn, de fet, n'hi havia més d'un. Seguidament es detallaran les taxes específiques en què es dividien, així com quins ingressos van comportar a la Ciutat Comtal durant els anys previs al conflicte amb Joan II.

a) La farina

Comencem per la farina, títol sota el qual s'agrupen de fet tres impostos: un sobre el consum, un sobre la comercialització i un sobre la circulació.⁷¹³ Jaume Dantí ja es féu ressò dels problemes per destriar l'abast d'aquests drets, ja que alguns anys es cobraven conjuntament i d'altres per separat.⁷¹⁴ En tot cas, abans d'intentar discernir què gravava cada un d'ells a partir de 1458, farem un breu repàs a la seva història.

La imposició de la farina segons la trobem a finals de la dècada de 1450 es documenta a partir de 1350, moment en què ja va passar a designar-se amb dit nom i va començar a carregar fonamentalment el consum mitjançant la mòlta.⁷¹⁵ Com pot suposar-se, la importància d'aquest impost no era merament econòmica, sinó que també radicava en el fet que gravava un producte, el pa, del qual depenia la subsistència de bona part dels habitants de la ciutat de Barcelona, en ser aquest un dels seus aliments principals.⁷¹⁶ La imposició de la farina, doncs, potser més que cap altra, va tenir una gran repercussió en el dia a dia de tots els barcelonins.⁷¹⁷

Si fem un salt des dels últims anys del segle XIV fins a 1454, veiem que els trets de la imposició de la farina eren força similars als de la centúria anterior, malgrat els canvis que haguessin pogut experimentar les tarifes. Des de l'1 d'octubre d'aquell any, eren les que segueixen: en primer lloc, el **consum** estava gravat amb el pagament de 5 d.b. per quintar de farina de forment *net de tara* que s'hagués molt als molins situats tant dins com fora la ciutat. Si era de mestall o de sègol, dita quantitat es rebaixava a 3 d.b. per quintar, i si era d'ordi, de mill o de panís, a 2 d.b. Per tal d'evitar frau, el

⁷¹³ Sobre la imposició de la farina en altres viles catalanes, vegeu Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 775-81; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 493-502; Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 270-71.

⁷¹⁴ Jaume Dantí Riu, *Composició i percepció dels drets del Consell de Cent barceloní durant el segle XVI*, Quaderns del Seminari d'Història de Barcelona 3 (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2000), 20.

⁷¹⁵ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 538-40.

⁷¹⁶ Eva Serra i Puig, «Els cereals a la Barcelona del s. XIV», en *Alimentació i societat a la Catalunya medieval* (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1988), 71.

⁷¹⁷ Sobre el seguit d'impostos que gravaven la farina, vegeu Pere Orti Gost, «El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat», *Anuario de Estudios Medievales* 22 (1992): 377-423, especialment 397-401.

clavari ingressaria aquestes mateixes taxes en cas que les farines s'entressin a la ciutat, ja fos per terra o per mar.⁷¹⁸

El segon impost gravava la **comercialització** dels cereals i de les llegums. Els venedors a l'engròs d'ambdós productes havien de pagar 4 d.b. per quartera i els que els adquirien per transformar-los o revendre'ls –hostalers, flequers, forners, etc.– havien d'abonar 4 d.b. per quartera de forment i 6 d.b. per cada una d'ordi, d'avena o d'altres tipus de blats, faves i altres llegums. Amb l'objectiu de prevenir possibles enganys, els revenedors que compraven tot tipus de cereal –excepte forment– o llegums fora de Barcelona i entraven per mar pagaven l'impost quan venien el producte a la ciutat a raó de 4 d.b. per quartera si ho feien a l'engròs –a quarteres–, i a raó de 6 d.b. si ho feien a la menuda –és a dir, a quartans o a mig quartans–.⁷¹⁹ Si els introduïen per terra, havien d'abonar 3 d.b. per quartera al mateix portal, de forma que si posteriorment el venien a l'engròs ja no calia que paguessin res més, però si ho feien al detall caldria que entreguessin 4 d.b. més per quartera. Com pot veure's, es tracta d'una casuística força complicada, de forma que caldrà estudiar-ne amb més detall l'evolució al llarg del segle XV per establir-ne clarament les condicions.

Per últim, el tercer impost gravava la **circulació**. Per cada quartera de forment mestall que sortís de la capital s'havia de pagar 1 s. 1 d.b. si no s'havia comprat directament barrejat a la plaça, mentre que si es tractava de farina de dit cereal només calia abonar 6 d.b. per quintar, ja que prèviament hauria estat gravada per l'impost del consum. Ara bé, de la *treta del forment* n'estaven exempts tots els ciutadans de Barcelona que volguessin destinar el cereal a la sembra de terres.⁷²⁰

No he documentat cap canvi en les tarifes de la imposició de la farina entre 1454 i 1458, de manera que sembla que les suara exposades eren encara vàlides en iniciar-se el regnat de Joan II. Des de llavors i fins l'esclat de la guerra civil aparentment tampoc es modificaren, per tant podem concloure que els ingressos obtinguts pel clavari per mitjà

⁷¹⁸ Aquestes tarifes es troben recollides a *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 11r-13v.

⁷¹⁹ Un quartà equivalia a una dotzena part d'una quartera o 5,79 litres (Claudi Alsina i Català, Gaspar Feliu i Montfort, i Lluís Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Biblioteca de cultura catalana 67 (Barcelona: Curial, 1990), 207). Malgrat que la taba vincula el pagament d'aquestes taxes a l'entrada per mar o per terra de llegum i cereal –excepte forment–, estableix clarament que només es pagaven “si e quant” es vengués el producte, motiu pel qual s'ha considerat que formaven part dels impostos de comercialització i no dels de circulació. Segons s'explica a l'*albarà*, la venda a l'engròs podia fer-se o bé a la plaça o bé a casa, en aquest darrer cas sempre que es comptés amb una llicència (*AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 12r).

⁷²⁰ Això seguia sent així encara al s. XVI (Dantí Riu, *Composició i percepció dels drets del Consell de Cent barceloní durant el segle XVI*, 22).

de les taxes sobre la farina entre 1458 i 1460 foren el resultat del sistema tarifari vigent ja des de 1454.

Val a dir que la forma en què es recaptaven les taxes sobre la farina va patir un canvi radical a partir del darrer quart del Tres-cents, arran del privilegi atorgat per Pere el Cerimoniós que permeté la creació de la Casa del Pes de la farina.⁷²¹ Aquest edifici era el lloc on es pesava el gra que es duia a moldre als molins, així com la farina que en tornava, amb l'objectiu de comprovar que el moliner no havia comès cap frau. Ara bé, tal com menciona Orti, és molt possible que el veritable propòsit que hi havia rere la Casa del Pes fos *controlar el procés sobre el qual es recaptava una de les impositcions més lucratives, ja que la creació de la Casa suposava traslladar unes funcions que fins aleshores realitzava el batlle reial dels molins a un oficial municipal*.⁷²² Fos com fos, el fet és que la Casa esdevingué, juntament amb els molins, un dels llocs on es recaptava l'impost sobre el consum de farina, que en la documentació apareix designat precisament amb aquest nom.⁷²³ Per tal que els encarregats de la col·lecta de la impositció poguessen fer la seva tasca correctament, estaven obligats a tenir pesadors a tots els molins barcelonins.⁷²⁴

En canvi, tant l'impost sobre la comercialització, dit de les quarteres de forment o de les capsas, com el de la circulació, habitualment anomenat de la *treta*, es cobraven a les places i als portals de la ciutat. De fet, segons el propi *albarà* era indispensable la presència de pesadors al portal de Sant Antoni i a la *riba de la mar* per tal de controlar les entrades i sortides de gra, llegums i farina. Durant el període 1458-1462, tots els impostos que conformaven la impositció de la farina foren recaptats directament pel municipi, prescindint d'arrendataris.

Malgrat l'existència de diferents impostos, aquests no sempre apareixen desglossats en la documentació, així que en tractar les quantitats ingressades s'ha preferit agrupar-los tots ells sota el gran paraigües de la impositció de la farina. Com pot veure's a la Taula 12, entre 1455 i 1458 s'ingressaren de mitjana c. 93.000 s.b. per any, el 20,17% del total obtingut gràcies als impostos indirectes durant dit període. Aquesta quantitat es

⁷²¹ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 143, 317-18.

⁷²² Orti Gost, 558-59.

⁷²³ Als llibres de clavaria, l'impost del consum a vegades apareix desglossat en el de la farina i el del molí pallarès, que era el que es recaptava al molí del bisbe. Segons apunta Dantí, des de mitjan segle XV i fins a 1510 la impositció de la farina incloïa la derivada de l'ús de dit molí (Dantí Riu, *Composició i percepció dels drets del Consell de Cent barceloní durant el segle XVI*, 20).

⁷²⁴ Igual que es mencionava en les tabes de les altres impositcions municipals, les persones que n'eren responsables no podien encarregar-se de cap altre impost de la ciutat, però sí de les generalitats.

repartia al llarg de les quatre terces que conformaven una anualitat de forma bastant uniforme, de manera que l'ingrés mitjà més elevat era de 24.002 s.b. durant el trimestre de febrer-abril, i el més baix era de 22.841 s.b., durant el d'agost a octubre. Si ens fixem en els ingressos del clavari, és a dir, les dades contingudes en els llibres de tresoreria sense discriminar endarreriments, trobem que durant els mesos d'agost de 1459 a juliol de 1460 la farina reportà fins a 139.892 s. 5 d.b., el 25,35% de totes les impositcions. Ara per ara, no podem concretar la causa de la diferència tan gran entre aquesta xifra i la mitjana, si bé sabem que en part fou conseqüència de l'ingrés de deutes de trimestres anteriors.⁷²⁵ En general, ens trobem davant d'una de les impositcions més rendibles de la ciutat, fet que explica l'extrema cura que els dirigents municipals sempre tingueren per evitar tot possible frau, sobretot en la taxa que en gravava el consum.

Taula 12. Ingressos de la impositció de la farina (1455-1460)

	Quantitat	% impositcions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	24.002 s.b.	23,72
maig-juliol	23.538 s.b.	19,1
agost-octubre	22.841 s.b.	18,99
novembre-gener	22.853 s.b.	19,45
TOTAL	93.236 s.b.	20,17
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	78.417 s. 8 d.b.	28,03
1r semestre 1460	61.474 s. 9 d.b.	22,16
TOTAL	139.892 s. 5 d.b.	25,35

Per últim, voldria comentar que, si bé entre 1458 i 1462 la impositció de la farina es caracteritzà per l'estabilitat de les seves tarifes i procediment de percepció, això no vol dir que no fos susceptible de patir altres problemàtiques. Tal com s'explicarà més detalladament en l'apartat dedicat a les despeses en obres, l'any 1459 l'administrador de les places hagué de fer construir una habitació a la Casa del Pes per col·locar-hi els sacs de farina, ja que fins llavors es deixaven a terra, on eren *pixats e maltractats* pels animals i, a més a més, es podrien més fàcilment.⁷²⁶ Dos anys després, en 1461, es

⁷²⁵ Si bé és cert que en alguns casos es tractava d'ingressos corresponents als mesos immediatament precedents, la consideració dels quals com a deute podria ser discutible, en d'altres eren quantitats que s'haurien d'haver entregat feia moltes setmanes o, fins i tot, anys. Un exemple de cada cas: l'agost de 1459 Pere de Gordó, responsable de la trona de la Casa del Pes (impost sobre el consum), entregà 3.518 s. 6 d.b. que devia de la recaptació del trimestre acabat el juliol anterior, i el novembre del mateix any Jaume Vilar ingresà 20 s.b. que devia de l'arrendament de la impositció de la farina del trimestre agost-octubre de 1444 (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 8r, 11-VIII-1459, i f. 6r, 14-XI-1459).

⁷²⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 177r-177v, 31-X-1459.

comentà al Consell el fet que Pere de Gordó, antigament responsable de la trona del Pes de la farina, càrrec triannual que havia regit sense fermances, devia a la ciutat 4.800 s.b., si bé no sembla que es prengué cap mesura al respecte.⁷²⁷ Com veurem, aquest problema es reproduí de nou posteriorment.

b) El vi

De manera semblant al que ja passava durant la centúria anterior, la importància de la imposició del vi al llarg del segle XV fou molt notòria.⁷²⁸ Aquesta exacció es documenta a Barcelona des de 1321, i tenia per objectiu gravar diferents etapes de la producció i comercialització d'aquest producte. De les diferents taxes que hi estaven incloses, la més important era la del 12,5% sobre el preu del vi, que des de 1331 pagaven tots els compradors.⁷²⁹ Va ser gràcies a aquest impost sobre el consum, més que no pas als que inicialment afectaven la venda i la verema, que els ingressos obtinguts per mitjà del vi van augmentar ostensiblement, esdevenint una de les impositcions més important en termes econòmics.⁷³⁰ Per aquest motiu, com ja assenyalà Fernández Terricabras, fou un dels tributs el valor del qual oscil·là més freqüentment, en ser emprat sovint pels consellers per tal d'augmentar els ingressos municipals mitjançant l'increment de tarifes.⁷³¹

Segons l'*albarà*, les tarifes que afectaven el vi els primers anys de la segona meitat del segle XV eren les següents.⁷³² En tota compra-venda de vi, ja fos al detall emprant la mesura del quarter reial, o a l'engròs fent servir aquesta o bé el sester de Barcelona, el comprador havia de satisfer una vuitena part del preu –un 12,5%– en concepte d'imposició.⁷³³ Pel que fa al venedor, en tots els casos havia d'abonar una tarifa considerablement menor, d'1 d.b. per ll.b. –el 0,42%–.

⁷²⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 7v-8r, 12-VIII-1461.

⁷²⁸ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 33-34. Sobre la imposició del vi en altres viles catalanes, vegeu Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 771-73; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 502-8; Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 268-69.

⁷²⁹ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 536-38.

⁷³⁰ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 34.

⁷³¹ Ignasi Fernández Terricabras, «Una aproximació a l'estudi de la Hisenda local: els impostos del vi a Barcelona (1500-1525)», *Pedralbes: revista d'història moderna* 11 (1991): 55.

⁷³² *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 14r-16r. La taba es redactà l'any 1433, i probablement es mantingué vigent fins com a mínim la dècada de 1450.

⁷³³ El quarter era una mesura de capacitat per a vi, que a Barcelona equivalia a 3,80 litres. Pel que fa al sester se'n desconeix l'equivalència per a la Ciutat Comtal (Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, 208-9, 233-34).

En canvi, tot aquell que adquiria vi per revendre'l no havia d'entregar res en concepte d'imposició, *car pagar-la [la imposició] ha com la vendrà*. Aquest era el cas dels taverners, per exemple, que sempre que els arrendataris o recaptadors ho requerissin estaven obligats a declarar quant n'havien venut per tal de pagar el que els pertocava. L'entrada de vi a Barcelona per a ús propi també estava gravada amb un 12,5% del seu valor, essent l'única excepció el vi fet de verema pròpia.

Igualment, si la verema estava destinada a la venda s'havia de pagar: en introduir-se a la ciutat el venedor havia d'entregar 2 d.b. per ll.b –el 0,83%– i el comprador 1 s.b. –el 5%–. El venedor, de fet, havia de satisfer tant la seva part com la del comprador, però podia compensar-ho amb el preu. A banda, per tota somada de verema venuda a la ciutat s'havia de pagar el mateix.⁷³⁴

No tenim gaires notícies sobre el procés de recaptació de la imposició del vi. Sabem que entre 1458 i 1462 se n'encarregaren cada trimestre agents municipals, per tant, no arribà a arrendar-se mai. Sovint els seus responsables eren designats com a encarregats de la *bossa* d'un dels quaters barcelonins: el de Sant Daniel, el de Sant Nicolau, el de Santa Anna i el de Framenors. Així doncs, sembla clar que cada bosser s'ocupava de controlar les operacions comercials vinculades amb el vi que s'efectuaven al quarter que tenia adjudicat per tal de poder recaptar de forma eficient l'impost.

Taula 13. Ingressos de la imposició del vi (1455-1460)

	Quantitat	% impositcions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	15.004 s.b.	14,82
maig-juliol	16.830 s.b.	13,66
agost-octubre	17.025 s.b.	14,16
novembre-gener	13.703 s.b.	11,66
TOTAL	62.564 s.b.	13,54
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	43.330 s. 11 d.b.	15,49
1r semestre 1460	58.680 s. 8 d.b.	21,57
TOTAL	102.011 s. 7 d.b.	18,48

⁷³⁴ A banda de ser una mesura de càrrega, la somada també ho podia ser de capacitat. Segons un dels testaments estudiats per Carles Vela, una somada de vi de Barcelona estaria formada per dos barrals. Si considerem que un barral i un barraló eren el mateix, tindriem que una somada seria la meitat d'una càrrega, i per tant 60,7 litres. En el cas que ens ocupa, però, es tractaria, tal com la defineix Fernández Terricabras, de "la mesura usual de pes que carregava un animal de tir i equivalia, aproximadament, a una càrrega de verema" (Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, 236, 262; Carles Vela Aulesa, *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa Edat Mitjana. Testaments, família i sociabilitat*, vol. 1, Estudis 41 (Barcelona: Fundació Noguera, 2007), 181; Fernández Terricabras, «Una aproximació a l'estudi de la Hisenda local», cita Francesc Carreras i Candi, *La ciutat de Barcelona* (Barcelona: Establiment editorial d'Albert Martín, 1916), 647).

Pel que fa al rendiment del dret, entre 1455 i 1458 comportà de mitjana un ingrés anual de 62.564 s.b., el 13,54% del total obtingut gràcies a les imposicions. Si ens fixem en els ingressos del clavari entre agost de 1459 i juliol de 1460, que foren de 102.011 s. 7 d.b., aquest percentatge és força més elevat: arriba al 18,48%. Igual que en el cas de la farina, no queda clar quina raó hi ha rere la diferència tan acusada entre ambdues quantitats. Segons s'observa a la Taula 13, en la imposició del vi, més que no pas en d'altres, sí que sembla que els ingressos –i per tant, el consum– oscil·laven una mica al llarg de l'any, de forma que els trimestres més rendibles eren els que anaven de maig a octubre, i el que ho era menys el de novembre a gener. Per altra banda, el clavari ingressà força més el primer semestre de 1460 que no pas el segon de l'any anterior, fet que sembla contradir-se amb l'afirmació de Fernández Terricabres sobre la relació entre el rendiment de la imposició del vi i el calendari de la verema.⁷³⁵

c) La carn

Igual que en el cas de la imposició de la farina, en la de la carn s'hi inclouen de fet tres impostos, anomenats de la carn, de la carn salada i de les botifarres, la suma dels quals fou d'importància ben notòria per a les finances de la Barcelona baixmedieval, com es veurà tot seguit.⁷³⁶ Abans, però, convé comentar, encara que sigui breument, la seva trajectòria.

La imposició de la carn, documentada des del principi del segle XIV,⁷³⁷ tenia per objectiu gravar-ne el consum, de manera que bàsicament la pagaven els compradors i, en menor mesura, els carnissers.⁷³⁸ Era un impost molt rendible, notablement elevat i també força regressiu, ja que el pagament es feia segons la quantitat comprada sense tenir-ne en compte la qualitat, motiu pel qual aquesta imposició era particularment

⁷³⁵ Fernández Terricabras recalca que els semestres d'agost a gener, que inclouen el temps de la verema, eren sempre molt més beneficiosos per al fisc que no pas els de febrer a juliol, “la qual cosa és ben lògica si hom pensa que parlem d'un producte essencialment agrari, per bé que elaborat”. Aquest no sembla ser el cas de l'anualitat 1459-60 (Fernández Terricabras, «Una aproximació a l'estudi de la Hisenda local», 55).

⁷³⁶ Sobre la imposició de la carn en altres viles catalanes, vegeu Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 773-75; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 508-20; Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 269-70.

⁷³⁷ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 44.

⁷³⁸ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 534.

impopular.⁷³⁹ Així doncs, en vendre's el producte calia pagar una quantitat determinada per cada lliura de pes, que a la fi del s. XIV eren habitualment 3 d.b. Mitjançant aquest procediment, el preu final de la carn augmentava entre un 20% i un 60%, segons el tipus de producte.⁷⁴⁰ Inicialment aquest impost no gravava totes les carns. Algunes, com ara les aus, els conills, els cabrits i els anyells, precisament les que estaven més ben valorades i, per tant, eren de consum menys habitual, n'estaven exemptes.⁷⁴¹ De fet, no va ser fins a 1388 que els cabrits i els anyells es van començar a vendre a pes com la resta de les carns, i, per tant, se'ls aplicà el mateix impost que a la altres.⁷⁴²

La imposició de la carn va ser sovint font de conflicte entre el consistori i els carnisers de Barcelona.⁷⁴³ L'any 1433, però, es va aconseguir arribar a un acord per tal de rebaixar simultàniament els preus de la carn i la imposició, que havia augmentat durant les últimes dècades, cosa que revitalitzà tant el mercat càrnic com la fiscalitat municipal durant els anys següents.⁷⁴⁴ Sembla clar que el resultat d'aquest pacte a dues bandes es traduí en les tarifes que apareixen a l'*albarà* d'imposicions de 1433.⁷⁴⁵ Segons aquest, s'havien de pagar novament 3 d.b. per cada lliura de carn comprada a Barcelona de moltó, vedell, bou, porc fresc o salat, truja, crestat, cabra i ovella, i també per cada lliura de cansalada i llard.⁷⁴⁶ Es tornava, doncs, a la tarifa vigent a finals del segle anterior. Per tal que no es pogués cometre cap frau, la carn havia de ser pesada pels recaptadors abans que els carnisers la tallessin i venguessin. A banda, també es

⁷³⁹ Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 354. La imposició de la carn i la del vi ja gaudien d'una marcada preponderància durant el segle XIV (Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 33-34).

⁷⁴⁰ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 534. La lliura carnisera equivalia aproximada a 1.224 grams (Gaspar Feliu i Montfort, «Les mesures tradicionals catalanes: un garbuix racional», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* 15 (2004): 18-19, citat a Ramón A. Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval* (Lleida: Milenio, 2016), 218).

⁷⁴¹ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 534. Tanmateix, això no era sempre així, ja que en situacions excepcionals sí que es gravaven aquestes carns. Així doncs, en 1330-1331, en el context de la guerra contra Gènova (1330-1335), trobem “que per tot cabrit o agnell de let pach 7 diners per liura lo venador e altres 7 diners lo comprador”. El 1343 es documenta per primera vegada un impost sobre els cabrits i els anyells que pagava el carnisser per cada animal (Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 45; Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 331, n. 6).

⁷⁴² Banegas López, 331, n. 6.

⁷⁴³ Vegeu Banegas López.

⁷⁴⁴ Banegas López, 347.

⁷⁴⁵ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 20r-21v.

⁷⁴⁶ Això incloïa els bous, vedells i “tota altra bèstia morta o viva qui's do, o's present, o's menig, o's compra a noccs o en convit o en qualque altre manera”, de forma que “aquella persona a qui seran dats, presentats o servits ho degen denunciar als compradors o cullidors de la dita imposició, e pagar leyalment lo dret d'aquella”.

gravava el consum de menuts de moltó, bou, vedell, porc, crestat, cabra i ovella amb un tant per animal, i de caps d'anyell i cabrit (vegeu Taula 14). Amb l'objectiu d'evitar possibles enganys, a la taba s'establien certes condicions, com ara que els anyells no podien pesar més de 6 lliures ni els cabrits més de 4. Si ho feien, passaven a ser considerats moltons, bocs i cabres i, en conseqüència, a gravar-se'n el pes.

Taula 14. Tarifes de l'impost sobre els menuts i els caps (1433)

Animal	Part	Taxa (per animal)
moltó	menuts	2 d.b.
bou	menuts	8 d.b.
vedell	menuts	8 d.b.
porc ⁷⁴⁷	menuts	6 d.b.
crestat	menuts	2 d.b.
cabra i ovella	menuts	1 d.b.
anyell	cap	8 d.b.
cabrit	cap	6 d.b.

També la comercialització de carn estava gravada. En cas que s'introduís un porc a la ciutat i es vengués fora de la carnisseria, el venedor hauria de satisfer una taxa de 6 d.b. per ll.b. –el 2,5%–. A més a més, s'establia que per la carn salada venuda a l'engròs –bacons i mig bacons–, ja fos a la Plaça del Born o a qualsevol altre lloc de la ciutat, s'haurien de pagar 6 d.b. per ll.b.: 3 d.b. el venedor i 3 d.b. el comprador; en total, el 2,5% del preu de la carn, igual que en el cas dels porcs.⁷⁴⁸ Durant el trimestre de novembre a gener, després de la matança del porc, es cobrava a més a més l'impost dit de les botifarres, la tarifa del qual, malgrat no ser especificada a l'*albarà*, possiblement era la mateixa. Finalment, aquest document també s'ocupava d'assenyalar els dos principals col·lectius exempts del pagament de la imposició de la carn: els clergues i l'hospital de la Santa Creu.⁷⁴⁹

⁷⁴⁷ Si el porc s'entrava a la ciutat ja tallat, el responsable de fer-ho també havia de pagar 6 d.b. per animal.

⁷⁴⁸ En el mateix document apareix una crida sense data on s'indica que per les carns salades velles tallades a les carnisseries de la ciutat els carnisseres haurien d'entregar 4 d.b. dels 17 d.b. per ll.b. que valia un moltó mascle –16 d.b. la femella–. En cas contrari, haurien de pagar una multa de 200 s.b., a la qual s'afegia la prohibició de tallar carn salada durant un any (*AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 86r-86v).

⁷⁴⁹ L'estament eclesiàstic no pagava la imposició de la carn des de 1359. Pel que fa a l'hospital de la Santa Creu, sabem que a principis segle XV se'ls tornava la quantitat corresponent a l'impost de la carn que s'hagués comprat per a l'hospital. Així, per exemple, el maig de 1405 es tornà a Pere Cardona, prior de l'hospital, el valor de la imposició del trimestre agost-octubre de l'any anterior, tal com havia acordat el Consell de Cent el 24 d'abril. El pagament consistí en 1.112 s. 4 d.b. per les 1.067 lliures i mitja de carn comprades el mes d'agost, les 1.084 lliures del de setembre i les 1.106 lliures i mitja del d'octubre. Per tant, el valor de la imposició era en aquell moment de 4 d.b. per lliura (Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 201; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 28-29, f. 164r-164v, 6-V-1405).

Des de llavors i fins a l'inici del regnat de Joan II destaca especialment la proposta presentada pels consellers a l'assemblea municipal el novembre de 1452 de rebaixar la imposició de la carn de 3 a 2 d.b., *car atseses les reebudes e dates que fa la ciutat és cosa que·s poria supportar*.⁷⁵⁰ La iniciativa, que com assenyala Batlle era molt important des del punt de vista de la gent més humil, fou aprovada pel Consell, però aviat va aixecar controvèrsia. Els administradors de la Taula de Canvi van oposar-s'hi rotundament, argumentant que la mesura era contrària a les ordinacions del banc.⁷⁵¹ A més a més, per tal de fer evident la seva negativa, els taulers van decidir refusar tots els pagaments que s'havien de fer del compte del clavari, dient el següent:

pus lo dit diner de la imposició de la carn és levat contra ordinació de la dita Taula, que ells [els administradors] no pagaran quantitat alguna del compte del dit clavari, qui és cosa de mal eximpli e diffamatòria de la dita Taula e encara de la dita ciutat, e és dupte que en les parts foranes no·s digue la dita Taula ésser haüda per abatuda, pus no pague les quantitats qui passen per compte del dit clavari.

Amb l'objectiu d'aconseguir el consentiment dels dirigents de la Taula, el Consell aprovà que s'empressin 20.000 s.b. dels 220.000 s.b. que l'executiu podia gastar cada any en reintegrar al banc el diner suprimit de la carn. A més a més, si consideraven que aquesta quantitat era insuficient, encara podrien emprar part dels 60.000 s.b. de resta del compte del clavari destinats originalment a la redempció de censals.

Enmig de tot aquest desgavell, arribà el 30 de novembre de 1452 i canvià la conselleria. El flamant Consell de Cent es reuní el 19 de desembre i decidí que la gravetat de la situació requeria una mesura contundent: suspendre l'acord pres el mes anterior d'eliminar 1 d.b. de la imposició de la carn.⁷⁵² L'assumpte cuejà encara durant un temps degut a la insistència de l'executiu, però sense que aquesta resolució fos modificada.⁷⁵³ Probablement la seva sentència de mort fou l'exposició que es féu el 29

⁷⁵⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 3v-4v, 7-XI-1452, f. 5r-6v, 8-XI-1452, i f. 10r-12r, 17-XI-1452; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 228-29; Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 347.

⁷⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 15r-16v, 24-XI-1452.

⁷⁵² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 26v-27v, 12-XII-1453, i f. 42v-43v, 19-XII-1452.

⁷⁵³ El desembre de 1452 s'acordà que els nous consellers s'haurien de reunir amb l'executiu i el Consell de Vint-i-quatre de l'any anterior, responsables de la rebaixa de la imposició, per tal de gestionar conjuntament l'assumpte. El gener següent el Consell creà una comissió de nou perquè es dirigís als administradors de la Taula i en veiés les ordinacions (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 45r-45v, 3-I-1453).

de gener de 1453 dels elevadíssims deutes que la ciutat tenia amb la Taula de Canvi.⁷⁵⁴ En paraules de Batlle, *la rebaja del impuesto de la carne era impracticable debido al déficit existente y al importante papel de los impuestos en el presupuesto municipal*, idea que la dugué a concloure que, un cop s'havia augmentat una imposició per tal de cobrir una despesa concreta, la seva posterior reducció era difícil.⁷⁵⁵

Sembla que durant els primers anys del regnat de Joan II, ni la recaptació de l'impost de la carn ni la del de la carn salada mai foren subhastades. De fet, entre 1437 i 1462 la carn va ser col·lectada directament com a mínim trenta-set trimestres, entre els quals gairebé tots els que conformarem la dècada de 1450.⁷⁵⁶ En canvi, entre 1458 i 1462 l'impost dit de les botifarres fou arrendat per un any en dues ocasions: l'octubre de 1460, per 550 s.b., i el de 1461, per 700 s.b.⁷⁵⁷ Com ja s'ha comentat, la imposició de la carn es cobrava allà on es venia el producte: a les carnisseries.

Taula 15. Ingressos de la imposició de la carn (1455-1460)

	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	22.344 s.b.	22,08
maig-juliol	43.080 s.b.	34,97
agost-octubre	41.062 s.b.	34,14
novembre-gener	42.290 s.b.	35,98
TOTAL	148.778 s.b.	32,19
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	79.392 s. 2 d.b.	28,38
1r semestre 1460	68.564 s. 1 d.b.	25,2
TOTAL	147.956 s. 3 d.b.	23,88

Un cop detallades algunes de les tribulacions viscudes per aquesta controvertida imposició, vegem quin n'era el rendiment durant els últims anys de la dècada de 1450.

⁷⁵⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 58r-60v, 29-I-1453; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 226, 229. Més endavant se seguí discutint l'assumpte, però la indolència aparent de la comissió, manifestada en la seva baixíssima assistència a les reunions a les que se la convocava, en dificultà la resolució. Sobre aquest tema, els membres de l'executiu es lamentaven tot dient "com ja podia ésser vista la diligència que ells, consellers, donen en aquests affers, e que no stà per ells que no vinguen a conclusió, car lo die prop passat havien feta appel·lar la dita novena e no-n vingueren sinó quatre, però que per lur scusació ells entendran en fer-los ajustar, e llà o no y vullen venir ells, consellers, seran escusats" (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 65v-66r, 6-II-1453, f. 67r-67v, 7-II-1453, i f. 79r, 12-III-1453).

⁷⁵⁵ Batlle i Gallart, 1: 229.

⁷⁵⁶ Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 341-42. La primera recaptació directa de la carn de la qual tenim notícia és de 1432, però de seguida es veié que resultava poc rendible i s'intentà arrendar de nou, amb un èxit sovint discret (Banegas López, 340-47).

⁷⁵⁷ AHCB, 1C.VI, Imposicions, 15, f. 137r, 15-X-1460, i f. 175v, 9-X-1461.

Segons el registre de les imposicions, entre 1455 i 1458 se n'ingressaren de mitjana 148.778 s.b., gairebé una tercera part del producte anual de les imposicions durant aquell període (vegeu Taula 15). En el cas de la carn, la fluctuació de les quantitats al llarg de l'any era molt marcada. Així, durant tots els trimestres se n'obtenien més de 40.000 s.b. excepte durant el primer, de febrer a abril, que els ingressos no arribaven als 23.000 s.b. L'explicació a aquesta aparent anomalia és ben senzilla: es tracta dels mesos al llarg dels quals es mou cada any la Quaresma.

Pel que fa als ingressos del clavari de 1459-60, sorprèn que fossin lleugerament inferiors als reals mitjans dels anys precedents, així com la caiguda del percentatge que suposaren respecte al total recaptat gràcies als impostos indirectes, que passa del 32,19% al 23,88%.⁷⁵⁸ Una possible explicació a aquest fenomen podria ser una major incidència dels endarreriments durant l'annualitat 1459-60, de forma que els recaptadors triguessin més en entregar les quantitats corresponents al clavari.⁷⁵⁹ Això sí, es mantingué, com no podia ser d'altra forma, la diferència clara entre els ingressos del primer i del segon semestre, que en 1459-60 fou de gairebé 11.000 s.b. Tot seguit veurem quin efecte tingué aquesta estacionalitat del consum de carn en el del producte que la substituïa durant les setmanes anteriors a la celebració de la Setmana Santa: el peix.

d) El peix fresc

La darrera de les imposicions sobre productes de consum bàsic és la del peix fresc, que també fou l'última en aparèixer, l'any 1357.⁷⁶⁰ El seu principal objectiu era gravar els compradors amb una taxa del 12,5%, si bé cal tenir en compte que, com el seu nom indica, aquest impost només englobava el producte fresc, ja que el salat s'incloïa en el del greix.⁷⁶¹ Igual que passava amb la carn, el peix era un aliment per al qual el

⁷⁵⁸ Aquesta caiguda es pot relacionar fàcilment amb les elevades quantitats ingressades de la imposició de la farina i de la del vi durant aquella anualitat.

⁷⁵⁹ Igual que en la resta d'imposicions, els retards en el pagament eren habituals en la de la carn. Així, per exemple, durant el segon semestre de 1459 s'ingressaren 12.649 s. 8 d.b. corresponents a la recaptació de trimestres anteriors.

⁷⁶⁰ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 540. Sobre la imposició del peix en altres viles catalanes, vegeu Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 781-84; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 522-23; Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 271.

⁷⁶¹ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 540; Broussolle, «Les imposicions municipals de Barcelone de 1325 a 1462», 60. Ja al s. XIV s'establí una taxa per als que compraven peix per a posteriorment exportar-lo.

component estacional era particularment important, sobretot en temps de Quaresma. A més a més, cal tenir en compte la rellevància que tenia per a una ciutat marítima com Barcelona: la relativa facilitat amb què part de la població l'obtenia el convertia en un producte cabdal. Això propicià que tots els aspectes relatius a la seva venda, des del lloc on es duia a terme fins als preus, fossin curosament regulats.⁷⁶²

Ja al segle XV, les tarifes que gravaven el peix fresc variaven considerablement segons l'espècie.⁷⁶³ D'acord amb l'albarà de 1433, tot *pescater e pescatera, e tota altra persona qui vena peix fresch*, ja fos tallat o a pes, havia de pagar per cada lliura *pescatera* –uns 1.199 grams– venuda les quantitats detallades a la Taula 16.⁷⁶⁴

Taula 16. Tarifes de l'impost sobre la venda de peix fresc (1433)

Peix ⁷⁶⁵	Taxa
<i>Cavell, lena, bavosa i similars</i>	0,5 d.b. / ll.p.
Mussola, rajada, escrita, escat, agulladol, <i>pastril</i> i similars	0,75 d.b. / ll.p.
Tonyina i dofí	1,5 d.b. / ll.p.
Anfós, corball, déntol, reig, congre i similars	1,5 d.b. / ll.p.
Palomida, litxa i similars	3 d.b. / ll.p.
Lluç i similars	1 d.b. / ll.p.

Això no era l'únic que havien de pagar a l'erari municipal els venedors de peix. Totes les espècies que, segons establien les ordinacions de la ciutat, es podien comerciar a ull, havien de ser pesades a la Peixateria abans de poder-se posar a la venda.⁷⁶⁶ L'any 1459 es publicà una crida que insistia sobre aquest fet, tot ordenant als pescadors que hi duguessin les captures amb esquer, que posteriorment declararien als *imposicioners*.⁷⁶⁷

⁷⁶² Mutgé i Vives, «L'abastament de peix i de la carn a Barcelona en el primer terç del segle XIV», 111-12. Sobre els preus de venda, vegeu el recent estudi de Jordi Lleonart, Francesc Maynou, i Roser Salicrú i Lluch, «Marine Species and Their Selling Prices in the Crown of Aragon. An Initial Approach with Some Examples from the 14th to the 17th Centuries», en *Moissonner La Mer. Économies, Sociétés et Pratiques Halieutiques Méditerranéennes (XVe-XXIe Siècle)*, per Gilbert Buti et al., L'atelier Méditerranéen (París: Karthala, 2018), 159-73.

⁷⁶³ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 24r-26r.

⁷⁶⁴ Aquesta equivalència està calculada tenint en compte que en un registre de *Deliberacions* de 1462 es menciona que una lliura equivalia a 36 unces (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 154r, 17-VII-1462). Tanmateix, segons Alsina, Feliu i Marquet, la lliura de peix comprenia 30 unces, si bé a la seva mateixa obra indiquen que Francisco de Zamora apuntà que en valia 36 (Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, 169).

⁷⁶⁵ La lectura dels noms dels peixos no resulta sempre senzilla. S'han deixat en cursiva, doncs, aquells d'identificació dubtosa.

⁷⁶⁶ La *Peixateria Nova*, construïda a mitjan s. XIII, era en principi l'únic lloc on es podia vendre peix fresc a la ciutat. En canvi, teòricament el peix sec i el salat es podien vendre arreu, però no a la Peixateria (Mireia Comas-Via i Teresa Vinyoles Vidal, «La pesca i el proveïment de peix fresc», en *Proveïr Barcelona. El municipi i l'alimentació de la ciutat, 1329-1930*, ed. Mercè Renom (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura, Museu d'Història, 2016), 149, 156).

⁷⁶⁷ *AHCB*, 1B.IV, *Ordinacions*, 8, f. 78r-78v, 5-III-1459.

Si ja havien venut part del producte fora de la ciutat, també havien de notificar-ho per tal d'abonar la taxa corresponent; en cas contrari, s'arriscaven a pagar una multa de 50 s.b. Les espècies més petites, però, no s'havien de pesar i per tant pagaven la taxa *ad valorem*: tot el *peix de closca*, les sardines, els seitons, les *ladelles* o lladelles, els *escanyagats* i altres.⁷⁶⁸ Un cop establert el pes del producte, s'havia de satisfer el pagament escaient, les tarifes del qual són les que apareixen a la Taula 17.

Taula 17. Tarifes de l'impost del pes del peix fresc (1433)

Peix	Taxa
Pagell, orada, morruda, <i>rucena</i> , <i>carc</i> , corball i similars ⁷⁶⁹	1,5 d.b. / ll.p.
<i>Peix de closca</i> i <i>de tarta</i>	2 s. 6 d.b. / ll.b. (12,5%)
Boga, sorell, xucla, lluç i similars ⁷⁷⁰	1 d.b. / ll.p.
Sardina, seitó, <i>ladella</i> , <i>escanyagats</i> i similars	2 s. 6 d.b. / ll.b. (12,5%)
Saboga de riu –fresca o salada– ⁷⁷¹	1,5 d.b. / ll.p.

Com pot veure's, en aquest llistat s'inclouïen també aquells peixos la imposició dels quals es calculava sobre el seu preu de venda, que equivalia sempre a un 12,5% del seu valor. A més a més, en la taula s'establí que tothom que comerciés dins la ciutat amb peix, tant a l'engròs com al detall, i després el tregués fora dels murs de la mateixa, havia de responsabilitzar-se de pesar-lo abans de posar-lo a la venda i, evidentment, pagar-ne l'impost corresponent. De fet, l'únic cas en què la normativa contemplava l'exempció de la imposició era en la venda de peixos destinats a servir d'esquer, si bé els recaptadors n'haurien de tenir compte als venedors.

Ja fos perquè, com hem vist al principi d'aquest apartat, la imposició del peix era la menys rendible de les quatre que gravaven el consum d'aliments bàsics, ja fos perquè la seva recaptació resultava més senzilla i era, per tant, més atractiva per als que participaven en el negoci fiscal, el fet és que entre 1458 i 1462 sempre s'arrendà.⁷⁷² Així, se subhastà el gener de cada un dels dits anys, de forma que durant aquell període el municipi es descarregà de la gestió de la col·lecta.

⁷⁶⁸ El peix petit era menys apreciat i s'associava a les classes populars, tal com confirma Eiximenis dient que la gent humil enriquida ja no volien "peix menut, sinó de tall" (Comas-Via i Vinyoles Vidal, 158).

⁷⁶⁹ Quan es venien a pes, aquests peixos valien 1 s.b. per lliura.

⁷⁷⁰ Quan es venien a pes, aquests peixos valien 8 d.b. per lliura.

⁷⁷¹ La saboga no podia haver estat esmocada.

⁷⁷² Els arrendataris de la imposició del peix comptaven amb un recaptador a la Peixateria assegut sobre un banc alt, des d'on controlava les transaccions que s'hi feien (Josep Maria Madurell Marimon, «L'avalot del peix de 1365», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* XII (1974): 25).

Taula 18. Ingressos de la imposició del peix (1455-1460)

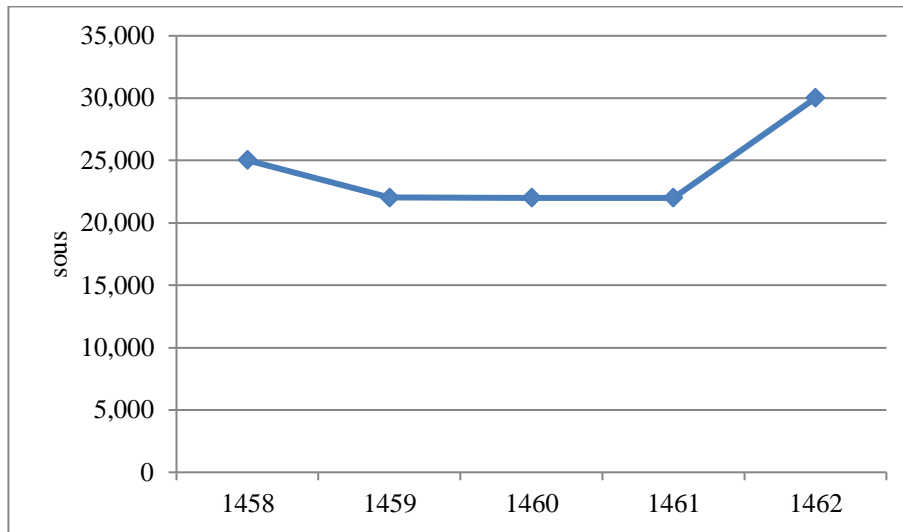
	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	7.027 s.b.	6,94
maig-juliol	7.072 s.b.	5,74
agost-octubre	7.072 s.b.	5,88
novembre-gener	6.350 s.b.	5,4
TOTAL	27.521 s.b.	5,95
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	10.889 s.b.	3,89
1r semestre 1460	12.511 s. 6 d.b.	4,6
TOTAL	23.400 s. 6 d.b.	4,24

Pel que fa al rendiment de la imposició del peix, tal com s'observa a la Taula 18 estava força equilibrat al llarg de l'any, i acostumava a ascendir a un quantitat mitjana de c. 27.500 s.b., vora el 6% del total. Igual que en el cas de la carn, els ingressos del clavari de 1459-60 no arribaren a aquesta xifra, i representaren únicament el 4,24% dels diners recaptats gràcies a tots els impostos indirectes. Ara bé, cal tenir en compte que com que la imposició del peix s'arrendà durant tot el període, els endarreriments en el pagament foren molt menors que en d'altres que foren recaptades directament.⁷⁷³ Sembla, doncs, que l'arrendament implicava una major promptitud en l'abonament de les quantitats acordades. Així mateix, el fet que la imposició fos subhastada comportà també que les possibles oscil·lacions anuals en el consum de peix, de ben segur molt perceptibles en la recaptació especialment durant la Quaresma, passessin del tot desaperebudes en les entrades de la tresoreria municipal.

Malgrat la impossibilitat de conèixer a través dels ingressos de la imposició el consum de peix al llarg de l'any, el fet que sempre fos arrendada entre 1458 i 1462 ha facilitat que poguem distingir-ne el valor durant la totalitat d'aquella època. Com mostra el Gràfic 5, entre 1458 i 1461 l'arrendament de la imposició del peix es mantingué força estable, movent-se sempre entre els 25.020 s.b. de 1458 i els 22.000 s.b. de 1460 i 1461. Els preus obtinguts en l'encant públic, però, eren una mica inferiors als dels anys immediatament anteriors. Tanmateix, en 1462 es trencà aquesta tendència a la baixa, i el 15 de gener, quan l'esclat de la guerra encara era un horitzó força llunyà, s'aconseguí vendre la recaptació del peix fresc per 30.000 s.b. Fou la darrera vegada durant el regnat de Joan II que se subhastà aquesta imposició.

⁷⁷³ Així, per exemple, dels 10.889 s.b. ingressats al llarg del segon semestre de 1459, només 1.749 s. 7 d.b. corresponien a trimestres anteriors.

Gràfic 5. Preu de l'arrendament del peix fresc entre 1458 i 1462

Imposicions sobre la comercialització

Aquest segon grup d'imposicions, el més nombrós i variat, va aparèixer l'any 1330 en el context de la guerra contra Gènova (1330-1335).⁷⁷⁴ El seu objectiu era gravar la comercialització de mercaderies amb una taxa que havien de pagar tant el comprador com el venedor, i que a finals del segle XIV era de 4 d.b. per ll.b. L'impost comportava, per tant, un augment de l'1,66% sobre els preus.⁷⁷⁵ Tot i la seva diversitat i el gran nombre de productes que cobrien, comparativament les imposicions sobre la compra-venda de mercaderies representaven un percentatge força baix dels ingressos de Barcelona. Si sumem la mitjana del producte ingressat per les vuit exaccions documentades durant els anys 1455-1458, veiem que, amb una estimació anual de 101.265 s.b., aquestes constituïen el 21,9% del total obtingut gràcies als impostos indirectes. Seguidament es desglossaran una mica més aquestes imposicions: el pes, el greix, les flassades, la fusta, el cuiram, la pellisseria, la pella i les armes.

⁷⁷⁴ Broussolle, «Les imposicions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 62; Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 541. Sobre les imposicions que gravaven la comercialització i la circulació en altres viles de Catalunya, vegeu Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 784-89; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 520-29; Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 271-72.

⁷⁷⁵ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 541-42, quadre 83.

En general, durant la dècada de 1450 per totes les mercaderies s'havia d'abonar la tarifa ja vigent des del segle anterior: 4 d.b. per ll.b., dels quals 2 d.b. els pagava el venedor i els 2 d.b. restants el comprador. En cas que el valor del producte adquirit fos inferior a 5 s.b., el comprador n'estava exempt. Aquesta tarifa s'aplicava al pes, al greix, a les flassades, a la fusta i al cuiram, però no a la pellisseria, a la pella o a les armes. Segons l'*albarà* de 1433, la tarifa de la primera variava segons el producte, mentre que la de la segona era en gairebé tots els casos el doble que la de la resta d'imposicions sobre la compra-venda, de forma que es pagaven 8 d.b. per ll.b. —el 3,33% sobre el preu—: 4 d.b. el comprador i 4 d.b. el venedor.⁷⁷⁶ L'única excepció eren les vendes d'esclaus i esclaves, que malgrat incloure's en la imposició de la pella estaven gravades amb 4 d.b. per ll.b. Pel que fa a les armes, la tarifa en principi només la pagava el venedor i era la meitat, de 2 d.b. per ll.b. —és a dir, el 0,83%—. ⁷⁷⁷ De nou, però, hi havia un cas particular en què la taxa canviava: si s'adquiria alguna de les mercaderies gravades per la imposició de les armes amb l'objectiu de posteriorment comerciar-hi, el comprador també hauria de pagar 2 d.b. per ll.b. Així doncs, establertes les tarifes d'aquest conjunt divers d'imposicions, anem a veure què gravava ben bé cada una d'elles i quin fou el seu rendiment durant el període 1458-1462.

Comencem amb la del **pes**, amb molta diferència la més rendible de totes les que gravaven la comercialització de productes. Probablement fou això el que propicià que fos un dels drets que més es modificà entre 1430 i 1460, tal com testimonien les diverses tabes redactades durant aquells trenta anys.⁷⁷⁸ La darrera fou la de 1456, quan s'establí que per tota especieria, llana, mel, cofoll, estany, plom, coure i altres mercaderies venudes a pes que fossin pesades a la ciutat s'haurien de pagar els ja esmentats 4 d.b. per ll.b.⁷⁷⁹ No formaven part dels productes gravats pel pes l'or, la plata, els anells, les pedres precioses, les perles, el peix fresc o salat, les figues seques i,

⁷⁷⁶ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 37r-39r.

⁷⁷⁷ Excepcionalment, en l'*albarà* de la imposició de les armes s'ofereixen també les subdivisions corresponents: 1 d.b. per 10 s.b. i 0,5 d.b. per 5 s.b.

⁷⁷⁸ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 62r-63v, 1433, f. 64r-65v, 1436, f. 78r-80r, 1439, f. 82v-83v, 1455, i f. 84r-85v, 1456. El mateix volum inclou també uns bans de dita imposició, a *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 80v-82r. Al llarg d'aquells anys la tarifa de la imposició del pes oscil·là entre els 6 d.b. per ll.b. de 1433 i l'1 d.b. per ll.b. de 1439.

⁷⁷⁹ Broussolle resumia els productes gravats per la imposició del pes tot dient que eren tots aquells venuts a pes sobre els quals no pesava cap imposició específica (Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 70-71).

en general, tot producte sobre el qual pesava alguna altra imposició.⁷⁸⁰ En canvi, sí que havien de pagar la taxa del pes conques, calderes, bacins, poals i similars venuts juntament amb roba de pella en encants públic a ull i no a pes, ja que si es venien a pes passaven a la imposició de la pella.⁷⁸¹ Per tal de reduir al màxim qualsevol possibilitat de frau, els encarregats de pesar tots aquests productes havien de fer saber als recaptadors de la imposició tot allò que havia passat per les seves mans sempre que els ho demanessin.⁷⁸² També els venedors i compradors havien d'informar-los-en, així com els corredors i garbelladors, aquests últims sots pena de 100 s.b. Finalment, s'establia que tot allò gravat pel pes que posteriorment fos subhastat en un encant públic passaria a estar-ho per la imposició de la pella.

Taula 19. Ingressos de la imposició del pes (1455-60)

	Quantitat	% impositcions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	15.285 s.b.	15,1
maig-juliol	15.259 s.b.	12,38
agost-octubre	15.457 s.b.	12,85
novembre-gener	15.457 s.b.	13,15
TOTAL	61.459 s.b.	13,3
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	30.526 s. 3 d.b.	10,91
1r semestre 1460	32.560 s. 5 d.b.	11,97
TOTAL	63.086 s. 8 d.b.	11,43

La imposició del pes fou arrendada tots els anys entre 1458 i 1461, però és possible que a partir de 1462 el municipi tingués problemes per trobar qui volgués pagar preus similars als de les anualitats anteriors per ocupar-se de la seva recaptació, ja que hagué de designar col·lectors municipals perquè ho fessin. Segons s'observa a la Taula 19, aquesta circumstància provocà que, igual que en el cas de la imposició del peix, tant els ingressos mitjans com els del clavari variessin molt poc al llarg de l'any. Malgrat les suposades dificultats per arrendar la imposició del pes l'any 1462, en el Gràfic 6 es pot

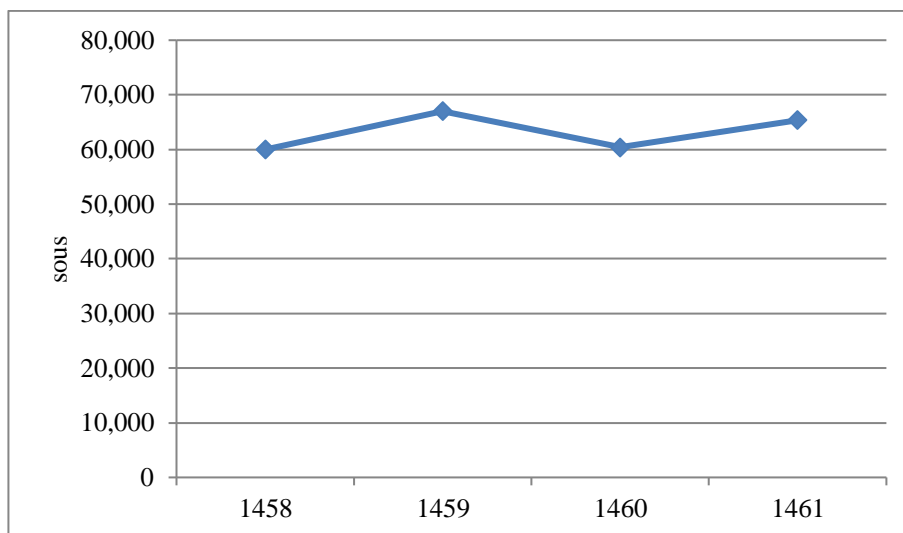
⁷⁸⁰ Convé no oblidar que el dret de les joies de Barcelona, que gravava la compra-venda d'or, plata, pedres precioses i perles, estava en mans de la Diputació (Sánchez de Movellán Toront, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, 335-38).

⁷⁸¹ Al marge de l'albarà de 1433 s'indica que aquesta clàusula s'afegí el 7 d'octubre de 1435.

⁷⁸² Això podia ser font de conflicte. El juny de 1456 un grup d'especiers, botiguers i cerers van presentar una queixa al Consell de Cent pel fet que els arrendataris del dret del pes els forçaven a jurar mitjançant sacrament que denunciarien les vendes que farien, i demanaven que, "attès que lo sacrament és cosa molt prima", se'ls en dispensés. L'assemblea va acordar que, només per a les coses petites, els botiguers tinguessin la facultat de pactar si volien prestar el jurament o no (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 105v-106r, 4-VI-1456).

veure que de 1458 a 1461 el preu mitjà d'arrendament fins i tot arribà a superar lleugerament el dels anys anteriors, tot situant-se en els 63.200 s.b.

Gràfic 6. Preus de l'arrendament del pes entre 1458 i 1461

Passem ara a la imposició del **greix** o de la *graxa*. El seu principal propòsit era gravar la compra-venda de les matèries grasses d'origen animal i altres productes, entre els quals destaquen l'oli, el peix salat, els fruits secs i el paper.⁷⁸³ De fet, era també coneguda i indistintament anomenada imposició de l'oli.⁷⁸⁴ Aquesta doble nomenclatura no és sorprenent, atès que, segons explica Broussolle, l'oli va tenir un impost propi fins l'any 1355.⁷⁸⁵ A partir d'aquell moment es va incorporar al del greix, possiblement pel seu baix rendiment.

Segons l'*albarà* de 1433, els productes inclosos en la imposició del greix eren l'oli; el peix salat; les figues seques, panses i altres fruites seques; el roldor, gotzema i altres herbes venudes a mesura; els productes fets de palma de jonc i de gerb –estores, sàrries, etc–; la pega i el quitrà, i el paper.⁷⁸⁶ La imposició, doncs, s'estenia també a les avellanes, nous, pinyons i ametlles venuts amb closca tant a l'engròs com al detall, i pel que fa als pinyons, a la taba es puntualitzava a més a més que si eren comprats fora la ciutat i duts a aquella, *posat que vinguen a son risch*, també haurien de pagar l'impost.

⁷⁸³ Bruniquer ja féu una llista de tots els productes gravats per aquesta imposició, que es troba a Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 324.

⁷⁸⁴ Prova d'això és la venda d'imposicions de 1406 enregistrada a *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 28/3, f. 1r, on apareix "Item eadem die lune fuit vendita impositio oley sive de la graxa ad dictos tres menses...", per exemple.

⁷⁸⁵ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 59-60.

⁷⁸⁶ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 29r-30v.

Igual que en el cas del pes, si algun dels productes gravats per la *graxa* se subhastava en un encant públic arran de la mort de seu propietari o per alguna altra raó, passava a estar gravat per la pella.

Taula 20. Ingressos de la imposició del greix (1455-1460)

	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	1.995 s.b.	1,97
maig-juliol	1.924 s.b.	1,56
agost-octubre	1.551 s.b.	1,29
novembre-gener	1.617 s.b.	1,38
TOTAL	7.089 s.b.	1,53
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	2.869 s. 11 d.b.	1,02
1r semestre 1460	4.818 s. 9 d.b.	1,77
TOTAL	7.688 s. 8 d.b.	1,39

Durant els anys 1458-1462 el dret del greix va ser sempre recaptat directament amb una curiosa excepció: el maig de 1461 Bartomeva i Caterina, vídues d'Antoni Satorra i Gabriel Boil respectivament, compraren una imposició dita del roldor i la gotzema durant nou mesos per 349 s. 9 d.b.⁷⁸⁷ Per ara, es desconeix el motiu pel qual aquell any dits productes van escindir-se de l'impost del què, com s'ha vist, teòricament formaven part, però és evident que es tractà d'un fet excepcional. En tot cas, que el greix es col·lectés per agents designats pel municipi provocà que els ingressos variessin una mica trimestre a trimestre, tal com es veu a la Taula 20. Aquesta diferència es manifesta sobretot en l'annualitat 1459-60, però també els ingressos mitjans trimestrals dels anys anteriors semblen mostrar una recaptació major durant els primers mesos de l'any.

Passem ara a la imposició de les **flassades**, una de les que requeien sobre el tèxtil.⁷⁸⁸ Si seguim la informació continguda en l'*albarà* de 1433, aquesta gravava el producte homònim i tots els barragans, cobertes, aixalons, banderes, draps de ras, bancals i teixits de qualsevol color *ab qualsevol obres de figures de hòmens e dones, aucells e qualsevolle animals, boscatges, riberes, praderies, arbres e brots, e de qualsevol altra spècia de obratge*.⁷⁸⁹ L'impost pesava indistintament sobre totes les teles, draps de lli i similars, fossin o no tintats, venuts *a canes* –és a dir, segons la longitud de la tela– o a

⁷⁸⁷ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 15, f. 166v, 27-V-1461.

⁷⁸⁸ Recordem que un dels impostos més importants que es pagaven a Catalunya sobre el tèxtil era el de la bolla de plom i el segell de cera, que gravava la fàbrica i la venda de teixits i estava en mans de la Diputació (Sánchez de Movellán Toront, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)*, 314-27).

⁷⁸⁹ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 47r-48r.

escapolons –a trossos–.⁷⁹⁰ A aquestes disposicions se n’hi afegí una de nova el febrer de 1461, quan s’aprovà que les flassades subhastades en un encant públic haurien de pagar la imposició homònima –i per tant, no la de la pella–, a no ser que s’adquirissin juntament amb altres tipus de roba.

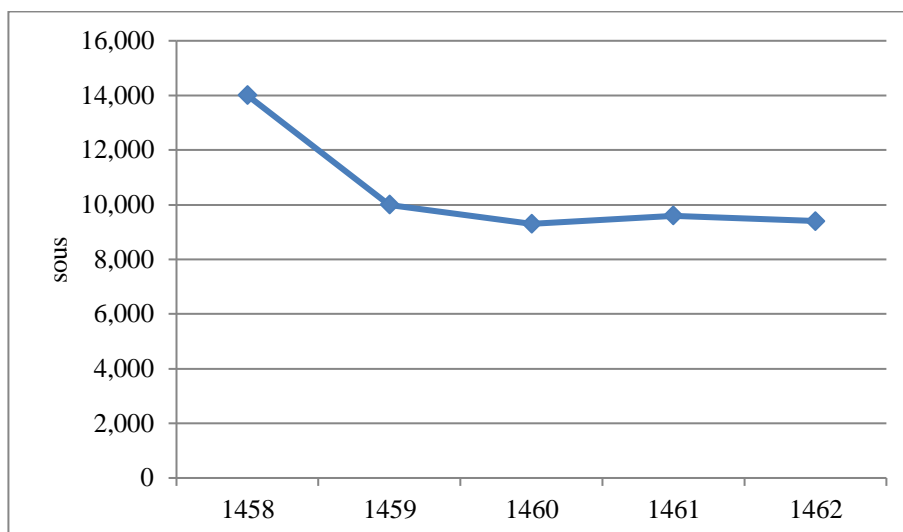
Taula 21. Ingressos de la imposició de les flassades (1455-1460)

	Quantitat	% impositcions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	2.477 s.b.	2,45
maig-juliol	2.517 s.b.	2,04
agost-octubre	2.477 s.b.	2,06
novembre-gener	2.517 s.b.	2,14
TOTAL	9.989 s.b.	2,16
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	3.471 s. 7 d.b.	1,24
1r semestre 1460	6.266 s.b.	2,3
TOTAL	9.737 s. 7 d.b.	1,76

La imposició de les flassades va ser arrendada tots els anys entre 1458 i 1462 i també els precedents, fet que explica la uniformitat que caracteritza els ingressos mitjans trimestrals de 1455-58 recollits a la Taula 21. Malgrat que el valor total del que s’obtingué de les flassades en l’annualitat 1459-60 es força similar al d’anys anteriors, la seva distribució, en canvi, és molt més irregular. És possible que això tingui a veure amb la davallada força significativa que patí el seu arrendament des de gener de 1458, quan la imposició s’aconseguí vendre per 14.000 s.b., fins a 1462, quan no es pogueren obtenir més que 9.400 s.b. (vegeu Gràfic 7). Aquesta caiguda semblaria reflectir una importància decreixent del comerç gravat pel dret que ens ocupa, supòsit que caldria confirmar o rebatre mitjançant altres dades.

⁷⁹⁰ A Barcelona, una cana equivalia a 1,55 metres (Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, 130).

Gràfic 7. Preu de l'arrendament de les flassades entre 1458 i 1462

Deixem per un moment el món del tèxtil per endinsar-nos en la imposició de la **fusta**, que gravava tot aquest material, ja fos treballat o no, que es vengués o es donés a Barcelona.⁷⁹¹ Alguns exemples dels elements que es veien afectats per aquest impost eren els carretals, les doblerses, les *maderes*, les caixes, els taüts, els llits, els torns de ballesta i els cabirons, entre d'altres. Destaca especialment el fet que tota embarcació venuda a Barcelona havia de pagar també la imposició, però no els retaules pintats, pels quals només es cobrava la taxa sobre la fusta emprada i no sobre el seu valor final.

Taula 22. Ingressos de la imposició de la fusta (1455-1460)

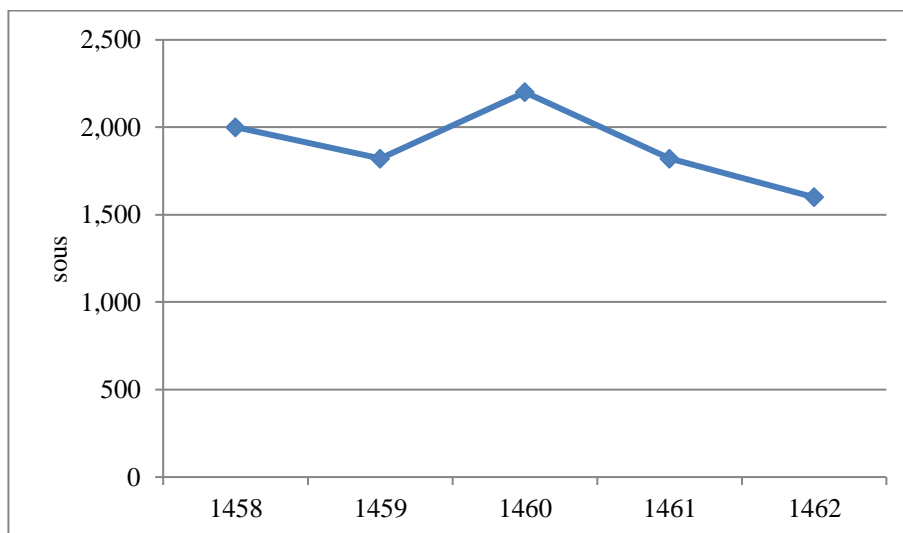
	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	500 s.b.	0,49
maig-juliol	500 s.b.	0,41
agost-octubre	500 s.b.	0,42
novembre-gener	508 s.b.	0,43
TOTAL	2.008 s.b.	0,43
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	425 s. 10 d.b.	0,15
1r semestre 1460	688 s. 6 d.b.	0,25
TOTAL	1.114 s. 4 d.b.	0,2

Igual que la imposició de les flassades, també la de la fusta fou arrendada tots els anys entre 1458 i 1462, com ja succeí durant el període anterior. De nou, això explica la

⁷⁹¹ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 51r-52r.

uniformitat en els ingressos reals dels anys 1455-58 que es troben a la Taula 22. Això sí, el preu aconseguït en les subhastes entre 1458 i 1462 sempre fou molt baix i, malgrat el repunt de 1460, tendiren a disminuir (vegeu Gràfic 8). Per tant, ens trobem davant d'una imposició molt poc rendible, els ingressos de la qual no arribaven ni al 0,5% del total anual obtingut gràcies als impostos indirectes.

Gràfic 8. Preus de l'arrendament de la fusta entre 1458 i 1462

Al contrari que altres impositcions de caràcter més ampli, la del **cuiram** pesava sobre un producte molt concret: el cuir, fos o no adobat.⁷⁹² A banda, d'entre les que gravaven la comercialització de mercaderies, la del cuiram era una de les que comptava amb una casuística força particular: del pagament de la taxa de 4 d.b. per ll.b. n'estaven exempts els carnissers i altres persones que comerciessin amb cuir propi. En canvi, s'inclouïen en la imposició totes les sabates venudes *per rahó de mercaderia*, però no tot allò de cuir subhastat en un encant públic, que, com era habitual, passava a estar gravat per la imposició de la pella.

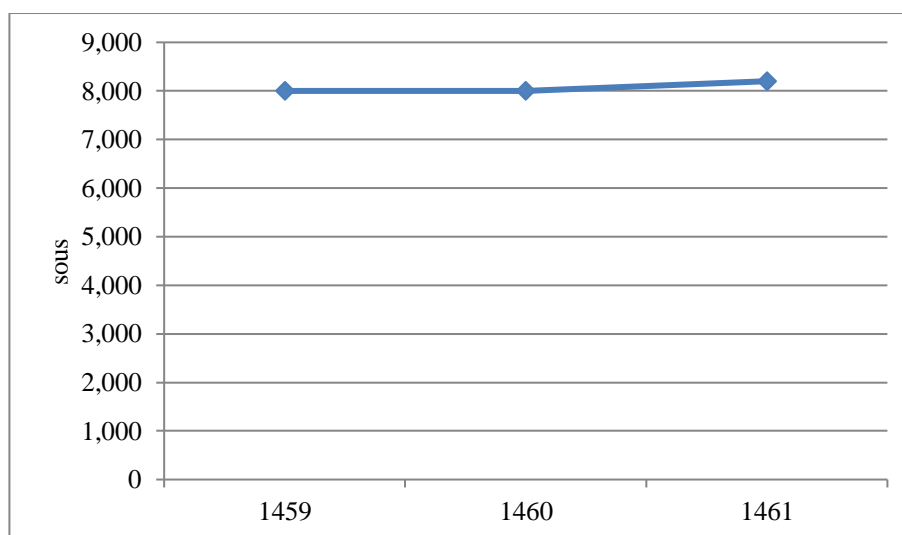
⁷⁹² *AHCB*, 1C.VI, Impositcions, 12, f. 58r-59r.

Taula 23. Ingressos de la imposició del cuiram (1455-1460)

	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	2.080 s.b.	2,05
maig-juliol	1.866 s.b.	1,51
agost-octubre	1.728 s.b.	1,44
novembre-gener	1.680 s.b.	1,43
TOTAL	7.355 s.b.	1,59
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	2.815 s. 2 d.b.	1,01
1r semestre 1460	5.678 s. 10 d.b.	2,09
TOTAL	8.494 s.b.	1,54

Durant els anys anteriors a l'esclat de la guerra civil catalana, el sistema de recaptació de la imposició del cuiram anà variant. Així doncs, mentre que en 1458 en foren responsables agents municipals, entre 1459 i octubre de 1461 va ser arrendada. Aquesta particularitat explica les xifres divergents que trobem en els ingressos mitjans i en els trimestrals del clavari de 1459-60, inclosos en la Taula 23. En tot cas, potser va ser el baix preu de la imposició, el valor de la qual no arribava al 2% del total recaptat anualment, el que motivà els arrendataris potencials a comprar-la a partir de 1459. Com es pot veure al Gràfic 9, els preus de venda es mantingueren força estables, com a mínim fins la tardor de 1461.

Gràfic 9. Preu de l'arrendament del cuiram entre 1459 i 1461

La imposició de la **pellisseria** o de la pelleteria gravava la compra de pells feta a Barcelona, amb tarifes que variaven d'acord amb el tipus de material. Segons l'*albarà*

de 1433, tots els que en comprassin havien de pagar per cada peça el que es detalla a la Taula 24.⁷⁹³

Taula 24. Tarifes de la imposició de la pellisseria (1433)

Pell	Taxa
Vairs nous, inclosos els de panxa i els grisos	0,5 d.b.
Ermini	2 d.b.
Esquirol, blanc o gris	0,25 d.b.
Mart	2 d.b.
Fagina	2 d.b.
Britanys (per ll.b.)	2 d.b.

A més a més, s'especificava que tothom que entrés a la ciutat pellisseria nova, ja fos per vestir-se ell, la seva dona o la seva companyia, o bé per donar-la, també hauria de pagar el dret corresponent. Per contra, n'estaven exempts els eclesiàstics que n'adquirissin per a ús personal. S'establia que tots els mercaders, pellissers i altres persones que venguessin pells haurien de comunicar-ne el valor als recaptadors sempre que se'ls hi demanés. Així doncs, ens trobem davant d'una imposició que es distingia de l'altra que gravava el comerç de la pell, la del cuiram, perquè estava enfocada a una indústria més luxosa que no pas aquesta. En conseqüència, tal com menciona Broussolle, els alts i baixos en la pellisseria podrien servir d'indicador de l'augment o disminució del poder adquisitiu del conjunt d'habitants de la ciutat.⁷⁹⁴

Taula 25. Ingressos de la imposició de la pellisseria (1455-1460)

	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	49	0,05
maig-juliol	48	0,04
agost-octubre	49	0,04
novembre-gener	49	0,04
TOTAL	196	0,04
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	0	0
1r semestre 1460	0	0
TOTAL	0	0

Tenint en compte les tarifes de la imposició, la ciutat hauria d'haver estat testimoni d'un comerç de pells molt important per tal que tingués un rendiment considerable, cosa

⁷⁹³ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 43r-44v.

⁷⁹⁴ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 59-60.

que durant el primer període del regnat de Joan II no succeí. Com pot veure's a la Taula 25, l'ingrés mitjà de la pellisseria durant els últims anys de vida del Magnànim fou irrisori, i durant l'anualitat de 1459-60 simplement inexistent. Aquesta situació remuntà lleugerament en 1460 i 1461, quan el municipi aconseguí arrendar-la per 300 s.b. anuals. Així doncs, malgrat els productes de caràcter distingit que gravava, o tal vegada per aquesta raó, és evident que resultava un impost molt poc rendible.

Deixem ara de banda els articles més luxosos per endinsar-nos en la imposició de la **pella**, que gravava un rang de productes molt més ampli: els venuts en els mercats de segona mà. Com ja s'ha avançat a l'inici d'aquest apartat, segons l'*albarà* de 1433 per la roba subhastada en els encants públics s'havien de pagar 8 d.b. per ll.b. —el 3,33% sobre el preu—: 4 d.b. el comprador i 4 d.b. el venedor.⁷⁹⁵ De fet, però, la mateixa tarifa pesava també sobre la pelleria usada que es podia comprar directament als obradors, així com sobre tots els matalassos, travessers, coixins i vànoves nous que s'hi venien.⁷⁹⁶ Recordem de nou que la pella gravava també les vendes d'esclaus i esclaves, tot i que amb 4 d.b. per ll.b., la tarifa habitual que s'abonava per les compra-vendes efectuades a la ciutat.

Hi havia un bon nombre de teixits que no es veien afectats per la imposició de la pella, en la majoria de casos perquè sobre ells ja pesava algun altre impost municipal. Així doncs, per norma general en quedaven fora els fustanys, les teles de seda, els draps de llana, canemàs, lli, or i similars, totes les cintes venudes a pes, tota la pellisseria, el cuiram, la tela de Borgonya, etc.⁷⁹⁷ Aquesta premissa també es complia amb altres productes no necessàriament tèxtils però que també podien trobar-se en una subhasta, com ara la pega, el quitrà, les figues seques, les anguiles salades, el peix fresc o no, els animals, les armes, els mobles i altres. Hi havia una excepció a aquesta norma: si algun dels productes que teòricament no havien de ser gravats per la pella s'encantaven

⁷⁹⁵ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 37r-39r.

⁷⁹⁶ Així doncs, només quedava exclosa de la imposició de la pella la roba tallada de drap nou pels pellers. Quan el pagament del comprador no es feia en un encant sinó en un obrador, el venedor havia de responsabilitzar-se de retenir o obtenir d'aquell el que convingués per després poder-ho entregar als recaptadors. Si no ho feia, s'havia d'encarregar ell de satisfer-ho. Segons s'indica al marge del text de la taba, el 17 d'octubre de 1454 el Trentenari va afegir a aquesta normativa el següent: si els compradors que no haguessin pagat la imposició no estaven domiciliats a Barcelona, "en aquell cas los dits mathalaffers e vanovers sien tenguts de pagar la dita imposició per los dits strangers".

⁷⁹⁷ L'única excepció pel que feia a la pellisseria era la que es venia juntament amb el drap on s'havia de cosir, cas en què sí que s'havia de pagar la imposició de la pella.

juntament amb roba que sí ho havia de ser, la imposició originària no s'aplicaria i passaria a haver-se de pagar la de la pella per tot el conjunt.⁷⁹⁸

Taula 26. Ingressos de la imposició de la pella (1455-1460)

	Quantitat	% impositcions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	2.587 s.b.	2,56
maig-juliol	2.651 s.b.	2,15
agost-octubre	2.651 s.b.	2,2
novembre-gener	2.570 s.b.	2,19
TOTAL	10.459 s.b.	2,26
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	5.328 s. 5 d.b.	1,9
1r semestre 1460	7.547 s. 6 d.b.	2,77
TOTAL	12.875 s. 11 d.b.	2,33

D'aquesta forma, veiem que la imposició de la pella no només afectava directament els particulars que participaven de forma activa en les subhastes, sinó també, i molt especialment, els corredors de pella i els pellers. Aquests darrers eren personatges que vivien dels mercats d'ocasió i n'eren els grans protagonistes, ja que el seu ofici consistia precisament a comprar i reparar peces de vestir o de la llar amb l'objectiu de posar-les de nou a la venda i obtenir-ne així benefici.⁷⁹⁹

Tots els anys entre 1458 i 1462 la imposició de la pella va ser arrendada, igual que els anteriors. Això provocà que els ingressos reals mitjans fossin molt estables, com es veu a la Taula 26. En canvi, els del clavari foren més variables, fet que s'explica per la incidència dels endarreriments.⁸⁰⁰ La subhasta de la pella es féu sempre a la tardor, de forma que l'annualitat s'iniciava cada 1 de novembre. És per aquest motiu que al Gràfic 10 s'ha inclòs el preu de la venda de 1457 però no el de la de 1462, perquè en realitat aquesta subhasta es dugué a terme ja en ple conflicte bèl·lic. D'acord amb el que s'hi observa, el preu de l'arrendament de la pella va anar disminuint paulatinament durant el període immediatament anterior a la guerra civil. De fet, possiblement, ens trobem davant de la imposició el rendiment de la qual experimentà una caiguda més clara

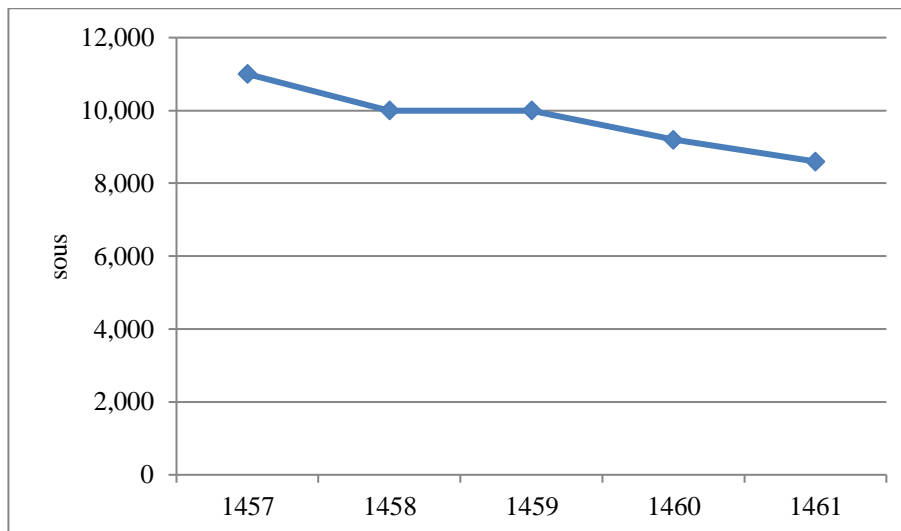
⁷⁹⁸ També aquesta excepció comptava amb una excepció: l'any 1435 es determinà que aquest supòsit no s'aplicaria en el cas de les espècies, la cera i altres mercaderies que es pagaven a pes.

⁷⁹⁹ Sobre les característiques i la importància d'aquest comerç vegeu Juan Vicente García Marsilla, Germán Navarro Espinach, i Carles Vela Aulesa, «Pledges and Auctions: The Second-Hand Market in the Late Medieval Crown of Aragon», en *Il Commercio al Minuto. Domanda e Offerta Tra Economia Formale e Informale (Secc. XIII-XVIII). Atti Delle "Settimane Di Studi" e Altri Convegni* 46 (Florència: Firenze University Press, 2015), 295-317.

⁸⁰⁰ Durant el segon semestre de 1459, per exemple, 1.386 s.b. del total ingressat gràcies a la pella corresponien en realitat a deutes antics.

durant els primers anys del regnat de Joan II. Podria ser, per tant, que al llarg d'aquell temps el mercat de segona mà patís una certa davallada.

Gràfic 10. Preu de l'arrendament de la pella entre 1457 i 1461

La darrera de les imposicions sobre la comercialització de mercaderies era la de les **armes**. Segons l'*albarà* redactat l'any 1433, gravava la merceria, els coltells, els capells de ferro, les cuirasses i altres armes –encara que fossin *garnides d'argent e de perles*–, els guants de llauna i de malla, els braçals, els *musaquins*, les gamberes, les cuixeres, les faldes, les *sabates de ferro*, els golerons, els crocs de ballesta, les selles, els frens i tota altra peça semblant, treballada o no.⁸⁰¹ La taxa, que en principi només pagava el venedor, era de 2 d.b. per ll.b. –és a dir, el 0,83%–. Ja s'ha esmentat anteriorment, però, que hi havia una excepció: si algú comprava alguna de les mercaderies citades amb l'objectiu de posteriorment comerciar amb elles, també hauria de pagar la mateixa taxa. Aquesta s'abonava al moment, excepte si es tractava de vendes de valor inferior a 20 s.b., casos en els quals es liquidava setmanalment.

Com la pella, la imposició de les armes va ser arrendada cada any entre 1458 i 1462, potser en part degut als baixos ingressos que se n'obtenien i, per tant, a l'escàs preu a què ascendia en subhasta. A la Taula 27 s'hi recullen tant els ingressos mitjans anuals de 1455-58, que no arribaren a suposar el 0,6% del total obtingut gràcies als impostos indirectes, com els del clavari de 1459-60, percentualment inferiors als del període

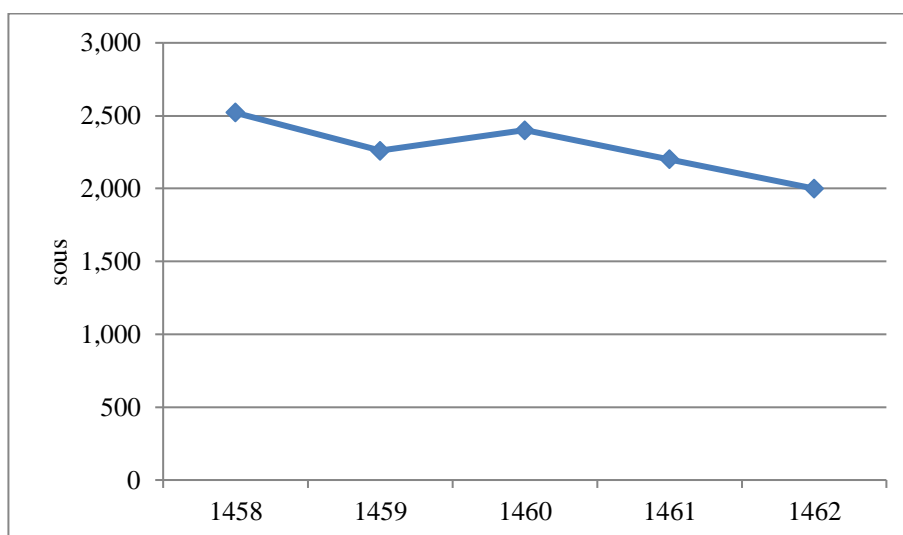
⁸⁰¹ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 54r-55r.

anterior.⁸⁰² Pel que fa al preu de l'arrendament de 1458 a 1462, experimentà una caiguda discreta però força contínua, només interrompuda en 1460 (vegeu Gràfic 11).

Taula 27. Ingressos de la imposició de les armes (1455-1460)

	Quantitat	% impositcions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	666 s.b.	0,66
maig-juliol	679 s.b.	0,55
agost-octubre	674 s.b.	0,56
novembre-gener	684 s.b.	0,58
TOTAL	2.706 s.b.	0,59
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	1.180 s.b.	0,42
1r semestre 1460	1.368 s. 4 d.b.	0,5
TOTAL	2.548 s. 4 d.b.	0,46

Gràfic 11. Preus de l'arrendament de les armes entre 1458 i 1462

Imposicions sobre la circulació de mercaderies

Només dues impositcions gravaven específicament la circulació de mercaderies: la del **vi foraster** i la de la llenya. La primera rebia en realitat diversos noms. En l'*albarà* de 1433 se la designa com a *dret imposit sobre los vins stranyes*, si bé en la documentació medieval sovint també apareix com a dret del mig florí per bóta.⁸⁰³ Aquesta nomenclatura no deixa cap dubte respecte a quant es pagava, però no resulta tan evident qui i quan havia de fer-ho. Segons recull la taba, tot mercader o persona

⁸⁰² En el cas de la impositció de les armes la incidència dels endarreriments fou menor: durant el segon semestre de 1459, només 50 s.b. de 1.180 s.b. ho foren.

⁸⁰³ *AHCB*, 1C.VI, Impositcions, 12, f. 70r-71v.

stranya o privada que dugués per mar vi vermell per entrar-lo a Barcelona amb la intenció de vendre'l o *mercadejar* hauria de pagar 5 s. 6 d.b. —és a dir, mig florí— per cada una de les bótes, independentment de la procedència geogràfica del producte.⁸⁰⁴ En el cas del vi blanc, aquest origen sí que era important, ja que l'enviat des de *qualsevol part de la senyoria del senyor rey deçà mar e encare en los regnes de Ffrança e de Portugal* estava subjecte a la mateixa tarifa que el vermell, però en canvi per cada bóta de vi blanc de malvasia, *merva*, grec, *sorià*, vi blanc de Mallorca i altres calia pagar el doble, 11 s.b. o 1 florí.⁸⁰⁵ D'aquest impost, però, n'estaven exempts tots els ciutadans de Barcelona, així com els eclesiàstics, que importessin vi de les seves collites. Finalment, a l'*albarà* s'assenyalava que el dret del mig florí no eximia del pagament de la taxa de 2 s. 6 d.b. per ll.b. de vi venut a la ciutat.

Taula 28. Ingressos de la imposició del vi foraster (1455-1460)

	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	338 s.b.	0,33
maig-juliol	338 s.b.	0,27
agost-octubre	338 s.b.	0,28
novembre-gener	338 s.b.	0,28
TOTAL	1.354 s.b.	0,29
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	2.173 s. 3 d.b.	0,78
1r semestre 1460	5.600 s. 11 d.b.	2,06
TOTAL	7.774 s. 2 d.b.	1,41

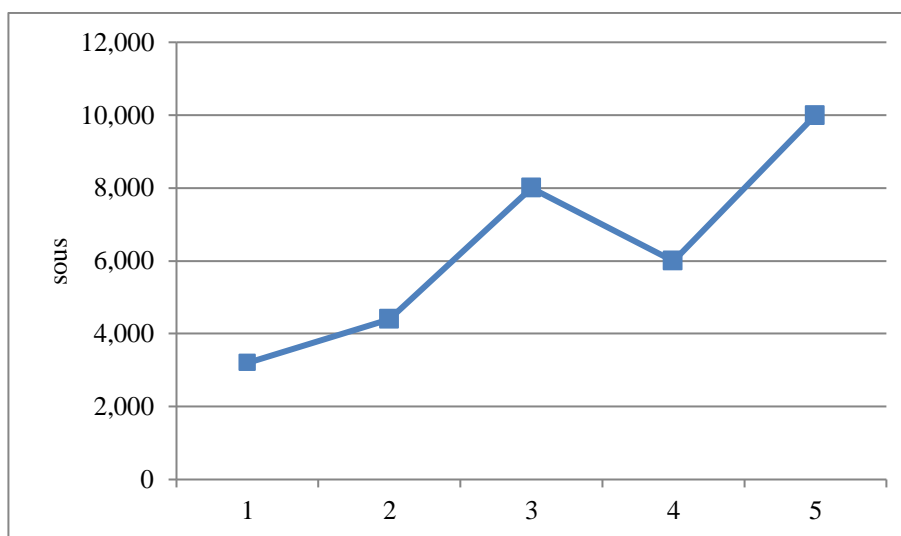
La imposició del vi foraster va ser encantada cada any entre 1458 i 1462, igual que els anteriors. Per aquest motiu, tots els trimestres del període 1455-58 s'obtingué un ingrés mitjà idèntic, de 338 s.b., quantitat que suposava un percentatge ínfim del total recaptat anualment: només el 0,29% (vegeu Taula 28). Els ingressos del clavari, però, eren menys estables, com mostren les dades de l'annualitat 1459-60: durant el primer semestre de 1460 s'obtingué més del doble que durant el segon de 1459. Aquestes oscil·lacions degueren tenir relació amb els fluxes comercials i l'arribada d'un major nombre de productes foranis a la ciutat durant determinats mesos. Pel que fa al preu de

⁸⁰⁴ Aquesta tarifa afectava el vi vermell “que sia levat en qualsevol part de la senyoria del senyor rey e encara en qualsevol regnes, principats e terres fora la senyoria del dit senyor”.

⁸⁰⁵ Fernández Terricabras ja recollí la teoria aventurada per Broussolle segons la qual, tenint en compte que les bótes s'empraven sobretot en viatges llargs —al contrari que la somada—, el mig florí gravaria el vi importat per mar (Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 36-37, citat a Fernández Terricabras, «Una aproximació a l'estudi de la Hisenda local», 57).

l'arrendament, en el Gràfic 12 s'observa que durant els anys immediatament precedents a la guerra civil gaudí d'un progressiu creixement, escapçat només per una lleu caiguda entre 1460 i 1461. Tenint en compte que es tractava d'un impost que requeia sobre la comercialització, la seva popularitat en augment a les subhastes semblaria indicar la bona salut del mercat.⁸⁰⁶ Això sí, cal remarcar un cop més que aquestes xifres fan referència al que teòricament el clavari havia de rebre per l'arrendament de l'impost, no al que es recaptà.

Gràfic 12. Preu de l'arrendament del vi foraster entre 1458 i 1462

Pel que fa a la segona imposició sobre la circulació, la de la **llenya**, féu la seva primera aparició com a tribut independent en 1360, ja que inicialment estava inclosa en la que gravava la fusta.⁸⁰⁷ A partir d'aquell any, doncs, se'n separà definitivament, i passà a pesar tant sobre el producte que li donava el nom com sobre el carbó.⁸⁰⁸

En l'*albarà* de 1433 s'indica que la imposició de la llenya gravava els mencionats dos productes de la següent manera: en primer lloc, per cada quintar de llenya que s'entrés a la ciutat, ja fos per mar o per terra, el venedor havia de pagar 1 d.b.⁸⁰⁹

⁸⁰⁶ No sempre era així. L'any 1504, per exemple, els ingressos del mig florí per bóta de vi foren únicament 29 s. 7 d.b. En canvi, per l'arrendament de dit dret durant el primer semestre de 1414 es pagaren 10.656 s. 6 d.b. (Fernández Terricabras, «Una aproximació a l'estudi de la Hisenda local», 58; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 37, f. 5r, 1-II-1414).

⁸⁰⁷ Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 67.

⁸⁰⁸ Broussolle, 95.

⁸⁰⁹ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 33r-34r. Un quintar equivalia a 104 lliures (Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, 223). Sobre l'origen de la llenya entrada a Barcelona entre 1339 i 1446, vegeu Mikel Soberón Rodríguez, «La relació marítima

Aquesta taxa s'havia de satisfer també si la llenya transportada per via marítima estava destinada a la provisió pròpia i era originària de possessions del que la duia, o si havia estat donada per algú. En segon lloc i pel que fa al carbó, per cada sac que es conduís a Barcelona per mar s'haurien de pagar 2 d.b., fos o no per a ús personal. Per tal d'evitar qualsevol possibilitat de frau, tots els venedors de llenya i carbó, així com els traginers i bastaixos que se n'encarreguessin del transport, haurien de jurar davant dels recaptadors de la imposició sempre que aquests els ho demanessin que dirien la veritat sobre tot allò venut o dut d'un lloc a un altre.

Taula 29. Ingressos de la imposició de la llenya (1455-1460)

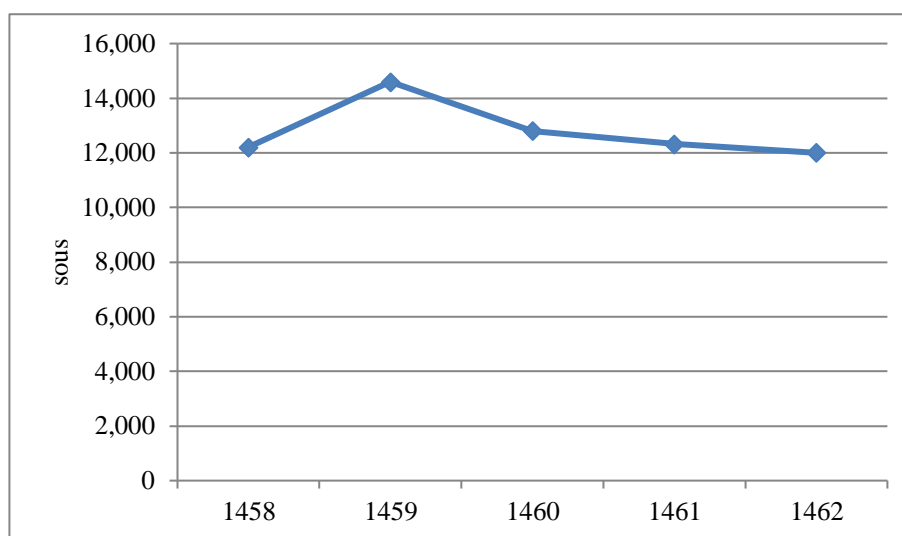
	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	3.500 s.b.	3,46
maig-juliol	3.550 s.b.	2,88
agost-octubre	3.550 s.b.	2,95
novembre-gener	3.550 s.b.	3,02
TOTAL	14.150 s.b.	3,06
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	7.341 s. 3 d.b.	2,62
1r semestre 1460	6.308 s. 3 d.b.	2,32
TOTAL	13.649 s. 6 d.b.	2,47

Un cop més, ens trobem davant d'una imposició que es vengué en subhasta cada any de 1458 a 1462, si bé aquesta comptà amb uns ingressos mitjans substancialment superiors a la del vi foraster, de c. 14.000 s.b. anuals entre 1455 i 1458 (vegeu Taula 29). Pel que fa a les rebudes del clavari de 1459-60, foren lleugerament inferiors, i no arribaren a suposar ni el 2,5% del total obtingut gràcies als impostos indirectes.⁸¹⁰ De fet, en el Gràfic 13 podem veure com després de 1459, moment en què el dret de la llenya s'arrendà per 14.600 s.b., els preus de la venda decaigueren lleugerament però progressiva. Ara bé, les diferències entre les quantitats són tan mínimes que sembla més aviat que ens trobem davant d'un impost força estable.

entre el Maresme i Barcelona a mitjan segle XV», *El segle XV, temps de canvis i incerteses. Actes del Simposi In Marítima. 1r Simposi sobre història cultural i patrimoni del Maresme medieval*, 2017, 86-92.

⁸¹⁰ Com succeïa amb altres imposicions habitualment arrendades, els endarreriments eren poc freqüents en la de la llenya. Per exemple, durant el segon semestre de 1459 aquests ascendiren a 1.140 s. 9 d.b. de 7.341 s. 3 d.b.

Gràfic 13. Preu de l'arrendament de la llenya entre 1458 i 1462

Les honors

L'impost sobre les honors i possessions gravava des de 1330 les vendes, establiments i permutes de propietats, inclosos els cada vegada més nombrosos censals i violaris.⁸¹¹ A les darreries del s. XIV, la imposició repercutia igualment en el comprador i en el venedor, i en total implicava el pagament d'una taxa de 6 d.b. per ll.b., que es reduïa a 2 d.b. en el cas dels violaris.⁸¹² Aquest import, però, va anar variant al llarg de la centúria següent, segons es llegeix en els diferents *albarans* de la imposició conservats. Així doncs, l'any 1433 es pagaven 4 d.b. per ll.b. –2 d.b. el comprador i 2 d.b. el venedor– per totes les honors, possessions, delmes i altres rendes, censals morts i violaris venuts perpètuament o durant un temps limitat, canviats o establerts, sempre que els contractes es negociessin a Barcelona o al seu terme.⁸¹³ El pagament s'havia d'efectuar el mateix dia en què se signessin les cartes, quan el contracte es donava per fet. Aquest no podia modificar-se sota cap concepte per tal de defraudar alguna quantitat o estalviar-se el pagament de la imposició, ni es podia fer signar fora els límits de la ciutat. De fet, s'establia que sempre que un contracte formalitzat en algun altre lloc

⁸¹¹ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 547. Sobre la imposició de les honors en altres viles de Catalunya, vegeu Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 787; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 529-30; Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 272.

⁸¹² Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 547; Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 73.

⁸¹³ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 66r-67v.

que no fos la capital s'hagués, ja fos *poch o molt*, parlat a Barcelona, també hauria de satisfer la tarifa aprovada pel Consell de Cent.

La importància de la compra-venda de censals morts i violaris es fa palesa en les múltiples mesures que es prengueren al respecte, com ara que els títols de deute venuts fora de Barcelona pels quals posteriorment es fes de nou una escriptura de terç a la cort del veguer o del batlle de la capital també haurien de pagar les honors. A més a més, si alguna de les parts –o totes dues– n'era ciutadà, aquesta hauria d'abonar la taxa corresponent. En cas que es tractés d'un barceloní que comprava un censal mort o un violari a un estranger, però l'operació es dugués a terme dins dels murs de la Ciutat Comtal, el primer hauria de responsabilitzar-se de satisfer la imposició de tots dos. Tanmateix, per tal que aquesta mesura no resultés tan perjudicial per als locals, s'establia que podien deixar de pagar al venedor forani la part que li tocava satisfer a ell. L'única institució que estava exempta de l'impost de les honors era el municipi i, per extensió, totes les persones que compraven, venien o contractaven amb ell.

Els 4 d.b. per ll.b. acordats en 1433 no es mantingueren durant gaire temps. L'any 1439 la taxa de les honors es rebaixà dràsticament a 1 d.b. per ll.b., de forma que comprador i venedor havien de satisfer només 0,5 d.b.⁸¹⁴ Sembla que aquesta tarifa es mantingué fins a 1455, quan es tornaren a exigir de nou 4 d.b. per ll.b. de tots els contractes, quantitat que deuria ser encara vàlida en iniciar-se el regnat de Joan II tres anys després.v

No comptem amb dades anteriors a 1455, de manera que no podem saber si el canvi de tarifa d'aquell any suposà un augment substancial dels ingressos obtinguts de la imposició de les honors. En tot cas, no sembla a llarg termini suposés una major predisposició dels arrendataris envers la compra de l'impost: entre 1458 i 1462 mai va ser arrendada. Això sí, la seva col·lecta comptà amb una particularitat pròpia: enlloc de fer-se trimestralment, com era habitual, el període de vigència era anual. En tot cas, els ingressos de les honors mai foren gaire elevats. A la Taula 30 veiem que els mitjans anuals de 1455-58 foren de c. 13.300 s.b., xifra que suposava un percentatge inferior al 2,9% del total d'ingressos fiscals. Pel que fa als del clavari de 1459-60, es concentraren

⁸¹⁴ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 12, f. 68r-69v. És possible que aquesta rebaixa tan radical de la tarifa fos conseqüència de la Constitució contra la morositat aprovada per les Corts de Barcelona l'any anterior (Josep Serrano i Daura, «Les corts de Barcelona de 1432», en *XVI Congreso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. Celebrazioni Alfonsine*, ed. Guido d'Agostino i Giulia Buffardi, vol. I (Nàpols: Paparo Edizioni, 2000), 723-28).

tots ells entre els mesos de novembre i gener, i foren encara més baixos, sense assolir la fita dels 12.000 s.b.

Taula 30. Ingressos de la imposició dels honors (1455-1460)

	Quantitat	% imposicions
Ingressos reals mitjans (1455-58)		
febrer-abril	3.349 s.b.	3,31
maig-juliol	3.349 s.b.	2,72
agost-octubre	3.293 s.b.	2,74
novembre-gener	3.349 s.b.	2,85
TOTAL	13.342 s.b.	2,89
Ingressos del clavari (1459-60)		
2n semestre 1459	11.627 s. 11 d.b.	4,16
1r semestre 1460	0	0
TOTAL	11.627 s. 11 d.b.	2,11

Les darreres pàgines no només han servit per tal de conèixer els diferents impostos municipals que satisfieien els barcelonins durant el segle XV, sinó també per adonar-nos d'un fet cabdal: abans de l'esclat de la guerra civil el consistori va intentar evitar en la mesura del possible augmentar la recaptació mitjançant l'increment de les tarifes. Les mesures que prengué per tal d'aconseguir uns ingressos més elevats estigueren relacionades habitualment amb el control de la gestió dels impostos, orientades a minimitzar la incidència dels fraus o a assegurar el cobrament de totes les quantitats degudes. Com es veurà més endavant, l'esclat de la guerra i les necessitats financeres que comportà provocaren que aquestes disposicions ja no resultessin suficients, de forma que el municipi es veié forçat a deixar enrere la política fiscal de caràcter menys radical aplicada fins llavors per tal d'emprar-ne una amb una incidència en l'economia dels habitants de Barcelona molt més evident i palpable.

4.1.1.2. Les rendes del Consell

Deixem ara de banda els impostos indirectes per endinsar-nos en el segon grup d'ingressos no financers de Barcelona entre els anys 1458 i 1462: les rendes. En qualitat de senyora feudal, durant la baixa Edat Mitjana la Ciutat Comtal acostumava a ingressar periòdicament el producte de diverses rendes procedents de les seves propietats, repartides entre Catalunya i el regne de València. Al llarg d'aquell temps tingueren fins a quatre orígens diferents: les de la baronia d'Elx i Crevillent, les de Montcada, les de l'arrendament del pont de Sant Boi i les de la Batllia General de Catalunya, les quals, tal

com pot veure's a la Taula 31, comportaren uns beneficis molt desiguals a la hisenda barcelonina.

Taula 31. Ingressos i percentatges mitjans de les rendes (1455-1458)

	Quantitat	% rendes
Elx i Crevillent	29.429 s.b.	46,18
Montcada	1.135 s.b.	1,78
Pont de Sant Boi	5.567 s.b.	8,89
Batllia General	27.500 s.b.	43,15
TOTAL	63.731 s.b.	100

Així, com a mínim durant els últims anys abans que Joan II ascendís al tron, les rendes provinents de la baronia d'Elx i Crevillent, al regne de València, i les de la Batllia General de Catalunya eren, amb diferència, les més quantioses. Tot seguit veurem l'origen i en què consistien totes elles, així com l'impacte que tingueren sobre les finances municipals ente 1458 i 1462.

La baronia d'Elx i Crevillent

Centrem-nos en primer lloc en les provinents de terres valencianes. És sabut que l'any 1391 Barcelona comprà al llavors infant Martí la baronia formada per la vila d'Elx i el lloc i castell de Crevillent, entre altres possessions.⁸¹⁵ El valor d'aquesta transacció, feta a carta de gràcia, fou de 50.000 florins –550.000 s.b.– i mitjançant aquesta notable inversió la Ciutat Comtal adquirí el dret a percebre cada any 30.000 s.b de rendes: 20.000 s.b. d'Elx i 10.000 s.b. de Crevillent.⁸¹⁶ A la pràctica, doncs, es tractava d'un préstec sobre el qual pesava un interès teòric del 5,45%. Al llarg del segle XV la monarquia manifestà reiteradament la seva voluntat de recuperar el control de la baronia. La responsable del darrer intent va ser Joana Enríquez, poc després de l'ascens al tron aragonès del seu marit. S'iniciaven així les tenses negociacions que, malgrat l'interval de la guerra, dugueren a la renúncia definitiva d'Elx i Crevillent per part del

⁸¹⁵ Cabestany Fort i Sobrequés i Callicó, «Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473)», 625; Josep-David Garrido i Valls, «El procés de lluçió de la baronia d'Elx i Crevillent», *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 111-12. A més a més d'Elx i Crevillent, el municipi també adquirí de l'infant Martí Terrassa, Sabadell, el castell d'Arraona, Tàrrega i Vilagrassa.

⁸¹⁶ Tanmateix, la ciutat no sempre aconseguí ingressar la totalitat del producte teòric de les rendes, tal com s'observa en l'estudi de Cabestany Fort i Sobrequés i Callicó, «Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473)».

municipi barceloní el juny de 1473 a canvi de 47.000 florins –517.000 s.b.–, quantitat que de fet ja havia estat dipositada a la Taula de Canvi per la reina l'any 1460.⁸¹⁷

La situació poc clara en què des de finals de 1458 es trobava el senyoriu en disputa i la posterior irrupció del conflicte civil provocaren que les rendes percebudes per Barcelona durant el regnat de Joan II fossin molt desiguals. Els primers ingressos dels quals tenim constància són del segon semestre de 1459, i ascendiren a 22.320 s.b.⁸¹⁸ Així doncs, en sis mesos entraren a l'erari municipal gairebé tres quartes parts del total habitualment obtingut gràcies a les rendes de la baronia. Ara bé, durant el semestre següent només s'ingressaren 850 s.b., tots ells corresponents a deutes.⁸¹⁹ Aquestes dades concorden amb el que ja assenyalaren Cabestany i Sobrequés, els quals també constataren que a partir de 1459 la ciutat deixà de cobrar les rendes d'Elx i Crevillent.⁸²⁰ L'ocupació de la baronia l'any 1460 per part dels procuradors de la reina Joana va suposar la fi de tota esperança que pogués tenir el municipi barceloní de rebre'n res que no fossin deutes.⁸²¹ Per aquest motiu, el novembre d'aquell any el Consell es va haver de reunir per assignar a la Taula de Canvi una partida d'ingressos que pogués suplir els 30.000 s.b. de les rendes de la baronia.⁸²² Es tractava, doncs, d'equilibrar de nou el pressupost aprovat l'any 1436, on s'establia que allò rebut d'Elx i Crevillent havia de servir per pagar les pensions dels censals anomenats del préstec del rei Martí.⁸²³

⁸¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 207v-209v, 3-VI-1473. Sobre la lluçió de la baronia, vegeu Garrido i Valls, «El procés de lluçió de la baronia d'Elx i Crevillent». Barcelona va procurar per tots els mitjans evitar que Joan II recuperés la baronia valenciana o, com a mínim, rescabalar-se de la inversió feta i cobrar-ne els deutes, fet que va comportar tot un seguit de despeses incloses a l'apartat 5.1.3. En el *Testament* redactat per l'executiu en 1473 es recordava que en capitular la ciutat l'any anterior demanà que se li tornessin Elx i Crevillent, Tàrraga, Terrassa, Sabadell, Montcada, Flix i La Palma. Joan II consentí en els casos de Terrassa, Sabadell i Montcada, però recordà que tant Elx i Crevillent com Tàrraga ja havien estat lluïts, i que la situació de Flix i La Palma no estava del tot clara (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 3v).

⁸¹⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 40r, 7-IX-1459 i 29-I-1460, i f. 40v, 16-X-1459.

⁸¹⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 40r, 9-II-1460 i 14-VII-1460.

⁸²⁰ Cabestany Fort i Sobrequés i Callicó, «Elx i Crevillent, baronia de Barcelona (1391-1473)», 126-27.

⁸²¹ L'abril de 1460 encara es confirmava per tres anys més la provisió feta el novembre de 1457 a Joan Ferrer, mercader, com a “rebador e cullidor de les rendes, drets e emoluments, peccúnies e de tots los residuus de les rendes planes e encara de les restes e altres coses” d'Elx i Crevillent (*AHCB*, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 18r-18v, 20-IV-1460).

⁸²² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 128r-128v, 4-XI-1460, f. 129v-130r, 5-XI-1460, i f. 141r-141v, 17-XI-1460. És possible que l'escrivà del Consell no tingués gaire clar qui havia enviat els seus homes a Elx i Crevillent, ja que a l'acta de la reunió del dia 4 apuntà que n'era responsable el rei, mentre que a la del 5 anotà que la baronia estava en possessió de la “il·lustríssima senyora reyna”.

⁸²³ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 275, Taula 3. El préstec no és altre que els 50.000 florins emprats en la compra de, entre altres, la baronia d'Elx i Crevillent. Tal com s'observa en l'article citat, en el pressupost de 1412 la despesa derivada del pagament d'aquestes pensions de censal es calculava en 30.000 s.b., quantitat que corresponia als ingressos teòricament obtinguts gràcies a les rendes de la baronia valenciana, els únics que hi estaven assignats. Ara bé, l'any 1436 dita quantitat havia disminuït lleugerament fins als 27.000

Finalment s'acordà que el clavari redimiria un nombre indeterminat de títols de deute, les pensions dels quals havien d'ascendir a 30.000 s.b. D'aquesta forma, aquesta quantitat, que en endavant la ciutat deixaria de despendre, seria la que s'assignaria a la Taula de Canvi en substitució de les desaparegudes rendes valencianes. Sembla clar que els diners necessaris per lluir els censals escollits serien avançats pel banc municipal, al qual s'assignaria a tal efecte el producte del dret d'un diner per quartera.⁸²⁴ A aquest s'hi afegiria el preu satisfet per la monarquia per tal de recuperar la baronia, així com tots els ròssecs deguts per aquesta. En cas que quan això es rebés la Taula ja hagués ingressat suficients diners gràcies al dret, es destinaria a la llució d'altres títols de deute.⁸²⁵

En els llibres de clavaría conservats per al període posterior a aquesta decisió trobem poques notícies relatives a la baronia. De fet, entre 1462 i 1472 es detalla l'ingrés d'únicament 3.430 s. 7 d.b. de restes de rendes d'anys anteriors.⁸²⁶ Es tracta, doncs, d'una xifra ínfima, que de ben poc havia de servir a les arques municipals. Menors havien de ser encara les quantitats rebudes després de 1473, un cop retornada definitivament la baronia a les mans del monarca. Això no obstant, el maig de 1475 el clavari encara ingressà 200 s.b. procedents d'Elx i Crevillent.⁸²⁷

La baronia de Montcada

Durant el regnat de Joan II, tampoc Montcada va proporcionar a Barcelona el capital que tant necessitava. L'origen dels drets de la capital sobre les rendes i imposicions procedents de dit *castell, lloc i Pobla* es remuntava a l'any 1390, quan el govern municipal els comprà a Joan I a canvi de 12.000 florins –132.000 s.b.–.⁸²⁸ Ja al segle

s.b., si bé des de llavors no només hi estaven assignades les rendes, sinó també la imposició de les flassades i el dret del mig florí per bóta de vi. Resulta evident, per tant, que ja llavors els responsables de la hisenda municipal havien hagut d'adequar el pressupost de la Taula als minvants ingressos obtinguts d'Elx i Crevillent.

⁸²⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 141r-141v, 17-XI-1460. No queda del tot clar de quin dret es tracta, ja que en el text de l'acta simplement es diu "que sia assignat lo dret de un diner per quartera". Per tant, no sembla que es tractés d'un augment de tarifa, sinó potser d'una part de l'impost sobre la comercialització de cereals.

⁸²⁵ Garrido i Valls explica que la solució presa pel municipi consistí en manllevar 30.000 s.b. del capital destinat a pensions amb un interès d'un diner per lliura, però es tracta d'un error de lectura (Garrido i Valls, «El procés de llució de la baronia d'Elx i Crevillent», 117).

⁸²⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 40r, 31-VIII-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 40r, 19-VII-1464, i f. 40v, 9-IV-1464; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 58r, 22-IV-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 71r, 31-I-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 61r, 1-III-1467, i f. 61v, 2-IV-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 37r, 3-II-1472.

⁸²⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 39r, 2-V-1475.

⁸²⁸ Mañé i Mas, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1336-1396*, II: 285. En la compra s'incloué també la baronia de Cervelló.

XV, sembla que en establir-se els pressupostos de la Taula de Canvi els ingressos procedents de Montcada, sempre en quantitats força discretes, s'assignaren a corregir les *faltes e defalliments* de les partides restants.⁸²⁹

Ara bé, en què consistia exactament allò rebut per Barcelona de Montcada? Es tractava, en realitat, de dos ingressos diferenciats. Per una banda, hi havia les imposicions sobre el pa, el vi i la carn de Montcada, que Broussolle detecta a partir de 1411.⁸³⁰ Segons recull el mateix autor, l'any 1433 les tarifes de dits impostos eren de 8 d.b. per quartera de forment, 4 d.b. per la de mestall i sègol i 3 d.b. per la d'ordi, mill i sorgo (adacsa), i 1 d.b. per lliura de carn.⁸³¹ Totes elles havien de ser satisfetes únicament per hostalers i flequers, i, segons apunta Broussolle, el seu arrendament comportà a la ciutat entre 800 i 1.200 s.b. anuals per al període 1411-1438 i entre 560 i 700 s.b. de 1451 a 1461. Si ens fixem ara més específicament en el regnat de Joan II, veiem que les imposicions s'arrendaren tots els anys fins a 1462 a una mateixa persona, Pere Ferreres, hostaler de Montcada, per uns preus que oscil·laren sempre entre els 640 i els 660 s.b (vegeu Taula 32).

Taula 32. Arrendament de les imposicions de Montcada (1458-1462)

Any	Arrendament
1458	660 s.b.
1459	640 s.b.
1460	640 s.b.
1461	640 s.b.
1462	660 s.b.

Pel que fa a les rendes obtingudes de Montcada, Broussolle anota que la seva percepció s'encantava cada dos anys durant el mes de gener, de forma que els compradors estaven obligats a dipositar cada quatre mesos una vuitena part del preu de la venda.⁸³² Seguint dit autor, el rendiment mitjà de les dècades 1410-1440 fou de 940 s.b. bianuals, i el de les de 1440-1450 de 820 s.b. Ara bé, sembla que la situació es capgirà l'any 1457, a partir del qual el municipi barceloní deixà de rebre de Montcada els ingressos que li pertocaven, segons s'explicava a una sessió del Consell de l'any

⁸²⁹ Així es menciona en tots els llibres de clavaria estudiats fins a l'any 1468. Això ja fou assenyalat per Broussolle (Broussolle, «Les impositions municipales de Barcelone de 1325 a 1462», 97).

⁸³⁰ Broussolle, 92.

⁸³¹ Broussolle, 97. Sobre la imposició del vi, l'autor no en diu res.

⁸³² Broussolle, 97. És evident que Broussolle comet un error i es refereix a que havien de pagar o bé una vuitena part de l'import cada tres mesos –quatre vegades l'any– o bé una sisena part cada quatre mesos –tres vegades l'any–.

1469.⁸³³ En els apartats dedicats als ingressos durant i després de la guerra veurem com s'intentà resoldre aquesta situació.

El pont de Sant Boi

Traslladem-nos ara des de Montcada fins a Sant Boi de Llobregat, on s'ubicava el pont homònim. Dita construcció va ser edificada per iniciativa del municipi barceloní a principis del segle XIV, i creuar-hi anava acompanyat del pagament d'un dret de passatge, que cobrava la Ciutat Comtal.⁸³⁴ Tal com recull Bruniquer, aquest impost s'arrendà per a un període anual des de com a mínim 1331, quan la tarifa era d'1 d.b. en cas d'anar amb muntura i de 0,5 d.b. si s'anava a peu.⁸³⁵ En els més de cent anys que separa aquesta data de l'*albarà* de 1433, sembla que el preu del passatge no es modificà, malgrat afegir-se altres casuístiques.⁸³⁶ Segons s'hi indica, inicialment tot *cavalcador* havia de pagar el citat diner, i tot home de peu la meitat, però en una data posterior no indicada aquesta tarifa es duplicà, ja que al marge hi apareixen escrites les eloqüents inscripcions: *ara II diners* i *ara I diner*.⁸³⁷ Així doncs, si fem cas a aquestes notes marginals el passatge quedà fixat en les quantitats que apareixen a la Taula 33.

Pel que feia al bestiar, no calia que se'ls apliqués el passatge si eren d'homes o dones de la parròquia de Sant Boi i voltants. De fet, aquests tampoc havien d'entregar res al ponter si creuaven, ja fos pel pont o a peu per un gual, per anar a comprar vi, carn o oli per a consum propi, per llaurar o controlar les seves terres, visitar malalts o enterrar difunts, o pastar. En canvi, sí que havien de pagar íntegrament els qui creuessin pel gual de la riera de Torrelles *qui és sobre la casa de la Cort, tro al canyet d'en Sonet*, si bé només una vegada al dia. N'estaven exempts els religiosos del bisbat de Barcelona

⁸³³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 148v-149r, 24-IV-1469, i f. 149v-150v, 25-IV-1469; Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 220.

⁸³⁴ Jaume Codina explica que, tot i la voluntat inicial de fer el pont de pedra, finalment s'hagué de construir de fusta. Això propicià que sovint fos víctima de les riuades (per a la cronologia estudiada destaquen la de 1459 i la de 1475) i fos subjecte de freqüents reconstruccions i reparacions, tal com es veurà a l'apartat de despeses amb més detall (Jaume Codina i Vilà, *Inundacions al Delta del Llobregat* (Barcelona: Rafael Dalmau, 1971), 8-9). Sobre la construcció del pont, vegeu Manuel Rovira i Solà, «La construcció del pont de Sant Boi de Llobregat (1278-1315)», en *Homenatge a la memòria del Prof. Dr. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors* (Barcelona: Universitat de Barcelona, Centre d'Estudis Medievals de Catalunya, 1989), 333-47.

⁸³⁵ Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 293. Aquell any el dret s'arrendà per 7.860 s.b.

⁸³⁶ AHCB, 1B.VI, Imposicions, f. 72r-73r, 1433.

⁸³⁷ Aquestes notes al marge potser s'afegiren al mateix temps que la inscripció que modificava el títol de l'*albarà*, que d'aquesta forma passà de ser "del passatge del pont de Sant Boy de Lobregat" a "del passatge del pont de Seny Boy de Lobregat o de la barcha qui passa assats prop lo dit pont". Per tant, segurament degué coincidir amb un dels moments en què el riu s'endugué el pont i s'hagué de recórrer a una barca per tal de creuar-lo, com succeí durant la dècada de 1470.

i els seus acompanyants, tot i que *si de lur francha libertat lurs hi plau res donar, que-l levador o puxe pendre*.

Taula 33. Tarifes del dret del pont de Sant Boi (1433)

	Tarifa 1433	Tarifa posterior (s.d.)
Home a cavall	1 d.b.	2 d.b.
Home a peu	0,5 d.b.	1 d.b.
Home amb bèsties de càrrega	1 d.b.	2 d.b.
Per bou o vaca	0,5 d.b.	1 d.b.
Per un o dos vedells	0,5 d.b.	1 d.b.
Per dos porcells <i>madrigats</i>	0,5 d.b.	1 d.b.
Per porc gros	0,5 d.b.	1 d.b.
Per 100 moltons, ovelles, cabres o bocs	10 d.b.	1 s. 8 s.b.

Un cop comentat el funcionament general del pontatge, situem-nos ara al regnat de Joan II per veure quina incidència tingué en les finances del clavari barceloní. El dret del pont de Sant Boi fou arrendat tots els anys entre 1458 i 1461 (vegeu Taula 34).⁸³⁸ Els preus es mantingueren força estables: tot i que el de 1459 fou 600 s.b. més baix que el de l'any anterior, a partir de llavors i fins a 1461 restà invariable. Sembla, per tant, que ens trobem davant d'una renda els ingressos de la qual devien ser difícilment alterables. Caldrà veure si la guerra civil l'afectà i, en cas afirmatiu, de quina forma ho féu.

Taula 34. Arrendament del dret del pont de Sant Boi (1458-1461)

Any	Arrendament
1458	5.800 s.b.
1459	5.200 s.b.
1460	5.200 s.b.
1461	5.200 s.b.

La consignació de les rendes de la Batllia General

L'última de les rendes percebudes pel municipi barceloní durant els anys anteriors a l'esclat de la guerra civil és la procedent dels ingressos de la Batllia General de Catalunya, en mans de la capital des de la dècada de 1430. Tot s'inicià l'any 1429, quan el conflicte amb Castella motivà Alfons el Magnànim a formular una petició a la ciutat de Barcelona les conseqüències de la qual van prolongar-se en el temps més enllà dels

⁸³⁸ L'any 1462 el dret del pont de Sant Boi també fou arrendat, però el mes d'agost, ja iniciada la guerra amb Joan II.

límits de l'època medieval. Es tracta del conegut préstec del rei Alfons, que a la pràctica va suposar que els ingressos de la monarquia al Principat es consignessin a la capital.⁸³⁹ Tal com es veurà detalladament més endavant, al préstec concedit a Alfons, que es concretà en forma de gran censal, se n'hi afegí un altre l'any 1460, aquest venut pel seu germà i successor, Joan II. D'aquesta forma, a partir d'aquell moment el clavari havia de rebre cada any de l'administrador de les rendes de la Batllia del Principat una pensió de 22.000 s.b., corresponent al censal d'Alfons, i una de 9.680 s.b., del de Joan II; per tant, un total de 31.680 s.b.

Fruit d'aquestes operacions, el mercader Jofre Sirvent, llavors responsable de les finances de la Batllia, satisféu el novembre de 1459 al tresorer de la capital la pensió de 22.000 s.b. que devia des de l'agost anterior.⁸⁴⁰ No hi havia cap dubte sobre quin ús havia de tenir aquesta quantitat: *són assignades a la Taula e als regidors de aquella per pagar les pensions dels sençals que la ciutat vené per aquells L mil florins que liurà al senyor rey don Alfonso [...], per los quals lo dit senyor féu venda a la ciutat de les MC lliures.*

Malauradament, no tenim constància de cap altra rebuda procedent de la Batllia durant els anys previs a l'esclat del conflicte civil. Les dades relatives a aquest ingrés corresponents al període iniciat el juny de 1462 revelaran quin efecte tingueren l'inici de la guerra i la progressiva reducció de l'espai controlat pel bàndol rebel en les transferències periòdiques de la Batllia al clavari municipal.

Segons s'ha anat mostrant, a les portes de la guerra la situació dels ingressos no financers de la ciutat havia canviat respecte al període anterior. Si bé és cert que els impostos indirectes no patiren canvis substancials al llarg del període 1458-1462, el fet que durant aquells anys desaparegués per complet una de les principals rendes que rebia el municipi, la provinent d'Elx i Crevillent, de ben segur havia de suposar un petit daltabaix financer. Com s'ha explicat, s'intentà compensar l'absència dels ingressos de

⁸³⁹ Sobre aquest censal, vegeu Bernardo Hernández Hernández, «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El “censal del rey Alfonso”, 1429-1640», en *XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón. El poder real en la Corona de Aragón (siglos XIV-XVI)*, vol. I, 4 (Saragossa: Gobierno de Aragón, 1996), 99-112. Es tractava d'un préstec de 50.000 florins –555.000 s.b.– a un interès del 5%, de manera que comportava el pagament anual a Barcelona de 27.500 s.b. Posteriorment, en 1458, es reduí el tipus al 4%, de forma que la pensió es fixà en 22.000 s.b.

⁸⁴⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 48r, 13-XI-1459.

la baronia valenciana en el pressupost de la Taula de Canvi, però resultava impossible fer el mateix per a la tresoreria de la ciutat. A partir de 1459, doncs, els clavaris es veieren forçats a acceptar que comptarien amb 30.000 s.b. anuals menys per fer front a les nombroses despeses del consistori. És a dir, si entre 1455 i 1458 els tresorers podien preveure cada any uns ingressos mitjans de c. 511.000 s.b., des de 1459 aquesta quantitat es reduiria a c. 481.000 s.b.

4.1.2. Durant la guerra (1462-1472): la contracció dels recursos

L'esclat de la guerra civil canvià radicalment les dinàmiques experimentades fins llavors pels ingressos no financers. En primer lloc, a les imposicions i les rendes se'ls afegí un tercer tipus de rebuda: l'impost directe. El fet de recórrer a una exacció força en desús en el cas de la Barcelona del segle XV no fa més que confirmar la situació d'excepció viscuda per la ciutat entre 1462 i 1472.

Taula 35. Ingressos no financers del clavari en 1466 i 1470

	1466	1470
Imposicions	483.235 s. 9 d.b. 98,01%	403.870 s. 10 d.b. 72,92%
Rendes	1.565 s. 5 d.b. 0,32%	1.420 s.b. 0,26%
Altres	8.259 s. 5 d.b. 1,67%	148.582 s. 11 d.b. 26,83%
TOTAL	493.060 s. 7 d.b.	553.873 s. 9 d.b.

Vegem tot seguit quin pes tingué cada un d'aquests ingressos sobre el total obtingut pel clavari en dos anys: 1466 i 1470. Les dades incloses en la Taula 35 són especialment significatives per dos motius. El primer és que, si les comparem amb les que trobavem a la Taula 9, on es recollien els ingressos del tresorer durant dues anualitats anteriors a 1462, constatarem que des de llavors el paper de les rendes caigué en picat, tot passant de representar el c. 8,2% dels ingressos totals a un insignificant c. 0,29%. Per tant, és evident que si ja durant la dècada de 1450 el pes dels ingressos no financers requeria principalment sobre les imposicions, aquesta dinàmica s'accentuà encara més a partir de l'inici del conflicte armat amb Joan II. El segon motiu és l'elevat percentatge d'altres ingressos obtinguts l'any 1470, vinculat sobretot a la restitució dels préstecs fets a diversos mercaders per tal que portessin cereal a la ciutat. No constituïen, per tant, ingressos "reals", ja que de fet es tractava de quantitats prèviament esmerçades pel clavari. Per aquesta raó, deixant de banda els ingressos totals, més elevats en el cas de

1470 que el de 1466 precisament per aquesta circumstància, seria important destacar la diferència de vora 80.000 s.b. entre allò obtingut mitjançant els impostos indirectes en ambdós anys. La falta d'altres llibres de comptes d'annualitats senceres ens impedeix constatar si aquesta aparent tendència a la baixa fou tal, però tot i així les dades disponibles permeten aventurar una hipòtesi d'altra banda força plausible: a mesura que la guerra civil s'allargava, els ingressos fiscals minvaven.

Tot seguit es tractarà amb més deteniment l'estat dels ingressos no financers durant el conflicte, tant els impostos indirectes com els directes i les rendes, entre els quals s'inclouen també certs drets del General consignats al Consell en contraprestació pels censals venuts per la ciutat en nom d'aquell. Pel que fa a les imposicions, en primer lloc es farà una relació cronològica de tots els canvis que experimentà el sistema financer municipal, seguida d'una anàlisi del que aquestes mutacions suposaren a nivell fiscal. En segon lloc, se'n detallaran les característiques generals i el rendiment durant els anys 1462-1472. Finalment, es repassarà el paper de les rendes i l'impost directe en l'entramat d'ingressos municipals d'aquell període.

4.1.2.1. Les imposicions i altres drets sobre el comerç

Al llarg dels anys de la guerra civil principalment foren dos els fenòmens que afectaren la fiscalitat indirecta barcelonina. D'un costat, durant tot el conflicte s'acordaren un bon nombre de canvis en les tarifes de certes imposicions. Si bé no era res de nou, sí que fou excepcional per la freqüència, especialment comparant-ho amb el període anterior. D'un altre costat, es crearen impostos extraordinaris i se'n modificaren substancialment altres de preexistents per tal de respondre a necessitats concretes nascudes arran de les vicissituds de la guerra. Amb aquest objectiu, s'adjudicaren algunes partides específiques, normalment diferenciades de forma clara de la imposició comuna, a despeses molt particulars. A banda, algun impost de la Diputació, i aparentment també l'ancoratge, fou adjudicat temporalment al municipi. Tot seguit veurem quin fou l'efecte de la contesa amb Joan II en l'entramat fiscal de la ciutat, tant a nivell teòric com pràctic.

Les conseqüències fiscals del context bèl·lic

Aquest primer apartat se centrarà en les transformacions de caràcter més excepcional experimentades per les imposicions barcelonines durant la guerra civil. Així, es farà un repàs el màxim d'exhaustiu possible a l'evolució de la fiscalitat

municipal entre 1462 i 1472, incloent-hi –com s’ha dit– el paper jugat per la Diputació i pels acords presos entre aquesta institució i el Consell en els tributs cobrats a la ciutat. Tots ells formaran el conjunt d’ingressos obtinguts pel clavari gràcies a l’impost indirecte.

1462: el naixement del cabeçatge i els canvis en el peix i el vi

Els primers canvis en les imposicions barcelonines motivats per l’esclat de la guerra amb Joan II es produïren el juliol de 1462, immediatament després de l’inici del conflicte. Les elevades despeses derivades de la campanya de la Bandera de Barcelona estaven drenant ràpidament els dipòsits de la Taula de Canvi, responsable fins llavors d’avançar les quantitats necessàries per cobrir-les.⁸⁴¹ Ja durant el mes anterior el Consell de Cent havia encarregat a l’executiu, al Trentenari i a la Setzena la tasca d’assignar diners al banc municipal per tornar totes les bestretes que havia fet fins llavors i retornar al compte del clavari els 220.000 s.b. despesos en l’exèrcit.⁸⁴² Malgrat la urgència teòrica de l’assumpte, van passar més de dues setmanes fins que s’escollí una comissió de vuit per gestionar-ho, i encara deu dies més fins que el consistori aprovà els canvis necessaris per cobrir tant aquelles despeses com les que es preveia que les seguirien.⁸⁴³

Què fou ben bé el que es decidí, però? En primer lloc, es calculà que s’havien d’obtenir uns 150.000 florins –1.650.000 s.b.–, que serviren tant per tornar els dits 220.000 s.b. com per pagar 2.000 homes de la Bandera durant un any, el salari dels quals es calculava a raó de 6 florins mensuals –que, per tant, ascendia a 144.000 florins o 1.584.000 s.b.–.⁸⁴⁴ Ja es veu, doncs, que es tractava d’una previsió molt poc acurada, si tenim en compte que la suma del que es devia i dels potencials pagaments a les tropes –1.804.000 s.b.– superava la xifra teòricament fixada com a objectiu. Per reintegrar aquests diners a la Taula, s’hi consignarien cada any 80.000 s.b., cosa que implicava que el municipi trigaria més de vint anys en tornar els diners avançats pel banc.⁸⁴⁵ I aquí finalment entraven en joc alguns canvis en el sistema tributari del municipi. Es

⁸⁴¹ Sobre aquesta campanya i el seu finançament, vegeu Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 267-99.

⁸⁴² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 137r-138v, 20-VI-1462.

⁸⁴³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 147r-147v, 7-VII-1462, i f. 153r-155r, 17-VII-1462; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 2r-2v, 21-VII-1462.

⁸⁴⁴ Malgrat que als registres de *Deliberacions* no s’indica el valor del florí, s’ha calculat a 11 s.b. i no a 13 s.b. perquè al llibre de clavaria del primer semestre de 1462 s’inclouen diversos pagaments de salaris dels homes de la Bandera en què es fa servir clarament dita equivalència, tot dient, per exemple, “dos milia florins, valents mill e cent lliures” (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 108v, 6-VII-1462).

⁸⁴⁵ Sobrequés calculà que el municipi trigaria més de vint-i-quatre anys en tornar el préstec de la Taula perquè atribueix als florins un valor de 13 s.b. (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 282).

determinà que els 80.000 s.b. anuals provindrien de l'augment de les tarifes que gravaven el vi i el peix fresc i de la creació d'un nou impost, el del cabeçatge i l'herbatge, la gestió dels quals aniria a càrrec d'una comissió de sis persones escollides pel Trentenari i la Setzena el 31 de juliol.⁸⁴⁶ Es calculava que amb aquestes modificacions la ciutat ingressaria uns 162.400 s.b. més cada any (vegeu Taula 36).

Taula 36. Impostos aprovats el juliol de 1462

Impost	Previsió anterior	Increment	Previsió futura
Peix fresc	22.000 s.b.	22.000 s.b.	44.000 s.b.
Vi	100.000 s.b.	100.000 s.b. ⁸⁴⁷	200.000 s.b.
Cabeçatge	150.000 s.b.	40.400 s.b.	190.400 s.b.
TOTAL	272.000 s.b.	162.400 s.b.	434.400 s.b.

En què consistien ben bé aquests canvis? En el cas del peix fresc, s'establí que l'impost que gravava aquelles espècies per les quals es pagaven 2 s. 6 d.b. per ll.b. –és a dir, el *peix de closca* i *de tarta*, la sardina, el seitó, la *ladella*, l'*escanyagats* i semblants– es duplicaria, arribant així als 5 s.b. D'aquesta forma, es passava de recaptar l'equivalent al 12,5% del seu valor al 25%. El fet que només s'alterés la tarifa que afectava aquests peixos i no la resta semblaria indicar que eren els més consumits i, per tant, la taxa que els gravava la més rendible de les que conformaven la imposició del peix. A efectes pràctics, aquesta modificació suposava que per cada lliura de peix adquirida, que, recordem-ho, la conformaven 36 unces, el comprador passava de rebre 31 unces i mitja de producte a només 27.⁸⁴⁸ Gràcies a això, es calculava que els municipi ingressaria uns 22.000 s.b. anuals més de la imposició del peix fresc, és a dir, el doble que en 1459-1461.

En el cas del vi, s'abogava per la supressió d'una taxa de 2 s. 7 d.b. per ll.b., que segurament consistia en la suma de les tarifes que gravaven el consum a través de la compra-venda de dit producte: 2 s. 6 d.b. per ll.b. –el vuitè– per part del comprador i 1

⁸⁴⁶ S'elegiren un rebedor i un llibreter per a la taula de la carn i per a la del vi i dos guardes per al portal de Jonqueres, per on havia d'entrar el bestiar. El salari dels rebedors es fixà en 1.400 s.b. anuals, el dels llibreters en 1.200 s.b. i el dels guardes en 800 s.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 8r-8v, 31-VII-1462; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 415, citat a Ramón A. Banegas López, «L'aprovisionament de carn a la ciutat de Barcelona (Segles XIV i XV)» (Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2007), 181-82, <http://www.tdx.cat/handle/10803/2070>).

⁸⁴⁷ El càlcul d'aquesta xifra no apareix al memorial inclòs en l'acta de la reunió del 17 de juliol de 1462, però sí al que s'envià dies després als administradors de la Taula de Canvi, transcrit a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1: 297-99.

⁸⁴⁸ Aquest mecanisme també és explicat per Sobrequés, si bé no identifica les espècies que estaven afectades per aquest augment, ja que en el registre de *Deliberacions* no es mencionen (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 283).

d.b. per ll.b. per la del venedor. L'antiga taxa seria substituïda per una de nova que afectaria tota somada o quarter de vi i verema introduïts a la ciutat, *axí per mar com per terra, e axí ab bèstia com sens bèstia, e ab qualsevol natura de vexell, fos de cullita com de rendes e delmes*.⁸⁴⁹ Al contrari que passava fins llavors, les noves tarifes distingien explícitament entre els diferents tipus de vi, verema i vinagre. Igual que en el cas de la imposició del peix fresc, amb aquest canvi es preveia duplicar els ingressos aconseguits gràcies al vi. Ara bé, les noves tarifes no afectaven el dret del vi foraster o del mig florí per bóta, que romania inalterat.

Taula 37. Impost sobre l'entrada de vi aprovat el juliol de 1462

Producte	Taxa
Somada de vi vermell	2 s. 6 d.b.
Somada de vi blanc	4 s.b.
Somada de vi grec	5 s.b. ⁸⁵⁰
Somada de malvasia	6 s.b.
Quarter de vi vermell ⁸⁵¹	1 d.b.
Quarter de vi blanc i grec	1,5 d.b. ⁸⁵²
Quarter de malvasia	2 d.b.
Somada de verema vermella	1 s. 6 d.b.
Somada de verema blanca	1 s. 8 d.b.
Somada de verema de grec i malvasia	2 s.b.
Somada de vinagre vermell	1 s.b.
Somada de vinagre blanc	2 s.b.

Pel que fa a l'impost del cabeçatge, el seu naixement, segons Banegas, s'inseria en la voluntat que havia guiat el govern barceloní durant tota la primera meitat del segle XV d'augmentar els ingressos de la imposició de la carn i, al mateix temps, evitar les despeses derivades de la seva gestió. Això es volia aconseguir a través de la centralització i simplificació de la recaptació.⁸⁵³ A partir de l'estiu de 1462, doncs,

⁸⁴⁹ Tal com es diu al memorial, s'imposava "sobre lo vi, levada la imposició de II sous VII diners per lliura, romanent lo dret que pague lo vi entrant per mar, un dret de entrada a tothom generalment de qualsevol stament o condició sia, axí de vi de cullita com de rendes e delmes" (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 154r, 17-VII-1462).

⁸⁵⁰ A la transcripció proporcionada per Sobrequés no apareix la somada de malvasia, i es fixa la taxa de la somada de grec en 6 s.b.

⁸⁵¹ A Barcelona, un quarter equivalia a 3,80 litres (Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, 209).

⁸⁵² A la transcripció proporcionada per Sobrequés es diu que pel quarter de vi blanc i grec s'havia de pagar 1 d.b. (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 298).

⁸⁵³ Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 348. Barcelona no fou l'única vila catalana on es considerà instaurar el sistema del cabeçatge. Així, per exemple, entre 1434 i 1436 el cabeçatge substituï a Girona la imposició sobre el consum i la compravenda de carn, i en 1473 i 1475 a Cervera es proposà,

l'impost de la carn es passaria a cobrar per cap de bestiar –d'aquí el nom de cabeçatge–, tot assignant-se a cada animal una taxa fixa que, per tant, era independent del seu pes.⁸⁵⁴ El llistat dels animals introduïts a la ciutat es feia arribar als recaptadors, situats a la Plaça del Blat, que eren els encarregats de cobrar la tarifa corresponent als carnisers.⁸⁵⁵ En una ordinació publicada el desembre de 1464 es menciona que el marge de temps per denunciar la venda de qualsevol bestiar, ja fos dins de la ciutat o en els seus suburbis, estava limitat a tres dies.⁸⁵⁶

Gràcies al canvi radical que experimentaria a partir de llavors l'antiga imposició de la carn, els ingressos de la qual s'estimaven en uns 150.000 s.b. anuals, se n'esperava un augment en el rendiment de 40.400 s.b. Si a aquesta quantitat s'hi afegien els guanys que es confiaven obtenir amb les modificacions aprovades aquell mateix dia per al peix fresc i el vi, en total la ciutat ingressaria cada any 162.400 s.b. més que fins llavors, suficients per tornar a la Taula els 80.000 s.b. anuals pactats. Al mateix temps, s'aprovà que el banc avancés un màxim de 1.200.000 s.b. *per les dites despeses per causa del dit exèrcit.*⁸⁵⁷

El producte obtingut mitjançant tots aquests canvis s'entenia com un suplement dels ingressos preexistents, motiu pel qual no es consignava de forma diferenciada als llibres de comptes del clavari. Pel que fa al cas concret del cabeçatge, en ser el substituït de l'antiga imposició de la carn apareixia com a part del grup de drets format per la carn, la llenya, la pellisseria, el pes, el greix i les armes, assignat a l'habitual pagament de salaris i a càrrecs extraordinaris de fins a 220.000 s.b. anuals. Caldrà esperar a 1464 per trobar la creació d'un o més impostos mereixedors d'un apartat propi als volums de clavaria.

sense èxit, fer el mateix (Reixach Sala, *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, I: 228; Pere Verdés Pijuan, «La gestión de los impuestos indirectos municipales en las ciudades y villas de Cataluña: el caso de Cervera (s. XIV-XV)», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen) 4. La gestion de l'impôt*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Privat, 2004), 175, n. 8).

⁸⁵⁴ Banegas assenyala quin era el pes estàndard que s'atribuïa a cada animal (Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 348-49).

⁸⁵⁵ Banegas López, 350. L'any 1468 el lloctinent general del batlle general de Catalunya concedí llicència al municipi per construir una botiga sota la torre Gonguera, a la Plaça del Blat, per cobrar-hi el cabeçatge. L'any següent s'acordà que una tercera part del que havia costat l'obra fos pagada amb els diners del dret dels cavalls, ja que també s'hi recaptava dit impost (Ferran de Sagarra, *Sigil·lografia catalana. Inventari, descripció i estudi dels segells de Catalunya*, vol. II (Barcelona: Estampa d'Henrich i cia., 1922), 42; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 148r, 13-IV-1469; vegeu l'apartat 4.1.2.1).

⁸⁵⁶ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 52v-53r, 6-XII-1464.

⁸⁵⁷ Part d'aquests diners tingueren un ús diferent a l'inicialment estipulat. És el cas dels 14.180 s.b. que el febrer de 1465 el Consell de Cent aprovà prestar a la Diputació (vegeu l'apartat 5.3.3).

El 17 de gener de 1463 la Diputació del General acordà que calia escollir sis persones perquè, juntament amb aquelles que eligiria el Consell de Barcelona, s'encarreguessin de *pensar incerquar e investigar totes vies e modos per les quals se puxen haver peccunies pera subvenir a les necessitats de la guerra*.⁸⁵⁸ El dia següent fou anunciada la decisió al Trentenari i a la Setzena, representants de la *mare e cap* del Principat, fent servir un argumentació d'allò més clara: sense diners *bonament deffençió alguna no-s podie fer*.⁸⁵⁹ Així doncs, el municipi procedí a designar una comissió de quatre persones perquè s'afegís a la de la Diputació i, un cop haguessin arribat a alguna conclusió, es presentés de nou al Consell per notificar-la.⁸⁶⁰

El resultat del treball conjunt dels dos comitès no es féu esperar. El 31 de gener presentaven un memorial a la Diputació, i dos dies després era exposat a la Casa de la Ciutat.⁸⁶¹ En ell s'establia que el consistori procediria a la venda de títols de censal en nom del General, l'emissió dels quals seria també notificada *a les universitats foranes, sol·licitant, amonestant e pregant les persones, axí ecclesiàstiques com seculars, qui han diners, que compren, etcètera, offerint-los [que] les pensions seran pagades a quescú en sa ciutat, vila o loch si així ho volran*. Tot garantint més facilitats de l'habitual per cobrar els interessos del deute es buscava arribar a un mercat més ampli, fet que, s'esperava, es traduiria en una ràpida obtenció de capital per part de les institucions venedores. D'aquesta manera, davant les dificultats cada cop més grans per trobar creditors, la Diputació recorria al municipi, fet que denota la manca de confiança que els potencials censalistes tenien en ella.⁸⁶²

⁸⁵⁸ Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXIII (Barcelona, 1862), 205-6. Els escollits per part de la Diputació van ser l'abat de Sant Benet de Bages, l'ardiaca Colom, Francesc Sassala, Pere Miquel de Peguera, Jaume Ros i Pere Severtés, síndic de Tortosa. La guerra va desequilibrar les finances del General ràpidament. Un exemple significatiu d'això és la decisió que els seus representants van prendre el 18 de novembre de 1462 de no destinar 200.000 s.b. a la remissió de deute, com era habitual, "atteses les grans despeses que ha fetes e fa lo dit General e per suplir aquelles lo dit General ha manlevar quascun jorn censals" (Bofarull i de Sartorio, XXIII: 168).

⁸⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 102v-103r, 18-I-1463.

⁸⁶⁰ La comissió estava formada per Joan Berenguer Sapila, ciutadà; Bernat Oliver, mercader; Joan Brujó, notari, i Joan Ferrer, assaonador.

⁸⁶¹ Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1862, XXIII: 213-15; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 112v-113v, 2-II-1463.

⁸⁶² Muxella, en canvi, en el context de la guerra civil sembla que no documenta aquest procediment fins l'any 1466. Tanmateix, Sobrequés ja va explicar el procés endegat el febrer de 1463, mencionant que "en realitat, en aquesta operació el Municipi donava la cara en nom del rei i del Consell del Principat" (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 579-83; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 437-38). No era la primera vegada que el municipi venia títols de crèdit en nom de la Diputació del

En el memorial es preveia l'assignació de les pensions dels nous censals al producte procedent de la imposició d'1 s.b. per ll.b. al dret de la *bolla de cera*. Aquest impost, normalment conegut com a *segell de cera*, era un dels principals recursos financers de la Diputació, i gravava les revendes de draps amb un 10% i les vendes al consum amb un 5%.⁸⁶³ El que es proposava, per tant, era augmentar-ne el valor, de forma que tot allò que s'obtingués de més es consignés al municipi.⁸⁶⁴ Així, aquest podria pagar tant les pensions corresponents als censals que es venguessin com qualsevol altra despesa derivada de la seva gestió. Per últim, s'assegurava que la tarifa de l'impost romandria inalterada fins que no s'haguessin amortitzat tots els títols de deute.

Pocs dies després de la presentació del memorial al Consell, aquest, per tal de trobar més gent interessada en la compra dels nous censals, va decidir augmentar-ne la taxa d'interès fins al 6,25%.⁸⁶⁵ A partir de llavors es van començar a moure tots els engranatges necessaris per intentar que aquesta operació financera fos un èxit. El mateix mes de febrer l'assemblea municipal discutí com haurien de dur a terme els administradors de la Taula de Canvi els pagaments per comprar l'or i plata necessaris – emprats possiblement com a penyores – per poder vendre els nous censals *que fer hauran per la deffenció del present Principat de Cathalunya*, acordant-se finalment que se seguiria el mateix sistema emprat amb els títols propis de la ciutat.⁸⁶⁶ Per altra banda, l'abril de 1463 la Diputació va notificar la seva decisió d'enviar l'abat de Sant Benet de Bages a la zona de Manresa, Vic, Osona i la muntanya per, entre altres coses, donar ordre que els habitants d'aquelles àrees contribuïssin en els préstecs fets al General i que s'hi recaptés la imposició del sou sobre la cera.⁸⁶⁷ Evidentment, el municipi acceptà ràpidament que *per indemnitat de la ciutat lo dit dret haze son degut compliment per totes les parts del dit Principat*.

General. Aquest sistema ja s'havia emprat durant la segona meitat del s. XIV, en el context de les primeres emissions de la Diputació (Pere Orti Gost, «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462», en *Història de la Generalitat de Catalunya. Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys*, per Maria Teresa Ferrer i Mallol, ed. Josep Maria Roig Rosich, Monografies de la secció històrico-arqueològica, XIII (Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Catalans, 2011), 128).

⁸⁶³ Orti Gost, «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462», 121. El dret del segell de cera gravava amb un impost *ad valorem* tant el consum i la comercialització de draps com la seva entrada i sortida de la vila i vegueria on s'arrendava l'exacció. Per cada teixit venut al detall, el venedor pagava el 10% del seu preu, tarifa reduïda a la meitat si era per al consum del productor i la seva família (<http://www.1minut.info/glosariofiscalidad.org/wp/> [consultat el 22-I-2019]).

⁸⁶⁴ A les deliberacions de la Diputació es detallen totes les transaccions afectades per l'augment d'un sou per lliura del dret del segell de cera (Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, XXIII: 220-22).

⁸⁶⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 118r-118v, 8-II-1463. Com es veurà en parlar del deute municipal, aquesta mesura també afectà els censals emesos per la ciutat en nom propi.

⁸⁶⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 122v, 17-II-1463.

⁸⁶⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 144v-145r, 13-IV-1463.

En principi s'havia acordat vendre títols fins arribar als 800.000 s.b., però l'agost de 1463 la Diputació va demanar al Consell vendre'n per 40.000 més.⁸⁶⁸ Probablement aquesta proposta va ser un dels motius que féu créixer la tensió entre ambdues institucions durant l'estiu d'aquell any, com s'ha mencionat anteriorment, ja que la resposta del Trentenari i la Setzena va ser contundent: només ho aprovarien si es redactava un memorial en què es detallés tot allò degut als ciutadans i habitants de Barcelona, de forma que els 40.000 s.b. addicionals es destinessin a pagar-ho. De fet, va ser en relació als censals assignats al dret de la cera i la voluntat expressada pel General d'obtenir per aquesta via fins a 860.000 s.b. que el Consell declarà que no es donaria res fins que els representats de les dues institucions s'haguessin posat d'acord.⁸⁶⁹

A mesura que van passar els mesos es van anar concretant tots els aspectes relacionats amb els nous censals. Així, el setembre de 1463 la Diputació va suggerir que Joan Ginebret, notari i escrivà major del Consell de Barcelona, rebés un salari extraordinari per les seves tasques vinculades als títols obligats al sou per lliura de la bolla, consistent en el pagament de 150 s.b. per contracte i 2 s.b. per època.⁸⁷⁰ Poc més d'un any després, el novembre de 1464, va ser el Trentenari qui acordà pagar 550 s.b. al clavari municipal per recompensar-li les hores dedicades al pagament de les pensions d'aquests censals, mentre que reduí l'afegit al sou de l'escrivà a 1 s.b. per època.⁸⁷¹

A banda d'acordar-se la transferència de la bolla de la Diputació al municipi barceloní, a principis de l'any 1463 una de les imposicions de la ciutat experimentà un canvi tarifari motivat, segons deien els consellers, per la lluita contra el frau. Es tractava de la del peix fresc, sobre la qual durant els primers dies de febrer es decidí que per tot peix, tant gros com petit, es pagarien 4 s. 4 d.b. per ll.b.⁸⁷² Així doncs, l'impost s'unificava amb una tarifa que equivalia al 21,65% del valor de tot el producte gravat. A més a més, la lliura de peix s'augmentà de nou fins a les 30 unces.

Així mateix, pocs dies després, el Trentenari decidí fer una nova ordinació que obligués a pagar el dret del mig florí per bóta a tot el vi que arribés a Barcelona per mar, fos o no d'algun dels seus ciutadans, excepte en cas que es destinés al consum propi.⁸⁷³ Probablement es tractava d'un efecte secundari provocat pels canvis en la imposició del

⁸⁶⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 10r-10v, 11-VIII-1463.

⁸⁶⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 17r, 26-VIII-1463. Aquests diners havien de servir per a les accions militars que s'estaven conduint a Menorca.

⁸⁷⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 26v-27r, 16-IX-1463.

⁸⁷¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 161v-162r, 27-XI-1464.

⁸⁷² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 113v, 2-II-1463, i f. 115v, 3-II-1463.

⁸⁷³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 120r-120v, 11-II-1463.

vi i la verema decretats l'estiu de 1462. En tot cas, el que resulta evident és que es deixava enrere l'exempció de què gaudien els fills de la capital catalana per tot allò provinent de la collita particular.

El setembre del mateix any, el Consell aprovà encara una altra normativa que establia que tothom que entrés farines a la ciutat sense ser-ne habitant hauria de pagar una taxa de 2 s.b. per quintar.⁸⁷⁴

1464: la recerca d'una força de cavalleria

El juliol de 1464 el consistori aprovà la petició presentada per alguns veïns de la capital en què demanaven poder entrar-hi certs aliments per tal de mantenir-los resguardats de les vicissituds de la guerra.⁸⁷⁵ El cas era que pretenien fer-ho sense haver de pagar cap impost, cosa que finalment els fou concedida sempre que per tot allò venut o consumit s'acabés satisfent el dret corresponent.

No seria estrany que aquesta demanda estigués relacionada amb les diverses mesures de caràcter fiscal implementades l'any 1464, que afectaren profundament les taxes cobrades pel municipi barceloní. Com veurem, la més important tingué origen exogen i fou la convocatòria del *Princeps namque*, amb el consegüent naixement de la coneguda subvenció dels cavalls. Abans, però, el Consell ja havia pres algunes importants iniciatives fiscals.

a) Els 300 cavalls

Concretament, el 9 de desembre de 1463 s'acordà demanar als jurats de l'assemblea general el seu parer sobre la possibilitat d'aconseguir diners mitjançant alguna imposició per al manteniment d'un nombre indeterminat de cavalls, que tindrien ciutadans de Barcelona.⁸⁷⁶ El tema no es tornà a tractar fins el dia 30, però és evident que durant les tres setmanes que separaren les dues reunions el govern no havia restat de braços plegats.⁸⁷⁷ Aquella jornada es presentà un memorial on es proposava l'assignació d'alguns drets, no especificats en l'acta de la reunió, al pagament de tres-cents rossins

⁸⁷⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 21r-21v, 2-IX-1463.

⁸⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 133r, 20-VII-1464.

⁸⁷⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 69v-70r, 9-XII-1463. Pol Junyent ja tractà aquest tema amb deteniment en el seu treball fi de màster, i li agraeixo que me n'hagi facilitat la consulta. També Imma Muxella va dedicar-li unes pàgines de la seva tesi doctoral (Pol Junyent Molins, «Quan la terra lluita. El govern i l'organització militar dels exèrcits del Principat de Catalunya durant la Guerra Civil Catalana del segle XV» (Treball fi de màster, Universitat de Barcelona, 2014), 60-64; Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 547-49).

⁸⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 77r, 30-XII-1463.

que haurien de servir en la defensa de la ciutat i de la seva àrea. Tanmateix, la Setzena i el Trentenari no tenien el poder necessari per aprovar una mesura d'aquestes característiques, de forma que fou derivada al Consell de Cent. Abans que aquest no es reunís el 4 de gener de 1464, encara hi va haver temps suficient per aprovar alguns afegitons que l'executiu havia fet al memorial.⁸⁷⁸

Hem de traslladar-nos als primers dies de 1464, doncs, per saber ben bé què havia estat ocupant les ments dels jurats barcelonins des de feia gairebé un mes.⁸⁷⁹ El dia 4 finalment l'assemblea general aprovà el següent: en primer lloc, que la ciutat s'encarregaria de pagar quatre-cents cavalls, dels quals tres-cents s'havien d'aconseguir de forma immediata. D'aquests, cent es destinarien a homes d'armes i portarien cobertes, i els dos-cents restants serien *per a la guisa*, de manera que no poguessin dur *çelles genetes*, sinó que haguessin d'anar amb estreps llargs. Per tal de sustentar cada un dels primers es concediria durant dos anys una ajuda de 480 s.b. anuals, i per als segons una altra de 360 s.b., entregada trimestralment.⁸⁸⁰ Cap d'ells podria sortir de Barcelona durant més de dos dies, si bé en cas que això fos necessari tindrien dret a rebre una compensació extra, consistent en 5 s.b. per dia en el cas dels homes d'armes i 3 s.b. per a la cavalleria lleugera. S'escollirien dotze persones, cada una d'elles responsable de vint-i-cinc rossins, i es disposà que el capità general fos un dels consellers de la ciutat. Per tal de comprovar-ne regularment l'estat i disposició, els propietaris dels animals estaven obligats a mostrar-los amb les seves armes cada tres mesos.

Un cop acordades les disposicions mencionades, restava només saber qui era susceptible de cobrar la subvenció. Primerament, s'ordenà que es fes una crida notificant que tots els que volguessin tenir un dels cavalls i rebre l'assignació acordada havien de dirigir-se als encarregats d'aquest assumpte. Només tenien dret a fer-ho, però, aquells que fossin *ciutedans e o fills de la ciutat*, si bé els animals podien adquirir-se de qualsevol persona, també fora del Principat. Ara bé, no es permetia que fossin rossins que ja es trobessin al servei del bàndol de la Diputació o que s'ubiquessin en aquell moment a Barcelona. En dits casos calia esperar tres mesos des de la publicació de la crida abans de poder-los incorporar al sistema de la subvenció.

⁸⁷⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 78v, 3-I-1464.

⁸⁷⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 78v-81r, 4-I-1464.

⁸⁸⁰ Es puntualitzava que en cas de mort de l'animal el propietari no hauria de tornar el que ja havia rebut per a aquell trimestre.

Segons el memorial aprovat pel Consell, la subvenció dels tres-cents cavalls costaria cada any a la ciutat un total de 120.000 s.b. Davant la impossibilitat d'assignar-los a cap impost preexistent, l'assemblea general autoritzà l'augment de determinats drets durant un període de dos anys, cosa que comportaria un increment estimat dels ingressos municipals de 136.000 s.b. anuals.⁸⁸¹ Fet això, atorgà la potestat d'executar totes les decisions relacionades amb l'ajuda i les imposicions que hi estaven consignades als consellers, al Trentenari i a la Setzena, que tanmateix no comptarien amb l'autoritat necessària per augmentar-ne les tarifes.

Taula 38. Canvis en les imposicions per la subvenció dels cavalls (gener 1464)

Imposició	Augment	Recaptació esperada
Farina	consum: + 5 d.b. / quintar de farina	50.000 s.b.
	comercialització: + 4 d.b. / quartera de forment	25.000 s.b.
	+ 2 d.b. / quartera d'altres cereals i llegums	
	+ 4 d.b. sobre els flequers	10.000 s.b.
Vi	+ 3 d.b. / somada de verema	25.000 s.b.
	+ 6 d.b. / somada de vi	
Vi foraster	+ 1 florí / bóta	10.000 s.b.
Llenya	+ 1 d.b. / quintar de llenya	10.000 s.b.
	+ 4 d.b. / quintar de carbó	6.000 s.b.
	+ 1 d.b. / sac de carbó de ferrer	
TOTAL		136.000 s.b.

Així doncs, si l'estiu de 1462 la vista del govern municipal es fixava en les imposicions del vi, el peix fresc i la de la carn, passat un any i mig ho feia de nou en la del vi, però també en la de la llenya i el carbó i, principalment, en la de la farina. En divuit mesos, per tant, s'havien augmentat les taxes que pesaven sobre tots els aliments de consum bàsic. A més a més, l'any 1464 es feia amb unes tarifes que, com es veurà més endavant, en molts casos doblaven les precedents.

Ja s'ha avançat que al primer llibre de clavaria de 1464 el producte dels augments decretats el gener de dit any es consignà en una secció especial, el títol de la qual deixa ben clar quin n'és el contingut: *Reebudes de les imposicions de la farina, vin, carbó e lenya, imposades en lo mes de janer de LXIII a dos anys, e assignades a sostenir CCC cavalls*. El fet que es tractés de modificacions fetes a impostos preexistents ja de bon

⁸⁸¹ Jaume Safont menciona també aquests canvis impositius en el seu dietari, tot dient que es feren "per sostenir les grans despeses de la guerra qui era en Cathalunya e per defensar-nos del malvat rey Johan" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 184).

principi limitades en el temps i, sobretot, que la seva assignació es circumscrivís a una despesa molt concreta, propicià que el tresorer es decantés per mantenir aquests ingressos extraordinaris en un apartat clarament diferenciat de la resta.

Ara bé, les tarifes establertes a principis de 1464 duraren més aviat poc. Lluny de mantenir-se vigents els dos anys inicialment previstos, van eliminar-se molt abans: el novembre d'aquell mateix any.⁸⁸² El motiu que ho explica és l'entrada en vigor d'una nova exacció, coneguda també amb el nom de subvenció dels cavalls i aprovada entre la Diputació del General i el Consell de Barcelona per tal de redimir la convocatòria feta durant el mes de maig de l'usatge *Princeps namque*.⁸⁸³ Es tractava, de fet, del primer gran esforç comú de les institucions que lideraven el bàndol rebel en matèria fiscal. Tot seguit veurem en què consistí.

b) La subvenció dels cavalls

Barcelona va respondre a la invocació del *Princeps namque* oferint al monarca un contingent d'homes que s'hauria de pagar amb els recursos en principi assignats als 300 cavalls ja esmentats. En concret, el Consell estudià la viabilitat d'enviar-li 2.000 homes durant un mes, el salari dels quals, calculat en 60.000 s.b., provindria dels impostos aprovats el gener anterior.⁸⁸⁴ Però la mobilització d'efectius al Principat fou poc reeixida i aquest fet, juntament amb la caiguda de Lleida, empenyé al rei a negar-se a signar la redempció de l'usatge.⁸⁸⁵ El refús motivà que el Consell i la Diputació reprenguessin les negociacions iniciades dies abans entorn a la proposta que tant els barcelonins com la resta de catalans haguessin de pagar certa quantitat per tal de poder soldejar de forma permanent 1.000 homes a cavall i 1.000 de peu, amb un objectiu molt clar: *que quescuna condició de persones reposadament puixen fer son exercici e algú no sia forçat de anar en la guerra ne trametre-y, mas pagant lo que-n vendrà a sa part sia delliure*.⁸⁸⁶ Finalment, el 24 de juliol la Diputació va presentar al municipi l'oferta de

⁸⁸² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 156v-157r, 19-XI-1464.

⁸⁸³ Sobre la convocatòria del *Princeps namque* de 1464, vegeu l'apartat 5.3.1.1.

⁸⁸⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 121v, 27-V-1464.

⁸⁸⁵ Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 542-43; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 132v-133r, 20-VII-1464. A més a més, Pere argumentà la seva negativa dient que malgrat la caiguda de Lleida en mans enemigues, calia defensar Cervera (Muxella Prat, 543).

⁸⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 131r-131v, 15-VII-1464. La falta d'efectius de cavalleria va ser un problema per al bàndol contrari a Joan II durant tota la guerra. Ja el maig de 1463, per exemple, es creà una comissió conjunta del Consell i la Diputació per "pensar e investigar com se hauran rocins, o per comprar o a sou, per subvenir a les necessitats de la guerra qui és en lo Principat", i al llarg del conflicte

fer els pagaments acordats mitjançant una subvenció general en la qual haurien de contribuir els membres dels tres braços, cosa que fou aprovada dos dies després.⁸⁸⁷ A canvi de les tropes soldejades amb els diners del nou tribut, el monarca es comprometia a no tornar a invocar el *Princeps namque*.⁸⁸⁸

Des de llavors i fins el novembre següent, mes en què el tribut entrà en vigor, el Consell i la Diputació van discutir els detalls de la ja oficialment coneguda com a subvenció dels cavalls:⁸⁸⁹ es recaptaria durant tant de temps com els diputats i el Consell del Principat per una banda, i el govern de la ciutat per l'altra, consideressin oportú; tots els diners s'haurien de dur des de les ciutats i viles que exercien de caps de vegueria fins a la Taula de Canvi de Barcelona, on s'ingressarien al compte dels diputats, i no se'n podria retirar cap quantitat sense el consentiment dels representants d'ambdues institucions. Segons aquestes acordaren el 17 d'agost, diverses persones s'encarregarien d'anar per tot el territori català per *conduhir e dar expedicio a la dita subvenció*, obtenint a canvi 1 florí d'or diari per cap.⁸⁹⁰

L'octubre d'aquell any es decidí que la subvenció es recaptaria per mitjà d'una talla, a raó de 13 s.b. mensuals per foc, però aviat es considerà que aquesta quantitat era *intolerable als poblats en dit Principat, màxime atesa la gran torbació que per causa de la guerra vuy és en tots los negocis*, de forma que es rebaixà a 10 s.b.⁸⁹¹ S'esperava així obtenir un total de 200.190 s.b. anuals, dels quals 59.530 s.b. provindrien dels 5.952 focs barcelonins (vegeu Taula 39).⁸⁹²

es van prendre diverses mesures per intentar solucionar aquesta mancança (AHC B, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 167r, 28-V-1463; Bofarull i de Sartorio, *CODOINACA*, 1862, XXIII: 298).

⁸⁸⁷ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 133v, 24-VII-1464, i f. 134v, 26-VII-1464. La deliberació de la Diputació, del dia 23 de juliol, on es parla de 400 homes d'armes i 600 genets, es pot trobar a Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXIV (Barcelona, 1863), 29-30.

⁸⁸⁸ A una reunió del 26 d'octubre de 1463, en què participaren els diputats, els consellers de Barcelona i les seves respectives comissions, es digué que "poch valrie haver ordonada la dita exaccio o subvencio la qual fan de mera liberalitat e no que hi fossen tenguts si la exequcio de aquella ere impedita o perturbada (...) Item si lo dit Senyor Rey durant la dita exaccio o subvencio convocara o convocar fara les gents del dit Principat per virtut del usatge Princeps namque o sacramentals o hosts generals de universitats. (...) En quascun dels casos dessus dits segons demunt son especificadament designats si e on se seguesquen e en cas de contrafaccio no eren tornats a loch e al primer stament la dita exaccio o subvencio haje cessar e sie haguda per no feta" (Bofarull i de Sartorio, XXIV: 43-46).

⁸⁸⁹ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 152r-156v, 19-XI-1464. En el memorial presentat aquell dia s'anotà que el 7 d'agost es digué que l'exacció serviria per mantenir 1.400 homes a cavall i alguns peons, mentre que sis dies més tard s'especificà que serien 400 homes d'armes, 400 patges i 600 genets i homes de peu. Això és, efectivament, el que apareix descrit a les actes de les reunions celebrades per la Diputació i el Consell dits dies (Bofarull i de Sartorio, XXIV: 33-36).

⁸⁹⁰ Bofarull i de Sartorio, XXIV: 36.

⁸⁹¹ Aquesta informació també apareix a Bofarull i de Sartorio, XXIV: 36-40.

⁸⁹² Safont proporcionà al seu dietari més informació sobre els focs de Barcelona. Segons el recompte que ell mateix féu el juliol d'aquell any, ja que es trobava "desijós de saber ab veritat quants focs ha en la

Taula 39: Previsions de recaptació de la subvenció dels cavalls (1464)

Territori	Nombre de focs	Recaptació esperada (13 s.b./foc)	Recaptació esperada (10 s.b./foc) ⁸⁹³
Barcelona	5.952	77.375 s.b. ⁸⁹⁴	59.530 s.b.
Tortosa	2.250	29.250 s.b.	22.500 s.b.
Vic, Osona i el Bages	2.192	28.496 s.b.	21.920 s.b.
Llobregat i Penedès	2.613	33.969 s.b.	26.120 s.b.
Vallès, Maresme i vescomtat de Cabrera	2.512	32.676 s.b.	25.120 s.b.
Empordà, Pallars Jussà i Sobirà	4.500	58.500 s.b.	45.000 s.b.
TOTAL	20.019	260.266 s.b.	200.190 s.b.

És evident que per posar en marxa aquest sistema es requeria una estructura que no podia idear-se ni construir-se d'un dia per l'altre. Per aquest motiu, l'1 de novembre de 1464, el mateix dia en què s'iniciava la recaptació de la nova subvenció dels cavalls, els diputats, els consellers i les seves respectives comissions van acordar que el comte de Prades, Jaume Ros, Galceran Carbó i Valentí Gibert manllevessin de *singulars persones* fins a 60.000 s.b., que haurien de servir per pagar el sou de tots aquells que s'anessin allistant per formar part d'aquesta força de 1.400 homes.⁸⁹⁵ Els diners prestats es tornarien gràcies a les quantitats obtingudes per via de la nova subvenció. Els responsables d'aquesta tasca degueren tenir èxit, ja que sis dies després es decidia entregar 40.000 s.b. de la flamant exacció a Bartomeu Ferrer, regent dels comptes de la Diputació, per tal que pagués els primers salaris dels *acordats*.⁸⁹⁶ Les retribucions es fixaren en 24 florins corrents –264 s.b.– mensuals per home d'armes amb patge i cavall amb cobertes, 22 florins –242 s.b.– si el cavall no anava encobertat i 12 florins –132

present ciutat de Barchinona”, la capital comptava amb 7.160 focs habitats. Tanmateix, en la talla feta el novembre no s'inclouren les persones més pobres, de forma que només havien de pagar els dits 5.952 focs (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 194-95, 197, part d'aquesta informació és mencionada per Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 545-46).

⁸⁹³ Aquestes dades ja van ser recollides per Muxella Prat, 545.

⁸⁹⁴ S'han mantingut les xifres que apareixen al document, malgrat que en alguns casos, com aquest, és evident que no estan ben calculades o que l'escrivà cometé un error: segons els focs assignats a Barcelona, la recaptació hauria de ser 77.376 s.b., a 13 s.b. per foc, o 59.520 s.b., a 10 s.b. per foc.

⁸⁹⁵ Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1863, XXIV: 47-49. A l'acta del 19 de desembre s'anotà que la quantitat demanada en préstec resultava insuficient, de manera que s'autoritzava a la comissió anteriorment designada a que obtinguessin 20.000 s.b. emprant el mateix sistema (Bofarull i de Sartorio, XXIV: 64-65).

⁸⁹⁶ Bofarull i de Sartorio, XXIV: 49-50. A través de notícies posteriors sembla deduir-se que el dia 2 de desembre ja es van presentar a les autoritats competents 223 homes d'armes (Bofarull i de Sartorio, XXIV: 61).

s.b.– si es tractava d'un *caveller de la gineta*.⁸⁹⁷ Per als homes a peu, el salari eren 5 florins –55 s.b.– en cas que comptessin amb una cuirassa i 4 florins –44 s.b.– si no en tenien.⁸⁹⁸

Malgrat l'aparent èxit inicial, la recaptació d'una talla no era mai una tasca senzilla. El 6 de desembre es publicà una crida ordenant a tothom que pagués al seu cinquantener la subvenció dels cavalls *segons la tatxa a ells feta*.⁸⁹⁹ També s'establí que els encarregats de la col·lecta havien de responsabilitzar-se d'ingressar cada dissabte a la Taula de Canvi tot allò rebut. Però resulta evident que les necessitats bèl·liques del Principat toparen de ple amb la poca predisposició dels habitants de Barcelona a pagar. Entre els mesos de gener i abril de 1465 proliferaren les demandes del Consell fetes tant als contribuents com als cinquanteners perquè satisfessin el que devien.⁹⁰⁰ Era innegable que el sistema no funcionava, motiu pel qual fou necessari replantejar-lo poc després ser instaurat.

1465: la fàbrica de naus i els canvis en la subvenció dels cavalls

Abans de començar a comentar els principals canvis en les imposicions al llarg de 1465, voldria esmentar un dels fets que s'hi relacionen esdevinguts durant el període de la guerra més curiosos: la “lluita” sostinguda aquell any contra el Consell pel genovès Cristòfol Centurió, que demanava ser exempt del pagament d'impostos a la Ciutat Comtal.⁹⁰¹ No era una petició sense fonament. Tal com s'explica a l'acta de la mateixa

⁸⁹⁷ La cavalleria a la geneta era cavalleria lleugera. Segons es queixaven el Consell i la Diputació al rei el gener de 1465, hi havia homes a cavall que en prendre el seu sou cometien diversos fraus, com ara rebre'l dues vegades amb una mateixa muntura o prendre “sou de home darmes e esser genetari” (Bofarull i de Sartorio, XXIV: 79). Sobre l'organització de la cavalleria durant la guerra civil catalana, vegeu Junyent Molins, «Quan la terra lluita. El govern i l'organització militar dels exèrcits del Principat de Catalunya durant la Guerra Civil Catalana del segle XV».

⁸⁹⁸ Inicialment s'establí que els salaris es pagarien a la Casa del General, cosa que no agradà a Pere de Portugal, el qual demanà que es donessin “a la casa del Racional del seu Rey al palau”. La Diputació i el Consell van enviar-li una ambaixada per fer-lo canviar d'opinió, però finalment ells mateixos van acabar veient que la Casa del General resultava inadequada, entre altres motius perquè no tenia espai suficient davant com per veure bé els cavalls, de forma que es va acabar proposant que el pagament es fes en un dels portals de la ciutat (AHC, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 147r-148r, 12-XI-1464, f. 151r, 17-XI-1464, i f. 156r-157r, 19-XI-1464; Bofarull i de Sartorio, *CODOINACA*, 1863, XXIV: 50-54, 56-58).

⁸⁹⁹ AHC, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 52v-53r, 6-XII-1464.

⁹⁰⁰ AHC, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 56r-59r, 4-I-1465 a 27-IV-1465. L'agost de 1465 encara es publicà una altra crida dient que tothom qui devia diners de la recaptació de novembre a abril els pagués immediatament (AHC, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 64r, 31-VIII-1465).

⁹⁰¹ AHC, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 7v-8v, 19-IV-1465. Cristòfol Centurió o Cristoforo Centurione fou un mercader genovès instal·lat a Barcelona, conegut per ser un dels prestadors de Pere de Portugal i per la seva participació en l'abastament de gra de la capital catalana. Probablement es tracti del personatge homònim documentat a la dècada de 1490 (Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 59, n. 38; Arcadi Garcia i Sanz i Maria Teresa Ferrer i

reunió de l'assemblea, *en lo passat los genovesos residents en Barchelona eren franchs e immunes de pagar imposició en la present ciutat, per quant los cathalans per lo semblant en Gènova n'eren franchs*. A més a més, dos anys abans el Trentenari ja havia hagut de gestionar una petició similar quan els genovesos havien pretès deixar de pagar el dret del vi.⁹⁰² Ara bé, Centurió devia uns 16.000 s.b. en concepte d'imposicions, una xifra gens menyspreable.⁹⁰³ Després que la qüestió es derivés al Consell de Cent, que ho passà de nou al Trentenari, aquest escollí una comissió perquè se n'encarregués.⁹⁰⁴ La decisió, presa poc més de dues setmanes després, fou clara i taxativa: *sobre la imposició demanada al dit Christòfol Senturió, lo dit Concell del-libera e conclós ésser pagada íntegrament, segons li és demanada*.⁹⁰⁵

Deixant ara de banda les reclamacions de Centurió, l'any 1465 trobem dues iniciatives fonamentals a Barcelona en l'àmbit de la fiscalitat: l'aprovació d'augment de determinades taxes per a la fàbrica de naus i la substitució de l'impost directe de la subvenció dels cavalls per un conjunt d'impostos indirectes. Vegem amb més detall el context que motivà aquests nous canvis i en què consistiren ben bé.

a) Les empreses navals

El Consell i la Diputació no només van treballar freqüentment per soldejar tropes terrestres, sinó que des de ben aviat va ser notori l'esforç comú també en la guerra naval. Ja al *Testament* dels consellers de 1462 es recordava a l'executiu entrant que calia reclamar als diputats 13.800 s.b. que devien al municipi per haver emprat la nau de Melcior Mates durant vint-i-tres dies, llogada per la ciutat per 18.000 s.b. que aquesta ja

Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, vol. II, Treballs de la secció de filosofia i ciències socials, VII (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1983), 642-46, 661-62).

⁹⁰² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 9r, 6-VIII-1463.

⁹⁰³ Tot i que a la documentació no es menciona, és possible que el tracte diplomàticament poc clar entre Gènova i els súbdits de Pere de Portugal estigués lligat a la reclamació presentada per Centurió. La relació de Gènova i el bàndol contrari a Joan II s'anà tensant i destensant al llarg de tot el conflicte, sobretot en relació amb al monarca del moment. Un bon exemple d'aquesta situació el trobem el desembre de 1462, quan els consellers s'adreçaren per carta a Enric IV de Castella –enviant-ne també una còpia a la seva esposa, Joana de Portugal– explicant-li que unes naus genoveses n'havien capturat una d'un mercader barceloní, malgrat que Castella i Gènova estaven en pau. Tenien clar que ells, “per la felicíssima successió e senyoria de vostra altesa, hajam ésser conformes ab aquella e tractar per amichs los dits jenovesos, segons aquells són tractats en vostres regnes e terres”, i per tant demanaven que intercedís perquè els de Gènova fessin el mateix. Ara bé, tot i les aparents bones intencions, li notificaven que ja havien respost a la captura de la nau catalana prenent certes robes genoveses (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 13v-14r, 2-XII-1462).

⁹⁰⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 10v-11r, 25-IV-1465, i f. 12v-13r, 27-IV-1465.

⁹⁰⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 14v-15r, 15-V-1465.

havia pagat.⁹⁰⁶ Seguidament, el desembre de 1462 la Diputació proposà que les decisions sobre l'armament i desarmament de les galeres sotils fossin preses per l'abat de Montserrat, el comte de Pallars i Francesc Llobet, membres de la Diputació, juntament amb persones escollides pel Consell, si bé sense haver-ho de referir a aquest.⁹⁰⁷ El Trentenari i la Setzena no van acceptar-ho, però, sinó que van respondre demanant que les galeres es desarmessin, desentenent-se de qualsevol despesa que poguessin generar. Aquesta és una de les poques ocasions en què veiem l'assemblea municipal negant-se a aprovar automàticament les deliberacions del General que li eren trameses, com era habitual.⁹⁰⁸ Ara bé, aquest desencontre no aturà la col·laboració de la Diputació i el consistori en l'àmbit marítim.

Dos mesos després, el febrer de 1463, la Diputació va suggerir armar durant un mes la galera sotil patronejada per Rafel Julià amb l'objectiu de custodiar la costa, el qual rebria a tal efecte 7.000 s.b. pagats a mitges per dita institució i el Consell.⁹⁰⁹ El govern municipal, però, va considerar que seria millor augmentar la quantitat a 8.000 s.b., facilitant d'aquesta forma que la galera pogués comptar amb 60 homes. Dos dies després, el General va presentar una segona proposta, segons la qual als 7.000 s.b. inicials se n'hi podrien afegir 1.000 més, cosa que el Consell aprovà.⁹¹⁰ El maig de 1463

⁹⁰⁶ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 414. La Diputació degué trigar molt en satisfer el deute, ja que al *Testament* de 1479 els consellers sortints encara el mencionaven, fixant-lo, però, en una xifra inferior: 10.800 s.b. (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1479, f. 5r).

⁹⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 91v-92v, 26-XII-1462; Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1862, XXIII: 196.

⁹⁰⁸ Menys d'un any després la Diputació va veure de nou com el Consell rebutjava dues de les seves deliberacions, consistent la primera en la proposta de vendre una de les naus que s'estaven construint a les drassanes de Barcelona a l'ardiaca per tal de destinar els diners obtinguts de la venda a fer una altra galera, i la segona en prestar durant un any la galera patronejada per Bernat Sapila a Francesc de Pinós un cop se n'hagués fet l'estima. Dies després, davant la insistència de la Diputació, el Consell aprovà el primer punt, però seguí desestimant el segon (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 44v-45r, 17-X-1463, i f. 46v-47v, 23-X-1463).

⁹⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 124r-124v, 23-II-1463; Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1862, XXIII: 232.

⁹¹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 125r-125v, 25-II-1463; Bofarull i de Sartorio, XXIII: 234. El pagament de la part del municipi es féu aquell mateix dia. Deuria ser una empresa reeixida, ja que tres mesos després la Diputació i el Consell van acordar pagar a mitges un altre mes els 8.000 s.b. necessaris perquè la galera patronejada per Julià seguís amb les seves activitats (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 291-92; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 158r-158v, 11-V-1463; Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1862, XXIII: 280. Potser es tracta del pagament de 4.000 s.b. que apareix a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 300). No deuria ser la mateixa galera, però, ja que a l'abril Rafel Julià va comunicar al Consell que la seva embarcació necessitava ser reparada, de forma que se li prestà la galera de Santa Eulàlia, si bé rebé com a paga la mateixa quantitat. El setembre d'aquell any les dues institucions es van tornar a posar d'acord per proposar a Nicolau Julià, germà de Rafel, que emprés la galera d'aquest que es trobava a la platja de Barcelona per guardar les costes, a canvi d'una quantitat no especificada pagada per ambdues

trobem com a mínim dues altres col·laboracions en l'àmbit naval entre tots dos organismes. Segons documenta Sobrequés, el dia 2 d'aquell mes el municipi va prestar a la Diputació 8.000 s.b. perquè els destinés a dues galeres que s'estaven armant en aquell moment per afegir-se a les de la ciutat, amb el propòsit de capturar quatre embarcacions franceses que es dirigeixen cap a Tarragona.⁹¹¹ El dia següent, les comissions designades pel Consell i el General es reuniren per aprovar que fos aquest últim l'encarregat de pagar les quatre galeres enviades rere les dels francesos i, a més a més, es proposà d'armar-ne encara una altra perquè s'hi afegís.⁹¹² Passats uns dies, el Trentenari i la Setzena van decidir demanar a la Diputació que una de les seves galeres, que acabava d'arribar a la ciutat des de Cartagena, acompanyés l'armada barcelonina que s'havia de dirigir a València, cosa que s'aprovà.⁹¹³

Ara bé, deixant de banda aquests exemples, que malgrat la seva rellevància no deixen de ser força puntuals, va ser a partir de 1465 que el General i el Consell van endegar una empresa naval conjunta més important i ambiciosa. El gener d'aquell any van pactar la consecució entre ambdós organismes de 140.000 s.b. que s'haurien de destinar exclusivament a la construcció de naus.⁹¹⁴ D'aquesta quantitat, la Diputació s'encarregaria de 60.000 s.b.⁹¹⁵ i el Consell i el pariatge –el Consolat de Mar– dels 80.000 s.b. restants, dels quals el municipi acordà que li pertocaven 60.000 s.b.⁹¹⁶ Pocs dies més tard, el Trentenari va aprovar un memorial on s'establien les mesures per obtenir la part assignada a Barcelona, que incloïen increments en alguns impostos

institucions (AHC B, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 144r, 14-IV-1463, i f. 150v-151v, 25-IV-1463; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 2: 296; AHC B, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 34r-34v, 28-IX-1463).

⁹¹¹ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 298.

⁹¹² AHC B, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 154r, 4-V-1463; Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1862, XXIII: 273.

⁹¹³ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 157v, 10 i 11-V-1463; Bofarull i de Sartorio, 282. L'objectiu de l'armada era interceptar la galiassa de Joan Berenguer Torà i les vuit fustes que l'acompanyaven direcció a València, segons els informes d'un patró anglès que les havia vistes a Sardenya. Torà va col·laborar en una de les defeccions més sonades dels primers mesos de la guerra, en ser el propietari de l'embarcació amb la qual la nit del 7 al 8 de gener de 1463 va fugir, entre d'altres, el diputat Bernat Saportella, qui crearia la Diputació reialista a Tarragona. Des de llavors, els esforços per trobar-lo van ser incessants (AHC B, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 156v-157r, 10-V-1463).

⁹¹⁴ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 185r-185v, 18-I-1465.

⁹¹⁵ Els 60.000 s.b. que havia d'aportar la Diputació s'obtinrien gràcies a un nou augment de la bolla, aquest cop de 6 d.b. per lliura –2,5%–, i del dret de les entrades i eixides.

⁹¹⁶ El dret del pariatge era un impost sobre les naus i les mercaderies establert pel Consolat de Mar de Barcelona en 1401, inicialment per un període màxim de tres anys, si bé s'acabà prorrogant i encara es percebia en temps de Joan II. Des de 1394 ja existia, però, el *dret de la malla*, que implicava el pagament de 0,5 d.b. per ll.b. de les mercaderies de catalans i forasters. Sobre el pariatge, vegeu Elena Maccioni, *Il Consolato del mare di Barcellona. Tribunale e corporazione di mercanti (1394-1462)*, IRCVM-Medieval Cultures 8 (Roma: Viella, 2019), 57-71, 123-82.

municipals (vegeu Taula 40).⁹¹⁷ En molts casos, es tractava simplement del restabliment dels augments aprovats i posteriorment eliminats l'any anterior per finançar els 300 cavalls dels que ja s'ha parlat.⁹¹⁸

Taula 40: Imposicions modificades per a la fabricació de les naus (1465)

Imposició	Augment	Recaptació esperada
Farina	consum: + 3 d.b. / quintar de farina	28.000 s.b.
	comercialització: + 4 d.b. / quartera de forment	27.000 s.b.
	+ 2 d.b. / quartera d'altres cereals i llegums	
	+ 4 d.b. sobre els flequers	
Vi	+ 1,5 d.b. / somada de verema	9.000 s.b.
	+ 3 d.b. / somada de vi	
Llenya	+ 1 d.b. / quintar de llenya	8.000 s.b.
	+ 4 d.b. / quintar de carbó	8.000 s.b.
TOTAL		86.000 s.b.

Segons la previsió feta pel Trentenari, el clavari ingressaria 86.000 s.b. en un any, però s'establí que passats 9 mesos, temps suficient per obtenir els 60.000 s.b. acordats, els impostos extraordinaris s'eliminarien. Tanmateix, això no pogué complir-se. El desembre de 1465, un cop acabat el període teòric de vigència dels drets, el Consell de Cent els tornà a imposar per continuar pagant naus i, a més a més, comprar forment, ja que els diners obtinguts per via de les imposicions convencionals habitualment destinades a tal efecte no resultaven suficients.⁹¹⁹

Aquests ingressos es documenten encara durant els primers mesos de 1468, tot i que al llarg de la guerra van tenir usos diferents als inicialment estipulats. De fet, si comparem l'apartat dels ingressos de les imposicions de les naus i el de les despeses fetes amb els diners que se n'obtingueren segons els llibres de clavaria del període

⁹¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 186r-186v, 22-I-1465.

⁹¹⁸ Es mantenien els augments decretats en 1464 sobre la comercialització de la farina, el quintar de llenya i el de carbó, mentre que els del consum de la farina i els del vi disminuïen. Despareixien del tot els del vi foraster i el del sac de carbó de ferrer.

⁹¹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 64v-65r, 17-XII-1465, i 65v-66r, 18-XII-1465. La decisió de tornar a imposar els drets de les naus vingué motivada pels comentaris dels administradors de la Taula de Canvi. Aquests es queixaven que amb l'assignació feta als consellers de 220.000 s.b., amb els quals es pagaven les ajudes per a compra de forment, no n'hi havia prou, ja que, de fet, amb els impostos habituals que hi estaven adjudicats ni tan sols s'arribava als 160.000 s.b. Els drets de les naus, doncs, eren necessaris per poder cobrir aquestes carències i seguir pagant les subvencions de gra. També la Diputació va veure's forçada a allargar els drets per a la fàbrica de naus més enllà del que s'havia previst inicialment. El juny de 1466 el Consell de Cent va aprovar la proposta del General de vendre 40.000 s.b. censals per tenir diners per al socors de Tortosa, assignats sobre el drets de les naus, que s'haurien de suprimir un cop tornat el préstec (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 93v, 20-VI-1466).

1465-1468, resulta evident que el destí de gran part d'aquestes quantitats és poc clar. Tots els anys les sortides van ser notòriament inferiors a les entrades i, de fet, en cap cas es mencionen préstecs per a l'obtenció de forment.⁹²⁰ Per tant, resulta evident que els diners s'empraren en altres assumptes sense fer-ne una consignació particular al compte del clavari específicament creat per a la comesa, sinó anotant-los en les despeses globals. Només en alguns casos, com en el de dos pagaments satisfets l'any 1467 per construir una palissada, sabem l'ús que se'n va fer.⁹²¹ El gran canvi en els drets de la subvenció de les naus havia de produir-se la tardor de 1467, quan es negocià la possibilitat que el producte d'aquests servís per compensar els minvats ingressos del dret de la bolla, com s'ha vist cedit per la Diputació al municipi. Ara bé, sembla que això no arribà a concretar-se.

Més enllà de la subvenció de les naus, val la pena recordar que en 1465, el mateix any que el Consell i la Diputació van aprovar la creació de les exaccions suara esmentades, el consistori va accedir també a la decisió del General de pagar a mitges el sou que reclamava Francesc Salelles per haver vingut cap a Barcelona amb la seva nau l'octubre de 1463, tot seguint la petició formulada pel Principat i la Ciutat Comtal.⁹²² Poc després, un cop vençudes les reticències del Trentenari, el consistori va acceptar contribuir en el pagament dels 300 florins necessaris per a la reparació de la nau de Melcior Mates, personatge mencionat a l'inici d'aquest apartat.⁹²³ Un any més tard, trobem la Diputació, el Consell del Principat i el de la ciutat per una banda, i cinc mercaders i patrons de nau per l'altra signant uns capítols relacionats amb l'armament

⁹²⁰ És probable que les despeses fetes amb els diners procedents d'aquests impostos es consignessin a l'apartat de salaris ordinaris i despeses extraordinàries, on es trobaven habitualment aquest tipus de pagaments, ja que, de fet, els nous impostos no deixaven de ser un complement als drets ordinaris preexistents (carn, llenya, pellisseria, pes, greix i armes) que servien per subvencionar les compres de forment.

⁹²¹ Ambdós pagaments, rebuts per tres fusters, foren de 866 s. 8 d.b. El juliol de 1467 el Consell aprovà el soldeament de 500 homes, que havia de pagar-se amb diners dels drets de les naus. Tanmateix, no sabem si això es dugué a terme, ja que no se'n té cap altra notícia ni hi ha cap despesa que s'hi relacioni a la clavaria del primer semestre de 1467 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 149r-149v, 5-II-1467 i 11-V-1467; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 29v, 10-VII-1467).

⁹²² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 4r-4v, 8-III-1465. Es digué que això seria l'únic que se li pagaria, "imposant, emperò, scilenci perpetua en altre fet del qual ha supplicat, ço és, de la pèrdua de la sua nau e de la detenció feta de aquella per qualsevulla temps en la vila de Sanct Ffeliu e en altres parts". Tres dies després trobem el pagament que corresponia a la ciutat, de 1.936 s. 8 d.b., fet pel clavari a Salelles en concepte de vint-i-tres dies, calculats a raó de 5.000 s.b. per mes (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 92v, 11-III-1465).

⁹²³ La reparació de la nau era d'importància cabdal, donada la manca d'embarcacions que hi havia al Principat: "la qual nau, a causa de molta aygua que fa, no és per navegar, ans convindria ésser desfeta si degudament no era adobada, en no poch dan dels dits Principat e Ciutat, com a present no hich haje còpia de naus" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 7v-8v, 19-IV-1465, i f. 14v, 15-V-1465).

d'unes naus.⁹²⁴ Es tracta només d'algunes de les múltiples notícies que es poden localitzar en les fonts municipals sobre les col·laboracions entre la capital i el General en l'àmbit marítim durant la guerra. Com veurem en tractar els canvis en la fiscalitat aprovats en 1469, no foren les últimes.

b) La subvenció dels cavalls

Tornem altre cop a 1465, quan les dificultats per cobrar puntualment la subvenció dels cavalls acordada l'any anterior havien esdevingut un problema de primer ordre per al Consell. La resposta a aquesta situació arribà l'abril de 1465 de mans de l'estament dels menestrals. Aquest va presentar a l'assemblea una proposta segons la qual en endavant la subvenció s'hauria de pagar amb els diners comuns de la Taula de Canvi prèvia assignació d'alguns impostos, *a ffi que cessants exequions e moltes vexacions que a present se fan als poblats en la dita ciutat*.⁹²⁵ L'assemblea deuria considerar-ho un bon suggeriment, ja que menys d'un mes després va aprovar que a partir de l'1 de juny la subvenció deixés de ser recaptada directament i que fos substituïda per un seguit d'imposicions no especificades.⁹²⁶ Boscà anotà al seu *Memorial històric* que des de llavors els drets dels cavalls eren *lo dessetè de totes vitualles, ço és blats, carn, vin e oli*, però aquesta informació sembla ser només parcialment correcta.⁹²⁷

Malgrat que als registres de *Deliberacions* en cap moment s'especifica quines van ser ben bé les taxes afectades, als d'imposicions sí que es proporcionen més detalls. Per una banda, deixen constància de la designació de tres persones perquè s'encarreguessin d'anar pels quaters de la ciutat –Santa Anna, Sant Nicolau, Framenors i Sant Daniel– recaptant el dret del vi tal com es feia anteriorment.⁹²⁸ Per determinar què havien d'exigir, s'ajudarien dels manifestes de la verema i el vi, és a dir, el del llibre de mar, on apareixia tot allò que s'entrava a la ciutat tant per via marítima com terrestre, i el del llibre de la Plaça, on es consignava la verema que s'hi havia venut. Tot allò rebut ho haurien d'ingressar dos cops per setmana a la Taula de Canvi, i s'acordà també

⁹²⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 113v-114r, 24-VII-1466.

⁹²⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 8r-8v, 19-IV-1465.

⁹²⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 15v-16r, 16-V-1465, i f. 16v-17r, 22-V-1465. Ja s'ha explicat anteriorment que uns dies després el Consell va augmentar els salaris d'alguns dels càrrecs municipals per compensar-los l'increment de feina que els suposarien els nous impostos. Així, els dos racionals i el seu escrivà rebrien cadascun 400 s.b. anuals més, dels quals 200 s.b. es pagarien amb diners procedents del dret de la bolla assignat per la Diputació al municipi, i el clavari 500 s.b. S'establí que en abolir-se els drets els salaris tornarien al seu valor anterior (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 20v, 31-V-1465).

⁹²⁷ Boscà, *Memorial històric*, 94.

⁹²⁸ *AHCB*, 1C.VI, *Imposicions*, 16, f. 61r-62v i f. 68v, 31-V-1465.

l'eliminació dels responsables de prendre els butlletins al portal, tasca que passava a ser competència dels portalers. Ara bé, en què consistien exactament les noves tarifes? Per respondre a aquesta pregunta ens hem de traslladar al final de la guerra, moment en què els impostos afectats per la subvenció dels cavalls van ser modificats.⁹²⁹ Gràcies a això, podem saber que, com a mínim la tardor de 1472, el que calia pagar per la imposició del vi era el que apareix resumit a la Taula 41.

Taula 41. Tarifes sobre el vi i la verema de la subvenció dels cavalls (1465)

Producte	Taxa (per somada)
Vi vermell	2 s. 6 d.b.
Vi blanc	7 s. 6 d.b. ⁹³⁰
Vi grec i malvasia	7 s. 6 d.b.
Verema vermella (mul)	[1 s.b.]
Verema vermella (ase)	[0,5 d.b.] ⁹³¹
Verema blanca (mul)	[2 s. 6 d.b.]
Verema blanca (ase)	[2 s. 7 d.b.]
Verema grega (mul)	[3 s. 9 d.b.]
Verema grega (ase)	[2 s. 0,5 d.b.]

Les tarifes afegides sobre el vi i la verema eren força oneroses, i en alguns casos arribaven a duplicar l'impost original. Ara bé, desgraciadament per als contribuents barcelonins, amb els canvis aplicats sobre aquests productes no n'hi havia prou. Com ja recollí Boscà, també s'havia de pagar al tresorer municipal una dissetena part –un 5,88%– de tots els forments, civades, blats i llegums.⁹³² Segons sembla intuir-se de la informació continguda en els llibres d'imposicions, aquest dret tenia dues vessants: per una banda gravava l'entrada de cereal a la ciutat tant per terra com per mar i per l'altra la seva comercialització. Pel que fa a la primera, s'assenyala que si dits productes arribaven a Barcelona per via terrestre només podien introduir-se pel portal Nou i el de Sant Antoni, on s'ubicaria una persona responsable d'anar anotant tot allò que hi anés passant.⁹³³ L'impost gravava tot cereal i llegum entrat i posteriorment venut o consumit a la ciutat amb les tarifes detallades a la Taula 42, restant-ne exempts tots els grans, *de*

⁹²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 121r-123r, 27-XI-1472.

⁹³⁰ Si tenim en compte la quantitat total (vegeu Taula 47), és evident que aquesta xifra es tracta d'un error. És possible que en realitat l'augment que suposava la subvenció dels cavalls fos de 3 s. 11 d.b.

⁹³¹ Segurament es tracta d'un error.

⁹³² Sembla clar que aquesta taxa és la mateixa que l'any 1465 és denominada del dissetè per quartera, pel receptor de la qual s'establí un salari de 880 s.b. arran del rebuig a exercir el càrrec d'un tal Casanoves. De ben segur es tracta d'un mercader de nom Joan que l'any anterior havia estat escollit *capser* del dret dels forments, civades i llegums (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 22r-22v, 14-VI-1465, i f. 22v-23r, 15-VI-1465; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 103r-104r, 28-II-1464).

⁹³³ *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 16, f. 67r-68r, 31-V-1465. A canvi, rebria un salari de 800 s.b.

*qualsevol spècia sien, qui per recullita són meses en la present ciutat.*⁹³⁴ Si s'escollia pagar-lo en espècie, s'hauria d'entregar un quartà per cada quartera, que es guardaria a una botigueta o pallol amb *tencadures diverses*. Les claus de l'edifici estarien en mans de Manel Espuny, un dels encarregats de la recaptació dels drets de la subvenció dels cavalls, i del responsable del llibre del cabeçatge.

Taula 42. Tarifes del dret de l'entrada de blats (1465)

Gra	Taxa per quartera
Forment	1 s. 2 d.b.
Ordi	8 d.b.
Mestall	11 d.b.
Civada	6 d.b.
Llegums	9 d.b.

Pel que fa a la tarifa que gravava la comercialització, incidia directament en el mesuratge de la quartera o dret de cóps. Segons explica Orti, aquest afectava els cereals, les llegums, els fruits secs i la sal, i al segle XV era satisfet pels venedors a raó d'un quart de cóp per quartera venuda pels ciutadans de Barcelona i mig cóp pels que no ho fossin, si bé n'estava exempt el cereal procedent de collites i rendes de barcelonins o aquell venut en arribar a la ciutat directament als consumidors. Els càlculs es feien sobre una quartera de 17 cóps.⁹³⁵ Un cop contrastada la informació continguda als llibres d'imposicions i a les actes del Consell, es pot afirmar que al responsable d'aquest impost també se l'anomenava *receptor de les capsas de mar*.

En què consistien els canvis aplicats l'any 1465? En primer lloc, sembla que la quartera es reduí de 16 a 15 cóps.⁹³⁶ Així doncs, aparentment en algun moment anterior ja s'havia disminuït respecte als 17 cóps documentats per Orti. La satisfacció del dret consistia en l'entrega per part del venedor al comprador d'un cóp per cada quartera, tal

⁹³⁴ Per tal d'evitar frauds, s'ordenà que en endavant tothom que volgués introduir forment i altres productes per via de "recullita" hauria de dirigir-se, ja fos en persona o mitjançant un delegat, a la Plaça del Blat i prendre un albarà de Manel Espuny o algú altre que hi estigués assignat, on constarien el número de quarteres que es volien entrar. Dita cèdula seria posteriorment entregada al portal. El mateix sistema s'empraria per treure de nou el gra de la ciutat, ja que en cas contrari el contrafaent hauria de pagar una multa de 60 s.b. Com és sabut, el dret de recollita permetia el refugi en un lloc determinat en temps de guerra.

⁹³⁵ El nom del dret feia referència a la mateixa mesura de capacitat (Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 434-35; Alsina i Català, Feliu i Montfort, i Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, 142-43).

⁹³⁶ Així s'indica al llibre d'imposicions, si bé en una entrada que apareix cancel·lada. Tanmateix, al foli següent es parla de "la disminució feta de la dita quartera", de manera que sembla que l'únic que es cancel·là fou el responsable de l'impost, no la resta de decisions preses al respecte (AHCB, 1C.VI, Imposicions, 16, f. 70r-71v, 5-VII-1465).

com ja es feia anteriorment, i el pagament al recaptador pertinent d'una dissetena part d'allò venut. D'aquesta fracció, doncs, provenia el nom amb el qual fou conegut durant els anys següents l'impost. Per tal de controlar totes les vendes, hi hauria tres persones a la plaça anotant-les en dos llibres, un dels quals s'entregaria al col·lector diàriament perquè tingués constància del que havia de reclamar a cada venedor.

Deixant de banda el vi i el blat, sabem del cert que la subvenció dels cavalls comportà també l'augment d'1 d.b. sobre l'impost de la llenya gràcies a les negociacions mantingudes entre el Consell i els llenyataires l'any 1467.⁹³⁷ Si tenim en compte que el gener de 1465 ja s'hi havia afegit 1 d.b., això suposava que a partir del juny d'aquell mateix any els venedors de llenya havien de pagar en concepte d'impost 3 d.b. per cada quintar. Finalment, a la subvenció dels cavalls també hi estava lligat algun dret sobre l'oli, que en 1468 es demanava que s'abonés en el moment d'introduir-lo a Barcelona i no en vendre'l, i probablement encara un altre sobre el peix fresc que, seguint un procés idèntic al de l'oli, un any després s'ordenava pagar en el moment de descarregar-lo i no en efectuar-se la venda.⁹³⁸

Totes aquestes taxes eren recaptades per agents municipals, alguns dels quals abans que s'implementessin ja s'ocupaven d'alguna altra imposició.⁹³⁹ La seva organització, però, sembla que no fou gaire clara. El gener de 1466 el Trentenari derivava als consellers i a una comissió de vuit jurats la feixuga tasca de posar en ordre els impostos

⁹³⁷ El febrer de 1467 els llenyataires demanaren als consellers que s'augmentés el preu de la llenya, cosa que el Consell denegà. L'escrivà no deixà constància de les raons que motivaren dita petició, reconsiderada per l'assemblea dies després. Llavors es digué que donada la "gran stretura de la lenya, de la qual no se'n trobe un busquall", s'havia negociat amb els llenyataires, oferint-los un augment d'1 o 2 d.b. del preu. Tanmateix aquests l'havien refusat, demanant en canvi que s'eliminés el diner afegit a la imposició per la subvenció dels cavalls. Davant la impossibilitat de poder accedir a les peticions dels llenyataires, el Consell decidí suspendre durant un any l'ordinació que fixava el preu de la llenya, de forma que es pogués vendre al preu que cadascú considerés oportú (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 187v-188r, 23-II-1467, i f. 192r-192v, 5-III-1467; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 88r, 6-III-1467; *AHCB*, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 73r-73v, 5-III-1467. L'ordinació apareix datada del 6 de febrer, però sembla clar que es tracta d'un error).

⁹³⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 121v-122r, 1-IX-1468, i f. 162v, 14-VIII-1469. De l'oli i el peix salat se n'encarregaven dues persones, un recaptador i un llibreter. El llibre havia de ser entregat trimestralment als racionals per retre comptes (*AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 16, f. 65v-66r, 30-VI-1465). Per la data en què fou publicada, és possible que l'ordinació del 29 de maig de 1465 que fa referència a drets sobre el cereal, el vi i la carn també estigui relacionada amb la subvenció dels cavalls (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 59v-60r, 29-V-1465).

⁹³⁹ El maig de 1465 s'escolliren Francesc Fanoses, Joan de Colells, Manel Espuny, Bernat Major, Pere Ossa, Gabriel Brunet, Francí Rigau, Pere Sala, Bartomeu Duran i Nadal Olomar com a responsables dels nous drets de la subvenció dels cavalls. En algun moment se'ls afegí Antoni Gual, originalment encarregat de la recaptació del cabeçatge, a qui l'octubre de 1465 s'augmentà el salari 160 s.b. ja que també s'ocupava de drets de la subvenció. No es concreta de quines taxes s'encarregava (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 19r-19v, 29-V-1465, i f. 45r, 24-X-1465; *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 16, f. 61r-68v, 31-V-1465).

de la subvenció dels cavalls. Els resultats obtinguts, si és que l'encàrrec arribà a materialitzar-se, no es recullen als registres de *Deliberacions*.⁹⁴⁰ De fet, no va ser fins l'agost de 1467 que es fixà en 200 s.b. anuals el salari dels responsables de la col·lecta dels drets.⁹⁴¹

Barcelona no va ser l'única localitat on hi va haver problemes amb la subvenció dels cavalls: el setembre de 1466, la Diputació va haver d'accedir a reduir la taxació de l'Empordà a 3 s.b. mensuals per foc, i tres anys després el Consell barceloní ratificava una decisió del General per la qual, degut als desordres en la recaptació d'aquella zona, s'hi aplicaria un sistema basat en els impostos indirectes, seguint l'exemple de la Ciutat Comtal.⁹⁴² Probablement la disposició no deuria fer-se mai efectiva. Sabem que el mateix 1469 es pactà que la subvenció de totes les parts foranes de Barcelona passés a ser de 3 s.b. per mes,⁹⁴³ i als registres de *Deliberacions* hi ha notícies d'un personatge encarregat de fer un nou fogatge dels territoris del bisbat de Girona, la zona de la muntanya i l'Empordà, que havia de servir per actualitzar el nombre de focs que havien de pagar la taxa rebaixada.⁹⁴⁴

Però tampoc aquesta mesura fou gaire popular. Fora les muralles de la Ciutat Comtal, la subvenció dels cavalls acumulava deutes cada cop més grans, problema que no només repercutia negativament en el desenvolupament de la guerra, sinó en l'economia d'alguns particulars.⁹⁴⁵ Després de discutir-ho els representants del General i els del municipi, el desembre de 1470 es decidí presentar a Joan de Lorena la proposta de substituir el subsidi de 3 s.b. per foc per un seguit de drets sobre la mòlta i el cabeçatge.⁹⁴⁶ Les raons que motivaven aquest canvi radical van ser eloqüentment expressades:

⁹⁴⁰ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 67v, 11-I-1466.

⁹⁴¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 41v, 19-VIII-1467. El mateix dia s'acceptaren les peticions de Pere Marrà i Pere Soler, als quals es concediren 300 s.b. pels onze mesos en què s'ocuparen de la recaptació.

⁹⁴² *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 134r-134v, 22-IX-1466; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 166r-167r, 26-IX-1469. També l'any 1467 el Consell donà el seu vistiplau a un bon nombre de mesures de la Diputació destinades a millorar els problemes en la recaptació de la subvenció dels cavalls (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 9v-10r, 30-IV-1467, f. 11r-11v, 1-V-1467, f. 12v, 5-V-1467, f. 13r, 11-V-1467, f. 16v, 21-V-1467, i f. 20r-20v, 1-VI-1467).

⁹⁴³ Aquesta disposició es menciona a *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, f. 25r, 15-XII-1470.

⁹⁴⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 172v-173v, 28-X-1469.

⁹⁴⁵ El gener de 1470 s'acordà que representants de la Diputació i del Consell intentaríen buscar una solució al problema dels róssecs de la subvenció a les parts foranes, sobre els quals els mercaders Gabriel i Guillem Miró hi tenien assignats 35.000 s.b. (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 19, f. 17r-19r, 3-I-1470).

⁹⁴⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 20, f. 8v-11r, 4-XII-1470, f. 22r-22v, 14-XII-1470, i f. 24r-33v, 15-XII-1470.

és a tots molt odiós e-s porte ab gran molèstia, per quant represente tall o fogatge, qui als catalans, per no ésser-hi acostumats, ve molt contrari e quasi insuportable, e que la dita ciutat de Barcelona, no podent tol·lerar tal modo de subvenció o tall, ja en los anys passats ha convertida en drets la porció o part que li toquave per la dita subvenció, lo quals drets són stats pagats e vuy en die se paguen molt quietament.⁹⁴⁷

A partir d'aquell moment, doncs, la subvenció dels cavalls passà a ser percebuda de forma indirecta a tot el Principat, si bé sovint amb poc èxit.⁹⁴⁸ Aquestes modificacions van anar acompanyades novament del compromís per part de Joan de Lorena, exercint de lloctinent del seu pare, de no invocar el *Princeps namque*, ni tampoc sacramentals ni hosts generals del Principat.⁹⁴⁹

A les resistències que suscitava l'impost s'hi sumava un dels problemes més habituals en matèria fiscal: la dificultat de saber ben bé qui tributava a cada lloc. A la documentació municipal en trobem diversos exemples il·lustratius, on veiem els consellers barcelonins actuant per tal de defensar els interessos dels seus conciutadans. Un d'aquests casos fou el de Margarida, vídua de Joan Agell, notari de Barcelona. El març de 1467 els consellers van escriure al batlle i jurats de Terrassa per dir-los que sabien que havien retingut alguns dels seus béns, tot argumentant que la vídua havia de satisfer a dita vila la subvenció dels cavalls i les guaites. Ara bé, segons els comunicaven els representants de la capital, *la dita dona no sia tenguda pagar subvenció e guaytes en dos lochs, com ja pague la dita subvenció e guaytes en la present ciutat e contribuescha en los càrrechs de aquella*, de forma que manaven que li fos retornat tot allò confiscat immediatament.⁹⁵⁰

Contràriament al que passà amb el producte d'altres drets, especialment el dels 2 s.b. per quartera dels flequers que es tractarà tot seguit, sembla que el de la subvenció dels cavalls sempre es destinà a empreses estretament vinculades al seu propòsit original. És el cas de la decisió de la Diputació validada pel Consell el juliol de 1467 de pagar amb diners de dit compte la contractació durant un mes de Bertran d'Armendáriz, Dalmau Desfar, Francesc Bertran, Joan Pons Despapiol, Pere Ferrer i les seves

⁹⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 24r-33v, 15-XII-1470. Aquest text apareix citat a Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 561-62.

⁹⁴⁸ Sobre les tarifes de les imposicions afectades per la subvenció dels cavalls fora de Barcelona, així com els salaris que es pagarien a les tropes soldejades, vegeu Muxella Prat, 563-69.

⁹⁴⁹ Muxella Prat, 566.

⁹⁵⁰ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 112v, 15-III-1467.

companyies.⁹⁵¹ Aquesta resolució es considerava d'allò més profitosa, tot *considerant los pagesos e poblats en les ciutats e viles són molt inútils a les armes e quant són presos paguen extrems rescats, e quant alacayos, qui són molt experts en armes, són presos, se rescaten ab tres florins e ab no res, e axí los vassalls del senyor rey no seran tant dampnificats com vuy són.* Ara bé, els diners dels cavalls no sempre resultaven suficients per cobrir totes les despeses a les quals s'assignaven. N'és una prova l'estratègia ideada pel General i el municipi l'agost de 1470 per tornar a la *bossa* de la subvenció 30.000 s.b. que se li devien, sense els quals no es podien pagar les tropes i l'artilleria sol·licitats per Joan de Lorena.⁹⁵²

1468: el dret dels flequers

Després de 1465, hem de saltar fins l'any 1468 per trobar de nou la creació d'un impost d'iniciativa exclusivament municipal: el dels 2 s.b. per quartera. Tal com s'explica amb més deteniment en la secció dedicada a la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi (vegeu l'apartat 4.2.2), el febrer de 1468 es van aprovar diverses mesures amb l'objectiu de redreçar la situació en què es trobava el banc i modificar la relació que mantenia amb la tresoreria de la ciutat. Una d'elles va ser la taxa que aquí ens ocupa, que gravava els flequers, i *totes altres persones que en la dita ciutat pasteran per a flaquejar e vendre*, amb 2 s.b. per quartera, tarifa que s'afegia a la de 8 d.b. preexistent. El producte d'aquest impost, consignat en un compte separat de l'ordinari del clavari, s'havia de destinar exclusivament a la provisió de forment.⁹⁵³

Malgrat que no es menciona la seva designació com a tal, sabem que l'any 1468 l'encarregat del flamant dret fou el sabater Miquel Riera, des de febrer de 1467 col·lector dels impostos dels blats i les llegums entrades per mar i del dret dels

⁹⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 35v-36r, 26-VII-1467. El Consell aprovà la decisió de la Diputació, si bé establint que els diners provindrien del que s'obtingués gràcies a la subvenció dels cavalls pagada pels forans.

⁹⁵² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 63r-64v, 24-VIII-1470, i f. 64v-65v, 25-VIII-1470. Els 30.000 s.b. que faltaven s'havien concedit a Joan de Lorena l'any anterior per fer-los arribar als homes del rei de França (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 152v-153r, 6-VI-1469).

⁹⁵³ Els consellers de 1468 recordaven en el *Testament* als seus successors que "per neguna via, directa ne indirecta, no toquen ne permetten tocar ne plavir-se del dret novament imposat per lo dit radrés de la dita Taula (...) sinó per provisions e préstechs de forments havedors per la dita ciutat". En una data més tardana no indicada s'anotà que, donada l'alta rendibilitat de l'impost, en cas que en el seu compte de la Taula hi hagués més de 120.000 s.b. aquests diners es podrien utilitzar per satisfer els deutes del compte vell de la Taula, començant per aquells inferiors a 200 s.b. (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 22r).

flequers.⁹⁵⁴ Riera presentà una petició al Consell el juliol de 1468 demanant que se li augmentés el salari, ja que no incloïa la seva tasca com a receptor dels 2 s.b. per quartera dels flequers que, per tant, s'havia afegit a la que ja exercia des de l'any anterior.⁹⁵⁵ Per aquesta raó, se li concediren 20 s.b. més provinents de la recaptació del nou dret, si bé els seus successors s'haurien de conformar amb el sou original, de quantitat no especificada.

No costa gaire imaginar el poc entusiasme amb què els flequers degueren rebre la nova imposició. De fet, les primeres reclamacions d'aquest col·lectiu es documenten ja el març de 1468, a les quals el Consell respongué acceptant que el *dobler* de pa blanc fos de vuit unces i no de nou, com fins llavors.⁹⁵⁶ D'aquesta forma, s'augmentava el benefici que flequers i altres obtenien de cada venda. La mesura degué ser insuficient, ja que un any després s'aprovava una ordinació destinada a evitar els frauds en el dret dels 2 s.b. per quartera comesos pels traginers dels molins.⁹⁵⁷ Per tant, és evident que un bon nombre dels col·lectius que treballaven amb el cereal hi estaven molt en contra.

Si bé en principi les característiques i usos dels 2 s.b. per quartera eren molt clars, al llarg de la seva història no ho foren sempre. El novembre de 1470 les tropes fidels a Renat d'Anjou estaven assetjant Cadaqués, després de la seva defecció el setembre anterior.⁹⁵⁸ Més enllà del problema de tipus militar que això suposava, per a Barcelona n'implicava un de caràcter més immediat: Cadaqués era un port clau en l'abastament de la capital. Degut a la presència enemiga, un carregament de forment provinent de França i Provença, del què Barcelona tenia gran necessitat, no podia arribar a la seva destinació. Per aquesta raó, i tot i anar en contra d'allò inicialment establert, el Consell va aprovar enviar-hi 250 peons soldejats amb diners provinents del dret dels flequers, que s'afegirien als 150 que ja hi eren, pagats aquests per cinquantenes.⁹⁵⁹ No resultà tan

⁹⁵⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 191r, 28-II-1467. Anteriorment havia estat capser de la Plaça del Mar, i abans de la del Blat. A més a més, durant la guerra civil fou jurat del Consell de Cent els anys 1462, 1463, 1466 i 1467 (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 19v, 29-V-1465).

⁹⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 119r-119v, 28-VII-1468.

⁹⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 103v-104r, 10-III-1468.

⁹⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 148r, 13-IV-1469; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 132v, 13-IV-1469. El càstig per als que contravinguessin l'ordinació era, per als homes lliures, la prohibició d'exercir l'ofici de traginer, i per als esclaus, ser assotat.

⁹⁵⁸ Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 206.

⁹⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 81r-83r, 3-XI-1470. La crida convocant tots els homes que volguessin anar a Cadaqués es féu tres dies després, i s'anà repetint durant els següents. Es conserven fragments del llibre de comptes on s'anotà l'allistament dels dits 250 homes –llancers i ballesters– (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 170v-171, 6-XI-1470; *AHCB*, 1C.III, Política i guerra, 3, 1470, citat i transcrit a Junyent Molins, «Quan la terra lluita. El govern i l'organització militar dels exèrcits del Principat de Catalunya durant la Guerra Civil Catalana del segle XV», 225-38).

fàcil com es preveia, però. Al compte dels 2 s.b. per quartera hi havia només 4.000 s.b., quantitat que podia no resultar suficient per als 250 homes pactats.⁹⁶⁰ En cas que fos així, els jurats barcelonins autoritzaren el clavari a manllevar el que faltés, si era possible, mitjançant un préstec sense interès. Donada la urgència de la situació, el tresorer es mostrà diligent en la gestió: el 8 de novembre despengué 13.000 s.b. del compte del dret dels flequers –sembla que hi havia força més diners del que es digué a l'assemblea–, que havien de servir per subvencionar els 250 homes.⁹⁶¹ Paral·lelament, el clavari havia anat negociant amb alguns particulars, ja que entre el 10 i el 12 de novembre de 1470 al llibre de clavaria apareixen dos ingressos per un total de 868 s. 6 d.b. en concepte de préstecs graciosos, ambdós retornats íntegrament passat només un mes.⁹⁶²

La situació es repetí de forma gairebé idèntica a finals de novembre, quan el Consell es trobà amb el problema que calia aconseguir 4.000 s.b. més per satisfer la soldada de quinze dies dels 150 homes que s'havien enviat inicialment a Cadaqués –anteriorment, com s'ha dit, pagats per cinquantenes–.⁹⁶³ De nou es decidí obtenir els diners de l'impost dels flequers, al compte del qual, però, aquesta vegada no hi havia res. Així, altre cop s'autoritzà que el clavari prengués préstecs de particulars a l'interès més baix possible, assignats a dit dret.

És possible que fos aquesta necessitat imperiosa d'aconseguir diners el que motivà la decisió presa el novembre de 1470 d'arrendar el dret dels flequers, fins llavors recaptat per agents municipals.⁹⁶⁴ Així doncs, es vengué la col·lecta d'un any, iniciat l'1 de desembre, a set homes, tots ells forners i flequers barcelonins, que a més d'encarregar-se de percebre l'impost dels 2 s.b. per quartera també ho farien dels 8 d.b. per quartera de forment i farina que pagaven ja abans de 1468 els que pastaven pa per vendre'l –assignats a la Taula de Canvi–, així com dels 2 s.b. per quartera de mestall i

⁹⁶⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 85r-86r, 7-XI-1470.

⁹⁶¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 179r, 8-XI-1470.

⁹⁶² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 172v, 10-XI-1470, f. 173r, 12-XI-1470, i f. 180r, 19-XII-1470. Els préstecs els feren Lluís Gilabert, mercader, i Arnau Metge, blanquer, ambdós vinculats al llarg de la guerra amb el govern municipal.

⁹⁶³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 102r-103v, 29-XI-1470. Sembla que aquesta vegada el clavari decidí esperar una mica abans de començar la recerca de possibles prestamistes. El 4 de desembre el Consell tornava a discutir el tema, apuntant, però, que els homes es contractarien pel mínim temps possible (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 7v-9v, 4-XII-1470).

⁹⁶⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 93v-95r, 26-XI-1470; *AHCB*, 1C.VI, Imposicions, 16, f. 129r-130r, 30-XI-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 177v-178v, 10-XII-1470. La decisió es prengué després que el clavari es dirigís als consellers per dir-los que cada cop s'ingressaven menys diners del dret, de forma que “seria més útil a la ciutat que fos arrendat, màxime que ell trobé qui li'n offer molt més que no ha muntat aquest any”.

l'1 s. 2 d.b. per la de panís.⁹⁶⁵ Segons apareix al text de l'arrendament, els compradors havien de pagar el preu pactat fraccionadament, de forma que cada primer de mes en dipositarien una dotzena part a la Taula. Si incomplien els terminis, el clavari tenia potestat d'escollir un recaptador propi. Pel que fa als contribuents, la crida publicada uns dies després de la venda s'encarregà d'anunciar els càstigs establerts per a les possibles infraccions comeses en tot allò relacionat amb els drets, que eren les següents: per frau es pagaria una multa de 60 s.b., a la qual s'afegiria la pèrdua del gra en qüestió; cap moliner o traginer estava autoritzat a vendre un sac que no comptés amb el butlletí oficial, sots ban de 100 s.b. i de la confiscació de l'animal, i tothom que pastés o vengués pa *contraffet* hauria de pagar 60 s.b. Com era habitual, s'establia també un sistema de juraments que tothom sospitós d'haver participat en accions fraudulentas havia de prestar sempre que els arrendataris ho exigissin. En cas de negar-s'hi, haurien d'entregar també 60 s.b.

Els primers 2.000 s.b. obtinguts gràcies a la venda dels drets, ingressats ja el dia 3 de desembre, van facilitar el pagament dels salaris deguts als 150 peons enviats a Cadaqués, que finalment pogueren ser parcialment satisfets aquell mateix dia.⁹⁶⁶ No n'hi havia prou, però: el dia 11 el clavari va haver d'esmerçar 6.000 s.b. més, aquest cop destinats als 250 peons enviats direcció a l'Empordà el novembre anterior.⁹⁶⁷ L'ingrés el dia següent de 6.700 s.b., aconseguits gràcies a tres préstecs diferents, fa pensar que un cop més els diners de l'impost resultaven insuficients per cobrir les despeses que hi estaven assignades.⁹⁶⁸ Aquest problema es presentà altra vegada poc després, i la solució fou idèntica a la presa en les ocasions anteriors: es primava l'ús de diners del dret dels flequers i, només si amb aquests no n'hi havia prou, es recorria a la contractació de préstecs.⁹⁶⁹ Fos com fos, és evident que els salaris es pagaren tard. El gener de 1471 es publicava una crida demanant *als honrats capitans, conestables e*

⁹⁶⁵ Els arrendataris eren Joan de Valldènia, Joan Guimer, Bernat Nebot, Baltasar Babot, Pere Vinyes, Francí Cerveró i Guillem Llopman.

⁹⁶⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 173r i f. 179v, 3-XII-1470. L'ingrés és de 2.000 s.b., mentre que la despesa apuntada aquell mateix dia ascendeix als 3.800 s.b.

⁹⁶⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 179v, 11-XII-1470.

⁹⁶⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 173v-174r, 12-XII-1470. Aquesta vegada els prestamistes van ser Oleguer Lunes, Miquel Piquer (futur clavari) i Jaume Bertran, tots ells mercaders. En el cas dels dos darrers, s'ingressà només una part dels préstecs, que ascendien a 4.000 s.b. i a 11.000 s.b. respectivament. Cap d'ells apareix retornat.

⁹⁶⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 35v-36r, 16-XII-1470, i f. 37r-37v, 17-XII-1470. El mateix dia 17 tenim dues entrades al llibre del clavari: una anotant el préstec de 4.000 s.b. fet, un cop més, per Miquel Piquer, i una altra deixant constància del pagament de 3.500 s.b. als 150 peons de Cadaqués (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 174r i 180r, 17-XII-1470).

pehons que havien participat en el setge i victoriosa recuperació de Cadaqués a sou de la ciutat que es dirigissin a la Casa del Consell, on se'ls entregaria *tot ço e quant los serà justament degut*.⁹⁷⁰

No fou aquesta l'única ocasió en què el producte dels 2 s.b. per quartera es destinà a un ús heterodox. El mateix 1471 s'aprovà que els diners procedents de l'impost servissin per pagar la meitat del sou de cinquanta homes que havien de dirigir-se amb dues naus cap a Cotlliure per acompanyar fins a Barcelona algunes embarcacions carregades de forment que eren allà.⁹⁷¹ Igual que en el cas anterior, malgrat que es tractava del pagament de tropes, l'ús de quantitats procedents del dret dels flequers podia justificar-se fent valer l'argument que servia per assegurar l'abastament de la capital. El mateix succeí el setembre següent, quan el Trentenari derivà al Consell de Cent la possibilitat de pagar els cent homes que havien de dirigir-se a Blanes a càrrec dels fons de dit compte, tot afirmant que:

voler exhedir dites peccúnies de les dites L^{es}, les quals ja són les coses passades molt agreujades e pobres, portaria túmuls e altres infinits contraris, màxime attès lo temps en què stem, e és haut per cert que no-s trobaria algú qui prestàs un diner ab la dita obligació de la col·lecta de les dites L^{es}.⁹⁷²

L'assemblea general ho aprovà, afegint que, en cas necessari, seria possible també prendre algun préstec.⁹⁷³ Però fou a partir del moment en què Barcelona veié les tropes de Joan II davant les seves portes que l'ús de les quantitats consignades al compte dels 2 s.b. per quartera esdevingué habitual. L'octubre de 1471 la ciutat es trobà sense aigua per fer funcionar els molins, després que el rec hagués estat tallat. Es calculà que calien 2.000 s.b. per tal de posar a punt els molins de sang, que d'un dia per l'altre havien esdevingut del tot imprescindibles.⁹⁷⁴ D'on s'obtindria aquesta quantitat? Com no podia ser d'altra forma, del dret dels flequers, ja que, segons es deia, no es trobava cap alternativa per *haver peccúnias per supplir a la dita tanta necessitat*. El Consell de Cent limità a 3.000 s.b. la quantitat de diners de l'impost que es podia fer servir, autoritzant el clavari a buscar préstecs en cas que acabés considerant-ho necessari. En l'acta de dita

⁹⁷⁰ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 181r-181v, 5-I-1471.

⁹⁷¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 67r-68r, 30-III-1471. Aquesta despesa, inicialment calculada en 825 s.b., havia de ser confirmada pel Consell de Cent, que vora un mes després aprovà el pagament d'una quantitat força més reduïda, d'entre 460 s.b. i 500 s.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 77r-79r, 25-IV-1471).

⁹⁷² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 139r-140r, 18-IX-1471.

⁹⁷³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 140v-142v, 23-IX-1471.

⁹⁷⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 159v-160v, 22-X-1471.

reunió trobem una de les justificacions d'aquesta decisió més elaborades de totes les conservades, que diu el següent:

attès que la principal causa e final intent del present Concell en lo temps que ordonà e imposà lo dret de II sous per quartera dels flequers ffonch perquè los ciutadans e habitants de la present ciutat fossen fornits de forments e que de aquells visquessen, cosa la qual no poria ésser per molts forments que fossen en la dita ciutat sidonchs aquells no eren mòlts, per tant, havent per cert lo Concell que la ordinació de l'impòsit del dit dret no és contrariant a n'aquesta despesa, ans és complir lo final intent del dit impòsit, fa conclusió e del·liberació que del dret dels II sous per quartera, o de les peccúnies de aquells provehides, los honorables consellers puixen pendre e despendre per metre en ordre los dits molins fins en quantitat de CL lliures.

S'iniciava així una espiral de decisions que dugué a dita taxa a ser la protagonista indiscutible de la fiscalitat municipal durant els darrers mesos de la guerra civil. El gener de 1472 Barcelona ja estava assetjada. Tot el gra que pogués entrar a la ciutat havia de venir necessàriament o bé de França o bé de Provença, motiu pel qual calia protegir les naus que s'hi dirigien de les embarcacions de Joan II que vigilaven la costa. Vistes les circumstàncies, no sorprèn que s'acordés contractar quaranta homes perquè acompanyessin una nau de Francí Antoni Setantí que havia de dirigir-se cap al nord, el salari dels quals provindria del dret dels 2 s.b per quartera.⁹⁷⁵ No sembla que el viatge fos particularment exitós. Tres mesos després es va haver d'aprovar el pagament del salari d'entre vint-i-cinc i trenta homes més que anirien amb dos baleners per portar cap a Barcelona el forment originalment transportat per la nau de Setantí, que es trobava malmesa.⁹⁷⁶ També aquesta despesa es carregaria a la taxa que gravava els flequers, si bé al llibre del tresorer no n'apareix cap rastre.

El mateix dia que s'aprovà el "rescat" de la càrrega transportada per Setantí, el Consell de Cent prengué una altra decisió transcendental per al futur dels 2 s.b. per quartera: els diversos comptes de la Taula de Canvi s'havien de reduir a un de sol, el del clavari, amb l'objectiu de facilitar-ne la gestió i comprensió.⁹⁷⁷ Això implicava que els

⁹⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 18r-20v, 14-I-1472. Es pactà que cada home rebria 4 florins corrents –44 s.b.–, que multiplicats pels quaranta que es volien contractar ascendien a 1.760 s.b. Això fou el que unes setmanes després rebé Guillem Ramon de Santamaria (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 166r, 6-II-1472). Aquest episodi és narrat a Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472», 188.

⁹⁷⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 42v-43r, 17-IV-1472, i f. 45r-47v, 25-IV-1472. Els baleners eren d'Alió de Tressetmanes, un dels patrons més actius durant el setge (Comellas i Solé, 187). Sobre l'accidentat viatge de Setantí, vegeu Comellas i Solé, 189-91.

⁹⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 43v-44r, 24-IV-1472, i f. 46v-48r, 25-V-1472. L'octubre de 1469 el Consell de Cent ja havia aprovat que el compte del clavari dels 2 s.b. dels flequers es passés al seu

comptes antics de la Taula s'integrarien al del tresorer, ja fos al *vell* –l'anterior a 1468– o al *nou*, així com la fusió del compte corrible d'aquest amb el del dret dels flequers. Probablement fou aquesta resolució la que provocà el traspàs el maig de 1472 de 60.000 s.b. del compte dels 2 s.b. per quartera a l'ordinari del clavari.⁹⁷⁸ Ara bé, això no implicà cap canvi en la forma en què les despeses i els ingressos derivats de l'impost es consignaven en els registres de tresoreria, que durant tot el semestre, i encara després de la guerra, es mantingueren clarament diferenciats de la resta.

El juny següent encara s'elevaren al Consell de Cent dos pagaments més que havien de fer-se amb els diners ingressats gràcies a la taxa dels flequers.⁹⁷⁹ Quan es reuní l'assemblea general, cosa que no féu fins al mes de juliol, prengué una decisió que constatava un fet evident des de mesos enrere: les arques municipals estaven pràcticament buides.⁹⁸⁰ Tanmateix, si es volia seguir resistint l'embat de Joan II calia moneda per pagar la defensa de la urbs, de manera que els dirigents de la ciutat fixaren novament la seva vista en el dret dels 2 s.b. per quartera, aparentment encara amb un saldo positiu. Així doncs, el dia 2 de juliol el Consell de Cent aprovà que se'n poguessin emprar fins a 10.000 s.b. tant per aconseguir forment com per a altres coses, dispensant així els consellers del jurament que els impedia destinar el producte d'aquest impost a res que no estigués vinculat amb l'abastament de la capital.⁹⁸¹ Ara bé, a finals de mes el recurs s'havia exaurit, i el consistori es trobava altre cop amb el problema d'haver de pagar homes i material de guerra sense mitjans per fer-ho.⁹⁸² Aparentment fou llavors quan es prengué de nou la decisió de recórrer a préstecs de ciutadans assignats al dret dels flequers, si bé l'acord en qüestió no apareix als registres de *Deliberacions* del

compte corrible, però potser la mesura no arribà a aplicar-se. Per donar més força a la seva petició, l'abril de 1472 els taulers explicaven que molts tenien “la cara girada” i prenien diners en préstec del compte dels 2 s.b. per quartera “per lurs fets” i no per dur forment (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 167v-168r, 5-X-1469, i f. 169r, 6-X-1469).

⁹⁷⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 167r, 6-V-1472.

⁹⁷⁹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 58r-59r, 13-VI-1472, i f. 61r, 26-VI-1472; Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472», 193-94.

⁹⁸⁰ Aquesta circumstància no era exclusiva del municipi. El maig de 1472 el Consell de Cent va aprovar la decisió de la Diputació de crear un nou impost, el producte del qual serviria per pagar fins a 150 cavallers durant dos mesos –el primer dels quals ja s'havia satisfet gràcies a diners de particulars–. Aquest consistiria en el pagament d'una quinzena part de tots els forments, mestalls, ordís, sègols, espeltes i civades collits i per collir al llarg de 1472 a tot el Principat (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 52v-54r, 22-V-1472).

⁹⁸¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 61v-63r, 2-VII-1472. De la distribució de dita quantitat se n'encarregaria una comissió formada per vuit jurats escollida el dia següent, que anuncià la seva decisió un dia més tard. Més endavant s'hi assignaren encara noves despeses (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 63r-63v, 3-VII-1472, f. 64v-65r, 4-VII-1472, f. 65v-66r, 16-VII-1472, f. 66r-66v, 23-VII-1472, i f. 70r, 31-VII-1472).

⁹⁸² *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 68r-68v, 28-VII-1472.

període. Segons el que recull el llibre de clavaria del primer semestre de 1472, entre el 31 de juliol i el 19 d'agost d'aquell any s'ingressaren 4.500 s.b. cedits per ciutadans i mercaders preeminents barcelonins, alguns d'ells vinculats directament i estreta amb el Consell municipal.⁹⁸³

Degué ser en base a aquests préstecs que el dia 4 d'agost s'aprovà altra vegada l'ús de 10.000 s.b. més del compte dels 2 s.b. per quartera dels flequers, argumentant la decisió amb frases com *la ciutat, stant vuy en gran necessitat de haver peccúnias per la deffenció de si mateixa, no ha algun modo de haver sidonchs de un dret apel·lat dels flaquers*, o bé que *no-s trobe altra forma de haver peccúnias per provehir en dites necessitats sinó del dit dret*.⁹⁸⁴ Es tractava, doncs, d'una retòrica similar a la usada l'octubre anterior: en una conjuntura desesperada, la taxa nascuda l'any 1468 arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi era l'única que encara donava suficients garanties com per sostenir unes accions tan extremes com aquestes.

El dret dels flequers seguí jugant un paper primordial els mesos següents. El setembre de 1472 s'aprovà que els diners de l'impost servissin per pagar quaranta cavallers –deu homes d'armes i trenta genets– que acompanyarien els consellers quan fessin les rondes per les muralles i la zona de marina per evitar escalades i desembarcaments.⁹⁸⁵ Malauradament, els recursos que brollaven d'aquesta imposició començaren a estroncar-se poc després. Dels 10.000 s.b. pactats el 4 d'agost només se n'havien gastat 3.000 s.b., ja que no se'n trobaven més. Enfrontats amb aquest panorama desolador, dues setmanes després els jurats del Consell de Cent aprovaren la proposta d'arrendar el dret dels flequers a algun mercader, vist que ningú volia fer cap préstec que hi estigués consignat.⁹⁸⁶ L'objectiu era vendre l'impost equivalent a 12.000 quarteres a canvi de 20.000 s.b. –per tant, es tractava de fet d'un préstec a un interès del

⁹⁸³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 164v, 31-VII-1472 i 7-VIII-1472, i f. 165r, 8-VIII-1472, 13-VIII-1472, 18-VIII-1472 i 19-VIII-1472. Els prestamistes van ser Lluís Setantí, ciutadà i conseller en cap l'any 1472; Pere Servent, ciutadà; Pere i Nicolau Viastrosa; Bernat Pongem; Pere Planes i Pere Gassó; Bartomeu Quintana; Manel Oliver, i Oleguer Lunes, tots ells mercaders. D'aquests, en 1472 eren jurats del Consell de Cent Pere Servent, Bernat Pongem, Bartomeu Quintana i Oleguer Lunes. A més a més, durant la guerra també n'havien format part Pere Viastrosa, els anys 1463, 1466 i 1467, i Pere Gassó el 1470 i 1471. Com s'ha mencionat anteriorment, Oleguer Lunes ja havia prestat diners al compte dels 2 s.b. per quartera en 1470.

⁹⁸⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 72r-73v, 4-VIII-1472. Tant aquest pressupost extraordinari com el de juliol són mencionats per Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472», 465-66.

⁹⁸⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 78v-79v, 31-VIII-1472, i f. 80v-82r, 2-IX-1472.

⁹⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 83r-83v, 16-IX-1472, i f. 84v-86r, 17-IX-1472; Comellas i Solé, 467. Comellas diu que «les circumstàncies obligaren a capitular sense concretar l'operació», però per algunes notícies de finals d'octubre de 1472 es pot afirmar que sí que es dugué a terme.

16,66%—, dels quals part servirien per tornar el que es devia als prestamistes de l'estiu anterior i la resta es destinaria a les necessitats més imperioses de la ciutat. L'oferta devia ser suficientment atractiva, perquè tot sembla indicar que fou acceptada. És probable que a finals de setembre ja s'hagués ingressat part del preu de la venda al compte del clavari, perquè fou llavors quan el Consell pogué donar el vistiplau al pagament de 2.000 s.b. deguts als quaranta cavallers contractats a principis de mes, així com a altres despeses d'importància menor.⁹⁸⁷

És aquí, a les portes de la capitulació de la ciutat, on s'acaba la història del dret dels flequers durant la guerra. Com veurem més endavant, però, la seva vida continuà encara uns anys més.

1469: el dret dels nòlits

La darrera gran iniciativa presa pel Consell en l'àmbit fiscal s'havia produït en el marc de la col·laboració entre el municipi i la Diputació amb un propòsit molt concret: comptar amb embarcacions suficients per tal de persistir en la lluita contra Joan II. El febrer de 1469 ambdues institucions van iniciar les gestions que les havien de dur a armar conjuntament tres naus. Es tractava de l'embarcació de Francí Setantí i la d'Anglès, que es trobaven a la platja de Barcelona, i la recentment adquirida pel comte de Campobasso, que era a Sant Feliu de Guíxols.⁹⁸⁸ Es calculà que per proveir-les de tot el necessari calia disposar de 70.000 s.b., que s'aconseguirien gràcies a la creació d'una imposició sobre els nòlits. Aquesta consistiria en el pagament del 10% del valor de totes les mercaderies que s'entressin al Principat, i seria efectiva tant a Barcelona com a la resta de la línia costera compresa entre Sitges i Llançà. A més a més del producte obtingut directament per mitjà de l'impost, també s'hi podrien carregar nous censals.

La publicació del dret es féu el maig de 1469, però no tingué gaire èxit.⁹⁸⁹ Un any després, els diputats i els consellers, vist el poc rèdit que se n'obtenia degut a la seva impopularitat, van proposar revocar-lo.⁹⁹⁰ Ara bé, abans de fer-ho s'havia de tenir en

⁹⁸⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 91v-92r, 25-IX-1472; Comellas i Solé, 466.

⁹⁸⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 142r-143r, 16-II-1469. La creació del dret dels nòlits ja fou explicada per Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 574-79.

⁹⁸⁹ Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1: 194, citat a Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 575-76.

⁹⁹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 38r-41r, 4-V-1470. La davallada del trànsit comercial al Principat, i sobretot a Barcelona, provocada per la imposició del dret dels nòlits, va suposar també la caiguda d'un dels principals ingressos del General, les entrades i sortides, així com del comerç blader de la capital. Tot i el poc rendiment del dret dels nòlits, l'agost de 1470 es decidí que el seu producte havia de servir per

compte un fet força important: sobre el dret dels nòlits hi havia carregats cinc censals, les pensions dels quals no podien deixar de pagar-se. Per tal que això no succeís, des del General se suggerí vincular les cinc pensions als impostos que aquella institució ja havia augmentat anys abans per poder pagar el préstec de 60.000 s.b. que li havia fet el municipi.⁹⁹¹ D'aquesta forma, el clavari de la ciutat seria el responsable de vendre als censalistes dels nòlits uns títols de deute idèntics als que ja tenien, però ara obligats als augments d'impostos anteriorment decretats per la Diputació.

Després que el Consell de Cent escollís una comissió per estudiar la supressió de l'impost dels nòlits, i fixant-se especialment en què les propostes del Trentenari i el General no anessin en contra de les ordinacions de la Taula de Canvi, des de la Diputació es féu una nova oferta.⁹⁹² Aquesta es basava en pagar els censals carregats sobre el dret que volia eliminar-se amb els diners provinents dels impostos augmentats per pagar el préstec de 60.000 s.b. i, a més a més, amb els drets de la fàbrica de naus de la Diputació. Així, aquesta vendria dos censals a la ciutat, el primer de 225.000 s.b. de capital i 15.000 s.b. de pensió, i el segon per un preu de 50.000 s.b., amb una renda de 3.333 s. 4 d.b. –per tant, ambdós a un interès del 6,66%–.⁹⁹³ Aquesta fou la solució que el Consell de Cent acceptà, i així el dret dels nòlits semblava finalment abolit.⁹⁹⁴

Als llibres de clavaria de la dècada de 1470 veiem els pagaments d'algunes de les pensions d'aquests dos censals, així com la remissió del de menys valor el setembre de 1474.⁹⁹⁵ El de 15.000 s.b. de pensió, en canvi, encara es pagava l'any 1478.⁹⁹⁶ Per altra banda, el 1477 també es documenta la transferència feta pel clavari als diputats de 3.097 s. 6 d.b., que havien de servir per pagar les pensions d'aquell any que inicialment

pagar part dels 30.000 s.b. que es devien al compte de la subvenció dels cavalls (Muxella Prat, 576; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 634r-634v, 24-VIII-1470).

⁹⁹¹ Aquests impostos eren el resultat d'afegir 6 d.b. al dret de les joies, 6 d.b. al de la canemasseria i 1 d.b. al de les entrades i sortides. Sobre aquest préstec, vegeu també l'apartat 4.1.1.4, El deute extraordinari.

⁹⁹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 41r-42r, 7-V-1470.

⁹⁹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 48r-50v, 14-VI-1470.

⁹⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 51r-51v, 15-VI-1470. Muxella afirma que el 10% dels nòlits es va restablir el juliol d'aquell any per pagar part del que es devia a Joan Folc, de Torroella de Montgrí, que havia avançat 450 florins per aconseguir la rendició de la torre de les Medes. Tanmateix, l'autora no menciona la citada decisió del Consell de Cent del juny de 1470, i sembla més probable que els 16.000 s.b. assignats al dret dels nòlits el juliol d'aquell any s'obtinguessin o bé perquè la seva supressió encara no s'hagués fet efectiva, o bé de diners ja recaptats que encara no s'havien gastat (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 278, 579; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 54v-56v, 6-VII-1470; *ACA*, Generalitat, Sèrie General (N), 690, f. 183r-183v, 7-VII-1470, citat a Muxella Prat, 278).

⁹⁹⁵ El pagament de la pensió del censal de 50.000 s.b. de capital i la seva remissió es troben a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 37r, [VIII-1474] i 9-IX-1474.

⁹⁹⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 38v, 2-V-1475; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 39v, 26-IV-1476; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 40r, 1-IV-1478. No he localitzat l'amortització d'aquest censal, però al llibre de clavaria del primer semestre de 1482 ja no apareix.

estaven carregades sobre el dret del 10% dels nòlits.⁹⁹⁷ Amb tot, sembla evident que la col·laboració entre les dues principals institucions de Catalunya durant la guerra en l'àmbit marítim va ser d'allò més estreta. Tant, que les conseqüències directes d'aquest esforç comú encara se sentien en les finances del municipi anys després de la fi del conflicte.

1470: l'ancoratge

Finalment, resta només comentar que des de com a mínim el gener de 1470 els llibres del clavari recullen un total de cinc ingressos –dos durant la guerra i tres un cop acabada– provinents del dret de l'ancoratge. Com és sabut, aquest impost fou concedit per Alfons el Magnànim l'any 1438 amb l'objectiu que servís per finançar les obres del moll de Barcelona aprovades pel mateix rei.⁹⁹⁸ L'impost gravava l'arribada de naus a la ciutat amb una tarifa proporcional al seu arqueig.⁹⁹⁹ En principi, ni el consistori ni el tresorer municipal intervenien en la gestió de l'impost, donat que era de titularitat reial, si bé el Consell participava en l'elecció dels oficials que se n'encarregaven.¹⁰⁰⁰ Tanmateix, a partir de 1470 la clavaria de la ciutat inclou alguns ingressos esporàdics originalment de l'ancoratge, que, per tant, sembla que llavors o abans es transferí a Barcelona. Malauradament, ara per ara no sabem quan es prengué aquesta decisió ni amb quin objectiu. Com s'ha dit, teòricament els ingressos del dret es destinava a les obres del port de la ciutat, però és possible que durant la guerra s'empressin en despeses de caràcter bèl·lic.

L'increment de la pressió fiscal

En l'apartat anterior s'han enumerat un rere l'altre en ordre cronològic tots els canvis que hi hagué en els impostos indirectes, i també s'han fet algunes mencions a la fiscalitat directa establerta pel Consell i la Diputació. Ara l'objectiu és determinar en què es traduïren en darrera instància totes aquestes modificacions en les imposicions, és a dir, quin efecte tingué la guerra civil en les tarifes de les taxes que pagaven dia a dia

⁹⁹⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 75r, 10-IV-1477. Aquesta quantitat coincideix de forma gairebé exacta amb la pensió que, segons es digué al citat Consell de Trenta celebrat el maig de 1470, rebia el monestir de Montserrat sobre el dret dels nòlits, que era de 3.092 s. 6 d.b. anuals.

⁹⁹⁸ Sobre el dret de l'ancoratge, vegeu Mikel Soberón Rodríguez, «El dret d'ancoratge de Barcelona: una font per al coneixement de la flota entre els segles XV i XVI (1439-1523)», en *Tripulacions i vaixells a la Mediterrània medieval. Fonts i perspectives des de la Corona d'Aragó*, ed. Roser Salicrú i Lluch (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2019), 353-73.

⁹⁹⁹ Les tarifes, vàlides fins a 1480, es poden trobar a Soberón Rodríguez, 357.

¹⁰⁰⁰ Soberón Rodríguez, 365, n. 10. Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 34v, 28-IX-1463.

els barcelonins. Per fer-ho, ens fixarem sobretot en aquells impostos que es veieren afectats per un major increment de la pressió fiscal, que no foren altres que els encarregats de gravar els productes de consum bàsics. Tot plegat amb el propòsit final d'augmentar els ingressos municipals entre 1462 i 1472.

La farina

Comencem amb la imposició de la farina, sobre la qual, donat el seu alt rendiment, s'incidí amb força freqüència. Curiosament, però, no formà part dels impostos modificats l'estiu de 1462. De fet, no fou fins el setembre de l'any següent que s'aprovà una ordinació que obligava tots els forasters a pagar a 2 s.b. per quintar de tota farina entrada a la ciutat.¹⁰⁰¹ L'objectiu perseguit no era tant augmentar la recaptació de la imposició homònima com evitar *que lo forment de la ciutat no-s perdés*. D'aquesta forma, amb aquest increment selectiu de la tarifa de 5 d.b. per quintar que gravava l'entrada de farina de forment –3 d.b. en la de mestall i sègol i 2 d.b. en la d'ordi, mill i panís– es pretenia incentivar la mòlta del cereal que ja es trobava intramurs, a fi que degut a l'acaparament i l'especulació no es fes malbé. Tanmateix, no sembla que aquesta ordinació s'arribés a publicar mai, de manera que no sabem si la mesura es féu efectiva.¹⁰⁰²

Taula 43. Canvis en la imposició de la farina (1464)

Producte	Taxa anterior	Augment	Taxa final
consum:			
- forment	5 d.b. / quintar	+ 5 d.b. (100%)	10 d.b.
- mestall i sègol	3 d.b. / quintar	+ 5 d.b. (166,66%)	8 d.b.
- ordi, mill i panís	2 d.b. / quintar	+ 5 d.b. (250%)	7 d.b.
comercialització:			
- forment	4 d.b. / quartera	+ 4 d.b. (100%)	8 d.b.
- altres cereals i llegums	4 d.b. / quartera	+ 2 d.b. (50%)	6 d.b.
- forment (flequers)	4 d.b. / quartera	+ 4 d.b. (100%)	8 d.b.

De fet, el primer gran canvi experimentat per la imposició de la farina durant la guerra arribà en 1464, arran de la creació de la força de 300 cavalls. Ja hem vist que entre els impostos afectats hi havia els que gravaven el consum i la comercialització de

¹⁰⁰¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 21r-21v, 2-IX-1463.

¹⁰⁰² Tot i així, altres ordinacions d'aquell mateix període mostren la preocupació evident del consistori per promoure el consum del forment barceloní. És el cas d'una de novembre de 1463, quan s'ordenà als forners i flequers que no pastessin forment que no fos de la ciutat i no venguessin altre pa que aquell pastat per ells mateixos, sots pena de 100 s.b., la confiscació del pa en qüestió i la prohibició de seguir exercint l'ofici (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 32v-33r, 5-XI-1463).

cereal. Pel que fa al primer, la tarifa s'augmentava en 5 d.b. per quintar, aparentment del producte resultant de la mòlta de tot el gra.¹⁰⁰³ En canvi, la segona oscil·lava entre un afegit de 2 d.b. i de 4 d.b. Si tenim en compte la informació continguda en la taba de 1454, el resultat dels augments decretats deu anys després comportaven les tarifes recollides a la Taula 43.¹⁰⁰⁴

Aquestes modificacions generaren certa controvèrsia. El febrer de 1464, per exemple, el Consell es veié forçat a aclarir la confusió que regnava respecte a la imposició de la farina, recordant que els augments de 4 d.b. per quartera de forment i 2 d.b. per la d'ordi, civada i llegums havien de ser abonats tant pels que es trobaven a la ciutat el dia en què l'increment entrà en vigor com pels que hi havien arribat des de llavors.¹⁰⁰⁵ En qualsevol cas, els augments s'eliminaren el novembre de 1464 en entrar en vigor la subvenció dels cavalls, de forma que les tarifes tornaren al seu estat anterior, si bé només durant un breu lapse de temps.

Taula 44. Canvis en la imposició de la farina (1465)

Producte	Taxa anterior	Augment	Taxa final
consum:			
- forment	5 d.b. / quintar	+ 3 d.b. (60%)	8 d.b.
- mestall i sègol	3 d.b. / quintar	+ 3 d.b. (100%)	6 d.b.
- ordi, mill i panís	2 d.b. / quintar	+ 3 d.b. (150%)	5 d.b.
comercialització:			
- forment	4 d.b. / quartera	+ 4 d.b. (100%)	8 d.b.
- altres cereals i llegums	4 d.b. / quartera	+ 2 d.b. (50%)	6 d.b.
- forment (flequers)	4 d.b. / quartera	+ 4 d.b. (100%)	8 d.b.

El gener de 1465 s'aprovaren els canvis impositius que havien de servir per pagar, juntament amb la Diputació, la fàbrica de diverses naus. Com es pot veure en la Taula 44, eren molt semblants als de l'any anterior, si bé amb algunes diferències. En primer lloc, es rebaixava l'augment en l'impost sobre el consum, al qual enlloc d'afegir-s'hi 5 d.b. per quintar se n'hi sumaven 3 d.b. Evidentment, com s'ha vist en l'apartat precedent, això comportaria una recaptació menor, de fins a 22.000 s.b. anuals menys. Les tarifes sobre la comercialització es mantenien igual que en 1464, si bé els ingressos

¹⁰⁰³ En cap moment s'especifica de quin cereal era la farina afectada per aquest canvi tarifari, de forma que sembla que els incloïa a tots.

¹⁰⁰⁴ En el memorial redactat en 1464 no s'indiquen les tarifes resultats dels canvis de la imposició de la farina. Tanmateix, Jaume Safont assenyala en el seu dietari que s'afegiren 6 d.b. per quintar als 6 d.b. que ja gravaven la farina, dada que sembla clarament errònia (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 184).

¹⁰⁰⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 101r-102r, 22-II-1464.

que se n'esperaven queien dels 35.000 s.b. als 27.000 s.b. En total, doncs, el rendiment que es confiava obtenir de la imposició de la farina gràcies a aquests canvis era força més baix només un any després.

Malgrat que en principi aquests augments havien de ser vàlids durant només uns mesos, la situació en què es trobaven les finances municipals va empènyer el consistori a mantenir-los en vigor fins, com a mínim, principis de 1468. A banda, en el decurs de 1465 se'ls afegiren les modificacions decretades de cara a la nova subvenció dels cavalls, força més complexes i, com hem vist, no del tot clares. Així, des de la primavera d'aquell any tot cereal o llegum que s'introduís a la ciutat havia de pagar el 5,88% del seu valor, fet que es traduïa en les tarifes que s'han presentat anteriorment en la Taula 42 –en cas que s'escollís satisfer l'impost en moneda– o en un quartà per quartera –en cas que es fes en espècie–.¹⁰⁰⁶

Sembla que aquest impost protagonitzà unes quantes deliberacions del Consell municipal entre 1469 i 1470.¹⁰⁰⁷ Potser una de les més destacables fou la proposta presentada a l'assemblea el juny de 1470 pel clavari, Marturià Salvador, que donada la falta de moneda a la ciutat advocava per permetre que les taxes sobre el gra es poguessin pagar en espècie. Després de derivar-ho a una comissió, el Trentenari ho aprovà, i es publicà una ordinació detallant-ne el funcionament, segons la qual l'objectiu era *fer la pagua la més fàcil e oportuna que pusquen, a ffi que los agravats ab menys difficultat los dits càrrechs sostenguen*.¹⁰⁰⁸

¹⁰⁰⁶ Com ja s'ha dit, les referències als canvis que implicà la subvenció dels cavalls en la imposició de la farina són poc exactes. Tot sembla indicar que s'afegia un nou impost que consistia en el pagament de la dissetena part de tots els cereals i llegums introduïts o venuts a la ciutat.

¹⁰⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 175v-176v, 15-XI-1469, i f. 184r-184v, 28-XI-1469. Les disposicions preses l'any 1470 sobre aquesta taxa són particularment interessants. Primerament, el mes d'abril s'aprovà que tots els forments i blats descarregats entre el Llobregat i el Besòs haguessin de pagar l'impost, per tal d'evitar els fraus comesos per aquells que buidaven la barca fora dels esperons. L'agost següent, a petició de Joan de Lorena, es concedí que el gra destinat a l'exèrcit no hagués de satisfer la taxa, argumentant que, de fet, no arribava a entrar a la ciutat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 34r-34v, 17-IV-1470, i f. 61r-61v, 13-VIII-1470). El dia següent s'aprovà que tampoc el cereal que en sortís per alimentar les tropes de Renat hagués de pagar l'impost de 1 s. 1 d.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 62r, 14-VIII-1470). Trobem un exemple de l'aplicació d'aquestes mesures l'octubre del mateix 1470, quan el Consell acceptà que Miró, mercader, que mentre duia una barcada de civada destinada a l'exèrcit del Penedès per fortuna havia hagut de descarregar als esperons de la ciutat, no pagués els drets corresponents (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 76r, 8-X-1470). La importància que les entrades de forments tenien per a la subvenció es veu clarament en una carta enviada al primogènit el gener de 1468, en la qual els consellers demanaven a Joan de Lorena que procurés que vinguessin a Barcelona embarcacions carregades de cereal no només per a l'abastament de la ciutat, sinó perquè sense elles la subvenció dels cavalls se'n ressentiria considerablement, ja que "en los quals drets [de la subvenció dels cavalls] los dits forments paguen molt" (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 185r, 8-I-1468).

¹⁰⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 52v-53r, 22-VI-1470, i f. 53r-54r, 27-VI-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 154v-156r, 4-VII-1470.

El següent canvi experimentat per la imposició de la farina fou la creació l'any 1468 del dret dels 2 s.b. per quartera dels flequers, que, com s'ha explicat anteriorment, fou un dels grans protagonistes de les finances municipals durant els darrers mesos de la guerra. Sembla que des de llavors es mantingué inalterada fins el novembre de 1470, quan l'assemblea consentí a la proposta dels consellers d'eliminar diverses guardes, entre les quals hi havia la del molí pallarès.¹⁰⁰⁹ Així doncs, a partir de llavors tothom que hi volgués moldre gra primer s'hauria de dirigir a la Casa del Pes, on abonaria l'impost i seguidament se li faria entrega d'un butlletí o senyal de cera, que un cop al molí pallarès mostraria als moliners que hi treballaven. L'objectiu d'aquesta mesura era estalviar a les arquas municipals un total de 640 s.b. anuals.

Tots aquests canvis en els impostos que gravaven el cereal s'acompanyaren de mesures destinades a augmentar la pressió fiscal també de forma indirecta, és a dir, tot procurant especialment per impedir qualsevol intent de frau. Un dels grans temors del govern urbà era que algú pogués moldre sense pagar res a l'erari de la ciutat. Durant la guerra aquest risc augmentà considerablement durant els períodes en què els barcelonins es veieren obligats a emprar molins de sang, el control dels quals resultava més difícil. Per aquesta raó, el febrer de 1467 s'aprovà una ordinació que establia que ningú estava autoritzat a dur res a moldre si prèviament no s'havia dirigit a la Casa del Pes de la farina, on hauria d'obtenir un *albaranet* amb el segell de la ciutat en què s'indicaria el pes del gra i la forma com s'havia pagat l'impost.¹⁰¹⁰ Aquest tros de paper s'entregaria al moliner, que l'enfilaria juntament amb els altres que ja tingués com a prova d'haver fet la seva feina sense cometre cap irregularitat. La normativa s'aplicava també a tots els que tenien molins a casa seva. En cas d'incompliment —és a dir, en cas que en anar a moldre no es comptés amb l'*albaranet*—, aquell que hagués dut el blat el perdria i pagaria una multa de 10 s.b., quantitat que ascendia fins als 50 s.b. si l'infractor era el moliner. El juliol següent es publicà encara una ordinació prohibint que ningú portés gra a moldre sense el butlletí dels administradors de la Taula de Canvi o de les persones per ells designades, sots pena de 10 s.b. i de perdre el forment.¹⁰¹¹ Per tant, sembla evident que el dit *albaranet* i el butlletí eren el mateix. Vora dos anys després, el març de 1469,

¹⁰⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 92v-94v, 26-XI-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 186r-187r, 26-XI-1470, i f. 179v-180r, 14-XII-1470. Les altres guardes afectades eren les dels esperons, que en endavant es farien per cinquantenes, i una de les de la llenya, substituïda per les de la marina. En total la ciutat s'estalviaria 3.680 s.b. en salaris.

¹⁰¹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 189v-190r, 27-II-1467; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 87r-87v, 26-II-1467.

¹⁰¹¹ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 102v, 30-VII-1467

s'implicà també els forners en el control del pagament de l'imposició, ja que passaven a ser responsables de vigilar que tot el que els flequers els entreguessin tingués l'albarà del Pes, que mensualment farien arribar al clavari, sots ban de 60 s.b.¹⁰¹² A aquesta disposició se n'hi afegí encara un altra del mostassaf el novembre d'aquell mateix any, segons la qual cap *forner o fornera, flaquer o flaquera o altra qualsevol persona que past pa per a vendre dins la dita ciutat* no podia pastar *pa de prims* si aquests no procedien de forments comprats per ell i passats en el seu nom per la Casa del Pes, on pagaria la taxa acostumada.¹⁰¹³

No fou fins a les darreries de 1471, però, que aquestes disposicions prengueren més importància. Amb l'arribada de l'exèrcit de Joan II al pla de Barcelona i el consegüent tall del Rec Comtal, el Consell es veié forçat a ordenar que tot el forment passés obligatòriament per la Casa del Pes per tal que se'n pagués la imposició i es prengués el butlletí.¹⁰¹⁴ S'intentava així evitar la potencial pèrdua de diners procedents de la taxa de la multa provocada per la nova posada en funcionament dels molins de sang. Tanmateix, sembla que aquesta mesura serví de ben poc. Un mes i mig després, el clavari explicà que molta gent no es presentava al Pes abans de moldre, cosa que provocava serioses pèrdues en els ingressos municipals.¹⁰¹⁵ El Trentenari respongué amb la promesa de fer una ordinació que obligués a tothom a notificar l'existència de molins al tresorer, prometent a més a més no moldre res sense el butlletí. Tanmateix, no es féu cap crida sobre molins fins el febrer de 1472, quan es digué que tothom que en tingués *en lurs cases, monastirs o en qualsevol altra part*, ja fos de la ciutat o propis, ho comunicuessin abans no passessin tres dies a Miquel Piquer, clavari, sots ban de 60 s.b. i de perdre el molí en qüestió.¹⁰¹⁶

També convé assenyalar que, com a mínim en 1468 i 1469, l'impost cobrat en entrar cereal a la ciutat podia eludir-se temporalment mitjançant l'entrega d'alguna penyora,

¹⁰¹² AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 130r-130v, 11-III-1469.

¹⁰¹³ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 143v-144r, 29-XI-1469. La multa per als que contravinguessin aquesta ordinació era més baixa: el pagament de 5 s.b. i la pèrdua del pa. En la mateixa crida es digué que cap forner que no fos flequer podria pastar pa per vendre'l, i que cap flequer podria pastar ni vendre *terns, quïerns* ni altres pans, sinó dinals i doblers. La multa era la mateixa.

¹⁰¹⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 158v-159r, 21-10-1471; AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 197v-198r, 23-X-1471.

¹⁰¹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 7v-8r, 4-XII-1471.

¹⁰¹⁶ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 11v, 1-II-1472. Uns mesos enrere, però, abans de la queixa del clavari de desembre i poc després de la decisió presa el 21 d'octubre, ja es féu una ordinació similar, aquest cop sota l'amenaça d'una multa de 50 s.b. o, en cas de no poder pagar-la, ser empresonat (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 2r, 30-X-1471).

que era custodiada als portals mateixos.¹⁰¹⁷ Potser així s'intentava acomodar mínimament el pagament de la taxa a aquelles economies menys capaces de fer-hi front sense haver venut prèviament el producte.

Per últim, tot i que la darrera mesura que s'esmentarà no afectava únicament el cereal, en ser un exemple il·lustratiu de la lluita del Consell contra el frau s'ha preferit incloure-la ja aquí. En algun moment no indicat de 1470 es decidí tancar l'esperó de llevant amb múltiples àncores per tal de procurar que la gent no entrés lliurement a la ciutat pel passatge sec que el flux i reflux del mar hi havien creat.¹⁰¹⁸ Així s'evitava que les mercaderies s'introduïssin per cap altre lloc que no fossin els portals i, per tant, no paguessin els drets que les gravaven.

El vi

Abans d'endinsar-nos en els canvis experimentats per la imposició del vi, convé fer un breu recordatori de les seves principals característiques. L'impost requeia bàsicament sobre els compradors, que havien de satisfer 2 s. 6 d.b. per ll.b. –el 12,5%– de tot el vi que adquirissin i 1 s.b. per ll.b. –el 5%– en el cas de la verema, sense fer distincions de cap tipus. Aquestes premisses van ser ràpidament modificades en començar el conflicte bèl·lic. Com hem vist, els canvis aprovats l'estiu de 1462 eren, de fet, força radicals, ja que s'eliminà la unitat de tarifes que caracteritzava l'impost sobre el consum de vi bo i substituint-la per una taxa que afectava tota somada de vi i verema entrats a la ciutat en funció del seu tipus (vegeu Taula 45). D'aquesta manera, el vi menys gravat seria el vermell i el que més el grec i la malvasia, si bé no podem comparar les tarifes velles *ad valorem* amb les noves en no comptar amb una sèrie de preus de venda del vi. Tot i això, si considerem que en cap cas els canvis aprovats en 1462 podien suposar una rebaixa tarifària, no resultaria del tot descabellat formular la hipòtesi que la somada de vi vermell valgués c. 20 s.b., ja que la taxa que gravava la compra d'1 ll.b. de producte i la que carregava l'entrada d'una somada era la mateixa: 2 s. 6 d.b. En tot cas, és evident que a partir de l'estiu de 1462 es transformava completament el sistema de recaptació de la imposició del vi, que també es traslladava d'ubicació: de les places i tavernes als

¹⁰¹⁷ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 118v, 4-V-1468, i f. 133r, 13-IV-1469.

¹⁰¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 119v-123v, 9-VIII-1471. Malgrat que la decisió de tancar amb àncores l'esperó no es menciona als registres de *Deliberacions* de 1470, és possible que la mesura presa aquell any segons la qual tots els forments i blats descarregats entre el Llobregat i el Besòs havien de pagar el dret d'entrada dels forments de la subvenció dels cavalls hi estigui relacionada (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 34r-34v, 17-IV-1470).

portals. Això era conseqüència directa d'haver passat de gravar el consum a través de la compra-venda a fer-ho de forma general, cobrant la taxa per tot el vi introduït a la ciutat per ser consumit.¹⁰¹⁹

Taula 45. Canvis en la imposició del vi (1462 i 1464)

Producte	Taxa 1462	Augment	Taxa 1464
Somada de vi vermell	2 s. 6 d.b.	+ 6 d.b. (20%)	3 s.b.
Somada de vi blanc	4 s.b.	+ 6 d.b. (12,5%)	4 s. 6 d.b.
Somada de vi grec	5 s.b.	+ 6 d.b. (10%)	5 s. 6 d.b.
Somada de malvasia	6 s.b.	+ 6 d.b. (8,33%)	6 s. 6 d.b.
Somada de verema vermella	1 s. 6 d.b.	+ 3 d.b. (10%)	1 s. 9 d.b.
Somada de verema blanca	1 s. 8 d.b.	+ 3 d.b. (15%)	1 s. 11 d.b.
Somada de verema de grec i malvasia	2 s.b.	+ 3 d.b. (12,5%)	2 s. 3 d.b.

Les noves tarifes romangueren inalterades durant poc temps. L'armament dels 300 cavalls aprovat el gener de 1464 s'acompanyà d'un augment dels impostos del vi i la verema, com mostren les dades de la Taula 45.¹⁰²⁰ D'aquesta manera, si teoritzem que els canvis aprovats en 1462 seguien implicant un augment en el preu del vi vermell del 12,5%, en 1464 aquest percentatge pujaria fins al 15%. Es desconeix si també afectaren les taxes que gravaven les somades de vinagre i les que s'havien de pagar pels quarts de vi.

Taula 46. Canvis en la imposició del vi (1465)

Producte	Taxa anterior	Augment	Taxa final
Somada de vi vermell	2 s. 6 d.b.	+ 3 d.b. (10%)	2 s. 9 d.b.
Somada de vi blanc	4 s.b.	+ 3 d.b. (6,25%)	4 s. 3 d.b.
Somada de vi grec	5 s.b.	+ 3 d.b. (5%)	5 s. 3 d.b.
Somada de malvasia	6 s.b.	+ 3 d.b. (4,16%)	6 s. 3 d.b.
Somada de verema vermella	1 s. 6 d.b.	+ 1,5 d.b. (5%)	1 s. 7,5 d.b.
Somada de verema blanca	1 s. 8 d.b.	+ 1,5 d.b. (7,5%)	1 s. 9,5 d.b.
Somada de verema de grec i malvasia	2 s.b.	+ 1,5 d.b. (6,25%)	2 s. 1,5 d.b.

¹⁰¹⁹ Els canvis que experimentà la imposició del vi recorden els aprovats en 1359, que duraren deu anys. Llavors es gravà amb un vuitè tot el vi i la verema que entraven a la ciutat per ser consumits, tant allò procedent de compra com de collites pròpies o rendes (Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 537-38).

¹⁰²⁰ En el memorial simplement es diu que “sia imposat sobre lo dret de la venema tres diners més per somada, que axí com ara paga XVIII diners que d'aquí avant pach I sou VIII, e per somada de vi sia affegit VI diners, que axí com ara pague II sous VI per somada, que d'aquí avant pach III sous”. Tot i que aquestes tarifes eren les que afectaven el vi i la verema vermella, s'han pres com a referència per deduir les que gravaven la resta productes. Jaume Safont ja anotà al seu dietari que la taxa per somada de vi passava dels 2 s. 6 d.b. als 3 s.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 80r-80v, 4-I-1464; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 184).

Les tarifes sobre el vi i la verema aprovades el gener de 1464 s'aboliren aquell novembre. I així mateix, quan dos mesos després el Consell i la Diputació aprovaren la creació dels drets de les naus, es restabliren, si bé amb una diferència cabdal: els augments decretats en 1465 eren la meitat dels de l'any anterior (vegeu Taula 46). Les noves tarifes suposaven una caiguda considerable de la recaptació anual prevista, que curiosament es reduïa més de la meitat. Tot i així, sembla clar que el govern barceloní preferí atenuar l'impacte de la imposició del vi en les bosses dels cada contribuents, cada cop més esgotats a nivell econòmic.

Taula 47. Canvis en la imposició del vi (1465.2)

Producte	Taxa (per somada) ¹⁰²¹		
	Ordinària	Cavalls	Total
Vi vermell	2 s. 9 d.b. ¹⁰²²	+ 2 s. 6 d.b. (90,91%)	5 s. 3 d.b.
Vi blanc	4 s. 3 d.b.	+ 7 s. 6 d.b. (176,47%) ¹⁰²³	8 s. 2 d.b.
Vi grec i malvasia ¹⁰²⁴	5 s. 3 d.b.	+ 7 s. 6 d.b. (142,86%)	12 s. 9 d.b.
Verema vermella (mul)	[1 s. 7,5 d.b.]	[+ 1 s.b. (61,54%)]	2 s. 7,5 d.b.
Verema vermella (ase)	[1 s. 1 d.b.]	[+ 0,5 d.b. (3,85%)*]	1 s. 1,5 d.b. ¹⁰²⁵
Verema blanca (mul)	[1 s. 9,5 d.b.]	[+ 2 s. 6 d.b. (139,53%)]	4 s. 3,5 d.b.
Verema blanca (ase)	[1 s. 5 d.b.]	[+ 2 s. 7 d.b. (182,35%)]	3 s.b.
Verema de grec (mul) ¹⁰²⁶	[2 s. 1,5 d.b.]	[+ 3 s. 9 d.b. (172,55%)]	5 s. 10,5 d.b.
Verema de grec (ase)	[1 s. 7 d.b.]	[+2 s. 0,5 d.b. (128,95%)]	3 s. 7,5 d.b.

Probablement fou una decisió encertada, més si tenim en compte que passats uns mesos entraren en vigor les tarifes de la nova subvenció dels cavalls, en la qual el vi hi

¹⁰²¹ El document inclou el total de les tarifes anteriors a les modificacions de 1472, però només les parcials dels tres tipus de vins. Tot i així, podem deduir la resta gràcies a la informació continguda a la Taula 46 i a les tarifes desglossades de 1472, ja que només quedà afectada la part corresponent a la subvenció dels cavalls, però no l'ordinària. Hi ha algunes diferències, però: en 1472 les malles apareixen arrodonides, de forma que la taxa ordinària de la somada de mul de verema vermella apareix com a 1 s. 8 d.b., la de blanca 1 s. 9 d.b. i la de grec 2 s. 2 d.b. (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 122v-123r, 27-XI-1472).

¹⁰²² S'especifica que la tarifa ordinària era de 2 s. 6 d.b., a la qual s'hi afegien 3 d.b. per les naus.

¹⁰²³ Vista la quantitat total, és evident que aquesta xifra es tracta d'un error. És possible, per tant, que en realitat l'augment que suposava la subvenció dels cavalls fos de 3 s. 11 d.b. (92,16%).

¹⁰²⁴ Malgrat que en el memorial de 1462 inclòs als registres de *Deliberacions* es distingí clarament entre la somada de vi grec i la de malvasia, amb tarifes de 5 i 6 s.b. respectivament, quan es rebaixaren les taxes en 1472 s'anotaren juntes i se'ls donà un valor de 5 s. 3 d.b. (és a dir, 5 s.b. de la tarifa ordinària i 3 d.b. de la de les naus). Recordem que en la transcripció feta per Sobrequés de les instruccions entregades als administradors de la Taula de Canvi la somada de malvasia no és mencionada i la de grec es valora en 6 s.b., no en 5 s.b., de manera que no queda clar si realment tingueren un valor diferenciat al llarg de dits anys o no (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 154r-154v, 17-VII-1462; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 122v-123r, 27-XI-1472; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 298).

¹⁰²⁵ Si tenim en compte la rebaixa de 1472, en què el total passà a valer 1 s. 6 d.b., sembla clar que aquesta tarifa és un error.

¹⁰²⁶ No es menciona la verema de malvasia, però, com s'ha vist, en principi la tarifa era la mateixa que per la de grec.

jugava un paper primordial. Com es veu a la Taula 47, els canvis en la imposició afectaven de nou tot el vi i la verema, i ho feien de forma remarcable. En tots els casos la suma de les noves taxes suposava un increment molt notable respecte a les anteriors, de manera que sovint els que entraven vi i verema a la ciutat es veien obligats a abonar el doble, o gairebé, del que pagaven només uns mesos abans. A més a més, s'incloïa un nou criteri impositiu, ja que en el cas de la verema es distingia entre la somada de mul, més gran i per tant més gravada, i la d'ase. Sembla que la primera mesura és la que s'havia emprat fins llavors. Des de 1465 fins al final de la guerra civil, la imposició del vi no es modificà.

No costa gaire imaginar el trasbals que els canvis aplicats des de 1462 en la imposició del vi degueren suposar per a aquells col·lectius a qui més afectava, així com els problemes derivats de la seva gestió. N'és un exemple el que succeí l'octubre de 1462, quan el Consell hagué de considerar una realitat amb la qual probablement no es comptava l'estiu anterior, com era l'elevada presència de forasters a la capital *qui per causa dels inimichs se són recollits en aquella*.¹⁰²⁷ Davant del dubte de si els no barcelonins que feien vi dintre els murs de la ciutat havien de pagar o no el dret sobre la verema, s'acabà acordant que sí. Ara bé, s'establí que si al final transportaven el vi enfora se'ls tornarien 2 s. 6 d.b. per somada de most vermell, 2 s. 8 d.b. per la de blanc i 3 s.b. per la de grec.¹⁰²⁸ Un any després, el Trentenari va haver d'acceptar que els pagesos de la rodalia de Barcelona gaudissin d'un marge de tres mesos per pagar el dret del vi, després d'haver rebut una petició d'aquests segons la qual es negarien a satisfer-lo fins que no haguessin venut el producte.¹⁰²⁹

Una situació similar fou la que es visqué el febrer de 1467, quan el Consell es veié forçat a estudiar la possibilitat d'eximir del pagament de la imposició alguns ciutadans i pagesos que tenien vins fora murs i pretenien introduir-los a la ciutat per por a l'arribada enemiga.¹⁰³⁰ Uns mesos després es plantejava a l'assemblea si també per la verema collida a Barcelona havia de satisfer-se l'impost, cosa que acabà sent aprovada.¹⁰³¹ Aquesta decisió no evità que el novembre de 1468 *alguns qui tenen e posseheixen orts en la present ciutat demanessin que de la venema que de les dites parres se levaria*

¹⁰²⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 34v, 8-X-1462.

¹⁰²⁸ La crida es troba a AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 8, f. 199r, 9-X-1462.

¹⁰²⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 69r-69v, 9-XII-1463.

¹⁰³⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 181r-182r, 6-II-1467.

¹⁰³¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 118r-118v, 19-VII-1468.

*fossen exemptes de no pagar lo dret imposat sobre la venema.*¹⁰³² L'argument emprat era simple: *en les parres que tenien dins, aquelles fahien e sostenien moltes messions e despeses, e que los demás salvaven los rahims procehints de les dites parres, e que si vi ne era fet era fort poch.* No hi ha dubte respecte als motius que els empenyien a formular aquesta petició: les elevades tarifes que des de 1465 gravaven la verema. Els jurats del Consell, lluny de commoure's per aquestes paraules, es mantingueren fermes en l'acord pres anteriorment.

El capítol de la Catedral es mostrà igualment insatisfet amb alguns dels aspectes que caracteritzaven la imposició de la verema, en especial el fet que també gravés allò rebut com a delme. Per aquest motiu, l'octubre de 1463 es va dirigir als consellers per tal de demanar-los *que plagués al present Concell del·liberar-hi en manera que tant perjudici ne dan no-ls fos fet.*¹⁰³³ De moment, el consistori es limità a designar una comissió de quatre jurats perquè ho estudiés, la resolució de la qual es desconeix. Per altra banda, és probable que la queixa presentada el juny de 1465 pels taverners sobre el sistema de pagament del dret *del vuytè imposat al vi que entre en ciutat* fes referència també als canvis iniciats l'any 1462. En aquesta ocasió, la resposta del Consell consistí en designar una altra comissió per estudiar el tema juntament amb els consellers i els propis taverners.¹⁰³⁴

Aquest rebuig a la nova imposició del vi i els successius augments de tarifes, de ben segur latent en la majoria de barcelonins, es degué traduir de forma més o menys habitual en frauds. Amb l'objectiu ferm de lluitar-hi en contra, el Consell es preocupà de regular diversos aspectes relacionats amb l'impost per tal d'assegurar-ne el pagament. La decisió més important fou la presa l'any 1463 d'establir un sistema de butlletins, que en principi s'aplicava només en l'entrada de verema. Aquest consistia en el següent: tothom que volgués introduir-ne a la ciutat havia de dirigir-se prèviament a la Plaça del Vi per tal d'aconseguir dels recaptadors del dret un *senyal o bollatí de plom* per cada somada que pretengués introduir a la ciutat.¹⁰³⁵ El preu de dites marques era d'un real –

¹⁰³² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 128r-128v, 23-XI-1468.

¹⁰³³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 39r-39v, 5-X-1463.

¹⁰³⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 21r, 10-VI-1465.

¹⁰³⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 23r, 6-IX-1463; AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 26v, 6-IX-1463. Dos dies després es prohibí explícitament entrar verema sense haver obtingut prèviament els butlletins corresponents (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 30v, 11-IX-1463). A Cervera s'emprava també un sistema similar amb la verema, de forma que s'entregava un plom per cada somada que es volgués introduir a la ciutat. De fet, segons recull Sanahuja, l'ús de peces de plom en forma de moneda fabricades per les autoritats civils devia ser força habituals (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera,

1 s. 6 d.b.– per somada de verema vermella, 1 s.b. per la blanca i 2 s.b. per la de grec i la de malvasia, o bé una penyora equivalent.¹⁰³⁶ La mesura degué tenir èxit, ja que poc després es decidí aplicar també al vi.¹⁰³⁷

No fou fins l'any 1470 que el Consell s'hagué d'enfrontar de nou al problema del frau en els drets de la verema. Se sabia que alguns la portaven a la ciutat per mar, descarregant-la als esperons i evitant així satisfer l'impost. Per aquesta raó s'aprovà una ordinació prohibint-ho taxativament i ordenant que tota verema introduïda per via marítima hagués d'entrar també pels portals, igual que feia la duta per terra.¹⁰³⁸ Un any després s'insistia encara en el tema, restringint la descàrrega de vi a un únic espai: davant la plaça homònima.¹⁰³⁹

1387-1516)», 918-19; Xavier Sanahuja Anguera, «Els ploms de carnisseria igualadins. Una varietat de moneda eclesiàstica o municipal dels segles XVI i XVII» (Lleida, Universitat de Lleida, 2013), 144, <https://www.tdx.cat/handle/10803/119328>).

¹⁰³⁶ L'equivalència del real s'ha calculat segons les informacions que es troben a *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 67r-67v, 5-XII-1463, i f. 127r, 18-VI-1464; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 1r, 3-IV-1467. Les penyores restaven en poder dels recaptadors fins que els propietaris les recobraven o fins que el municipi n'ordenava la venda. En determinats contextos el municipi podia mostrar-se més laxe en el pagament del dret, com quan el març de 1468 publicà una ordinació vàlida fins l'agost següent que atorgava un marge de quatre mesos per pagar l'impost de l'entrada del vi, sempre que es comptessin amb penyores equivalents o fermances suficients. Si el vi es venia abans que passessin els quatre mesos, el clavari o el receptor del dret podrien exigir-lo. En dita ordinació no s'hi inclouen els taverners, que haurien de pagar l'impost immediatament en entrar el vi, com ja feien. L'octubre de 1471 es publicà una ordinació de caire semblant, que permetia no pagar els impostos fins a finals de desembre. Tanmateix, passat el temps de gràcia el Consell es trobà que molts encara no els havien satisfet, de manera que el gener de 1472 va donar un ultimàtum perquè ho fessin, amenaçant-los amb l'execució de béns. La situació en què es trobava la ciutat provocava que molts dels seus habitants tinguessin problemes per despendre els pocs diners que tenien, cosa que probablement propicià que el 17 de febrer el consistori acceptés la petició dels pagesos, que demanaven temps fins l'abril següent per pagar el dret de l'entrada de vi (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 106v-107r, 2-XI-1467, f. 128r, 8-XI-1468, f. 175v, 15-XI-1470, f. 117r, 10-III-1468, i f. 195v, 7-X-1471; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 11r-11v, 2-I-1472; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 29r, 17-II-1472).

¹⁰³⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 49r-49v, 29-X-1463; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 26r, 5-XI-1463, i f. 34v, 6-XI-1463. En determinats contextos s'eximia del pagament del dret del butlletí, com el novembre de 1470, quan el Consell autoritzà que els taverners poguessin entrar 24 somades i mitja de vi vermell a la ciutat sense haver de satisfer l'impost. Se'ls compensava per un enviament forçat de la mateixa quantitat que hagueren de fer als exèrcits del Penedès, pel qual no haurien hagut de pagar el dret i sí que ho feren (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 86v-88r, 19-XI-1470).

¹⁰³⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 76r, 8-X-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 170r, 9-X-1470. La pena per al qui ho incomplia era de 60 s.b. per al propietari de la verema i de 20 s.b. per al patró de l'embarcació. El setembre de 1471 s'afegia a aquesta disposició una crida que ordenava que ningú entrés verema “blanca o negra, de qualsevol spècia sia, per fer vi en la present ciutat si donchs no per los portals acostumats de aquella, e a coll de bèstia, e que aquella bèstia qui la dita venema traurà de la vinya, aquella mateixa la haje a metre per lo portal de la dita ciutat”, sots pena de 5 s.b. (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 195r, 4-IX-1471).

¹⁰³⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 128v, 27-VIII-1471, f. 158r-159r, 21-X-1470, i f. 144r, 7-X-1471; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 195r, 4-IX-1471, i f. 197v-198r, 23-X-1471. El problema del frau en la imposició del vi continuà en època moderna, tal com s'explica a Dantí Riu, «La hisenda municipal de la ciutat de Barcelona al segle XVI», 508-9. Així, per exemple, en 1553 s'establí de nou per quins portals havia d'entrar el vi de mar, el de terra i la verema.

La carn

Si comparem la imposició de la carn amb la de la farina i la del vi, la primera experimentà molts menys canvis durant la guerra, si bé de gran impacte. Ja hem vist que fins l'estiu de 1462 l'impost consistia bàsicament en el pagament d'una taxa de 3 d.b. per lliura de producte adquirida, però arran de l'esclat del conflicte armat el sistema de recaptació es modificà radicalment. De fet, s'aplicaren unes transformacions relativament semblants a les experimentades pel vi i la verema. D'aquesta forma, a partir de 1462 per cobrar l'impost de la carn ja no es tindria en compte el pes de l'animal –o part d'aquest– comprat, sinó l'animal en si. És a dir, amb la instauració del cabeçatge la tresoreria ingressaria per tots els animals introduïts a la capital una quantitat prèviament acordada que variava segons l'espècie (vegeu Taula 48).

Taula 48. Impost del cabeçatge aprovat el juliol de 1462¹⁰⁴⁰

Animal	Caps de bestiar	Taxa	Recaptació anual esperada
Moltó	40.000	3 s. 3 d.b.	130.000 s.b.
Bou i brau	700	33 s.b.	19.250 s.b.
Vaca i brava		22 s.b.	
Vedell	400	8 s.b.	3.200 s.b.
Porc ¹⁰⁴¹	2.000	2 s.b.	8.500 s.b. ¹⁰⁴²
Porc fresc	500	7 s.b.	
Ovella	3.000	2 s. 3 d.b. ¹⁰⁴³	6.750 s.b.
Cabra			
Anyell	9.000	1 s. 6 d.b.	13.500 s.b.

¹⁰⁴⁰ Sobrequés ja va incloure una taula similar a la seva obra, si bé no hi indicava les taxes, motiu pel qual s'ha cregut convenient presentar-la de nou aquí. A més a més, sembla que va ometre el boc castrat i el cérvol. Per altra banda, en el seu memorial Jaume Safont també es féu ressò de la implementació del cabeçatge i dels canvis en la imposició del vi “per raó de la gran necessitat que la ciutat de Barchinona havia en aquests dies per raó de la guerra que lo rey Johan nos donava, e de les gents d'armes de França que ns hic havia meses per tolre'ns totes les llibertats”. Com a curiositat, menciona que la tarifa per moltó era de 3 s. 3 d.b., de 18 s.b. per vedell i de 40 s.b. per bou o vaca, cosa que en el cas de les dues últimes era falsa (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 283; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 166).

¹⁰⁴¹ Banegas diu que per cada porc es pagaven 7 s.b., però el memorial on es detalla l'impost menciona que “IIM D porchs, entre vius i salats, e axí domèstichs com salvatges, a raó de II sous per cap de entrada, entre los quals són compresos D qui·s tallen freschs en la carnisseria, qui·s pagaran ultra los II sous, VII per cap” (Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 348).

¹⁰⁴² Aquesta és la xifra que apareix tant al memorial inclòs a *Deliberacions* com al transcrit per Sobrequés, malgrat que el producte dels 2.500 porcs, segons les taxes que en principi hi estaven assignades, seria de 7.500 s.b. (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 298).

¹⁰⁴³ A la transcripció proporcionada per Sobrequés es diu que eren 2 s. 6 d.b. per cap, malgrat que la xifra total proporcionada per a 3.000 caps de bestiar és la que correspondria a una taxa de 2 s. 3 d.b. Banegas segueix Sobrequés (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 298; Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 348-49).

Animal	Caps de bestiar	Taxa	Recaptació anual esperada
Cabrit	10.000	9 d.b.	7.500 s.b.
Porcell	2.000	6 d.b.	1.000 s.b.
Boc castrat	200	3 s. 6 d.b.	700 s.b.
Cérvol ¹⁰⁴⁴		4 s.b.	
TOTAL	67.800		190.400 s.b. ¹⁰⁴⁵

Gràcies al cabeçatge, el municipi pretenia augmentar un 26,93% els ingressos obtinguts de la imposició de la carn. Això implicaria un increment teòric de la tarifa dels 3 d.b. per lliura als 3,81 d.b. de mitjana. Ara bé, sembla que la major part del nou impost no repercutí directament en els consumidors, sinó en els carnisers, els quals, tal com explica Banegas, acabaven pagant en molts casos la diferència entre el pes real dels animals i l'estàndard fixat pel consistori.¹⁰⁴⁶ Aquesta idea es veu reforçada pel fet que, com es comentarà més endavant en tractar el cabeçatge després de la guerra, l'impost de la carn l'any 1472 es comptabilitzava encara a uns hipotètics 3 d.b. per lliura, la mateixa tarifa que havia estat vigent fins l'estiu de 1462. Així doncs, tot plegat fa encara més palès el fet que l'increment teòric en la recaptació derivat del pas d'un sistema a un altre hagué de recaure bàsicament en els carnisers, com a mínim en primera instància.

La imposició de la carn no sofrí cap canvi substancial durant els anys restants de la guerra. Tanmateix, de la mateixa forma que les modificacions aprovades en les taxes del vi en 1462 foren font de dubtes, queixes i intents de frau, en el cas de les del cabeçatge també se'n donaren. Ja l'octubre de 1462 els carnisers barcelonins, com s'ha dit els principals afectats per les mesures aprovades mesos abans, decidiren presentar una queixa formal al govern municipal.¹⁰⁴⁷ Segons declaraven, el preu fixat per la lliura de carn de moltó –1 s. 3 d.b.– era massa baix si es tenia en compte la despesa afegida que els comportava el nou impost, així com el fet que no podien aconseguir bestiar *de les parts hon lo solien haver per causa dels inimichs*. El Consell es mostrà comprensiu davant les vicissituds d'un dels col·lectius l'activitat econòmica del qual s'havia vist

¹⁰⁴⁴ Sembla que Banegas mantingué les dades proporcionades per Sobrequés i oblidà mencionar el cérvol (Banegas López, 348-49).

¹⁰⁴⁵ Aquest és el total mencionat al memorial adjunt als registres de *Deliberacions* que, lògicament, és la suma de les recaptacions particulars de cada animal. Al memorial transcrit per Sobrequés no apareix, però, fet que potser explica que aquest –que no té en compte els 700 s.b. del boc castrat– la xifra en 189.700 s.b. anuals, i Banegas en 185.390 s.b. (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 283; Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 349).

¹⁰⁴⁶ Banegas López, 349.

¹⁰⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 36v-37r, 12-X-1462.

més afectada per la guerra, i els concedí que temporalment poguessin cobrar 1 d.b. més per lliura venuda.¹⁰⁴⁸

El preu de la carn i la seva relació amb el cabeçatge foren font de conflicte altra vegada l'any 1470, quan el clavari s'adreçà al Consell lamentant la decisió presa pel mostassaf de fixar en 10 i 11 d.b. per lliura el preu de la femella i el mascle de porc respectivament.¹⁰⁴⁹ El tresorer, davant la reticència dels carnisers a vendre a tarifes tan baixes i l'escàs rendiment del cabeçatge, havia recomanat als consellers augmentar 1 d.b. les d'ambdós animals, cosa que feren sense haver aconseguit que el mostassaf es pronunciés al respecte. Aquest, però, havia reaccionat multant tots els carnisers que contravenien la seva disposició, de forma que el consistori es veié forçat a respondre amb duresa, tot suspent les ordinacions i bans del mostassaf i tornant als carnisers totes les penyores confiscades fins llavors.¹⁰⁵⁰

Tanmateix, probablement ningú protagonitzà una lluita tan aferrissada contra el cabeçatge com els eclesiàstics, que esdevingueren un problema crònic per al municipi.¹⁰⁵¹ L'any 1462 aquests van veure, probablement amb sorpresa i horror, que ells, *que eren franchs de impositions, a present pagaven lo dit dret, e que és ten gran prejuy a lurs privilegis, e libertats, etc.*¹⁰⁵² Per aquesta raó demanaven que el Consell s'avingués *lo dit fet voler tornar a loch, ja que en altra forma que convenguera al dit clero usar de aquells remeys que per justícia trobarien ésser fahedors*. Era evident, doncs, que no estaven disposats a tolerar una situació que consideraven il·legal.¹⁰⁵³ Aquesta vegada el consistori va decidir respondre amb la creació d'una comissió encarregada d'estudiar l'assumpte, però no tingué cap èxit. L'agost de 1463 el capítol

¹⁰⁴⁸ Sobre alguns dels conflictes que generà la substitució de l'antiga imposició de la carn pel cabeçatge, especialment entre els carnisers barcelonins, vegeu Ramón A. Banegas López i Celia Segovia Servián, «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a la ciutat de Barcelona durant la segona meitat del segle XV. Una qüestió fiscal i de salut pública», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 27 (2006): 121-42.

¹⁰⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 83r-84v, 5-XI-1470. Aquest incident és també narrat al *Testament* d'aquell any (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 1470, f. 5v).

¹⁰⁵⁰ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 171r, 7-XI-1470. Poc temps després es publicà una ordinació restablint les tarifes de 10 i 11 d.b. per lliura, i un cop el mostassaf hagué entregat als consellers algunes de les penyores preses als carnisers, mostrant així que, “com a bon fill de aquesta ciutat, vol ésser obedient a les ordinacions de aquella”, el Consell eliminà la suspensió que pesava sobre el seu càrrec (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 174r, 22-XI-1470; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 7r-7v, 3-XII-1470).

¹⁰⁵¹ Vegeu l'apartat 4.1.3.1.

¹⁰⁵² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 58r-58v, 21-X-1462.

¹⁰⁵³ Sobre la normativa general que regulava la contribució eclesiàstica i els efectes que generava, vegeu Pere Verdés Pijuan, «La contribució eclesiàstica a la fiscalidat municipal en Catalunya durante la época bajomedieval», en *Financiar el reino terrenal. La contribución de la Iglesia a finales de la Edad Media (siglos XIII-XVI)*, ed. Jordi Morelló Baget, *Anejos del Anuario de Estudios Medievales* 72 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2013).

catedralici envià una representació a la Casa de la Ciutat per tractar el tema, on se'ls comunicà de forma taxativa que aquest només podia ser discutit pel Consell de Cent.¹⁰⁵⁴ Pocs dies després, l'assemblea designà un grup de quatre persones perquè s'adrecés al capítol i li confirmés que la seva posició no havia canviat.¹⁰⁵⁵ El municipi es mostrava immutable davant les protestes del clergat barceloní, que s'anaren repetint durant tota la guerra.

No resulta sorprenent que la imposició del cabeçatge resultés la més problemàtica de les implementades el juliol de 1462. No en va, juntament amb la del vi era la més rendible i, per tant, una de les més susceptible de generar protestes i, naturalment, frau. Aquest fou el cas d'Antoni Gual, que el novembre de 1466 es trobava empresonat pel veguer juntament amb el llibreter Pau Santjaume, acusats d'irregularitats en la recaptació del cabeçatge.¹⁰⁵⁶ Quan es conegué la notícia, l'oficial eclesiàstic es dirigí als consellers per recordar-los, *ab moltes paraules e gests impertinents*, que en ser ambdós tonsurats les autoritats civils no tenien potestat sobre ells. Dos dies després, el Consell aprovà que la jurisdicció eclesiàstica s'encarregués del cas de Gual i de Santjaume, si bé establint que els consellers i els advocats municipals treballarien amb l'oficial de dita cort i amb el capítol catedralici, i que els acusats romandrien a la presó.¹⁰⁵⁷ No va ser fins a mitjans de desembre que l'assemblea acordà tenir misericòrdia dels dos defraudadors, permetent-ne l'alliberament un cop haguessin retornat tot el que devien com a conseqüència de les seves activitats il·lícites.¹⁰⁵⁸ La quantitat reclamada pel municipi no és mencionada fins el març de 1467, quan el Concell concedí que Gual pogués sortir de la presó per reunir els 3.000 s.b. que faltaven dels 14.000 s.b. inicialment deguts.¹⁰⁵⁹ Això sí, havia de fer-ho amb rapidesa: si abans de finals de maig no els havia entregat, tornaria al calabós.

¹⁰⁵⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 14r, 22-VIII-1463.

¹⁰⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 22v-23r, 5-IX-1463.

¹⁰⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 147v, 17-XI-1466. Antoni Gual havia estat escollit responsable del dret del cabeçatge el juliol de 1464. Un any més tard, el Consell de Cent acordà que dit ofici, que encara ocupava Gual, fos biennal, després que aquest s'hagués ofert a servir-lo de nou. Passats uns mesos, se li augmentà el salari 160 s.b., ja que a banda d'encarregar-se del cabeçatge també ho feia dels drets imposats per la subvenció dels cavalls, tal com s'explica a l'apartat 4.1.2.1, Les conseqüències fiscals del context bèl·lic, 1465 (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 135r-135v, 31-VII-1464; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 22r-22v, 14-VI-1465, i f. 45r, 24-X-1465).

¹⁰⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 148r-149r, 19-XI-1466.

¹⁰⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 162r-162v, 16-XII-1466. La decisió fou confirmada per a Antoni Gual dies després (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 164v, 30-XII-1466).

¹⁰⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 194r, 16-III-1467. El 3 de març es documenta el pagament fet per Antoni Gual d'un deute de 1.797 s. 10 d.b. corresponent al trimestre maig-juliol de l'any anterior. Entre el 18 de març, dos dies després de la decisió del Consell, i el 5 de maig següent entregà 1.087 s. 5 d.b. més

Durant els anys següents trobem encara altres exemples de mala praxis vinculats al dret del cabeçatge, si bé per part dels carnisers i les persones encarregades dels animals, no dels responsables de la recaptació de l'impost. Es tracta dels problemes que durant el darrer període de la guerra hi hagué degut a la introducció no declarada d'animals a la ciutat –que, per tant, no pagaven l'impost corresponent– o per la venda de carns insalubres.¹⁰⁶⁰

El peix fresc

També la imposició del peix fresc, igual que la resta que gravaven el consum d'aliments bàsics, va ser modificada al llarg de la guerra civil. El juliol de 1462 s'aprovà que per totes aquelles espècies de peix gravades amb una tarifa de 2 s. 6 d.b. per ll.b., això és, les més petites, es paguessin a partir de llavors 5 s.b.¹⁰⁶¹ Per tant, l'impost es duplicava, de manera que els venedors deixarien de pagar a la tresoreria municipal el 12,5% del valor de les seves transaccions per retre'n el 25%. Com s'ha dit, a la pràctica aquest augment comportava que els compradors només rebessin 27 de cada 36 unces –una lliura de peix– de producte adquirides, mentre que abans eren 31 i mitja. Aparentment, la tarifa de totes les espècies la imposició de les quals es calculava segons el seu pes es mantenia intacta. Així doncs, s'apostava per gravar de forma més incisiva el peix de caràcter més popular, el de consum més habitual, mentre l'impost d'aquell que normalment es trobava en les taules més benestants romania igual que en la dècada de 1430. Com a conseqüència, i de forma semblant al que succeí amb la resta d'imposicions tractades, el frau en la del peix també s'incrementà. Fou precisament la

(*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 76r, 3-III-1467, i f. 143r, 18-III-1467). El gener de 1467 el Consell havia rebutjat la proposta de Guillem Pongsem, fermança de Gual, que consistia en què el municipi li redimís els 60.000 s.b. censals prestats per subvencionar la Taula de Canvi, diners que ell seguidament retornaria al clavari per tal d'aconseguir la llibertat de Gual, els béns del qual es vendrien per acabar de satisfer el deute (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 168r-168v, 9-I-1467).

¹⁰⁶⁰ L'agost de 1470 s'explicà al Consell que certa gent entrava animals, tant vius com morts, de nit a la ciutat "per furtar lo dret del cabassatge". El motiu pel qual s'hi atrevien era clar: "açò fant per quant la pena de tals coses, si són trobades, és pocha, màxime attès lo dret, que si no són trobats deffrauden". S'acordà augmentar la multa per als infractors a 100 s.b. per animal o tros d'animal, que a més a més seria confiscat i entregat a l'hospital de la Santa Creu, així com castigar-los amb deu dies de presó (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 62r-63r, 20-VIII-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 157v, 21-VIII-1470). Pocs mesos després l'alarma saltà de nou davant la descoberta que els carnisers venien carns mortes, que no pagaven impost, com si no ho fossin, de tal manera que la gent les comprava sense saber-ho (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 93r-94v, 26-XI-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 186r-187r, 26-XI-1470). Ambdós casos foren ja citats i convenientment contextualitzats per Banegas López i Segovia Servián, «Problemes en l'entrada de bestiar destinat a carn a la ciutat de Barcelona durant la segona meitat del segle XV. Una qüestió fiscal i de salut pública», 130-31.

¹⁰⁶¹ Les espècies que no pagaven la imposició a pes, i per tant es veien afectades per aquest canvi tarifari, eren el *peix de closca* i *de tarta*, la sardina, el seitó, la *ladella*, l'*escanyagats* i similars.

voluntat de mitigar-ne els efectes el que motivà que el febrer de 1463, només uns mesos després de l'entrada en vigor de l'augment suara referit, el Consell es decantés per un nova modificació en les tarifes que pesaven sobre el peix fresc. A partir d'aquell moment, tant pel gran com pel petit caldria pagar 4 s. 4 d.b. per ll.b. —el 21,65%—. ¹⁰⁶² D'aquesta forma, l'impost s'unificava: es pagaria el mateix per totes les espècies, però, com passava amb la carn abans de l'aplicació del cabeçatge, això volia dir que el dret esdevenia regressiu. Així doncs, des de 1463 seria la quantitat de peix, i no la seva qualitat, el que determinaria el preu a pagar pel dret que el gravava. Paral·lelament a aquesta modificació, s'establí que per cada lliura de peix adquirida el comprador rebria 30 unces, i no les 27 acordades l'estiu anterior.

A banda d'això, ja s'ha comentat que sembla que entre les imposicions modificades l'any 1465 per la subvenció dels cavalls s'hi trobava també la del peix fresc, si bé desconeixem a quins canvis fou sotmesa.

El vi foraster i la llenya

A banda de les imposicions sobre el consum, altres dos impostos municipals que s'incrementaren durant la guerra degut a la importància del seu comerç i/o circulació foren el que pesava sobre el vi foraster i el que gravava la llenya. En canvi, les tarifes que afectaven la resta de mercaderies es mantingueren pràcticament immutables durant tot el conflicte civil, i la de les honors mai varià.

Comencem amb la primera que s'alterà: la del **vi foraster**. El març de 1463 s'aprovà una modificació destinada a deixar enrere l'exempció de què gaudien els barcelonins, de forma que a partir de llavors per tot el vi que arribés a la Ciutat Comtal per mar, independentment de qui en fos el propietari, caldria abonar el dret del mig florí per bóta. ¹⁰⁶³ Només en cas que el destí final del vi importat fos el consum propi no seria necessari satisfer l'impost. D'aquesta forma, s'ampliava el nombre de contribuents, però no encara les tarifes. Això no succeí fins vora un any després, quan, com hem vist, s'aprovaren els drets que havien de servir per finançar els 300 cavalls. A partir de llavors, per cada bóta de vi foraster enlloc d'abonar mig florí caldria satisfer-ne un i mig. És a dir, es passava de pagar 6 s. 6 d.b. per bóta a haver-ne d'entregar 18 s. 6 d.b., probablement l'increment més espectacular experimentat per una imposició durant el

¹⁰⁶² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 113v, 2-III-1463, i f. 115v, 3-III-1463.

¹⁰⁶³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 120r-120v, 11-II-1463.

període estudiat.¹⁰⁶⁴ No s'indica específicament si l'augment s'aplicava també als productes gravats originalment amb un florí –el vi blanc de malvasia, *merva*, grec, *sorià*, de Mallorca i altres–. En cas que fos així, el canvi seria de 13 s.b. a 26 s.b., això és, 2 florins.

La consciència que es tractava d'una tarifa desorbitada va suscitar ben aviat les primeres queixes dels barcelonins, que arribaren al llarg del mes de febrer de 1464. Alguns ciutadans van presentar una petició al consistori demanant que no se'ls apliqués el canvi en la imposició, de forma que no es veiessin forçats a pagar pel transport a la ciutat de la seva collita.¹⁰⁶⁵ Es tractava de respectar la condició que establia que el dret no havia de ser pagat *per vins portats per mar en la dita ciutat per los vertaders ciutedans, tenints casa contínuament, muller e lur família en la dita ciutat*. El Consell ho acceptà, si bé puntualitzant que això només s'aplicaria si el vi provenia de vinyes que es tinguessin en propietat, no llogades. Malgrat que aquesta decisió semblava resoldre el conflicte, no fou així. Durant el mes d'abril, en el marc de l'assemblea municipal sorgí de nou el dubte de si els barcelonins havien de pagar o no pel vi destinat al consum propi que introduïen a la ciutat per via marítima. No era una qüestió irrelevant, segons explicaven els consellers:

era vist a ells, consellers, que si los dits ciutedans se podien scusar de no pagar lo dit dret per lo vi que aportarien o farien portar per lur beure, pus aquell no fos de lur culleta, se'n seguiria gran dan al dit dret, car après que lo cabassatge és stat introduït, les tavernes no són cerquades per los cullidors de la imposició del vi, com aquella se pach entrant per los portals e exint lo vi de mar, e axí, los que mal usar-ne volran, sots color que lo vi seria per lur beure, porien aquell vendre, e per ço paria a ells, consellers, deure ésser declarada la dita ordinació que tothom pach, exceptats aquells contenguts en una cèdula del-liberada per lo Concell de XXXII e XVI^a sots calendari de X de ffebrer prop passat.¹⁰⁶⁶

El problema, doncs, era que els canvis en la imposició del vi aprovats el juliol de 1462 facilitaven el frau en el dret del mig florí per bóta. Per aquesta raó, els jurats van donar la raó als consellers, establint de nou que tots els ciutadans haurien de pagar l'impost corresponent, també quan es tractés de vi destinat al consum propi. Es

¹⁰⁶⁴ Recordem que en iniciar-se el regnat de Joan II el florí d'or valia 13 s.b. Sembla que per calcular-se l'equivalència del dret del vi foraster s'emprava dita moneda i no l'anomenat "florí corrent", valorat en 11 s.b. Així ens ho indica Jaume Safont, que diu que en 1464 "fonch afegit un florí d'or per bóta, e valia en aquest temps lo florí d'or XIII sous, axí que fonch lo dit dret ab lo dit mig florí que ja y era XVIII sous VI diners per bóta" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 184).

¹⁰⁶⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 98v, 10-II-1464.

¹⁰⁶⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 114v, 27-IV-1464.

remarcava un cop més que l'única excepció serien aquells que tenien casa, dona i família a Barcelona i poguessin demostrar que es tractava de vi procedent de la seva collita.

Tanmateix, mesos després la normativa que afectava els impostos sobre el vi va tornar a ser motiu de discòrdia. El setembre de 1464, després de la defecció de Joan de Beaumont i el traspàs resultant de Vilafranca del Penedès a mans de Joan II, la por d'una acció bèl·lica imminent contra Barcelona es podia palpar pels carrers de la capital.¹⁰⁶⁷ Entre les mesures preses, que incloïen la fortificació de Sant Boi de Llobregat, hi hagué l'ordre de recollir els vins de les viles del voltant de la Ciutat Comtal a dins dels murs d'aquesta. Ara bé, segons explicaven els consellers, els que havien de fer-ho mostraven certes reticències, ja que patien per si se'ls faria pagar l'elevat dret que gravava el vi que entrava per mar, és a dir, el mig florí per bóta.¹⁰⁶⁸ El Consell, *atensa la necessitat de la guerra e encare la utilitat pública*, accedí a permetre que excepcionalment s'entrés tot el vi que convingués a la ciutat, tant per mar com per terra, des de Mataró a Castelldefels, pagant únicament les tarifes per somada que des de gener gravaven l'entrada del vi pels portals de la ciutat.

En tot cas, els maldecaps provocats per l'augment del dret del vi foraster foren força efímers. El novembre de 1464 s'eliminaven els canvis tarifaris aprovats el gener anterior, i quan poc després se'n recuperà la majoria arran de la creació dels drets de la fàbrica de naus, es preferí deixar-ne al marge el mig florí per bóta. No sembla que es tornés a considerar en cap moment modificar-ne les tarifes, de forma que des de novembre de 1464 i fins al final de la guerra es mantingueren igual que a l'inici: mig florí pel vi vermell i el blanc provinent de la Corona d'Aragó, França i Portugal, i un florí per la resta.

Passem ara a la imposició de la **llenya** que, com la del vi foraster, fou una de les afectades per la voluntat de crear una força de 300 cavalls a principis de 1464. Recordem un cop més que sota el paraigües de la llenya se solien incloure, de fet, els impostos que gravaven dos productes: d'una banda, el que donava nom a la imposició, i de l'altra, el carbó. Ambdós foren modificats el gener de 1464, tal com es pot observar a la Taula 49.

¹⁰⁶⁷ Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 48-49.

¹⁰⁶⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 140r-140v, 3-IX-1464.

Taula 49. Canvis en la imposició de la llenya (1464)

Producte	Taxa anterior	Augment	Taxa final
Llenya	1 d.b. / quintar	+ 1 d.b. (100%)	2 d.b.
Carbó	0 d.b. / quintar	+ 4 d.b.	4 d.b.
	2 d.b. / sac	+ 1 d.b. (50%)	3 d.b.

Mentre que les tarifes de la llenya i del sac de carbó són evidents, la del quintar de carbó és menys clara. Com hem vist en l'apartat dedicat a les imposicions abans de l'esclat de la guerra, en principi l'impost sobre el carbó es pagava per sacs, no per quintars. De manera que semblaria que en 1464 a aquesta taxa se n'hi afegí una segona, fet que coincidiria amb les paraules de Safont, que anotà el següent al seu dietari: *que quascun quintar de carbó d'eci avant pagàs IIII diners, car de primer no-y havia gens de imposició*.¹⁰⁶⁹

En tot cas, no hi ha dubte que, de nou, aquests canvis foren font de conflicte i malestar entre els barcelonins. Tant que, poc després de la seva aprovació, documentem una de les queixes més interessants adreçades al govern del municipi durant aquest període: la del vidrier Bartomeu Llorenç. Tot i que originalment la seva petició s'havia presentat al Consell de Cent celebrat el 29 de febrer de 1464, aquest la derivà al Trentenari, que en postposà la deliberació fins a la fi de març.¹⁰⁷⁰ Va ser llavors que es discutí la proposta de Llorenç, l'excepcionalitat de la qual justifica que hi dediquem algunes línies.

Bartomeu Llorenç tenia un forn a la ciutat on es feia vidre de diversos tipus, *que no solament era delit de veure als poblats en la dita ciutat, ans encare era hobre meravellosa als strangés, qui ho havien a gran stimació haver hun tall joyell, e més gran utilitat per quant era causa de fer fer mercat a tots los altres del dit offici*.¹⁰⁷¹ Ara bé, aquesta situació aparentment idíl·lica s'havia trencat el gener de 1464, arran de la

¹⁰⁶⁹ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 184. El conegut notari també mencionà que "quascun quintar de carbó de ferrer pagàs un diner, car fins ací no solia pagar res". No queda clar a què es referia, perquè, com hem vist, pel sac de carbó sí que es pagava anteriorment una taxa de 2 d.b.

¹⁰⁷⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 104r, 29-II-1464, i f. 108v-109r, 23-III-1464. Resulta força excepcional la conservació entre els folis 108 i 109 d'un fragment de paper amb el text de la petició de Llorenç. Ma. Carmen Riu identifica un vidrier barceloní anomenat Bartomeu Llorenç durant el segon quart del segle XV, de ben segur el mateix home (Ma. Carmen Riu de Martín, «Onomástica y localización de algunos ceramistas y vidrieros barceloneses de los siglos XIV al XVII», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 25 (2004): 1054).

¹⁰⁷¹ Llorenç aconseguí la concessió reial necessària per a la instal·lació del forn, situat al Pla d'en Llull, l'any 1453 (Sílvia Cañellas i Martínez i M. Carme Domínguez Rodés, «Els forns de vidre a Barcelona i la seva rogalia (segles XIV-XVI)», *Anuario de Estudios Medievales* 38/2 (2008): 624). En el mateix article ja fou mencionada la petició presentada pel vidrier al Consell, i inclou així mateix una detallada narració de la història del seu forn.

decisió del Consell de duplicar la taxa que gravava la llenya. Llorenç explicava que per fer anar el forn en cremava més de 5.000 quintars –de llenya que, per altra banda, no es destinava a l'ús particular–, però l'entrada en vigor de la nova tarifa havia provocat que hagués de tancar el forn.¹⁰⁷² Vista la situació, creia que li convindria *en altre part aterrar son partit e haver la vida ab XVI menjadors que té contínuament, e més dos hòmens caps de cases, qui ab lur família hic vivien per causa del dit forn*. Es tractava d'una amenaça poc dissimulada: si no se li concedia el que demanava, ell i tota la gent que l'acompanyaven deixarien Barcelona, amb tots els perjudicis que això suposaria a la ciutat –també fiscals–. La petició era ben simple: els consellers havien de procurar, per tal de contribuir a *la dite bellesa e utilitat*, que se l'exonerés del diner extra que gravava la llenya. A canvi, ell es responsabilitzaria de tornar el forn *en lo primer stament* juntament amb tots els altres que hi treballaven, cosa que, de ben segur, repercutiria en la *decoració e utilitat* de la ciutat. Davant d'una argumentació tan ben travada, els jurats no van tenir més remei que concedir a Llorenç el que demanava. L'economia urbana perdia més de 400 s.b., però si el vidrier hagués deixat de pagar pels seus 5.000 quintars de llenya bé podrien haver estat el doble.

Taula 50. Canvis en la imposició de la llenya (1465)

Producte	Taxa anterior	Augment	Taxa final
Llenya	1 d.b. / quintar	+ 1 d.b. (100%)	2 d.b.
Carbó	0 d.b. / quintar	+ 4 d.b.	4 d.b.

Llorenç no es degué immutar gaire, doncs, per la supressió el novembre de 1464 dels augments decretats el gener, però probablement foren molts a Barcelona els que respiraren alleujats. Ara bé, la calma durà poc. Uns mesos després, a principis de 1465, el Consell i la Diputació pactaren la consignació de determinats increments de drets a la fàbrica de naus, entre els quals es trobaven inclosos els que gravaven el carbó i la llenya (vegeu Taula 50). A la pràctica, les tarifes eren les mateixes que s'aprovaren un any enrere, si bé amb un canvi important: pel sac de carbó se seguirien pagant 2 d.b., i no els 3 d.b. aprovats en 1464.

¹⁰⁷² Maria Teresa Ferrer i Mallol recull que un forn de vidre podia cremar uns 8.000 quintars de llenya en sis o set mesos. Tanmateix, aquesta xifra sembla excessivament elevada, i Soberón proposa prendre com a referència les 8 somades diàries de llenya que l'any 1398 es cremaven al forn de vidre de Leonard Derç (Maria Teresa Ferrer i Mallol, «Boscos i deveses a la Corona Catalano-Aragonesa (Segles XIV i XV)», *Anuario de Estudios Medievales* 20 (1990): 507, citat a Soberón Rodríguez, «La relació marítima entre el Maresme i Barcelona a mitjan segle XV», 87).

Tot indica que la substitució de l'impost directe per un seguit de canvis en les imposicions per fer front a la subvenció dels cavalls aprovada durant la segona meitat de 1464 comportà un nou augment d'1 d.b. de l'impost de la llenya. Això suposà que a partir de juny de 1465 els venedors de llenya haguessin de pagar 3 d.b. per quintar.

A banda d'aquest canvi i els de les imposicions sobre els aliments bàsics ja mencionats, aparentment a la subvenció dels cavalls també hi estava lligat algun dret sobre la compra-venda de mercaderies, concretament del greix o l'oli, si bé se'n desconeix la tarifa. Per últim, tot i no estar vinculada amb cap de les imposicions precedents, no voldria deixar de destacar un cop més el dret dels nòlits aprovat l'any 1469 juntament amb la Diputació. Recordem que consistia en el pagament del 10% del valor de totes les mercaderies que s'introduïssin al Principat i que es cobraria a tota la costa compresa entre Sitges i Llançà, Barcelona inclosa. Tal com s'ha dit, davant l'impacte negatiu del dret en l'activitat comercial catalana, només un any després de la seva entrada en vigor les institucions que l'impulsaren començaren a estudiar-ne l'abolició. Finalment, s'eliminà el juny de 1470.

L'esclat de la guerra civil i la seva llarga durada tingueren un impacte innegable en els impostos exigits pel municipi de Barcelona. Entre 1462 i 1464 totes les imposicions que gravaven productes de consum bàsic havien estat modificades amb l'objectiu d'augmentar-ne el rendiment, fet que es traduïa inevitablement en una major pressió fiscal sobre els ciutadans. A aquests canvis se n'afegiren encara d'altres durant els anys següents, particularment a partir de 1465 amb l'entrada en vigor de la subvenció dels cavalls. Els increments no afectaren per igual totes les imposicions, sinó que se centraren novament en les que pesaven sobre el consum i també la circulació, mentre que les de la comercialització en quedaren gairebé exemptes. Sembla clar que la intenció del consistori era protegir l'activitat comercial de la ciutat en un context de crisi aguda, ja que probablement considerava que l'augment de les tarifes que gravaven el comerç en suposaria una disminució radical. Tanmateix, aquesta premissa en duia una altra de lligada: la salvaguarda del mercadeig i dels ingressos de les classes més benestants de la ciutat implicava inevitablement l'augment de la pressió fiscal sobre les persones més humils i, per tant, més vulnerables. D'aquesta forma, potser l'impacte de les noves tarifes no es deixaria sentir excessivament sobre les grans economies urbanes, però sí ho faria de forma evident sobre aquelles més modestes. Això sí, no hi ha dubte

que les primeres també es vegueren afectades per l'inevitable efecte negatiu de la guerra en el comerç.

Recaptació i rendiment

Un cop detallats els principals canvis i innovacions experimentats per les imposicions i les seves tarifes durant els anys del conflicte amb Joan II, és el moment de veure'n el funcionament i l'evolució del rendiment. Tanmateix, abans cal tenir en compte diversos elements que en dificulten considerablement l'estudi. El primer és la ja esmentada manca de fonts: la pèrdua d'alguns volums de clavaria impossibilita conèixer el rendiment anual de la majoria d'imposicions. Aquesta carència es veu accentuada pel fet que, com veurem, un bon nombre de taxes van passar de ser arrendades a ser col·lectades directament. Així, si abans de la guerra l'absència de llibres de tresoreria es podia compensar amb la informació continguda en els d'imposicions, a partir de 1462 aquests últims contenen les dades corresponents a les subhastes de cada cop menys drets. Per últim, l'oscil·lació de certes imposicions entre els dos sistemes de recaptació tampoc facilita la realització d'un exercici de reconstrucció coherent dels ingressos del clavari entre 1462 i 1472. Tot i així, al llarg d'aquest apartat s'intentaran observar les tendències generals de la recaptació i el rendiment de les imposicions municipals durant la guerra civil, com també del dret de la bolla i de l'ancoratge.

Recaptació

Una ullada ràpida als impostos indirectes de Barcelona entre 1462 i 1472 permet extreure'n fàcilment una primera conclusió molt clara: durant aquells anys es donà una tendència cada vegada major a la col·lecta directa per sobre de l'arrendament. El motiu del canvi no es menciona mai específicament, si bé és probable que una de les causes d'aquesta preponderància fos la dificultat creixent per trobar arrendataris disposats a pagar un preu satisfactori.

Recordem que habitualment abans de la guerra s'arrendaven el dret del peix i la majoria dels que gravaven la comercialització i la circulació de mercaderies. Ara bé, al llarg del període 1462-1472 algunes d'aquestes imposicions que tradicionalment mai es recaptaven directament van passar a ser-ho. Aquest fou el cas de la de la fusta, el peix fresc i les honors que, tot i arrendar-se en 1462, sembla que des de 1463 foren sempre percebudes per agents municipals. La llenya, les armes, les flassades i el vi foraster van aconseguir subhastar-se encara l'any 1463, però a partir de 1464 ja no. Fins l'any 1471

les flassades, les armes i la fusta, a les quals s'afegí la canemasseria, no van ser arrendades de nou, si bé totes quatre juntes. L'any següent es repetí el mateix procediment.

Només una imposició va anar oscil·lant entre un i altre mètode, la del carbó, arrendada els darrers dos anys de la guerra malgrat haver estat col·lectada en períodes anteriors. Això sí, únicament el dret ordinari que gravava el carbó fou subhastat, ja que l'extraordinari sempre es recaptà directament. De fet, hi ha dues taxes que presenten certa problemàtica en aquest sentit. Es tracta de la de la pella i la del cuiram, que segons el llibre d'imposicions foren arrendades tots els anys entre 1462 i 1472.¹⁰⁷³ Tanmateix, en les entrades dels volums de clavaria de 1469 i 1470 es menciona que van ser recaptades per agents del municipi, els noms dels quals coincideixen amb els que apareixen com a arrendataris als d'imposicions.

Deixant de banda la forma en què la ciutat obtenia els diners provinents de les imposicions –arrendament o col·lecta directa–, al llarg dels anys del conflicte contra Joan II s'adoptaren altres mesures relatives a la seva recaptació. D'aquestes destacaré només una ordinació publicada el novembre de 1470, que, entre altres coses, establia que per tal de fer la feina del clavari més senzilla tots els llibreters o recaptadors de drets li havien de dur cada dilluns al matí el manifest o compte del que havien recaptat la setmana anterior.¹⁰⁷⁴ En cas que no trobessin el tresorer a casa seva, podien deixar la documentació a la seva bossa.

Rendiment

Tenint en compte les particularitats relatives a la recaptació dels diferents drets al llarg de dits anys, vegem-ne ara quin en fou el rendiment. Per fer-ho, en primer lloc s'intentaran reconstruir els ingressos fiscals teòrics que s'haurien hagut d'obtenir cada any. Aquest exercici es durà a terme de la següent manera: per una banda, s'empraran les dades relatives al producte mitjà de cada imposició del període 1455-1458, i per l'altra les previsions d'ingressos que sovint el mateix consistori feia en aprovar canvis tarifaris. Un cop obtingudes aquestes xifres aproximades, podrem contrastar-les amb els

¹⁰⁷³ L'única excepció és el trimestre de novembre de 1465 a gener de 1466 en el cas de la pella i de novembre de 1468 a gener de 1469 en el del cuiram, durant els quals sembla clar que ambdues van ser col·lectades. Fins llavors les dues imposicions s'havien arrendat de novembre a octubre, i a partir d'aquell moment ho foren de febrer a gener.

¹⁰⁷⁴ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 186r-187r, 26-XI-1470.

ingressos reals del clavari durant la guerra per veure si els objectius del Consell es materialitzaren o no.¹⁰⁷⁵

a) Els ingressos teòrics

Si prenem en consideració els ingressos dels anys 1455-1458 i les xifres calculades pel mateix govern barceloní en 1462, fins l'estiu d'aquell any els impostos indirectes reportaven al clavari uns 495.000 s.b. anuals. A partir d'aleshores, però, aquesta quantitat havia d'augmentar fins arribar a vora els 658.000 s.b. gràcies als canvis aprovats en les imposició del vi, el peix i la carn. Uns mesos després, Barcelona passà de rebre únicament el producte dels impostos estrictament municipals a ingressar també el de la bolla de cera, un dels drets de la Diputació.¹⁰⁷⁶ En principi, això havia de suposar l'increment dels ingressos fiscals de la ciutat fins a c. 710.200 s.b. per any.¹⁰⁷⁷ Si bé els diners obtinguts gràcies a la bolla tenien un destí molt específic i, per tant, el tresorer barceloní no en podia disposar lliurement, el cert és que en menys d'un any els ingressos hipotètics del municipi es preveia que augmentessin gairebé 215.000 s.b., aproximadament un 43% més que abans d'esclatar la guerra.

Aquestes xifres esdevingueren encara més elevades un any després, quan el gener de 1464 s'aprovà la creació d'una força de 300 cavalls i, amb ella, certs canvis en les tarifes que gravaven la farina, el vi, el vi foraster i la llenya. Tot plegat implicava que des de llavors la quantitat teòrica ingressada pel clavari s'hauria d'enfilars fins als c. 846.000 s.b. anuals. Com ja s'ha dit, les noves tarifes foren vàlides només durant un breu lapse de temps, si bé ràpidament se n'aprovaren d'altres, força similars però de menor entitat. Així doncs, des de principis de 1465 els augments decretats juntament amb la Diputació per a la fàbrica de naus es calculava que comportarien cada any uns ingressos totals de c. 790.000 s.b. Poc després, a aquesta xifra s'hi hauria d'afegir tot allò percebut gràcies als diversos impostos que conformaven la nova subvenció dels cavalls. Tenint en compte que en principi el seu propòsit era substituir la talla adjudicada a Barcelona a finals de l'any anterior, fixada en 59.350 s.b., segons les

¹⁰⁷⁵ A Apèndix 2. Taules, Taula 123 es troba la previsió anual d'ingressos de cada imposició.

¹⁰⁷⁶ Recordem que la bolla no fou l'únic impost no municipal que rebé el municipi durant la guerra: en algun moment per ara desconegut sembla que també passà a ingressar l'ancoratge, el rendiment mitjà del qual és difícil de calcular donada la manca de dades.

¹⁰⁷⁷ Els ingressos de la bolla s'han calculat tenint en compte que havien de servir per pagar 52.500 s.b. anuals de pensions de censals.

previsions del consistori les flamants tarifes implicarien uns ingressos anuals hipotètics de c. 849.500 s.b.

Així doncs, d'acord amb totes les mesures preses fins aquell moment, des de mitjans 1465 i fins a 1468 la caixa municipal hauria hagut de rebre cada any més de 840.000 s.b. gràcies a la fiscalitat indirecta. A aquesta suma s'hi afegirien després de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi els diners provinents dels 2 s.b. per quartera dels flequers, dels què malauradament no disposem de cap estimació. El que sí pot calcular-se és el que s'esperava obtenir a partir de 1470 mitjançant el dret dels nòlits, gràcies al qual es preveia un ascens dels ingressos totals de fins a c. 919.500 s.b. anuals.¹⁰⁷⁸ Ara bé, com s'ha explicat, aquest darrer dret s'eliminà ràpidament, de forma que des d'aquell moment i fins al final de la guerra la previsió pressupostària del municipi seria de c. 849.500 s.b., xifra a la qual caldria afegir el producte del dret dels flequers. Així, als imports que es preveia ingressar gràcies a la fiscalitat indirecta en començar la guerra s'hi havien afegit en acabar-la més de 350.000 s.b., que representaven un augment aproximat del 72%.

Taula 51. Ingressos pressupostats per imposicions (1462-1472)

Any	Ingressos teòrics
1461	495.300 s.b.
1462	657.700 s.b.
1463	710.200 s.b.
1464	846.200 s.b.
1465.1	790.200 s.b.
1465.2	849.550 s.b.
1468	849.550 s.b. ¹⁰⁷⁹
1470	919.550 s.b.
1472	849.550 s.b.

Però, com s'ha mencionat a l'inici d'aquest apartat dedicat als ingressos no financers durant la guerra, l'any 1466 el clavari rebé només c. 483.000 s.b. gràcies als impostos indirectes, xifra que quatre anys més tard s'havia reduït fins als c. 404.000 s.b. Si tenim en compte que el primer any s'haurien hagut d'obtenir més de 840.000 s.b. i el segon un mínim de 900.000 s.b., sembla clar que les previsions del consistori no es

¹⁰⁷⁸ De fet, aquesta quantitat seria més elevada, ja que no s'ha comptabilitzat de cap forma el dret dels flequers. Si tenim en compte que els ingressos dels 2 s.b. per quartera de 1470 foren de c. 24.000 s.b., els ingressos estimats d'aquell any podrien haver ascendit fins als c. 921.500 s.b.

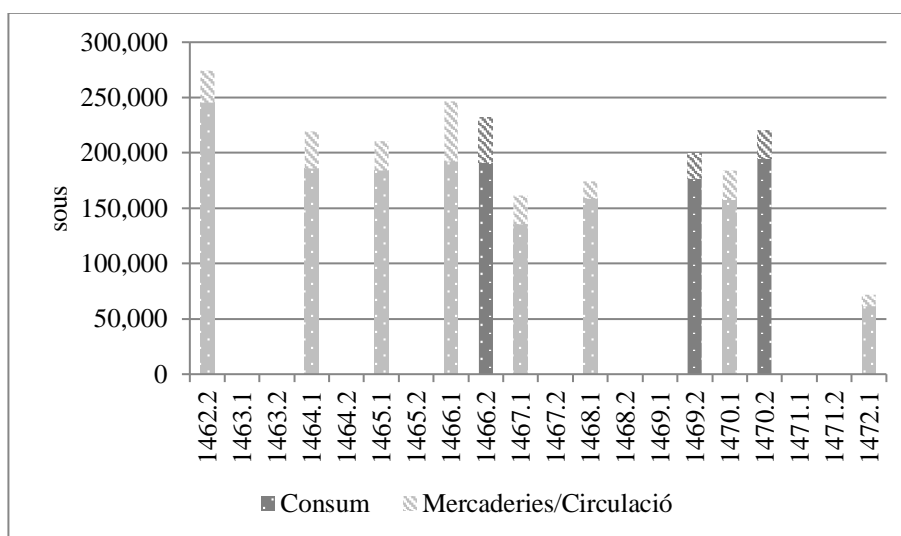
¹⁰⁷⁹ Tant a aquesta xifra com a les dels anys següents caldria afegir els ingressos obtinguts del dret dels flequers.

compliren.¹⁰⁸⁰ La impotència del municipi a l'hora d'aconseguir ingressos suficients per via de la fiscalitat indirecta provocà que el clavari es trobés amb dificultats cada vegada més grans per fer front a les despeses, tant ordinàries com sobretot extraordinàries, de la ciutat.

b) El producte dels diferents impostos

Un cop constatada la incapacitat del consistori per obtenir les quantitats previstes via imposicions, passem a comentar-ne el rendiment particular anotat semestralment en els llibres del clavari, en el cas de les taxes col·lectades, o en els d'imposicions, en el de les arrendades. Malgrat els problemes ja explicats que la pèrdua d'un bon nombre de volums de tresoreria i la major incidència de la col·lecta directa suposen, es poden observar algunes tendències en el rendiment de les imposicions entre 1462 i 1472, que seran exposades tot seguit.

Gràfic 14. Ingressos per imposicions (1462-1472)

Abans d'endinsar-nos en el comentari dels ingressos obtinguts de les diferents imposicions, veiem primer les xifres totals que apareixen consignades als registres de clavaria. Tal com es percep al Gràfic 14, si deixem de banda el segon semestre de 1462,¹⁰⁸¹ els ingressos es van mantenir baixos però relativament estables durant els

¹⁰⁸⁰ En la previsió pressupostària de 1470 no només s'ha de considerar que falten les xifres corresponents als 2 s.b. per quartera, sinó també que els ingressos anuals calculats per al dret dels nòlits en cap cas pogueren complir-se, ja que fou cancel·lat passats només uns mesos.

¹⁰⁸¹ Aquest augment en la recaptació era el resultat directe de les polítiques aprovades pel Consell el juliol d'aquell any.

primers anys de la guerra, tot i mostrar un cert decreixement.¹⁰⁸² De fet, no és fins al primer semestre de 1467 que s'observa una clara davallada, potser vinculada a la inseguretat motivada per la dilació en l'arribada del flamant rei, Renat d'Anjou, o d'algun dels seus representants.¹⁰⁸³ Tot i la falta de dades, sembla que hi hagué una certa recuperació que durà fins al gener de 1471. Ara bé, les següents dades que tenim, corresponents els mesos compresos entre febrer i juliol de 1472, mostren l'enfonsament lògic dels ingressos causat pel llarg setge que patí la Ciutat Comtal abans de la fi de la guerra. Aquesta fou la raó de la discretíssima quantitat aconseguida aquell semestre: 71.593 s. 10 d.b., molt allunyada de les sumes obtingudes anteriorment.

Centrant-nos ja en els principals tipus d'exacció, l'evolució divergent que s'observa en el cas dels ingressos provinents d'imposicions sobre consum i els de mercaderies i circulació –inclosa la de les honors– mostren també els diferents efectes que tingué sobre elles la guerra. En són un bon exemple les dades dels semestres agost-gener de 1459 i de 1462. Durant el primer s'ingressaren c. 275.500 s.b., quantitat només lleugerament superior a la de 1462, com s'ha vist. Ara bé, mentre que en 1459 eren vora 212.000 s.b. els ingressos per drets sobre el consum, tres anys després dita xifra havia augmentat fins als c. 241.000 s.b. Dit en altres paraules, els impostos sobre les mercaderies queien, mentre que els que gravaven els productes alimentaris, aquells sobre els quals el Consell incidí l'agost de 1462, pujaven. En general, doncs, el decreixement experimentat pel conjunt de les imposicions durant els anys de la guerra resulta menys evident en el cas d'aquelles que gravaven el consum degut als diferents

¹⁰⁸² Convé assenyalar que en els gràfics que es presenten en aquest apartat apareixen tant el producte de les imposicions ordinàries com el d'aquelles nascudes o modificades al llarg de la guerra i consignades a una empresa concreta. A més a més, en aquells casos en què un sol ingrés fa referència a més d'una imposició, la quantitat d'aquest s'ha dividit proporcionalment entre totes elles. Vegeu els ingressos i arrendaments desglossats de cada imposició entre 1462 i 1472 a Apèndix 2. Taules, Taula 120 i Taula 124, i Apèndix 3. Gràfics, Gràfic 27 a Gràfic 52.

¹⁰⁸³ El primer enviat de Renat fou el comandant Bofillo del Giudice, que va arribar a Barcelona amb una modesta representació el febrer de 1467. Com hem vist anteriorment, Joan de Lorena no ho féu fins l'estiu (Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 180-81). Durant aquell període foren freqüents les veus que afirmaven que alguns barcelonins conspiraven amb Joan II. No oblidem que es tracta de l'any de la conselleria de Francesc Sescorts, executat l'any 1468 acusat de traïció, durant el qual trobem notícies com la trobada d'una carta a la paret de la Llotja de Mar que deia el següent: “Jo, com aquell qui de tant de mal no vull ésser causa, avís a tots aquells que volen e desigen lo benavenir de la cosa pública que stigau dexondats e ab les orelles altes, com jo sàpia i a tots vosaltres sia manifest com lo rey Johan se ajuste ab gran gent a peu e a cavall, stan en tracte de trahir aquesta ciutat o altra vila, e açò secretament he sentit, e jo, com aquell que en aquesta so nat, no vull que com jo haje haüt alè de un tal fet secretament, ho vull divulgar a vosaltres, qui en aquesta habitau, que sapiau lo fort traspàs en què stan posats, e jo, qui lo present scrit ací he posat, no stich en ciutat, abans hi so vengut de les terres del rey Johan, e teniu sment a vosaltres, qui sou ovelles qui anau venuts ab los vostres pastors”. No seria estrany, doncs, que aquesta inseguretat es traduís en una caiguda dels ingressos fiscals (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 167r-167v, 9-I-1467).

canvis de tarifes que s'anaren aprovant entre 1462 i 1472. Pel que fa als drets sobre la compra-venda de mercaderies i transaccions notarials, en termes generals el seu pes específic anà a la baixa, i el producte sempre es mantingué força lluny del límit de c. 65.600 s.b. assolit en 1459.¹⁰⁸⁴

Taula 52. Ingressos per imposicions (1462-1472)

Semestre	Ingressos
1462.2	274.364 s. 9 d.b.
1464.1	219.266 s. 7 d.b.
1465.1	210.405 s. 5 d.b.
1466.1	246.686 s. 10 d.b.
1466.2	232.359 s. 1 d.b.
1467.1	161.616 s. 8 d.b.
1468.1	174.262 s. 1 d.b.
1469.2	199.574 s. 11 d.b.
1470.1	184.058 s. 3 d.b.
1470.2	220.297 s. 8 d.b.
1472.1	71.592 s. 1 d.b.

Si ens fixem ara en la progressió experimentada per cada una de les imposicions durant aquell període, veiem que és d'allò més variada. Comencem amb les que gravaven els productes alimentaris bàsics: la farina, el vi, la carn i el peix fresc. Pocs drets van experimentar tants canvis durant la guerra civil com els de la farina. Un cop superada la greu davallada de 1462, les diferents modificacions que el Consell va decretar per a aquesta taxa provocaren que la seva trajectòria fos particularment inestable. Destaca especialment el repunt que s'observa el primer semestre de 1468, conseqüència directa de l'entrada en vigor del dret dels 2 s.b. per quartera dels flequers.

La imposició del vi també va oscil·lar força, però no de forma tan clara. En primer lloc, és important ressaltar l'augment aparent de la recaptació que suposaren els canvis aprovats l'estiu de 1462. Dels 43.330 s. 11 d.b. obtinguts el segon semestre de 1459 es passaren a 65.218 s.b., xifra que no arribà a igualar-se en els anys posteriors. Més enllà d'això, aparentment es mantingué una de les característiques principals de la imposició del vi: el seu major rendiment en els últims mesos de l'any, un cop passada la verema. Ara bé, no en tots els casos es pot assegurar que un fet sigui conseqüència directa de l'altre. Curiosament, per a l'any i mig comprès entre agost de 1469 i gener de 1471 els moviments observats tant en la imposició del vi com en la de la farina i la de la carn són

¹⁰⁸⁴ En aquest sentit destaca especialment la recaptació de les imposicions sobre les mercaderies i la circulació de l'any 1466, gràcies al pes adquirit pel carbó i la llenya.

idèntics. Així doncs, en els casos del segon semestre de 1469 i de 1470 és possible que l'augment de recaptació del vi obeeixi més a una conjuntura determinada que no pas a l'època de l'any.

Centrant-nos ara en la imposició de la carn, veiem que la seva evolució fou força semblant a la del vi, si bé amb canvis més acusats. Igual que en el cas anterior, les mesures implementades l'any 1462 suposaren un primer augment radical del producte de la imposició, que arribà a ingressar 115.356 s.b. en sis mesos. Lluny de mantenir-se, aquest nivell de recaptació caigué en picat –més de la meitat– només 18 mesos després, i de fet en cap dels semestres posteriors dels quals conservem dades s'aconseguien ingressos remotament semblants als d'abans de la guerra. Ja fos perquè la implantació del cabeçatge va agafar inicialment per sorpresa els carnisers o per un davallada real de la demanda i consum de carn, el dret que gravava l'entrada de bestiar a la Ciutat Comtal s'anà mostrant molt menys rendible del que s'esperava.

La imposició del peix és la darrera de les de consum que resta per comentar i també la menys rendible de totes elles. Fou, però, la que mantingué uns valors més estables al llarg de tot el període estudiat, probablement gràcies a la facilitat amb què els habitants de la Ciutat Comtal podien obtenir aquest producte, fet que l'alliberava d'interferències externes. Com és habitual, s'observa un major ingrés durant els primers mesos de l'any, coincidint amb la Quaresma.

L'evolució de les impositcions sobre les mercaderies i la circulació durant els anys de la guerra civil catalana també resulta desigual i les fluctuacions que experimentà el producte de la seva recaptació particular són difícils d'explicar. Aquest és el cas, per exemple, de l'augment d'ingressos sentit per l'impost del greix durant el primer semestre de 1464, que no sembla motivat per cap element extern. D'altres esdevenen molt més clars, com ara el de la llenya i el carbó d'entre febrer i juliol de 1466, que responen als increments de tarifes decretats l'any anterior de dits drets i els del vi i la farina per tal de subvencionar naus.¹⁰⁸⁵ En general, en els impostos dels quals tenim més dades s'observa un clar descens al llarg dels anys del conflicte civil, malgrat l'existència de repunts puntuals –com en la pella, la fusta, les armes o el cuiram–. En alguns casos, com ara en el de les flassades, la fusta, les armes i el cuiram, fou sobretot a partir de 1469 que els ingressos caigueren fins a nivells extremadament baixos. En arribar a 1472

¹⁰⁸⁵ Vegeu l'apartat 4.1.2.1.

el producte de la majoria d'imposicions recaptades directament esdevingué pràcticament anecdòtic

La tendència general decreixent també pot intuir-se clarament si observem el rendiment de les imposicions sobre les mercaderies i la circulació arrendades entre 1462 i 1472. Ja s'ha mencionat anteriorment que durant aquells anys la Ciutat Comtal tendí a substituir les subhastes de les imposicions municipals per la recaptació directa per part de persones designades pel govern urbà. Per aquesta raó només dues taxes ens ofereixen una sèrie més o menys completa que en permet veure l'evolució de l'arrendament: la de la pella i la del cuiram.¹⁰⁸⁶ Els preus pagats a les subhastes confirmen el que de fet ja s'endevinava en observar els ingressos del clavari: la davallada progressiva experimentada pels impostos municipals durant els deu anys de conflicte. No deixa de ser destacable, però, que les dades de 1472 no siguin les més baixes de la pella, sinó les de 1469. En el cas del cuiram, els arrendaments dels dos anys estan separats únicament per 50 s.b. Així, sembla que els compradors d'imposicions municipals confiaven menys en els possibles beneficis que podia comportar l'any 1469 que no pas el 1472, ja en ple setge. Potser creien que aquest últim acabaria ràpidament i que la ciutat recuperaria una certa normalitat, cosa que, evidentment, no passà.¹⁰⁸⁷

Finalment, pel que fa al producte de la imposició de les honors, recaptada directament, resulta igual de complicat interpretar-ne l'evolució. L'elevadíssim augment del segon semestre de 1466 no sembla obeir a cap conjuntura determinada. Una anàlisi detallada dels protocols notariais conservats tal vegada podria proporcionar algunes dades per explicar els moviments de propietats a la Ciutat Comtal durant aquells mesos.

Més enllà del rendiment dels diferents drets, val a dir per acabar que malgrat l'evident efecte negatiu que la guerra tingué en la fiscalitat municipal, poques vegades trobem que els recaptadors i, sobretot, els arrendataris se'n lamentin. Tot i això, sí que coneixem una queixa presentada al Consell sobre aquest tema, relativa a la imposició de la canemasseria. Ja l'agost de 1462 els seus arrendataris van comunicar a l'assemblea

¹⁰⁸⁶ Pel que fa a la primera, ja s'ha comentat que abans de la guerra era sempre arrendada per un període d'un any iniciat cada 1 de novembre, sistema que es mantingué fins l'octubre de 1465. Per aquesta raó, les dades corresponents al període 1462-1464 són les que de fet van des de novembre de 1462 a octubre de 1465, mentre que les de 1466-1472 ho fan de febrer de 1466 a gener de 1473. El mateix succeeix amb el cuiram el novembre de 1468, motiu pel qual al gràfic no apareix la xifra corresponent a aquell any.

¹⁰⁸⁷ Més enllà de la pella i el cuiram, voldria destacar els baixos preus de venda de les flassades, la fusta, les armes i la canemasseria, imposicions arrendades entre 1470-1472. Si bé és cert que ni la primera ni l'última havien estat arrendades en els anys anteriors, i per tant no comptem amb dades que serveixin com a comparació, tant la fusta com les armes ho havien estat per quantitats notablement superiors. El fet que es venguessin conjuntament i per un preu tan irrisori evidencia el mal estat de la hisenda barcelonina.

municipal que per culpa de la guerra estaven tenint pèrdues econòmiques.¹⁰⁸⁸ Els noms dels responsables de l'impost no s'indiquen, però és probable que es tractés dels mercaders Antoni Serradell i Nicolau Genover, ja que el maig següent tots dos van fer arribar al consistori una petició demanant que se'ls compensés pels danys provocats pel conflicte en l'esmentat dret, que havien comprat.¹⁰⁸⁹ En totes dues ocasions el municipi no es pronuncià al respecte.

El dret de la bolla

Al marge de les imposicions municipals se situa la bolla. És difícil conèixer la importància que realment tingué aquest dret per a les finances de la ciutat. El motiu és que el tresorer barceloní va dur-ne la comptabilitat al marge de la clavaria ordinària, i malauradament avui en dia només es conserva un dels llibres en què s'anotaren els ingressos i les despeses derivats de la percepció del sou de la bolla de cera. Es tracta del volum corresponent al regiment de Guillem Miró, clavari durant el bienni 1466-1467, les dades del qual, pel seu possible interès, han estat resumides a la Taula 53.¹⁰⁹⁰

Taula 53. Resum de les dades del compte de la bolla (1466-1467)

1466		1467	
Ingressos endarrerits	21.544 s. 5 d.b.	Ingressos drets	45.763 s. 10 d.b.
Ingressos drets	34.245 s. 10 d.b.	Vendes de censals	6.066 s. 7 d.b.
Total ingressos	55.790 s. 3 d.b.	Total ingressos	51.830 s. 5 d.b.
Pensions de censals	50.255 s. 11 d.b.	Pensions de censals	56.475 s. 7 d.b.
Salaris	1.899 s. 6 d.b.	Salaris	1.294 s.b.
Remissió de censals	834 s.b.	Remissió de censals	5.240 s. 4 d.b.
Total despeses	52.989 s. 5 d.b.	Total despeses	63.009 s. 11 d.b.

Tot i que la informació presentada resulta insuficient per inferir cap tipus de tendència en els ingressos i despeses derivades del dret i censals de la bolla de cera, sembla que les entrades de l'impost cada cop bastaven menys per pagar les pensions

¹⁰⁸⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 11v-12r, 4-VIII-1462.

¹⁰⁸⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 167r, 28-V-1463. Cal assenyalar que al llibre d'imposicions la de la canemasseria no apareix arrendada durant aquest període.

¹⁰⁹⁰ Es tracta del volum *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 169, 1466-1467. Tot i que les generalitats acostumaven a encantar-se, durant la guerra civil, davant la impossibilitat de trobar arrendataris, es van recaptar per via de col·lecta directa (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 509-11). De fet, aquest fenomen es documenta ja des de 1431 a moltes vegueries, tant per al dret de les entrades i eixides com per al de la bolla de plom i el segell de cera (Orti Gost, «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462», 122). Sobre l'arrendament de les generalitats, vegeu Albert Reixach Sala, «Els arrendaments d'impostos com a indicadors econòmics de la Catalunya baixmedieval: de les imposicions municipals als drets del General» (en premsa).

que hi havien estat carregades. No en va, a mesura que la guerra avançava i el bàndol rebel perdia terreny, l'àmbit fiscal de la Diputació disminuïa paulatinament i amb ell, evidentment, els seus ingressos.

Potser això explica per què a partir de 1467 es començaren a assignar préstecs a la suma d'ingressos provinents del dret de la bolla i d'altres impostos. N'és un exemple la proposta de Joan de Lorena aprovada el maig de dit any pel Consell i el General, segons la qual s'havien de pagar al comte d'Armanyac 12.000 francs –180.000 s.b.– a canvi de la seva intervenció a la guerra amb un contingent de mínim 300 llancers, 1.000 arquers i 2.000 peons.¹⁰⁹¹ Per tal d'obtenir els diners necessaris, Barcelona havia de concedir un crèdit de 225.000 s.b. a la Diputació en forma de censal a un interès del 6,6%. La pensió, de 19.519 s. 10 d.b., s'assignaria a les generalitats afegides o imposades de nou per fabricar naus, la bolla i les entrades i sortides, que d'aquesta manera es prorrogarien fins que s'hagués redimit el censal.¹⁰⁹² Dos mesos després, els representants del Principat suggeriren la creació d'un nou censal en nom propi i del Consell barceloní sobre dits impostos de 60.000 s.b., dels quals 50.000 servirien per soldejar cavalleria i 10.000 s.b. per pagar salaris d'ambaixades.¹⁰⁹³ L'assemblea aprovà la proposta, però amb certes modificacions.¹⁰⁹⁴

Aquella mateixa tardor, Joan de Lorena encara insistí al govern municipal i a la Diputació per tal que se li donessin 60.000 s.b. per sufragar l'entrada d'Armanyac al Principat, diners que s'acordà obtenir mitjançant l'emissió de censals a un interès del 6,25%. Els nous títols de crèdit es carregarien sobre l'augment de tarifes decretat pel General d'alguns dels seus impostos: de 6 d.b. per lliura en el cas del dret de les joies i

¹⁰⁹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 13v-14r, 14-V-1467, f. 14r-15r, 15-V-1467, i f. 17v-18r, 22-V-1467.

¹⁰⁹² Ryder apuntà que això no pogué dur-se a terme, i que finalment fou Lluís XI de França qui subvencionà el breu viatge que Joan V d'Armanyac féu a Catalunya la tardor de 1467, acompanyat de Ferrí I de Vaudémont i 400 llances, reduïdes a 300 per Samaran (Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 182, 186-88; Charles Samaran, *La maison d'Armagnac au XVe siècle et les dernières luttes de la féodalité dans le Midi de la France* (Ginebra: Slatkine - Megariotis Reprints, 1975), 157).

¹⁰⁹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 30r-30v, 11-VII-1467.

¹⁰⁹⁴ En primer lloc, aquell mateix dia rebutjaren l'ús dels 10.000 s.b. per a ambaixades, limitant-ne la quantitat a 50.000 s.b. El dia següent, els representants municipals decidiren que dita quantitat provindria de la venda de forment per part de la Diputació, adquirit del municipi a 18 s.b. la quartera. Per tal d'accelerar-ne la venda, que es volia completar en 15 dies, es prohibiria a formenters i mercaders que comercialitzessin els seus productes. A més a més, amb l'objectiu de reintegrar ràpidament tot el cereal venut, s'assignarien els ingressos procedents dels drets de les naus i les subvencions per comprar gra. Tres dies després, el General comunicà al Consell que provarien d'obtenir els 50.000 s.b. ja fos mitjançant el comerç de cereal o altres mitjans. Si es creia necessari, més endavant vendrien un censal al municipi per dit valor, assignat als drets de les naus i d'altres. Finalment, fou aquesta la decisió que s'aprovà de forma definitiva el 31 de juliol (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 31r-31v, 12-VII-1467, i f. 31v-32r, 15-VII-1467).

la canemasseria, i d'1 d.b. en el de les entrades i eixides. Amb aquestes modificacions, que es mantindrien fins que tots els nous censals s'haguessin redimit, s'esperaven obtenir 14.000 s.b. anuals.¹⁰⁹⁵

Tot plegat no fa més que demostrar que els ingressos provinents del dret de la bolla eren cada cop més insuficients. De fet, com es veu a la Taula 53, el setembre de 1467 el balanç del compte de la cera que duia el clavari va ser negatiu, raó per la qual el municipi va acordar enviar una ambaixada als diputats per tal de notificar-los que la ciutat tenia un dèficit de 20.000 s.b. a causa dels 840.000 s.b. censals assignats a la bolla.¹⁰⁹⁶ Per aquest motiu, els havien de demanar que prorroguessin els impostos de les naus, de forma que el producte d'aquests servís per cobrir el que faltés en el de la bolla. Així, els drets de les naus quedarien des de llavors lligats a dits censals, de manera que no podrien eliminar-se fins que tots ells s'haguessin redimit. Malgrat que el tema se seguí discutint dies després, no sembla que s'arribés a cap acord, possiblement perquè al cap de poc ambdues institucions van començar unes tenses negociacions amb Joan de Lorena arran de la invocació de l'usatge *Princeps namque*, tema tractat més endavant.¹⁰⁹⁷

Ara bé, tot i ser relegats a un segon terme, malauradament els problemes amb els censals del dret de la bolla no s'havien acabat.¹⁰⁹⁸ El setembre de 1469, la Diputació es va dirigir al Consell per tal de reconèixer que l'acord pres anys enrere havia suposat una despesa per a la ciutat, en no ser suficients els diners de l'impost per cobrir les pensions dels títols venuts.¹⁰⁹⁹ Per aquest motiu, el consistori reclamava alguna compensació, fet que des del General es considerava *degit e rehonable*. En conseqüència, aquest havia encarregat als diputats que comprovessin què es devia exactament al municipi, de manera que un cop ho sabessin se li pagués la quantitat corresponent emprant els residus dels citats drets de la fàbrica de naus, o bé els dels 12.000 francs de l'entrada del comte d'Armanyac o dels 60.000 s.b. prestats per via de censal pel municipi. Uns dies després, el Consell de Cent donà el vistiplau a aquestes mesures, però, si realment es

¹⁰⁹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 52v, 30-IX-1467, i f. 53v-55r, 1-X-1467, vegeu l'apartat 4.2.1.3.

¹⁰⁹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 51r-51v, 24-IX-1467.

¹⁰⁹⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 53r-54v, 1-X-1467.

¹⁰⁹⁸ Tot i així, els consellers de 1468 recordaven en el seu *Testament* als seus successors que el General devia al municipi c. 28.000 s.b. del dret de la bolla, xifra que augmentava fins a 300.000 s.b. si es comptaven la resta de deutes contrets per la Diputació amb Barcelona. Els recomanaven que gestionessin aquest tema "ab saviesa, e discreció, e secretament, e ab pau, unitat e concòrdia (...), com alia no seria sinó animar los animichs" (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 22v-23r, i 1468, f. 5r).

¹⁰⁹⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 164v-165v, 19-IX-1469.

van dur a terme, és obvi que no van tenir l'efecte desitjat.¹¹⁰⁰ Així ho mostra la ratificació feta el juliol de 1470 per l'assemblea municipal d'un acord de la Diputació, segons el qual es proposava que, davant dels deutes que Barcelona tenia per aquests censals, els diputats s'encarreguessin de pagar les quantitats restants.¹¹⁰¹ Per fer-ho, emprarien els diners sobrers dels impostos teòricament ja adjudicats a tal efecte l'any anterior: els de la fàbrica de naus, els 12.000 francs del comte d'Armanyac i el préstec de 60.000 s.b.

Malauradament, per ara tinc poques notícies més sobre el destí d'aquests censals comuns. El juliol de 1471, el General, que es trobava sense fons suficients per pagar el viatge que el bisbe de Girona –Joan Margarit– havia de fer per entrevistar-se amb Renat d'Anjou, va suggerir al municipi la possibilitat d'emprar en dita ambaixada 10.000 s.b. dels residus de les generalitats llavors assignades al municipi per lluir censals.¹¹⁰² Evidentment, això suposaria prorrogar durant més temps encara aquells impostos. Per fortuna no tot eren males notícies per a la ciutat, perquè, segons deien els seus representants, la Diputació empraria part d'aquests diners per saldar dos deutes que tenia amb el Consell: un de 18.113 s.b. i l'altre de 7.820 s.b.

A partir d'aquí, els dubtes generats per l'assignació de part del dret de la bolla al municipi són múltiples. Ara per ara, és la sèrie de *Clavaria* la que ha proporcionat més informació en aquest sentit. Allà es documenta un pagament de 7.920 s.b. fet el novembre de 1477, sobre el qual es digué:

en dies passats la ciutat de Barchelona, per pregàries dels diputats del General de Catalunya e Consell de aquell lo Principat representants, haje venuts certs censals ab special obligació del dret de XII diners per lliura sobre la bolla de la cera (...) e sia cert que lo dit dret de lonch temps ensà no basta a les pensions dels dits censals per culpa dels dits diputats, qui s'occupen e s'han

¹¹⁰⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 169r, 6-X-1469. Així s'explicava també al *Testament* d'aquell any i del següent, on es recordava als consellers entrants que la tercera part d'allò ingressat pel dret de la cera fora de Barcelona s'havia d'ingressar al compte del clavari per pagar les pensions que hi estaven assignades, de forma que al municipi no li calgués satisfer-les amb els seus propis diners (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1468, f. 7v-8r, i 1470, f. 3v-4r).

¹¹⁰¹ “Per tant com a la ciutat de Barchelona és deguda certa quantitat de pecúnia que ha més pagada que reebuda per rehó dels censals per ella carregats sobre los XII diners per lliura al dret de la cera agregats a diverses creadors en virtut de certa carta de indemnitat feta a la dita ciutat per lo Concell de la Deputació, e no sia rehó que la dita ciutat report aquest dampnatge” (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 58r-59v, 24-VII-1470).

¹¹⁰² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 112r-112v, 6-VII-1471. Els impostos de la Diputació assignats a la ciutat aquell any eren el sou per lliura del dret de la cera, els 6 d.b. sobre el dret de les joies i la canemasseria i el diner de les entrades i eixides.

occupats de l'any LXXII ençà lo dit dret de XII diners per lliura, qui's cull en lo dit Principat fora la dita ciutat, al dit contracta consignat e per pagar los dits censsals solament imposat.¹¹⁰³

En el mateix assentament es feia referència a les mesures preses a partir de juliol de 1470, segons les quals la ciutat havia de rebre el que se li devia del compte dels drets imposats pels diputats per a la fàbrica de naus, malgrat que originàriament havien de servir per pagar les pensions i remissions de dos censals venuts per la Diputació a la ciutat.¹¹⁰⁴ Ara bé, com que el General seguia devent diners al municipi per culpa dels censals del dret de la bolla, i segons el privilegi de la Taula de Canvi totes les quantitats dipositades al banc per deutors de la ciutat podien ser reclamades per aquesta, el clavari havia transferit els dits 7.920 s.b. del compte que tenia apart per als drets imposats per a la fàbrica de naus al compte de la cera. Tanmateix, aquesta quantitat era únicament una part del que els diputats devien al municipi, amb l'agreujant que retenien els ingressos provinents de la recaptació de la bolla fora de Barcelona *contra forma del contracte e de l'imposat del dit dret (...) e de la dita carta de indemnitat per los dits diputats a la dita ciutat fermada, e de les pensions dels dits censsals degudes*. Així doncs, el clavari destinaria aquests diners a redimir algun d'aquests censals i pagar les pensions corresponents.

Per tal de clausurar aquest apartat, només resta mencionar que en el citat llibre del compte del dret de la bolla, Guillem Miró no només hi anotà les entrades i sortides vinculades amb aquest impost, sinó també els ingressos i les despeses corresponents a altres operacions econòmiques que Barcelona acordà amb la Diputació. És el cas, per exemple, dels mencionats 60.000 s.b. que el consistori va prestar al General el novembre de 1467 per tal de respondre a les peticions de Joan de Lorena.¹¹⁰⁵ Per últim, al volum també hi apareixen dos ingressos corresponents als drets imposats pels diputats per a la subvenció de la fàbrica i la compra de naus, així com una única despesa

¹¹⁰³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 75v-76r, 12-XI-1477. Una explicació similar apareix ja al *Testament* redactat l'any anterior, on es diu que "solament les peccúnies del dit dret procehints e qui's leven dins Barchelona venen en mans del dit clavari, e les qui's leven defora se aturen los diputats" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1476, f. 8r-8v).

¹¹⁰⁴ Sobre aquests censals, vegeu l'apartat 4.1.2.1.

¹¹⁰⁵ Els comptes es troben a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 169, f. 70r-81r. Els quinze censals necessaris per obtenir el capital de 60.000 s.b. es vengueren entre el 31 d'octubre i el 10 de desembre de 1467 (vegeu l'apartat 4.2.1.3, i Apèndix 2. Taules, Taula 137). Les transferències, a nom dels diputats, es van fer durant aquell període: una de 24.000 s.b. el 3 de novembre i una altra de 36.000 s.b. el 7 del mateix mes.

d'aquests diners, destinada a la construcció d'una embarcació del patró Joan Desparès.¹¹⁰⁶

L'ancoratge

Com s'ha explicat en l'apartat anterior, des de 1470 apareixen als llibres de clavaria uns quants ingressos corresponents al dret de l'ancoratge, en principi de percepció reial. Concretament, durant el període 1462-1472 en trobem dues rebudes: una primera del gener de 1470 satisfeta en dos terminis per Bartomeu de Gualbes, administrador del moll, per un valor total de 2.863 s. 4 d.b., i una segona entregada per Galceran Sestrada, encarregat del dret, entre el setembre d'aquell any i el gener del següent, de 4.365 s. 5 d.b.¹¹⁰⁷ El fet que en ambdós casos es tracti d'un pagament fraccionat en dos terminis fa pensar que potser tenien un caràcter regular, i que el fet que no en documentem més és degut a la manca de volums de tresoreria corresponents al semestre agost-gener. Tanmateix, ara per ara això no és més que una hipòtesi difícil de contrastar. En tot cas, el que sí que es pot afirmar és que durant la guerra el clavari ingressà un mínim de 7.228 s.b. 9 d.b. gràcies a l'ancoratge.

Si la informació continguda en els apartats anteriors ja apuntava al fet que el conflicte civil suposà un punt d'inflexió en la història dels impostos indirectes de la Ciutat Comtal, les dades relatives a la recaptació i el rendiment d'aquests entre 1462 i 1472 no fan més que acabar-ho de confirmar. Les múltiples estratègies endegades pels dirigents municipals durant la guerra encarades a augmentar la recaptació obtinguda de les imposicions tingueren sovint resultats més aviat mediocres. Si bé probablement això no fou una decisió del consistori, la substitució dels arrendaments per la col·lecta directa no implicà un augment dels ingressos, ni les mesures implementades per tal de controlar el frau aconseguiren evitar-lo. Ara bé, el gran fracàs municipal fou la incapacitat de traduir les diverses modificacions en tarifes i impostos en un increment substancial dels ingressos. Com hem vist, no sembla que entre 1462 i 1472 el rendiment de les imposicions fos més alt que en els anys precedents, ans al contrari. Probablement això fou degut a dos factors: per una banda, a la caiguda de l'activitat comercial, i per l'altra, a la desaparició de part de la població de la ciutat o, com a mínim, la reducció de

¹¹⁰⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 169, f. 82r-84v. Que el municipi s'encarregués d'aquest pagament havia estat un dels punts proposats per la Diputació quan es gestionà l'obtenció dels 12.000 francs del comte d'Armanyac (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 14v, 15-V-1467).

¹¹⁰⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 40r, 31-I-1470; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 46v, 30-I-1471.

la capacitat de consum de productes alimentaris bàsics d'aquesta. A la llarga, les dificultats patents de Barcelona per obtenir el capital que tant necessitava durant la guerra tingueren principalment dues conseqüències econòmiques d'importància cabdal. La primera, la suspensió de pagaments decretada per la Taula de Canvi a principis de 1468, en part motivada per la impossibilitat del clavari de tornar tots els diners avançats pel banc no només des de l'esclat del conflicte, sinó també abans. La segona, l'inici dels endarreriments en la satisfacció de les pensions de censal a partir de 1472, resultat de la brusca davallada en els ingressos fiscals experimentada durant el primer semestre d'aquell any.

4.1.2.2. *La recuperació de l'impost directe*

De la mateixa manera que abans d'iniciar-se el conflicte civil el clavari comptà amb altres ingressos no financers a banda dels provinents de les imposicions, durant el període entre 1462 i 1472 també ho féu. La novetat principal, més enllà dels canvis en el producte obtingut de les diferents rendes en poder del municipi, sobre els quals es parlarà més endavant, fou l'aparició en les finances de la capital de l'impost directe, recurs habitualment evitat durant el segle XV.

L'excepcionalitat del període iniciat amb l'esclat de la guerra civil va comportar l'aplicació d'un seguit de mesures extraordinàries per part del Consell, entre les quals va destacar la decisió de recórrer en repetides ocasions a l'impost directe. La Ciutat Comtal comptava amb un dret propi que la legitimava a l'hora de fer ús d'aquesta salvaguarda financera.¹¹⁰⁸ Tanmateix, és ben coneguda la poca predisposició que els dirigents de la capital catalana tenien a l'hora d'aplicar aquest tipus d'exacció. La consolidació al llarg del segle XIV d'un sistema d'ingressos basat en els impostos indirectes i en l'ús més o menys habitual de les emissions de deute públic havia relegat les talles a un discret segon terme.¹¹⁰⁹ Així doncs, el fet que el consistori barceloní es

¹¹⁰⁸ Sobre els aspectes legals que envoltaven la recaptació d'impostos directes per part dels municipis catalans baixmedievals, vegeu Max Turull Rubinat, «El impuesto directo en los municipios catalanes medievales», en *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales* (León: Fundación Sánchez-Albornoz, 1997), 73-133. Pel que fa al cas concret de Barcelona, vegeu Marc Torras i Serra, «El sistema de redacció dels manifestes a Barcelona i Manresa a inicis del s. XIV», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 22/2 (2001), 339-50.

¹¹⁰⁹ No en va, al *Dotzè del Crestià* Francesc Eiximenis ja expressava amb claredat la seva preferència per la fiscalitat indirecta –moderada–, que podia ser socorreguda amb altres recursos financers en moments puntuals, tot renegant d'aquella de tipus directe (Pere Verdés Pijuan, «La teoría del gasto público en la Corona de Aragón: el “Dotzè del Crestià” (1385)», en *El alimento del Estado y la salud de la «Res Publica»: orígenes, estructura y desarrollo del gasto público en Europa*, ed. Ángel Galán Sánchez i Juan Manuel Carretero Zamora (Madrid: Instituto de estudios fiscales, 2013), 84).

decantés repetidament per aquest tipus de taxació arran de l'enfrontament amb Joan II resulta especialment significatiu.

Al llarg dels capítols dedicats als ingressos i les despeses es mencionen diversos moments en els quals els ciutadans de Barcelona es veieren forçats a satisfer allò que se'ls havia assignat per mitjà d'una talla, no reflectits habitualment en els llibres de clavaria. Per aquesta raó, aquest apartat es limitarà simplement a enumerar aquests episodis de forma força resumida i esqueta, amb l'objectiu principal de proporcionar al lector una visió global de la freqüència amb què les derrames foren necessàries entre 1462 i 1472.

La primera vegada que el govern municipal contemplà la possibilitat d'efectuar un pagament emprant l'impost directe fou el juny de 1464, en el context de la convocatòria del *Princeps namque* feta per Pere de Portugal el maig anterior (vegeu l'apartat 5.3.1.1). El Consell de Cent va decidir que una tercera part del salari dels homes exigits pel monarca en virtut de l'usatge seria satisfeta *per los poblats en la dita ciutat*, sense recórrer als impostos vigents. Així, el pagament es dividí entre les cinquantenes en què s'organitzaven els barcelonins a l'hora de dur a terme prestacions militars o laborals, de forma que cada cap de cinquantena o cinquantener es responsabilitzà de la recaptació d'allò assignat a la seva demarcació.¹¹¹⁰

A partir d'aquell moment les ocasions en què els habitants de la capital catalana s'hagueren d'escurar directament les butxaques per satisfer allò que se'ls exigia s'anaren succeint amb freqüència creixent. Ja hem vist que l'any 1464 la subvenció dels cavalls consistia en el pagament de 13 s.b. mensuals per foc, quantitat que ràpidament fou rebaixada a 10 s.b., i, pocs mesos després de la seva aprovació, se substituï per un seguit d'imposicions municipals.¹¹¹¹ Ara bé, el juliol de 1465 el conestable sol·licità

¹¹¹⁰ Les desenes i cinquantenes eren una classificació de la població de tipus militar en grups de deu i de cinquanta respectivament. Tal com s'anirà veient al llarg d'aquest apartat, també s'empraven a nivell fiscal, fet que ja fou assenyalat per al cas de Cervera per Pere Verdés. Gràcies a que s'aprofitava una organització preexistent, les autoritats municipals s'estalviaven les despeses derivades de la recaptació, si bé el sistema generava queixes per part de les autoritats degut a que els recaptadors sovint es quedaven part dels diners o no complien adequadament amb les seves obligacions (Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 431; Pere Verdés Pijuan, «El principi de la “causa impositionis” en las tallas municipales de Cataluña a fines de la Edad Media», en *Cultures fiscales en Occident du Xe au XVIIe siècle. Études offertes à Denis Menjot*, ed. Florent Garnier et al., *Études médiévales ibériques 17* (Toulouse: Presses universitaires du Midi, 2019), 100).

¹¹¹¹ Tot i el malestar que aquest tipus d'exaccions acostumaven a suscitar entre els ciutadans, Jaume Safont afirma que “aquells taylls e fogatges se imposaven de bon grat los ciutadans de Barchinona e ells mateys los se cullien, e-ls distribuhen (...). E may fins ací lo senyor rey ne oficials seus ne altre persona no-s atreví en posar ne exhigir imposició o tayll algú, com per privilegi de Barchinona no-s pugue fer. Mas si los ciutadans de la dita ciutat per lur mera liberalitat ho volen fer ho poden fer, que no-ls perjudici

l'enviament de 3.000 homes durant vuit dies per tal de socórrer Cervera. La ciutat, migrada de recursos, plantejà la següent contraoferta: en trametria només 500, però a canvi romandrien amb el monarca durant tot un mes.¹¹¹² El sou de les tropes s'obtidria en principi dels 14.180 s.b. prestats pel tresorer municipal al compte de la subvenció dels cavalls, i el que manqués se satisfaria per via de cinquantenes, *pagant quescú haüt sguart a la taxa feta en la subvenció dels cavalls*. Finalment el Consell de Cent modificà la proposta del Trentenari i decretà que fossin 2.000 els homes que s'afegirien a les forces del rei, tot mantenint el mitjà de pagament.¹¹¹³ De fet, sembla que els 14.180 s.b. no s'acabaren emprant, ja que aparentment la despesa es cobrí gràcies a *les cinquantenes e singulars de la dita ciutat*.¹¹¹⁴ Al llarg de la guerra s'acudí a aquest expedient periòdicament amb petites diferències. La següent fou l'any 1466, quan es decidí soldejar entre 100 i 150 homes perquè es dirigessin a Tortosa i a Maó durant un mes, però veient *la bossa comuna no poder suplir a paga del dit sou*, es creié convenient exigir-la un cop més per cinquantenes.¹¹¹⁵

La mort de Pere de Portugal no comportà cap canvi significatiu en aquesta tendència. La invocatòria la tardor de 1467 del *Princeps namque* per part de Joan de Lorena suposà l'inici d'unes llargues negociacions, durant les quals es proposà que la quantitat pactada amb el primogènit fos pagada directament pels barcelonins (vegeu l'apartat 5.3.1.2). Joan n'eximí els artistes i menestrals, raó per la qual els que formaven part dels estaments dels ciutadans i mercaders hagueren de repartir-se –de nou emprant el sistema de cinquantenes– la composició acordada. Pocs mesos després, el Consell aprovà la petició del duc de Lorena de soldejar 300 lacais durant quinze dies perquè es dirigessin al setge de Castelldefels. Del seu salari se n'ocuparien parcialment les

algú, e així's féu en temps de aquesta guerra” (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 191). El notari aprofitava també per remarcar que només la pròpia ciutat podia imposar aquest tipus de tribut, mentre que el monarca no tenia potestat per fer-ho: la ciutat havia d'aprovar-los sempre de forma voluntària.

¹¹¹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 29r-29v, 8-VII-1465.

¹¹¹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 29v-30r, 9-VII-1465. El 24 de juliol es llegí al Consell una carta escrita pel rei Pere des de Sant Feliu de Guíxols el 18 de juliol en la qual comunicava la seva acceptació dels 2.000 peons oferts pel municipi. Aprofitava per apuntar, amb evident ressentiment, que hagués preferit que se li concedissin els 3.000 originalment demanats, tot recordant-los que “a vosaltres va los stats, sustàncies, fills, mullers e les ànimes e, lo que és pus fort, és la llibertat”. Dos dies després, el Consell acordava demanar als cinquanteners que s'afanyessin en exigir els diners necessaris (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 31r-32r, 24-VII-1465, i f. 32r, 26-VII-1465; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 63r, 4-VIII-1465 i 10-VIII-1465).

¹¹¹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 36v-37r, 11-VIII-1465. Per aquest motiu, Pere demanava que els 14.080 s.b. es donessin al compte de la subvenció dels cavalls, cosa que fou aprovada pel Consell de Cent un dia després (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 37v, 12-VIII-1465).

¹¹¹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 80v, 9-IV-1466.

cinquantenes, ja que la resta, a càrrec de la Diputació, es pagaria amb els diners del compte de la subvenció dels cavalls.¹¹¹⁶

Fem ara un petit salt i situem-nos a la tardor de 1470. La costa del nord de Barcelona estava en perill, i era de vital importància per als rebels mantenir-ne el control, ja que perillaven les rutes d'abastament de la capital. Per aquest motiu el mes d'octubre s'hi enviaren 150 homes, que durant dos mesos foren pagats amb diners de les cinquantenes.¹¹¹⁷ Malgrat que el termini donat als particulars per entregar als cinquanteners la quantitat corresponent al primer mes era el 18 de setembre, la crida que així ho anunciava s'hagué de repetir fins a tres vegades, els dies 20, 25 i 27.¹¹¹⁸ La situació es reproduí de forma gairebé idèntica el mes següent, quan no només es reclamava allò assignat al pagament del salari de novembre, sinó també els deutes anteriors.¹¹¹⁹ La persecució pública de morosos s'allargà fins al desembre, enmig d'amenaques de vendre les penyores confiscades fins al moment.¹¹²⁰

L'any 1471 el govern municipal debaté en dues ocasions més la possibilitat d'emprar l'impost directe per sufragar diverses empreses bèl·liques. La primera fou a la primavera, quan arribaren a la ciutat les notícies del setge de Sarral. Es decidí contribuir a la causa enviant-hi 40 o 50 atzembles, el preu de les quals seria sufragat pels barcelonins.¹¹²¹ Per algun motiu no especificat, l'acord no arribà a materialitzar-se, raó per la qual una setmana després el Consell accedí a contractar 100 peons durant 15 dies –o més en cas que fos necessari–, i establí que el salari seguiria essent satisfet per mitjà de les cinquantenes.¹¹²² Poc després, davant les dificultats de les tropes de Renat d'Anjou, Barcelona accedí a pagar 200 homes més durant el mateix període de

¹¹¹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 113v, 20-V-1468.

¹¹¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 78v-79r, 22-X-1470. Probablement fou això el que es comunicà als ciutadans de Barcelona el setembre de 1470, quan es féu una crida dient “a tothom generalment de les cinquantenes de la dita ciutat, que com los cinquanteners a present degen comunicar e parlar de algunes coses tocants lo servey del senyor rey e benefici de la cosa pública, hajen e sien tenguts de continent la hora que pers lurs cinquanteners seran demanats e apel·lats ésser ab ells en lo loch hon se ajusteran per la dita rehó, a ffi que pus promptament les dites coses hajen bon compliment, sots ban de V sous” (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 163r, 15-IX-1470). Passat el segon mes, s'acordà que en endavant el salari d'aquests 150 homes es pagaria amb diners procedents del dret dels 2 s.b. per quartera.

¹¹¹⁸ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 163v, 18-IX-1470.

¹¹¹⁹ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 170r-170v, 22-X-1470. La crida es repetí els dies 24, 27 i 29 d'octubre i 4 de novembre.

¹¹²⁰ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 173v, 19-XI-1470, i f. 179v, 11-XII-1470.

¹¹²¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 81v-82r, 30-IV-1471.

¹¹²² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 82r-83r, 6-V-1471. Es fixà un límit a allò que podien pagar les cinquantenes: 4.000 s.b.

temps.¹¹²³ Mentre els consellers no recaptessin dels ciutadans els diners que es destinarien al seu sou, podrien contractar algun préstec.

Resulta evident que a mesura que passaven els mesos la tasca d'obtenir dels habitants de la Ciutat Comtal qualsevol quantitat extraordinària esdevenia més i més feixuga. Així ho demostra la gestió feta el setembre de 1471, quan es decidí crear un contingent de 100 homes per tal que col·laboressin durant quinze dies en la recuperació de Blanes.¹¹²⁴ Inicialment el Consell aprovà que del pagament del salari se n'encarreguessin les cinquantes, i que només en cas que l'obtenció dels diners fos particularment urgent es pogués demanar un préstec consignat a la derrama. Tanmateix, aquell mateix dia es derivà al Consell de Cent la proposta que les tropes es paguessin mitjançant la recaptació del dret dels flequers, ja que segons explicaven:

és stat vist per ells e per dites IIII persones que voler exhegir dites peccúnies de les dites L^{es}, les quals ja són per les coses passades molt agreujades e pobres, portaria tumults e altres infinits contraris, màxime atès lo temps en què som, e és haüt per cert que no-s trobaria algú qui prestàs un diner ab la dita obligació de la col·lecta de les dites L^{es}.¹¹²⁵

El text és suficientment eloqüent: la ciutat estava esgotada i difícilment se li podia demanar que seguís contribuint d'una forma tan evident a la causa dels rebels. Mentre es pogués, era millor confiar en els cada cop més onerosos impostos indirectes.

Deu ser aquesta la raó per la qual durant el darrer setge de Barcelona només trobem una menció relativa al pagament per mitjà de cinquantes de la defensa de la ciutat. El gener de 1472, el Consell, davant la poca diligència amb què les cinquantes feien les guaites de nit, aprovà que se n'encarreguessin no ciutadans obligats, sinó homes pagats a tal efecte. Això sí, el seu acordament seria gestionat per les mateixes cinquantes, i presumiblement el pagament del seu salari, estipulat en 7 d.b. diaris, també.¹¹²⁶

Sembla, per tant, que durant la guerra civil catalana el govern de la capital es decantà com a mínim nou vegades per la taxació directa dels seus súbdits, encara que ocasionalment aquesta no arribés a efectuar-se. De fet, la importància creixent de l'impost directe fou probablement una de les transformacions més destacades

¹¹²³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 87v-88v, 17-V-1471.

¹¹²⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 136v-137v, 18-IX-1471. Originalment Joan de Calàbria havia demanat 200 homes, però abans de convocar l'assemblea els consellers ja havien decidit que aquesta xifra era molt difícil d'assolir.

¹¹²⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 139r-140r, 18-IX-1471.

¹¹²⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 18r-19r, 14-I-1472.

experimentades pels ingressos municipals entre 1462 i 1472. Com hem vist en els apartats dedicats a les imposicions, la impossibilitat d'aconseguir-ne els beneficis desitjats fou una de les raons que empenyé el consistori a buscar alternatives. Ara bé, el baix rendiment de la fiscalitat ordinària no fou l'únic motiu pel qual els dirigents municipals es decantaren ocasionalment per la taxació directa, la quantificació de la qual resulta ara per ara impossible donada l'absència de quaderns de recaptació. La rapidesa relativa amb què es podien aconseguir les quantitats preteses gràcies a aquest sistema esdevingué un factor clau a l'hora de decantar-se per una o altra fiscalitat. Tot això sense oblidar que els ciutadans de Barcelona, igual que els d'altres indrets, estaven obligats a prestar serveis laborals o militars que en determinades conjuntures es podien substituir per una prestació monetària equivalent, en aquest cas una talla de tipus personal. Cal advertir, però, que durant la guerra no se'n documenta mai cap de proporcional als béns dels habitants. En general, aquesta política contribuí a que després de deu anys de guerra els barcelonins estiguessin esgotats, tant econòmicament com, de ben segur, també psicològica. Més endavant veurem si aquesta tendència es mantingué durant els anys següents.

Finalment, tenint en compte el protagonisme indiscutible de les cinquantes en aquest apartat, voldria mencionar la conservació a l'Arxiu Històric d'un cens militar datat de l'any 1465 on es detallen els membres de cada una d'elles dels quarters de Framenors, Sant Pere, el Mar i el Pi.¹¹²⁷ Lamentablement són pocs els detalls de tipus econòmic que proporcionen aquests documents, més enllà d'anotar al costat del nom de determinades persones la indicació *pobre*, però resulten útils per veure com funcionava aquesta organització de tipus militar que traspassà les fronteres del seu ús primigeni per introduir-se en l'àmbit de la fiscalitat.

4.1.2.3. *El residu de les rendes*

Ja s'ha avançat anteriorment que els ingressos de les rendes en mans de la ciutat patiren canvis força destacables durant els anys que durà la guerra civil catalana. Tot deixant de banda la baronia d'Elx i Crevillent, el destí de la qual ja s'ha explicat en l'apartat dedicat al període 1458-1462, aquí es tractarà l'evolució experimentada per les

¹¹²⁷ Les seves respectives signatures documentals són AHCB, 1B.XIX, Fogatges, 8, 9, 10 i 32bis, 1465. Aquests documents ja foren esmentats a Carles Vela Aulesa, *L'obrador d'un apotecari medieval segons el llibre de comptes de Francesc ses Canes (Barcelona, 1378-1381)*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 53 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003), 29.

rendes i imposicions de Montcada, el pontatge recaptat a Sant Boi i les transferències obtingudes de la Batllia General de Catalunya.

La baronia de Montcada

A partir de 1462, any en què el castell de Montcada estigué durant uns mesos en mans de Joan II, la venda de les seves imposicions desaparegué, i des d'aleshores i fins a 1470 sembla que la ciutat es limità a rebre endarreriments d'anys anteriors a la guerra, que ascendiren a un total de 494 s. 6 d.b. i es remuntaven en alguns casos fins a 1415.¹¹²⁸ Així, tal com apareix al *Testament* dels consellers de 1466, des de l'inici de la guerra a la baronia *no-s culla imposició alguna*.¹¹²⁹ No se'n documenta cap ingrés a partir de 1471.

Pel que fa a les rendes, ja s'ha esmentat que, conforme a l'acta d'una reunió de 1469, a partir de 1457 es deixaren de rebre.¹¹³⁰ Segons es narrà a l'assemblea, els consellers, per tal de capgirar aquesta situació, havien intentat establir les rendes de Montcada mitjançant un encant amb què preveien aconseguir 10 morabatins.¹¹³¹ Tanmateix, en no comptar amb un capbreu jurat, no havien pogut demanar a la subhasta més de 200-240 s.b., xifra notablement inferior a l'assenyalada per Broussolle per al període 1440-1450. Un personatge anònim s'havia prestat a contribuir en la causa oferint al municipi 120 s.b. més *de rende[s] que la dita ciutat no trobe*, sempre que se li perdonessin alguns deutes contrets amb Barcelona. L'assemblea acceptà, però advertí que si aquesta *certa persona* resultava ser un antic procurador, regidor o administrador de les rendes en qüestió o tenia en la seva possessió el capbreu, no es tindria en compte el servei prestat a la ciutat i se l'obligaria a pagar tot allò degut. A partir de 1469 trobem de forma recurrent als *Testaments* redactats per l'executiu el lament per la manca del

¹¹²⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 152v, 20-IV-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 153r, 9-XII-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 145r, 30-VIII-1466 i 5-XII-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 138r, 16-II-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 41r, 19-XII-1470.

¹¹²⁹ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 16v-17r,

¹¹³⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 148v-149r, 24-IV-1469, i f. 149v-150v, 25-IV-1469; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 220. Aquell mateix dia es discutí la possibilitat de fer una presó a Montcada, ja que als tres hostals que hi havia en el camí públic s'hi reunien "moltes males gents e y fan moltes tacanyeries, de les quals no-s pot fer càstich per no haver-hi presó". En el *Testament* de 1468 no es destaca la manca d'ingressos provinents de les rendes de Montcada des de 1457, però sí que Galceran de Pratnarbonès, nomenat castlà i batlle de Montcada l'any 1462, "nunqua de les dites rendes quantitat alguna no ha delliurada al clavari", motiu pel qual es volia reclamar el compte de la seva administració al seu fill i hereu. A partir de 1470, en el *Testament* es recorda als consellers entrants la necessitat de demanar als habitants de la baronia què pagaren a Pratnarbonès (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 10r-10v, 3-VIII-1462; *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1468, f. 4r, 1470, f. 3r, i 1471, f. 2r).

¹¹³¹ Els consellers de 1466 recomanaren als seus successors que intentessin encantar les rendes de Montcada durant algun temps (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 16v-17r).

capbreu acompanyat de la constatació de la importància de redactar-ne un, sense que això arribés a produir-se.¹¹³² En tractar l'estat de les rendes un cop acabada la guerra contra Joan II veurem si finalment Montcada arribar a comptar amb el preuat document durant el regnat de dit monarca o si en morir aquest la situació romanía igual.

El pont de Sant Boi

Durant la guerra civil, el dret del pont de Sant Boi només fou arrendat els dos primers anys: en 1462 i 1463 (vegeu Taula 54). De forma similar al que observàvem amb les impositcions de Montcada, a partir de llavors el passatge deixà de subhastar-se, si bé es documenten altres ingressos posteriors. En tot cas, entre 1458 i 1463 hi hagué una caiguda progressiva dels preus de l'arrendament, notablement accentuada en 1462. No resulta sorprenent que fos precisament l'any de l'inici de la guerra el menys rendible per a la Ciutat Comtal tenint en compte que l'arrendament de 1461 acabava el dia 12 d'agost de 1462, poques setmanes després de l'esclat del conflicte. Si a aquest fet li afegim la inestabilitat viscuda a l'àrea de Barcelona arran de l'arribada de les tropes de Joan II durant el mes de setembre, s'explica fàcilment que en 1462 la percepció del dret no es vengués fins el 8 de novembre, i ho fes per un preu força irrisori; fins i tot si tenim en compte que era per a un període de nou mesos i no per als dotze habituals. L'any següent el dret se subhastà de nou durant el mes d'agost.

Taula 54. Arrendament del dret del pont de Sant Boi de 1462 i 1463

Any	Arrendament
1462	2.000 s.b.
1463	4.360 s.b.

Al contrari que en el cas de les impositcions de Montcada, els responsables de la recaptació del passatge de Sant Boi entre 1458 i 1463 no van ser sempre la mateixa persona, ni necessàriament habitaren en el terme homònim (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 120). Tot i això, variaren molt poc, ja que de fet només hi hagué tres arrendataris: Berenguer Vidal júnior, de Sant Boi, un familiar seu del mateix nom, si bé de Sarrià, i Fèlix Feixes, un fuster de Barcelona. Berenguer Vidal júnior, el nom que més es repeteix en el llistat d'arrendataris, va ser el protagonista de dues peticions al Consell, el contingut de les quals ens ajuda a fer-nos una idea més clara dels problemes observats

¹¹³² *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1468, f. 7v, 1470, f. 4v, i 1471, f. 2v.

en l'arrendament del dret del pont. La primera arribà al Trentenari l'octubre de 1463, i en ella Vidal es lamentava del fet que *per causa de la gent d'armes castellana, ell era molt perdent en lo dret que havia comprat del dit pont*. Per aquest motiu, sol·licitava que se li fes *condescent satisfacció e esmena*.¹¹³³ Malgrat la constitució d'una comissió per estudiar l'assumpte, no sembla que aquest es tornés a discutir fins més d'un any després, quan de nou es digué que Vidal demanava una compensació per les pèrdues en el preu d'arrendament del pont.¹¹³⁴ No queda clar si es tractava de la mateixa súplica presentada ja en 1463 o era una de nova. El fet que en tot moment es parli de Vidal com de *l'arrendador del pont de Sanct Boy* en present i no en passat, malgrat saber que aquell any la recaptació del dret no es vengué, no clarifica l'assumpte. En tot cas, sabem quina fou la decisió de l'assemblea: se n'encarregarien el clavari i els racionals, qui després retriuen comptes al Consell. Tanmateix, no sembla que això s'arribés a produir mai.

Ara bé, que el govern municipal aparentment desatengués els clams de Vidal no vol dir que no fes res per solucionar el problema evident que suposaven els baixos ingressos obtinguts del pont de Sant Boi, més si es consideraven les freqüents reparacions a que se sotmetia la infraestructura, en principi sufragades amb els diners de l'arrendament. Per aquesta raó, el juliol de 1464 el Consell discutí la possibilitat d'augmentar el dret del pont, tot acordant que abans de decidir res en ferm calia veure *com té la ciutat lo dit pont*.¹¹³⁵ No queda clar, doncs, si l'escrivà es referia a l'estat físic del pont o a algun aspecte de tipus jurisdiccional. Els resultats de la recerca duta a terme pels quatre jurats designats a tal efecte arribaren dos mesos després, quan simplement s'acordà que el tema de la imposició fos *remès a major pensament e del·liberació*.¹¹³⁶ Un cop més, no sembla que aquest tema es discutís altre cop fins passat força temps.

Passem ara a l'estiu de 1464, un cop finalitzat l'últim arrendament documentat del pontatge. Per notícies contingudes als volums de clavaria i als llibres d'imposicions, sabem que els consellers en comanaren la recaptació de nou mesos –fins el maig de 1465– altra vegada a Berenguer Vidal júnior.¹¹³⁷ Acabat aquest període, hi ha constància de com a mínim dos individus més, Bartomeu Cerdanya i Antoni Puig, tots ells santboians, que col·lectaren el dret en diferents moments entre els anys 1465 i 1472.

¹¹³³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 39r-39v, 5-X-1463.

¹¹³⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 158v-159v, 23-XI-1464.

¹¹³⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 130v, 9-VII-1464.

¹¹³⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 143r, 22-XI-1464.

¹¹³⁷ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 142v, 8-IV-1465.

Malauradament, als llibres del tresorer municipal tenim escasses notícies de pagaments del passatge durant aquest lapse de temps, que ascendeixen a un total de 2.687 s. 9 d.b.¹¹³⁸ A aquesta quantitat s’hi afegirien les rebudes d’anys anteriors, entre les quals destacaven els deutes del llaurador Bartomeu Esbert, arrendatari del dret durant l’annualitat 1450-1451, que ascendien a 285 s.b.¹¹³⁹ És evident que la manca de volums de clavaria provoca que faltin algunes dades referents a la recaptació obtinguda del pont de Sant Boi, però les conservades semblen suficients per assegurar que el producte del dret va ser baix durant tota la guerra civil.

La consignació de les rendes de la Batllia General

Com s’ha vist, des de l’any 1460 la Batllia General de Catalunya havia de transferir anualment un total de 31.680 s.b. a les arques de la Ciutat Comtal, xifra resultant de la suma del censal del rei Alfons i del de Joan II. Però l’esclat de la guerra i la progressiva reducció de l’espai controlat pel bàndol rebel van provocar que els ingressos de la Batllia General minvessin cada cop més, i amb ells les pensions de censal rebudes pel municipi barceloní (vegeu Taula 55). Sembla que, com a mínim des de 1465, els emoluments de la Batllia ja no eren suficients per satisfer el que el rei devia anualment a la capital. Aquesta, però, no va deixar mai de procurar rebre el que legítimament li corresponia.

Taula 55. Ingressos de la Batllia General entre 1462 i 1472

Data de pagament	Data teòrica	Pagament	Referència
3-VIII-1462	no indicada	22.000 s.b.	1B.XI-75, f. 49r
24-I-1463	no indicada	9.680 s.b.	1B.XI-75, f. 49r
4-V-1465	28-I-1465	9.680 s.b.	1B.XI-77, f. 64r
31-VIII-1470	1465	1.000 s.b.	1B.XI-86, f. 39r
10-IX-1470	1465	120 s.b.	1B.XI-86, f. 39r
10-IX-1470	1465	240 s.b.	1B.XI-86, f. 39r

Aquesta preocupació s’inicià ja l’estiu de 1462, quan la Diputació s’adreçà al Consell amb una proposta molt concreta. Segons s’explicava, moltes persones eren

¹¹³⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 142v, 8-IV-1465, 15-V-1465 i 19-VI-1465; *AHCB*, 1B.XI, 79, f. 114r, 8-II-1466 i 6-V-1466, i f. 114v, 10-VI-1466 i 11-VII-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 138r, 9-VIII-1466 i 15-I-1467.

¹¹³⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 142r, 3-IV-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 138r, 10-I-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 130r, 1-IV-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 35r, 22-VIII-1470. Els deutes d’Esbert amb la caixa municipal provocaren que el 17 d’agost de 1470 –cinc dies abans que aquest satisfés l’última part del deute que tenim documentat– el clavari li donés només 222 s.b. dels 400 s.b. que se li havien de tornar pel pagament d’uns pals de pi emprats en les obres del pont de Sant Boi (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 168r, 17-VIII-1470).

custodiades a la presó comuna, *e tots jorns se n'hi metien*, motiu pel qual es volien fer obres al Castell Nou per tal de traslladar-les-hi.¹¹⁴⁰ Aquests treballs havien de pagar-se amb diners procedents de les *rendes e emoluments reals, ço és, de la Batlia General de Catalunya e de l'ofici de mestre racional*, i només en cas que allò no fos suficient es recorreria a bestretes per part del General. El Consell no hi veié cap inconvenient, sempre que l'assignació extraordinària no perjudiqués de cap forma les dues pensions de censal que rebia sobre els ingressos de la Batllia.

Dos anys després, els consellers es dirigien per carta als procuradors de Tortosa per demanar-los que paguessin a Jofre Sirvent els 8.000 s.b. que havien d'entregar al rei per les salines, ja que en cas contrari no podrien rebre les pensions.¹¹⁴¹ Però no era dels seus homòlegs de qui l'executiu barceloní més demanà col·laboració, sinó dels representants reials. El desembre de 1466 el Trentenari derivava al Consell de Cent la decisió d'enviar un ambaixador a Renat d'Anjou per, entre altres coses, parlar del *que era stat fet en la Batlia General*, així com per informar-lo *de coses sinistres e no veres*.¹¹⁴² No es mencionen els problemes que tenien en ment a l'hora de prendre aquesta decisió, però és versemblant pensar que podien estar vinculats als censals d'Alfons el Magnànim i de Joan II. En tot cas, el que reflecteix de ben segur és l'interès del municipi en el benavenir d'una institució que, malgrat ser-li teòricament aliena, a la pràctica romanía indissolublement lligada a la ciutat des de feia més de 40 anys. En el cas de dues cartes enviades entre el desembre de 1467 i gener de 1468 a Joan de Lorena no hi ha dubte possible, però.¹¹⁴³ En la primera els consellers li explicaven que havien sabut de la concessió al capità Jacobo Galeoto de les rendes del castell de Pals. Tenint en compte el jurament que impedia al monarca donar, vendre, empenyorar ni alienar cap renda del patrimoni reial al Principat, demanaven al primogènit que impedís a Galeoto prendre aquelles rendes, ja que formaven part de les que estaven hipotecades a la ciutat. En la segona missiva s'exposà al primogènit un cas similar: Joan de Branxes –segurament el portuguès Joan de Branxa mencionat per Safont– posseïa Molins de Rei, si bé sense

¹¹⁴⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 25r-25v, 28-VIII-1462.

¹¹⁴¹ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 52r, 22-VI-1464. Els consellers no es mostraven insensibles a la conjuntura del moment, i oferien als tortosins la possibilitat de poder pagar la quantitat poc a poc. Es tractava de les salines reials de Vilafamés, per les quals sembla que la ciutat efectivament pagava un cens anual de 8.000 s.b. (Jordi Bolòs i Masclans, *Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004), 414).

¹¹⁴² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 162r, 15-XII-1466.

¹¹⁴³ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 178r, 22-XII-1467, i f. 188v, 16-I-1468.

comptar amb cap títol que ho justificués.¹¹⁴⁴ A aquest de per si incòmode fet s'afegia la prohibició de separar la vila del patrimoni reial, ja que anava en contra dels contractes censals de la ciutat. Tot plegat dugué als consellers sortints de 1466 a comentar als seus successors en el *Testament* que les rendes de la Batllia no bastaven per pagar a la ciutat el que se li devia, que ja eren *dues pensions o tres*. Per aquesta raó, calia procurar cobrar els diners no rebuts, *car altrement la Taula no poria pagar de buyt* als creditors de la ciutat les pensions dels quals estaven assignades als ingressos provinents de la Batllia.¹¹⁴⁵

De fet, el que se n'obtenia era tan poc que el Consell arribà a plantejar-se si el culpable n'era el receptor, el mencionat Jofre Sirvent.¹¹⁴⁶ Ara bé, dos mesos després aquesta opinió havia canviat. Per això, el 5 de juny els consellers convocaren el Trentenari per explicar als jurats, o més aviat recordar-los, que des de l'any 1463 el compte municipal no ingressava de la Batllia General els diners que normalment es destinaven a pagar els censals del rei Alfons i del *rey en Johan, lavors de Aragó, ara de Navarre*.¹¹⁴⁷ Malgrat l'elevat deute, que dies després es digué que ascendia a 140.000 s.b., la ciutat havia seguit pagant les seves pensions fins l'agost de 1469.¹¹⁴⁸ L'executiu atribuïa aquesta situació d'una banda a la guerra, principal culpable del mal estat financer de la Batllia, i de l'altra a la possible indisposició de Jofre Sirvent. De fet, donada la seva avançada edat i malalties, aquest tenia intenció de renunciar al càrrec que ocupava, passant-lo a Gabriel Turell, el seu gendre, segons ho comunicà el canonge

¹¹⁴⁴ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 206.

¹¹⁴⁵ *AHCB* 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 19r.

¹¹⁴⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 32r-33r, 13-IV-1470. L'abril de 1470 es decidí atorgar indemnitat a Sirvent per un plet entre els censalistes de Barcelona i el monestir de Sant Jeroni. El problema requeria en el fet que des de feia uns anys el monestir havia passat a rebre una pensió de censal de la Batllia General de c. 3.600 s.b., cosa que anava en detriment dels censalistes de la ciutat que tenien pensions assignades, teòricament, als ingressos de la Batllia. Sirvent, però, es negava a pagar les despeses del plet contra els jerònims, ja que dubtava que els racionals reials li prenguessin en compte si el municipi no li concedia la dita carta d'indemnitat. El Consell, a part d'atorgar-li, li assegurà que en cas que finalment les despeses no li fossin acceptades, la ciutat prendria els diners de Sirvent de les pensions que li devia la Batllia.

¹¹⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 45r-46v, 5-VI-1470.

¹¹⁴⁸ En el *Testament* de 1467 el deute ja es fixava en més de 100.000 s.b. Així mateix, es recomanava reduir els salaris de Jofre Sirvent, receptor de la Batllia, i d'altres oficials d'aquesta, "com sia degut e rahonable que atesa la disminució dels emoluments de la dita Batllia los dits salaris sien limittats". En el de 1470, redactat per tant uns mesos després de les citades reunions del Consell, l'executiu es lamentava del fet que la ciutat pagava "de buyt" vora 200.000 s.b. anuals, i deixaven constància de la seva sospita que els baixos ingressos podrien ser conseqüència del fet que aquests no anaven a parar a les mans del recaptador nomenat pel municipi (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 20v, i 1470, f. 6r).

Lluís Sirvent.¹¹⁴⁹ El Consell inicialment es mostrà força reticent, ja que considerava la decisió com una prerrogativa del govern municipal, i acordà discutir el tema més endavant. Només una cosa semblava clara: com acostumava a fer-se en el cas de tots aquells oficials de la ciutat que deixaven d'exercir per motius de salut, seguiria rebent tot o part del seu salari –en aquest cas, la meitat– mentre visqués. Sirvent no aconseguí el que volia. Uns dies després el Trentenari votà mantenir-lo en el càrrec, que tanmateix no retingué gaire temps: el juliol de 1470 s'anunciava la seva mort i l'elecció del seu substitut, Bernat Llobet.¹¹⁵⁰

Llobet no exercí l'ofici gaire temps. El febrer de 1471, mig any després d'haver estat designat, el municipi es decantà per eliminar el seu càrrec.¹¹⁵¹ No era una decisió injustificada: en principi, Llobet rebia anualment un salari de 1.500 s.b., però tenint en compte que la Batllia devia a la ciutat uns 160.000 s.b. i que aquesta havia de pagar cada any 23.680 s.b. als seus creditors, es pensà que era millor que se n'ocupés el clavari, tal com s'ha mencionat anteriorment.¹¹⁵² Mentrestant, la ciutat s'encarregava de reclamar tots els deutes que els particulars tinguessin amb la Batllia, com el de la vídua *d'en Seyol de les aygües*, qui segons el *Testament* dels consellers de 1469 devia 4.000 s.b. a dita institució. Per aquest motiu, demanaven als seus successors en el càrrec que se li fes una execució de béns.¹¹⁵³

En suma, de la mateixa forma que els ingressos obtinguts gràcies als impostos indirectes foren considerablement inferiors als pressupostats pel municipi, els que es reberen de les rendes del municipi també ho foren. No oblidem, per exemple, que durant la dècada de 1450 arribaven des de Montcada a la Ciutat Comtal un total de c. 1.670 s.b. anuals en concepte de rendes i imposicions, xifra que des de 1457, en el cas de les primeres, i des de 1462, en el de les segones, desaparegué del tot. Tampoc el pont de Sant Boi ni la Batllia General foren durant aquells anys fonts d'ingressos gaire constants. Tot i que del pontatge s'obtenien rèdits més o menys regulars, seguien sent

¹¹⁴⁹ Probablement es tracti del ciutadà honrat homònim, historiador i heraldista conegut, entre d'altres, per l'obra *Record* (Gabriel Turell, *Record*, ed. Enric Bagué, Col·lecció A (Volums en Dotzau) 67 (Barcelona: Barcino, 1950).

¹¹⁵⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 47r-48r, 13-VI-1470, i f. 57r-57v, 12-VII-1470.

¹¹⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 58v-61r, 21-II-1471.

¹¹⁵² Segons es digué, en el moment en què la ciutat comprà els censals dels dos reis els emoluments de la Batllia General “eren molts e bastaven bé a pagar les pensions de altres censals que ja eren primers e aquell de la dita ciutat”, però en aquell moment, “axí per la causa de la guerra com en altra forma, són tant disminuïts que vuy [...] li són degudes en fins VIIIIM lliures, les quals ha pagades de buyt per no bestar dits emoluments”.

¹¹⁵³ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1468, f. 8v.

més baixos que en anys anteriors, i pel que fa a la Batllia en acabar la guerra devia al tresorer municipal c. 160.000 s.b., o el que és el mateix, una quantitat equivalent a les pensions de més de cinc anys. Dels c. 38.500 s.b. totals que el clavari hauria hagut de rebre cada any gràcies a les diferents rendes, se n'ingressaren ben pocs. Si bé és cert que el paper jugat per les rendes en els ingressos globals de la ciutat era gairebé insignificant si el comparem amb el de les impositcions, seguia sent suficientment rellevant com perquè els dirigents municipals es preocupessin quan no els arribava allò que els pertocava. Al cap i a la fi, qualsevol desequilibri en els pressupostos de la Taula havia de compensar-se d'una manera o altra, fet que no deixava de ser un maldecap afegit a la llarga llista de contratemps als quals el consistori es veié obligat a fer front entre 1462 i 1472.

Desgraciadament, resulta complicat valorar l'efecte de la fiscalitat indirecta, la directa i les rendes en el conjunt dels ingressos municipals durant els anys que durà la guerra civil. En aquesta ocasió, la manca de dades esdevé un obstacle difícil de superar, de manera que només podem parlar en termes força genèrics. En tot cas, resulta evident que el pes principal dels ingressos recaigué sobre les impositcions, particularment aquelles que gravaven el consum de productes bàsics. A l'impost directe només s'hi pogué recórrer de forma puntual, ja que en cas contrari els dirigents municipals s'arriscaven a haver de fer front al malestar dels ciutadans derivat habitualment d'aquest tipus d'exaccions. Pel que fa a les rendes, ben aviat deuriem adonar-se que eren una causa si no perduda, com a mínim poc fiable. Vist tot això, no és estrany que el consistori preferís confiar en la fiscalitat indirecta, sempre aparentment menys indolora per als contribuents, i, com veurem més endavant, es preocupés per compensar-ne les possibles mancances mitjançant l'emissió de deute públic. En tot cas, aquesta major preocupació per protegir els ingressos obtinguts gràcies a les impositcions no es traduí en un augment de la recaptació. Segons les previsions d'ingressos ja esmentades, l'any 1466 s'haurien hagut d'obtenir c. 849.500 s.b., quantitat que, afegida a les rendes, arribaria fins als 878.000 s.b. En canvi, com s'ha dit al principi d'aquest apartat, aquell any el clavari no rebé més que c. 493.000, el 56,15%. La caiguda dels ingressos, doncs, esdevenia innegable.

4.1.3. Després de la guerra (1472-1479): els intents de recuperació

Un cop vist quin fou l'efecte de la guerra civil catalana sobre els ingressos no financers de Barcelona, resta només veure'n l'evolució durant els anys immediatament posteriors, profundament marcats pel conflicte amb França. Abans, però, vegem ràpidament els ingressos de l'únic any del període 1473-1479 la clavaria del qual es conserva completa, el 1476, al qual s'ha afegit l'anualitat 1474-1475.

Taula 56. Ingressos no financers del clavari en 1474-75 i 1476

	1474-75	1476
Imposicions	404.965 s. 2 d.b. 61,01%	344.143 s. 6 d.b. 72,16%
Rendes	200 s.b. 0,03%	0 s.b. 0%
Altres	258.595 s.b. 38,96%	131.763 s. 8 d.b. 27,84%
TOTAL	663.760 s. 2 d.b.	476.907 s.b.

Com pot veure's a la Taula 56, si bé el percentatge que representà cada tipus d'ingrés és força semblant als de 1470, les xifres varien força: són força superiors en 1474-75, però inferiors en 1476. Sembla, per tant, que les dinàmiques observades durant els darrers anys de la guerra seguiren sent vàlides un cop acabà, i que ni el rendiment de les imposicions ni el de les rendes aconseguí la recuperació brillant que la hisenda municipal tant necessitava. Tot seguit s'explicarà fins a quin punt la Capitulació pactada amb Joan II la tardor de 1472 suposà o no el retorn de les finances del clavari a l'estat en què es trobaven abans de l'inici de la contesa civil.

4.1.3.1. Les imposicions i altres drets

Tot i que l'elevada freqüència en què les transformacions tarifàries se succeïren entre 1462 i 1472 es reduí força un cop acabada la guerra civil, els darrers anys del regnat de Joan II no n'estigueren del tot exempts. Per tal de veure quines foren i quin efecte tingueren en els ingressos municipals, ens centrarem en tres aspectes: primer, els principals canvis experimentats pels drets de la ciutat durant el període 1472-1479; segon, les seves principals característiques, i tercer, quin en fou el rendiment. Abans de començar, però, convé recordar que la sèrie de llibres d'imposicions on es recullen els preus dels arrendaments municipals queda interrompuda a principis 1473. Per aquesta raó, la informació relativa a les subhastes d'imposicions propocionada per als anys

anteriors per aquesta font serà substituïda per la que contenen els llibres de clavaria, malauradament molt menys detallats.

Els canvis en el sistema tributari

Diverses imposicions van experimentar modificacions durant el període entre novembre de 1472 i gener de 1479, algunes d'elles fruit de la fi de la guerra civil catalana i d'altres del naixent conflicte amb França. En aquest apartat, doncs, es detallaran els principals canvis que aquesta nova conjuntura va suposar en l'entramat fiscal de la Ciutat Comtal, tant pel que fa als impostos propis del municipi com a altres tributs de caràcter indirecte que tenia assignats.

La carn i el cabeçatge

Ramon Banegas ja s'ha encarregat de recollir en nombrosos estudis les vicissituds experimentades per la imposició de la carn durant els darrers segles de l'Edat Mitjana. Per aquesta raó, aquesta secció es limitarà únicament a resumir-ne els canvis durant els anys 1472-1479, afegint a la informació proporcionada per dit autor algunes altres dades inèdites.

Dos van ser els principals cavalls de batalla del Consell en aquest àmbit: el sistema de recaptació i l'exempció dels clergues. Aquesta darrera qüestió és la primera que es plantejà tot just acabada la guerra.¹¹⁵⁴ La confrontació va començar ben aviat: el novembre de 1472 alguns religiosos van presentar una queixa al govern barceloní advertint-lo que els membres del seu estament no podien ser agreujats amb vectigals o impostos fets per laics, viles, ciutats o universitats. Aquest argument els servia per rebutjar la reclamació que se'ls havia fet arribar perquè satisfessin el cabeçatge, del qual demanaven ser-ne exempts.¹¹⁵⁵ El Trentenari degué considerar que aquesta petició no podia ser fàcilment ignorada, de manera que la derivà al Consell de Cent, el qual escollí una comissió perquè, juntament amb els advocats de la ciutat i els representants designats pels religiosos, se n'encarreguessin, *sempre stants attents en la utilitat de la ciutat en res no perjudicant los drets de la Sglésia*.¹¹⁵⁶ S'iniciava així el tortuós camí

¹¹⁵⁴ Sobre la problemàtica que envoltà la contribució eclesiàstica als impostos municipals, vegeu Verdés Pijuan, «La contribución eclesiástica a la fiscalidad municipal en Cataluña durante la época bajomedieval».

¹¹⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 117v-118r, 24-XI-1472; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 162.

¹¹⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 121v-123v, 27-XI-1472, i f. 124v-126v, 28-XI-1472.

que havia de dur els eclesiàstics a recuperar el seu estatus anterior a la guerra: el de grup exempt de satisfer els impostos municipals.

El primer intent de concòrdia arribà només una setmana després, a principis de desembre. La sessió del Consell del dia 4 s'inicià tot recordant als assistents que durant *la tempestat de la guerra* s'havia decidit establir el cabeçatge sense dispensar-ne els eclesiàstics.¹¹⁵⁷ Ara bé, arribat el moment en què *per gràcia de nostre senyor Déu* la guerra *és stat reposada*, els clans d'aquells havien ressorgit i calia actuar en conseqüència. No era gratuït aquest breu repàs a la situació en què es trobava l'impost, si no que servia al nou executiu –la conselleria s'havia renovat feia escassos dies– per justificar una proposta que podia resultar polèmica pel fet que comportava una important disminució dels ingressos de la ciutat. De què constava, però? Segons l'*apuntament* redactat per la comissió designada pel Consell de Cent després de discutir el tema amb els representants de l'estament eclesiàstic i els lletrats de la ciutat, el sistema que s'empraria en endavant consistia en el següent: en primer lloc, el cabeçatge se seguiria recaptant de la mateixa manera que fins llavors, i hi contribuirien tant els laics com els religiosos. Ara bé, a aquests últims se'ls retornaria el dret a raó de 3 d.b. per lliura comprada. Per tal de calcular la quantitat de carn consumida diàriament per cada religió s'elaborarien unes nòmines que inclourien tots els canonges, preveres, clergues i beneficiats per una banda, i tots els monjos i monges per l'altra.¹¹⁵⁸ Amb aquestes estimacions, el clavari retornaria periòdicament a cada grup allò equivalent al que havien pagat pel cabeçatge. La gestió esdevenia més complicada en el cas dels prelats estrangers que s'estiguessin només temporalment a Barcelona. Si es donava aquest cas, els seus compradors havien de dirigir-se al clavari per tal de denunciar el nombre de menjadors que el prelat en qüestió sostenia i quanta carn havia adquirit. En marxar de la ciutat, el tresorer li restituïria l'import corresponent al dret.

El Consell aprovà aquestes disposicions i n'ordenà l'execució, responsabilitzant-ne els consellers. Abans, però, els eclesiàstics havien d'absoldre totes les faltes que la ciutat i els seus habitants haguessin pogut cometre a causa del cabeçatge o per altres motius relacionats amb la guerra. No hi ha cap dubte que aquest sistema s'aplicà, encara

¹¹⁵⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 141v-144v, 4-XII-1472; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 162.

¹¹⁵⁸ Els responsables d'elaborar les nòmines havien de comprometre's a actualitzar la informació periòdicament, de forma que el clavari sabés si algun eclesiàstic havia mort o es trobava absent, per exemple. Mentre que en el cas dels religiosos seculars l'encarregat de servir d'enllaç entre aquests i el tresorer municipal era una persona designada especialment a tal efecte, en el dels regulars era el procurador de cada monestir qui havia de fer saber al clavari quanta carn es comprava cada dia.

que només fos durant un breu lapse de temps. Una de les proves que en tenim és la còpia als registres de *Deliberacions*, just després de l'apuntament suara mencionat, d'un memorial on es detallen quantes persones menjaven al capítol i a alguns dels monestirs de la ciutat i quanta carn es calculava que consumien cada any tenint en compte el nombre de dies carnals del mateix (vegeu Taula 57).

Taula 57. Restitució del cabeçatge als eclesiàstics (c. desembre de 1472)¹¹⁵⁹

Institució	Menjadors	Carn / any ¹¹⁶⁰	Impost / any
Canonges i clergues seculars	24 i s.d. ¹¹⁶¹	27.600 lliures	6.900 s.b.
Monestir dels Predicadors	52	1.050 lliures	262 s. 6 d.b.
Monestir dels Framenors	40	960 lliures ¹¹⁶²	240 s.b.
Monestir de la Mercè	34 ¹¹⁶³	900 lliures	225 s.b.
Monestir de Sant Agustí	40	750 lliures	187 s. 6 d.b.
Monestir del Carme	25	450 lliures	112 s. 6 d.b.
Monestir de Natzaret	6 ¹¹⁶⁴	150 lliures	37 s. 6 d.b.
Monestir de les Penedides	15	80 lliures	20 s.b.
TOTAL	>236	31.940 lliures	7.985 s.b.

Una altra constatació que evidencia la prompta aplicació d'aquesta mesura la trobem en la narració feta a l'assemblea a finals de maig de 1473 pels consellers, que explicaven que els eclesiàstics, amb qui prèviament s'havia pactat pel tema del cabeçatge, reclamaven aleshores ser exempts també d'altres drets que encara satisfieien.¹¹⁶⁵ Per tal de gestionar-ho, el Consell creà una comissió per investigar què demanaven ben bé, així com per fer una relació *de la excomunicació que pretenen ésser alguns particulars incorreguts per causa de dites coses*. El tema no es tornà a tractar fins el juliol següent, i és gràcies a l'acta d'aquesta reunió que sabem quin era el problema que encara planava sobre la recaptació del cabeçatge i els eclesiàstics: aparentment la concòrdia acordada el desembre anterior s'havia pogut aplicar amb certa solvència en el cas del clergat regular, però amb el secular *jamés se és trobada forma de*

¹¹⁵⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 144v-145v, s.d.

¹¹⁶⁰ Aquesta quantitat ha estat calculada en base a l'estimació feta en el mateix memorial de 150 dies carnals anuals.

¹¹⁶¹ L'espai reservat per escriure la xifra corresponent a beneficiats, rectors, vicaris, conductius, membres de l'hospital de capellans i sacristans està en blanc.

¹¹⁶² En el memorial s'indica que el càlcul es feia estimant que al monestir es compraven 6 lliures de carn per dia, cosa que ascendia a 900 lliures anuals. Tanmateix, per algun motiu no especificat al còmput final se n'hi afegiren 60 més.

¹¹⁶³ S'hi inclouen el mestre general i els servidors.

¹¹⁶⁴ Són quatre frares i dos servidors.

¹¹⁶⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 202r-206r, 29-V-1473; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 162.

avinença.¹¹⁶⁶ A aquest contratemps s'afegia llavors la nova petició formulada pels religiosos.¹¹⁶⁷

Després que el Consell de Cent derivés l'assumpte al Trentenari, aquest va arribar a diverses conclusions.¹¹⁶⁸ Pel que fa als clergues, s'aprovava concedir-los el que exigien si a canvi renunciaven a tota qüestió que fins aquell moment tinguessin contra la ciutat o els seus habitants.¹¹⁶⁹ D'entrada, la demanda no va ser ben rebuda pels representants dels eclesiàstics, no tant pel seu contingut com per la forma en què els va ser comunicada. Quatre dies després de ser aprovada, els consellers van explicar a l'assemblea que s'havien reunit amb quatre canonges enviats pel capítol, els quals, en sentir el que pretenien, s'havien *algun tant scandelitzats, dolent-se de la salut de les ànimes de tots los singulars de la ciutat*.¹¹⁷⁰ Sembla que la resposta dels religiosos fou amenaçar-los –espiritualment–, motiu pel qual els consellers reaccionaren ràpidament i es disculpaven tot dient que allò anunciat era un acord pres pel Consell, de manera que sense el consentiment d'aquest no podien desdir-se de res. Els eclesiàstics no devien tenir cap intenció de perdre l'oportunitat de signar amb el municipi un acord favorable, ja que ben aviat els canonges oferiren el següent: si la ciutat deixava de banda les seves exigències inicials i es dirigia a ells amb *ànimo humil e penident, com los bons e feels christians venen a sancta mare Sglésia*, aquesta els concediria les peticions *ab tota caritat e paciència, a ffi que les ànimes circa dites coses e altres pertanyents a bon cristianisme aconseguen la salut desijada*. El municipi acceptà amb promptitud aquesta proposta de tan fàcil compliment i decidí eliminar de la conclusió feta el dia 3 d'agost *totes aquelles paraules qui mostraven força o cohacció al clero de fer la remissió demanada dels interessos e prejuys passats*. Això sí, seguiria demanant l'exoneració dels greuges comesos, que es justificava per *la gran necessitat en la qual per causa de la guerra e turbacions passades és posada [la ciutat], la qual per lo dit*

¹¹⁶⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 220r-221r, 7-VII-1473. Banegas situa al juliol de 1473 la primera petició per part dels eclesiàstics de recuperar la immunitat (Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 201).

¹¹⁶⁷ Banegas López, 204.

¹¹⁶⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 231r-232r, 30-VII-1473.

¹¹⁶⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 235r, 3-VIII-1473; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 515; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 202. Al *Manual de novells ardots* es menciona que aquell dia els eclesiàstics recuperaren “lurs franqueses e immunitat segons eren ans de la guerra exceptat lo dret dels cavalls”. Tanmateix, en els registres de *Deliberacions* de la subvenció dels cavalls no se'n diu res.

¹¹⁷⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, f. 236r-237r, 7-VIII-1473; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 162-63; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 202.

clero no és ignorada. Aquesta decisió fou la que és comunicà als eclesiàstics, que l'acceptaren sol·lícitament. Així doncs, tots hi sortien guanyant: els deutes contrets pel municipi fins llavors pel cobrament indegut d'impostos als religiosos desapareixien, i a partir del dia següent aquests deixaven de pagar. A la pràctica, això comportà que una persona s'encarregués de donar cada dia als eclesiàstics els butlletins que els calia entregar als carnisseres per tal que aquests els fessin arribar als responsables municipals, que els tornarien la part corresponent a l'impost de la carn adquirida pels religiosos.¹¹⁷¹

Ara, el sistema de butlletins no acabava de convèncer els jurats municipals, ja que propiciava el frau. Per aquesta raó l'abril de 1474 es decidí eliminar-lo, de forma que en endavant els religiosos estarien obligats a comprar en tres carnisseries determinades, on s'instal·larien uns guardes que anotarien tot allò que adquirissin franc d'imposició.¹¹⁷² Si bé aquest nou mètode també implicava certes despeses, el consistori creia que compensaria les pèrdues comportades pels butlletins.

En tot cas, no hi ha dubte que l'exempció dels eclesiàstics resultava extremadament complicada i seguia sent causa d'innombrables enganys, tant per part de dit col·lectiu com dels llecs. El novembre de 1477 els consellers explicaven a l'assemblea que, davant de les dificultats provocades pel sistema dels *fallers* o dels butlletins, havien pensat de negociar amb el capítol catedralici que els clergues paguessin la imposició i que posteriorment, un cop per trimestre, la ciutat els hi retornés.¹¹⁷³ És a dir, es tractava de recuperar el mètode aprovat just després de la fi de la guerra i abolit pocs mesos després. Passà més de mig any fins que el Consell no posà fil a l'agulla per tal d'intentar resoldre aquesta qüestió. No fou fins a finals de juliol de 1478 que els jurats discutiren de nou el tema de les impositons *de les quals los dits eclesiàstichs són franchs o pretenien ésser franchs*, particularment la de la carn, en la qual, *per causa de les falles dels eclesiàstichs, aquesta ciutat prenia grandíssims frauds e quasi perdia la meytat de la ajuda*.¹¹⁷⁴ Ara bé, aquest no era l'únic lament, ja que s'hi afegia la considerable

¹¹⁷¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 238r-238v, 9-VIII-1473; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 204.

¹¹⁷² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 49v-50v, 21-IV-1474, f. 53v-54v, 25-IV-1474, i f. 56v-58v, 29-IV-1474; Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las impositones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 351, n. 117; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 205. S'insistia un cop més en els problemes derivats del pes dels animals, tot dient que si bé es pagava l'impost per 13 lliures de pes [dels moltons] aquests "pesaven-ne XX e alguns XXV".

¹¹⁷³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 176r-178v, 26-XI-1477.

¹¹⁷⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 64r-65v, 29-VII-1478. El conflicte entre el govern municipal i els eclesiàstics de 1478, que renasqué en la dècada de 1480, és més detallat a Julia Conesa Soriano, «La puissance des institutions ecclésiastiques dans les critères de hiérarchisation des villes: le cas du haut

despesa de 4.000 s.b. anuals a que ascendien els salaris de *fallers*, romaners, col·lectors i altres, raons totes elles que havien motivat la redacció de certs capítols entre el bisbe i els consellers. Tanmateix, el l'assemblea considerà que cap d'aquestes mesures serviria de gran cosa si no s'incidia directament en el nucli del problema: calia modificar la forma en què es recaptava l'impost de la carn, cosa que com veurem tot seguint s'acabà fent. En tot cas, el nou canvi no estigué exempt de complicacions. Menys de dos mesos després arribaren al Consell les exigències formulades pel monestir dels franciscans, el de Santa Anna, el de Jonqueres i altres, que a més a més de negar-se a treballar amb el degà designat per la catedral –l'arquebisbe de Sàsser–, sol·licitant que el seu representant fos el prior de Santa Anna, demanaven cobrar mes a mes i no cada trimestre.¹¹⁷⁵ El municipi ho acceptà, tot establint un període de pagament mensual o bimensual.

Pel que fa als problemes relacionats amb el sistema general de recaptació de la imposició de la carn, es remuntaven a l'entrada en vigor del cabeçatge l'any 1462, però no s'hi incidí amb contundència fins l'estiu de 1473, quan es constataren les pèrdues sostingudes pel municipi degut a que s'entraven a la ciutat animals de més pes d'aquell contemplat pel sistema del cabeçatge.¹¹⁷⁶ La decisió presa per solventar-ho fou força expeditiva i consistí en la substitució del sistema del cabeçatge pel de romaners.¹¹⁷⁷ És a dir, es passava de taxar cada animal segons un tarifa prèviament fixada a fer-ho pel seu pes un cop escorxat, de forma similar a com es feia abans de la implantació del cabeçatge. Pocs dies després es designaren els tres nous romaners, que ostentarien el càrrec durant dos anys, i se'ls assignà un salari de 400 s.b. anuals.¹¹⁷⁸ Pel que fa als

clergé séculier en Catalogne (XVe siècle)», *Anuario de Estudios Medievales* 48/1 (2018): 321-22, i, sobretot, a Julia Conesa Soriano, «Entre l'Église et la ville: le chapitre et les chanoines à Barcelone au sortir de la guerre civile catalane (1472-1500)» (Tesi doctoral, Université Paris-Sorbonne, 2017), 136-50. També se'n parla a Verdés Pijuan, «La contribución eclesiástica a la fiscalidad municipal en Cataluña durante la época bajomedieval», 165-66.

¹¹⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 75v-76v, 16-IX-1478; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 163.

¹¹⁷⁶ Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 204. Els consellers lamentaven que el pes establert per als moltons fos de 13 lliures, mentre que els animals que es tallaven a les carnisseries fossin sempre més grans, de fins a 18 lliures.

¹¹⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 235r-235v, 3-VIII-1473; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 515; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 204. En el registre de *Deliberacions* no es menciona quina fou la resolució del Consell, sinó simplement que aquest aprovà l'apuntament fet pels consellers. Tanmateix, l'anotació relativament críptica que apareix al *Manual de novells ardots*, on es diu que es tornà o reduí el dret del cabeçatge a 3 d.b. per lliura –és a dir, la tarifa satisfeta pels carnisseres en pesar la carn–, així com les decisions posteriors demostren que aquell dia es prengué la decisió d'eliminar el sistema del cabeçatge.

¹¹⁷⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 237v-239r, 9-VIII-1473. Als tres romaners oficials se n'hi afegia un quart, que no era altre que Manel Espuny, també encarregat dels butlletins que rebien els eclesiàstics.

llibreters, serien els mateixos que ja s'encarregaven del cabeçatge, si bé amb un augment de la retribució de 100 s.b. cadascun.

Seguint el *Manual de novells ardots*, els engranatges del nou sistema es posaren a punt amb prestesa, de forma que aquest ja entrà en vigor el dia 18 d'agost de 1473.¹¹⁷⁹ Ara bé, ben aviat fou també qüestionat. El desembre d'aquell mateix any l'assemblea municipal discutí la idoneïtat del nou mètode de recaptació de l'impost de la carn, que no només implicava una despesa important de 1.600 s.b. anuals en salaris, sinó que també generava protestes entre els carnissers degut a que en pesar-se la carn no se'n descomptava el seu.¹¹⁸⁰ Davant del dubte de si seria més convenient restaurar el cabeçatge, el Consell finalment decidí crear una comissió perquè ho estudiés.¹¹⁸¹

No sembla que hi dediquessin gaires energies, o potser simplement no arribaren a cap conclusió satisfactòria. El fet és que la qüestió no es tornà a tractar fins passats dos mesos, quan els carnissers tornaren a dirigir-se al govern municipal per reclamar que se'ls fes esmena del greix pagat amb l'ajuda de la carn. L'assemblea ho aprovà, un cop vist que era el que se solia fer en el passat, de forma que es calcularia el que calia retornar per al període que anava des de l'entrada en vigor del sistema de romanes fins a Carnestoltes. En endavant, s'establí que la compensació consistiria en el pagament de tres pugeses –0,75 d.b.– per moltó, ovella, cabra, cabró i crestat, fos quin fos el seu pes i la seva quantitat de seu.¹¹⁸²

Quan l'estiu de 1474 any Joan II invocà l'usatge *Princeps namque*, el consistori barceloní decidí afegir 1 d.b. als 3 d.b. que ja gravaven la lliura de carn, a banda de recuperar els impostos recentment eliminats del vi i la verema.¹¹⁸³ Les noves tarifes, en vigor a partir de l'1 d'agost, s'havien de mantenir fins que no es retornessin els préstecs

La seva romana, però, no seria una de les d'ús habitual, sinó que es reservaria per pesar la carn tallada un cop avançat el dia. Espuny rebria 200 s.b. més per totes aquestes noves tasques que es vinculaven al seu càrrec.

¹¹⁷⁹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 515.

¹¹⁸⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 5v-6r, 3-XII-1473, i f. 10v-11r, 13-XII-1473; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 204. Al Testament de l'executiu de 1473 es recomanà als consellers entrants que en iniciar el seu regiment s'informessin a través de l'escrivà del racional sobre "com haurà respost la exhacció de la imposició de la carn en la forma que vuy se exhegeix, e si serà vist responia a més proffit de la ciutat exhigint lo cabassatge, sia tornada la exhacció del cabassatge e remoguda la forma introduïda de nou com sie en facultat de la ciutat; si no y serà dampnatge, en aquell cas culles com se cull, feta consideració que·s are en la ivermada les carns són de menys pes" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 5v).

¹¹⁸¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 25v-26r, 7-I-1474.

¹¹⁸² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 43r-45r, 18-III-1474.

¹¹⁸³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 74v-75v, 4-VII-1474, i f. 79r-81r, 18-VII-1474; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 206. Vegeu els apartats 4.3.1.3, i 5.3.1.3.

concedits per mercaders barcelonins per tal de satisfer les demandes del monarca. Segons assenyala Banegas, l'augment de la imposició de la carn va anar acompanyat d'un nou canvi en el sistema de recaptació, que suposà el retorn al cabeçatge.¹¹⁸⁴ Pocs dies després el Trentenari escollí les persones que havien d'ocupar dos càrrecs estretament vinculats a aquest mecanisme de percepció, com eren l'oficial que s'encarregava d'anotar el bestiar que entrava a la ciutat pel portal de Jonqueres i el receptor del dret ubicat a la Plaça del Blat. Així doncs, malgrat que a les *Deliberacions* municipals no s'hi enregistra l'acta de cap reunió on es decidís la substitució del sistema de romanès, tot indica que en algun moment de l'estiu el govern finalment acordà fer efectiva la modificació, encara que potser només fos temporal o parcial.¹¹⁸⁵

En tot cas, sembla que la restitució del cabeçatge implicà també el retorn als fraus que tants maldecaps havien suposat al consistori abans de la seva primera substitució: segons es repetia contínuament, causaven *grandíssim dan e quasi destroueixen les imposicions*.¹¹⁸⁶ Malgrat les amenaces d'inhabilitació als carnisers infractors, es tractava d'una causa perduda. L'agost de 1476 el consistori lamentava la disminució dels ingressos obtinguts mitjançant els drets municipals, especialment el de la carn, fet que provocava que la ciutat acumulés un endarreriment d'un any en els pagaments als seus creditors.¹¹⁸⁷

Tot plegat acabà motivant la reinstauració total o definitiva del sistema del cabeçatge a partir de l'1 d'agost de 1478, eliminant així tots els oficials que hi havia a

¹¹⁸⁴ Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las impositones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 351; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 206.

¹¹⁸⁵ AHCB, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 84r-84v, 31-VII-1474. Tanmateix, la tornada del cabeçatge fa difícil d'explicar l'augment de la imposició decretat pocs dies abans. En principi, l'aplicació d'aquell sistema implicava una taxació radicalment diferent, en la qual tarifes com aquesta no hi jugaven cap paper. Tenint això en compte, i el fet que a l'entrada de l'1 d'agost de 1474 del *Manual de novells ardots* s'anotà que *Aquest dia comensaren les mesures velles dels blats e mesures doli e pes de la carn esser restituhides en lo primer stament*, seria possible pensar que l'augment proposat a principis de juliol no arribés a materialitzar-se mai (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 521). Ara bé, notícies posteriors confirmen que el diner afegit a la carn encara es cobrava el novembre de 1478, després que al llarg dels anys s'assignés a diversos pagaments més enllà del vinculat a la convocatòria del *Princeps namque* de l'estiu de 1474. Entre 1474 i 1478 els ingressos del diner de la carn es consignaren a dos contractes amb mercaders, al retorn dels diners de Pere Miquel, de La Bisbal, i als censals emesos per al pagament d'un donatiu de Corts. Vegeu els apartats 4.3.1.3, i 5.3.2.3.

¹¹⁸⁶ AHCB, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 97r-97v, 29-VIII-1474; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 206.

¹¹⁸⁷ AHCB, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 63v-64r, 31-VIII-1476. Aquesta queixa també es recollia al *Testament* d'aquell any, culpant-ne tant l'elevada mortalitat provocada per la pesta com, sobretot, els eclesiàstics, per culpa dels quals es deia que es perdia més de la tercera part de la recaptació (AHCB, 1C.XVII, *Testaments dels consellers*, 5, 1476, f. 8r).

les carnisseries i a la Plaça del Blat.¹¹⁸⁸ Els animals tornarien a entrar pel portal de Jonqueres, on s'hi instal·larien dues persones per controlar-ne el pas. Vol dir això que en realitat l'any 1474 no s'havia eliminat el sistema de romanes, que s'havia fet posteriorment en algun moment no determinat o simplement es referien al fet que a partir de llavors també els eclesiàstics es regirien pel cabeçatge? Malauradament, resulta difícil donar una resposta concloent a aquesta pregunta, però és probable que efectivament es tractés únicament dels canvis que afectaven els religiosos.¹¹⁸⁹ El dubte, però, persisteix.

Immediatament després de l'aprovació d'aquest nou canvi, se li afegí una de les reclamacions periòdiques dels carnisseres, que a finals d'agost de 1478 demanaren que, considerant que els moltos que arribaven a la ciutat eren molt prims, el seu pes oficial es rebaixés durant un mes de 13 a 12 lliures per animal.¹¹⁹⁰ La proposta fou aprovada amb la condició que passat dit període de temps seria revisada, però finalment no fou fins el novembre, pocs dies abans del canvi de conselleria, que el tema es discutí de nou. L'executiu havia manat als racionals i al clavari que examinessin els llibres on s'anotava el pes dels animals, i veieren que, efectivament, molts moltos pesaven entre 10 i 12 lliures, i cap arribava a les 13.¹¹⁹¹ Per aquesta raó, el Consell accedí a marcar-ne el pes a 12 lliures.

La història de la imposició de la carn durant el regnat de Joan II acaba aquí, però al llarg dels anys restants del segle XV encara fou la protagonista d'un bon nombre més de mesures. Segons explica Banegas, la dècada de 1490 fou testimoni d'un fet que vint anys enrere hagués resultat del tot insòlit, com era la substitució de la col·lecta directa per l'arrendament.¹¹⁹² A més a més, a finals de segle també es dugué a terme l'ampliació del territori on es recaptava la imposició més enllà dels murs de la ciutat.

¹¹⁸⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1894, 3: 4. Segons s'indica en l'edició del *Manual*, sota l'entrada de l'1 d'agost de 1478 hi ha una nota escrita per Bruniquer on assenyala que la concòrdia es conservava a l'armari 14 de l'escrivania major, però no sembla que ningú l'hagi localitzada posteriorment.

¹¹⁸⁹ En el *Testament* redactat per l'executiu l'any 1478 es menciona que "per gràcia de nostre senyor Déu aquest any se sia dat lo compliment en fer e introduir lo fet del cabassatge e és stada feta capitulació ab los vicaris del senyor bisbe, capítol de la seu e lo clero de les sglésies de Sancta Maria de la Mar e de Sancta Maria del Pi sobre la forma per la qual los eclesiàstichs, axí de la ciutat com strengers, cobraran lo que pagaran de imposició" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments, 5, 1478, f. 8v).

¹¹⁹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 69r-70r, 10-VIII-1478.

¹¹⁹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 107r-107v, 20-XI-1478; Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 207.

¹¹⁹² Banegas López, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonés de carne durante el siglo XV», 351-52.

Tot plegat, doncs, demostra una preocupació contínua per aconseguir el màxim benefici d'un dels impostos clau del sistema fiscal barceloní.

La subvenció dels cavalls

Ja hem vist que la rendibilitat del cabeçatge, un dels drets més representatius dels nascuts entre 1462 i 1472, fou ràpidament debatuda un cop acabada la guerra. En el cantó oposat pel que fa als ingressos obtinguts es trobaven els sempre qüestionats impostos assignats a la subvenció dels cavalls, que es prolongaren durant més temps del que les autoritats barcelonines haguessin desitjat.

El novembre de 1472 al Parlament de Barcelona es discutia el pagament de la part corresponent a la capital catalana del donatiu pactat a la Cort de Montsó de 1469-70 (vegeu l'apartat 5.3.2.3). Els diners per satisfer-lo provindrien dels drets de la subvenció dels cavalls, sempre que els mercaders als quals estaven obligats aquells ingressos hi estiguessin d'acord.¹¹⁹³ Així doncs, s'hi assignaren els 120.000 s.b. que es pactà entregar a Joan II, cosa que en dificultava enormement l'extinció. Davant d'aquesta situació, l'únic que podia fer el Consell era estudiar la viabilitat de disminuir-ne les tarifes. Pocs dies després, es discutí aquesta possibilitat al Trentenari, derivant-ne la decisió al Consell de Cent.¹¹⁹⁴ Fou l'assemblea general la que prengué la decisió de mantenir íntegrament els drets ordinaris que pesaven sobre el vi i la verema però reduir els dels cavalls i tornar les mesures modificades del vi al seu estat primigeni.¹¹⁹⁵ D'aquesta forma, les tarifes que gravaven dits productes passaren a ser les que es detallen a la Taula 58.

Taula 58. Noves tarifes dels impostos sobre el vi i la verema (1472)

Producte	Taxa (per somada)		
	Ordinari	Cavalls	Total
Vi vermell	2 s. 9 d.b.	+1 s.b. (36,36%)	3 s. 9 d.b.
Vi blanc	4 s. 3 d.b.	+1 s. 3 d.b. (29,41%)	5 s. 6 d.b.
Vi grec i malvasia	5 s. 3 d.b.	+1 s. 3 d.b. (23,81%)	6 s. 6 d.b.
Verema vermella (mul)	1 s. 8 d.b.	+6 d.b. (30%)	2 s. 2 d.b.
Verema vermella (ase)	1 s. 1 d.b.	+5 d.b. (38,46%)	1 s. 6 d.b.
Verema blanca (mul)	1 s. 9 d.b.	+1 s.b. (57,14%)	2 s. 9 d.b.
Verema blanca (ase)	1 s. 5 d.b.	+7 d.b. (41,18%)	2 s.b.
Verema grega (mul)	2 s. 2 d.b.	+1 s. 10 d.b. (84,61%)	4 s.b.
Verema grega (ase)	1 s. 7 d.b.	+9 d.b. (47,37%)	2 s. 4 d.b.

¹¹⁹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 106r-107v, 12-XI-1472.

¹¹⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 111v-114v, 19-XI-1472, i f. 118v-120v, 27-XI-1472.

¹¹⁹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 121r-123r, 27-XI-1472.

Aquestes tarifes, que rebaixaven substancialment el preu que calia pagar per introduir vi i verema a la Ciutat Comtal, entraren en vigor a partir de l'1 de desembre de 1472.¹¹⁹⁶ Així doncs, davant la inviabilitat d'una suspensió radical de les sobrecàrregues decretades l'any 1465, el Consell es decantava per reduir-les a l'espera de poder eliminar definitivament la impopular subvenció dels cavalls.

No tenim més notícies d'aquests impostos fins l'estiu de 1473, quan, tal com s'ha explicat anteriorment, els eclesiàstics aconseguiren l'exempció del pagament del dret de la carn; concretament, en el *Manual de novells ardots* es diu que els religiosos gaudien de *lurs franqueses e immunitats segons eran ans de la guerra exceptat lo dret dels cavalls*.¹¹⁹⁷ Malgrat que als registres de *Deliberacions* no es menciona aquest aspecte, sembla que els religiosos de la ciutat seguien estant obligats a satisfer totes aquelles taxes que s'inclouïen en la subvenció. Aquesta situació es mantingué fins la tardor de 1473, quan el Consell rebé una nova petició de donatiu de part de Joan II (vegeu l'apartat 5.3.2.3). Ràpidament s'acordà que fos quin fos el pagament pactat, aquest s'hauria de satisfer sense imposar cap dret nou ni fer una talla. Les alternatives eren poques: o bé s'empraven els ingressos obtinguts per mitjà dels 2 s.b. per quartera dels flequers o bé els de la subvenció dels cavalls.¹¹⁹⁸ Malgrat que cap de les dues opcions es considerava particularment atractiva, finalment l'assemblea es decantà per la darrera, de forma que el préstec destinat a la demanda reial s'assignés a la recaptació de dits impostos.¹¹⁹⁹ Ara bé, aquesta decisió comportava una torna: els drets dels cavalls s'haurien de mantenir obligatòriament fins que tot allò que hi estava consignat s'hagués retornat. Només llavors podrien eliminar-se definitivament.¹²⁰⁰

Sembla que aquesta conjuntura es donà abans del que el propi Consell tenia previst. El juliol de 1474, arran de les murmuracions d'alguns habitants de Barcelona segons els quals tot allò degut de la subvenció dels cavalls ja s'havia satisfet, l'assemblea creà una comissió per tal d'examinar-ne els comptes i veure si això era cert o no.¹²⁰¹ En cas afirmatiu, els drets cessarien. En cas negatiu, es digué rotundament *que lo poble·s repòs fins que sia hora*. Però els barcelonins tenien raó. Passats només cinc dies els jurats de

¹¹⁹⁶ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 30r-30v, 26-XI-1472.

¹¹⁹⁷ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 515.

¹¹⁹⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 263v-264r, 5-XI-1473.

¹¹⁹⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 267v-269r, 15-XI-1473, i f. 269v-271v, 16-XI-1473.

¹²⁰⁰ Així es recordava al *Testament* redactat per l'executiu aquell any (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 5r).

¹²⁰¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 75r-76r, 4-VII-1474.

la ciutat tenien a les mans un informe on es confirmava que amb els diners del dret es podien satisfer els seus creditors, romanent únicament un deute de c. 4.000 s.b. i allò que calia tornar als mercaders, que es podria cobrir amb la recaptació d'aquell mateix mes.¹²⁰² Així doncs, el Consell decidí mantenir la subvenció durant els dies restants de juliol i suprimir-la a partir de l'1 d'agost següent. La disposició també preveia que tots aquells pesos i mesures que havien estat modificats durant la guerra per pagar els drets es retornarien al seu estat original.

Efectivament, segons recull el *Manual de novells ardots* aquesta última mesura entrà en vigor el dia acordat.¹²⁰³ Tanmateix, la supressió total dels drets de la subvenció dels cavalls no es pogué dur a terme. El mateix dia que el Consell n'aprovà la revocació, proposà la possibilitat que sense solució de continuïtat les taxes sobre el vi i la verema que es pagaven pels cavalls s'imposessin de nou per tal de facilitar el pagament de la redempció del *Princeps namque*.¹²⁰⁴ D'aquesta forma, es reinstauraven les tarifes extraordinàries aprovades el novembre de 1472, la vigència de les quals sota cap concepte podria allargar-se més enllà de la satisfacció de l'usatge. La recaptació obtinguda gràcies a aquest augment, juntament amb el del diner afegit a la carn, s'ingressaria a la Taula de Canvi en un compte a nom del clavari diferent del d'ús habitual.

Hem vist, doncs, que la subvenció dels cavalls morí oficialment l'estiu de 1474. A la pràctica, però, sobrevisqué prenent la forma d'un nou gravamen sobre el vi i la verema fins com a mínim el final del regnat de Joan II. Malgrat la prohibició que n'impedia la pròrroga més enllà dels pagaments associats a la convocatòria del *Princeps namque* d'aquell any, fins el 1475 el producte d'aquests impostos es destinà a altres empreses. El novembre de 1474 es féu servir –juntament amb el diner de la carn– per satisfer un préstec al monarca, i l'octubre de 1475 ambdós impostos es consignaren al retorn de 544 ducats venecians i 4 alfonsins que Pere Miquel, de La Bisbal, havia dipositat a la Taula de Canvi l'any 1458.¹²⁰⁵ Finalment, el novembre de 1475 l'antiga subvenció dels cavalls –de nou amb el diner de la carn i amb una nova taxa sobre l'entrada de vi– serví per al pagament dels censals emesos per fer efectiu un donatiu

¹²⁰² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 76v-77v, 9-VII-1474.

¹²⁰³ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 520-21; Boscà, *Memorial històric*, 94. En paraules de Boscà, el dret dels cavalls “era stat mes en lo temps de la turbaçió”, i en aquell moment “foren tornades les mesures dels blats e oli e de la lliura de carn, segons en lo bon temps solien ésser”.

¹²⁰⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 77r-78v, 9-VII-1474, i f. 79r-81r, 18-VII-1474.

¹²⁰⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 132r-133v, 28-XI-1474, i f. 200v-201r, 9-X-1475.

pactat a Corts.¹²⁰⁶ L'assignació no era immediata, però, sinó que es faria efectiva quan tot allò a què els ingressos havien estat prèviament consignats s'hagués satisfet.

La pervivència dels drets no es tornà a qüestionar fins tres anys més tard, la tardor de 1478. Davant del dubte plantejat a l'assemblea sobre la situació dels censals que hi estaven carregats, així com del pagament de 60 estelles de rem de més que s'hi havien afegit, el Consell de Cent acabà ordenant que, un cop liquidats aquests deutes, els drets s'extingissin immediatament.¹²⁰⁷ Així es preveia l'eliminació definitiva de qualsevol rastre de la subvenció dels cavalls. Ara bé, per saber si això es dugué efectivament a terme o no caldria que ens introduíssim en el regnat de Ferran II, motiu pel qual no podem afirmar si un cop mort Joan II els barcelonins seguien abonant encara el darrer testimoni de la subvenció dels cavalls nascuda en 1465.

Els dos sous per quartera

Un cop vista l'evolució que experimentaren durant els darrers anys del regnat de Joan II els impostos sobre la carn i els habitualment coneguts com de la subvenció dels cavalls, per tal de cloure aquesta secció dedicada al destí de les impositcions nascudes durant la guerra civil resta només fixar-nos en el dret dels flequers o dels 2 s.b. per quartera. Abans de continuar convé recordar que poc abans de l'inici de les negociacions que culminaren en la Capitulació de Pedralbes, es prengé una mesura extraordinària de finançament que consistí en l'arrendament del dret dels flequers equivalent a 12.000 quarteres de forment. La gestió dels ingressos generats gràcies a aquesta operació s'allargà més enllà de la fi de la guerra civil, de forma que a finals d'octubre de 1472 encara s'estaven efectuant alguns pagaments assignats a dit impost i corresponents a la defensa de la ciutat durant el darrer setge.¹²⁰⁸

Més enllà d'això, el dret dels flequers es mantingué immutable durant més d'un any –si bé sembla que no es tornà a arrendar més–, fins el novembre de 1473. Llavors, arran dels dubtes ocasionats per l'origen del pagament que Joan II demanà a la ciutat i de les queixes constants dels flequers per l'elevat impost que pagaven, es decidí rebaixar-lo a la meitat: 1 s.b. per quartera.¹²⁰⁹ La intenció era mantenir aquesta taxa reduïda fins que

¹²⁰⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 208v-210r, 22-XI-1475; f. 213r-214v, 24-XI-1475, i f. 216r-217r, 27-XI-1475. A partir de l'1 de desembre entrà en vigor el dret de 3 s.b. per somada de vi entrada per terra i de 6 d.b. per somada entrada per mar.

¹²⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 102r-102v, 17-XI-1478, i f. 108v-110r, 25-XI-1478.

¹²⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 99r-100v, 31-X-1472.

¹²⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 263v-264r, 5-XI-1473; f. 267v-269r, 15-XI-1473, i f. 269v-271r, 16-XI-1473.

el preu del forment, en aquell moment anormalment elevat degut a la *gran carestia qui és vuy en la ciutat*, hagués tornat en son ésser.¹²¹⁰ Finalment, però, la rebaixa fou efímera.

El juliol de 1474 els consellers es presentaren davant del Trentenari per explicar que, *considerants que lo temps se'n va e haver passat mig juliol*, havien començat a estudiar com s'obtidria forment per al proper any.¹²¹¹ Malauradament, es toparen amb un problema irresoluble: la manca de diners per fer compres ni préstecs de cap tipus. No es tractava d'un assumpte d'importància menor. Segons l'acta de la reunió, els consellers, *stant sobre dit fet en molta congoixa*, havien deliberat *proposar lur congoixa* a l'assemblea.¹²¹² Calia, doncs, veure com es podria obtenir el capital, i poques mesures semblaven més idònies que la de restablir el sou eliminat el novembre anterior del dret dels flequers.¹²¹³ El Consell de Cent aprovà el nou augment el 8 d'agost però en desestimà l'arrendament, tot decantant-se per aconseguir diners mitjançant la venda de censals o *per altres contractes menys dampnosos* consignats a la col·lecta de l'impost.¹²¹⁴ Seguidament, derivà tota gestió posterior de l'assumpte al Trentenari i als consellers, i dies després aquests aprovaren les mesures que es prendrien per tal de dur l'empresa a bon port.¹²¹⁵

En què consistien? En primer lloc, tots els diners obtinguts gràcies a la recaptació de l'impost i a les rendes que es venguessin s'ingressarien en un compte especial de la Taula de Canvi.¹²¹⁶ S'establia clarament que el numerari recaptat només podria emprarse per pagar o lluir els censals venuts o per fer front a salaris i altres despeses derivades de la gestió del dret dels 2 s.b. D'aquesta forma, quedaven explícitament exclosos *qualsevol altres uss, encara que fossen tant urgents que-s pogués dir extrema*

¹²¹⁰ Tenint en compte que per culpa de la situació de carestia i els elevats preus els flequers feien doblers de només 7 unces, els consellers de 1473 recomanaven als seus successors que quan el cost del forment baixés de nou reclamessin als flequers que augmentessin el pes del pa, "car en altra forma la remoció del dit *solido* redundaria a útil dels flaquers e no del públich" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 5v).

¹²¹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 79v-81v, 18-VII-1474.

¹²¹² Convé no oblidar que, com els mateixos consellers dies després recordaven i s'advertia contínuament als seus *Testaments*, "un dels principals càrrecs que ells com a consellers" tenien era procurar per l'avitallament de la ciutat.

¹²¹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 85r-86r, 4-VIII-1474.

¹²¹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 87r-89r, 8-VIII-1474. Mesos després, l'executiu anotava al seu *Testament* que calia procurar recaptar íntegrament el dret dels 2 s.b. per quartera, tot afirmant que "lo qual dret és de tanta importància que és la conservació de aquesta ciutat" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1474, f. 5v).

¹²¹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 89v-91v, 9-VIII-1474, i f. 91v-94v, 16-VIII-1474.

¹²¹⁶ Als llibres del clavari les partides vinculades als 2 s.b. per quartera es mantingueren clarament diferenciades de la resta.

necessitat de la ciutat, e encara que directament o indirecte se pogués interpretar e haver sguard a provisió de forments. Es procurava així evitar qualsevol situació similar a les que s'havien produït durant els darrers anys de la guerra civil.¹²¹⁷ Seguidament, s'acordà que es vendrien un total de 120.000 s.b. de censals morts a l'interès que es pogués pactar amb els compradors i assignats a l'impost dels flequers. D'aquesta exacció provindrien les quantitats necessàries per lluir-los un cop s'haguessin satisfet totes les pensions anuals, de forma que el dret no es podria eliminar ni reduir fins que tots els títols s'haguessin redimit. Per últim, s'establí de nou els límits dels préstecs que es farien per dur gra a la ciutat: 1.000 florins per persona i durant no més de sis mesos.

Les vendes dels censals s'endarreriren una mica més del previst degut a les reticències dels compradors potencials. Per aquesta raó, no fou fins que el Consell aprovà que en cap cas es vendrien títols de deute més enllà dels 120.000 s.b. acordats, que les redempcions es farien en la moneda que en aquell moment corrés a la Taula i que els racionals encarregats d'auditar els comptes del dret prestarien jurament de fer-ho adequadament, que l'operació pogués seguir endavant.¹²¹⁸ Tal com s'observa al llibre del clavari i a un capbreu de censals, els 120.000 s.b. es vengueren entre el 2 i el 10 de setembre de 1474 en forma de set rendes consignades al dret dels flequers, a un interès del 8,33% (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 139).¹²¹⁹ Com a mínim dos dels set censals es van redimir pocs mesos després, si bé van haver de passar més de dos anys fins que el govern municipal donà potestat al tresorer d'anar amortitzant aquells títols que els consellers consideressin convenients; es mantenia la possibilitat, tanmateix, de vendre'n de nou sempre que no se superés el límit de 120.000 s.b.¹²²⁰ Segons els volums de clavaria, aquella tardor només es retornà el capital de tres censals, que ascendia a 54.880 s.b.¹²²¹ Pel que fa als dos títols restants, un es redimí al llarg de la clavaria de Dalmau de Navell (1476-78) i de l'altre –significativament, el posseït pels consellers de

¹²¹⁷ Vegeu l'apartat 4.1.2.1.

¹²¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 96v-97v, 29-VIII-1474.

¹²¹⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 155r-156r, 2 a 10-IX-1474; *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 23r-26r, 10-IX-1474.

¹²²⁰ *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 23r i f. 25v; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 66r-66v, 19-X-1476. Els primers censals redimits foren el de Joan de Ribesaltes i Daniel Pardo, el 8 de març de 1475, i el de Jacopo Vermigalli, del qual no s'indica la data exacta de la redempció, però sí que fou durant la clavaria de Rafel Anglès (1474-76).

¹²²¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 159r-159v, X-1476. Es tracta dels censals de Coloma, Sant Jordi i Guardiola.

la ciutat— no en tenim més notícies, si bé sembla que es pagà fins com a mínim 1486.¹²²² Així doncs, el més probable és que se li afegissin nous censals d'ídic propòsit, com els que el novembre de 1476 es pactaren vendre per un capital de fins a 40.000 s.b. (dels quals no tenim cap rastre) o els venuts dos anys més tard per tal de poder dur cereal de Sicília amb la nau de Bernat Oliver.¹²²³ Segons apareix al capbreu, aquests últims foren un total de nou títols de crèdit per un valor de 121.400 s.b., a un interès notablement inferior al de quatre anys enrere: un 6,25% (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 141).¹²²⁴

Tal com succeí amb la majoria dels censals venuts en 1474, també aquests foren lluïts durant els mesos següents a l'emissió, concretament entre 1479 i 1480. Per tant, sembla que la restitució de la tarifa habitual dels 2 s.b. per quartera facilità que el municipi pogués retornar ràpidament el capital d'unes rendes sobre les quals pesava un tipus d'interès molt més alt de l'habitual. Tanmateix, el nou augment del dret no degué ser de grat de tothom. El febrer de 1476 es mencionà al Consell que els flequers cometien nombrosos fraus, motiu pel qual es designà una comissió perquè juntament amb els consellers revisessin les ordinacions de l'impost i veiessin si eren o no adequades.¹²²⁵ Un any després es reproduïen de nou les queixes contra el col·lectiu encarregat de pastar pa.¹²²⁶

Així doncs, constatem que durant els darrers anys del regnat de Joan II el dret dels flequers seguí tenint el mateix propòsit pel qual havia estat creat inicialment, és a dir, la subvenció de compres de cereal. Malgrat que, com s'ha vist, en alguna ocasió s'arribà a contemplar la possibilitat de destinar-ne els ingressos a alguna altra empresa, finalment aquestes propostes foren desestimades. Deixant això de banda, la llarga vida del dret dels flequers no fou més que una conseqüència directa del seu èxit innegable. Segons apunta Comellas, l'any 1483 encara se seguien pagant 2 s.b. per quartera, si bé deu anys més tard dita quantitat havia estat altre cop rebaixada a la meitat.¹²²⁷

Altres

Més enllà de l'impost sobre la carn, la subvenció dels cavalls i el dret dels flequers, tots tres nascuts o modificats durant la guerra, altres imposicions van experimentar

¹²²² El censal a nom dels consellers barcelonins és l'únic dels set que no apareix cancel·lat al capbreu.

¹²²³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 79v-81r, 28-XI-1476.

¹²²⁴ *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 32r-34r, 12-XI-1478.

¹²²⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 18v-19v, 3-II-1476.

¹²²⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 146r-147r, 19-VIII-1477.

¹²²⁷ Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472», 465.

canvis entre 1472 i 1479. La primera va ser la dels vi foraster o del mig florí per bóta. El novembre de 1472 el Trentenari discutí la possibilitat d'eliminar el dret que pesava sobre els vins que entraven per mar a la ciutat, que en aquell moment era de mig florí per bóta de vi vermell –5 s. 6 d.b.– i 1 florí per la de vi blanc –11 s.b.–.¹²²⁸ Poc després el Consell de Cent ratificà la decisió, el mateix dia en què es rebaixaren els impostos de la subvenció dels cavalls.¹²²⁹ D'aquesta forma, el vins forans passarien a pagar el mateix que els que s'introduïen a Barcelona per terra. Segons els consellers, aquesta mesura es prengué arran de la incessant preocupació per *les graveses de les quals en lo present aquella ciutat e los pobles de aquella són agreujats o carregats e en qual forma porien ésser alleujats*. La veritat, però, sembla inferir-se més aviat d'una altra frase inclosa en la mateixa entrada del registre de *Deliberacions*: els impostos feien *gran dan a la ciutat, car per causa de dit dret no y venen de dits vins e los altres ordinariis hi prenen gran dan*. Es tractava, doncs, d'una mesura pensada per estimular el flux comercial a la capital catalana, de ben segur molt tocat arran del conflicte bèl·lic recentment acabat. El dret s'imposà de nou l'estiu de 1477, amb l'objectiu últim d'aconseguir els diners necessaris per continuar les obres del moll de la ciutat, paralitzades des d'abans de l'esclat de la guerra.¹²³⁰ Les tarifes establertes foren les mateixes que en l'albarà de 1433.

Menció apart mereix el cas dels eclesiàstics. En tractar la imposició de la carn ja s'ha insistit en els múltiples problemes que generà al municipi la negativa dels religiosos a satisfer-la. Ara bé, aquesta taxa no fou l'única de la qual dit col·lectiu reclamà ser-ne exempt durant els anys que seguiren la guerra civil. L'abril de 1474, arran de la pretensió del clergat barceloní de ser franc de tots els drets municipals, tant nous com antics, el Trentenari aprovà un seguit de disposicions al respecte, vàlides per a tots els eclesiàstics, ja fossin regulars, seglars, beneficiats, etc.¹²³¹ Segons aquestes, a

¹²²⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 111v-114v, 19-XI-1472. Pel que fa al vi blanc, s'especifica que és per "bóta de blanc de qualsevol spècia". Al contrari del que succeïa en 1463, en 1472 el florí, sense especificar si era d'or o *corrent*, és valorat en 11 s.b.

¹²²⁹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 121r-123r, 27-XI-1472; *AHCB*, 1B.IV, *Ordinacions*, 10, f. 30r-30v, 26-XI-1472. Mentre que al text del registre de *Deliberacions* es diu que el vi vermell pagava 5 s. 6 d.b. i el blanc 11 s.b., al d'*Ordinacions* es puntualitza que els 5 s. 6 d.b. es pagaven per tota bóta de vi tant blanc com vermell que vingués de qualsevol territori del rei "deçà mar", del regne de França o de Portugal, i els 11 s.b. per tota bóta de vi blanc, grec, malvasia o d'altres que vinguessin de dits llocs "e de ultramar".

¹²³⁰ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 152r-154r, 30-VIII-1477, citat a Joan-F. Cabestany Fort i Jaume Sobrequés i Callicó, «La construcció del port de Barcelona al segle XV», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña VII* (1972): 55.

¹²³¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 47r-49r, 2-IV-1474.

partir de llavors als clergues o bé se'ls tornarien 2 s. 6 d.b. de l'ajuda del vi comprat a l'engròs o bé se'ls entregaria un albarà o butlletí perquè en adquirir-ne poguessin demostrar que eren francs de l'impost. A més a més, s'establia que tots els religiosos podrien pesar tanta quantitat de forment com volguessin sense pagar cap dret, puntualitzant que aquesta mesura s'aplicava fins i tot si es tractava de menys de mitja quartera. Tot i això, el cereal es pesaria igualment tant al principi com un cop mòlt, i se'ls entregaria l'albarà pertinent, igual que als laics. Els eclesiàstics tampoc haurien de satisfer cap dret per aquells queviures, robes i altres béns que entressin a la ciutat per a ells i el seu ús personal, i el mateix succeïa amb els delmes i rendes que rebien. Això sí, en cas de vendre'ls haurien de denunciar-ho a l'autoritat competent. Per últim, s'estipulà que els clergues només haurien de satisfer els impostos de les coses indivisibles –pa cuit, vi comprat a la taberna i altres– en en preu de les quals s'incloïa l'ajuda, si bé es mencionava que temps enrere, degut al conflicte entre el bisbe i capítol barceloní i el Consell, se sentencià que els drets serien efectivament pagats, però posteriorment retornats. Sembla que dita mesura afectava també el peix fresc, que si bé els eclesiàstics no el pretenien pagar, la ciutat es defensava tot dient que ja ho feien abans de l'esclat de la guerra. Fos com fos, s'acordà signar un compromís pel qual durant un temps determinat la situació romandria inalterable.¹²³²

Més enllà d'aquestes modificacions, la primera de les quals afectava a tot un impost i la segona únicament a un col·lectiu específic, en les actes del Consell no s'han detectat altres canvis apart dels anteriorment mencionats.

En general, el final de la guerra no suposà el retorn automàtic a les tarifes ni als sistemes de recaptació emprats fins l'estiu de 1462, però sí el renaiement d'antics conflictes, com el que enfrontava els eclesiàstics i el municipi per la contribució dels primers en els drets de la ciutat. De fet, no sembla que la intenció del consistori entre 1473 i 1479 fos augmentar la pressió fiscal a què estaven sotmesos els barcelonins, sinó simplement assegurar-se que es perdia el mínim possible de la recaptació per culpa dels fraus o altres circumstàncies, sense modificar *per se* el que pagaven els tributaris. Aquesta voluntat és especialment evident en el cas de la imposició de la carn, la major

¹²³² Sobre el pagament dels impostos que gravaven les "coses indivisibles" per part dels eclesiàstics, vegeu Verdés Pijuan, «La contribución eclesiástica a la fiscalidad municipal en Cataluña durante la época bajomedieval».

part dels canvis en la qual –n'és una excepció el diner afegit en 1474– perseguien precisament això.

Pel que fa als impostos creats *ex novo* durant la guerra, se seguiren dues polítiques clarament diferenciades. Mentre que la subvenció dels cavalls s'intentà eliminar ràpidament, restant únicament les tarifes –rebaixades– que gravaven el vi i la verema, es mostrà sempre un interès evident pels 2 s.b. per quartera, probablement degut a la seva rendibilitat elevada i al fet que requeien sobre un col·lectiu molt específic i, potser, no especialment influent. Qui sap si fou precisament aquesta idea la que motivà la prompta supressió del dret del vi foraster: al cap i a la fi, afectava de forma molt directa el flux comercial de la ciutat i, segurament, les economies d'alguns dels barcelonins més poderosos.

Recaptació i rendiment

En presentar aquesta secció dedicada als impostos municipals un cop acabada la guerra civil catalana, ja s'ha indicat l'existència d'una dificultat afegida en el seu estudi: la manca de llibres d'imposicions a partir dels primers mesos de 1473. Tot i això, gràcies a la informació continguda als volums de clavaria s'ha pogut reconstruir amb força detall el llistat de drets que van ser arrendats i els que van ser recaptats directament durant els últims anys del regnat de Joan II. D'aquesta forma, és probable que els únics buits considerables que romanen siguin els corresponents a alguns mesos de 1473 i a l'any 1477.

Recaptació

Pel que fa al sistema de gestió, sembla clar que entre 1473 i 1479 la major part de les imposicions van mantenir els trets que les havien caracteritzat durant els anys anteriors. D'aquesta forma, s'observa com es mantingué la tendència a la col·lecta directa en detriment dels arrendaments. Això sí, es consolidaren els canvis experimentats per alguns drets ja en els darrers anys de la guerra, com ara la fusta, les armes i les flassades, que van tornar a ser arrendats després d'anys de no ser-ho. Tanmateix, excepte en el cas de la fusta, que des de 1473 sempre se subhastà sola, les altres es vengueren en grup.

Més enllà d'això, destaca especialment el fet que dues imposicions, la del greix i la del pes, també apareguin de nou arrendades després de 1472. Pel que fa a la primera, no s'havia subhastat en tot el regnat de Joan II, però segons indiquen els llibres del clavari

els responsables municipals es decantaren novament per vendre-la des de com a mínim els últims mesos de 1474 i fins a les portes de 1479.¹²³³ Per a la hisenda de la ciutat, però, de ben segur va resultar més significativa la recuperació de l'arrendament del pes, donats els elevats ingressos que comportava. Com hem vist anteriorment, el pes s'havia arrendat cada any entre 1458 i 1461, però a partir de 1462 i fins el gener de 1478 va ser sempre col·lectada pels responsables designats pel municipi. Tanmateix, el febrer de 1478 els consellers volgueren –o pogueren– subhastar-la de nou, un cop passats disset anys des del seu últim arrendament.

A banda dels mètodes de recaptació, durant els anys immediatament posteriors a la guerra civil destaca, un cop més, la preocupació constant per combatre el frau. La major incidència dels arrendaments s'acompanyà d'un control estricte dels circuits fiscals; no en va, pocs barcelonins estarien disposats a invertir els seus patrimonis en la compra d'un impost si sabien que bona part no arribarien a ingressar-la mai. Així, trobem diversos exemples de les mesures preses pel consistori contra els possibles enganys dels contribuents. Un d'ells és el que es discutí a l'assemblea municipal la primavera de 1475, quan els consellers explicaren que per culpa de la distància que separava l'esperó de llevant del mar, molta gent entrava a la ciutat a peu eixut, tant a peu com a cavall.¹²³⁴ D'aquesta forma, malgrat la guarda diürna i nocturna que hi estava instal·lada, *ne passen moltes coses que no paguen los drets que paguerien si passaven per los portals, de què-s segueix inextimable dan a la dita ciutat*. Vista la dimensió del problema, el Consell de Cent decidí tancar l'esperó, de forma que no s'hi pogués accedir.¹²³⁵ Es tractà d'una solució només parcialment exitosa. Part de l'obra que es féu entre aquell moment i 1478 consistí en una tanca de fusta, que amb una mica d'enginy podia ser enderrocada. Per aquesta raó, el juny de 1478 el Consell imposà una multa de 30 s.b. a tots els que ho fessin, a la qual s'hi afegia la pèrdua d'allò que s'hagués emprat per malmetre la tanca.¹²³⁶

¹²³³ En parlar de la gestió de les imposicions ja s'ha explicat que l'octubre de 1456 el Consell, davant dels problemes per vendre certs drets, entre els quals el del greix, va decidir subhastar-ne només alguns, inclòs aquest. Deuria ser una de les últimes vegades que es féu, ja que, com s'ha dit, el febrer de 1458 ja es va designar un col·lector anual (AHC B, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 174r-175r, 22-X-1456; AHC B, 1C.VI, Imposicions, 15, f. 51v, 25-II-1458).

¹²³⁴ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 160v-161r, 14-IV-1475.

¹²³⁵ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 163v-165r, 24-IV-1475, i f. 166v-168r, 25-IV-1475.

¹²³⁶ AHC B, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 58v-59v, 19-VI-1478. Aquell mateix dia el Consell discutí el fet que es recaptava menys de moltes taxes perquè molts dels qui duïen queviures i altres productes a la ciutat els descarregaven entre les barques i llocs apartats. Es proposà fer una ordinació per procurar que ningú pogués entrar res a la ciutat per via marítima i no pagar-ne els drets corresponents, tot obligant a descarregar sempre entre la torre nova i la Plaça del Vi, però curiosament es desestimà.

No fou aquest l'únic àmbit en què el govern municipal es veié obligat a incidir. L'any 1476 es presentaren unes queixes a l'assemblea afirmant que l'exercici dels portalers comportava problemes als drets municipals i que es cometien molts fraus en la imposició de la llenya, per exemple.¹²³⁷ En tot cas, el nombre de casos és elevat i serveix per il·lustrar de forma clara que si bé la conjuntura bèl·lica havia acabat, en l'àmbit fiscal les preocupacions del govern de la ciutat seguien sent en molts casos les mateixes: controlar al màxim els circuits impositius per tal de perdre la mínima recaptació possible.

El febrer de 1476 els consellers, tot esmentant la importància que tenia el dret del pes del rei en les finances municipals, recordaren que durant els anys de la guerra se'n responsabilitzà únicament una persona, ja que el seu valor era tan baix que no resultava suficient per pagar el salari d'una segona.¹²³⁸ Tanmateix, passats més de tres anys des de la fi del conflicte contra Joan II, la situació havia canviat i es creia convenient que fossin altre cop dos els responsables del pes, cosa que finalment fou aprovada.¹²³⁹ Fins a quin punt era cert que la conclusió de la guerra i totes aquestes mesures comportaren la recuperació dels ingressos per mitjà d'imposicions a Barcelona és la pregunta que s'intentarà respondre tot seguit.

Rendiment

Ja hem vist que el darrer any de la guerra fou particularment dur per als impostos recaptats a la capital catalana. El maig de 1473 el Consell hagué d'aprovar l'esmena de 240 s.b. que el clavari havia fet als arrendataris de la pella de l'anualitat anterior, amb els quals s'havia pactat que en cas de setge se'ls compensaria.¹²⁴⁰ Com ningú oblidava, això fou el que passà, i com a conseqüència *los enquants per algunes jornades cessaren e per la major part foren disminuïts, a dan dels dits compradors*. Evidentment, tots els jurats entenien que la reducció dràstica de subhastes comportava la ruïna d'aquells que havien adquirit el dret que les gravava. Així doncs, amb les dades corresponents als

¹²³⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 26r-26v, 6-III-1476, i f. 57r-57v, 19-VI-1476.

¹²³⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 24v-25v, 21-II-1476.

¹²³⁹ A partir de llavors, doncs, el pes del rei comptaria amb un recaptador i un llibreter, com la imposició de la carn i la del vi. El desembre de 1477, quan faltava poc perquè acabés el període de dos anys pel qual foren designats, s'estudià la possibilitat de mantenir-ne un durant dos anys més per tal que instruís el seu company nouvingut. Tanmateix, finalment es desestimà (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 10v-11r, 13-XII-1477).

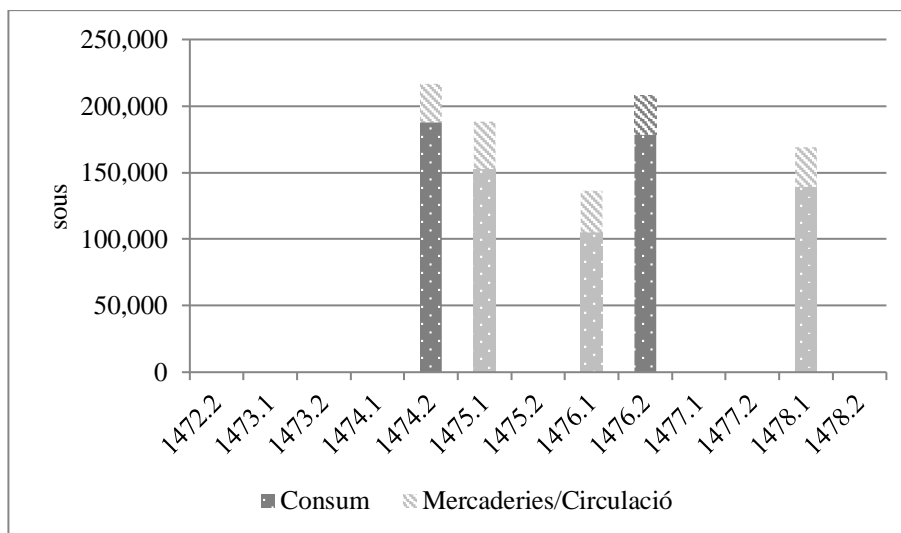
¹²⁴⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 198v-199v, 15-V-1473.

últims mesos de la guerra civil en ment, anem a analitzar quina fou l'evolució de les imposicions durant els anys que la seguiren.

Malauradament, per al període 1472-1479 resulta molt més complicat presentar els ingressos fiscals teòrics del Consell, donat que en la majoria de casos no podem quantificar l'augment o disminució de rebudes derivats dels canvis detallats en l'apartat anterior. Tampoc tenim dades de pràcticament cap arrendament, ja que el llibre on s'anotaven s'interromp a partir de març de 1473. Per aquestes raons, el present apartat es basa de forma gairebé exclusiva en les informacions contingudes als llibres de clavaria, amb tota la problemàtica que això comporta.

Segons s'observa al Gràfic 15, els ingressos obtinguts pel clavari gràcies a les imposicions entre 1472 i 1479 foren, d'una banda, notablement baixos, i de l'altra, bastant desiguals. El fet que només comptem amb les dades completes de cinc dels tretze semestres que conformen aquest període impossibilita advertir cap tipus de tendència o evolució. L'única qüestió que per ara resulta innegable és que la fi de la guerra no comportà un augment immediat del rendiment dels impostos municipals. De fet, si exceptuem el primer semestre de 1472, els ingressos d'entre febrer i juliol de 1476 són els més baixos de tots els documentats durant el regnat de Joan II.

Gràfic 15. Ingressos per imposicions (1472-1479)

Tot i així, no deixa de ser significatiu que els ingressos generats pel conjunt conformat per les imposicions sobre la comercialització i circulació de mercaderies –i les honors– es mantinguessin força estables, oscil·lant sempre entre els c. 28.500 s.b. i els 35.000 s.b. anuals. En canvi, les que gravaven el consum de productes bàsics

experimentaren creixements i caigudes molt més marcades: des dels c. 188.000 del segon semestre de 1474 als c. 105.000 s.b. del primer de 1476. Per tant, queda clar que mentre els impostos sobre la compra-venda de productes diversos es mantingueren en valors força baixos, però relativament constants, i per tant no afectaren de forma decisiva el total d'ingressos fiscals, les fluctuacions del producte derivat del consum de cereal, vi, carn i peix sí que hi tingueren un impacte crucial.

Taula 59. Ingressos per imposicions (1472-1479)

Semestre	Ingressos
1474.2	216.678 s. 1 d.b.
1475.1	188.262 s. 1 d.b.
1476.1	136.369 s. 7 d.b.
1476.2	207.773 s. 11 d.b.
1478.1	169.104 s. 4 d.b.

Passem ara a comentar breument el rendiment de les imposicions una per una.¹²⁴¹ Pel que fa a la de la farina, sembla que experimentà una certa davallada durant els darrers anys de vida de Joan II. Si considerem que des de juliol de 1474 el dret dels flequers ja tornava a valdre 2 s.b. per quartera, no sembla que aquesta taxa en concret influís gaire en la caiguda general experimentada per la imposició, més aviat atribuïble a alguna altra circumstància relacionada amb el consum de cereal. La imposició del vi seguí unes fluctuacions semblants a les de la farina, si bé encara més marcades. Els ingressos anaren disminuint entre agost de 1474 i juliol de 1476, fins que durant el segon semestre de dit any es recuperaren de forma espectacular, arribant als gairebé 49.000 s.b. Com hem vist, res fa pensar que aquestes oscil·lacions fossin el resultat directe de la política del Consell, que en matèria fiscal fou força tranquil·la a partir de 1474, sinó més aviat d'altres factors. Aquesta idea es veu recolzada pel comportament similar que tingué durant aquells anys la imposició de la carn, cosa que fa sospitar que les diferents mesures preses pel consistori al respecte no foren particularment eficaces. En el cas de la carn, però, convé recordar un cop més que els rendiments més baixos durant els primers semestres de l'any eren en gran part conseqüència directa de la Quaresma. En canvi, la imposició del peix fresc experimentà unes dinàmiques força diferents a les tres anteriors. Com és lògic, el seu rendiment era sovint contrari al de la carn, de manera que no sorprèn que la recaptació fos més elevada durant els primers

¹²⁴¹ Vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 125, i Apèndix 3. Gràfics, Gràfic 53 a Gràfic 67.

mesos de l'any. Sí que ho fa una mica més que el semestre en què el peix resultà més rendible fos l'últim dels estudiats: el de febrer a juliol de 1478.

Si inferir les raons rere les fluctuacions en el benefici de les imposicions sobre el consum resulta difícil, encara ho és més en la resta. Ja s'ha dit que, en general, els ingressos obtinguts d'aquests drets durant el període 1472-1479 semblen indicar una activitat comercial més aviat baixa a la Ciutat Comtal i, certament, en la majoria de casos molt variable. N'és un bon exemple el greix, que el primer semestre de 1475 arribà a triplicar el seu rendiment mitjà gràcies a un conjunt de *darreratges* ingressats entre març i juliol, o les honors, de la qual no s'ingressà res durant dos semestres. En canvi, altres imposicions, com la llenya, es mantingueren relativament estables.

A l'inici d'aquest apartat ja s'ha mencionat que el baix rendiment de les imposicions durant la guerra es mantingué al llarg dels anys que la seguiren. Segons explicaven els consellers de 1473 en el seu *Testament*, això en part era culpa d'un personatge molt concret: el propi rei. L'executiu sortint era del parer que calia comptabilitzar tot allò que el sobirà devia a la ciutat *de les imposicions antigues e del dret vulgarment apel·lat dels cavalls*, si bé en tots dos casos topaven amb alguns problemes. Pel que respectava als impostos, Joan II havia ordenat al seu tresorer que els pagués, però els consellers *may*, *per molta instància hi sia stada feta*, ho havien aconseguit, *e per la ocurrència de la temporada no havien volgut fer la remor que en lo fet pertanyia, majorment que lo senyor rey totstemp ha dit que ns farà pagar, e és stat absent*. Ara bé, el problema principal no era aquest, sinó el fet que el municipi s'havia trobat amb la oposició frontal del monarca respecte a la satisfacció de la subvenció dels cavalls. El rei tenia clar que ell no estava obligat a *pagar fogolés a nosaltres [els consellers]*, i si bé aquests hi estaven completament d'acord consideraven que el dret dels cavalls no podia ser considerat com a tal, ja que era *de la natura de les imposicions, en què bonament no-s pot excusar la paga*.¹²⁴² Per aquesta raó, havien proposat a Joan que en satisfés només la meitat, però fins llavors ni ell ni els seus ministres ho havien fet.¹²⁴³ Més enllà del caràcter potser anecdòtic de la història, que es repetí encara al *Testament* dels dos anys següents, serveix per il·lustrar una realitat indubtable: en paraules dels consellers, *l'article de les imposicions és matèria tant assençial a l'interç de la ciutat, [que] és*

¹²⁴² El terme "fogolers" o "fogalers" sembla que fa referència als membres d'un foc i, per extensió, a aquells pagaments fets mitjançant un fogatge.

¹²⁴³ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 4v.

*mester no cessar may la instància fins siam pagats.*¹²⁴⁴ Des de 1462 el rendiment obtingut de la fiscalitat indirecta no havia sigut l'esperat, i el govern municipal, conscient de l'important paper jugat per aquestes exaccions en la hisenda de la ciutat, no podia fer més que intentar ingressar fins l'últim diner per intentar pal·liar així els efectes desastrosos de la guerra, encara ben presents en les finances del clavari.

L'ancoratge

En parlar dels ingressos entre 1462 i 1472 s'ha explicat que tot sembla indicar que en algun moment, com a molt tard a partir de 1470, el dret de l'ancoratge es transferí a la ciutat. Aparentment, un cop signada la pau amb Joan II aquesta taxa seguí en mans municipals o si més no es devien alguns endarreriments, ja que entre 1474 i 1476 el clavari en rebé un mínim de tres ingressos de quantitats, això sí, força diferents. Totes les transferències es feren en nom de Galceran Sestrada, receptor de l'ancoratge. La primera fou el desembre de 1474, de 1.600 s.b.; la segona l'abril de 1475, de 2.200 s.b., i la darrera, la menor de totes elles amb diferència, el maig de 1476, de 640 s.b.¹²⁴⁵ Sense comptar ara per ara amb més informació sobre aquest assumpte, no podem afirmar ni si l'assignació de l'ancoratge al tresorer de la ciutat fou des de bon principi temporal o indefinida, ni si després de 1476 la caixa municipal n'ingressà res més. Caldrà, per tant, seguir investigant aquest assumpte.

En general, foren ben magres les alegries proporcionades per les imposicions al consistori durant el període 1472-1479. La guerra havia deixat les arques municipals buides, i no sembla que es tornessin a omplir en vida de Joan II. Probablement, la pèrdua de població de Barcelona al llarg dels anys del conflicte, al qual s'afegiren episodis de pesta més o menys virulents, pot ajudar-nos a explicar el baix rendiment dels impostos que gravaven el consum de productes bàsics. Per altra banda, la inestabilitat experimentada per una societat en plena postguerra que veia amb horror com s'allargava en el temps la contesa amb França justificaria en part uns modestos ingressos derivats de les imposicions sobre la comercialització i circulació de

¹²⁴⁴ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1474, f. 6v, i 1475, f. 11r. Al memorial de 1474 s'explica que "deia sa majestat no era tengut de pagar [la subvenció dels cavalls] com ell no fos un fogoler". Tampoc llavors el tresorer reial havia satisfet res ni de les quantitats corresponents a les dites imposicions antigues ni a la subvenció.

¹²⁴⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 38r, 14-XII-1474; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 38r, 21-IV-1475; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 40r, 17-V-1476.

mercaderies. Serà necessari veure si aquesta situació tan poc esperançadora s'aconseguí compensar gràcies a l'impost directe i a les rendes o, en cas contrari, la ciutat arribà a les portes del regnat de Ferran amb uns ingressos no financers força insignificants si els comparem amb els d'anys anteriors.

4.1.3.2. *L'impost directe*

En els apartats dedicats a les rendes i l'impost directe durant la guerra civil hem vist que, en finalitzar el conflicte, els ingressos de les primeres es trobaven en un estat força precari i eren pràcticament inexistents. En canvi, la taxació directa dels barcelonins creixé en importància, malgrat el seu pes sempre relatiu i les dificultats inherents a aquest tipus de recaptació. Tot seguit, observarem si aquesta inclinació es mantingué al llarg dels darrers anys del regnat de Joan II o, pel contrari, es truncà tot derivant en noves dinàmiques financeres.

Abans d'entrar en aquesta secció dedicada a l'impost directe, convé apuntar que si bé el buidatge realitzat a la sèrie *Deliberacions* per al període 1462-1472 ha estat exhaustiu, el de 1472-1479 ha estat més selectiu. Així doncs, és possible que no es documentin totes i cada una de les decisions vinculades a aquest tipus d'exacció i, per descomptat, tampoc podem quantificar-ne el volum. Tanmateix, sí que disposarem d'un seguit d'exemples per mostrar si la tendència nascuda amb l'esclat de la guerra tingué continuïtat en els anys que la seguiren.

No havien passat gaires setmanes des de la signatura de la Capitulació de Pedralbes quan el municipi contemplà de nou la possibilitat de fer front a una despesa urgent apel·lant directament a les bosses dels seus ciutadans. El final de la guerra no havia estat tan plàcid com Joan II i els seus penedits súbdits haurien desitjat. Algunes fortaleses romanien en mans de mercenaris i altres personatges que es negaven a renunciar a elles, de manera que monarca i catalans es trobaren davant la desagradable situació d'haver-los-en d'expulsar. Això fou, per exemple, el que passà amb el castell d'Eramprunyà, sota control de Menaut de Guerri.¹²⁴⁶ Per tal de combatre'l, el desembre de 1472 el rei sol·licità a Barcelona 100 peons, que la ciutat concedí tot pactant que del pagament se n'encarregarien les cinquantenes.¹²⁴⁷

¹²⁴⁶ En general, tots aquests pagaments es troben més detallats a l'apartat 5.3.2.3, Els préstecs entre 1472 i 1479.

¹²⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 156r-157v, 22-XII-1472. Un any després, els consellers escrivien al seu *Testament* que calia "haver lo compte dels talls fets axí per causa del castell de Alaprunyà com per causa de la Bandera", dels quals se n'havien encarregat en Parellada, en el cas del primer, i ell mateix,

L'any següent també s'hagué de recórrer directament als barcelonins per efectuar certs pagaments. La guerra contra França pel Rosselló i la Cerdanya provocà un allau de peticions per part del monarca aragonès al consistori, moltes d'elles difícils d'abonar donada la precària situació financera de Barcelona. Per aquesta raó, el març de 1473, davant la manca de diners en el compte municipal i la impossibilitat d'obtenir-ne, s'estudià l'opció de donar resposta a la demanda de 400 peons formulada per Joan II per via de talls per cinquantes, si bé finalment no arribà a materialitzar-se.¹²⁴⁸ Aquesta mateixa línia de pensament sorgí l'abril següent, un cop invocat el *Princeps namque* pel monarca des del nord dels Pirineus. Així doncs, el salari dels 250 homes que es contractaren originalment per a dos mesos per tal que acompanyessin la Bandera en direcció a Perpinyà provindria també de les cinquantes.¹²⁴⁹ Acabat el període en què havien de servir, se'ls prorrogà per a un tercer mes, mantenint la forma de finançament.¹²⁵⁰

La següent notícia relativa a l'impost directe durant els darrers anys del regnat de Joan II correspon a la segona convocatòria de l'usatge *Princeps namque* de 1474, quan el municipi decidí satisfer 40.000 s.b. al monarca distribuint-los entre les cinquantes de la ciutat. Immediatament després topem amb el fogatge de 3 s.b. anuals durant cinc anys fixat per la Cort a principis de 1475 per pagar els interessos dels 240.000 s.b. censals que havien de servir per socórrer Perpinyà. Tanmateix, els dirigents de Barcelona, a la qual pertocava contribuir amb 60.000 s.b., es decantaren per obtenir els diners necessaris per al primer pagament mitjançant vendes de censals i posteriorment, conscients de la problemàtica que solia envoltar tot fogatge, el substituïren per un seguit de modificacions en les imposicions.

Fet aquest repàs ràpid al paper de l'impost directe entre 1458 i 1479, convé destacar-ne alguns trets. En primer lloc, la seva freqüent vinculació als pagaments derivats de la composició del *Princeps namque*. Probablement l'ús de derrames en aquest context és el menys sorprenent, ja que no deixava de ser un fenomen més o menys habitual en cas d'haver de fer front a qualsevol tipus de prestació militar de

Pere Garriga, Joan Torró i Pere Alberic, en el cas del segon. Es creia que en mans dels recaptadors "ha moltes peccúnies", si bé calia restar-ne els seus salaris (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 6r).

¹²⁴⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 178r-179v, 1-III-1473.

¹²⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 191v-192r, 17-IV-1473, i f. 196v-197r, 26-IV-1473.

¹²⁵⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 216r-217r, 26-VI-1473.

naturalesa personal. Des de la guerra, el govern municipal es trobà cada cop més limitat a l'hora d'adjudicar les despeses extraordinàries derivades del conflicte bèl·lic civil, primer, i amb França, després, als seus ingressos regulars, motiu pel qual es veié forçat a recórrer a una solució tan potencialment impopular com era l'impost directe. Malauradament, el fet d'emprar l'organització en cinquantenes per tal d'efectuar la col·lecta provocà que la infraestructura necessària a nivell municipal fos mínima i, per tant, també el seu rastre documental. Per aquesta raó, més enllà de les al·lusions recollides als registres de *Deliberacions* i d'*Ordinacions*, habitualment bastant esqüetes, dits pagaments són difícils de detectar, fet que probablement explica que a nivell historiogràfic hagin passat força desaparebuts.

4.1.3.3. *Les rendes*

Ja hem vist que en signar-se la pau amb Joan II l'octubre de 1472 les arques barcelonines feia anys que ingressaven quantitats molt esqüetes de les seves rendes. Tot seguit, procurarem dilucidar si la pau amb el rei suposà una revifalla d'aquestes rebudes o, pel contrari, seguiren sent tan baixes com durant el període precedent.

La baronia de Montcada

La delicada situació de les impositcions i les rendes de Montcada entre 1462 i 1472 restà pràcticament invariable en el decurs dels anys següents. Pel que fa a les primeres, en el període comprès entre 1472 i 1479 els llibres de clavaria conservats no deixen constància de cap ingrés relacionat amb els drets recaptats a Montcada, malgrat conservar tots ells una pàgina amb l'eloqüent títol *Rebudes de les vendes de Muncada*. Restà sempre en blanc. En els *Testaments* de l'executiu es recordà l'any 1474 altra vegada que antigament els impostos se solien arrendar, si bé calia veure si per fer-ho de nou era necessària una concessió reial.¹²⁵¹ Un any després, s'escrivia que el tema romanía aturat perquè els habitants de la baronia estaven en la *inòpia*, justificació que es repetí a partir de llavors fins al final del regnat de Joan II.¹²⁵²

Respecte a les rendes, no sembla que el municipi decidís res en ferm per resoldre el problema que suposava la manca d'un capbreu fins l'any 1474, quan els consellers es traslladaren a la baronia per *clarifficar dites rendes e dar orde dit capbreu fos fet*, on trobaren *les dites coses star axí desordenades, que sens fer altre preparatori a la*

¹²⁵¹ *AHCB* 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1474, f. 2r.

¹²⁵² *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1475, f. 5r, 1477, f. 4v, i 1478, f. 5r.

*clarificació de aquelles no se'n pot trobar la veritat.*¹²⁵³ Es decidí que s'arrendarien a Vallmanya, qui a més a més tindria l'obligació de fer-ne un memorial per veure *qui les fa e per què, e quina quantiat e si fan agrés o servituts*. A banda, es notificava l'existència de la còpia d'un capbreu iniciat pel difunt notari del Consell, Joan Franc, en poder de dit Vallmanya.

Tot i així, la redacció del capbreu no s'ordenà definitivament fins el novembre de 1475, quan es prengué consciència del fet que *lo dit capbreu sia molt necessari ésser fet, per quant no-s troba cabbreu algú sinó un qui és en poder d'en Navarro, fet gran temps ha passat.*¹²⁵⁴ Calia confeccionar-ne un de nou, doncs, tasca que fou comanada a Pere Galceran Descoll.¹²⁵⁵ Les despeses derivades d'aquest encàrrec, que en principi es prolongaria durant quinze mesos, serien sufragades amb els diners procedents de les pròpies rendes. Per tal de facilitar i agilitzar la feina de Descoll, durant els mesos següents se li concediren certes prerrogatives, com ara la facultat de rebre rendes i emoluments o signar determinats documents, però sembla que res d'això serví de gaire.¹²⁵⁶ El febrer de 1477, passats els quinze mesos fixats per elaborar el capbreu, Descoll es dirigí al Consell per demanar una pròrroga, justificant la petició per les dificultats amb què s'havia anat trobant a l'hora de dur a terme la tasca assignada.¹²⁵⁷ El govern barceloní acceptà concedir-li mig any més, però tampoc aquest nou termini fou suficient. Entre l'agost de 1477 i el juliol de 1479 se succeïren diversos ajornaments, el final dels quals escapa al límit cronològic d'aquesta recerca.¹²⁵⁸

¹²⁵³ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1474, f. 2r. Durant els dos anys anteriors se seguí recordant a l'executiu sortint que calia tant clarificar els comptes de Galceran de Pratnarbonès com ordenar la confecció d'un capbreu (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1472, f. 2r-2v; *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 2r-2v, i 1474, f. 1v).

¹²⁵⁴ Pel que sembla, es tractava d'un capbreu de 1380 en poder del notari Joan Navarro (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1475, f. 4v).

¹²⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 212r-212v, 23-XI-1475, i f. 218v-219r, 28-XI-1475; Carreras i Candi i Gunyals i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 221. De fet s'havien ofert a fer el capbreu dues persones, Bernat de Marimon i Baltasar Romeu, però el Consell es decantà per Descoll, membre del Trentenari vigent i, per tant, probablement present a la reunió. El novembre de 1461 els consellers ja havien fixat un termini de 30 dies per efectuar a l'escrivania del Consell la confessió de "totes e sengles rendes, delmes, parts, desplets e totes altres rendes e drets" del castell i terme de Montcada, sots pena de 500 s.b., amb l'objectiu de confeccionar un capbreu. És evident que no tingueren èxit (*AHCB*, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 37r-37v, 18-XI-1461).

¹²⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 6v-7r, 11-XII-1475, i f. 173v-174r, 25-XI-1477.

¹²⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 110v-112r, 28-II-1477.

¹²⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 150v-151r, 27-VIII-1477; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 23v-24r, 30-I-1478; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 25, f. 28r-29r, 29-II-1479, i f. 51v-53r, 4-VII-1479. Només el febrer de 1479 es va insinuar la possibilitat de substituir Descoll per algú altre, però finalment es desestimà i se li concediren uns mesos més per acabar el capbreu. Passats també aquests, se li donà una nova pròrroga, tot argumentant que gràcies a la feina feta per Descoll fins llavors s'havien trobat "moltes coses qui staven occultades en perjudici de la baronia, e és crehegut se n'hi troberan d'altres si lo temps li serà prorogat". En el *Testament* de 1477 s'explica que Descoll va contractar un notari, "Estanyol", per fer

Durant aquells anys Descoll no va ser l'únic a qui el municipi encarregà alguna gestió relacionada amb les rendes de Montcada. El 1477 també es va demanar al notari Pere Miquel Carbonell, responsable de l'arxiu reial, que busqués diverses escriptures necessàries per a *lo fet de Muntcada e per altres coses*, tasques per les quals se li concediren 100 s.b.¹²⁵⁹ Segons explicava Carbonell en un text adreçat als consellers i escrit en una data no determinada, però evidentment posterior a novembre de 1478, per ordre del rei i a instància d'aquells havia començat a redactar un *gran memorial* sobre Montcada que es remuntava als temps dels comtes de Barcelona.¹²⁶⁰ Per fer-ho, havia buscat *de carta en carta e encara per tots los armaris del dit archiu, de què se n'ha hagut gran treball e si ha més un any e més de temps, sots sperança de ésser ben satisfet*. També havia col·laborat amb Descoll sempre que aquest li ho havia demanat. Vist això, no entenia que només se li donessin 100 s.b., quantitat que estimava *mínima cosa en sguart de la gran satisfacció que li'n pertany, que en veritat si cinquanta lliures li'n dava la ciutat no seria plenament satisfet*. Si Carbonell va rebre res més del municipi o no ho desconec, però tenint en compte l'estat en què es trobaven les finances de la ciutat sembla poc probable que mai arribés a veure els 1.000 s.b. que, segons ell, era el mínim que mereixia per la seva labor.¹²⁶¹

Així doncs, veiem que al llarg dels darrers anys del regnat de Joan II el Consell barceloní procurà recuperar el control de les rendes de Montcada, si bé amb un èxit força relatiu. Resulta evident que la situació suara presentada explica que entre 1458 i 1479 només es documenti l'entrada de 384 s. 8 d.b. al compte del clavari de la ciutat en concepte de rendes procedents de la baronia.¹²⁶² De fet, l'últim ingrés que s'hi consigna és de l'any 1467, de forma que no tenim constància de cap altra transferència en els dotze anys que passaren des de llavors i fins la mort de Joan II.

les confessions, en les quals hi havia algun error. Per tant, calia capbrevar de nou, fet que justificava que no hagués acabat la feina en el termini inicialment previst. El nou límit era el gener de 1478, però dotze mesos després el límit es fixava en el Nadal d'aquell any (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1477, f. 4v, i 1478, f. 4r-4v).

¹²⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 100r-101v, 17-XI-1478. Malgrat que al document se l'anomena únicament Miquel Carbonell, és evident que es tracta del conegut Pere Miquel.

¹²⁶⁰ *AHCB*, 1C.XII, Baronies, 12, f. 118r-118v, s.d. Sembla clar que el memorial del que parla Carbonell és el document que es troba als folis següents, on apareixen endreçades per regnats diverses notícies relatives a Montcada.

¹²⁶¹ De fet, Carbonell no només demanava una remuneració per les seves tasques relacionades amb Montcada, sinó també per altres feines realitzades per al municipi ja que, segons deia, "ell ha bé servit e treballat e treballat molt sovint per la dita ciutat, sens difficultat alguna ne fer-se res bestraure primer". Per tot això, i considerant que "sia justa cosa a cascú sia feta satisfacció segons lo treball", demanava que se'l pagués.

¹²⁶² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 145v, 14-VIII-1459, i f. 146r, 7-XI-1459; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 119r, 21-VI-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 137v, 22-IV-1467.

El pont de Sant Boi

Les notícies sobre el dret del pont de Sant Boi durant els anys 1472-1479 que trobem en la documentació comptable són escasses. Recordem, a més a més, que no es conserva cap llibre d'imposicions d'aquest període, fet que dificulta encara més saber si va aconseguir arrendar-se alguna anualitat o no. Degut a això, un cop més hem de traslladar-nos als registres de *Deliberacions* per tal d'obtenir més informació sobre el passatge.¹²⁶³

L'estiu de 1473 els consellers visitaren el pont i observaren que li calien unes reparacions urgents.¹²⁶⁴ Arran d'aquest fet, el consistori decidí no només encantar les obres, sinó també subhastar de nou la recaptació del dret, per l'arrendament del qual un personatge desconegut pagà 2.200 s.b.¹²⁶⁵ Un any després s'acordà encantar-lo de nou, assolint aquesta vegada un preu més alt: 3.000 s.b., satisfets per *en Puig* –segurament, Antoni–.¹²⁶⁶ Sembla que l'arrendament no durà l'any habitual, sinó únicament uns mesos, ja que el febrer de 1475 el Trentenari ordenà que el passatge se subhastés de nou.¹²⁶⁷ Tanmateix, la manca de notícies posteriors impedeix saber del cert si això efectivament es produí.

Fos com fos, el que resulta evident és que els ingressos de l'impost, tant quan era col·lectat com quan s'arrendava, eren notablement baixos. Aquesta idea es veu reforçada per les gestions fetes durant els primers mesos de 1475 arran d'un succés *per tots sabut*: el Llobregat s'havia endut el pont riu avall. Davant la impossibilitat de creuar-lo, els consellers havien ordenat que la barca *d'en Papiol* es dugués a l'alçada del pont, de forma que les despeses anessin a càrrec del municipi i els ingressos es repartissin entre el dit Papiol i la ciutat.¹²⁶⁸ Ara bé, es tractava d'una solució temporal. No hi havia dubte possible: el que calia, un cop més, era reparar el pont i rehabilitar-lo

¹²⁶³ Les despeses derivades de la conservació del pont de Sant Boi són explicades amb més detall a l'apartat 5.2.3.2.

¹²⁶⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 220v-221r, 7-VII-1473.

¹²⁶⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 96v-97v, 29-VIII-1474.

¹²⁶⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 147v-148r, 24-I-1475. De fet, Puig no havia de satisfer aquesta quantitat a la ciutat, ja que el municipi li devia els diners d'unes obres anteriors que ascendien a una xifra superior als 3.000 s.b. de l'arrendament.

¹²⁶⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 154r-155r, 17-II-1475.

¹²⁶⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 147v-148r, 24-I-1475. Dues terceres parts dels ingressos de la barca serien per al municipi i el terç restant per a Papiol. No tothom estava d'acord amb aquest arranjamant. Ja s'ha mencionat que un tal Puig, a qui el municipi devia una quantitat indeterminada de diners, tenia arrendat el dret del passatge aquell any. Davant l'estat "de ruyna d'aigua" del pont, aquest creditor s'adreçà als consellers per demanar que o bé se li pagués tot el que li era degut trencant el contracte d'arrendament existent o bé se li concedís la part de la ciutat del dret que es cobrava per la barca emprada per creuar el Llobregat, que calculava equivalia a c. 3.000 s.b. A canvi, ell s'encarregaria de les despeses de l'embarcació. El Consell derivà l'assumpte a l'executiu, la resolució del qual desconeixem.

així de forma completa. Hi havia un inconvenient, però, i era que les obres requerides costarien una gran quantitat de diners, motiu pel qual es demanà al rei que concedís l'autorització necessària per augmentar el dret del passatge, per tal que l'arrendament d'aquest fos suficient per costejar-les.¹²⁶⁹ El síndic municipal aconseguí el permís de Joan II, segons s'assenyala en una acta de 1478, vàlid per doblar-ne la taxa només durant tres anys.¹²⁷⁰ D'aquesta forma, tan sols restaven dues qüestions per resoldre: en primer lloc, si el dret seria arrendat o no, i en segon lloc, com es durien a terme les reparacions, si a *journals* o a *scarada*. Finalment l'assemblea es decantà per vendre tant el passatge com la gestió de les obres, i el novembre de 1475 s'encantava el dret per 4.900 s.b.¹²⁷¹

Taula 60. Arrendament del dret del pont de Sant Boi (1473-1478)

Any	Arrendament
1473	2.200 s.b.
1474	3.000 s.b.
1475	4.900 s.b.
1478	3.840 s.b.

Com s'ha apuntat, tot sembla indicar que a principis de l'any 1478 l'impost del pont de Sant Boi era recaptat directament, supòsit que encara pren més força si es considera l'esment el febrer de dit any d'un ingrés fet al compte del clavari per part del ponter de 330 s.b.¹²⁷² Malgrat que el seu nom no es menciona, és evident que es tractava de Pere Barberà, que féu entrega de dita quantitat tres dies abans.¹²⁷³ Ara bé, poques setmanes més tard l'assemblea aprovava la decisió presa pels consellers d'acceptar la venda del

¹²⁶⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 150v-152r, 15-II-1475. Bruniquer ja deixà constància d'aquest fet. En el *Testament* de 1474 els consellers constataren que les despeses en el manteniment del pont de Sant Boi eren molt més elevades que la recaptació del passatge, motiu pel qual s'aconsellava doblar-lo (Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 3: 295; *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1474, f. 2r).

¹²⁷⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 152v-153v, 15-II-1475, i f. 154r-155r, 17-II-1475; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 31r-32r, 11-III-1478.

¹²⁷¹ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1475, f. 9r. L'augment del dret propicià que el novembre de 1475, un cop acabat l'arrendament de l'any anterior, el Consell es plantegés com es duria a terme la recaptació de l'anualitat següent. Finalment, es decidí subhastar-la, com era habitual (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 204r-204v, 2-XI-1475).

¹²⁷² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 28v-29r, 23-II-1478.

¹²⁷³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 31r, 4-II-1478 i 20-II-1478. Únicament s'indica que foren satisfets per Pere Barberà per la col·lecta d'un any no especificat. La quantitat entregada, relativament alta, i la citada notícia trobada a les actes del Consell de tres dies després semblen indicar que es tractava de la recaptació d'aquell mateix any. Convé assenyalar que un tal Barberà, potser la mateixa persona, fou enviat pels consellers l'any 1475 a la zona del pont de Sant Boi, en aquell moment inutilitzat, per ocupar-se de la barca d'en Papiol que es feia servir per creuar el riu (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 28v-29r, 23-II-1478; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 147v-148r, 24-I-1475).

pontatge per 3.840 s.b.¹²⁷⁴ Què motivà aquest canvi? Principalment, la presa de consciència per part de l'executiu municipal que l'única forma de mitigar els *grans dans* anuals soferts per la ciutat a causa del pont era arrendar-ne el passatge. Els membres de l'executiu es felicitaven per haver aconseguit un preu d'arrendament tan alt, tot dient *que abans que lo dit dret fos doblat jamás lo arrendament pujave a més de CL lliures o poch més o menys*. Les dades corresponents al període anterior a la guerra permeten assenyalar la inexactitud d'aquesta afirmació, fet que probablement els mateixos consellers sabien. Ara bé, això no els treia el mèrit d'haver sabut negociar adequadament per obtenir un arrendament força satisfactori, malgrat les pressions en forma de *grans remors e clamors* exercides per algunes parròquies no especificades – s'entén que es tractava d'aquelles més properes al pont –, a les quals hagueren de dispensar algunes *excepcions e prerogatives*. La raó de les queixes no era altra que la tarifa doblada del passatge, que si bé en principi només s'havia atorgat *en ferm* per a tres anys, encara es mantenia. Els barcelonins havien sentit a dir que aquelles parròquies tenien la intenció de presentar una súplica al rei perquè revoqués el beneplàcit concedit en 1475, i davant d'aquesta amenaça els consellers optaren per accedir a les seves peticions.

La consignació de les rendes de la Batllia General

La fusió de les funcions del rebedor de la Batllia General i el clavari municipal esmentada en l'apartat dedicat a les rendes de dita institució durant la guerra es mantingué fins passada la signatura de la Capitulació de Pedralbes. Va ser novembre de 1472 que el Consell finalment es plantejà separar de nou la clavaria i la rectoria de la Batllia arran de la recent pacificació del país, que feia suposar un progressiu augment de les rendes de la institució.¹²⁷⁵ Tanmateix, plantejat el dubte de si aquesta acció aniria en contra de les ordinacions municipals i, fins i tot, la seva possible manca d'utilitat, l'assemblea es decantà per mantenir l'estructura tal com estava. La següent conselleria no devia estar gaire d'acord amb aquesta decisió, ja que mig any després tornà a presentar l'assumpte al Trentenari i aprofità per insistir que el deute de la Batllia envers la ciutat ascendia ja a c. 200.000 s.b.¹²⁷⁶ L'argument emprat per separar de nou la tresoreria de la rectoria era clar: una sola persona no podia encarregar-se d'ambdues, i

¹²⁷⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 31r-32r, 11-III-1478.

¹²⁷⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 100v-101v, 2-XI-1472.

¹²⁷⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 243r-245r, 26-VIII-1473.

l'experiència havia demostrat que *cuydant guanyar, la ciutat pert*. Així doncs, el Consell acceptà la recuperació de la figura del responsable dels emoluments de la Batllia, que, si s'aconseguia el vistplau reial, seria el conseller Pere Sestrada. Restava només determinar el salari que rebria, inicialment fixat en 500 s.b. anuals, però del qual, vistos els dubtes suscitats, se n'encarregaria de forma específica una comissió establerta a tal efecte. El tema no es resolgué fins passats uns mesos, el novembre de 1473.¹²⁷⁷ Es revocà la conclusió feta l'estiu anterior i es decidí que Sestrada percebria un sou de 1.100 s.b. anuals, el mateix que rebien els receptors abans d'eliminar-se el càrrec. Tanmateix, tenint en compte que *per la sterelitat del temps les rendes de la dita Batlia són stades molt disminuïdes e no són en tanta recepció com solien*, el pagament del salari de Sestrada es condicionà: inicialment se li entregarien 500 s.b., i fins que la Batllia no cobrés tot allò necessari per satisfer els seus creditors, inclosos els darreratges, no se li transferirien els 600 s.b. restants.

Més enllà d'això, no hi hagué grans canvis en l'administració de la Batllia fins l'any 1475. Malgrat les esperances dipositades en la institució quan acabà la guerra, seguia trobant-se en una situació delicada, fet que comportava que els seus ingressos fossin molt minsos i que la ciutat seguís pagant els censals que hi estaven assignats *de buyt*, sense cobrar res.¹²⁷⁸ Segons el *Testament* de 1473, durant la guerra Joan II havia concedit algunes gràcies i fet certes alienacions de patrimoni, circumstància que afectava directament els ingressos de la Batllia. Per aquesta raó, calia procurar *ab moltes e freqüentades supplicacions* que el monarca tornés *a loch totes les dites coses*. Es recordava també que la ciutat ja havia pagat vora 260.000 s.b. en concepte de pensions assignades a les rendes de la Batllia del seu compte comú, i que cada any en satisfieia c. 28.000 s.b. més.¹²⁷⁹

¹²⁷⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 264r-265v, 6-XI-1473.

¹²⁷⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 163r i 165r, 24-IV-1475.

¹²⁷⁹ AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1473, f. 4r. A això s'hi sumava un altre fet, narrat de forma poc clara als registres de *Deliberacions*. Segons es pot deduir, la Cort havia executat de l'hereu del difunt Bernat Fivaller, Jaume Fivaller, certes propietats per un valor de 6.000 s.b. Es consideraven un establiment molt rendible, motiu pel qual la Batllia General proposava que dels seus ingressos es pagués dita quantitat al rei per tal de retenir els ingressos que se'n derivessin, fet que de retruc beneficiaria notablement les finances municipals. Per dur a terme aquesta operació només calia l'aprovació del govern barceloní, però sembla que els jurats no la veien gaire clara. La decisió es derivà al Consell de Cent i seguidament de nou al Trentenari, qui l'encarregà als advocats de la ciutat i a certs homes de ciència. Ara per ara, desconec quina fou la seva resolució definitiva (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 167r-168v, 25-IV-1475, i f. 171r-172r, 2-V-1475).

El panorama desolador que presentaven les rendes barcelonines l'octubre de 1472 no canvià gaire en els anys següents. La pau amb Joan II no comportà cap modificació substancial en les problemàtiques plantejades anys enrere pel que fa a aquests ingressos, si bé facilità que el municipi es trobés en les condicions adequades per estudiar possibles solucions i, eventualment, intentar aplicar-les. N'és un bon exemple el cas de Montcada: després d'anys d'afirmar la necessitat imperiosa de comptar amb un capbreu, fou un cop acabada la guerra que se'n pogué iniciar la redacció. Només el pont de Sant Boi, malgrat els seus problemes crònics de caràcter constructiu, sembla que proporcionà al municipi uns ingressos més o menys estables, de c. 3.800 s.b. anuals. Aquesta xifra, força allunyada de l'obtinguda durant els anys anteriors a la contesa civil, suposava tanmateix un augment respecte a les del període 1462-1472. En general, doncs, aparentment a partir de 1473 s'inicià una tímida recuperació de les rebudes aconseguides gràcies a les rendes, els fruits de la qual, si és que mai arribaren a produir-se, no es recol·lectaren fins ja iniciat el regnat de Ferran II.

La situació global dels ingressos no financers a partir de 1472 no varià gaire respecte als anys precedents. Un cop més, resulta complicat valorar l'efecte que cada una de les rebudes tingué respecte al total obtingut pel clavari, però no es pot negar que la tendència global de totes elles s'alterà poc. D'aquesta manera, la fi de les hostilitats amb Joan II no només no suposà el retorn més o menys immediat a uns volums d'ingressos d'imposicions i rendes similars als de 1458-1462, sinó que els barcelonins seguiren topant-se amb relativa freqüència amb les desagradables exigències de la fiscalitat directa, renascuda de les seves cendres a partir de 1464. I és que l'impost directe conservà el rol que li havia estat adjudicat durant la guerra, en gran part degut a l'enfrontament obert amb França. Així, els problemes del clavari per aconseguir obtenir de les imposicions i les rendes les quantitats necessàries per cobrir totes les despeses del consistori s'intentaren solventar mitjançant un recurs tan impopular com ho era la fiscalitat directa. Tot plegat fa evident, de nou, que la signatura de la Capitulació de Pedralbes l'octubre de 1472 no comportà a curt ni a mitjà termini la recuperació dels ingressos municipals. Seguidament veurem si aquesta circumstància s'aconseguí pal·liar gràcies al deute públic.

4.1.4. Recapitulació: una crisi fiscal

L'evolució dels ingressos no financers des de l'inici del regnat de Joan II i fins a la seva mort el gener de 1479 mostra unes tendències força clares. Si observem la Taula 61, podem formular un seguit d'afirmacions. La primera és que les rebudes dels impostos indirectes caigueren progressivament des del màxim assolit en 1459-60, més encara si tenim en compte tots els increments de tarifes aprovats durant la guerra que, teòricament, haurien hagut de comportar uns augments significatius en la recaptació. Així, la diferència entre els c. 550.000 s.b. de l'annualitat 1459-60 i els c. 404.000 s.b. de 1470 seria, de fet, molt més significativa.

Taula 61. Ingressos no financers del clavari entre 1457 i 1476

	1457-58	1459-60	1466	1470	1474-75	1476
Imposicions	428.362 s. 11 d.b. 84,4%	551.857 s. 10 d.b. 89,1%	483.235 s. 9 d.b. 98,01%	403.870 s. 10 d.b. 72,92%	404.965 s. 2 d.b. 61,01%	344.143 s. 6 d.b. 72,16%
Rendes	40.028 s.b. 7,9%	52.833 s.b. 8,5%	1.565 s. 5 d.b. 0,32%	1.420 s.b. 0,26%	200 s.b. 0,03%	0 s.b. 0%
Altres	39.137 s. 4 d.b. 7,7%	14.844 s. 3 d.b. 2,4%	8.259 s. 5 d.b. 1,67%	148.582 s. 11 d.b. 26,83%	258.595 s.b. 38,96%	131.763 s. 8 d.b. 27,84%
TOTAL	507.529 s. 3 d.b.	619.535 s. 1 d.b.	493.060 s. 7 d.b.	553.873 s. 9 d.b.	663.760 s. 2 d.b.	476.907 s.b.

La segona idea és que si hi hagué uns ingressos sobre els quals es deixaren caure amb tota la seva força les desastroses conseqüències de la guerra civil, aquests foren els provinents de les rendes. És particularment significatiu que en la darrera clavaria sencera amb què comptem no se n'hi consigní ni un diner, però és que tampoc durant els anys anteriors les quantitats s'havien apropiat ni remotament als c. 53.000 s.b. de 1459-60 o fins i tot als c. 40.000 s.b. de 1457-58. Si bé és cert que en la caiguda dels ingressos de les rendes no només hi jugà un paper decisiu el conflicte amb Joan II – recordem el retorn a la monarquia d'Elx i Crevillent –, també ho és que l'inici de les hostilitats en 1462 els acabà de desestabilitzar de forma crítica.

Per últim, convé assenyalar un parell d'aspectes per evitar possibles equívocs a l'hora d'interpretar aquestes dades. Per una banda, cal tenir en compte que l'espectacular augment experimentat pels aquí designats altres ingressos entre 1470 i 1476 està relacionat bàsicament amb el retorn de préstecs destinats a la compra de cereal. Així doncs, no consistien un ingrés real, ja que en tots els casos es tractava de

quantitats prèviament despeses pel clavari, raó per la qual les xifres totals d'aquells anys serien en realitat molt més baixes. Per l'altra, resulta necessari recordar un cop més que els registres de tresoreria no inclouen el producte obtingut mitjançant les derrames aprovades a partir de 1464. Per tant, tot i l'evident mala salut de les finances municipals durant el període iniciat llavors, no s'ha d'oblidar que el consistori comptava encara amb un altre recurs, la comptabilització del qual, malauradament, esdevé impossible.

4.2. L'evolució dels ingressos financers

Un cop examinats els ingressos no financers de la ciutat en forma d'impostos indirectes, directes i rendes, ha arribat el moment de centrar-nos en els dos recursos financers emprats pel govern municipal: les emissions de deute públic i el crèdit de la Taula de Canvi. Així, en aquest apartat s'examinaran en primer lloc les vendes de rendes censals durant el regnat de Joan II, particularment al llarg dels anys de la guerra civil catalana, i la relació del banc municipal amb el consistori, culminada en 1468 amb la suspensió de pagaments.

4.2.1. L'increment de l'endeutament censal

És ben sabut que durant la segona meitat del segle XIV els títols de deute prengueren diverses formes, bàsicament la del violari –una renda vitalícia– i la del censal mort –una renda perpètua–.¹²⁸⁰ Mitjançant aquests contractes de compravenda el que s'adquiria no era cap bé moble o immoble, sinó el dret a percebre de forma periòdica una pensió –els interessos– a canvi d'un preu determinat –el capital del crèdit–. La pensió es calculava aplicant una taxa d'interès al preu de venda, inicialment del 7,14% per als censals morts i del doble, el 14,28%, per als violaris, si bé aquests tipus canviaren amb els anys, tendint a la baixa. El comprador no podia exigir l'amortització del deute, però sí vendre o cedir el títol a un altre particular o institució, que obtenia així el dret a cobrar la pensió; mentre que el deutor podia tornar el capital en qualsevol moment, i així cancel·lar el deute. Donada la llarga vida d'alguns

¹²⁸⁰ La bibliografia sobre el crèdit a la Catalunya baixmedieval és molt abundant. Un bon colofó de les recerques dutes a terme al Principat el trobem a Manuel Sánchez Martínez, ed., *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 68 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2009). Més recentment comptem amb la síntesi de Pere Verdés Pijuan, «El mercado de la deuda pública en la Cataluña de los siglos XIV-XV», en *Estados y mercados financieros en el occidente cristiano (siglos XIII-XVI)*. *Actas de la XLI Semana de Estudios Medievales de Estella* (Pamplona: Gobierno de Navarra, 2015), 243-73.

d'aquests crèdits, tampoc era estrany que en certs moments se'n renegociessin els interessos o, fins i tot, que es redimissin parcialment.

La rellevància del deute en l'àmbit de les finances municipals a les darreries de l'Edat Mitjana és evident en observar el seu rol primordial tant en els ingressos com, sobretot, en les despeses de les ciutats i viles de la Corona d'Aragó. Convé tenir present que bona part dels recursos obtinguts pels municipis no estava destinada al funcionament intern i als menesters dels mateixos, sinó a un endeutament que durant la segona meitat del segle XIV prenia cada cop proporcions més elevades.¹²⁸¹ Pel que fa a Barcelona, a més a més cal recordar de nou un fet transcendental i profundament lligat al fenomen suara presentat: la creació de la Taula de Canvi, justificada per controlar el volum del deute censal.¹²⁸² Finalment, voldria apuntar que a l'època aquí tractada els censals morts feia temps que havien desbancat completament els violaris, com a mínim en l'àmbit del deute municipal català. Així doncs, durant tot el regnat de Joan II la Ciutat Comtal només emeté censals, raó per la qual aquest serà l'únic tipus de deute que es tractarà tot seguit.

Introduït el tema que ens ocupa, seguidament es repassarà l'estat en què es trobava l'endeutament barceloní abans de l'esclat de la guerra civil catalana, així com la seva evolució durant el conflicte bèl·lic. Aquesta es troba dividida en dues etapes, separades per un fet tan rellevant com fou la suspensió de pagaments decretada per la Taula de Canvi l'any 1468. Fet això, es presentaran un seguit d'indicis sobre l'estat del deute durant els anys immediatament posteriors a la contesa civil. Per últim, es farà una anàlisi dels compradors de rendes barcelonines, així com una recapitulació final per tal d'oferir al lector una imatge global del conjunt del deute municipal entre 1458 i 1479.

4.2.1.1. El deute censal: algunes consideracions prèvies

Abans d'entrar de ple en les emissions de censals, voldria mencionar breument quina ha estat la documentació emprada per tal d'obtenir les dades necessàries per realitzar-ne l'estudi. Recordem que d'aquesta època tenim pocs documents originals en pergamí i que no es conserven bona part dels llibres de censals del clavari. A més a més, al contrari del que succeeix en altres períodes, la secció d'ingressos dels llibres del

¹²⁸¹ Manuel Sánchez Martínez, «Deuda pública, monarquía y ciudades en los países de la Corona de Aragón (siglos XIV y XV)», en *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, per Manuel Sánchez Martínez, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003), 523-24.

¹²⁸² De fet, la creació de la Taula comportà el naixement d'una nova forma de deute públic a base de préstecs del banc al clavari al 0% d'interès.

clavari de la segona meitat del segle XV no inclou les vendes de títols de deute, si bé sovint es poden documentar a través del pagament de pensions d'anys posteriors o dels salaris dels notaris que s'encarregaren de la confecció de les escriptures. Desgraciadament, la informació continguda en els assentaments de les clavaries dedicats a la satisfacció dels honoraris dels notaris és molt variable, de forma que a vegades s'indica el nom del censalista, el preu de venda i la pensió i d'altres únicament el nombre d'escriptures redactades per l'escrivà en qüestió, per exemple.¹²⁸³ Per tots aquests motius, per tal de reconstruir de forma mínimament acurada el mercat del crèdit municipal al llarg dels anys que ens ocupen, ha calgut recórrer a diverses fonts.

En primer lloc, s'ha acudit als fons conservats a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, tot repassant els llibres dels notaris que exerciren a la capital catalana entre 1462 i 1472.¹²⁸⁴ Aquesta informació s'ha complementat amb la continguda en els pergamins de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i de la Biblioteca de Catalunya, on es conserven algunes cartes de venda de censals del període estudiat gràcies a que acabaren formant part del patrimoni de l'hospital de la Santa Creu.¹²⁸⁵ Mitjançant aquestes fonts d'origen divers, a les quals s'han afegit les dades corresponents a la satisfacció de les pensions, s'ha obtingut una imatge força clara, si bé evidentment parcial, de l'estat del deute barceloní de 1458 a 1479 en general, i del període de la guerra civil en particular. Per aquesta raó, en parlar de les emissions de deute de cada any s'oferiran sempre dos grups de xifres diferents. El primer farà referència als censals dels quals es pot afirmar amb pràcticament total seguretat que van ser venuts aquell any. Al segon s'hi afegiran tots els títols de deute dels quals per ara es desconeix la data

¹²⁸³ En la clavaria del primer semestre de 1464 s'acostuma a assenyalar tant el comprador i la data de venda, com la pensió i el preu del censal, tal com succeeix, per exemple, en una entrada del febrer de dit any, on es diu que s'entregaren 50 s.b. al notari Joan Guerau "per una venda feta a mossèn Ffrancesch Quintana, prevera, de pensió de XIII ll. I s. III d. e de preu de CCXXV ll. a XIII de janer proppessat" (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 67r, 3-II-1464). En canvi, en la del segon semestre de 1466 trobem casos en què només s'indica el nombre de censals l'escriptura dels quals redactà el notari, com en un d'octubre on únicament es diu que Antoni Vilanova rebé 110 s.b. "per dues vendes de censals que yo, com a síndich de la present ciutat, fiu" (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 107r, 10-X-1466).

¹²⁸⁴ Més enllà dels volums mencionats a la introducció, també s'ha consultat documentació dels següents notaris, malgrat que no s'hi han trobat censals venuts pel municipi barceloní: Antoni Miquel, Miquel Reis, Pere Pasqual, Joan Guerau, Joan Maians, Bartomeu Fangar i Climent Vilar. En canvi, no s'han consultat altres protocols conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona o a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona, per exemple.

¹²⁸⁵ Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*.

exacta de venda, però que tenint en compte la primera vegada que se'n documenta el pagament d'una pensió és possible que s'emetessin durant un any determinat.¹²⁸⁶

Cal advertir que atesa la multitud de fonts emprades per elaborar aquestes taules i la naturalesa a vegades poc clara de la informació que s'hi conté, és més que probable que hi hagi certs errors en les dades aquí proporcionades. En primer lloc, pot ser que alguns censals apareguin duplicats, ja sigui perquè no s'ha identificat correctament una reducció, per exemple, o perquè en canvià el propietari després d'una donació, transmissió o herència i no s'ha localitzat cap anotació que ho indiqui. També és ben segur que s'ha atribuït l'emissió d'alguns censals a un any que no els pertocava. Aquest error potencial pot haver-se produït, per exemple, quan coneixem el nom del clavari que vengué determinat títol i la data de pagament de la pensió corresponent, però no la de venda. Això pot provocar que censals venuts durant el mes de gener siguin identificats com del mes de desembre i, per tant, de l'any anterior. Igualment convé mencionar que a tots aquells censals que no sabem quan es van vendre i dels quals no se'n tenen notícies a partir de 1468 –sense saber, per tant, si foren reduïts o no després de la suspensió de pagaments de la Taula– se'ls ha adjudicat un interès mitjà del 6,25%.¹²⁸⁷ Similarment, pot ser que alguns dels censals que es documenten per primer cop l'any 1473 no siguin vendes de l'any precedent, sinó títols anteriors que durant la guerra es deixaren de pagar.

Per últim, voldria comentar que les dades presentades corresponen tant a aquells títols emesos per subvenir la hisenda municipal i, per tant, consignats als impostos urbans, com als censals venuts en nom del General o els del conegut com a dret dels flequers.¹²⁸⁸ Tanmateix, donades les característiques particulars d'ambdós grups de censals, seran tractats en epígrafs diferenciats.

¹²⁸⁶ A les taules on s'han recollit totes les vendes de censals dutes a terme entre 1462 i 1472 (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 126 a Taula 136) aquestes particularitats s'han assenyalat de la següent forma: en cas de conèixer la data exacta de venda, s'ha indicat el dia, mes i any en què es produí. Si només es té constància de l'any –com en molts dels censals dels quals tenim notícia a través del pagament del salari del notari corresponent–, senzillament s'ha anotat aquest. Cas d'haver-se deduït o estimat, amb més o menys certesa, en quin any es duqué a terme la venda, al costat de l'any s'hi ha afegit un asterisc.

¹²⁸⁷ Aquesta decisió es pot justificar si tenim en compte que, com veurem, només s'emeteren censals a un 5% durant 1462 i els primers mesos de 1463. Considerant que les vendes de 1462 són, dels tres primers anys de la guerra –quan es dugueren a terme les principals emissions–, les que tenim més ben documentades, és més probable que aquests censals es venguessin entre 1463 i 1464 i, per tant, al 6,25%.

¹²⁸⁸ A l'Arxiu Històric es conserven dos volums dedicats a aquestes emissions especials: el citat compte de 1466-1467 del dret de la cera i un capbreu de censals de 1467-1481 on s'inclouen els títols consignats als augmentos de les generalitats decretats per la Diputació durant la guerra i, ja un cop acabat el conflicte, els del dret dels flequers per aconseguir cereal els anys 1474 i 1478 i els del fogatge de 3 s.b. per foc

4.2.1.2. *El volum del deute en vigílies de la guerra*

La situació en què es trobava el deute barceloní a les portes de la guerra civil bé podia suscitar l'enveja de bona part dels municipis catalans i dels de gran part de la Corona d'Aragó. Durant el període inicial del regnat de Joan II, l'endeutament de Barcelona s'havia allunyat molt d'aquell dels primers anys del segle XV tractat en l'article de Pere Orti sobre la Taula de Canvi.¹²⁸⁹ De fet, en l'esmentat estudi ja s'aprecia clarament com al llarg de la primera meitat de la quinzena centúria l'endeutament censal s'anà reduint progressivament. Aquesta tendència es mantingué durant la dècada següent, de forma que, com demostren les dades corresponents a l'any 1460 reunides pel mateix Orti, des que s'iniciaren les primeres emissions massives cap a 1350 Barcelona no havia hagut de satisfer menys interessos als seus creditors.¹²⁹⁰ Així doncs, ens trobem davant d'un mínim històric que en períodes anteriors hagués resultat completament impensable, i que anava acompanyat d'uns tipus d'interès molt reduïts que oscil·laven entre el 3% i el 5%, amb una mitjana del 3,72%.

Si ens fixem una mica més en les xifres de 1460, constatem que aquell any el clavari va satisfer 108 pensions per un valor total de 64.883 s. 4 d.b. Eren el resultat de l'importat procés d'amortització del deute iniciat l'any 1436, la darrera fase del qual es realitzà entre els anys 1458-1460 amb la lluïció de diversos censals i la venda i/o reducció d'altres a menor interès, gràcies a un préstec realitzat per la Taula de Canvi. Entre els censals que restaren, destaquen especialment els de l'hospital de la Santa Creu i els del monestir de Pedralbes. El primer va pactar en 1460 amb el municipi una operació de reconversió de deute, segons la qual amb els diners obtinguts mitjançant l'extinció de diferents rendes l'hospital havia de contractar un gran censal de 242.000 s.b. de capital a un interès del 4%. Per tal que el clavari pogués satisfer-ne més còmodament la pensió, de 9.680 s.b., es decidí fragmentar-la en sis pagaments de 1.613 s. 4 d.b. cadascun, de forma que la Santa Creu rebés un ingrés el dia 30 de cada mes

pactat per les Corts en 1475 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 169, 1466-1467; *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 2-52, 1467-1483, vegeu els apartats 4.1.2.1, i 5.3.2.3).

¹²⁸⁹ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi». Més enllà d'aquest treball i del de Roustit, «La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIVe siècle», existeixen poques recerques centrades específicament en el deute públic barceloní baixmedieval, si bé en podem trobar algunes dades més a Wolff, «Finances et vie urbaine: Barcelona et Toulouse au debut du XVe siècle», 691-704; Bernardo Hernández Hernández, «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El "censal del rey Alfonso", 1429-1640»; Verdés Pijuan, «Barcelona, capital del deute públic català»; Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaria (1414)», per exemple.

¹²⁹⁰ Orti Gost, «Les finances municipals de la ciutat de Barcelona (1340-1460)». Agraeixo un cop més a l'autor que m'hagi deixat consultar les dades inèdites corresponents a 1460.

imparell.¹²⁹¹ Pel que fa al monestir de Pedralbes, es tracta de la reducció d'un censal venut originalment el desembre de 1404 i dividit en quatre terminis iguals, el pagament dels quals es realitzava el primer dia de març, juny, setembre i desembre. Fins l'any 1460, les pagues eren de 5.317 s. 10 d.b. cadascuna i, per tant, el monestir cobrava 21.271 s. 4 d.b. en total. Però a partir d'aquell any la pensió passà a ser de 14.953 s. 6 d.b., dividida en quatre terminis de 3.988 s. 4,5 d.b.

Ens trobem, per tant, davant d'una conjuntura suficientment favorable com perquè els responsables de la tresoreria de la ciutat poguessin concentrar-se en aconseguir uns nivells de deute força còmodes per al municipi, amb importants reduccions i uns interessos inusitadament baixos. Lluny quedaven les preocupacions que caracteritzaren el final del segle XIV i el principi de la següent centúria, quan el deute municipal semblava haver escapat al control dels seus dirigents. Aquest punt de partença serà el que caldrà tenir present a l'hora d'enfrontar-nos a l'estudi de l'evolució de l'endeutament durant la guerra civil catalana.

4.2.1.3. Les emissions de 1462-1467

En parlar de les impositions ja s'ha observat que l'inici de la guerra civil va comportar l'aparició d'un seguit de noves preocupacions estretament lligades a noves despeses, a les quals calia fer front tan ràpidament i efectiva com fos possible. En una situació que sobrepassava de forma evident tota possible previsió pressupostària feta pel consistori barceloní, un dels seus principals recursos va ser acudir a les emissions de deute públic.¹²⁹²

El deute ordinari

Les vendes de 1462

El paper primordial del deute en el conflicte civil començà ben aviat. El 26 de juliol de 1462 el Consell de Cent atorgava potestat al clavari per vendre títols de crèdit *fins en aquella summa sia neçessària*, les pensions dels quals es pagarien amb el producte obtingut gràcies als impostos acordats nou dies abans sobre el peix fresc, el vi i la carn –

¹²⁹¹ Jordi Morelló Baget, «Finanzas hospitalarias y deuda pública: los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500», en *Ciudad y hospital en el Occidente europeo (1300-1700)*, ed. Teresa Huguet Termes et al. (Lleida: Milenio, 2014), 232.

¹²⁹² Sobre els pressupostos de la Taula de Canvi, vegeu Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», especialment 275, Taula 3.

cabeçatge— (vegeu l'apartat 4.1.2.1).¹²⁹³ Com era habitual, seguidament es féu una crida pels carrers de la ciutat anunciant que tothom que volgués veure *fermar lo sindicat a l'honorable clavari de la ciutat de Barcelona per vendre censals* havia de dirigir-se a la plaça situada davant del palau reial.¹²⁹⁴

L'objectiu principal d'aquestes noves vendes era obtenir diners ràpidament per tal d'ingresar líquid a la Taula de Canvi i així evitar que es quedés en descobert. De ben segur fou la voluntat d'accelerar el procés d'obtenció de crèdit el que motivà la decisió d'aprovar una ordinació el 30 de juliol segons la qual *qualsevol censals de la ciutat, axí preus com pensions, no puixen per alguns, directament o indirecte, ésser emparats o empaxats en alguna manera*.¹²⁹⁵ D'aquesta forma es protegien contra qualsevol confiscació els títols emesos pel municipi, fent-los així força més atractius a ulls dels compradors potencials. A més a més, una setmana després el Trentenari i la Setzena escollien una comissió que s'encarregaria de rebre l'or i la plata, tant en massa com treballat, que els ciutadans de Barcelona que *fossin convidats, e encara pregats*, a fer-ho duguessin a la seca per tal de convertir-lo en moneda, que seria immediatament ingressada a la Taula de Canvi. A canvi, o obtindrien el preu del metall en forma de dipòsit al banc, o se'ls crearia un censal, o bé, quan fos possible, se'ls hi tornaria de la mateixa forma en què fou entregat.¹²⁹⁶ Tot i això, al cap de només mig mes els administradors del banc municipal van reclamar als consellers que, vista la situació, calia que les noves pensions fossin assignades a *tot lo residuu dels drets novament imposats, ultra la assignació ja feta de les IIIIM lliures*.¹²⁹⁷ És a dir, si tenim en compte que amb les modificacions en les imposicions decretades el 17 de juliol s'esperaven obtenir 162.400 s.b. més cada any, dels quals 80.000 s.b. estaven destinats a tornar el

¹²⁹³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 5r-6r, 26-VII-1462; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 414. Les emissions de deute de la Diputació del General començaren abans. El 12 de juliol de 1462 el Trentenari i la Setzena aprovaren una proposta d'acord de la Diputació segons la qual dita institució prendria a censal fins a 2.000.000 s.b. per subvenir a les necessitats de la guerra. Quatre dies més tard, el govern barceloní escollí una comissió perquè es dirigís als diputats i al seu consell i els digués que els contractes resultants de la venda de dits censals es repartissin entre els notaris de Barcelona, ja que es rumorejava que només se n'encarregarien quatre o cinc, cosa que anava en contra de les ordinacions de l'ofici. Els diputats ho acceptaren. Encara el dia 26 de juliol el Consell de Cent acordà que les vendes serien aprovades en el primer acte de les primeres Corts que se celebressin, ja fossin generals o del Principat (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 149r-149v, 12-VII-1462, i f. 152v, 16-VII-1462; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 5v-6r, 26-VII-1462).

¹²⁹⁴ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 8, f. 186v, s.d.; Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*, IV: doc. 1333. Als altres dos clavaris que exerciren dit càrrec durant el període anterior a 1468 se'ls atorgà la facultat de vendre censals poc després de la seva elecció (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 94r-94v, 1-II-1464; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 78v, 12-III-1466).

¹²⁹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 7v, 30-VII-1462.

¹²⁹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 11v-12r, 4-VIII-1462.

¹²⁹⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 19r-20r, 16-VIII-1462.

préstec fet per la Taula, en restaven 82.400 per *pagar les pensions dels censals que lo síndich de la ciutat ha venuts e vendrà per ops de la dita Taula e per tenir opulent aquella, e en les despeses fetes e fahedores per causa de l'exèrcit de la Bandera de Barchelona*. El govern municipal reaccionava així de la forma habitual en un moment de necessitat crítica de diners i segons establien les ordinacions del banc: una part s'obtenia d'un préstec fet per la Taula i l'altra amb l'emissió de censals morts, l'amortització dels quals i el pagament de les corresponents pensions s'asseguraven incrementant la pressió fiscal.

El clavari, Jeroni Sala, va complir la seva comesa amb celeritat. Entre finals de juliol i de setembre es documenta la venda de com a mínim 25 nous censals, tot i que és possible que en realitat en fossin fins a 178.¹²⁹⁸ Malgrat la manca de dades, sembla que tots ells tenien una taxa del 5%. Aquest tipus suposava un important canvi respecte a la situació en què es trobava el deute abans de la guerra, quan, com hem vist, tenia un interès mitjà força inferior, del 3,72%. Així doncs, l'augment de la taxa d'aquestes primeres emissions ja en denota el caràcter d'excepcionalitat i urgència. Malgrat tot, un tipus del 5% seguia sent relativament baix, cosa que beneficiava la hisenda barcelonina.¹²⁹⁹

No obstant la parcialitat manifesta de les dades de què disposem, podem documentar per a tot el segon semestre de 1462 –juliol 1462-gener 1463– la venda de com a mínim 193 censals, xifra que, si afegim aquells estimats, pot ascendir fins als 242. Tenint en compte que de la majoria només disposem de la quantitat que la ciutat havia de pagar en concepte de pensió, si en calculem el preu en base a un taxa del 5% tindrien un valor total de 1.380.281 s. 8 d.b., obligant la ciutat a satisfer anualment uns interessos de

¹²⁹⁸ Com s'ha dit anteriorment, hi ha un elevat nombre de títols de crèdit dels quals es desconeix la data exacta d'emissió, però sí la del pagament de la pensió. Si als 25 censals mencionats s'hi afegeixen els 153 venuts en algun moment de 1462 i que es cobraven entre juliol i setembre –i que per tant és possible que es venguessin durant dits mesos–, la xifra ascendeix fins als 178 censals esmentats.

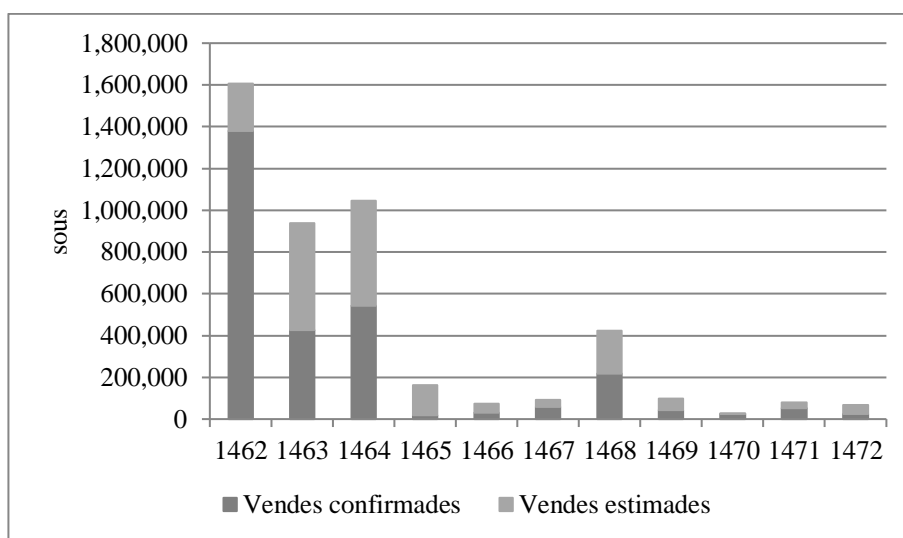
¹²⁹⁹ En canvi, el General va veure's forçat a aprovar l'octubre de 1462 la venda de censals a un 6,25%, ja que tenia problemes per aconseguir col·locar el que restava dels mencionats 2.000.000 s.b., probablement per culpa de les emissions municipals d'entre juliol i setembre. A més a més, s'aprovà la venda de 2.000.000 s.b. més. Un mes i mig després, a principis de desembre, la Diputació decidí acceptar l'oferta de compra d'un censal al 6,25% per part de tres mercaders barcelonins –Bernat Junyent, Francí Ferrer i Bernat Pongsem–, malgrat que fou presentada abans de decidir que els títols de crèdit podien ser venuts a un interès superior al 5% (Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón.*, vol. XXIII (Barcelona, 1862), 147, 180-81; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 72r-72v, 5-XII-1462). Dies abans els diputats demanaren als consellers que s'escollís una comissió perquè se sumés a una de pròpia, encarregada de buscar “persones de la present ciutat que tenien diners e argent” per vendre'ls censals del General, de tal manera que “los dits affers prenguessen aquella fi desijada e perquè aquesta ciutats tostemp és anada unida ab la dita Deputació” (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 35r-35v, 9-X-1462).

69.014 s. 1 d.b. Comptabilitzats els censals estimats, serien 1.609.356 s. 8 d.b. i 80.467 s. 10 d.b., respectivament, xifra que s'aproxima molt als 82.400 s.b. previstos.

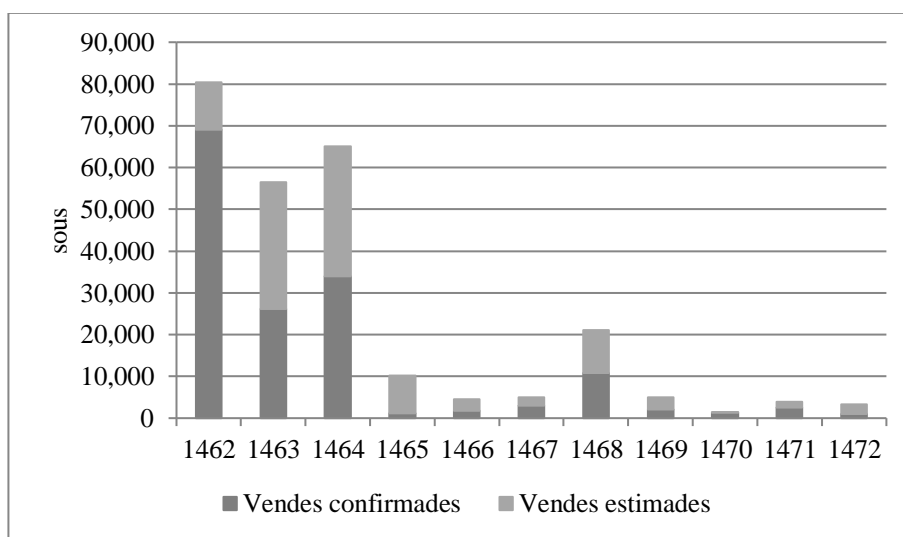
Taula 62. Censals venuts en 1462

	Núm. de títols	Pensions	Capital	%
Censals confirmats	193	69.014 s. 1 d.b.	1.380.281 s. 8 d.b.	5
Censals estimats	48	11.333 s. 9 d.b.	226.675 s.b.	5
TOTAL	241	80.347 s. 10 d.b.	1.606.956 s. 8 d.b.	5

Gràfic 16. Capital dels censals emesos pel clavari de Barcelona (1462-1472)

Gràfic 17. Pensions dels censals emesos pel clavari de Barcelona (1462-1472)

La distinció entre els títols de deute segurs i els estimats aplicada en les emissions de 1462 s'emprarà al llarg de tot aquest apartat, tal com s'observa al Gràfic 16 i al Gràfic 17. En aquests es presenten les dades corresponents a les vendes de censals de tota la guerra, que seguidament veurem amb més detall.

Les vendes de 1463-1467

El municipi no va poder mantenir durant gaire temps un tipus d'interès tan baix. Tot i que els censals venuts pel clavari de la ciutat el gener de 1463 encara ho van ser al 5%, a partir del març la immensa majoria ja s'emeteren al 6,25%.¹³⁰⁰ Se seguien així les directrius marcades pel Consell a principis de febrer, quan es decidí que *per tenir la dita Taula oppulent de peccúnias, axí per les necessitats ocorrents al Principat de Catalunya com a la present ciutat, era stat pensat fossen venuts a major for los censals, a ffi que-s trobassen més peccúnias*.¹³⁰¹ Malgrat que les condicions esdevingueren més favorables per als creditors potencials, no sembla que les vendes de censals de 1463 adquirissin magnituds tan destacables com les dels darrers mesos de l'any anterior. Sabem del cert que el municipi aconseguí vendre un mínim de 78 títols de deute, si bé és possible que se'n puguin sumar fins a 95 més, arribant així als 173. El capital de dits 78 censals seria de 427.758 s. 8 d.b., que suposarien el pagament anual de 26.091 s. 9 d.b. en concepte de pensions. Si prenem ara com a base la venda dels possibles 173 censals, el capital ingressat pel municipi seria de més del doble, 937.526 s. 8 d.b., i els interessos ascendirien fins als 56.471 s. 3 d.b.

Resulta evident amb quines dificultats havien començat a topar-se els dirigents barcelonins a partir de 1463: la impossibilitat de trobar compradors disposats a adquirir títols a un interès que, en la conjuntura del moment, els devia semblar massa baix. No en va, qui els podia garantir que si el conflicte s'allargava la hisenda barcelonina seguiria sent capaç de satisfer puntualment el que devia als seus creditors? Aparentment durant els anys següents aquesta percepció persistí, ja que l'interès del 6,25% es

¹³⁰⁰ Així doncs, s'igualava l'interès que el General havia fixat per a les seves emissions només uns mesos abans.

¹³⁰¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 118r-118v, 8-II-1463. Sobrequés ja documenta aquest increment d'interès, si bé sembla associar-lo només a aquells censals venuts per la ciutat en nom de la Diputació i el Consell del Principat (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 438). Tanmateix, el text de la deliberació del Consell de Trenta-dos i de la Setzena aparentment deixa clara la seva voluntat que això s'apliqués a totes les vendes, tant les pròpies com les alienes: "lo dit concell del·liberà e conclós que los censals venedors, axí a ops e necessitats del Principat de Catalunya com a ops e necessitats de la dita ciutat, e tenir oppulent de peccúnias la Taula de aquella, sien venuts a for o rehó de XVI mil per mil".

mantingué en la immensa majoria de vendes d'entre 1463 i 1466 i encara en algunes de 1467, quan se'n tornà a emetre algun al 5%.

Taula 63. Censals venuts entre 1463 i 1467

	Núm. de títols	Pensions	Capital	%
1463				
Censals confirmats	78	26.091 s. 9 d.b.	427.758 s. 8 d.b.	6,10
Censals estimats	85	30.379 s. 6 d.b.	509.768 s.b.	5,96
TOTAL	173	56.471 s. 3 d.b.	937.526 s. 8 d.b.	6,02
1464				
Censals confirmats	136	33.689 s.b.	542.150 s. 6 d.b.	6,25
Censals estimats	88	31.189 s. 9 d.b.	504.517 s. 8 d.b.	6,18
TOTAL	224	64.878 s. 9 d.b.	1.046.668 s. 2 d.b.	6,21
1465				
Censals confirmats	11	1.200 s. 7 d.b.	19.210 s.b.	6,25
Censals estimats	41	8.995 s. 7 d.b.	143.929 s. 4 d.b.	6,25
TOTAL	52	10.196 s. 2 d.b.	163.139 s. 4 d.b.	6,25
1466				
Censals confirmats	8	1.772 s. 11 d.b.	29.700 s.b.	5,99
Censals estimats	8	2.815 s. 8 d.b.	45.050 s. 8 d.b.	6,25
TOTAL	16	4.588 s. 7 d.b.	74.750 s. 8 d.b.	6,14
1467				
Censals confirmats	8	2.938 s. 8 d.b.	57.774 s. 3 d.b.	5,09
Censals estimats	9	2.001 s.b.	32.896 s.b.	5,78
TOTAL	17	4.839 s. 8 d.b.	90.670 s. 3 d.b.	5,34

Ara bé, tot sembla indicar que el manteniment d'uns tipus inusualment alts no fou suficient per convèncer un públic cada cop més reticent a adquirir deute barceloní. Segons s'observa al Gràfic 16, les vendes de censals de 1462 mai van ser igualades, i de fet a partir de 1464 van caure en picat. En repassar les emissions del període 1464-1467 s'observa clarament aquesta progressió. En 1464 es van vendre un mínim de 136 títols de deute per un valor de 542.150 s. 6 d.b., que suposaven el pagament de 33.689 s.b. en concepte d'interessos. És possible, però, que en realitat se'n venguessin vora el doble, 224, per un preu que pogué arribar als 1.004.668 s. 2 d.b. i a canvi d'una despesa anual de 64.878 s. 9 d.b. en pensions. Per contra, no hi ha dubte que en 1465 les vendes de deute van patir una davallada important. Únicament es pot confirmar la venda d'11 censals, si bé podria ser que en fossin fins a 52. En el primer supòsit, això implicaria l'ingrés de 19.210 s.b. a les arques municipals i el pagament de 1.200 s. 7 d.b. cada any. En el segon, ens trobaríem davant d'un total de 163.139 s. 4 d.b. de capital per 10.196 s. 2 d.b. de pensions. Aquestes quantitats són força similars a les que trobem per als dos anys següents. Així doncs, en 1466 pot ser que es venguessin només de 6 a 16 censals per un valor d'entre 29.700 s. i 74.750 s. 8 d.b., que suposaven la satisfacció

d'uns interessos anuals que oscil·larien dels 1.772 s. 11 d.b. als 4.588 s. 7 d.b. Finalment, l'any 1467 els creditors del municipi adquiriren de 8 a 17 títols per un preu d'entre 57.774 s. 3 d.b. i 90.670 s. 3 d.b. Dites vendes suposaren a la tresoreria de la ciutat un augment d'entre 2.938 s. 8 d.b. i 4.839 s. 8 d.b. en concepte de pensions de censal.¹³⁰²

Enmig de tots aquests censals trobem els coneguts com de la subvenció de la Taula de Canvi. Es tracta d'uns títols de crèdit força misteriosos, perquè el pagament de les rendes no apareix detallat als llibres de clavaria, sinó agrupat en grans dates, incloses a les seccions de pagaments de pensions i destinades als *creadors censalistes de la sotvençió de la Taula del Cambi de la dita ciutat*.¹³⁰³ Malgrat això, sembla que es van vendre a partir de 1464, ja que els primers pagaments de pensions es documenten durant el semestre febrer-juliol de 1465, i que encara en 1496 se n'emetien de nous.¹³⁰⁴ Ignorem el motiu pel qual reberen un tracte diferent a la resta de deute municipal ordinari. En tot cas, tenint en compte que el pagament dels interessos generats per aquests crèdits formava part de la despesa de la clavaria comuna, s'han comptabilitzat juntament amb la resta de títols tractats en aquest apartat.

Hom podria pensar que això reflecteix més una manca d'emissions per part del consistori que no pas un col·lapse del mercat creditici, però diverses notícies dels anys anteriors a la suspensió de pagaments de la Taula decretada en 1468 decanten la balança cap a aquesta segona possibilitat. Els laments davant la impossibilitat de trobar compradors per part de les institucions catalanes, als quals s'afegiren els de la manca de moneda, es convertiren en una lletania habitual durant la guerra. Tal com s'ha anat veient en tractar l'actuació conjunta de la Diputació i el Consell barceloní, al llarg de dit període ambdós hagueren d'idear diversos sistemes per obtenir –o intentar recuperar– la confiança dels creditors potencials en un mercat desarticulat. Les garanties ofertes mai resultaven suficients per convèncer un públic cada cop més reticent a invertir els seus estalvis en una empresa el futur de la qual es percebia ben negre.

¹³⁰² Fins i tot les xifres més baixes contrasten amb les d'altres viles catalanes durant aquest mateix període, com ara Cervera, que no aconseguí vendre cap censal entre 1431 i 1495 (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 1100-1101).

¹³⁰³ Vegeu per exemple *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 112v, 28-I-1471.

¹³⁰⁴ Algunes d'aquestes vendes apareixen als capbreus de censals municipals iniciats al segle XVI, on es distingeixen els censals “de la subvenció” de la resta. Les dades reunides per Jordi Morelló relatives a l'hospital de la Santa Creu, gran comprador d'aquests censals, mostren que dita institució n'adquirí dotze entre 1470 i 1489 (vegeu per exemple *AHCB*, 1C.XV, Censals, 222, f. 261r-261v; Morelló Baget, «Finanzas hospitalarias y deuda pública: los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500», 250, Taula 1.2).

Recordem a més a més que durant els primers anys de la guerra Barcelona no només es va fer càrrec dels seus propis censals, sinó que a partir de cert moment també ho féu dels de la Diputació, com veurem amb més detall tot seguit. Així, durant el període inicial del conflicte l'endeutament gestionat per la capital creixia exponencialment mes a mes. Aparentment tota aquesta activitat generà nova documentació, necessària per controlar-la adequadament. N'és un exemple la redacció d'un capbreu dels censals venuts per subvencionar el banc municipal, pel qual el notari Bernat Bestat, regidor del manual de la Taula, rebé 260 s.b. el juny de 1465.¹³⁰⁵

Val a dir també que no tots els censals emesos durant aquells anys tingueren com a objectiu principal l'obtenció de capital, sinó que alguns s'empraren com a mitjà de pagament a canvi de serveis prestats al municipi o de material. Una bona prova d'aquesta casuística la trobem l'any 1466. A l'abril, el Trentenari derivà al Consell de Cent la possibilitat d'adquirir del ferrer Antoni Maians una bombardarda amb dos mascles a canvi de 4.000 s.b.¹³⁰⁶ Segons sembla, prèviament s'havia negociat amb ell la possibilitat de pagar dit preu en forma d'un censal a un interès del 6,25%, cosa que Maians havia acceptat.¹³⁰⁷ La situació també es podia donar a la inversa. El mateix 1466 l'assemblea aprovà la venda feta pels administradors de la Taula de Canvi a l'almoïna de la seu barcelonina d'una quantitat no determinada de bescuit i farina, per la qual es deixarien de pagar certes pensions de censal que la institució assistencial tenia sobre la ciutat.¹³⁰⁸

El deute extraordinari

Al llarg de l'apartat dedicat a l'impost indirecte s'han fet diverses mencions a unes emissions de deute particulars, que funcionaren completament al marge de la clàvia ordinària i s'assignaren a ingressos especials i no necessàriament municipals. Per

¹³⁰⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 25v-26r, 25-VI-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clàvia, 77, f. 112v, 27-VI-1465.

¹³⁰⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 81v, 24-IV-1466. Vegeu l'apartat 5.2.2.

¹³⁰⁷ La gestió de la compra s'allargà força, i no fou fins el novembre de dit any que s'aprovà definitivament, tot i que sembla que finalment no es concedí cap censal a Maians (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 82v-83r, 25-IV-1466, f. 84r-85v, 6-V-1466, i f. 142v, 5-XI-1466). La Diputació també emprà aquest sistema en repetides ocasions. En trobem un exemple el gener de 1470, quan s'aprovà que els 1.877 s. 1 d.b. deguts a una companyia d'alemanys es paguessin mitjançant un censal sobre el General. És possible que dita companyia no fos conscient dels riscos evidents que suposava aquest pacte. En tenim encara un segon exemple el juliol de 1470, quan els diputats proposaren pagar les feines dutes a terme per Rodrigo Vidal, protonotari del rei, en temps de Joan de Beaumont, Pere de Portugal i Joan de Lorena amb un censal de 4.000 s.b. a un interès del 5% (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 17r-19r, 3-I-1470, i f. 55r-56v, 6-VII-1470).

¹³⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 131r-132v, 15-IX-1466.

aquesta raó s'anotaren en comptes apart, independents de la tresoreria principal, mantenint a més a més unes característiques pròpies sobretot pel que fa a les taxes d'interès i als terminis de redempció. En aquesta secció, doncs, s'explicaran amb més deteniment aquestes emissions de deute, documentades gràcies als registres de *Deliberacions* i a la preservació dels ja mencionats compte del dret de la bolla i dels capbreus dels censals "extraordinaris" venuts entre 1467 i 1483.¹³⁰⁹ De moment, però, tractarem únicament les que tingueren lloc durant els anys de la guerra civil, paral·lelament a les emissions municipals suara presentades,

Les primeres d'aquestes "altres" rendes assumides pel clavari barceloní van ser les venudes en nom de la Diputació, tot obligant-hi el dret de la bolla recaptat originalment per aquella (vegeu l'apartat 4.1.2.1). Gràcies a les actes de reunions municipals, sabem que l'any 1463 es pactaren dues emissions de deute consignades a dit impost, de 800.000 s.b. i 40.000 s.b. Fetes a un for del 6,25%, suposaven una despesa anual de 52.500 s.b. en concepte d'interessos.¹³¹⁰ Com ja s'ha mencionat, malauradament només conservem un compte de la gestió del tresorer relativa al dret de la cera, corresponent als anys 1466-1467. En aquest no s'hi inclouen les primeres vendes de censals fetes en el marc d'aquesta operació conjunta, però sí el pagament de totes les pensions vigents en aquell moment. Si a aquestes se'ls adjudica un interès del 6,25%, podem calcular una emissió anterior a 1466 de 801.148 s.b., que es repartiren en la gens menyspreable xifra de 130 censals (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 145). Sembla, doncs, que part de les rendes venudes l'any 1463 ja s'havien lluit. Com veurem en parlar de les remissions, en 1466 el clavari tornà el capital d'un títol de deute, mentre que en 1467-1468 se'n veneren dos més, per 6.066 s. 7 d.b., i se'n lluí encara un altre. La suma del capital de les rendes de 1467 amb les anteriors ens donaria un total teòric de 807.214 s. 7 d.b.

La segona emissió documentada és la de la tardor de 1467, que tenia per objectiu l'obtenció de 60.000 s.b. per sufragar l'entrada al Principat del comte d'Armanyac (vegeu l'apartat 5.3.2.3, i Apèndix 2. Taules, Taula 137). En total es vengueren 15 censals, de nou a un interès del 6,25%, si bé aquesta vegada consignats al producte obtingut mitjançant els augments de 6 d.b. per lliura sobre el dret de les joies i el de la canemasseria, i d'1 d.b. sobre el de les entrades i sortides, decretats pels diputats del

¹³⁰⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 169, 1466-1467; *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 2r-52r, 1467-1483.

¹³¹⁰ Tot i no conservar-se una relació completa d'aquests nous censals, sí que en coneixem els detalls de sis, venuts entre març i setembre de 1463 per 16.800 s.b. (*AHPB*, Bartomeu Costa (major), Manual, 175/16, 1462-1463, f. 37r, 26-III-1463, f. 49v, 6-V-1464, f. 60r, 1-VI-1463, f. 65r, 21-VI-1463, f. 69r-69v, 11-VII-1463, i f. 82v, 17-IX-1463)

General i assignats a la ciutat. Això suposava el pagament anual de pensions per un valor de 3.750 s.b. Tal com veurem en analitzar les despeses municipals, la majoria d'aquests censals tingueren una vida molt curta.

Abans de prosseguir amb l'anàlisi dels censals venuts durant la segona meitat de la guerra, voldria fer una breu recapitulació tot destacant algunes de les principals característiques del deute emès al llarg del període 1462-1467. En primer lloc, convé destacar que, pel que fa al deute ordinari, les emissions de dits anys comportaren uns ingressos de 3.902.211 s. 10 d.b., que implicaven el pagament anual de 220.328 s. 6 d.b. en concepte de pensions. Si a aquestes xifres hi afegim les corresponents al deute anterior a l'esclat del conflicte, obtenim un total de 5.648.300 s. 5 d.b., que suposava uns interessos de fins a 285.211 s. 10 d.b. En només sis anys, Barcelona havia triplicat el seu nivell d'endeutament. Les quantitats esdevenen encara més espectaculars en incloure els aquí denominats censals extraordinaris: a la fi de 1467, la capital devia als seus creditors 6.553.300 s. 5 d.b. o el que és el mateix, 3,75 vegades més que en 1461. Això suposava una despesa anual de 341.461 s. 10 d.b. en pensions.

Si ens fixem ara de forma particular en els censals venuts entre 1462-1467, trobem que el més elevat fou el que adquiriren el novembre de 1463 els mercaders Pere i Nicolau Viastrosa, sobre els quals es parlarà més detalladament en l'apartat dedicat als compradors de rendes, per 30.000 s.b.¹³¹¹ Gràcies a aquesta elevada inversió, feta a un interès del 6,25%, cada any havien de rebre del clavari 1.875 s.b. A l'altre extrem trobem tres títols de deute que comparteixen la característica de ser els més baixos de tots els emesos durant els primers anys de la guerra. Es tracta dels que compraren Pere Rovira i Francesc Girona, ambdós mercaders, l'any 1464, i del que pertanyia a la marmessoria del canonge gironí Baltasar de Segurioles, del 1467.¹³¹² En tots tres casos el capital fou de 400 s.b., si bé els de 1464 s'emeteren al 6,25% i, per tant, reportaven dues pensions de 25 s.b. anuals cadascun, mentre que el de 1467 ho fou al 5%, de manera que l'anualitat era inferior, d'únicament 20 s.b.

¹³¹¹ *AHPB*, Antoni Vilanova, Manual, 165/41, f. 54v-55r, 2-XI-1463.

¹³¹² *AHPB*, Antoni Vilanova, Manual, 165/42, f. 54r-54v, 3-XI-1464, i f. 66v, 22-XII-1464; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 103r, 6-V-1467. S'indica que la pensió de la marmessoria es destinaria al monestir de Sant Jeroni de la Murtra. Segurioles morí entre 1464 i 1467, quan exercia d'òidor de comptes de la Diputació (Boscà, *Memorial històric*, 136).

Finalment, resta allunyar un cop més la vista per tal de fer un càlcul de les medianes i mitjanes dels censals venuts de 1462 a 1467 i observar així si experimentaren algun canvi substancial o, pel contrari, es mantingueren estables al llarg dels anys.

Taula 64. Mitjanes i medianes dels censals venuts entre 1462 i 1467¹³¹³

Any	Mitjana	Mediana
1462	6.695 s.b.	5.338 s.b.
1463	5.419 s.b.	4.000 s.b.
1464	4.672 s.b.	3.200 s.b.
1465	3.137 s.b.	2.400 s.b.
1466	4.983 s.b.	4.000 s.b.
1467	5.333 s.b.	4.000 s.b.

Tal com es mostra a la Taula 64, el valor dels títols de deute emesos pel municipi barceloní durant els primers anys de la guerra caigué progressivament.¹³¹⁴ Sembla que, després d'un considerable esforç inicial per part dels creditors, que emmirallà el dut a terme per la pròpia tresoreria de la ciutat, els possibles compradors acusaven un cert desgast econòmic, fet que es traduí en la venda de rendes de valor cada cop més baix. Les diferències més o menys marcades entre les mitjanes i medianes de tots els anys s'expliquen bàsicament per la presència de censals el capital dels quals s'allunya força del de la majoria.

4.2.1.4. Les emissions de 1468-1472

El deute ordinari

Malgrat les importants emissions dels primers anys de la guerra, ja hem vist que el nombre de censals venuts pel municipi va disminuir dràsticament a partir de 1465, probablement com a resultat d'un cert bloqueig experimentat pel mercat del crèdit. De fet, no tornem a trobar una emissió considerable fins a 1468, i resulta evident que es tracta d'una conseqüència directa de la suspensió de pagaments decretada per la Taula de Canvi a principis d'aquell any. Tot i la gravetat d'aquest fet, poca gent se'n devia sorprendre: ja des del principi del conflicte es reiteraven els missatges dient que calia prendre mesures per tal d'augmentar la liquiditat del banc, remarcant que de la

¹³¹³ En no comptar amb les dades corresponents a la majoria de les vendes de censals extraordinaris de 1463, tant aquests com els de 1467 s'han obviat en fer aquesta taula, de manera que els càlculs s'han dut a terme només tenint en compte els títols de deute ordinari.

¹³¹⁴ Donades les poques vendes enregistrades en 1466 i 1467, les mitjanes i medianes corresponents a dits anys són força distorsionades i poc representatives de la tendència seguida per les vendes de deute durant la guerra civil.

conservació de la institució en depenia el futur de la ciutat (vegeu l'apartat 4.2.2.1). Malauradament, cap de les iniciatives empreses va aconseguir evitar el que estava cridat a convertir-se en un esdeveniment de gran importància històrica: la primera suspensió de pagaments de la Taula de Canvi de Barcelona.

El privilegi de la Taula atorgat a principis de febrer de 1468 per Joan de Lorena, així com les posteriors ordinacions del Consell barceloní, van ser molt rellevants per als censalistes de la ciutat. No en va, es prohibiren els préstecs del banc al municipi, i, davant la impossibilitat de pagar els interessos del deute, es va haver d'ordenar la reducció de tots els títols venuts fins llavors a un tipus del 6,25% o del 5,5% a un 5%, disminució que es faria automàticament a partir del dia 26 de febrer del mateix 1468. D'aquesta forma, aquells que es neguessin a acceptar-la i, per tant, preferissin que se'ls redimís el censal, havien de presentar-se a l'escrivania de la Casa del Consell per notificar-ho. Totes les pensions afectades per aquestes disposicions que s'havien de cobrar a partir de finals de febrer de 1468 ja es van satisfer amb una reducció proporcional al temps que havia passat des de l'entrada en vigor de la polèmica mesura. Així doncs, les pensions ja completament reduïdes no van començar a ser efectives fins a 1469, passat un any des de la suspensió de pagaments.

Ara bé, tot i que aquesta disposició afectava de forma molt directa els creditors que fins febrer de 1468 havien adquirit deute barceloní, no tingué cap efecte sobre les futures vendes més enllà de no admetre'n cap a un interès superior al 5%. A més a més, hi hagué una altra directriu adoptada pel Consell de cara al redreç de la Taula que esdevé essencial per entendre les emissions posteriors a la suspensió de pagaments. Es tracta de la mesura segons la qual tots els dipòsits bloquejats per la Taula, bé de particulars, bé d'institucions –exceptuant la Diputació del General de Catalunya i l'hospital de la Santa Creu–, es convertiren en censals, ja fos pel valor total o parcial de la quantitat deguda.¹³¹⁵ Sabent això, és molt probable que part de les vendes de censals documentades tant el mateix 1468 com potser també durant els anys posteriors siguin una conseqüència directa d'aquesta decisió. En tot cas, davant la impossibilitat de distingir amb certesa quins dels nous títols de deute corresponen a emissions municipals i quins a reconversions de dipòsits de la Taula, s'ha optat per comptabilitzar-los

¹³¹⁵ De fet, els dipositaris tenien dues opcions: o bé mantenir els diners al compte antic mentre n'esperaven el retorn *sine die*, o bé reconvertir el deute en censals, part del compte nou de la Taula.

junts.¹³¹⁶ Així doncs, l'any 1468 es vengueren entre 54 i 103 censals, per un valor d'entre 218.145 s. 4 d.b. i 422.936 s. 7 d.b. Com a conseqüència, a partir de 1469 el municipi hauria de satisfer un total de 10.789 s. 8 d.b. a 21.029 s. 2,75 d.b. en concepte de pensions.

Ja sigui perquè davant l'evidència de la vulnerabilitat de la Taula, i amb ella del municipi, els barcelonins van sentir-se empesos a contribuir en la causa adquirint títols, ja sigui perquè un gran nombre d'ells havia fet dipòsits al banc que esdevingueren irrecuperables, el cas és que en 1468 es vengueren molts més censals que no pas en els tres anys anteriors. De fet, i malgrat que és ben possible que es tracti d'una simple coincidència, no deixa de ser significatiu que fos precisament el 18 de febrer de 1468, dia en què el Consell de Cent aprovà les noves ordinacions de la Taula de Canvi, quan dita assemblea concedí al clavari, Andreu Amat, escollit com a tal el 27 de gener anterior, la potestat de vendre censals.¹³¹⁷ Els biennis següents aquesta prerrogativa es donà durant les setmanes immediatament posteriors a la designació dels tresorers.¹³¹⁸

Si seguim avançant en el temps observem que la revifalla de 1468 no es mantingué gaire. L'any 1469 es van vendre –o reconvertir– un total d'entre 11 i 30 censals, el valor dels quals aniria dels 42.974 s. 7 d.b. als 99.417 s. 1 d.b. Per ells el municipi hauria de pagar anualment entre 2.149 s. 1 d.b. i 4.971 s. 2,5 d.b. L'any 1470 ens trobem amb xifres encara més baixes: de 7 a 9 censals de 24.736 s. 8 d.b. a 27.836 s. 8 d.b., amb pensions que oscil·larien entre els 1.236 s. 10 d.b. i els 1.391 s. 10 d.b. Per a 1471 les quantitats són lleugerament més elevades: la venda d'entre 6 i 17 títols de deute per un capital que es mouria entre els 52.538 s. 5 d.b. i els 81.291 s. 9 d.b. Això suposaria un augment de les pensions anuals des de 2.531 s. 6 d.b. fins a 3.969 s. 2 d.b. Per últim, de 1472, el darrer any de la guerra, és del que coneixem menys emissions. Tenint en compte els problemes que travessà la ciutat durant els mesos finals del conflicte, aquest fet no resulta gens sorprenent. Del cert només sabem de la venda de 2 censals, si bé és

¹³¹⁶ Malgrat tot, la constatació de la venda de diversos censals l'any 1468 la pensió i capital dels quals no era una xifra gaire "rodona", com era habitual, fa sospitar que es tractaven de reconversions de quantitats dipositades a la Taula. N'és un bon exemple la renda de 328 s. 9 d.b. venuda el 23 de maig de dit any al mercader Joan Sapila a canvi de 6.576 s. 2 d.b., segurament un dipòsit que tenia al banc des d'abans de la suspensió de pagaments.

¹³¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 87r-87v, 27-I-1468, i f. 99v, 18-II-1468.

¹³¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 21v-23r, 25-I-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 150r, 8-II-1470; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 16r, 20-II-1472. Llavors quedava ben lluny el juliol de 1462, quan, com hem vist, aquesta decisió es prengué un cop passat mig any de la presa de possessió del clavari.

possible que en poguessin ser fins a 11. El capital fou d'entre 24.686 s. 3 d.b. i 68.806 s. 3 d.b., mentre que les pensions es limitaren a una forquilla d'entre 1.027 s.b. i 3.233 s.b.

Taula 65. Censals venuts entre 1468 i 1472

	Núm. de títols	Pensions	Capital	%
1468				
Censals confirmats	54	10.789 s. 8 d.b.	218.145 s. 4 d.b.	4,95
Censals estimats	49	10.239 s. 6,75 d.b.	204.791 s. 3 d.b.	5
TOTAL	103	21.029 s. 2,75 d.b.	422.936 s. 7 d.b.	4,97
1469				
Censals confirmats	11	2.149 s. 1 d.b.	42.974 s. 7 d.b.	5
Censals estimats	19	2.822 s. 1,5 d.b.	56.442 s. 6 d.b.	5
TOTAL	30	4.971 s. 2,5 d.b.	99.417 s. 1 d.b.	5
1470				
Censals confirmats	7	1.236 s. 10 d.b.	24.736 s. 8 d.b.	5
Censals estimats	2	155 s.b.	3.100 s.b.	5
TOTAL	9	1.391 s. 10 d.b.	27.836 s. 8 d.b.	5
1471				
Censals confirmats	6	2.531 s. 6 d.b.	52.538 s. 5 d.b.	4,82
Censals estimats	11	1.437 s. 8 d.b.	28.753 s. 4 d.b.	5
TOTAL	17	3.969 s. 2 d.b.	81.291 s. 9 d.b.	4,88
1472				
Censals confirmats	2	1.027 s.b.	24.686 s. 3 d.b.	4,16
Censals estimats	9	2.206 s.b.	44.120 s.b.	5
TOTAL	11	3.233 s.b.	68.806 s. 3 d.b.	4,69

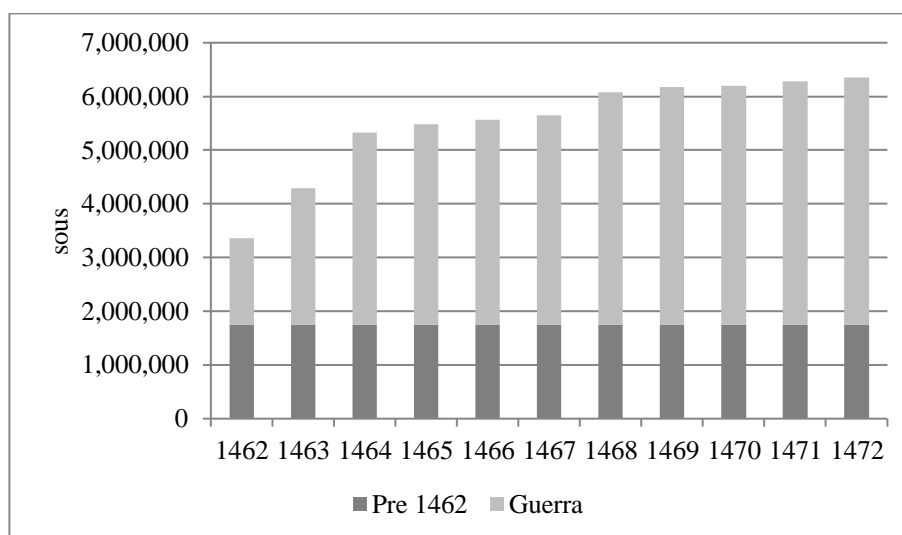
Malgrat les innegables mancances i els dubtes plantejats per aquest estudi, les dades són suficients com per copsar les línies generals seguides per les emissions de deute públic barceloní durant la contesa amb Joan II. Així doncs, és evident que després del repunt de 1468, de ben segur resultat directe dels problemes experimentats per la Taula de Canvi, les vendes de censals consolidaren la tendència decreixent iniciada l'any 1465. Tot sembla indicar que els líders municipals foren incapaços de revertir aquesta situació, potser motivada per una creixent desconfiança dels compradors potencials i la possible saturació del mercat de rendes. En tot cas, la realitat viscuda a partir de l'estiu de 1472, quan el clavari es veié forçat a deixar de pagar puntualment les pensions dels creditors, degué donar el cop de gràcia al ja força debilitat mercat censal barceloní.

El deute extraordinari

Les notícies sobre el deute extraordinari durant els darrers anys de la guerra civil són força escarides. De fet, només tenim constància de l'existència d'un grup de rendes d'origen desconegut: un total de 26 censals venuts entre desembre de 1471 i març de 1472, durant els primers mesos del segon i últim setge de Joan II a la capital catalana

(vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 138). Els compradors les adquiriren a un interès extremadament elevat: del 10%, taxa que sobrepassava el límit màxim habitualment atribuït als censals, que com és sabut era del 7,14%. De nou, aquests títols estaven vinculats als anteriorment esmentats augments aprovats per la Diputació, ja vàlids per als censals venuts l'any 1467, així com als drets per a la fàbrica de naus (vegeu l'apartat 4.1.2.1).¹³¹⁹ Amb aquesta emissió s'obtingueren 34.400 s.b., que obligaven la ciutat a satisfer anualment 3.440 s.b. als seus creditors.

Gràfic 18. Evolució de l'endeutament municipal entre 1462 i 1472

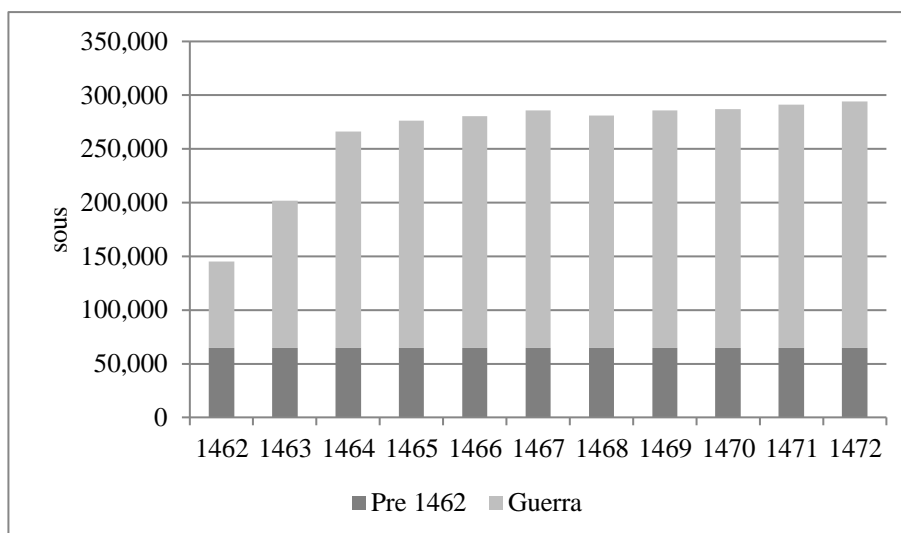

Un cop observades les dinàmiques seguides tant pel deute ordinari com per l'extraordinari durant la guerra, constatem que en signar-se la pau l'octubre de 1472 el primer havia crescut en 4.599.400 s. 1 d.b. Afegits als 1.746.088 s. 8 d.b. que es calcula que el municipi tenia contractats amb els seus creditors abans d'iniciar-se el conflicte, dita xifra ascendeix fins a un total de 6.345.088 s. 9 d.b (vegeu el Gràfic 18). Com es traduïa això en el pagament de pensions? La suma de tots els censals venuts entre 1462 i 1472 suposava al municipi una despesa anual de 229.311 s. 3 d.b. Si hi sumem els 64.883 s. 4 d.b. pagats abans de 1462, ens trobem que finalitzada la guerra civil el clavari havia de satisfer anualment 294.194 s. 7 d.b (vegeu el Gràfic 19). Aquestes quantitats tenen en compte les lluïcions documentades per al període estudiat, motiu pel

¹³¹⁹ Se sobreentèn que es tractava dels drets per a la fàbrica de naus del General i no dels municipals, en principi ja suprimits.

qual difereixen lleugerament de les presentades anteriorment en el Gràfic 16 i el Gràfic 17. Ara bé, no està de més assenyalar que és possible se'n produïssin més, si bé ara per ara es desconeixen.

Gràfic 19. Evolució del pagament de pensions ente 1462 i 1472¹³²⁰

Si s'observen amb més deteniment el Gràfic 18 i el Gràfic 19, hi ha un parell d'aspectes que destaquen força. El primer és que, tal com s'intuïa en repassar les emissions any per any i s'ha constatat en l'apartat anterior, el deute augmentà substancialment durant el període 1462-1464. De fet, si ens fixem en el capital prestat al municipi veiem que es triplicà, mentre que en el cas de les pensions l'increment encara fou més destacat, arribant a multiplicar-se per quatre. L'augment dels tipus, doncs, provocà que la càrrega del deute fos considerablement més feixuga per a la ciutat, cosa que ja resulta del tot evident en analitzar les vendes de 1462. Així doncs, mentre que les rendes adquirides pels creditors de Barcelona al llarg dels primers mesos del conflicte no duplicaren l'endeutament de la capital, els interessos que aquesta hauria de satisfer a partir de 1463 sí que es doblaren.

¹³²⁰ Per tal de fer aquest gràfic i el següent, a partir de 1468 s'han calculat totes les pensions d'aquells censals venuts entre 1463 i 1467 al 6,25% aplicant-los un tipus del 5%. Així mateix, les pensions de 1468 s'han calculat ja totalment rebaixades al 5%, malgrat que en realitat aquell any es pagaren seguint un sistema de transició entre la vella taxa i la nova.

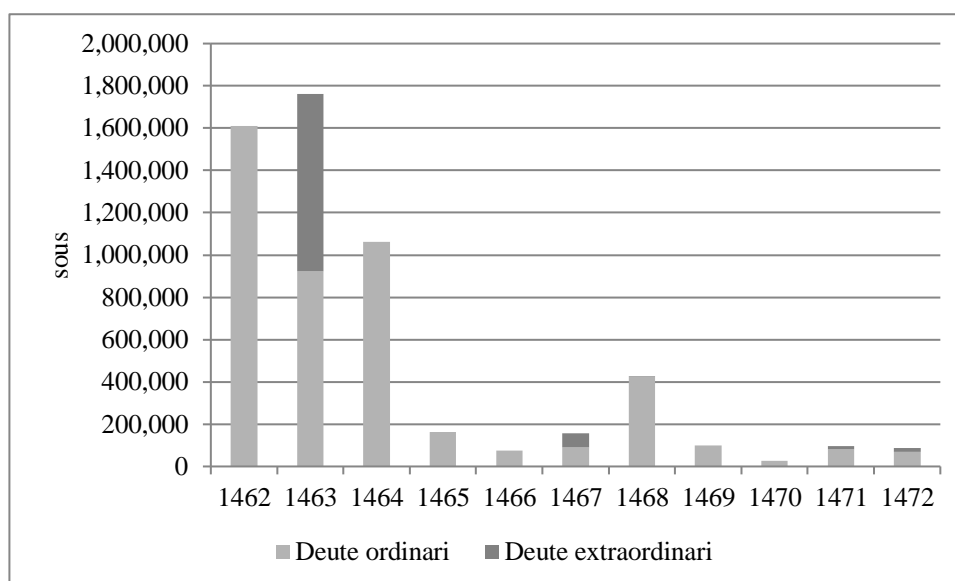
Gràfic 20. Taxa d'interès mitjana del deute municipal entre 1462 i 1472

Els canvis en la taxa d'interès suara esmentats es poden copsar més clarament al Gràfic 20, on se n'assenyala l'evolució des de 1462 i fins a la fi de la guerra. Recordem un cop més que en 1460 el for mitjà del deute barceloní se situava en el 3,72%, de manera que l'augment experimentat durant els onze anys estudiats és més que significatiu. A banda d'això, voldria assenyalar que les conseqüències de les mesures preses arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi també foren evidents. A partir de 1468 el tipus del deute contret pel municipi caigué fins a situar-se al 4,63%, 0,07 punts per sota del que s'havia assolit l'any 1463.

Si a les xifres de les emissions assignades a les imposicions de la ciutat del període de la guerra hi afegim aquelles corresponents al deute "extraordinari", ens podem fer una idea més acurada de la capacitat d'endeutament de la capital catalana, tant en nom propi com d'altri. Entre 1463 i 1472 el clavari del Consell de Barcelona es responsabilitzà de l'emissió d'un mínim de 934.400 s.b. en nom de la Diputació, xifra que s'afegia a aquells censals de titularitat municipal. Segons pot observar-se al Gràfic 21, l'únic canvi substancial en incloure les dades d'aquest altre endeutament respecte a les anteriorment presentades és el corresponent a l'any 1463, quan el municipi gestionà l'emissió de fins a 1.762.526 s. 8 d.b., xifra que, de fet, arriba a superar les vendes de 1462. Tanmateix, pel que fa a les anualitats posteriors, les emissions de deute extraordinari no alteraren pràcticament gens la imatge proporcionada per les assignades a la clavaría comuna.

Gràfic 21. Suma del capital emès pel municipi entre 1462 i 1472

Tot seguit, veurem un cop més quins foren els censals amb capital més alt i més baix venuts –o dipòsits reconvertits– durant els cinc anys que aquí ens ocupen. Pel que fa al primer, es tracta d'un títol de 22.000 s.b. comprat el desembre de 1471 per Elionor, muller del ciutadà honrat Baltasar de Gualbes.¹³²¹ A un interès del 5%, cada any comportava el pagament d'una pensió de 1.100 s.b. Les rendes més baixes comparteixen capital amb les de 1462-1467, si bé són més nombroses. Pel que fa al deute ordinari, es tracta d'un censal probablement adquirit en 1468 pel monestir de Sant Jeroni de la Murtra, amb una pensió de 20 s.b. per la qual es degueren pagar 400 s.b., a un interès del 5%.¹³²² A més a més, l'any 1471 i el 1472 es vengueren dos censals en nom de la Diputació pel mateix capital a l'escrivà Bernat Soler i al mercader Joan Falcó.¹³²³ Ara bé, en comptar amb un tipus substancialment més elevat, del 10%, la pensió que obtingueren a canvi fou del doble: 40 s.b.

A la Taula 66 es mostren les mitjanes i medianes dels censals venuts –o dipòsits reconvertits– de 1468-1472. Igual que passava amb els darrers anys del període 1462-1467, pel que fa al deute ordinari les dades de l'últim període de la guerra poden resultar enganyoses, donat el baix nombre d'emissions que es dugueren a terme. A més a més, en aquest cas topem amb el problema afegit que no podem diferenciar quins

¹³²¹ *AHCB*, 1C.XV, Censals, 227, f. 233r-233v. Elionor n'era la propietària i Baltasar l'usufructuari.

¹³²² No tenim cap referència de la venda d'aquest censal, únicament del primer pagament de la pensió, que fou l'any 1469. Així doncs, segurament es vengué l'any anterior (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 64v, 18-IX-1469).

¹³²³ *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 12v, 10-XII-1471, i f. 22v, 18-III-1472.

d'aquests títols de deute foren realment venuts pel clavari i quins eren simplement quantitats dipositades a la Taula de Canvi abans de 1468.

Taula 66. Mitjanes i medianes dels censals venuts entre 1468 i 1472

Any	Mitjana	Mediana
Ordinari		
1468	4.106 s.b.	2.610 s.b.
1469	3.313 s.b.	2.050 s.b.
1470	3.092 s.b.	2.620 s.b.
1471	4.781 s.b.	3.040 s.b.
1472	6.255 s.b.	4.000 s.b.
Extraordinari		
1467	4.000 s.b.	2.000 s.b.
1471-72	1.323 s.b.	1.000 s.b.

Això no obstant, és destacable l'augment del valor dels censals que documentem durant els darrers mesos del conflicte civil, realitat que potser respon al fet que els únics creditors que accediren llavors a la compra de censals comptaven amb uns recursos econòmics considerables. Per tant, és possible que en els moments més desesperats de la guerra contra Joan II, quan Barcelona es trobava financerament més exhausta, la "democratització" del mercat del deute que caracteritzà el primer període de les hostilitats quedés ja força lluny. Per contra, el deute extraordinari experimentà el procés invers, amb una caiguda important del valor dels censals venuts en 1471-72 respecte als emesos només quatre anys abans.

4.2.1.5. Les emissions de 1472-1479

Tot i que l'objectiu principal d'aquesta secció era reconstruir els canvis experimentats pel deute municipal arran de l'esclat de la guerra i durant el transcurs d'aquesta, romandria incompleta si no s'oferís cap dada sobre en quin estat es trobava un cop signada la pau l'octubre de 1472. És per això que, malgrat no haver dut a terme un estudi detallat sobre les emissions entre 1473 i 1479, sí que es comentaran certs aspectes que ens permetran formar-nos una idea de la continuïtat o no de les mesures endegades al llarg dels anys anteriors, tant pel que fa al deute municipal com a l'extraordinari.

L'evolució del deute ordinari durant la postguerra

Entrant ja en el període de la postguerra, són més aviat poques les notícies amb què comptem pel que fa a les emissions de deute municipal. Sabem que després d'octubre

de 1472 se seguiren venent els censals de la subvenció de la Taula de Canvi fins com a mínim la dècada de 1490, en bona part degut a que en fou un comprador habitual l'hospital de la Santa Creu.¹³²⁴ Sembla que en tots els casos es mantingué el tipus fixat en 1468, de forma que en cap venda se superà l'interès del 5%, tot i els problemes creixents del clavari per pagar les pensions degudes als creditors.

Aparentment, aquesta afirmació no només és vàlida per als citats títols de la subvenció, dels quals tenim altres exemples més enllà dels adquirits per l'hospital, sinó també per la resta de censals municipals.¹³²⁵ En els capbreus municipals redactats des del s. XVI hi apareixen fins a 16 censals venuts entre 1473 i 1478, aparentment al marge dels que havien de servir per subvenir el banc municipal.¹³²⁶ En tots ells excepte en un, que probablement es tracta d'un error, s'assenyala que la taxa de venda fou del 5%.¹³²⁷

Evidentment, aquestes mencions més aviat esquètiques no ens permeten fer-nos una idea de la magnitud de les emissions de la postguerra, ni de si es tractaren d'un fenomen habitual o no al llarg de dits anys. Això només seria possible mitjançant un estudi curós del fenomen, que sobrepassa els límits d'aquesta tesi. Ara bé, tots els indicis semblen conduir-nos cap a dues suposicions. La primera, que les vendes de censals probablement foren tan reduïdes com durant l'últim període de la guerra. Com veurem amb més detall en parlar de les despeses municipals, els diners destinats a la satisfacció del interessos generats pel deute no augmentaren gaire un cop acabat el conflicte, fet que fa suposar que el clavari no hagué d'encarregar-se de gaires pensions noves. La segona és que tot i els mencionats problemes en el pagament puntual del deute, sembla que la lògica desconfiança creada per aquesta situació no es traduí en un augment dels tipus, sinó que es mantingueren amb tot el seu vigor i força les disposicions aprovades en 1468 arran de la suspensió de pagaments de la Taula, i les taxes d'interès romangueren en tot moment limitades al 5%. En tot cas, ambdós supòsits caldrà afirmar-los o refutar-los mitjançant recerques futures.

¹³²⁴ Morelló Baget, «Finanzas hospitalarias y deuda pública: los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500», 224-25, 250, Taula 1.2.

¹³²⁵ Sabem, per exemple, que l'octubre de 1474 Angelina, vídua de Nicolau Genover, comprà un censal de la subvenció de la Taula de Canvi de 9.200 s.b. de preu, a un interès del 5% (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 226, f. 230r).

¹³²⁶ És possible que tot i vendre's originalment com a "censals de la subvenció" al capbreu no apareguin com a tal.

¹³²⁷ En el censal venut el setembre de 1477 al mercader Jacopo Vernigalli s'indica que la taxa era del 4%, malgrat que després es menciona que en 1505 es reduí a aquest mateix interès. Probablement, per tant, es tracta d'un error (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 224, f. 160r-160v).

El recurs al deute extraordinari

Les emissions de deute extraordinari són molt més senzilles de documentar, gràcies a que estan reunides en el ja mencionat capbreu de 1467-1483. Per aquesta raó, en podem donar més detalls que no pas en el cas anterior. La primera emissió coneguda és la de setembre de 1474, vinculada al dret dels 2 s.b. per quartera dels flequers (vegeu l'apartat 4.1.3.1, i Apèndix 2. Taules, Taula 139). D'aquesta forma, al contrari dels tres casos anteriors, ens trobem davant d'uns censals gestionats únicament i exclusiva pel poder municipal, sense la intervenció de cap institució aliena. Per tal d'obtenir els 120.000 s.b. considerats necessaris per comprar forment, es van vendre set títols de deute, amb una taxa del 8,33%. Així, la suma de les pensions ascendia als 10.000 s.b. anuals, entre les quals destacaven especialment dues, de 3.333 s. 4 d.b. cadascuna. El capital necessari per comprar una d'elles, adquirida segurament pel propi clavari en nom dels consellers municipals, s'obtingué de la lluçió d'un dels censals del compte dels 12.000 francs, en mans de la Diputació fins el mateix setembre de 1474.¹³²⁸ Sembla, doncs, que malgrat no participar directament en l'emissió extraordinària de 1474, el General seguí col·laborant estretament amb la universitat mitjançant la cancel·lació del mencionat crèdit quan a aquesta més li convenia.

La penúltima emissió d'aquest deute "extraordinari" el conformen els nou censals venuts el març de 1475 arran de l'acord de la Cort de Catalunya d'imposar un fogatge de 3 s.b. per foc (vegeu l'apartat 5.3.2.3, i Apèndix 2. Taules, Taula 140). Per tal d'obtenir els 60.000 s.b. adjudicats a Barcelona, el clavari vené dites rendes a un for del 10%, fet que provocà l'interès acusat per part de la ciutat de cancel·lar-les com més aviat millor. Els diners necessaris per satisfer les pensions d'aquests títols s'obtindrien mitjançant la recaptació directa dels citats 3 s.b.

Finalment, la darrera emissió documentada és la de novembre de 1478, quan el tresorer contractà nou crèdits per un total de 121.400 s.b. amb una taxa del 6,25%.¹³²⁹ Així doncs, la hisenda barcelonina s'allunyava finalment dels onerosos tipus de fins al 10% que marcaren part del deute "extraordinari" entre 1471 i 1475, si bé sense arribar a aconseguir la relativa comoditat que suposaria una taxa del 5% com la que gravava des de 1468 la immensa majoria del deute municipal. L'import obtingut havia de destinar-se

¹³²⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 37r, 9-XI-1474.

¹³²⁹ Vegeu l'apartat 4.1.3.1, i Apèndix 2. Taules, Taula 141.

a la compra i transport de forment sicilià, consignant-se el pagament de les rendes de nou al dret dels 2 s.b. per quartera.

Malauradament, donada la falta de dades per als anys de la postguerra pel que fa al deute ordinari, resulta complicat fer una anàlisi de dit període similar a les que s'han presentat al final dels apartats precedents. Tot i així, es farà un breu comentari d'algunes de les casuístiques que s'observen en els censals venuts al llarg del període 1472-1479. Deixant de banda l'endeutament que requeia sobre els ingressos comuns del municipi, els títols més elevats venuts durant dits anys foren dos de 40.000 s.b. adquirits el setembre de 1474 per Joan de Coloma, secretari de Joan II, i pels consellers de Barcelona (vegeu l'apartat 4.2.1.6).¹³³⁰ A un interès del 8,33%, cada any suposaven al clavari el pagament de dues pensions de 3.333 s. 4 d.b. Pel que fa al censal de preu més baix, en fou un de 2.880 s.b. de capital, part de la mateixa emissió que els dos anteriors.¹³³¹ El comprà el jurista Guerau Guardiola, i tenint en compte que el tipus fou idèntic en tots els censals venuts aquell setembre, la pensió que n'obtingué fou de 240 s.b. anuals.

Taula 67. Mitjanes i medianes dels censals venuts entre 1472 i 1479¹³³²

Any	Mitjana	Mediana
1474	17.142 s.b.	12.000 s.b.
1475-76	6.666 s.b.	4.000 s.b.
1478	13.488 s.b.	8.000 s.b.

Pel que fa a les mitjanes i medianes dels censals extraordinaris venuts els anys 1474, 1475-76 i 1478, veiem que foren significativament més elevades que les del darrer període de la guerra civil. De nou, sembla que només les persones més benestants –i també potser les més compromeses– accediren a un mercat cada cop més restringit, fet potser resultant de la situació d'inestabilitat que pesava sobre la hisenda barcelonina en general, i el pagament de pensions en particular.

¹³³⁰ *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 25r i f. 26r, 10-IX-1474.

¹³³¹ *AHCB*, 1C.XV, Censals, 21, f. 25r i f. 24v, 10-IX-1474.

¹³³² Al contrari del que succeeix amb les dades de 1462-1467 del deute extraordinari, en aquest cas, en no comptar amb la informació relativa a l'ordinari, a la Taula s'han inclòs només les primeres i s'han obviat les segones.

4.2.1.6. *El perfil divers dels censalistes*

Fet el repàs als trets principals que caracteritzaren les emissions de deute entre 1458 i 1479, és hora de fixar-hi de nou la vista però aquesta vegada des d'un angle molt diferent: el dels compradors de censals. L'estudi es basarà en les dades que apareixen a l'Apèndix 2. Taules entre la Taula 126 i la Taula 141, on ja hem vist que es detallen totes les vendes de censals identificades per al període estudiat. Abans de continuar, però, convé fer un seguit de nous advertiments respecte a aquestes taules, que s'afegeixen als anteriorment mencionats. D'entrada, val a dir que alguns personatges potser no han estat del tot ben identificats. També en certes ocasions ha resultat problemàtic establir la propietat dels censals, com en el cas de matrimonis, en què sovint es comprava un censal amb el dot de la muller del qual n'era usufructuari el marit, encara que no sempre es menciona aquesta casuística, o dels beneficis, en què freqüentment no és evident si el títol de deute estava lligat al benefici o al beneficiat en qüestió, que actuava així com a persona privada. Finalment, cal remarcar que davant la manca d'espai a les taules per a més informació, s'ha decidit ometre la identificació geogràfica de tots els barcelonins. Així doncs, la immensa majoria de censalistes la procedència dels quals no s'indica eren ciutadans o habitants de la capital.

Tenint en compte totes aquestes qüestions, procedirem ara a veure qui eren els compradors de rendes municipals. La primera pregunta que convé formular, però, és la següent: com es dugué a terme el contacte entre els representants municipals i els potencials censalistes? És a dir, qui va exercir d'intermediari entre uns i altres i de quina forma els creditors barcelonins accediren al deute municipal? Malauradament, per al cas de Barcelona ara per ara la resposta a aquesta qüestió és tan sols una hipòtesi, la demostració de la qual esdevé força complicada malgrat la seva plausibilitat. Segons explica Orti, és probable que a partir del darrer quart del s. XIV els notaris actuessin com a corredors, col·locant els títols de deute entre la clientela habitual i els seus coneguts.¹³³³ D'aquesta forma, se servien dels seus contactes i coneixements sobre la situació personal i econòmica dels particulars per dur a terme amb major eficàcia aquest

¹³³³ Orti Gost, «Les finances municipals de la ciutat de Barcelona (1340-1460)». Diversos autors han remarcat la importància del rol dels notaris com a intermediaris en el mercat del deute al llarg del temps i en geografies diverses, com ara París, Venècia o Verona (vegeu Marcella Lorenzini, «The Credit Market and Notaries in Verona in the Second Half of the Seventeenth Century», *The Journal of European Economic History* 44/1 (2015): 123-48 i la bibliografia citada). Per al cas barceloní, Yvan Roustit ja apuntà que els jueus i els notaris, que coneixien bé les fortunes dels seus clients, eren els més aptes per fer d'intermediaris entre la ciutat i els seus potencials creditors més dubtosos (Roustit, «La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIVe siècle», 140).

rol d'agents financers. Això explicaria, per exemple, l'elevat salari que els notaris cobraven per encarregar-se de la redacció de les escriptures de les noves rendes municipals, o el gran nombre de lletrats entre els quals es repartia dita tasca, de la qual inicialment n'era l'únic responsable l'escrivà de la ciutat. En són una prova els més de 40 notaris que l'any 1462, quan es dugué a terme l'emissió de censals més important de tota la guerra, es responsabilitzaren de la seva documentació.¹³³⁴

No és estrany que tants notaris es veiessin involucrats en el negoci censal si prenem en consideració l'elevat nombre de rendes venudes, que en el cas del deute ordinari del període 1462-1472 es repartiren entre un total de 637 creditors.¹³³⁵ Tenint en compte que l'any 1460 només 65 persones i institucions rebien anualment una –o més– rendes municipals, l'augment és més que evident.¹³³⁶ Així doncs, ens trobem davant d'una gran diversificació dels compradors de deute municipal, clara conseqüència de la situació d'excepció viscuda al Principat. Els barcelonins –no oblidem que la immensa majoria dels censalistes vivien a la Ciutat Comtal– es van bolcar en la causa de la guerra, i no van dubtar a prestar els seus diners a una empresa que, com a mínim inicialment, devien considerar mínimament segura.¹³³⁷ Ja hem vist que possiblement aquesta percepció

¹³³⁴ Concretament en foren 46: Francesc Despí, Francesc Terrassa, Pere Gaspar Capó, Antoni Miquel, Antoni Vilanova, Bartomeu del Bosc, Rafel Riudor, Bartomeu Masons, Joan Mateu, Honorat Saconomina, Miquel Reis, Nicolau de Mediona, Jaume Safont, Pere Pongsem, Esteve Mir, Joan Ginebret, Ferrer Eimeric, Miquel Abella, Antoni Illes, Joan Artigues, Bartomeu Agell, Francesc Martí, Pere Colet, Joan Plana, Joan Guerau, Pere Pasqual, Pere Pau Pujades, Valentí Rovires, Antoni Parera, Berenguer Pedrozell, Miquel Ferran, Pere Davesa, Esteve Solei, Antoni Sants, Bartomeu Costa, Bernat Sastre, Cebrià Boadella, Joan Faner, Nicolau Salvador, Antoni Llombard, Joan Guerau, Valentí Rovires, Gaspar Canyís, Antoni Vinyes, Joan Maians i Nicolau Safont.

¹³³⁵ De manera similar al que passava amb la classificació de censals, és molt probable que aquesta xifra no sigui del tot exacta, ja que bé pot ser que algun creditor estigui duplicat, per exemple, o que s'hagi confós la propietat del censal.

¹³³⁶ Resulta interessant comparar aquestes xifres amb les d'una altra gran ciutat de la Corona d'Aragó, com era València. Malgrat no comptar amb dades per al període aquí estudiat, sabem que l'any 1399-1400 el municipi valencià comptava amb 283 creditors, xifra que més d'un segle després, en 1536-1537, s'havia multiplicat substancialment fins arribar als 896 (Juan Vicente García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio* (València: Universitat de València, 2002), 271; Remedios Ferrero Micó, *La hacienda municipal de Valencia durante el reinado de Carlos V* (València: Ajuntament de València, 1987), 59).

¹³³⁷ Que la majoria de creditors d'una universitat fossin els seus propis habitants era la norma en cas de ciutats grans, però no així en les de menor entitat, especialment durant el segle XIV. Però fins i tot si ens traslладem al segle XV, a Cervera vora el 70% dels creditors d'entre 1387 i 1516 no n'eren ciutadans; a Valls l'any 1460 els foranis encara cobraven el 54,7% de les pensions; a Reus l'any 1455 en tenien el 31%, i a Manresa en 1418 s'havia aconseguit que "només" fossin el 21,8%. Si ens traslладem a l'àmbit valencià, trobem el cas de la vila de Castelló, on l'any 1427 el 77,36% de pensions de censal anaven a parar a mans d'habitants de la capital del regne. Val la pena esmentar com a una notable excepció d'aquesta tendència la ciutat de Girona, de la qual sabem que l'any 1432 no més del 3,25% del deute estava en mans de forasters (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 1109; Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, 797-98, Quadre 15, 800; Marc Torras i Serra, «El deute públic a la ciutat de Manresa a la Baixa Edat

canvià a mesura que passaven els anys, s'allargava el conflicte i augmentaven les derrotes dels rebels, però fins i tot llavors es mantingué l'ampli ventall socioprofessional que caracteritzà les emissions de deute d'entre 1462 i 1479.

Més enllà del possible sentit patriòtic atorgat als censals de la guerra, no podem passar per alt alguns indicis que semblen apuntar cap a la direcció del crèdit forçós. Anteriorment s'ha mencionat que ja l'agost de 1462 s'aprovà que els barcelonins *fossin convidats, e encara pregats* a entregar metalls per tal de subvenir la Taula de Canvi, a canvi dels quals se'ls podria crear un títol de deute (vegeu l'apartat 4.2.1.3). Així doncs, seria plausible pensar que alguns dels censals venuts durant el segon semestre del primer any del conflicte foren, de fet, el resultat d'aquesta pràctica. A més a més, uns mesos després, el març de 1463, precisament en el context de l'augment dels tipus del 5% al 6,25%, una comissió municipal s'adreçà a l'assemblea amb la notícia que s'havien dirigit a molts habitants de Barcelona per demanar-los si estarien disposats a prestar diners al consistori per via de censal.¹³³⁸ Es regraciaven que, malgrat la presència d'alguns que *en alguna manera no volien res prestar a la dita ciutat, axí com eren siguantment conversos*, d'altres, *molt volentersament e de bon grat, se eren oferts prestar ço que podien*. Així, tot apunta a que malgrat no estar obligats a donar res, els barcelonins fàcilment podien sentir-s'hi coaccionats, ja que en cas contrari podien arribar a ser considerats mals ciutadans –els que es negaven a tocar la seva fortuna eren titllats de conversos– o poc zelosos del bé públic.

Els censalistes de 1462-1479

Consideracions generals

Establerts els possibles mitjans a través dels quals els creditors potencials van poder accedir al mercat del deute barceloní, ha arribat el moment de veure més exactament entre qui es repartiren les rendes venudes de 1462 a 1479, tant aquelles categoritzadores com a ordinàries com les extraordinàries. Per tal d'analitzar els compradors se'ls ha classificat en diferents grups, tot adaptant el model recentment proposat a tal efecte per

Mitjana», en *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, ed. Manuel Sánchez Martínez (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1999), 180; Viciano Navarro, «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatrecent. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», 656; Reixach Sala, *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona 1340-1440*, 91, Quadre 2).

¹³³⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 129v-130r, 12-III-1463.

Albert Reixach.¹³³⁹ Com es pot observar a la Taula 68 i a la Taula 69, de fet es tracta d'una doble ordenació. La primera és purament de caràcter socioprofessional, i s'ajudica a cada censalista una de les següents etiquetes: patrici, mercader, jurista-metge, notari, menestral, noble, clergat i foraster i altres. Per tant, recorden els quatre estaments en què es dividia la comunitat barcelonina, si bé amb alguns canvis forçosament necessaris com ara la inclusió dels eclesiàstics i els nobles. Pel que fa a la segona, consisteix en una divisió en segments de població en què trobem separats homes, dones, institucions i tutories i marmessories.

Observem amb una mica més de detall qui s'ha inclòs en cada una d'aquestes categories. En la de patricis hi han entrat tots aquells barcelonins dels quals se sap que comptaven amb la condició de ciutadans honorats, les seves mullers i vídues i els seus fills i filles. És ben sabut que es tracta d'una classificació complicada: excepte en les fonts de tipus municipal, a aquests personatges mai se'ls anomena "ciutadans honorats", sinó simplement "ciutadans de Barcelona". Així doncs, és possible que algun d'aquests patricis no hagi estat correctament assignat com a tal. Aquesta tasca esdevé notablement més senzilla en el cas la categoria dels mercaders: comprèn tots els homes als que es designa així, les seves esposes i vídues i la seva descendència. S'han obviat, en canvi, els "botiguers", incorporats a la categoria dels menestrals. Seguidament trobem els juristes i els metges, és a dir, les persones que havien cursat estudis universitaris, i els seus familiars, així com els notaris. En la categoria dels menestrals se situen els homes que a les llistes municipals s'ubiquen sota l'etiqueta d'artesans, juntament amb les seves mullers –vives o mortes–, la seva progenitura i, especialment interessant, les institucions en què s'agrupaven: les confraries d'oficis. Pel que fa als nobles, davant l'absència de l'alta noblesa en el mercat censal de la capital catalana, s'hi troben únicament els donzells i cavallers i les seves famílies que, segons indiquen les fonts comptables, hi residien. Lluny de la uniformitat que caracteritza aquest grup se situa el del clergat. En la categoria d'homes es reuneixen bàsicament preveres que adquiriren rendes a títol privat i no per a les institucions de les quals formaven part, mentre que a la de dones hi ha algunes monges dels diferents monestirs femenins de la ciutat. Ara bé, és el subgrup d'institucions el que resulta més interessant –i també més potencialment

¹³³⁹ Reixach Sala, *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona 1340-1440*, 90-95. L'única modificació substancial duta a terme respecte al model de Reixach ha estat l'eliminació del segment dels menors d'edat, que davant la pràctica impossibilitat de distingir-lo de les tutories s'ha assimilat a aquestes.

problemàtic—, ja que s’hi agrupen fundacions pies, principalment beneficis; centres assistencials, com ara hospitals i bacins, i monestirs i convents. Finalment, a l’apartat de forasters i altres s’hi han relegat tots els censalistes de fora de Barcelona, així com aquells la categoria socioprofessional dels quals es desconeix.

Com s’ha pogut observar amb aquesta breu explicació, de ben segur tota classificació dels creditors de la Ciutat Comtal pot resultar controvertida i, probablement, enganyosa. No en va, els criteris emprats no deixen de ser força arbitraris, agrupant sota un sol paraigües personatges les condicions socioprofessionals i econòmiques dels quals potser eren difícilment comparables.¹³⁴⁰ Tot i així, crec que el sistema escollit esdevé una eina innegablement útil per extreure bona part de la riquesa de les dades compilades.

Distribució de les rendes

Abans d’entrar plenament en com es repartiren els censals venuts de 1462 a 1479, voldria comentar ràpidament les dades reunides per Pere Orti dels creditors de 1460, per tal de copsar el canvi que suposà en el panorama dels compradors de rendes la irrupció de la guerra civil. Aquell any pràcticament les tres quartes parts del total pagat anà a mans del grup format pel clergat i les institucions assistencials. Els mercaders només en reberen el 7,65%, seguits de prop pels nobles amb un 7,38% i els patricis amb un 5,43%. La presència de forasters i altres, juristes i metges, menestrals i notaris resulta pràcticament anecdòtica.¹³⁴¹

¹³⁴⁰ Això és especialment cert en el cas dels forasters, que apareixen tots junts sense discriminar els nobles dels menestrals, per exemple. Tanmateix, donat el seu baix nombre s’ha preferit mantenir-los units i sumar-los a aquells personatges dels quals es desconeix la categoria socioprofessional. També el fet de mantenir les confraries d’oficis en la categoria dels menestrals pot resultar problemàtic, degut al seu caràcter intrínscament assistencial. Tot i així, vista la quantitat d’institucions ja incloses sota el paraigües de la de “clergat/institucional”, s’ha preferit mantenir-les en la dels menestrals.

¹³⁴¹ La situació del deute barceloní a les portes de la guerra civil contrasta amb la d’altres ciutats, com ara Girona. L’any 1432 el 29,71% del seu deute estava en mans de patricis, i només el 19,3% era per a clergat i institucions eclesiàstiques i assistencials. En canvi, el 40% del capital manllevat a Cervera entre 1387 i 1516 fou per a persones o institucions eclesiàstiques, col·lectiu que l’any 1516 acumulava més del 90% del deute cerverí. Si ens traslладem a l’àmbit valencià, trobem que cap a 1425 els principals rebedors de pensions de Castelló eren els ciutadans i burgesos de la capital del regne, que en controlaven el 40%, mentre que la noblesa en rebia el 28% i els eclesiàstics el 8%. Pel que fa a la ciutat de València, cap a 1400 els ciutadans posseïen el 45% del deute, seguits dels nobles amb un 28%. A finals de segle, el 75% del deute seguia en mans de la noblesa i la burgesia, i els eclesiàstics havien aconseguit augmentar la seva participació fins al 5% (Reixach Sala, *Finances públiques i mobilitat social a la Catalunya de la baixa edat mitjana: Girona 1340-1440*, 91, Quadre 2; Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d’un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 1110; Viciano Navarro, «Ingrés i despesa d’una vila valenciana del Quatrecent. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», 655-57; García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, 272; Ferrero

Per tal d'analitzar la distribució dels censals, s'empraran dues taules: una on s'indica com es dividiren les pensions per categoria socioprofessional i per segment de població (Taula 68) i una altra on se'n detalla el nombre (Taula 69).¹³⁴²

Taula 68. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1462 i 1479¹³⁴³

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	23.237	11.228	0	1.200	35.665	10,61
Mercaders	97.596	26.313	0	9.841	133.751	39,8
Juristes- metges	7.029	3.302	0	1.150	11.481	3,42
Notaris	13.748	3.184	0	304	17.236	5,13
Menestrals	25.127	11.514	2.904	4.604	44.149	13,14
Nobles	7.811	7.497	0	593	15.901	4,73
Clergat	11.657	1.028	22.126	907	35.718	10,63
Forasters i altres	24.489	3.954	4.721	8.964	42.128	12,54
TOTAL	210.696	68.020	29.751	27.563	335.875	
%	62,7	20,24	8,85	8,2		

Taula 69. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1462 i 1479

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	59	31	0	5	95	8,76
Mercaders	249	84	0	24	358	32,87
Juristes- metges	24	12	0	2	38	3,53
Notaris	49	15	0	1	66	6,05
Menestrals	121	53	17	18	209	19,21
Nobles	23	19	0	4	47	4,31
Clergat/inst.	50	9	101	5	165	15,21
Forasters i altres	61	22	6	20	109	10,06
TOTAL	638	247	124	80	1.090	
%	58,56	22,73	11,37	7,34		

El primer aspecte que destaca en observar-les és la constatació que els principals compradors de deute foren els membres de l'estament dels mercaders, acumulant

Micó, *La hacienda municipal de Valencia durante el reinado de Carlos V*, 61-69. Els casos valencians apareixen citats a Viciano Navarro, «Deute públic i renda censalista al País Valencià en el segle XV. Una proposta d'interpretació», *Anuario de Estudios Medievales* 48/2 (2018): 935-36).

¹³⁴² A l'hora de fer les taules s'han omès els diners de les pensions, motiu pel qual les xifres totals divergeixen lleugerament de les reals. Per altra banda, en comptabilitzar el nombre de pensions s'han omès els decimals resultants de propietats compartides entre dos o més creditors.

¹³⁴³ En s.b.

gairebé un terç de totes les pensions i vora el 40% del seu producte.¹³⁴⁴ En segona posició trobem els menestrals, si bé ja a força distància, amb prop del 20% de les pensions però només el 13,14% d'ingressos anuals, seguits pel clergat –15,21% de les pensions que comportaven el 10,63% dels ingressos per deute– i els ciutadans honrats –únicament el 8,76% de rendes, si bé el seu valor ascendia a gairebé l'11% del total–. Finalment, a la cua hi trobem els notaris, els nobles i els juristes i metges. Menció apart mereix el grup dels forasters i personatges no identificats, que obtingueren el 10,06% de les rendes, d'un valor lleugerament superior: del 12,54%. Com es veurà en la secció dedicada als compradors de deute extraordinari, aquesta elevada xifra correspon sobretot a dits censalistas. No resulta sorprenent la manca de concordança entre el nombre de pensions adquirides i el seu cost. Durant la guerra, i encara durant la resta de la dècada de 1470, els sectors socioprofessionals amb més capacitat econòmica, bàsicament patricis i mercaders, destacaren per adquirir rendes força quantioses, concentrant d'aquesta forma el capital invertit en menys títols de deute. En canvi, els menestrals i el clergat es decantaren per comprar més pensions, però de menor valor.

Aquesta tendència també s'aprecia en la distribució dels censals per segments de població. El 58,56% dels títols van ser adquirits per homes, tot i que el seu valor arribava al 62,7% del total. Les següents principals compradores foren les dones, amb una mica menys d'una quarta part de les rendes, malgrat ser-ne el preu lleugerament inferior. Encara de menys vàlua foren les pensions comprades per institucions, que malgrat quantitativament suposaven l'11,37%, eren només el 8,86% del que el municipi despenia anualment en concepte de pagament d'interessos. En canvi, ambdós percentatges restaren més igualats en el cas de les tutories i marmessories, les darreres en importància durant el període 1462-1479.

Si comparem aquestes dades amb les de 1460, no hi ha dubte que la situació d'excepció encetada amb l'esclat de la guerra civil obligà a deixar enrere la política duta a terme fins llavors que, en un context d'equilibri financer, només contemplava primar les rendes en mans d'aquelles institucions que contribuïen al benestar social i espiritual de la ciutat, tot mirant per la redempció d'aquelles posseïdes per particulars.

¹³⁴⁴ Pau Viciano assenyalava que part del gust dels mercaders valencians pel deute venia motivat pel seu desig de blanquejar les fortunes obtingudes mitjançant les seves activitats professionals, considerades no plenament honorables. D'aquesta forma, els mercaders més exitosos acabaven esdevenint rendistes, assimilant-se així al patriciat urbà, amb el qual també connectaven a través d'enllaços matrimonials (Pau Viciano Navarro, «Deute públic i renda censalista al País Valencià en el segle XV. Una proposta d'interpretació», 945).

En tractar les emissions dels anys 1462-1479 ja s'ha observat l'existència de tres tendències o grups de censals diferents. Pel que fa al deute ordinari, per una banda trobem aquells venuts entre 1462 i 1467, en el marc del que podem considerar un mercat lliure. Per l'altra, els emesos de 1468 i 1472, després de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi, sense que es pugui afirmar en quins casos ens trobem davant d'una compra de censal i en quins de la reconversió d'un dipòsit bancari. Per últim, hi ha encara el deute extraordinari, que com s'ha vist mantingué unes característiques força particulars. Tot seguit es presentaran de nou els censalistes, però aquesta vegada dividits en els tres grups suara mencionats, amb l'objectiu de veure si la distribució de les rendes entre els diferents grups de població es mantingué o no en tots tres casos.

Els compadors de deute ordinari

Anem a veure ara més precisament a mans de qui anaren a parar les més de 900 noves rendes creades durant la guerra assignades a les imposicions municipals ordinàries. Com s'ha mencionat anteriorment, per fer-ho les dividirem en dos grans grups: el conformat per les pensions venudes des de l'esclat de la guerra i durant tot l'any 1467, i el de les emeses entre 1468 i el final del conflicte civil.

Els compradors de 1462-1467: censalistes en un mercat lliure

Segons pot observar-se en la Taula 70 i en la Taula 71, la distribució en segments i en grups de població de les pensions venudes durant els sis primers anys de la guerra civil catalana fou molt semblant a la del global de les rendes emeses entre 1462 i 1479. En realitat, aquesta semblança no esdevé gens sorprenent si tenim en compte que la majoria de de censals venuts durant el període estudiat –concretament, 722 d'un total de 1.090, el 66,24%– formaren part del deute ordinari emès de 1462 a 1467.

L'única diferència destacable és la menor presència dels forasters i personatges d'altres categories socioprofessionals, el nombre de pensions dels quals cau del 10,06% al 7,57%, mentre que el seu valor ho fa de forma més espectacular, tot passant del 12,54% al 7,03%. Per contra, augmenten discretament les pensions de mercaders, notaris, menestrals i clergat, si bé el nombre d'aquest darrer grup decreix lleument. També s'observa una certa davallada en el cas de les tutories i marmessories, compensada pel lleuger creixement experimentat per la presència d'homes.

Taula 70. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1462 i 1467¹³⁴⁵

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	15.425	7.857	0	1.200	24.482	11,01
Mercaders	69.396	17.308	0	6.301	93.005	41,82
Juristes- metges	5.793	1.272	0	150	7.215	3,24
Notaris	11.966	2.647	0	164	14.777	6,64
Menestrals	18.012	10.335	1.752	3.002	33.101	14,88
Nobles	4.160	3.097	0	593	7.850	3,53
Clergat	8.403	652	16.582	698	26.335	11,84
Forasters i altres	10.121	2.802	622	2.803	15.628	7,03
TOTAL	143.278	45.971	18.956	14.191	223.364	
%	64,4	20,67	8,52	6,38		

Taula 71. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1462 i 1467

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	36	18	0	5	60	8,30
Mercaders	175	54	0	15	245	33,91
Juristes- metges	17	6	0	1	24	3,39
Notaris	41	11	0	1	53	7,4
Menestrals	81	46	12	12	151	20,97
Nobles	23	19	0	4	47	4,31
Clergat/inst.	34	5	63	4	107	14,86
Forasters i altres	32	11	3	8	54	7,57
TOTAL	431	161	78	50	722	
%	59,79	22,35	10,86	6,99		

Els compradors de 1468-1472: censalistes i dipositaris

Seguim ara amb la divisió de les rendes venudes entre 1468 i 1472, un cop entraren en vigor les noves ordinacions que regulaven la relació de la Taula de Canvi amb la tresoreria municipal. Com ja s'ha mencionat en més d'una ocasió, resulta pràcticament impossible establir amb seguretat quins censals foren efectivament venuts pel clavari i quins, en canvi, no comportaren cap transferència efectiva de capital entre aquest i el censalista, ja que consistiren en la reconversió d'un dipòsit bancari en un títol de deute. Tanmateix, és cert que alguns censals semblen ser més que no pas d'altres una o altra

¹³⁴⁵ En s.b.

cosa. Així, per exemple, la compra d'una pensió de 101 s. 3 d.b. el maig de 1468 per part del brodador Joan Pere a canvi de 2.024 s. 11 d.b. segurament es tractava, en realitat, de la transformació en un censal dels diners que el menestral tenia ingressats al banc.¹³⁴⁶ Per contra, la renda de 500 s.b. adquirida pel mercader Gaspar Montmany aquell mateix mes per 10.000 s.b. podria haver implicat veritablement l'entrega de dita quantitat al tresorer de la ciutat.¹³⁴⁷

Taula 72. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1468 i 1472¹³⁴⁸

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	1.241	1.801	0	0	3.042	9,39
Mercaders	7.362	2.840	0	820	11.023	34,02
Juristes- metges	184	373	0	0	557	1,72
Notaris	684	412	0	0	1.096	3,38
Menestrals	1.584	579	1.152	690	4.005	12,36
Nobles	2.051	0	0	0	2.051	6,34
Clergat	953	376	3.703	209	5.241	16,17
Forasters i altres	3.113	927	766	581	5.387	16,62
TOTAL	17.172	7.308	5.621	2.300	32.402	
%	53	22,55	17,35	7,1		

Taula 73. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1468 i 1472

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	5	7	0	0	13	7,65
Mercaders	28	13	0	5	46	27,36
Juristes- metges	1	2	0	0	3	1,76
Notaris	4	3	0	0	7	4,12
Menestrals	14	5	5	4	28	16,47
Nobles	4	0	0	0	4	2,35
Clergat/inst.	7	4	28	1	40	23,82
Forasters i altres	11	10	2	5	28	16,47
TOTAL	74	44	35	15	170	
%	43,88	26,41	20,88	8,82		

¹³⁴⁶ AHPB, Antoni Vilanova, Manual, 165/45, f. 21v-22r, 23-V-1468.

¹³⁴⁷ AHPB, Antoni Vilanova, Manual, 165/45, f. 20v-21r, 23-V-1468.

¹³⁴⁸ En s.b.

El canvi experimentat pels creditors durant la segona meitat de la guerra civil resulta evident en observar les taules precedents. Tots els sectors socioprofessionals patiren una regressió més o menys acusada excepte els nobles –només pel que fa al valor de les pensions, perquè el nombre sí que disminuï–, el clergat i, sobretot, els forastres i altres. Si ens fixem en els segments de població, s’observa la importància clarament menor dels homes, malgrat conservar la seva posició preminent inqüestionable, mentre que augmentà de forma ostensible el percentatge de pensions que pertanyien a institucions. Un factor que pot explicar aquestes transformacions és les possibles reconversions de capital de la Taula. No seria estrany que gent que tenia un compte al banc municipal però que normalment no accedia al mercat del deute –com podien ser membres de la baixa noblesa o habitants d’altres viles– veiés en la transformació dels seus diners en un censal la millor alternativa davant la disjuntiva provocada per la suspensió de pagaments del banc municipal.

Els principals compradors de deute ordinari

En els apartats anteriors s’ha constatat la preeminència indiscutible dels mercaders com a compradors de censals. De fet, aquesta també es manté en fixar-nos en les deu pensions més elevades venudes durant la guerra (vegeu Taula 74).

Taula 74. Compradors de les pensions més elevades venudes entre 1462 i 1472

	Any	Nom i cognom	Categoria	Pensió	Capital
1.	1463	Pere i Nicolau Viastrosa	mercaders	1.875 s.b.	30.000 s.b.
2.	1464*	Joan i Bartomeu Pigorell	fills de Bartomeu (+), mercader de Cervera	1.531 s.b.	[24.500 s.b.]
3.	1463	Francesc Safont	mercader	1.500 s.b.	[24.000 s.b.]
4.	1464*	Guillem Pongsem	mercader	1.250 s.b.	[20.000 s.b.]
5.	1471	Elionor de Gualbes	muller de Baltasar, ciutadà honrat	1.100 s.b.	22.000 s.b.
6.	1462	Pere Via	mercader	1.100 s.b.	[22.000 s.b.]
7.	1462	Bartomeu Antoni	mercader	1.100 s.b.	22.000 s.b.
8.	1462	Pere Amat	mercader	1.100 s.b.	[22.000 s.b.]
9.	1462	Pere Amat	mercader	1.100 s.b.	[22.000 s.b.]
10.	1462	Jaume Antoni	jurista	1.100 s.b.	22.000 s.b.
TOTAL				12.576 s.b.	210.500 s.b.

D’aquelles, vuit van ser adquirides per famílies de mercaders, totes elles barcelonines excepte en el cas dels fills del cerverí Bartomeu Pigorell. Una va anar a parar a mans d’Elionor, muller del ciutadà honrat Baltasar de Gualbes i l’única dona que apareix en aquesta classificació. Pel que fa a la darrera, la comprà el jurista Jaume

Antoni, probablement familiar del mercader Bartomeu Antoni, que també apareix en el llistat.¹³⁴⁹ Destaca també que la meitat d'aquestes deu rendes van ser emeses durant els primers mesos de la guerra, així com la presència per duplicat del mercader Pere Amat, del qual es parlarà més endavant a bastament.

Taula 75. Principals creditors municipals entre 1462 i 1472

	Nom i cognom	Categoria	Pensions	Suma pensions ¹³⁵⁰	Suma capital
1.	Pere Amat	mercader	4	3.450 s.b.	64.000 s.b.
2.	Santa Creu	hospital	8	2.565 s.b.	48.502 s.b.
3.	Guillem Pongem	mercader	3	2.650 s.b.	48.000 s.b.
4.	Antoni Vinyes	notari	6	2.327 s.b.	43.297 s.b.
5.	Berenguer Aguilar	mercader	3	2.100 s.b.	42.000 s.b.
6.	Francesc Safont	mercader	4	2.435 s.b.	41.712 s.b.
7.	Francesc Vidal	mercader	4	2.412 s.b.	38.579 s.b.
8.	Elionor Roig	vídua de Joan	4	1.925 s.b.	38.000 s.b.
9.	Francí Benet Desvalls	donzell	4	2.237 s.b.	37.509 s.b.
10.	Pere i Nicolau Viastrosa	mercaders	2	2.275 s.b.	36.420 s.b.
	TOTAL		42	24.376 s.b.	438.019 s.b.

Tot seguit, és el moment veure quins foren els principals creditors del municipi barceloní durant el conflicte amb Joan II. Un cop més, ens centrarem en els deu censalistes que més diners aportaren a la causa. En observar la Taula 75 constatem altra vegada l'indiscutible predomini dels mercaders, que ocupen sis de les deu primeres posicions. Les altres quatre es reparteixen entre una institució assistencial, un notari, la probable vídua d'un patrici i un membre de la baixa noblesa. Entre tots ells van contribuir amb un capital que ascendia als 438.019 s.b., el 9,52% del que ingressà el clavari de la ciutat durant els anys de la guerra civil mitjançant la venda de rendes.

Sense oblidar les espectaculars xifres suara presentades, fixem-nos tot seguit amb més deteniment en alguns dels noms propis que apareixen en el llistat. En primer lloc hi trobem el ja mencionat mercader Pere Amat, que amb la compra de quatre rendes entre 1462 i 1465 aportà a la tresoreria barcelonina un total de 64.000 s.b.¹³⁵¹ Qui era aquest

¹³⁴⁹ Tal com pot observar-se, ambdós compraren dues rendes idèntiques el mateix dia. En una clàusula del testament de Jaume Antoni es menciona un Bartomeu Antoni indicant que era familiar seu (Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*, IV: 184).

¹³⁵⁰ La suma s'ha dut a terme tenint en compte el valor original de la pensió comprada, obviant possibles rebaixes posteriors.

¹³⁵¹ Malauradament, no coneixem amb exactitud els ingressos per rendes censals de Pere Amat, si bé sabem, com veurem, que en cobrava també de les denominades "extraordinàries". De fer-ho, seria interessant comparar-los amb els del jurista valencià Jaume Garcia d'Aguilar, qui l'any 1484 ingressava

personatge, capaç de despendre una fortuna considerable per tal de subvenir el municipi en temps de guerra? Fill de Ramon Amat, mercader, i germà del també mercader Andreu Amat, Pere es casà amb Elisabet i hi tingué un mínim de sis fills: Jaume, mercader; Joan, monjo a Sant Cugat del Vallès; Romeu; Aldonça, abadessa de Sant Pere de les Puel·les; Caterina, priora de Santa Maria de Montsió, i Astàsia.¹³⁵² La seva trajectòria política al llarg de la guerra civil catalana fou certament brillant.¹³⁵³ Va formar part del Consell de Cent durant els biennis 1464-1465, 1467-1468 i 1470-1471, arribant a ser conseller l'any 1469. En acabar el seu mandat, el desembre de 1469, va ser escollit com a guarda de la moneda, i el gener de 1471 fou designat administrador de la Taula de Canvi.¹³⁵⁴ Aparentment, aquesta intensa vida en el si del municipi no el féu deixar de banda la que de ben segur constituïa la seva activitat econòmica principal: la mercaderia. Als registres de *Deliberacions* s'hi recullen diverses notícies relatives a aquesta faceta professional d'Amat, on se'l veu assegurant una embarcació provençal i procurant proveir de cereal la capital catalana.¹³⁵⁵ Així doncs, ens trobem davant d'un home el compromís del qual amb el bàndol rebel sembla sobradament provat, de forma que no resulta sorprenent que aquest es traduís també en una ajuda financera més que notable.

Si seguim avall en el llistat de principals creditors, pot sorprendre que la segona posició estigui ocupada per l'hospital de la Santa Creu, el gran centre assistencial barceloní. Tanmateix, en realitat no podem considerar gaire xocant el paper preponderant jugat per l'hospital durant la guerra. No oblidem que es tractava d'una institució de titularitat compartida entre el Consell de Cent i el capítol catedralici, fet que comportava que dos dels quatre administradors fossin escollits pel govern de la ciutat. Les persones que ostentaven el càrrec tendien a estar estretament vinculades amb

16.000 s. anuals en concepte d'interessos de deute, sobretot de la capital del regne (Viciano Navarro, «Deute públic i renda censalista al País Valencià en el segle XV. Una proposta d'interpretació», 940).

¹³⁵² Gloria Polonio Luque, «Mercaderes, protagonistas del comercio exterior de Barcelona en la Baja Edad Media: una visión de las comandas marítimas (1349-1450)», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 31 (2011-2013): 247; Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*, IV: 189, 197.

¹³⁵³ Desconeixem l'afiliació política de Pere Amat abans de l'esclat de la guerra, si bé sabem que el seu germà fou buscari (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2: 604).

¹³⁵⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 19, f. 8r-10v, 13-XII-1469; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 20, f. 47v-48r, 30-I-1471.

¹³⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 129r, 26-VI-1464, i f. 168r-168v, 11-XII-1464; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 87r, 20-V-1466. També en trobem altres notícies a Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 582, 587.

la política municipal, de forma que no seria estrany que aprofitessin la seva posició a la Santa Creu per facilitar la cessió de crèdit a la tresoreria barcelonina.¹³⁵⁶

Pel que fa a Guillem Pongsem, la seva trajectòria fou similar, si bé menys brillant, a la de Pere Amat. El més probable es que provingués d'una família humil, essent fill de Bernat Pongsem, mestre de cases, i d'Antònia, i germà d'Antoni, pellaire; Pere, notari; Bernat, mercader, i Sibil·la.¹³⁵⁷ També Guillem començà la seva carrera com a pellaire, si bé acabà dedicant-se al mateix ofici que el seu germà Bernat. Es casà amb Eufresina i fou pare de Caterina Beneta, casada amb Gaspar Vilana; Guillem, també mercader; Joana Climenta, muller de Pere Sirvent, i Margarida Beneta, esposa de Pere Antoni d'Alòs.¹³⁵⁸ Pel que fa a la seva carrera política, entre 1462 i 1472 fou jurat del Consell de Cent en 1463, 1465-1466, 1468-1469 i 1471-1472. No arribà a ser conseller durant aquest període, però sí que fou nomenat guarda de la moneda a finals de 1465.¹³⁵⁹ A més a més, va formar part de la comissió de vint-i-quatre representants de la ciutat escollida l'octubre de 1472 per tal de prestar jurament de fidelitat al victoriós Joan II.¹³⁶⁰ Com Amat, tampoc Pongsem va negligir els seus negocis mercantils durant el període de la guerra. De fet, el trobem en més d'una ocasió important a Barcelona forment des de Flandes i Provença.¹³⁶¹ Sembla, doncs, que comptava amb una bona xarxa de contactes al nord dels Pirineus, possible raó de l'enriquiment que li facilità la compra de sis censals per un capital total de 48.000 s.b.

¹³⁵⁶ Un exemple d'aquesta tendència és l'elecció duta a terme el novembre de 1463 del ciutadà honorat Pere Joan Serra, llavors conseller, com a administrador de l'hospital (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 59r, 19-XI-1463). Sobre els administradors seculars de la Santa Creu i la seva estreta unió amb el poder municipal, vegeu Pol Bridgewater Mateu, «Los administradores seculares del Hospital de la Santa Cruz de Barcelona en el siglo XV: un perfil social y político», en *Redes hospitalarias: historia, economía y sociología de la sanidad*, ed. Concepción Villanueva Morte, Antoni Conejo da Pena, i Raúl Villagrasa-Elías, Estudios (Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2018), 117-26. Sobre la relació financera entre l'hospital i el municipi, vegeu Jaume Marcé Sánchez i Laura Miquel Milian, «Barcelona i la Santa Creu: el finançament públic de l'hospital al llarg del segle XV» (en premsa).

¹³⁵⁷ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 201, n. 7.

¹³⁵⁸ Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*, IV: 189. És difícil saber si el Guillem Pongsem que trobem comprant censals entre 1462 i 1472 és el fill de Bernat o el de Guillem. Sabem que Bernat i la seva esposa eren morts ja l'any 1439, i a finals de segle trobem mencions a un Guillem Pongsem "major" i al seu fill homònim (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 201, n. 7; Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 677).

¹³⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 62v-64v, 13-XII-1465. Potser la seva manca de poder polític real es veié influïda pel fet que, al contrari que els seus germans Antoni i Bernat, Guillem havia estat simpatitzant de la Busca (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1973, 2: 604, 612-13).

¹³⁶⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 98r-98v, 31-X-1472.

¹³⁶¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 119v-120r, 9-II-1463; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 13v, 22-VIII-1463, f. 53r-53v, 1-XI-1463, i f. 119v, 24-V-1464; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 6v, 8-IV-1465, i f. 68v-69r, 13-I-1466.

El següent a la llista és el conegut notari Antoni Vinyes. D'origen tarragoní, a la dècada de 1420 ja es trobava treballant a Barcelona.¹³⁶² Es va casar dues vegades, amb Marquesa i amb Paula, i de la primera tingué una filla, Serena, muller del mercader Francesc Aguilar. Abans de l'esclat de la guerra civil, Vinyes havia destacat com a ambaixador i polític, viatjant entre d'altres a la cort d'Alfons el Magnànim a Nàpols i donant suport a la causa de la Biga.¹³⁶³ Un cop encetat el conflicte amb Joan II, destaca la seva trajectòria com a jurat municipal en 1462-1463, 1465 i 1469-1470, que culminà exercint de conseller l'any 1466. A més a més, fou designat prior del col·legi de notaris la tardor de 1462, administrador del bací dels pobres presos de la cort del veguer el novembre de 1469 i de l'hospital de Pere Desvilar el desembre del mateix any.¹³⁶⁴ Així doncs, similarment als casos d'Amat i Pongem, ens trobem davant d'un home estretament vinculat al govern municipal, fet que en part explica l'elevat nombre de rendes que n'adquirí en temps de *torbacions*.¹³⁶⁵

Malauradament, les notícies sobre Berenguer Aguilar són força més esquïetes. Més enllà de la seva condició de mercader, tan sols podem atestar que formà part del Consell de Cent en 1464-1465, però no sembla que durant la guerra ostentés cap altre càrrec municipal.¹³⁶⁶ En tot cas, la seva vinculació amb la ciutat fou suficient com per prestar-li fins a 42.000 s.b. Un cas semblant és el del també mercader Francesc Safont, del qual ni tan sols es té constància que entre 1462 i 1472 participés de cap forma en el govern urbà. Això sí, se'l documenta en 1460 i en 1463 com a part dels asseguradors de dos carregaments de blat sicilià i un de provençal.¹³⁶⁷ Tot i aquesta manca d'informació, no em voldria estar d'apuntar la seva probable vinculació familiar amb la coneguda nissaga de notaris barcelonins dels Safont, ben representada durant el conflicte amb Joan II per

¹³⁶² La majoria de les dades biogràfiques aquí presentades provenen de Jordi Günzberg i Moll, «Antoni Vinyes: notari, ambaixador i polític (Barcelona - Nàpols): 1428-1488», en *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català* (Barcelona: Fundació Noguera, 1994), 373-87.

¹³⁶³ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2: 612.

¹³⁶⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 180r-180v, 23-XI-1469; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 8r-10v, 13-XII-1469.

¹³⁶⁵ Coneixem el destí d'alguns d'aquests censals un cop mort Vinyes gràcies a l'estudi de Günzberg, que inclou informació continguda en el testament del notari. Així, per exemple, sabem que l'usdefruit de la pensió de 191 s. 4,5 d.b. adquirida en 1469 fou assignat a la seva esposa, Paula (Günzberg i Moll, «Antoni Vinyes: notari, ambaixador i polític (Barcelona - Nàpols): 1428-1488», 386).

¹³⁶⁶ És possible que es tracti del mercader homònim que, segons sembla, l'any 1463 adquirí el conegut palau Aguilar del carrer Montcada. De forma similar, podria ser que el mercader buscari Joan Aguilar fos parent seu, al igual que, ja en època de Ferran II, Joan Berenguer Aguilar, de família de mercaders però llavors ciutadà honrat (<http://invarquit.cultura.gencat.cat/Cerca/Fitxa?index=0&consulta=&codi=40492> [consultat el 2/10/2019]; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2: 604; Carme Batlle i Gallart, «La oligarquía de Barcelona a fines del siglo XV: el partido de Deztorrent», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 7 (1986): 330).

¹³⁶⁷ Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 585, 587.

Jaume i Mateu.¹³⁶⁸ De nou ens trobem amb una acusada manca d'informació sobre el següent personatge del llistat, Francesc Vidal, mercader. Malgrat que Carme Batlle esmenta un barber amb el mateix nom, que arribà a ser jurat del Consell de Cent en 1469 i 1470, és manifest que no es tracta del setè principal creditor del municipi durant la guerra civil.¹³⁶⁹ En canvi, seria plausible pensar que és el mateix mercader que situem l'any 1456 fent una proposta d'assegurança en nom de Francesc Desplà o a qui l'argenter Jacob Benaïam i la seva muller Elionor reconegueren un deute en 1462.¹³⁷⁰

Si en el cas d'alguns homes esdevé complicat esbrinar-ne les dades biogràfiques més bàsiques, en el de les dones encara ho resulta molt més.¹³⁷¹ Lamentablement, és poc el que aquí es dirà sobre Elionor, l'única dona que apareix a la Taula 75, malgrat la seva inqüestionable rellevància en el mercat censal barceloní. Més enllà del seu matrimoni amb Joan Roig, a qui veiem participant en l'assegurança de dues empreses navals encara l'any 1463,¹³⁷² sabem que tingué com a mínim un fill, a qui posaren el nom del pare, que actuà com a procurador de la vídua.¹³⁷³ Coneixem també la seva vinculació amb el monestir dels framenors de la Ciutat Comtal, al qual donà el censal de 125 s.b. de pensió adquirit en 1464.¹³⁷⁴ La relació de la família d'Elionor amb el govern municipal a través del seu fill és clara, si bé sembla que es desenvolupà un cop acabada la guerra civil catalana. Malgrat això, Elionor considerà oportú adquirir una quantitat gens menyspreable de deute barceloní, potser amb la intenció de contribuir a la causa

¹³⁶⁸ La influència dels Safont es mantingué ja entrada l'època moderna, tal com s'explica a Maria Adela Fargas Peñarrocha, «Auge i davallada d'una família de notaris de Barcelona, durant l'època moderna», en *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català* (Barcelona: Fundació Noguera, 1994), 351-60. L'autora menciona un notari públic de nom Francesc Safont a inicis del segle XVI, però no es deu tractar del personatge homònim que aquí ens ocupa.

¹³⁶⁹ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1973, 2: 581.

¹³⁷⁰ Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 550; Núria de Dalmases i Balaña, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (Aproximació a l'estudi)*, vol. II. Argenters i documents, Monografies de la secció històrico-arqueològica, I/2 (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992), 35.

¹³⁷¹ Tal com pot deduir-se observant la relació de censals venuts entre 1462 i 1472, s'ha decidit sumar les rendes a nom d'Elionor, vídua del ciutadà honorat Joan Roig, i d'una segona dona amb qui tant ella com el seu difunt marit compartien nom, si bé se'n desconeix la categoria socioprofessional. El més probable és que es tracti d'una única persona, motiu pel qual s'ha cregut convenient presentar-la com a tal. En el llibre de clavaria del segon semestre de 1470 el difunt Joan Roig és classificat com a mercader, però tenint en compte que en cap altre volum és assenyalat com a tal és possible que es tracti d'un error (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 89v, 19-X-1470). Tanmateix, convé mencionar que un mercader de nom Joan Roig participà en les protestes entre l'estament dels ciutadans honorats i dels mercaders l'any 1433 (Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 138-40).

¹³⁷² Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 587.

¹³⁷³ En trobem un exemple a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 34v, 29-VIII-1466. Probablement es tracta del Joan Roig que veiem en 1473 com a jurat de l'assemblea municipal i com a conseller cinc anys després, en ambdós casos com a membre de l'estament dels ciutadans honorats.

¹³⁷⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 32r, 11-III-1465. La donació del censal al monestir es dugué a terme el mateix any de la compra o el següent, ja que en 1465 ja consta dita institució com a propietària.

rebel o simplement per tal d'assegurar-se una viduïtat més confortable i, al mateix temps, garantir un bon llegat per als seus descendents.

Desafortunadament, no és gaire més fàcil resseguir la figura de l'únic membre de la baixa noblesa present en el llistat dels principals censalistas de la ciutat. Del donzell Francí (o Francesc) Benet Desvalls sabem que estava domiciliat a Barcelona, que es casà amb Elionor i que encara era viu l'agost de 1506, mes en què dictà testament. Tenint en compte que designà com a hereu universal Joan de Boixadors i Desvalls, varvassor, habitant de la capital catalana i senyor del castell i terme de Savallà [del Comtat] i altres dominis, és possible que no tingués descendència legítima o que aquesta no el sobrevisqués, circumstància que l'hauria fet decantar-se envers l'elecció d'un altre familiar (potser un nebot?) com a destinatari dels seus béns un cop mort.¹³⁷⁵ En tot cas, tenint en compte la seva nul·la vinculació amb el municipi resulta agosarat aventurar les raons que empenyeren Desvalls a prestar més de 37.000 s.b. a les arques de la ciutat.

Finalment, resta només veure qui eren Pere i Nicolau Viastrosa, que clouen la taula dels grans creditors d'entre 1462 i 1472.¹³⁷⁶ Ambdós pertanyien a la mateixa família de mercaders, ben coneguda ja a la meitat del segle XV per les seves activitats comercials. La identificació dels membres de la família no sempre resulta senzilla, ja que molts dels noms es repeteixen. Tanmateix, sembla que en el nostre cas ens trobem davant de Pere, fill de Nicolau i germà d'un segon Nicolau, mort l'any 1463 quan era jurat del Consell de Cent, i d'un tercer Nicolau, fill de Nicolau Viastrosa (II) i per tant nebot de Pere.¹³⁷⁷ Desconeixem si Pere arribà a casar-se o si tingué fills, però el fet és que quan féu testament l'any 1479 constituí com a hereu el fill del seu difunt germà, Nicolau (III).¹³⁷⁸ Pel que fa a Nicolau (III), sabem que es casà amb Eufresina, però de nou és possible que no hi tingués descendència, ja que en ordenar les últimes voluntats en 1507 llegà el

¹³⁷⁵ Mañé i Mas, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1531-1559*, VI:128, 326.

¹³⁷⁶ Tanmateix, no voldria deixar de mencionar els deu creditors que els segueixen, ja que sovint la diferència pel que fa al capital aportat és mínima. Es tracta del bací de Santa Maria del Pi, del mercader Pere Vila, de la confraria de Sant Esteve dels freners, del mercader Gaspar Montmany, d'Elionor, muller del mercader Pere de Preixana, del prevere Joan Marí, del mercader Joan Estela, del monestir de framenors, i dels mercaders Bernat Oliver i Bernat Pongem.

¹³⁷⁷ Maria Teresa Ferrer i Mallol, «El comerç català a Andalusia al final del segle XV», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 18 (1997): 317. Nicolau Viastrosa (II) tingué un segon fill de nom Pere (II), qui al seu torn tingué un fill anomenat Nicolau (IV). Tenint en compte que segons recull Ferrer i Mallol aquest Pere no tenia encara setze anys quan morí el seu pare, és probable que qui trobem operant al costat de Nicolau Viastrosa (III) sigui el seu oncle, si bé també podria tractar-se del seu germà.

¹³⁷⁸ Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1441-1500*, IV: 172.

patrimoni al seu nebot Nicolau (IV), fill del seu difunt germà Pere (II).¹³⁷⁹ Si ens fixem en la relació d'ambdós personatges amb el municipi, les notícies resulten una mica esquïetes. Pere Viastrosa donà suport a la Busca en la dècada de 1450, i durant la guerra civil fou elegit jurat del Consell de Cent en els biennis 1462-1463 i 1466-1467, si bé no aconseguí ocupar la conselleria fins l'any 1478.¹³⁸⁰ Sobre Nicolau són menors les informacions, ja que donada la seva edat no tingué una carrera política important fins la dècada de 1470. Encara durant el regnat de Joan II destacà el seu paper com a clavari entre 1478 i 1479, anys en què també formà part de l'assemblea municipal.¹³⁸¹ Més enllà de la seva participació en el govern i els principals càrrecs de gestió de la universitat, els Viastrosa destacaren per les seves activitats comercials, ben documentades per Maria Teresa Ferrer i Mallol i Ivan Armenteros.¹³⁸² Al llarg del període de la guerra ambdós col·laboraren en l'abastament de la ciutat en més d'una ocasió, i fins tot arribaren a concedir-li un préstec l'estiu de 1472, quan les arques municipals passaven per un període més que delicat.¹³⁸³ Amb aquest evident nivell de compromís amb el municipi, no sembla torbador que en 1463 i 1464 compressin dos censals per un elevat valor total, potser amb els diners obtinguts de l'herència del recentment finat Nicolau Viastrosa (II).

Ara bé, més enllà dels personatges que despengueren petites fortunes en el deute municipal, convé destacar un grup socioprofessional en especial donada la seva força inusitada distinció com a censalistes: els menestrals. Així, si ens fixem per exemple en els compradors de 1462, hi trobem des d'oficis que formaven part del Consell de Cent i, per tant, podien tenir una vinculació més o menys estreta amb el govern municipal, com ara freners, fusters, sabaters, argenters, ferrers, ballesters, paraires, pellissers, esparters,

¹³⁷⁹ Mañé i Mas i Rovira i Solà, *Catàleg dels pergamins municipals de Barcelona. Anys 1501-1530*, V: 108.

¹³⁸⁰ Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 2: 604. Ivan Armenteros menciona que Pere Viastrosa, fill de Nicolau i nebot de Pere, fou conseller l'any 1476. Ara bé, tenint en compte la seva joventut i inexperiència política, sembla més probable que l'escollit fos el seu oncle. En tot cas, segons apareix al registre de *Deliberacions*, la designació de Pere Viastrosa com a conseller terç es dugué a terme més tard, el novembre de 1477 (Ivan Armenteros Martínez, *Cataluña en la era de las navegaciones. La participación catalana en la primera economía atlántica (c. 1470-1540)* (Barcelona, Lleida: Fundació Ernest Lluch, Milenio, 2012), 188; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 24, f. 3r, 30-XI-1477).

¹³⁸¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 24, f. 8v, 12-XII-1477, f. 19r-20v, 9-I-1478, i f. 124r, 12-XII-1478.

¹³⁸² Ferrer i Mallol, «El comerç català a Andalusia al final del segle XV», 317-23; Armenteros Martínez, *Cataluña en la era de las navegaciones. La participación catalana en la primera economía atlántica (c. 1470-1540)*, 188-95. Ambdós se centren en els negocis dels germans Pere i Nicolau, fills de Nicolau Viastrosa (II), durant les darreres dècades del segle XV.

¹³⁸³ *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 77, f. 103v, 13-V-1465; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 93r-93v, 18-VI-1466; *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 18, f. 65v, 3-XI-1467; *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 82, f. 88r, 9-III-1468, i f. 94r-94v, 14-V-1468; *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 87, f. 164v, 7-VIII-1472.

tintorers, gerrers, candelers i mariners, fins a d'altres que, en canvi, no podien accedir a la categoria de jurats, com els coltellers, els cuirassers i els brocaters. Tanmateix, no podem oblidar que no només els homes s'interessaren per l'adquisició de crèdit, sinó que també un bon nombre de les seves mullers i vídues ho feren. De fet, si tornem a fer un cop d'ull al grup dels menestrals de la Taula 70 veurem que entre 1462 i 1467 els homes adquiriren 18.012 s.b. en pensions i les dones una mica més de la meitat, 10.335 s.b. En general, doncs, s'observa una propensió patent per part dels habitants de la ciutat de categoria més humil per la compra de deute, malgrat no poder-la sempre relacionar amb inclinacions de caire polític.

La presentació d'aquests breus apunts biogràfics dels grans compradors de censals durant la guerra civil ens permet afirmar que en bona part formaven part de l'elit urbana, sovint involucrada en el govern de la ciutat de forma activa. No és d'estranyar, per tant, que es fessin seva la causa de la guerra i que hi destinessin quantitats substancials. No podem obviar tampoc que, tal com assenyala Viciano, part dels capitals invertits en deute públic pels sectors burgesos, *sense ser incompatibles amb la recerca de seguretat econòmica, s'orientaven més aviat a la promoció social i a la reproducció de l'estatus de ciutadà rendista*.¹³⁸⁴ A més a més, convé no oblidar tampoc que durant la guerra les possibilitats de negoci de molts mercaders minvaren dràsticament, fet que tal vegada convertí la compra de crèdit en una activitat més atractiva del normal, ni tampoc l'existència de possibles préstecs si no forçosos, com a mínim sí força suggestionats. Fos quina fos la seva motivació, és ben sabut que l'operació no els va sortir tan bé com segurament haguessin desitjat. La reducció d'interessos de 1468 comportà una important pèrdua del valor de les rendes adquirides a partir de 1463, però esdevenia inevitable si es pretenien eludir unes conseqüències encara més nefastes per als creditors barcelonins.

Els compradors de deute extraordinari

Duta a terme l'anàlisi dels compradors de rendes ordinàries municipals, ha arribat el moment de veure si les tendències observades es mantingueren en els altres tipus de deute venut pel clavari de Barcelona. Per fer-ho, s'empraran els mateixos criteris ja explicats en l'apartat anterior per tal d'estudiar conjuntament tots els censals emesos al marge de la tresoreria regular i oferir així una panoràmica de l'heterogeni col·lectiu

¹³⁸⁴ Viciano Navarro, «Deute públic i renda censalista al País Valencià en el segle XV. Una proposta d'interpretació», 941.

conformat pels 161 propietaris d'aquests títols. Així, es tindren en consideració els receptors de rendes que apareixen al compte del dret de la bolla de 1466-1467 i els compradors inclosos en els capbreus de 1467-1479. Tanmateix, donada la importància quantiativa menor d'aquests censals respecte als de la clavaria comuna, em limitaré a fer uns apunts ràpids que serviran, sobretot, per contrastar i comparar aquests censalistes amb els ja presentats.

Taula 76. Distribució de les pensions de censal venudes entre 1466 i 1479¹³⁸⁵

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	6.571	1.570	0	0	8.141	<i>10,02</i>
Mercaders	20.838	6.164	0	2.720	29.723	<i>36,59</i>
Juristes-metges	1.052	1.657	0	1.000	3.709	<i>4,57</i>
Notaris	1.098	125	0	140	1.364	<i>1,68</i>
Menestrals	5.531	600	0	912	7.043	<i>8,67</i>
Nobles	1.600	4.400	0	0	6.000	<i>7,38</i>
Clergat	2.301	0	1.841	0	4.412	<i>5,1</i>
Forasters i altres	11.255	225	3.333	6.300	21.113	<i>25,99</i>
TOTAL	50.246	14.741	5.174	11.072	81.234	
<i>%</i>	<i>61,85</i>	<i>18,15</i>	<i>6,37</i>	<i>13,63</i>		

En observar la distribució per sectors socioprofessionals i segments de població dels interessos generats pel deute emès entre 1466 i 1479, es constata un canvi força evident respecte a la del deute ordinari. Aquest es tradueix principalment en l'augment de la presència de forasters i personatges no identificats, que passen del 7,03% i el 16,62% al 25,99%.¹³⁸⁶ Aquest salt enorme es produeix en detriment, bàsicament, de les rendes del clergat i institucions assistencials, el valor de les quals cau del 11,85% i el 16,17% al 5,1%. La disminució de la rellevància d'aquest darrer col·lectiu es pot explicar en part per l'aparent absència de l'hospital de la Santa Creu en les compres de deute extraordinari de 1466-1479, potser motivada pel fet que es tractaven de rendes no estrictament municipals, i que per tant possiblement restaven al marge de l'estreta relació financera establerta entre l'hospital i la tresoreria de la ciutat des de la fundació del primer. Pel que fa a la major participació de persones originàries d'altres viles del

¹³⁸⁵ En s.b.

¹³⁸⁶ Aquest percentatge força extraordinari no ve només donat per l'augment de la presència de forasters, sinó també per la d'un bon nombre de personatges dels quals o bé es desconeix la categoria socioprofessional o bé no s'inclou en cap de les divisions establertes, com és el cas de Damià i Rafel Moliner, de la casa de la seca.

Principat en aquestes compres de deute, cal tenir en compte que en molts casos consistien en emissions a nom de la Diputació, aspecte que podia facilitar que arribessin a compradors potencials que normalment no formaven part del mercat censal de la capital. Relatiu al repartiment de les quantitats de les pensions entre els diferents segments de població, voldria remarcar els percentatges similars en ambdós tipus de deute relatius als homes i les dones –del 64,4% i el 53% al 61,85% i del 20,68% i el 22,55% al 18,15% respectivament–, que difereixen més en el cas de les institucions –del 8,53% i el 17,35% al 6,37%– i de les tutories i marmessories, que passen de representar el 6,38% i el 7,1% al 13,63%, vora el doble. Com veurem en parlar de les pensions més elevades, aquest salt està estretament vinculat amb l’experimentat pel sector de compradors forasters.

Taula 77. Distribució del nombre de pensions de censal venudes entre 1466 i 1479

	homes	dones	institucions	tutories / marmessories	TOTAL	%
Patricis	17	5	0	0	22	<i>11,36</i>
Mercaders	45	17	0	4	67	<i>33,84</i>
Juristes- metges	6	4	0	1	11	<i>5,55</i>
Notaris	4	1	0	1	5	<i>2,78</i>
Menestrals	26	2	0	2	30	<i>15,15</i>
Nobles	7	10	0	0	17	<i>8,58</i>
Clergat	9	0	9	0	18	<i>9,09</i>
Forasters i altres	17	1	1	7	27	<i>13,63</i>
TOTAL	132	41	10	14	198	
%	<i>66,67</i>	<i>5,83</i>	<i>5,05</i>	<i>7,32</i>		

Si deixem de banda les xifres resultants dels interessos del deute i passem a fer un cop d’ull al nombre de pensions en mans de cada un dels col·lectius, els canvis respecte als censals “ordinaris” són encara més patents. La distribució per categories socioprofessionals es manté relativament similar a l’anteriorment observada, si bé amb l’evident davallada del percentatge de censals del clergat, que passa del 14,86% i el 23,82% al 9,09%, per exemple. També disminueixen força les pensions posseïdes per notaris i menestrals, mentre que augmenten significativament les dels nobles, d’uns escassos 4,31% i 2,35% al ja més significatiu 8,58%. Ara bé, el gran canvi el protagonitzen les dones. Si en els censals comuns veïem que adquirien un bon nombre de rendes però per un valor lleugerament més baix, en el cas present ens trobem amb la

situació inversa: les seves 41 rendes només suposaven el 5,83% del total, malgrat representar el 18,15% en termes de valor dels interessos percebuts. El perquè d'aquest capgirament en la tendència anteriorment observada pot ser degut a la menor presència de mullers i vídues de menestrals en els llistat de compradores de deute “extraordinari”, i una major importància relativa de dones vinculades als estaments mercader i nobiliar, que comptaven amb més recursos.

Taula 78. Compradors de les pensions extraordinàries més elevades (1466-1479)

	Any	Nom i cognom	Categoria	Pensió	Capital
1.	1474	Joan de Coloma	secretari reial	3.333 s.b.	40.000 s.b.
2.	1474	consellers de Barcelona	-	3.333 s.b.	40.000 s.b.
3.	1478	Jacopo Vermigalli	mercader	2.000 s.b.	32.000 s.b.
4.	1476	Gaspar Montmany	mercader	2.000 s.b.	20.000 s.b.
5.	1466	Joan Oliba	mercader	1.820 s.b.	29.120 s.b.
6.	1466	Pere Amat	mercader	1.550 s.b.	24.800 s.b.
7.	1466	Joan / Benet / Margarida / Marquesa Desvern	tutoria, fills de Nicolau (+), de Girona	1.525 s.b.	24.400 s.b.
8.	1478	Jacopo Vermigalli	mercader	1.500 s.b.	24.000 s.b.
9.	1478	Joan Bonanat	mercader	1.250 s.b.	20.000 s.b.
10.	1466	Tomàs Andreu / Beneta Terena ¹³⁸⁷	tutoria, fills de Bernat (+), mercader de Perpinyà	1.125 s.b.	18.000 s.b.
TOTAL				19.436 s.b.	272.320 s.b.

Un cop repassat com s'agruparen les pensions de 1466-1479, és el moment de ressaltar els deu préstecs més elevats que rebé la ciutat en concepte d'aquests “altres” censals. En primer lloc, destaca la suma del capital de tots ells, que comportà un ingrés de 272.320 s.b., és a dir, el 23% del total rebut mitjançant dites emissions. De nou, topem amb el predomini clar del grup format pels mercaders i les seves famílies, que compraren set d'aquestes deu rendes, la mateixa xifra que en el cas de les “ordinàries”. Deixant de banda la condició socioprofessional dels censalistes, és remarcable l'empat en la primera posició de dues rendes comprades l'any 1474 a nom de Joan de Coloma, secretari de Joan II, i dels consellers de la ciutat, així com la presència per partida doble del mercader d'origen pisà Jacopo Vermigalli. Com veurem tot seguit en parlar dels principals compradors de deute extraordinari, en aquesta categoria Vermigalli esdevé un mirall del que hem vist anteriorment amb el cas de Pere Amat i les rendes comunes. De fet, no voldria deixar de ressaltar la incursió també en la Taula 78 d'Amat, la fortuna del

¹³⁸⁷ Aquesta posició és compartida amb un censal de la marmessoria de Pere Guillem Satorra i dos del ciutadà honrat Guillem Romeu, tots tres de l'any 1466.

qual aparentment es repartí en bona part de les empreses endegades pel municipi. Per últim, destaca l'aparició de dues tutories forasteres: una de Girona i una altra de Perpinyà. Tenint en compte la conjuntura bèl·lica i política de 1466, any en què es compraren totes dues rendes, segurament els responsables dels sis infants no residien en dites ciutats sinó a la pròpia Barcelona o a la seva rodalia. Tanmateix, no deixa de ser significatiu que es decantessin per la compra de censals emesos per un municipi amb què potser no tenien una vinculació particular per tal de subvenir a les necessitats dels orfes.

Taula 79. Principals compradors de deute extraordinari (1466-1479)

	Nom i cognom	Categoria	Pensions	Suma pensions	Suma capital
1.	Jacopo Vermigalli	mercader	3	4.333 s.b.	66.000 s.b.
2.	Simona Aguilar	vídua de Berenguer, mercader	5	2.606 s.b.	41.700 s.b.
3.	Caterina Santjust	vídua de Bartomeu, cavaller	3	2.500 s.b.	40.000 s.b.
4.	consellers de Barcelona	-	1	3.333 s.b.	40.000 s.b.
5.	Joan de Coloma	secretari reial	1	3.333 s.b.	40.000 s.b.
6.	Guillem Romeu	ciutadà honrat	2	2.250 s.b.	36.000 s.b.
7.	Joan Oliba	mercader	1	1.820 s.b.	29.120 s.b.
8.	Pere Amat	mercader	2	1.750 s.b.	26.800 s.b.
9.	Joan / Benet / Margarida / Marquesa Desvern	tutoria, fills de Nicolau (+), de Girona	1	1.525 s.b.	24.400 s.b.
10.	Gaspar Montmany	mercader	3	2.265 s.b.	23.400 s.b.
	TOTAL		22	25.715 s.b.	367.420 s.b.

Si ens fixem ara en els principals compradors de deute “extraordinari”, el primer que convé destacar és que la seva contribució suposà el 30,54% del capital total obtingut mitjançant aquestes emissions, xifra molt allunyada del 9,52% aportat pels principals creditors de deute “ordinari”. Així doncs, ens trobem davant d'un mercat molt més reduït, concentrat en unes poques persones, si bé en cap cas això suposà l'acumulació d'un nombre particularment elevat de rendes en mans de ningú. De fet, quatre dels deu personatges que trobem a la Taula 79 adquiriren tan sols una renda, l'elevat valor de la qual ha permès la seva introducció en el present llistat. En general, les dades que s'hi inclouen difereixen força de les reunides en la taula referent als principals censalistes “ordinaris”. Bàsicament, la presència de mercaders és lleugerament menys acusada, i la de les dones es duplica.

Tot revisant els noms del llistat, no sorprèn trobar-hi en la primera posició el mercader Jacopo Vermigalli, a qui ja vèiem per duplicat en la relació de les pensions més elevades venudes durant el període 1466-1479. A més a més, és sabut que també adquirí dues rendes municipals més; per tant, es tracta d'un personatge que, malgrat el seu origen foraster, no dubtà en participar activament en el negoci censal de la capital.¹³⁸⁸ En la segona i la tercera posició destaca la presència de dues vídues, Simona Aguilar i Caterina Santjust, que acumularen cinc i tres títols respectivament. Pel que fa a Simona, vist el paper destacat que tingué el seu marit en la compra de deute comú durant els primers anys de la guerra, no resulta estrany que un cop mort ella seguís amb les operacions de crèdit, el funcionament de les quals és evident que coneixia i controlava. Pel que respecta a Caterina, la seva trajectòria resulta més difícil d'endevinar. L'únic apunt que se'n pot fer és que l'any 1466 la tutoria del fill del cavaller Bartomeu Santjust, Joan, segurament el seu fill, comprà un censal municipal. Pel que fa als restants censalistes, únicament voldria remarcar de nou el mercader Pere Amat, comprador de dues pensions per un valor total de 26.800 s.b. Si a aquesta xifra hi sumem els 64.000 s.b. prestats a la clavaria ordinària de la ciutat, el resultat és que entre 1462 i 1472 –perquè no se'l documenta adquirint censals un cop acabada la guerra– aquest personatge arribà a despendre 90.800 s.b. en la compra de deute públic. Per tal de poder establir una comparació amb la pròpia tresoreria barcelonina, aquesta quantitat equivaldria a la despesa total en abastament cerealístic de l'any 1470, que fou de 89.070 s. 4 d.b. Es tracta, per tant, d'una xifra gens menyspreable.

El paper preponderant dels mercaders com a compradors de censals de la ciutat al llarg del regnat de Joan II és indiscutible. Durant tot el període foren els principals creditors del municipi, tant quan aquest emitia en nom propi com quan ho feia en el de la Diputació. De fet, en termes generals la distribució de les quantitats rebudes anualment en concepte de pensions és relativament similar tant pel que fa al deute ordinari de 1462-1467 i 1468-1472, com pel que fa a l'extraordinari. Ara bé, com hem vist es constaten certes diferències remarcables, concentrades sobretot en dos grups: el

¹³⁸⁸ Concretament, una de 250 s.b. l'any 1463 i una altra de 375 s.b. en algun moment entre 1462 i 1464 (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 127 i Taula 128).

del clergat i el dels forasters i altres. Del primer, en destaca la poca participació en la compra de censals extraordinaris; en canvi, el segon es distingeix pel contrari.

Tot i el predomini inqüestionable de certs grups socioprofessionals i de certs segments de població, no deixa de ser notòria la diversitat existent entre els censalistes estudiats. Ja s'ha apuntat anteriorment que l'esclat de la guerra i la reobertura del mercat del deute, des de feia anys força restringit, va comportar que molta gent es bolqués a la compra de crèdit censal, encara que probablement amb motivacions molt variades. En qualsevol cas, el resultat fou que a la mort de Joan II el llistat de creditors de Barcelona cobria un espectre d'allò més ampli, que anava des de vídues d'humils menestrals fins als principals membres de les famílies més benestants i influents de la ciutat. La gestió d'aquella enorme massa de deute i dels seus propietaris seria un dels principals reptes dels que s'ubicaren al capdavant del municipi durant les dècades següents.

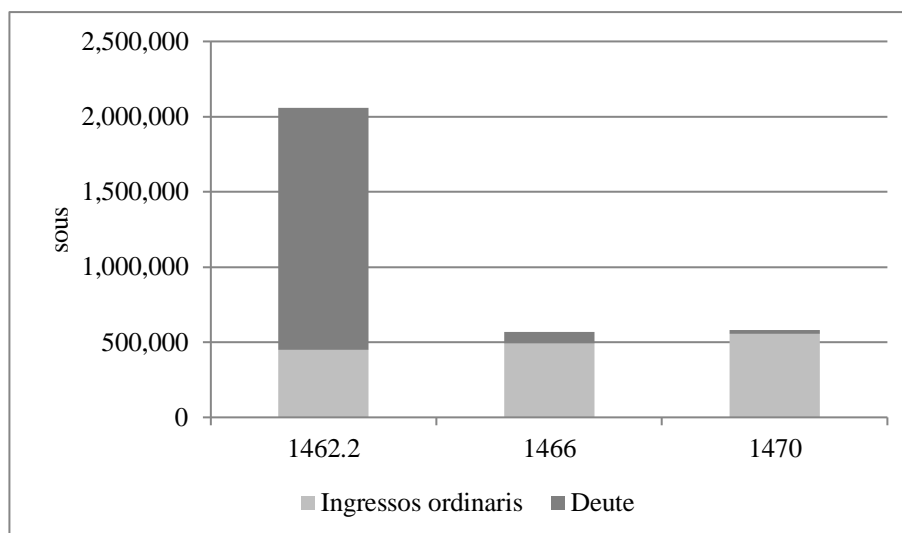
4.2.1.7. Recapitulació: el desequilibri financer

Les emissions de deute de la guerra civil catalana no van ser particularment extraordinàries, malgrat les elevades xifres presentades per als primers anys que podrien fer pensar el contrari. Al cap i a la fi, davant d'una situació que reclamava mesures financeres fora del comú, el consistori va reaccionar seguint els mateixos patrons emprats des de feia un segle: l'emissió de deute públic consignat als impostos municipals. Hem vist, però, que aquesta mesura no resultà tan exitosa com els dirigents barcelonins pretenien. El mercat de deute experimentà una clara contracció a partir de 1465, fet que potser fou una de les causes darrere la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi de 1468, arran de la impossibilitat de reintegrar al banc de la ciutat els capitals manlevats durant els primers anys de la guerra mitjançant el crèdit censal.

Ara bé, més enllà d'això, quin fou l'efecte de la venda de rendes en les finances barcelonines? Donada la manca de documentació, tant pel que fa a la resta d'ingressos municipals com pel que fa al propi deute, fer-ne un càlcul escrupolós esdevé impossible. Tanmateix, es pot dur a terme una aproximació emprant les dades d'aquells anys la clavaria dels quals es conserva completa: 1466 i 1470. Excepcionalment, també s'inclourà el segon semestre de 1462 donada la magnitud de les emissions d'aquells mesos, amb l'objectiu de veure quina importància tingué la venda de censals en el finançament de l'inici del conflicte per part de la Ciutat Comtal. Tal com s'observa al Gràfic 22, el paper del deute respecte al total d'ingressos municipals anà disminuint a mesura que s'allargava la guerra amb Joan II. Així doncs, mentre que durant els darrers

mesos de 1462 els capitals obtinguts mitjançant les noves rendes representaren el 78,14% dels ingressos, aquest percentatge s'havia reduït al 13,17% en 1466, i fins a un insignificant 4,78% quatre anys després.

Gràfic 22. Ingressos ordinaris i extraordinaris (1462-1472)

A mesura que avançava la guerra el deute va deixar de proporcionar a la ciutat una quantitat rellevant de rebudes, de forma que la hisenda municipal s'hagué de recolzar bàsicament en els impostos indirectes. Les conseqüències d'aquesta situació no només foren la suspensió de pagaments de la Taula, sinó també, com veurem en parlar de les despeses municipals, l'endarreriment progressiu en el pagament de les pensions de censals a partir de l'estiu de 1472.

En general, doncs, les dades aportades mostren el gran nivell d'endeutament capaç d'assolir Barcelona en un moment d'extrema urgència financera. Es tracta de la culminació d'un procés iniciat durant la segona meitat del segle XIV, amb el que s'ha anomenat l'esclat del deute públic a partir de 1353. Amb la guerra civil catalana, la Ciutat Comtal va veure's forçada a posar a prova la seva capacitat d'obtenir finançament extraordinari mitjançant la venda de rendes perpètues, i si bé inicialment va tenir un èxit més que notable, a la llarga sembla clar que no tant. El fet de veure's obligada a augmentar els tipus d'interès ja a principis de 1463 no fou més que una primera constatació de les dificultats creixents per trobar creditors, i la caiguda en les vendes experimentada a partir de 1465 n'és la manifestació definitiva. Més enllà dels canvis en la situació bèl·lica que podien justificar una necessitat major o menor de liquiditat –recordem les enormes despeses derivades de la campanya de la Bandera de

Barcelona l'estiu de 1462, sobretot—, no hi ha dubte que passats els tres primers anys de la guerra el mercat del deute es contragué, amb conseqüències fatals per a les finances de la ciutat i la seva relació amb la Taula de Canvi.

4.2.2. El col·lapse de la Taula de Canvi

Ja s'ha comentat anteriorment que, des del seu naixement, una de les funcions de la Taula de Canvi era la de concedir crèdit al municipi, ja fos a curt o a llarg termini. Pel que fa al primer, amb l'objectiu que no arribés a descontrolar-se s'establiren pressupostos i partides de despesa, de forma que el banc pogués avançar diners al clavari però només fins a un cert límit.¹³⁸⁹ Aquesta normativa explica també que els administradors del banc exerciccin d'interventors de les finances del clavari, ja que calia que en coneguessin detalladament l'estat de salut abans d'acceptar l'entrega d'un préstec que bé podia acabar resultant fatal per a la Taula. Sobre el crèdit a llarg termini, en cas de produir-se s'acostumava a assignar un ingrés fiscal a la Taula per tal que en cobrés el retorn.¹³⁹⁰

Des de la redacció de les ordinacions de 1436, el municipi es finançà gairebé exclusivament a través de la Taula de Canvi, sense acudir gairebé mai a la venda de censals. Ara bé, cal tenir en compte que aquesta opció no depenia únicament de la voluntat del municipi de recórrer a una o altra via, sinó també de la quantitat de dipòsits que hi hagués a la Taula en un moment determinat. Per aquesta raó, una possible crisi financera podria tenir de fet dos orígens: o bé la concessió de crèdit excessiu al compte del clavari, o bé la retirada massiva de capitals.

En general, tenim poques dades de l'estat de la Taula des de l'inici de la guerra civil, que consisteixen sobretot en les informacions contingudes en les actes de les reunions dels jurats de la ciutat. Un cop més, cal lamentar la pèrdua dels llibres del banc corresponents a aquella època, que haurien resultat molt reveladors a l'hora d'entendre'n millor les dinàmiques. Tot i així, en les pàgines següents s'ha intentat reconstruir de la forma més acurada possible la trajectòria de la Taula des de l'esclat del conflicte armat en 1462 fins al període posterior a la suspensió de pagaments decretada l'any 1468.

¹³⁸⁹ Vegeu Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi».

¹³⁹⁰ Vegeu, per exemple, a l'apartat 5.4.2.1 el préstec que la Taula concedí al clavari l'any 1460 per redimir censals, que s'havia de retornar mitjançant l'assignació al banc de la quantitat total de les pensions que es lluïssin.

4.2.2.1. Les dificultats creixents del banc municipal

El primer gran repte per a la Taula des de la seva fundació va arribar en 1462 amb l'inici de la guerra civil catalana. Finançar la lluita contra Joan II era una gran responsabilitat, i Barcelona en va prendre una molt bona part. Com s'ha dit, la guerra va implicar un seguit de preocupacions i despeses per les que calia procurar de forma ràpida i decisiva. Així, tot pressupost fet anteriorment pel consistori va ser sobrepassat per la situació. Els mitjans per obtenir les grans quantitats de diners necessàries van ser els habituals en moments en què calia fer front a despeses extraordinàries: la creació o modificació d'impostos, l'emissió de títols de deute i el recurs al crèdit de la Taula. De fet, durant els primers mesos de la guerra el municipi va haver de demanar a la Taula préstecs molt elevats,¹³⁹¹ de manera que els fons d'aquesta van començar a disminuir ràpidament. Per tal de combatre aquesta situació, i així ingressar líquid al banc, a finals de juliol de 1462 s'atorgà potestat al clavari per vendre censals *fins en aquella summa que sia necessària*, les pensions dels quals es pagarien amb el producte obtingut mitjançant una sèrie d'impostos acordats nou dies abans.¹³⁹²

Però amb això no n'hi havia prou. Una setmana més tard el Trentenari i la Setzena escollien una comissió que s'encarregaria de rebre l'or i la plata, tant en massa com treballats, que els ciutadans de Barcelona que *fossin convidats, e encara pregats*, a fer-ho duguessin a la seca per tal de convertir-los en moneda, que seria immediatament ingressada a la Taula de Canvi. A canvi, o obtindrien el preu del metall en forma de dipòsit bancari, o se'ls crearia un censal, o bé, quan fos possible, se'ls hi tornaria de la mateixa forma en què fou entregat.¹³⁹³

De nou aquesta mesura va ser considerada insuficient. Passats deu dies, el Consell de Trenta-dos i la Setzena es van trobar altre cop per acordar algunes disposicions destinades a reconduir la perillosa situació en què cada cop més es veia immersa la Taula de Canvi.¹³⁹⁴ En primer lloc, es va ordenar l'execució de tots els deutes, tant amb el banc municipal com amb el clavari. Seguidament, es va decidir fer batre moneda d'or

¹³⁹¹ Sobre les despeses del municipi durant els primers anys de la guerra, vegeu Jaume Sobrequés i Callicó, «Aspectos económicos de la vida en Barcelona durante la Guerra Civil catalana de 1462-1472. (Los gastos municipales de 1462-1465)», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* 15 (1970-1969): 215-86, que es troba traduït al català a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 245-319.

¹³⁹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 5r-6r, 26-VII-1462. Vegeu els apartats 4.1.2.1, i 4.2.1.3.

¹³⁹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 11v-12r, 4-VIII-1462.

¹³⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 19r-20r, 16-VIII-1462.

i de plata emprant els motlles d'Alfons el Magnànim.¹³⁹⁵ Per últim, es va respondre a la reclamació feta pels taulers de consignar a les pensions dels títols de deute que *lo síndich de la ciutat ha venuts e vendrà per ops de la dita Taula e per tenir opulent aquella, e en les despeses fetes e fahedores per causa de l'exèrcit de la bandera de Barchelona* el romanent dels nous impostos. La importància i urgència creixents de tenir ben controlades les monedes dipositades a la Taula es traduí el 10 de setembre de 1462, dos dies després de l'inici del primer setge de Barcelona, en la decisió del Consell de comunicar als administradors que fossin ells, juntament amb els altres ministres del banc i amb qui creguessin oportú, els que s'encarreguessin de la custòdia de la casa on es trobaven els diners de la Taula.¹³⁹⁶

Les disposicions aprovades durant els primers mesos de 1463 evidencien que l'estat del banc esdevenia cada cop més delicat. El gener, el Trentenari, acompanyat de la Setzena, decidí que la comissió anteriorment apuntada per exigir els deutes de la Taula s'encarregués també de determinar-ne vies de finançament, ja que *en la conservació de la Taula stigue la total restauració e fama de la dita ciutat, e en dies passats se sia evacuada en part de peccúnias qui en aquella eren, axí per lo General com altres*.¹³⁹⁷ Pocs dies després les mateixes assemblees establiren imitar allò ja observat en les emissions de deute de la Diputació a partir d'entre finals de desembre de 1462 i principis de gener de 1463:¹³⁹⁸ l'augment de les taxes d'interès dels nous censals del 5% al 6,25%.¹³⁹⁹ Com s'ha vist, era una disposició insòlita que denota l'excepció del moment que s'estava vivint a la Ciutat Comtal, ja que feia molts anys que el crèdit barceloní no tenia assignada una taxa tan elevada. A més a més, aquell mateix dia es llegiren al Consell unes noves ordinacions que prohibien treure de la ciutat ni or ni plata, així com fer qualsevol pagament superior a 300 s.b. si no era a través de la Taula de Canvi.¹⁴⁰⁰ D'aquesta manera, malgrat que no s'intervenien directament en els comptes oberts al banc, sí que s'intentava combatre la manca de moneda creixent procurant

¹³⁹⁵ Aquestes monedes apareixen catalogades a Crusafont i Sabater, *Catàleg general de la moneda catalana. Països catalans i Corona catalano-aragonesa* (s. V aC - s. XX dC), 512.

¹³⁹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 31r, 10-IX-1462.

¹³⁹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 111r-111v, 30-I-1463.

¹³⁹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 72r-72v, 5-XII-1462, i f. 103v, 19-I-1463.

¹³⁹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 118r-118v, 8-II-1463.

¹⁴⁰⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 118r-118v, 8-II-1463. Als registres d'ordinacions falten els folis corresponents al període que va de l'octubre de 1462 al maig de 1463, però segons les anotacions de Bruniquer la crida es féu el dia 11 de febrer (Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 77).

propiciar l'ús de la transferència entre comptes en els pagaments de quantitats moderadament elevades.

La comissió mencionada el gener és probablement la mateixa que el març de 1463 s'adreçà a l'assemblea amb la notícia que s'havien dirigit a molts habitants de Barcelona per demanar-los si estarien disposats a prestar diners a la ciutat per via de censal, a dit interès del 6,25%, amb l'objectiu també de reintegrar la Taula.¹⁴⁰¹ Com s'ha dit, celebraven el fet que malgrat alguns de cap manera *volien res prestar a la dita ciutat, axí com eren siguantment conversos, d'altres, molt volenterosament e de bon grat se eren oferts prestar ço que podien.*

Res de tot això semblava ser suficient, ja que el setembre d'aquell any els mateixos membres del comitè del març van presentar un informe redactat juntament amb els consellers on es detallaven diverses disposicions que podien aplicar-se per tal d'obtenir diners per a la Taula, que tenia problemes per pagar el forment necessari per abastir la ciutat.¹⁴⁰² Aquestes consistien en primer lloc en forçar que tot habitant de Barcelona que tingués or o plata l'entregués, a canvi dels quals obtindria un censal. Si la quantitat era massa petita per poder-ne fer un títol de deute, quedaria anotada a la Taula de Canvi durant sis mesos, passats els quals se'n faria el que el propietari volgués. Seguidament, s'obligaria a ingressar al banc tota moneda que es tingués, fet que més enllà de repercutir positivament en la liquiditat d'aquell, evitaria també la sortida de monedes de la ciutat, *en gran dan de la cosa públich e de la dita Taula.* A més a més, es vetllaria pel compliment de l'ordinació aprovada el febrer d'aquell any que impedia fer cap pagament superior a 300 s.b. si no era a través de la Taula¹⁴⁰³ i que prohibia treure moneda de Barcelona.¹⁴⁰⁴

Ara bé, tot era debades. Cap de les estratègies ideades pel Consell aconseguia el seu objectiu principal: que el banc tornés a disposar de suficient liquiditat com per permetre als dirigents municipals respirar tranquils. El març de 1464 s'elegiren vuit persones per tal que, juntament amb la comissió anterior i els consellers, s'encarreguessin de veure *sots quina e qual forma porà ésser satisfet a la necessitat de la dita Taula, en manera*

¹⁴⁰¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 129v-130r, 12-III-1463.

¹⁴⁰² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 24r-24v, 9-IX-1463.

¹⁴⁰³ Aquestes disposicions ja van ser anotades per Usher, si bé sembla que un error de lectura el dugué a dir que el màxim que es podia pagar si no era mitjançant la Taula de Canvi eren 15 s.b. i no 300 s.b., que serien 15 ll.b. (Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, 1: 279).

¹⁴⁰⁴ A principis d'agost s'havia publicat una altra ordinació que prohibia treure de la ciutat or i plata, tant en massa com en moneda, a no ser que prèviament s'hagués obtingut un butlletí dels consellers (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 19v-20r, 3-VIII-1463).

*aquella haje facultat e forma de pagar a quesquí ço que y tendrà e cobre lo crèdit que haver solia.*¹⁴⁰⁵ En aquella mateixa assemblea ja va ressonar quin era el problema principal: que la solució habitual a la manca d'efectiu, que era la venda de censals, no estava resultant suficient. De fet, en analitzar les emissions de deute durant la guerra ja hem vist clarament que cap any s'aconseguí un volum de vendes equiparable al del segon semestre de 1462, fenomen probablement vinculat al col·lapse experimentat pel mercat del crèdit.

No és fins el juny de 1466 que trobem de nou regulacions directament relacionades amb l'estat de la Taula de Canvi. El dia 21 el Consell aprovà una ordinació relativa a les monedes que va ser publicada quatre dies després, si bé és d'interpretació poc clara.¹⁴⁰⁶ Sembla que es disposà que en endavant a la Taula no es podrien donar ni prendre diners en moneda a un interès superior al 8% per sobre del preu establert per llei.¹⁴⁰⁷ És a dir, si tenim en compte que un florí d'or valia 13 s.b., el seu preu de venda no podria ser superior a 14,6 s.b. Es tractaria, doncs, d'una mesura per controlar l'especulació monetària en un context en què la manca de circulació de moneda ja havia fet alçar sensiblement el preu de l'or respecte a èpoques anteriors.¹⁴⁰⁸

Malgrat tot, els problemes de la Taula no aturaren el recurs al crèdit que s'obtenia d'aquesta, probablement perquè no existien alternatives plausibles. A finals de juny de 1466, vistes les dificultats per obtenir mitjançant la venda de censals i altres mètodes els 40.000 s.b. considerats necessaris per la Diputació per tal d'armar unes naus destinades al socors de Tortosa, el Consell de Cent aprovava que fossin bestrets de la Taula de Canvi.¹⁴⁰⁹

Tanmateix, al municipi no sempre li resultava fàcil fer pagaments elevats usant els fons del banc. El setembre d'aquell any el Consell es va veure forçat a escollir una

¹⁴⁰⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 109r-109v, 26-III-1464.

¹⁴⁰⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 95r-95v, 21-VI-1466; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 74v-75r, 25-VI-1466, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 4.

¹⁴⁰⁷ Aquesta ordinació és recollida per Bruniquer, que diu "A 21 de Juny 1466, Ordinació que nengu puga dar comptants per pendrels en la Taula ab interès de mes de 8 per 100" (Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 78). Gaspar Feliu, en canvi, interpreta que el que es féu va ser oferir interès pels diners dipositats, si bé el fet que l'ordinació estableixi multes per als que la contravinguin sembla desmentir aquesta possibilitat. (Feliu, «Finances, moneda i fiscalitat als segles XIV i XV», 137). Jaime Carrera Pujal ofereix encara una altra possible interpretació, segons la qual el 8% es referiria al valor màxim que podien assolir les transaccions amb primes fetes amb els diners dipositats (Jaime Carrera Pujal, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*, vol. 1 (Barcelona: Bosch, 1946), 55).

¹⁴⁰⁸ El novembre de 1464 el Trentenari havia revocat una ordinació que prohibia "fer avantatge" de florins i reals (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 161v-162r, 27-XI-1464).

¹⁴⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 98r-98v, 27-VI-1466. Per tal de tornar els diners s'emprarien els ingressos obtinguts dels impostos destinats a la fàbrica d'embarcacions.

comissió formada per quatre dels seus jurats, l'objectiu de la qual era reunir-se amb els administradors de la Taula.¹⁴¹⁰ El problema principal era que aquests es negaven a entregar els diners pactats amb els acordats que havien d'anar a Castellví de Rosanes, ja que es tractava d'una quantitat molt elevada i, tot i que teòricament hauria hagut de provenir dels 240.000 s.b., amb la disminució dels drets que hi estaven assignats dits diners no arribaven a la Taula.¹⁴¹¹ Així doncs, els regidors de la Taula, en contacte directe amb el dia a dia de la institució, eren potser més conscients que els del municipi dels límits que el banc no havia de superar. Per tal de rebatre les reticències dels taulers, el Consell acordà proposar que la meitat dels salaris dels acordats es pagués en moneda i l'altra de la forma que resultés més beneficiosa per al banc.

A partir d'aquí es van prendre algunes decisions per tal d'afavorir l'ingrés de numerari a la Taula, encara que fos per mitjans poc habituals. Així, l'octubre de 1466 el Consell va prohibir que es portessin a la ciutat farines estrangeres per mar, ja que això repercutia negativament en el cobrament d'imposicions municipals i, de retruc, en el que finalment es dipositava a la Taula de Canvi.¹⁴¹² Una setmana després, el Consell va escollir una comissió perquè juntament amb la Diputació gestionés la distribució del botí pres per l'armada del Principat, assegurant-se en tot moment que els diners obtinguts s'ingressessin al banc.¹⁴¹³

Ara bé, tot i que el s'ha vist fins ara, fou a partir de 1467 que les disposicions per salvaguardar la Taula es multiplicaren de forma clamorosa. En primer lloc, el febrer s'anul·là l'ordinació del juny anterior que prohibia prendre moneda a un interès superior al 8%, ja que es considerava que no es podia complir, i s'anuncià el retorn de les multes que ja s'haguessin pagat.¹⁴¹⁴ Seguidament, a finals de juliol el consistori aprovà una nova ordinació per a la Taula que establia que ningú podia rebutjar cap pagament fet a través d'aquella, ja fos en forma de lluçió de censal o violari com en qualsevol altra, excepte en el cas que les parts implicades haguessin acordat prèviament que es duria a terme en moneda, sots multa de 1.000 s.b.¹⁴¹⁵

¹⁴¹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 129v-130r, 12-IX-1466.

¹⁴¹¹ No queda clar a quins 240.000 s.b. es refereixen les actes del Consell. Possiblement la xifra és errònia i eren els 220.000 s.b. adjudicats al pressupost de la Taula de 1436 a les despeses dels consellers.

¹⁴¹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 140r, 23-X-1466.

¹⁴¹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 140v-141r, 30-X-1466.

¹⁴¹⁴ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 88r-88v, 11-II-1467. Aparentment aquesta revocació no quedà consignada al registre de *Deliberacions*.

¹⁴¹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 34r-34v, 23-VII-1467; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 101r-101v, 25-VII-1467.

Menys d'un mes després es tornaren a aprovar algunes regulacions per a la conservació de la Taula, en què, com havia passat el juny de 1466, de nou es legislava en contra que ningú pagués o rebés moneda amb un interès superior a l'establert.¹⁴¹⁶ Aquest cop, però, el límit es marcava al 15%, de manera que segons això el preu del florí no podria superar els 14,95 s.b. A més a més, aparentment per tal d'evitar que l'ordinació que impedia fer pagaments superiors a 300 s.b. si no es realitzaven a través de la Taula fos burlada, s'establí que a partir d'aquell moment qualsevol que comprés moneda comptant per pagar amb aquella al banc hauria de fer la *dita* del pagament únicament a aquell que la hi hagués venuda. Finalment, s'instaurava la prohibició de comerciar moneda d'or a qualsevol preu que no fos el legal, excepte en cas que el pagament s'hagués de fer a través mitjançant el banc municipal, en què podria aplicar-se dit interès del 15%.

Ara bé, igual com passà amb l'anterior ordinació, aquesta també va ser revocada poc després de la seva publicació, el desembre de 1467.¹⁴¹⁷ L'argument emprat per justificar aquesta decisió fou que donada la situació del moment, en què la ciutat havia de reunir 2.000 florins –calculats a 15 s.b. per florí, 30.000 s.b.– en moneda en concepte de la remissió de l'usatge *Princeps namque* invocat per Joan de Lorena, l'ordinació dificultava que el pagament es pogués dur a bon port fàcilment (vegeu l'apartat 5.3.1.2).¹⁴¹⁸

4.2.2.2. *La suspensió de pagaments i la nova Taula de Canvi*

Probablement va ser el mateix mes de desembre que el Consell va veure clarament que calia intervenir d'urgència la Taula abans que fos massa tard. És possible que, un cop fet el canvi de govern, els consellers entrants s'alarmessin en constatar l'estat del

¹⁴¹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 42r, 20-VIII-1467; *AHCB*, 1B.II, Ordinacions, 9, f. 103r-104r, 21-VIII-1467.

¹⁴¹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 78r-78v, 4-XII-1467; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 108v-109r, 10-XII-1467. Aquesta revocació ja fou mencionada per Usher, si bé ell atribueix el pagament que la motivà a la renovació d'un privilegi de la ciutat no especificat (Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, 1: 279).

¹⁴¹⁸ La quantitat que finalment s'acordà donar a Joan de Lorena per redimir el *Princeps namque*, així com la seva equivalència en sous, no apareix mencionada a *Deliberacions*, sinó a *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 107v-108r, 5-XII-1467. Anteriorment, el primogènit havia rebutjat l'oferta del municipi d'obtenir la remissió a canvi de comptar amb 800 homes durant un mes, el cost dels quals seria de 3.200 florins, calculats aquesta vegada a un preu d'11 s.b. per florí (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 63v-64r, 29-X-1467). Malgrat això, el desembre de 1467 no fou la primera vegada que es mencionà un preu tan elevat per a la moneda d'or: el maig d'aquell any es discutí amb la Diputació la possibilitat de, per tal d'obtenir els 12.000 francs demanats pel comte d'Armanyac, crear un censal de fins a 15.000 florins de preu, calculats a 15 s.b. per florí (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 14r-15r, 15-V-1467).

banc i endeguessin totes les mesures que van culminar en les ordinacions de la Taula de febrer de 1468.

El primer moviment que s'observa el gener de 1468 és la carta escrita a principis de mes al primogènit i lloctinent, Joan de Lorena.¹⁴¹⁹ En aquesta missiva els consellers li deien que degut a la *stretura e indigència d'aquesta ciutat*, de la qual ja havia estat informat, es donaven 7 i 8 s.b. per lliura –35 i 40%– pels diners dipositats a la Taula de Canvi. Tot i això, intentaren tranquil·litzar-lo dient-li que *trabellam en cerchar vias e formas de fer reviure e restituir lo crèdit a la dita Taula*, i que per això havien pensat ordenar un cop més que tots els deutors a la ciutat paguessin.¹⁴²⁰

Dotze dies després, el Trentenari aprovà trametre el síndic de la ciutat a Joan per tal de demanar-li un privilegi que assegurés els dipòsits presents i futurs de la Taula, i en la mateixa sessió escollí una nova comissió de vuit perquè treballés, amb els consellers i amb altra gent que ells apuntessin, en el redreç de la Taula i en el viatge del síndic.¹⁴²¹ Probablement el futur immediat del banc ja estava decidit llavors, com semblen demostrar tant les curoses i precises accions dutes a terme durant el breu període de temps que conduí a les ordinacions del 18 de febrer, com les paraules escollides per l'escrivà municipal per narrar en l'acta d'aquesta reunió del 20 de gener les accions dels consellers i els seus assessors:

Aquí fonch proposat per lo honorable mossèn Ffrancesc Alegre, altre dels dits consellers, en nom de tots, com per lo redreç de la Taula del Cambi de la dita ciutat e per conservació de aquella e que d'aquí avant en la dita Taula no sien comesos molts desordres que en aquella se cometien, ells, dits consellers, ensemps ab VIII persones dispostes e expertes per ells eletes, havien ab summa diligència e studi entès e cercada forma per la qual la dita Taula fos redressada e altrament conservada, que fins ací no és stada, en manera succehís benefici e utilitat de la cosa pública. E per dar principi en aquest fet, era pensat ésser feta certa crida, (...) e més ere stat pensat e apuntat ésser tramès lo síndich de la dita ciutat per obtenir del dit senyor primogènit certs privilegis en favor de les peccúnies scrites e que d'aquí avant se scriuran en la dita Taula.

Només tres dies després el consistori aprovà les instruccions per al síndic, que hauria de partir immediatament, i es detallà que el que s'havia d'obtenir del primogènit

¹⁴¹⁹ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 185r-185v, 8-I-1468.

¹⁴²⁰ Els consellers també van demanar a Joan que deixés de fer donacions de coses confiscades pel rei Pere de Portugal que pertanyessin a la seva marmessoria, ja que aquesta també era deutora de la ciutat, “e molts manestrals e miserables persones de aquesta ciutat, los quals tots jorns venen plorant denant nosaltres los donem endreça sien pagats de la dita marmessoria”.

¹⁴²¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 85v-86r, 20-I-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 5.

era un privilegi a favor de les monedes, or, plata, joies, béns i altres coses dipositades a la Taula, així com dels censals morts venuts pel municipi per pagar els crèdits contrets amb el banc.¹⁴²²

A principis de febrer el síndic tornava a ser a Barcelona i es presentà davant del Consell de Trenta-dos per dir-los que havia aconseguit el seu propòsit.¹⁴²³ L'executiu, que havia fet traduir el privilegi *en romanç*, i l'assemblea van acordar que es publicués per la ciutat en companyia de quatre tompetes i tabals *perquè fos manifestat lo tant benefici que per respecte del dit privilegi la república de aquesta ciutat ha obtengut*.¹⁴²⁴ La crida es féu el dia següent, de manera que tots els habitants de la ciutat sabessin allò que s'havia concedit a la Taula.¹⁴²⁵ En primer lloc, l'assegurança que res que hi hagués estat dipositat per algú de qualsevol *nació, stat, preheminiència, auctoritat e condició* pogués ser confiscat pel rei o per qualsevol en nom seu sots cap circumstància. En segona instància, el lloctinent reconeixia els esforços fets i faedors del Consell per tal de satisfer els pagaments de la Taula, que consistien en l'emissió de deute. Per aquest motiu, va fer extensiva la seva protecció també a tots els censals morts venuts pel clavari municipal. Això no obstant, els administradors de la Taula de Canvi estarien autoritzats a retenir qualsevol quantitat de la ciutat de Barcelona o deguda a aquesta en concepte d'imposicions, forment o altres motius per tal de transferir-la al clavari. Finalment, el privilegi establia que tothom qui anés en contra de les noves disposicions hauria de pagar una multa de 10.000 florins d'or.¹⁴²⁶

¹⁴²² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 86r-86v, 23-I-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 6.

¹⁴²³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 88r-88v, 4-II-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 7.

¹⁴²⁴ A més a més també s'acordà que el protonotari rebria 50 florins d'or en concepte de salari pels seus treballs relacionats amb l'obtenció del privilegi. El pagament de 750 s.b. s'efectuà el març següent i el rebé Elionor, dona de Rodrigo Vidal, en nom d'aquest (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 80r, 22-III-1468).

¹⁴²⁵ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 110v-112v, 5-II-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 8. Safont resumeix el contingut de la crida a Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 211.

¹⁴²⁶ Segons Usher, fins llavors els únics dipòsits assegurats eren aquells que pertanyien a eclesiàstics enfront la confiscació ordenada per la jurisdicció civil (Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, 1: 280). Feliu també subratlla la importància del privilegi atorgat per Joan de Lorena, i remarca que "Només la Inquisició, al·legant que el privilegi no deia res de les causes d'heretgia, va aconseguir saltar-se aquest privilegi, però només consta que succeís una vegada, l'any 1486; en endavant sembla que la Taula pogué barrar a la Inquisició l'accés als seus llibres adduint la confidencialitat dels comptes" (Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 48).

El privilegi de Joan de Lorena devia ser força celebrat a la ciutat, i uns dies més tard els consellers van dirigir-s'hi de nou per tal d'agrair-li-ho.¹⁴²⁷ Ara bé, comptar únicament amb la nova concessió no era suficient. Si bé podia ser un bon inici per tal que els barcelonins comencessin a recuperar la fe en una institució que des de 1462 semblava ser únicament una ombra del que havia estat tan sols pocs anys abans, l'any 1468 la situació de la Taula requeria accions més contundents. Uns dies més tard, els consellers van presentar al Trentenari el resultat de les seves reunions amb una comissió formada per setze persones, vuit del propi Consell i vuit més de fora.¹⁴²⁸ Es tractava d'unes ordinacions que, d'acord amb l'escrivà, eren *concernents no solament favor e total redreç de la Taula del Cambi de Barchelona, més encare benefici e utilitat de la cosa pública de la dita ciutat*. Vista la naturalesa de les noves lleis, s'acordà que havia de ser el Consell de Cent l'encarregat d'aprovar-les, de forma que es convocà per al dia següent. D'aquesta manera, el 18 de febrer l'assemblea general va aprovar les ordinacions *fetes sobre lo redreç de la Taula del Cambi*, que van ser molt parcialment publicades en forma de crida el dia següent.¹⁴²⁹

En què consistien aquestes noves ordinacions? Primerament convé destacar que el que s'aprovà el febrer de 1468 suposava un canvi radical no només per a la Taula de Canvi, sinó per al conjunt de l'administració financera de la ciutat. El seu objectiu quedà clarament explicitat en el primer paràgraf de les mateixes: revertir la situació del banc, de forma que s'eliminessin tots els deutes que tenia, i aconseguir que en endavant tots els seus creditors, és a dir, tots aquells que hi havien dipositat alguna cosa, poguessin retirar en monedes la quantitat que vulguessin en qualsevol moment. Per tal

¹⁴²⁷ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 196v, 10-II-1468. En acabar la conselleria, l'executiu recomanava als seus successors que tinguessin "en gran vigilància e cura lo privilegi obtengut novament del senyor primogènit (...) sobre lo radrés de la Taula del Cambi o depòsits de la citat" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels Consellers, 4, 1463, f. 22r).

¹⁴²⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 89r-89v, 17-II-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 9.

¹⁴²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 90r-99v, 18-II-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 10; *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 113v-114r, 19-II-1468, vegeu-ne la transcripció a Apèndix 1. Annex documental, Document 11. Ni el dietari del Consell ni el de la Diputació es fan ressò de les noves ordinacions, però sí el de Jaume Safont, que apunta que la Taula "stave molt vàcua de peccúnies, que envides podia pagar sos creadors, però may cessà de pagar. E de açò fonch ocasió la urgent guerra qui en aquest temps era entre lo rey Johan, de una part, e lo Principat de Cathalunya, de la part altra, per la qual guerra la dita taula de la ciutat de Barchinona e encara lo General de Cathalunya e los singulars de la dita ciutat havien despès totes lurs peccúnies e tresors". Bruniquer simplement anotà el dia 18 de febrer de 1468 "Ordinacions, y redres de la Taula" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 213; Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 78).

d'aconseguir-ho es van establir moltes mesures de caire divers.¹⁴³⁰ Pel que fa als dipositaris particulars, s'acordà que:

1. Tots els comptes de la Taula, excepte el de la Diputació del General i el de l'hospital de la Santa Creu, serien congelats o, fent servir l'expressió que apareix al text, romandrien *axí com vuy stan*. A canvi, el clavari de la ciutat vendria censals als creditors del banc per part o la totalitat del que hi tenien, a elecció de cadascú, a un interès del 5% (apartat 1.1).
2. Durant el mes de febrer qui tingués diners a la Taula podria pagar tots els deutes que volgués per mitjà d'una transferència. Tanmateix, a partir del març seria necessari que el rebedor hi estigués conforme (apartat 1.2).
3. Tots els censals venuts fins llavors a un interès del 6,25% o del 5,5%, considerat *molt alt, desmoderat e excessiu*, serien reduïts al 5%, aquest sí *degut e pertinent*. Els censalistes tenien temps fins al 25 de febrer per dirigir-se a l'escrivania de la Casa del Consell per tal de signar les reduccions o per anunciar la seva negativa a fer-ho, ja que a partir d'aquell dia serien efectives automàticament. En cas de rebutjar la disminució a la taxa establerta, el censal seria lluit (apartat 1.3).
4. Tant les pensions de censal com els salaris i altres deutes corresponents al mes de febrer serien pagats mitjançant el compte vell de la Taula (apartat 1.9).

Pel que fa a la relació de la Taula amb el municipi, les ordinacions establiren el següent:

1. S'ordenà que en endavant el municipi no pogués prendre préstecs de la Taula de Canvi, per molt extrema que fos la necessitat que aquell en tingués. En cas que algun conseller s'atrevis a proposar-ho, seria vetat de per vida de tot ofici públic. L'únic mitjà contemplat per eliminar aquesta prohibició era aconseguir l'aprovació de tots els creditors de la Taula (apartat 1.13).¹⁴³¹

¹⁴³⁰ Aquestes mesures es troben parcialment resumides a Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, 1: 281-82.

¹⁴³¹ Malgrat la transcendència d'aquest punt, sembla que ha estat passat per alt per la major part d'estudiosos que han tractat aquest episodi de la història de la Taula de Canvi de Barcelona. En canvi, Safont ja el destacà adequadament, tot dient que "entre los altres capítols hi fonch ordonat que d'equí avant la dita ciutat no-s pogués plavir de les peccúnies de la dita taula per gran e urgent necessitat que hagués, encara que fos per restauració de la cosa pública, si donchs tots los creadors censalistes de la dita ciutat no-y consentien *nemine discrepante*" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 213). Tot i així, l'abril del mateix 1468 el Consell acordà demanar als taulers un préstec de 20.000 s.b. per armar unes naus, "offerint-los aquelles [100 ll.b.] restituir decontinent que la dita armada

2. Es fixà que únicament en cas que el compte del clavari tingués un crèdit positiu de més de 140.000 s.b. es podrien satisfer els deutes del compte vell de la Taula, començant per aquells inferiors a 200 s.b. Només quan tots els creditors haguessin recuperat els seus diners es podrien lluir els censals venuts per subvencionar la Taula (apartat 1.6).
3. Per tal de poder pagar en moneda les despeses ordinàries i extraordinàries de la ciutat a partir de l'1 de març, es consignarien a la Taula tots els ingressos municipals. A més a més, les imposicions teòricament temporals, com ara la de les naus, es prolongarien fins que tots els crèdits del compte vell haguessin estat pagats i els censals lluïts (apartat 1.5).
4. S'aprovava l'estalvi de 27.200 s.b. anuals mitjançant la reducció de salaris d'oficials municipals i l'eliminació d'alguns càrrecs (apartat 1.10, detallat a l'apartat 2).¹⁴³²

Relacionat amb el paper jugat per la Taula de Canvi en l'abastament de forment de la ciutat, els acords presos van ser:

1. La imposició d'una nova taxa sobre els flequers, de 2 s.b. per quartera, els beneficis de la qual es destinarien exclusivament a la provisió de forment (apartat 1.4). Els ingressos d'aquest impost es consignarien a un compte apart (apartat 1.5).
2. La possibilitat de prestar fins a 80.000 s.b. dels 140.000 s.b. del compte del clavari per fer préstecs destinats a la provisió de forment (apartat 1.7).
3. La limitació dels préstecs per dur forment a la ciutat a 1.000 florins per persona durant no més de sis mesos (apartat 1.8).

Per últim, s'acordaren aquells aspectes més pràctics i quotidians relacionats amb la Taula de Canvi. En primer lloc, que a partir de llavors l'horari d'obertura del banc estaria partit en dos, de forma que als matins només s'atendrien aquells afers relacionats amb el compte nou i a la tarda els del compte vell (apartat 1.11). Finalment, s'apuntà que les noves ordinacions en cap cas suposaven la derogació o modificació d'altres

haurà sortit". El Consell de Cent s'hauria d'encarregar de pensar "algun remey o per via de tall o en altre manera segura que sens perjudici de les dites ordinacions les dites cent lliures fossen als dits taulers restituïdes" (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 107v-108r, 23-IV-1468).

¹⁴³² Sobre les reduccions de salaris, vegeu l'apartat 5.1.1, i Miquel Milian, «Controlar los salarios públicos en tiempos de crisis: las retribuciones municipales en la Barcelona del siglo XV». Només un treballador de la Taula de Canvi va veure's directament afectat per aquesta mesura. Es tracta de Bartomeu Moncofa, regidor dels llibres de la Taula, el qual va perdre 200 s.b. anuals del seu salari. Quedà anotat que "obstant la dita remoció sie diligent e sol·lícit e bé e diligentment regir lo dit ofici" (Apartat 2.21).

relacionades amb la Taula de Canvi fetes anteriorment, sinó en cas que les noves contradiguessin les antigues en algun aspecte (apartat 1.12).

Així doncs, amb les noves ordinacions la relació entre el municipi i el banc canvià per complet, així com la pròpia raó de ser de dita institució.¹⁴³³ A partir de febrer de 1468, amb l'eliminació de la possibilitat de donar crèdit al tresorer de la ciutat, la Taula i la clavaria se separaren i passaren a prendre camins diferents. Dit d'una altra forma, des de llavors el clavari podria treballar únicament i exclusiva amb els diners del seu compte. D'aquesta manera, la Taula deixà de ser aquell organisme nascut l'any 1401 amb l'objectiu principal i bàsic de servir el municipi per passar a ser un banc públic que procurava estrictament pels seus dipositaris.

Amb tots aquests canvis, les velles ordinacions pressupostàries de 1436 van esdevenir inútils, de manera que els llibres del clavari van passar a organitzar-se de nou d'una forma més simple. Esborrada tota pretensió anterior de compensar, primer s'hi anotaven tots els ingressos i seguidament les despeses.¹⁴³⁴

Ara bé, no tothom va acceptar de bon grat les mesures preses per redreçar la Taula de Canvi. El juny de 1468, per exemple, el Consell hagué de gestionar la petició de Miquel Desplà, castlà de Castellví de Rosanes, que volia renunciar al seu càrrec a causa dels canvis en els salaris dels guardes del castell i les noves ordinacions de la Taula (apartat 2.11).¹⁴³⁵ També l'existència de dos comptes simultanis –el vell i el nou– va ser font de conflictes. L'octubre d'aquell mateix any l'assemblea va haver de derivar als consellers i a una comissió de vuit jurats la petició dels pallolers i altres deutors de la ciutat de pagar el seu deute al compte vell, malgrat l'oposició dels administradors de la Taula que pretenien que ho fessin al nou.¹⁴³⁶

No va ser fins passats més de dos anys que es van començar a qüestionar seriosament alguns dels punts establerts a les ordinacions de febrer de 1468. Així, el maig de 1470, davant la suggerència feta per la Diputació d'eliminar el dret del 10% dels nòlits imposat l'any anterior, el Consell de Cent volgué assegurar-se en primer lloc

¹⁴³³ De nou, els consellers de 1468 recomanaven als seus successors que “ab suma diligència e cura guarden axí com la *pupillam occuli*, etc. les ordinacions fetes sobre lo dit radrés de la dita Taula del Cambi (...) e com en forma ne manera alguna, directe *vel* indirecte, los consellers presents e sdevenidors ne lo Consell per qualsevol necessitat (...) no-s poden plavir de les peccúnias de la dita Taula” (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 22r).

¹⁴³⁴ El primer llibre de clavaria organitzat de nou seguint la gran divisió d'ingressos i despeses és el de febrer a juliol de 1468. Si bé el llibre del segon semestre de 1467 no s'ha conservat, és gairebé segur que estava organitzat seguint el model nascut arran de les ordinacions de 1436.

¹⁴³⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 115r-115v, 21-VI-1468.

¹⁴³⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 123v, 5-X-1468.

que aquesta revocació no anava en contra de res del que s'establia en les ordinacions.¹⁴³⁷ Dos anys després, l'abril de 1472, en ple setge, el Consell aprovà reduir els diversos comptes de la Taula de Canvi a un de sol, el del clavari, per tal de simplificar-ne la gestió i comprensió.¹⁴³⁸ D'aquesta manera, en principi el compte de la imposició dels 2 sous per quartera passaria a integrar el compte corrible, en contra del que s'havia establert en crear-lo.

Aquest canvi, que podria sembla insignificant, tingué en realitat un caràcter força simbòlic i transcendent. L'estiu de 1472 es va prendre en dues ocasions la decisió de fer servir 10.000 s.b. procedents del compte dels 2 sous per quartera per a la defensa de la ciutat, obviant així el seu ús originari, que estava estrictament restringit a l'abastament frumentari.¹⁴³⁹ Ja s'ha explicat anteriorment que per tal de reintegrar el compte ràpidament es va haver de recórrer a com a mínim vuit préstecs de particulars, que en un període de vint dies van ingressar-hi un total de 4.500 s.b.¹⁴⁴⁰ Aquests prestamistes eren ciutadans i mercaders preeminents barcelonins, alguns d'ells vinculats directament i estreta amb el Consell i, per tant, plenament conscients de la situació crítica en què es trobaven les finances municipals en aquell moment. Així doncs, malgrat que la fusió dels dos comptes encara no era efectiva segons mostren aquestes disposicions,¹⁴⁴¹ sí que ho era el canvi en la seva concepció, de forma que fins i tot es donaven transferències de diners entre un i altre.¹⁴⁴²

El final de la guerra l'octubre de 1472 comportà una nova incògnita en relació a la Taula de Canvi: seguiria sent vàlid el valuós privilegi negociat amb Joan de Lorena l'any 1468? Sembla que aquesta degué ser una preocupació de primer ordre per als representants del municipi, ja que segons Safont ja el dia 16 d'octubre Joan II *atorgà*

¹⁴³⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 38r-41r, 4-V-1470, i f. 41r-42r, 7-V-1470. El Consell de Cent acceptà la derogació el juny (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 51r-51v, 15-VI-1470). Sobre el dret dels nòlits, vegeu l'apartat 4.1.2.1.

¹⁴³⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 43v-44r, 24-IV-1472, i f. 46v-48r, 25-IV-1472. Aquesta notícia també és donada per Bruniquer (Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 78).

¹⁴³⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 62v-62r, 2-VII-1472, i f. 72r-73v, 4-VIII-1472. Tanmateix, cal remarcar que no era la primera vegada que diners procedents d'aquest impost es destinaven a un propòsit diferent a aquell que originalment tenia assignat, com hem vist en l'apartat dedicat a les imposicions durant la guerra.

¹⁴⁴⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 164v, 31-VII-1472 i 7-VIII-1472, i f. 165r, 8-VIII-1472 a 19-VIII-1472. Segons es comentà al Consell el setembre de 1472, en total es van prestar 5.000 s.b., però els 500 restants devien constar al segon volum de la clavaria d'aquell any (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 83r-83v, 16-IX-1472).

¹⁴⁴¹ És possible que es fes efectiva a partir del segon semestre, però el llibre de clavaria corresponent a aquest període no s'ha conservat.

¹⁴⁴² El maig de 1472 el clavari anotà al llibre la transferència de 60.000 s.b. al seu compte corrible procedents del dret dels 2 sous per quartera (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 167r, 6-V-1472).

*privilegi a la taula de la ciutat, que tots diners deposats e deposadors a la dita taula suien guiats (...) E axí mateix sien guiats tots censals que la ciutat faça.*¹⁴⁴³ Es tractava, doncs, del mateix privilegi, si bé Joan, potser per una qüestió d'orgull, havia preferit concedir-lo de nou enlloc de senzillament confirmar-lo, tal com s'anotà mesos més tard al registre de *Deliberacions*.¹⁴⁴⁴ Va ser aquest “nou” privilegi el que, aquest cop sí, confirmaren tant Ferran II l'any 1503 com Felip III el 1613.¹⁴⁴⁵

Segons Feliu, la Taula de Canvi no només va aconseguir sobreviure a la guerra, sinó que malgrat la suspensió de pagaments de principis de 1468 va recuperar ràpidament la confiança del públic gràcies a dos factors: en primer lloc, el citat privilegi, i en segon, la precària salut en què es trobava la banca privada, que oferia menys seguretat que no pas la pública.¹⁴⁴⁶ Ara bé, aquest teòric benestar no va estar exempt d'un curós control per part del municipi, sempre sensible a les possibles disfuncionalitats que pogués patir la Taula. Així, per exemple, quan el novembre de 1474 l'ordinació que impedia que els canvistes particulars hi tinguessin compte i hi operessin es considerà que perjudicava el *comerci mercantívol*, el Consell aprova suspendre-la fent cas del parer dels *ministres de la dita Taula, qui de dites coses han experiència*.¹⁴⁴⁷ Menys de dos anys després, es reconsiderà aquesta decisió en estimar-la *nocible a la cosa pública*, de forma que l'ordinació entrà de nou en vigor.¹⁴⁴⁸

Va ser aquesta voluntat de vigilància i inspecció el que provocà que l'1 d'abril de 1476 els consellers es dirigissin a casa de Jaume de Gualbes, on es trobaven tots els dipòsits de la Taula, per tal de veure realment quantes monedes hi havia.¹⁴⁴⁹ Un cop inspeccionat cada sac i cada caixa, van constatar que faltaven entre 44.000 i 46.000 s.b., que finalment Pere Morer, pesador de la Taula, va confessar que havia pres ell per invertir-los en els seus negocis (vegeu l'apartat 3.2.2.2). Un parell de mesos després el

¹⁴⁴³ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 237.

¹⁴⁴⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 160r-160v, 11-I-1473. La reticència de Joan II a fer una simple confirmació del privilegi de la Taula ja va ser constatada per Bruniquer (Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 78).

¹⁴⁴⁵ Feliu i Montfort i Adroer, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la Caixa de Barcelona*, 36.

¹⁴⁴⁶ Feliu i Montfort, «Finances, moneda i fiscalitat als segles XIV i XV», 138; Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 48. La transcendència que donà Vicens Vives a la suspensió de pagaments va més enllà, tot afirmant que “la suspensión de pagos acordada por la *Taula de Canvi* en 1468 nos da la fecha precisa de la bancarrota hacendística de la burguesía barcelonesa” (Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, 177).

¹⁴⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 114r-115r, 3-XI-1474.

¹⁴⁴⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 29v-30v, 2-IV-1476. S'acordà que qualsevol quantitat que contravingués l'ordinació se la quedaria la Taula de Canvi.

¹⁴⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 23v-31r, 2-IV-1476. Aquest incident és narrat per Bruniquer a Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 79.

Consell de Trenta-dos llegí el procés del batlle contra Morer i decidí crear una nova comissió, aquest cop formada per dotze persones, perquè juntament amb els consellers veiessin quina part de culpa tenien els ministres de la Taula en l'afer i quines mesures es podien prendre per procurar que una situació semblant no es repetís.¹⁴⁵⁰ El dictamen es presentà aquell agost, quan s'acordà que els treballadors de la Taula de Canvi conservessin el seu càrrec, aturant-se així el procés iniciat per la ciutat, i s'aprovaren unes noves ordinacions.¹⁴⁵¹ Segons s'hi establia, cada nit s'haurien de comprovar les monedes de la capsa de la Taula, que en cap cas podria contenir una suma superior als 60.000 s.b., considerats necessaris i suficients per a les operacions quotidianes de la institució.¹⁴⁵² A més a més, en endavant no només els taulers haurien de prestar jurament als consellers, sinó també la resta de càrrecs; la presència del balancer i el seu ajudant esdevenia obligatòria, i s'adjudicava als membres de l'executiu municipal una nova responsabilitat: la de visitar per sorpresa dues vegades l'any la Taula per tal de controlar-ne els diners. Així s'intentava evitar que el banc es trobés mai en una situació similar a la provocada per les accions fraudulentas de Morer.

Fins aquí arriba la història de la Taula de Canvi durant la guerra civil catalana i el període immediatament posterior. Pel que fa a la seva trajectòria fins a la fi del segle XV, convé destacar que l'any 1498 el sistema d'elecció dels seus oficials canvià radicalment quan Ferran II imposà a la Taula, al igual que al municipi, la insaculació. Si bé en 1508 s'aconseguí que els insaculats per a taulers no es treguessin de la mateixa bossa que els que ho eren per a consellers, segons apunten Feliu i Adroer això no impedí que el càrrec d'administrador anés convertint-se en gairebé honorífic, romanent la direcció real de la Taula en mans dels altres oficials que hi treballaven.¹⁴⁵³ En 1527 es van aprovar unes noves ordinacions, que un cop més incidien en el compliment de les obligacions del personal de la Taula, l'estat dels llibres, el secretisme de les operacions i la seguretat de la institució.¹⁴⁵⁴ I a partir d'aquest punt s'inicia un nou capítol de la vida de la Taula de Canvi de Barcelona.

¹⁴⁵⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 49v-50v, 22-VI-1476.

¹⁴⁵¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 60v-61r, 22-VIII-1476.

¹⁴⁵² AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 109v-111r, 22-VIII-1476.

¹⁴⁵³ Feliu i Montfort i Adroer, *Història de la Taula de Canvi de Barcelona, seu fundacional de la Caixa de Barcelona*, 38.

¹⁴⁵⁴ Feliu i Montfort i Adroer, 39-40.

La història de la Taula de Canvi durant el regnat de Joan II està marcada per un succés d'importància cabdal per a la institució: la suspensió de pagaments de 1468. Durant els anys anteriors el consistori havia pres diverses mesures per evitar un succés que cada cop devia semblar més ineludible, i que finalment va esdevenir una realitat a principis de 1468. Probablement fou la conseqüència de la conjunció de dues qüestions: d'una banda, els elevats crèdits concedits al Consell, i de l'altra, la retirada del capitals per part dels dipositaris. El resultat fou que la Taula deixà de ser un dels instruments financers amb què comptava el municipi, cosa que comportà a partir de 1472 la generació d'una morositat inexistent fins aleshores, com es veurà amb més detall en l'apartat dedicat a les despeses del deute. D'aquesta forma, les dinàmiques establertes al llarg dels anys des de la fundació de la Taula el 1401 desaparegueren de cop seixanta-set anys després.

5. Les despeses del municipi

Ja desgranats els ingressos amb què comptava el municipi durant els anys del regnat de Joan II, ara és el moment de fixar la vista en les despeses a què es destinaren. Per fer-ho, s'ha tingut en compte bàsicament la informació continguda en els registres conservats del clavari, amb els límits que això comporta. Igual que succeïa en tractar les rebudes, no s'han pogut emprar dades procedents de sèries completes, de manera que sovint ens trobem davant de referències fragmentàries. En determinats casos, aquestes llacunes s'han pogut suplir mitjançant fonts municipals de caràcter no econòmic, bàsicament els registres de *Deliberacions* i altres sèries generades arran de l'acció de govern de la ciutat.

El capítol s'ha dividit en quatre grans seccions. La primera correspon a les despeses derivades de l'administració municipal, repartides en dos grups principals: els salaris ordinaris i les missatgeries. La segona se centra en el cost dels serveis urbans. Es tracta de la partida més heterogènia, ja que s'hi inclouen des dels pagaments destinats a la celebració de les festes religioses als d'obres, per exemple. En tot cas, comparteixen la característica d'estar tots ells justificats pel "bé comú" o benavenir dels barcelonins. En la tercera secció es troben les transferències de capital a la monarquia i, en menor mesura, a la Diputació del General, que com veurem prengueren formes força variades. Pel que fa a la quarta, s'hi tracta de nou un tema ja introduït en el capítol anterior, com és el del deute. Aquesta vegada, però, ens fixarem en satisfacció dels seus interessos i remissió. Per últim, s'ha inclòs també una breu secció dedicada a totes aquelles despeses que no tenen cabuda en la classificació anterior.

A continuació ens introduïrem en el detall d'aquestes partides, però abans ja podem apuntar algunes tendències generals a partir dels pocs anys de què es conserven les dues clavaries senceres: 1466, 1470 i 1476.¹⁴⁵⁵ Fixant-nos en la Taula 80, el primer que podem intuir és la caiguda progressiva de les despeses, tot seguint un procés similar a l'experimentat pels ingressos: és obvi que si el clavari no comptava amb recursos suficients havia de retallar les despeses a què els destinava. En observar la distribució en grups dels pagaments, destaca sobretot l'augment de la incidència del deute en l'economia municipal, que passà del 46,87% en 1466 a arribar a acaparar el 66,94% dels recursos en 1476. Això sí, la quantitat gastada aquell any fou menor que no pas en 1466 i en 1470. Per contra, les despeses administratives es mogueren sempre en uns

¹⁴⁵⁵ El pes de cada una de les partides semestre a semestre s'ha recollit a Apèndix 2. Taules, Taula 142.

paràmetres molt més limitats, entre els c. 88.000 s.b. i els 102.000 s.b., que suposaren entre el 15% i el 19% dels pagaments anuals. Molt més variable resulta el capítol de serveis, probablement per la pròpia naturalesa de la partida, on tenien cabuda un bon nombre de dispendis extraordinaris. Ara bé, la seva caiguda al llarg dels anys sembla indicar-nos que ens trobem davant d'un municipi cada cop amb menys capacitat d'inversió, que procurava reservar els seus recursos per cobrir aquells pagaments més ineludibles. Per últim, el paper de les transferències a la Diputació i la monarquia i els altres pagaments fou gairebé anecdòtic en els tres exercicis conservats. Però com veurem en els apartats corresponents, aquestes despeses sovint es canalitzaren per altres vies. En tot cas, pel que fa a la monarquia convé no oblidar que si bé el valor objectiu de les transaccions podia no ser gaire elevat en comparació amb altres partides, a nivell polític la seva significació bé podia ser molt més gran.

Taula 80. Distribució de les despeses anuals (1466, 1470 i 1476)

	1466	1470	1476
Administració	102.004 s. 7 d.b. 16,72%	88.984 s. 8 d.b. 15,05%	91.613 s. 4 d.b. 19,23%
Serveis	221.560 s. 7 d.b. 36,32%	154.936 s. 11 d.b. 26,2%	63.785 s. 11 d.b. 13,39%
Tranferències	0 0%	0 0%	2.100 s.b. 0,44%
Deute	285.982 s. 7 d.b. 46,87%	347.449 s. 10 d.b. 58,75%	218.896 s. 10 d.b. 66,94%
Altres	546 s. 8 d.b. 0,09%	0 0%	0 0%
TOTAL	610.094 s. 5 d.b.	591.371 s. 5 d.b.	476.396 s. 1 d.b.

Com he dit, seguidament es tractaran amb més detall tots aquests grups de despeses, per tal de veure amb precisió a què destinà els seus recursos el municipi barceloní durant el regnat de Joan II i quins foren els seus avatars més enllà del que permeten inferir els registres de tresoreria conservats.

5.1. L'aparell administratiu del Consell

Comencem el capítol centrant-nos en les despeses generades per la pròpia administració municipal que, com tot just hem vist a la Taula 80, tenien un pes gens menyspreable en l'economia de la ciutat i, potser encara més important, una constància notable. Dins d'aquesta partida es recullen bàsicament dos tipus de pagaments: aquells destinats a la satisfacció de les retribucions salarials de tots els agents que treballaven

regularment pel Consell i els esmerçats en missatgeries i viatges fets pels representants de la ciutat, incloses les remuneracions dels síndics enviats a les convocatòries de Corts. Al marge d'aquests dos grans grups de despeses de caràcter administratiu, en trobem encara d'altres que no entrarien en la classificació anterior, però que tanmateix es mencionaran breument en un epígraf propi.

5.1.1. Els salaris ordinaris dels càrrecs municipals

Dintre de les *dates* que agrupem sota l'etiqueta de salaris, en troben de dos tipus: els salaris ordinaris, pagats a aquells treballadors “en nòmina”, i els salaris extraordinaris, entregats als qui duïen a terme una tasca de caràcter puntual per al municipi. En aquest apartat ens ocuparem únicament dels primers. Un altre apunt que cal fer en parlar dels salaris municipals durant l'Edat Mitjana és que el seu estudi constitueix una tasca àrdua i complexa.¹⁴⁵⁶ Malgrat que les dades són aparentment fàcils d'obtenir a través dels comptes de la ciutat, la seva interpretació resulta complicada, principalment degut als dubtes que encara avui dia planteja la pròpia natura d'aquestes retribucions ordinàries.

Vistes les circumstàncies, esdevé necessari concretar què és un salari. Segons la definició tradicional, constitueix una retribució regular donada al treballador pel seu treball, o bé el preu de la força de treball. Si en el segle XXI sembla clar que aquesta descripció deixa de banda part del que efectivament un assalariat rep a canvi de la seva tasca, en els últims segles de l'època medieval això resulta encara més obvi. Hem de tenir ben present que dins del que comunment denominem amb el vocable “salari” s'hi amaga una realitat complexa que no es limita únicament a un intercanvi de tipus mercantil que acaba amb la satisfacció de la quantitat de diners estipulada.¹⁴⁵⁷ En primer lloc, cal advertir que no tots els treballadors es dedicaven exclusivament al servei municipal. De fet, alguns ho feien únicament a temps parcial, tal com es dedueix de la quantitat de diners que els entregava el tresorer, clarament insuficient per cobrir les seves necessitats vitals.¹⁴⁵⁸ Així, de ben segur molts d'ells comptaven amb altres fonts d'ingressos, provinents o bé dels seus propis negocis o bé de l'exercici del seu ofici més

¹⁴⁵⁶ Part de les dades i idees presentades en aquest apartat apareixen publicades a Miquel Milian, «Controlar los salarios públicos en tiempos de crisis: las retribuciones municipales en la Barcelona del siglo XV».

¹⁴⁵⁷ Patrice Beck, Philippe Bernardi, i Laurent Feller, ed., *Rémunérer le travail au Moyen Âge. Pour une histoire sociale du salaire* (París: Picard, 2014), 11.

¹⁴⁵⁸ Aquest sembla ser el cas, per exemple, de Pau Comelles, un llaurador que s'encarregava de pesar la palla venuda a la plaça ubicada vora el portal de Sant Sever. Per aquesta tasca rebia únicament 100 s.b. anuals (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 101r, 2-X-1469).

enllà de les exigències municipals. En segon lloc, altres treballadors podien rebre a banda del seu sou ordinari d'altres quantitats de caràcter extraordinari, o compensacions per haver avançat diners al llarg de l'exercici del seu càrrec. Per totes aquestes raons, cal ser curós a l'hora de parlar d'aquestes retribucions.

Partint d'aquesta premissa, passem ara a veure quines possibilitats hi ha a l'hora d'abordar l'estudi dels salaris municipals. De fet, podem adoptar diferents punts de vista, el primer dels quals, tot seguint els principis suggerits per Max Turull, consisteix en la divisió dels treballadors municipals entre els càrrecs de govern, els càrrecs tècnics i els càrrecs auxiliars.¹⁴⁵⁹ En el primer grup hi trobem els consellers, els únics que rebien una remuneració per la seva tasca, ja que els jurats que conformaven el Consell de Cent aparentment no rebien cap compensació de tipus econòmic. Més variat resulta el grup dels salaris tècnics, on hi trobaríem el clavari, els membres de l'escribania del Consell, els racionals, els treballadors de la Taula de Canvi, els síndics i els advocats. Tots ells eren càrrecs en mans d'un grup de gent més especialitzada, l'activitat dels quals esdevenia de vital importància per al correcte desenvolupament de la vida municipal. Sense ells, el precís engranatge administratiu construït al llarg dels segles no hagués funcionat. Per últim, dins dels càrrecs auxiliars s'hi troben el missatger o correu, els corredors, els verguers i el trompeta. Mereixen una menció apart el personal encarregat de controlar els espais comercials, l'activitat urbanística o el cobrament d'impostos, com ara el mostassà o els guardes dels portals de la ciutat.

Un segon criteri de classificació és el proposat per Jaume Vicens Vives, que consisteix en distribuir els salaris municipals en tres grups: de tipus màxim, mitjà i mínim.¹⁴⁶⁰ Els primers els conformen tots els que superaven els 1.500 s.b. anuals, entre els quals s'inclouen els cobrats pels consellers, l'escrivà major del Consell, el clavari, els regidors de la Taula de Canvi i els responsables dels llibres d'aquesta. Els salaris de tipus mitjà serien els que oscil·laven entre els 800 i els 1.500 s.b., que rebien els verguers, els racionals o els advocats, per mencionar-ne només alguns. Finalment, els de tipus mínim eren els que no arribaven als 800 s.b. per any, i en aquest s'hi trobaven la majoria dels salaris dels oficials, com l'administrador de les places o els obrers.

La tercera pauta de classificació se centra en un altre dels elements distintius de cada sou: la periodicitat de la retribució. En el cas de la Barcelona de l'època de Joan II,

¹⁴⁵⁹ Turull Rubinat, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval: règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*.

¹⁴⁶⁰ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 140-41.

aquesta podia ser mensual, trimestral, quadrimestral, semestral o anual, si bé el més habitual era que els pagament se satisfessin cada tres o sis mesos. Malgrat que és difícil establir una correspondència exacta entre el tipus de càrrec i la periodicitat de la retribució, s'observa una certa tendència a que aquells personatges amb funcions de més rellevància cobressin únicament dues vegades per any, generalment en dates assenyalades com podien ser Nadal i Sant Joan. En aquest grup hi estarien inclosos, per exemple, els consellers, els administradors de la Taula de Canvi i els seus oïdors de comptes, els racionals i el clavari. En canvi, acostumaven a cobrar per trimestres els qui ostentaven oficis que també requerien una dedicació contínua, però a tasques de menor importància. Així, tant els porters de la ciutat com els restants treballadors de la Taula o els de la Casa del Pes de la farina rebien el seu salari cada tres mesos.¹⁴⁶¹ Eren càrrecs habitualment ocupats per gent corrent, la condició socioeconòmica de la qual distava molt de la de les famílies de ciutadans honrats i grans mercaders, per exemple, que habitualment ocupaven les grans magistratures barcelonines. Pel que respecta al pagament mensual, només hi trobem un càrrec: el correu. Donada la naturalesa de les labors que se li encarregaven, que incloïen tot tipus d'encàrrecs que implicaven que el funcionari hagués d'avançar nombroses quantitats de forma regular, no és d'estranyar que s'obté per retribuir-lo mes a mes. D'aquesta manera, s'aprofitava per no només entregar-li el seu sou ordinari, sinó també per retornar-li tota bestreta que hagués fet al llarg de la mensualitat.¹⁴⁶²

Comptat i debatut, durant el segle XV Barcelona va tenir en tot moment un elevat nombre de persones –al voltant de cinquanta– en nòmina, sovint durant llargs períodes de temps.¹⁴⁶³ La xifra fluctuà al llarg dels anys degut a diverses reformes i *redreços*,

¹⁴⁶¹ La importància que tenia el salari municipal per a qui ostentava aquest tipus de càrrecs per garantir-ne el sustent s'endevina en el cas d'Andreu Jordà, un dels guardes del portal de Jonqueres, que a més a més s'encarregava de la recaptació del cabeçatge. A aquest se li havia rebaixat el sou de 640 a 440 s.b. anuals, i l'any 1463 sol·licitava tornar a cobrar el mateix que abans “en manera que millor pogués passar sa vida”, perquè “no-s podie sostenir del dit salari” (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 148v-149r, 21-IV-1463).

¹⁴⁶² No sempre el càrrec de correu o missatger era independent del de verguer. A Cervera, per exemple, els missatgers van esdevenir verguers l'any 1430, de manera que un únic càrrec duia a terme ambdues funcions (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 594).

¹⁴⁶³ La durada dels càrrecs encara podria ser un quart criteri de classificació dels salaris. Recordem que bona part dels oficials municipals ho eren de forma vitalícia, mentre que la resta es renovaven periòdicament, habitualment cada un o dos anys.

com el de 1468 arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi, que es tractarà més endavant.¹⁴⁶⁴

Caracteritzat l'objecte d'estudi, aquest es presentarà de dues formes. Per una banda, ens fixarem en la despesa anual que suposà al municipi el pagament de salaris al llarg del regnat de Joan II, emprant les dades dels registres de clavaria d'aquells anys dels quals s'han conservat ambdós semestres. Per altra banda, ens fixarem en l'evolució particular de cada un dels càrrecs, detallant-ne les retribucions abans i després del reajustament aprovat el febrer de 1468.

Taula 81. Despesa anual en pagament de salaris

Any	Núm. pagaments	Quantitat	% despeses
1466	149	74.861 s. 9 d.b.	12,35
1470	137	61.576 s. 5 d.b.	10,41
1476	121	58.181 s. 11 d.b.	12,21

Comencem fixant-nos en el pagament de salaris en els anys 1466, 1470 i 1476. Més enllà del fet que de tots tres anys comptem amb les dades completes de tresoreria, aquests exercicis ens serviran per veure els possibles canvis experimentats per la partida que ens ocupa en tres moments clau. En primer lloc, durant la guerra, tant abans com després de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi (1466 i 1470), i en segon lloc un cop acabat el conflicte (1476). Així doncs, comencem amb les xifres corresponents a l'exercici de 1466. Allà hi veiem 149 assentaments dedicats a la satisfacció de remuneracions ordinàries. Segons es recull a la Taula 81, s'esmerçaren 74.861 s. 9 d.b. en salaris, el 12,35% de la despesa anual de la clavaria comuna i, per tant, bona part del que es destinà a pagaments administratius (vegeu Taula 80).¹⁴⁶⁵

¹⁴⁶⁴ La reforma de 1468 no fou l'única que afectà els salaris municipals barcelonins durant la baixa Edat Mitjana. Ja des de finals del segle XIV el control dels salaris es convertí en un tema fonamental en la majoria de consistoris catalans, especialment en moments de dificultat econòmica. Per al cas de Barcelona, són especialment rellevants les demandes de rebaixa del salari dels consellers fetes l'agost de 1391 en el marc dels aldarulls que culminaren en l'assalt al call, així com els "redreços" de 1454 i 1483-1489 (Verdés Pijuan, «La teoría del gasto público en la Corona de Aragón: el "Dotzè del Crestià" (1385)», 90; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 114, 272-75; Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 262-263, 2: 68-70). Deixant de banda el territori barceloní, trobem un altre exemple d'aquesta dinàmica a Tarragona, on ja l'any 1402 es dugué a terme una reducció general de salaris (Francesc Cortiella i Òdena, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona* (Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1984), 91).

¹⁴⁶⁵ En les anotacions de la clavaria de 1466 no es distingeix quina part del que rebia mensualment el correu corresponia a salari i quina al reintegrament de bestretes. Per aquesta raó, s'ha comptabilitzat junt.

Les disposicions preses en 1468 en el marc de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi van tenir un impacte evident en els recursos destinats anualment a la satisfacció de salaris municipals. No oblidem que dites mesures implicaven l'estalvi teòric de 27.200 s.b. per any, xifra aconseguida mitjançant la supressió d'alguns càrrecs, la rebaixa del sou o dels suplementos econòmics d'altres, la transferència del pagament a altres organismes no municipals o la satisfacció per dia treballat, evitant així establir una quantitat anual fixa. Val a dir, però, que les polítiques d'estalvi aprovades l'any 1468 no només afectaven els salaris municipals, sinó també altres despeses ordinàries com les obres, tal com veurem en l'apartat dedicat a aquesta partida. Tot plegat explica que en 1470 la despesa en concepte de salaris fos més de 13.000 s.b. inferior a la de 1466. Es tracta de 137 pagaments que sumaren un total de 61.576 s. 5 d.b., el 10,41% de la *dates* d'aquell any. Ja plenament consolidat el *redreç* de 1468, la diferència entre els salaris pagats en 1470 i 1476 és molt menor. Al llarg del darrer any es feren fins a 121 pagaments, que suposaren una despesa de 58.181 s. 11 d.b., el 12,21% respecte al total gastat aquella anualitat.

Ara bé, quins eren concretament els càrrecs municipals susceptibles de rebre una remuneració? Per tal de respondre aquesta pregunta, s'ha optat per l'elaboració de la Taula 82, on es detallen tots els oficials que any rere any rebien un salari de la ciutat. A més a més, s'hi senyalen els canvis aprovats en 1468, tot anotant les retribucions abans i després de dit any. Tenint en compte que aquesta recerca s'interessa bàsicament per la hisenda municipal i la seva gestió, hi apareixen esmentats un bon nombre de càrrecs sobre els quals no s'oferirà cap explicació. En tot cas, més enllà del seu salari s'ha considerat suficientment útil constatar-ne existència en aquest període.

Taula 82. Salaris anuals dels treballadors municipals (1468)¹⁴⁶⁶

Núm.	Càrrec	a. 1468	d. 1468
Càrrecs de govern			
5	Consellers	2.000	2.000
Càrrecs tècnics			
2	Advocats	1.000	1.000
1	Advocat extraordinari	500	_ ¹⁴⁶⁷
1	Escrivà major	2.000	2.000
1	Escrivà de registre ¹⁴⁶⁸	1.000	900

¹⁴⁶⁶ Salaris per persona, en s.b.

¹⁴⁶⁷ Càrrec eliminat.

Núm.	Càrrec	a. 1468	d. 1468
1	Escrivà jurat	1.000	1.000
1	Ajudant de l'escrivania del Consell	1.000	800
2	Racionals	1.000	1.000
1	Escrivà dels racionals	1.200	1.200
1	Servidor dels racionals	440	440
1	Clavari	1.500	1.500
1	Síndic	1.000	1.000
2	Regidors de la Taula de Canvi	2.000	2.000
2	Pesadors de monedes de la Taula de Canvi	1.600	1.600
1	Encarregat del llibre corrent	2.200	2.200
1	Encarregat del manual	2.000	2.000
1	Encarregat del llibre de dipòsits	1.600	1.600
1	Servidor de la Taula de Canvi	800	800
1	Bastaix de la Taula de Canvi	600	600
1	Oïdor de comptes de la Taula de Canvi	1.400	1.200
1	Pesador de la taula del contrast	400	400
Càrrecs auxiliars			
2	Verguers	1.030	1.030
1	Correu	1.000	800
1	Trompeta	300	0 ¹⁴⁶⁹
1	Corredor (imposicions)	160	160
1	Corredor (pregons)	300	0 ¹⁴⁷⁰
Altres			
1	Mostassà	400	0 ¹⁴⁷¹
1	Administrador de les places	500	400
1	Sots-administrador de les places	300	300
2	Obrers	800	600
1	Escrivà de les obres	920	600
1	Tiragats	120	120
1	Afinador de rodolins i fadrí	55	55
1	Guarda de l'estany de Remolar	275	275
3	Pesadors de la Casa del Pes de la farina	720	720
2	Albaraners de la Casa del Pes de la farina	720	720
2	Segelladors de sacs de la Casa del Pes de la farina	600	600
1	Encarregat del pes de la palla	100	100
2	Guardes de Montgat	456	456
2	Guardes de Montjuïc	600	600
4	Guardes dels esperons	780	600
1	Prohom de la Casa del Pont	300	300
1	Drassaner	600	600
1	Campaner	800 ¹⁴⁷²	800

¹⁴⁶⁸ S'indica que el motiu pel qual se li rebaixà tan poc el salari fou l'augment de feina que tenia degut a haver d'enregistrar tots aquells consells municipals on es discutia l'aprovació o refús de les deliberacions de la Diputació.

¹⁴⁶⁹ Enlloc de rebre una quantitat fixa, cobraria 10 s.b. per cada convocatòria del Consell de Cent, 2 s. 6 d.b. per cada crida per "los lochs acustumats" i 3 s. 6 d.b. per cada crida pels "no acustumats".

¹⁴⁷⁰ Enlloc de rebre una quantitat fixa, cobraria 10 s.b. per cada convocatòria del Consell de Cent, 2 s. 6 d.b. per cada crida per "los lochs acustumats" i 3 s. 6 d.b. per cada crida pels "no acustumats".

¹⁴⁷¹ Cobraria dels emoluments percebuts en el transcurs de l'exercici del càrrec.

¹⁴⁷² El salari del campaner va patir diverses modificacions al llarg de la dècada de 1460. Inicialment estava en mans de dues persones, que cobraven 300 s.b. cadascuna. En 1464 el Consell acceptà atorgar el càrrec a una sola home, Bernat Vidal, a canvi d'un salari de 500 s.b. anuals, que l'any 1466 passaren a ser-ne 800. Aquests múltiples canvis obeïen no tant a la voluntat de controlar el salari del campaner, com

Núm.	Càrrec	a. 1468	d. 1468
2	Capitans dels mantellets	275	– ¹⁴⁷³
1	Escrivà del sacramental	150	– ¹⁴⁷⁴
1	Procurador de les baronies	1.000	0 ¹⁴⁷⁵
2	Còsols de la mar	1.500	1.300
1	Jutge d'apells	700	600
2	Jutges de la taula dels oficials	33 ¹⁴⁷⁶	33

La Taula 82 s'ha elaborat combinant les dades de pagaments de salaris contingudes en els llibres de clavaria i la informació relativa al *redreç* del banc municipal de 1468. Per tant, no reflecteix els pagaments efectius anuals, sinó que podria interpretar-se més aviat com un possible pressupost. Segons aquest, abans de 1468 la ciutat destinava un mínim de 65.328 s.b. a les retribucions ordinàries, mentre que amb les noves ordinacions aquesta quantitat s'hauria reduït fins als 59.188 s.b., de manera que la diferència era de només 6.140 s.b.¹⁴⁷⁷ Així doncs, sembla clar que tot i la innegable incidència que tingué l'acord de 1468 en els salaris ordinaris, aquesta no fou l'única partida afectada. Com s'ha mencionat anteriorment, els canvis també van repercutir en les obres, en les quals es calculava un estalvi de 5.320 s.b. anuals, i en retribucions que no pagava directament el clavari però que implicaven igualment la tresoreria, com les dels recaptadors d'impostos, descomptades de les quantitats rebudes. En general, consistí en una operació de sanejament que, sumada a les altres mesures que es preneren, afectà bona part de l'entramat financer de la ciutat.

Abans de cloure les retribucions salarials ordinàries, voldria fer una breu menció als seus receptors. Més enllà de qui eren els funcionaris municipals, aspecte que forçosament caldrà deixar de banda per la complexitat afegida que suposaria fer-ne un estudi, aquí simplement voldria comentar que no sempre eren ells qui cobraven els diners generats gràcies a l'exercici del seu càrrec. De fet, es documenten múltiples exemples de treballadors que moriren quan estaven al servei de la ciutat, motiu pel qual sovint eren les seves vídues les responsables de reclamar les pagues corresponents al

a la singularitat del personatge de Vidal, com explica Teresa Vinyoles Vidal, «Bernat Vidal, relloger i “enginyer” barceloní del segle XV», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 23 (2002): 597-612.

¹⁴⁷³ Càrrec eliminat en 1468.

¹⁴⁷⁴ Càrrec eliminat en 1468.

¹⁴⁷⁵ S'establí que cobraria fins a 2.000 s.b. de les rendes que gestionava, de forma que si la quantitat rebuda sobrepassava dita xifra, allò sobrer ho hauria d'entregar a la ciutat.

¹⁴⁷⁶ Entre els dos jutges de la taula dels oficials, nomenats pel rei o el seu representant per tal d'examinar la gestió de determinats càrrecs, rebien 200 s.b. cada tres anys.

¹⁴⁷⁷ Aquestes xifres són inferiors a les de 1466 i 1470, fet que es pot explicar per l'existència d'endarreriments en les anualitats estudiades.

darrer període en actiu dels difunts marits.¹⁴⁷⁸ A més a més d'aquesta particular circumstància, també es podia donar el cas que se cedís una part o el total del sou a un tercer actor.¹⁴⁷⁹ D'aquesta forma, la retribució salarial esdevenia un mitjà de pagament més en mans del funcionari que en principi l'havia de percebre.

5.1.2. Les missatgeries i despeses de representació

Al marge dels salaris ordinaris, el clavari hagué de satisfer també les despeses generades per la representació de la ciutat davant d'altres institucions. Tal com ja advertí Pere Verdés, *no constitueix una tasca senzilla la de determinar el destí concret de cadascun dels dispendis inclosos sota aquests epígrafs*.¹⁴⁸⁰ Les informacions contingudes en els llibres de clavaria sovint eren molt vagues, ja que en realitat es limitaven a resumir aquelles contingudes en els comptes que prèviament s'havien entregat als racionals perquè fossin aprovats. Per aquesta raó, són pocs els detalls que aquí es podran apuntar sobre unes despeses d'allò més interessants per entendre les relacions de la capital catalana amb el seu entorn menys immediat. Tot i així, les dades resulten suficients per separar aquests pagaments en dos grans grups: els relacionats amb la intervenció de la ciutat en les Corts i altres missatgeries i ambaixades trameses per motius diversos.

5.1.2.1. Els síndics a Corts

Més enllà de les retribucions als oficials municipals i dels pagaments satisfets als correus enviats fora de la ciutat, trobem les despeses de representació, derivades de la presència dels síndics barcelonins a les Corts. Al llarg del regnat de Joan II, la capital catalana va prendre part en dues d'aquestes convocatòries, la de Lleida de 1460 i la de Perpinyà-Barcelona de 1473-1479, però només es conserven les despeses generades per

¹⁴⁷⁸ En trobem un exemple el desembre de 1466, quan Eufresina, vídua de Pere Desvall, advocat extraordinari, cobrà com a hereva d'aquest els 354 s. 2 d.b. del salari de Pere de sis mesos i tres dies, acabats el 4 de juny anterior (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 115v, 29-XII-1466).

¹⁴⁷⁹ Així, per exemple, el desembre de 1466 el llavors conseller Francesc Sescorts rebé 600 s.b. dels 700 que Bartomeu Montcofa havia de cobrar aquell mes com a salari de sis mesos en què exercí d'oïdor de comptes de la Taula de Canvi (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 115v, 9-XII-1466).

¹⁴⁸⁰ Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 599. Sobre la representació municipal davant del rei, vegeu Pere Verdés Pijuan, «“Car vuy en la cort no s'i fa res sens diners”. En torno a la negociación entre la villa de Cervera y el rey durante la Baja Edad Media», en *Negociar en la Edad Media. Actas del coloquio celebrado en Barcelona los días 14, 15 y 16 de octubre de 2004*, ed. Maria Teresa Ferrer i Mallol i Jean-Marie Moeglin (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2005), 185-214.

la darrera.¹⁴⁸¹ Amb l'objectiu principal d'aconseguir finançament per recuperar el Rosselló i la Cerdanya, aquestes Corts no arribaren a clausurar-se, en ser interrompudes per la mort del monarca el gener de 1479. I donades les circumstàncies canviants al llarg dels sis anys en què se celebraren, es desplaçaren amb freqüència d'una vila a una altra. Evidentment, això suposà que, excepte quan es reuniren a Barcelona entre novembre de 1473 i octubre de 1475, el Consell hagué de fer front a les despeses que suposava enviar els seus representants a altres indrets, pagaments que s'afegien a les retribucions que rebien per la seva tasca. D'aquesta forma, entre 1475-1478 es documenta la despesa per part del clavari de 15.850 s.b. en diverses partides vinculades d'una forma o altra amb la participació de la ciutat en les darreres Corts convocades per Joan II.

Si seguim un ordre estrictament cronològic, el primer pagament el trobem el gener de 1475, quan s'entregaren a Pere Mateu, cerer, 69 s. 5 d.b. per cinc torxes de 28 lliures i 8 unces destinades als síndics.¹⁴⁸² Unes setmanes després, se li satisféu una quantitat no especificada per dues torxes més, emprades per un dels enviats, Pere de Conomines.¹⁴⁸³

És tanmateix en l'any 1476 que es concentren la majoria de pagaments documentats d'aquesta partida. De fet, en només dotze mesos es despengueren 15.331 s. 4 d.b. en salaris, correus i altres afers relacionats amb l'assemblea dels tres estats. Anem a veure amb més detall a què es destinà aquesta elevada suma. En primer lloc, 30 s. 4 d.b. els rebé altre cop Pere Mateu per dues torxes més, de nou per a Pere de Conomines.¹⁴⁸⁴ Seguidament, trobem un bon nombre de pagaments de salaris, si bé de valor divers. Així, el notari Miquel Abella en rebé 132 s.b. pels vuit dies que durà el seu viatge a Lleida, a raó de 16 s. 6 d.b. per jorn.¹⁴⁸⁵ Ara bé, ell no viatjà com a enviat a Corts, sinó en qualitat de sots-síndic municipal, igual que el també notari Joan Mateu, que tenia el càrrec de síndic de la ciutat i rebé pels 44 dies que durà la seva estada al Segrià 968 s.b.,

¹⁴⁸¹ Convé recordar que al llarg del període estudiat es convocaren altres assemblees, en les quals Barcelona no hi prengué part degut al seu enfrontament amb Joan II. Sobre les Corts celebrades per aquest monarca, vegeu Luisa María Sánchez Aragonés, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479). Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos* (Saragossa: Institución Fernando el Católico (CSIC), Excma. Diputación de Zaragoza, 2004).

¹⁴⁸² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 144v, 4-I-1475.

¹⁴⁸³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 127v, 17-II-1475. Aquell dia Pere Mateu rebé 401 s.b. per dites dues torxes i per quatre brandons, 18 cirets de cera blanca i 200 de cera crua emprats en la festa de Santa Eulàlia a la catedral.

¹⁴⁸⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 91, f. 145r, 5-I-1476.

¹⁴⁸⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 126v, 6-II-1476.

calculats a 22 s.b. per dia.¹⁴⁸⁶ En canvi, els delegats escollits expressament pels regidors de la ciutat per intervenir en l'assemblea de Lleida perceberen un salari més baix, estipulat en 15 s.b. diaris. Així, a principis d'abril es donaren al mencionat Pere de Conomines i a Arnau Desmàs, ambdós juristes, 1.800 s.b. –900 a cadascun– com a prorrata, que equivalien a seixanta dies de sou.¹⁴⁸⁷ Dos mesos després, Desmàs cobrà 450 s.b. més, corresponents al salari de 30 dies, i poc després s'entregà la mateixa quantitat a Conomines.¹⁴⁸⁸ El setembre Desmàs encara rebé uns altres 450 s.b., als quals se n'hi afegiren 900 s.b. a finals d'octubre.¹⁴⁸⁹ En total, Desmàs estigué fora de la ciutat des del 15 d'abril fins al 7 de desembre, 231 dies, pels quals a finals d'any se li concedí una última remuneració de 765 s.b.¹⁴⁹⁰ La presència d'Arnau Desmàs a les Corts reunides a Lleida, Balaguer i Cervera costà a la ciutat 3.465 s.b. Pel que fa a Conomines, la seva absència durà 99 dies, també del 15 d'abril però només fins el 22 de juliol. L'últim salari, de 135 s.b., se li entregà a finals de novembre, la suma del qual amb els que ja havia rebut dóna un total de 1.485 s.b.¹⁴⁹¹ A més a més, el juliol d'aquell any es compensà amb 30 s.b. diaris el viatge que els síndics Galceran Carbó, Joan Llull, Joan Ros, Ramon Marquet i el ja conegut Pere de Conomines hagueren de fer per anar a trobar Joan II a la frontera amb Castella, on el rei havia viatjat per entrevistar-se amb el príncep Ferran.¹⁴⁹² Aparentment, el viatge durà dos mesos, perquè el clavari hagué de satisfer fins a 9.000 s.b.

Més enllà de les quantitats estrictament destinades a la satisfacció dels salaris dels que intervingueren a les Corts o dugueren a terme alguna tasca relacionada amb aquestes, en 1476 també s'hagueren de pagar altres despeses que s'hi vinculaven, com ara els correus enviats des de i cap a Barcelona. A aquest efecte s'hi destinaren un mínim de 251 s.b.¹⁴⁹³

Pel que fa a l'any 1477, comptem únicament amb el pagament de 118 s. 10 d.b. a Pere Mallol, cerer, per 9 torxes de cera nova de 50 lliures i 9 unces de pes, a raó de 2 s. 4 d.b. per lliura, que es repartiren entre els mencionats Galceran Carbó –2–, Arnau

¹⁴⁸⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 134r, 27-IV-1476.

¹⁴⁸⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 131v, 6-IV-1476.

¹⁴⁸⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 140v, 26-VI-1476, i f. 141r, 4-VII-1476.

¹⁴⁸⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 118v, 2-IX-1476, i f. 122v, 30-X-1476.

¹⁴⁹⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 130v, 16-XII-1476.

¹⁴⁹¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 127v, 21-XI-1476.

¹⁴⁹² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 142r, 8-VII-1476.

¹⁴⁹³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 132r, 3-IV-1476, f. 134r, 27-IV-1476, f. 139r, 6-VI-1476, i f. 141r, 4-VII-1476. A aquesta xifra caldria afegir-hi part dels 375 s.b. que es pagaren a Joan Elicsèn, hoste de correus, per missatges enviats al rei de Castella, a Joan II i als síndics de la ciutat durant el mes de juny (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 141v, 4-VII-1476).

Desmàs –2–, Pere de Conomines –2– i Ramon Marquet –1–, als quals s’afegí Galceran Durall –2–.¹⁴⁹⁴ Un any després Mallol cobrà una mica més, 330 s. 5 d.b., per haver confeccionat 25 torxes que es lliuraren entre setembre de 1477 i abril de 1478 als síndics Galceran Dusai –6–, Galceran Carbó –5–, Joan Ros –4–, Ramon Marquet –4–, Pere de Conomines –2– i Arnau Desmàs –4–.¹⁴⁹⁵ Tanmateix, el més interessant és que en aquesta entrada del llibre del clavari es menciona que dites torxes no només servien per il·luminar-se quan el sol ja s’havia post. Segons s’explica, també foren entregades perquè en una reunió del Consell de Cent celebrada el 22 d’octubre de 1474 s’acordà *que los dits síndichs per llurs treballs no hajen salari, sinó que tanta cera com per lo dit exercissi haguessen mester [...] fos pagada*. Així doncs, sembla que les torxes servien com a compensació per la tasca que duien a terme en nom de la ciutat.¹⁴⁹⁶

5.1.2.2. Altres missatgeries

Aquest apartat heterogeni engloba, de fet, tres tipus de missatgeries força diferents les unes de les altres. En primer lloc, aquelles de curta durada, gairebé sempre compreses en les fronteres de Catalunya, de les quals es responsabilitzava el correu municipal. Tal com s’ha explicat en parlar dels salaris ordinaris, més enllà del seu salari “base” a aquest oficial se li retornaven mes a mes totes les quantitats que havia anat avançant. En segon lloc, trobem les missatgeries de llarga durada, que en alguns casos prenen la forma d’ambaixades de ple dret, trameses sovint fora del Principat. És el cas de les visites al propi monarca quan aquest es trobava lluny de Barcelona, per exemple, o a d’altres sobirans estrangers.¹⁴⁹⁷ Per últim, hi ha encara aquells trajectes, habitualment de curta durada, que no entraven en les atribucions del correu i eren duts a terme per personal municipal o per persones designades pels regidors de la ciutat. En són un exemple els avisos de presència enemiga entregats a localitats costaneres.

¹⁴⁹⁴ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 130v, 14-V-1477.

¹⁴⁹⁵ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 120r, 4-IV-1478.

¹⁴⁹⁶ Ara bé, segons els registres de *Deliberacions* el citat 22 d’octubre no es convocà l’assemblea general i, en qualsevol cas, és evident que el suposat acord no s’aplicà l’any 1476, per exemple. Si efectivament la decisió anotada en el llibre del tresorer s’arribà a prendre, per ara no n’he trobat cap altre rastre. Joan Francesc Boscà anotà al seu memorial que els síndics escollits per representar Barcelona a les Corts convocada l’any 1473 “foren elets ab condició que no haguessen salari”, idea contradictòria amb les despeses que documentem durant els anys posteriors. És possible, doncs, que dita condició només s’apliqués quan la Cort se celebrava a la mateixa ciutat (Boscà, *Memorial històric*, 122).

¹⁴⁹⁷ La importància d’aquestes visites al monarca s’expressa perfectament en l’acta d’una reunió del desembre de 1466 en què es decidí enviar un emissari a Renat d’Anjou: S’apuntava també que “experiència ha mostrat en lo passat quant benefici fahia com algú per part de aquesta ciutat stave en la cort de l’alt rey Alfonso stant en Nàpols, car lo qui serà per part de la dita ciutat informerà lo dit senyor ab veritat” (AHCB, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 162r, 15-XII-1466).

Donada la complexitat de les missatgeries i la seva profusió, que impossibilita que aquí se'n pugui fer un estudi detallat, em centraré bàsicament en aquelles que suposaren una major despesa per a la ciutat, això és, les que implicaren l'enviament d'una o més persones més enllà dels límits del Principat durant un període relativament llarg de temps.

El primer viatge important d'algun representant municipal del que tenim notícia durant el regnat de Joan II és el que feren l'any 1459 el ciutadà honrat Joan Destorrent i l'argenter Salvador Espano a València, on es trobava el rei, per fer-li donació d'una vaixel·la de plata de part de la capital catalana. Com s'explica amb més detall en l'apartat dedicat a la cerimònia d'entrada a Barcelona del monarca, Destorrent i Espano reberen respectivament 3.300 s.b. i 360 s.b. del clavari, que serviren com a salari i compensació de les despeses dels 24 dies que durà l'anada.¹⁴⁹⁸

Malgrat tot, els pagaments més elevats derivats d'una missatgeria que documentem per al període estudiat són els resultants de l'ambaixada que es decidí enviar al rei de França el juny de 1463.¹⁴⁹⁹ Quan el Trentenari i la Setzena afegiren a les tres persones escollides per la Diputació per anar-hi quatre de pròpies, van apuntar que haurien de ser *persones mediocres, e que los salaris, despeses e altres coses fahedores per rehó de la dita ambaixada vullen degudament limitar e moderar.*¹⁵⁰⁰ Els acompanyants dels representants de la Diputació –l'abat de Montserrat, Joan de Copons i Pere Savertés– foren Mateu Dessoler, ciutadà; Jaume Sesavasses, mercader; Joan Brujó, notari, i Rafel Vilar, frener –o tamborer, segons el dietari–. Se'ls uniren encara Nicolau Sala, secretari dels ambaixadors del General, i Francesc Martí, dels de la ciutat. Ara bé, malgrat els propòsits estalviadors del Consell, resultava inevitable que el cost d'un viatge d'aquestes característiques fos extremadament alt. La primera part del trasllat, fins a Cotlliure, es féu per mar, on els missatgers havien de trobar-se amb les seves cavalcadures, desplaçades per terra des de Barcelona.¹⁵⁰¹ Des d'allà, havien d'anar a veure Lluís XI on fos que es trobés: finalment, el primerencontre tingué lloc el 2

¹⁴⁹⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 93v, 7-XI-1459, f. 97v, 19-XI-1459, i f. 114v, 29-XII-1459.

¹⁴⁹⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 179r, 13-VI-1463.

¹⁵⁰⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 181v-182r, 16-VI-1463; AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 36v-37r, 4-VII-1463; Frederic Schwartz i Luna i Francesc Carreras i Candi, ed., *Manual de novells ardots, vulgarment anellat dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 2 (Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyia, 1893), 434-35. Sobre l'ambaixada, vegeu Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, 203-35.

¹⁵⁰¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 185r-185v, 22-VI-1463; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 435.

d'agost a Contres.¹⁵⁰² A partir de llavors les peripècies de l'ambaixada foren diverses mentre seguien el monarca en els seus trajectes al llarg del regne francès. A finals de novembre el General proposà llicenciar tots els enviats excepte un, Joan de Copons, que romandria a França representant tant el Principat com la seva capital, amb un salari de 40 s.b. diaris pagat a mitges entre ambdues institucions.¹⁵⁰³ Tanmateix, el Consell no ho acceptà, sinó que demanà que qui hi restés fos un dels seus homes, Mateu Dessoler. Finalment, el dia següent municipi i Diputació acordaren que continuessin l'ambaixada tots dos candidats, que rebrien el sou ja estipulat.¹⁵⁰⁴ Aquesta situació només es mantingué durant tres mesos. Els últims dies de febrer de 1464 el General acceptà la petició formulada pel rei Pere de llicenciar Copons, i dos dies després els jurats barcelonins concloueren que també Dessoler tornés a Catalunya, ja que *paria a ells, consellers, que star lo dit mossèn Matheu tot sol no star bé*: el 3 de març ja era a Perpinyà.¹⁵⁰⁵ L'adveniment de Pere de Portugal havia fet perdre bona part del sentit de la visita al rei francès.

Un cop establerta a grans trets la cronologia de l'ambaixada, veiem quin cost tingué per a l'erari municipal. El primer pagament relatiu al viatge de Dessoler i els seus companys que apareix als llibres del clavari és un de 9.500 s.b., quantitat entregada a Jaume Carmau i a Jaume de Metelli, ambdós mercaders i ciutadans de Barcelona, el febrer de 1464.¹⁵⁰⁶ Se'ls compensava així pels 1.000 escuts presos pels missatgers a canvi a Bruges, el valor dels quals es calculà en 9 s. 6 d.b. per escut. El mateix mes es

¹⁵⁰² Calmette, *Louis XI, Jean II et la révolution catalane (1461-1473)*, 209-10.

¹⁵⁰³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 61v-62r, 23-XI-1463.

¹⁵⁰⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 62v, 24-XI-1463. Segons recull Calmette, els ambaixadors restants no van marxar llavors, sinó molt més tard. El primer en fer-ho fou l'abat de Montserrat, a qui el rei francès confià una missió particular, que es trobava a Perpinyà el 22 de gener de 1464. No fou fins el 7 de gener que s'ordenà el retorn de Savertés, Sesavasses, Brujò i Vilar (Calmette, 231-35). Tal com Calmette explica, les relacions entre Lluís XI i els missatgers –amb l'excepció del citat abat– anaren empitjorant a mesura que avançava l'ambaixada. Tant que, el 3 de gener de 1464, els consellers enviaren una carta al monarca lamentant el seu enuig amb els representants municipals i de la Diputació i explicant-li que, en tot cas, no podien tornar-se'n fins que no se'ls en donés llicència, que de fet ja havien rebut tots menys dos (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 47r, 3-I-1464).

¹⁵⁰⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 102v, 27-II-1464, i f. 104r, 29-II-1464; Calmette, 235, n. 2. Pocs dies abans, el Consell municipal havia discutit la petició de Dessoler de no fer tornar Francesc Martí, secretari de l'ambaixada, a Barcelona, tal com se li havia ordenat. Tanmateix, l'assemblea rebutjà la petició (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 102r-102v, 24-II-1464).

¹⁵⁰⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 66v, 3-II-1464. “Jacobo” o Jaume Carmau era fill de Gabriele, savoia, i de Maddalena, mentre que de Metelli no en sabem gran cosa més enllà de la seva freqüent associació amb Carmau. En temps de Pere de Portugal, ambdós mediaren en les relacions amb Pere de Cosme de Mèdici i Tommaso Spinelli, gestionades pel germà del bisbe de Silves i lloctinent de la tresoreria del rei, Ferrando Yáñez (Maria Elisa Soldani, *Uomini d'affari e mercanti toscani nella Barcellona del Quattrocento*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 69 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2010), 177, 290, 358; Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 585).

donaren a Eulàlia, muller del també mercader Gaspar de Casasaja, un total de 4.596 s. 6 d.b. pels 213 escuts d'or i 17 grossos –a 21 s. 6 d.b. per escut– que el seu marit havia enviat als ambaixadors a París i pels 13 escuts i 14 grossos gastats en diversos correus dels missatgers que li arribaren a ell a Montpeller.¹⁵⁰⁷ A més a més, entre febrer i juny de 1464 es documenten fins a tres pagaments vinculats amb el viatge de Dessoler i companyia. El primer, de 130 s.b., el rebé Bernat de Riumajor, *habitant* de l'abat de Montserrat, per certes cartes dels enviats a França, mentre que el segon, de 455 s.b., fou a mans de Jaume Ramon, un patró de bergantí de Cotlliure, i serví per satisfer la seva tasca i la d'onze mariners més que gestionaren el trasllat de Dessoler des de dita localitat quan tornava cap a Barcelona.¹⁵⁰⁸ Pel que fa als darrers 100 s.b., se'n beneficià Elionor, muller de Llorenç Foltrer, traginer que acompanyà els missatgers en el seu periple.¹⁵⁰⁹

Desconeixem si durant el segon semestre de 1464 es despengué cap altra quantitat en aquest concepte, però sí sabem que el març de 1465 el Consell acceptà pagar a Francesc Martí, secretari de l'ambaixada, el salari que li pertocava per tots els dies que estigué fora de la capital catalana.¹⁵¹⁰ Un mes després, apareix al llibre del clavari el pagament d'una suma de 2.250 s.b. en concepte de resta del compte de l'ambaixada, que es repartí de la següent manera: 1.547 s. 7 d.b. foren per a Mateu Dessoler i 693 s. 3 d.b. per a Francesc Martí.¹⁵¹¹ En total, doncs, la tresoreria barcelona destinà un mínim de 17.031 s. 6 d.b. en el viatge que els seus representants emprengueren per tractar amb Lluís XI.

Sembla que cap despesa posterior en missatgeries igualà o superà aquesta quantitat. L'any 1464, per exemple, es destinaren 4.819 s. 6 d.b. per tal de satisfer el salari i tornar-li el que havia avançat al ciutadà honrat Pere Joan Serra, enviat el novembre de

¹⁵⁰⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 72r, 20-II-1464. L'octubre de 1463 els consellers enviaren una carta als ambaixadors responnent a la seva petició de crèdit amb la notificació de l'enviament de 1.000 escuts de Carmau dirigits al seu germà, i amb la promesa d'escriure a Casasaja per demanar-li si es podria aconseguir més crèdit o canvi de 400 escuts d'or. A més a més, s'ordenava als missatgers que no donessin cap crèdit ni fessin cap préstec amb els diners que rebien (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 40v-41v, 11-X-1463).

¹⁵⁰⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 67r, 6-II-1464, i f. 88v, 30-V-1464.

¹⁵⁰⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 89r, 1-VI-1464.

¹⁵¹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 194v-195v, 28-II-1465; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 2r-3r, 6-III-1465.

¹⁵¹¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 98r, 6-IV-1465. Dessoler entregà 82 s. 10 d.b. a un altre membre de l'ambaixada, Jaume Sesavasses. Pel que fa a la quantitat rebuda per Martí, encara es repartí més: 78 s. 4 d.b. foren per al notari i escrivà del Consell Joan Ginebret; 75 s. 3 d.b. per a Gabriel i Guillem Miró; 250 s.b. per a Anna Joana, neboda de Lorota, d'Hostalric, antigament serventa del també notari Pere Gaspar Capó, com a soldada per la seva feina de sis anys; 84 s. 8 d.b. per a Pere Ester, especier, per certes medicines destinades al dit Capó, i 205 s.b. per a Bernat Bonet, mercader.

1463 a l'Empordà juntament amb un representant de la Diputació per pacificar la zona, on romangueren fins el febrer següent.¹⁵¹² També els viatges duts a terme per visitar el rei propi suposaren una despesa per a la caixa municipal gens menyspreable. El 17 de juny de 1465, el Consell de Cent escollí quatre dels seus jurats perquè anessin a veure Pere de Portugal, llavors de campanya al nord del Principat, per tractar el tema de la moneda d'or que el monarca tenia intenció de fer batre –el futur pacífic–.¹⁵¹³ Segons acordà l'assemblea general, els enviats no rebrien cap salari, sinó que la ciutat els administraria *la despesa que anant, vinent e stant hauran a fer*. Per aquesta raó, dos dies després el clavari els féu entrega de 1.300 s.b., que caldria emprar en *la despesa ordinària de menjar e beura dels dits IIII missatgers e lur família e altres coses necessàries per la dita misatgeria*.¹⁵¹⁴ No fou la darrera vegada que el govern municipal envià els seus representants al monarca d'origen lusità. El març de 1466, Joan Mateu, notari i síndic de la ciutat, cobrà 1.363 s.b. pel viatge de dos mesos que havia fet per trobar-se amb Pere, que quan partí era a Manresa.¹⁵¹⁵ Per últim, quan el rei es trobava a les portes de la mort a Granollers, la ciutat s'apressà a trametre-hi un metge, que es quedà al seu costat durant 21 dies.¹⁵¹⁶ Es decidí que el tresorer municipal li pagaria un salari per la seva feina, que es traduí en l'entrega de 700 s.b. el dia 26 de juny, tres dies abans de la defunció del conestable.¹⁵¹⁷

Amb el traspàs de Pere i l'elecció de Renat com a sobirà, les ambaixades per entrevistar-se amb el nou rei esdevingueren més costoses, atès que l'angeví mai arribà a traslladar-se a territori català. El 16 de desembre de 1466, el Trentenari designà el ciutadà honorat Bernat de Marimon com a representant davant del flamant monarca.¹⁵¹⁸ Per tal de sufragar el seu viatge, que es preveia llarg, cinc dies després rebé del tresorer 3.900 s.b., dels quals 2.700 s.b. corresponien al seu salari i 1.200 s.b. a les despeses derivades del trasllat fins a Provença.¹⁵¹⁹ Marimon acompanyà Joan de Lorena en la

¹⁵¹² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 56r-56v, 13-XI-1463, i f. 102r-102v, 24-II-1464. El representant de la Diputació fou Pere de Bell-lloc, si bé s'acordà que no sortiren alhora, ja que el General decidí que *lo dit mossèn Belloch devia precehir lo dit mossèn Pere, per quant aquell representave tot lo Principat e ell solament la ciutat*. Tanmateix, segons el dietari municipal ambdós partiren el dia 21 de novembre (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 58r-59v, 19-XI-1463; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 439).

¹⁵¹³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 24r-24v, 17-VI-1465.

¹⁵¹⁴ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 110r, 19-VI-1465.

¹⁵¹⁵ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 83v, 5-III-1466; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 467-68.

¹⁵¹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 87v-88v, 23-V-1466.

¹⁵¹⁷ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 99r, 26-VI-1466.

¹⁵¹⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 163r, 16-XII-1466.

¹⁵¹⁹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 117v, 21-XII-1466.

seva primera entrada al Principat, motiu pel qual no fou llicenciat fins el juliol de 1467.¹⁵²⁰ Per aquesta raó, el 10 d'abril d'aquell any se li entregaren 1.800 s.b. més.¹⁵²¹ Pocs dies abans s'havia decidit que se li afegirien uns altres quatre representants de Barcelona, l'objectiu dels quals era explicar al primogènit *lo mal obrar que fet han en la violació de les libertats del dit Principat e ciutat* Gaspar Vilana i Joan Andreu, que acompanyaven el fill de Renat en la seva expedició, *e supplicar-lo sia merçè sua no permetre los dessús dits entrar en la present ciutat*.¹⁵²² Aquesta tasca fou encomanada a Galceran Carbó, ciutadà honrat; Melcior Mates, mercader; Bartomeu Costa, notari, i Pere Julià, rajoler, que, tot i no percebre salari, cobraren 1.600 s.b. per a la compra de rocins i material, i 2.000 s.b. per sufragar la resta de despeses ordinàries, que incloïen les cavalcadures i els seus acompanyants.¹⁵²³

Posteriorment, s'enviaren diverses missatgeries per tal de comunicar informació urgent o potencialment delicada tant al primogènit com al rei. El febrer de 1468, per exemple, la Diputació decidí que Arnau de Vilademany es dirigiria a l'Empordà per entrevistar-se amb Joan de Lorena i comunicar-li el parer del General respecte *lo fet del mestre de Muntesa e de mossèn Robollo e altres presoners qui-s diu la sua altesa vol dar o solta ésser dats a rescat, la qual cosa és vista al present Concell serie en gran desservey de la majestat e del senyor rey e del dit senyor primogènit, e incogitable e inextimable dan del Principat*.¹⁵²⁴ El Trentenari decidí afegir-hi Francesc Llobet, que cobraria un salari de 30 s.b. per dia, mitjançant el qual hauria de costejar totes les seves despeses. Així doncs, abans de partir se li entregaren 750 s.b., quantitat equivalent al sou de 25 jorns de viatge.¹⁵²⁵ Ja durant els últims mesos de la guerra, en ple setge, el Consell de Cent aprovà l'anada del mercader Nicolau Julià fins a Provença per tal de demanar a Renat l'enviament de forment i altres queviures.¹⁵²⁶ A canvi, Julià rebé 1.400 s.b., que no provindrien del compte ordinari del clavari, sinó del de la imposició dels 2 s.b. per quartera dels flequers.¹⁵²⁷ La diferència entre aquesta despesa i la de

¹⁵²⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 16v, 21-V-1467, f. 17v, 22-V-1467, i f. 27r, 6-VII-1467. Tanmateix, el dietari indica que tornà el 13 de maig (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 474).

¹⁵²¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 97v, 10-IV-1467.

¹⁵²² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 2v-3r, 6-IV-1467. Des del dia 3 d'abril Joan de Lorena es trobava a Perpinyà (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 476).

¹⁵²³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 97r-97v, 10-IV-1467 i 11-IV-1467. En total, l'ambaixada estigué fora un mes, del 12 d'abril al 13 de maig (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 476-77).

¹⁵²⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 88v-89r, 9-II-1468.

¹⁵²⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 77v, 10-II-1468.

¹⁵²⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 32r-33v, 25-II-1472.

¹⁵²⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 166v, 26-II-1472.

l'ambaixada de Marimon de 1466-1467, per exemple, és ben considerable, conseqüència de la situació cada cop més desesperada de les finances municipals.

La victòria de Joan II i el seu reconeixement com a rei dels catalans van suposar un nou canvi en la geografia de les ambaixades de la capital. Així, quan el 9 de gener de 1476 el síndic Joan Mateu partí de la Ciutat Comtal per trobar-se amb el rei, el seu objectiu ja no fou arribar a la Provença, sinó a Saragossa.¹⁵²⁸ El viatge de Mateu s'allargà 21 dies, pels quals, un cop retornat, rebé un salari de 462 s.b.¹⁵²⁹ Passats només uns pocs mesos, a finals d'abril, tornà a marxar, aquesta vegada en direcció a Navarra. Allà hi romangué 47 dies, i a canvi se li pagaren 888 s.b., de nou calculats a raó de 22 s.b. per jorn.¹⁵³⁰ Immediatament després, el 14 de juny, el Consell de Cent aprovà la petició de Joan II en què sol·licitava l'enviament de quatre síndics de la Cort a la frontera entre Castella i Navarra, on s'havia d'entrevistar amb el rei de Castella –el príncep Ferran–.¹⁵³¹ Els escollits foren el ja mencionat Galceran Carbó, llavors conseller en cap; Joan Ros sènior; Ramon Marquet i Pere de Conomines, als quals se'ls afegí Joan Llull una mica després.¹⁵³² Tots ells deixaren la ciutat el 23 de juliol, poc després que el clavari destinés 2.255 s.b. a la compra de tres rossins per als dos verguers i el cuiner que acompanyaven l'ambaixada, així com també per a altres desemborsaments relacionats amb el viatge.¹⁵³³ Segons s'anotà al dietari municipal, el verguer extraordinari rebria un salari de 1.000 s.b. anuals, als quals s'hi afegirien 55 s.b. per a robes, mentre que el verguer ordinari no rebria res més enllà del seu sou habitual.¹⁵³⁴ Pel que feia als ambaixadors, se'ls donarien 30 s.b. per dia, amb els quals haurien de pagar-se la cera, els confits, l'allotjament, etc.; i al cuiner 3 s.b. cada jorn. Joan Llull no arribà a completar el viatge: a Igualada caigué malalt, i el 13 d'agost ja era de nou a Barcelona. En canvi, la resta dels seus companys, després de passar per Saragossa, arribaren a Estella i d'allà a Vitoria, des d'on emprengueren el camí de retorn a la Ciutat Comtal, en la qual entraren el 21 de setembre.¹⁵³⁵

¹⁵²⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 533.

¹⁵²⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 125r, 1-II-1476.

¹⁵³⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 139v, 15-VI-1476.

¹⁵³¹ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 539.

¹⁵³² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 540.

¹⁵³³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 143r, 15-VII-1476, i f. 143v, 20-VII-1476; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 541.

¹⁵³⁴ Durant l'absència del verguer, el correu duria a terme les seves funcions. A canvi, rebria 1.000 s.b. de salari –incloent el seu sou habitual– i 55 s.b. més per a una roba.

¹⁵³⁵ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 543-45.

El síndic barceloní, Joan Mateu, encara hagué de deixar enrere el Principat una tercera vegada aquell any per anar a l'encontre de Joan II. El 8 de novembre marxà en direcció a la capital aragonesa i no arribà de nou Barcelona fins el dia 8 del mes següent.¹⁵³⁶ Poc després, se li féu entrega del seu salari de 682 s.b., calculats de nou a 22 s.b. per dia.¹⁵³⁷ En canvi, quan el jurista Jaume Destorrent fou escollit pel Consell de Cent celebrat el 7 de maig de 1477 per viatjar fins a Tortosa, on estava llavors el monarca, se li fixà una retribució de 30 s.b. diaris¹⁵³⁸ A més a més, se li avançà part del que es preveia que costaria el viatge: el dia 9 cobrà del clavari 400 s.b. en concepte de prorrata.¹⁵³⁹

Per últim, el darrer viatge documentat és el que emprengué a finals de gener de 1479 el mencionat Joan Mateu fins a Castella, on es trobava el nou rei, Ferran II. Segons s'explicà al Consell celebrat el 21 de gener, *moltes persones van al dit senyor, les quals totes no eren amants lo bé de aquesta ciutat, e era dupte no informassen se senyoria a llur pler e no en favor de la dita ciutat.*¹⁵⁴⁰ Per aquest motiu, es decidí enviar-hi Mateu, fet que també quedava justificat ja que era *assats pertanyent ésser-hi tramesa sol-lempne embaxada, com fos senyor novell.* Tanmateix, davant l'estat de la hisenda de la capital i la dificultat d'enviar una ambaixada amb les carecterístiques desitjables en un marge de temps força limitat, es decidí que el viatge l'emprendria únicament el síndic. Això sí, aquesta vegada rebé una bestreta de 1.000 s.b.¹⁵⁴¹

En general, doncs, s'observa com al llarg del període estudiat en les missatgeries en què s'envià el síndic municipal se seguí el sistema habitualment aplicat al correu de la ciutat, consistent en què el representant avancés de la seva pròpia butxaca els diners necessaris per dur a terme la tasca assignada, que posteriorment, un cop retornat a Barcelona, li serien reintegrats. Aquesta tendència es mantingué en viatges de fins a un mes i mig de durada que ja implicaven una despesa força considerable, com el dut a terme per Joan Mateu la primavera de 1476, però no en d'altres que es preveien més llargs, com l'aprovat el gener de 1479. Per contra, en les ambaixades protagonitzades per consellers, jurats o altres notables de la ciutat, l'habitual era que el clavari els

¹⁵³⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 545.

¹⁵³⁷ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 129v, 10-XII-1476.

¹⁵³⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 547-48.

¹⁵³⁹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 129v, 9-V-1477.

¹⁵⁴⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 135v, 21-I-1479.

¹⁵⁴¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 96, f. 133v, 23-I-1479.

entregués prèviament una part del que es calculava que costaria el viatge, de forma que la resta se satisfagués al llarg d'aquest o ja un cop conclòs.

5.1.3. Altres despeses administratives

Al marge dels salaris ordinaris i dels diners destinats als actes de representació de la ciutat dins i fora les fronteres del Principat, els clavaris barcelonins encara hagueren de fer front a un bon nombre de despeses de tipus administratiu. Bona part d'aquestes "altres despeses" les podríem englobar dintre de quatre grups: en primer lloc, el conformat per les retribucions extraordinàries; en segon lloc, el dels pagaments del material necessari per dur a bon port la gestió municipal, com ara paper, cera o roba; en tercer lloc, el dels plets i les restes de comptes de diverses administracions, i, per últim, el de la satisfacció de lloguers i censos.¹⁵⁴² Podríem emprar encara un segon criteri de classificació, ja que, com veurem, alguns d'aquests desembossaments tenien un caràcter ordinari i es repetien amb una freqüència regular, mentre que molts d'altres eren excepcionals i depenien de factors externs. Davant la impossibilitat de detallar tota aquesta variada tipologia de pagaments, en aquest apartat em limitaré a esmentar-ne alguns a tall d'exemple de cada una de les casuístiques esmentades.

5.1.3.1. Les retribucions extraordinàries

Hi ha uns quants pagaments que podríem englobar dins de l'etiqueta de retribucions extraordinàries. Com s'ha apuntat, consisteixen en els diners entregats a diversos personatges que dugueren a terme un treball puntual considerat retribuïble pel municipi i, entre els molts exemples que es poden al·ludir, se'n mencionaran alguns de particularment curiosos. El primer està relacionat amb l'arribada de Pere de Portugal a Barcelona el 21 de gener de 1464. L'1 de febrer de dit any, el Trentenari i la Setzena ordenaren satisfer 25 florins d'or d'Aragó a *los qui vingueren primer ab lo bergantí e portaren la primera nova*, 10 florins als *dos portoguesos qui foren portats ab lo dit bergantí* i 5 florins a *un pescador de Ciges qui, jaquides les xàvegues ab què peschave, vingué portar nova del dit senyor*.¹⁵⁴³ Efectivament, pocs dies després Francesc Ortís, patró de bergantí originari de Gandia, rebé 325 s.b.; Suero da Costa, al capdavant d'una de les caravel·les arribades des de Portugal amb les galeres que transportaren el conestable, i *Joan Peris*, el seu algtzuir, 130 s.b. cadascun, i finalment Joan Riera,

¹⁵⁴² Hi entrarien també els pagaments d'eixaucs, detallats a Apèndix 2. Taules, Taula 122.

¹⁵⁴³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 94v-95r, 1-II-1464.

pescador sitgetà, 65 s.b.¹⁵⁴⁴ En total, doncs, 650 s.b. destinats íntegrament a recompensar aquells que havien fet arribar a la Ciutat Comtal la tan anhelada notícia de la vinguda del nou rei.

Pel que fa al segon exemple, es tracta del sou de 200 s.b., aprovat pel Consell a mitjans de novembre de 1476, que havia de percebre Pere Antoni Blanc, correu municipal, per haver-se encarregat durant 16 mesos de buscar dia a dia quanta gent havia mort com a conseqüència de la pesta que assotava la capital catalana.¹⁵⁴⁵ Tal com remarca Maria Soler, no es tractava d'una comesa fútil, sinó que servia per tal de:

controlar el desenvolupament real de l'enfermetat i desautoritzar tots aquells rumors exagerats que contribuïen a exharcerbar la sensació de pànic col·lectiu provocada per la presència real o fictícia de la pesta. El Consell de Cent sabia que calia evitar que la por s'apoderés de la ciutat per tal que el desassossec no es convertís en violència, i per tal que els seus habitants no decidissin abandonar-la.¹⁵⁴⁶

Efectivament, des del 10 d'agost de 1475, dia en què *se comensa a fer la sercha per les perroquies per causa de les morts*, i fins el 3 d'octubre de 1476, el *Manual de novells ardots* inclou el recompte de difunts diari fet per Blanc i prestament notificat als consellers.¹⁵⁴⁷ A canvi d'aquesta tasca, segons recull l'acta de la citada reunió del novembre de 1476, se li lliuraren en primer lloc 100 s.b., als quals se sumaren posteriorment els 200 s.b. ja mencionats.¹⁵⁴⁸

Per últim, el juny de 1476 al Consell es discutí el fet que els privilegis *e altres actes*, que es conservaven en cinc llibres de pergamins a l'escrivania municipal, estaven *en tal ordre que com la ciutat los ha mester no-s poden trobar ab aquella promptitud que*

¹⁵⁴⁴ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 66r, 3-II-1464, f. 66v, 4-II-1464, i f. 67v, 7-II-1464.

¹⁵⁴⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 71v-73v, 13-XI-1476. Sobre el cicle de pesta de 1475-1476, vegeu Manuel Camps i Clemente i Manuel Camps i Surroca, *La pesta del segle XV a Catalunya* (Lleida: Universitat de Lleida, 1998), 254-62. Sobre les mesures preses pel Consell municipal durant els brots de la malaltia durant la segona meitat del Quatre-cents, vegeu Maria Soler Sala, «El Consell de Cent i la pesta: prevenció i lluita contra l'epidèmia», en *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, ed. Salvador Claramunt Rodríguez, vol. 2 (Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003), 433-43.

¹⁵⁴⁶ Soler Sala, «El Consell de Cent i la pesta: prevenció i lluita contra l'epidèmia», 441, n. 6. Ara bé, el brot de 1475-1476 fou suficientment important com perquè el govern municipal decidís enviar pelegrins a Sant Jaume de Compostela (Soler Sala, 439; Pere Verdés Pijuan, «El pelegrinatge a Sant Jaume i Catalunya, segons la documentació municipal (s. XIV-XVI)», en *El camí de Sant Jaume i Catalunya. Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona, Cervera i Lleida, els dies 16, 17 i 18 d'octubre de 2003*, Biblioteca Abat Oliba. Sèrie il·lustrada 21 (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007), 186).

¹⁵⁴⁷ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 525-45. Entre el 6 de juny de 1478 i fins el 16 de juliol es comptaren de nou els morts de pesta (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 3: 2-3).

¹⁵⁴⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 127r, 22-XI-1476.

seria mester. Per tant, calia que algú els endrecés d'una forma lògica i eficient per tal d'agilitzar-ne la consulta.¹⁵⁴⁹ Dos mesos després, els consellers presentaren a l'assemblea una proposta segons la qual Francesc Martí i Bernat Soler, treballadors de l'escrivania, es responsabilitzarien d'ordenar-la i de fer memorials per matèries dels privilegis, ordinacions, juraments, actes, etc. que s'hi trobaven.¹⁵⁵⁰ Inicialment, a canvi d'aquesta tasca es pactà concedir-los una retribució vitalícia de 400 s.b. a cadascun, que s'afegiria als seus salaris ordinaris. Tanmateix, poc després, el novembre del mateix 1476, veient que ambdós havien de dedicar-se a la seva nova tasca de forma exclusiva, es decidí que de tot allò rebut en concepte de salari ordinari i extraordinari entreguessin 440 s.b. a l'escrivà major –240 s.b. Martí i 200 s.b. Soler– per tal que pogués pagar un jove encarregat de les funcions associades als seus oficis originals.¹⁵⁵¹ Així doncs, segons s'observa als llibres de clavaria, a partir de llavors part dels 1.455 s.b. percebuts anualment per Martí i dels 1.400 de Soler es destinaren a l'ajuda concedida al cap de l'escrivania, Joan Brujó.¹⁵⁵²

5.1.3.2. *Les despeses de material*

Pel que fa a la compra de material, en trobem principalment de quatre tipus: el que servia per il·luminar les sales on treballaven els oficials municipals, així com altres àrees de la Casa del Consell; el que s'emprava quotidianament i resultava imprescindible per dur a terme les tasques del funcionariat; el vinculat a la recaptació d'impostos, i les robes que vestien, ja fos dia a dia o en ocasions especials, alguns treballadors de la ciutat.

Del primer cas, en trobem múltiples mostres, com ara el pagament l'agost de 1462 de 266 s. 7 d.b. a Bernat Casanova, cerer, per 24 torxes emprades en les reunions del govern urbà.¹⁵⁵³ Es tractava, de fet, d'una compra relativament habitual, que s'anà repetint al llarg dels anys amb algunes variacions en el preu degudes a l'oscil·lació en el pes de les torxes i les variacions en el cost de la lliura de producte. Així, per exemple, el desembre del mateix 1462 es tornaren a adquirir 24 torxes, si bé es valoraren llavors en 296 s. 8 d.b. –a 1 s. 8 d.b. la lliura de cera–, mentre que les 24 rebudes el febrer de 1465

¹⁵⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 45v-47r, 14-VI-1476.

¹⁵⁵⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 63r-63v, 31-VIII-1476.

¹⁵⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 70v-72v, 13-XI-1476.

¹⁵⁵² Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 122r, 17-II-1477.

¹⁵⁵³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 79r-79v, 20-VIII-1462.

costaren 441 s.b. –a 2 s.b. la lliura– i les 24 d'un any després 528 s. 9 d.b. –a 2 s. 6 d.b. la lliura–.¹⁵⁵⁴

També del segon cas n'hi ha mostres nombroses. Una d'elles la constitueixen els 220 s.b. entregats l'octubre de 1459 a Joan Ginebret, notari i escrivà del Consell, per tal que els esmerçés en paper, pergamí, tinta i cera, imprescindibles per a l'execució del seu càrrec.¹⁵⁵⁵ De fet, es tractava d'un pagament anual efectuat sempre al llarg de dit mes, la quantitat del qual restà invariable durant tot el període estudiat.¹⁵⁵⁶ Ara bé, amb aquesta entrega de 220 s.b. per any no es cobrien totes les despeses en material d'escriptura del municipi. Certes circumstàncies requerien compres excepcionals, com la que s'efectuà l'agost de 1470, quan es pagaren al llibreter Antoni Ramon Corró 140 s.b. per dos llibres grans destinats a l'ofici del racional.¹⁵⁵⁷ Un d'ells era de 10 mans –250 folis– amb cobertes vermelles, i serviria per anotar-hi els censals *de la sotvenció nova e vella de la Taula del Cambi*, mentre que l'altre era de 6 mans –150 folis– amb cobertes verdes, i s'hi detallarien els deutes de la ciutat. Encara podem mencionar un altre exemple, intrínscament lligat al desenvolupament de la vida municipal. Es tracta dels 55 s.b. que entre 1462 i 1478 rebé aparentment cada any en algun moment del mes de desembre Gabriel Soler.¹⁵⁵⁸ Dita quantitat l'havia d'emprar en satisfer diverses tasques vinculades amb les eleccions dels principals càrrecs de la ciutat. Concretament, 33 s.b. servien per pagar els rodolins de cera dintre dels quals s'insertien els noms dels candidats; 11 s.b. s'entregaven a Genís Caro, fuster, responsable de tocar la campana el dia de Sant Andreu per anunciar la formació de la nova conselleria, i 11 s.b. més els rebia l'infant encarregat d'exercir de mà innocent i treure del bací els rodolins escollits.

Si ens fixem ara en les despeses derivades de l'activitat fiscal de la ciutat, les més evidents són les que cobriren la fabricació d'alguns instruments necessaris per a la recaptació dels impostos municipals. En els llibres del tresorer en trobem dos exemples: el primer és de juliol de 1460, moment en què s'entregaren 385 s.b. a un ferrer que s'havia encarregat de confeccionar cinc romanes per a la Casa del Pes de la farina,

¹⁵⁵⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 96v, 2-XII-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 89r, 7-II-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 83v, 27-II-1466.

¹⁵⁵⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 94v, 20-X-1459.

¹⁵⁵⁶ Així, l'octubre de 1476 fou el successor de Ginebret al capdavant de l'escriuaria, Joan Brujó, l'encarregat de rebre els citats 220 s.b. anuals (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 124v, 8-X-1476).

¹⁵⁵⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 143r, 23-VIII-1470.

¹⁵⁵⁸ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 96, f. 131v, 22-XII-1478. Gabriel Soler tenia el càrrec d'afinador de pesos i mesures. En 1459 els diners no els rebé ell, sinó el ferrer Joan Armant (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 115r, 19-XII-1459).

valorades en 7 florins –77 s.b.– cadascuna.¹⁵⁵⁹ Cinc anys després, ja en plena guerra, un portadorer cobrà 90 s.b. per uns patrons nous de la quartera de la sal, quartans, mig quartans, cops i quartes.¹⁵⁶⁰

Per últim, el clavari també destinà un bon nombre de recursos a la compra i confecció de robes. És sabut que alguns oficials municipals, com ara els propis consellers, tenien assignada certa vestimenta que havien de dur posada mentre exercissin el seu càrrec. A aquests vestits ordinaris se'ls afegien en determinats contextos d'altres d'especials, per exemple els de dol quan moria el monarca. Si bé en el cas dels membres de l'executiu les seves vestidures ordinàries eren costejades per ells mateixos, no era així en el cas de les altres, que anaven a càrrec del clavari, ni tampoc en les d'alguns oficials. Tot seguit en veurem alguns exemples. Si ens fixem en els consellers, als registres del tresorer hi trobem despeses per la confecció de les seves robes en tres ocasions molt senyalades: la mort de Pere de Portugal l'any 1466, la de Joan de Lorena el 1470 i la d'Enric IV de Castella el 1474. Pel que fa a la primera, a principis d'agost de 1466 el clavari despengué un total de 2.677 s 3 d.b., distribuïts de la següent manera: en primer lloc, el botiguer Francí Ram rebé 99 s. 9 d.b. per 27 canes i 4 pams de Constança negra que serviren per folrar les gramalles dels consellers, a raó de 4 s. 6 d.b. la cana; en segon lloc, s'entregaren a Joan Descortal, paraire, 1.631 s. 8 d.b., dels quals 608 s. 9 d.b. per 71 canes d'*estarlis* barrat emprades per fer dites gramalles i les d'altres oficials, a raó de 8 s. 6 d.b. la cana, i 1.022 s. 11 d.b. per 20 canes i 1 pam de drap negre de 24è per confeccionar les samarres dels consellers i baixar la tela; en tercer lloc, Joan Pere, brodador, obtingué 607 s. 6 d.b. per 10 canes i 1 pam de *quatooy* (Courtrai),¹⁵⁶¹ que serviren per folrar les ales de les samarres, a raó de 60 s.b. la cana, i, per últim, Nicolau Soler, sastre, rebé 18 s.b. per tallar i cosir 12 gramalles i 12 caperons d'*estarlis* per als consellers i altres oficials; 55 s. 4 d.b. per baixar 84 canes de drap negre de 18è emprat en les vestidures, 126 s.b. per tallar 21 gramalles i 21 caperons de dita tela, a raó de 6 s.b. la peça, i 160 s.b. per fer les quatre samarres dels consellers, a

¹⁵⁵⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 117v, 3-VII-1460.

¹⁵⁶⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 113r, 10-VII-1465. Recordem que a Barcelona una quartera tenia una capacitat de 69,518 l. i estava formada per 12 quartans de 5,793 l. Pel que fa al cop, podia ser blader o fruiter. En el primer cas, no sabem a quant equivalia a Barcelona, però sí que al Gironès i a l'Empordà era 1/24 de la quartera, mentre que el segon era el doble del primer. La quarta era, a Barcelona, una quarta part del quartà (Claudi Alsina i Català, Gaspar Feliu i Montfort, i Lluís Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Biblioteca de cultura catalana 67 (Barcelona: Curial, 1990), 142-44, 206-10).

¹⁵⁶¹ En el llibre de clavaria apareix ratllat el terme “cortay” abans del de “quatooy”. Tanmateix, sembla clar que es tracta de tela de Courtrai.

raó de 40 s.b. la peça.¹⁵⁶² A aquestes despeses posteriorment encara se n'hi afegiren d'altres: 700 s.b. per 20 canes de bruneta de vintena per a gramalles i caperons, a raó de 35 s.b. la cana, pagats l'octubre d'aquell any a l'hereu del draper Pere Font, i 74 s. 4 d.b. per 17 canes i 4 pams de tela negra per forar les samarres, a raó de 4 s. 4 d.b. la cana, entregats el maig de 1467 a Francí i Benet Ram.¹⁵⁶³

A banda de la confecció de robes per als membres de l'executiu municipal motivada per esdeveniments d'especial significació, altres oficials de la ciutat rebien quantitats més o menys fixes que havien de destinar a vestidures adients al càrrec exercit. És el cas dels dos verguers, que al llarg de tot el període estudiat cobraren als voltants de Nadal, a banda del seu salari ordinari, 550 s.b. que havien de despendre en robes.¹⁵⁶⁴ A més a més, per Pentacosta el clavari destinava cada any una quantitat que oscil·lava entre els 498 i els 582 s.b. per als vestits dels verguers.¹⁵⁶⁵ També el correu podia rebre alguna ajuda per a la compra de roba, com ara els 100 s.b. que se li donaren el febrer de 1460 per a les despeses en dit concepte d'un any, o els 90 s.b. que serviren per pagar la tela negra necessària per a una gramalla de dol l'any 1467.¹⁵⁶⁶ De forma semblant, el servidor de la Taula de Canvi, els racionals i el clavari també rebia anualment 100 s.b. per a roba.¹⁵⁶⁷

De fet, un bon nombre de funcionaris municipals a banda dels ja mencionats comptaven amb subvencions de la tresoreria barcelonina per tal de vestir-se de dol quan l'ocasió ho requeria. Així, per exemple, un cop mort el conestable, el clavari pagà 2.200 s. 3 d.b. per la feina del difunt draper Pere Font, encarregat de la compra de 84 canes i 5 pams de bruneta de vuitena per a les gramalles i caperons de vuit prohoms, els cònsols de la mar, els obrers, el mateix clavari, l'escrivà del Consell, el dels racionals i els verguers, a raó de 26 s.b. la cana.¹⁵⁶⁸ En general, doncs, observem que, deixant de banda els consellers, la hisenda municipal procurava les vestidures ordinàries de la cara més

¹⁵⁶² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 96v i f. 98v-99r, 5-VIII-1466.

¹⁵⁶³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 106v, 7-X-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 113r, 25-V-1467.

¹⁵⁶⁴ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 108r, 20-XII-1459.

¹⁵⁶⁵ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 110v, 18-VI-1465. S'acostuma a especificar el color d'aquesta roba: gairebé sempre era blava, excepte en 1467, que fou verda, i en 1468, que fou rosa. Així, per exemple, l'any 1475 el mercader Guillem Ramon de Santamaria rebé 342 s.b. per 9 canes de drap blau per fer robes i caperons als verguers, a raó de 38 s.b. la cana; 112 s.b. per 14 canes de saia blava per folrar-les, a 8 s.b. la cana; 4 s. 6 d.b. per baixar el teixit, i 40 s.b. per les costures (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 133v, 6-V-1475).

¹⁵⁶⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 80v-81r, 14-II-1460; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 99v, 15-IV-1467. La gramalla de dol era la que hauria hagut de dur després de la mort de Pere de Portugal.

¹⁵⁶⁷ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 110r, 19-XI-1466.

¹⁵⁶⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 106v, 7-X-1466.

visible dels oficials de la ciutat: el correu, els verguers i el servidor dels racionals, clavari i Taula. No en va, eren uns càrrecs amb una alta càrrega representativa, raó per la qual no resulta sorprenent que es procurés dotar-los d'una imatge adient.

5.1.3.3. Les despeses judicials

Entre el conglomerat format pels altres pagaments administratius, destaquen els vinculats amb la justícia. Un municipi com Barcelona, que comptava amb nombroses atribucions polítiques i jurídiques i amb una influència notable sobre l'àrea que l'envoltava, sovint es veia involucrat en processos del més divers caire. Per aquesta raó, era força habitual que el clavari hagués d'esmerçar quantitats variables en la retribució dels serveis de notaris, per exemple, responsables de redactar la documentació necessària per a les causes. En són una prova els 500 s.b. rebuts per Jaume Mas el novembre de 1459 com a prorrata per un procés contra Bernat Miquel motivat per raons no especificades, o els 73 s.b. entregats al mateix notari disset anys més tard en concepte de salari per un procés de 141 folis, iniciat arran de la descoberta mesos abans de les accions criminals d'un dels empleats de la Taula de Canvi, i pel trasllat d'un decret (vegeu l'apartat 3.2.2.2).¹⁵⁶⁹ No només els encarregats de dur a terme les enquestes que havien de servir per tirar endavant les causes eren remunerats, sinó que a vegades també els jutges rebien alguna compensació. És el cas del jurista Mateu Cases, que dirimí en el procés de la ciutat contra Galceran Toralles, axeloner, per la qual cosa rebé 120 s.b. el juny de 1466.¹⁵⁷⁰

Entre les causes en què es veié involucrat el municipi al llarg del regnat de Joan II, probablement cap fou tan destacable com la revenda d'Elx i Crevillent al rei. A la secció d'ingressos ja s'ha parlat dels reiterats intents de la monarquia per recuperar la baronia, en mans de Barcelona des de finals segle XIV.¹⁵⁷¹ La Ciutat Comtal, poc disposada a renunciar a un feu tan lucratiu com ho era el valencià, procurà retenir-lo en el seu poder el màxim de temps possible. Finalment, però, amb l'entronització de Joan II i el renovat interès de Joana Enríquez per la baronia, el municipi es veié obligat a cedir a les pretensions reials. Ara bé, la gestió del retorn d'Elx i Crevillent comportà un seguit de despeses que hagué d'assumir el clavari barceloní. Així, el setembre de 1459

¹⁵⁶⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 127v, 29-XI-1476. Mas cobrà a raó de 6 d.b. per foli redactat.

¹⁵⁷⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 97r, 9-VI-1466. Probablement la causa vingué motivada per les acusacions de difamació contra el govern municipal que des de 1464 pesaven sobre Toralles (vegeu l'apartat 2.3.1).

¹⁵⁷¹ Vegeu el ja citat article de Garrido i Valls, «El procés de llüició de la baronia d'Elx i Crevillent».

es pagaren 2.000 s.b. al notari Francesc Masella pels seus treballs vinculats amb la revenda de la baronia i altres afers.¹⁵⁷² Uns mesos després, el febrer de 1460, s'entregaren 2 s. 3 d.b. a l'escrivà del racional, encarregat de trametre'ls al responsable d'un trasllat a paper de tot el que es devia a la ciutat com a senyora de la baronia, i 750 s.b. per la part corresponent a la ciutat d'una sentència reial promulgada en motiu de la pretesa llüició dels dominis d'origen reial de Barcelona: Elx i Crevillent, Tàrrega, Vilagrassa, Terrassa i Sabadell.¹⁵⁷³ Passat un temps, el llibreter Esbert Ripoll rebé 7 s.b. per un llibre emprat per escriure els ingressos i despeses provocats per la causa aquí tractada; el notari Bartomeu Requesens 305 s.b. en concepte de salari pels 20 dies d'entre febrer i març durant els quals viatjà a València per obtenir certa documentació vinculada amb el procés; el jurista Joan Ros 500 s.b., la meitat de la compensació acordada pel municipi pels seus treballs en relació amb la sentència; el notari Joan Gener 10 s.b. per haver-se encarregat de buscar la carta de gràcia feta originalment pels consellers de 1391 a l'infant Martí, i el també notari Francesc Martí 23 florins d'or d'Aragó –299 s.b.– per tal que els distribuís entre els 23 juristes responsables d'assessorar els consellers al llarg del procés.¹⁵⁷⁴ En total, doncs, un mínim de 3.873 s. 3 d.b. per aconseguir les millors condicions possibles de cara al traspàs del senyoriu al monarca, als que encara s'afegiren els 1.000 s.b. que s'entregaven cada any en dues pagues a Marc Terrats, i un cop mort aquest a la seva vídua, Francina, en virtut d'un pacte signat entre ell i el municipi l'any 1435 com a agraïment per haver aconseguit que la baronia seguís en poder de la ciutat.¹⁵⁷⁵ Tot i que en 1460 encara es documenta aquest pagament establert 23 anys enrere, a partir de 1462 desapareix.

5.1.3.4. Despeses administratives diverses

També les restes de comptes obligaren el clavari a fer diverses despeses, sovint força elevades. Pel que fa a les primeres, en són una prova els 996 s. 6 d.b. que s'entregaren a principis d'agost de 1462 al cirurgià Pere Corts, antigament drassaner, com a resta d'un compte relacionat amb la seva administració.¹⁵⁷⁶ Dos mesos després, Joan Ros i Guillem Pongem, mercaders i còsols de la mar fins l'abril de 1462, reberen

¹⁵⁷² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 89r, 19-IX-1459.

¹⁵⁷³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 80v-81r, 14-II-1460, i f. 84r, 20-II-1460.

¹⁵⁷⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 97r i f. 98r, 8-IV-1460, f. 106v-107r, 26-V-1460, f. 112v-113v, 16-VI-1460, i f. 115v-116r, 19-VI-1460.

¹⁵⁷⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 95r, 5-XI-1459; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 102v, 5-V-1460.

¹⁵⁷⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 75v, 4-VIII-1462.

3.622 s. 9 d.b., que se'ls devien pel regiment de dit càrrec.¹⁵⁷⁷ Aquest tipus de pagaments s'anaren succeint al llarg dels anys. En trobem un altre exemple en l'entrega el juny de 1466 de 1.442 s. 9 d.b. a Jaume Boixadell, administrador l'any anterior del pont de Sant Boi, tal com indicava l'albarà confeccionat pels racionals dies abans un cop examinat el seu compte, o la de 3.275 s. 1 d.b. el desembre del mateix 1466 a Pere Mir, *olim* escrivà d'obres.¹⁵⁷⁸ Malgrat que ambdues despeses podrien incloure's en la secció d'obres, donat que el seu destí segurament fou aquest, s'ha preferit mantenir-les en el grup de pagaments administratius juntament amb les altres restes de comptes el destí de les quals resulta menys evident.

Per últim, més enllà de les restes de comptes i dels pagaments inclosos sota el paraigües dels tres criteris ja detallats, les despeses d'administració inclouen també la satisfacció d'alguns censos i lloguers.¹⁵⁷⁹ Degut al seu discret nombre, ens podem entretenir un moment en detallar-los, encara que sigui breument. El cens més elevat que es documenta és el de 440 s.b. que rebia el segon benefici de Sant Pau i Santa Paula de la catedral barcelonina per un alberg, un forn i unes cases dels hereus de l'especier Francesc Garrofer, situats al carrer dels especiers, vora la plaça de Sant Jaume, i adquirits per la ciutat per tal de facilitar el subministrament d'aigua de les fonts.¹⁵⁸⁰ Dita quantitat, de fet, corresponia al cens pròpiament dit, fixat en 30 morabatins –270 s.b. –, i a l'esmena de lluïsmes i fatigues, establerta en 170 s.b.¹⁵⁸¹ El següent cens en importància era el de 180 s.b. rebut per l'hospital de Pere Desvilar per un alberg comprat pel municipi a Isabel, vídua de Guillem Romeu, amb l'objectiu de guardar-hi els entremesos emprats en la processó de Corpus.¹⁵⁸² L'edifici estava sota la senyoria i alou de la mencionada institució assistencial, motiu pel qual la ciutat li seguia entregant puntualment les càrregues pertinents. Un altre cens pagat anualment pel clavari era el de 13 morabatins –117 s.b.– del benefici de Santa Caterina i Santa Margarida de l'església de Sant Miquel, quantitat que servia per compensar la cessió feta per aquest d'un alberg

¹⁵⁷⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 89r-89v, 20-X-1462.

¹⁵⁷⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 116v, 6-VI-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 133v, 16-XII-1466.

¹⁵⁷⁹ Igual que en el cas de les restes de comptes, bona part de les despeses de lloguers i censos podrien comptabilitzar-se com a part d'altres grups de despeses municipals, com el d'obres. Tanmateix, s'ha preferit mantenir-los tots junts en l'apartat de pagaments administratius, si bé aquest no deixa de ser un criteri subjectiu.

¹⁵⁸⁰ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 82v, 13-VIII-1459. Com a mínim fins a 1459 el beneficiat fou Pere Tomàs, prevere. L'any 1462, un cop mort Tomàs, el substituï el també prevere Antoni Granel, qui en 1466 apareix com a procurador d'un tercer titular, el clergue Francesc Granel. Aquest darrer encara n'era beneficiat l'any 1476.

¹⁵⁸¹ Aquests darrers 170 s.b. havien de servir per a la compra de rendes.

¹⁵⁸² Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 108v, 24-X-1466.

i uns obradors, enderrocats per la ciutat a mitjans segle XIV per tal de construir, al lloc anomenat els Arcs, la plaça Nova.¹⁵⁸³ Pel que fa al darrer cens de què tenim constància, és un de 112 s. 6 d.b. rebut pel primer benefici de Sant Vicenç de la Seu barcelonina per una botiga, situada davant del Pont de Campderà i propietat de Violant, muller de Joan Rafel, ciutadà de Girona i fill d'un personatge homònim d'Olot, que com a mínim entre 1460 i 1470 la ciutat llogava per 240 s.b. anuals per tal d'emprar-la per bollar els draps de llana.¹⁵⁸⁴ Així doncs, durant uns deu anys la ciutat destinà un total de 352 s. 6 d.b. a aquest espai. A més a més d'aquest lloguer, el tresorer encara en satisfieia regularment un altre de 180 s.b., de nou a l'hospital de Pere Desvilar, per una botiga coneguda com a "Santa Creu", ubicada a la plaça de Sant Daniel.¹⁵⁸⁵ Aquesta havia estat restituïda pels hereus del difunt mercader Berenguer Gibert a l'hospital, i era emprada pel drassaner.

A banda d'aquests pagaments de censos i lloguers de caràcter regular, en trobem d'altres de més puntuals que, tanmateix, també mereixen un ràpid esment. Un d'ells és l'entrega el juliol de 1460 de 35 s.b. a Pere Ferrer, verguer, per tal que pagués el lloguer d'una botiga propietat d'Agustina, vídua de Pere Sesdeus, afixa a la casa de Ferrer, ja que es considerava que sense aquest espai adicional el seu habitatge resultava insuficient.¹⁵⁸⁶ A més a més, segons s'indica, se'l compensava així pels 400 s.b. que se solien donar per la guarda de la Casa de la Ciutat. Si bé tot sembla apuntar que es tractava d'un pagament recurrent, als llibres de clavaria conservats només s'hi inclou el suara destacat. Durant el regnat de Joan II encara es documenten dues altres satisfaccions de lloguers únics. Un, de 130 s.b., fou a mans del pare Antoni Marcet l'octubre de 1470 per una casa i una botiga vora el convent de Sant Agustí, que havien de servir, de nou, per posar el senyal de les teles de llana.¹⁵⁸⁷ L'altre, de 160 s.b., es donà el novembre de 1476 al barber Damià Muntaner a canvi d'un local de la seva dona, aportat al matrimoni com a dot, situat també prop del dit convent i emprat amb el

¹⁵⁸³ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 82r, 7-IV-1464. Com a mínim des de 1464 i fins a 1472 el beneficiat fou Bernat Mateu, doctor en decrets i canonge de la catedral, mentre que entre 1474 i 1476 ho fou Bernat Benet Miquel, clergue.

¹⁵⁸⁴ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 95v, 5-VII-1468 per al cens i *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 120v, 9-VII-1460 per al lloguer. A mitjans de la dècada de 1460, el beneficiat era Bernat Rovira, doctor en decrets i canonge de la catedral de Barcelona. Pel que fa al lloguer, l'any 1470 ja no el rebé Violant, sinó el seu fill i hereu, Jaume Rafel, ciutadà de Girona (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 85, f. 149r, 10-IV-1470).

¹⁵⁸⁵ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 121r, 8-VII-1460.

¹⁵⁸⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 121r-121v, 14-VII-1460. Segons apareix escrit a l'entrada del llibre de clavaria, aquest pagament es pactà el maig de 1457.

¹⁵⁸⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 148v, 25-XI-1470.

mateix propòsit que l'anterior.¹⁵⁸⁸ No queda clar, doncs, si es tractava del mateix edifici que canvià de propietari al llarg dels sis anys que separen ambdós pagaments o si la tasca de bollar els teixits es traslladà d'un lloc a un altre, com sembla que passà en 1470 de la mencionada botiga originalment de Violant a la d'Antoni Marcet.

Les despeses administratives foren una partida relativament constant al llarg del regnat de Joan II. No en va, en formaven part un seguit de pagaments difícilment eludibles, entre els quals destaquen sobretot els salaris del funcionariat municipal. Tot i així, a mesura que avançaven els anys i la situació de la hisenda barcelonina esdevenia més i més crítica, s'observa un esforç clar per part dels dirigents econòmics de la ciutat per controlar-les el màxim possible. En aquest sentit, són especialment reveladores les mesures preses en 1468 arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi o la reducció progressiva de les quantitats destinades a les missatgeries. El consistori sabia que era complicat prescindir de les despeses d'administració, però va fer el possible perquè tinguessin una incidència menor en l'economia del clavari.

5.2. El cost de les necessitats comunitàries

El municipi no només destinava part del seu pressupost anual a les despeses derivades de la gestió de l'administració pròpia, sinó que, com hem vist, bona part servia també per a la satisfacció del que podem anomenar serveis comunitaris, de caire molt divers. En general, eren quantitats dirigides a finançar accions i mesures que teòricament repercutien en el benefici del comú de la universitat barcelonina. La majoria d'elles es poden dividir en tres grups: serveis socials, que inclouen els pagaments resultants de la compra de cereal, de la celebració d'esdeveniments religiosos i d'actes de beneficiència; seguretat i defensa, amb aquells desemborsaments relacionats amb la vigilància i les accions bèl·liques empreses per la ciutat, i obres, on trobem els treballs duts a terme dins –i com veurem també fora– dels murs de la capital catalana. A banda, comptem encara amb un altre grup on s'han inclòs les poques despeses que no tenen cabuda en cap de les partides esmentades.

¹⁵⁸⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 126r, 14-XI-1476.

Per tal de veure quina incidència tingué cada una d'aquestes partides en el marc del general dels serveis, s'ha elaborat una taula on es detallen les despeses semestrals en dit concepte (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 143), així com la Taula 83, on s'han inclòs les mateixes dades, ara relatives als anys 1466, 1470 i 1476. En ambdós casos, però, les magnituds que s'hi ofereixen constitueixen informació potencialment enganyosa. Com s'ha esmentat anteriorment, un bon nombre dels pagaments de serveis eren de caràcter extraordinari, de manera que en certes ocasions l'augment o disminució d'una o altra categoria podia obeir més a circumstàncies accidentals que no pas a l'execució d'una determinada agenda política. Això no obstant, determinats aspectes que s'hi reflecteixen bé mereixen que se'ls dediqui un breu comentari.

Taula 83. Despeses anuals en serveis (1466, 1470 i 1476)

	1466	1470	1476
Serveis socials	102.881 s. 4 d.b. 46,43%	115.956 s. 4 d.b. 74,84%	54.357 s. 10 s.b. 85,22%
Seguretat i defensa	73.790 s. 1 d.b. 33,3%	31.580 s.b. 20,38%	362 s. 8 d.b. 0,57%
Obres	44.779 s. 2 d.b. 20,21%	7.400 s. 8 d.b. 4,78%	9.065 s. 5 d.b. 14,21%
Altres	110 s.b. 0,05%	0 0%	0 0%
TOTAL	221.560 s. 7 d.b.	154.936 s. 11 d.b.	63.785 s. 11 d.b.

El primer i més evident ja s'ha comentat a l'inici d'aquest mateix capítol: si fem cas a la Taula 80 i a la Taula 83, els serveis experimentaren una dramàtica caiguda entre 1466 i 1476, tant quantitativament com relativa. Ara bé, aquesta davallada no afectà per igual totes les categories. Per una banda, les despeses en seguretat i defensa ja patiren un retrocés notable entre 1466 i 1470, que culminà amb la pràctica desaparició de la partida sis anys més tard.¹⁵⁸⁹ Es tracta d'un procés lògic, si tenim en compte que aquest tipus de pagaments estava estretament lligat a la situació bèl·lica del moment. També els diners gastats en obres recularen força entre 1466 i 1470, si bé en 1476 augmentaren de nou. Tal com s'explicarà en l'epígraf corresponent, aquestes oscil·lacions foren la conseqüència directa dels canvis pressupostaris aprovats en 1468 després de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi, més que no pas de la manca de treballs i intervencions als quals calia fer front. Per altra banda, destaca l'augment relatiu

¹⁵⁸⁹ Convé recordar que moltes despeses destinades a la seguretat i defensa de la ciutat, així com a altres temes relacionats amb la guerra civil, s'efectuaren al marge de la clàssica comuna emprant els diners d'un compte especial creat l'any 1462, sobre el qual es parlarà amb deteniment més endavant.

experimentat pels serveis socials, que passaren de ser el 46,43% del despès en serveis l'any 1466 al 85,22%, més de tres quartes parts del total, l'any 1476. Les possibles explicacions per justificar aquest fenomen són bàsicament dues. La primera, que en no haver de destinar tants recursos a les despeses militars ni d'obres, el clavari pogué centrar-se en aquelles que repercutien més directament en el benestar social de la població. La segona, que a mesura que avançava la guerra civil i, un cop acabada aquesta, el conflicte subsegüent amb França, l'abastament de cereal esdevingué més i més complex, i les intervencions del Consell en el mercat, com veurem tot seguit, més nombroses. De fet, és possible que la resposta correcta sigui una combinació de les dues proposades.

En tot cas, més enllà de la quantificació i valoració d'aquestes despeses, la importància que tingueren per al correcte desenvolupament de la vida urbana és innegable. Per adonar-nos-en, anem a veure amb més detall en què consistiren i a què es destinaren totes aquestes quantitats.

5.2.1. Els serveis socials ineludibles

Comencem per allò que el clavari esmerçà en els aquí denominats serveis socials. Malgrat el ressò evidentment contemporani del concepte, vistes les despeses que s'hi inclouen considero que la seva vigència i adequació per al període medieval són inqüestionables. Com s'ha esmentat anteriorment, en aquest epígraf es tractaran bàsicament tres grups de pagaments. En primer lloc, aquells vinculats amb l'abastament de cereal de la ciutat, aspecte que, com ja s'ha vist en parlar de les imposicions en general, i del dret dels flequers en particular, adquirí una importància cabdal durant la guerra. En segon lloc, es descriuran les despeses relacionades amb la vida religiosa barcelonina, sobretot cerimònies tant de caràcter eminentment públic, per exemple la de Corpus, com d'altres de més restringides, bàsicament les misses celebrades a la capella de la Casa de la Ciutat. Per últim, es tractaran les quantitats destinades als actes de beneficiència impulsats pel Consell municipal i duts a terme en nom seu.

5.2.1.1. L'abastament frumentari

Els cereals eren l'aliment base de les societats medievals i, a la zona de Catalunya en concret, una font de preocupació constant per a les autoritats municipals.¹⁵⁹⁰ No

¹⁵⁹⁰ Sobre la importància de la gestió municipal en l'abastament cerealític de Barcelona, vegeu per exemple Juanjo Càceres Nevot, «La participació del consell municipal en l'aprovisionament cerealier de la

debades, es tractava d'una àrea deficitària en la producció cerealística, igual que passava a València i a Mallorca, de manera que havia de procurar-se'n la importació, provinent de territoris de la mateixa Corona, com Aragó, Sicília, Sardenya o Nàpols, i de l'estranger. En aquest darrer cas, les compres solien fer-se al Languedoc, Provença, Andalusia o el Magrib. Pel que fa al cas concret de Barcelona, les seves principals zones d'aprovisionament durant el segle XV van ser Sicília, Aragó i el Languedoc, optant preferentment pel transport de gra per via marítima o fluvial.¹⁵⁹¹

Com és sabut, més enllà del comerç hi havia un altre mitjà d'obtenció de cereals que consistia en la confiscació del carregament de naus que transportaven blat, una pràctica freqüent entre les ciutats marítimes i que derivava de la guerra de cors. A Barcelona, aquest sistema evidentment conflictiu s'emparava en l'antic privilegi *vi vel gratia* concedit per Alfons el Benigne en 1328, si bé provenia d'un costum anterior.¹⁵⁹²

Finalment, cal recordar també que arran de les dificultats d'aprovisionament que es produïren des dels darrers anys del segle XIII, les ciutats es van veure forçades a intervenir directament en el mercat per tal de garantir l'alimentació dels seus habitants. Les repetides crisis de subsistència del segle següent no van fer més que evidenciar aquesta necessitat, que es va traduir en la creació de les *botigues* o *almodins*, administracions encarregades de la distribució de gra. Amb l'arribada del segle XV la situació s'estabilitzà relativament, amb períodes de fam menys freqüents i d'incidència menor, si bé això no comportà un relaxament en les polítiques alimentàries dels municipis, ans el contrari.¹⁵⁹³ Així doncs, al llarg del Quatre-cents el Consell féu ús de fins a tres sistemes diferents per tal de garantir l'abastament de cereal a la capital: el comerç, que com veurem tot seguit pogué incentivar amb recursos com ara la concessió

ciutat de Barcelona (1301-1430)» (Universitat de Barcelona, 2006). De fet, l'existència l'any 1438 d'un compte secundari a la Taula de Canvi destinat a la compra de forment ens remet també a aquesta idea (Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 279, Taula 5).

¹⁵⁹¹ Jordi Morelló Baget, «Approvisionnement et finances municipales en Méditerranée occidentale: l'exemple de la Couronne d'Aragon», en *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)* 3. *La redistribution de l'impôt*, ed. Denis Menjot i Manuel Sánchez Martínez (Tolosa: Privat, 2002), 275-76. A aquest llistat, Mario Del Treppo hi afegeix Sardenya, Provença i, excepcionalment, Tunísia (Del Treppo, *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa*, 281-82).

¹⁵⁹² Del Treppo, 284; Serra i Puig, «Els cereals a la Barcelona del s. XIV», 81-82; Mutgé i Vives, *Política, urbanismo y vida ciudadana en la Barcelona del siglo XIV*, 240-42. Sobre els possibles conflictes derivats de l'aplicació del privilegi *vi vel gratia* durant la dècada de 1410, vegeu Victòria A. Burguera i Puigserver, «“Car més val contendre ab la quartana que ab flaquea” Conflictividad marítima en tiempos de carestía en la Corona de Aragón a principios del siglo XV», *Revista Universitaria de Historia Militar* 6/11 (2017): 43-61.

¹⁵⁹³ Morelló Baget, «Approvisionnement et finances municipales en Méditerranée occidentale: l'exemple de la Couronne d'Aragon», 277-79.

de subvencions i préstecs, l'aplicació del privilegi *vi vel gratia*, i la compra directa de cereal, posteriorment distribuït a través d'administracions creades *ad hoc*.

És en aquest context que hem de situar les diverses iniciatives municipals empreses durant el regnat de Joan II amb el propòsit d'assegurar l'abastament de Barcelona. Algunes d'elles ja han estat estudiades. Concretament, l'evolució dels preus del mercat de cereal o les mesures preses pel Consell de cara a garantir-ne l'arribada a Barcelona són tractades en els treballs de Pol Serrahima pel que fa al període 1450-1472, i Jordi Comellas s'ocupa de l'abastament de la ciutat durant el setge de 1471-1472.¹⁵⁹⁴ Per aquesta raó, aquí ens limitarem a valorar el pes i la incidència d'aquesta partida en relació amb les despeses municipals del període, així com a veure a què es destinaven ben bé aquests pagaments.

L'alimentació dels homes i dones baixmedievals ha estat un tema historiogràfic força recurrent, així com la intervenció dels dirigents municipals per tal de garantir-la i evitar així tumults i protestes populars.¹⁵⁹⁵ De fet, és en bona part gràcies a aquestes accions del govern ciutadà que avui comptem amb un important nombre de documents que ens permeten reconstruir de forma més o menys acurada l'abastament de cereal a la Barcelona de la segona meitat del Quatre-cents. Es tracta, sobretot, de les dades contingudes en els llibres del clavari, però també en els registres de *Deliberacions* i en d'altres documents, com ara àpoques o certificats.¹⁵⁹⁶

¹⁵⁹⁴ Serrahima Bàlius, «El pa de la Busca. Proveïment i consum de blat a Barcelona entre 1450 i 1462»; Pol Serrahima Bàlius, «Wheat Provisioning in Barcelona during the Catalan Civil War (1462-1472): Markets and Public Response», en *Guerra y carestía en la Europa medieval*, ed. Pere Benito i Monclús i Antoni Riera i Melis (Lleida: Milenio, 2014), 179-204; Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472».

¹⁵⁹⁵ Vegeu, per exemple, l'article de Morelló Baget, «Approvisionnement et finances municipales en Méditerranée occidentale: l'exemple de la Couronne d'Aragon», o les obres de Pere Benito i Antoni Riera, com ara Pere Benito i Monclús, ed., *Crisis alimentarias en la Edad Media: modelos, explicaciones y representaciones* (Lleida: Milenio, 2013); Antoni Riera i Melis, ed., *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana*, Memòries de la secció històrico-arqueològica 94 (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2013); Pere Benito i Monclús i Antoni Riera i Melis, ed., *Guerra y carestía en la Europa medieval* (Lleida: Milenio, 2014), i Antoni Riera i Melis, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana*, Memòries de la secció històrico-arqueològica 103 (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017), entre d'altres.

¹⁵⁹⁶ A l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona es conserva un llibre d'àpoques que recull pagaments relacionats amb el proveïment de blat i les obres, principalment, des de febrer de 1458 a juny de 1459. Davant la impossibilitat de saber si es tracta d'un compte especial o de despeses que formaven part de la clavaria comuna, no s'ha analitzat sistemàticament. També s'hi troba un volum on s'inclouen els certificats de pagament dirigits als administradors de la Taula de Canvi relatiu a vendes de cereal del període 1461-1466, que aquí ha estat emprat puntualment per contrastar la informació continguda en altres sèries documentals (*AHCB*, 1C.XIV, Obreria, 6, f. 2r, 1458-1459; *AHCB*, 1E, Diversos del pa de l'antic Consell Municipal, 3, 1461-1466).

Igual que s'ha fet en els apartats precedents, començarem amb la visió general que ens ofereixen els pocs exercicis de clavaria conservats de forma completa, això és, 1466, 1470 i 1476.¹⁵⁹⁷ Tal com s'observa a la Taula 84, el volum de la despesa en aquest concepte era d'allò més variable segons aquests registres. La conjuntura del moment i la política municipal afectaven de forma decisiva el mercat del cereal, cosa que explica que durant la guerra civil el govern sovint hagués de dedicar-hi un percentatge elevat de recursos.¹⁵⁹⁸

Taula 84. Despesa anual en abastament (1466, 1470 i 1476)

Any	Quantitat	% despeses
1466	73.991 s. 7 d.b.	12,21
1470	89.070 s. 4 d.b.	15,06
1476	36.140 s.b.	7,59

Centrant-nos ja en la natura concreta dels pagaments, observem que aquesta no fou sempre la mateixa. Segons explica Serrahima, durant els primers anys de la guerra el Consell apostà sobretot per la compra directa de gra i la concessió de subvencions o ajudes als que s'encarregaven d'importar-lo.¹⁵⁹⁹ En són un exemple els 5.836 s.b. entregats al mercader Bernat Bonet el desembre de 1462 en concepte d'*avantatge* de 2.918 quarteres de forment de Pisa, valorat en 2 s.b. la quartera,¹⁶⁰⁰ o també les nombroses subvencions concedides al llarg de l'annualitat 1466-1467, detallades en la Taula 85.

¹⁵⁹⁷ Malauradament, això exclou les dades anteriors a l'esclat de la guerra civil, si bé són força conegudes gràcies als estudis de Serrahima. En tot cas, del període 1458-1462 voldria destacar l'existència del volum d'*Obreria* citat a la nota anterior i, sobretot, l'entrega el febrer de 1460 de 112 s. 6 d.b. a Gabriel Jacomi, patró de llaüt, per dos viatges que feu amb la seva embarcació. L'un fou a la nau de Pere Mir i l'altre a una de veneciana, tots dos amb l'objectiu d'ordenar-los que descarregessin el forment que duïen a la ciutat. Es tracta, evidentment, d'una prova de l'execució de les prerrogatives adjudicades a la capital catalana pel mencionat privilegi *vi vel gratia*, que tanmateix no sembla donar-se més durant el període estudiat, probablement per una menor circulació d'embarcacions mercants davant les costes catalanes a partir de 1462 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 79r, 5-II-1460).

¹⁵⁹⁸ Així ho mostren també les dades recollides per Serrahima basant-se en la informació continguda en els registres de *Deliberacions*, malgrat documentar unes despeses per a l'annualitat 1466-1467 substancialment inferiors a les contingudes en els llibres del clavari. Serrahima fa un càlcul de 17.960 s.b. per al període 1466-1467 i de 83.800 s.b. per al de 1470-1471. La diferència entre aquestes xifres i les de la clavaria podria explicar-se en part pel retard en alguns pagaments acordats l'any anterior, per exemple (Serrahima Bàlius, «Wheat Provisioning in Barcelona during the Catalan Civil War (1462-1472): Markets and Public Response», 200, Taula 5).

¹⁵⁹⁹ Serrahima Bàlius, 199-201.

¹⁶⁰⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 97v-98r, 7-XII-1462. Segons s'indica al registre de *Clavaria*, Bonet havia signat l'acord amb els consellers barcelonins el 25 de setembre anterior.

Taula 85. Ajudes per a forment pagades l'any 1466-1467¹⁶⁰¹

Data	Nom i cognoms	Quarteres	Origen	Ajuda
1-02-1466	Joan Maians, notari	355	s.d.	355 s. 6 d.b.
11-02-1466	Pere de Junyent, mercader	724	Provença	724 s. 6 d.b.
16-02-1466	Jofre Borbó, de Provença	395	Provença	395 s. 6 d.b.
19-02-1466	Pere Bernic, mercader	51,5	Provença	51 s. 6 d.b.
28-02-1466	Bernat Costa, paraire	31	Provença	31 s.b.
28-02-1466	Gabriel Cardona, mercader	124	Provença	124 s.b.
28-02-1466	Gispert Millàs, mercader	201	Provença	201 s.b.
28-02-1466	Jaume Porta, argenter	47	Provença	47 s.b.
28-02-1466	Miquel Guitart, calceter	40	Provença	40 s.b.
1-03-1466	Antoni Guillem Saperà, mercader	191	Provença	191 s.b.
1-03-1466	Bernat Bonet, mercader	164	Provença	164 s. 6 d.b.
1-03-1466	Francesc Guic, mercader	173	Provença	173 s.b.
1-03-1466	Joan Massot, patró de nau	540	Provença	540 s.b.
3-03-1466	Gaspar Sastre, mercader	856	Provença	856 s.b.
3-03-1466	Nicodem Puig, mercader	498	Provença	498 s. 6 d.b.
8-03-1466	Andreu de Bellsolà, espaser, i Joan Ferrer, peller	5.040	s.d.	4.200 s.b. ¹⁶⁰²
8-03-1466	Bernat Pongsem, mercader	135	Provença	135 s.b.
17-03-1466	Rafel Anglès, mercader	1.382	Provença	1.382 s.b.
19-03-1466	Guillem Pongsem, mercader	500	s.d.	500 s.b.
1-04-1466	Cristòfol Centurió, mercader de Gènova	7.393	Castella	7.393 s.b.
14-04-1466	Ramon i Nicolau Pujades, mercaders	659	Provença	659 s.b.
15-04-1466	Joan Desparès, mercader	50	s.d.	50 s.b.
16-04-1466	Joan Lloberes, mariner	100	Provença	100 s.b.
17-04-1466	Antoni Rovira, mercader	600	Provença	600 s.b.
18-04-1466	Marturià Salvador, mercader	751	Provença	751 s. 6 d.b.
19-04-1466	Pere Marquilles, mercader	420	Provença	420 s.b.
21-04-1466	Angelina, vídua de Joan Estela, mercader	675	Provença	675 s.b.
21-04-1466	Joan Peraller, fuster	60	Provença	60 s.b.
24-04-1466	Cebrià Falcó, mercader	1.200	Provença	1.200 s.b.
26-04-1466	Guillem Alegre, mercader	1.062	Provença	1.062 s.b.
6-05-1466	Gaspar Sastre, mercader	600	Provença	600 s.b.
7-05-1466	Antoni Fàbregues, formenter	845	Provença	845 s.b.
9-05-1466	Antoni Sala, mercader	45	Provença	45 s.b.
9-05-1466	Blai Martí, assaonador	178	Provença	178 s.b.
9-05-1466	Huguet Arbosic, mercader	312	Provença	312 s.b.
9-05-1466	Jaume Obac, jurista	47	Provença	47 s.b.
14-05-1466	Francí Prunells, mercader	1.743	Provença	1.743 s.b.

¹⁶⁰¹ Totes aquestes despeses es troben a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 78v-101v i a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 97r-119v. A l'hora de fer la taula s'han exclòs aquells pagaments de cereal no vinculats amb l'abastament de la ciutat durant l'any 1466. Es tracta dels 3.152 s. 5 d.b. donats als administradors de la Taula de Canvi en concepte de bestretes per uns bescuits que s'havien de vendre a Tortosa, dels 180 s.b. pagats a un forner per 10 quintans de biscuit donats al patró de la galiota de Maó, i dels 4.166 s. 8 d.b. per al cerer Bernat Esteve per 5.000 quarteres de forment de l'any 1452 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 118r, 19-XII-1466, i f. 118v, 17-XII-1466 i 3-I-1467).

¹⁶⁰² Segons es diu al llibre el clavari, no es tracta d'una ajuda o subvenció per dur forment a la ciutat, sinó d'un salari, sense que sigui gaire clar el significat d'això. En tot cas, aquesta diferència és probablement el que explica que es pagués a 10 d.b. per quartera i no a 1 s.b., com totes les subvencions d'aquell any.

Data	Nom i cognoms	Quarteres	Origen	Ajuda
14-05-1466	Llop Sanxís del Buey, mercader	2.775	Provença	2.775 s.b.
16-05-1466	Bartomeu Quintana, mercader	513	Provença	513 s.b.
16-05-1466	Jaume Sala, mercader	1.064	Provença	1.064 s. 6 d.b.
28-05-1466	Antoni Brocart, formenter	1.308	Provença	1.308 s.b.
3-06-1466	Rotlet Pere, mercader de Provença	160	Provença	160 s.b.
6-06-1466	Pere Plana, mercader	600	Provença	600 s.b.
9-06-1466	Gaspar Conomines, paraire	237	Provença	237 s.b.
9-06-1466	Guillem Pongsem	150	Provença	150 s.b.
9-06-1466	Joan Maians, notari	300	s.d.	300 s.b.
9-06-1466	Pere Sumes, fuster	60	Provença	60 s.b.
12-06-1466	Rafel Anglès, mercader	6.600	Provença	6.600 s.b.
20-06-1466	Bernat Pomató, mercader	1.125	Provença	1.125 s.b.
20-06-1466	Bonanat Badia, calceter	50	Provença	50 s.b.
20-06-1466	Nicolau i Bernat Bret, mercaders	1.480	Provença	1.480 s.b.
3-07-1466	Gispert Millàs, mercader	228	Provença	228 s.b.
3-07-1466	Guillem Valtallada, mercader	37	Provença	37 s.b.
5-07-1466	Francí Prunells, mercader	1.426	Provença	1.426 s.b.
12-07-1466	Gaspar Montmany, mercader	623	Provença	623 s.b.
23-07-1466	Climent Fuster, mercader	338	Provença	338 s.b.
11-08-1466	Antoni Brocart, formenter	1.170	Provença	1.170 s.b.
16-08-1466	Climent Fuster, mercader	142	Provença	142 s.b.
21-08-1466	Jaume Modolell, mercader	131	Provença	131 s.b.
22-08-1466	Joan Desparès, mercader	345	s.d.	345 s.b.
23-08-1466	Francesc Guic, mercader, i Jaume Sistret, sastre	76	s.d.	76 s.b.
25-08-1466	Rafel Anglès, mercader i Joan Ribot, mercader de Montpeller	7.500	França	7.500 s.b.
3-09-1466	Pere Gassó, mercader	400	s.d.	400 s.b.
25-09-1466	Marturià Salvador, mercader	75	s.d.	75 s.b.
14-10-1466	Bernat Pomató, mercader	36	s.d.	36 s.b.
4-11-1466	“Mese Royero”	1.050	s.d.	1.050 s.b.
26-11-1466	Miquel Marquès, mercader	703	França	703 s.b.
26-11-1466	Pere Gassó, mercader	4.000	França	4.000 s.b.
26-11-1466	Rafel Anglès, mercader	4.000	França	4.000 s.b.
7-1-1467	hereus de Pere Bernic, mercader	439,5	s.d.	439 s. 6 d.b.
TOTAL		67.329		66.492 s. 6 d.b.

A tall d'exemple, fixem-nos en les despeses concretes dutes a terme pel municipi amb l'objectiu d'abastar la ciutat l'any 1466. Totes elles, excepte aparentment una, consistiren en l'entrega d'una ajuda o subvenció d'1 s.b. per quartera, atorgada a tot aquell disposat a gestionar l'arribada a la ciutat del tan preuat cereal.¹⁶⁰³ Tal com pot veure's, la majoria del forment importat, 35.066 quarteres –el 52,08% del total–, era provençal, seguit pel francès, conformat per 16.203 quarteres –el 24,19%–.¹⁶⁰⁴ Força

¹⁶⁰³ Poc després, el febrer de 1467, els consellers establiren una ajuda de 6 d.b. per quintar per a tots els que portessin farina a la ciutat (AHCB, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 72v-73r, 22-II-1467)

¹⁶⁰⁴ Per al període 1466-1467, Serrahima documenta la compra de 1.000 quarteres del Llenguadoc i 2.465 o bé de dita zona o bé de Provença (Serrahima Bàlius, 193, Taula 4).

allunyats restaren el castellà i el de procedència no especificada, amb 7.393 i 8.667 quarteres respectivament, que representaren el 10,98% i el 12,87% del total. Pel que fa als beneficiaris de les ajudes, certament nombrosos, molt sovint es tractava de mercaders barcelonins. Tanmateix, en alguns casos hi trobem personatges la professió dels quals estava força allunyada del comerç del cereal, com ara el notari i escrivà del racional Joan Maians o el paraire Bernat Costa. Entre tots ells s'encarregaren de fer arribar a la capital una mitjana de 975 quarteres cadascun, des de les 31 del citat Costa fins a les 7.500 de Rafel Anglès i Joan Ribot, aquest darrer de Montpeller. De fet, fou precisament Anglès el responsable de l'arribada de més cereal "municipal" a Barcelona, amb un total de 19.482 quarteres de Provença i de França.

Taula 86. Préstecs per forment aprovats l'11 d'agost de 1470¹⁶⁰⁵

Nom	Quarteres	Data entrega	Quantitat préstec	Data préstec
<i>Benet Lunes, mercader</i>	500	250 octubre 250 febrer	[2.000 s.b.]	-
Salvador Munt, mercader	750	375 octubre 375 febrer	3.000 s.b.	20-08-1470
Pere Clapers, mercader	1.500	750 octubre 750 febrer	6.000 s.b.	23-08-1470
Antoni Brocart, mercader	1.500	750 octubre 750 febrer	6.000 s.b.	23-08-1470
Esteve Paulaga, mercader	500 / 1.000 ¹⁶⁰⁶	250 octubre 250 febrer	2.000 s.b. / 4.000 s.b.	27-08-1470
<i>Huguet Arbosic</i>	1.500	750 octubre 750 febrer	[6.000 s.b.]	-
Jaume Bertran, mercader	2.750	? octubre ? desembre	11.000 s.b.	16-08-1470
<i>Lluís Espinalbosa</i>	1.000	500 octubre 500 desembre	[4.000 s.b.]	-
Miquel Piquer, mercader	1.000	500 octubre 500 desembre	4.000 s.b.	17-08-1470
Francesc Guerau, mercader	1.000*	desembre	4.000 s.b.	23-08-1470
Arduí de la Jalle, batlle de Chaumont	1.500*	desembre	6.000 s.b.	4-09-1470
Joan Torrella, formenter	1.500*	desembre	6.000 s.b.	4-09-1470
TOTAL (deliberacions)	11.000		44.000 s.b.	
TOTAL (clavaria)	12.500		50.000 s.b.	

¹⁶⁰⁵ Apareixen en lletra rodona i sense cap senyal els préstecs aprovats l'11 d'agost que es pagaren els dies següents, mentre que en cursiva aquells aprovats però que mai arribaren a materialitzar-se. Finalment, els que tenen un asteric al costat del nombre de quarteres no són mencionats a *Deliberacions*, malgrat que a la clavaria es diu que es concediren el dia citat.

¹⁶⁰⁶ A l'acta de la reunió de l'11 d'agost s'assignaren a Paulaga 500 quarteres, però segons el llibre de clavaria finalment en foren 1.000.

Com he apuntat, un altre sistema emprat pel consistori fou la concessió de préstecs. Aquests ja es documenten en 1465 i 1466, però fou sobretot a partir de 1468 quan el municipi hi recorregué de forma més generalitzada. Els responsables de l'avitallament de cereal havien de tornar-los, *a priori*, passat un període de temps determinat.¹⁶⁰⁷ Així, per exemple, l'11 d'agost de 1470 el Trentenari acceptà donar 4 s.b. per quartera a nou persones que es comprometeren a dur-ne a la ciutat un total d'11.000 entre l'octubre i el febrer de l'any següent, procedents de França i/o Provença, fet que havia de suposar una despesa teòrica de 44.000 s.b.¹⁶⁰⁸ No totes les seguretats se signaren immediatament, cosa que en part podria explicar que les quantitats entregades pel clavari entre el 16 d'agost i el 4 de setembre divergeixin una mica respecte a la previsió inicial (vegeu Taula 86).¹⁶⁰⁹ En principi, tots els diners s'havien de reintegrar, com a tard, passats sis mesos de la data de concessió, però en no conservar el llibre de clavaria del primer semestre de 1471, no podem saber si els 50.000 s.b. prestats durant els darrers dies de l'estiu de 1470 es retornaren a temps o no.¹⁶¹⁰ En tot cas, trobem alguns altres exemples d'aquest tipus d'ingrés, com ara els 10.000 s.b. anotats en l'apartat titulat *Reebudes de la entrada dels dos solidos per cortera mesa novament a flaquers* que el mercader Bernat Colell entregà al clavari a principis d'agost del mateix 1470, quantitat que havia rebut en préstec mesos abans.¹⁶¹¹

Amb l'inici del setge de Barcelona a finals de 1471, la preocupació per garantir el proveïment de cereal de la ciutat prengué una altra dimensió.¹⁶¹² El principal neguit era

¹⁶⁰⁷ Convé recordar que la concessió d'aquests préstecs era el principal objectiu de la imposició dels 2 s.b. per quartera o dels flequers, instaurada l'any 1468 (vegeu l'apartat 4.1.2.1). Pel que fa als préstecs anteriors a 1468, no passaven per la clavaria comuna, sinó que els lliurava directament la Taula de Canvi. Així, per exemple, en el cas del préstec de 20.000 s.b. concedit a Esteve de Bonet l'abril de 1465 per tal que dugués a la ciutat 6.000 quarteres de forment de Castella o de Portugal el novembre següent, es digué clarament que dita quantitat la devia al banc, no al clavari, i que era a la mencionada institució a qui li havia de tornar el mateix mes de novembre (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 8v-9r, 24-IV-1465; *AHCB*, 1E, Diversos del pa de l'antic Consell Municipal, 3, s.f., 7-VI-1465).

¹⁶⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 60r-60v, 11-VIII-1470. En només tres casos, que sumaven 2.500 quarteres, s'especificà que el forment havia de ser de França o de Provença.

¹⁶⁰⁹ A més a més, el 28 d'agost a l'assemblea es mencionà que alguns dels homes que segons s'acordà el dia 11 havien de dur forment a la ciutat no volien fer-ho amb tan poc marge de temps i no havien acceptat el préstec, de forma que d'altres s'havien ofert a importar cereal sempre que no se'ls obligués a tenir-lo a punt al llarg del mes d'octubre, sinó de desembre (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 66-66v, 28-VIII-1470).

¹⁶¹⁰ De fet, durant la segona quinzena de setembre encara es prestaren 10.000 s.b. a Gabriel Amigó, mercader, per tal que portés a la ciutat 2.500 quarteres abans que acabés desembre, segons s'acordà a una reunió del Consell celebrada el 16 de setembre (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 68v-69v, 16-IX-1470; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 178v, 19-IX-1470).

¹⁶¹¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 172r, 2-VIII-1470.

¹⁶¹² Al *Testament* redactat per l'executiu l'any 1471 es mencionava la importància de la conservació de les naus de la ciutat, "sens les quals no's mostre disposició la ciutat puixé ésser provehida de forments

garantir que les compres que duien a terme els mercaders catalans a Provença, on comptaven amb el suport del seu sobirà, Renat d'Anjou, arribessin a la capital malgrat la pressió de les naus del rei aragonès.¹⁶¹³ Així, el Consell se centrà més en l'acció diplomàtica i militar encaminada a assegurar les diferents iniciatives privades que no pas en la concessió de préstecs o subvencions, inexistents durant els darrers mesos de la guerra.¹⁶¹⁴

Com pot suposar-se, la política municipal tornà a canviar amb la fi del conflicte civil. Un cop signada la pau amb Joan II, els diners obtinguts mitjançant l'impost dels 2 s.b. per quartera se seguiren emprant per concedir subvencions, com els 400 s.b. per 800 quarteres de forment dutes entre desembre de 1476 i gener de 1477 per Jaume Bertran, mercader, i préstecs, com el de 5.000 s.b. per a 1.000 quarteres de forment rebut pel mercader Antoni Genís el setembre de 1474.¹⁶¹⁵ De fet, l'agost d'aquell any, els consellers, *havents continuadament a memòria un dels principals càrrecs que ells com a consellers han és ser avituallada aquesta ciutat*, plantejaren quines possibilitats tenien per aconseguir cereal per a l'any següent, que finalment foren acotades a compres, préstecs, ajudes o assegurances.¹⁶¹⁶ Tenint en compte que la darrera opció no els convenia, i que per poder materialitzar qualsevol de les altres calia una despesa més o menys important, es decidí augmentar 1 s.b. la imposició dels flequers, de forma que els diners que s'obtinguessin gràcies a aquesta mesura es poguessin destinar completament

mentre la temporada sia tal". També s'exhortava els consellers entrants a procurar l'abastament de carn, així com de llenya i carbó (AHC, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1471, f. 4r).

¹⁶¹³ Vegeu Comellas i Solé, «L'abastament d'una ciutat en temps de guerra. El setge de Barcelona de 1472». La situació esdevingué tan desesperada, en bona part degut a la inflació del preu de productes d'alimentació bàsics, que l'agost de 1472 el Trentenari hagué de fixar la quantitat màxima que podien valer algunes mercaderies. Així, el cost de la civada no podia superar els 10 s.b. per quartera, el de les gallines i els pollets els 10 s.b. i 5 s.b. el parell respectivament, els ous els 3 d.b. el parell i el del vi vermell l'1 s. 8 d.b. el quarter (AHC, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 76v-77v, 24-VIII-1472).

¹⁶¹⁴ Serrahima Bàlius, «Wheat Provisioning in Barcelona during the Catalan Civil War (1462-1472): Markets and Public Response», 201. Tot i així, recordem que a principis de juliol de 1472 el Consell de Cent aprovà destinar fins a 10.000 s.b. de la imposició dels 2 s.b. per quartera a l'obtenció de forment i a altres despeses relacionades amb la defensa de la ciutat. Només se'n gastaren 3.000 s.b., i sembla que d'aquesta quantitat res es destinà directament a la compra de cereal (vegeu l'apartat 4.1.2.1).

¹⁶¹⁵ AHC, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 155v, 6-II-1477; AHC, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 161r, 16-IX-1474. La subvenció era de 6 d.b. per quartera, la meitat que en 1466, mentre que el préstec, que s'havia de retornar en un màxim de nou mesos, era de 5 s.b. per quartera, 1 s.b. més que en 1470. En tot cas, aquestes quantitats eren variables. El maig de 1477, el mercader Pere Planes rebé 170 s.b. en concepte de subvenció per 170 quarteres de forment de Mallorca dutes el març d'aquell any, a raó, per tant, d'1 s.b. per quartera. No sembla que la diferència en l'ajuda fos donada per la procedència del gra, ja que un mes després el també mercader Joan de Trillo rebé una subvenció de 100 s.b. per 200 quarteres de dita illa, calculada a 6 d.b., i una altra de 602 s.b. per 1.050 quarteres més del mateix lloc, a 1 s.b. per quartera (AHC, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 160v, 16-V-1477, i f. 161v, 19-VI-1477).

¹⁶¹⁶ AHC, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 85r-86r, 4-VIII-1474, i f. 87r-89r, 8-VIII-1474 (vegeu l'apartat 4.1.3.1).

a la provisió de forments. Sembla clar que el municipi es trobava davant d'una situació força desesperada. Segons es recull al dietari de la ciutat, el 3 de gener de 1474 s'havia arribat a organitzar una processó per tal de demanar que *nostro senyor Deu nos donas provisio de blats com en la dita Ciutat no hi hagues, e valgue lo dit jorn LV sous la quartera de forment*.¹⁶¹⁷ Així doncs, no sorprèn que els consellers reconsideressin contínuament els mitjans al seu abast per tal de pal·liar les conseqüències d'una situació tan potencialment perillosa.

I és que l'esclat de la guerra i les dificultats creixents per assegurar la presència de gra a la Ciutat Comtal van provocar la intervenció pràcticament constant del govern municipal en l'abastament de la ciutat, un aspecte que, tal com s'ha anat veient al llarg d'aquest apartat, mai fou desatès. No en va, en depenia la supervivència –i també la fidelitat– d'un bon nombre dels barcelonins, que sovint no podien fer més que esperar amb resignació la presa de decisions més o menys encertades per part dels seus dirigents.

5.2.1.2. *El suport espiritual*

Deixem ara el benestar físic dels barcelonins per tal d'introduir-nos en l'espiritual, potser més intangible però igualment important a l'època.¹⁶¹⁸ Ja s'ha comentat anteriorment que aquest apartat es dividirà principalment en dues seccions. La primera estarà dedicada a les despeses derivades de les celebracions religioses de caràcter públic que s'organitzaren a Barcelona, principalment processons i onomàstiques de sants. La

¹⁶¹⁷ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 518. Joan Francesc Boscà, Jaume Safont i Melcior Miralles també es fan ressò de la carestia de 1474. El primer afirma que “en lo dit any, fou molt gran stretura de forments e altres vitualles en Barchinona, e per tota Cathalunya, que la quartera del forment pujà a .LX.VI. solidos, e lo pa que-s venia per les tendes responia a més de çent solidos la quartera, però per speçial gràcia de Nostre Senyor Déu e la providència e bon regiment dels dits consellers, les plaçes estigueren tostemp ben fornides, e ab tot fos gran la carestia, no y hagué fam”. Pel que fa a Safont, vincula la falta de blat a partir de novembre de 1473 amb el fet que l'octubre de 1472 no es pogué sortir a sembrar degut al setge a què estava sotmesa la ciutat. Afirmar que el gener de 1474 la quartera de forment arribà a costar 80 s.b., la d'ordi 36 s.b. i la de civada 18 s.b. No sembla que l'afirmació de Safont sigui gaire encertada, tenint en compte que també Miralles manifesta que aquell any “fonch general la fam, de què les gents restaren destroydes per poder-se sostenr éls e la multitud de les criatures” (Boscà, *Memorial històric*, 94; Josep Maria Sans i Travé, ed., *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, Textos i documents 28 (Barcelona, Lleida: Fundació Noguera, Pagès, 1992), 248-49; Melcior Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. Mateu Rodrigo Lizondo, *Fonts històriques valencianes* (València: Universitat de València, 2011), 427).

¹⁶¹⁸ En un altre estudi he mostrat alguns indicis de l'important paper que jugà la religió en el dia a dia de Barcelona durant la guerra civil catalana, de manera que aquí tan sols es mencionaran aquelles mesures preses pels seus dirigents que suposaren alguna despesa municipal. Per a més dades, vegeu Laura Miquel Milian, «Resistència i resiliència: la ciutat de Barcelona davant la guerra civil catalana» (en premsa).

segona se centrarà en els pagaments destinats a les misses de caire més restringit i privat que tenien lloc a l'interior de la Casa de la Ciutat.

Els municipis baixmedievals tendien a propiciar de forma evident l'exaltació religiosa, tant aquella expressada a nivell públic com la de connotacions eminentment privades.¹⁶¹⁹ Així, no era estrany que de forma més o menys periòdica es destinessin quantitats variables a les principals festes devocionals de la ciutat, com eren la Immaculada Concepció, Santa Eulàlia o Corpus. Pel que fa a la primera, segons es menciona als llibres de clavaria, l'any 1436 es decidí que s'hi destinarien anualment 240 s.b.¹⁶²⁰ Dita quantitat, documentada de forma periòdica al llarg de tot el regnat de Joan II, s'entregava a un cerer perquè es responsabilitzés de la lluminària. En canvi, les celebracions en honor a la patrona barcelonina tendiren a requerir una despesa més elevada i també més variada. Entre 1458 i 1479 es documenten un bon nombre de pagaments –normalment un per any– a diversos cerers per la compra de múltiples ciris, tant de cera groga –sense purificar–, com de blanca i vermella. Les quantitats que s'hi destinaren oscil·laren força, però es mogueren sempre al voltant dels 360 i els 500 s.b. Així, per exemple, en 1460 es pagaren 178 s. 9 d.b. per quatre ciris blancs, en els quals s'hi pintaren vuit senyals de la ciutat, i 257 s. 3 d.b. més per un nombre indeterminat de ciris vermells i blancs.¹⁶²¹ En total, doncs, 436 s.b. En canvi, els 250 ciris vermells col·locats als canelobres del cor de la catedral l'any 1467, als quals s'afegiren 18 de blancs per al canelobre situat davant l'altar major i quatre més per al de la santa, costaren 515 s. 11 d.b.¹⁶²² És possible que un cop acabada la guerra s'intentés regular més aquesta despesa. Ho semblen indicar els pagaments dels anys 1476, 1477 i 1478, tots ells rebuts pel cerer Francesc Clotes. En el primer se li entregaren 363 s. 7 d.b. per quatre ciris grossos blancs, 18 de petits i 200 més també de tamany reduït, si bé de cera groga, ubicats a l'interior de la seu durant la celebració.¹⁶²³ L'any següent s'entregà, per la mateixa quantitat d'espelmes, una quantitat pràcticament idèntica: 363 s. 8 d.b.¹⁶²⁴

¹⁶¹⁹ Sobre les festes al llarg dels segles medievals, vegeu per exemple Miguel Ángel Ladero Quesada, *Las fiestas en la Europa medieval* (Madrid: Dykinson, 2015) o Rafael Narbona Vizcaíno, *La ciudad y la fiesta: cultura de la representación en la sociedad medieval (siglos XIII-XV)* (Madrid: Síntesis, 2017).

¹⁶²⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 84v, 27-II-1460.

¹⁶²¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 93r-93v, 28-III-1460, i f. 106r-106v, 10-V-1460.

¹⁶²² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 90v, 25-II-1467.

¹⁶²³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 129r, 21-II-1476.

¹⁶²⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 122v, 21-II-1477.

Finalment, en 1478 s'hi afegiren únicament dos ciris petits blancs més, i el preu ascendí lleugerament fins arribar als 390 s. 9 d.b.¹⁶²⁵

En qualsevol cas, cap celebració comportà una despesa remotament similar a la de Corpus.¹⁶²⁶ La processó anual que es feia per commemorar aquesta festivitat, documentada a Barcelona des de la primera meitat del segle XIV, no només era complicada a nivell logístic, sinó també costosa des del punt de vista econòmic.¹⁶²⁷ Per constatar-ho, a la Taula 87 s'han detallat les despeses fetes pel clavari durant el primer semestre de 1460 per tal de garantir la celebració adient d'una de les festivitats religioses més importants del calendari litúrgic baixmedieval.

Taula 87. Despeses del clavari per la festa de Corpus de 1460¹⁶²⁸

Data	Receptor	Concepte	Quantitat
14-02-1460	Joan Peric de Maella, correu	diners avançats per a una cota destinada a la figura de Maria de l'entremès de la Salvació	13 s.b.
2-04-1460	Joan Oliver, notari, escrivà del racional	despeses no especificades	3.300 s.b.
8-04-1460	Jaume Vergós, Pere Deuna i Gabriel Alemany, pintors	reparació dels entremesos	935 s.b.
24-04-1460	Joan Oliba, mercader	teles de vellut carmesí, de vellut lleonat i de setí carmesí	2.096 s. 3 d.b.
26-05-1460	Jaume Vergós i Gabriel Alemany, pintors	reparació dels entremesos	935 s.b.
9-06-1460	Joan Oliver, escrivà del racional	despeses no especificades	5.000 s.b.
13-06-1460	Rafel Pinoll, crida	pregó amb deu trompetes	66 s.b.
19-06-1460	Antoni Sadurní, brodador	11 senyals de la ciutat, 4 dalmàtiques, 8 cordons amb flecs i botons i altres teles	990 s.b.
2-07-1460	Gabriel Vidal, cerer	40 brandons de cera donats als pobres, 24 brandons per als 24 reis i 10 per als àngels i altres	633 s. 4 d.b.

¹⁶²⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 117r, 28-II-1478.

¹⁶²⁶ Més enllà de les obres ja citades, sobre el Corpus vegeu el clàssic estudi de Agustí Duran i Sanpere, *La fiesta del Corpus* (Barcelona: Aymà, 1943), així com les més recents aportacions de Ramon Miró Baldrich, *La processó de Corpus i els entremesos. Cervera, segles XIV-XIX* (Barcelona: Curial, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998) i Rafael Narbona Vizcaíno, «Los juegos y espectáculos de la fiesta del Corpus Christi en los reinos ibéricos (1264-1545)», *Ludica: annali di storia e civiltà del gioco* 8 (2002): 67-97, entre d'altres.

¹⁶²⁷ Duran i Sanpere, *La fiesta del Corpus*, 7; Ladero Quesada, *Las fiestas en la Europa medieval*, 56. Duran i Sanpere situa la primera celebració barcelonina en l'any 1320, mentre que Ladero Quesada ho fa en 1319 o 1322.

¹⁶²⁸ Totes les despeses es troben al volum 1B.XI, Clavaria, 73, entre el f. 80v i el f. 121v.

Data	Receptor	Concepte	Quantitat
10-07-1460	Joan Peric de Maella, correu	diners avançats a Pere Call, sabater, per dur 20 torxes davant la custòdia el dia de Corpus	10 s.b.
10-07-1460	Joan Peric de Maella, correu	diners avançats a Bernat Planes, cerer, part dels 115 s.b. per 10 torxes de cera nova	40 s. 8 d.b.
10-07-1460	Joan Peric de Maella, correu	diners avançats a Gabriel Vidal, cerer, per 34 bosses blanques per a 34 ciris blancs	14 s.b.
10-07-1460	Joan Peric de Maella, correu	diners avançats a Joan Canet, porter, custodi del cadafalc a la plaça del Rei	11 s.b.
16-07-1460	Jaume Vergós, Pere Deuna i Gabriel Alemany, pintors	reparació dels entremesos	935 s.b.
TOTAL			14.979 s. 3 d.b.

Segons pot observar-se a la Taula 87, la suma de tots els pagaments destinats a la celebració de Corpus ascendí fins als 14.979 s. 3 d.b., xifra que representa el 10,29% de les despeses del primer semestre de 1460. Entre tots ells destaquen especialment els 8.300 s.b. entregats a l'escrivà del racional per tal que s'encarregués de certes despeses relacionades amb la festa que no s'especifiquen, de ben segur perquè apareixerien detallades en un compte propi. A banda, és remarcable també l'elevat cost de les teles adquirides per als participants en la processó i per a les figures dels entremesos que en formaven part, així com l'establiment d'un pagament regular de 2.805 s.b. anuals destinats a la correcta conservació d'aquells. En general, doncs, veiem que l'organització de Corpus comportava un bon nombre de despeses d'allò més variades, moltes de les quals –les gestionades per l'escrivà del racional–, malauradament, desconeixem.

A mesura que avançaven els anys la ciutat seguí esmerçant quantitats considerables en la festa, però sembla que mai arribaren a acostar-se a les xifres de 1460. L'any 1464 l'escrivà del racional rebé tan sols 1.600 s.b., mentre que de 1465 a 1470 es documenta el que aparentment és un pagament regular de 1.400 s.b. anuals, entregat sempre durant el mes de maig.¹⁶²⁹ A banda, puntualment es destinaren altres quantitats més o menys importants a Corpus, com per exemple els 801 s. 7 d.b. per a 74 brandons coberts de cera blanca gastats l'any 1470.¹⁶³⁰ En 1472, en ple setge, l'escrivà comptà únicament

¹⁶²⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 87r, 18-V-1464, i f. 92r, 27-VI-1464; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 105v, 22-V-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 92v, 9-V-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 101v-102r, 2-V-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 83v, 2-V-1468; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 85, f. 150v, 9-V-1470.

¹⁶³⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 85, f. 155v, 12-VII-1470.

amb 720 s.b., als quals s'afegiren 104 s. 4 d.b. més en concepte de crides i cera.¹⁶³¹ Aparentment, els pagaments per a la festa es desestabilitzaren de nou un cop acabada la guerra. L'any 1475 l'ofici del racional arribà a tenir 4.800 s.b. de marge per desprendre-hi, quantitat que en 1476 i en 1478 tornà a rebaixar-se a 1.400 s.b., mentre que en 1477 arribà fins als 2.000 s.b.¹⁶³²

Aquesta inestabilitat pot explicar-se en part gràcies a l'acta d'una reunió del Consell de març de 1477, en la qual els consellers comentaren que, tenint en compte l'estat en què es trobava la bossa comuna, havien decidit que de cara al proper Corpus no es fessin més entremesos ni altres reparacions, de forma que, bàsicament, es despenguessin diners en lluminària.¹⁶³³ Ara bé, posteriorment la infanta Joana, present a la ciutat mentre esperava l'arribada de les embarcacions que l'havien de dur a Nàpols, on es trobaria amb el seu flamant marit, els havia expressat la seva voluntat que la processó vinent fos *algun tant sol-lempnitzada de alguns entremesos*, sobretot en cas que els enviats de Ferran ja fossin a la ciutat. Vista la situació, els consellers recordaren a l'assemblea l'important paper que la filla del rei podia tenir de cara a afavorir el comerç del Principat amb el seu futur regne, de manera que, tenint en compte que *moltes vegades lo despendre sia guanyar*, finalment es decidí que la festa se celebraria amb la il·luminació i entremesos habituals, si bé amb la menor despesa possible.¹⁶³⁴ En tot cas, resulta evident que resten per documentar un bon nombre de les despeses vinculades amb la celebració de Corpus.¹⁶³⁵ Tot i això, les referències conservades per al període aquí treballat permeten aventurar la hipòtesi que la guerra civil estroncà la magnificència que aparentment fins poc abans caracteritzava aquesta festa, víctima de

¹⁶³¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 140r, 26-V-1472 i 4-VI-1472, i f. 141v, 15-VI-1472.

¹⁶³² AHCB, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 131v, 18-IV-1475, f. 133v, 27-IV-1475, i f. 134v, 18-V-1475; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 134v, 4-V-1476; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 127v, 21-IV-1477; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 120v, 21-IV-1478.

¹⁶³³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 113v-114r, 19-III-1477.

¹⁶³⁴ Els enviats no arribaren a Barcelona fins a finals de juliol, de forma que es decidí que la festa de Corpus, que aquell any era el 5 de juny, es faria sense entremesos, per tal que un cop fossin els representants de Ferran a la ciutat "fos feta altre vegada processó ab tot compliment, e entremesos qui stan apperellats". En la segona processó, feta el 31 de juliol, hi participaren alguns dels notables vinguts de Nàpols (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 548-50).

¹⁶³⁵ Així s'intueix, per exemple, llegint l'acta d'una reunió del novembre de 1474, on es menciona la concessió en escarada feta temps enrera a Gabriel Alemany, pintor, del manteniment dels castells i altres estructures emprades en el Corpus. Alemany es dirigí al Consell el novembre de 1474 per tal de demanar 1.800 s.b. a banda de la quantitat –no especificada– que ja havia rebut, com a compensació per haver-se encarregat, seguint les ordres dels consellers, d'altres obres més enllà de les originalment designades. El Consell acordà donar-li només 600 s.b., que rebé pocs dies després, la meitat dels quals entregà al també pintor Jaume Vergós, qui probablement col·laborà en les reparacions dels entremesos, com en 1460 (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 129r-129v, 26-XI-1474; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 141r, 5-XII-1474).

fortes retallades pressupostàries. La fi de conflicte no comportà una millora de la situació financera, de forma que el Consell es veié incapaç de tornar al Corpus el seu antic esplendor.

A banda de les tres principals celebracions esmentades al principi d'aquest apartat – la Immaculada Concepció de Maria, Santa Eulàlia i Corpus–, comptem encara amb una altra despesa destinada a una quarta, la de Pentacosta. Així, el juny de 1460 s'entregaren 485 s.b. al draper Joan Planes a canvi de les robes que els verguers havien de vestir durant aquest dia senyalat.¹⁶³⁶

Abans de cloure la secció dedicada a les festes religioses més habituals, voldria fer una breu menció a tots aquells actes puntuals promoguts durant la guerra amb el propòsit d'incentivar la pietat ciutadana i, de pas, afavorir la causa per la qual lluitava Barcelona. Malgrat que en els registres de clavaria no s'hi inclou cap despesa generada per aquestes activitats, sabem del cert que entre 1462 i 1472 s'organitzaren misses i processons extraordinàries pel benvenir de la ciutat.¹⁶³⁷ Aquest tipus de celebracions també tingueren en alguns casos altres finalitats, com ara la remissió de la pesta de 1465-1466, per exemple, iniciatives que es documenten així mateix abans i després del conflicte civil.¹⁶³⁸

A més de finançar les grans i vistoses rues que recorrien els carrers de la ciutat en les festivitats més assenyalades, el clavari també destinava cada any 360 s.b. en concepte de caritat per a dos preveres encarregats de dir missa cada dia a la catedral, durant la qual tenien l'especial comesa de pregar per la prosperitat del rei i de la ciutat.¹⁶³⁹ Tots els pagaments documentats, que se situen entre 1459 i 1474, s'efectuaren al llarg del mes de novembre.

Quant als diners esmerçats en les celebracions que tenien lloc dins l'edifici del Consell, consistiren bàsicament en la despesa de 360 s.b. anuals –la mateixa quantitat

¹⁶³⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 115v, 21-VI-1460.

¹⁶³⁷ Sobre aquest tema, vegeu Miquel Milian, «Resistència i resiliència: la ciutat de Barcelona davant la guerra civil catalana».

¹⁶³⁸ Una de les mesures que es prengueren per tal de combatre aquest episodi de pesta fou l'encàrrec d'una escultura de l'Àngel Custodi, amb una corona a una mà i una espasa a l'altra, que fou col·locada damunt del portal dels Orbs el juny de 1466. Per tal de pagar-la s'empraren els diners assignats ordinàriament a les obres dels murs de la ciutat, motiu pel qual la despesa no apareix als llibres del clavari. No es tractava d'una decisió gaire inusual. L'any 1475, per exemple, també en un context d'epidèmia, a València es decidí situar quatre àngels als portals de la ciutat (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 72r, 30-I-1466, i f. 82r-82v, 24-IV-1466, Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 208; Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, 434).

¹⁶³⁹ Vegeu, per exemple, l'entrega de 360 s.b. a Joan Sabater i Guillem Bernic, preveres i beneficiats a la catedral de Barcelona, el novembre de 1459: *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 105v, 26-XI-1459.

que per les oficiades a la seu—, dividits en quatre terminis de 90 s.b.¹⁶⁴⁰ Dita quantitat, que romangué invariable al llarg de tot el període estudiat, era entregada en concepte de caritat al procurador d'algun dels monestirs de mendicants de la ciutat, responsable d'enviar diàriament dos dels seus frares a la Casa de la Ciutat per dir-hi missa. Així, de febrer a abril se n'encaregaven els carmelites, de maig a juliol els dominics, d'agost a octubre els frares menors i de novembre a gener els agustinians. D'aquesta forma es repartia el que probablement era considerat un honor entre els principals ordes religiosos presents a Barcelona. A més a més dels diners destinats a agrair el suport espiritual dels monestirs, el clavari també pagava 5 s.b. mensuals al correu de la ciutat, qui els emprava per satisfer la tasca encarregada al verguer de servir el vi en les misses celebrades a la capella del govern municipal.¹⁶⁴¹ De forma més esporàdica, també s'esmerçaven diners en els ciris que havien de servir per il·luminar-la, com ara els 24 adquirits el setembre de 1465 al cerer Bernat Casanova per 92 s. 6 d.b. o els 6 comprats a Bartomeu Nesplers, notari, l'estiu de 1477 per 20 s.b.¹⁶⁴²

Més enllà d'aquestes despeses, encara se'n documenten d'altres de caràcter extraordinari. És el cas, per citar-ne només un parell d'exemples, de les intervencions en una estàtua de santa Eulàlia, detallades en l'apartat dedicat a les obres municipals, o del pagament de 400 s.b. el desembre de 1470 als dos preveres que s'havien d'encarregar de distribuir dita quantitat entre el clergat de la catedral de cara a les exèquies del recentment finat Joan de Lorena.¹⁶⁴³

5.2.1.3. *L'assistència als desvalguts*

Finalment, les despeses en actes de beneficiència del Consell barceloní es poden classificar principalment en dos grans grups. L'un el conformen els pagaments a l'hospital de la Santa Creu, el centre assistencial nascut l'any 1401 del qual el govern municipal n'era coadministrador.¹⁶⁴⁴ L'altre, les pensions o compensacions entregades

¹⁶⁴⁰ Vegeu, per exemple, els quatre pagaments de 1470 a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 85, f. 141r, 7-II-1470, i f. 150r, 4-V-1470, i *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 141v, 2-VIII-1470, i f. 150v, 2-XI-1470.

¹⁶⁴¹ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 80v-81r, 14-II-1460, i *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 125r, 4-II-1475. Malgrat que durant els anys de la guerra en l'entrada de la mesada del correu no s'especifica quins usos tingueren els diners avançats, el pagament explícit dels mencionats 5 s.b. després de 1472 fa suposar que se satisfieren durant tot el període estudiat.

¹⁶⁴² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 104v, 28-IX-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 135r, 1-VII-1477.

¹⁶⁴³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 155v, 19-XII-1470.

¹⁶⁴⁴ Durant els últims anys, la historiografia s'ha preocupat molt pels hospitals baixmedievals en general, i pel de la Santa Creu en particular. Alguns exemples d'aquest interès creixent són els reunits a Teresa Huguet Termes et al., ed., *Ciudad y hospital en el Occidente europeo (1300-1700)* (Lleida: Milenio, 2014).

normalment a persones que havien treballat per al consistori i que, ja fos per accident o per edat avançada, no estaven en condicions de seguir fent-ho. Comencem amb el primer.

Com és sabut, en iniciar-se la quinzena centúria la ciutat va emprendre dues iniciatives que en marcarien l'últim segle medieval. Per una banda, s'inaugurà la Taula de Canvi, i per l'altra es dugué a terme el procés de fusió dels antics hospitals barcelonins que culminà en el naixement de la Santa Creu. Sis anys després, en 1407, el Consell aprovà concedir a la flamant institució un préstec o subvenció de 3.000 florins anuals –33.000 s.b.–, quantitat que l'any 1450 s'havia reduït fins els 22.000 s.b. degut a l'augment de les rendes de l'hospital.¹⁶⁴⁵ El propòsit d'aquesta subvenció és explicat amb deteniment en els propis llibres del clavari:

(...) mill e cent lliures, les quals la dita ciutat acostuma de prestar al dit spital cascun any per sustentació de aquell, pagadores per tres aguals parts, ço és: la terça part a XI dell mes de julioll, l'altra terça part a XI del mes de noembre e l'altra terça part a XI dell mes de març; les quals mill e cent lliures són de aquells III mil florins, los quals la dita ciutat acostuma prestar cascun any al dit spital per sustentació de aquell, com en altra manera lo dit spital sens lo dit préstech nos pugués bonament sustanir, atesos los grans càrrechs que ha de proveyr los mallauts que de diverses parts hi venan e los horats o infants qui hi són de nits possats, a cascun dels quals se ha assignar una dona dida per a latar, e los misatgés e altres persones a sservitut dels dits malauts nessesàries e ancara en tanir en condret dues cases o spitals, un a cascun cap de la dita ciutat, ha on los palagrins e altres persones hi són de nits recullits e albergats, e lo spital dels masels; los quals III mil florins són stats tornats a les dites mill e cent lliures per rahó de algunes rendes annuals qui són pervengudes al dit spital per mort de algunes persones qui aqueles hi han lexades despuys que lo dit préstech dels dits III mil florins fou atorgat al dit spital per la dita ciutat.¹⁶⁴⁶

Així doncs, aquests 22.000 s.b. foren els que, en teoria, la Santa Creu anà rebent durant tot el període estudiat, repartits en tres terminis o *terces* de 7.333 s. 4 d.b.¹⁶⁴⁷ Per fer-nos una idea del que implicava aquesta despesa per a la tresoreria municipal, l'any

¹⁶⁴⁵ Com s'ha dit, el tema del finançament de l'hospital per part del municipi és tractat amb més deteniment a Jaume Marcé Sánchez, Laura Miquel Milian, «Barcelona i la Santa Creu: el finançament públic de l'hospital al llarg del segle XV». Sobre el finançament dels hospitals de la Corona d'Aragó en general, vegeu Antoni Conejo da Pena, «La financiación de los hospitales de la Corona de Aragón durante la baja edad media: condiciones sociales, económicas y espirituales», en *Le interazioni fra economia e ambiente biologico nell'Europa preindustriale, secc. XIII-XVIII (Atti della XLI Settimana di Studi. Prato, 26-30 aprile 2009)*, ed. Simoneta Cavachiocchi (Florència: Firenze University Press, 2010), 437-44, i, ja per època moderna, Josep Barceló Prats i Josep M. Comelles, «La economía política de los hospitales locales en la Cataluña moderna», *Asclepio* 68/1 (2016): 127.

¹⁶⁴⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 81r, 12-VIII-1462.

¹⁶⁴⁷ Vegeu, per exemple, els tres pagaments de 1466 a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 86r, 13-III-1466 i *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 96r, 2-VIII-1466, i f. 112v, 26-XI-1466.

1466 suposà el 3,63% del total gastat. Els pagaments es pogueren anar mantenint amb relativa puntualitat durant tot el període de la guerra, fins arribar a l'estiu de 1472. Feia més de mig any que les tropes de Joan II assetjaven Barcelona, fet que provocà, com hem vist anteriorment, una caiguda dramàtica dels ingressos fiscals municipals. Davant les dificultats creixents per entregar el que es devia als creditors de la ciutat, els dirigents de la capital decidiren prioritzar el pagament dels censals venuts a la Santa Creu, però no així el de la subvenció addicional que rebia la institució.¹⁶⁴⁸ Això provocà que a partir de llavors la satisfacció de l'ajuda s'anés endarrerint: l'agost de 1474 s'abonà la *terça* corresponent al període de juliol a novembre de l'any anterior, mentre que la següent –de novembre de 1473 a març de 1474– no es féu efectiva fins el desembre de 1474.¹⁶⁴⁹ El maig de 1477 les transferències a l'hospital ja acumulaven més d'un any de retard.¹⁶⁵⁰

Més enllà de la subvenció, una segona forma de finançament de l'hospital per part del consistori foren les pensions dels censals emesos per la ciutat i comprats per la institució assistencial, que també va adquirir-ne de moltes altres instàncies polítiques.¹⁶⁵¹ De fet, només l'any 1470 la Santa Creu ingressà un total de 44.122 s. 2 d.b. provinents de les arques del Consell, dels quals 22.122 s. 2 d.b. corresponien a censals i els 22.000 s.b. restants a la subvenció. El municipi, doncs, destinava regularment una quantitat important dels seus recursos a dur a terme el que podríem denominar política assistencial indirecta a través d'una de les seves fundacions més insignes, fet que beneficiava no només els propis barcelonins, sinó també els forasters que visitaven la Ciutat Comtal i es veien obligats a ingressar en aquell centre.¹⁶⁵²

A banda d'aquestes despeses, el clavari també destinà certes quantitats a alguns particulars que havien mantingut una relació més o menys estreta amb el consistori. Com s'ha mencionat a l'inici d'aquest apartat, aquestes “pensions” podien obeir

¹⁶⁴⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 78r-78v, 14-VIII-1472, i f. 81v-82v, 2-IX-1472. Uta Lindgren menciona la prioritització de l'hospital pactada en 1472, si bé atribuint-la a la subvenció municipal i no al pagament de censals (Uta Lindgren, *Bedürftigkeit, Armut, Not: Studien zur spätmittelalterlichen Sozialgeschichte Barcelonas*, Spanische Forschungen der Görresgesellschaft, 2. Reihe 18 (Münster: Aschendorff, 1980), 130).

¹⁶⁴⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 130r, 18-VIII-1474, i f. 143v, 16-XII-1474.

¹⁶⁵⁰ Aquell mes s'ordenà el pagament de la subvenció corresponent al període acabat el març de l'any anterior (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 131r, 12-V-1477).

¹⁶⁵¹ Morelló Baget, «Finanzas hospitalarias y deuda pública: los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500».

¹⁶⁵² Aquesta idea ja és mencionada en el context de Venècia a Luciano Pezzolo, «The Venetian government debt 1350-1650», en *Urban Public Debts. Urban Government and the Market for Annuities in Western Europe (14th-18th centuries)*, ed. Marc Boone, Karel Davids, i Paul Janssens, *Studies in European Urban History (1100-1800)* 3 (Turnhout: Brepols, 2003), 61-74.

bàsicament a dos supòsits. El primer, era una recompensa o mostra d'agraïment per aquelles persones que havien treballat pel municipi durant llargs períodes de temps i que per edat havien hagut de deixar de fer-ho. El segon, era més aviat una compensació per accidents o defuncions esdevinguts en el transcurs de l'execució d'una tasca en nom de la ciutat. En ambdós casos es tractava gairebé sempre d'assignacions vitalícies. Tot seguit en veurem alguns exemples.

Pel que fa als treballadors “jubilats”, el primer pagament que localitzem és el rebut pel notari Francesc Martí sènior, membre de l'escrivania del Consell. Segons s'explicà al Trentenari el novembre de 1459, Martí *era envallit en servey de la dita ciutat*, de manera que oferia renunciar al seu càrrec, que passaria al seu fill Francesc –o Francí–, sempre que retingués un salari ordinari de 1.000 s.b.¹⁶⁵³ Els jurats, tenint en compte *los bons e antichs serveys fets per lo dit Ffrancesch*, acceptaren que *durant la sua vida natural* rebés dita quantitat, mentre que el seu successor o successors s'haurien d'*acontentar e servir lo dit ofici per los percassos de aquell*.¹⁶⁵⁴ Efectivament, ja en 1460 i fins com a mínim 1470 es té constància del pagament trimestral de part de dita “pensió”, revisada en 1468 en el marc de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi i rebaixada fins als 500 s.b. (vegeu Apèndix 1. Annex documental, Document 10).¹⁶⁵⁵ Des de 1470 no tenim cap nova del pagament anual de Martí, de manera que possiblement finà els seus dies aquell any o poc més tard.

Francesc Martí no fou l'únic a qui es concedí una paga anual com a mostra de gratitud per part del consistori. L'any 1461 el Consell de Cent accedí a entregar a Joan Oliver, també notari però en el seu cas al servei de l'ofici del racional, una “pensió” vitalícia de 1.200 s.b. anuals, ja que havien hagut d'elegir-li un substitut donada *sa indisposició*.¹⁶⁵⁶ Així doncs, Oliver retindria el seu salari habitual, mentre que el seu successor en el càrrec rebria només 1.000 s.b., dels quals 700 s.b. provindrien del

¹⁶⁵³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 179r-179v, 7-XI-1459. Aquest Francesc Martí júnior és a qui trobem acompanyant l'ambaixada a França durant els primers anys de la guerra civil catalana, així com l'encarregat d'endreçar la documentació de l'escrivania a partir de 1476 (vegeu els apartats 5.1.2.2, i 5.1.3.1)

¹⁶⁵⁴ Malgrat l'acord inicial, Francesc Martí júnior aviat va penedir-se'n. El desembre de 1462 es llegí al Consell una súplica mitjançant la qual demanava “que per los serveys de molt temps ençà fets axí per son pare com per ell a la dita ciutat, que fos placent al dit Concell voler-li tatxar salari pertanyent e acostumat a l'ofici que obtenia”. A finals de gener el Trentenari acceptà que rebés el salari habitual del seu càrrec, 1.000 s.b. anuals, sense que això anés en detriment del que ja percebia el seu pare (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 76r-76v i f. 78v-79r, 13-XII-1462, f. 107v-108r, 26-I-1463).

¹⁶⁵⁵ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 111v-112r, 9-VI-1460. Efectivament, l'any 1470 cobrà 500 s.b. (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 153v, 1-XII-1470).

¹⁶⁵⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 184v i f. 187v-188r, 25-IV-1461.

compte dels 220.000 s.b. dels consellers i els 300 s.b. restants de la quantitat que habitualment s'entregava a l'escrivà dels racionals per Corpus. Només tenim constància del pagament de la pensió d'Oliver l'any 1462, de forma que probablement no visqué gaire després que li fos adjudicada.¹⁶⁵⁷ Un cop acabada la guerra amb Joan II, la ciutat encara concedí ajudes a Guillem Ramon de Santamaria i a Guillem Deguant, tal com s'ha esmentat en parlar dels treballadors de la Taula de Canvi.

Ara bé, probablement són les “pensions” concedides als accidentats o a les famílies dels finats mentre servien el municipi les més interessants, perquè ens proporcionen una visió única d'uns successos, probablement força quotidians, dels quals d'altra forma sovint no en tenim notícies. És el cas, per exemple, dels 440 s.b. dividits en quatre pagues que rebia anualment Nicolau Pla, habitant de Barcelona, per cert succés –un accident– ocorregut mentre treballava en les obres de la muralla de la ciutat. Tenint en compte que només documentem aquest pagament durant els anys 1459 i 1460, és possible que morís poc després, ja fos per alguna complicació derivada de dit incident o no.¹⁶⁵⁸ Més pintoresca resulta la història dels 500 s.b. entregats el maig de 1460 als descendents d'Andreu de Burgos.¹⁶⁵⁹ Segons s'explica al propi assentament i als registres de *Deliberacions*, Burgos era un mariner barceloní que havia estat capturat pels musulmans quan tornava de Nàpols, on havia anat per dur a Alfons el Magnànim certes cartes de part dels consellers, en les quals l'avisaven de la presència de galeres genoveses a Barcelona.¹⁶⁶⁰ Tenint en compte que el seu empresonament s'havia dut a terme mentre treballava per la ciutat, se li oferiren 500 s.b. per tal d'ajudar-lo a sufragar el rescat, però malauradament Burgos morí abans que dita quantitat pogués ser retirada de la Taula de Canvi. El difunt deixava enrere una vídua, dues fills i un fill, motiu pel qual el Consell acordà donar-los els 500 s.b. *per sustentació de lur miserable vida*, encarregant-ne la distribució a Caterina, vídua de Pere Miquel i àvia materna dels infants.

Per acabar amb aquesta tipologia, resta únicament ressaltar un cas especialment singular, com és el del notari Joan Plana. Plana havia ostentat el càrrec de sots-síndic de la ciutat fins l'abril de 1461, moment en què, fent al·lusió a *cert accident que en sa persona havia, com fos ulcerat e en altra manera indispost per treballar en lo dit offici*

¹⁶⁵⁷ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 79r, 19-VIII-1462.

¹⁶⁵⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 80r, 3-VIII-1459, i f. 95v, 2-XI-1459; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 78r, 1-II-1460, i f. 101r-101v, 2-V-1460.

¹⁶⁵⁹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 108r-109r, 29-V-1460.

¹⁶⁶⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 80r, 27-V-1460.

*de sot-síndich, car en dies passats, havent la dita ciutat a trametre fora aquella per alguns affers, havien haiüt haver altre qui en loch del dit sot-síndich era anat, se l'havia substituït per Miquel Abella.*¹⁶⁶¹ Segons recull Jordi Günzberg, Plana era un destacat buscari, de manera que la revocació del seu càrrec per part de la Biga fou, probablement, un acte polític, i la pretesa malaltia, una excusa.¹⁶⁶² Tot i així, o potser per tal de camuflar una operació difícilment justificable de cara a la galeria, se li concedí una assignació perpètua de 400 s.b., per a la qual s'empraren diversos arguments, com ara *l'accident de sa persona, lo qual li és subseguit per los freqüentats serveys per ell fets a la dita ciutat*. Sorprenentment, i sense que en els registres de *Deliberacions* s'ofereixi cap explicació al respecte, dos anys després, a finals d'agost de 1463, el Consell de Cent decidí revocar-la.¹⁶⁶³ És possible, per tant, que les simpaties i opinions de Plana esdevinguessin massa molestes per a un govern Biga llavors plenament concentrat en la lluita contra el rei aragonès.

En general, doncs, veiem com el govern municipal mostrà al llarg del període estudiat un interès notori en les accions de caràcter benèfic, tot procurant mantenir-les en les millors condicions malgrat les circumstàncies econòmiques adverses. Al cap i a la fi, es tractava d'un *modus operandi* vigent ja en els anys anteriors al regnat de Joan II, com s'ha pogut constatar en l'apartat dedicat al funcionament de la Taula de Canvi o en els treballs mencionats sobre l'hospital de la Santa Creu. Així doncs, es procurà que l'esclat de la guerra no trenqués el que gairebé podríem anomenar sistema assistencial municipal, que tanmateix a la llarga resultà impossible de sostenir. La caiguda dels ingressos de la ciutat forçà els seus dirigents a prioritzar certes despeses per sobre les altres, i malgrat la preeminència atorgada a la Santa Creu aquesta mesura no resultà suficient per mantenir l'*statu quo* creat dècades abans.

En suma, les despeses destinades a finançar el que podríem anomenar serveis socials foren força variables durant el regnat de Joan II. Mentre que abans de l'esclat de la guerra destacava el cost tant de les actuacions de tipus religiós com benèfic, un cop iniciat el conflicte les primeres cediren ràpidament protagonismes a les *dates* destinades a l'abastament de la ciutat. No resulta sorprenent, però: en la conjuntura del moment el

¹⁶⁶¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 13, f. 189v-190r, 27-IV-1461; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 367.

¹⁶⁶² Jordi Günzberg i Moll, «La participación de los notarios en las principales instituciones políticas barcelonesas (siglos XIV-XV)», *Barcelona Quaderns d'Història* 5 (2001): 47-55.

¹⁶⁶³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 20r, 31-VIII-1463.

consistori preferí garantir l'alimentació dels barcelonins més que no pas assegurar el fast de les festivitats religioses. Pel que fa als pagaments destinats a la beneficiència, sobrevisqueren el transcurs de gairebé tot el conflicte, i no fou fins al final de la contesa que la subvenció de la Santa Creu fou víctima dels endarreriments en el pagament dels creditors barcelonins iniciats l'estiu de 1472. Durant els darrers anys de vida de Joan II, el clavari va continuar esmerçant recursos bàsicament en l'obtenció de cereal, en el finançament –amb retard– de l'hospital general de la ciutat i, en menor mesura, en l'organització de celebracions religioses.

5.2.2. La seguretat i defensa de la ciutat

El govern municipal no només havia de procurar pel nodriment, tant físic com espiritual, i l'assistència dels seus ciutadans, sinó també per la seva salvaguarda, ja fos en temps de pau o de guerra. Les despeses que aquestes iniciatives suposaren per al consistori es recullen en els llibres de clavaria, però també en d'altres comptes especials destinats habitualment a una acció concreta, com és el cas del conegut document estudiat per Jaume Sobrequés on es detallen bona part dels pagaments vinculats a la guerra civil durant els primers anys del conflicte.¹⁶⁶⁴ Aquests podien destinar-se bàsicament a quatre conceptes: l'exèrcit terrestre, la guerra marítima, l'armament i la vigilància. Altres dades relacionades amb la seguretat de la ciutat, com ara la resposta a les diferents convocatòries de l'usatge *Princeps namque* o les obres dels murs, seran tractades en els apartats 5.3.1, i 5.2.3.1, respectivament.¹⁶⁶⁵

Seguidament s'exposarà amb més detall en què podien consistir aquestes despeses, però abans veiem quina incidència tingueren en el global de les finances del tresorer barceloní durant el període estudiat. Segons s'observa a la Taula 88, hi havia un factor clau en l'augment o disminució dels pagaments destinats a la seguretat i defensa: l'existència d'un conflicte bèl·lic. Així, mentre que en 1466 i 1470 dita partida va suposar un percentatge considerable de la despesa del clavari –força més significatiu en el cas de 1466 i menys en el de 1470–, l'any 1476 va ser completament irrisòria. Tot i

¹⁶⁶⁴ La seva anàlisi i transcripció es troben a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 2, 2. La societat catalana durant el conflicte:245-319.

¹⁶⁶⁵ Segons remarca Pere Verdés per al cas de Cervera, només part de les intervencions municipals van generar despeses monetàries i, per tant, es van reflectir en la comptabilitat del clavari. L'organització militar de la població en la divisió dels caps de casa en desenes i cinquantenes, que també trobem a Barcelona, propicià que les despeses sovint es limitessin a les armes de foc. De ben segur, bona part d'aquestes idees són també aplicables al cas barceloní (Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 684).

que un cop acabada la guerra civil Joan II inicià un nou enfrontament amb Lluís XI de França pels comtats del Rosselló i la Cerdanya, la participació econòmica de Barcelona no es plasmà en els volums del clavari, tal com es comentarà amb més detall en l'apartat 5.3.2.3.

Taula 88. Despesa anual en seguretat i defensa (1466, 1470 i 1476)

Any	Quantitat	% despeses
1466	73.790 s. 1 d.b.	12,17
1470	31.580 s.b.	5,34
1476	362 s. 8 d.b.	0,07

En tot cas, cal advertir que si en partides com l'abastament les diferències entre les despeses d'un any i un altre podien ser dispars, en el cas de les de caire militar aquesta característica encara s'accentua més. Per aquesta raó, les dades s'han de prendre amb precaució, ja que poden resultar molt enganyoses. N'és una prova el compte extraordinari de 1.200.000 s.b. aprovat l'agost de 1462 per tal de sufragar les despeses de la guerra, excloses de les clavaries ordinàries del període en què estigué vigent.¹⁶⁶⁶ Per tant, en aquest apartat només es mencionaran alguns exemples d'aquestes *dates* amb l'objectiu de mostrar al lector com es preparà la Ciutat Comtal davant del repte de coliderar un conflicte bèl·lic. Cal tenir en compte, però, que Barcelona no actuà tota sola, motiu pel qual en aquesta partida resulta essencial el paper de la Diputació del General per entendre per què els dirigents municipals aprovaren segons quins pagaments.

Comencem, però, aquest respàs a les despeses militars situant-nos abans de l'esclat de la guerra civil, per tal de veure a quin tipus de càrrecs podia haver de fer front el clavari en un context de pau. El primer que trobem és el derivat de la detenció d'Arnau Vinyes de Martaga a la presó comuna. Malgrat que aquesta no era responsabilitat municipal, sinó del veguer, el carceller cobrava una taxa o carcellatge pels captius de qui s'ocupava, així com altres quantitats vinculades amb el cost de la seva estada.¹⁶⁶⁷

¹⁶⁶⁶ Es tracta del citat compte estudiat per Jaume Sobrequés.

¹⁶⁶⁷ Les despeses derivades de l'empresonament d'una o dues persones i les poques perspectives d'obtenir-ne un rescat podien fer preferible l'alliberament dels detinguts, tal com es discutí en una reunió del Trentenari de febrer de 1458: "com aquesta ciutat fa moltes e diverses despeses e messions en los prohençals que té per força, e entre·ls quals n'í ha de castellans, ffrançesos e guavatgs, dels quals no se'n spere haver reschat algú, e per tant era pensat que per lunyar la dita ciutat de despeses infructuoses, fossen los dits prohençals e altres relexats al magnífich mossèn lo governador, que·ls matés en les seues gualeas o là hon li plagués". Finalment s'acordà que tots els "castellans, ffrançesos e altres, pus no sien cathalans o de la senyoria del senyor rey", servirien en una nau de la ciutat o serien alliberats i entregats al

Així, sabem que l'octubre de 1458 l'escarceller Lluís Pelat rebé 642 s. 4 d.b., necessaris per cobrir els 384 dies en què s'encarregà d'Arnau.¹⁶⁶⁸ De dita quantitat, 256 s.b. foren en concepte de carcellatge i roba per dormir, a raó de 4 d.b. per dia; 384 s.b. per a les despeses del presoner, a raó d'1 s.b. per dia, i 2 s. 4 d.b. per a les cadenes que el retenien.¹⁶⁶⁹

Uns mesos després, l'estiu de 1459, es documenten tres pagaments que havien de servir com a compensació per als encarregats d'*haver e recuperar diverses fustes carragades axí de forment com de lanas e altres mercaderies, les quals en passats dies són stades preses per un corsari florentí, patró de galea, anant piràticament per les mars de nostre rey e senyor, e les quals mercaderies són de hòmens de aquesta ciutat.*¹⁶⁷⁰ Efectivament, a finals de juliol de dit any els consellers comentaren a l'assemblea que havien rebut una carta dels cònsols en què els avisaven que entre les 11 i les 12 de la nit una galera florentina n'havia capturat una altra de l'arquebisbe de Tarragona mentre es trobava al port de la ciutat, i encara una altra missiva dels procuradors de Tortosa explicant-los com dies enrere diverses embarcacions es dirigiren al port de l'Ampolla i prengueren la nau d'en Bonet i d'altres, que eren allà carregant llana.¹⁶⁷¹ Per aquesta raó, els consellers es posaren en contacte *ab alguns mariners e altres hòmens experts en mar* per veure si seria possible recuperar allò perdut i, després d'obtenir-ne una resposta favorable, parlaren amb els cònsols de la mar per subvencionar l'operació de forma conjunta. Davant d'aquesta situació, el Consell decidí armar la nau de Melcior Mates, els baleners de Gaspar Montmany i Joan Montbrú i la galiota de Joan Garriga, de Palamós, per tal que es dirigissin a Marsella i a Ieras. A canvi, rebrien respectivament 4.000 s.b., 1.400 s.b., 2.000 s.b. i 550 s.b., una rova de pòlvora i un caixó de *passadors*. Efectivament, al cap de ben poc Montmany, Montbrú i Garriga ingressaren les quantitats estipulades, mentre que Mates ho féu un cop retornat

governador, mentre que els provençals o bé anirien a la flota municipal o bé se'n pactaria un rescat amb representant del monarca (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 3v-4r, 28-II-1458).

¹⁶⁶⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 82r, 21-X-1458.

¹⁶⁶⁹ L'any 1460 Pelat entregà un compte als racionals on incloïa les despeses que havia fet en el manteniment de "diverses persones, axí de genovessos com de spanyolls", retinguts a la presó durant un temps variable. De nou, s'especifica que la despesa de carcellatge i manteniment era d'1 s.b. per dia, a la qual s'afegia el lloguer de la roba i les cadenes. En aquesta ocasió, Pelat rebé del clavari 1.362 s.b. (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 90v-91r, 14-III-1460).

¹⁶⁷⁰ Es tracta del corsari florentí dit "Marcelli" o Martello, sobre el qual tenim diverses mencions al dietari municipal des de principis de juny d'aquell any, tractat amb més deteniment per Imma Muxella (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 307, 310-11, 313, 315-16, Imma Muxella Prat, «Mar i institucions: un episodi corsari en temps de crisi (1459-1461)», *Pedralbes: revista d'història moderna* 28 (2008): 281-96).

¹⁶⁷¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 152r-152v, 23-VII-1459.

de l'expedició.¹⁶⁷² En total, per tant, l'empresa per recuperar les mercaderies perdudes de certs ciutadans barcelonins costà a l'erari municipal 7.950 s.b.

Per cloure el període anterior a la guerra civil fem un salt fins a la primera meitat de 1460, quan trobem una sèrie de pagaments en seguretat i defensa força més considerables. El març d'aquell any el Consell de Cent aprovà armar dues galeres *en deffenció e guàrdia de la costa e per passaguir e pendre qualsevol pirates e altres dampnificadors de les persones e béns dels ciutedans e habitants de la dita ciutat e de altres vassalls, súbdits e amichs del senyor rey*.¹⁶⁷³ Dies després, el Trentenari prengué un seguit de decisions al respecte: les embarcacions serien una del General i l'altra de la ciutat, les patronejarien Berenguer Saiol i Pere Servent, i les armarien –sense rebre cap remuneració a canvi– els cònsols Joan Sarrovira i Nicolau Viastrosa, el notari Rafel Folc i el peller Montserrat Ferrer.¹⁶⁷⁴ Els *companyons* rebrien per quatre mesos un préstec de 4 florins, mentre que els galiots –remers forçats– de 3 florins, i, a més a més, de tot allò capturat s'entregaria a la *companyia* una tercera part. Per últim, es decidí acceptar totes les ofertes possibles de ciutats, viles i llocs de costa que volguessin contribuir a la subvenció de l'armada de les galeres. Els diners necessaris per pagar aquesta operació s'obtindrien dels 2 d.b. per lliura afegits a la imposició del pes l'any 1456, encara vigents.¹⁶⁷⁵ Així doncs, tal com apareix en un compte inclòs en el propi registre de *Deliberacions*, entre el 10 d'abril i l'11 d'agost de 1460 es destinaren un total de 170.538 s.b. als preparatius i la contractació d'efectius per a les galeres, que deixaren la costa barcelonina el 29 d'abril.¹⁶⁷⁶

¹⁶⁷² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 76v, 24-VII-1459, f. 75v, 23 i 24-VII-1459, i f. 84v, 8-VIII-1459.

¹⁶⁷³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 41v, 5-III-1460, i f. 43r-43v, 8-III-1460.

¹⁶⁷⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 45v-47r, 22-III-1460. El préstec de la nau de la Diputació comportà una breu estada a la presó del seu patró, Saiol, ja que segons s'explica al dietari de la Generalitat havia fet varar la galera sense assegurança, en aquells moments en procés de ser tramitada pels consellers, tot i haver promès als diputats el dia anterior que no ho faria (Josep Maria Sans i Travé, ed., *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. 1. Anys 1411 a 1539 (Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994), 154-55).

¹⁶⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 47v-49r, 27-III-1460. De fet, la gestió del pagament resultaria força més complexa. Els 2 d.b. afegits al pes havien de servir originalment per reintegrar a la Taula de Canvi un préstec de 10.000 florins, del qual el març de 1460 encara faltaven per tornar c. 40.000 s.b. La proposta era que els consellers paguessin dita quantitat del compte dels 220.000 s.b., de forma que, un cop satisfeta la Taula, els diners de l'impost es poguessin emprar en tornar un nou préstec destinat a l'armada de les galeres, despesa que es calculava ascendiria fins a c. 12.000 florins d'or.

¹⁶⁷⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 334. Les galeres encara estaven operatives l'agost següent, tal com demostra l'entrega el dia 16 per part de l'escrivà del racional a Berenguer Saiol, "patro de una de las galeas que la Ciutat arma", d'una bandera "appellade tayamar de tela blanca, e vermella ab senyal de la Ciutat a ops de la galea" (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 340).

Taula 89. Despeses en l'armament de dues galeres l'any 1460

Data	Rebedor	Concepte	Preu
10-04-1460	Francesc Martí, notari	acordaments	10.000 s.b.
10-04-1460	Joan Molins i Joan Valls, escrivans de les galeres	compres de material no especificat	1.000 s.b.
12-04-1460	Pere Carbonell, drassaner	jornals i altres despeses relacionades amb la reparació de les galeres	2.000 s.b.
15-04-1460	Francesc Martí, notari	acordaments	20.000 s.b.
18-04-1460	Francesc Martí, notari	acordaments	20.000 s.b.
18-04-1460	Joan Molins i Joan Valls, escrivans de les galeres	s.d.	1.000 s.b.
21-04-1460	Francesc Martí, notari	acordaments	20.000 s.b.
21-04-1460	Francí Oller, mercader	66 estelles de rems	952 s.b.
24-04-1460	Berenguer Saiol, patró	salari	1.300 s.b.
24-04-1460	Pere Servent, patró	salari	1.300 s.b.
26-04-1460	Berenguer Saiol, patró	despeses de les galeres un cop parteixin	2.200 s.b.
26-04-1460	Pere Servent, patró	despeses de les galeres un cop parteixin	2.200 s.b.
26-04-1460	Joan Molins i Joan Valls, escrivans de les galeres	compres de material no especificat	800 s.b.
26-04-1460	Francesc Martí, notari	salari d'acordats i galiots	4.000 s.b.
28-04-1460	Pere Carbonell, drassaner	material per preparar les galeres i salaris dels mestres i altres	1.300 s.b.
28-04-1460	Francesc Martí, notari	acordaments	3.000 s.b.
2-05-1460	Francesc Martí, notari	pa, vi i altres	3.559 s. 6 d.b.
2-05-1460	Francesc Martí, notari	pa, vi i altres	4.227 s. 4 d.b.
17-05-1460	Francesc Martí, notari	retorn d'un préstec fet per Guillem Romeu, conseller, destinat a acordaments i altres	10.000 s.b.
17-05-1460	Francesc Martí, notari	medicines, confits, torxes, candelles, tendes, tendals, cordes, banderes, penons, pavesos, cervelleres i altres	7.531 s. 8 d.b.
27-05-1460	Francesc Martí, notari	reparació de cuirasses, pedres de bombardarda i altres	1.400 s.b.
9-06-1460	Francesc Martí, notari	cansalada, tovalles, sacs, bescuit blanc i altres	500 s.b.
2-07-1460	Joan Molins i Joan Valls, escrivans de les galeres	menjar i beguda no especificats	800 s.b.
3-07-1460	Rafel Julià, mercader	càrrec d'una galera	3.000 s.b.
12-07-1460	Joan Molins i Joan Valls, escrivans de les galeres	compres de material no especificat	1.000 s.b.
12-07-1460	Huguet Palau, mercader	prorrata de 1.118 s.b. per vi i formatges	398 s.b.
12-07-1460	Francesc Martí, notari	compres no especificades	4.000 s.b.
14-07-1460	Joan Molins, escrivà d'una galera	compra de queviures i altres	600 s.b.
24-07-1460	Sanxo de Riu, carnisser	carn	1.001 s.b. 5 d.b.

Data	Rebedor	Concepte	Preu
6-08-1460	Jaume Cabot, mariner	llaüt enviat a les galeres que anaven a Mallorca per dir-los que es dirigessin a Barcelona	468 s.b.
6-08-1460	Joan Molins i Joan Valls, escrivans de les galeres	compres de material no especificat	2.000 s.b.
9-08-1460	Francesc Martí, notari	acordaments per anar a Provença, Gènova, Sardenya, Nàpols i altres	26.000 s.b. ¹⁶⁷⁷
11-08-1460	Francesc Martí, notari	acordaments per anar a Provença, Gènova, Sardenya, Nàpols i altres	13.000 s.b.
TOTAL ¹⁶⁷⁸			170.538 s.b.

No és el propòsit d'aquesta tesi incidir particularment en les despeses que suposava la guerra naval, fins i tot quan es tractava tan sols de l'armament de dues galeres, com és el cas que aquí ens ocupa.¹⁶⁷⁹ Per aquest motiu, voldria simplement remarcar l'elevat cost dels primers acordaments d'abril de 1460, que ascendiren fins a un mínim de 70.000 s.b. Si tenim en compte que la despesa total en seguretat i defensa de l'any 1466, en plena guerra civil, fou només lleugerament superior, ens podem fer una idea més precisa de l'impacte que degué tenir per a les finances municipals la posada a punt d'aquestes galeres.

Amb l'inici de les hostilitats l'any 1462, les despeses de tipus militar es diversificaren enormement. El rol de Barcelona com a dirigent i principal finançadora del bàndol rebel a través de la Taula de Canvi es traduí en freqüents cessions i préstecs de material militar, així com en múltiples contractacions de tropes. Com s'ha dit abans, davant la impossibilitat de comptabilitzar tots els pagaments duts a terme durant el període de la guerra contra Joan II, aquí ens limitarem a mencionar alguns exemples que serveixin per il·lustrar la contribució de la capital a la contesa.

¹⁶⁷⁷ S'indica que Joan II havia transferit al compte de l'armada dita quantitat. Probablement això obeeí a la voluntat del monarca que les galeres es dirigessin cap a altres punts del Mediterrani.

¹⁶⁷⁸ En el compte hi apareix encara una última despesa, si bé cancel·lada, de 2.000 s.b., entregats a Francesc Martí el 16 d'agost per un motiu no especificat.

¹⁶⁷⁹ A l'Arxiu Històric es conserva un volum on es detallen els salaris rebuts per tots els homes que anaren amb dues galeres patronejades pels mateixos Saiol i Servent –la Santa Eulàlia i la Santa Maria de Montserrat– fins a Cartagena entre el desembre de 1460 i el gener de 1461 per tal de capturar un corsari florentí –segurament el ja citat “Marcelli” o Martello–, fita que finalment assoliren. Segons les actes de les reunions on es tractà aquest assumpte, la Taula de Canvi concedí a la ciutat un préstec de fins a 15.000 florins d'or –195.000 s.b.– per pagar aquestes i altres despeses, a canvi del qual s'assignà part del pagament setmanal d'obres al banc (AHC B, 1C.VII, Armades i port, 16, 1461; AHC B, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 161r-161v, 14-XII-1460, f. 161v-162r, 15-XII-1460, f. 162r-163v, 16-XII-1460, f. 165r-165v, 5-I-1461, f. 165v-166r, 7-I-1461, f. 166r-166v, 11-I-1461, f. 166v-167v, 12-I-1461, i f. 168r-168v, 16-I-1461; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 342-44, 354-55; Muxella Prat, «Mar i institucions: un episodi corsari en temps de crisi (1459-1461)», 290-94).

Pel que fa a les despeses de contractació d'efectius militars, als llibres de clavaria s'hi documenten bàsicament en dos moments: l'any 1462, a l'inici de la guerra, i el 1464, com a conseqüència de la invocació de l'usatge *Princeps namque* per part de Pere de Portugal. Concretament, entre juny i juliol de 1462 s'entregaren al responsable de la clavaria de la Bandera de Barcelona, el mercader Bartomeu Ferrer, 55.000 s.b., quantitat que havia de servir tant per pagar el salaris dels homes que lluitaven per la ciutat, a raó d'1 s.b. diari, com per fer front a altres despeses.¹⁶⁸⁰ Pocs mesos després, a finals de setembre, apareix en el compte dels 1.200.000 s.b. la transferència de 55.000 s.b. més als diputats, diners que calia emprar en la satisfacció del sou de 2.000 homes soldejats pel General i la ciutat, les retribucions dels quals es pagaven a mitges entre ambdues institucions.¹⁶⁸¹ També van ser elevats els pagaments satisfets dos anys més tard, quan la ciutat hagué de respondre a la crida del *Princeps namque* formulada el 21 de maig de 1464 (vegeu l'apartat 5.3.1.1). Així, les remuneracions corresponents a dos mesos de servei entregades a aquells que deixaren la capital catalana per unir-se a les tropes reials costaren a la tresoreria municipal 106.000 s.b., quantitat força considerable.¹⁶⁸² A banda d'aquestes despeses de contractació de tropes, esporàdicament encara en trobem d'altres de menor incidència, com ara les destinades als peons enviats a Cadaqués a finals de 1470 (vegeu l'apartat 4.1.2.1).

Ara bé, la guerra civil catalana no només es lluità a terra, sinó que també el mar prengué protagonisme en diversos moments de la contesa, més com a espai de vigilància que com a camp de batalla. Per aquesta raó, el Consell municipal procurà sempre, en la mesura de les seves possibilitats, comptar amb una flota que patrullés com a mínim la costa barcelonina, el control de la qual esdevenia essencial en cas de setge. Una prova d'aquesta voluntat la trobem ja l'estiu de 1462, quan es documenten dos pagaments que ascendiren a 2.200 s.b. a Guillem Peraller, drassaner, per la construcció d'una galera, la Sant Andreu.¹⁶⁸³ Tres mesos després, se li entregaren encara uns altres 200 s.b. per a dita comesa, i en el compte dels 1.200.000 s.b. hi apareixen uns quants pagaments més al llarg de la primera meitat de 1463 aparentment destinats a la mateixa

¹⁶⁸⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 104r, 16-VI-1462, i f. 108v, 6-VII-1462. El 9 de juny el Trentenari i la Setzena aprovaren que els 3.000 homes que es preveia anirien amb la Bandera –2.000 de Barcelona i 1.000 de les parròquies del voltant– rebrien 1 s.b. per dia, “per quant la gent era assats pobre”. Tenint en compte aquesta estimació, la quantitat rebuda per Ferrer a mitjans de juny, 33.000 s.b., arribaria pel salari dels 3.000 homes d'únicament onze dies, mentre que els 22.000 s.b. de principis de juliol haurien servit per sumar-hi set més (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 133r, 9-VI-1462).

¹⁶⁸¹ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 272-73.

¹⁶⁸² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 89r, 1-VI-1466, f. 90v, 10-VI-1464, i f. 94r, 7-VII-1464.

¹⁶⁸³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 78r-78v, 12-VIII-1462, i f. 80v, 26-VIII-1462.

empresa.¹⁶⁸⁴ De fet, es tractava d'una inversió els diners per a la qual s'havien aconseguit gràcies a la venda de la galera Santa Clara al mestre de Rodes per 9.627 s.b. Ara bé, la construcció de noves embarcacions resultava evidentment molt costosa, de forma que es va recórrer a altres mitjans per obtenir-ne. D'aquesta manera, sovint s'optava per sol·licitar els serveis de la d'algun particular, com fou el cas del mercader Francesc Salelles. El maig de 1463 ja trobem la seva nau a disposició de la causa rebel, resguardant la costa, mentre que el setembre següent es decidí enviar-la a Menorca.¹⁶⁸⁵ Un mes després, s'ordenà el seu trasllat fins a Sant Feliu de Guíxols per tal de ser reparada.¹⁶⁸⁶ Sembla, però, que la seva col·laboració no fou recompensada fins passat un any i mig, quan la Diputació presentà al Consell una proposta per pagar a mitges amb el municipi els 23 dies de sou que es devien a Salelles, a raó de 5.000 s.b. mensuals.¹⁶⁸⁷ Així, el març de 1465 el clavari de la ciutat li entregà 1.916 s. 8 d.b. per l'armament de la nau en nom propi i del General l'any 1463.¹⁶⁸⁸ Menys de tres mesos després, Pere Bosc, patró d'un balener noliejat durant un mes el febrer de 1463, rebé 3.038 s. 4 d.b.¹⁶⁸⁹

Però la principal iniciativa en matèria naval endegada durant la guerra fou la decisió presa l'any 1465 juntament amb la Diputació de destinar 140.000 s.b. a la reparació, construcció o compra de naus, tal com s'ha explicat en l'apartat 4.1.2.1, Les conseqüències fiscals del context bèl·lic, 1465. Un exemple de les despeses derivades d'aquest projecte el tenim ja el maig de 1465, quan s'entregà a Nicolau Pla la part que corresponia a la ciutat de la subvenció de 3.300 s.b. concedida per a la reparació de la seva nau: 1.414 s. 3 d.b.¹⁶⁹⁰ Pel que fa a les ajudes per construir noves embarcacions, se'n documenten un parell ja el febrer de 1466, quan Nicolau Pla rebé 8.571 s. 5 d.b. en

¹⁶⁸⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 92v, 18-XI-1462; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 258-59. Molts dels pagaments estaven destinats a la construcció de la galera i a despeses vinculades amb la fabricació de bombardes, sense especificar què costà cada cosa. Tot i així, sembla clar que en la Sant Andreu es gastaren com a mínim 3.000 s.b. més.

¹⁶⁸⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 162v-163r, 23-V-1463, i f. 164v-165r, 25-V-1463; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 20v-21r, 2-IX-1463, i f. 23v-24r, 6-IX-1463.

¹⁶⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 44r-44v, 16-X-1463.

¹⁶⁸⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 4r-4v, 8-III-1465. Aparentment, Salelles feia temps que reclamava el pagament del que considerava se li devia, de forma que en l'acta de la reunió s'especificà que s'imposava "scilençà perpetual en altre fet del qual ha supplicat, ço és, de la pèrdua de la sua nau e de la detenció feta de aquella per qualsevulla temps en la vila de Sanct Ffeliu e en altres parts".

¹⁶⁸⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 92v, 11-III-1465.

¹⁶⁸⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 119v-120r, 9-II-1463; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 14v-15r, 15-V-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 108r, 1-VI-1465.

¹⁶⁹⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 166r, 18-V-1465.

concepte de prorrata dels 40.000 s.b. promesos a canvi de fer obrar una nau grossa.¹⁶⁹¹ Dies més tard, fou Pere Guillem Safàbregues qui ingressà 6.000 s.b., part dels 40.000 s.b. destinats al mateix propòsit.¹⁶⁹² Per últim, també en 1466 trobem algunes mostres de la contribució municipal en la compra privada de vaixells, com és el cas del pagament de 5.871 s. 5 d.b. el març de dit any a Francí Setantí, que havia de rebre un total de 13.700 s.b. per l'adquisició i posterior servei d'una nau amb una capacitat d'entre 800 i 900 botes.¹⁶⁹³ A més a més, al *Testament* dels consellers d'aquell any es menciona el préstec de 16.000 s.b. per a l'armada del Principat capitanejada per Francesc de Junyent, que caldria recuperar amb el botí aconseguit per aquesta.¹⁶⁹⁴

Pel que fa a les despeses en armament, la majoria estigueren vinculades amb la fàbrica de bombardes, peces d'artilleria que llençaven pedres de gran tamany.¹⁶⁹⁵ Ja l'agost de 1462 trobem quatre pagaments a tres mercaders per haver-se encarregat d'aconseguir el coure necessari per fabricar algunes bombardes, el preu total del qual fou de 5.429 s. 2 d.b.¹⁶⁹⁶ Uns mesos després, el gener de 1463, sembla que les compres de coure es materialitzaren en sis bombardes i sis *serpentine*s, de tamany més reduït, fetes pel ferrer Antoni Maians a canvi de 2.400 s.b.¹⁶⁹⁷ A partir de llavors, dites bombardes foren sovint designades amb el nom del seu artífex.¹⁶⁹⁸ De fet, l'abril de

¹⁶⁹¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 125v, 1-II-1466.

¹⁶⁹² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 125r, 21-II-1466.

¹⁶⁹³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 126r, 17-III-1466.

¹⁶⁹⁴ *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 19r-19v. Els consellers sortints advertien als seus successors que no permetessin que els diputats "toquen diners dels preus de les dites robes fins la dita ciutat sia en la dita quantitat pagada", cosa que encara es recordava en el *Testament* de 1468. L'expedició naval s'organitzà l'estiu d'aquell any (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1468, f. 4v; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 94v, 20-VI-1466, f. 117v, 30-VII-1466, f. 122v-123r, 10-VIII-1466, i f. 123r-123v, 12-VIII-1466).

¹⁶⁹⁵ La importància que es donava a aquests ginys pot endevinar-se a través de la negociació encetada a finals de 1462 per part de Joan de Beaumont amb l'objectiu d'aconseguir que el Consell barceloní prestés dues bombardes i pòlvora al senyor del castell de la Roca per tal de recuperar-lo. Després de dues negatives de l'assemblea, aquesta accedí a dur fins allà la bombardada Santa Eulàlia, "car era crehegut que ab III o IIII trets que tiràs materà a terra lo dit castell". Encara podem trobar-ne un altre exemple el setembre de 1470, quan Joan de Lorena demanà prestades una bombardada grossa de ferro amb dos mascles i quatre de metall més petites amb dos mascles també cadascuna, destinades a l'assalt de Cadaqués, i encara una altra destinada o bé a l'exèrcit que es trobava a l'Empordà o al del Camp de Tarragona. Segons deia, "sens la dita bombardada [l'exèrcit] no pot fer les coses que té entremans, qui s'esperen redundar en gran servey de la majestat del senyor rey e molta glòria e endreça de la Terra" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 92v-93v, 30-XII-1462, f. 94r, 31-XII-1462, i f. 108v-109r, 28-I-1463; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 72v-73r, 27-IX-1470). Sobre les bombardes, així com altres termes relacionats amb la guerra baixmedieval a Catalunya, vegeu el glossari inclòs a Jaume Fernández i González, «La guerra al Pallars: crònica i anàlisi», en *Senyor en les muntanyes. Procés polític a Hug Roger III, darrer comte de Pallars* (Lleida: Pagès, 2002).

¹⁶⁹⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 77r, 5-VIII-1462, f. 77v, 7-VIII-1462, i f. 78r, 9-VIII-1462.

¹⁶⁹⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 104r, 24-I-1463.

¹⁶⁹⁸ Així, per exemple, l'abril de 1463 el Trentenari i la Setzena aprovaren prestar "una de les bombardes fetes per en Mayans". Ocasionalment, el préstec de les bombardes de la ciutat podia ser causa de friccions

1466 el Consell aprovà comprar de nou a Maians una altra bombardarda amb dos mascles per 4.000 s.b., quantitat que, segons es comentà a l'assemblea, el ferrer acceptava cobrar en forma d'un censal a un interès del 6,25%.¹⁶⁹⁹ Tot i així, quan el novembre següent se'l remunerà per dita peça, sobre la qual s'especificà que tirava pedres de 36 lliures de pes i que comptava amb els mencionats dos mascles de 15 pams i mig, se li entregà la quantitat pactada, sense, aparentment, concedir-se-li cap títol de deute.¹⁷⁰⁰

Fins aquí ens hem centrat en les despeses que tenien com a objectiu principal finançar les accions militars que tenien lloc fora de la Ciutat Comtal. Tanmateix, com és sabut, Barcelona fou des del l'inici de la guerra la plaça més cobejada per Joan II, ja que el monarca sabia que la submissió de la capital del Principat suposaria la fi pràcticament immediata de la rebel·lió. Per aquesta raó, els dirigents barcelonins procuraren en tot moment preservar tant la pròpia ciutat com els castells que es trobaven situats a les principals vies d'accés a aquesta, bàsicament el de Montcada, el de Cervelló i el de Rosanes. Amb aquest propòsit, ja a finals de juliol de 1462 es destinaren 2.800 s.b. per al salari de dos mesos de les guardes del castell de Cervelló i per a altres despeses, i pocs dies després el castlà, Guillem Grau, rebé encara 800 s.b. més que havia de destinar a la custòria de la fortalesa.¹⁷⁰¹ De fet, a principis d'agost el Trentenari i la Setzena havien acordat augmentar la vigilància de Cervelló amb cinc guaites més, mesura idèntica a la presa per al castell de Rosanes, que duplicava així el nombre de sentinelles.¹⁷⁰² A més a més, es decidí que Galceran de Pratnarbonès, nou castlà i batlle de Montcada, gestionaria les guàrdies del castell al seu càrrec, tasca per a la qual aquell mateix dia s'entregaren 500 s.b.¹⁷⁰³ Pel que fa a les muralles barcelonines, trobem el

amb la Diputació, com succeí la primavera de 1467, quan l'escrivà del Consell anotà en l'acta d'una reunió que "quant al préstech de la dita bombardarda, los sia dit [als diputats] que la deffenció de la guerra se pertany al Principat, e no sol a la dita ciutat, sinó per la porció que li-n tocha, e que per ço lo dit Concell ha donat en parer que si los dits deputats e concell lur del·libera a tot risch e perill lur aquella prestar [als capitans de Renat], en aquell cas lo dit e present Concell hi consentirà" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 141r-141v, 2-IV-1463; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 9v-10r, 30-IV-1467).

¹⁶⁹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 81v, 24-IV-1466, f. 82v-83r, 25-IV-1466, f. 84r-85v, 6-V-1466, i f. 142v, 5-XI-1466.

¹⁷⁰⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 108v, 5-XI-1466. Aquell mateix mes el municipi adquirí una altra bombardarda, aquesta vegada del courer Bartomeu Ferran. La bombardarda comptava amb un gran mascle de coure i podia llençar pedres de 18 lliures –7,2 kg.–, la meitat que la de Maians. A canvi, Ferran rebé 2.000 s.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 149v-150r, 24-XI-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 112r, 27-XI-1466; Claudi Alsina i Català, Gaspar Feliu i Montfort, i Lluís Marquet i Ferigle, *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Biblioteca de cultura catalana 67 (Barcelona: Curial, 1990), 170).

¹⁷⁰¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 120v, 31-VII-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 78v, 13-VIII-1462.

¹⁷⁰² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 10r-10v, 3-VIII-1462. De fet, poc més de dues setmanes després el castlà de Rosanes rebé 400 s.b. per a les guàrdies i la custòdia del castell (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 79v, 20-VIII-1462).

¹⁷⁰³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 75r, 3-VIII-1462.

pagament d'un salari per al vigilant de la torre de Sant Pau, ubicada al portal homònim, a la zona del Raval.¹⁷⁰⁴ Entre com a mínim 1464 i 1467, Joan Bonany, gerrer, rebé cada trimestre una remuneració que inicialment era de 6 florins mensuals –66 s.b.– i a partir de març de 1464 passà a 3 florins –33 s.b.–.¹⁷⁰⁵ A aquesta xifra s'hi afegia una quantitat variable corresponent a l'oli que hagués emprat al llarg de les nits passades en vetlla al capdamunt de la torre.

Però no oblidem que els principals responsables de les guaites nocturnes i de la custòdia dels portals foren els propis barcelonins ordenats per desenes i cinquantenes, fet que sovint comportava problemes.¹⁷⁰⁶ Alguns d'aquests poden intuir-se llegint unes ordinacions publicades el juliol de 1463, en què s'ordenava a qui tingués assignada una guaita que hi acudís personalment.¹⁷⁰⁷ Els deseners que no ho complissin serien multats amb 5 s.b. i la resta, que s'havien de presentar *ab lurs armes [e] ab tot son forniment* a casa d'aquell a les 9 de la nit, amb 3 s.b. En canvi, els sobreguaites havien de començar la seva tasca a les 10, quan tots es trobaven ja a les seves posicions, sota pena de 10 s.b. Les ordinacions també establien que els que fossin descoberts dormint abonarien 1 s. 6 d.b.¹⁷⁰⁸ Les mesures d'aquest tipus s'anaren repetint de forma més o menys recurrent al llarg de tota la guerra, circumstància que confirma la idea que els dirigents barcelonins no aconseguien que es duguessin a terme de forma idònia.¹⁷⁰⁹ Malgrat això, no sembla que en cap moment el Consell considerés l'opció de contractar efectius per a la comesa.¹⁷¹⁰

¹⁷⁰⁴ Als llibres del clavari es distingeix clarament entre el pagament del salari dels guardes del portal, dos, i del de la torre, un. Així doncs, sembla que tenien tasques diferenciades: els primers, de caràcter fiscal, i el segon, militar.

¹⁷⁰⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 83r, 16-IV-1464; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 109r, 14-VII-1467. A finals d'agost de 1468, el Trentenari hagué d'escollir un nou membre de l'estament dels menestrals per a dita assemblea, ja que Bonany feia temps que es trobava absent. És possible, doncs, que deixés Barcelona a principis de 1468, motiu pel qual ja no apareix més als llibres del tresorer (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 120v-121r, 31-VIII-1468).

¹⁷⁰⁶ L'abril de 1462 ja es publicà una crida en la qual es demanava que els encarregats de fer les guaites de nit es trobessin a lloc a l'hora assignada; en cas contrari, haurien de pagar una pena de 3 s.b. (*AHCB* 1B.IV, Ordinacions, 8, f. 174r, 29-IV-1462).

¹⁷⁰⁷ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 21v-23r, 19-VII-1463.

¹⁷⁰⁸ A aquestes mesures s'hi sumava encara la prohibició de sortir de nit per la ciutat, sots pena de 1 s. 6 d.b.; la de recollir per mar ningú quan fos fosc, sots pena de 1.000 s.b., i la d'encadenar les embarcacions petites, sots pena de 50 s.b. i de perdre la barca. L'octubre de 1471 s'adaptà l'horari de les guaites a les hores de sol minvants, de forma que s'anuncià que passarien d'iniciar-se entre les 8 i les 9 a fer-ho de 6 a 7 de la tarda (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 196r-196v, 10-X-1471).

¹⁷⁰⁹ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 37v-40v, 26-XI-1463, i f. 54r-55r, 15-XII-1464.

¹⁷¹⁰ En un quadern conservat a l'Arxiu Històric titulat "Memorial de les sobreguaytes de la ciutat" hi trobem l'organització d'algunes de les guaites del que sembla ser els darrers anys de la guerra. A partir del f. 22v, per exemple, s'hi anoten les "sobreguaytes fetes per los honorables consellers a VIII de juliol any milCCCCLXXI", on podem veure que fins a mitjanit –la primera– els vigilants s'agrupaven en grups

Finalment, la vigilància no només era terrestre, sinó que també podia ser marítima. Així, el juliol de 1465 trobem el pagament de 155 s.b. a un mercader per diversos llaüts que s'enviaren de nit per controlar les naus de Joan II que es trobaven vora la ciutat, així com per arribar-se a unes embarcacions vingudes des de Portugal.¹⁷¹¹

Al marge d'aquests quatre grups de despeses de caràcter bèl·lic, encara en trobem d'altres de classificació menys clara. Entre totes elles, voldria destacar els 6.000 s.b. destinats a l'exèrcit i pagats el juny de 1462, sense especificar ben bé amb quina finalitat, i els 5.000 s.b. que, aquell mateix mes, serviren perquè el capità, Joan de Marimon comprés tres cavalls.¹⁷¹² A més a més, l'any 1465 s'entregà a Jaume Roger, portadorer i antigament escarceller, certa quantitat destinada a cobrir les despeses de 34 presoners durant un any, força més discreta que no pas la donada l'octubre de 1458 per a Arnau Vinyes de Martaga: pel menjar, la beguda i el carcellatge de dits captius rebé un total de 526 s. 4 d.b.¹⁷¹³

En general, doncs, veiem que tret d'episodis concrets com el de les galeres de 1460, fou la guerra civil el factor que disparà de forma decisiva la despesa en seguretat i defensa. Tot i que la documentació comptable no permet copsar-ne el volum exacte, observem així mateix que l'esforç bèl·lic de la ciutat se centrà sobretot en els primers mesos del conflicte, de ben segur perquè es preveia que amb l'impuls inicial el resultat seria favorable als interessos dels dirigents rebels. Però la prolongació de la guerra i els problemes creixents per obtenir finançament de la Taula de Canvi provocaren que el municipi es veiés forçat a adoptar altres mesures, si bé menys esplèndides que les anteriors, per tal de seguir mantenint el pols amb Joan II. Un cop signada la pau amb el monarca la tardor de 1472, les despeses de seguretat i defensa consignades als llibres del clavari de la ciutat esdevingueren del tot insignificants. Ara bé, a partir de llavors Barcelona hagué d'afrontar les recentment encetades campanyes contra França, acompanyades de les peticions constants de recursos formulades pel monarca. Les conseqüències derivades d'aquesta nova situació es tractaran a l'apartat dedicat a les transferències al rei.

de quatre, i des de llavors fins que es feia de dia –la segona– en grups de sis (*AHCB*, 1C.XVI, Defensa, 1, [c. 1471]).

¹⁷¹¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 115v, 16-VII-1465.

¹⁷¹² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 121v, 12-VI-1462, i f. 122r, 18-VI-1462.

¹⁷¹³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 108r, 17-V-1465. Segurament aquesta xifra tan baixa obeeix més a la consecució de detencions relativament curtes que no pas a l'abaratiment dels costos de l'estada a la presó.

5.2.3. Les obres públiques

Finalment, en l'apartat de les despeses per serveis municipals ens trobem les corresponents al finançament de les obres públiques, dutes a terme tant a dins com a fora de Barcelona. Al llarg del regnat de Joan II, s'esmerçaren diners principalment en dues partides: la muralla i el pont de Sant Boi. Al marge d'aquestes construccions i reparacions gairebé contínues, als llibres de clavaria s'hi inclouen encara alguns altres pagaments destinats a obres d'importància inferior o sense gaire continuïtat, que també seran tractats en aquest apartat, si bé en menor mesura. En total, en els comptes del tresorer municipal es documenten fins a 547 pagaments d'obres entre 1458 i 1479, que ascendiren fins als 277.455 s.b. Evidentment, la quantitat que efectivament es destinà a les múltiples intervencions aprovades pel Consell municipal durant aquells anys fou substancialment més elevada, com semblen indicar els acords presos pels jurats barcelonins. Així doncs, en aquest apartat s'intentaran combinar les informacions obtingudes dels registres del clavari i dels de deliberacions per tal de reconstruir amb més detall les obres que tingueren lloc durant dit període a la Ciutat Comtal.

5.2.3.1. El reforçament de les muralles

Comencem amb la principal despesa en obres de la ciutat, la dels murs. La construcció de la tercera muralla de Barcelona s'havia iniciat durant el segle XIV i tenia com a objectius principals tancar la zona marítima i incloure en les delimitacions de la ciutat l'àrea del Raval, inicialment part de l'extraradi barceloní però que amb el temps, i sobretot gràcies a l'acusat creixement de població experimentat per la capital catalana a finals del Dos-cents, havia anat augmentant en importància.¹⁷¹⁴ A aquesta necessitat de caràcter demogràfic i espacial s'hi va afegir l'esclat de la guerra contra Castella en 1356, fet que va propiciar la decisió de Pere el Cerimoniós d'emprendre les obres dels murs de no només Barcelona, sinó també de molts altres indrets d'arreu del seu territori, com ara Lleida, Tarragona, Tortosa o Vic, per citar-ne només alguns.¹⁷¹⁵ La feina a la muralla va ser lenta i costosa, malgrat experimentar moments d'acceleració durant alguns períodes. Fou el cas, per exemple, de l'any 1374, davant l'amenaça que suposava

¹⁷¹⁴ Carreras i Candi, *La ciutat de Barcelona*, 344-48.

¹⁷¹⁵ Pere Verdés Pijuan, «Els processos d'emmurallament», en *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III: Dels palaus a les masies*, ed. Antoni Pladevall i Font (Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003), 130.

l'entrada a Catalunya de Jaume, fill del darrer rei de Mallorca, Jaume III, que intentava recuperar el que considerava el seu regne de les mans del Cerimoniós.¹⁷¹⁶

En tot cas, els treballs principals en els murs de la ciutat havien finalitzat ja l'any 1454 amb el tram de mar, malgrat la reducció dràstica aprovada el 1436 de la quantitat assignada a aquesta partida, que amb el nou pressupost de la Taula de Canvi passà dels 159.000 s.b. als 41.600 s.b. anuals.¹⁷¹⁷ A la pràctica, això suposà que el pagament setmanal que s'hi destinava de forma ordinària es rebaixà de 3.000 s.b. a 800 s.b.¹⁷¹⁸ En determinades conjuntures, aquesta quantitat fixa podia acompanyar-se d'altres de caràcter extraordinari, sempre que fossin prèviament aprovades per l'assemblea. Aquesta situació fou la que es donà en algunes ocasions abans i durant la guerra civil. D'aquesta forma, dels 167.980 s.b. que sabem que es despengueren en la muralla entre 1458 i 1479, 18.080 s.b. –el 10,76% del total– constituïren pagaments excepcionals, i els 149.900 s.b. restants –el 89,24%– aquells ordinaris setmanals. A la Taula 90 es recullen les sumes de tots dos tipus de despeses corresponents als anys 1466, 1470 i 1476, i es constata la clara caiguda en les quantitats destinades a aquesta partida entre 1466 i 1470. Vegem tot seguit què la motivà tot centrant-nos en primer lloc en els pagaments ordinaris i en la seva evolució al llarg dels vint anys estudiats.

Taula 90. Despeses en les obres de les muralles (1466, 1470 i 1476)

Any	Quantitat	% despeses
1466	25.600 s.b.	4,22
1470	5.300 s.b.	0,9
1476	5.500 s.b.	0,68

En ascendir al tron Joan II, la ciutat entregava setmana rere setmana 800 s.b. a l'escrivà d'obres de Barcelona. Aquest els havia d'emprar bàsicament en els treballs, probablement en la majoria de casos de consolidació o reparació, que s'estiguessin duent a terme en els murs, tot i que, tal com veurem més endavant, també podien tenir

¹⁷¹⁶ Verdés Pijuan, 131. Vegeu també una síntesi sobre la història de les muralles medievals de Barcelona a Albert Cubeles i Bonet, «Les muralles de Barcelona», en *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III: Dels palaus a les masies*, ed. Antoni Pladevall i Font (Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003), 138-41, i a Albert Cubeles i Bonet, *La Muralla medieval de Barcelona i els seus portals* (Barcelona: Museu d'Història de Barcelona i Associació Consell de Cent, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, 2007), on s'inclouen diferents plànols amb el recorregut de la muralla.

¹⁷¹⁷ Mutgé i Vives, *Política, urbanismo y vida ciudadana en la Barcelona del siglo XIV*, 205, Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 275, Taula 3.

¹⁷¹⁸ 3.000 s.b. setmanals és el que es pagava, per exemple, l'any 1414 (Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaria (1414)»).

altres usos.¹⁷¹⁹ Malgrat que en principi el pagament es feia efectiu més o menys cada set dies, ja l'any 1462 s'observa la tendència a agrupar-los quinzenalment o mensual, sistema probablement més còmode si l'obrer comptava amb suficient liquiditat com per anar avançant els diners necessaris.¹⁷²⁰ Ara bé, aquesta assignació de 800 s.b. canvià en 1468 arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi. De fet, un temps abans la situació de les finances municipals i del banc era ja tan tensa que les setmanes que anaven del 12 de desembre de 1467 al 12 de març de l'any següent es pagaren totes el 10 de març de 1468. Així doncs, no és estrany que en aprovar-se el febrer de dit any les retallades de pagaments municipals per al redreç de la Taula, es pensés en incloure-hi la reducció de les despeses d'obres fins als 100 s.b. per setmana, fet que es traduiria en una assignació de només 5.200 s.b. per any (vegeu Apèndix 1. Annex documental, Document 10). A més a més, s'acordà que d'aquests diners s'haurien de pagar els salaris anuals tant de l'escrivà responsable dels treballs municipals –600 s.b.– com del tiragats –120 s.b.–.¹⁷²¹

Segons s'observa als llibres de tresoreria, la rebaixa no es dugué a terme immediatament. Ja hem vist que, de fet, de desembre a març el clavari no entregà els diners destinats a les obres comunes. Quan el dia 10 es reactivaren els pagaments es donà el següent: 800 s.b. per a les setmanes del 12 de desembre al 20 de febrer i 700 s.b. per a les del 21 de febrer al 18 de març.¹⁷²² No fou fins el 29 d'abril, quan se satisfieren els diners corresponents a la setmana del 19 al 26 de març, que es començaren a pagar els 100 s.b. pactats el febrer anterior, quantitat que restà invariable fins com a mínim l'any 1479.¹⁷²³

Canviem ara lleugerament la perspectiva per tal de centrar-nos en les despeses de caràcter extraordinari destinades a les obres de la muralla barcelonina durant el regnat

¹⁷¹⁹ Els pagaments de les setmanes rebuts per l'escrivà d'obres es poden resseguir tant a través dels llibres de clavari, com dels albarans o ordres de pagament entregades pels consellers a aquell i als administradors de la Taula de Canvi, que per al període 1460-1468 es troben a *AHCB*, 1B.XIV, Obreria, 7, 1460-1468.

¹⁷²⁰ Així, per exemple, el 20 d'octubre de 1462 se signaren les èpoques corresponents als pagaments ordenats via albarà el 24 de setembre, l'1 d'octubre i el 20 d'octubre, que cobrien el període de treball comprès entre el 20 de setembre i el 16 d'octubre (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 130r-130v, 20-X-1462).

¹⁷²¹ Recordem que el tiragats era un oficial municipal que s'encarregava de recollir els gats i altres animals morts i escombraries de la ciutat per tal de llençar-los al mar, tal com s'explica en una anotació del dietari municipal de 1407: "Aquest dia comensa de servir ab I ase de la ciutat per scobrar et tirar a mar tots cans et gats morts e altres legeses en Ffrancesch Basant" (Frederic Schwartz i Luna i Francesc Carreras i Candi, ed., *Manual de novells ardits, vulgarment apellat dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 1 (Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyia, 1892), 152).

¹⁷²² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 86v-87r, 10-III-1468.

¹⁷²³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 87r, 29-IV-1468.

de Joan II. De fet, les primeres s'efectuaren abans i tot que esclatés el conflicte amb el rei aragonès. Ja el març de 1461 s'aprovà fer certs treballs a la part del murs més propera a les drassanes, per als quals s'haurien d'emprar els diners provinents de l'assignació setmanal a les obres i, en cas que fossin insuficients, part dels de la partida de 220.000 s.b. anuals destinada a les despeses ordinàries.¹⁷²⁴ Passat menys d'un any, el gener de 1462, es prengué una decisió similar *per la bellesa e deffenció de la dita ciutat*.¹⁷²⁵ Llavors, però, el tram de muralla afectat era el de mar, que unia la zona de la plaça del Vi amb la del monestir de Framenors. Pel que fa al mitjà de pagament, que no es concretà, podia incloure l'obtenció d'un crèdit de la Taula de Canvi, que seria reintegrada amb l'assignació d'algun impost sempre que no fos de nova creació. Ja a finals d'abril de 1462, els consellers decidiren emprar 2.000 s.b. per tal de fer verdesques a les muralles i reparar els esperons, mesura que rebé el vistiplau del Consell de Cent.¹⁷²⁶ De ben segur, aquesta acció formava part dels preparatius de caire militar que culminaren amb la sortida de les primeres tropes de la capital en direcció a Girona el 13 de maig següent.¹⁷²⁷

No hem d'esperar gaire per tal de trobar una altra despesa fora del comú destinada a la muralla. El 20 de juny de 1462 el Consell de Cent derivà al Trentenari i a la Setzena l'elecció de sis *honorables ciutedans*, fossin o no jurats, que s'haurien d'encarregar que els membres del seu estament enviessin homes a la Bandera de la ciutat, tal com havien fet els estaments restants.¹⁷²⁸ El dia següent s'escolliren aquestes sis persones, però se'ls donà un encàrrec força més concret: que treballessin en *lo fet de la muralla, corredors e altres coses necessàries a la fortificació de aquella*. Calia, sobretot, fer tantes tàpies grosses com fossin necessàries per assegurar la correcta defensa de la ciutat, probablement destinades a cobrir aquells espais on la muralla estava més malmesa o

¹⁷²⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 182v, 27-III-1461.

¹⁷²⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 57r, 13-I-1462, i f. 57v-58v, 14-I-1462.

¹⁷²⁶ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 118r, 24-IV-1462; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 107r-107v, 24-IV-1462, i f. 109r-109v, 25-IV-1462. Segons Bruniquer, la construcció d'aquell tram s'aprovà l'any 1448. Recordem que el litoral de la ciutat no estava totalment tancat, motiu pel qual els consellers de 1471 recomanaven als seus successors "que sia entès en guardar la marina de aquesta ciutat, per la qual, com no sia murada, seria fàcil si no y és provehit seguir-se'n molts dans, axí per via de galeas com en altra forma" (Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 53; AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1471, f. 4r).

¹⁷²⁷ Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 110. Segons es recull al dietari barceloní, el mateix dia 25 la Diputació i el Consell varen decidir empresonar el veguer, i quatre dies després es féu col·locar la bandera de la ciutat davant la Casa del Consell. S'acceleraven, doncs, els preparatius que durién a la sortida de l'exèrcit a mitjans de maig i a l'esclat de la guerra civil (Frederic Schwartz i Luna i Francesc Carreras i Candi, ed., *Manual de novells ardits, vulgarment apellat dietari del Antich Consell Barceloní*, vol. 2 (Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyia, 1893), 407).

¹⁷²⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 137r-137v, 20-VI-1462.

s'intuïa menys segura.¹⁷²⁹ Perquè ho poguessin dur a terme, un dia després el clavari entregà als obrers d'aquell any 2.000 s.b.¹⁷³⁰ A aquesta quantitat s'hi afegiren a finals de juliol 12.000 s.b., que havien d'emprar-se per fortificar els murs.¹⁷³¹ Així doncs, en poc més de tres mesos es despengueren 14.000 s.b. No fou l'únic que es destinà al reforç de les defenses de la ciutat durant els primers mesos de la guerra. Tal com documenta Sobrequés, amb l'objectiu de preparar la capital adequadament de cara a l'imminent setge de les tropes de Joan II, i per resistir-lo en millors condicions un cop iniciat, entre agost i novembre de 1462 els obrers municipals van rebre fins a 172.500 s.b. del pressupost aprovat l'estiu d'aquell any.¹⁷³² D'aquesta forma, trobem que en 1462 es destinaren 186.500 s.b. extraordinaris a l'adequació dels murs barcelonins per fer front a la contesa bèl·lica.

Hem de fer un salt fins a 1464 per tal de trobar més pagaments especials destinats a la muralla. Concretament, es tracta de dues entregues de 200 s.b. cadascuna al drassaner municipal durant el mes de juliol, que havien de servir per a la *puntona la qual fan fer [els consellers] per tirar roques al mur nou qui de present se fa davant la mar*, vora el monestir de Framenors.¹⁷³³ Quan encara no havia passat un any, les monges de Sant Pere de les Puel·les demanaren al Consell ajuda econòmica amb l'objectiu de tancar amb una tàpia una vinya de la comunitat, que havia estat enderrocada per ordre municipal.¹⁷³⁴ El Trentenari acceptà entregar-los entre 1.000 i 1.200 s.b., de forma que elles es responsabilitzessin de l'obra. Finalment, la quantitat satisfeta fou de 1.200 s.b., repartits al llarg dels dos mesos següents.¹⁷³⁵ L'última despesa extraordinària documentada pel que fa a la muralla és de juny de 1467, quan el clavari féu efectius els 660 s.b. que es devien a Genís Perpinyà, blanquer, per 160 quintans de pell venuts pel

¹⁷²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 138v-139r, 21-VI-1462.

¹⁷³⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 107r-107v, 22-VI-1462.

¹⁷³¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 120r, 29-VII-1462.

¹⁷³² Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 262.

¹⁷³³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 94v-95r, 6-VI-1464, i f. 97v, 28-VII-1464. No queda del tot clar si el text es refereix a una pontona o pontó, pont flotant o embarcació de fons pla des d'on es podien col·locar les pedres de la muralla, o a una puntona, eina similar a un martell gros que es podria haver emprat per extreure la roca.

¹⁷³⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 12v-13r, 27-IV-1465. Malgrat que en el text no s'indica, segurament l'enderroc de la tàpia fou part de les demolicions ordenades pel Consell entre setembre i octubre de 1462, tant abans com després del setge de Joan II, per tal de resguardar millor la muralla dels atacs enemics (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 28r-28v, 1-IX-1462, f. 29v-30r, 4-IX-1462, i f. 32v-33r, 4-X-1462).

¹⁷³⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 101r, 4-V-1465, f. 106v, 20-V-1465, i f. 111v, 21-VI-1465.

seu difunt pare per *fer-na repar* –refugis– als murs durant el setge dels francesos –és a dir, el de l’any 1462–.¹⁷³⁶

Més enllà de les *dates* incloses en els llibres del tresorer conservats, en els registres de *Deliberacions* hi tenim altres notícies relatives a la construcció i obra de les fortaleses de la ciutat que no voldria deixar d’esmentar. La primera fa referència a la fortificació i reparació de la muralla emprant la pedra dels enderrocs, un cop enretirades les tropes que assetjaven la ciutat la tardor de 1462.¹⁷³⁷ La segona se centra en els treballs duts a terme en una zona molt concreta: la de les drassanes. *Attès que en aquella part [la muralla] era molt prima e flaque*, el febrer de 1463 es decidí ordenar als obrers que prepararessin calç i pedra a Sant Pau i calcular-ne els costos de la reparació.¹⁷³⁸ Quin fou el seu dictamen, és una informació de què no disposem. La següent ens trasllada a les tasques que es duïen a terme en un altre punt de la muralla, el que s’ubicava vora el monestir de Framenors. El setembre de 1466, el Consell acordar subvencionar l’obra que s’hi duïa a terme arran de les destrosses provocades per una tempesta amb un màxim de 4.000 s.b., que provindrien dels 8.000 s.b. o més que s’ingressaven gràcies als drets imposats per a la fàbrica de naus (vegeu l’apartat 4.1.2.1).¹⁷³⁹ Ara bé, com que una operació d’aquestes característiques necessitava del vistiplau del Consell de Cent, fins que aquest no s’obtingués l’obra es duria a terme amb els diners de l’assignació setmanal. El novembre d’aquell any, l’assemblea general ho aprovà.¹⁷⁴⁰ Per últim, al *Testament* dels consellers de 1471 es menciona la voluntat de construir unes *casetes* a les muralles per tal que els responsables de la vigilància de la ciutat no passessin *grans desayres, per quant no y [ha] lochs en los quals se pusquen retraure per les pluges e strems frets*. No s’indica, però, com es materialitzà aquesta intervenció ni si comportà cap despesa.¹⁷⁴¹

Una menció apart mereixen els treballs de neteja dels valls, en els quals des de finals d’agost de 1462, davant la proximitat de l’atac de l’exèrcit de Joan II i el mal estat de les fortificacions, participaven els barcelonins organitzats en cinquantenes.¹⁷⁴² Ara bé, si

¹⁷³⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 108r, 27-VI-1467.

¹⁷³⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 33r, 4-X-1462.

¹⁷³⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 121r, 14-II-1463.

¹⁷³⁹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 130r, 12-IX-1466.

¹⁷⁴⁰ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 145v-146v, 15-XI-1466.

¹⁷⁴¹ *AHCB*, 1C.XVII, *Testaments dels consellers*, 4, 1471, f. 4v. Únicament es menciona que “les quals coses ja són introduïdes, emperò no han compliment, per tant és posat assí a memòria a fi que per los honorables sdevenidors consellers sia dade obre que dites casetes hajen la deguda eficàcia”.

¹⁷⁴² *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 26r, 29-VIII-1462, f. 26v-27r, 30-VIII-1462, f. 27v-28r, 1-IX-1462.

desitjaven estalviar-se la feina podien pagar una compensació, fixada fins el desembre de 1463 en 1 s. 6 d.b., quantitat que calia entregar cada vegada que els toqués treballar-hi. A partir de llavors, el Consell aplicà una rebaixa de 6 d.b. de forma que tots aquells que no hi volguessin anar haurien d'entregar únicament 1 s.b.¹⁷⁴³ Gràcies a l'establiment d'un preu més assequible, s'esperava que *molts los pagaran ans que trametre no y volran, de què-n redunda més útil a la dita ciutat*. Tanmateix, sembla que amb aquesta mesura no n'hi hagué prou. Dos mesos després, el febrer de 1464, l'assemblea es lamentava que en dita tasca *se fahien de grans desordres, trametent-hi dones, fadrines e fadrins, la fahena dels quals era molt poch útil*.¹⁷⁴⁴ Aparentment, per tal d'evitar escurar els valls molts hi enviaven algú altre, fins i tot nens. Amb l'objectiu d'acabar amb aquesta situació, el Trentenari i la Setzena decidiren modificar lleugerament la tarifa pactada el desembre anterior. Així, en endavant només haurien de pagar 1 s.b. per compensar la seva absència en els valls els ciutadans i altres homes d'honor i mercaders, mentre que els artistes entregarien 9 d.b. i els menestrals 6 d.b. D'aquesta forma, s'intentava facilitar el pagament dels estaments menys afavorits, cosa que, segons es creia, repercutiria positivament en els treballs de la muralla.

A banda de les mesures del Consell directament vinculades amb l'execució de les obres, destaca també l'adjudicació total o parcial de certes multes a les despeses que se'n derivaven. N'és un bon exemple la proposta d'ordinació presentada al Trentenari el maig de 1465, segons la qual tant els consellers com els jurats de l'assemblea havien d'acudir a les convocatòries de reunió al cap d'una hora com a molt tard.¹⁷⁴⁵ En cas contrari, haurien de pagar un real –1 s. 6 d.b.–, quantitat que es destinaria íntegrament a la muralla. Així doncs, mitjançant l'adjudicació de part dels ingressos per sancions del caire més divers a les obres dels murs de la ciutat, se'n suplia parcialment el finançament modest –fins a 1468– o pràcticament irrisori –a partir de 1468–.

5.2.3.2. *El manteniment del pont de Sant Boi*

En els apartats dedicats a les rendes municipals del capítol d'ingressos s'ha mencionat l'important paper jugat per aquesta construcció durant els darrers dos segles medievals, ja que constituïa el principal pas del Llobregat per entrar a Barcelona. La seva importància s'intueix també en les elevades quantitats que s'hi destinaren: de fet,

¹⁷⁴³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 67r-67v, 5-XII-1463.

¹⁷⁴⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 99v-100r, 16-II-1464.

¹⁷⁴⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 116r, 5-V-1464. Les úniques justificacions admissibles eren l'absència o una malaltia "que sia tal que no isque de casa".

al marge de les muralles, només les constants reparacions del pont de Sant Boi van suposar per a la ciutat un esforç econòmic similar. A propòsit, convé recordar que aquestes despeses eren de caràcter habitual, donats la ubicació i el material –la fusta– de la construcció, i que estaven assignades a les rendes provinents del passatge del mateix pont.¹⁷⁴⁶ Així doncs, en principi obres i impost feien del pont una empresa autosuficient, que havia de permetre al clavari de la ciutat certa tranquil·litat pel que fa a la partida que aquí ens ocupa. Ara bé, certs imprevistos, com ara riudes particularment violentes o el pas destructor d'exèrcits enemics, podien trencar aquesta pretesa estabilitat.

Entre 1459 i 1478 els llibres de clavaria recullen la despesa d'un total de 35.219 s. 6 d.b. en les obres del pas que unia les dues ribes del Llobregat. Malgrat la incidència dels desastres naturals, si ens fixem únicament en aquelles anualitats de les quals conservem els comptes sencers, observem que els pagaments foren força regulars (vegeu Taula 91). Així doncs, en 1466, 1470 i 1476 es despengueren quantitats molt similars en el pont de Sant Boi, la incidència de les quals en l'economia municipal fou més que discreta.

Taula 91. Despesa en les obres del pont de Sant Boi (1466, 1470 i 1476)

Any	Quantitat	% despeses
1466	3.500 s.b.	0,58
1470	3.622 s.b.	0,61
1476	3.250 s. 6 d.b.	0,68

Ara bé, més enllà de les dades corresponents a anys complets, la rellevància del pont per al desenvolupament de la vida ciutadana de Barcelona és motiu suficient per esmentar alguns dels pagaments satisfets al llarg de la resta del regnat de Joan II, així com les raons que els motivaren. El gener de 1459, per exemple, sabem que els fusters que s'encarregaven del pont reclamaren al Consell l'entrega de 4.000 s.b., la meitat dels 8.000 s.b. que se'ls havien promès prèviament.¹⁷⁴⁷ L'assemblea ho acceptà, si bé afegí que els 100 florins –1.300 s.b.– que se'ls pagaven anualment pel manteniment de la construcció no se'ls donarien fins que no es considerés que aquesta estava en bones condicions. Dies després es plantejà la possibilitat de fer una resclosa al riu, davant el perill imminent que l'aigua arrossegés Llobregat avall el pont, si bé no es discutí com es finançaria l'obra.¹⁷⁴⁸ En tot cas, els esdeveniments que se succeïren durant els mesos

¹⁷⁴⁶ Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», 275, Taula 3.

¹⁷⁴⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 90v-91r, 12-I-1459.

¹⁷⁴⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 92r, 23-I-1459.

següents confirmaren que no es tractava d'un temor infundat. A finals de juliol de 1459 els consellers es dirigiren al pont i constataren que un braç del riu s'havia desviat, fet que posaria en perill l'obra cas que, com es preveia, augmentés el cabal al llarg de l'agost.¹⁷⁴⁹ Per tal d'evitar la materialització d'aquesta amenaça, consideraven que el més adient era fer dues rescloses, una a l'alçada del pont i l'altra en una part més alta del curs del Llobregat. Tanmateix, preveient que la segona seria una obra molt costosa i davant la situació d'urgència en què es trobaven, decidiren començar immediatament només la primera. La construcció, que es calculà que tindria una longitud de 130 passes i en continuaria una de preexistent, es donaria a escarada, i fou subhastada poc després, tot acceptant-se l'oferta presentada per Pere Ferrer de 3.300 s.b.¹⁷⁵⁰ Sabem que Ferrer començà a realitzar la tasca adjudicada diligentment i amb prestesa, però la seva bona voluntat no fou suficient.¹⁷⁵¹ El dietari de la ciutat esmenta el viatge fet el setembre d'aquell any per part del conseller en cap, el conseller segon i alguns prohoms *per veure lo pont de Sant Boy qui per fama se deya esser enderrocet per gran inundacio de ayguas*.¹⁷⁵² Ara bé, no sembla que aquest revés desemboqués en l'inici d'una nova obra de gran magnitud, com a mínim de moment. Durant el segon semestre de 1459, més enllà dels pagaments a Ferrer s'entregaren els 1.300 s.b. que es donaven cada any a cinc fusters de Barcelona perquè s'encarreguessin del pont, la resclosa i les pontades.¹⁷⁵³ Es tractava, per tant, d'una despesa habitual. A aquesta se n'hi afegiren encara quatre més per un total de 997 s.b., que serviren per saldar els deutes de la ciutat amb diferents persones que havien treballat en el pont o n'havien supervisat les obres.¹⁷⁵⁴ Així doncs, en només sis mesos s'esmerçaren 5.637 s.b., xifra notablement més elevada del que tot indica que era la despesa anual comuna. Per tant, sembla indubtable que l'especial situació del pont aquell any motivà que s'hi dediquessin més recursos del normal.

¹⁷⁴⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 150v-151r, 20-VII-1459.

¹⁷⁵⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 154v-155r, 4-VIII-1459. Dita quantitat es féu efectiva en dos terminis: un el mateix agost i l'altre a finals de setembre (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 79r, 7-VIII-1459, i f. 89r, 28-IX-1459). Tot i que inicialment es menciona que Pere Ferrer era de Sant Joan Despí, més endavant es diu que vivia a Sant Feliu de Llobregat.

¹⁷⁵¹ En la citada acta del Consell del 4 d'agost s'explica que el dia següent a l'adjudicació de l'obra i a l'entrega de l'albarà corresponent Ferrer ja comprà 500 pins o més destinats a la resclosa, i encara dugué a terme altres preparacions, sense saber que una altra persona, Feliu Feixes, s'havia ofert poc després a realitzar l'obra per 3.280 s.b. No obstant, considerant que Ferrer tenia més facultats que no pas Feixes per fer la resclosa, ja que a Sant Boi hi tenia germans i parents que el podien ajudar treballant a jornal, el Consell acordà que, tot i la diferència de 20 s.b., les obres romanguessin a les seves mans.

¹⁷⁵² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 318.

¹⁷⁵³ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 89v, 28-IX-1459.

¹⁷⁵⁴ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 98v, 28-XI-1459, f. 101r, 29-XI-1459, f. 104v, 27-XI-1459, i f. 113v, 29-XI-1459.

L'any 1460 seguiren els maldecaps per l'estat de la construcció, si bé de forma bastant més moderada. El mes de març els consellers comentaren al Trentenari el perill que corrien pont, pontades i rescloses, sense que aquesta preocupació arribés a materialitzar-se en cap iniciativa, i el setembre següent es proposava col·locar en algun indret proper al pas del riu carretades de pedra, probablement per controlar-ne millor el curs i amb l'objectiu últim d'estalviar futures reparacions.¹⁷⁵⁵ Sigui com sigui, de 1460 només es té constància de la despesa de 500 s.b., rebuts per l'administrador del pont per tal de pagar uns "pals" de roure i uns puntals de pi emprats en la construcció de la resclosa.¹⁷⁵⁶

Malauradament, no es tenen dades de 1461, però sí de 1462. El febrer d'aquell any el Consell aprovà una partida de 1.000 s.b., que s'esmerçarien en els pagaments de la resclosa, en la plantada –probablement una albereda– del pont de Sant Boi i en el viatge que els consellers hi feren, aspecte que es tractarà més endavant.¹⁷⁵⁷ Un mes després, a l'assemblea municipal s'explicava de nou que per culpa de *lo gran diluvi que és vengut de aygua per lo riu de Lobregat*, la construcció s'havia trencat i part havia estat arrossegada pel corrent.¹⁷⁵⁸ Per aquesta raó, s'havien hagut de destinar entre 800 i 900 s.b. per reparar-la. Ara bé, sembla que aquesta obra no era suficient per assegurar el futur del pont. Només uns dies més tard es discutia al Consell la imperiosa necessitat de fer altres treballs a Sant Boi, que incloïen sobretot intervencions en rescloses i pontades, cosa que finalment fou aprovada, tot i que sense arribar a valorar-ne el cost.¹⁷⁵⁹ Malgrat això, sabem que aquest oscil·là entre els 6.900 s.b. i els 8.900 s.b. –la informació proporcionada per la mateixa font divergeix– i que el pagament es dividí en dos terminis. El primer fou entregat el mateix abril, mentre que el segon, de 4.600 s.b. ho fou a l'agost.¹⁷⁶⁰ Els diners s'havien de destinar a dues pontades.

Tot i que de 1463 no es conserva cap despesa vinculada amb Sant Boi, gràcies als registres de *Deliberacions* sabem que el maig d'aquell any s'aprovaren uns capítols on s'apuntava altra vegada la necessitat de construir una resclosa, així com un rec, per tal de conservar adequadament el pont.¹⁷⁶¹ Dos mesos després, es publicava una crida

¹⁷⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 13, f. 48r-49r, 27-III-1460, i f. 117r-118r, 17-IX-1460.

¹⁷⁵⁶ *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 73, f. 148r, 10-V-1460.

¹⁷⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 68r-68v, 10-II-1462.

¹⁷⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 88v, 23-III-1462.

¹⁷⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 92v-93r, 31-III-1462, f. 95r-96r, 1-IV-1462, i f. 97v-98r, 2-IV-1462.

¹⁷⁶⁰ *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 75, f. 96r-96v, 28-VIII-1462.

¹⁷⁶¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 15, f. 165v, 25-V-1463.

segons la qual, *a ffi que totes persones puixen passar segurament e sens perill algun [pel pont de Sant Boi], s'hi estaven fent certes rescloses e rech, ab la qual lo dit pont serà granment conservat.*¹⁷⁶² Com que algunes persones *poch zelants la honor de Déu e lo dit benefici públic* es dedicaven a llençar terra dins del rec, es prohibia que en endavant dites accions es duguessin a terme, sots pena de mort. Es desconeix si aquestes obres, d'evident importància per al Consell vist el càstig previst per aquells que hi actuessin en detriment, van implicar algun tipus de pagament extraordinari.

De 1464 tampoc en tenim registres de despeses, però sí la decisió del Trentenari d'oferir les obres del pont a la persona que s'oferís a dur-les a terme per menor preu en una subhasta pública.¹⁷⁶³ És possible que aquesta mesura no s'arribés a aplicar, ja que passat menys d'un mes l'assemblea acordà mantenir els fusters que s'encarregaven del pont de Sant Boi durant el període de deu anys iniciat en algun moment no concretat – probablement 1458– tot i la seva mala gestió.¹⁷⁶⁴ S'insistia, però, en què havien de complir adequadament amb els seus deures. A més a més, el mateix dia es designaren quatre persones perquè, juntament amb els consellers, s'encarreguessin de les peticions formulades per l'obrer i el ponter, que demandaven la realització de certes obres al pont de Sant Boi, que es farien a escarada i no a jornals. Escoltat l'informe de la comissió, uns dies més tard el Consell decidí lliurar una cautela de 800 s.b. a tal efecte.¹⁷⁶⁵

En canvi, l'única despesa en obres del pont documentada l'any 1465 sembla tenir caràcter ordinari: consistí en 600 s.b. entregats a l'administrador per a la reparació i conservació del pas del riu.¹⁷⁶⁶ Ja s'ha indicat quant despengué el clavari en el pont de Sant Boi l'any 1466 –3.500 s.b.–, de forma que només resta esmentar que foren un total de cinc pagaments, tots ells a l'obrer responsable de la construcció, que havien de servir per al seu manteniment.¹⁷⁶⁷ L'ús d'una expressió de caire tan genèric, així com el fet que les cinc dades es repartissin al llarg de tot l'any, és el que fa sospitar que es tractava de despeses corrents. Pel que fa a 1467, malgrat comptar únicament amb la clavaria del primer semestre, en ella s'hi enregistren tres pagaments que ascendeixen fins als 2.800 s.b., tots ells a mans de l'obrer de dit any per treballs no especificades al pont.¹⁷⁶⁸ Igual

¹⁷⁶² *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 24v-25r, 31-VII-1463.

¹⁷⁶³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 124v-125r, 12-VI-1464.

¹⁷⁶⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 130v, 9-VII-1464.

¹⁷⁶⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 131r, 12-VII-1464, i f. 133r-133v, 20-VII-1464.

¹⁷⁶⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 148r, 5-IX-1465.

¹⁷⁶⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 116r, 19-II-1466 i 6-VI-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 140r, 2-IX-1466 i 26-XI-1466, i f. 154v, 20-XII-1466.

¹⁷⁶⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 133r, 3-II-1467, f. 133v, 1-IV-1467 i 18-VI-1467.

que en el cas de 1466 i potser també de 1465, sembla que es tractava d'abonaments ordinaris, coberts amb els diners del passatge.

Aquesta dinàmica canvià en 1468. Arran de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi i de les retallades en despeses municipals aprovades el febrer de dit any que la seguiren, es decidí que *per quant lo pont de Sanct Boy fa extremes despeses per conservació d'aquell, és per ço que posat sia pensat sots quina forma la ciutat se posqués apartar de les dites despeses*.¹⁷⁶⁹ En altres paraules, el govern de la ciutat era conscient que el manteniment de la construcció suposava un gran esforç per a les arques municipals, probablement accentuat pels ingressos més aviat baixos del dret que s'hi cobrava, però de moment es veia incapaç de trobar cap solució a aquest problema. Això es traduí en la instauració l'abril de 1468 d'un pagament al marge dels ordinaris de l'administrador de 3.400 s.b. anuals.¹⁷⁷⁰ D'aquesta nova despesa n'havien de ser destinatàries dues persones, el fuster Joan Boadella i el santboià Jaume Puig, a canvi de la qual, i de l'afegit de la recaptació del dret del pont, es responsabilitzarien durant cinc anys de tenir-ne cura. El primer termini se'ls entregà el maig de 1468, i fou de 800 s.b.¹⁷⁷¹ La mateixa quantitat se'ls entregà el juliol de 1469 en concepte del segon termini del pagament de l'annualitat iniciada l'abril anterior, l'única despesa destinada al pont documentada aquest any.¹⁷⁷²

Els pagaments prosseguiren en 1470 amb l'entrega de 1.666 s. 8 d.b. a Boadella i Puig, xifra a la qual s'hi afegiren 222 s.b. a Bartomeu Esbert de resta d'un deute que ascendia als 410 s.b. per uns "pals" de pi emprats en les obres del pont, i 112 s.b. a Joan Cutxello de remuneració per supervisar-les.¹⁷⁷³ El primer semestre de 1472, en ple setge, encara es van satisfer a Boadella i a Puig 866 s. 8 d.b., si bé les pagues s'interromperen a partir del març.¹⁷⁷⁴ Malauradament, la manca del segon llibre de clavaria 1472 i dels dos de 1473 suposen que tinguem un buit d'informació força gran. Tot i així, se sap que el juliol de 1473 els consellers narraren als jurats del Trentenari que havien visitat el pont de Sant Boi i s'havien adonat que necessitava ser reparat

¹⁷⁶⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 97r, 18-II-1468.

¹⁷⁷⁰ A banda, durant el primer semestre de 1468 l'administrador del pont rebé 1.800 s.b. (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 84r, 6-II-1468 i 15-III-1468, i f. 96r, 4-VII-1468).

¹⁷⁷¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 84r, 2-V-1468.

¹⁷⁷² AHCB, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 96v, 24-VII-1469.

¹⁷⁷³ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 141r, 2-VIII-1470, f. 148v, 30-X-1470, f. 168r, 17-VIII-1470, i 159v, 21-I-1472. La resta del deute de 410 s.b. no s'entregà, ja que el receptor, Bartomeu Esbert, la devia de l'arrendament del pont d'un any no indicat.

¹⁷⁷⁴ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 132r, 24-II-1472, i f. 134v, 11-III-1472.

urgentment.¹⁷⁷⁵ De nou, s'havia elaborat un memorial amb l'objectiu d'encantar els treballs, que es pagarien gràcies als ingressos obtinguts de l'arrendament del passatge. Mentrestant, els 520 s.b. que es devien d'obres anteriors se satisfarien amb els diners del compte ordinari del tresorer municipal.

Passats uns mesos, l'abril de 1474, el Consell discutí l'obligació inexcusable de fer altres obres en el pont, ja que, segons explicava l'arrendatari del dret, si no esdevenia impossible creuar-lo.¹⁷⁷⁶ Tot i tractar-se de treballs ordinaris, i que per tant podien pagar-se amb els diners que habitualment s'hi destinaven, es demanava el consentiment de l'assemblea, que el donà sempre que la despesa no superés els 1.000 s.b. És evident que 1474 fou un any intens pel que fa a les obres a Sant Boi, malgrat que, com veurem, el rastre que n'ha quedat als volums de clavaria és, en comparació, escàs. A principis de juliol el Trentenari tornà a tractar el tema, tot recordant que dies enrere s'havia pactat la reparació d'unes pontades en mal estat per 1.600 s.b., dels quals 800 s.b. –600 s.b. en metàl·lic i 200 s.b. en fusta– ja s'havien entregat.¹⁷⁷⁷ Pel que feia als altres 800 s.b., es pagarien tan bon punt es comprovés que les obres s'havien enllestit.

Ara bé, és a partir de finals d'agost, quan es negociaren les condicions de la fi de l'adjudicació de cinc anys de l'obra i manteniment del pont a Boadella, llavors conseller, i a Puig, que les informacions contingudes als registres de *Deliberacions* esdevenen força reveladores pel que fa a la relació del municipi amb Sant Boi. Segons expliquen les actes de la reunió del 29 d'agost, quan l'any 1468 s'havia pactat el pagament anual de 3.400 s.b., en aquest no s'havia contemplat la inclusió de possibles riuades ni cremes perpetrades per enemics.¹⁷⁷⁸ Tanmateix, durant el període en què Boadella i Puig s'havien responsabilitzat dels treballs del pont, Jaume Marc, llavors en el bàndol contrari al de la ciutat, l'incendià. El resultat d'això, com havien comprovat els propis consellers, fou que els treballadors a preu fet havien hagut d'emprar una important quantitat de fusta –“pals”–, valorada en 3.800 s.b. Ara bé, part del material, estimat en uns 960 s.b., pertanyia a la ciutat, de forma que el deute es limitava a 2.840 s.b., quantitat que s'abonaria la meitat del compte vell de la Taula i l'altra en metàl·lic.¹⁷⁷⁹ El pagament es féu efectiu al cap de ben poc. Tal com s'acordà, el dia 1 de

¹⁷⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 220v-221r, 7-VII-1473.

¹⁷⁷⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 47r-47v, 2-IV-1474.

¹⁷⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 73r-74r, 1-VII-1474.

¹⁷⁷⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 96r-97r, 29-VIII-1474.

¹⁷⁷⁹ En aprovar el Consell dita mesura, l'escrivà anotà que el deute era de 3.840 s.b., però és evident que es tracta d'un error.

setembre de 1474 s'entregaren els 2.840 s.b. a Boadella i a Puig en concepte de les millores dutes a terme en el pont de Sant Boi durant els cinc anys que el gestionaren.¹⁷⁸⁰ Poc després, el Consell hagué de discutir la petició de Joan Cotxello, reconeixedor de les obres i dels “pals” nomenat en els capítols fets l'any anterior, perquè se li paguessin els 360 s.b. que considerava que se li devien en concepte de jornals per haver-se dedicat a examinar la mida dels troncs abans de posar-los a l'aigua.¹⁷⁸¹ Com que el compte ja havia estat prèviament aprovat pels racionals, els jurats del Trentenari hi consentiren, però el llibre de clavaria no recull cap despesa que s'hi vinculi. En canvi, sí que inclou un pagament efectuat el 29 de novembre a Joan Esbert, administrador del pont, de 266 s. 2 d.b., probablement vinculat a la decisió presa pel Consell tres dies abans de gestionar el deute de la ciutat amb un *bon home* que per petició municipal havia fet front a les despeses derivades de la reparació del pont.¹⁷⁸² Lamentablement, en desconeixem el nom, ja que el pagament es tramità a través de l'esmentat Esbert.

Com ja s'ha comentat en l'apartat dedicat als ingressos, el gener de 1475 els consellers recordaven als jurats del Trentenari que com que el riu s'havia endut avall el pont, s'havia ordenat dur-hi la barca *d'en Papiol*, que es pagaria mitjançant les despeses comunes.¹⁷⁸³ Evidentment, aquesta solució només podia aplicar-se a curt termini: un cop més, calia reconstruir el pas del Llobregat. A mitjans de febrer el Consell discutia la possibilitat de donar a escarada la reparació, solució per la qual finalment es decantà.¹⁷⁸⁴ El beneficiat d'aquesta mesura fou Antoni Puig, de Sant Boi de Llobregat i probablement fill de Jaume i arrendatari del dret l'any anterior, qui a mitjans d'abril rebé 2.500 s.b. com a prorrata dels 8.600 s.b. pactats per les obres que calia fer al pont.¹⁷⁸⁵ Ara, a aquesta despesa prefixada encara se n'hi sumaren d'altres. El 24 d'abril el Consell aprovava l'entrega de 61 s. 8 d.b. a certs fusters que havien treballat a Sant Boi, si bé no apareix registrada als llibres del clavari.¹⁷⁸⁶ Passat un mes, es discutia el possible pagament a Joan Cotxello per haver-se encarregat de tallar fusta per Llinars,

¹⁷⁸⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 132r, 1-IX-1474, i f. 152r, 1-IX-1474.

¹⁷⁸¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 118v-119v, 10-XI-1474.

¹⁷⁸² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 129r-129v, 26-XI-1474; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 140r, 29-XI-1474.

¹⁷⁸³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 147v-148r, 24-I-1475.

¹⁷⁸⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 152v-153v, 15-II-1475, i f. 154r-155r, 17-II-1475. Al *Testament* de l'executiu d'aquell any es recomana donar les reparacions del pont a escarada, “car com la ciutat les fa a jornals, comprant la fusta e altres coses a sa despesa si despèn més la meytat, e encara les dues parts, que si s'adona a scarada” (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1475, f. 9r).

¹⁷⁸⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 131v, 17-IV-1475.

¹⁷⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 163v-165r, 24-IV-1475.

Martorell i altres indrets abans de l'adjudicació de l'escarada a Puig.¹⁷⁸⁷ Les peticions reiterades de Cotxello no obtingueren resposta fins els últims dies d'octubre de 1475, quan se li concediren 300 s.b., pagadors de l'arrendament del passatge.¹⁷⁸⁸ Finalment, el 2 de novembre els consellers explicaren a l'assemblea que després d'examinar el pont havien vist que convenia fer de nou la sisena pontada, obra que havien intentat donar altre cop a escarada.¹⁷⁸⁹ Puig s'oferí a assumir-la per 1.400 s.b., dels quals sol·licitava una bestreta de 520 s.b. i l'assignació de la resta sobre el dret del pont. El Consell aprovà concedir-li entre 500 i 600 s.b., obtingudes del pagament setmanal de les obres comunes. Així doncs, davant la impossibilitat de lligar les despeses extraordinàries derivades de la reparació del pont als ingressos generats per aquell, el municipi es veié forçat a desviar fons destinats en principi a altres empreses per cobrir-les.¹⁷⁹⁰

Saltem ara a l'any 1476, afortunadament més tranquil pel que fa a les obres de Sant Boi que els anteriors. Ja hem vist que en els llibres de clavaria s'hi consignen unes despeses totals de 3.250 s. 6 d.b. La major part d'aquesta quantitat, 3.232 s.b., anà a mans de Pere Mateu, l'administrador d'aquell any, i es destinà a treballs diversos de caràcter aparentment força rutinari.¹⁷⁹¹ N'és un exemple l'acord al que arribà el Consell a finals de març perquè es tallessin urgentment alguns "pals" *de luna, car de tot l'any no y haurà tan bona luna*, i es duguessin a terme altres obres, que es donarien també a escarada.¹⁷⁹² La quantitat màxima que es podria despendre era de 1.000 s.b., que fou precisament el que s'entregà al citat Pere Mateu pocs dies després. Passades unes setmanes, i amb la fusta ja preparada, l'únic que restava era enviar-la a l'indret on s'estava treballant. Per aquesta raó, tal com explicaven els consellers, s'havia encantat per una banda la tasca de portar fins al pont 27 jàsseres i 17 "pals" de roure, situats a màxim una llegua de la construcció, i per l'altra posar tot el material al lloc corresponent de l'obra.¹⁷⁹³ Les ofertes finalment acceptades foren de 8 s. 6 d.b. per peça

¹⁷⁸⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 173r-175v, 31-V-1475. També es considerà la possibilitat d'assignar a Cotxello la tasca de revisar els "pals" i les jàsseres abans d'enviar-los a l'obra del pont.

¹⁷⁸⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 202r-202v, 25-X-1475.

¹⁷⁸⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 203v-204r, 2-XI-1475.

¹⁷⁹⁰ Recordem que malgrat no comptar amb les dades corresponents als ingressos del passatge de 1475, sabem que l'estiu de 1474 s'arrendà per 3.000 s.b., quantitat insuficient per cobrir totes les obres que es dugueren a terme al pont durant els següents mesos (vegeu l'apartat 4.1.3.3).

¹⁷⁹¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 131v, 1-IV-1476, f. 132r, 3-IV-1476, i f. 136r, 13-V-1476; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 119r, 3-IX-1476. Els 18 s. 6 d.b. restants foren per satisfer un deute a Gabriel Irançó, antic administrador del pont (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 127r, 6-II-1476).

¹⁷⁹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 28v-29r, 27-III-1476. Al segle XV era ben sabut que el millor moment per tallar la fusta és a l'hivern i en lluna minvant, quan els arbres per a insectes i fongs.

¹⁷⁹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 40r-41r, 9-V-1476.

de fusta transportada i de 790 s.b. per l'execució dels treballs. Dites quantitats, que finalment ascendiren fins als 1.908 s.b. –segons els preus aconseguits en la subhasta serien 1.164 s.b.–, foren entregades a Mateu quatre dies després. Encara a finals d'agost s'aprovà la despesa de 300 s.b. més en altres feines al pont, diners rebuts per l'administrador passat poc temps.¹⁷⁹⁴

Ens endinsem en 1477 amb la situació de l'obra del pont relativament estabilitzada. Tot i així, quan cap a finals de gener al Trentenari es comentà la visita que un dels consellers i un obrer havien fet a Sant Boi, s'acabà decidint fer-hi alguna intervenció.¹⁷⁹⁵ Per aquest motiu calia tallar altre cop fusta, preferiblement durant aquella lluna. Es calculava que aquesta operació, que inclouria un mínim de 10 “pals” de roure de 60 pams de llarg, 12 de 30 pams, 8 capçaleres de 28 pams amb 24 *fizons* i 40 “taules” de 26 pams, costaria com a mínim 1.000 s.b. El mateix dia Andreu Amat, obrer aquell any, rebé 200 s.b. per a dit propòsit, als quals els seguiren 360 s.b. més passats dos mesos.¹⁷⁹⁶ No tenim cap altra notícia directament vinculada amb el pas del Llobregat fins a l'agost, quan es decidí pagar les obres que servien per prevenir qualsevol dany en la construcció provocat per les aigües amb els diners restants de l'arrendament del pont.¹⁷⁹⁷ Més enllà de les quantitats destinades estrictament a les obres, en 1477 també s'hagueren de pagar 117 s. 2 d.b. al cavaller Galceran Dusai, propietari d'un alou en mans d'un pagès anomenat Francesc Abril, part del qual s'havia pres temps enrere per plantar-hi una albereda.¹⁷⁹⁸ Ara bé, poc després el propi Abril es dirigí al govern municipal per demanar que se li entreguessin els 160 s.b. en què s'estimà la peça de terra, cosa que també s'acceptà.¹⁷⁹⁹

Pel que fa a 1478, el febrer d'aquell any s'aprovà que els 330 s.b. ingressats al compte del clavari pel dret del passatge es destinessin, com era costum, a les obres del

¹⁷⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 62r, 30-VIII-1476.

¹⁷⁹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 106r-106v, 21-I-1477.

¹⁷⁹⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 133r, 21-I-1477; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 125v, 21-III-1477.

¹⁷⁹⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 145v, 16-VIII-1477.

¹⁷⁹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 206r-207r, 16-XI-1475, i f. 213r-215r, 24-XI-1475; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 110r-111v, 28-II-1477; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 127v, 15-IV-1477. Sembla que es tracta de l'albereda que es decidí plantar en la dècada de 1450, els arbres de la qual havien de servir per protegir la riba del Llobregat i per obtenir fusta per a l'obra i manteniment del pont. La seva administració fou font de conflicte entre Pere Coll, antic escrivà de l'obra del pont de Sant Boi, i un tal Cotxello, segurament el mateix Joan ja citat al llarg d'aquest apartat, qui finalment sortí vencedor. Posteriorment, en no rebre cap salari per la tasca, Cotxello hi renuncià. El substituï l'any 1463 Antoni (o Antic) Puig, que tot i no rebre cap salari per encarregar-se'n podria plantar-hi ceps, el fruits dels quals seria per a ell (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 8r-9r, 17-XI-1452; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 92r, 23-I-1459; *AHCB*, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 55r-55v, 25-VII-1463).

¹⁷⁹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 113r-114r, 19-III-1477; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 130v, 21-IV-1477.

pont.¹⁸⁰⁰ Per aquesta raó, la quantitat s'entregà ràpidament a l'obrer escollit el desembre anterior, Bartomeu Sumes, qui es responsabilitzaria de fer-ne una despesa adient.¹⁸⁰¹ Passats dos mesos, s'aprovà un memorial dels treballs que calia fer, dels quals s'encarregaria de nou Antoni Puig, aquest cop a canvi de 1.300 s.b.¹⁸⁰²

Així doncs, al llarg dels vint anys analitzats s'ideà més d'un sistema i s'emprengueren diverses iniciatives per tal d'intentar preservar en tot moment el pont de Sant Boi en un estat òptim: des del manteniment en nòmina de fusters per a la revisió ordinària de la construcció fins a l'assignació a preu fet d'algunes obres més puntuals. La importància del pont era tal que el govern municipal no dubtà a esmerçar-hi els recursos que calguessin per tal d'assegurar-ne la conservació, si bé a mesura que avançaven els anys es trobà cada cop més limitat per la situació financera de la ciutat. Tanmateix, això no impedí que es primés en tot moment una obra considerada cabdal per a la capital catalana.

Menció apart mereixen els viatges anuals dels consellers a Sant Boi i, sobretot, les despeses que se'n derivaven.¹⁸⁰³ Cada any l'executiu duia a terme com a mínim una visita al pont per tal d'examinar l'estat en què es trobava i actuar en conseqüència. Quantificar aquests pagaments no resulta fàcil, ja que no eren sempre idèntics ni afectaven a les mateixes persones. Si ens fixem en les dades relatives a aquesta partida del segon semestre de 1459, per exemple, sumen un total de 181 s.b., que es repartiren en diverses *dates* destinades a satisfer el lloguer d'una bèstia que viatjà amb els consellers, el salari de l'escrivà que els acompanyà i el menjar i beguda que consumiren.¹⁸⁰⁴ L'any següent, en canvi, només els àpats costaren un mínim de 400 s.b., que s'entregaren a l'administrador del pont –qui s'entén que els havia avançat–.¹⁸⁰⁵ Més enllà de l'evident biaix provocat per la manca de llibres de clavaria, resulta innegable que es tractava d'un dispendi d'allò més variable. Tant que, tal com recull Bruniquer, el juny de 1473 s'establí que per tal de limitar aquestes despeses, considerades excessivament elevades, en endavant no podrien superar els 10 florins –110 s.b.–.¹⁸⁰⁶ Evidentment, una decisió com aquesta podia esdevenir problemàtica en determinats

¹⁸⁰⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 28v-29r, 23-II-1478.

¹⁸⁰¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 115v, 25-II-1478.

¹⁸⁰² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 34v-35v, 2-IV-1478.

¹⁸⁰³ Els consellers no només visitaven cada any el pont de Sant Boi, sinó que també viatjaven anualment fins a Montcada.

¹⁸⁰⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 86r-86v i f. 88r, 4-IX-1459, f. 90v-91r, 10-X-1459, i f. 100v, 30-XI-1459.

¹⁸⁰⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 96r, 7-IV-1460.

¹⁸⁰⁶ Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 5: 109.

contextos, com ara l'any 1475, quan els consellers hagueren de fer una segona visita al pont motivada per la destrucció d'una o dues pontades per part del Llobregat. Tal com s'explicava al Consell el 2 de novembre de dit any, aquest viatge suposà una despesa adicional de c. 110 s.b., quantitat que finalment fou admesa per tal que fos satisfeta pel clavari i acceptada pels racionals.¹⁸⁰⁷

Més complicada fou la gestió encetada només dues setmanes després dels pagaments derivats dels dos viatges extraordinaris fets pels consellers anteriors –per tant, els de 1474–, que ascendien a 180 s.b. i 337 s.b. respectivament.¹⁸⁰⁸ Els diners els havia bestrets el ponter, però els racionals es negaven a validar-los, donat que superaven el límit fixat de 110 s.b., que de fet ja s'havien despès en l'anada rutinària. L'assemblea, entesa la urgència que havia motivat les dues visites extrareglamentàries, acceptà retornar 110 s.b. per cada una d'elles, de forma que la quantitat restant anés a càrrec dels consellers que hi haguessin anat.¹⁸⁰⁹

5.2.3.3. *Altres obres menors*

Ja s'ha dit anteriorment que, donada la importància econòmica i la continuïtat de les partides dedicades a les obres de les muralles i del pont de Sant Boi, se'ls dedicaria una atenció especial i es deixarien més de banda altres treballs que també s'endegaren a la Ciutat Comtal durant el regnat de Joan II. Tot i així, voldria mencionar, encara que fos breument, les despeses relacionades amb aquest grup més heterogeni d'obres, i contextualitzar-les, sempre que sigui possible, amb les informacions recollides als registres de *Deliberacions*. Abans, però, convé avisar que no es tractaran les obres del port, no només perquè en els llibres de clavaria no hi consten, sinó també perquè ja foren detallades per al període estudiat en els treballs de Joan-F. Cabestany i Jaume Sobrequés i, posteriorment, en el de Joan Alemany.¹⁸¹⁰

¹⁸⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 203v-204r, 2-XI-1475.

¹⁸⁰⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 206r-207v, 16-XI-1475.

¹⁸⁰⁹ El gener següent, el clavari entregà a Joan Berenguer de Junyent, conseller, 290 s. 9 d.b. com a restitució del que pagà ell del seu compte el desembre de 1475 en nom dels consellers de 1474 per les despeses derivades dels viatges al pont de Sant Boi (*AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 91, f. 145r, 12-I-1476).

¹⁸¹⁰ Cabestany Fort i Sobrequés i Callicó, «La construcció del port de Barcelona al segle XV»; Joan Alemany Llovera, *El port de Barcelona. Història i actualitat* (Barcelona: L'Avenç, 1984), 57-77. Durant la guerra civil les obres del port es paralitzaren, i no se'n plantejà la represa fins l'estiu de 1477. Per tal d'aconseguir diners per tornar el deute amb la Taula de 62.600 s.b., es reimposà el dret del mig florí per bóta i s'aprovà al venda de fins a 40.000 s.b. de censals, consignats al dret de l'ancoratge (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 152r-154r, 30-VIII-1477).

Un dels primers edificis dels quals tenim notícies que fou sotmès a reparacions i millores durant el període 1459-1478 és la Casa de la Ciutat.¹⁸¹¹ En la majoria de casos foren treballs d'importància menor, i que per tant tingueren un impacte ínfim en l'economia municipal. De fet, la suma de tots els pagaments documentats ascendeix únicament a 386 s. 2 d.b. La primera sala en què es treballà fou la del Trentenari, per la reparació de les vidreres de la qual l'agost de 1459 es pagaren 15 s.b.¹⁸¹² Mig any després, s'entregaren al matalasser Joan Farigola 330 s. 8 d.b. que havia d'emprar en tallar i cosir onze bancals per cobrir els bancs de la casa del Consell de Trenta i per a l'escrivania, per als quals s'usarien 13 roves i 5 sous de llana i 56 canes de *verdú* blau.¹⁸¹³ El maig de 1460 es feren petites intervencions en el retaule de la capella, per al qual s'adquiriren dues esponges que havien de servir per embellir-lo, i en les estores de la Casa, que s'enretiraren per poder-la escombrar adequadament.¹⁸¹⁴ Aquestes accions costaren, respectivament, 1 s. 6 d.b. i 8 s.b. Hem d'esperar fins a l'any 1477 per documentar altres treballs en la seu del Consell. En primer lloc, el mes d'abril es pagaren 3 s.b. al ferrer Jaume Guixós per tal de reparar el pany i la clau de la porta de la Casa, i a més a més afegir-hi una cadena.¹⁸¹⁵ Tres mesos després, se satisfien 15 s.b. per a la reparació de la vidriera de la capella i la neteja del retaule, i 13 s.b., entregats a Martí Navarro, bancaler, per arreglar els bancals.¹⁸¹⁶

Les següents obres de què es conserven esments són les de la casa de Miramar –o Guardamar–, construïda durant els primers anys del segle XV per tal d'emmagatzemar-hi blat i propietat de la Ciutat Comtal.¹⁸¹⁷ El setembre de 1459 el clavari barceloní entregà a l'encarregat del dipòsit de gra 139 s. 6 d.b. en concepte de resta d'un compte

¹⁸¹¹ La Casa de la Ciutat es construí principalment al llarg de la segona meitat del segle XIV. Pere Beseran afirma que, amb l'excepció de les obres de la capella, que molt possiblement es van allargar fins l'any 1409, l'edifici no va viure durant el Quatre-cents cap altre intervenció arquitectònica destacable (Pere Beseran i Ramon, «La casa de la Ciutat de Barcelona», en *L'art gòtic a Catalunya. Arquitectura III: Dels palaus a les masies*, ed. Antoni Pladevall i Font (Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003), 189).

¹⁸¹² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 80v-81r, 13-VIII-1459.

¹⁸¹³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 76r-76v, 1-II-1460.

¹⁸¹⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 104v-105v, 16-V-1460.

¹⁸¹⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 126v, 10-IV-1477.

¹⁸¹⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 135r, 1-VII-1477.

¹⁸¹⁷ El Consell aprovà l'any 1398 la compra de Flix i la Palma per tal d'evitar el pas per Tortosa del cereal que baixava per l'Ebre i es dirigia a Barcelona, que finalment s'efectuà en 1400 (Maria Teresa Ferrer i Mallol, «Flix, un port fluvial blader per a Barcelona. La compra de la Baronia de Flix i La Palma l'any 1400», *Acta historica et archaeologica mediaevalia* 23 (2002): 465-507). Posteriorment, es donà el control de Miramar, part de l'actual municipi de Mont-roig del Camp, al batlle de Flix (F. Màrius Bru i Borràs, «Camí de carros de Banyoles a Miramar», en *Fulls d'història de la vila de Tivissa i del seu territori antic* (Barcelona: Aymà, 1955), 177-82; Ventura Castellvell Díez, «Les rutes terrestres de l'Ebre al mar: el memorial de 1460», *Miscel·lània del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre* 15 (2001): 155-74. La majoria de dades sobre Miramar que es presenten aquí provenen d'aquests textos).

d'obres i reparacions que s'hi dugueren a terme.¹⁸¹⁸ A més a més dels espais de magatzem, al principi de la centúria s'havia fet un camí que unia Banyoles i Miramar, que en la dècada de 1450 estava molt malmès i necessitava ser arreglat urgentment. Fou llavors quan s'aprovà desviar-lo fins a Móra, ja que el curs de l'Ebre s'havia allunyat molt de Banyoles i, per tant, fer passar el camí per allà resultava poc útil als propòsits de la ciutat. El juliol de 1460 els consellers explicaren als jurats del Trentenari que des d'Aragó havien arribat dos emissaris per tal de discutir la construcció del camí, en què ells també hi tenien interès.¹⁸¹⁹ El municipi creia que els seria més útil que la carretera sortís des de Flix, de tal manera que els beneficis, altrament a mans de Móra i del comte de Prades, fossin per a aquella vila –i, de retruc, per a Barcelona–. Es decidí enviar-hi una comissió per inspeccionar-ho, formada per dos mercaders; un mestre de cases; el mestre fuster de la ciutat; Juan Ibarra, un biscaí que havia treballat en les obres del pont de Castellbell pocs anys enrere, i un escrivà del Consell. Per a la seva manutenció, el clavari els entregà 550 s.b., ja que es decidí que cap d'ells cobraria un salari extraordinari per la seva participació en la missió.¹⁸²⁰ Ibarra rebé, pels 29 dies que durà el trajecte, 188 s. 6 d.b., dels quals 2 s. 6 d.b. es destinaren al lloguer de la cavalcadura.¹⁸²¹ L'informe resultant d'aquest viatge fou transcrit per Ventura Castellvell, però, tal com el propi autor remarca, no tingué caràcter definitiu.¹⁸²² A finals d'agost de 1460 el Consell decidí tornar a enviar un parell de persones a examinar el camí, i ja no es tenen més noves sobre el tema fins la dècada de 1490.¹⁸²³ Sembla que l'esclat de la guerra civil interrompé qualsevol projecte planejat pel municipi barceloní al sud de Catalunya.

Si entrem de nou dins dels murs de la Ciutat Comtal, l'any 1459 trobem intervencions en la Casa del Pes de la farina i en un porxo a la Rambla, vora el portal de la Boqueria, obres que es realitzaren en paral·lel.¹⁸²⁴ La primera vingué motivada per les males condicions en què es trobaven els sacs que s'hi guardaven, ja que eren *pixats e maltractats* pels animals i, a més a més, com que es deixaven directament sobre el terra,

¹⁸¹⁸ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 88r, 19-IX-1459.

¹⁸¹⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 91v-92r, 7-VII-1460.

¹⁸²⁰ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 118v, 5-VII-1460.

¹⁸²¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 124r, 29-VII-1460.

¹⁸²² Castellvell Díez, «Les rutes terrestres de l'Ebre al mar: el memorial de 1460», 162-72.

¹⁸²³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 110v-111v, 24-VIII-1460. Tot i així, en el seu *Testament* els consellers de 1468 recomanaven als seus successors que recordessin “lo fet del camí de Flix e de La Palma, etc.” (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1468, f. 3r).

¹⁸²⁴ Sobre la Casa del Pes, vegeu l'apartat 4.1.1.1.

es podrien fàcilment.¹⁸²⁵ Per aquesta raó, l'administrador de les places havia decidit construir una habitació a la Casa per poder col·locar-hi els sacs, obra que li havia costat uns 30 florins corrents. S'aprovà tornar-li els diners, i tenint en compte que l'assignació setmanal de les obres es preveia insuficient per cobrir el pagament, es decidí emprar en cas que fos necessari els del compte de 220.000 s.b. dels consellers.¹⁸²⁶ El mateix destí tingué una construcció aprovada l'octubre d'aquell any, que consistia en la fàbrica d'un porxo vora el portal de la Boqueria, al lloc on se situaven els corredors d'animals, ja que hi passaven *gran desayre per sol en lo stiu e per plujes en lo ivern*.¹⁸²⁷ Com que aquell novembre el clavari entregà 2.400 s.b. a l'escrivà d'obres sense anotar en el llibre quant havia d'emprar en una i altra comesa, desconeixem el cost que tingué cada intervenció.¹⁸²⁸ Això sí, sabem que els 2.000 s.b. pagats el febrer de 1460 es destinaren íntegrament al porxo, llavors encara en construcció.¹⁸²⁹

L'any 1459 no només s'impulsaren grans obres d'enginyeria o de construcció, sinó que també es dugueren a terme treballs més delicats i de menor abast, però de significació igualment important per al municipi. És el cas de la diadema i la creu o eculi de la figura de santa Eulàlia que es trobava sota la volta de la presó del veguer, que aquell any es pintà, daurà i brunyí.¹⁸³⁰ A canvi, cap a finals de setembre el pintor Jaume Vergós rebé un primer pagament de 255 s. 6 d.b., quantitat que de fet tan sols cobria parcialment les despeses dels treballs fets en l'estàtua, en concret l'or emprat.¹⁸³¹ Per aquesta raó, el novembre següent, un cop els argenters hagueren presentat al Consell el

¹⁸²⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 177r-177v, 31-X-1459.

¹⁸²⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, f. 181v-182r, 16-XI-1459, f. 182v-183r, 17-XI-1459, i f. 183v-184r, 19-XI-1459; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 97v, 19-XI-1459.

¹⁸²⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 173r-173v, 8-X-1459, f. 177r-177v, 31-X-1459, f. 181v-182r, 16-XI-1459, f. 182v-183r, 17-XI-1459, i f. 183v-184r, 19-XI-1459.

¹⁸²⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 97v, 19-XI-1459.

¹⁸²⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 81v, 14-II-1460.

¹⁸³⁰ L'agost de 1456 els consellers proposaren comprar una "gran ymatge" de santa Eulàlia que tenia Antoni Claperós, imaginari, per posar-la a la volta del castell de la cort del veguer amb la mirada cap a la plaça del Blat. La iniciativa era motivada pel record del primer trasllat del cos de la patrona, ja que, segons es deia, quan aquest es trobava a la plaça del Blat per tal d'entrar-lo a la ciutat es produí un miracle i "lo dit cors fou fet immoble, car tantes persones com eren no'l podien levar", i no fou fins que els presents resaren que el cos permeté que el moguessin de nou. Es creia que la compra costaria uns 200 florins i que "seria gran honor a la dita ciutat que la dita ymatge fos posada en lo dit loch, car los qui la veurién, majorment los strangers, haurien memòria de la dita benevuyrada santa Eulàlia" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 10, f. 137v-138r, 17-VIII-1456, i f. 140v-141v, 18-VIII-1456; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 239-40; Josep Maria Sans i Travé, ed., *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, Textos i documents 28 (Barcelona, Lleida: Fundació Noguera, Pagès, 1992), 95. Els capitols de la compra es poden trobar a *AHCB*, 1C.XIV, Obreria, 142/3.8.2, 22-X-1456).

¹⁸³¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 88v, 24-IX-1459.

càlcul del que costà l'obra, estimada en 2.465 s.b., s'entregaren els 2.249 s. 6 d.b. restants.¹⁸³²

També aquell mes se satisfieren al conegut bombarder Bernat Vidal 130 s.b. per haver-se encarregat de la reparació del bastiment de la campana de la catedral que servia de rellotge de la ciutat i estava a càrrec del municipi, destruït per un llamp.¹⁸³³ Tanmateix, el bastiment no resistí gaire temps: l'any 1474 s'exposava al Consell que estava pràcticament tot podrit, motiu pel qual calia refer-lo.¹⁸³⁴ L'obra s'adjudicà al fuster Genís Caro per 2.400 s.b., diners que s'obtindrien del compte del clavari i s'anirien reintegrant mitjançant l'assignació de la meitat dels 100 s.b. destinats setmanalment a obres, sempre que ja s'hagués pagat tot allò prèviament consignat.¹⁸³⁵ Passats uns mesos, i amb la construcció desmuntada per tal de treballar-hi més còmodament, es comprovà que els capsals de la banda de ponent, on era la truja de la campana, estaven molt desgastats, de forma que s'aprovà que també fossin arreglats.¹⁸³⁶ A aquesta nova despesa de 300 s.b. s'hi afegí el cost de calafatar d'estopa el bastiment per tal d'augmentar-ne la durabilitat, treball valorat en 380 s.b. més.¹⁸³⁷ En total, doncs, es destinaren 3.210 s.b. a la campana responsable de marcar el ritme de la vida de la ciutat.

Les obres iniciades l'any 1460 compartiren aquest caràcter força utilitari. Les primeres tingueren lloc a la torre de Montjuïc, que servia de far i de punt de vigilància.¹⁸³⁸ El juny d'aquell any s'entregaren 6 s. 5 d.b. per la reparació de l'arbre de l'edificació.¹⁸³⁹ Ara, aquesta no fou la darrera intervenció que s'hi féu durant el regnat de Joan II. El maig de 1466, en plena guerra, el drassaner de la ciutat rebé 325 s. 8 d.b.

¹⁸³² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 181r-182r, 16-XI-1459; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 98r, 17-XI-1459.

¹⁸³³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 108v, 29-XI-1459. Vegeu nota 1472.

¹⁸³⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 121r-122r, 15-XI-1474, f. 122r-123r, 16-XI-1474, f. 124r-125r, 17-XI-1474, i f. 128r-128v, 23-XI-1474.

¹⁸³⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 131r-131v, 27-XI-1474; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 139v, 29-XI-1474; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 126v, 4-II-1475, i f. 141r, 4-VII-1475. Genís Caro havia estat nomenat ajudant del llavors mestre major de fusta de les obres comunes de la ciutat en 1456, de forma que un cop el titular morís el càrrec seria seu (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 225).

¹⁸³⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 154v-155v, 17-II-1475; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 128v, 28-II-1475.

¹⁸³⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 163r-165r, 24-IV-1475; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 139v, 17-VI-1475 i 22-VI-1475.

¹⁸³⁸ La torre de guaita està documentada des del segle XI i fou el principal element de vigilància de Montjuïc fins a la construcció del castell, ja en època moderna. Als dibuixos de Barcelona fets per Anton van den Wyngaerde l'any 1563 s'observa clarament la torre al cim de la muntanya.

¹⁸³⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 112v-113v, 16-VI-1460.

que havia de repartir entre els responsables de fer dues antenes al far.¹⁸⁴⁰ Desconeixem quina finalitat tenien aquestes dues accions, però sí la de la que es dugué a terme a finals de 1476. El novembre d'aquell any es comentà en una reunió del Trentenari la relativa freqüència amb què queien llamps a la torre de Montjuïc, fet que sovint suposava la mort dels guardes que en aquell moment s'hi trobaven.¹⁸⁴¹ Com que el far no comptava amb una caseta situada a menor alçada on els que hi treballaven es poguessin refugiar quan feia mal temps, en moments de tempesta molts d'ells marxaven, evitant així un fat potencialment tràgic. Per aquesta raó, el Consell decidí fer una petita construcció a sota de la torre, el cost de la qual es limità a 100 s.b.¹⁸⁴²

La darrera obra que es començà a la ciutat abans de 1462 tingué una vessant força més domèstica. El juliol de 1460 documentem el pagament de 1.200 s.b. per a un *levador* que s'estava fent vora el mur del monestir de Santa Clara.¹⁸⁴³ De ben segur es tracta del mateix safareig del qual dos mesos després parlaven els consellers en presència dels jurats del Trentenari, una construcció situada a l'esperó de llevant, aprop de la muralla, i que servia per tenir bona aigua per rentar i fer bugades sense haver de pagar.¹⁸⁴⁴ L'executiu demanava que s'aprovessin les despeses que ja s'havien fet en aquesta obra, cosa que succeí uns dies després.¹⁸⁴⁵ Únicament restava trobar algú que s'encarregués de mantenir en bones condicions una construcció que *donave gran noblesa a la dita ciutat*, el pagament del qual s'obtindria de l'adjudicació setmanal a les obres.¹⁸⁴⁶

Com pot veure's, abans de l'esclat de la guerra civil la ciutat pogué destinar els seus recursos a obres força variades, sovint d'escassa urgència. Ara bé, aquesta tendència es capgirà del tot a partir de 1462, quan el context bèl·lic en què es trobava immersa Barcelona l'obligà a prioritzar altres treballs. Més enllà de les muralles i del pont de Sant Boi, reberen especial atenció els dos esperons –el de ponent i el de llevant– amb què comptava el litoral barceloní. En aquest cas, l'interès de les autoritats municipals

¹⁸⁴⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 79, f. 92v, 12-V-1466.

¹⁸⁴¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 71v-73v, 13-XI-1476. Trobem un exemple d'aquests accidents l'any 1469, quan s'hagué d'escollir un guarda que substituís Antoni Codina, mort a causa d'una descàrrega elèctrica quan es trobava al far (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 152r, 30-V-1469).

¹⁸⁴² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 125r, 15-XI-1476.

¹⁸⁴³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 117r, 1-VII-1460.

¹⁸⁴⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 116r-117r, 17-IX-1460.

¹⁸⁴⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 121v, 29-IX-1460, i f. 122v-123v, 30-IX-1460.

¹⁸⁴⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 183v, 20-IV-1461, i f. 185v-187r, 25-IV-1461. En l'acta de la primera reunió es mencionà que s'havia trobat una persona disposada a ocupar-se del safareig a canvi de 8 florins corrents per any, mentre que en la de la segona dita quantitat es rebaixà a 4 florins. Probablement una d'elles fou mal anotada.

era sobretot de caràcter fiscal, atès l'increment de les necessitats econòmiques del consistori. Ja hem vist abans que l'abril de 1462 es destinaren 2.000 s.b. a fer verdesques per a les muralles i a reparar ambdós esperons, sense que es concretés quina quantitat serví per a cada obra.¹⁸⁴⁷ En tot cas, entre finals d'agost i principis de setembre de dit any se n'hi afegiren 1.400 s.b. més, que s'empraren, aquesta vegada sense cap mena de dubte, en els *gits de pedra* que s'estaven fent en els esperons.¹⁸⁴⁸ Les intervencions en aquestes construccions continuaren uns anys després, sobretot amb l'objectiu que res ni ningú entrés inadvertidament a la ciutat i defraudés així els impostos pertinents. En 1471 es prengueren àncores de diverses persones per tancar l'esperó de llevant, ja que la marea havia format un passatge sec pel qual es podia entrar tranquil·lament.¹⁸⁴⁹ Per pagar-les, es reservaren 60 s.b. dels 100 s.b. assignats setmanalment a les obres de la ciutat. Tres anys després, l'estiu de 1474, l'esperó de llevant tornava a estar obert, motiu pel qual s'hi havien organitzat vigilàncies diürnes i nocturnes, que, segons s'explicà al Consell de Trenta, costaven a la tresoreria municipal 1.280 s.b. [anuals].¹⁸⁵⁰ Tanmateix, ni tan sols així s'aconseguia que l'esperó estigués del tot ben custodiat, de manera que es proposà tancar-lo, tot destinant-hi els diners de les guardes. Tot i l'aparent benefici resultant d'aquesta solució, el Trentenari decidí no obrar a l'esperó, sinó limitar-se a procurar que fos controlat *ab diligència* pel clavari i els vigilants. Però uns mesos després la situació havia esdevingut insostenible. Tal com s'ha explicat en l'apartat dedicat a les imposicions després de la guerra, l'abril de 1475 l'assemblea es lamentava altre cop del fet que es podia passar a peu eixut per la zona de l'esperó.¹⁸⁵¹ Finalment, es decidí intervenir-hi de forma més contundent i fer-hi un *git* de roques, per al qual es pagaren entre maig i juliol d'aquell any 3.400 s.b., dels quals 3.200 s.b. a Pere Alberic, escrivà d'obres de la ciutat, i els restants 200 s.b. a Joan Montmany, moler, responsable d'obtenir la pedra necessària de Montjuïc.¹⁸⁵² Malauradament, no s'indica quant costaren en total els treballs.

¹⁸⁴⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 74, f. 118r, 24-IV-1462. Prèviament, el gener de 1461, els consellers havien presentat al Consell de Cent les despeses derivades del tancament dels esperons i d'algunes reparacions als portals, però no en sabem el valor (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 169v-170r, 25-I-1461).

¹⁸⁴⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 81v, 23-VIII-1462, i f. 83v, 2-IX-1462.

¹⁸⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 119v-123v, 9-VIII-1471.

¹⁸⁵⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 97r-97v, 29-VIII-1474.

¹⁸⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 160v-161r, 14-IV-1475, f. 163v-165r, 24-IV-1475, i f. 166v-168r, 25-IV-1475.

¹⁸⁵² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 136v, 27-V-1475, f. 137v, 1-VI-1475, f. 138r, 10-VI-1475, f. 139v, 22-VI-1475, f. 140v, 30-VI-1475, f. 141v, 7-VII-1475, f. 142v, 14-VII-1475, i f. 143r, 20-VII-1475.

Les conseqüències de la guerra també es deixaren sentir sobre els molins de Barcelona.¹⁸⁵³ Tant que, quan el febrer de 1467 el Consell ordenà moldre el cereal de la ciutat per tal de procurar-ne l'avituallament davant la possible arribada de tropes enemigues, l'obra municipal hagué de rebre una ajuda substancial per tal de posar a punt els molins de sang i construir-ne alguns de vent.¹⁸⁵⁴ Aquesta subvenció es traduí en quatre pagaments que ascendiren a 4.800 s.b., repartits entre febrer i abril de 1467.¹⁸⁵⁵ Per contra, la xifra que quatre anys després es decidí destinar a aquest mateix fi fou substancialment inferior. L'octubre de 1471, l'exèrcit de Joan II, preparat per començar el setge final a Barcelona, havia tallat el Rec Comtal, de manera que els molins d'aigua no podien funcionar. Un cop més, calia posar en marxa els de sang.¹⁸⁵⁶ Ara bé, per fer-ho calia una inversió que es calculava de com a mínim 2.000 s.b., quantitat que, davant la precarietat de les finances municipals, s'autoritza que s'obtingués del dret dels 2 s.b. per quartera dels flequers.¹⁸⁵⁷

A banda de les obres en esperons i molins, més o menys continuades al llarg de la guerra civil, el Consell encarregà altres intervencions més puntuals tant dins com fora els murs de la ciutat. El març de 1465 s'entregaren al drassaner 613 s. 5 d.b. perquè pagués els jornals dels fusters que s'havien encarregat dels *repars de fusta fets vers la plaga de la mar* i de certs treballs relacionats amb algunes bombardes.¹⁸⁵⁸ Probablement es tracta de la construcció d'estructures de refugi que havien de servir per defensar les naus que es trobaven a la platja barcelonina de les galeres enemigues, les despeses de les quals s'aprovaren el gener d'aquell any.¹⁸⁵⁹ La zona marítima tornà a ser l'indret on es destinaren els següents pagaments per obres extraordinàries, documentats en els llibres de clavaria entre 1467 i 1469. Concretament, es tracta de l'entrega de 2.600 s.b. a tres fusters en tres terminis, que havien de servir per construir una palissada vora la mar

¹⁸⁵³ Sobre els molins, vegeu Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 245-385.

¹⁸⁵⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 186v, 21-II-1467; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 2r-2v, 4-IV-1467. Vegeu l'apartat 4.1.2.1.

¹⁸⁵⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 89v, 21-II-1467, f. 91r, 26-II-1467, f. 94r, 13-III-1467, i f. 100r, 20-IV-1467.

¹⁸⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 158r-159r, 21-X-1471.

¹⁸⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 159v-160v, 22-X-1471. Els consellers de 1471 escrivien en el seu *Testament*, "per avis e a major cautela, les coses de les quals la ciutat, axí per causa de la guerra com altres, ha special necessitat, com són forments, farines, molins de sanch, lenyas, axí de forns com altres, [e] carbó, axí de farrers com comuns" (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1471, f. 4r).

¹⁸⁵⁸ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 96r, 30-III-1465.

¹⁸⁵⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 182v, 12-I-1465.

de ponent que contribuiria a resguardar els habitatges que s'hi trobaven.¹⁸⁶⁰ Finament, durant la guerra es pagaren encara 200 s.b. l'agost de 1469 per certes obres que s'havien dut a terme a Castellví de Rosanes.¹⁸⁶¹

Un cop signada la pau amb Joan II, més enllà de les intervencions ja comentades tenim constància d'únicament dos treballs, curiosament duts a terme el mateix any. Així, el febrer de 1477 rebé Ramon Marquet, flamant administrador de la Taula de Canvi, 600 s.b. que havia d'emprar en les obres i altres despeses derivades del trasllat de la caixa i la documentació relativa a la gestió del banc a casa seva.¹⁸⁶² Tres mesos després s'entregaren al fuster Genís Caro 400 s.b. que serviren per construir el pont que travessaria Alfons, duc de Calàbria i fill de Ferran de Nàpols, en la seva arribada a la Ciutat Comtal per conduir fins al seu pare la infanta Joana.¹⁸⁶³

En general, doncs, veiem que al llarg del període comprès entre els anys 1459 i 1478 el municipi barceloní impulsà obres, tant dins com fora dels seus murs, de característiques i amb finalitats d'allò més variades. Ara bé, tal com s'ha remarcat anteriorment, resulta evident que l'esclat de la guerra obligà els regidors a prioritzar aquells treballs de caràcter més urgent i relacionats amb la conjuntura bèl·lica.¹⁸⁶⁴ Així, el conflicte contra Joan II interrompé o aturà les iniciatives que anys abans podien tenir en ment els jurats de la ciutat, i la malmesa situació econòmica de la postguerra tampoc permeté materialitzar-les.

¹⁸⁶⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 149r, 5-II-1467, i f. 149v, 11-V-1467; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 103v, 26-X-1469. L'any anterior, el Consell de Cent havia donat el seu vistiplau a la despesa de 4.000 s.b. provinents dels diners de la subvenció de les naus en una palisada construïda vora el monestir de Framenors, per tal de substituir un tram de muralla enderrocat per una tempesta (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 145v-146v, 15-XI-1466).

¹⁸⁶¹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 98v, 25-VIII-1469. Casualment –o no–, les obres es pagaren passat un mes de la designació del nou castlà, el cavaller Bartomeu Lena, després de la renúncia de Miquel Desplà per falta de recursos econòmics (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 154r-154v, 26-VI-1469, f. 155r-156r, 27-VI-1469, f. 157v-158r, 21-VII-1469, f. 158r, 22-VII-1469, f. 158v-159r, 27-VII-1469, i f. 159r-160v, 28-VII-1469).

¹⁸⁶² *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 122v, 20-II-1477.

¹⁸⁶³ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 132v, 28-V-1477; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2: 548-51; Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 294-300; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 259-63. Alguns dels altres preparatius fets de cara a l'arribada del duc de Calàbria es poden trobar detallats a *AHCB*, 1C.XXII, Cerimonial, 1/8, [1477].

¹⁸⁶⁴ De fet, el maig de 1466, quan s'havia d'escollir el nou escrivà d'obres, es decidí no fer-ho degut als pocs treballs que es duïen a terme a la ciutat. Uns mesos després, en redactar el *Testament*, els consellers digueren als seus successors que “experiència, mare de totes coses, mostra per moltes rahons ésser dampnós no haver-hi scrivà, de manera que els recomanaven “elegir quant pus prest poran alguna bona persona en scrivà de les dites obres” (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 89v-90r, 31-V-1466; *AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 4, 1463, f. 21v).

L'inici de la guerra civil catalana va suposar un punt d'inflexió en les despeses en serveis municipals. Mentre que fins l'any 1462 destaca la freqüència de pagaments destinats a serveis socials o a treballs orientats al benestar ciutadà, a partir de llavors bona part d'aquests disminuïren o desaparegueren per tal de deixar lloc a la inversió de capitals en abastament i seguretat i defensa, ja fos en forma de material o d'obres. Si bé és cert que algunes despeses considerades ineludibles no es veieren inicialment afectades per la conjuntura bèl·lica del moment, com ara la subvenció de l'hospital de la Santa Creu o les reparacions del pont de Sant Boi, a la llarga el consistori també es veié obligat a disminuir-ne la quantitat o la freqüència. Com acabem d'apuntar, el final de la guerra no modificà gaire aquesta situació: desaparegueren dels llibres de clavaria els pagaments de tipus militar, però això no suposà la represa de la majoria d'iniciatives que durant els primers anys del regnat de Joan II s'estaven ideant o duent a la pràctica.

Més enllà d'aquest fet, cal advertir que els diferents serveis documentats tingueren una incidència força variable en els comptes del clavari. Al llarg d'aquest apartat hem vist que molts d'aquests pagaments s'intentaren compensar amb els ingressos ordinaris –bàsicament les impositons–, però en nombroses ocasions això no fou possible i s'hagué de recórrer als préstecs concedits pels administradors de la Taula de Canvi o a l'emissió de deute censal. Només alternant aquests tres sistemes –impostos, préstecs i censals– la hisenda urbana podia fer front amb certes garanties a totes les despeses que es veia obligada a assumir. Com pot suposar-se, i es veurà en l'apartat dedicat al deute, el resultat d'aquesta política fou un increment del desajust patit pels ingressos municipals durant els darrers anys de la guerra civil, fet que provocà la inestabilitat que caracteritzà les finances del clavari durant els anys immediatament posteriors a la fi del conflicte.

5.3. Les transferències al rei i a la Diputació

Barcelona no només va despendre grans quantitats en afers propis o directament relacionats amb el municipi. Al llarg dels anys del regnat de Joan II la ciutat també va haver de transferir numerari a altres institucions, bàsicament la monarquia i la Diputació del General de Catalunya. Com veurem, aquestes transferències resultaren problemàtiques i, fins a cert punt, són difícils de documentar. Pel que fa als donatius

reials, Pere Verdés ja apuntà que, al contrari que en els casos d'altres ciutats catalanes com ara Reus, Valls, Girona o Cervera, ara per ara resulta impossible quantificar quin pes tingueren per a Barcelona les exaccions pagades a la Corona.¹⁸⁶⁵ Tanmateix, malgrat la singularitat del període i del fet que es tracti d'un moment de transició cap al que pot considerar-se un nou cicle fiscal, sí que podem documentar uns quants pagaments als diferents sobirans, alguns d'ells, com es veurà, de remarcable importància.¹⁸⁶⁶

Si ens fixem amb la Diputació, la recerca esdevé encara més complicada. Com tindrem l'oportunitat de comprovar, sembla que la majoria de transferències que va rebre del municipi es van fer a través dels comptes que ambdós organismes tenien oberts a la Taula de Canvi, sense deixar-ne constància als llibres del tresorer. Per aquest motiu, i recordant un cop més el fet que no s'ha conservat cap dels llibres del banc municipal, resulta pràcticament impossible comptabilitzar les quantitats que es van moure en un i altre sentit. Malgrat tot, se n'intentarà fer una primera reconstrucció fent ús de les fonts disponibles.

5.3.1. Una prestació ineludible: l'usatge *Princeps namque*

Un dels àmbits en el qual sovint van treballar conjuntament el Consell de Barcelona i la Diputació del General va ser el de les negociacions amb la Corona per tal de fer front a les seves demandes. Aquest apartat se centrarà en un aspecte molt concret d'aquest heterogeni conjunt de peticions del monarca, com és la resposta que va donar-se a la invocació de l'usatge *Princeps namque*.¹⁸⁶⁷ Com és sabut, si això passava tots els habitants de Catalunya, també els que no pertanyien al domini reial, estaven obligats a acudir amb les seves armes al socors del rei. Ara bé, aquest només podia fer ús d'aquesta prerrogativa si es donaven els següents supòsits: que el monarca es trobés en

¹⁸⁶⁵ Pere Verdés Pijuan, «La contribució del Consell de Barcelona a les demandes de la Corona, 1387-1462», *Barcelona Quaderns d'Història* 23 (2016): 84.

¹⁸⁶⁶ Ara bé, abans de fer-ho convé recordar que l'any 1299 Barcelona va aconseguir la franquesa de la quèstia, de forma que des de llavors només havia de contribuir a les demandes del monarca de forma voluntària o "graciosa", o bé en forma de serveis militars (Verdés Pijuan, 84). La quèstia era un tribut directe imposat comunitàriament a una vila o lloc i distribuït de forma proporcional en funció de la riquesa. Per la seva condició de vila reial, a Barcelona la quèstia fou el principal mecanisme de contribució i negociació fiscal amb la monarquia fins 1299 (<http://www.imf.csic.es/index.php/fuentes-documentales/fuentes-documentales-gcfm> [consultat el 26-I-2018]).

¹⁸⁶⁷ Sobre el *Princeps namque* i la seva aplicació vegeu Manuel Sánchez Martínez, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, Anejos del Anuario de Estudios Medievales 50 (Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2003), 175-80.

situació de perill o que el territori del Principat fos envaït.¹⁸⁶⁸ Malgrat que en principi es tractava d'un usatge que implicava un servei militar, durant el darrer terç del segle XIV, com assenyala Manuel Sánchez, el *Princeps namque* va esdevenir el pagament d'una quantitat que es calculava mitjançant un fogatge.¹⁸⁶⁹ D'aquesta forma, es va acabar commutant per una nova càrrega fiscal, que es caracteritzava per un fet transcendental: era l'única forma de fiscalitat (teòricament) no negociada que la monarquia podia imposar a tot el territori català sense excepció.¹⁸⁷⁰

5.3.1.1. La invocatòria de 1464

Durant els primers anys del Quatre-cents les invocacions de l'usatge van ser molt menys freqüents que durant la segona meitat de la centúria anterior. De fet, abans que esclatés la guerra civil sembla que Barcelona només havia contribuït en una convocatòria, la de 1413, que posteriorment fou declarada il·legítima.¹⁸⁷¹ Així doncs, malgrat que difícilment els podia agafar per sorpresa, la reacció dels dirigents de la Diputació i del Consell no devia ser precisament d'alegria quan el dia 21 de maig de 1464 van saber que:

per lo honorable Regent la vagaria de Barchinona per virtut de una letra patent per lo Senyor Rey a ell tremesa ab veu de crida publicament per diverses lochs de la present Ciutat feta, publica aquell usatge qui comensa *Princeps namque* demenant lo dit Senyor ajuda manant a tot hom generalment que lo mes prest puscan cascu sia personalment a la vila de Vilaffranca de Penedes per anar vers la Ciutat de Leyda per socorrer aquella qui stava opremuda e sitiada per lo Rey Johan de Navarra,¹⁸⁷² e per foragitar lo dit Rey e ses gents, e lo dit vaguer o Regent anava per la dita

¹⁸⁶⁸ Maria Teresa Ferrer i Mallol, «La organización militar en Cataluña. Siglos XII a XV», *Revista de Historia Militar* núm. extra. Conquistar y defender. Los recursos militares en la Edad Media Hispánica (2001): 156-57.

¹⁸⁶⁹ Sánchez Martínez, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, 171-211. Sobre la convocatòria de 1368, la primera en què la commutació del servei militar constituï una càrrega fiscal sobre tot el Principat, vegeu Manuel Sánchez Martínez, «La convocatoria del usatge *Princeps namque* en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona», *Barcelona Quaderns d'Història* 4 (2001): 79-107.

¹⁸⁷⁰ Sánchez Martínez, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, 209-10.

¹⁸⁷¹ Verdés Pijuan, «La contribució del Consell de Barcelona a les demandes de la Corona, 1387-1462», 87-88.

¹⁸⁷² Les tropes de Joan II s'havien anat abraonant sobre Lleida entre els mesos de març i abril de 1464, de forma que a principis de maig la ciutat ja estava completament assetjada. Sobre el setge de Lleida, vegeu José Lladonosa Pujol, *El sitio de Lérida de 1464 en tiempos de Juan II de Aragón*, Amigos de los museos de Lérida. Sección de bibliófilos (Lleida: Artes Gráficas Ilerda, 1945); obra citada per Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 401.

Ciutat a cavall ab sobrevesta reyal, e devant ell anaven molts saigs cridant a grans veus *viafos princeps namque*, e portaven falles de foch enceses e axí discorrián la dita Ciutat.¹⁸⁷³

D'aquesta forma, Pere de Portugal, que –recordem-ho– feia només quatre mesos que havia arribat a Catalunya per prendre possessió de la corona, havia decidit recórrer al sovint controvertit usatge per tal d'intentar evitar la caiguda de Lleida en mans de Joan II.¹⁸⁷⁴ La maquinària municipal va posar-se en moviment immediatament. L'endemà mateix els consellers notificaven a l'assemblea que havien convocat els advocats ordinaris i extraordinaris de la ciutat, a qui havien consultat sobre la legalitat de la convocatòria, finalment donada per vàlida.¹⁸⁷⁵ La resolució va ser ràpida: el mateix dia es va acordar enviar al rei un representant municipal perquè li proposés que, davant la situació de cansament bèl·lic en què es trobava Barcelona, acceptés l'enviament de 1.000 homes armats.¹⁸⁷⁶ D'aquesta manera, el Consell considerava que no només es faria *pus prest lo servey del dit senyor, e de bona gent e útil*, sinó que a més a més s'apartaria *de molèstia e vexació los dits poblats, qui ja per los serveys que fets havia axí en lo soccors de Cervera com encare en la subvenció de la Taula eren algun tant oprimits*. Pere ho acceptà, però només a mitges.¹⁸⁷⁷ El rei era del parer que 1.000 homes eren insuficients per a una ciutat de la magnitud de Barcelona. Finalment va acceptar que fossin 2.000, un cop els consellers li van haver fet un:

larch rehonament sobre les facultats e disposició que la ciutat havia de trametre la gent convocada per reho de l'usatge *Princeps namque*, fins a denunciar los focs qui stan en aquesta ciutat e mostrar-li, levats los ecclesiàstichs, hòmens constituïts en edat, vídues e pubills, e pobres e miserables, quin nombre ne posquera exir, molt luny de la opinió en la qual lo dit senyor era estat més per informacions contràries.¹⁸⁷⁸

¹⁸⁷³ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 449-50. Jaume Safont també va recollir la crida pública del *Princeps namque* tant al seu dietari personal com al de la Diputació, i posteriorment Bruniquer se'n feu ressò a les seves *Rúbriques* (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 192-93; Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1. Anys 1411 a 1539: 180; Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 244).

¹⁸⁷⁴ Aquest apartat se centrà en les gestions fetes per la ciutat de Barcelona arran de la invocatòria del *Princeps namque* de 1464, així com la seva resolució mitjançant la creació de la subvenció dels cavalls juntament amb la Diputació. Per a una visió més general de les causes i efectes d'aquesta convocatòria, vegeu Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 399-415.

¹⁸⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 118v-119r, 22-V-1464.

¹⁸⁷⁶ Aquests homes es pagarien amb els impostos dels cavalls aprovats pel municipi el gener d'aquell any (vegeu l'apartat 4.1.2.1).

¹⁸⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 119v-120v, 25-V-1464.

¹⁸⁷⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 121v, 27-V-1464.

El procediment pactat consistí en fer una crida en la qual s'ordenés que els responsables de les desenes i cinquantes es dirigissin a la Causa de la Ciutat amb els seus memorials per tal de veure quins homes podien unir-se a l'exèrcit del rei, als quals seguidament s'hauria d'establir quants diners es pagaria.¹⁸⁷⁹ Fou el Consell de Cent qui donà el vistiplau a la proposta de destinar al pagament d'aquestes retribucions un total de 60.000 s.b. –per tant, 1 s.b. per persona i dia durant un mes–.¹⁸⁸⁰ Finalment, passats nou dies des de la publicació de l'usatge, s'aprovà l'ordinació segons la qual la Bandera sortiria de la ciutat pel portal de Sant Antoni el dia 2 de juny, acompanyada de tots aquells que havien d'anar amb l'exèrcit.¹⁸⁸¹ Ara bé, sembla que la convocatòria no va anar tan bé com els consellers s'esperaven. El dia 2, *vahents ara los dits honorables consellers e prohòmens la pochà gent que fins a la hora de ara és exida*, l'executiu es va veure forçat a endurir la pena que havien establert en la crida del dia 28, segons la qual els que no haguessin marxat de la ciutat el dia fixat haurien d'anar amb l'exèrcit costejant-se ells mateixos totes les despeses. Vista la situació, i per tal d'acabar de persuadir tots aquells que aparentment havien decidit quedar-se a casa, van canviar dit càstig per la pena de mort.¹⁸⁸²

Amb tot, no és gaire sorprenent que Pere no estigués gaire satisfet amb el resultat de la convocatòria. El 18 de juny un dels seus consellers s'adreçà a l'assemblea municipal amb un memorial escrit des d'Igualada tres dies abans, en el qual el monarca responia a la petició de remissió del *Princeps namque* presentada pels líders barcelonins, que consideraven que ja havien complert amb la seva part segons ho havien pactat amb el propi rei.¹⁸⁸³ Tanmateix, si bé Pere reiterava la seva conformitat amb el fet que les tropes enviades per Barcelona només constessin de 2.000 homes, malgrat que ell fins llavors no havia *lo nombre exhaminat*, no estava gens d'acord que restessin amb ell tan

¹⁸⁷⁹ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 8, f. 48v, 25 i 26-IV-1464; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 120v-121r, 26-V-1464.

¹⁸⁸⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 122r-112v, 27-V-1464. La despesa dels 60.000 s.b. es féu en dos pagaments de 30.000 s.b. cadascun, que es troben consignats a AHCB, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 89r, 26-V-1464, i f. 90v, 10-VI-1464.

¹⁸⁸¹ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 49r, 28-V-1464; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 123r-123v, 30-V-1464. Aquells deuriem ser uns dies atrafegats. El 30 i el 31 de maig es van fer dues crides ordenant a tothom qui tingués cuirasses que ho notifiqués i, a més a més, les posés davant la porta, de forma que qui en volgués una pogués comprar-la o llogar-la. El preu del lloguer es fixà en 10 s.b. mensuals per a les cuirasses d'acer i 6 s.b. per a les de ferro. De forma similar, dies més tard es féu una nova crida manant a tot aquell que tingués llances llargues dur-les a l'escriuaria dels racionals, des d'on es distribuïrien a l'exèrcit del rei (AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 8, f. 49v, 30 i 31-V-1464, i f. 50r, 12-VI-1464).

¹⁸⁸² AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 49v-50r, 2-VI-1464.

¹⁸⁸³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 125v-127r, 18-VI-1464.

sols durant un mes.¹⁸⁸⁴ Així doncs, pels diversos *respectes e rehons evidentíssimas* expressats en el memorial, el rei acabava considerant que absoldre l'usatge era contraproductiu i, per tant, ho desestimava.¹⁸⁸⁵ Encara més, confiava que el Consell tindria suficient vista com per adonar-se que allò realment necessari era pagar els homes mes rere mes *fins lo negoci haje lo efecte degut*.¹⁸⁸⁶

El 19 de juny, el dia següent de rebre el contundent escrit del conestable, l'assemblea general va aprovar la proposta feta pel Trentenari i els consellers de pagar durant un segon mes els homes que se li havien enviat, que aquesta vegada rebrien 45 s.b. mensuals –per tant, 1 s. 6 d.b. per dia–.¹⁸⁸⁷ Els diners necessaris per pagar els salaris s'obtidrien de la següent forma: dues terceres parts provindrien de les imposicions dels cavalls, i l'altre terç el donarien els habitants de la ciutat. De nou, l'executiu es va posar en moviment amb força celeritat. El dia 21 es van convocar un cop més els cinquanteners a la Casa de la Ciutat, i un dia més tard es feia una crida ordenant que aquests fessin el recapte dels diners que s'havia assignat a cada membre de la seva cinquentena.¹⁸⁸⁸ Aquells que no paguessin serien obligats a anar personalment a l'exèrcit sense tenir dret a cobrar cap sou. Tot plegat mostra que la ciutat no se sentia còmoda amb aquesta situació, que els seus dirigents van procurar sempre que acabés com abans millor. A finals de juny al Consell es discutia com podia obtenir-se la

¹⁸⁸⁴ Com era habitual en Pere, en el memorial s'expressava de forma molt vehement, tot dient que “nunquam fonch, ne és, ne serà, intenció del dit senyor cometre una tanta seguedat, ne a tal pacte ne paraula sa senyoria may és devenguda, ne tal promesa offerta, ne paraula de la bocha li és exida, segons son record ne és versemblant”.

¹⁸⁸⁵ Entre les queixes de Pere n'hi havia una de molt greu, que el rei explicà de la següent forma: “Ítem, e lo que és pijor, e és la veritat, que no solament al terme statuit, mas quatre jorns abans del terme, tots los del nombre de II mil, licenciats o no llicenciats, com a persones qui poch stimen la honor, com sien soldats e acordats, tirarien lo camí de la casa, e no seria qui tenir-los pogués. E lo que no és menys de pensar que tots los altres de les vagueries e lochs del Principat seguirien lo camí e petjades de aquells, no volrien ésser de millor o pijor condició que los de la ciutat que és mare e deu e sol dar exemple als altres menys potents, majorment a portar les despeses e treballs”.

¹⁸⁸⁶ Pere suavitzà aquí les seves paraules i intentà guanyar-se el favor dels consellers dient-los que “poch approfittaria tanta despesa per açò feta si la cosa imperfecta se havia de lexar, lo qual de vassalls naturals e tant fidelíssimos no se spere, ni és de pensar de son rey e senyor, pare de la pàtria e reparador e instaurador de tanta calamitat; e per açò complir no ha duptat metre la ànima sua per les lurs, e exir armat al camp hon stà, pavès e reparo e deffenció de lurs substàncies, cases, fills e mullers”.

¹⁸⁸⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 128r-128v, 19-VI-1464. Muxella diu que el que s'acordà pagar als soldats era “un ral, és a dir, 45 florins a cada home”, però es tracta clarament d'un error de lectura (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 409). Als registres de *Clavaria* hi trobem el pagament fet el juliol de 1464 de part dels diners acordats, 46.000 s.b., així com la transferència de 10.000 s.b. a la Diputació com a compensació per la quantitat repartida pel General als membres de la Bandera a Cervera (*AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 76, f. 94r, 7-VII-1464, i f. 96v, 16-VII-1464).

¹⁸⁸⁸ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 50v, 21 i 22-VI-1464. Els cinquanteners havien d'ingressar els diners recaptats a la Taula de Canvi com a tard el 4 de juliol (*AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 50v, 4-VII-1464).

definició del *Princeps namque*, i uns dies més tard es convocaven de nou els cinquanteners per tal d'interrogar-los sobre els *acordats* que el rei afirmava que havien fugit del seu exèrcit.¹⁸⁸⁹ Sembla clar, per tant, que l'ambient a la capital no era gaire plàcid.

Probablement fou tot això el que poc després empenyé consellers i diputats a iniciar les negociacions que culminarien amb la creació de la subvenció dels cavalls entre el juliol i l'octubre de 1464, esperonades per una nova negativa de Pere a signar la redempció de l'usatge.¹⁸⁹⁰ Fou llavors, doncs, quan finalment la Diputació entrà de ple en les negociacions amb el rei, que fins al moment havien restat en mans dels poders municipals. D'aquesta forma, el General reprenia el seu paper habitual d'ens encarregat d'avaluar la legalitat –i, en cas necessari, gestionar– les invocatòries del *Princeps namque*, que era el que li corresponia com a representant de les Corts del Principat.¹⁸⁹¹ Aquest rol, com veurem seguidament, fou molt més visible en la segona convocatòria de l'usatge realitzada durant la guerra civil catalana.

5.3.1.2. La invocatòria de 1467

L'any 1467 feia ja uns quants mesos que Pere de Portugal era mort, però el final de la guerra no semblava pas estar més aprop que quan el lusità vivia. Al Principat s'hi trobava Joan de Lorena actuant com a lloctinent del nou rei, Renat d'Anjou, que veia amb frustració com la manca de diners impedia que les seves accions bèl·liques arribessin a bon port.¹⁸⁹² Necessitava tropes per a la campanya de l'Empordà, i davant d'aquesta situació aquell octubre va pensar en recórrer a l'usatge *Princeps namque*.¹⁸⁹³

Així ho comunicà a la Diputació, però hi havia un impediment clar a la voluntat del primogènit: en establir-se la subvenció dels cavalls s'havia acordat que la seva pervivència només s'assegurava si l'usatge no s'invocava de nou. Per aquest motiu, el

¹⁸⁸⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 129r, 26-VI-1464, i f. 130r, 6-VII-1464. Aquells que no responguessin la convocatòria del Consell haurien de pagar una multa de 20 s.b. i serien empresonats durant dos dies.

¹⁸⁹⁰ Vegeu l'apartat 4.1.2.1.

¹⁸⁹¹ En el marc de les múltiples convocatòries del *Princeps namque* de la segona meitat de s. XIV, van ser les Corts les que en més d'una ocasió van procurar posar-hi fre, així com limitar la llibertat del monarca en aquest àmbit (Sánchez Martínez, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV (Estudios sobre fiscalidad y finanzas reales y urbanas)*, 174).

¹⁸⁹² Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 419.

¹⁸⁹³ Muxella assenyala que en els dos moments en què s'invocà el *Princeps namque* durant la guerra civil concorrien dos factors: per una banda, la necessitat urgent d'aconseguir tropes per tal de tenir èxit en campanyes concretes, i per l'altra la voluntat per part dels representants de la monarquia de fer una demostració de força davant les institucions del Principat (Muxella Prat, 399).

General va haver d'acceptar que Joan pogués seguir endavant amb la convocatòria del *Princeps namque* sense que això comportés l'extinció dels impostos, cosa que indubtablement hauria perjudicat la potència militar del bàndol del General. Això fou el que es narrà a la reunió del Trentenari del 10 d'octubre, el qual, donada la seva evident importància, decidí remetre l'assumpte al Consell de Cent, qui ho derivà de nou a l'assemblea ordinària.¹⁸⁹⁴ Aquesta encarregà el fet als consellers i a una comissió de setze força particular, conformada per vuit persones del Consell de Trenta i vuit més de la Setzena regular.¹⁸⁹⁵

Tot plegat va provocar que el procés s'allargués força dies, dilació que propicià que el primogènit perdés la paciència, ja que mentre el consistori i la Diputació no acabessin de decidir-se es trobava lligat de mans i peus. Per aquest motiu va convocar els consellers, als quals *los dix que los dits fets se tractaven e es manejaven ab gran dilació, e que ell prestament ne volc hoc o no*. Tal com aquests van reportar més tard a l'assemblea, *sa senyoria era informada que alguns del Concell eren malalts, sent la resposta del primogènit que ell los donaria la medicina que havien necessària, e algunes altres paraules algun tant punyents*. Però els membres de l'executiu, com no podia ser d'altra forma, van defensar-se *excusants tots los del dit Concell, manifestant al dit senyor aquells haver bona e affectada voluntat en son servey, però que la ciutat té ses pràctiques lohables sobre los affers dels quals ha tractar, los quals, quant són de importància semblants de aquests, se han a tractar ab Concells de XXXII e de C jurats*.¹⁸⁹⁶ D'aquesta forma, la urgència de les empreses del primogènit topava amb la lentitud que sovint caracteritzava les decisions que es prenen en el si del municipi. Ara bé, és possible que en la manera d'actuar del consistori hi influïssin altres factors, com podria ser la voluntat de no cedir, o com a mínim no fàcilment i ràpida, davant el que podria considerar-se una imposició de la monarquia. Finalment, el 18 d'octubre el Consell de Cent va aprovar que Joan convoqués el *Princeps namque* sense que això suposés la supressió de la subvenció dels cavalls, si bé amb una condició: en cas que les tropes reunides en virtut de l'usatge heguessin de servir durant un període de temps superior a un mes, la subvenció i els drets que hi estaven associats cessarien.¹⁸⁹⁷ Un cop

¹⁸⁹⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 57r-57v, 10-X-1467, i f. 57v-58r, 12-X-1467.

¹⁸⁹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 58r, 13-X-1467.

¹⁸⁹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 58v, 17-X-1467. Part d'aquest text ja apareix citat a Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 421.

¹⁸⁹⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 59r-59v, 18-X-1467.

decidit això, començava la part més feixuga de la invocatòria: negociar-ne les condicions.

El dia 21 l'assemblea general es reuní de nou per valorar l'ambiciosa composició demanada pel primogènit, que consistia en el pagament de 6.000 homes durant dos mesos i que l'assemblea desestimà, tot deliberant mantenir el que havia decidit anteriorment.¹⁸⁹⁸ No va ser fins el 29 d'octubre que el Consell de Cent va aprovar la proposta presentada a la reunió del Trentenari del dia anterior d'oferir al primogènit 800 homes durant un mes, els quals rebrien 4 florins mensuals.¹⁸⁹⁹ Calculats a 11 s.b. per florí, això suposaria una despesa total de 35.200 s.b., que haurien de pagar els barcelonins per cinquantenes per manca de diners en el compte municipal. A més a més, aparentment les dures paraules de Joan de Lorena van sorgir efecte, ja que aquell mateix dia el Consell de Cent va derivar tota decisió posterior, particularment si tenia relació amb la subvenció dels cavalls, al Trentenari i a la comissió de 16, tal com s'havia demanat a la reunió anterior.¹⁹⁰⁰

Mentrestant, Joan de Lorena degué cansar-se d'esperar, motiu pel qual acabà decantant-se per ser expeditiu i formalitzar el 30 d'octubre la convocatòria del *Princeps namque*.¹⁹⁰¹ L'1 de novembre es féu la crida de l'usatge a la Ciutat Comtal, i dos dies després el Consell designà una comissió de vuit persones perquè gestionés el compartiment en cinquantenes dels mencionats 35.200 s.b.¹⁹⁰² Ara bé, malgrat que en aquell moment tot semblava encarrilat alguna cosa es va tòrcer. Muxella ja comentà el fet que és força evident que entre el 3 i l'11 de novembre el consistori presentà la seva proposta a Joan de Lorena, la qual aquest rebutjà.¹⁹⁰³ I no només això, sinó que a més a

¹⁸⁹⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 60r-60v, 21-X-1467; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 481-82.

¹⁸⁹⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 63v-64r, 29-X-1467. El dia 28 el Trentenari va puntualitzar que, en cas que els eclesiàstics contribuïssin en la convocatòria, als 800 homes se n'hi sumarien 200 més, però el Consell de Cent no féu cap menció a aquesta possibilitat (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 63r, 28-X-1467).

¹⁹⁰⁰ El dia 28 es digué que “per evitar que dispensacions tots jorns no sien fetes del dit usatge *Princeps namque*, lo present Concell és de parer lo dit Concell de Cent jurats deuria donar poder al Concell de XXXII e XVI de veure, pensar e ordonar a tota lur coneguda totes les coses que vistes los sien, per evitar los dits desordres, a tot benefici e repòs dels poblats en aquesta ciutat”.

¹⁹⁰¹ Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 555. Tot sembla indicar que Joan tirà endavant la convocatòria sense haver estat informat del resultat de les últimes reunions del govern municipal.

¹⁹⁰² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 482; Carreras i Candi i Gonyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 244; AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 65r, 3-XI-1467.

¹⁹⁰³ Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 555. L'entrada del 29 d'octubre del *Manual de novells ardots* ja anticipa que la proposta aprovada pel Consell de Cent aquell dia no arribà a dur-se a terme perquè fou rebutjada per Joan de

més anuncià que enfranquia els artistes i menestrals de respondre a l'usatge. Davant d'aquest fet insòlit, els consellers se li havien adreçat per demanar-li que fes extensiva aquesta gràcia als membres dels estaments dels ciutadans i els mercaders, explicant al primogènit que:

la ciutat tenia molts ministres, axí com taulers, advocats, clavari, obrers e altres, qui havien càrrech de la administració e col·lecta dels drets de la dita ciutat; e més hi era los del Concell de Cent jurats, los quals necessàriament havien a rrestar, axí per servey del senyor rey e seu com per consellar a la dita ciutat (...), e que se altesa devia haver aquells per excusats en no anar.¹⁹⁰⁴

Però Joan es mostrà insensible a les paraules dels representants del municipi, i els respongué que *sa intenció no era la ciutat restàs sens Concell, e que ja restaven los dos staments, e que aquells dels altres dos staments qui anar no posquessen, pagant e reement la dita convocació, restants posqueren fer e representar lo dit Concell, anant, emperò, aquells qui disposició haguessen*. Més enllà de la importància que els consellers atorgaven als oficials municipals, que resulta força reveladora, és interessant remarcar que el que semblava pretendre el lloctinent era gravar les classes benestants de la ciutat.¹⁹⁰⁵

Com els consellers explicaren al Trentenari i a la Setzena, finalment havien aconseguit que el lloctinent acceptés pensar-s'ho durant les següents hores. No serví de res, però, perquè Joan es negà a canviar la seva postura inicial, i el dia següent marxà de Barcelona camí cap a l'Empordà.¹⁹⁰⁶ El 13 de novembre el Consell acordà enviar-li un ambaixador, al qual se n'hi afegiria un altre de part de la Diputació, que per sobre de tot havia de procurar que les discussions que tinguessin no afectessin l'exempció concedida als artistes i menestrals.¹⁹⁰⁷ Tanmateix, les negociacions semblaven haver arribat a un punt mort. El 24 de novembre es recordà a l'assemblea municipal la deliberació de la Diputació del mencionat dia 13, segons la qual, davant la imminència de la convocatòria

Lorena, si bé malauradament no indica quan (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 482).

¹⁹⁰⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 66r-66v, 11-XI-1467. De l'enfranquiment dels artesans i menestrals ja se'n féu ressò Carreras i Candi, *La ciutat de Barcelona*, 694.

¹⁹⁰⁵ Això ja fou destacat per Imma Muxella, si bé aquesta autora emprà el terme "mà major" per agrupar ambdós estaments, vocable que, de fet, acostuma a identificar-se amb els ciutadans honorats (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 556; Carme Batlle i Gallart et al., *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona, Segle XIV: les eleccions municipals* (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2007), 31).

¹⁹⁰⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 1893, 2: 482.

¹⁹⁰⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 67r-67v, 13-XI-1467. L'ambaixada sortí de Barcelona el dia 16 de novembre i hi tornà el 23 d'aquell mes (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, 2: 483).

a Hostalric dels homes que havien de respondre al *Princeps namque*, s'havia d'enviar una ambaixada al primogènit per demanar-li que accedís a fer el que era usual en convocar l'usatge: que tots els habitats en comú, i no particularment, en paguessin la remissió.¹⁹⁰⁸ Segons deien, si es feia com el primogènit suggeria, *succehiria en gran dan de la cosa pública e en violació dels usus e custums del Principat per sa altesa jurats*. Tres dies més tard el Consell aprovava la proposta del General de dirigir-se conjuntament a Joan de Lorena per tal de tractar un cop més la remissió pecuniària de l'usatge, acordant prèviament que, en cas que finalment calgués pagar alguna quantitat, ho fessin els dos estaments que no n'estaven exempts, és a dir, els ciutadans i els mercaders.¹⁹⁰⁹

Deuria ser llavors quan, per fi, es va aconseguir arribar a un acord amb el primogènit, segons el qual entre tots els habitants de Barcelona, exceptuant els artistes i menestrals, s'haurien de pagar 2.000 florins d'or, que, a 15 s.b. per florí, ascendien a 30.000 s.b.¹⁹¹⁰ Els cinquanteners serien els encarregats d'informar a cadascú quina part li pertocava pagar, i la recaptació s'hauria de dur a terme a casa del responsable designat per a cada quarter en els quatre dies posteriors a la publicació de la crida.¹⁹¹¹ Per tal que la recolecta fos possible, un dia abans el Consell va revocar l'ordinació que prohibia pagar o rebre moneda a la Taula de Canvi amb un interès superior al 15%, cosa que implicava que el preu del florí no podia superar els 14,95 s.b. i, per tant, era contrària a les disposicions preses en relació al *Princeps namque*.¹⁹¹²

Donat el tipus de pagament acordat, als llibres de comptes del municipi no n'ha quedat cap rastre, de forma que no pot afirmar-se que realment es dugés a terme tal com es pactà. Sabem que dos dies després de finalitzar el termini establert perquè cadascú

¹⁹⁰⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 70r-71r, 24-XI-1467. Segons recull Muxella, la Diputació del General va expressar el seu malestar davant la proposta del primogènit en termes similars (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 556).

¹⁹⁰⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 72r-73v, 27-XI-1467.

¹⁹¹⁰ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 107v-108r, 5-XII-1467. Ryder sosté que Barcelona pagà 3.200 florins com a remissió del *Princeps namque*, però per fer-ho es basa en la citada deliberació del Consell de Cent del 29 d'octubre, quan encara no s'havia arribat a cap acord amb el primogènit (Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 186, n. 27). Per la seva banda, Muxella assenyala que “malauradament, enlloc se'ns indica per quina quantitat i sota quines condicions es redimí l'usatge en aquesta ocasió” (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 557).

¹⁹¹¹ El responsable del quarter de Framenors era Pere Amat; del quarter de la Mar, Bernat Oliver; del del Pi, Bernat de Junyent, i del de Sant Pere, Bernat Pongsem, tots ells, evidentment, personatges notables de la vida política barcelonina.

¹⁹¹² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 78r-78v, 4-XII-1467; AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 108v-109r, 10-XII-1467. Aquesta revocació ja fou mencionada per Usher, si bé ell atribueix el pagament que la motivà a la renovació d'un privilegi de la ciutat no especificat (Usher, *The early history of deposit banking in Mediterranean Europe*, 1: 279). Sobre aquestes ordinacions, vegeu l'apartat 4.2.2.1.

entregués la part que li corresponia es féu una nova crida dient que tots aquells que encara no ho haguessin fet tenien temps fins al dia següent.¹⁹¹³ Passada aquesta pròrroga, serien empenyorats. De forma similar, tenim notícies indirectes de la composició de l'usatge gràcies a un altre tipus de documentació, les cartes. El gener de 1468 els consellers van escriure a Joan de Lorena responent a les seves lamentacions, que incidien especialment en el fet que la poca diligència del govern municipal en gestionar l'exacció n'havia provocat l'ajornament.¹⁹¹⁴ La resposta de l'executiu va ser clara: feia ja molts dies, el tresorer del primogènit havia rebut primer 1.000 florins d'or i seguidament 400 més, i estava previst que l'endemà se li'n transferessin uns altres 300. Restaven, doncs, només 300 florins per pagar –4.500 s.b.–. Com explicaven al lloctinent, *los fruys de la guerra [...] ha constituïts en summa indigència los majors, mediocres e menors de aquesta ciutat, e en tots se ha haüt molt a ffer e en exhegir d'ells les quantitats que-ls ne toquaven, e bona part de aquells ne són stats penyorats*. Així doncs, vista la situació en què es trobava la ciutat, argumentaven que l'esforç fet pels seus habitants per satisfer allò demanat era més que considerable.

Barcelona no era l'única ciutat amb problemes per fer arribar a Joan de Lorena el que li devia. Pocs dies després els consellers s'adreçaren a Joan Mateu, síndic de la ciutat que es trobava en companyia del primogènit, explicant-li que si bé inicialment s'havia acordat que Terrassa satisfés 1.140 s.b. en remissió del *Princeps namque* i Sabadell 500 s.b., amb la Diputació havien decidit rebaixar dites quantitats a 500 s.b. i 300 s.b. respectivament.¹⁹¹⁵ Els habitants d'ambdues viles, però, es negaven a pagar, motiu pel qual els consellers barcelonins s'havien ofert a dirigir-se a Joan de Lorena i fer d'intermediaris per intentar aconseguir que aquest es conformés amb el donatiu reduït, prenent en consideració que tant Terrassa com Sabadell es trobaven en una zona fronterera i eren constantment hostigades.

5.3.1.3. La invocatòria de 1473

Si anteriorment es mencionava la excepcionalitat de les crides de l'usatge *Princeps namque* durant la primera meitat del segle XV, en els últims anys del regnat de Joan II es trencà definitivament aquesta tendència. És ben coneguda la celeritat del monarca aragonès per, un cop signada la Capitulació de Pedralbes, endegar les campanyes

¹⁹¹³ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 109r, 11-XII-1467.

¹⁹¹⁴ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 23, f. 186v-187r, 16-I-1468.

¹⁹¹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 192r-192v, 27-I-1468.

militars necessàries per recuperar els comtats del Rosselló i la Cerdanya. Malauradament per a ell, aquest conflicte demostrà ser llarg i extenuant, i la necessitat de comptar amb tropes contínuament va provocar, a desgrat dels seus esgotats súbdits, que les convocatòries del *Princeps namque* se succeïssin una rere l'altra.

La primera crida arribà a Barcelona el 5 d'abril de 1473, després que un exèrcit francès entrés al Rosselló.¹⁹¹⁶ A la Ciutat Comtal no va ser ben rebuda, en considerar-se que es tractava d'una convocatòria anticonstitucional, i es va decidir dissentir-hi. Així ho van comunicar els consellers el dia 7 al mateix rei i el dia 8 al síndic que tenien a Perpinyà –Joan Mateu–, a qui van detallar més que no pas al monarca els motius de la dissensió.¹⁹¹⁷ Segons explicaven, aquesta es basava en un fet essencial: la convocatòria anava en contra d'un capítol de la Cort de Montsó de 1469-70 i del pacte fet al Parlament de Barcelona de 1472, en els quals el rei s'havia compromès a no fer ús del *Princeps namque* mentre durés l'impost acordat a Montsó, que la capital ja havia pagat per un any.¹⁹¹⁸ Segons deien, no podien comprendre que de la nova invocatòria se'n pogués obtenir res de bo ni que els consellers del rei li'n poguessin donar algun causa raonable per fer-la, *maxime com sia voler haver una cosa mateixa a dues vegades mudat solament lo nom, car los fogolers e Princeps namque in re una matexa cosa són, e rebent la una no-s pot demanar l'altra, com veurets en la fi del capítol de Muntçó*. Jaume Safont també féu un repàs al seu dietari dels problemes inherents de la decisió

¹⁹¹⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 513, citat a Manuel J. Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV* (Barcelona: Curial, 1981), 55; Boscà, *Memorial històric*, 97.

¹⁹¹⁷ AHCB, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 193r-193v, 7-IV-1473, i f. 194r-194v, 8-IV-1473.

¹⁹¹⁸ En la carta enviada al síndic els consellers afegien encara un altre motiu: la convocatòria anava en contra del pacte segons el qual la ciutat havia de donar al rei 1.000 florins perquè pogués soldejar 400 peons. També li adjuntaven una còpia del text del dissentiment i dels capítol de cort i l'acta del parlament. El maig de 1470, en el marc de les Corts de Montsó, el Principat va oferir al rei 300 homes a cavall durant quatre anys amb algunes condicions: que els impostos que la Cort consignés per pagar-los només es podrien imposar durant dos anys, de forma que abans que acabés el segon calia continuar Corts, ja fossin catalanes o generals, per tal de proveir el pagament dels homes durant dos anys més. Si en el marge dels dits dos anys Barcelona tornava a l'obediència del rei, l'oferta seguiria només durant els sis mesos següents a la seva rendició (Sánchez Aragonés, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479). Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos*), 313). Un cop acabada la guerra civil, Joan II convocà ràpidament un Parlament a Barcelona, en el qual es negocià i aprovà l'adhesió de la Ciutat Comtal a dit donatiu (vegeu AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 97v, 31-X-1472, i f. 111r-113v, 19-XI-1472, així com les deliberacions entre aquestes dues dates). Nombrosos historiadors han atribuït al discurs inaugural de Joan II pronunciat el 13 de novembre de 1469 la generositat mostrada pels seus súbdits alhora de pactar el donatiu. Aquest text ha estat estudiat i editat per David Guixeras i Agustín Rubio Vela, «El parlamento de Juan II ante las cortes generales de Monzón (1469). Una pequeña crónica autobiográfica en lengua castellanoaragonesa», *SCRIPTA: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna* 8 (2016): 25-77.

del monarca, cloent-lo amb una frase d'allò més significativa: *Creu-se que tot li és oblidat al benigne de senyor.*¹⁹¹⁹

Als motius de caire legal que duïen el municipi a dissentir de la convocatòria s'hi afegia la precarietat de la situació en què es trobava Barcelona, els habitants de la qual, segons els consellers explicaven al síndic, estaven *congoixats, com no han les necessàries vitualles, ne cobren les lurs coses, ni los manestrals fan cosa alguna*. La recent guerra civil, que havia estat immediatament seguida per la de França, i la fam minvaven considerablement les possibilitats dels que vivien a la capital catalana. Ara bé, el fet que Barcelona rebutgés la convocatòria de l'usatge no havia d'interpretar-se com una falta de fidelitat dels antics rebels envers el monarca. Probablement l'aspecte que més preocupava als dirigents municipals de tot aquest assumpte era precisament aquest, i per això es van ocupar de remarcar al síndic que no oblidés que la ciutat, sempre gelosa de servir adequadament el rei, havia mantingut en secret el seu dissentiment, procurant així que *no-s puixe causar alguna oppinió de divís o altra cosa que posqués redundar en confort dels inimichs*.

El 13 d'abril els consellers s'adreçaven altra vegada a Joan II insistint un cop més en aquestes idees, i expressant-li que confiaven que decidiria suspendre la convocatòria.¹⁹²⁰ També van escriure al síndic Mateu per explicar-li que, en no haver rebut resposta d'ell a la seva anterior carta, havien pensat que tot s'havia resolt, cosa palesament desmentida per la crida feta pel veguer aquell mateix dia, en la qual fixava en 72 hores el termini màxim perquè la gent que havia de respondre a l'usatge sortís de la ciutat.¹⁹²¹

Tot això quedà enrere quatre dies després, quan els consellers es presentaren davant del Trentenari amb la següent notícia:

Ara és venguda nova certa que lo exèrcit del dit rey de Ffrança és ja dins Rosselló ab gran nombre de gent a peu e cavall, disponents-se de assitiar la dita vila de Perpenyà, en la qual és la persona del dit senyor [rei]. Vahent ells, consellers, tal e tanta necessitat iminent a la pròpia

¹⁹¹⁹ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 237-38.

¹⁹²⁰ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 26, f. 1r-1v, 13-IV-1473. A més a més es queixaven un cop més de la fam que es vivia a la ciutat, fent servir expressions tan eloqüents com ara "no y ha un gra de forment ni d'ordi, lo murmur és gran" o "la pobresa és general e en quescuns és extrema". Com també s'ha esmentat a l'apartat dedicat a l'abastament, no devia tractar-se d'una gran exageració: a la carta enviada aquell mateix dia al síndic Mateu encara es mostraren més dramàtics, tot dient que "no y ha un gra de forment en pallol ni altre d'ordi, les gents venen a la Casa de la Ciutat cridants *fam*" (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 26, f. 1v-2v, 13-IV-1473).

¹⁹²¹ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 26, f. 1v-2v, 13-IV-1473

persona de nòstron rey e senyor, no poden ni volen tenir ab si tals coses, ans volen tots los concells ho sapien.¹⁹²²

El municipi no era insensible a la situació de perill en la qual –ara era evident– es trobava el seu rei. Calia, doncs, fer alguna cosa al respecte, i com abans, millor. El Consell de Trenta-dos ho derivà ràpidament al de Cent, però no s'arriscà a que es reunís vés a saber quan: fou convocat el mateix dia 17 a les 12 del migdia, establint una pena de 20 s.b. per a tot aquell que no hi acudís. No se sap el nombre de jurats que es presentaren a la reunió, però foren suficients per prendre la decisió de fer una *subvenció* a Joan II, de la qual s'encarregarien els consellers, el Trentenari i una comissió de setze. Això sí, en cap moment es mencionà que aquesta seria la resposta de Barcelona a la convocatòria del *Princeps namque*, sinó que sembla clar que es tractava d'un donatiu fet al marge d'aquesta, que, no ho oblidem, seguia sent considerada il·legal.

El Consell de Trenta-dos i la flamant setzena van reunir-se aquell dia, si bé abans de prendre cap decisió ferma van explicar els acords presos fins al moment al governador, que els aprovà tot demanant-los de fer alguna cosa ràpidament per donar exemple a les altres universitats.¹⁹²³ Seguidament, es van decantar per soldejar 200 ballesters durant dos mesos, els quals serien pagats pels barcelonins per via de cinquanteses. Restava el dubte de si la Bandera havia de sortir o no de la ciutat, aspecte que van derivar a una comissió més reduïda, formada per quatre membres del Consell i quatre més de la setzena.

La seva resolució no es féu esperar gaire. Dos dies després, el Consell, escoltat el parer d'aquesta comissió, així com el dels advocats i el de l'executiu, decidí dues coses.¹⁹²⁴ La primera, i més important, era que la Bandera deixaria la ciutat per dirigir-se allà on es trobava el rei. La segona, que per tal que anés ben acompanyada, s'intentarien soldejar no només 200 ballesters, sinó 250 o tants com fos possible. Tota gestió posterior d'aquest tema es derivà als consellers i a una comissió que seria elegida per ells mateixos, responsables també de designar el capità de la Bandera. Un dia més tard s'anuncià el seu nom: Francí Bussot, ciutadà.

El mateix dia, el 20 d'abril, es posà la bandera a la finestra de la Casa de la Ciutat i seguidament es dugué fins al Portal Nou.¹⁹²⁵ Ja no hi havia retorn possible: s'enviaren

¹⁹²² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 189v-190r, 17-IV-1473.

¹⁹²³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 191v-192r, 17-IV-1473.

¹⁹²⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 192r-193r, 19-IV-1473.

¹⁹²⁵ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 513.

també cartes als representants de les principals institucions de la Corona i a múltiples viles catalanes fent-los saber la decisió presa el dia anterior.¹⁹²⁶ Abans que les tropes poguessin marxar restava acabar de perfilar alguns detalls, cosa que es féu el dia 26.¹⁹²⁷ A la reunió celebrada pels consellers i la comissió s'aprovà el següent: per una banda, que es fes una crida per la ciutat dient que tots els que volguessin prendre sou per anar amb la Bandera es dirigessin l'endemà a la Casa de la Ciutat. S'informaria també que els salaris serien pagats per cinquantenes, i que la data límit perquè els membres de cadascuna d'elles donés els diners que se'ls hagués assignat era també el dia següent a la publicació de la crida. En cas que algú no ho fes seria o bé empenyorat o bé obligat a seguir la Bandera, la partida de la qual estava prevista per al dia 29.¹⁹²⁸ Per altra banda, es procuraria *acordar* per a quaranta dies tots els homes de peu possibles, cadascun dels quals rebria 70 s.b. En cas que fossin designats conestables, obtindrien 8 florins corrents –88 s.b.–, el mateix que els dos trompetes que acompanyarien la tropa, mentre que el capità, el citat Francí Bussot, guanyaria 550 s.b.¹⁹²⁹ Finalment no fou el dia 29, sinó el 30 que la Bandera, liderada per Bussot i en companyia de 250 ballesters, deixà la Ciutat Comtal camí al Rosselló.¹⁹³⁰

Les tropes barcelonines es trobaven a Elna a principis de maig, tal com comunicava Joan II al municipi. Ara, el vell rei considerava que mantenir-les només quaranta dies resultava clarament insuficient, i per aquest motiu demanà a la capital diners suplementaris per pagar els homes durant més temps.¹⁹³¹ Aquesta petició fou reiterada pel primogènit, Ferran, i el dia 7 de juny Joan Rigau deixava enrere Barcelona amb els diners necessaris per satisfer les quantitats reclamades.¹⁹³² Però el consistori començava

¹⁹²⁶ *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 26, f. 4r-5r, 20-IV-1473. Es van enviar cartes al lloctinent general del rei al regne de València, al portaveu del governador general de dit regne, als jurats de València, als diputats del regne de València, a l'arquebisbe de Saragossa, als jurats d'aquesta ciutat, al governador d'Aragó, al racional de València, als diputats del regne d'Aragó, als paers de Lleida i de Cervera, als procuradors de Tortosa, als cònsols de Tarragona, als consellers de Vic i de Manresa, als paers de Balaguer, als consellers d'Igualada, als jurats de Vilafranca i a l'arquebisbe de Tarragona. En total, doncs, dinou missives.

¹⁹²⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 196v-197r, 26-IV-1473.

¹⁹²⁸ *AHCB*, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 39r, 26-IV-1473.

¹⁹²⁹ S'establí que Bussot rebria 550 s.b. també si finalment la Bandera estava menys de 40 dies fora, i que només tindria dret a reclamar més diners si les jornades ascendien a més de 70.

¹⁹³⁰ Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 245; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 1893, 2:513., ambdós citats a Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 56.

¹⁹³¹ Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 57.

¹⁹³² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 514. Peláez diu que Rigau partí el dia 17, però possiblement es tracta d'un error de lectura (Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 57, n. 40). Tal com aquest autor explica, a Argelers, on es trobava llavors la Bandera, s'havien

a qüestionar-se la utilitat de seguir subvencionant les tropes. El 26 de juny es discutia a l'assemblea si i com se les pagaria de nou, arribant finalment a una conclusió favorable i establint que els diners necessaris s'obtidrien per via de cinquanteses.¹⁹³³ Aquesta decisió fou modificada només quatre dies després, en arribar a la ciutat la notícia que els francesos havien llevat el setge de Perpinyà. Per tant, es considerà que la situació era menys desesperada i, en conseqüència, els homes de Barcelona més prescindibles.¹⁹³⁴ Per aquest motiu, el Consell acordà escriure als seus enviats a Perpinyà per tal que, *sense lesió de l'honor de la ciutat*, demanessin a Joan II que llicenciés la Bandera, oferint a canvi al rei, només en cas que fos necessari, 4.000 s.b. perquè pogués pagar cent lacais durant un mes.¹⁹³⁵

Les negociacions deuriem tenir èxit, perquè poc després d'un mes els consellers comentaven al comitè encarregat del pagament del salari de la Bandera que ja s'havia satisfet el que es devia a tots els que hi havien servit fins al dia en què arribaren a Barcelona, excepte en el cas del seu capità, a qui se li van concedir 320 s.b. més.¹⁹³⁶ Es tancava així el procés iniciat amb la convocatòria del *Princeps namque* d'abril de 1473, solventada, com s'ha vist, d'una forma poc ortodoxa però, fins a cert punt, satisfactòria per a les dues parts implicades: el municipi i el monarca.

5.3.1.4. *Les invocatòries de 1474*

La guerra contra França no anava tan bé com Joan II hauria desitjat. Arran de la pau de Perpinyà, signada la tardor de 1473, s'esdevingué un període més o menys plàcid durant el qual el rei aragonès va procurar, sense èxit, constituir una aliança internacional contra el francès. Aquesta situació acabà el juny de 1474, quan Lluís XI va atacar de nou el Rosselló. La matinada del dia 14 les seves tropes van travessar la frontera amb una intenció molt clara: apoderar-se de tots els ports del litoral i altres llocs de

aixecat algunes de les tropes reclutades per manca de salari, de forma que l'urgència de les peticions del rei i el seu fill semblava justificada.

¹⁹³³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 216r-217r, 26-VI-1473.

¹⁹³⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 218v-219r, 30-VI-1473.

¹⁹³⁵ Les cartes, en les quals s'insisteix en la idea que "anants-se'n los inimichs les necessitats són menors" es troben a *AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 26, f. 59v-60v, 1-VII-1473. El mateix dia s'escribí a Francí Bussot, capità de la Bandera, demanant-li que "confortets la dita gent matent-los ab bona sperança e fent-los segurs que seran pagats de tant com serviran sens levar-los un die, car tal és lo costum d'aquesta ciutat e nosaltes, qui volem nostra fe sia servada com és cosa deguda" (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 26, f. 60v-61r, 1-VII-1473).

¹⁹³⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 234v, 3-VIII-1473. Bussot havia rebut en sortir els 50 florins –550 s.b.– pactats com a salari de 40 dies, als quals després se n'afegiren 25 –275 s.b.– duts per Rigau. Tanmateix, encara se li devia el sou de 25 dies, així com remuneracions per diverses tasques fetes durant els mesos en què capitanejà la Bandera.

proveïment, així com tallar les vies de comunicació amb el Principat.¹⁹³⁷ La reacció de Joan II no es féu esperar: el dia 19 es cridà a la Ciutat Comtal l'usatge *Princeps namque* i un cop més els òrgans municipals es posaren en marxa.¹⁹³⁸

En primer lloc, calia veure si la ciutat podia ser excusada de la convocatòria o no, cosa que fou estudiada pels advocats municipals i altres “homes de ciència”. El resultat fou favorable a Joan II: no hi havia cap raó que justificués que la capital no hi contribuís. Sabut això, el dia 22 el Trentenari decidí derivar l'afer al Consell de Cent.¹⁹³⁹ A l'assemblea general es comentà que el monarca, que es trobava a Barcelona per celebrar-hi Corts, havia llegit als consellers un memorial de les accions que calia emprendre per respondre adequadament al *Princeps namque*, entre les quals hi havia la sortida de la Bandera de Barcelona.¹⁹⁴⁰ Els consellers, gelosos com sempre de la preservació dels usos i costums de la ciutat, havien respost a Joan II:

que aquesta ciutat ha sos ordres per mitjà de Concells e en altra forma, los quals ordres convé per ells, dits consellers, ésser servats per exir-ne lo effecte necessari, e axí lo dit Concell reyal replicà a ells, consellers, que servant dits ordres sia feta resposta a la majestat del senyor rey sobre dits fets, los quals no sustenen dilacions.

Així doncs, per tal de determinar si la ciutat respondria a la crida o si, per contra, es decantaria per redimir-la, ja fos monetàriament o mitjançant la contractació de tropes, el Consell de Cent ho remeté als consellers i al Trentenari, que serien assessorats pels advocats i els síndics enviats a la Cort.

A partir llavors començà una accelerada negociació a diverses bandes per intentar dirimir quina era la millor manera de resoldre el problema evident que suposava la nova petició reial. El municipi volia evitar a tota costa que la Bandera deixés Barcelona, argumentant, com feren saber els consellers a l'arquebisbe de Saragossa, que *la ciutat per moltes occasions és posada en disposició que no és possible fer les coses que ha acostumades fer per servey de son rey e senyor, no que-s vulla excusar del possible*.¹⁹⁴¹

¹⁹³⁷ Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 69.

¹⁹³⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 520; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 250; Carreras i Candi i Gungalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 246; Boscà, *Memorial històric*, 97. Peláez diu que la crida fou el dia 17 tot citant Bruniquer, però es tracta d'un error de lectura (Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 68).

¹⁹³⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 70v-71r, 22-VI-1474.

¹⁹⁴⁰ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 71v-72v, 22-VI-1474.

¹⁹⁴¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 72v-73r, 25-VI-1474. Dies més tard s'afirmava al Consell que “ells, consellers, han treballat en concordar la composició del *Princeps namque*, a ffi que tothom no

La principal esperança del consistori era que la Cort es decantés per fer una resposta conjunta a Joan II,¹⁹⁴² si bé paral·lelament es mantingueren converses amb el consell reial per tal de veure si es podia acordar una remissió particular que fos avantatjosa per a la ciutat. Mentrestant, es determinà que els pagaments necessaris es farien gràcies a la imposició d'1 d.b. per lliura sobre la carn, afegit als 3 d.b. que ja la gravaven.¹⁹⁴³ Els diners, però, no s'obtindrien per via de vendes de censals consignats sobre el dret, sinó per arrendament, mantenint-se totes les operacions relacionades amb el mateix en un compte apart de la Taula de Canvi.

Tanmateix, les opcions proposades pels síndics de les altres universitats no agradaren als barcelonins.¹⁹⁴⁴ Aquells acordaren conjuntament oferir al rei durant tres mesos 250 pagues, a raó de 120 s.b. la paga per mes.¹⁹⁴⁵ Ara bé, segons el seu càlcul la part que correspondria a Barcelona seria, com a mínim, la meitat del total, suma que ascendia a 45.000 s.b. Dita xifra era tan elevada que es temia que el diner afegit a la lliura de carn no seria suficient per tornar el que es manlevés fins passat molt de temps, cosa que provocaria que els potencials préstecs sol·licitats tinguessin un interès molt elevat. Per aquest motiu, el Consell acceptà imposar de nou els impostos sobre el vi i la verema que es pagaven per a la subvenció dels cavalls, l'extinció dels quals s'havia pactat aquell mateix dia.¹⁹⁴⁶ D'aquesta forma, els diners per pagar la compensació del *Princeps namque* provindrien de dos impostos: l'afegit al de la carn i els extraordinaris que ja feia anys que gravaven el vi i la verema. Això sí, quedava terminantment prohibit que els impòsits es mantinguessin un cop s'haguessin tornat tots els diners que hi estaven assignats, ni tan sols si així ho aprovava el Consell de Cent.

El 18 de juliol el Trentenari prengué la decisió definitiva sobre la redempció del *Princeps namque*.¹⁹⁴⁷ En els dies anteriors els altres síndics presents a la Cort havien acordat finalment que Barcelona pagués dues terceres parts de la seva redempció, malgrat la ciutat considerar-ho no *saludable ne fahedor*.¹⁹⁴⁸ Per aquesta raó, els

hagués anar, com fos total destrucció d'aquesta ciutat" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 77r-78v, 9-VII-1474).

¹⁹⁴² "És ver han pensat que si fer se pot per la Cort, lo fet del *Princeps namque* fos remut per tot lo Principat serà lo millor" (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 73v-74v, 1-VII-1474).

¹⁹⁴³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 74v-75v, 4-VII-1474.

¹⁹⁴⁴ Es tractava de Lleida, Girona, Tortosa, Vic, Cervera i Vilafranca del Penedès.

¹⁹⁴⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 77r-78v, 9-VII-1474.

¹⁹⁴⁶ Vegeu l'apartat 4.1.3.1.

¹⁹⁴⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 79r-81r, 18-VII-1474.

¹⁹⁴⁸ El dia 12 de juliol una comissió de nou persones de la Cort, de la qual era membre Galceran Carbó, un dels síndics barcelonins, proposà que per redimir el *Princeps namque* cada foc del Principat pagués 10 s.b. A Barcelona se li adjudicaren 4.000 focs –en dita xifra estaven inclosos els de Cardedeu, Vilamajor,

representants municipals barcelonins respongueren tot dient que o bé acceptaven que paguessin la meitat o bé pactarien amb el rei directament. *Après de moltes discrepcions*, això últim fou el que succeí. El municipi oferí a Joan II 50.000 s.b. de composició del *Princeps namque*, quantitat que seria pagada en moneda. Per aconseguir-la, la ciutat imposaria els drets que ja havien estat designats a tal efecte anteriorment, que començarien a cobrar-se l'1 d'agost. Prèviament, els consellers havien fet certes indagacions per la ciutat i havien trobat alguns *notables* mercaders que estaven disposats a avançar els 50.000 s.b. acordats per un preu de màxim 57.500 s.b. – és a dir, a un interès del 15%–. D'aquesta forma, s'aconseguia per fi la redempció de la convocatòria, *a ffi que los poblats en aquesta ciutat no hajen forsadament exir, a ten gran dan com los ne seguiria e poch servey al dit senyor [rei]*.

En derivar-se'n l'execució als consellers, no en tenim més notícies als registres de *Deliberacions*.¹⁹⁴⁹ El que sí sabem és que la solució escollida per Barcelona no fou compartida per la resta d'universitats del Principat. Cervera, així com altres viles, va optar per redimir el *Princeps namque* pagant el sou de tropes professionals durant tres mesos, comptabilitzats a partir del 20 de juliol de 1474.¹⁹⁵⁰ En el seu cas, la quantitat va ser fixada en aproximadament 5.240 s.b., lluny dels 50.000 s.b. de la Ciutat Comtal.

Ara bé, res d'això fou suficient. L'ofensiva francesa no s'aturava i la situació militar de Joan II esdevenia cada cop més precària. Davant d'aquesta conjuntura crítica, agreujada per les notícies del setge d'Elna, el monarca aragonès es decantà per segona vegada en un any per la invocació de l'usatge, que a Barcelona es féu pública el 21 d'octubre de 1474.¹⁹⁵¹ Joan II era conscient del que demanava als seus súbdits. Segons narraren els consellers al Trentenari cinc dies després, el monarca es dirigí a ells altra vegada per explicar-los que, *attès que la Cort no-s pot concordar per fer la deffenció e altres coses, ha covengut a la senyoria sua fer la dita convocació*.¹⁹⁵² Amb tot, això ho feia *ab molt anuig, com ell no ignor la gran inòpia que és, no solament en aquesta*

les Franqueses del Vallès, Montcada i Caldes d'Estrac–, de manera que hauria de pagar 40.000 s.b. (*Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. XXV (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), 189). Tanmateix, és evident que aquesta proposta fou desestimada.

¹⁹⁴⁹ Per una acta del novembre següent sabem que finalment el prestamista fou el conegut mercader Francesc Alegre (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 132r-133v, 28-XI-1474).

¹⁹⁵⁰ Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 532.

¹⁹⁵¹ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 251; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 521, citat a Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 72; Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1. Anys 1411 a 1539: 216; Boscà, *Memorial històric*, 98.

¹⁹⁵² *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 111r-111v, 26-X-1474.

ciutat, més en tot aquest Principat. El rei sabia, doncs, que demanava gairebé l'impossible, però això no l'aturà. Conseqüentment, el Consell de Trenta-dos féu el que se li pressuposava: derivà la nova convocatòria al de Cent i escollí una comissió de quatre perquè, amb els consellers, anés pensant com es redimiria el *Princeps namque*, si finalment era aquesta la decisió presa per l'assemblea.

La decisió no arribà mai, però. El Consell no va tornar a tractar el tema del *Princeps namque* fins el 21 de novembre, i ho féu el de Trenta-dos, no el de Cent.¹⁹⁵³ El motiu que justificava aquesta aparent desídia es mencionà en la mateixa reunió: el municipi confiava que l'usatge seria redimit a través de la Cort, que seguia reunida a la capital, però l'afer s'havia dilatat en el temps molt més del previst, de forma que l'únic que s'havia fet fins al moment era designar un comitè de vint-i-sis persones.¹⁹⁵⁴ Ara bé, durant tot aquest temps hi havia hagut problemes. La infanta Joana, que el seu pare havia deixat al capdavant de la Cort catalana, havia rebut múltiples cartes del rei en les quals aquest la posava al dia de la creixent inseguretats al Rosselló, aprofitant per demanar l'execució immediata del *Princeps namque*. Els consellers manifestaren la seva disconformitat. Se sabia que la primera convocatòria de l'usatge d'aquell any no havia estat pagada pels llocs *forans*, però sí per Barcelona, de forma que tenien la sensació que el segon *Princeps namque* afectava només la Ciutat Comtal. L'executiu va manifestar aquestes inquietuds a Joana, que estigué d'acord amb ells: calia fer valdre l'usatge a tot el Principat. Obtinguda aquesta seguretat, es pogué arribar a formular la següent proposta: mentre la Cort no prengué cap decisió, la ciutat prestaria alguna quantitat no especificada al rei. En cas que aquella es decantés per redimir l'usatge, el municipi cobraria el préstec d'allò recaptat. En cas contrari, Barcelona quedaria exempta del *Princeps namque* i el rei consideraria allò prestat com la contribució de la ciutat.

Per tal de posar en marxa aquesta pràctica estratègia faltava només una cosa: l'aprovació del Consell de Cent. Un dia més tard la infanta i el vicecanceller del rei es presentaren davant l'assemblea general municipal, a la qual digueren el que els havia transmès el rei:

¹⁹⁵³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 125v-126r, 21-XI-1474.

¹⁹⁵⁴ Al Testament d'aquell any els consellers insistien en què el *Princeps namque* havia de ser redimit "en general per disposició de la Cort (...), a fi que aquesta ciutat no l'haja pagar, com no n'hauria forma" (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1474, f. 5r).

los valencians, e aragonesos e italians ja són pagats, emperò los del *Princeps namque* no s'ha forma de pagar si donchs del *Princeps namque* novament convocat, e per tant mane lo dit senyor que pus la Cort, qui açò devia fer, va de dilació en dilació e no fa res, que-l *Princeps namque* sia exequat.¹⁹⁵⁵

De la quantitat procedent de la redempció de l'usatge pagada durant els darrers tres mesos s'havia pogut donar soldada als cavallers que en aquell moment es trobaven defensant Perpinyà, i que amenaçaven en deixar la vila a la seva sort si no rebien res més. Era evident que el municipi no podia defugir el pagament de cap de les maneres. Així doncs, el Consell de Cent acceptà que la ciutat fes un préstec al rei, tal com es demanava, la quantitat del qual fou proposada i aprovada el dia següent pel Trentenari: 50.000 s.b., la mateixa que l'estiu anterior.¹⁹⁵⁶ Restava només determinar la manera com s'obtidria. El dia 26, l'executiu i la comissió de quatre que s'havia designat per gestionar-ho es presentaren al Consell de Trenta-dos dient que l'única solució que havien pogut trobar consistia en l'oferta d'un contracte a un interès del 25% que algú, el nom del qual no s'especificà, els havia presentat.¹⁹⁵⁷ Malgrat que això resultava molt perjudicial per a la tresoreria de la ciutat, el Trentenari, mancat d'alternatives, ho acceptà.

Dos dies després s'acabaren de perfilar tots els detalls del pagament. *Com la ciutat no haze peccúnies comptants de les quals dit préstich se puxe fer ab la promptitud que la necessitat requer*, els diners s'obtidrien per via d'arrendament dels drets imposats per tornar el préstec de l'anterior redempció del *Princeps namque*.¹⁹⁵⁸ Així, les impositcions extraordinàries es prorrogarien fins que es tornessin els diners de l'antic contracte i del nou. Finalment, aquest aniria a nom de Guillem Miró i Pere Pons, mercaders, que cobrarien 62.500 s.b. a canvi dels 50.000 s.b. manlevats.¹⁹⁵⁹ Dita quantitat, com s'havia pactat amb els representants reials, seria la que es prestaria graciosament al monarca.¹⁹⁶⁰

No va ser fins el 17 de desembre que la comissió de 36 creada per la Cort de Catalunya es va reunir amb la infanta Joana per concedir al rei un donatiu de 20 s.b. per

¹⁹⁵⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 126v-127v, 22-XI-1474.

¹⁹⁵⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 127v-128v, 23-XI-1474.

¹⁹⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 129r-129v, 26-XI-1474.

¹⁹⁵⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 132r-133v, 28-XI-1474.

¹⁹⁵⁹ L'any 1474 Guillem Miró era un dels administradors de la Taula de Canvi.

¹⁹⁶⁰ Bruniquer apunta que el dia 1 de desembre la infanta Joana "se obliga pagar a la ciutat 2500 lliures que dita ciutat havia emprastades al dit Rey Don Joan son Pare, per ses lavors ocorrents necessitats en la Vila de Perpinyà" (Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 213).

foc, diners que s'haurien de destinar al pagament de tropes.¹⁹⁶¹ La taxa es pagaria durant un any en dues tandes. La quantitat adjudicada a Barcelona va ser 80.000 s.b., dels quals la meitat es pagarien durant el primer termini. Els 40.000 s.b. restants, però, no s'entregarien, sinó que es comptabilitzarien com a compensació parcial dels 50.000 s.b. prestats al rei unes setmanes abans. Pel que feia als altres 10.000 s.b., *la obligació feta per la prefata Majestat a la dita ciutat restaria en sa força e virtut.*

Les autoritats municipals van decantar-se per distribuir els 40.000 s.b. que els tocava pagar novament per cinquantes, de forma que cada responsable va ser informat de quant havia de recaptar de la seva circumscripció i seguidament els particulars d'aquesta es repartiren la càrrega entre ells.¹⁹⁶² Ara bé, l'abril de 1475 els consellers es queixaren del fet que 6.000 s.b. encara no s'havien percebut.¹⁹⁶³ Tot i que el Trentenari designà una comissió de quatre perquè se n'ocupés, no sembla que aquesta tingués gaire èxit. A finals de juny es féu una crida on es deia que moltes persones no havien *curat ne volgut pagar la sua taxa complidament*, malgrat que se'ls hi havia reclamat amb insistència.¹⁹⁶⁴ Per aquest motiu, els consellers no havien pogut satisfer als diputats i a les persones designades per la Cort la part de la redempció corresponent a Barcelona, *en gran desservey de la majestat del senyor rey e disminució de l'honor de la dita ciutat, la qual en totes coses toquant lo dit servey e lo repòs del Principat acostuma e vol ésser primera*. Així doncs, els consellers, que segons es deia havien rebut un avís verbal – probablement poc amable – de part dels representants del General, ordenaven que tothom pagués el que devia durant els propers sis dies. En cas contrari, un oficial aniria

¹⁹⁶¹ *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. XXIV (Madrid: Real Academia de la Historia, 1918), 206-12; *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, vol. XXV (Madrid: Real Academia de la Historia, 1919), 366-81, citat a Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 533. Igual que l'estiu anterior, a Barcelona se li assignaren 4.000 focs, si bé amb un petit canvi: les parròquies de Cardedeu, Vilamajor, Corró Jussà i Sobirà –d'Avall i d'Amunt–, les Franqueses, Montcada i Caldes d'Estrac haurien de pagar entre totes per 125 focs més. Això acabà sent força problemàtic: el novembre de 1477 els diputats reclamaven a Barcelona 2.460 s.b. dels 2.500 s.b. que corresponien a aquestes parròquies, que la ciutat havia destinat a pagar la seva part del donatiu i que resultaven difícils d'aconseguir. Finalment el Consell de Cent accedí a tornar dita quantitat, que provindria dels diners del fogatge de 3 s.b. per foc fet l'any 1475 (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 173r-174v, 25-XI-1477, i f. 177r-178v, 26-XI-1477; vegeu l'apartat 5.3.1.5).

¹⁹⁶² Segons s'explica al *Testament* d'aquell any, els responsables de la recaptació havien de rebre un salari inicialment fixat en 240 s.b., però posteriorment en reclamaren 360 s.b. Els consellers sortints proposaven entregar-los els dits 240 s.b. i, només si es considerava oportú, afegir-hi "alguna cosa" (AHCB, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1475, f. 8v).

¹⁹⁶³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 162v-165r, 24-IV-1475.

¹⁹⁶⁴ AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 89r-90r, 27-VI-1475.

casa per casa i empenyoraria propietats suficients per pagar no només el deute, sinó també la despesa derivada d'aquesta actuació.¹⁹⁶⁵

Tampoc d'aquesta mesura s'obtingué l'efecte desitjat. Dos anys després, el juny de 1477, els consellers es dirigiren al Trentenari per explicar que els representants del rei els reclamaven 4.724 s. 4 d.b. que el municipi encara devia del fogatge acordat a finals de 1474.¹⁹⁶⁶ El que l'executiu proposava aquesta vegada, però, ja no era exigir-los als barcelonins com s'havia fet dos anys abans, perquè sabien que els diners esmentats provindrien *de les misèries dels pobles de aquesta ciutat, les quals, per lurs pobreses, no poden traure, jatsia per dita causa són stats fets tall e retall*. Així doncs, el que es pretenia era obtenir el numerari dels drets obligats a Guillem Miró i a Pere Pons —és a dir, els que havien de servir per tornar el préstec de 50.000 s.b. aprovat en novembre de 1474—, el contracte amb els quals ja s'havia liquidat, quedant-ne un romanent a la Taula de Canvi. Després de derivar-ho al Consell de Cent i que aquest ho tornés al de Trenta, s'aprovà.¹⁹⁶⁷

5.3.1.5. *Les invocatòries de 1475 a 1478*

El 24 d'agost de 1475 es féu una altra crida de l'usatge *Princeps namque*.¹⁹⁶⁸ Segons es digué a l'assemblea municipal celebrada quatre dies després, el rei justificà la nova convocatòria dient que un capità, acompanyat de 50 o 60 lacais, havia ocupat Sant Llorenç de la Muga, a l'Empordà.¹⁹⁶⁹ Des del primer moment la decisió de Joan II generà dubtes tant entre els consellers com entre els diputats, i, com s'ha mencionat anteriorment, Jaume Safont arribà a anotar al seu dietari que la crida s'havia fet *sens alguna necessitat, ans per la major part del poble se creyha que-u feya per traure diner de sos vassals*.¹⁹⁷⁰ Per aquest motiu els representants de les dues principals institucions

¹⁹⁶⁵ En aquesta ordinació no només s'interpel·là directament els deutors. També s'avisà als cinquanteners que si encara no havien ingressat la recaptació a la Taula de Canvi ho havien de fer ràpidament, o haurien de pagar una multa de 200 s.b., enfrontant-se també a la possibilitat de ser empenyorats per la quantitat que devien.

¹⁹⁶⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 130r-131r, 17-VI-1477.

¹⁹⁶⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 132v-133r, 17-VI-1477, i f. 133v-134v, 18-VI-1477. En principi els diners sobrats dels drets estaven obligats a un tal Miquel Pere, si bé no s'especificà per què. En tot cas, es decidí obviar aquesta informació.

¹⁹⁶⁸ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardis*, 2: 526; Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 252; Boscà, *Memorial històric*, 98. Boscà apunta que la crida es féu el dia 23.

¹⁹⁶⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 191r-192r, 28-VIII-1475.

¹⁹⁷⁰ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 252. Aquests no foren els únics que van tenir dubtes sobre la legitimitat de la convocatòria: els regidors de Cervera, per exemple, van consultar altres viles del Principat, entre les quals Barcelona, per saber què farien (Verdés Pijuan,

del Principat van consultar els advocats per veure si la invocació era vàlida, els quals van respondre negativament. Per fer-ho van argumentar que el nombre d'atacants era molt baix, fet que difícilment podia justificar la mobilització massiva que comportava el *Princeps namque*. Quan s'informà d'això al monarca, aquest, enlloc d'anul·lar la convocatòria, va decidir mantenir-la, de forma que consellers i diputats van optar per insistir tot presentant-li una súplica. Tanmateix, el rei deixà la ciutat sense resoldre el tema, si bé el Trentenari confiava en què *Nostre Senyor dirigirà lo coratge de la majestat reyal en tal forma que lo fi renduda en repós de aquest Principat*.

El 29 d'agost el governador de Catalunya notificà als membres de l'executiu que volia parlar amb ells per tal de fer-los saber les intencions de Joan II respecte al *Princeps namque*.¹⁹⁷¹ Abans que poguessin trobar-se, però, aquests s'assabentaren que el veguer tenia ordres de publicar de nou la convocatòria, cosa que efectivament féu el dia següent.¹⁹⁷² Amb aquesta informació, s'adreçaren al governador el dia 30, així com a la infanta i al vicescanceller reial, amb l'esperança, tal com expressaven al Consell, que *la dita feyna pendrà bon acabament*. Així doncs, només calia deixar passar una mica de temps. La tàctica seguida pel municipi donà fruits, però potser no els que aquest preveia: passat un mes, dos representants de la Cort congregada a Barcelona –un de l'estament eclesiàstic i un del militar– van explicar als consellers que havien ofert al rei un donatiu de 72.000 s.b. *perquè lo senyor rey tornàs al degut stament certs greuges (...), havent per abolida la convocació del Princeps namque, e habilitant la senyora infanta per continuar e finir la dita cort en absència del dit senyor e del senyor rey de Castella*.¹⁹⁷³ El que la Cort volia, de fet, com s'explicà més detalladament en l'anotació del dia següent, era evitar per tots els mitjans que Joan II llicenciés la Cort, que era el que aquest pretenia per, entre d'altres motius, marxar com més aviat millor de la ciutat, assotada per la pesta.¹⁹⁷⁴ Així doncs, el rei havia acceptat el donatiu, però s'havia mostrat preocupat per saber d'on s'obtindrien els diners, *considerat que lo crèdit*

«Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 534).

¹⁹⁷¹ Tal com narraren els consellers a la reunió del Trentenari celebrada el dia següent (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 192v-193r, 30-VIII-1475).

¹⁹⁷² Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 526. El destí de dita convocatòria apareix escrit en l'entrada d'aquest dia del dietari municipal: "Après fou remut".

¹⁹⁷³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 197r-197v, 30-IX-1475. Sobrequés apunta que el donatiu era de 70.000 s.b., però als registres de *Deliberacions* en tot moment es diu que era de 72.000 s.b. (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 2: 342.).

¹⁹⁷⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 197v-200r, 1-X-1475. Segons deien, la intenció del rei era llicenciar la Cort i executar el "*Princeps namque*, la coronació e altres coses portants molta vexació en aquest Principat".

general és dèbil e perdut. L'únic recurs que la Cort havia considerat plausible i capaç de tranquil·litzar el vell rei era demanar que Barcelona actués de *pont o fermança* per aconseguir dita quantitat. El Consell de Cent ho acceptà, i un cop discutides les condicions amb els diputats i una comissió de nou, s'inicià la recerca de persones interessades en comprar fins a 72.000 s.b. censals.¹⁹⁷⁵ Fou infructuosa, però: el 2 de novembre es comunicà a l'assemblea municipal que finalment havia calgut signar un contracte amb Antoni Mitjans, jurista, i Pere Amat, mercader, els quals accediren a avançar dit capital a canvi de 100.800 s.b. –per tant, a un interès del 40%–.¹⁹⁷⁶ Tanmateix hi hagué una conseqüència positiva: segons diu Boscà, el 5 d'octubre se celebrà un acte de fe a la catedral de Barcelona, en el marc del qual el rei revocà la convocatòria del *Princeps namque*, al·legant *certs motius e justes considerations lo real ànimo de la majestat justament movents*.¹⁹⁷⁷

La penúltima convocatòria del *Princeps namque* durant el regnat de Joan II no fou feta per ell, sinó per la seva filla Joana, el febrer de 1477.¹⁹⁷⁸ En aquell moment el monarca no es trobava al Principat, ja que s'havia traslladat a Saragossa, i segons el sempre estricte parer de Safont *no era obsés ne tenia algun enemich obsés*, però el féu cridar igualment perquè tropes franceses *havien corregut* fins a Caldes de Malavella.¹⁹⁷⁹ Fos quin fos el motiu, la realitat és que al si del municipi no sembla que s'arribés a discutir mai, i probablement en cap moment es va contemplar la possibilitat de respondre-hi. En tot cas, el 27 d'octubre d'aquell any, en el marc de la Cort, el rei va acceptar la petició d'aquesta de revocar l'usatge, ja que anava *directament e expressa contra les constitucions de Cathalunya, Vsatges de Barchinona*, etc.¹⁹⁸⁰

La darrera crida de què tinc constància és la del 15 de maig de 1478, anotada només per Jaume Safont al seu *Llibre de Jornades*.¹⁹⁸¹ Segons el que apunta el notari, no seria d'estranyar la baixa transcendència històrica d'aquesta convocatòria, ja que en aquell

¹⁹⁷⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 200v-201r, 9-X-1475, i f. 201v-202r, 11-X-1475

¹⁹⁷⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 203v-204v, 2-XI-1475.

¹⁹⁷⁷ Boscà, *Memorial històric*, 98-99; Sánchez Aragonés, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479)*. *Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos*, 518-20.

¹⁹⁷⁸ *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, 1918, XXIV: 414-15, citat a Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 535. A les fonts no sembla haver-hi acord sobre el dia en què es cridà: mentre que al procés de la Cort es diu que fou el dia 22, Jaume Safont escriu al seu dietari que fou el 25 (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 257-58).

¹⁹⁷⁹ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 257-58.

¹⁹⁸⁰ *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, 1918, XXIV: 414-15; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 2: 342.

¹⁹⁸¹ Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 265.

moment *lo senyor rey no era asejat ne oprès, ne ell no tenia asajat ne oprès algú, ans ab tota veritat se pot dir que en tot lo Principat de Catalunya no havia alguns enemichs del senyor rey, e per consegüent, que per justícia no havia loch lo princeps namque, etcètera*. El més probable, doncs, és que l'última invocació de l'usatge d'origen feudal per part de Joan II fos ràpidament desestimada.

5.3.2. Altres pagaments a la monarquia

Més enllà de la invocatòria de l'usatge *Princeps namque*, la Corona i els seus representants comptaven amb altres recursos mitjançant els quals podien obtenir diners del municipi, encara que sovint tinguessin més poder simbòlic que no pas econòmic. Pere Verdés ja féu notar l'ofensiva duta a terme per la monarquia durant el segle XV per crear altra vegada els tributs de les cenes, els coronatges, els maridatges i les novelles cavalleries, que Barcelona rebutjà sistemàticament emparant-se en els seus privilegis.¹⁹⁸² Així doncs, a la capital el rei només pogué comptar amb els anomenats pagaments de cortesia, que bàsicament eren dos: els tradicionals convits de Pasqua, Pentacosta i Nadal en cas que ell –o, com veurem, el seu representant– es trobés a la ciutat, i el present que commemorava la seva primera entrada a la ciutat.

5.3.2.1. Els convits

Pel que fa als primers, entre 1458 i 1479 es documenta en nou ocasions el pagament –o bé la decisió de dur-lo a terme en aquells casos en què no s'ha conservat el corresponent llibre del clavari– del convit de Nadal i en cap el de Pasqua ni el de Pentacosta.¹⁹⁸³ Abans d'explicar-ne els detalls, però, és important remarcar dues coses. En primer lloc, que es considerava que aquests donatius eren mútuament excloents, de

¹⁹⁸² Verdés Pijuan, «La contribució del Consell de Barcelona a les demandes de la Corona, 1387-1462», 90-92.

¹⁹⁸³ Hi ha poques notícies bibliogràfiques sobre els convits a part del citat article de Verdés, si bé Carreras Candi ja mencionà el de Nadal i el de Pasqua –però no el de Pentacosta–, tot dient que amb ells la ciutat “los compensava [als reis] axís la franquesa de la cena reyal” (Carreras i Candi, *La ciutat de Barcelona*, 633). Tot i això, a la documentació hi ha diverses referències a tots ells. Un exemple del convit de Pasqua el trobem al pagament de 2.200 s.b. concedit a Martí l'Humà l'any 1408. Es tracta d'un pagament força curiós, perquè en l'entrada corresponent al llibre de clavaria es menciona que com a època es comptava amb la carta enviada pel rei, que ja no es trobava a la ciutat, en la qual notificava la rebuda de dita quantitat (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 32, f. 142v, 29-V-1408). Pel que fa al convit de Pentacosta, sabem que el maig de 1451 el Consell va aprovar donar a la reina Maria 2.000 s.b. perquè “la senyora reyna és venguda en aquesta ciutat e som prop de la festa de Cinquagesma” (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 7, f. 53r, 28-V-1451). Dos anys després es puntualitzà que aquest donatiu no l'havia rebut com a reina, “attès que no-s trobe (...) que a la reyna en lo passat fos stat fet convit sinó a la dita senyora reyna vuy beneventuradament regnant, loctinent general del dit senyor, que és de presumir que per la dita loctinent li ere fet lo dit convit” (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 164r, 29-XII-1453).

forma que en cap cas se'n feia més d'un per any. És per això que no ens ha d'estranyar especialment que durant aquells anys es fessin coincidir tots ells amb la celebració de la Nativitat de Crist.¹⁹⁸⁴ En segon lloc, que la quantitat atorgada no era del tot arbitrària, sinó que oscil·lava sempre entre els 2.000 i els 2.200 s.b., si bé *variant a pleer del Concell de la dita ciutat*.¹⁹⁸⁵ En diferents ocasions la documentació es fa ressò d'aquesta circumstància, considerada d'especial rellevància perquè en no tractar-se d'una xifra fixa s'aconseguia *que no aparegua la dita ciutat ésser-hi tenguda de deuta*.¹⁹⁸⁶ Així s'impedia que el monarca se sentís temptat d'exigir un pagament que, en principi, només era concedit degut a la bona voluntat de la ciutat.

El primer dels nou donatius de 1458-1479 del qual tenim constància s'atorgà al propi Joan II el desembre de 1459, i fou de 2.000 s.b.¹⁹⁸⁷ De fet, es tracta d'un pagament una mica anòmal, ja que malgrat aparèixer consignat als registres del tresorer, als de *Deliberacions* no se'n fa cap menció. Tot i això, no hi ha cap dubte que es dugué a terme. El següent convit va ser aprovat dos anys després, el desembre de 1461, però el seu destinatari no va ser el monarca, sinó, segons diu la documentació, el seu primogènit.¹⁹⁸⁸ El beneficiari, per tant, fou Ferran d'Aragó, atès que –recordem-ho– Carles de Viana havia mort el setembre anterior. Aquesta vegada el municipi pagà 2.200 s.b.

La cortesia que rebé el futur rei Catòlic fou l'última abans de l'esclat de la guerra civil a Catalunya. Com és sabut, el Principat estigué regit durant els deu anys que s'allargà el conflicte per tres monarques diferents, tots ells estrangers. Ara bé, això no significà que els jurats del Consell barceloní deixessin de concedir als nouvinguts allò que es considerava que, si no *de iure*, sí *de facto*, els corresponia. D'aquesta manera, el primer Nadal que la Ciutat Comtal visqué enfrontada a Joan II, i malgrat la situació

¹⁹⁸⁴ Aquesta premissa s'expressà clarament en aprovar-se l'únic convit que rebé Ferran com a primogènit: "Fou posat com la dita ciutat acustume de donar al senyor rey o a son primogènit una vegada l'any, trobant-se en ciutat, C lliures o CX per rehó del convit" (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 51v-52r, 22-XII-1461). Com es veurà posteriorment, això no sempre es complí, ja que alguns dels donatius acordats foren de 105 ll.b. –2.100 s.b.–.

¹⁹⁸⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 23, f. 102v-103r, 20-XII-1476. La quantitat donada en concepte de convit s'havia mantingut inalterable des del segle XIV. El Nadal de 1360 ja es lliuraren 2.000 s.b., la mateixa quantitat que el desembre de 1386 es concedí a Pere el Cerimoniós (Camós i Cabruja, «Un libro de cuentas municipales del siglo XIV», 156; Batlle i Gallart, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, 1: 95).

¹⁹⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 9, f. 128v-129r, 24-V-1455.

¹⁹⁸⁷ *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 72, f. 114r, 24-XII-1459. No era el primer convit que la ciutat donava a Joan d'Aragó, ja que en la seva condició de lloctinent ja se li n'havien pagat dos més per la Pentacosta de 1455 i de 1456 (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 9, f. 128v-129r, 24-V-1455, i *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 10, f. 98v-99r, 13-V-1456).

¹⁹⁸⁸ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 51v-52r, 22-XII-1461.

d'excepció en què es trobava, es decidí fer efectiu a Joan de Beaumont, lloctinent d'Enric IV de Castella, l'usual pagament que es feia en aquelles dates, de 2.000 s.b.¹⁹⁸⁹ Ara bé, és evident que en aquesta ocasió el convit va incomodar les elits municipals. No era la primera vegada que el Principat tenia al capdavant un lloctinent que no era de sang blava: els membres de la Biga devien tenir encara molt present a la memòria la potent figura de Galceran de Requesens, que tants problemes els havia dut la dècada anterior. Tampoc era el primer cop que a un lloctinent d'aquestes característiques se li pagava un convit, ja que el mateix Requesens en rebé un el desembre de 1453, tal com a més a més es recordava dos anys després.¹⁹⁹⁰ Tot i això, o potser precisament per això, en aprovar el donatiu el Consell es va procurar de puntualitzar que, en endavant, només es concediria en cas que el rei, la reina, el seu fill o el seu germà es trobessin a la ciutat en aquelles dates i, pel que fa als darrers, a més a més haguessin estat nomenats lloctinents.¹⁹⁹¹

No es documenta cap altre pagament del convit fins el Nadal de 1469, quan Joan de Lorena, en tant que primogènit i lloctinent general de Renat d'Anjou, va gaudir del privilegi que el Consell li concedís 2.200 s.b.¹⁹⁹² D'aquest donatiu en tenim més informació del que és habitual, així que val la pena que ens hi aturem un moment.¹⁹⁹³ El pagament es féu efectiu amb pacífics i mig pacífics i, com no podia ser d'altra forma, fou del grat de Joan. A canvi, com era tradició, el príncep va convidar els consellers a dinar amb ell el mateix dia de Nadal, *acompanyats de V pròmens antichs e notables*

¹⁹⁸⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 100r, 22-XII-1462.

¹⁹⁹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 8, f. 164r-164v, 29-XII-1453; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 9, f. 128v-129r, 24-V-1455. Malgrat que Jaume Safont no féu menció en el seu dietari d'aquest donatiu, una de les seves múltiples crítiques a Requesens fou que anant de Barcelona a Lleida l'any 1454 "totstemp se feya pagar senes axí com si fos la pròpia persona del rey" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 68-69).

¹⁹⁹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 86v-87r, 20-XII-1462. S'intueix aquí una clara animadversió al fet que algú que no fos membre de la família reial fos lloctinent, cosa que, de fet, era anticonstitucional. En realitat, anteriorment només havia ostentat aquesta condició el citat Galceran de Requesens entre 1453 i 1454, sobre el qual Jaume Safont deia que "E dit e mostrat per los consellers de Barchinona e per los deputats qui aquí foren presents com ell no podia ésser loctinent, car les constitucions de Cathalunya e altres libertats de la pàtria hi contrestaven (...). E ell, no contrestant les dites requestes e protests, jurà axí com aquell qui s creu que gran temps ha que s'és dat a diables en cors e en ànima" (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 61-62). Finalment, el "sentiment unànime contra el seu nomenament" obligà Alfons el Magnànim a rellevar-lo i nomenar el seu germà, el futur Joan II (Santiago Sobrequés i Vidal i Jaume Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, vol. 1. Causes i desenvolupament de la crisi (Barcelona: Edicions 62, 1973), 45).

¹⁹⁹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 13r-13v, 19-XII-1469.

¹⁹⁹³ El relat parcial sobre el donatiu i convit de Nadal a Joan de Lorena es troba a *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 13v-15r, s.d., i a *AHCB*, 1C.XXII, Cerimonial, 1/7, f. 1r, 1469.

ciutedans de la dita ciutat.¹⁹⁹⁴ Així doncs, després d'anar des de la plaça Sant Jaume fins a la catedral, participar en la processó i escoltar la missa solemne dita pel bisbe de Girona, Joan Margarit, els deu homes es van dirigir cap al palau reial on, a més a més del primogènit, hi havia *altres grans hòmens de sa cort*, entre els quals el comte d'Ischia. En arribar a les escales de l'edifici se sentí de dins *un gran sclaff o bruig de trompetes, anafils e altres instruments*, i seguidament pujaren fins el segon pis, on en una sala no molt gran, però *a la reyal aparellat*, es trobaren dues taules cobertes de tovalles blanques i molt primes, així com un tinell amb vaixel·la d'argent daurat i blanc. Quan aparegué Joan de Lorena, que anava vestit amb una *restrant roba de vellut negre*, va saludar els consellers i els prohoms que els acompanyaven i s'assegué a la part central d'una de les taules, la mateixa on també hi havia un fill seu, encara petit. Malauradament, aquí s'interromp el relat conservat a les fonts consultades, però tot i la seva brevetat no deixa de ser representatiu del vincle establert entre els líders municipals i els monarques "intrusos" durant la guerra, així com de l'intent de potenciar un sentiment de quotidianitat.

El de Joan de Lorena fou l'últim convit de la guerra. Tres anys més tard, poc després de la signatura de la Capitulació de Pedralbes, es va fer un donatiu d'idèntica quantitat –2.200 s.b. o 200 florins corrents– al vencedor Joan d'Aragó per commemorar la seva presència a Barcelona per Nadal.¹⁹⁹⁵ Malgrat que als registres de *Deliberacions* no se'n fa cap menció particular, aquest pagament degué tenir un cert deix simbòlic, reprenent aquest costum un cop acabat el conflicte bèl·lic amb total normalitat.¹⁹⁹⁶ Es tractava, una vegada més, de la voluntat d'aparentar una familiaritat amb el rei Joan no interrompuda per una guerra que, malgrat les seves ineludibles i perdurables conseqüències, tots dos bàndols s'esforçaven per esborrar de les seves memòries, o, si més no, fer-ho veure.

L'any següent Joan II tornà a beneficiar-se del convit de Nadal, aquesta vegada valorat en 2.000 s.b.,¹⁹⁹⁷ però en 1476 no va ser ell, sinó la seva filla Joana qui el rebé.

¹⁹⁹⁴ Eren Joan de Marimon, Joan Llull, Bertran Desvalls, Miquel Desplà i Guillem Romeu. No es tractava precisament de personatges anònims: Miquel Desplà havia estat conseller en cap l'any 1462, Joan de Marimon el 1467 i Joan Llull el 1468; Bertran Desvalls havia format part del govern municipal i havia estat guarda de moneda, i Guillem Romeu era en aquell moment un dels administradors de la Taula de Canvi.

¹⁹⁹⁵ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 21, f. 157r-158r, 22-XII-1472; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 511.

¹⁹⁹⁶ Únicament s'insisteix un cop més en què la variabilitat de la quantitat ve donada pel fet que "no és cosa forçada, e que la ciutat no y és sinó per costum obligada".

¹⁹⁹⁷ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 22, f. 21r-21v, 23-XII-1473.

La infanta, intitulada des d'aquell mateix any com a reina de Nàpols pel seu matrimoni amb el seu cosí Ferran I, era a la capital catalana en qualitat de lloctinent del seu pare. Així doncs, com que el Consell era conscient que *era acostumat en aquesta ciutat que trobant-se present la majestat del senyor rey, o muller, fills o filles sues qui sien loctinent del dit senyor, la ciutat acostumava per convit donar-los donatiu, no molt gran quantitat*, el desembre d'aquell any s'acceptà que rebés 2.100 s.b. de part del municipi, pagament satisfet ràpidament.¹⁹⁹⁸

Taula 92. Convits pagats entre 1458 i 1479

Data	Receptor	Títol	Quantitat
Nadal de 1459	Joan II	rei	2.000 s.b.
Nadal de 1461	Ferran d'Aragó	primogènit i lloctinent	2.200 s.b.
Nadal de 1462	Joan de Beaumont	lloctinent	2.000 s.b.
Nadal de 1469	Joan de Lorena	primogènit i lloctinent	2.200 s.b.
Nadal de 1472	Joan II	rei	2.200 s.b.
Nadal de 1473	Joan II	rei	2.000 s.b.
Nadal de 1476	Joana d'Aragó	lloctinent	2.100 s.b.
Nadal de 1477	Joan II	rei	2.000 s.b.
Nadal de 1478	Joan II	rei	2.100 s.b.
TOTAL			18.800 s.b.

Els últims dos anys de vida de Joan II, però, va ser ell mateix el receptor del convit. El desembre de 1477 va ser de 2.000 s.b., i l'any següent, que va fer-se poques setmanes abans de la seva mort, de 2.100 s.b.¹⁹⁹⁹ Aquest havia de ser l'últim *graciós e voluntari servey* que el monarca obtindria de la Ciutat Comtal.

5.3.2.2. Les entrades reials

Els convits no eren els únics donatius de cortesia que la Ciutat Comtal feia als seus monarques i familiars directes. A Barcelona era tradició que per commemorar la primera visita a la capital catalana de reis, reines i primogènits se'ls concedís un present graciós, que gairebé sempre es materialitzava en una luxosa vaixel·la de plata, el valor de la qual augmentava si el receptor era el propi rei.²⁰⁰⁰

¹⁹⁹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 102v-103r, 20-XII-1476; *AHCB*. 1B.XI, Clavaria, 93, f. 131v, 23-XII-1476.

¹⁹⁹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 16v-17v, 16-XII-1477, i f. 130r-130v, 20-XII-1478; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 96, f. 132r, 23-XII-1478.

²⁰⁰⁰ Miguel Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», *Anuario de Estudios Medievales* 38/2 (2008): 1048, n. 30. Raufast remarca que aquesta tradició estava “claramente relacionada con las prácticas del mundo feudal”.

Joan II

Durant el regnat de Joan II la capital va ser testimoni d'un gran nombre d'aquestes fastuoses cerimònies d'entrada.²⁰⁰¹ La primera va ser protagonitzada per ell mateix a finals de novembre de 1458.²⁰⁰² Per celebrar-ho, la ciutat va acordar regalar-li l'habitual vaixella, però de bon principi aquesta iniciativa va demostrar ser més complicada del previst. El mateix novembre, una setmana abans de l'arribada del rei, al Consell es va dir que s'havia vist que la vaixella que havien de rebre el successor del Magnànim i la seva esposa *costaria bona quantitat més que aquella que fonch donada a l'alt rey en Ferrando e muller sua*.²⁰⁰³ Convé recordar que la cerimònia d'entrada feta l'any 1412 en honor a Ferran d'Antequera havia estat adoptada per la ciutat com a model a seguir per a la del seu fill segon, de forma que aquesta comparació no era gens gratuïta.²⁰⁰⁴ Ara bé, a què era degut aquest augment del preu i, sobretot, què es podia fer al respecte? Els membres del Consell municipal no en tenien cap dubte: hi havia diverses raons, però les principals eren dues. La primera, que durant els quaranta-sis anys que separaven tots dos donatius s'havia canviat, com sabem, el valor de la moneda, fet que encaria els preus. La segona, que els mestres demanaven unes retribucions elevades, *attesa la obra qui vuy se fa [és] assats bella*. Davant d'aquests fets, s'acordà intentar estalviar el màxim en mà d'obra i en la compra de plata.

Aquestes mesures no van accelerar la fabricació de la vaixella, o com a mínim no prou com perquè Joan arribés a rebre-la abans de deixar la ciutat en direcció a València el 10 de gener de 1459.²⁰⁰⁵ El 31 de març el Consell aprovava perdonar les penes en què havien incorregut els argenters que hi estaven treballant per haver esgotat el temps en què havien promès acabar-la,²⁰⁰⁶ però lluny de la benevolència de la institució municipal, el rei s'impacientava pel retard. Aquell abril es notificava a l'assemblea que els consellers havien rebut una carta des de València en la qual Joan II demanava que se

²⁰⁰¹ Només en els primers quinze anys del regnat de Joan II (1458-1473) Raufast en comptabilitzà vuit (Raufast Chico, 1038).

²⁰⁰² Malgrat que inicialment s'havia previst que Joan II entraria a la ciutat el mes d'agost, finalment ho féu el dia 22 de novembre, mentre que la reina Joana hi entrà el dia següent (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 106; Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 294). La gestió d'aquesta primera entrada de Joan a la ciutat com a rei d'Aragó ha estat estudiada per Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)».

²⁰⁰³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 61v, 17-XI-1458.

²⁰⁰⁴ Raufast Chico, «¿Un mismo ceremonial para dos dinastías? Las entradas reales de Martín el Humano (1397) y Fernando I (1412) en Barcelona», 97-98. Sobre el paper jugat per l'escrivà dels racionals en aquest assumpte, vegeu l'apartat 3.1.2.

²⁰⁰⁵ Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)», 325.

²⁰⁰⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 112r, 31-III-1459.

li enviés la vaixella, ja que esperava rebre aviat la visita del comte de Foix.²⁰⁰⁷ Després de derivar l'assumpte al Consell de Cent i que l'assemblea general el tornés de nou al Trentenari,²⁰⁰⁸ aquest acabà acordant la tramesa a la ciutat del Túria del donatiu amb la mínima despesa possible, que finalment no es faria fins el mes de juny.²⁰⁰⁹ L'escollit per dur-la-hi va ser Joan Destorrent, que estaria acompanyat per l'argenter Salvador Espano, encarregat de *guardar, conservar, adobar e parar la dita vexella la hora que fos necessari*.

Tal com ja lamentava Raufast, malauradament no s'han conservat els llibres de clavaria que probablement incloïen les despeses de la fabricació de la vaixella, però sí el del segon semestre de 1459.²⁰¹⁰ En aquest volum s'hi troben fins a tres pagaments relacionats amb el transport a València de la vaixella: els dos primers els rebé Joan Destorrent, i ascendiren a 3.300 s. 1 d.b., mentre que el darrer, de 360 s.b., anà a parar a mans de Salvador Espano, i fou en concepte de salari dels vint-i-quatre dies que durà el viatge.²⁰¹¹

Carles de Viana

El següent receptor d'una vaixella municipal va ser el primogènit de Joan II, Carles de Viana. En aquest cas és important recalcar la seva condició de primogènit, perquè no fou fins que el Consell de Cent decidí reconèixer-lo com a tal, enmig del seu empresonament i la tensa crisi política que se'n derivà, que la ciutat li féu el donatiu que li corresponia com a futur sobirà.²⁰¹² Així doncs, malgrat que el març de 1460 Carles ja

²⁰⁰⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 114r, 24-IV-1459. Com apunta Raufast, durant el mes d'abril els consellers s'havien adreçat al monarca per explicar-li els problemes que hi havia hagut en l'elaboració de la vaixella, i a partir de llavors es donà un freqüent intercanvi epistolar entre ambdós sobre el tema (Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)», 325, n. 101).

²⁰⁰⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 115r-116r, 25-V-1459.

²⁰⁰⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 117v-118v, 28-IV-1459. Abans de deixar la ciutat, les peces que conformaven la vaixella van ser exposades públicament "en la sala o pati qui es al cap de la scala principal de la casa de la Ciutat (...), a comuna vista de qui veure ho volia" (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardits*, 2: 306, citat a Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)», 325, n. 102). La vaixella arribà a València el 8 de juny, i fou presentada al monarca el dia següent (Melcior Miralles, *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, ed. Mateu Rodrigo Lizondo, Fonts històriques valencianes (València: Universitat de València, 2011), 268).

²⁰¹⁰ Raufast Chico, «¿Negociar la entrada del rey? La entrada real de Juan II en Barcelona (1458)», 325, n. 104. Els llibres que faltarien són el del segon semestre de 1458 i el del primer de 1459.

²⁰¹¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 93v, 7-XI-1459, f. 97v, 19-XII-1459, i f. 114v, 29-XII-1459. El pagament a Salvador Espano ja apareix mencionat a Dalmases i Balaña, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (Aproximació a l'estudi)*, II. Argenters i documents:70.

²⁰¹² Raufast Chico, «¿Recibir al primogénito? Política y ceremonia en las entradas del príncipe de Viana en Barcelona (1460-1461)», 310.

havia fet una entrada triomfal a la Ciutat Comtal en solitari i encara una segona el maig d'aquell any en companyia del rei i la seva esposa, no va ser fins l'any següent que la ciutat va aprovar la fabricació de la vaixella corresponent.²⁰¹³

Taula 93. Vaixella de Carles de Viana (1461)²⁰¹⁴

Receptor	Peces	Preu
Antoni Díaz, argenter	Dues bacines d'argent daurades ²⁰¹⁵	3.068 s.b.
Bartomeu Cerdà, argenter	Una copa coberta d'argent daurat	2.727 s. 11 d.b.
	Un bací de barber d'argent amb el senyal de la ciutat	
	Un escalfador d'argent amb la seva coberta	
Pere Nabot, argenter	Una caldereta d'argent per a l'aigua beneïda amb un salpasser guarnit d'argent	3.583 s. 10 d.b.
	Quatre tasses d'argent daurat	
	Un lot d'argent	
Pere Pons, canvista	Quatre ceptres d'argent	2.945 s.b.
	Una arqueta d'argent daurat	
Ramon Costa, argenter	Dos plats grans de tallar d'argent	3.146 s. 10 d.b.
	Un confiter d'argent daurat amb el senyal de la ciutat ²⁰¹⁶	
TOTAL		15.464 s. 3 d.b.

Carles de Viana entrà de nou a la Ciutat Comtal el 12 de març de 1461, enmig d'una cerimònia que, en paraules de Raufast, *a pesar de la aparatosidad y ostentación militar de la celebración, [...] no fue nunca planteada como una entrada real*, perquè aquesta

²⁰¹³ L'abril de 1460 Joan II escrivia a les autoritats municipals per fer-los saber que no estava d'acord amb la rebuda feta al príncep Carles el mes anterior, i demanar-los que ni "per via de prerrogativa de primogènit o de governador general, ne per via de donatius acostumats donar a primogènits, ne en altra alguna manera, no sia feta al dit príncep altra exhibició de honor e prehemència, sinó solament aquella que poria o deuria ésser feta a un altre infant, fill nostre, que no fos fill primogènit" (Raufast Chico, 268, n. 4). Sobre les tres entrades de Carles de Viana a la Ciutat Comtal entre 1460 i 1461, vegeu el citat article.

²⁰¹⁴ Aquesta informació es troba a Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 237-38. La font original inclou, a més a més de la informació proporcionada en aquesta taula, el pes de l'argent emprat.

²⁰¹⁵ És possible que es tracti de les "dos bacines d'argent ab senyals de la ciutat" mencionades en l'inventari dels béns de Carles fet el setembre de 1461, i que juntament amb altres objectes estaven en mans de "Madona la viuda Portella" per un censal de 1.000 florins (Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón.*, vol. XXVI (Barcelona, 1864), 173).

²⁰¹⁶ Quan es feu l'inventari dels béns de Carles, aquest confiter seguia en mans de l'argenter Costa, a qui encara se li havia de pagar part del seu valor. Sembla que no era l'única peça del donatiu que encara no havia rebut el primogènit, ja que al mateix document es menciona "la resta del argent que la ciutat de Barchinona devia al senyor Primogènit per lo donatiu que la ciutat li havia fet", sense especificar, però, en què consistia ni el seu valor (Bofarull i de Sartorio, XXVI: 174-75).

ja s'havia fet l'any anterior.²⁰¹⁷ Va ser llavors quan els engranatges municipals van començar a moure's per atorgar al príncep allò del que la seva condició de primogènit el feia mereixedor: la vaixella de plata. Passat un mes de la rebuda de Carles, el Consell de Cent va aprovar concedir-li *aquell donatiu que és acostumat fer a altres primogènits*, recalcant que la vaixella es faria tal com ell volgués sempre que el seu preu no superés l'habitual.²⁰¹⁸ Afortunadament, aquesta vegada sí que comptem amb un acurada descripció de les peces que la conformaven i dels preus pagats als diferents argenters que van treballar-hi (vegeu Taula 93).²⁰¹⁹ Gràcies a això, sabem que tot plegat va costar a les arques municipals la considerable suma de 15.464 s. 3 d.b.

El mateix any que Carles entrava per darrera vegada a Barcelona ho féu també el seu germà petit, Ferran d'Aragó, en la seva recentment estrenada condició de primogènit. Així doncs, el novembre de 1461 se'l rebé solemnement a la capital catalana, però ja fos per la deteriorada situació en què es trobaven les relacions entre el municipi i la monarquia o per algun altre motiu, el cert és que cap referència fa pensar que el petit príncep –de només nou anys– rebés el donatiu habitual.²⁰²⁰ És cert que el gener de 1462 el Consell de Cent va aprovar-lo segons les pràctiques habituals i que en derivà l'execució als consellers i al Trentenari.²⁰²¹ Tanmateix, tot sembla indicar que mai arribà a materialitzar-se, probablement com a conseqüència dels esdeveniments que se succeïren ràpidament a partir de llavors i acabaren desembocant en l'esclat de la guerra.

Pere de Portugal

Hem de traslladar-nos fins a 1464, ja en ple conflicte bèl·lic, per trobar de nou un obsequi concedit arran de l'entrada d'un personatge de la família reial.²⁰²² El gener d'aquell any desembarcava Pere de Portugal a Barcelona, iniciant-se així una anormal i

²⁰¹⁷ Raufast Chico, 315.

²⁰¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 185v-186r, 25-IV-1461 (ja citat a Raufast Chico, 317, n. 150).

²⁰¹⁹ Tots quatre argenters estan documentats en el llistat d'argenters de Barcelona inclòs a Dalmasas i Balañà, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (Aproximació a l'estudi)*.

²⁰²⁰ L'entrada i juraments tant de Ferran com de Joana Enríquez es troben a Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 254-61. També ha estat breument analitzada a Raufast Chico, «¿Recibir al primogénito? Política y ceremonia en las entradas del príncipe de Viana en Barcelona (1460-1461)», 318-20 i a Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1056-58.

²⁰²¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 57r, 13-I-1462, i f. 57v-58r, 14-I-1462.

²⁰²² Recordem que Enric IV de Castella mai trepitjà Barcelona, de forma que no pogué gaudir d'aquest donatiu.

fragmentada celebració que durà diversos dies.²⁰²³ De fet, la cerimònia de rebuda no va ser l'únic que va resultar ser lleugerament problemàtic: la gestió del donatiu que la ciutat havia de fer a Pere va portar als representats del municipi més d'un maldecap. Va començar a fer-se tard, però. Malgrat que el flamant monarca arribà a terres catalanes a principis d'any, no fou fins a les darreries d'abril de 1464 que al Consell es discutí aquest tema, i és possible que el debat s'iniciés no per iniciativa municipal, sinó del propi monarca, segons sembla desprendre's de les paraules escrites per l'escrivà als registres de *Deliberacions*:

com era cosa acostumada en les novelles entrades de reys fer-los cert donatiu, e per ço com lo senyor rey ara beneventuradament regnant és stat informat de aquesta pràctica e ha parlat ab ells, consellers, que haguera a servey a la ciutat li fahessen tal donatiu qual és acustumat fer als altres reys.²⁰²⁴

El Consell va acordar entregar-li 200 marcs d'argent –el preu del qual, a 106 s.b. el marc, es calculava en 21.200 s.b.–, que es donarien a Pere o bé obrat o bé en diners, segons preferís. Es tenia en compte que prèviament el monarca ja havia rebut en préstec a instàncies de la ciutat dos confiters del mercader Jaume Carmau, el valor dels quals s'hauria de restar de dita quantitat.²⁰²⁵ Quatre dies després de presentar aquesta proposta al rei, es notificà al Consell que tot i que inicialment aquell *monstrà trobar pleer en la dita del-liberació e acceptà li fossen donats diners per la vàlua dels CC marches*, posteriorment havia comunicat als consellers que preferia que se li pagués una nau d'argent que havia estat de Carles de Viana –*don Karles de gloriosa e sancta recordació*– i certes peces del mateix material, en les quals només caldria posar-hi el senyal de la ciutat.²⁰²⁶ El Consell ho aprovà i semblava així que el tema s'havia resolt,

²⁰²³ Sobre l'entrada de Pere de Portugal a Barcelona, vegeu Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1063-68, així com la descripció que es troba a Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 274-77.

²⁰²⁴ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 112r-112v, 20-IV-1464.

²⁰²⁵ Jaume –a les fonts anomenat Jacobo– Carmau ja apareix mencionat com un dels mercaders estrangers de qui Pere de Portugal va “manllevar diner” a Jesús Ernest Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, Memòries de la secció històrico-arqueològica, VIII (Barcelona: La renaixença, 1936), 59, n. 38. Es tractava d'un mercader d'origen italià ben conegut per les elits de Barcelona per, entre altres coses, la seva participació en l'abastament de la ciutat o el seu paper de mediador amb Florència (Garcia i Sanz i Ferrer i Mallol, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II: 587; Soldani, *Uomini d'affari e mercanti toscani nella Barcellona del Quattrocento*, 290).

²⁰²⁶ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 112v-113r, 24-IV-1464. El pes total de l'argent era de 121 marcs i 1 unça, i consistia en la dita nau, dues bazines, sis tasses, dos lots no especificats i els mencionats confiters. És molt probable que la nau de Carles de Viana sigui la mateixa que apareix en el seu inventari,

però res més lluny de la realitat. El dia 27 d'abril s'anuncià que Pere havia canviat de parer altre cop i havia rebutjat allò acordat només tres dies abans, tot exigint que se li concedís el mateix que en el seu moment havia rebut el rei Joan II.²⁰²⁷ Aparentment, el lusità s'havia estat informant detingudament sobre els antecedents del donatiu reclamat, i sabia que a qui llavors era el seu principal enemic se li havia donat un griu, el valor del qual es calculava en 190 s.b. per marc.²⁰²⁸ La resposta dels regidors de la ciutat no es féu esperar: ells també degueren ocupar-se de treure la pols als seus arxius, ja que van decidir insistir en la concessió dels 121 marcs d'argent anteriorment acordats, al preu dels quals s'hi afegirien tots els treballs que fossin necessaris per adequar les peces al seu propòsit, sempre que aquests no superessin el que es pagà pel donatiu de Martí l'Humà. Això sí, s'avingueren a pagar-li la resta del que demanava *en massa*, com s'havia previst en la primera deliberació feta al respecte.

Finalment, però, no es féu res del que s'havia acordat. Després de l'estira i arronsa dels últims dies d'abril, el 4 de maig el rei Pere va decidir acceptar definitivament la primera oferta que el Consell li havia presentat –la dels 200 marcs d'argent–, *les altres del-liberacions fetes per causa del préstech del dit argent en res no contrestant*.²⁰²⁹ Així doncs, un cop calculat el valor dels dos confiters ja en poder de Pere –2.950 s.b.–, el clavari ràpidament va pagar la quantitat restant –19.636 s. 1 d.b.– en metàl·lic al lloctinent del tresorer del rei.²⁰³⁰ Per tant, el valor total del donatiu per l'entrada del conestable va ser de 22.586 s. 1 d.b.

Joan de Lorena

Com és sabut, el conestable mai arribà a casar-se, de forma que durant el seu breu regnat no se celebrà cap altra entrada reial a la Ciutat Comtal. Per trobar-ne una altra cal esperar fins l'estiu de 1467, quan Joan de Lorena, primogènit de Renat d'Anjou, trepitjà

de nou en poder de la citada “Madona la viuda Portella” (Bofarull i de Sartorio, *CODOINACA*, XXVI: 173).

²⁰²⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 114r-114v, 27-IV-1464.

²⁰²⁸ Malauradament, Pere no mencionava el pes del griu, només el valor del metall.

²⁰²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 115v, 4-V-1464.

²⁰³⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 85r, 9-V-1464. En parlar del donatiu, Raufast menciona que consistí en la “habitual y costosa vajilla de plata” tot basant-se en la citada deliberació del dia 4 de maig (Raufast Chico, «Ceremonia y conflicto: entradas reales en Barcelona en el contexto de la guerra civil catalana (1460-1473)», 1068, n. 95). Tanmateix, els registres de clavaria deixen clar que, malgrat calcular-se el donatiu en els habituals marcs de plata, es pagà en moneda o en argent no obrat. De fet, un mes i mig després de fer-se dit pagament el clavari va fer-ne un segon a Jaume Carmau i a Jaume Metelli pel valor dels dos confiters d'argent anteriorment prestats al rei (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 92v, 26-VI-1464). Malgrat que Metelli no apareix mencionat anteriorment en relació amb els confiters no resulta sorprenent la seva vinculació amb aquest afer, ja que és coneguda la seva associació freqüent amb Carmau.

per primera vegada Barcelona.²⁰³¹ El Consell municipal va començar a fer les gestions habituals pel donatiu pocs dies abans de la seva arribada, tot escollint una comissió de vuit perquè se n'encarregués.²⁰³² Tanmateix, no sembla que això servís de gaire, perquè no va ser fins a principis d'octubre, més d'un mes després, que el Trentenari decidí que, segons era costum i notòriament s'havia fet prèviament amb Carles de Viana, també a Joan de Lorena se li concedís una vaixella d'argent.²⁰³³ Ara bé, aprovar aquest tipus de despesa no formava part de les competències del Consell de Trenta-dos, de forma que aquest ho derivà al de Cent, el qual, cinc dies més tard, ho remeté de nou als consellers i al Trentenari.²⁰³⁴

A partir d'aquest moment, les notícies sobre la vaixella del duc de Lorena esdevenen escasses. L'assemblea no tornà a tractar el tema, possiblement perquè les negociacions entorn a la possible invocació del *Princeps namque*, problema molt més immediat, van paraitzar l'assumpte del donatiu, que quedà temporalment aparcat. De fet, per trobar la següent menció a aquest tema hem de traslladar-nos al mes de març de 1468, un cop pactada la redempció de l'usatge i ja passat el daltabaix que suposà per al municipi la gestió de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi. És llavors que s'enregistra la que aparentment és la primera despesa feta a causa de la vaixella del primogènit, de 1.460 s. 10 d.b., seguida de dues més durant els mesos d'abril –500 s.b.– i maig –5.300 s.b.–.²⁰³⁵ En total, doncs, tenim documentat que el clavari municipal va esmerçar 7.270 s.b. en pagaments directament relacionats amb el donatiu, quantitat remarcablement inferior a la gastada amb el de Carles de Viana, el qual constitueix el referent directe més clar.

Ara bé, és ben segur que el volum del segon semestre de la clavarria de 1467, que no s'ha conservat, incloïa algun altre pagament directament vinculat amb la vaixella de Joan de Lorena satisfet abans del febrer de 1468, però malauradament és impossible demostrar-ho. El que sí que es pot afirmar és que no es féu cap despesa abans del desembre de 1467, perquè així fou mencionat en una reunió del Trentenari celebrada l'abril de 1470 en discutir el problema que tenia el clavari del bienni 1466-1467, Guillem Miró, per clausurar els seus comptes: degut a que faltava el tancament fet pel

²⁰³¹ Sobre l'entrada de Joan de Lorena, vegeu Raufast Chico, 1069-74, així com la descripció que es troba a Duran i Sanpere i Sanabre, *Llibre de les solemnitats de Barcelona*, 1: 286-93.

²⁰³² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 42v, 20-VIII-1467.

²⁰³³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 56r-56v, 7-X-1467.

²⁰³⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 57v-58r, 12-X-1467.

²⁰³⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavarria, 82, f. 80r, 19-III-1468, f. 83r, 30-IV-1468, i f. 90r, 15-V-1468.

Consell de les despeses de dit donatiu, els consellers *no volen ne poden fermar èpocha del dit argent*.²⁰³⁶ Dit en altres paraules, el que dos anys després impedia al tresorer liquidar la seva administració era la manca d'una deliberació del Consell de Trenta, a qui, recordem, el Consell de Cent havia derivat l'afer del donatiu però que mai havia arribat a tractar de nou. Finalment, es decidí fer una època al clavari, tenint en compte com a factor a favor de Miró que el seu compte era ja *donat e exhaminat, e no stà sinó per dita èpocha del dit argent*.

Afortunadament, l'existència d'un altre document permet afirmar que els 7.270 s.b. consignats als llibres de tresoreria no foren els únics gastats en la vaixella de Joan de Lorena. Gràcies al fet que el setembre de 1468 els consellers es van erigir com a àrbitres per dirimir en un conflicte sorgit en el si dels argenters de la ciutat, sabem que a aquests se'ls pagà en total 22.015 s. 1 d.b. pel donatiu del primogènit.²⁰³⁷ Per tant, finalment aquest hauria estat d'un valor similar al rebut per Pere de Portugal i, per contra, força allunyat del del príncep de Viana, el seu teòric model.

La mort prematura de Joan de Lorena va propiciar que Renat d'Anjou enviés a Barcelona el fill bastard d'aquell, Joan de Calàbria. En no ser el primogènit del rei, no se li féu obrar cap vaixella ni similar, de forma que la del seu pare va ser l'última que va entregar-se durant la guerra civil. Un cop acabat el conflicte contra Joan II, la ciutat no comptà amb ocasions propícies per fer els seus preuats regals: Joan ja l'havia rebuda arran de la seva entrada l'any 1458, i Ferran mai arribà a gaudir-ne en qualitat de primogènit. Això sí, en 1479, ja com a rei de la Corona d'Aragó, en la seva primera entrada a la ciutat el setembre d'aquell any se li dedicà un programa de festes que, segons Vicens, el Trentenari *procurà que fossin sense parió en els anals de les rebudes de reis per la ciutat*.²⁰³⁸ Evidentment, van anar acompanyades d'una sumptuosa vaixella d'argent. Gairebé un més després que deixés la Ciutat Comtal per dirigir-se a València, el Trentenari va decidir aprovar els 14 o 15 marcs de més que, degut a que *les obres*

²⁰³⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 19, f. 34r-35r, 17-IV-1470.

²⁰³⁷ Els consellers van ser escollits com a àrbitres per Julià Espano, Joan Vilardell i Antoni Llor per una banda, i Bartomeu Moner i Jaume Telesa per l'altra, tots ells argenters, per dirimir en un assumpte relacionat amb 812 s. 7 d.b. que s'havien donat a Antoni, que se sumaven als 21.202 s. 6 d.b. que ja havia rebut per a "la fabricació de l'argent del donatiu per la dita ciutat a l'il·lustríssimo senyor primogènit fet". El problema requeia en el fet que la primera paga havia estat repartida entre tots cinc argenters, malgrat que Moner i Telesa no havien participat en "la factura del dit donatiu", sinó que, malgrat haver estat designats com a responsables del mateix pels consellers anteriors, ells havien decidit encarregar-ho als altres tres argenters. L'executiu de 1468, en saber-ho, "moguts de karitat e pietat devers los dits argenters fabricadors", van decidir donar a Espano, Vilardell i Llor els citats 812 s. 7 d.b. de més, decisió que consideraven sobradament justificada.

²⁰³⁸ Vicens Vives, *Ferran II i la ciutat de Barcelona: 1479-1516*, 1: 184-85.

sien stades ab la major polidesa que fer s'és pogut, finalment havia pesat la vaixella del nou monarca, el límit de la qual inicialment s'havia fixat en 200 marcs, si bé *abans més que menys*.²⁰³⁹ S'iniciava així un altre període per a la Ciutat Comtal i la seva relació amb el seu sobirà.

5.3.2.3. *Els préstecs, donatius graciosos i altres prestacions*

Com s'ha vist, els donatius fets per als convits i els de les entrades formaven part de les despeses tradicionals que el municipi barceloní destinava als monarques. Ara bé, tant abans com durant i després de la guerra civil, els reis van recórrer en més d'una ocasió a la ciutat per obtenir-ne finançament de caràcter extraordinari, fora del marc de l'usatge *Princeps namque* i, sovint, també del de les Corts. Aquest apartat se centrarà en aquests "altres" donatius, potser menys ortodoxos però no per això menys importants.

Davant la dificultat d'enumerar tots i cadascun dels pagaments i negociacions del municipi i els seus monarques durant els anys del regnat de Joan II, s'ha optat pel següent: del període anterior a la guerra civil s'explicarà la principal operació financera de la ciutat i dit rei, que fou la compra del censal de Joan II. Seguidament es detallaran tots els préstecs documentats als reis "intrusos" entre 1462 i 1472, període d'especial interès perquè, com és sabut, no es convocaren Corts en cap moment. Per aquest motiu, tota petició s'havia de fer directament i de forma més particular. Per últim, es farà un repàs a alguns dels pagaments que Barcelona féu a Joan II un cop acabada la guerra.

El censal de Joan II i altres préstecs anteriors a la guerra

Joan II seguí l'exemple del seu germà i va recórrer a aquests mitjans de finançament alternatius ja durant els primers anys del seu regnat. Una nit de desembre de 1459 convocà els consellers de Barcelona i els explicà *com per la anada e vista que havia a fer ab lo il-lustríssimo rey de Castella [Enric IV] era constituhit en summa indigència de peccúnias, e bonament no havia manera de haver-ne de altra part*.²⁰⁴⁰ Era evident que demanava el sobirà als seus súbdits de la capital catalana: un préstec. Els membres

²⁰³⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 205r-206r, 21-X-1479. No es conserven els llibres del clavari d'aquell any, de manera que no sabem com ni a qui es van fer els pagaments per la confecció de la vaixella.

²⁰⁴⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 15r-16r, 28-XII-1459. A finals de gener de 1460 Joan II es traslladà a Navarra amb la intenció de trobar-se amb el seu nebot, Enric IV. Tanmateix, aquest no es presentà a la cita acordada, i Joan acabà signant l'abril següent un pacte amb la facció que pretenia prendre el poder de Castella (Jaume Vicens Vives, *Juan II de Aragón (1398-1479): monarquía y revolución en la España del siglo XV*, ed. Paul H. Freedman i Josep M. Muñoz i Lloret (Pamplona: Urgoiti editores, 2003), 208-9).

de l'executiu ràpidament van convocar el Trentenari i els van explicar el resultat de l'entrevista amb Joan II, el qual, mencionant l'antiga compra feta en 1429 al Magnànim d'un censal de 50.000 florins –550.000 s.b.– de capital i 27.500 s.b. de pensió, demanava que se li donessin mitjançant el mateix sistema entre 20.000 i 22.000 florins, a un interès del 4%.²⁰⁴¹ Davant la impossibilitat d'aprovar una despesa d'aquestes característiques, el Trentenari derivà l'assumpte a l'assemblea general, que es reuní d'urgència l'endemà mateix.²⁰⁴² Aquell dia es presentaren a la Casa del Consell tot un seguit de consellers del monarca –el mestre de Montesa, el governador de Catalunya, el mestre racional de València i el regent de la Batllia General de Catalunya– que exposaren el que ja havia estat comunicat al Consell de Trenta-dos, si bé al·ludint aquesta vegada només a una xifra, la de 22.000 florins –242.000 s.b.–, i assegurant que el rei tornaria els diners prestats un cop obtingués un donatiu de la Cort catalana. Quan deixaren la sala els enviats de Joan II, el Consell de Cent acordà constituir una comissió de 16 perquè s'encarregués de fer les indagacions pertinents, que posteriorment haurien de referir de nou a l'assemblea general.

A partir d'aquell moment, l'assumpte del préstec passar a ser competència gairebé exclusiva dels consellers i l'esmentada comissió. Afortunadament, als registres de *Deliberacions* s'inclouen també els resultats de les seves reunions, de manera que resulta fàcil resseguir el raonament del municipi fins arribar a la seva decisió definitiva. La primera decisió que va prendre aquest comitè especial fou la de crear-ne un de més reduït, format per quatre dels seus membres i els advocats ordinaris i extraordinaris de la ciutat, per estudiar quins eren en aquell moment els ingressos i despeses de la Batllia General, així com qualsevol censal, crèdit o altra assignació sobre els seus residus i altres emoluments.²⁰⁴³ Calia veure, doncs, si la consignació proposada per Joan II era realment viable. Uns dies després aquest petit grup d'homes féu relació a la Setzena de

²⁰⁴¹ El censal del rei Alfons, com és habitualment anomenat, es va vendre l'agost de 1429 en el marc de la guerra contra Castella i va sobreviure més de dos segles. Inicialment el seu interès era del 5%, però l'any 1458 fou reduït al 4% (Bernardo Hernández Hernández, «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El "censal del rey Alfonso", 1429-1640», 101-2). Per a més informació sobre dit censal, sobretot durant l'època moderna, vegeu tot l'article.

²⁰⁴² *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 13, f. 16r-16v, 23-XII-1459. Sembla clar que tant aquesta reunió com la immediatament posteriorment estan mal datades.

²⁰⁴³ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 13, f. 17r-17v, 28-XII-1469. De nou, la data escrita al registre de *Deliberacions* sembla incorrecta.

totes les dades recopilades, que malauradament no es mencionen, i es decidí informar de nou al Consell de Cent de l'estat en què es trobava l'assumpte.²⁰⁴⁴

Un cop l'assemblea general escoltà l'informe sobre les *facultats* de la Batllia, decidí aprovar la compra del censal de 22.000 florins obligat a les rendes, drets i residus de la d'aquella.²⁰⁴⁵ Per tal d'evitar que la Taula de Canvi es quedés sense suficient líquid després d'una retirada de capitals d'aquesta magnitud, es donaria poders al clavari municipal per vendre títols de deute pel valor de dita quantitat i al mateix interès –el 4%– que el censal del rei. El Consell de Cent s'ocupà llavors d'apuntar com s'hauria de dur a terme l'operació. En primer lloc, establí que tot allò que, un cop pagades les pensions i altres crèdits de la Batllia, sobrés dels seus ingressos, s'hauria de destinar a redimir els censals que els consellers consideressin oportuns. Seguidament, s'obligaria a tots aquells que tinguessin assignacions sobre els residus de la Batllia a renunciar-hi, encarregant al rei que es preocupés de revocar-les. D'aquesta forma, s'asseguraven per sobre de tot els diners que havien de servir per pagar tant el nou crèdit com el de 50.000 florins fet en temps del Magnànim.²⁰⁴⁶ Finalment, el Consell de Cent derivà de nou als consellers i a la setzena anteriorment escollida tota gestió posterior del censal.²⁰⁴⁷

Així doncs, va ser la setzena qui determinà que els responsables de tota la documentació de la venda fossin els advocats de la ciutat, l'escrivà del Consell i dos notaris més, que estarien acompanyats de quatre nous representants de dita comissió.²⁰⁴⁸ Ara bé, hi havia decisions que la setzena no estava autoritzada a prendre. Uns emissaris del rei van fer saber al municipi que el governador general de Catalunya comptava amb tres assignacions sobre els residus de la Batllia, a les quals havia declarat que no estava

²⁰⁴⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 17v-18r, 4-I-1460. Tampoc el balanç dels comptes dels receptors de la Batllia General de Catalunya publicat per Hernández ajuda a saber quins eren els seus ingressos i despeses durant aquest període, ja que tots els dels anys 1458-70 apareixen agrupats. Tot i això, sí que sabem que durant el bienni 1457-58 els ingressos van ser de 73.394 s. 9 d.b. i les despeses de 72.277 s. 2 d.b. Un cop pagats els censals –32.991 s. 4 d.b.– i els salaris –1.313 s. 11 d.b.–, restaven 37.971 s. 11 d.b. (Hernández Hernández, «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El “censal del rey Alfonso”, 1429-1640», 111).

²⁰⁴⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 29v-30v, 5-I-1460. Hernández diu que el censal venut per Joan II era de 12.000 ll.b. –240.000 s.b. o 21.000 florins–, però es tracta d'un error de lectura, seguit posteriorment per Verdés (Hernández Hernández, 102; Verdés Pijuan, «La contribució del Consell de Barcelona a les demandes de la Corona, 1387-1462», 98).

²⁰⁴⁶ Totes les condicions del censal es troben detallades a *ACA*, Reial Patrimoni, BGC, vol. 545, f. 70r-83v.

²⁰⁴⁷ A la reunió del Consell de Cent del 12 de gener s'insistí de nou en derivar tot allò relacionat directament o indirecta amb el contracte de 22.000 florins amb Joan II als consellers i a la comissió de setze (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 22v-23r, 12-I-1460).

²⁰⁴⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 21r-21v, 8-I-1460.

disposat a renunciar, o com a mínim no completament.²⁰⁴⁹ Després de demanar als lletrats que es manifestessin al respecte, aquests van dir que la setzena no tenia facultat per decidir res que anés en contra al que havia estat acordat anteriorment pel Consell de Cent. Això fou el que es respongué als missatgers, dient-los que tot el que podien oferir-li era convocar de nou l'assemblea general perquè ho deliberés.

Joan II devia desestimar-ho i és possible que arribés a pressionar el governador, perquè aquest finalment renuncià a totes les seves assignacions i donacions provinents dels residus de la Batllia. Quatre dies després, la setzena era informada que el rei havia signat la venda i la seguretat i especial obligació de les rendes de la procuració general del Rosselló i la Cerdanya. En el contracte, el sobirà insistia un cop més que necessitava els diners *per summa et urgenti necessitate nostra, ac beneficio non mediocri et utilitate nostris nostrorumque regnorum et terrarum*, que es derivaria de la seva teòrica visita a Castella, *ubi rex Castelle convenire habet*.²⁰⁵⁰

S'acabava així el paper de l'efímera setzena del censal de Joan II, a la qual només li restava aprovar la compra, la qual demanava que signessin també els advocats de la ciutat, procurar que els consellers s'ocupessin de signar la carta de gràcia i, per últim, ordenar que es lliurés al rei el preu del censal.²⁰⁵¹ En total, el procés de negociació havia durat poc més d'un mes, al final del qual la ciutat hauria satisfet al rei 242.000 s.b., a canvi d'una pensió anual de 9.680 s.b. obtinguda gràcies a la consignació al municipi de les rendes de la Batllia General de Catalunya.

El censal de Joan II no tingué una vida tan llarga com el del seu germà. Segons recull Bernardo Hernández, Carles V s'ocupà de liquidar-lo l'any 1534, després de traspasar a Barcelona el pagament de les rendes del marquesat d'Oristany i del comtat de Gosiano, ambdós a Sardenya.²⁰⁵²

Malgrat no poder entrar plenament en totes les peticions presentades per la monarquia al municipi barceloní durant els anys anteriors a l'esclat de la guerra civil, no voldria deixar de fer esment al fet que el rei no fou l'únic que es beneficià d'aquest

²⁰⁴⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 23v-24v, 26-I-1460. El governador oferia renunciar a 500 florins anuals que rebia vitalíciament, però no als 500 ducats que havia prestat a Alfons el Magnànim ni a una resta que se li devia de 33.000 s.b., que ascendien a una quantitat que oscil·lava entre els 17.000 i els 17.500 s.b.

²⁰⁵⁰ *ACA*, Reial Patrimoni, BGC, vol. 545, f. 70r, 28-I-1460.

²⁰⁵¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 26r-26v, 30-I-1460. Aquell mateix dia, Andreu Català, lloctinent del tresorer del rei, rebé 242.000 s.b. del clavari barceloní (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 120r, 30-I-1460).

²⁰⁵² Hernández Hernández, «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El “censal del rey Alfonso”, 1429-1640», 102.

heterodox sistema o, com a mínim, no fou l'únic que ho intentà.²⁰⁵³ També Carles de Viana provà d'aconseguir favors de Barcelona, tal com demostra la següent negociació, que tingué lloc en el si del Consell els últims dies de la primavera de 1460. El 27 de maig els consellers informaren als jurats del Trentenari que el príncep els havia explicat que havia fet venir des de Sicília un *notable home de sciència, gran orador*.²⁰⁵⁴ *No podent aquell subvenir segons se pertanyia*, demanava que a canvi d'oferir una lliçó en el lloc que el municipi designés se'l pagués d'alguna forma. Ben segur que aquesta iniciativa seria d'allò més útil *a totes condicions de gents de la dita ciutat, per la bona instrucció que-n restare*, és evident que opinava que es tractava d'un tracte immillorable. Tanmateix, els membres de l'assemblea no eren del mateix parer. Després de derivar l'assumpte al Consell de Cent i que aquest el retornés al Trentenari, aquest decidí, de forma força taxativa, que aquells que volguessin escoltar i aprendre *de la dita art oratòria, paguen e satisfacen lo dit orador, e que no sia estipendiat per la ciutat en alguna forma*.²⁰⁵⁵ Aquest exemple no només confirma les aspiracions erudites de Carles de Viana, sinó també que l'actitud que la ciutat mostrava envers el príncep mesos abans del seu empresonament fatídic no era d'especial favor. Igual que la resta de membres de la família reial, les seves demandes passaven pel filtre de l'assemblea municipal, que podia mostrar-se més o menys inclinada a acceptar-les. En aquest cas, ja hem vist que es mostrà intransigent davant la insistència del príncep, que no deixà de remarcar que en cas que responguessin favorablement *ho haguera a singular complascència*.

Els préstecs i donatius durant la guerra

És ben sabut que durant la guerra el bàndol rebel no va celebrar Corts en cap moment. Així doncs, no és d'estranyar que, per tal de fer front a les incessants despeses del conflicte, els reis "intrusos" i els seus representants es decantessin en més d'una

²⁰⁵³ A banda del censal, sabem que l'agost de 1460 el rei demanà ajuda al Consell barceloní per aconseguir 30.000 florins d'or, que es destinarien a una flota per socórrer Nàpols i defensar Sicília i Sardenya. Aquesta estaria formada per dues naus, 1.000 ballesters, 250 homes d'armes i quatre o cinc galeres, a banda de les que ja tenia armades el rei, que a més a més oferia "fer muntar en la dita armada un de sos fills". Joan II proposava que els diners s'obtinguessin de nou mitjançant la venda de censals, i a canvi prometia traslladar la Cort de Lleida a Barcelona, on hauria de romandre fins com a mínim el 15 d'octubre "a ffi que lo benefici de la cosa pública del dit Principat se faça". El tema se seguí discutir durant els dies següents i s'acabà decidint que les vendes les farien els procuradors de certs eclesiàstics i militars i el clavari barceloní, de forma que el capital obtingut s'ingressés a un compte de la Taula de Canvi dels oïdors laics de la Diputació "ab condició o solta" de Guillem Romeu, conseller en cap de Barcelona (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 102r-103r i f. 104v-105v, 9-VIII-1460, f. 106r-106v, 10-VIII-1460, i f. 108v-110r, 21-VIII-1460).

²⁰⁵⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 79v-80r, 27-V-1460.

²⁰⁵⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 81r-82r, 28-V-1460, i f. 85r-86r, 4-VI-1460.

ocasió per demanar préstecs a les principals institucions que estaven sota la seva autoritat, és a dir, la Diputació del General i el Consell de Barcelona. Donat l'evident interès d'aquest tema, seguidament s'intentaran enumerar els préstecs en què intervingué el municipi, si bé és molt possible que no es tracti d'un llistat exhaustiu ja que no sempre resulta fàcil distingir un préstec d'altres tipus de pagament. Això no obstant, s'oferirà una informació el màxim de completa possible, que permeti al lector fer-se una idea de les dinàmiques financeres creades entre els reis i els seus nous súbdits entre 1462 i 1472.

La primera petició de préstec de què tenim constància és de la primavera de 1463 i fou formulada per Joan de Beaumont de part d'Enric IV de Castella, el qual el demanava per poder pagar els soldats capitanejats pels Mendoza i Juan de Torres. Així doncs, el 19 d'abril d'aquell any el lloctinent s'adreçà als diputats i al Consell del Principat per dir-los que el rei els demanava que *vullen prestar a la sua altesa peccunia sis vol sobre les rendes e drets reials sis vol sobre altres coses que li pertanyen en aquest Principat*, sense arribar a especificar, però, cap quantitat.²⁰⁵⁶ Ràpidament s'escollí una comissió de nou per estudiar-ho, a la qual aquell mateix dia se n'hi afegí una de dotze designada pel Consell municipal.²⁰⁵⁷

La situació era força desesperada entre les tropes castellanques: el dia 29 d'abril Joan de Beaumont escrivia a Juan de Torres explicant-li que 30 homes al servei dels Mendoza havien desertat, i aprofitava per assegurar-li que les tropes rebrien aviat el seu salari.²⁰⁵⁸ Davant d'aquests fets, i *considerants la gran utilitat pervenguda e que perve al dit Principat per la venguda e aturada de la dita gent darmes*, el 4 de maig la Diputació va proposar donar al lloctinent navarrès 10.000 florins entre diners i robes, que serien pagats per via de censals assignats o bé sobre el General o bé sobre la nova imposició de la cera, cosa que el Consell barceloní aprovà.²⁰⁵⁹ Es tractava, per tant,

²⁰⁵⁶ Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón.*, vol. XXI (Barcelona, 1861), 268-71.

²⁰⁵⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 147r-147v, 19-IV-1463.

²⁰⁵⁸ Sobrequés i Callicó, *Catálogo de la cancellería de Enrique IV de Castilla, señor del principado de Cataluña (lugartenencia de Juan de Beaumont, 1462-1464)*, 193. Els desertors de Mendoza van ser capturats a Igualada, tal com el lloctinent va comunicar-li poc després. En dita missiva insistia de nou en la promptitud de l'enviament del salari, malgrat les evidents dificultats per obtenir-lo (Sobrequés i Callicó, 196-97).

²⁰⁵⁹ Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, XXIII: 274-75; *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 153v-154r, 4-V-1463. Anteriorment, el novembre de 1462, el comte de Pallars havia proposat a la Diputació que es prestessin als procuradors d'Enric IV –Joan de Beaumont i Juan Ximénez de Arévalo– 15.000 florins, als quals dies després s'afegiren 43.000 s.b., però Barcelona no intervingué en les negociacions (Bofarull i de Sartorio, XXIII: 166-67, 173).

d'una quantitat que havia de fer efectiva l'organisme representatiu de tot el Principat, si bé abans necessitava del vistiplau del municipi, el qual, lluny d'actuar com un ens passiu, s'hi involucrà activament. Tanmateix, un dia després la Diputació decidí afegir a dita quantitat 5.000 florins més, augment que, de nou, el municipi aprovà, però amb una condició molt clara: *que d'aquí avant no puixe ésser parlat, tractat ne del·liberat ésser fet algun altre préstech*.²⁰⁶⁰ Aquesta clàusula no fou ben rebuda pel General, com s'ocupà de fer saber als jurats del Consell el dia següent, ja que considerava que se'n podrien derivar molts *contraris e dans*.²⁰⁶¹ Per aquest motiu, sol·licitaven que fos *remoguda, toltà e anul·lada de la dita del·liberació, axí com si no fos stada feta*, cosa a la qual el Trentenari i la Setzena, contra tot pronòstic, accediren. La ciutat cedia, i no per última vegada.

A la documentació municipal no apareixen més notícies sobre el suposat préstec fins passats onze dies. Durant aquell temps els representants del bàndol rebel van rebre una rere l'altra un seguit de notícies força preocupants, que probablement van ser les responsables de la dilació de l'assumpte que ens ocupa. Entre els dies 8 i 15 de maig Girona va viure el seu tercer –i breu– setge des de l'inici del conflicte amb Joan II, interromput abruptament després de l'arribada a la ciutat de l'Onyar de Diego de Sepúlveda, enviat d'Enric IV per dur la notícia de les treves pactades entre ell i Lluís XI.²⁰⁶² Ara bé, del contingut d'aquestes negociacions ni Joan de Beaumont ni el Consell del Principat en sabien gran cosa, i poc s'imaginaven que el seu sobirà de fet havia accedit a acatar la sentència arbitral de Baiona el dia 29 d'abril.²⁰⁶³ Així doncs, no fou fins a mitjans de maig que van començar a circular rumors per la capital, propiciats pel propi Joan II i la gent del seu bàndol, que afirmaven que Enric IV havia acceptat abandonar els seus més recents súbdits a la seva sort.²⁰⁶⁴

No costa gaire imaginar-se l'ambient d'incertesa que deuria respirar-se durant aquells dies a Barcelona. Tenint en compte això, i el desencís provocat per la gestió del

²⁰⁶⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 154v-155r, 5-V-1463; Bofarull i de Sartorio, *CODOINACA*, 1862, XXIII: 276-77.

²⁰⁶¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 156r, 6-V-1463; Bofarull i de Sartorio, XXIII: 278.

²⁰⁶² Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 1: 448-49.

²⁰⁶³ Segons Sobrequés, fou "la seva mala consciència davant dels catalans" el que provocà que Enric IV no informés obertament les autoritats del Principat sobre el contingut de la sentència (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 458).

²⁰⁶⁴ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 1: 459-60. No va ser fins el dia 26 que els diputats van dirigir-se amb duresa a Enric IV, fent-li saber que coneixien el contingut de la sentència per cartes que el rei Joan els havia fet arribar.

setge de Girona,²⁰⁶⁵ no sembla especialment sorprenent que el dia 17 la Diputació presentés a l'assemblea municipal una deliberació on es deia que *si no-s pot seguir lo effecte per lo qual en los dies passats són stats offerts prestar al senyor rey, e per ell liurats a don Johan de Beamunt, los XVM florins, que en tal cas no sien liurats en manera alguna los dits XVM florins ne alguna part de aquells.*²⁰⁶⁶ El Consell no podia estar-hi més d'acord, i simplement afegí, perquè no en pogués quedar cap dubte, *que la dita oferta feta dels dits XVM florins sia haüda en tot cas per nul·la e per no feta.* Moria així tota possibilitat d'Enric IV de rebre res dels catalans.

Altres monarques van tenir més sort en aquest sentit que no pas el castellà. El gener de 1464, poc després de l'arribada de Pere de Portugal a la Ciutat Comtal, la Diputació arribà a un acord per pagar cada any al nou monarca 1.200.000 s.b., dels quals 1.000.000 anirien destinats a afers relatius a la guerra i els 200.000 restants a les despeses de la seva casa.²⁰⁶⁷ No es tractava d'un préstec, però, sinó d'un donatiu destinat a agilitzar el desenvolupament de la guerra i a fer més còmoda la vida del rei en un terra estranya. Ara bé, un pagament tan elevat, i més en un moment en què les finances del General no passaven precisament per la seva millor etapa, era difícil fer-lo efectiu. Sabem que en el període de gener de 1464 a juny de 1466 la tresoreria de Pere només havia rebut dues cinques parts –988.270 s.b.– dels 2.500.000 s.b. que teòricament hauria hagut de percebre.²⁰⁶⁸ Així doncs, resulta comprensible que ja el març de 1465 el Consell hagués de col·laborar en la causa tot acceptant donar al monarca fins a 100.000 s.b., si bé amb una condició: a canvi Pere hauria de tornar el que devia a la ciutat en concepte de farines.²⁰⁶⁹ Tanmateix, en el llibre de clavaria del primer

²⁰⁶⁵ El 9 de maig a la Diputació es deia que la treva pactada entre els Mendoza amb els francesos del Rosselló, per la qual aquells no intervindrien a Puigcerdà i aquests no ho farien a Girona, “es vist no cumple a servey del Senyor Rey ne a be del Principat (...) e fer aquella sens sabuda del dit don Johan loctinent ne dels dits deputats e consell semble esser gran novitat” (Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1862, XXIII: 278-79).

²⁰⁶⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 15, f. 160v-161r, 17-V-1463; Bofarull i de Sartorio, XXIII: 284-85.

²⁰⁶⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 93r-93v, 31-I-1464; Bofarull i de Sartorio, XXIII: 500-501. Aquesta elevada quantitat, que la Diputació establí que podia donar-se en diners, plata i roba, s'havia d'aconseguir mitjançant la venda de censals morts, carregats sobre les impositions de la sal i canemasseria. A més a més, el pagament no s'havia d'efectuar de cop, sinó mes a mes. Aquest donatiu fou problemàtic ja des dels seus inicis, com assenyala Martínez Ferrando, *Pere de Portugal, «rei dels catalans», vist a través dels registres de la seva cancelleria*, 25-26.

²⁰⁶⁸ Luis Adão da Fonseca, «As finanças reais no governo do Condestável Pedro de Portugal en Barcelona (1464-1466)», en *El món urbà a la Corona d'Aragó del 1137 als decrets de Nova Planta: XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, ed. Salvador Claramunt Rodríguez, vol. 3 (Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003), 352, 354, Quadre 1.

²⁰⁶⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 3v-4r, 8-III-1465.

semestre d'aquell any no sembla haver-hi cap rastre d'aquest pagament, de manera que no se sap si arribà a fer-se efectiu.

Aquesta no fou l'única intervenció directa del municipi en les finances del lusità. El juliol de 1464, quan l'usatge *Princeps namque* encara estava en vigor, se li féu un préstec de 50.000 s.b. que havien de servir per pagar 1.000 cavallers, dels quals 400 serien homes d'armes i els 600 restants genets. Curiosament, tenim notícia d'aquesta transferència no per cap acord que es prengué en dit mes, sinó per diverses deliberacions del gener de 1466, quan Pere oferí tornar part del préstec: 33.000 s.b.²⁰⁷⁰ Així doncs, el dia 13 de gener es va derivar la petició del rei al Consell de Cent, el qual la tornà de nou al Trentenari, als consellers i a una comissió de dotze.²⁰⁷¹ Aquests haurien de basar la seva decisió en allò que els expliquessin el grup de vuit persones que originalment s'havien encarregat de dit préstec.²⁰⁷² El tema no tornà a mencionar-se a les reunions del Consell, i als llibres del clavari de 1466 no hi apareix cap ingrés que pugui correspondre al retorn de part del deute contret per Pere de Portugal amb la ciutat. Es tracta, per tant, d'una transacció molt poc clara.

Encara es documenta un altre donatiu a Pere, aquest del febrer de 1465. El rei féu saber al municipi per via dels seus ambaixadors que necessitava entre 3.000 i 4.000 florins per pagar els homes que, juntament amb els de peu enviats per Barcelona, anessin a Cervera. El Consell de Cent va decidir aprovar la suggèrència dels consellers, que consistia en donar al sobirà 1.500 florins –16.500 s.b.– perquè aquest els destinés a soldejar el tipus de soldat que més s'adequés a les seves necessitats.²⁰⁷³ De nou, però, cap pagament d'aquestes característiques apareix consignat als registres del tresorer de la ciutat.

Si ara fem un salt al regnat de Renat d'Anjou, el primer préstec que es documenta és de juny de 1468, i fou fet al seu primogènit i lloctinent, Joan de Lorena. Resulta una

²⁰⁷⁰ Hi ha diverses deliberacions del juliol de 1464 que podrien fer referència al préstec, però és difícil confirmar-ho. D'aquesta forma, podria interpretar-se que el préstec eren en realitat els diners sobrers d'aquells destinats als homes acordats per Barcelona per acompanyar l'exèrcit del rei Pere, ja que molts d'ells havien fugit, però el monarca reclamà que se li donessin igualment tots els diners, cosa que fou aprovada pel Consell de Cent (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 131v-132r, 17-VII-1464, i f. 132r-132v, 18-VII-1464). També és interessant tenir en compte que el nombre de cavallers que segons es diu el gener de 1466 es van pagar amb dit préstec coincideix amb el que inicialment es volia contractar mitjançant la subvenció dels cavalls. Així doncs, hi ha diverses possibilitats que ajudarien a explicar les circumstàncies en què es deuria atorgar el préstec, però cap sembla conclouent.

²⁰⁷¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 68r-69r, 13-I-1466, i f. 69r-69v, 16-I-1466.

²⁰⁷² La comissió designada el juliol de 1464 per encarregar-se de la subvenció dels cavalls també estava formada per vuit persones (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 133v, 24-VII-1464).

²⁰⁷³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 192r-193v, 17-II-1465.

transferència de diners força diferent a les anteriorment mencionades, ja que allò acordat pel Consell fou donar a Joan 10.000 s.b. per tal que, com s'havia pactat prèviament, aquest s'encarregués de fer arribar a la ciutat 2.000 quarteres de forment.²⁰⁷⁴ Dita quantitat havia de ser retornada al consistori abans no passessin quatre mesos. Un any després se li atorgà un segon préstec de característiques similars: aquest cop eren 2.500 les quarteres que el primogènit es responsabilitzaria de dur a Barcelona, rebent de nou com a ajuda per fer-ho 10.000 s.b. —4 s.b. per quartera—, que hauria de tornar en sis mesos.²⁰⁷⁵ Sembla clar, doncs, que Joan de Lorena va participar activament en l'abastament de la Ciutat Comtal, cosa que, de fet, resulta poc sorprenent. No en va, com s'ha vist anteriorment, una de les raons que motivà l'elecció de Renat d'Anjou com a rei després de la mort de Pere de Portugal fou la proximitat i facilitat d'accés a Provença, terra *habundosa e farta de moltes coses, specialment de forments, dels quals lo dit Principat, e senyaladament la ciutat de Barchelona, molt sovint a ffretura.*²⁰⁷⁶

No s'han documentat més transferències a Joan de Lorena, però sí al seu fill i successor com a representant de Renat al Principat, Joan de Calàbria. L'agost de 1471 la Diputació deliberà que es prestessin al nou lloctinent els 300 florins d'or que els capitans del rei demanaven per al comte de Pallars, que es trobava amb un petit contingent de tropes a Blanes, on es deia que es dirigia Joan II.²⁰⁷⁷ Els diners s'haurien de tornar en un període de tres mesos, i no podien provenir del General ni dels seus drets. El Consell municipal hi accedí, tot escollint una comissió perquè juntament amb la dels diputats veiés com s'obtidra dita quantitat.

No hi ha més notícies sobre aquest teòric préstec de la Diputació, però és segur que mai es dugué a terme. Pocs dies després de la mencionada reunió, Joan de Calàbria es dirigí a la Diputació per demanar-los que es procurés pagar alguns salaris amb diners provinents de la subvenció dels cavalls.²⁰⁷⁸ Això no obstant, el General era conscient que a les trobades immediatament anteriors de les comissions de 6 i 8 —probablement

²⁰⁷⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 115r, 8-VI-1468. Antoni de Camilla, argenter de Joan de Lorena, rebé els diners el dia següent (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 92r, 9-VI-1468).

²⁰⁷⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 160v-161r, 4-VIII-1469.

²⁰⁷⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 118v-119r, 30-VII-1466. La tardor de 1468, quan Joan de Lorena no era a Catalunya, la Diputació i el Consell també buscaren la seva col·laboració en el proveïment del Principat, aquesta vegada per aconseguir tenir prioritat en la compra de forments provençals (Muxella Prat, «La Terra en guerra. L'acció de les institucions durant el regnat de Renat d'Anjou (1466-1472)», 272-73). Sobre la importància del gra de Provença en l'abastament de Barcelona durant la guerra, vegeu Serrahima Bàlius, «Wheat Provisioning in Barcelona during the Catalan Civil War (1462-1472): Markets and Public Response», especialment la Taula 4.

²⁰⁷⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 125r-127v, 23-VIII-1471.

²⁰⁷⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 130v-131v, 2-IX-1471

les que havien de gestionar el préstec–, en les quals s’havia acordat pagar 200 salaris durant dos mesos, no s’havia aconseguit trobar els diners necessaris per fer-ho. Per aquest motiu, designava de nou un comitè, al qual se n’hi sumaria un del municipi, per estudiar un cop més com es podien obtenir les quantitats requerides. La solució, força precària, no es presentà fins dues setmanes més tard. La proposta consistia en el següent: es prestarien a Joan de Calàbria 6.000 s.b. per als assumptes de la guerra provinents del compte de la subvenció dels cavalls, concretament dels deutes que tenia amb aquesta la part forana.²⁰⁷⁹ Un cop els advocats de la ciutat van confirmar que aquesta acció no anava en contra de les ordinacions de la Taula de Canvi, el Consell ho aprovà.²⁰⁸⁰

Fet el repàs a tots els préstecs i altres donatius extraordinaris en els quals intervingué el municipi, ja fos directament –pagant ell la quantitat pactada amb el representant de la monarquia– o indirecta –aprovant una transacció de la Diputació–, resta només fer una breu menció a un segon tipus de préstec que abundà durant la guerra: el de material bèl·lic. És difícil enumerar totes les vegades que el Consell va deixar temporalment a algun dels seus senyors objectes de la seva propietat, ja que aquestes foren nombroses i, a més a més, en no afectar les finances municipals, són difícils de valorar. Així doncs, es mencionaran únicament dos exemples, que serviran per il·lustrar aquest interessant aspecte de la contesa.

El primer és de març de 1465, quan el Consell acceptà oferir a Pere de Portugal una bombardarda que havia de ser transportada fins a l’Empordà.²⁰⁸¹ Fins a cert punt, però, fou un préstec poc habitual. En paraules de l’escrivà, *per satisfer promptament al servey del senyor rey per subvenir a la urgent necessitat concorrent, [el Consell] dóna en parer e opinió que la dita bombardarda simplement e sens seguretat alguna sia prestada al dit senyor, sots sperança que lo Concell de C jurats haurà per bo lo dit préstech e aquell admetrà*. Efectivament, l’assemblea general acceptà tant aquest préstec com els d’un carretó, tendes, pedres i mascles de bombardarda que s’havien aprovat en altres moments, però no ho féu fins que es reuní, més d’un mes després.²⁰⁸² La situació extraordinària en

²⁰⁷⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 135v-137r, 28-IX-1471; Muxella Prat, «La Terra en guerra. L’acció de les institucions durant el regnat de Renat d’Anjou (1466-1472)», 572-73. Abans de poder prestar aquests diners, però, s’hauria d’aconseguir el consentiment dels mercaders que havien fet préstecs assignats a dits ingressos. D’aquesta forma, una part dels diners reclamats a la part forana serien per a ells i l’altra per a Joan de Calàbria.

²⁰⁸⁰ No s’especifica quines ordinacions es pensava que podia contravenir aquesta decisió.

²⁰⁸¹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 4v-5r, 10-III-1465.

²⁰⁸² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 10v-11r, 25-IV-1465.

què estava immers el Principat provocà que el municipi obviés els seus usos habituals, buscant així una major rapidesa i eficiència.

El segon exemple és d'uns quants anys més tard, de 1471. Es tracta del préstec fet a Renat d'Anjou l'abril d'aquell any de la galera Sant Andreu, tal com en nom seu havia demanat al Consell Carles de Torrelles, capità general de les mars.²⁰⁸³ Pocs dies abans la Diputació havia decidit prestar-li la Sant Carles, cosa que fou aprovada pel municipi, de manera que el fet que aquest donés també a dit capità una de les seves embarcacions semblava força lògic.²⁰⁸⁴ Un parell de setmanes més tard, ja a principis de maig, arribà a la ciutat una carta de Renat, amb data del 24 de març –per tant, anterior a ambdues decisions–.²⁰⁸⁵ Un cop llegit el seu contingut, el General, vista la voluntat del rei de fer una armada sots capitania de Torrelles, proposà que la galera Sant Carles, que com s'ha dit havia estat oferta al propi monarca a principis d'abril, fos lliurada a aquell en nom seu. Un cop més, el Consell ho aprovà.

Els préstecs i donatius entre 1472 i 1479

Com s'ha pogut intuir en parlar de les convocatòries del *Princeps namque* després de la guerra civil, el període comprès entre octubre de 1472 i gener de 1479 va ser particularment intens. Això pot inferir-se, per exemple, de les freqüents demandes monetàries fetes per Joan II als seus súbdits, tant en el marc de la Cort encetada en 1473 i deixada inconclusa a la seva mort, com al marge d'aquesta. Resseguir tots els pagaments –o simplement les propostes d'aquests– fets pel municipi barceloní al monarca resulta una tasca àrdua. Malgrat això, en el present apartat es procurarà enumerar tots aquells dels quals se'n té notícia, sense ser, tanmateix, un llistat exhaustiu. Tot i així, la informació presentada servirà perquè el lector pugui formar-se una idea més o menys clara de quina fou la relació econòmica entre rei i ciutat durant els darrers anys de vida d'aquell.

Entre finals de 1472 i principis de 1479 les peticions de préstecs per part del rei foren gairebé contínues. La primera demanda de què tenim constància es produí, de fet, poc després de la capitulació de Pedralbes. Derrotats finalment els rebels, Joan II havia

²⁰⁸³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 76v-78r, 25-IV-1471.

²⁰⁸⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 68r-71v, 2-IV-1471.

²⁰⁸⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 20, f. 83r-85r, 9-V-1471. En la carta Renat aprofitava per regraduar-se amb els seus súbdits, tot assegurant que “desijam molt anar aquí e per mar, si possible era, per visitar, contentar e alegrar de nostra presència a vosatres e aqueixs vostres fidelíssims pobles, qui tant ha nós demanen, tant ha nós desijen e tants treballs e affanys per nós contínuament passen, en los quals nós quescun die pensam e nuncha nos cauran de la memòria”.

fixat la seva mirada en el nord amb una idea molt clara: recuperar de mans de Lluís XI de França els comtats del Rosselló i la Cerdanya. Era obvi que per aconseguir portar a terme aquesta empresa necessitava el suport de tots els seus vassalls, i això incloïa també els que fins feia únicament unes setmanes el consideraven el seu enemic mortal: els barcelonins. Així doncs, Joan II s'adreçà a ells en el Parlament de Barcelona i els digué sense embuts quina era la seva intenció: que la Ciutat Comtal s'adherís al donatiu pactat a la Cort de Montsó de 1469-1470, de forma que els drets que s'havien imposat llavors s'exigissin també a Barcelona.²⁰⁸⁶

De bell antuvi es veié clar que la manera d'aconseguir els diners corresponents a la capital seria mitjançant l'arrendament dels drets. A partir d'aquell moment començaren les negociacions pertinents: el primer que s'acordà fou que Barcelona pagués durant un any, però encara mancava fixar quina quantitat.²⁰⁸⁷ Segons explicaven els síndics al Trentenari el 12 de novembre, el Parlament exigia a la ciutat 160.000 s.b., xifra que ells havien rebutjat tot dient que no acceptarien concedir més de 80.000 s.b. El Consell de Trenta-dos els donà permís per negociar fins a un màxim de 120.000 s.b., tot establint que, fos quina fos la xifra finalment pactada, aquesta seria pagada amb els diners provinents de la subvenció dels cavalls, sempre que prèviament s'hagués obtingut el consentiment dels mercaders als quals estaven obligats aquells impostos. Finalment la quantitat acordada fou els dits 120.000 s.b., la meitat de la qual –60.000 s.b.– fou ja entregada abans de febrer de 1473, i probablement arribà a mans del monarca, a Perpinyà, el dia 6 d'aquell mateix mes.²⁰⁸⁸ Els 60.000 s.b. restants, com veurem més endavant, foren un dels protagonistes d'una altra negociació entre municipi i rei.

Així doncs, el novembre de 1472 s'havia tancat l'assumpte del gens menyspreable donatiu retroactiu. Els fronts que Joan II tenia oberts, però, eren múltiples, de forma que el desembre d'aquell any es dirigí als consellers per demanar-los un mínim de cent homes de peu, que haurien de servir per recuperar el castell d'Eramprunyà, en poder de Menaut de Guerri.²⁰⁸⁹ El Trentenari ho aprovà, tot determinant que els homes serien

²⁰⁸⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 103v-104v, 4-XI-1472.

²⁰⁸⁷ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 106r-107v, 12-XI-1472.

²⁰⁸⁸ No he localitzat notícies de quan s'efectuà exactament el primer pagament de 60.000 s.b., però el 3 de febrer de 1473 es digué a una reunió del Trentenari que ja s'havia fet (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 169r-170r, 3-II-1473). Per altra banda, Peláez apunta que el dia 6 van arribar a Perpinyà 60.000 s.b. de Barcelona (Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 55).

²⁰⁸⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 156r-157v, 22-XII-1472. Segons explicava Joan II, també havia demanat homes al Penedès, al Vallès i al Maresme. Aquest episodi és mencionat a Peláez, 52-53, i es troba més detallat a Josep Campmany i Guillot, «La guerra civil del segle XV a Eramprunyà», *Materials del Baix Llobregat* 6 (2000): 107-24.

pagats per cinquanteses i derivant-ne la gestió als consellers. Per aquesta raó, no tenim gaire més informació sobre el tema, però fos el que fos el que finalment es dugué a terme no semblà que servís de gran cosa.²⁰⁹⁰ L'abril de 1473 els consellers admetien al Trentenari que res del que s'havia fet fins llavors per recuperar el control del castell d'Eramprunyà havia donat fruit:

Menaut de Guerra tenia aquell ab una gran flota de alacayos o ladres, prenien la gent que venien en aquesta ciutat o se n'anaven, fahien-los rescatar ab força o oppressions de cruels persones, levaven les virtualles e altres coses que portaven per les necessitats de aquesta ciutat, e finalment turbaven en tal forma tot lo negoci que de les parts de ponent per terra algú no entrave ne gosaven anar per dupte del dit castell.²⁰⁹¹

Segons narraven els consellers el 9 d'abril, la situació era tan desesperada que un grup de quatre persones, format pel governador de Catalunya, el tresorer del rei, un conseller i un diputat havia anat fins al castell per pactar amb Menaut, les exigències del qual finalment havien decidit acceptar. Aquestes foren presentades al Consell de Cent perquè hi donés el seu vistiplau, ja que implicaven una important despesa per part del municipi.²⁰⁹² Menaut reclamava per a si el deute que el *bastard d'en Jou* –segurament el bastard d'Anjou, és a dir, Joan de Calàbria– tenia amb diverses persones de Barcelona, que ascendia a 60.000 s.b. Els creditors havien acceptat deixar de banda una tercera part del deute, però es negaven a renunciar als 40.000 s.b. restants, de forma que inicialment s'havien dividit de la següent forma: els diputats n'haurien de pagar 16.000 s.b., el municipi 12.000 s.b., Jaume Marc 4.000 s.b. i els *forans* els restants 11.600 s.b.²⁰⁹³ El

²⁰⁹⁰ El gener de 1473 els consellers explicaven que, abans de marxar, el rei havia decidit posar setge al castell d'Eramprunyà, de forma que els homes necessaris per a l'empresa fossin proporcionats per les parròquies que més se'n beneficiarien. Posteriorment, “considerants los grans contraris e dans que de la guerra sorteixen e com de la concòrdia se aconsegueixen infinits béns”, s'havia arribat a un acord per aconseguir una rendició sense lluita, que incloïa certa quantitat monetària no especificada per a Menaut. El consell reial i el de la ciutat havien acordat que les parròquies paguessin en diners el que s'haurien gastat en homes si l'operació bèl·lica s'hagués produït (*AHCB*, 1B.VIII, Lletres patents, 8, f. 106r-106v, 16-I-1473).

²⁰⁹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 184r-184v, 2-IV-1473, i f. 184v-185r, 9-IV-1473.

²⁰⁹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 185v-187r, 10-IV-1473.

²⁰⁹³ Aquesta deliberació és mencionada a Carreras i Candi i Gunyalons i Bou, *Rúbriques de Bruniquer*, 2: 245. Jaume Marc IV era el senyor del castell d'Eramprunyà. Segons ell mateix explicava, en rendir-se Barcelona l'octubre de 1472, “restà lo castel de l'Amprunyà e tota ma tera enemigua, tenian tot manant de guera [Menaut de Guerri]”. Posteriorment “tingué lo governador lo castel de l'Aprunyà, perquè demanava que jo paguàs dos-sentes trenta liures fins ha XX del mes de deembre, que-l me restituhí ab sert compromés que fermam el hi yo, per lo que el demanava que pretenia yo li avia de pagar” (Elena Cantarell Barella, Mireia Comas-Via, i Carme Muntaner Alzina, ed., *El llibre de la Baronia d'Eramprunyà* (Lleida: Pagès, 2011), 281-82).

Consell de Cent aprovà la concòrdia. Faltava, però, veure d'on sortirien els 12.000 s.b. assignats a Barcelona.

Sis dies després els consellers informaren que els creditors barcelonins de *Joan d'en Jou* havien escollit quatre persones encarregades de representar-los, a les quals la Diputació havia fet una obligació dels 15.445 s.b. que finalment s'havia decidit que pertocava pagar a aquesta institució.²⁰⁹⁴ El municipi va optar per aplicar la mateixa solució, de forma que se signà una cautela amb els representants dels creditors en la qual es comprometia a pagar els seus 12.000 s.b. abans de juliol, tot consignant-hi els béns de la ciutat. Es tancava així, en principi, el retorn del castell d'Eramprunyà a mans de Joan II.²⁰⁹⁵

Malgrat tot, el rei tenia entre mans un assumpte de molta més envergadura: la guerra contra Lluís XI. El gener de 1473, el monarca havia escrit a les autoritats municipals explicant que per aconseguir recuperar el control de Perpinyà necessitava urgentment tropes, que demanava a aragonesos, valencians i a la resta dels seus vassalls.²⁰⁹⁶ Pel que feia a Barcelona, el Vallès, el Llobregat i la resta d'àrea veïna a la capital els reclamava 500 homes de peu, dels quals 400 corresponien a Barcelona. El municipi semblava disposat a considerar la petició del rei, que es mostrava força insistent amb el tema: l'1 de febrer envià als consellers una carta reclamant els peons que els pertocaven, i una setmana més tard la ciutat es dirigí a Joan II per tranquil·litzar-lo dient-li que s'estaven ocupant del tema, sobre el qual ja havien discutit amb el vicecanceller.²⁰⁹⁷ Però el dia 3 de febrer els jurats de la ciutat reberen notícies suficientment importants com per oblidar momentàniament els peons del rei.

Aquell dia els consellers notificaren al Trentenari que el monarca necessitava imperiosament diners per pagar la soldada d'un mes de les tropes que l'acompanyaven en la seva campanya al Rosselló.²⁰⁹⁸ Concretament, demanava 80.000 s.b., dels quals Barcelona hauria de pagar-ne 60.000 s.b., en concepte d'avançament del que li restava

²⁰⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 188r-189v, 16-IV-1473. Els quatre representants eren Manuel de Corbera, donzell; Guillem Miró i Pere Planes, mercaders, i Antoni Vinyes, notari.

²⁰⁹⁵ El novembre de 1473 el municipi i el General ja havien satisfet pràcticament la totalitat de la part que els pertocava, però no així els forans, grup conformat per les parròquies del Penedès, el Llobregat, el Vallès i el Maresme. Per aquest motiu, s'havia creat una comissió encarregada de fer execucions de béns en dites zones (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 264r-264v, 6-XI-1473). Poques setmanes després, el Consell va aprovar la despesa dels 540 s.b. que restaven pagar per la recuperació d'Eramprunyà (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 281v-281vbis, 27-XI-1473).

²⁰⁹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 163v-165v, 25-I-1473.

²⁰⁹⁷ Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 54; *AHCB*, 1B.VI, Lletres Coses, 25, f. 170v-171r, 8-II-1473.

²⁰⁹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 169r-170r, 3-II-1473.

pagar de l'arrendament dels drets de la Cort de Montsó, i els diputats els altres 20.000 s.b. El Consell de Trenta-dos ho elevà al de Cent, on es féu notar que si bé *de bestraure o anticipar dites IIIM lliures serà fet gran servey al dit senyor, esperen-se'n gran repòs a tot aquest Principat, ab tot no-s poden haver sinó ab gran desevanç*.²⁰⁹⁹ El principal problema, doncs, era que originalment s'havia establert que els mencionats 60.000 s.b. es pagarien a terminis mitjançant el producte dels impostos de l'anomenada subvenció dels cavalls, cosa que amb la flamant petició reial es preveia impossible de fer. Per aquest motiu el Consell de Cent autoritzà els consellers i el Trentenari, als quals derivava tota decisió posterior sobre l'assumpte, a que poguessin aconseguir els 60.000 s.b. per via de préstec. S'inicià llavors la recerca d'algú que estigués disposat a fer-los la manlleuta, fins que es trobà la següent oferta: es donarien al municipi els 60.000 s.b. a canvi de 40.000 s.b. en moneda i 30.000 s.b. del compte vell de la Taula de Canvi.²¹⁰⁰ En ser aquesta l'única opció viable, s'acceptà.²¹⁰¹

Semblava que tot havia quedat resolt, però el vell rei no oblidava la petició inicial que també havia fet als seus súbdits: havia sol·licitat a la ciutat 400 peons i els volia veure aviat al Rosselló, i en cap cas podia acceptar que aquesta demanda hagués quedat alterada o, encara pitjor, anul·lada, per l'avançament dels 60.000 s.b.²¹⁰² El 27 de febrer es va portar el tema al Consell de Cent, que es va reunir l'1 de març per discutir-ho.²¹⁰³ El problema era que, com s'ha vist, els 60.000 s.b. que demanava el rei s'havien hagut de contractar amb un interès de 10.000 s.b. –per tant, al 16,67%–, quantitat que inicialment s'havia pensat que serviria per redimir la petició dels peons. Així doncs, veient que no hi havia diners ni forma d'obtenir-ne, l'assemblea es decantà per designar una comissió de setze perquè, juntament amb els consellers i el Trentenari, estudiés quines possibilitats hi havia per satisfer la petició del rei, si bé una ja sonava amb força: que els 400 homes es paguessin mitjançant una talla per cinquanteses. El dia següent, els col·lectius responsables de la decisió, conscients de la urgència de la situació –Joan II estava assetjant el castell de Perpinyà–, van escollir una comissió de dotze *a fi que sia*

²⁰⁹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 170v-172r, 4-II-1473. Així fou comunicat també al rei, tot dient-li que “en bestraure aquesta ciutat les IIIM lliures haje diverses contraris, com lo arrendament no li sia stat liurat [els diners de la subvenció dels cavalls] e los deputats en part sien absents et *maxime* que de peccúnias és tant la ciutat exaugada” (*AHCB*, 1B.VI, Lletres Closes, 25, f. 170v-171r, 8-II-1473).

²¹⁰⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 173v-174r, 10-II-1473.

²¹⁰¹ S'anotà, però, que els consellers intentarien vendre o contractar també els 30.000 s.b. de compte vell per convertir dita quantitat en moneda.

²¹⁰² El rei reclamà els peons en cartes del dia 16 i 21 de febrer (Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 55).

²¹⁰³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 175v-176v, 27-II-1473, i f. 178r-179v, 1-III-1473.

*pensat e feta conclusió sobre dites coses, les quals dix no fretura més engrunar, com per tots sia assats clarament compresa, car en molts concells és stat proposat e specificat.*²¹⁰⁴

Malgrat que el 2 de març s'acordà que la futura resolució de la nova dotzena hauria de ser ratificada pel Trentenari, el tema no es tornà a tractar en cap altra reunió de l'assemblea municipal. Això sí, dos dies després els consellers es dirigiren per carta al rei per explicar-li l'estat en què es trobava la seva petició, disculpant-se en primer lloc per no haver respost les seves múltiples missives.²¹⁰⁵ Després de narrar-li tot el que s'havia tractat fins llavors al Consell sobre els peons, van justificar el retard en la seva resolució, que Joan II tant lamentava, de la següent forma: els consellers havien preguntat al vicecanceller i al tresorer del rei què era més útil per servir el monarca, si la concessió dels peons o l'avançament dels 60.000 s.b. Havent-se decantat els representants reials per aquesta darrera opció, el municipi havia optat per obviar la resta d'assumptes per centrar-se en aquest, al qual *ab molta difficultat* s'hi havia *dat compliments*.²¹⁰⁶ La situació de l'executiu, segons s'explicava al rei, era especialment complicada perquè la ciutat ja no podia emprar els dipòsits comuns de la Taula. Tot plegat dificultava particularment la gestió de l'afer dels peons, propiciant que l'única opció per dur-lo a bon port fos la de fer una talla, decisió que, n'estaven segurs, *portaria molta congoixa en los poblats d'aquesta ciutat per la gran necessitat en què tothom és constituït*. Així doncs, com que no volien haver de recórrer a la darrera opció, restaven encara sense una solució definitiva, però el tranquil·litzaven tot dient que tan bon punt en sabessin alguna cosa més, li farien saber. Tanmateix, no sembla que el tema tornés a tractar-se novament tampoc amb el monarca. Altres esdeveniments, com la convocatòria de Corts a Perpinyà o després la invocació del *Princeps namque*, deuriem prendre el relleu dels peons del rei en el llistat de preocupacions del municipi. En qualsevol cas, resulta evident que els homes que Joan II tant desitjava, o en absència d'aquests els diners per pagar-los, mai van arribar a materialitzar-se.

Passada ja la invocatòria del *Princeps namque*, la següent demanda de què tenim constància va ser comunicada al Consell de Barcelona per la Diputació el juny de 1473.²¹⁰⁷ Joan II sol·licitava a través del prior de Tortosa un préstec de 180.000 s.b. per

²¹⁰⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 179v-180r, 2-III-1473.

²¹⁰⁵ AHCB, 1B.IV, Lletres Closes, 25, f. 174r-175v-, 4-III-1473.

²¹⁰⁶ Durant el mateix període, tal com recordaven els consellers a Joan II, també havien aconseguit respondre a la petició del monarca de què la ciutat prestés 20.000 s.b. a la Cort per enviar-li artilleria.

²¹⁰⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 209v-211r, 5-VI-1473.

pagar els cavallers que eren amb ell a Perpinyà, quantitat que s'havia acordat dividir de la següent forma: 60.000 s.b. els hauria de pagar l'Empordà, 60.000 s.b. més Barcelona, i els restants 60.000 s.b. altres zones. Tanmateix, veient els diputats que *lo General ha perdut lo crèdit* i, per tant, no trobaven ningú que volgués prestar-li res, demanaven que la ciutat hi *prest lo nom*; és a dir, que els préstecs es fessin en nom de Barcelona, la credibilitat de la qual era més alta que no pas la de la Diputació. A canvi, els responsables del General havien decidit oferir al municipi els drets de les entrades i eixidies i de la bolla de Barcelona, Manresa i Vic.²¹⁰⁸ El Trentenari acceptà la proposta, que només calia que fos ratificada pel Consell de Cent.

Quatre dies després aquest es reuní. Conscient de la situació que havia empès Joan II a demanar l'elevat préstec, que llavors es xifrà d'entre 180.000 i 200.000 s.b. –dels quals 80.000 s.b. correspondrien a Barcelona–, l'assemblea accedí a les peticions de la Diputació.²¹⁰⁹ El mateix estiu de 1473 Joan II encara demanà a Barcelona, les vegueries de Llobregat i del Vallès que li enviessin cent homes equipats amb aixades, pales de ferro i altres eines necessàries per fortificar Argelers.²¹¹⁰

No cal avançar gaire en el temps per topar amb noves peticions reials. La tardor del mateix 1473 se'n gestionaren dues, si bé de tipus molt diferent. La primera tenia relació amb l'oferta de 460.000 s.b. presentada a Joan II per la Cort quan aquesta estava reunida a Perpinyà. Dita quantitat encara no havia estat completament satisfeta, sinó que restaven encara c. 260.000 s.b., raó per la qual el monarca comunicà al Consell per mitjà del comte de Prades el seu desig que Barcelona accedís a cedir el seu nom per demanar un préstec de 80.000 s.b. sobre els drets del General.²¹¹¹ És a dir, repetir una operació semblant –fins i tot en la quantitat– a la gestada l'estiu anterior. Tanmateix, el municipi vacil·lava. Probablement els dubtes estaven influïts pel fet que, com s'ha explicat anteriorment, els ingressos de la Diputació ja tenien diverses assignacions.

²¹⁰⁸ Aquests drets havien estat obligats prèviament a Miquel Piquer per 120.000 s.b., dels quals fins al moment n'havia rebut c. 26.000 s.b. Com que això podia desencoratjar els possibles prestamistes que es buscaven llavors, els diputats proposaren deixar de rebre a partir de juliol la seva assignació mensual de 7.320 s.b., que provenia dels mateixos drets.

²¹⁰⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 212r-213v, 9-VI-1473. El préstec al rei era important perquè “en altra forma no pot aquells [els cavallers] sustenir, ans cové los do licència, e anans-se'n aquells sa persona reyal ve en mans dels francesos, cosa la qual no sia plasant a Déu permetre”. Amb els diners prestats la Diputació hauria de pagar els 15.525 s.b. que li corresponien per recuperar el castell d'Eramprunyah.

²¹¹⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 224r-225r, 25-VII-1473; Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 60-61. El Consell no va prendre cap decisió aquell dia, sinó que va acordar respondre al rei que la seva petició s'havia de meditar amb més deteniment. Segons apunta Peláez, dies més tard Joan II sol·licità cent homes més.

²¹¹¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 255v-256v, 22-X-1473, i f. 257v-259v, 23-X-1473.

Calgué que el comte de Prades es presentés encara a una altra reunió del Trentenari i del Consell de Cent i assegurés als jurats que *per fer-hi cara* [al préstec] la ciutat no podria prendre cap mal perquè aquests acceptessin el que demanava.²¹¹² Vistes les circumstàncies, l'argument principal esgrimit per l'assemblea general per fer-ho es basava en què aquella decisió suposaria una *gran tuïció de la ciutat e principi de redreç del Principat, la qual dita ciutat molt desige*. A més a més, sembla que en lloc de fer-se càrrec dels 80.000 s.b. que inicialment el rei requerí, ho faria del total que encara es devia. Això sí, tots els diners del General haurien d'ingressar-se a la Taula de Canvi *per tuïció de aquella* –a la pràctica, per tal que els responsables municipals els tinguessin ben controlats–.

Mentre aquesta negociació es duia a terme, el Consell rebé una altra petició formulada pels representants de Joan II. Segons deien, el rei havia gastat *tots sos avers i quant tenia* en la guerra pel Rosselló i Cerdanya, i demanava a la ciutat que li fes algun servei.²¹¹³ S'escollí una comissió perquè estudiés com podria complaure's el rei, l'única limitació de la qual era que no s'anés en contra les ordinacions de la Taula ni s'imposés cap nou dret ni es fes un nou tall. No tingueren gaire èxit, però. Dies després la comissió es dirigia al Consell tot dient que havien *cerchat tots los rechons e vistes ordinacions e altres coses*, sense trobar cap forma ab la qual dit donatiu sia fet.²¹¹⁴ La situació semblava desesperada, i finalment només s'havien trobat dues possibles sortides: que el donatiu es pagués amb diners provinents o bé de la subvenció dels cavalls o bé del dret dels 2 s.b. per quartera. Cap de les dues opcions semblaven gaire convincents. El conjunt d'impostos creats durant la guerra per pagar un cos permanent de cavalleria era *molt odiós*, i si s'hi carregava res seria impossible no prorrogar-lo. Pel que fa a l'impost dels flequers, encara generava més dubtes en les ments dels jurats barcelonins, ja que els professionals del pa se'n clamaven contínuament. Davant d'aquesta situació, aparentment irresoluble, el Consell postposà la decisió més d'una setmana.

Quan es reuní de nou, els consellers manifestaren el seu decantament per obtenir els diners necessaris per satisfer el donatiu al rei –sobre la quantitat del qual encara no

²¹¹² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 260r-261v, 28-X-1473, i f. 262r-263r, 30-X-1473. El comte de Prades fou acompanyat pel tresorer de Joan II i un cavaller de Perpinyà, i aprofità la seva presència a l'assemblea per explicar que degut a la falta de diners els soldats que custodiaven Perpinyà i altres indrets del Rosselló marxaven, tot venent cavalls i armes, "a gran càrrec e desonor del dit senyor e de se corona reyal".

²¹¹³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 260r-261v, 28-X-1473.

²¹¹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 263v-264r, 5-XI-1473.

s'havia mencionat res— de la subvenció dels cavalls.²¹¹⁵ Ara bé, no s'entregaria res provinent directament de la recaptació dels drets, sinó que es demanaria un préstec que hi seria assignat. Així ho notificaren als representants de Joan II, tot assenyalant-los que si havien escollit aquesta opció era perquè els talls eren *odiosos a la ciutat e gran dan a la cosa pública*. Aquest fou el torn perquè aquells els responguessin que el conjunt de drets dels cavalls era al seu torn *molt odiós al dit senyor*, però, essent la seva situació tan desesperada, creien que n'acceptaria la pervivència fins que no s'hagués retornat el nou préstec que la ciutat hauria de contreure. Arribat a aquest punt, fou el moment de discutir en què consistiria exactament el servei demanat pel rei. Els seus delegats sol·licitaren inicialment entre 100.000 i 120.000 s.b., però acabaren acceptant que fossin 2.000 florins d'or satisfets en dit metall –26.000 s.b.—. El Trentenari acceptà les condicions proposades pels consellers, decisió que fou ratificada el dia següent pel Consell de Cent.²¹¹⁶

En comparació amb 1473, sembla que 1474 fou un any molt més tranquil pel que fa a les peticions extraordinàries del monarca. Segurament això fou degut, recodem-ho, a que va ser un període dedicat plenament a la negociació amb el rei de les dues convocatòries del *Princeps namque*, la de juny i la d'octubre. És possible que aquest motiu expliqui per què, més enllà d'aquestes, de l'any 1474 destaquen únicament la cessió que la ciutat féu a Joan II de Castellví de Rosanes, les negociacions per la qual es van iniciar el desembre de 1473,²¹¹⁷ i, sobretot, la contribució de Barcelona en el subsidi aprovat per la Cort el febrer de 1474 de 120.000 s.b.²¹¹⁸

En principi aquest no involucrava directament la capital catalana, ja que inicialment s'havia de fer efectiu emprant els béns del General, si bé davant la impossibilitat d'obtenir els diners immediatament es concedí un marge de sis mesos per entregar-los. Tanmateix, a finals de maig els consellers explicaren a l'assemblea que degut a la situació en què es trobaven els comtats del Rosselló i la Cerdanya el rei reclamava que el pagament es fes com abans millor, de forma que els diputats havien començat a

²¹¹⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 267v-269r, 15-XI-1473.

²¹¹⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 269v-271v, 16-XI-1473. En aquesta reunió es detallà la negociació de la quantitat del donatiu entre els consellers i els representants de Joan II. Aquests primers demanaren 100.000 s.b., petició a la qual l'executiu municipal respongué amb una oferta de 1.000 florins, que després augmentaren a 20.000 s.b. Només després aconseguiren pactar els citats 2.000 florins d'or.

²¹¹⁷ Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 66. Sobre aquest tema, vegeu les deliberacions compreses entre AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 8v-12r, 13-XII-1473, i f. 36v-37v, 3-II-1474.

²¹¹⁸ Sánchez Aragonés, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479)*. *Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos*, 490.

meditar com podrien obtenir els 120.000 s.b.²¹¹⁹ Una de les opcions que ressonaven amb més força en el si del General era la de vendre censals a un interès del 8,33%, però s’havien topat amb un petit inconvenient: tots els compradors potencials exigien la participació de la ciutat com a fermança, cosa que també havia sol·licitat el propi monarca. Inicialment el Consell s’hi negà, tot argumentant que tant el rei com la Cort comptaven amb mitjans suficients per donar resposta a les peticions de Joan II sense que Barcelona hi prengués part. Aquest rebuig fou seguit d’unes intenses negociacions esperonades pels representants del sobirà i ell mateix, si bé seguiren topant amb l’obstinat refús del consitori, que arribà a afirmar que la seva postura era en realitat *lo major servey del dit senyor*.²¹²⁰ Finalment, però, el Consell de Cent cedí, acceptant fer de pont de forma que en nom seu i sots obligació dels seus béns es fessin el contracte o contractes necessaris per a l’obtenció dels 120.000 s.b., fossin amb interès o no.²¹²¹ Tres dies després s’anunciava que s’havien localitzat alguns mercaders i altres persones disposades a prestar dita quantitat a canvi de 170.000 s.b. sobre els drets del General –és a dir, amb un interès del 41,66%– i s’aprovava la signatura dels documents necessaris per fer efectiu el tracte.²¹²² En aquest cas, doncs, el municipi no entregava res directament a Joan II, sinó que es limitava a servir d’aval.

Deixant de banda les dues convocatòries del *Princeps namque*, no és fins a principis de 1475 que trobem de nou donatius al rei. El 15 de febrer d’aquell any els consellers van dirigir-se al Trentenari per explicar-los que la Cort havia fet a Joan II una oferta de 240.000 s.b. per socórrer Perpinyà, que s’aconseguirien mitjançant la venda de censals a un interès del 10% o, en cas que fos possible, inferior.²¹²³ Per tal de pagar-ne els interessos, es faria un fogatge de 3 s.b. anuals, que es recaptarien durant cinc anys a partir de gener de 1476. Barcelona, taxada amb 6.000 focs –que n’inclouen 2.000 de *forans*–, s’hauria d’encarregar d’obtenir una quarta part del total pactat: 60.000 s.b. Va ser el Consell de Cent qui va acceptar la proposta aquell mateix dia, ordenant que

²¹¹⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 64r-65r, 31-V-1474.

²¹²⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 65r-66r, 3-VI-1474, f. 66r-67r, 4-VI-1474, i f. 67v-68r, 6-VI-1474. Per tal de convèncer els dirigents municipals, els diputats els recordaren que si acceptaven la ciutat tindria “en poder taula o taules axí de dins Barchelona com fora, les quals reebe fins que sia quítia, com ja en lo passat és stat fet”.

²¹²¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 68r-69r, 10-VI-1474.

²¹²² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 69r-70r, 13-VI-1474.

²¹²³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 151r-151v, 15-II-1475; Peláez, 74; *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, 1918, XXIV: 223-29 i *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y Principado de Cataluña*, 1919, XXV: 489-99, citat a Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d’un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 533.

s'autoritzés el clavari a vendre els censals necessaris per arribar a la quantitat demanada.²¹²⁴ Per tal que el tresorer pogués aconseguir-la més ràpidament, se li atorgà potestat per prendre préstecs, sempre que aquests no superessin els dos mesos. S'establí també que el que sobrés cada any de la recaptació dels 3 s.b. per foc només podria emprar-se per lluir els nous títols de crèdit.

Segons explica Peláez, la Ciutat Comtal va enviar ràpidament cap al nord els 60.000 s.b. que li corresponien, però la diligència de la capital serví de ben poc: el 10 de març Perpinyà caigué en mans franceses.²¹²⁵ Arran d'aquest esdeveniment i de la signatura de treves feta el 2 d'abril següent, el donatiu quedà en suspens. Tanmateix, a finals d'estiu es reprengueren les hostilitats, i la Cort va decidir reconvertir el donatiu de 3 s.b. per foc en un altre de 10 s.b. per un any, el pagament del qual havia de ser immediat.²¹²⁶ Aquest canvi en el donatiu no apareix mencionat als registres de *Deliberacions* de Barcelona, de ben segur perquè, en haver fet ja efectiva la seva part, la decisió no l'implicava. Aquesta idea es veu reforçada per la següent constatació: el 22 de novembre de 1475 els consellers van convocar el Trentenari per discutir la possible modificació del fogatge de 3 s.b. anuals, mitjançant el qual a partir del febrer següent s'havien de començar a pagar les pensions dels censals venuts per aconseguir els 60.000 s.b.²¹²⁷ Segons deien, *tots concorts han haüt parer que pagar-se dites coses per via de talls no ha possibilitat, e axí se és mostrat per experiència dels talls passats*, motiu pel qual proposaven substituir aquest sistema per una imposició de 3 s.b. per somada de vi que entrés per terra i de 6 s.b. per somada de vi entrada per mar. Això afectaria estrictament Barcelona, però, de forma que els 2.000 focs *forans* que s'havien comptabilitzat amb ella de cara al repartiment del fogatge seguirien pagant els 6.000 s.b. corresponents. Dos dies després s'obtingué el vistiplau del Consell de Cent, el qual va suggerir que també es destinessin al pagament i remissió de dits censals el dret del diner per lliura de carn i els del vi i de la verema –antigament *dels cavalls*–, un cop s'hagués pagat tot allò a què estaven

²¹²⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 152v-153r, 15-II-1475. Vegeu apartat 4.2.1.5, El deute extraordinari.

²¹²⁵ Peláez, *Catalunya després de la guerra civil del s. XV*, 74, n. 105.

²¹²⁶ Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 533; Sánchez Aragonés, *Las Cortes de la Corona de Aragón durante el reinado de Juan II (1458-1479). Monarquía, ciudades y relaciones entre el poder y los súbditos*, 516.

²¹²⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 208v-210r, 22-XI-1475. No era la primera vegada que es discutia aquest tema: l'abril anterior els consellers es dirigiren al Trentenari dient que era "cosa desplaent e quasi impossible levar lo dit dret per talls", motiu pel qual el Consell de Cent donà potestat al de Trenta-dos i a l'executiu per modificar el sistema de pagament (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 162v-165r, 24-IV-1475, i f. 166v-168r, 25-IV-1475).

assignats.²¹²⁸ Això fou el que finalment aprovà el Trentenari el dia 27 de novembre; el fogatge, per tant, quedava oficialment abolit.²¹²⁹

Tanmateix, el municipi seguia tenint un problema important: com ja s'ha apuntat, per tal de trobar compradors més fàcilment els censals emesos el febrer de 1475 per valor de 60.000 s.b. s'havien venut a un interès inusitadament elevat, del 10%. Per aquest motiu, el novembre de 1477 a l'assemblea es discutí la possibilitat de donar poders al clavari perquè redimís aquests títols i en vengués d'altres a un tipus més baix.²¹³⁰ Finalment, el Consell de Cent ho aprovà, si bé disposant que abans de lluir cap censal el tresorer hauria de preguntar als creditors si preferien que se'ls reduís l'interès directament.²¹³¹ Un any després, el Consell volgué saber en quin estat es trobaven els títols de crèdit carregats sobre el diner de la carn i els drets de la verema i el vi, per estimar així quan podrien eliminar-se dits impostos.²¹³² Segons informà el clavari, encara no s'havien lluit els censals, de forma que de moment les taxes havien de mantenir-se inalterades, si bé el Consell de Cent insistí de nou en què, tan bon punt s'hagués retornat tot el capital prestat, aquelles haurien de cessar.²¹³³

Vista la complexa i dilatada gestió del donatiu de 1475, tornem ara a la primavera de 1476, quan el futur Ferran II, que presidia la Cort reunida llavors a Lleida, va intentar obtenir sense èxit un subsidi dels representants de Cervera i altres ciutats i llocs.²¹³⁴ Pel que fa a l'òrgan municipal barceloní no sembla que aquesta petició tingues cap ressò, ni tampoc la de juliol d'aquell any per aconseguir diners per pagar les companyies del capità Mudarra a Perpinyà.²¹³⁵ El mateix passa amb el donatiu documentat per Sobrequés de l'octubre de 1477, quan a canvi d'aconseguir que els capitans del Nord

²¹²⁸ És a dir, el retorn dels préstecs demanats arran de les convocatòries del *Princeps namque* de 1474.

²¹²⁹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 216r-217r, 27-XI-1475. Un any després s'aprovà que els següents càrrecs rebessin un increment en el seu sou per la feina extraordinària que els comportava la gestió de totes les mesures derivades del fogatge: el clavari de 100 s.b., els racionals de 120 s.b. i l'escrivà del Consell de 40 s.b. (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 71r-73v, 13-XI-1476).

²¹³⁰ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 176r-176v, 26-XI-1477.

²¹³¹ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 177v-178v, 26-XI-1477.

²¹³² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 102r-102v, 17-XI-1478.

²¹³³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 24, f. 108v-110r, 25-XI-1478. Sobre els drets també s'hi havia carregat el pagament de 60 estelles de rems comprades per a una galiota.

²¹³⁴ Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 534.

²¹³⁵ Verdés Pijuan, 534; Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 1973, 2: 342. Verdés xifra el pagament global en 140.000 s.b., mentre que Sobrequés ho fa en 152.000 s.b.

tornessin els imports de les generalitats, dels quals s'havien apoderat per finançar la campanya a dites terres, s'oferiren 52.000 s.b.²¹³⁶

Per últim, si ens fixem en l'últim any de vida de Joan II, tenim constància de la petició feta a la Cort de 500 homes de cavall, narrada per un representant del rei als regidors de Cervera.²¹³⁷ Segons sembla, la meitat d'aquest contingent seria pagat pel monarca, i l'altra pels seus súbdits catalans mitjançant un fogatge de 20 s.b. Tanmateix, tal com destaca Verdés la decisió no va generar cap despesa a Cervera, i tampoc va ser discutida per l'assemblea de la capital.

5.3.3. Les transferències del municipi a la Diputació

Situant-nos novament en els anys de la guerra civil, convé ressaltar el fet que durant la contesa els monarques no van ser els únics que van requerir a la capital la seva col·laboració econòmica en la causa. La Diputació del General de Catalunya també va demanar suport a la Ciutat Comtal, i sembla que aquesta gairebé sempre va atorgar-lo. Ja hem repassat anteriorment les empreses comunes que van endegar ambdues institucions a nivell fiscal, però aquesta secció se centrarà en un aspecte diferent d'aquesta estreta col·laboració: la connexió financera entre el Consell de Barcelona i la Diputació del General mitjançant el préstec del primer a la segona.

No és d'estranyar que la relació entre els dos organismes al capdavant de la guerra prengué aquesta direcció. Al cap i a la fi, el municipi comptava amb un avantatge clar respecte al General: la Taula de Canvi. Recordem un cop més que el govern barceloní era l'únic que podia prendre préstecs del banc, de forma que, a la pràctica, mentre la Taula tingués liquiditat el consistori també en tindria. Malauradament, fins i tot l'èxitós banc municipal tenia un límit, cosa que es posà de manifest clarament l'any 1468 amb la suspensió de pagaments que s'hi decretà.

Ara bé, quantificar aquestes ajudes resulta una tasca complicada. Sembla que en tractar-se gairebé sempre de transferències entre comptes de la Taula de Canvi, als llibres del clavari no en quedava cap rastre. Per aquesta raó, pràcticament l'única manera d'intentar traçar-les és mitjançant la recerca de la seva aprovació en les actes del Consell, sense que en moltes ocasions això suposi cap garantia que efectivament es van dur a terme.

²¹³⁶ Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 2: 342.

²¹³⁷ Verdés Pijuan, «Administrar les pecúnies i béns de la Universitat. La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi a la baixa edat mitjana (Cervera, 1387-1516)», 535.

És, doncs, gràcies als registres de *Deliberacions* que sabem, per exemple, que el maig de 1463 els consellers van acceptar lliurar als diputats 8.000 s.b., si bé aquesta informació no apareix a les actes ordinàries del Consell, sinó en el compte especial inclòs en elles estudiat per Jaume Sobrequés.²¹³⁸ El General havia de destinar aquests diners a dues galeres que havien d'unir-se a l'armada de la ciutat que es dirigia cap a Tarragona per capturar quatre embarcacions franceses enemigues.²¹³⁹ Al compte on apareix consignat aquest pagament es menciona que els dits 8.000 s.b. van ser pagats un cop els consellers ho consideraren oportú, de manera que el fet que en la decisió no haguessin participat cap de les dues assemblees explicaria per què no és mencionada als volums de *Deliberacions*.

No és aquest l'únic préstec fet als representants de la Diputació que apareix en aquest interessant recull de despeses. N'hi ha un altre del febrer de 1465, quan el rei Pere sol·licitava ajut urgent per acudir a Cervera. Els consellers s'havien reunit amb els diputats i les respectives comissions de vuit i sis i havien acordat trametre al monarca 2.000 florins –22.000 s.b.– procedents de la subvenció dels cavalls. Tanmateix, a la Diputació li faltaven 14.180 s.b. per arribar a la quantitat fixada, de manera que el Consell de Cent acceptà prestar-los-hi, obtenint la quantitat de les restes del compte de les 60.000 ll.b., on *hajen e sien tenguts de les peccúnias de la dita subvenció restituir a la dita Ciutat*.²¹⁴⁰

Aquell mateix any trobem la intervenció en les finances del General de la institució municipal fins en dues ocasions més, encara que de forma menys directa. Uns mesos després, a finals de juliol de 1465, el Consell de Cent autoritzà que la Taula de Canvi prestés a la Diputació entre 16.000 i 18.000 s.b. del compte de la subvenció dels cavalls, que es destinarien a pagar el sou d'uns cavallers vinguts des de Portugal.²¹⁴¹ Així doncs, tot i que no es tractés de quantitats directament provinents de la tresoreria de la ciutat, la intervenció del municipi resultava imprescindible per aconseguir uns diners amb els

²¹³⁸ Aquest pagament forma part del compte localitzat a *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 155v-193v, transcrit per Jaume Sobrequés a Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, *La guerra civil catalana del segle XV*, 2: 298.

²¹³⁹ Vegeu l'apartat 4.1.2.1.

²¹⁴⁰ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 191v-192r, 16-II-1465, i f. 192v-193r, 17-II-1465. Aquest pagament també es troba al compte ja mencionat (Sobrequés i Vidal i Sobrequés i Callicó, 2: 318). L'acta de la reunió de la Diputació del dia 17 de febrer menciona que "a present altres vies no ocorren per les quals puiuen haver les dites peccunies", així com que també es prengué un préstec de 7.820 s.b. d'un mercader, Valentí Gibert (Manuel de Bofarull i de Sartorio, *Colección de Documentos Inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, vol. XXIV (Barcelona, 1863), 83-84).

²¹⁴¹ *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 17, f. 33r, 27-VII-1465. No se sap quina fou finalment la quantitat prestada ni, de fet, si efectivament s'arribà a lliurar als diputats.

quals la Diputació en aquell moment no comptava. El setembre del mateix any es va donar una situació similar. En aquesta ocasió el conestable requeria que se li donessin 20.000 s.b. per sufragar certs cavallers i peons que havien d'anar a Piera.²¹⁴² El Consell de Cent acceptà avançar als diputats dita quantitat, que s'obtindria dels drets imposats per a la subvenció dels cavalls, de forma que la Taula de Canvi tindria facultat de retenir tot allò ingressat mitjançant aquells impostos fins que no se li hagués retornat la totalitat del préstec. D'aquesta forma, veiem com en poc més de mig any el Consell va traspasar, ja fos directament o indirecta, més de 50.000 s.b. al General de Catalunya.

L'any 1466 es mencionen encara un parell de préstecs més. Durant el mes de juny el Consell de Cent va acceptar que la quantitat –no especificada– que li faltava pagar a la Diputació en concepte de subvenció per a la fàbrica d'una nau –tampoc especificada–, així com 40.000 s.b. destinats a assumptes bèl·lics, fossin bestrets de la Taula de Canvi.²¹⁴³ Per assegurar-ne el retorn, s'assignarien als drets imposats pel General per a la construcció naval. No és fins que arribem als registres de juliol que podem obtenir més detalls d'aquest assumpte. Malgrat que sembla clar que el crèdit de 40.000 s.b. s'aconseguí tancar ja el dia 4, no fou fins el 16 de dit mes que es discutí al Trentenari una proposta de la Diputació segons la qual els seus representants podrien signar un debitori a Barcelona per valor de 6.800 s.b., diners que servirien per pagar a Nicolau Pla la resta de la subvenció que li pertocava per a la seva embarcació.²¹⁴⁴ Resulta evident que es tracta del préstec que s'havia començat a negociar el mes anterior, al qual finalment podem posar nom i xifra. Ara bé, cap dels dos, ni el de 40.000 s.b. ni el de 6.800 s.b., apareixen als llibres del clavari. Tanmateix, si finalment van gestionar-se com un préstec fet per la Taula de Canvi amb l'autorització del municipi, això no ens ha de sorprendre.

Les darreres transferències al General de les quals tenim constància són les ja mencionades en parlar de la col·laboració marítima entre aquest i el Consell de 1470, amb l'objectiu d'eliminar el dret dels nòlits.²¹⁴⁵ Recordem, per tant, que consistiren en dos censals venuts per la Diputació i adquirits pel municipi, de 225.000 s.b. i 50.000 s.b. de capital. Mentre que el segon fou redimit l'any 1474, el de més valor encara es pagava el 1478.

²¹⁴² *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 41v, 1-IX-1465.

²¹⁴³ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 98r-98v, 27-VI-1466.

²¹⁴⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 103r, 4-VII-1466, i f. 111v, 16-VII-1466.

²¹⁴⁵ Vegeu l'apartat 4.1.2.1.

Repasats els préstecs fets pel Consell a la Diputació, resta només fer-ne algun apunt de caire general. En primer lloc, cal destacar que no es tracta de transferències de diners que aquesta última destinava als assumptes propis, en el sentit que tots ells van servir per dur a terme empreses que, de fet, eren comunes i en les quals la ciutat també hi tenia un interès primordial. Per altra banda, convé recalcar que la intervenció del municipi en les finances de la Diputació no es limità a les poques accions aquí esbossades. Al llarg del conflicte el Consell va haver de donar el vistiplau a les principals operacions financeres del General, fins i tot a aquelles en les que, teòricament, no hi prenia cap part. És el cas, per exemple, dels 2.000.000 s.b. censals que la Diputació decidí posar a la venda el juliol de 1462, fet que fou diligentment comunicat al Trentenari i a la Setzena el mateix dia en què es prengué l'acord per tal que el municipi pogués –o no– aprovar-ho.²¹⁴⁶ Com no podia ser d'altra forma, així fou.

Ja s'ha explicat anteriorment que l'estreta col·laboració entre el consistori i els membres del General no transcendí els anys de la guerra: a partir de 1472 els contactes entre ambdues institucions tornaren a limitar-se a aquells que es donaven abans de l'inici de la crisi política provocada per l'empresonament de Carles de Viana. Per tant, també ho feren les operacions de finançament conjuntes i, evidentment, els préstecs d'una a l'altra. Es tractaven, doncs, d'un altre succés fruit de la conjuntura tan particular que visqué el Principat entre 1462 i 1472.

Malgrat els problemes evidents per documentar-les, no hi ha dubte que les transferències de capital del municipi a la monarquia i a la Diputació foren molt nombroses, sobretot un cop esclatà la guerra civil. L'inici del conflicte bèl·lic comportà un bon nombre de peticions de subsidis de caràcter extraordinari, que en el cas de les formulades pel sobirà es prolongaren encara durant els anys que seguiren a la Capitulació de Pedralbes. L'elevada incidència de l'usatge *Princeps namque*, que hagués estat completament inusitada només uns anys enrere, n'és una bona prova. A banda, en cap moment s'interromperen aquells pagaments més modestos però difícilment eludibles, com eren els convits i els que s'associaven a les entrades de rei i primogènit a la capital catalana. Si bé en termes relatius podien no significar una

²¹⁴⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 14, f. 149r-149v, 12-VII-1462; Bofarull i de Sartorio, *CODOIN ACA*, 1861, XXI: 428.

despesa particularment elevada, més si tenim en compte que les entrades se satisfien només un cop per persona, a la pràctica no feien sinó augmentar la pressió sobre les finances municipals, la salut de les quals esdevenia més i més precària a mesura que avançava la guerra. Tot i així, al llarg d'aquest apartat hem pogut comprovar que el consistori mai intentà eludir els esmentats pagaments: sempre que es consideressin legalment vàlids, els representants del municipi tenien clar que satisfer-los constituïa una obligació indefugible.

5.4. La feixuga càrrega del deute

Un cop repassat el cost que tingueren l'administració, els serveis municipals i les transferències a altres instàncies polítiques, arribem ara a la principal partida de les despeses municipals: el pagament dels interessos generats pel deute i, en menor mesura, l'amortització del seu capital. En parlar dels ingressos s'han analitzat, per una banda, les emissions dutes a terme entre 1462 i 1472 en el marc de la clavaria ordinària, que inevitablement multiplicaren els recursos que el tresorer havia de destinar a la satisfacció de les pensions corresponents. Per l'altra banda, s'han comentat també les vendes de censals o bé en nom de la Diputació o bé consignats a ingressos de caràcter excepcional.

Establerts ambdós punts de partida, aquí veurem en primer lloc el canvi radical que suposà l'esclat de la guerra en l'organització de les despeses de la tresoreria de la ciutat, així com els problemes nascuts arran del setge de 1471-1472, que culminaren amb l'inici d'uns endarreriments cada vegada més grans a l'hora de pagar els interessos dels creditors barcelonins. Ens referirem bàsicament al que hem anomenat deute "ordinari", ja que gairebé no disposem de dades de "l'extraordinari". I, en segon lloc, en aquest apartat també es tractaran les lluïcions de rendes documentades per al període estudiat. En el cas del deute "ordinari", ja es pot avançar que són ben poques i pràcticament anecdòtiques. En canvi, com veurem més endavant, el panorama dels "altres" censals dibuixa una imatge força diferent, fruit de la pròpia naturalesa d'aquestes rendes.

5.4.1. El pagament de censals morts

L'evolució en les despeses provocades per la satisfacció dels interessos del deute censal barceloní durant el regnat de Joan II nostra una tendència clarament ascendent. Tal com s'exposarà seguidament, des que el monarca aragonès pujà al tron i fins a la seva mort, la incidència del deute en les finances municipals es multiplicà. Tanmateix,

la trajectòria seguida no fou del tot lineal. Ja s'ha avançat anteriorment que una de les conseqüències del setge patit per Barcelona durant els darrers mesos de la guerra civil fou la inevitable caiguda dels ingressos i, amb ella, la impossibilitat per part del clavari de pagar puntualment les pensions de censal. Per aquesta raó, aquest apartat s'ha dividit en dues seccions. La primera se centrarà en els pagaments fets fins l'estiu de 1472, mentre que la segona ho farà en aquells satisfets a partir de llavors.

Però abans d'entrar a veure quin fou el cost del deute i la seva evolució, convé esmentar quin era l'origen dels censals que pesaven sobre la clavaria comuna en iniciar-se el regnat de Joan II en 1458. Per una banda, hi havia aquelles rendes venudes per la ciutat per als seus propis afers, al pagament de les quals originalment hi estava assignat el producte obtingut gràcies a les imposicions de la farina, el vi i la pella.²¹⁴⁷ Ara bé, no tot el crèdit venut pel tresorer barceloní tenia per objectiu subvenir directament a les finances urbanes. L'any 1458 sobre aquestes hi pesaven encara els censals emesos en el passat per tal d'obtenir la liquiditat necessària per efectuar dues operacions de primer ordre amb la Corona, una amb Martí l'Humà i l'altra amb Alfons el Magnànim. La primera consistí en la transferència de 50.000 florins l'any 1409, a canvi dels quals el monarca empenyorà el comtat d'Empúries a Barcelona.²¹⁴⁸ Per tal d'obtenir l'elevat capital necessari per a satisfer dita quantitat, la ciutat emeté títols de crèdit, als quals s'hi assignaren les rendes obtingudes de la baronia d'Elx i Crevillent, el dret del vi foraster i la imposició de les flassades (vegeu l'apartat 4.1.1.2).²¹⁴⁹ Malgrat que el comtat ja havia tornat a la Corona l'any 1456, el clavari seguí pagant-ne les pensions fins, com a mínim, 1459, any a partir del qual desapareixen.²¹⁵⁰ Malauradament, en desconeixem els detalls: la comptabilitat relativa a aquests censals es duia al marge dels llibres de tresoreria comuns, per tal que quan en retornar el comtat a la Corona s'haguessin de passar comptes la tasca resultés més senzilla. Així doncs, en els volums de clavaria tan sols s'hi anotava la despesa total generada pels interessos del deute d'Empúries, sense desglossar-la.

²¹⁴⁷ Així s'indica a tots els llibres de clavaria, com per exemple a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 15r, 1462.

²¹⁴⁸ Enrique Riera Fortiana, «Etapla barcelonesa del condado de Ampurias: 1409-1456», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* 11 (1976): 261-62. No tot el comtat passà a ser controlat pel municipi barceloní, ja que part anà a parar sota la jurisdicció de la Diputació del General de Catalunya.

²¹⁴⁹ De nou, això era indicat en tots els llibres del tresorer municipal. Vegeu-ne un exemple a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 45r, 1459.

²¹⁵⁰ Riera Fortiana, «Etapla barcelonesa del condado de Ampurias: 1409-1456», 280-82. Tot i així, en anys posteriors seguim trobant als llibres de clavaria l'apartat dedicat al pagament dels censals d'Empúries, si bé buit (vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 44r, 1464).

Pel que fa als censals del rei Alfons, foren venuts originalment l'any 1429 per aconseguir, també, 50.000 florins. Aquesta vegada, a canvi el rei oferí a la ciutat una renda de 27.500 s.b., pagada cada agost i assignada als ingressos de la Batllia General de Catalunya (vegeu l'apartat 4.1.1.2).²¹⁵¹ Com és sabut, a la pràctica aquesta consignació, a la qual en 1460 s'hi afegiren els censals de Joan II (vegeu l'apartat 5.3.2.3), comportà la transferència dels ingressos reials a Catalunya a la ciutat de Barcelona.

Així doncs, en iniciar-se el regnat de Joan II l'endeutament municipal tenia fins a tres orígens diferents, si bé, com a mínim pel que fa als comuns i als del préstec al rei Alfons, amb característiques compartides. Per aquesta raó, en aquest apartat tots ells seran tractats conjuntament.

5.4.1.1. L'increment de pensions fins a 1472

L'estudi de la despesa generada per la satisfacció de les pensions de deute municipal durant el regnat de Joan II compta, com és evident, amb un moment clau: l'esclat de la guerra civil catalana l'any 1462. En parlar dels ingressos de la hisenda barcelonina hem vist com l'endeutament de la ciutat es multiplicà durant aquells anys. Ara és el moment d'aturar-nos-hi de nou, aquesta vegada per copsar-ne l'efecte en les despeses del tresorer. Lamentablement, fer-ne un càlcul acurat resulta impossible degut a la manca de fonts que permetin veure'n l'evolució any rere any. Tot i així, s'intentarà reconstruir de la forma més aproximada possible.

D'antuvi, però, convé fer esment d'algunes informacions necessàries per entendre la gestió dels interessos generats pel deute de la ciutat. La primera fa referència al seu mitjà de pagament, que, igual que la resta d'operacions del clavari, sempre es feia a través de la Taula de Canvi. Així doncs, segons s'explicava en tots els assentaments dels llibres de clavaria dedicats a la satisfacció de pensions, el responsable de les finances municipals feia *dir e scriure en la Taula del Cambi de la dita ciutat* la quantitat corresponent a cada renda. És a dir, el tresorer autoritzava els administradors del banc a que duguessin a terme el pagament, que en principi podia prendre dues formes: la d'una transferència al compte del creditor, si és que aquest en tenia un d'obert a la Taula, o bé la retirada dels interessos en efectiu. En no conservar llibres de la institució bancària per

²¹⁵¹ Aquesta situació també es resumia als llibres de clavaria, com ara a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 51r, 1460, si bé fent al·lusió a que els censals es veneren en 1430. Sobre el censal del rei Alfons, vegeu la nota 2041, així com el ja citat article de Hernández Hernández, «Un crédito barcelonés sobre la hacienda real catalana. El "censal del rey Alfonso", 1429-1640».

al període estudiat, hem de remuntar-nos als de principi del segle XV editats per Gaspar Feliu per fer-nos una idea de com devia funcionar aquest sistema i veure'n algun exemple. Pel que fa a la transferència, el 21 de novembre de 1404 trobem l'ordre de pagament de part del clavari, Pere Oliver, de 20 ll. 11 s.b. que s'havien d'entregar a Llorença, vídua d'Arnau Guerau.²¹⁵² I uns folis més endavant se situen les anotacions en el compte de la dita Llorença, on apareix la següent entrada: *Devem [els taulers] a la dona na Lorensa muller de n'Arnau Guerau quòndam que li dixem per en Pere Oliver clavari a XXI de noembre any MCCCIII en XXIII cartes: XX ll. XI s.*²¹⁵³ Respecte al pagament en efectiu, n'és exemple un del 12 de juny de 1404: *Ítem deu que liuram [els administradors] per ell [el clavari] comptans a na Antònia que fo sclava d'en Ramon Boschà lo dit jorn en menuts: XXI ll. V s.*²¹⁵⁴

En els llibres estudiats per Feliu, així com en els volums de clavaria, també es pot observar que no sempre els titulars de les pensions n'eren els receptors. Al llarg del regnat de Joan II se seguí donant un fenomen molt habitual ja en èpoques anteriors, com era el de la cessió temporal dels interessos del deute. Els motius rere aquestes assignacions són desconeguts, ja que rarament s'especifiquen en les breus entrades dels llibres del tresorer. En tot cas, podem deduir que sovint obeïen a l'endossament d'algun deute entre els agents involucrats. D'aquesta forma, el censalista oferia al seu creditor una possibilitat de pagament, en principi, segura i estable. La mateixa intenció devien tenir les cessions a familiars, si bé en aquest cas potser estaven motivades per una voluntat d'ajuda o col·laboració econòmica. En ambdós casos, els exemples són múltiples. Així, l'any 1464 el donzell domiciliat a Barcelona Joan d'Argentona cedí la pensió de 840 s.b. que rebia cada 12 de febrer al mercader Miquel Saiol.²¹⁵⁵ Un any després, Miquel Molins, també mercader però de Vic, cedia a Joan Molins, clergue, el seu germà, 368 s.b., part de la pensió de 500 s.b. que se li havia d'ingressar el 2 de setembre.²¹⁵⁶ Només en ocasions molt concretes en què es donen transferències no només puntuals, sinó a mitjà o llarg termini, podem intuir que aquestes actuaven com quelcom similar a una retribució o compensació de caràcter salarial. N'és una mostra la cessió al conegut fuster i tallista Macià Bonafè per part del monestir de framenors d'un

²¹⁵² Feliu i Montfort, *Els primers llibres de la Taula de Canvi de Barcelona*, 495. Si bé enlloc s'assenyala que dita quantitat correspongués a una pensió de censal, donades tant la xifra com la mateixa destinatària no n'hi ha pràcticament dubte.

²¹⁵³ Feliu i Montfort, 514.

²¹⁵⁴ Feliu i Montfort, 427.

²¹⁵⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 51r, 20-II-1464.

²¹⁵⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 39r, 19-IX-1465.

censal de 484 s.b., cobrat el 4 de novembre, des de 1461 i fins com a mínim 1465.²¹⁵⁷ Mitjançant aquest mecanisme, doncs, els interessos del deute municipal entraven en una dimensió que anava més enllà de la que figurava en els contractes i capbreus de censals.²¹⁵⁸

Un cop esbossats els mecanismes de pagament de les pensions, anem a veure quantes pensions se satisfieren i per quin preu fins a 1472.²¹⁵⁹ Comencem amb les xifres de 1460, reunides per Pere Orti. Aquell any el clavari hagué de satisfer un total de 108 rendes, per un valor de 64.883 s. 4 d.b.²¹⁶⁰ Podem comparar aquestes quantitats amb les d'una ciutat de característiques similars a Barcelona, com era València. Segons recull Ernest Belenguer, l'any 1460-61 la hisenda valenciana despengué un total de 615.611 s. 10 d.b. entre els censals pagats per a despeses estrictament municipals i aquells resultants de manlleus del rei. El nivell d'endeutament de la ciutat del Túria, doncs, era molt més elevat que el de la capital catalana, fins i tot un cop acabada la guerra civil.²¹⁶¹

Efectivament, en 1466, quan ja feia quatre anys que Barcelona lluitava contra Joan II i els seus aliats, les xifres s'havien multiplicat considerablement: es pagaren 703 pensions, que tingueren un cost de 251.982 s. 7 d.b. Es tractava, doncs, d'un augment del 288,36% respecte al que s'havia esmerçat en el mateix concepte sis anys abans. Pel que fa a 1470, es feren 777 pagaments, el valor del qual ascendí fins als 347.449 s. 10 d.b.²¹⁶² Així, ens trobem davant d'un creixement del 435,5% respecte a 1460 i del 37,89% si el comparem amb 1466. Un augment molt significatiu que ens permet fer-nos una idea més clara de la magnitud assolida per l'esforç econòmic fet per Barcelona durant la guerra, el qual –malgrat tot– no va implicar un endetament tan gran com el que

²¹⁵⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 51r, 12-XI-1465. Macià Bonafè és conegut sobretot pels seus cadirats de cor, com el cadirat de Santa Maria del Mar, el cor de la Seu de Manresa o, els únics conservats, el cadirat del convent dels framenors de Palma i el cor baix de la catedral de Barcelona, en el qual encara treballava en 1464. Aquell mateix any se li contractà el cor de la cartoixa de Montalegre (Laura López i Iborra, «Macià Bonafè i altres tallistes del segle XV», en *L'art gòtic a Catalunya. Escultura II. De la plenitud a les darreres influències foranes* (Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2007), 190-99). És possible, doncs, que també dugués a terme algun treball pel convent de Framenors barceloní, i que aquest treball se li recompensés amb l'adjudicació de dita renda.

²¹⁵⁸ Malauradament, resulta gairebé impossible quantificar aquestes operacions del mercat secundari, ja que sovint pràcticament no deixaren rastre. Així doncs, en la majoria de casos ens hem de limitar a intuir-les i intentar-ne deduir les possibles motivacions.

²¹⁵⁹ Aquí es comentaran només les dades relatives a les anualitats que coneixem, mentre que el pagament per semestres s'oferirà més endavant, en la secció dedicada a les pensions a partir de l'inici dels endarriments de 1472 (vegeu Gràfic 23).

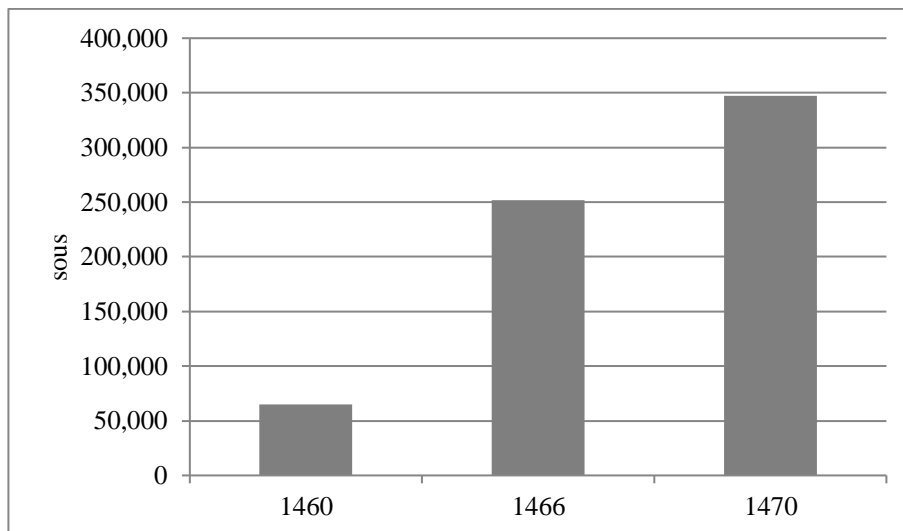
²¹⁶⁰ Orti Gost, «Les finances municipals de la ciutat de Barcelona (1340-1460)».

²¹⁶¹ Ernest Belenguer Cebrià, *València en la crisi del segle XV*, Col·lecció estudis i documents 27 (Barcelona: edicions 62, 1976), 58-59.

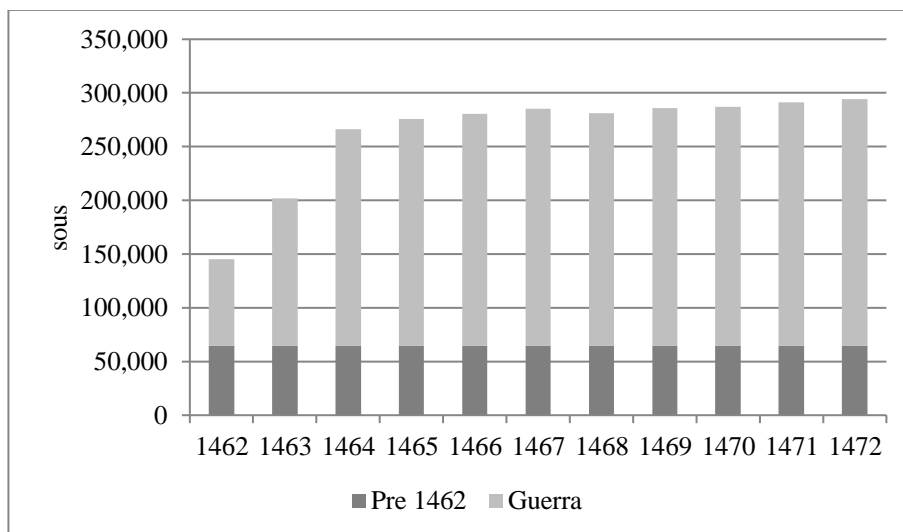
²¹⁶² El nombre de pagaments difereix del que apareix a l'Apèndix 2. Taules, Taula 144 degut a que en el darrer alguns dels que als llibres de clavaria apareixen agrupats en un sol assentament s'han desglossat.

suportava coetàniament la ciutat de València. Això probablement s'hauria de posar en relació amb el volum demogràfic d'ambdues capitals en aquell moment.²¹⁶³

Gràfic 23. Despesa anual en pagament de pensions de censal (1460, 1466 i 1470)

Gràfic 24. Evolució del pagament de pensions entre 1462 i 1472

Encara podríem anar més enllà i dur a terme una estimació de les despeses dels anys que no apareixen en el Gràfic 23 emprant les dades de les vendes acumulades de títols de crèdit a partir de 1462, càlcul ja presentat en la secció d'ingressos. Tal com s'aprecia al Gràfic 24, les dades reconstruïdes a partir de les emissions i les anteriorment presentades difereixen una mica. Segons les primeres, l'any 1466 s'haurien hagut

²¹⁶³ Vegeu David Igual Luis i Germán Navarro Espinach, «Los genoveses en España en el tránsito del siglo XV al XVI», *Historia. Instituciones. Documentos* 24 (1997): 261-332.

d'esmerçar 280.592 s. 2 d.b. en els interessos del deute, i el 1470 únicament 287.212 s. 5 d.b. És cert que en tractar xifres elevades hem d'acceptar un marge d'error molt gran, però, a banda d'aquest, diverses circumstàncies ens poden ajudar a explicar aquestes disparitats. En el cas de 1466, els vora 30.000 s.b. que separen ambdues xifres són sobretot deguts a un fenomen tan habitual com era el travassament de pensions d'un any a un altre com a conseqüència dels endarreriments en el pagament o en el cobrament d'interessos, i altres circumstàncies extraordinàries. Aquesta explicació serveix també per a part dels 60.000 s.b. de més que es consignen en els llibres de clavaria de 1470, però no per a la seva totalitat.²¹⁶⁴ Segurament, la major diferència en aquest cas pot explicar-se per la presència en dita anualitat d'un total de 108.000 s.b. distribuïts en quatre pagaments que havien de rebre *els creadors censalistes de la sotvençió de la Taula del Cambi de la dita ciutat*.²¹⁶⁵

Ara bé, deixant de banda totes aquestes projeccions i especulacions, com es repartien aquestes quantitats al llarg de l'any? El clavari havia de satisfer els mateixos interessos durant el mes de març i el d'octubre, per exemple? Per tal de buscar les respostes a aquestes preguntes, s'ha escollit el darrer any abans de 1472 del qual tenim totes les dades per portar a terme una anàlisi més detallada del pagament de pensions: 1470.²¹⁶⁶

Tal com s'adverteix al Gràfic 25, sobre algues mensualitats requeia una despesa censal molt més elevada que sobre d'altres. Destaca particularment l'agost, per un motiu fàcilment explicable. No oblidem que les primeres rendes emeses en 1462 es van vendre precisament durant l'estiu. Per aquesta raó, no sorprèn que l'any 1470 es paguessin al llarg d'aquell mes fins a 43.917 s.b. Tanmateix, durant l'any hi havia altres pics destacables, distribuïts entre els mesos de març, juliol i novembre. Un cop

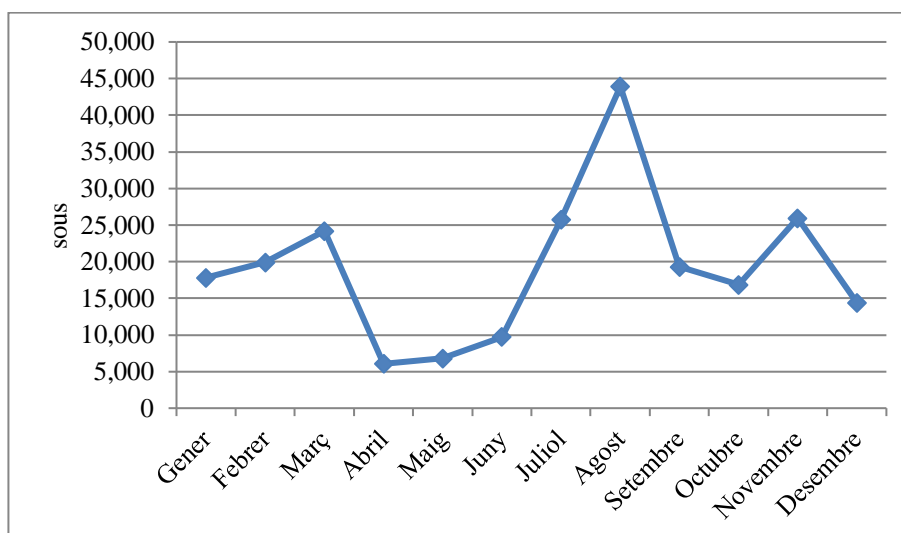
²¹⁶⁴ Aquell any fins a 4.459 s.b. repartits en 21 pensions corresponien a altres anys.

²¹⁶⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 85, f. 74v, 15-III-1470, i f. 91r, 27-VI-1470; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 77v, 4-IX-1470, i f. 112v, 28-I-1471. Com s'ha explicat en l'apartat dedicat als ingressos municipals, desconeixem bona part dels receptors dels censals de la subvenció i quan i, sobretot, en quines condicions havien adquirit els títols de deute. Es tracta, doncs, d'una quantitat molt elevada conformada per un nombre indeterminat de censals en la majoria de casos d'origen incert, sobre els quals no sempre es pot assegurar si algunes de les vendes documentades a partir de 1464 corresponien a dites rendes o no i, per tant, si eren comptabilitzades individualment o global en els llibres del clavari. En tot cas, en aparèixer les pensions sempre agrupades, si no es té constància de la venda d'alguna d'elles resulta impossible afegir-la al còmput d'emissions i, per tant, prendre-la en consideració de cara als càlculs presentats en el Gràfic 24.

²¹⁶⁶ Les referències necessàries per fer-la es troben a Apèndix 2. Taules, Taula 144, on es detallen totes les rendes satisfetes al llarg de dit any. Cal advertir, però, que els noms dels receptors que hi apareixen són els dels que llavors eren propietaris del censal en qüestió, ometent, per tant, les possibles cessions d'interessos, però no així les donacions de títols anteriors a dit any. De la mateixa forma, s'hi ha anotat la quantitat rebuda en 1470, tot i que en alguns casos és possible que no es correspongués amb la pensió teòrica, ja fos perquè es compensaren un o més endarreriments, ja fos perquè es donà el cas contrari.

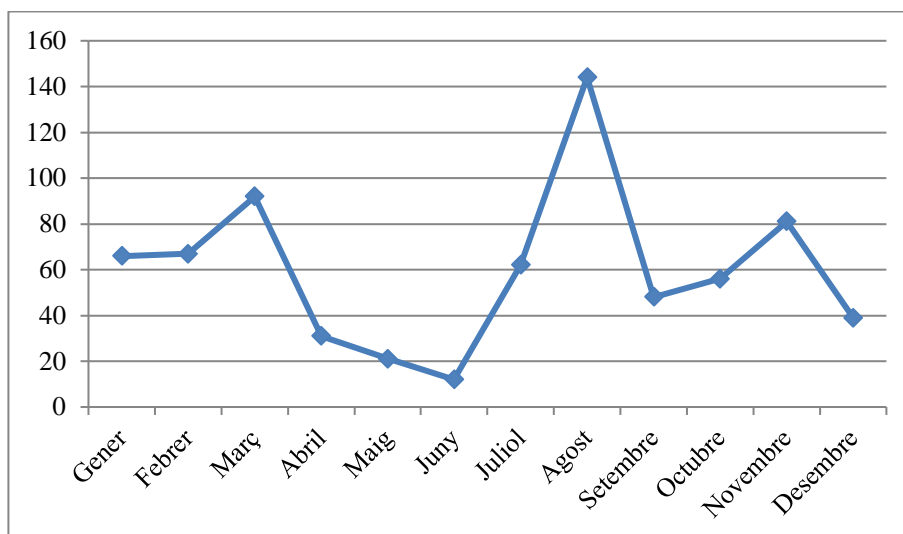
més, el de juliol es relaciona també amb les primeres emissions de deute fetes amb motiu de la guerra. Pel que fa als de març i novembre, probablement estan vinculats amb les vendes de deute de 1463 i 1464, moltes de les quals es dugueren a terme durant els mesos esmentats. Al cantó oposat hi tenim els mesos de primavera, sent el de menor despesa l'abril, durant el qual només s'esmerçaren 6.053 s.b. en 31 pensions de censal. Ara bé, si ens fixem en el Gràfic 26 veurem que el nombre de pensions pagades cada mes no es corresponia ben bé amb el seu valor. N'és un bon exemple el cas del juny, en què malgrat satisfer-se únicament 12 pensions, la xifra més baixa de tot l'any, la suma del valor d'aquestes superava tant la de les mencionades 31 rendes d'abril com la de les 21 de maig.

Gràfic 25. Distribució mensual de les pensions de l'any 1470

Per últim, abans de cloure aquest repàs de les pensions de 1470, voldria comentar que al llarg de l'annualitat se'n pagaren fins a 162 amb un mínim d'un mes de retard, el 20,56% del total. Ara bé, cal tenir en compte que aquest fet aparentment obeïa més a les circumstàncies personals dels creditors que no pas a les del propi municipi, això és, que per motius de calendari o preferint cobrar alhora diverses rendes, per exemple, els censalistes reclamaven llurs pensions un cop passada la data estipulada en el contracte de deute. De fet, resulta evident que el consistori seguia sent suficientment solvent com per satisfer puntualment el que devia als seus creditors, fins i tot després del daltabaix provocat per la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi de 1468. Com veurem tot seguit, aquesta situació experimentà un canvi radical dos anys després.

Gràfic 26. Nombre de pensions pagades cada mes l'any 1470

Més enllà de les xifres relatives a la despesa censal, hi ha un altre aspecte relacionat amb aquesta important partida que no voldria deixar de comentar abans de cloure aquest apartat. Em refereixo a la confiscació dels títols de deute propietat d'aquells que foren declarats enemics del Principat. El maig de 1464, els membres de la Diputació deliberaren *que tots censals morts carregats sobre lo dit General qui sien stats de acuydats del dit Principat sien e romanguen al dit General integrament aixi en preus com en pensions aço majorment considerat que ja son haguts per luits e quitats e no serie possible poder reviure ço que una vegada es mort.*²¹⁶⁷ Evidentment, aquesta decisió no va estar exempta de polèmica. En principi, aquests censals confiscats havien d'anar a parar a mans del rei o de la Diputació, però en molts casos s'inicià un procediment que consistí en adjudicar les rendes a persones afectes, ja fos com a mitjà de pagament per serveis prestats o com a mostra de bona voluntat per part de les institucions dirigents.

També el deute barceloní pertanyent a desafectes fou objecte d'aquestes assignacions, circumstància de la qual comptem amb diversos exemples. Pel que fa a censals venuts ja un cop esclatada la guerra, destaca el cas de l'adquirit l'abril de 1464 per Beatriu, vídua del mercader de Saragossa Alfonso de la Cavallería. Aquell mateix mes, Beatriu el va vendre a Elisabet de Corbera, muller del cavaller o donzell –sembla que a la documentació apareix designat indistintament amb ambdues titulacions–

²¹⁶⁷ Bofarull i de Sartorio, *CODOINACA*, 1863, XXIV: 21-22.

Francesc de Montanyans.²¹⁶⁸ Ara bé, l'abril de 1465 no va ser Elisabet la receptora de la pensió, sinó Pere de Portugal i, en nom d'ell, Lluís Setantí. El motiu? *Una confiscació a si mateix feta [el rei] dels béns de la dona na Elisabet, muller d'en Ffrancesc de Muntanyans, donzell, inimichs e rebels a sa magestat.*²¹⁶⁹ Aparentment, als llibres de clavaria no s'hi enregistra cap altre pagament d'aquesta pensió fins al gener de 1471, quan s'entregà a Elisabet, ja vídua, la pensió corresponent al 20 de març de l'any anterior, segons s'indica en virtut de la concòrdia signada entre Joan de Lorena i la ciutat de Girona.²¹⁷⁰ A partir de llavors, Elisabet mantindria la titularitat de la renda fins l'any 1474, quan la donà a Aldonça, muller del donzell Guerau Desplà.²¹⁷¹

Precisament el matrimoni format per Guerau i Aldonça van protagonitzar el desembre de 1466 un acord de la Diputació, posteriorment ratificat pel Consell municipal.²¹⁷² La parella havia estat declarada enemiga del Principat temps enrere, però feia poc havien aconseguit recuperar les simpaties del bàndol contrari a Joan II. Per aquesta raó, s'aprovà que se'ls retornessin els censals que tenien del General i altres, malgrat haver-los adjudicat el difunt rei Pere a la seva cort.

5.4.1.2. *Un nou daltabaix financer: els endarreriments*

D'aquesta forma, un cop superat el daltabaix que suposà la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi de 1468 i la consegüent rebaixa d'interessos, Barcelona arribà a l'estiu de 1472 amb una certa tranquil·litat, només trencada per alguns problemes puntuals com el que acabem de veure de les confiscacions. Però el setge al que la tenia sotmesa el monarca aragonès des de feia mesos i la caiguda dels ingressos fiscals municipals que se'n derivà, causaren allò que poc temps abans hagués resultat

²¹⁶⁸ AHCB, 1C.XV, Censals, 223, f. 42r. Sobre Elisabet de Corbera, baronessa de Púbol, vegeu Jaume Marquès i Casanovas, «Púbol (VII)», *Revista de Girona* 70 (1975): 11-19.

²¹⁶⁹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 45v, 29-IV-1465.

²¹⁷⁰ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 110r, 14-I-1471. Es tracta de la capitulació de 1469, els termes de la qual es recullen a *Arxiu Municipal de Girona (AMGi)*, Manuals d'acords, anys 1469-1470, f. 32v-39v, 1-VI-1469 (agraeix a Albert Reixach la localització d'aquest document). El tercer capítol diu "que sian haguts per de nul·la eficàcia e valor tots e qualsevol processos, (...) aprehensions de béns, (...) confiscacions, bandejaments e acuydaments per los deputats e consell representants lo Principat e o altres senyors o oficials qui hajen regit o exercit juredicció en lo Principat de Catalunya del principi de l'any MCCCLXdos fins la present jornada, e encara per lo christianíssimo rey de Ffrança, fets contra la ciutat present". Aquesta disposició incloïa eclesiàstics i militars habitants de Girona i de la província de l'Empordà. L'agost de 1469 el Consell confirmà la decisió presa pel General d'estudiar les peticions presentades pel donzell Joan Pere de Biure i per la vídua del també donzell Pere de Santdionís de recuperar els seus censals de la Diputació en virtut de dita capitulació (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 163r-163v, 31-VIII-1469).

²¹⁷¹ AHCB, 1C.XV, Censals, 223, f. 42r.

²¹⁷² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 162r-162v, 15-XII-1466.

impensable: que el clavari comencés a endarrerir-se de forma general en el pagament de les pensions de censals.

*Dilluns, primer die de juny. Censals. Aquest die començà de sassar de pagar les pensions dels censals la ciutat de Barchinona, per ço com les imposicions que cullia li eren molt disminuïdes per raó del setja que lo rey Johan, o les sues gents d'armes per ell, tenien bé ha passats VIII meses, sobre la ciutat de Barchinona.*²¹⁷³ Així resumia Jaume Safont al dietari de la Diputació la situació en què es trobava la hisenda de la capital catalana a les portes de l'estiu de 1472. Les anotacions del llibre de clavaria del primer semestre d'aquell any confirmen que durant el mes de maig únicament es pagaren les pensions de l'hospital de la Santa Creu, les dels censals de la subvenció de la Taula de Canvi i quatre més que es devien dels mesos de febrer, març i abril. Al llarg del juny només se'n satisfieren tres: altre cop a l'hospital, a la confraria de Sant Nicolau –deguda des de març– i, de nou, als creditors de la subvenció. En tot el mes de juliol el clavari no despengué ni un diner en pagar els interessos del deute municipal.

Més enllà del setge i del seu efecte nefast sobre les finances barcelonines, hi ha un altre factor que permet explicar el perquè d'aquesta situació que, en el cas de Barcelona, resultava insòlita. Recordem que arran de la suspensió de la Taula l'any 1468 s'havia acordat que en endavant el banc no avançaria diners al clavari municipal. La simbiosi que havia caracteritzat la relació entre la tresoreria de la ciutat i la Taula de Canvi des de la fundació d'aquesta en 1401 s'havia trencat, i amb ella la facultat del clavari de pagar puntualment els creditors de la ciutat en moments financerament complicats.

Durant els mesos immediatament posteriors a la suspensió, les autoritats municipals havien aconseguit superar aquest hàndicap financer, però en 1472 la hisenda municipal tocà fons. Malgrat la gravetat de la situació, el tema no es tractà a l'assemblea fins el 24 d'agost de 1472, quan davant les dificultats notòries per pagar tots els censalistes s'acordà que la satisfacció de les pensions es faria seguint un criteri de prioritat, segons el qual prevaldria per sobre de tot la Santa Creu.²¹⁷⁴ El motiu era que, en cas que aquesta disposició no s'apliqués, *al dit hospital covendrà tencar les portes (...) als pobres, com vuy no reebe sinó los dits censals e donatius, e par a ells que porteria gran contrari, com lo dit spital sia la conservació d'aquesta ciutat per la gran almoyna que*

²¹⁷³ Sans i Travé, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 1. Anys 1411 a 1539: 208.

²¹⁷⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21 f. 78r-78v, 24-VIII-1472.

aquí·s fa.²¹⁷⁵ Ara bé, tot i que aquesta mesura salvaguardava els censals de l'hospital i en garantia, com a mínim temporalment, la supervivència, no succeïa el mateix amb la resta de títols de crèdit de la ciutat.

Quan poc després s'acabà la guerra, assegurar-ne el pagament esdevingué encara més complicat degut a l'estat en què havia quedat la hisenda barcelonina. En principi, segons es pactà l'octubre de 1472 amb Joan II, la fi del conflicte no havia de comportar un augment de la pressió sobre les finances municipals. El 23è capítol de la Capitulació de Pedralbes disposava el següent:

Item que placie a vostra Magestat atorgar que així la ciutat de Barchinona com qualsevol persones axi ciutadans com habitants en la dita ciutat e altres qualsevol persones qui sien dins e fora Barchinona que de present segueixquen la opinio de Barchinona, axi universitats com altres no sien tengudes pagar pensions algunes de censals a persones algunes que hajen seguit lo servey e obediencia del Señor Rey fins al dia de la ferma dels presents Capítols sino les pensions daciavant devedores.²¹⁷⁶

El vell rei ho acceptà sense fer-hi cap apunt. Així, en teoria la ciutat quedava alliberada de fer front a les pensions corresponents als anys de la guerra degudes a persones que havien restat fidels al rei. Els dirigents municipals n'eren ben conscients del que havien signat, tal com recordaven a una reunió del Consell de Cent a finals de novembre de 1472.²¹⁷⁷ Tanmateix, no oblidaven el guiatge obtingut en 1468 de mans de Joan de Lorena a favor de tots els censals, la validesa del qual es mantenia intacta. Per aquesta raó, i amb l'objectiu teòric de *servar lo crèdit de la dita ciutat*, es decidí que les pensions es pagarien íntegrament tot seguint l'ordre emprat en les altres rendes.

La restitució dels censals municipals als seus propietaris originals no sempre resultà senzilla. El setembre de 1475 al Consell es discutí el cas de Beatriu, vídua d'Alfonso de la Cavallería i tutora dels seus fills.²¹⁷⁸ En nom dels infants, havia adquirit dos censals,

²¹⁷⁵ Aquesta disposició va ser ratificada pel Consell de Cent a principis de setembre, quan es puntualitzà que el donatiu anual que el municipi feia a l'hospital sí que seguiria l'ordre normal de pagaments, amb els possibles endarreriments que això pogués comportar (AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 81v-82v, 2-IX-1472). La mesura es va aplicar escrupolosament fins l'any 1476, durant el segon semestre del qual no es pagà ni una sola pensió a l'hospital. A partir de llavors, també les seves rendes es pagaren amb retard (vegeu Marcé Sánchez, Miquel Milian, «Barcelona i la Santa Creu: el finançament públic de l'hospital al llarg del segle XV»).

²¹⁷⁶ Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 568.

²¹⁷⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 21, f. 121v-123v, 27-XI-1472.

²¹⁷⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 22, f. 196r-197r, 20-IX-1475. No queda clar de quins títols es tracta. Durant la guerra només tenim constància que Beatriu comprés dos títols: un com a tutora d'Alfonso, Pere i Francí de la Cavallería, pubills, adquirit probablement en 1463 per 6.000 s.b., i un segon comprat l'any

el preu dels quals ascendia fins als 10.000 s.b. Sembla que, ja durant el regnat de Pere de Portugal, Beatriu abandonà Barcelona, de forma que les seves rendes foren confiscades. Contra dita acció presentà una demanda *la muller que fonch d'en Alacant*, llavors casada amb Joan Pi, lloctinent del tresorer, argumentant que eren creditors d'Alfonso de la Cavalleria.²¹⁷⁹ El matrimoni va obtenir una sentència favorable, així que el veguer els féu donació dels títols i, posteriorment, la ciutat els redimí. Després de la victòria de Joan II, Beatriu sol·licità audiència amb el monarca per tal de pregar-li que la ciutat li restituís els censals, cosa que li fou concedida. El consistori acceptà la sentència reial, si bé puntualitzà que no se li entregarien les pensions degudes fins *a la jornada de la reducció de aquesta ciutat*, contravenint així allò acordat el novembre de 1472.²¹⁸⁰

Malauradament, els pocs volums de clavaria dels anys 1472-1478 conservats no ens permeten veure amb gaire exactitud quines foren les conseqüències d'aquests processos en les finances municipals. Pel que fa als dos únics anys sencers que ens han arribat, 1476 i 1478, del primer sabem que es van pagar 462 pensions, el valor de les quals era de 198.883 s. 5 d.b. Sobre el darrer any del regnat de Joan II, tot i faltar alguns folis corresponents al pagament de censals podem afirmar que com a mínim se'n satisfieren 582 i que ascendiren a 328.257 s. 7 d.b. És a dir, en 1476 es pagaren menys rendes que en 1466 i 1470 i, malgrat la manca de dades, sembla clar la major despesa de 1478 tampoc arribà a igualar la de 1470, tot i superar amb força marge la de 1466. Cal tenir en compte, però, que a partir de 1472 les dades no obeeixen estrictament al període de pagament, ja que en realitat s'estaven entregant quantitats degudes des de força temps enrere. De fet, l'endarreriment en el pagament dels interessos no parava de créixer, de forma que si en 1474 era d'entre vuit i deu mesos, en 1478 arribava ja als catorze. Així, és suposable que aquesta relativament baixa despesa censal, que només podem considerar com a tal si tenim en compte l'elevat endeutament municipal, fou la tònica

següent en nom propi pel mateix preu, que com s'ha indicat anteriorment vené el mateix 1464 a Elisabet de Corbera (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 127 i Taula 128) .

²¹⁷⁹ És possible que es tracti de Brigida, vídua del mercader Bernat d'Alacant, a la qual veiem l'any 1466 cobrant una pensió carregada al dret de la cera (vegeu Apèndix 2. Taules, Taula 145).

²¹⁸⁰ El març següent, el correu de la ciutat rebé 15 s.b. per la carta de caució d'un plet d'un censal *d'en Cavalleria*, segurament de Beatriu (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 130r, 6-III-1476). El primer pagament enregistrat als llibres de clavaria conservats d'una pensió de censal de Beatriu de la Cavalleria des de 1464 s'efectuà el maig de 1478, quan se li entregaren els 300 s.b. corresponents a la pensió que havia de rebre com a tutora dels fills del seu difunt marit el 26 de març de 1477 (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 96, f. 79v, 20-V-1478).

de tota la postguerra.²¹⁸¹ Segons s'explicava en una reunió celebrada l'agost de 1476, bona part de la culpa d'aquesta situació calia atribuir-la al baix rendiment de les imposicions.²¹⁸² Es tractava, per tant, d'un problema de difícil solució.

No oblidem, a més a més, que durant aquest període la ciutat no només hagué de fer front al seu crèdit, sinó també al gestionat en nom de la Diputació. Òbviament, això esdevenia una dificultat afegida, més quan els creditors d'una i altra institució constataven que les seves rendes rebien tractes diferents. Per aquesta raó, el setembre de 1476 els consellers van presentar a l'assemblea una proposta segons la qual els censals consignats al dret de la bolla haurien de seguir el mateix ordre de pagament que se seguia a l'hora de pagar els comuns.²¹⁸³ És a dir, que les rendes del General es deixessin de pagar segons la voluntat del clavari, de tal manera que no se'n pogués satisfer cap d'un mes si prèviament no s'havien abonat tots els de la mesada anterior. La mesura fou acceptada, i s'acabà així qualsevol tracte de favor que el tresorer hagués pogut dispensar a uns o altres creditors.

Resolt aquest problema, el Consell també va veure's obligat a intervenir en un altre conflicte provocat pel deute de la Diputació; aquest cop, però, no pel que gestionava la institució municipal, sinó directament pel propi General. El 24 març de 1477 el Trentenari hagué de derivar al Consell de Cent les queixes presentades pels compradors de censals de la Diputació, que s'havien adreçat als consellers de la ciutat amb l'objectiu que, *attès que lo fet de dits censals, qui per tant temps no han pagat e tocha interès de spitals, monastirs, viudes, pubills e infinides altres persones de aquesta ciutat, que per aquella fos donada als dits crehedors concell, favor e ajuda, en tal forma que dits censalistes, demenant la justícia axí devant lo senyor rey com la senyora reyna [de Nàpols, la infanta Joana], loctinent de aquell, posquessen aconseguir aquella.*²¹⁸⁴ Ho volgués o no, el consistori es convertia així en intermediari entre el General i els seus censalistes, per una raó molt simple: tenint en compte que bona part

²¹⁸¹ Dos exemples: el 12 de desembre de 1474 s'entregà a Caterina, vídua del cavaller Joan Sabastida, una pensió de 1.000 s.b. deguda des del 12 de febrer de dit any. Per altra banda, l'1 de juliol de 1478 el clavari pagà els 61 s.b. que devia a Angelina Sesavasses i Isabel Mir, monges de Pedralbes, des del 4 de maig de 1477 (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 119v, 12-XII-1474; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 96, f. 50r, 1-VII-1478).

²¹⁸² AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 59v-60r, 20-VIII-1476, citat a Banegas López, *Sangre, dinero y poder. El negocio de la carne en la Barcelona bajomedieval*, 59. Especialment preocupant era el baix rendiment de la imposició de la carn, que "ve a no res, e per ço la ciutat no pot pagar, ans rossegua a sos creadors de un any".

²¹⁸³ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 65v-66r, 25-IX-1476.

²¹⁸⁴ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 115v-116r, 24-IV-1477.

d'aquests vivien a la Ciutat Comtal, si la Diputació no els entregava el que els devia estava en joc el benestar econòmic i social dels seus habitants.

El conflicte, però, no tenia fàcil solució, i s'anà complicant a mesura que el temps avançava. Els creditors del General havien decidit presentar també les seves reclamacions davant de Joan II, la lloctinent, els diputats i la pròpia Cort, i el dia següent el Consell de Cent posava l'assumpte en mans dels membres de l'executiu i una comissió de setze creada *ad hoc*.²¹⁸⁵ En paraules de l'escrivà municipal, la preocupació de l'assemblea per dit assumpte s'explicava perquè *los dits fets concerneixen granment la lahor de nostre senyor Déu, servey de les maiestats reynals, bé e repós de la cosa pública i signantment lo redreç del General, lo qual per aquesta via ha disposició de cobrar son crèdit*. En poques paraules: calia aconseguir que la Diputació pagués. El dia 29 d'abril els consellers reberen l'ordre de dirigir-se als diputats per referir-los les demandes presentades i demanar-los –o potser ja exigir-los– que les satisfessin, ja que es creia *que la rebuda i intrada del dit General és tal que baste bé a la paga dels dits crehedors*.²¹⁸⁶

La situació s'enverinà tant que el monarca arribà a mostrar obertament el seu malestar. Per aquesta raó, el 7 de maig l'assemblea barcelonina decidí enviar-li un missatger, que s'ocuparia també d'aclarir certes *sinistres informacions e contràries a la veritat sobre dit fet, de què la prefata majestat se mostre encesa algun tant contra aquesta sua ciutat*.²¹⁸⁷ A l'acta de la reunió d'aquell dia s'apuntà que la resolució del conflicte era:

vista de molta justícia e molt necessària al servey de la prefata majestat, com sia via per ésser dada disposició en cobrar lo General lo crèdit, lo qual té perdut, e per quantsevulla gran necessitat que ocorregués no trobaria que li prestàs un diner, e per ço no és possible la majestat reyal poder ésser servida de aquest Principat.

El problema, doncs, anava més enllà dels casos particulars dels creditors, i afectava fins i tot la relació entre la Diputació i la monarquia i, evidentment, els possibles donatius pactats a Corts. Així doncs, més enllà del dramatisme associat a l'assumpte, constantment invocat en la documentació municipal, no hi ha dubte que es tractava d'un afer de primer ordre, al qual el govern urbà hi dedicà l'atenció que mereixia.

²¹⁸⁵ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 116v-118r, 25-IV-1477.

²¹⁸⁶ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 120r-120v, 29-IV-1477.

²¹⁸⁷ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 23, f. 122v-124r, 7-V-1477.

5.4.1.3. La despesa en concepte de pensions (1458-1479)

Els problemes provocats pels endarreriments en el pagament del deute, tant del Consell com de la Diputació, continuaren després de la mort de Joan II, però el seu estudi va més enllà dels objectius de la present tesi. Per tal de clausurar aquest apartat, resta només apuntar a títol informatiu quina fou la despesa semestral en concepte de pagament de pensions entre 1458 i 1479.

Taula 94. Pagament semestral de pensions entre 1458 i 1479

Any	1r semestre		2n semestre	
	Suma censals	Núm. censals	Suma censals	Núm. censals
1458	-	-	-	-
1459	-	-	55.676 s.b.	93
1460	32.126 s. 8 d.b.	48	32.756 s. 7 d.b.	60
1461	-	-	-	-
1462	-	-	28.933 s. 4 d.b.	53
1463	-	-	-	-
1464	85.815 s. 5 d.b.	157	-	-
1465	141.655 3 d.b. [34.543 s. 7 d.b.]	303	126.488 s. 8 d.b.	307
1466	92.957 s. 3 d.b.	284	159.025 s. 4 d.b. [34.000 s.b.]	419
1467	97.690 s.b.	297	-	-
1468	103.413 s. 3 d.b. [8.000 s.b.]	324	-	-
1469	-	-	148.952 s. 2 d.b. [60.000 s.b.]	440
1470	122.521 s. 7 d.b. [40.000 s.b.]	305	224.928 s. 2 d.b. [68.000 s.b.]	472
1471	-	-	-	-
1472	118.138 s. 5 d.b. [60.000 s.b.]	220	-	-
1473	-	-	-	-
1474	-	-	157.638 s. 10 d.b. [82.000 s.b.]	370
1475	165.587 s. 8 d.b. [60.000 s.b.]	336	-	-
1476	111.463 s. 5 d.b. [56.000 s.b.]	179	87.420 s. 1 d.b. [60.000 s.b.]	283
1477	2.000 s.b.	2	-	-
1478	170.796 s. 11 d.b. [90.000 s.b.]	313	157.460 s. 8 d.b. [60.000 s.b.]	276

Com he apuntat, davant la impossibilitat de dur-ne a terme una anàlisi rigorosa, degut a la parcialitat de les dades i al problema dels endarreriments, s'ha preferit presentar les quantitats corresponents en una taula, per tal que romanguin a l'abast del lector (vegeu Taula 94). En la mateixa, a partir de 1465 s'han indicat entre claudàtors

què correspon a la satisfacció dels coneguts com a censals de la subvenció de la Taula de Canvi. Pel que fa a l'ús de la cursiva, ha estat emprada per assenyalar les dades parcials. En total, entre 1458 i 1478 es documenta el pagament de 5.442 pensions de censal, que suposaren una despesa que ascendí fins als 2.367.301 s. 3 d.b. *Grosso modo*, es pot aventurar que entre 1458 i 1478 la ciutat destinà c. 4.500.000 s.b. a la satisfacció dels interessos del crèdit municipal.

5.4.2. La lluïció de rendes

Com ja s'ha apuntat, el volum del deute a la vigília de la guerra civil era força reduït. Això era conseqüència d'operacions com la que va realitzar-se en 1458, quan a finals del mes d'abril els jurats del Consell van discutir la possibilitat de redimir uns quants censals, aprofitant la bona salut de la Taula de Canvi.²¹⁸⁸ Semblantment, el gener de 1460 els consellers comunicaren a l'assemblea que els administradors del banc se'ls havien adreçat de nou per dir-los que aquest *era molt opulent de peccúnies, e que sens perill algú podien quitar de les dites peccúnies comunes de X fins en XVM lliures, fahent assignació de les pensions dels çensals qui remuts serien a la dita Taula.*²¹⁸⁹ El Trentenari decidí no deixar passar l'oportunitat, de forma que acordà lluir censals per valor de 400.000 s.b., tot prometent als responsables de la Taula progressiva reintegració del capital mitjançant la transferència al banc de les quantitats corresponents a les pensions dels censals redimits. És a dir, la Taula avançaria al municipi els 400.000 s.b. amb què es pagaria als creditors i aquests diners serien retornats any rere any mitjançant la consignació al banc del producte dels impostos que abans servien per pagar les pensions dels censals amortitzats.²¹⁹⁰

Ara bé, l'inici de les hostilitats interrompé aquesta bonança i també la política de lluïcions. En efecte, mentre els ingressos municipals disminuïen, l'endeutament augmentava i la Taula cada cop tenia menys liquiditat. En aquest context, la lluïció de censals esdevingué impossible i també va augmentar la dificultat per negociar amb els creditors uns tipus favorables que permetessin operacions de rebaixa d'interessos com

²¹⁸⁸ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 12, f. 9v-10v, 24-IV-1458, i f. 11v-14v, 25-IV-1458.

²¹⁸⁹ AHCB, 1B.II, Deliberacions, 13, f. 25v-26r, 28-I-1460.

²¹⁹⁰ A més a més, es pactà redimir tants títols de crèdit com fos possible del propi compte del clavari. No s'ha localitzat cap document on s'especificui quins foren els censals redimits l'any 1460, si bé al llibre de clavaria del primer semestre d'aquell any hi trobem el pagament de 13 s. 6 d.b. a Joan Peric de Maella, correu de Barcelona, per haver anat al monestir de Pedralbes per anunciar a la comunitat que se'ls havia redimit un censal i per altres treballs no especificats però relacionats amb la lluïció de diversos títols de deute (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 73, f. 88r-88v, 5-III-1460).

les que s'havien dut a terme en el passat. Així doncs, les circumstàncies en què es veié immersa la capital catalana a partir de l'estiu de 1462 expliquen la continuïtat de gairebé tots els censals "ordinaris" emesos des de llavors. Tot seguit es comentarà la trajectòria d'alguns d'aquests censals, i posteriorment també es repassarà breument la de les rendes "extraordinàries", que, recordem-ho, eren aquelles venudes pel municipi en nom de la Diputació o consignades a altres ingressos que no fossin les imposicions habituals de la ciutat, ja fos en el decurs de la guerra o un cop acabat el conflicte.

5.4.2.1. L'amortització de censals ordinaris

Per tal de saber quins foren els censals del compte ordinari que es van lluir entre 1458 i 1479 podem recórrer a dos sistemes: el primer, consultar els llibres de clavaria per veure si hi apareixen remissions de deute;²¹⁹¹ el segon, comprovar en quin moment els pagaments de pensions s'interromperen, suposant que dit fet fou conseqüència de la cancel·lació del préstec. Ambdós mitjans presenten problemes. En el cas del primer, és palmari: la manca d'un bon nombre dels llibres de tresoreria. Pel que fa al segon, les dificultats que comporta són igualment clares: amb tants censals com els venuts durant la guerra civil, és molt difícil afirmar que la desaparició d'algun d'ells durant uns anys respon al fet d'haver estat lluit i no a una cessió, una venda en el mercat secundari, una herència o una confiscació, per exemple. De fet, per als anys estudiats aquest criteri és tan fal·lible que s'ha preferit obviar-lo. Davant d'aquesta situació, em limitaré a enumerar els censals que ara per ara puc afirmar amb una seguretat raonable que es van lluir durant els anys 1458-1479 gràcies a la constatació documental de dit acte.

Abans, però, voldria fer esment d'algunes notícies relatives a la remissió de rendes incloses en els registres de *Deliberacions*. A la llum d'aquestes referències, hom podria pensar que les autoritats locals mai van renunciar a seguir amortitzant el deute municipal, si més no fins ben avançat el conflicte. Així, per exemple, trobem la decisió presa pel Consell el novembre de 1463 d'oferir un pacte a Isabel, filla del mercader Bernat Corcó i vídua del també mercader Pere o Joan Alavès.²¹⁹² Isabel, a prechs d'ells [els consellers], havia prestat al municipi 15.000 s.b. en forma de dos censals de 6.000 i

²¹⁹¹ Al contrari del que passava en anys anteriors, les poques remissions de censals que apareixen als llibres de clavaria de 1458-1479 no es troben escrites en un apartat especial, sinó que formen part de les despeses extraordinàries.

²¹⁹² *AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 60r-60v, 21-XI-1463. Al registre de *Deliberacions* el marit d'Isabel és denominat Pere, però als llibres de clavaria sempre apareix com a Joan (per exemple a *AHCB*, 1B.XI, *Clavaria*, 80, f. 53r, 10-XI-1466).

9.000 s.b.²¹⁹³ Ara bé, davant la possibilitat que podia plantejar-se-li en un futur no molt llunyà de tornar-se a casar i les potencials dificultats per aportar un bon dot, el Trentenari acceptà que en cas que el nou marit requerís rebre'l en metàl·lic, el clavari tornaria a Isabel el capital prestat. Per tant, en aquells moments encara es preveia que les finances municipals podrien permetre's sense problemes tornar el crèdit a Isabel quan fos necessari.

Uns mesos després, el juliol de 1464, l'assemblea arribà a un altre acord respecte al deute, si bé aquest cop de caràcter més general. Es pactà que en cas de lluir-se un censal en el qual hi hagués intervingut més d'una persona, s'entregaria el capital a qui originalment l'hagués dipositat a la Taula, ignorant qualsevol possible pacte existent entre aquest i d'altres.²¹⁹⁴ Probablement aquesta decisió constituí la reacció a algun conflicte que malauradament desconeixem. En tot cas, el gener de 1467 el Consell municipal es fixà de nou en les redempcions de deute, tot decidint que en endavant el clavari tindria l'autorització per fer pagaments de lluçió de censals sense comptar ni amb l'època ni amb la definició corresponents, de forma que només calia que ho anotés en tres capbreus fets per a la subvenció de la Taula.²¹⁹⁵ Així, es contravenia expressament la norma que impedia al tresorer despendre cap quantitat superior als 100 s.b. sense generar una època. El novembre d'aquell mateix any el govern barceloní encara acordà *que los censals donats e donadors dels inhobedients e rebel·les no·s puxen luir per aquesta ciutat*.²¹⁹⁶ Es desconeix l'efecte que tingué aquesta mesura, que de fet és possible que mai arribés a aplicar-se.

Resulta curiós, per tant, que enmig de la voràgine econòmica de la guerra el govern municipal tingués l'esma de procurar-se de la redempció de censals. Ara bé, tal com veurem seguidament, no sembla que aquest interès es traduís o fos conseqüència de les operacions de remissió de deute dutes a terme de forma efectiva a partir de 1462, que pel que fa als censals "ordinaris" foren molt escasses. De fet, en els llibres de clavaria del regnat de Joan II només s'hi consignaren quatre redempcions de censals del compte comú, realitzades entre 1459 i 1464. A aquestes se n'hi afegirien tres més, de les quals

²¹⁹³ De fet, tal com pot veure's a Apèndix 2. Taules, Taula 127, Isabel posseïa encara un tercer censal adquirit segurament l'any 1463, pel qual degué pagar 7.000 s.b. més. En total, doncs, Isabel prestà al municipi fins a 22.000 s.b.

²¹⁹⁴ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 16, f. 129v-130r, 5-VII-1464.

²¹⁹⁵ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 165r-166r, 3-I-1467.

²¹⁹⁶ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 68r-69r, 17-XI-1467. Aquell dia es decidí fer una ordinació al respecte, que posteriorment hauria d'autoritzar el Consell de Cent. No sembla que això arribés a succeir mai.

tenim constància gràcies a que s'esmenten en els pergamins conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i als capbreus de censals iniciats al s. XVI (vegeu Taula 95).

Taula 95. Censals ordinaris redimits entre 1462 i 1472

Lluïció	Venda	Nom i cognom	Capital	Pensió	%	Ref.
1464	?	Bartomeu Miró	4.000 s.b.	250 s.b.	6,25	XI-76, f. 91v
1464	?	Llop Sanxís del Buey	8.500 s.b.	531 s. 3 d.b.	6,25	XI-76, f. 92r
1465	1463?	Esteve Bonet ²¹⁹⁷	5.000 s.b.	312 s. 6 d.b.	6,25	XI-77, f. 96v
1470	1462	Antònia Costa ²¹⁹⁸	[1.500 s.b.]	75 s.b.	[5]	XV-225, f. 223r
1471	1463	Joan de Mitjavila ²¹⁹⁹	2.000 s.b.	100 s.b.	5	Pergamins 1351
1471	1463	Melcior Mates ²²⁰⁰	2.725 s.b.	[136 s. 3 d.b.]	[5]	Pergamins 1359

Tal com es pot observar, les dades de què disposem són força esqüetes i no permeten inferir gran cosa sobre les redempcions de deute durant el període estudiat. Això sí, com a mínim podem afirmar que entre 1459 i 1471 es redimiren un mínim de 23.796 s. 9 d.b. de censals ordinaris.²²⁰¹ Així mateix, voldria ressaltar que durant els primers anys de la guerra només es retornà el capital, ja fos totalment o parcial, d'aquelles rendes venudes a un interès del 6,25%, les més gravoses que pagava el consistori. Malauradament, dels censals lluits als mercaders Bartomeu Miró i Llop Sanxís del Buey no en tenim cap informació: ni la data de venda ni cap pagament de pensió.²²⁰² Tot i així, tenint en compte el tipus d'interès, no hi ha dubte que es vengueren en 1463 o fins i tot el mateix 1464. Un cop passada la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi de 1468 i la consegüent rebaixa dels tipus a un màxim del 5%, les tres redempcions documentades dels anys 1470-1471 foren de censals a dit interès. Un altre fet remarcable és que en cap ocasió es retornà el capital original, sinó únicament una part. Si bé en el cas del censal adquirit per Antònia Costa coneixem la raó que motivà aquesta decisió, no és així en els de Joan de Mitjavila i Melcior

²¹⁹⁷ És gairebé segur que es tracta d'una part del censal de 7.000 s.b. de capital i 437 s. 6 d.b. de pensió comprat per Bonet en 1463, que es cobrava cada 7 de novembre, igual que el censal redimit en 1465.

²¹⁹⁸ Originalment, el censal comprat per Antònia era de 130 s.b. de pensió i, segurament, 2.600 s.b. de capital, però l'abril de 1467 els 55 s.b. restants foren donats a l'hospital de la Santa Creu.

²¹⁹⁹ És l'hereu universal d'Elionor, vídua de Joan de Mitjavila, compradora original del censal de 4.160 s.b.

²²⁰⁰ Censal originalment de 10.000 s.b. de capital.

²²⁰¹ Aquesta xifra tan baixa encara destaca més si la comparem amb la del deute censal redimit durant el primer semestre de 1414: 821.975 s. 11 d.b. (Laura Miquel Milian, «Les finances municipals de Barcelona: aproximació a través d'un llibre de clavaría (1414)», 300, Taula 3).

²²⁰² Sí que sabem quan s'havien de pagar les pensions: el 6 i el 27 de juny, respectivament.

Mates.²²⁰³ Malgrat que comptem amb alguns llibres de clavaria dels anys de la postguerra, no s'hi troba cap llució. Tanmateix, això no és estrany: tenint en compte l'estat de les finances de la ciutat a partir de 1472, no sorprèn que no es poguessin destinar recursos a reduir-lo, i que s'optés per anar-ne pagant els interessos tan diligentment com fos possible.

De fet, esdevé difícil intentar explicar per què entre 1462 i 1472 el clavari es decantà per lluir uns censals i no uns altres, tenint en compte els centenars de títols de deute que se satisfien any rere any durant la guerra. Els crèdits redimits no semblen compartir cap tret comú, més enllà del tipus màxim d'interès en cada moment. Així doncs, què empenyé el tresorer a cancel·lar cada un d'aquests deutes? Malauradament, sembla que aquesta pregunta restarà sense resposta. El fet de comptar únicament amb sis censals lluits durant dits anys ho fa gairebé impossible.

Més enllà d'aquesta circumstància, però, podem fixar la vista en una altra qüestió. Tot i acceptar que de ben segur falten censals en el llistat aquí ofert, és innegable que durant la guerra civil catalana el municipi de Barcelona pràcticament no reduí el deute. Per què? Aquesta pregunta és aparentment més senzilla de respondre: perquè en una ciutat marcada per una situació financera excepcional, era difícil reunir el capital necessari per eixugar el deute contret. En efecte, com ja s'ha apuntat, l'esfondrament del producte de les imposicions assignades al deute ordinari i la crisi del mercat del crèdit complicava enormement aquesta tasca. Recordem, en aquest sentit, que deixant enrere les pensions anteriors a 1462, la majoria emeses al 4%, pràcticament totes les venudes entre 1462 i 1472 ho foren al 5% o al 6,25%. A més a més, també cal tenir present que aquestes noves i gravoses rendes no eren precisament poques, sinó un nombre més que considerable, motiu pel qual reconvertir tots els censals al 6,25% a un for menor abans de 1468 hagués estat del tot impossible. Posteriorment, un cop passada la suspensió de la Taula i amb un enorme deute gairebé uniformat al 5%, aquesta tasca era igualment titànica, però també menys imperativa.

5.4.2.2. L'amortització de censals extraordinaris

El panorama de la redempció de deute municipal durant el regnat de Joan II canvia força si ens fixem en les denominades “altres” rendes o rendes “extraordinàries”. En

²²⁰³ Vegeu nota 2198. Sabem que la resta del censal de Melcior Mates es redimí en 1486. Pel que fa al de Joan de Mitjavila, només podem afirmar que abans de 1471 no s'havia lluit la part restant, ja que l'any 1472 encara cobrà 108 s.b. (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 87, f. 72r, 23-III-1472).

parlar dels ingressos ja hem vist que en emetre's aquests censals se seguiren unes pautes diferents a les d'aquells assignats als impostos comuns, i quelcom similar succeí pel que fa a la seva remissió.²²⁰⁴ Tot seguit es comentarà en què consistiren ben bé aquestes dissemblances.

Comencem amb els censals obligats al dret de la bolla de la Diputació del General, venuts pel municipi a partir de 1463. La conservació d'un sol compte dedicat a la gestió de l'impost i d'aquestes rendes ens situa en una situació similar a la del deute "ordinari". Així doncs, a la llum de les escasses dades disponibles només es pot esmentar la lluïció l'any 1466 d'un censal de 4.000 s.b. de capital i 250 s.b. de pensió, propietat d'Eulàlia, muller del mercader Pere Esteve, i, l'any següent, d'una altra renda de 312 s. 6 d.b. i de 5.000 s.b. de preu, en possessió d'Arnau Massana, mercader, i de Brigida, vídua de Bernat d'Alacant i llavors muller de Joan Pi, de l'ofici del mestre racional.²²⁰⁵

Afortunadament, és molt més senzill resseguir la vida de la resta de censals extraordinaris venuts a partir de 1467, ja que en el capbreu on es troben anotats s'indica en molts casos quan es lluí o, si més no, quin clavari s'encarregà de cancel·lar el deute. Així doncs, anem a veure emissió per emissió la trajectòria d'aquests títols. Per fer-ho, s'han classificat les redempcions tot situant-les en quatre possibles franges temporals: una formada pels censals lluïts durant els dos anys següents a la seva venda, una segona entre tres i cinc anys, la tercera entre cinc i deu anys i la darrera passats més de deu anys.

Taula 96. Remissió dels censals venuts l'any 1467

Anys	Nº de pensions	Capital redimit	% de capital
0 a 2 anys	4	3.700 s.b.	6,17
3 a 5 anys	5	7.100 s.b.	11,83
5 a 10 anys	5	33.200 s.b.	55,33
+ de 10 anys	1	16.000 s.b.	26,67
TOTAL	15	60.000 s.b.	100

Pel que fa a les rendes venudes la tardor de 1467, tingueren una vida relativament curta. Tal com s'observa a la Taula 96, vora el 20% del capital es retornà durant els cinc anys següents, i més de la meitat en un marge d'entre cinc i deu anys. Només un censal,

²²⁰⁴ Recordem que mentre els censals ordinaris s'emeteren a un interès del 5% i el 6,25%, els extraordinaris arribaren al 10%.

²²⁰⁵ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 169, f. 28r, 4-VII-1466, i f. 69r, 16-VI-1467. Arnau i Brigida rebien el censal com a successors dels hereus d'Alfonso de la Cavalleria.

el que estava en mans de la tutoria dels fills del jurista Jaume Pau, sobrevisqué més de deu anys, concretament vint-i-dos, fins l'any 1489. Per ara, el motiu de la trajectòria divergent d'aquesta renda és desconegut.

Els percentatges relatius als censals venuts entre 1471 i 1472, assignats als 6 d.b. de la canemasseria i les joies, al diner de les entrades i sortides i al dret de les naus de la Diputació, resulten molt menys variats. Tots els 26 títols es van redimir al llarg dels dos anys posteriors a la seva emissió. Així doncs, ens trobem davant d'una operació de crèdit de mínim durada, l'efectivitat de la qual, malgrat les dures circumstàncies dels darrers mesos de la guerra civil i els primers després de la capitulació de Pedralbes, sembla inqüestionable.

Pel que fa als 120.000 s.b. obtinguts l'any 1474 per tal d'emprar-los en l'abastament cerealista de la ciutat, la gestió d'aquestes rendes divergeix força de les anteriorment mencionades. Dels set censals venuts aquell any, sis van ser redimits entre 1475 i 1477, retornant-se així fins al 66,66% del capital en un lapse inferior als quatre anys. D'aquesta forma, només restà al marge d'aquestes ràpides redempcions el censal a nom dels consellers de Barcelona, del qual al capbreu no s'assenyala quan es lluí. Això sí, s'hi indica que la pensió de 3.333 s. 4 d.b. es pagà fins, com a mínim, l'any 1486.²²⁰⁶

En general, les rendes venudes en 1475 vinculades al fogatge de 3 s.b. decretat per les Corts van seguir una tònica similar a la ja observada: en un marge d'entre tres i cinc anys, set dels nou censals ja havien estat lluits, així com part d'un vuitè. En total, això suposava l'amortització del 80,33% del deute. Tant el darrer títol com la part restant del ja mencionat vuitè censal sabem que també es redimiren, ja que ambdós apareixen cancel·lats al capbreu. Malauradament, la data exacta en què això es produí és desconeguda.

Arribem finalment als censals de 1478, consignats de nou al dret dels 2 s.b. per quartera o dels flequers. Igual que succeí amb els de 1474, tots ells es van redimir entre un i dos anys després de la seva emissió. Es tractava, doncs, de rendes de vida efímera, que servien a un propòsit puntual i molt concret. Així mateix, resulta innegable que els

²²⁰⁶ Segons s'explica en el *Testament* redactat en 1476, aquestes ràpides redempcions foren motivades, com a mínim en part, pel fet que al llarg de dit any només una persona, Jaume Pasqual, havia volgut acceptar un préstec, concretament per dur 5.000 quarteres de forment sicilià. Per aquesta raó, "considerants que les dites VIM lliures o la major part d'aquelles staven adormides en la Taula e pagaven-se les pensions dels censals qui per haver aquelles foren venuts", el Trentenari acceptà lluir algunes rendes, de forma que quan es tornessin a necessitar diners se'n venguessin de nou sobre el dret dels flequers. Com s'ha dit, i segons també menciona el *Testament* de 1477, un any després només restaven els 40.000 s.b. que posseïa la ciutat (*AHCB*, 1C.XVII, Testaments dels consellers, 5, 1476, f. 1v, i 1477, f. 1v).

beneficis obtinguts gràcies a un impost tothora rendible van facilitar que el clavari pogués lluir amb molta celeritat el deute contret, podent d'aquesta forma assignar els ingressos del dret dels flequers al negoci cereal·ler i no al pagament d'interessos.

Conclòs aquest breu repàs a la vigència dels censals “extraordinaris”, resta únicament apuntar, a mode de recapitulació, la curta vida que tingueren la immensa majoria: 45 dels 66 títols venuts entre 1467 i 1479 es redimiren en un lapse de temps igual o inferior als dos anys. Aquesta circumstància contrasta amb la documentada en els títols de deute “ordinari”, la trajectòria dels quals en molts casos podem resseguir al llarg de dècades. Tot plegat confirma, un cop més, la naturalesa radicalment diferent de les emissions fetes al marge de la clavaria comuna durant el regnat de Joan II respecte a les dutes a terme en el marc d'aquesta. Els tresorers municipals es veieren obligats a gestionar censals de diferent naturalesa, i sembla clar que en molts casos els “extraordinaris” serviren com a mecanisme de crèdit a curt termini.

L'anàlisi de les despeses generades pel pagament d'interessos i l'amortització del deute censal no fa més que confirmar bona part del que ja s'intuïa en parlar dels ingressos financers del municipi: en esclatar la guerra civil en 1462, l'endeutament censal de Barcelona es multiplicà ràpidament i amb ell els pagaments que inevitablement se'n derivaven. Malgrat tot, el clavari hi pogué anar fent front amb relativa tranquil·litat fins mitjans 1472, quan la caiguda del producte de les impositcions comportà l'inici dels endarreriments en la satisfacció de les pensions degudes als creditors, els quals no feren més que augmentar durant el restant període estudiat. Pel que fa a les lluïcions, l'inici de les hostilitats amb Joan II suposà la interrupció sobtada de la política de redempcions i disminució d'interessos que s'havia dut a terme fins llavors. En el cas del deute “ordinari”, tot sembla indicar que només molt puntualment es retornà el capital d'algun censal, de manera que se seguiren pagant les mateixes pensions durant un bon nombre d'anys. En canvi, les “extraordinàries” acostumaren a tenir una vida molt més curta, fruit de la pròpia condició d'aquests préstecs.

5.5. Altres despeses municipals

Arribats a aquest punt, són poques les despeses que no s'han pogut encabir en cap dels apartats anteriors. Tot i així, en romanen algunes, que es detallaran seguidament de

forma breu a títol simplement informatiu. Les primeres les conformen un delme de 295 s.b. anuals que rebé al llarg de tot el període estudiat el prevere Berenguer Blanc, beneficiat de la capella de Santa Maria del palau episcopal de Barcelona.²²⁰⁷ Dita quantitat era en realitat la suma de dos delmes diferents, i entre 1459 i 1475 sempre fou pagada durant el mes d'octubre, mentre que en 1477 i 1478 ho fou al març.²²⁰⁸ Un d'aquests dos delmes, de 10 s. 10 d.b. mensuals, corresponia al benefici per l'antic molí d'Andreu Malla, ubicat vora el Portal Nou, i l'altre, de 13 s. 9 d.b. per mes, al de Ramon Samuntada, prop del Coll de la Celada.²²⁰⁹ Segons explica Orti, el casal del Coll fou edificat entre 1247 i 1253 per Berenguer Bonet i Astruc Bonsenyor, mentre que el d'en Malla, que havia estat format per dos molins cubers, es construï arran d'una concessió de Jaume I l'any 1253 a Ramon Malla.²²¹⁰ En 1377 el Consell decidí enderrocar els molins, però per tal de fer-ho primer calia adquirir-los.²²¹¹ Així, més enllà de negociar amb el rei, el seu senyor eminent, hagueren de fer-ho també amb els emfiteutes, Andreu Malla i Bertran Samuntada, el segon dels quals sabem que rebé el novembre de 1378 un pagament de 48.000 s.b.²²¹² A aquesta despesa se n'hi afegí encara una altra de 4.000 s.b., rebuda pel monestir de Sant Pere de les Puel·les potser com a compensació d'un delme que li entregava el casal d'en Malla.²²¹³ En tot cas, desconeixem l'origen del delme que, com hem vist, s'entregava encara cent anys després de la destrucció dels molins al titular del benefici de Santa Maria del palau episcopal.

Cap dels altres pagaments que conformen aquest apartat gaudí d'una continuïtat similar, si no que foren bàsicament despeses de tipus anecdòtic. És el cas, per exemple, dels 45 s.b. satisfets l'any 1465 a Antoni de la Porta, que havia exercit de barber en la galera patronejada pel ja difunt Benet Esplugues.²²¹⁴ Aquesta quantitat era el que li

²²⁰⁷ Vegeu, per exemple, *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 72, f. 90r, 8-X-1459.

²²⁰⁸ L'anualitat acabava el 5 d'octubre, de forma que tenint en compte que en 1477 i 1478 fou satisfeta el mateix dia, el 12 de març, no queda clar si es tractava de dos endarreriments en el pagament o bé d'algun pacte amb el beneficiat (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 94, f. 125r, 12-III-1477; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 95, f. 119r, 12-III-1478).

²²⁰⁹ La Celada es trobava a l'espai entre Barcelona i Sant Martí de Provençals (Gaspar Feliu i Montfort, «La toponímia al Pla de Barcelona», en *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de Barcelona* (Barcelona: La Magrana, Institut Municipal d'Història, 1984), 109, citat a Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 254).

²²¹⁰ Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, 254.

²²¹¹ Orti Gost, 269-70.

²²¹² Orti Gost, 271.

²²¹³ Orti Gost, 271.

²²¹⁴ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 113r, 3-VII-1465.

corresponia del botí pres en la captura dels vaixells d'en Torà.²²¹⁵ També Pere Bosc, patró d'una de les naus armades per Barcelona per a dita empresa, rebé llavors els 106 s. 8 d.b. que li pertocaven, dels quals 60 s.b. corresponien al propi botí i els 46 s. 8 d.b. restants a la compensació pels 28 dies que romangueren a casa seva dues esclaves negres trobades en les fustes capturades, a raó de 10 d.b. diaris per cadascuna.²²¹⁶

Un any després, el desembre de 1466, el mercader Gabriel Savila cobrà 280 s.b. en concepte de penyores sobre els béns de Berenguer Conesa.²²¹⁷ Tenint en compte que el febrer del mateix 1466 Savila havia estat designat com a encarregat del dret de l'ancoratge, és possible que la transacció estigués relacionada amb l'impost.²²¹⁸

Si saltem ara a l'abril de 1467 topem amb un pagament força singular, ja que es tracta d'una despesa vinculada amb la família reial sense ser-ne el beneficiari membre de la mateixa, motiu pel qual no s'ha inclòs en la secció dedicada a les transferències a la monarquia. Es tracta de 279 s. 6 d.b. entregats al mercader Pere Rauric per tornar-li una bestreta que havia fet per poder pagar un sopar ofert a Bofillo del Giudice, capità de l'exèrcit de Renat, i a altres membres de l'exèrcit arribat a Barcelona el 22 de febrer.²²¹⁹

Encara tenim una altra despesa curiosa el juny de 1475, quan Pere Destorrent cobrà del clavari 765 s.b. en concepte de restitució dels diners que en 1471 el tresorer Marturià Salvador havia ingressat al municipi del preu de venda d'una casa que Destorrent posseïa al carrer dels Mercaders.²²²⁰ L'antic clavari considerarà que dita operació era lícita perquè l'avi de Destorrent, d'idèntic nom, devia a la ciutat dita quantitat arran d'un pacte per importar forment sard. Tanmateix, en constatar-se anys més tard que la casa era de Destorrent net per donació de Pere (I) al seu difunt fill i pare de Destorrent, anomenat també Pere (II), i que dita operació es féu abans d'efectuar-se

²²¹⁵ De ben segur es tractava de la ja mencionada galiassa de Joan Berenguer Torà i les fustes que l'acompanyaven, amb la qual escapà de Barcelona el gener de 1463 el diputat Bernat Saportella.

²²¹⁶ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 113v, 4-VII-1465.

²²¹⁷ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 118r, 16-XII-1466.

²²¹⁸ *AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 17, f. 73v-74r, 8-II-1466. A partir de 1468 es detecta la presència al Consell d'un segon Gabriel Savila, llaurador. Tanmateix, sembla més lògic pensar que el mercader que rebé les penyores i l'encarregat de l'ancoratge, del qual no s'especifica l'ofici, eren la mateixa persona. Al llarg del semestre següent, Savila entregà al clavari 480 s.b. en nom de Berenguer Conesa, senyaler, per l'ajuda de la carn del trimestre d'agost a octubre de 1461. És possible, per tant, que tinguessin una relació més estreta del que aquestes dues mencions poden fer intuir (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 76r, 6-II-1467).

²²¹⁹ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 96r, 6-IV-1467. Aquesta despesa fou aprovada dos dies abans pel Consell de Cent, i segons s'indica als registres de *Deliberacions* havia de servir no només per cobrir el sopar, sinó també per posar a punt el seu allotjament (*AHCB*, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 2r-2v, 4-IV-1467). Recordem un cop més que el capità fou el primer representant de Renat d'Anjou que trepitjà Barcelona, ja que el seu primogènit i lloctinent, Joan de Lorena, no arribà fins l'estiu de 1467 (Ryder, *The Wreck of Catalonia. Civil War in the Fifteenth Century*, 180-81).

²²²⁰ *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 138v, 3-VI-1475.

la compra de cereal, es considerà que Pere Destorrent (III) tenia dret a recuperar els diners perduts en la venda del seu patrimoni.

Lamentablement, no tots els pagaments inclosos en aquesta secció tingueren un destí tan clar. En aquest sentit, sorprèn de forma especial l'entrega el desembre de 1462 de 2.000 s.b. al mercader Bernat Pomató, de Barcelona, que havien de servir per *actes [e] affers consernants gran vull de la dita ciutat*.²²²¹ El secretisme que envolta el pagament podria implicar que es tractava d'una despesa directament vinculada amb la guerra.

En general, doncs, i com ja s'ha comentat, ens trobem gairebé sempre davant de despeses de caràcter anecdòtic i de poca incidència. Tot i així, se n'han volgut enumerar algunes per tal de cloure aquest gran capítol dedicat a allò que suposa el principal maldecap de tot tresorer, tant medieval com contemporani: les despeses.

Després del repàs que n'hem fet, no hi ha dubte possible de quines eren les principals partides a les que havia de fer front el clavari barceloní: en primer lloc, la d'administració, essencial per al correcte funcionament del complex engranatge municipal; en segon, els serveis, ineludibles per garantir el benestar de la població barcelonina, i, per últim, el deute, una conseqüència inevitable del finançament de les operacions de la tresoreria de la ciutat. Aquests pagaments oscil·laven més o menys al llarg dels anys, però tenien un caràcter força ordinari. En canvi, les peticions del monarca podien arribar d'imprevist i suposar un bon sotrac per a les finances del clavari, tant que moltes vegades s'havien de buscar mitjans alternatius per tal de respondre-hi.

²²²¹ AHCB, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 96r, 4-XII-1462.

6. Conclusions

It is now time to conclude this doctoral thesis, but two tasks still remain to be done. On the one hand, having dissected the municipal finances of Barcelona during the reign of King John II, it is necessary to make a general recap of how they developed in order to offer the reader a clearer view of the trajectory that they followed between 1458 and 1479. On the other, based on the picture we are offered by the exchequer, we must review the objectives presented when commencing the study to see whether they have been achieved, and what the results tell us. Let us, then, begin this summary.

As we have seen, prior to 1462 the city council's financial situation was almost enviable if we compare it to that of other Catalan city and town councils in the same period. From 1401 the city of Barcelona had the inestimable help of the *Taula de Canvi*, whose ordinances were changed in 1436 to adapt them more closely to the reality of the municipal finances. In fact, the bank's support had become essential for one of the city council's great achievements in the decades following its foundation: implementing a successful policy of debt amortization. This financial strategy had also made it possible to keep fiscal pressure at relatively moderate levels. As we have seen, the municipal treasurer could count on quite stable regular revenues of about 526,000 s.b. (Barcelona *sous*) a year, coming basically from the city's indirect taxes (about 462,000 s.b.) and from its assigned incomes (about 64,000 s.b.). The rates of these taxes changed only occasionally, and the council's efforts were focused, above all, on improving their administration and fighting against fraud. Moreover, if necessary the authorities could resort to loans from the *Taula* and, contrary to what happened in many places in the Principality, exceptionally they could occasionally afford to issue low-interest public debt bonds. However, this strict control of the budget explains why these financial instruments were not resorted to very often, since ordinary revenue was usually sufficient to cover all the administration and service costs and, at the same time, pay the interest on annuities and meet the demands for money made by the monarchy from time to time. All this amounted to about 541,500 s.b. according to the 1436 budget, and was slightly less in the 1450s.

With regard to the requests by the king, Barcelona's contribution fell during the first half of the fifteenth century. This reduction was particularly dramatic from the 1430s onwards due to the refusal of Parliament and the city council to contribute to the Italian

campaigns of King Alfons IV the Magnanimous. This resistance by Barcelona is another of the factors that explain the good health of its economy in the middle of the fifteenth century, especially if we compare it to the situation prior to 1400. The sovereign's demands were however sometimes met, especially when the *Busca* was governing the city. A good example of this is the purchase of John II's annuity, which was no gracious donation, but a loan of 22,000 florins in 1460. In return, even more taxes of the *Batllia General* were added to those already allocated to the municipal treasury, thus becoming yet another of the treasurer's regular revenues. The large sum requested by the king was collected relatively easily and quickly, something that demonstrates the solvency and credibility that characterized Barcelona's finances at the time. And so, in the early years of the reign of John II we see a city council with its finances in a very healthy state and with the lowest level of debt since the council had begun to massively issue annuities in the second half of the fourteenth century. While it is true that, in general, the level of revenue was lower than in previous decades, it seems to have been enough for the treasurer to pay the municipal treasury's habitual disbursements.

This state of equilibrium was shattered all of a sudden by the outbreak of the civil war in the early summer of 1462. The start of the military offensive against John II necessarily involved the massive mobilization of cash, without which paying for the army would have been completely impossible. For this reason, the *Consell de Cent* had to approve a series of measures to be able to assume the high level of expenditure that it was inevitably faced with in the following months, and which eventually involved almost all the ordinary and extraordinary resources that it had available: loans issued by the municipal bank, raising the rates of some indirect taxes – especially those that were levied on staples –, and the sale of annuities. Initially, it was envisaged that the combination of all three means would serve to pay for a military campaign that very soon, with the possible collaboration of the troops provided by King Henry IV of Castile, would end with the Catalan rebels being victorious over the forces of John II. In the meantime it was not necessary – and in fact it was probably not even contemplated – to resort to direct taxation. This was one of the quickest means of obtaining finance available to the council, but also one of the most unpopular, at least among the wealthy classes. Perhaps the poorer classes would have preferred to stop paying the taxes that were levied on the most essential items and replace them with those levied on wealth, but this was hardly the case with the city's wealthier citizens, the reason why direct

taxation must have been kept out of the council's first discussions to decide how the money necessary to fight John II would be obtained.

It could be said, without fear of error, that Barcelona's initial financial strategy was successful, as in just a few months the treasurer's revenue increased spectacularly, and if the war had not gone on too long its consequences for the municipal treasury would have been relatively painless. Thus, the *Taula* granted the loans that were requested without too many problems, asking in return for the consignment of the profits from the increased taxes. It was a habitual mechanism in extraordinary situations, envisaged in the ordinances drafted in 1436. The changes in the taxes had very positive repercussions for the municipal coffers: just during the second half of 1462 more than 270,000 s.b. was raised by municipal taxes, a fair bit more than half the estimated annual amount up to then. Concerning the sales of debt, the municipal councillors benefited from the opportunity the new issues represented for many potential buyers, above all after years of an almost inactive credit market and the higher rates of interest that were then offered. This explains why in six months more than 240 annuities were issued for a capital of more than 1,600,000 s.b. at 5% interest: in just six months Barcelona had almost doubled its level of debt.

However, the war did not go as expected and the system soon began to show signs of exhaustion. The *Taula de Canvi* had less and less liquidity and therefore the administrators could hardly agree to borrowing by the council if they did not wish to risk finding themselves in a difficult situation, the returns from the indirect taxes were lower than had been forecast when the new rates were approved, and the good results of the first issues of debt could not be matched in the following ones. In fact, it was necessary to raise the rate of interest even further to 6.25%, but not even that could stop the number of annuities sold gradually beginning to fall. The council was forced to control more carefully what the money from the municipal coffers was used for, habitually prioritizing expenses arising from administration (salaries) and services, above all supplies. Because of the Barcelona treasury's growing financial problems, from 1464 it also had to resort to direct taxation, a solution that, as we have seen, was not popular with some taxpayers. Furthermore, the apportionments established during the reign of John II must have been especially problematic for those of a more humble condition, as a fixed rate per household was apparently always set, which did not vary according to the wealth declared. Obviously, these exactions came on top of all the indirect ones that already had to be paid every day, and which, remember, were levied

particularly on the most common staples. And, as if that was not enough, the council also had to show solidarity with other institutions whose financial difficulties were growing, as shown by the fact that since 1463 it took charge of some issues of debt on behalf of the *Diputació del General*. And so, during the first years of the war at least, it looks as if the council enjoyed greater economic credit than the body that represented the Principality.

All this leads us to consider this period as one of fiscal and financial crisis, the culmination of which was the debt moratorium of the *Taula de Canvi* at the beginning of 1468. The city council's excessive indebtedness was probably a contributing factor, but above all it was due to the continual withdrawals of the money that private individuals had deposited with it, sign of an economic upheaval that went beyond the city council. The fact that it was the first debt moratorium declared by the institution in its 67 years of history is in itself fairly significant, but it is even more so if we consider the consequences that derived from it. As established in the ordinances passed in February 1468, the *Taula*'s relationship with the city's treasury changed drastically: from that point on, the treasury would be just another of the bank's customers, and therefore it would cease to have the privileges it had hitherto enjoyed. In other words, the *Taula* would no longer finance the treasurer's account. Besides that, the interest rate of all the annuities sold since the beginning of the war fell to 5%, and everyone who had an account in the bank was urged to convert their deposits into a debt bond. Thus, political action on credit brought with it the exclusion of Barcelona from the annuity incomes market.

This new reality had a disastrous impact on the municipal economy. Until 1472 the council managed to pay all the expenses that it was faced with, thanks largely to the success of the new tax created as a result of the bankruptcy, that of the bakers' 2 s.b. per *quartera*. However, the long siege to which John II subjected the city caused the treasury's fiscal revenue to plummet, and with this the treasurer found it increasingly difficult to meet all the payment deadlines as they arose. Since it was impossible to ask the *Taula* for a loan, the man in charge of the municipal exchequer could not avoid delaying payment of the interest on the debt – which then amounted to about 300,000 s.b. per year, far more than the c. 65,000 s.b. of 1460 – giving rise to unprecedented arrears in the case of Barcelona. Contrary to what might have been expected, the signing of the Capitulation of Pedralbes some months later did not bring about the recovery of the municipal finances. Throughout the post-war period the treasurers

observed with concern that fiscal income continued to be low, while the delays in the payment of *pensions* were getting longer. The frequent requests by John II, worried about how his campaign to recover the counties of Rosselló and Cerdanya was going, did nothing to revitalize the exhausted Barcelona treasury either. Powerless to find a more satisfactory alternative, on more than one occasion the council found itself forced to impose special taxes on its citizens or to accept loans from merchants at exorbitant rates of interest in order to meet the incessant demands of the king, which now – after the defeat in the civil war and the danger on the French border – could not be questioned. There can be no doubt that, temporarily at least, the war had changed the financial dynamics that united the sovereign with the capital. Thus, when John II died in January 1479 the state of the council's finances was not much better than it had been six years earlier, when the long exhausting war that pitted the king against the principal governing bodies of the Principality had ended.

What happened next? This rapid chronological overview of the way the municipal finances of Barcelona developed between 1458 and 1479 leaves some doors open in the form of unresolved issues. The first is related to the arrears when paying the interest on annuities – we know when they began but not when they ended. It would be interesting, therefore, to study the accounts books of the 1480s in detail to see if this situation was brought under control or, on the contrary, it just got worse. The second is also associated with debt, not from the point of view of the council, but of the market that purchased its bonds. It cannot be denied that after the first years of the war the number of possible buyers decreased drastically, and that the major debt market that Barcelona had been for decades disappeared. However, in light of the information supplied by the literature and some of the documentary sources consulted, it seems that it subsequently managed to recover, if not all its splendour, at least part of its financial clout. Although for now we cannot date this phenomenon exactly, the evidence we have would suggest that by the end of the fifteenth century the city once more enjoyed a fairly well structured debt market. It would be useful, therefore, to continue studying the issues of the last years of the fifteenth century to get a clearer picture of this whole process. Lastly, the situation and the role played by the *Taula de Canvi* after Ferdinand II ascended to the throne of Aragon is the third great mystery that remains to be solved. The debt moratorium of 1468 must have had other consequences for the bank besides the theoretical disappearance of all preferential treatment for the city council, and those already explained in this study. However, as the institution's records have not survived

it is difficult to assess its causes and effects with certainty, or its real scope. Who knows if we will ever be able to find out how many people it affected, for example, or what effect it had on the subsequent development of trade in Barcelona. Ultimately, it would be interesting to establish what role was played in all this process by the municipal *arrangement* encouraged in the 1490s by Ferdinand II through Jaume Destorrent. According to a letter from the king written in the autumn of 1491, the objective pursued was none other than reducing the city's debt.²²²² It remains to be clearly discerned whether what Ferdinand actually wished to achieve was to safeguard the council and its finances, or his intention was rather to intervene strategically in the city council, as he did in the *Diputació del General*, for his own benefit. Without studying the 1480s, paying special attention to the treasurer's finances in that period, it is virtually impossible to answer this question.

Now that the stages that the municipal finances of Barcelona passed through between 1458 and 1479 have been established, we are in a position to assess whether the objectives set out at the beginning of this study have been achieved. In the first place, as we proposed, greater knowledge of the council in general and above all of the city's financial administration has been gained. Beyond the governing bodies, the study of the offices of the *clavari* and the *racionals* has become essential for understanding how the mechanisms of Barcelona's complex treasury worked in the fifteenth century. Nevertheless, on this subject, the study of the structure of the *Taula de Canvi* in the fifteenth century is probably one of the most outstanding contributions of this thesis. The organization of the bank of Barcelona after the first years of its life has up to now been a complete mystery, something that has also prevented us from comparing it to other similar contemporary institutions, especially the San Giorgio bank in Genoa. Therefore, by clearly showing how complex the composition of the *Taula* was, the aim has been to contribute a little more to the knowledge of an institution that, despite its undeniable importance from the moment it was founded, has not been the object of a great number of studies, nor has it aroused much interest internationally.

²²²² AHCB, 1B.XI, Lletres reials originals, A-1803, 18-X-1491, cited in Ramon Grau i Fernández, «Jaume Destorrent i la política de Barcelona. L'aflorent d'un personatge en la historiografia, 1879-1931», in *A l'entorn de la Barcelona medieval: estudis dedicats a la doctora Josefina Mutgé i Vives*, ed. Manuel Sánchez Martínez et al., *Anejos del Anuario de Estudios Medievales* 73 (Barcelona: CSIC, 2013), 269-92. See the whole article in order to gain an in-depth view of the historiographical treatment of this interesting figure.

We have thus seen that in the second half of the fifteenth century the administration of the city's finances was properly regulated, something that did not save it from being affected by certain problems. This is because the council was not always able to ensure that its officers performed their duties as promptly or as diligently as they ought to have, a situation that often culminated in more or less successful attempts at reform. Good proof of this is the series of measures that were passed over the years in order to *sort out* the *racionals*, for example, whose apparent indolence caused the council many headaches. There were also the many reshuffles and changes that the staff of the *Taula de Canvi* had to undergo, as a result of the desire to ensure its correct functioning. Furthermore, thanks to the identification of the figures who held all the offices associated directly with the city's finances, some patterns have been identified, such as the repeated appearance of the names of extremely influential men in the highest offices – *racionals*, treasurer, and administrators of the *Taula*, basically. It would be interesting to continue advancing along this line of research through the use of prosopography, which might provide us with a lot more information about the relationships, ties, and influences that almost certainly united many of the men who worked for the council.

Secondly, as well as the municipal administration, it has been possible to supply new information about the Catalan capital during the reign of John II, thus filling, although only partially, the gap between the studies focusing on the reigns of Alfons the Magnanimous and Ferdinand II. Moreover, it has been done from a perspective that hitherto has rarely been adopted in research into Barcelona, that of the public finances, with results that are quite satisfactory although probably not definitive, given the lack of facts and figures. In any case, the intention is for this first piece of research work to serve as a starting point for other scholars who may wish to study in greater detail the city's treasury before and after the reign of John II, in this way completing the contributions that have above all been made for the fourteenth century. In this context, and as one might expect, the Catalan civil war has also logically come to the fore. To date, this conflict, vitally important for understanding the relationship between the Aragonese monarchy and the Catalan elites in the fifteenth century, has not been the subject of a monographic study fully explaining and assessing its significance and extent. In fact, we only have tangential approaches, which despite their unquestionable value are merely pieces of a huge mosaic that has yet to be composed. This thesis is therefore another contribution to the study of the civil war, whose value stems partly from the fact that it is focused on Barcelona, the capital of the Principality.

Just as Barcelona's political attitude influenced that of the rest of Catalonia, its economic development is an unavoidable point of reference when assessing the crisis in Catalonia, the third and principal objective of this research. The information gathered, coming from purely economic and other sources, enables us to supply new information with respect to the impact of the late medieval crisis on Barcelona and, by extension, the rest of the country. As has been mentioned, everything seems to suggest that the Catalan capital was not in a particularly difficult situation in the 1450s, at least not its municipal finances. This confirmation completely contradicts the traditional theory according to which in the Middle Ages Barcelona never recovered from the impact of the shortages and the episodes of the plague in the fourteenth century, which marked the end of its heyday and the beginning of its decline. It has been demonstrated that Barcelona actually fended off these blows, which were already being felt by the start of the fifteenth century, better than many other places. Therefore, in light of the material contained in this thesis, it could actually be said that Barcelona's municipal finances did not begin to decline until the civil war broke out. As we have seen, it was its long duration and the impossibility of obtaining the hoped-for results of the financial measures introduced that hastened the definitive decline of the city's economic power. With the description of the development of the city's revenue and expenditure between 1458 and 1479, the disastrous consequences of the war for the Barcelona treasury can clearly be seen.

Obviously, that does not mean that the years leading up to it were without their problems. Although it falls outside the chronological scope of this research, it is easy to see that in the late 1450s municipal revenue was much smaller than it had been previously. It could be argued that this was the result of a policy that was intended to reduce the fiscal burden on the citizens, which the council could have afforded thanks to the reduction of its expenditure – due partly, for example, to the lesser impact of debt. Other information, however, such as the repeated complaints about the low yields from taxes, leads us to suspect that this was not actually the case. Therefore, at the start of John II's reign the treasury was in good health, to be sure, but it did not enjoy abundant resources. We might seek the answer to the question of what caused this drop in fiscal revenue in the theories that maintain that the crisis began to make itself felt in Barcelona in the 1430s. The merchants who were members of the *Busca* must have been complaining for some reason, and it would be no surprise if this loss of commercial activity also decisively affected the taxes collected by the city. The idea would thus be

confirmed that a more or less widespread crisis would inevitably deplete the council's finances.

In any case, it was unquestionably the civil war that put the city council's financial capacity to the test, perhaps more than ever before, and it was responsible for demonstrating that it was not enough to be able to sustain a war almost without allies, especially after the upheaval suffered by the *Taula de Canvi*. Therefore, not only did the war against John II cause an economic decline – that must surely have begun a few years earlier – to get worse, but also a crisis that was difficult to overcome on all levels. Once we have confirmed this, it will be necessary to examine how the city's vicissitudes were experienced in the streets: what effect such a long war had on the population – not only in purely economic terms, but also with regard to lives lost, for example – or, in other words, in what context Barcelona's municipal finances collapsed. Up to now few studies have examined the social and economic consequences for the city of the Catalan civil war in detail. Having seen the disastrous effects it had on the council's treasury, simply a reflection of the situation the city was in, perhaps the time has come to add another objective and focus it on the citizens of Barcelona.

Apèndix 1. Annex documental

En editar els textos inclosos en aquest annex documental, s'han adoptat les normes següents:

- S'ha editat el text en català en lletra rodona, amb les paraules llatines en cursiva.
- S'han emprat els criteris actuals pel que fa a la puntuació, l'accentuació i l'ús de majúscules.
- S'ha regularitzat l'ús tant de la *u* i la *v* com de la *i* i la *j*.
- S'han respectat les consonants dobles tant al mig com a l'inici de la paraula.
- S'ha regularitzat la separació de les paraules usant l'apòstrof i el guionet segons els criteris actuals.
- S'ha fet servir el claudàtor per indicar les paraules o lletres que falten a l'original.
- S'ha emprat el parèntesi per indicar l'absència d'una part del text o il·legibilitat.
- S'ha utilitzat el punt volat per separar els enclítics.
- S'han desenvolupat les abreviatures segons les normes actuals. Pel que fa al cas concret de la abreviatura *Barchn* ha estat desenvolupada *Barcelona*.
- S'indiquen amb nota a peu de pàgina les particularitats del text, text ratllat, notes afegides i altres.

Document 1

s.d., Barcelona.

Còpia dels capítols del jurament que el clavari de la ciutat de Barcelona ha de prestar un cop designat davant dels consellers i al primer Consell de Cent jurats celebrat després de l'elecció d'aquells.

AHCB, 1G, Manuscrits, 75, f. 1r-4v.

Translat dels capítols los quals lo clavari de la ciutat de Barchelona
deu e és obligat tenir e servir

Lo clavari de la ciutat de Barchelona, per ordinació de la dita ciutat, no deu ne pot tenir lo offici de clavarria més avant de dos anys, los quals començen en cascun bienni lo primer dia de febrer, e deu-se fer la elecció del dit clavari per consellers e Consell de XXX a les més veus per via de descrutini en lo mes de giner, en lo qual deu finir lo bienni d'aquell qui deu lexar lo dit offici de clavarria.²²²³ E ha lo dit clavari cent-trenta lliures de salari per any. E abans que ús de l'offici, après que és elet, deu jurar en poder dels honorables consellers los capítols dejús scrits, e per observança d'aquells fer homenatge de mans e de bocha. E après en cascun primer Consell de Cent jurats qui's celebra après novella elecció de consellers deu tornar fer, en presència del Consell, los dits sacrament e homenatge.²²²⁴

[1] Primerament, lo dit clavari, migençants sacrament e homenatge, promet que ell, durant lo dit seu offici de clavarria, no empararà ne regirà companyia, ne tindrà ni tenir farà taula de cambi ne obredor de draperia.

f. 1v [2] Ítem, que res de la moneda de la dita ciutat qui en la Taula del Cambi d'aquella serà a ell com a clavari dessús dit escrita o dita no metrà en affers seus ne d'altre qualsevol persona, ans aquella moneda, ab íntegra, convertirà en los affers o negocis de la dita ciutat com pus profitosament porà.

[3] Ítem, que alguna moneda de la dita ciutat o a ella pertanent no reebrà ne pendrà posat que li fos liurada o oferta de liurar, ans aquella farà posar per aquells qui pagar la deuran o volran en la dita Taula del Cambi de la dita ciutat. E si fahiha lo contrari, ço que Déus no vulla, ultra lo trencament dels dits sacrament e homenatge encorregua en pena de la dobla de tanta quantitat de moneda com reebuda hauria, per la qual moneda e per la dita pena de la dobla pogués ésser feta execució prompta contra sa persona e sos béns, axí com per deutes e drets fiscals, tota solemnitat de dret remoguda.²²²⁵

[4] Ítem, que totes diffinicions e àpoques de les pensions dels censals, e altres cartes que farà fer e cobrarà per rahó del dit offici de clavarria, farà fer en la escrivania del Consell de la dita ciutat.

²²²³ *Al marge dret:* De no tenir l'offici més de II anys.

²²²⁴ *Al marge dret:* Del sacrament e homenatge que deu fer.

²²²⁵ *Al marge esquerre:* Que no reebrà moneda comptant.

[5] Ítem, que de sis en sis mesos, poch més o menys, farà verdadera relació, donant aquella en escrits als consellers, de tot ço que^{2226 f. 2r} haurà a tornar o a cobrar dels diners de la dita clavaria.

[6] Ítem, que per si ni per altre, directament o indirecta, no haurà part en les imposicions ne en altres rendes o drets que la dita ciutat vena, o arrende, o en altre manera deie reebre.

[7] Ítem, que passats los dos anys del regiment del dit ofici de clavaria no tendrà ne regirà més avant aquell ne se n'entremetrà en res, sinó tant com toch los dits seus dos anys, encara com los consellers qui ladonchs seran ho volguessen e la elecció de clavari per lo temps sdevenidor fos allongada.

[8] Ítem, que de sis en sis meses darà e liurarà son compte als racionals de la dita ciutat, ço és²²²⁷, que almenys per tot lo vuytèn mes inclusive haurà dat e començat a retre aquell compte dels altres sis mesos següents,²²²⁸ e que semblant forma servarà tro a la fi dels dos anys de son regiment. E en lo deliurament del derrer compte darà als dits racionals per scrit tots los deutes qui de son temps tro ladonchs seran deguts a la dita ciutat, e los noms d'aquells qui·ls deuran e la rahó per què, cascú per si distinctament.²²²⁹ E si cars era que no u faés, los dits deutes deguts a la dita ciutat del dit seu temps fossen en son càrrech, axí que si·s perdien^{2230 f. 2v} que·s perdessen a ell e no a la dita ciutat, ans ladonchs hagués a posar en reebuda tots los preus de les vendes de les imposicions e altres drets que fetes serien en nom de la dita ciutat, les pagues de les quals cayguessen dins los dits dos anys de sa administració. E més avant, que finit lo dit seu derrer compte de sa administració, tornarà la resta que apparrà ell deure tornar a aquell qui li succehirà en lo dit ofici de clavaria dins dos mesos contínuament següents après lo afinament de son compte, sots virtut dels dits sagrament e homenatge e sots pena de la dobla; entès, emperò, que passats los dits dos anys de sa administració li sia fet compte de son salari ordinari per dos mesos continuus, dins los quals ell puixa finir e cloure tots los comptes de sa administració.²²³¹

[9] Ítem, sots virtut dels dits sagrament e homenatge promet lo dit clavari que no pagarà quantitat alguna sens cobrar albarà dels dits consellers, signat per mà de un d'ells e sagellat ab lo sagell menor de la dita ciutat, o almenys tro que lo dit alberà sia manat per los dits consellers, sinó tant solament los salaris d'ells consellers e les pensions dels censals morts que la dita ciutat fa e farà, los quals salaris e pensions puixa e haja a pagar cobrant daquèn àpoques tantsolament, segons és acostumat, e més avant los preus e les prorates dels censals que reembrà, per los quals deu cobrar diffinicions

²²²⁶ *Al marge esquerre:* Relació dels [a]ctes que deu [me]tre quescun seme[st]e.

²²²⁷ ço és *afegit a la interlínia.*

²²²⁸ *Al marge dret:* que retrà comte als racionals de tots ço y quant haurà administrat. E al cap de l'any (...) après dos mesos segu[its] inclusive haurà dat e co[m]ençat a retre l'altre.

²²²⁹ *De següents a distinctament subratllat.*

²²³⁰ *Al marge dret:* que a la fi del temps dar[à] per scrit tots los deu[tes] de son temps. *Al marge esquerre* E en quascun desliurament dels dits comptes darà per escrits tots los deutes qui fins llavors seran deguts a la dita ciutat, e los noms de aquells qui·ls deuran, e la rahó per què cascú per si distinctament, e que semblant forma servarà fins a la fi dels dos anys de sa administració.

²²³¹ *Al marge esquerre:* Pena de la dobla. En haver lo clavari salari els dos mesos a ell ator[ga]ts per cloure e finir [l]os comptes, finant emperò [a]quells en dit temps.

dels dits censals en la manera acustumada. Emperò, si algunes vegades per ex-^{f. 3r}traordinaris afers cuytats de la dita ciutat los dits consellers volien que·l dit clavari paguàs algunes quantitats per les quals ells no haguessen poder de manar cauteles sufficients, lo dit clavari pogués pagar aquelles quantitats, cobrant, però, albarans dels dits consellers, signats per mà de un d'ells e sagellats ab lo dit sagell, per los quals apparegués que a lur instància haurie pagades aquelles quantitats. E si fahiha lo contrari en algun dels dits caps, no li fos pres en compte per los dits racionals.

[10] Ítem, que de totes aquelles quantitats que pagarà a qualsevol persones per virtut de albarans de consellers cobrarà ab los dits albarans àpoques d'aquelles persones a qui pagarà les dites quantitats, si donchs la quantitat que pagarà no és de cent *solidos* o menor o que·s pach per salari ordinari que la dita ciutat do, com en tals quantitats no sia acostumat cobrar àpoques. Si, emperò, algunes vegades per ordinació de consellers se havia a pagar alguna quantitat de moneda sobrepujant C *solidos* secretament, per espatxament e endreça dels afers de la dita ciutat, a tal persona que non volgués fermar àpoqua no volent que·s sabés ne apparegués que ella hagués reebuda aquella quantitat, en tal cas lo dit clav[ari] pogués pagar aquella qua[ntitat]²²³² que [els] consellers dirien cobrant albarà dels dits consellers, signat per mà de un d'ells e sagellat ab lo dit segell menor de la dita ciutat, en lo qual albarà fos feta ^{f. 3v}menció que per aquella quantitat, convertidora en afers secrets de la dita ciutat, fos cobrat lo dit albarà sens altra cautela. E en aquell mateix albarà fos manat als dits racionals que la dita quantitat prenguessen en compte al dit clavari, restituhint lo dit albarà sens altre cautela.

[11] Ítem, lo dit clavari sia tengut escriure e continuar de sa mà, o per altre persona de qui fiy, en un libre o quern de paper qui stigua contínuament en poder dels regidors de la Taula del Cambi de la dita ciutat, totes les dites que farà per la ciutat a qualsevol persones de qualsevol quantitats de moneda, designant en la dita scriptura los noms de les persones a qui farà les dites e les quantitats de què seran fetes.

[12] Ítem, sia tengut lo dit clavari, tota vegada que per los regidors de la dita Taula de Cambi serà request, vendre censals morts sobre la dita ciutat per tanta quantitat de moneda com los dits regidors dirant que la dita Taula haja mester a aquelles persones que volrà e per aquells preus que ab elles se porà concordar, perquè la dita Taula haje compliment de moneda.²²³³

^{f. 4r}[13] Ítem, més promet lo dit clavari sots virtut dels dits sagrament e homenatge que per sa auctoritat no allongarà ne comportarà algun comprador de imposicions ne d'altres qualsevol drets e béns de la dita ciutat qui deïa monedes algunes a la dita ciutat, sinó solament III mesos. Emperò, ab licència e voler de consellers de la qual aparegua per scriptura auctèntica, puxa alongar altres III mesos.²²³⁴ E si·ls dits deutes devallen de vendes fetes de les imposicions del pes e de les honors puxa lo dit clavari per sa auctoritat alongar aquells deutes per IIII mesos, e ab la dita licència e voler de consellers per altres IIII mesos, per tal com los drets de les dites dues imposicions no·s poden levar tant prestament com de les altres. E si per ventura lo dit clavari, sens

²²³² *Al marge dret*: En tal cas lo dit clav[ari] pogués pagar aquella qua[ntitat].

²²³³ *Al marge esquerre*: So s'és altrament practicat [des]prés del redreç de la Taula, [c]ar vuy en dia lo clavari a la Taula no és més de [...] altre particular quant en [...] e las partidas de sos comptes.

²²³⁴ *Al marge dret*: De l'allongament dels deutors.

expressa licència del Consell de Cent jurats de la qual aparegua per scriptura autèntica, allongarà los dits deutes ultra lo dit temps e contra la manera dessús specificada, sia tengut pagar del seu propri tot l'interès que la dita ciutat haurà sostengut per falta de la puga dels deutes allongats, e no res menys valença dels béns dels deutors que·s fos seguida en lo temps del dit allongament ell de sos béns propis sia tengut pagar tot ço que·s seria perdut dels dits deutes.²²³⁵

[14] Ítem, més promet lo dit clavari sots virtut dels dits sacrament e homenatge que no haurà per si ni per altre, direc- f. 4^v tament o indirecta, part en algun exauch que la dita ciutat do per fer pujar o més valer les imposicions e altres béns, o altres drets o béns, que vena, ne haurà part en salaris de cartes o altres scriptures que faran qualsevol notari o scrivans per vendes de censals morts o per altres contractes que ell, com a síndich de la dita ciutat o en nom d'ella, façe o accepte en qualsevol manera.

[15] Ítem, que no pendrà ne acceptarà, per si ne per altre, directament o indirecta, de persona alguna qui res deïa a la dita ciutat algun servey, do o present de diners, d'argent o de qualsevol altres coses, com encara solament fossen de menjar o de beure.

[16] Ítem, que·l dit clavari haja a pendre sacrament e homenatge del porter deputat a exequir los deutes deguts a la dita ciutat que farà totes execucions contra los deutors de la dita ciutat per aquella forma e manera que per lo dit clavari li serà dit, tant com en ell serà. E, si fahiha lo contrari, que sia tengut als deutes que los deutors contra qui no faria la dita execució deuria. E·l dit porter sia tengut fer aquells sacrament e homenatge, sots privació de son offici.²²³⁶

[17] Ítem, que·l dit clavari haja a convertir cascun any en reemences de censals aquells LIIM *solidos* qui per los honorables consellers e Consell són stats levats de la obra dels murs e valls de la ciutat del novè dia del mes de març de l'any MCCCCXX avant.

Document 2

1433, desembre, 13. Barcelona.

Jaume de Sos, clavari de la ciutat de Barcelona, jura el seu càrrec davant del Consell de Cent.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 1, f. 44r-45v.

Lo sacrament e homenatge que·l clavari fa

[1] Jure primerament lo honorable en Jacme de Sos,²²³⁷ clavari, que ell durant la sua clavaria no regirà, ne tendrà, ne tenir farà companyia, ne taula de canvi, ne obrador de draperia.

²²³⁵ *Al marge dret*: Que si per alongament del cla[va]ri ultra lo temps a ell consentit allongar los deutor[s] los deutes se perden, sia teng[ut] pagar-ho de sos béns propis.

²²³⁶ *Al marge esquerre*: [D]el sacrament e homenatge [que] deu prestar lo porter al clavari.

²²³⁷ honorable en Jacme de Sos *afegit a la interlínia*.

^{44v}[2] Ítem, jura que totes àpoques e altres cartes que farà fer per rahó del dit offici de la clavaria farà ab lo notari e scrivà del Consell tant com en ell sia, perquè la ciutat, si mester los havia, los trobàs totstemp pus fàcilment.

[3] Ítem, que de IIII en IIII mesos, poch més o menys, farà als consellers de la dita ciutat verdadera relació d'açò que havia a cobrar o a tornar dels diners de la dita clavaria.

[4] Ítem, que·l dit clavari no puxe haver, per si ne per altra, part en les impositcions de la dita ciutat ne en altres coses que la ciutat vena.

[5] Ítem, que passats los dos anys per los quals deu regir lo dit offici de clavaria no tindrà ne regirà més avant aquell ne se n'entremetrà en res sinó tant com toch los dits seus dos anys, encare com los consellers ho volguessen o haguessen allongat de elegir altre clavari per lo temps esdevenidor.

[6] Ítem, més avant jure e promet lo dit clavari que [de] sis en sis mesos darà e liurerà son compte als racionals de la dita ciutat, ço és, que almenys per tot lo VIII[è] mes inclusive haurà dat e comensat de retre aquell de tot e quant harà administrat dins lo dit temps, e al cap de l'any tantost après dos mesos següents inclusive haurà dat l'altra compte dels dits sis mesos. E en cascun dels deliuraments dels dits comptes darà per scrit tots los deutes qui tro lavors seran deguts a la dita ciutat o los noms de aquells qui·ls deuran e la rahó per què, cascu per si distinctament, e que semblant forma servarà tro a la fi dels dos anys de sa administració. E si cars era que non fahers los deutes deguts a la dita ciutat del dit seu temps, sien en son càrrech, axí que si·s perden, que·s perden a ell e no a la ciutat, ans ladonchs hage a posar en reebuda tots los preus de les rendes que fetes seran en nom de la dita ciutat. E més avant, que finit lo seu derrer compte de sa administració tornerà la resta que apparrà ell deure tornar a aquell qui li succehirà en l'offici de la dita clavari dins dos mesos contínuament següents après lo afinament del seu compte, sots virtut dels dits sagrament e homenatge. E volrà açò que passats los dits dos anys de sa administració no comptarà salari sobre la ciutat sinó tensolament dos mesos, dintre los quals sie tengut de finir tots los comptes de sa administració.

[7] Ítem, no pagarà quantitat alguna sens alberà dels dits consellers, signat de mà de I d'aquells e sagellat ab lo segell de la ciutat, sinó tensolament les quantitats ^{f. 45r} degudes e devedores per pensions dels censals que la ciutat fa e farà e lo salari dels consellers, les quals pensions e salari puxe pagar ab àpoques tensolament, segons és acostumat. E si fahia lo contrari, no li fos pres en compte per los racionals.

[8] Ítem, jure que totes les quantitats que pagarà a qualsevol persones per virtut de alberans de consellers cobrarà los dits alberans ab àpoques de paga, si donchs la quantitat que haurà a pagar no era de C *solidos* o menor o que fos per salari ordinari que la ciutat do, com en aquestes aytals no sie acostumat de cobrar àpoques. Emperò, com algunes vegades se hagen a pagar algunes quantitats sacretament per espatxement dels affers de la ciutat a tals persones que no se'n poden cobrar àpoques, per tal com no volen que hom sàpia que ells hagen haudes aquelles quantitats o per altra rahó, per ço en semblant cas lo clavari puxe e dege pagar aquelles quantitats cobrant solament alberà de consellers signat per mà de I d'ells, en lo qual alberà sie feta menció que pach aquella quantitat cobrant lo dit alberà en loch de àpocha e de manament. E que y hage

manament als racionals que aquella quantitat prenguen al dit clavari en compte ell restituint solament lo dit alberà, com axí ho vullen de certa sciència.

[9] Ítem, promet lo dit clavari sots virtut dels dits sagrament e homenatge que no comporterà ne allongarà algun comprador de imposicions o d'altres qualsevol béns de la ciutat sinó solament tres mesos, mas los consellers poden dar licència al dit clavari que puxe allongar altres tres mesos, de la qual, però, licència deu aparer per scriptura auctèntica, e ab la dita licència ell pot allongar altres tres mesos, exceptat, emperò, que en tots los deutes qui seran deguts per les imposicions del pes e de les honors puge allongar lo dit clavari per quatre mesos, e els consellers per altres quatre. E si per ventura lo dit clavari, sens expressa licència del Consell de C jurats, de la qual semblantment aparegua per scriptura auctèntica, allongarà los dits deutors ultra lo temps e contra la manera dessús especificats, pagarà e sie tengut pagar l'interès que la dita ciutat haurà fet o sostengut per falta de la paga dels deutes allongats, e no res menys si els dits deutes se perden per menys valença dels béns dels deutors que's fos seguida en lo temps del dit allongament, que ell de sos béns propis sie tengut pagar ço que perdut se serie dels dits deutes.

[10] Ítem, jure que no haurà part en algun exauch que la ciutat do o atorch per imposicions e altres coses que vena, e més avant que cessarà per son poder tots exauchs, sinó tant com veurà que s'hage a donar per profit de la ciutat.

[11] Ítem, jure lo dit clavari que no haurà part en salaris de cartes que faran qualsevol notaris per vendes de censals o d'altres qualsevol contractes que ell com a clavari o síndich faça per nom de la ciutat.

f. 45v [12] Ítem, que totes les reemençes de censals que farà intimar dins la ciutat, a aquells a qui farà les dites reemençes farà continuar per lo porter de la ciutat si present serà en la ciutat, e no per altre sinó en absència de aquell.

[13] Ítem, que si aquell de qui serà lo censal qui's deurie reembre volrà reduhir lo dit censal a major for e a menor pensió, lo dit clavari faça fer la dita reducció e no pas novella venda, per stalviar los salaris de les cartes.

[14] Ítem, jure més avant lo dit clavari que no gos pendre de persona alguna qui res deïa a la ciutat algun do, o servey, o subornació alguna de diners, d'argent o de qualsevol altres coses, sien de menjar o no.

Document 3

1433, desembre, 16. Barcelona.

Jurament de Francesc Satria i Pere Despuig, racionals de la ciutat de Barcelona.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 1, f. 48v-49r.

Sagrament fet lo dit die per los honrats en Francesc Satria e Pere Dezpuig, racionals

Juren los dits racionals que hauran bé e leyalment en lo offici, tota frau, amor, temor, prechs e oï foragitats, e que tendran aprop lo dit offici, ço és, que ensemps ab lo scrivà

de lur offici²²³⁸ continuaran les examinacions dels comptes tant com serà necessari per lo matí e après dinar en la casa de l'archiu on se té lo dit offici, per ço que los comptes de la dita ciutat sien mils continuats e desembargats, entenen[t] contínuament per lo dit temps en hoÿr, examinar e finir los comptes de la dita ^{f. 49r} ciutat, però si la I d'ells per affers seus haurà anar fora la ciutat, per la qual anada no pogués complir les dites coses, que los consellers o la major partida d'ells li'n puxen dar licència. E aquest sacrament fan los dits racionals a sa e a bon enteniment, axí que si ells o la I d'ells no complien les dites coses per algun empexament o cas e per açò havien scrúpol de consciència per lo dit sacrament, que los consellers o la major partida d'ells los puxen allongar e relaxar lo dit sacrament segons que·ls serà vijares.

Document 4

1466, juny, 25. Barcelona.

Crida pública prohibint obtenir de cap manera moneda a un interès superior al 8%, sots multa de 25 lliures.

AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 9, f. 74v-75r.

De avantatge de moneda

Ara hojats tothom generalment per manament dels honorables mossèn lo vaguer e batle de la ciutat de Barcelona, ço és, de quescun d'ells tant com se pertany a sa juredicció: per squivar e remoure qualsevol desordres qui sobre les coses devalls crites cometre se posquessen, per utilitat de la cosa pública de la dita ciutat e per la reputació de la Taula del Cambi de aquella ordonaren los honorables consellers e prohòmens de la dita ciutat que d'ací avant no sia lícit ne permès a persona alguna, de qualsevol stament, grau o condició sia, donar, pendre ne acceptar, directament ne indirecte, de peccúnias qui sien liurades de comptants per pagaments de aquelles fahedor en la dita Taula de avantatge més avant de vuyt per centenar. E si lo contrari serà fet, axí lo donador com lo reebador perden íntegrament tota la quantitat que serà donada en la dita Taula per pagament dels dits comptants, la qual quantitat sia perduda per la meytat per lo donador e per l'altra meytat per lo rebador.

Ordonaren més avant los dits consellers e prohòmens que d'ací avant no sia lícit ne permès a corredor algú o a altre qualsevol persona entrevenir com a corredor o migencer en fer donar per centenar ^{f. 75r} més avant dels dits VIII per cent, e si lo contrari era fet los corredors sien privats de lur offici, ultra la qual privació axí los dits corredors com altres migencers incorreguen en ban de XXV lliures.

²²³⁸ ço és... offici afegit a la interlínia.

Dels quals bans, en cas que sien comesos, serà la una part de l'official qui'n farà la exeució, l'altra de l'acusador e la restant terça part de les obres dels murs e valls de la dita ciutat.

Document 5

1468, gener, 20. Barcelona.

Acta de la reunió del Consell de Trenta-dos en què s'acorda que els consellers i una comissió de vuit s'encarreguin del redreç de la Taula de Canvi i que s'enviï el síndic de la ciutat al primogènit [Joan de Lorena] per tal d'obtenir un privilegi per als dipòsits de la Taula.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 85v-86r.

Concell de XXXII sobre lo redreç de la Taula e per trametre lo síndich al senyor primogènit per obtenir cert privilegi en favor de la dita Taula

Dimecres a XX de janer de l'any MCCCCLXVIII, ajustats los honorables consellers ensemps ab la més part del Concell ordinari de XXXII, aquí fonch proposat per lo honorable mossèn Ffrancesch Alegre, altre dels dits consellers, en nom de tots, com per lo redreç de la Taula del Cambi de la dita ciutat e per conservació de aquella e que d'aquí avant en la dita Taula no sien comesos molts desordres que en aquella se cometien, ells, dits consellers, ensemps ab VIII persones dispostes e expertes per ells eletes, havien ab summa diligència e estudi entès e cercada forma per la qual la dita Taula fos redressada e altrament conservada, que fins ací no és stada, en manera succehís benefici e utilitat de la cosa pública. E per dar principi en aquest fet, era pensat ésser feta certa crida, la qual fore lesta en lo present Concell. E més ere stat pensat e apuntat ésser tramès lo síndich de la dita ciutat per obtenir del dit senyor promogènit certs privilegis en favor de les peccúnias scrites, e que d'aquí avant se scriuran, en la dita Taula. E per ço ells, consellers, ho posaven en lo present Concell. E proposades les dites coses e lesta la dita crida, lo dit Concell del·liberà e conclós sots la forma següent:

Primo, sobre la dita crida fahedora, lo dit Concell del·liberà e conclós no ésser feta.

Ítem, lo dit Concell del·liberà lo dit síndich ésser tramès²²³⁹ quant serà vist als honorables consellers. Sobre les altres coses concernents ^{f. 86r} lo redreç de la dita Taula e lo perquè serà tramès lo dit síndich, lo dit Concell del·liberà ésser eletes vuyt persones, ço és, dues de quescun stament, les quals, ensemps ab los dits honorables consellers e altres persones per ells appel·lades veien, apunten e regoneguen totes coses que sien neçessàries per lo dit fet, en quant seran en punt de refferir ho reporten en lo present Concell, qui'n faça la del·liberació que ben vista li'n serà. E són les VIII persones eletes per lo present Concell les següents:

²²³⁹ (...) ratllat.

Ciutadans	Mercaders	Artistes	Manestrals
mossèn Guillem Romeu	Bernat Poncgem	Raphel Riudor, notari	Pere Julià, rajoler
mossèn Johan Çesavaçes	Johan Pasqual	Francesch Clotes, candeler de cera	Johan Raphel, fustanier

Document 6

1468, gener, 23. Barcelona.

Acta de la reunió del Consell de Trenta-dos en què s'aproven les instruccions proposades pels consellers i la comissió de vuit per al síndic que ha d'anar on es troba el primogènit [Joan de Lorena] per a demanar-li un privilegi a favor dels diners i béns dipositats a la Taula de Canvi, així com la minuta de dit privilegi. El síndic anirà a trobar-se amb el primogènit immediatament.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 86r-86v.

Concell de XXXIII sobre lo dit fet del redreç de la Taula e tramesa del dit síndich

Dissapte a XXIII de janer de l'any MCCCCLXVIII, dins la Casa del Concell de XXX²²⁴⁰, ajustats los honorables consellers ensemps ab la major part del Concell de XXXII, aquí fonch proposat per lo honorable mossèn Ffrancesch Alegre, altre dels dits consellers, com ells, dits consellers, ensemps ab les VIII persones per lo present Concell eletes e altres persones que en açò entrevenen, havien posades e ordonades certes instruccions fetes al síndich de la ciutat per obtenir del senyor primogènit un privilegi perpetual en favor de les peccúnias, or, argent, joyes, béns e altres coses que vuy són e d'aquí avant seran en la Taula del Cambi de la ciutat de Barcelona, e de qualsevol censals morts que la ciutat de Barcelona vuy fa e d'aquí avant farà e vendrà per causa de pagar los crèdits de la dita Taula; les quals instruccions, ensemps ab la minuta del dit privilegi, serien lestes en lo present Concell. E per ço ells, dits consellers, ho posaven en lo present Concell, a ffi aquell hi del·libera axí com ben vist li serà.

E lestes les dites instruccions e minuta del dit privilegi, lo dit Concell lohà, aprovà e bendix aquelles, les quals del·liberà f. 86v e conclós lo dit síndich fos tramès decontinent al dit senyor primogènit ab les dites instruccions e minuta per obtenir del dit senyor lo dit privilegi e les coses contengudes en les dites instruccions. E axí hac fi lo dit Concell.

²²⁴⁰ II ratllat.

Document 7

1468, febrer, 4. Barcelona.

Acta de la reunió del Consell de Trenta-dos en què assisteix el síndic enviat al primogènit, [Joan de Lorena], encarregat d'obtenir d'aquest un nou privilegi per a la Taula de Canvi. Dit privilegi es llegeix traduït al català i s'acorda que sigui publicat per la ciutat amb trompetes i tabals. Finalment es decideix pagar 50 florins d'or al protonotari en concepte dels seus treballs relacionats amb el privilegi.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 88r-88v.

Concell de XXXII sobre relació feta per lo síndich tramès per la ciutat al senyor primogènit per los affers del redreç de la Taula

Dijous a IIII de ffabrer de l'any MCCCCLXVIII dins la Casa del Concell de XXX, ajustats a Concell per les coses devall scrites los honorables consellers ensemps ab la més part del Concell ordinari de XXXII, aquí fonch feta relació molt amplement per lo síndich de la ciutat de la gran afecció e amor que lo senyor primogènit ha mostrada en atorgar e donar a la dita ciutat lo privilegi e guiatge perpetual ordonat en favor de la Taula del Cambi e Depòsits de la dita ciutat, e de tot ço e quant per sguart d'aquell és stat contractat e fet per lo dit síndich ab lo dit primogènit. Ffou aquí proposat per lo honorable mossèn Johan Lull, altre dels dits consellers, com ells, ensemps ab lo present Concell, regraçaven ^{f. 88v} al dit síndich la bona diligència que havie feta en obtenir de l'il·lustíssimo senyor primogènit los dits privilegi²²⁴¹ e guiatge, segons les sues obres testiffiquen; e per quant ells, dits consellers, havien fet arromencar e desplenar lo dit privilegi perquè lo contengut de aquell com se publicaria se pogués distinctament per tots los hoynts entendre, lo qual en romanç serie en lo present procell publicat. E perquè lo prothonotari per obtenir lo dit privilegi, segons relació del dit síndich, havia sostenguts molts e diversos treballs per causa del dit privilegi e per obtenir aquell del dit senyor primogènit, ell, dit, prothonotari, o per part d'ell, eren demenats en pagua e satisfacció de sos treballs cinquanta florins d'or. E per ço ells, dits consellers, posaven totes aquestes coses en lo present Concell, a ffi aquell hi del·liberàs ço que ben vist li'n fore.

E lest en romanç lo dit privilegi, lo dit Concell del·liberà e conclós que lo dit privilegi e guiatge fos adès deprés dinar ab veu de crida publicat per los lochs acostumats e no acostumats de la ciutat de Barcelona, ab IIII trompetes e tebals, perquè fos manifestat lo tant benefici que per respecte del dit privilegi la república de aquesta ciutat ha obtengut.

Sobre los cinquanta florins d'or demenats per lo dit prothonotari, del·liberà lo dit Concell li fossen pagats d'or en or. E axí hac fi lo dit Concell.

²²⁴¹ s ratllat.

Document 8

1468, febrer, 5. Barcelona.

Crida pública anunciant el nou privilegi de la Taula de Canvi atorgat per Joan [de Lorena], pel qual s'asseguren tots els béns que hi estiguin dipositats contra qualsevol confiscació, sigui quina sigui la circumstància, així com els censals morts venuts pel municipi per tal de subvencionar la Taula. Qui actuï contra dit privilegi haurà de pagar una multa de 10.000 florins d'or.

AHCB, 1B.IV, Ordinacions, 10, f. 110v-112v.

Privilegi de la Taula de la ciutat

Ara hojats tothom generalment que us fa assaber lo honorable mossèn Miquel Cardona, regent la vagueria de Barcelona, de Agolada e de Vallès, de Moyà e de Moyanès, que com per lo discret en Johan Matheu, notari e síndich de la dita ciutat, en nom e per part de aquella, sia stat instat e request que fahés publicar per los lochs acostumats de la dita ciutat ab veu de pública crida una carta o privilegi perpetual de l'il·lustríssimo e virtusíssimo lo senyor primogènit, ab segell pendent de sa senyoria segellat e de la sua pròpria mà signat, lo qual privilegi, de latí en romanç tornat, és del tenor següent:

Nós, infant Johan, primogènit del sereníssimo senyor rey, loctinent e governador general del dit senyor dels regnes de Aragó, Sicília, etcètera, duc de Calàbria e de Letoringe e príncep de Gerona, desijants molt no solament a la conservació de la república de la ciutat de Barcelona, en la qual certament la forca (*sic*) e potència quasi de tot aquest Principat és scituada, més a la amplitud encare sdevenidora molt més, ab gran sol·licitud certament som tenguts, axí com la condició del temps ho aporte e lo bé comú demane lo servici del senyor rey, per lo qual a aquest Principat presidim, requer consellar. Considerants açò molt, vosaltres, amats e feels de la real majestat e nostra, consellers de Barcelona, a nosaltres ab summa affecció havents supplicats que faéssem dignes la Taula del Cambi o Depòsits de la ciutat de Barcelona de la gràcia e favor dejús·crita, significants a nosaltres diligentment quanta favor, quanta extimació, quanta de utilitat seria de la república no solament de la ciutat de Barcelona, més encara de tot lo Principat de Cathalunya. Per tant, doncs, que en aquesta cosa satisfaçam e a nosaltres e a vosaltres axí com quesquí desijam, ab tenor del²²⁴² present nostre privilegi perpet²²⁴³ualment durador, de nostra certa sciència e del·liberadament e consulta en la real bona fe e nostra e de paraula, guiam, affidam e plenàriament assecuram qualsevulla f. 111^r summas de peccúnias, or, argent, joyells, coses e altres qualsevulla béns que per qualsevulle persones de qualsevol naçió, stat, preheminiència, auctoritat e condició seran fins en lo present dia en la Taula del Cambi e Depòsits de la ciutat de Barcelona són

²²⁴² a ratllat.

²²⁴³ t corregeix d.

stades deposades e d'aquí avant se deposeran, e són dites e scrites o seran a qualsevol altres persones, en axí que d'aquí avant les dites peccúnias, or, argent, joyells, coses e altres qualsevulla béns, axí com demunt és dit deposats²²⁴⁴ o dits e scrits, o si deposaran, diran e o scriuran en la dita Taula, prenants qualsevulle summas no puguen ésser arrestats, emparats, ocupats, presos, sacrestats, detenguts o en altra manera ésser empatxats per lo senyor rey ne per nós o altre loctinent del senyor rey o altre qualsevol offiçial seu en nom d'ell e motiu propri e a instància del fisch real o de altra qualsevol persona, per reho, ocasió o respecte de les marques, represàlies e deutes qualsevulla, o de perdició en la pàtria, o deseració de aquella, o de crim de lesa maiestat en qualsevol cap, o de altres qualsevulla excessos, crims e delictes comesos o cometadors en qualsevulla manera puguen ésser anomenats, presumits, dits, exprimits e excogitats, dels quals aquells qui les dites quantitats de peccúnias, or, argent, joyells, coses e qualsevulla béns en la dita Taula hauran deposats, o aquells seran stats dits o scrits, o fossen acusats o no acusats, o contra aquells en qualsevulla manera fos procehit, encara per processos de regalies pertanyents al dit senyor rey, o per lo offiç, o per qualsevol altres vicis e maneres, ne encare a instància de alguna part o fisch, seria procehit, axí civilment com criminal, o fossen acusadors o no acusadors, e encara si tals fossen, que si no particularment e expressa sien nomenats e serien atorgats en general guiatge no pusquen ésser compressos, e encare si ab dol, frau, enginy, art, culpa o altra qualsevulla cal·lidadat de aquells dels quals les peccúnias, coses, béns, joyells e altres coses demunt mencionades que occultament e amagada fossen deposades e scrites, o deposadores e scrividores, en la dita Taula, ans tota ^{f. 111v} hora e quant volran e a ells serà ben vist les dites peccúnias, coses, béns e altres coses demunt dites diguen e scriguen a altres, o facen dir e scriure e de la dita Taula levar o fer levar sens alguna contradicció e impediment qualsevulla.

Sabents més avant la dita Taula per molts crèdits ésser agravada talment que a ssos creadors axí librament, segons és degut e pertinent, no pot satisfacer. Emperamor d'açò, vosaltres, dits consellers, ensemps ab lo Concell de la dita ciutat, entervenents ab summa affecció en qualsevulla coses concernents servey del senyor rey e nostra e conservació de la república de la dita ciutat, segons a nosaltres haveu exposat, haveu exqifides moltes vias e modos menys dampnoses a la dita ciutat, per les quals poguessen fer la dita Taula líbera e immuna dels dits crèdits, emperò no haveu pogut trobar neguna via ne negun modo axí pus fàcils e pus útils a la dita ciutat per quitar e liberar la dita Taula dels dits crèdits com per via de vendes de censals morts, axí als creadors de la dita Taula com a altres persones fahedores, e en tanta summa per la qual complidament pogués ésser satisfet als creadors de la dita Taula. E que d'aquí avant, líberament axí com se pertany e havia acostumat, la dita Taula pugue donar e liurar les peccúnias que en la dita Taula seran dites, scrites o deposades. E vehents nosaltres lo vostre propòsit concernir no poch servey del senyor rey e nostre, e total conservació de la dita ciutat, emperamor d'acò (*sic*) ab tenor del ²²⁴⁵ present nostre privilegi, perpetualment durador, de nostra certa sciència e consulta, en la bona fe real e nostra e

²²⁴⁴ o scrits *ratllat*.

²²⁴⁵ a *ratllat*.

de paraula guiam, affidam e plenàriament asseguram qualsevulla censals morts, axí en preus e pensions, salaris, penes, messions e altres accessoris dels dits censals per lo clavari e síndich de la dita ciutat venuts per haver peccúnias a la dita Taula necessàries e alias en aquelles, ço és, assaber, vias e formes en les quals havem guiat, affidat e assegurat les dites peccúnias, coses, béns, joyells ^{f. 112r} e altres coses de la dita Taula. Volents que aquest guiatge affidament e assegurament sia stès e volem ésser stès en los dits censals morts venuts e venedors ab aquelles clàusules prerrogatives, forces e modos en los quals demunt és dit en favor de les dites peccúnias, coses, béns, joyells e altres coses demunt dites, deposades e deposadores en la dita Taula, les quals coses totes demunt dites e expressades volem ésser per dites e repetides en favor dels dits censals venuts e venedors, considerants lo dit servici del senyor rey e la utilitat de la dita república.

Per aquest, emperò, tal guiatge no volem ne entenem en alguna manera derogar en les empres e sequestres envers la dita Taula ja fetes, ne encara aquelles empres e sequestres les quals, ensemps ab les peccúnias, béns, joyells [e] coses en la dita Taula vendran, ans sien e romanguin en lurs força e valor.

Sia entès, emperò, e expressament declarat que los administradors de la dita Taula puguen e a ells sia lícit retenir en la dita Taula qualsevulla quantitats de peccúnias que sien dites e scrites o seran a qualsevulla persones, les quals sien obligades o seran a la ciutat de Barcelona, axí per reho de imposicions, forment, com per altres qualsevulla rehons e causes, e les dites quantitats de peccúnias en la dita Taula al clavari de la dita ciutat girar o fer dir e scriure, lo present guiatge en alguna cosa en res no contrestant.

Per tant, doncs, a tots e sengles oficials e súbdits reals, usants qualsevulla autoritat, preheminiència e ofici, e pròpiament al canceller, vicecanceller, regent la cancelleria, portantveus de governador en lo Principat de Cathalunya, vaguer, batle, sotsveguer, sotsbatle de la dita ciutat e encara a qualsevol algutzirs reals, axí majors com menors, de qualsevulla lochs del Principat de Cathalunya, e specialment en la present ciutat, constituïts e constituïdors, e a lurs lloctinents de aquells, presents e sdevenidors, als quals se pertanguen les dites coses notificants, diem e manam a ells e a quescun d'ells de certa nostra sciència e expressa, a pena de XM florins d'or dels béns de quescú contrafahent de ells e sens alguna gràcia, exhegidors e als ^{f. 112v} còfrens del senyor rey e nostre applicadors, e a altre encare pus greu a l'àrbitre nostre reservada, que lo present nostre guiatge e assegurament e totes e sengles coses en aquella contingudes a vosaltres, dits consellers de Barcelona, e a la dita ciutat e a altres tots dels quals és interès e serà, purament, simplement e en bona fe, inviolablement observen e façen observar, juxta la sua sèrie e continència. E los dits oficials reals e totes e sengles tota hora e quant per part vostra serà requests lo present guiatge dins les jurediccions comeses a ells per los lochs acostumats de les ciutats, viles e lochs ab veu de crida facen e manen publicar sens alguna dilació, e no hi contrafacen o permeten contrafer en alguna manera, causa o reho si la gràcia del senyor rey e nostra han cara e desijen evitar la ira e indignació sua e les penes demunt dites.

En testimoni de les quals coses manem ésser fetes les presents e ab lo segell pendent de nostra lloctinència ésser gornides.

Dada en la vila de Torroella de Muntgrí a XVII de janer de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor MCCCCLXVIII.

Johannes.

Per tant, lo dit honorable regent la vegueria de Barcelona, a instància e requesta del dit Johan Matheu, síndich de la dita ciutat, exequint los manaments del dit senyor mane la preinserta carta e perpetual privilegi de guiatge e assecurament per los lochs acostumats de la dita ciutat sol·lempnament publicar, segons de present se publica, per ço que algú sobre les coses en aquell contingudes ignorància no pugue al·legar, manant a tots e sengles que lo dit guiatge e assecurament reals e totes e sengles coses en aquell contingudes tenguen e observen segons se sèrie e tenor, e ots les penes en lo dit privilegi contingudes.

Ffonch publicat lo dit privilegi per la dita ciutat a V de ffabrer de l'any MCCCCLXVIII.

Document 9

1468, febrer, 17. Barcelona.

Acta del Consell de Trenta-dos en què s'acorda la publicació d'una ordinació relativa a la venda de farina i es deriven les ordinacions de la Taula de Canvi fetes pels consellers i una comissió de setze al Consell de Cent de l'endemà.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 89r-89v.

Concell de XXXII sobre certes ordinacions de farines e per rehó de la Taula del Cambi de la ciutat

Dimecres a XVII de ffabrer de l'any MCCCCLXVIII, dins la Casa del Concell de XXX, ajustats a Concell per les coses devall scrites los honorables consellers ensemps ab la més part del Concell ordinari de XXXII, aquí fonch proposat per lo honorable ^{f. 89v} mossèn Pere Iohan Serra, altre dels dits consellers, com ells, dits consellers, per sguart de molts desordres e abusos qui·s cometen per aquells qui venen farines mòltes de forments venuts dins la dita ciutat, e per evitar que d'aquí avant aquells tals desordres cessen, a ffi que lo benefici públich d'aquesta ciutat sia conservat, e que d'aquí avant no reebe lo dan que fins ací ha reebut, ells, dits consellers, haien posada en scrits una ordinació, la qual fore lesta en lo present Concell. E més avant per ells, dits consellers, ensemps ab XVI persones, VIII del dit Concell e VIII fore lo dit Concell, haguessen pensades e en scrits redigides e posades certes ordinacions concernents no solament favor e total redreç de la Taula del Cambi de Barcelona, més encare benefici e utilitat de la cosa pública de la dita ciutat, les quals ordinacions foren en lo dit Concell lestes, a ffi aquell hi del·liberàs ço que ben vist li·n fos.

E lestes les dites ordinacions, axí les de les farines com de la dita Taula, lo dit Concell del·liberà sobre aquelles sots la forma següent:

Primo, lo dit Concell del·liberà e conclós la dita ordinació concernents les dites farines ésser publicada per los lochs acostumats e no acostumades de la dita ciutat.

Més avant del·liberà e conclós lo dit Concell les dites ordinacions fetes en favor de la Taula ésser muntades al Concell de Cent jurats demà bon matí çelebrador, al qual aquelles se pertanyen.

Document 10

1468, febrer, 18. Barcelona.

Acta del Consell de Cent en què s'acorden les ordinacions destinades al redreç de la Taula de Canvi de Barcelona i la reducció del salari o l'eliminació d'alguns dels oficis municipals.

AHCB, 1B.II, Deliberacions, 18, f. 90r-99v.

Concell de Cent jurats çelebrat per reho del dit redreç de la dita Taula e altres coses en los Concells de XXXII dessús continuats mençionades

Lo dit die de dijous a XVIII de ffraber de l'any MCCCCLXVIII, appel·lat lo Concell de Cent jurats e ajustat dins la gran sala de la Casa de la Ciutat, hon semblant Concell és acostumat ajustar, e proclamat e cridat un jorn abans en la vesprada e lo die present per lo matí per los lochs acostumats de la dita ciutat, aquí foren proposats per lo honorable mossèn Pere Johan Serra, altre dels honorables consellers, los fets següents:

f. 90v Primerament, proposà lo fet de les ordinacions fetes sobre lo redreç de la Taula del Cambi de la ciutat, e com aquelles foren lestes en lo dit Concell, segons atràs en los Concells de XXXII és mençionat, e per lo semblant hi foren lestes certes ordinacions e apuntaments fets de minvament de salaris e remocions de officis e altres coses en aquells contengudes.

Ítem, hi fonch posat lo fet de les reduccions e stabliments de les propietats que·s tenen per lo Hospital d'en Pere Dezvilar.

Ítem, hi foren offeretes les supplicacions offeretes per en Pere Pau Çaguda e Bernat Miquel Carbó, notari.

[1] E són les dites ordinacions e apuntaments lests en lo dit Concell del tenor següent:

Ordinacions fetes per lo Concell de Cent jurats de la ciutat de Barcelona, çelebrat a XVIII del present mes de ffraber per causa del redreç de la Taula del Cambi o depòsits de la dita ciutat e per agolar aquella que res no degue a persona alguna; e que d'aquí avant los creadors de la dita Taula sien pagats de moneda viva a tota lur voluntat e sens dilació alguna íntegrament de tot lo que degut serà; e sobre les reebudes e entrades de la

dita ciutat que bastem²²⁴⁶ complidament satisfere e pagar los càrrechs de aquella axí ordinaris com extraordinaris acostumats ésser pagats per la dita ciutat, les quals ordinacions són de tenor següent:

[1.1] Primerament, lo dit Concell de Cent jurats statueix e ordone, per lo redreç de la dita Taula e benefici públich de la dita ciutat, que totes les quantitats degudes per la dita Taula ^{f. 91r} a qualsevol persones, de qualsevol²²⁴⁷ stament, grau o condició sia, stiguen en la dita Taula axí com vuy stan, exceptada la quantitat deguda al General e a l'hospital de Santa Creu de la dita ciutat. E que lo clavari e síndich de aquella, al qual serà fet e fermat ample e bestant poder, façe venda de censal a quescú dels creadors de la dita Taula de aquella, ço és, quantitat que la dita Taula li deurà o de aquella part que elegirà e volrà quescú dels dits creadors e a tota lur voluntat, a for o rehó de XXM per mil, servant sobre açò la forma e pràtica servada en los censals venuts per la subvençió de la dita Taula.

[1.2] Ítem, lo dit Concell de Cent jurats statueix e ordone que, ab veu de crida, per los lochs acostumats e no acostumats de la dita ciutat, sia assignat temps per tot lo present mes de ffabrer que totes e sengles persones que tenguen peccúnias en la dita Taula puixen fer pagaments de aquelles en la dita Taula a n'aquells a qui són tenguts e obligats. E que passat lo dit mes algú no pusque fer pagaments en la dita Taula sinó de voluntat de aquells a qui los dits pagaments se haurien a ffer, exceptat, emperò, aquells qui hauran pactat e concordat ésser pagats en la dita Taula, los quals no puixen recusar ésser pagats en aquella.

[1.3] Ítem, lo dit Concell de Cent jurats statueix e ordone que tots los censals fins en la present jornada venuts per qualsevol clavaris e síndichs de la dita ciutat a ffor o rehó de XVIM e XVIIIIM per mil, lo qual for és molt alt, desmoderat e excessiu, majorment ésser per avant pagades les pensions dels dits censals en moneda viva e de continent, a tota voluntat dels creadors çensalistes, sien reduïts a for o rehó de XXM per mil, lo qual for és molt degut e pertinent, statuint e ordonant ^{f. 91v} més avant lo dit Concell sobre açò ésser feta crida per los lochs acostumats e no acostumats de la dita ciutat, ab la qual sia notifficat als dits creadors censalistes que d'açí a XXV del corrent mes de ffabrer haien ésser venguts en la scrivania de la Casa de la dita ciutat al scrivà major de l'honorable Concell de aquella per fermar les reduccions dels dits censals o per dir e notifficar al dit scrivà que aquelles reduccions fer no volen, com lo dit Concell haja del·liberat de continent ésser quitats en la dita Taula en lo compte del libre vell tots aquells qui la dita reducció fer no volran. E si dins lo dits termini los dits creadors censalistes les dites reduccions fermades no hauran-o denunciat al dit²²⁴⁸ scrivà del dit Concell que aquelles fermar no volen, passat lo dit XXVèn die del dit e present mes de ffabrer la dita ciutat haurà per reduïts los dits censals al dit for XXM per mil.

[1.4] Ítem, com sobre les provisions que la ciutat fa de forments no sia assignat algun dret, e sia de molta necessitat a tals provisions, tant necessàries e útils al benefici

²²⁴⁶ *per basten.*

²²⁴⁷ *a continuació persones ratllat.*

²²⁴⁸ *a continuació clavari ratllat.*

e sustentació de la república de la dita ciutat, ésser assignat algun dret, lo qual no²²⁴⁹ puixe ésser convertit e divertit en altres usos, per tant lo dit Concell de C jurats imposa e ha per imposat dret de nou sobre los flaquers de la dita ciutat, e encare sobre totes altres persones que en la dita ciutat pasteran per a flaquejar e vendre, ultra lo dret de VIII diners per quartera ja sobre los dits flaquers imposat, dos sous per quartera de qualsevol forments que pasteran e flaquejaran per vendre, lo qual dret lo dit e present Concell assigna e consigne a les provisions dels dits forments, lo qual en manera alguna no puixe ésser convertit ne divertit en altres usos, abdicant e tol·lent lo dit e present Concell potestat e facultat als consellers qui ara són e per temps seran e al Concell ordinari f. 92^r de XXXII, axí del dit dret com de altres peccúnias de la dita ciutat, dar a persona alguna ajuda o subvenció com aquella pague de buyt la dita ciutat. E per ço que los dits fflaquers e altres qui pasten per a flaquejar qui eren strets comprar del²²⁵⁰ forment de la dita ciutat a III o IIII sous més avant de for que no valia, perquè puixen fer millor doblar e supportar de pagar lo dit dret haien pleníssima facultat e libertat de comprar e haver forment de aquelles persones que millor merquat fer-los volran, del qual dret vol e ordona lo dit Concell ésser-ne tengut compte appart en lo libre nou de la dita Taula per lo clavari, lo qual en virtut del sagrament e homenatge que preste no puixe convertir los dits drets de II sous per quartera sinó en les provisions dels dits forments.

[1.5] Ítem, per donar forma que passat lo present mes de ffabrer la dita Taula puixe pagar de moneda viva sens dilació e íntegrament les pensions dels censals que la dita ciutat are fa e per avant farà e prestarà, e los salaris e altres despeses ordinàries e extraordinàries, les quals necessàriament la dita ciutat ha a pagar, lo dit Concell de Cent jurats assigna e consigna a la dita Taula tots e qualsevol drets fins en la present jornada imposats, axí de naus com altres, e totes e qualsevol altres entrades e emoluments que la dita ciutat ha. E per quant lo dret de les naus e molts altres drets imposats per la dita ciutat són stats imposats a temps, lo dit e present Concell de C jurats proroga e allerga los dits drets, duradors tant e ten longament fins los crèdits que la ciutat deu en compte vell de la dita Taula, e encare los censals que vuy la dita ciutat fa e per avant farà per pagar los crèdits de la dita Taula e agolar aquella, sien íntegrament pagats e²²⁵¹ los dits censals sien luïts e quitats, entès, emperò, que augmentant la dita ciutat de reebuda e quitant alguns dels dits censals se puixen remoure e levar dels dits f. 92^v drets ab del·liberació de Concell de Cent jurats, volent, statuint e ordonant lo dit Concell que de tots los dits drets e altres qualsevol entrades que la dita ciutat ha e per avant haurà no·s tengua en la dita Taula en libre nou sinó un sol compte dreçat al clavari, exceptat dels dits drets de II sous per quartera dels dits flaquers, del qual dessús és stat ordonat sie tengut compte sparç per lo dit clavari per causa de provehir la dita ciutat.

[1.6] Ítem, statueix e ordona lo dit Concell de Cent jurats que tota vegada que lo compte del clavari augmentarà, axí per més reebuda dels drets, recobrement de deutes e

²²⁴⁹ no afegit a la interlínia.

²²⁵⁰ s ratllat.

²²⁵¹ per ratllat.

altres entrades de la ciutat, com per altra qualsevol causa o rehó, e la resta del dit clavari sobrepujerà VIIM lliures, que tot ço que més hi serà haje ésser convertit per los consellers e clavari en pagar e satisfer los deutes del libre vell de la dita Taula, pagant primerament los deutes menuts de X lliures en avall, començant als menors deguts, emperò, fins lo dia present; los quals deutes pagats se hajan a pagar los altres deutes deguts per la dita Taula²²⁵² a sou e a lliura. E quant tots los dits deutes seran pagats, tot lo que serà de més de les dites VIIM lliures haje ésser convertit per los dits consellers e clavari en luició dels censals que la dita ciutat fa e farà per agolament de la dita Taula.

[1.7] Ítem, lo dit Concell de Cent jurats statueix e ordona que en les dites VIIM lliures que lo dit clavari tendrà en son compte corrible no y puixen ésser tocat, ne la dita ciutat se'n puixe plavir ab del·liberació del Concell de XXXII²²⁵³, sinó per les despeses e càrrechs que la dita ciutat necessàriament és acostumada de pagar. E més avant se'n puixen plavir per préstechs fahedors per provisió de forments fins en quantitat, emperò, de IIIIM lliures e no més avant, axí e en tal manera que tota hora romanguen en compte del dit clavari de ferm IIIM lliures, en les quals per necessitat alguna qualsevol gran e urgent no puixe ésser tocat per los dits consellers e Concell de XXXII sinó per pagar les despeses ^{f. 93r} e càrrechs demunt dits, statuint e ordonant més avant lo dit Concell que en ço que serà de més de les dites VIIM lliures no puixe ésser tocat ne en altres usos convertit sinó tensolament, segons dessús és dit, en pagar los deutes del libre vell de la dita Taula e en luició e quitament dels dits censals, e en son cas per provisió de forments, ab del·liberació del Concell de Cent jurats.

[1.8] Ítem, per evitar moltes complascèncias, abusos e dans que sobre les coses dejús·crites fàcilment cometre se porien si no y era provehit, statueix e ordona lo dit Concell de Cent jurats que a una persona no puixen ésser prestats per portar forments en la dita ciutat més avant de M florins, e que lo dit préstech no puixe ésser fet a més avant de temps de VI mesos; de la qual persona, quant fermerà la dita seguretad, per lo scrivà del Concell de la dita ciutat haje ésser pres jurament si la dita seguretad fa per si mateix o per altre, e si serà atrobat ésser feta per altre, lo qual per si o per altra persona hagués ja haüt lo dit préstech de M florins, no puixe haver altre préstech fins que haie restituit e tornat lo primer, e axí en manera alguna les dites IIIIM lliures per vias indirectes no poran ésser prestades a una sola persona, de la qual la dita ciutat se porie trobar sens provisió dels dits forments, aquella fallint altrament que no farà si los dits préstechs són fets a diverses persones.

[1.9] Ítem, lo dit Concell de Cent jurats statueix e ordena que totes les pensions de censals, salaris e altres quantitats que seran degudes per tot lo present mes de ffabrer hajan ésser pagades en compte de libre vell de la dita Taula.

[1.10] Ítem, com los honorables consellers ensemps ab les XVI persones en açò deputades ab summa diligència hajan entès en descarregar la dita ciutat e hajan per ço levats e remoguts del tot alguns offiçis e guardes e haien amoderats, limitats e dimi-^{f. 93v} nuïts alguns salaris los quals la dita ciutat pague, per rehó de la qual remoció, moderació e limitació la dita ciutat baxe e diminueix de càrrechs quescun any MCCCLX lliures,

²²⁵² e ratllat.

²²⁵³ ab del·liberació del Concell de XXXII *afegit al marge dret*.

havent, per ço, lo dit Concell de C jurats per bones les dites remocions dels dits officis e guardes, e moderació e limitació de salaris, loha e aprova aquelles.

[1.11] Ítem, statueix e ordona lo dit Concell de C jurats que la dita Taula en los matins e ans de dinar faça affers [e] faça fahenes del compte del libre nou, e al deprés dinar de compte de libre vell, ab potestat e facultat que lo Concell de C jurats dóna als honorables consellers e administradors de la dita Taula de poder variar e mudar lo dessús ordonat en lo present capítol a tota lur voluntat, a benefici dels affers de la dita Taula.

[1.12] Per les presents, emperò, ordinacions e coses en aquelles contengudes lo dit Concell de Cent jurats no entén a ffer prejudici, novació e derogació a qualsevol ordinacions fetes en favor e prerogativa de la dita Taula, sinó tant quant les dessús dites ordinacions contrariegen a n'aquelles.

[1.13] Com haver mesa en ordre la Taula del Cambi o depòsits de la ciutat de Barcelona e haver agolada aquella e donada forma que de moneda viva puixe ésser liberal en pagar de continent de compte de libre nou los creadors de la dita ciutat se valgués poch, si per plaviments que la ciutat fahés de les peccúnias comunes de la dita Taula venia e tornave en los desordres e inconvenients grans als quals és venguda, e serie pijor lo darrer error que lo primer, car serie fer perdre perpetual-^{f.94r} ment lo crèdit a la dita Taula, entenent, per ço, ab summa vigilància lo Concell de Cent jurats tornar en lo primitiu crèdit la dita Taula e²²⁵⁴ que per null temps no puixen venir en los inconvenients e sinistres als quals és venguda, e per provehir e dar causa, appetit e voluntat que los qui metran lurs peccúnias a censal sobre la dita ciutat per pagar los grans crèdits als quals la dita Taula és obligada e tindran diners en la dita Taula, axí de compte vell com nou, e per dar més voluntat als qui han arreduir los censals de XVIM per mil a XXM per mil, e per major seguretat de aquells e que sien certs que per plaviments de les peccúnias comunes de la dita Taula, axí ab consignació de drets com en altra manera, les dites peccúnias de la dita Taula no seran evacuades, lo Concell de Cent jurats, quant més sol·lempnament pot, statueix e ordona que per qualsevol necessitat, causa o rehó, encare que fos extrema, e posat que hagués sguard a conservació de la cosa pública o altre major o menor la qual dir, pensar e cogitar se posqués, la dita ciutat no·s puixe plevir de les peccúnias comunes de la dita Taula, ni axí poch se puixe plavir de la resta que la dita Taula deurà al clavari de la dita ciutat, axí de compte corrible com esparç, sinó per pagar les despeses e càrrechs de la dita ciutat e per provisió de forments, segons demunt és dit.

E lo Concell de Cent jurats, per major tuició e seguretat dels dits creadors censalistes e altres, statueix e ordona que ab jurament e sentència de vet los consellers qui ara són e per temps seran no puixen proposar en Concell de XXXII e en lo dit Concell de Cent jurats lo contrari de les dites coses, lo qual jurament haien a prestar e sentència de vet hoyr los consellers qui vuy són de present e los successors lurs lo s'endemà que elets seran o lo primer die que vindran a la Casa de la Ciutat per fer lo jurament acostumat. E si, ço que Déu no vulle, los dits consellers a tanta dampnació de les lurs ànimas lo contrari de les dites coses proposaven en Concell de XXXII o de Cent

²²⁵⁴ e afegit a la interlínia.

jurats, los dits consells ne algú de aquells no puxen votar ne ^{f. 94v} conclusió alguna fer. E los dits consellers, ultra la infricció del jurament e sentència de vet la qual incorrerien, passat lo temps de lur consellaria no posquessen ésser mesos en Concell de Cent jurats, ans perpetualment fossen privats del dit Concell e de officiis e beneficis de la dita ciutat, e que per aquesta rehó tots los del dit Concell de Cent jurats de present ho juren, e n donen potestat e facultat al clavari de hoyr en nom lur sentència de vet en poder de l'official que sobre les dites coses la hon proposades los fossen no voteran, e trobant-se de Concell de XXXII no useran de la facultat que dada és a vuyt de quescun stament en²²⁵⁵ Concell de XXXII proposar ço que vist los és. E més que sobre les dessus dites coses per los dits consellers e Concell no puxen ésser demanada absolució del jurament e sentència de vet sens que en tal demanda no consentissen tots los creadors censalistes e creadors de la dita Taula algú no discrepant, e açò mateix e semblant jurament haien a prestar e sentència de vet hoyr tots los del dit Concell quescun any lo die de la festa de sancta Lúcia, com la present ordinació sia feta per seguretats lur e per dar voluntat als qui vuy tenen diners en la dita Taula de compte vell e a altres de metre diners a censal sobre la dita ciutat, e encare dar voluntat als qui vuy són ja creadors censalistes de reduir lurs censals, tot per descarregar la dita ciutat e dessus dita Taula e pagar los deutes de aquella, e encara dar voluntat a totes persones de fer depòsit de les lurs peccúnias en la dita Taula de compte nou, statuint e ordonant lo dit Concell de Cent jurats per més seguretats e corroboració dels censals venedors per quitar la dita Taula que en los contractes de les vendes que d'ací avant dels dits censals lo clavari e síndich de la ciutat farà haje inserir de *verbo ad verbum* la present ordinació, e per lo semblant sia inserta en les cartes que s fermeran de les reduccions dels dits censals. E que lo dit clavari, havent-ne de açò amplíssim poder del dit Concell de Cent jurats qui en aquestes coses e altres lo constituirà, haje ab les dites vendes prometre ^{f. 95r} e jurar ab bona pena als dits creadors censalistes e a altres qui tendran peccúnias en la dita Taula, la dita ciutat e consellers de aquella, e encara los sdevenidors clavaris e síndich de la dita ciutat, tenir e observar durants lurs censals e devent la dita Taula a aquells qui tenen peccúnias en aquella dita ordinació e lo contengut en aquella.

[1.14] La dita, emperò, ordinació fa lo dit Concell de C jurats ab tal retenció que de peccúnias pròpies de la dita ciutat axí de compte corrible com sparç del dit clavari e no de altres se puixe plavir, ab del·liberació del present Concell, per provisió de forments, fins en aquella quantitat que vista serà al dit Concell de Cent jurats, no contrestants qualsevol coses dessus ordonades en açò contrariants.

^{f. 96r} [2] Apuntaments fets per los honorables consellers de la ciutat Barcelona, ensemps ab les XVI persones en açò deputades, sobre amoçió de officiis, remoçió de guardes e moderació e disminució de salaris de officiis e guardes, los quals apuntaments són stats lohats apropiats e auctoritzats per Concell de Cent jurats de la dita ciutat celebrat a XVIII de ffabrer de l'any MCCCCLXVIII. E són los dits apuntaments los qui s segueixen:

²²⁵⁵ en afegit a la interlínia.

[2.1] Primo en los cullidors de la taula del cabassatge, qui prenen de salari CLXX lliures, és vist lo cullidor dels diners deure haver LXX lliures,²²⁵⁶ e lo libreter L lliures; en los quals salari, que són CXX lliures, ne deuen venir a càrrech dels cavalls XLV lliures, de què ve en augment a la ciutat dels dits dos salaris:

LXXV lliures

[2.2] Ítem, en los de la taula del vi és vist que lo reebador, qui n'ha LXXX lliures de salari, ne haie LXX, e lo libreter, qui n'ha LXV, ne haie XXXX lliures, qui són per tot CXX lliures, en los quals deu participar lo dret dels cavalls L lliures, de les quals se paguen ja XV lliures, e axí augmente la ciutat la quantitat deffora posada. E per quant és pensat sien fetes dues formes de bollatins, ço és, de casolans e de taverners, lo libreter no haurà scriure los dits bollatins e lo seu treball serà molt poch, e seria vist per evitar qualsevol fraus qui cometres posquessen que d'aquí avant los bollatins stiguen en la casa de aquell tauler qui tendrà la moneda en una caixa, hon haje dues claus, de les quals tinguen la una lo tauler e l'altra lo clavari, provehint e ordonant que en delliurar aquells al rebedor sien los dits taulers o la un d'ells e lo clavari, e en recobrar aquelles lo clavari ab un tauler.

LXX lliures

f. 96v [2.3] Ítem, serie vist ésser levat lo salari del cullidor de les impositions de les honors e que li fos donat alguna cosa per liura. E que los administradors de la Taula e ministres d'aquella se hagen a retenir les impositions de les vendes de propietats de què non haje càrrech lo dit cullidor ne sia pagat de les oposicions qui s faran en les crides de la cort del vaguer. E serà vist que lo cullidor haje II sous VI per liure, de què augmente la dita ciutat:

XXXX lliures

[2.4] Ítem, és vist no freture tenir advocats extraordinaris, de què augmente la ciutat:

XXV lliures

[2.5] Ítem, serie vist que en Ffrancesch Martí, major de dies, quant viurà haje de les L lliures que lo Consell de C jurats li ha assignades de sa vida XXV lliures, ab condició que ab les dites XXV lliures haje a donar recapte en lo inventari de la dreçana sens algun stipendi. De açò augmente la dita ciutat:

XXX lliures X

[2.6] Ítem, és vist ésser levats los capitans de mantellets e scrivà del sacramental. De açò augmente la ciutat:

XXXV lliures

[2.7] Ítem, serie vist ésser levat al procurador de les baronies de la ciutat les L lliures que li són stades constituïdes del regiment de la dita procuració, e que s'haje acontentar dels

L lliures

²²⁵⁶ que són CXX lliures *ratllat*.

emoluments fins a IIM sous, e si més ne trahia, que sien de la ciutat, e si no·ls ne traurà, sie a son càrrech. De açò augmente la ciutat:

[2.8] Ítem, serie vist ésser levades IIII guardes dels sperons, dues a quescun speró, e que quescuna haje de salari a rahó de XXX lliures l'any. De açò augmente la ciutat:

CXXXXIIII
lliures

[2.9] Ítem, serie vist ésser levades de les X lliures de les obres quescuna setmana V lliures, e que sien remoguts los mestres axí de cases com los mestres fusters, e que no hajen lo salari que solien haver. E que solament en les obres comunes hi haje scrivà, lo qual haje de salari XXX lliures; lo qual scrivà, e encare lo dreçaner e altres qui hajen càrrech de fer obres per la dita ciutat, quant hauran obrar hajen a cercar lo qui ab millor ^{f. 97r} mercat volrà obrar, e ²²⁵⁷ cercat mercat per mercat ne donen la fadigna als mestres qui les dites obres acostumaven de haver. E és més vist que lo dit salari de les dites XXX lliures sien pagades de les dites sinch lliures per setmane. E que los obrers no puixen fer obres algunes sinó ab consulta e voluntat dels consellers. E per lo semblant no posquessen fer enderrochs sinó precehints les dites consulta e voluntat per evitar moltes desordres que sobre los dits enderrochs són fets. E que de les dites V lliures de setmana sia pagat lo salari de VI lliures que ha lo tiragats a mar. De açò augmenta la dita ciutat:

CCLXVI lliures

[2.10] Sobre los dits enderrochs sia regonegut lo privilegi dels obrers e monstat als advocats per veure si los dits obrers poden ésser strets per lo Concell de C jurats de no poder fer enderrochs sens voluntat dels dits consellers.

[2.11] Ítem, és vist ésser remogudes les XVI guardes del Castellví de Rosanes e la mula e totes altres despeses que n pagassen per lo dit castell, de què augmente la dita ciutat la quantitat deffora posada. Emperò, que sien ²²⁵⁸ donades a mossèn Miquel Dezplà, castellà del castell, ²²⁵⁹ en ajuda de tenir aquell a tot son càrrech e despesa d'ací e per tot lo mes de juny primer vinent, e que dins lo mes de maig après següent haie a denunciar als dits consellers si d'aquí avant a tot son càrrech e despesa volrà tenir lo dit castell.

CCCCL lliures

[2.12] Ítem, per quant lo pont de Sanct Boy fa extremes despeses per conservació d'aquell, és per ço posat sia pensat sots

lliures

²²⁵⁷ hajen a *ratllat*.

²²⁵⁸ posades *ratllat*.

²²⁵⁹ en ajuda *ratllat*.

quina forma la ciutat se posqués appartar de les dites despeses.

[2.13] Aprés alguns dies fonch pensat que, seguint lo effecte de certs capítols en temps passat posats sobre lo dit pont, qui a X anys ab calamet fonch donat a certs fusters, fos fet alberà e a l'encant al qui menys ho pendria que sia liurat per aquell temps que serà vist als honorables consellers.

f. 97v [2.14] Ítem, serie vist que los salaris dels corredor e trompeta de la ciutat de les XV lliures que han quescú de salari del tot sien levades, e les VIII lliures del corredor de vendre les imposicions romanguen. E que de les crides del Concell de C jurats hajen los dits corredor e trompeta de quescuna crida XX sous, ço és, X sous quescú d'ells, e de les altres crides que's faran per los lochs acostumats hajen los dits corredor e trompeta per quescuna crida, ço és, quescú II sous VI, e per los lochs acostumats e no acostumats III sous VI, provehint e hordonant que los dits corredor e trompeta hajen e sien tenguts en bé e diligentment servir a la dita ciutat segons eren abans de la remoció e moderaçió dels dits salaris. De açò augmenta la dita ciutat en cert:

XXX lliures

[2.15] Ítem, serie vist que lo draçaner haja tensolament les XXX lliures de salari axí obrant com no obrant e per totes coses que li sien acomenades fer, axí per consellers com per Concells, e que d'açí avant cessen lo salari e emoluments que havia quant obreria, e qualsevol sdeveniments que haver posqués per causa del dit offici, provehint e ordonant que lo dit draçaner, axí en los actes ordinaris de son offici quant encara en qualsevol càrrechs que per consellers e Concells li sien donats, haja e sie tengut servir a la dita ciutat sens altres salari e emoluments bé e diligentment segons ere tengut ans de la remoció dels dits salari e emoluments, los quals havia com la dita ciutat obrave. De açò augmente la dita ciutat uns anys ab altres passades:

XXX lliures

[2.16] Ítem, seria vist ésser levat al mostaçaff lo salari de les XX lliures. De açò augmente la ciutat:

XX lliures

[2.17] Ítem, serie vist ésser levades a l'administrador de les places V lliures, e que lo salari del dit administrador sia d'aquí avant XX lliures. Augmente la dita ciutat:

V lliures

f. 98r [2.18] Ítem, serie vist ésser levades a l'offici d'ajudant que té en Ffrancí Martí, menor de dies, en la scrivania del Concell de la dita ciutat, X lliures, per quant lo dit seu offici per la temporada concurrent no ha augmentat de treball. E considerat encara que d'ací avant disminuirà de treballs e de fer cauteles de salaris dels officis remoguts e guardes levades, axí que lo seu

salari sie d'ací avant XXXX lliures.

[2.19] Ítem, per quant és dada informació per lo scrivà del Concell de la dita ciutat que en Bernat Soler, scrivà de registre del dit Concell, registre tots los registres de Concells de la dita ciutat, letras, provisions, ordinations e altres coses que a registrar se han en la dita scrivania, e per rehó de la temporada ha augmentat de haver registrar los Concells de les del·liberacions que·s fan per los deputats e Concell lur, en les quals lo Concell de la ciutat ha consentiment o dissentiment, les quals del·liberacions són moltes e ocupen molt registre, axí que més Concells ha a registrar en un any que no havia en temps d'en Johan Franch, quòndam, scrivà del dit Concell ans d'ésser obtengut lo privilegi sobre lo regiment en tres o quatre anys, offerint lo dit scrivà açò mostrar occularment, per ço fonch vist ésser-li ten solament levades de les L lliures que ha de salari V lliures, provehint e ordonant que per la remoció de les dites X e V lliures los dessus dits ajudant e scrivà de registre no sien remissos e necligents en regir bé e sol·lícitament los dits officis. E que lo dit Bernat Soler sie diligent en bé e proptament continuar los dits consells, letras, provisions e altres coses dessus dites. De aquells dos officis, augmenta la ciutat:

XV lliures

[2.20] Ítem, serie vist que a·n Thomàs Carreres, correu de la dita ciutat, sien levades de son salari e vestit X lliures, axí que d'ací avant ^{f. 98v} lo dit Thomàs haie de salari e vestir ten solament XL lliures, provehint e ordonant que per la remoció del dit salari lo dit Thomas no sie necligent en bé e diligentment servir la dita ciutat, ans haje e sie tengut servir a aquella ab aquella diligència e promptitut que fahia ans de la dita remoció. De açò augmenta la dita ciutat:

X lliures

[2.21] Ítem, és vist ésser levades a·n Barthomeu Moncoffa, regint los libres de la Taula, X lliures, e que obstant la dita remoció sie diligent e sol·lícit en bé e diligentment regir lo dit offici, provehint e ordonant que aquell cotidianament haje a tenir aprop lo dit offici, a ffi que per ell sia fet complidament lo exercici del dit offici. De açò augmenta la dita ciutat:

X lliures

[2.22] Ítem, serie vist ésser levades a quescú dels obrers de la dita ciutat X lliures, e que d'ací avant lo salari de quescú sia de XXX lliures, axí com era de XL lliures. De açò augmenta la dita ciutat:

XX lliures

[2.23] Ítem, serie vist que al clavari sien levades aquelles X lliures que havia de fer los alberans de la treta. De açò augmenta la dita ciutat:

X lliures

[2.24] Ítem, serie vist que als cònsols de la mar sie levat a quescú de salari X lliures, axí que lo salari de quescun cònsol sie d'ací avant LXV lliures. De açò augmenta la dita ciutat:	XX lliures
[2.25] Ítem, serie vist que lo salari del jutge de appel·les de la mar sia d'ací avant XXX lliures. De açò augmenta la ciutat:	V lliures
[2.26] Ítem, serie vist que quescun dels jutges de les enquestes dels alcavots haja de salari per quescuna enquesta II lliures X sous, e quescú dels scrivans de les dites enquestes I lliura V sous. De açò augmenta la ciutat:	VII lliures X
f. 99r [2.27] Ítem, que lo libreter de la Taula de Mar haja d'ací avant de salari quescun any XLV lliures, e lo reebador L lliures, provehint e ordonant que los dessús dits librater e reebador per la amoció del dit salari no sien necligents e remissos en lo exercici de lurs officis, ans aquells servesquen ab aquella diligència que farien si la dita amoció no ere feta.	

E proposats los dits fets e lestes les ordinació e supplicacions dessús mencionades, lo dit Consell de Cent jurats del·liberà e conclós sobre aquells en la forma següent:

Primerament, lo dit Concell, havents per bones e molt saludables les ordinacions concernents lo redreç de la dita Taula, fahé, lohà e aprovà aquelles, volent e ordonant aquelles sien exeqtades juxta lur serie e tenor.

Més avant, lo dit Concell remogué los officis e guardes e moderà e limità los salaris, segons és stat apuntat per los dits honorables consellers e setze persones, les quals en açò han entervengut.

Ítem, lo dit Concell comès e remès als honorables consellers e Concell ordinari de XXXII de poder del·liberar ésser stablit a l'enquant públich e al més donant totes e sengles propietats qui·s tinguen per lo hospital d'en Pere Dezvilar, pus aquelles sien restituïdes al dit hospital. E per quant se han fetes per lo passat moltes reduccions ^{f. 99v} dels censos que lo dit hospital quescun any reeb en no poch perjudici e dan del dit hospital, lo dit Concell del·liberà e conclós ésser feta per los dits consellers e Concell de XXXII, en nom e auctoritat del present Concell, ordinació quant streta fer ser puixe que d'aquí avant reduccions algunes fer no·s puixen dels censos que lo dit hospital reeb sens que primerament les propietats no sien restituïdes al dit hospital, les quals propietats restituïdes no puixen aquelles stablir sinó en lo encant públich al més donant.

Sobre les dites supplicacions o cèdules offeretes per los dits Pere Pau Çaguda e Bernat Miquel Carbó, lo dit Concell del·liberà e conclós les dites supplicacions e cèdules per aquesta vegada ten solament sien admeses, e per evitar molts e grans abusos sobre semblants admissions, fets a gran dan del benefici públich de la dita ciutat, lo dit Concell del·liberà e conclós que, sens perjudici de qualsevol ordinacions sobre açò fetes, los honorables consellers e Concell ordinari de XXXII, appel·lats los priors de l'art de notaris de la dita ciutat, en nom e auctoritat del present Concell per provehir en sdevenidor als dits abusos ample e molt streta ordinació, la composició e ordinació de la qual lo dit Concell de Cent jurats comès e remès als dits consellers e Concell ordinari de

XXXII, ab tanta potestat quanta ne ha lo present Concell, e ab líbera e general administració e pleníssima facultat.

Últimadament, lo dit Concell de Cent jurats del·liberà e conclós los honorables consellers e tots los del present Concell juren de present les dites ordinacions concernents la dita Taula. E sobre la sentència de vet, la qual se ha hoyr de l'honorable official ecclesiàstich, lo dit Concell del·liberà e conclós que axí sobre hoyr la dita sentència de vet com per fer e fermar qualsevol vendes de censals continents les clàusules e cautelas contengudes en les dites ordinacions de la dita Taula com en altra manera, sia fet e fermat amplament e bestant sindicat a l'honorable n'Andreu Amat, clavari de la dita ciutat.

Document 11

1468, febrer, 19. Barcelona.

Crida pública anunciant una ordinació relativa als pagaments fets a través de la Taula de Canvi i una altra ordenant la reducció dels interessos de tots els censals morts venuts pel clavari de Barcelona del 6,25% i el 5,5% al 5%.

AHCB, 1B.IV, Ordinacions, f. 113v-114r.

Per reho de l'orde de la Taula de la ciutat

Ara hojats que us notiffiquen los honorables consellers de la present ciutat: que com lo Concell de Cent jurats de la dita ciutat celebrat lo XVIIIè die del corrent mes de ffabrer entre les altres coses haje ordonats e statuïts los dos capítols e ordinacions següents:

Ítem, lo dit Concell de C jurats statueix e ordona que ab veu de crida per los lochs acostumats e no acostumats de la dita ciutat sia assignat temps per tot lo present mes de ffabrer que totes e sengles persones que tenguen peccúnias en la dita Taula puixen fer pagaments de aquelles en la dita Taula a n'aquells a qui són tenguts e obligats, e que passat lo dit mes algú no puixe fer pagaments en la dita Taula sinó de voluntat de aquells²²⁶⁰ a qui los dits pagaments se hauran affer, exceptant, emperò, aquells qui hauran pactat e concordat ésser pagats en la dita Taula, los quals no puixen recusar ésser pagats en aquella.

Ítem, lo dit Concell de C jurats statueix e ordena que tots los censals fins en la present jornada venuts per qualsevol clavaris e síndichs de la dita ciutat a for o reho de XXVIM e XVIIIIM per mil, lo qual for és molt alt, desmoderat e exçessiu, majorment ésser per avant pagades les pensions dels dits censals en moneda viva e de comptants, e²²⁶¹ decontinent a tota voluntat dels creadors censalistes sien reduïts a ffor o reho de XXM per mil, lo qual for és molt degut e pertinent, statuteix e ordenant més avant lo dit

²²⁶⁰ de aquells *repetit*.

²²⁶¹ e *raïllat*.

Concell sobre açò ésser feta crida per los lochs acostumats e no acostumats de la dita ciutat, ab la qual sia notificat als dits creadors censalistas que d'ací a XXV del corrent mes de ffabrer haien ésser venguts en la scrivania de la Casa de la dita ciutat al scrivà major de l'honorable Concell de aquella per fermar les reduccions dels dits censals o per dir e notificar al dit scrivà que aquelles reduccions fer no volen, com lo dit ^{f. 114r} Concell haze del·liberat decontinent ésser quitats en la dita Taula en lo compte del libre vell tots aquells qui la dita reducció fer no volran. E si dins lo dit termini los dits creadors censalistas les dites reduccions fermades no hauran o denunciat al dit scrivà del dit Concell que aquelles fermar no volen, passat lo dit XXV die del dit e present mes de ffabrer la dita ciutat haurà per reduïts los dits censals al dit for de XXM per mil.

Per tant, los dits consellers, seguint la voluntat e del·liberació del dit Concell de Cent jurats, ab veu de la present pública crida notificquen a tothom generalment les dites coses, a ffi que algú no puixe ignorància al·legar.

Ffonch publicada a XVIII de ffabrer de l'any MCCCCLXVIII.

Apèndix 2. Taules

Taula 97. Consellers entre 1458 i 1479

	Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
1458	Pere Serra Bernat de Granollacs	Jofre Servent	Ramon Mora (notari)	Antoni Coco (llaurador)
1459	Pere Destorrent júnior Joan Dalmau	Francesc Sescorts	Pere Comes (especier)	Antoni Bells ²²⁶² (argenter)
1460	Guillem Romeu Galceran de Pratnarbonès	Agustí de Massanet	Gabriel Busquets (barber)	Pere Mateu de Llinàs (llaurador)
1461	Pere Destorrent sènior Lluís Setantí	Simeó Sala	Honorat Saconomina (notari)	Rafel Vilar (tamborer)
1462	Miquel Desplà Francesc Pallarès	Bernat Oliver	Pere Aguilar (adroguer)	Pere Figuera (sabater)
1463	Francesc Llobet Pere Joan Serra	Joan de Llobera	Esteve Mir (notari)	Pere Julià (rajoler)
1464	Jaume Ros Joan Berenguer Sapila	Melcior Mates	Antoni Llong (especier)	Antoni Berenguer (pellisser)
1465	Felip de Ferrera Ramon Ros	Gabriel Miró	Joan Conomines (barber)	Francí Clotes (argenter)
1466	Antoni Pujades Bernat Joan Sapila	Francesc de Junyent	Antoni Vinyes (notari)	Antoni Mir ²²⁶³ (frener)

²²⁶² Tal com assenyala eloqüentment Jaume Safont, quatre dels cinc membres de la conselleria de 1459 van ser jutjats posteriorment, amb destins variables: Destorrent i Sescorts –Çescomes segons Safont– foren escanyats, mentre que Comes i Bells van ser exiliats (Sans i Travé, *Dietari o Llibre de Jornades (1411-1484) de Jaume Safont*, 107).

²²⁶³ Antoni Mir va morir durant l'exercici de la conselleria, l'1 de febrer de 1466, i va ser sepultat a Santa Maria del Pi dos dies després (Schwartz i Luna i Carreras i Candi, *Manual de novells ardots*, 2: 467-68).

	Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
1467	Joan de Marimon Galceran d'Artigues	Francesc Sescorts	Berenguer Riba (especier)	Joan Sunyer (taverner)
1468	Joan Llull Pere Joan Serra	Francesc Alegre	Antoni Vilanova (notari)	Bartomeu Font (paraire)
1469	Ramon Ros Pere Bussot	Pere Amat	Andreu Merlí (barber)	Francesc Serra (esparter)
1470	Francesc Llobet Joan Ros	Francesc Ferrer	Bartomeu Costa (notari)	Bernat Gili (blanquer)
1471	Jaume Ros Guillem Oliver	Bartomeu Quintana	Jaume Boixadell (barber)	Cebrià Vilell (rajoler)
1472	Lluís Setantí Romeu Llull	Joan Oliba	Joan Mateu (notari)	Gaspar Conomines (teixidor de llana)
1473	Pere Joan de Santcliment Pere Sestrada	Bernat Pongem	Gabriel Lleopart (especier)	Joan Armant (ferrer)
1474	Joan Brígit Boscà Ramon Marquet	Pere Marquilles	Jaume Mas (notari)	Joan Boadella (fuster)
1475	Pere Bussot Pere de Conomines	Gaspar Montmany	Joan Boïgues (barber)	Joan Peraller (fuster)
1476	Galceran Carbó Berenguer de Junyent	Jeroni Rajola	Bernat Marquilles (especier)	Salvador Espano (argenter)
1477	Lluís Setantí Baltasar de Gualbes	Bernat Pongem	Joan Fogassot (notari)	Francesc Coco (hortolà)
1478	Galceran Dusai Jaume de Gualbes	Pere Viastrosa	Francí Clotes (cerer)	Jaume Sitjar (cotoner)
1479	Jaume Destorrent Joan Roig	Guillem Pongem	Jaume Mas (notari)	Marx Teixidor (paraire)

Taula 98. Jurats del Consell de Cent l'any 1458

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Ramon Desplà	Joan Bac	Francesc Matella (notari)	Joan Muner (argenter)
Joan Sarrovira	Pere de Preixana	Joan Plana (notari)	[en blanc] (argenter)
Antic Martí	Miquel de Manresa	Nicolau Safont (notari)	Ponç Esbert (sastre)
Pere Destorrent	Francí Perarnau	Antoni Sesilles (notari)	Joan Segarra (sastre)
Francesc Marquet de Palou	Martí Solzina	Miquel Ferran (notari)	Julià Pelegrí (frener)
Guillem Romeu	Ramon Guerau	Pere Gaspar Capó (notari)	Pere Rubió (frener)
Joan de Mitjavila	Berenguer Desllor	Rafel Riudor (notari)	Pere Carbonell (sabater)
Pere Joan Serra	Lluís d'Òlibes	Antoni Joan (notari)	Jaume Perdigó (sabater)
Baltasar de Màrgens	Simeó Sala	Berenguer Padrosell (notari)	Guillem Garcia (ferrer)
Lluís Ros	Pere Desplà	Jaume Mas (notari)	Gabriel Quintana (ferrer)
Bernat Pol	Gabriel Sesoliveres	Joan Sunyer (notari)	Francí Perallada (fuster caixer)
Miquel Bastida	Bernat Joan de Vilaplana	Pere Guanyador (notari)	Francesc Droc (paraire)
Bernat de Granollacs	Pere Santpol	Pere Colell (notari)	Pere Hospital (paraire)
Francesc Sarrovira	Lluís Gilabert	Joan Masó (notari)	Jaume Riells (teixidor de llana)
Ramon Marquet	Joan Pasqual	Bernat Caldòfol (especier)	Francesc Folgueres (teixidor de lli)
Pere Vicenç Fabre	Jaume Bertran	Llorenç Canyadell (especier)	Bernat Nicolau (blanquer)
Galceran Benet Ortal	Joan Sacoma	Bernat Planes (especier)	Francesc Arnedans (cotoner)
Francí Ramis	Bartomeu Quintana	Galceran Marquès (especier)	Joan Gregori (assaonador)
Joan Amat	Bernat Viver	Antoni Guimerà (especier)	Francesc Sonet (peller)
Pere de Montmany	Pere Pons	Gabriel Pont (especier)	Galceran Badia (boter)
Joan Dalmau	Guillem Martí	Jaume Pont (especier)	Tomàs Conesa (ballester)
Pere Desvalls	Llorenç Ros	Pere Estanyol (especier)	Andreu Malbec (pellisser)
Joan Ros	Joan Serra (draper)	Joan Arnau (especier)	Bartomeu Lenallol (llaurador)
Rafel Cavaller	Bernat Canals (draper)	Berenguer Riba (especier)	Nadal Osset (hortolà)
Andreu Olzina	Pere Busquets	Bernat Casanoves (cerer)	Joan Rafel (fustanyer)
Mateu Cases	Francesc Coco	Antoni Botell (cerer)	Joan Bonany (gerrer)
Ramon Soler	Pere Regí	Joan Dalmau (barber)	Vicenç Dorca (moler)
Joan Avella	Francesc Salvador	Nadal Moja (barber)	Joan Albareda (senyaler)
[Pere] Artigó	Guillem Ramon de Santamaria	Joan Conomines (barber)	Jaume Gili (beiner)
Bernat Sacot	Benet Samer	Jaume Borràs (barber)	Antoni Sala (mercer)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Jaume Gili	Galceran Cruanyes	Francesc Mulet (barber)	Antoni Ferran (rajoler)
Jaume Bruguera	Pere Miralles	Martí Ballit (barber)	Jaume Roca (flassader)

Taula 99. Jurats del Consell de Cent l'any 1459

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Pere Destorrent sènior	Jofre Servent	Antoni Sesilles (notari)	Miquel Bofill (argenter)
Miquel Desplà	Miquel de Manresa	Miquel Ferran (notari)	Salvador Espano (argenter)
Bertran Torró	Bernat Corcó	Pere Gaspar Capó (notari)	Joan Segarra (sastre)
Guillem Romeu	Martí Olzina	Honorat Saconomina (notari)	Joan Marquès (sastre)
Bernat de Granollacs [sènior]	Pere Servent	Bartomeu Requesens (notari)	Pere Rubió (frener)
Esteve Satorra	Melcior Mates	Bartomeu [del] Bosc (notari)	Pere Juliol (frener)
Lluís de Castellví	Pere Joan Toralles	Rafel Riudor (notari)	Pere Carbonell (sabater)
Galceran de Pratnarbonès	Gaspar Montmany	Antoni Joan (notari)	Bartomeu Freixenet (sabater)
Arnau Esquerit	Bernat Oliver	Jaume Mas (notari)	Gabriel Quintana (ferrer)
Pere Desvalls	Pere Viastrosa	Joan Masó (notari)	Jaume Pi (ferrer)
Pere de Montmany	Bernat Dalguàs	Gaspar Canyís (notari)	Pere Hospital (paraire)
Ramon Marquet	Joan Pasqual	Pere Massot (notari)	Bartomeu Oliver (paraire)
Bernat Pol	Pere Joan de Manresa	Miquel Benaula (notari)	Francí Perallada (fuster caixer)
Bonanat de Puigmarí	Jaume Bertran	Bartomeu Coll (notari)	Bernat Nicolau (blanquer)
Pere Boquet	Bartomeu Quintana	Bernat Caldòfol (especier)	Francesc Armedans (cotoner)
Galceran Benet Ortal	Llorenç Ros	Llorenç Canyadell (especier)	Joan Gregori (assaonador)
Joan Desvalls	Joan Sarrovira	Bernat Planes (especier)	Nadal Osset (hortolà)
Miquel Pasqual	Pere Busquets	Nicolau Pellisser (especier)	Joan Rafel (fustanyer)
Bernat Despont	Joan Serra (draper)	Pere Aguilar (especier)	Jaume Roca (flassader)
Joan Ros	Bernat Viver	Jaume Pont (especier)	Montserrat Ferrer (peller)
Jaume Desvalls	Pere Pons	Berenguer Riba (especier)	Joan Sescorts (teixidor de lli)
Pere Vicenç Fabre	Bernat Bonet	Pere Camps (especier)	Guillem Lleó (teixidor de llana)
Antoni Mitjans	Joan Montbrú	Joan Rossell (especier)	Ramon Lleó (tintorer)
Joan Amat	Tomàs Desmàs	Berenguer Fonoll (especier)	Salvador Vilaür (mariner)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Jaume Gili	Guillem Ramon Monegal	Bernat Casanoves (cerer)	Joan Bonany (gerrer)
Andreu Olzina	Francesc Salvador	Gabriel Vidal (cerer)	Vicenç Dorca (moler)
Rafel Cavaller	Pere Regí	Joan Dalmau (barber)	Bernat Font sènior (llancer)
Mateu Cases	Joan Fogassot	Joan Conomines (barber)	Esteve Frigola (matalasser)
Pere Demesa	Nicolau Fuster	Onofre Moradell (barber)	Rafel Vilar (fuster bosquer)
Bernat de Granollacs [júnior]	Guillem Ramon de Santamaria	Martí Ballit (barber)	Francesc Serradell (esparter)
Joan Salmonia	Nicolau Genover	Miquel Ferriol (barber)	Gabriel Sacomella (corredor de coll)
Pere Artigó	Francesc Coco	Joan Carbonell (barber)	Antoni Banús (candeler de sèu)

Taula 100. Jurats del Consell de Cent l'any 1460

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Pere Destorrent sènior	Jofre Servent	Bartomeu Agell (notari)	Pere Nebot (argenter)
Miquel Desplà	Joan Bac	Honorat Saconomina (notari)	Salvador Espano (argenter)
Bernat Torró	Francesc Sescorts	Nicolau Safont (notari)	Joan Marquès (sastre)
Bernat Miquel	Nicolau Viastrosa	Bernat Montserrat (notari)	Manel Millars (sastre)
Pere Destorrent júnior	Bernat Corcó	Joan Guerau (notari)	Pere Juliol (frener)
Francesc Marquet de Palou	Joan de Llobera	Joan Mateu (notari)	Jaume Vergós (frener)
Joan Sarrovira	Pere Joan Toralles	Bartomeu Requesens (notari)	Bartomeu Freixenet (sabater)
Joan Dalmau	Pere Sevent	Bartomeu [del] Bosc (notari)	Pere Coll (sabater)
Ramon Ros	Bernat Oliver	Miquel Abella (notari)	Jaume Pi (ferrer)
Francí Pallarès	Pere Desplà	Gaspar Canyís (notari)	Bartomeu Esbert (ferrer)
Joan de Mitjavila	Bernat Delguàs	Miquel Benaula (notari)	Bartomeu Oliver (paraire)
Arnau Esquerit	Mateu Savall	Bartomeu Coll (notari)	Pere Guillem Renart (paraire)
Joan Desvalls	Rafel Julià	Rafel Folc (notari)	Joan Orriols (fuster caixer)
Galceran Artigues	Pere Rovira	Joan Montagut (notari)	Joan Sescorts (teixidor de lli)
Pere Vicens	Guillem Pongsem	Nicolau Pellisser (especier)	Guillem Lleó (teixidor de llana)
Pere de Conomines	Gaspar Montmany	Pere Camps (especier)	Pere Madella (blanquer)
Gaspar Vilana	Pere Joan de Manresa	Pere Aguilar (especier)	Bartomeu Bonivern (assaonador)
Lluís Setantí	Joan Faritza	Joan Rossell (especier)	Montserrat Ferrer (peller)
Berenguer Saiol	Joan Alba	Berenguer Fonoll (especier)	Pere Montserrat (boter)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Bonanat de Puigmarí	Nicolau Fuster	Bernat Marquilles (especier)	Domingo Noguers (ballester)
Francí Bussot	Bernat Bonet	Antoni Bosc (especier)	Gabriel Molló (pellisser)
Francí Ramis	Gabriel Avinent	Josep Oliver (especier)	Pere Plomes (llaurador)
Jaume Desvalls	Tomàs Desmàs	Miquel Martí (especier)	Esteve Guitart (beiner)
Antoni Mitjans	Miquel Sesilles	Joan Arnau (especier)	Joan Grasset (mercer bossier)
Francesc Sarrovira	Guillem Ramon Monegal	Gabriel Vidal (cerer)	Ramon Lleó (tintorer)
Bernat Despont	Narcís Jordà	Antoni Botell (cerer)	Salvador Vilaür (mariner)
Joan Ferrer, àlies Sesavasses	Melcior Santpol	Nadal Moja (barber)	Bernat Font sènior (llancer)
Pere Demesa	Oleguer Lunes	Onofre Moradell (barber)	Esteve Frigola (matalasser)
Ramon Soler	Joan Fogassot	Gabriel Alguer (barber)	Rafel Vilar (fuster bosquer)
Joan Salmonia	Melcior Mates	Damià Bugaresa (barber)	Francesc Serradell (esparter)
Benet de Costabella	Pere Viastrosa	Miquel Ferriol (barber)	Gabriel Sacomella (corredor de coll)
Joan Avellà	Joan Montbrú	Joan Carbonell (barber)	Antoni Banús (candeler de sèu)

Taula 101. Jurats del Consell de Cent l'any 1461

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Guillem Pongem	Joan Guerau (notari)	Anton Mir (frener)
Bernat Sapila	Mateu Savall	Esteve Mir (notari)	Pere Nebot (argenter)
Joan de Sarrovira	Bartomeu Quintana	Gaspar Maimó (notari)	Pere Figuera (sabater)
Francí Pallarès	Pere Desplà	Rafel Folc (notari)	Joan Gorner (ferrer)
Joan de Mitjavila	Pere Guillem Safàbrega	Joan Faner (notari)	Bartomeu Esbert (ferrer)
Lluís Ros	Pere Busquets	Miquel Martí (especier)	Joan Parets (fuster bosquer)
Francesc Sarrovira	Antoni Serradell	Joan Tallada (especier)	Pere Alberic (paraire)
Ponç de Gualbes	Narcís Jordà	Joan Badia (barber)	Pere Plomes (llaurador)
Pere Dusai	Pere Joan de Santcliment	Nicolau de Mediona (notari)	Joan Cerdà (frener)
Pere Bussot	Francí Sescorts	Mateu Safont (notari)	Pere Segarra (senyaler)
Berenguer Llull	Gabriel Miró	Joan Maians (notari)	Pere Guillem Renart (paraire)
Bernat Miquel	Pere Rovira	Miquel Abella (notari)	Manel Millars (sastre)
Guillem Romeu	Joan Faritza	Bernat Marquilles (especier)	Pere Madella (blanquer)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Ramon Ros	Pere Font	Josep Oliver (especier)	Pere Coll (sabater)
Joan Ferrer, àlies Sesavasses	Guillem Miró	Joan Arnau (especier)	Joan Llopis (mestre de cases)
Joan Avellà	Oleguer Lunes	Pere Corts (barber)	Esteve Bualou (fustanyer)
Bernat Fiveller	Nicolau Viastrosa	Bernat Montserrat (notari)	Antoni Bells (argenter)
Galceran de Pratnarbonès	Joan de Llobera	Joan Mateu (notari)	Joan Orriols (fuster caixer)
Pere Destorrent júnior	Guillem Ferrer	Pere Mateu (especier)	Gabriel Molló (pellisser)
Joan Dalmau	Joan Alba	Berenguer Riba (especier)	Joan Massanet (peller)
Francí Ramis	Gabriel Mora	Antoni Botell (cerer)	Macià Salamó (cotoner)
Bernat Pol	Joan Parers	Gabriel Busquets (cerer)	Andreu Vicens (teixidor de llana)
Joan Francesc Boscà	Gabriel Avinent	Gabriel Alguer (barber)	Francí Rigau (teixidor de lli)
Berenguer Saiol	Miquel Prats	Guillem Agustí (barber)	Domingo Noguers (ballester)
Jaume Ros	Rafel Julià	Bartomeu Agell (notari)	Pere Carnisser (sastre)
Francesc Llobet	Pere Busquets	Joan Montagut (notari)	Bartomeu Bonivern (assaonador)
Joan Ros	Pere Ponggem	Jaume Martí (notari)	Pere Mateu de Llinàs (hortolà)
Francesc Marquilles	Miquel Sesilles	Pere Prats (especier)	Pere Montserrat (boter)
Bernat Joan sapila	Bernat Ponggem	Bartomeu Massot (especier)	Pere Julià (rajoler)
Joan de Bellafilla	Benet Samer	Antoni Bosc (especier)	Joan Bonany (gerrer)
Ramon Soler	Pere Morer	Nadal Moja (barber)	Esteve Guitart (beiner)
²²⁶⁴	Francí Prunells	Damià Bugaresa (barber)	Joan Grasset (mercer)

Taula 102. Jurats del Consell de Cent l'any 1462

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Pere Julià de Santcliment	Esteve Mir (notari)	Antoni Bells (argenter)
Joan Llull	Guillem Ferrer	Antoni Sesilles (notari)	Salvador Espano (argenter)

²²⁶⁴ Per algun motiu no indicat, l'elecció del Consell de Cent de desembre de 1460 no es troba consignada als registres de *Deliberacions*, de forma que aquest llistat s'ha elaborat a partir de les designacions dels quatre Trentenaris. Sembla que en el moment d'instituir-se el quart i darrer Consell de Trenta, faltava un dels jurats originalment escollits de l'estament dels ciutadans, de forma que, a sorts, Joan de Marimon, membre del primer Trentenari, repetí (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 14, f. 11v, 25-VIII-1461).

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Pere Dusai	Gabriel Miró	Nicolau de Mediona (notari)	Rafel Vilar (frener)
Jaume Ros	Simeó Sala	Antoni Vinyes (notari)	Joan Cerdà (frener)
Bertran Desvalls	Martí Solzina	Bartomeu Costa (notari)	Pere Carnisser (sastre)
Francesc Llobet	Miquel Prats	Antoni Sants (notari)	Vicenç Genover (sastre)
Berenguer Llull	Gaspar Montmany	Joan Maians (notari)	Miquel Riera (sabater)
Galceran de Pratnarbonès	Llorenç Ros	Gaspar Maimó (notari)	Bernat Vallès (sabater)
Guillem Romeu	Bartomeu Quintana	Mateu Safont (notari)	Joan Gorner (ferrer)
Joan Ros	Bernat de Casaldàguila	Miquel Reig (notari)	Antoni Fonolles (ferrer)
Joan Boscà	Nicolau Genover	Joan Faner (notari)	Pere Alberic (paraire)
Mateu Dessoler	Pere Font	Bernat Clotes (notari)	Bartomeu Font (paraire)
Bertran Torró	Pere Guillem Safàbrega	Marc Busquets (notari)	Miquel Peraller (fuster)
Joan Berenguer Sapila	Pere Busquets	Jaume Martí (notari)	Joan Massanet (peller)
Antoni Pujades	Pere Morer	Pere Mateu (especier)	Joan Ferrer (assaonador)
Joan Desvalls	Benet Samer	Nicolau Pellisser (especier)	Bernat Nicolau (blanquer)
Pere Joan Serra	Pere Pons (canvista)	Pere Prats (especier)	Macià Salamó (cotoner)
Jaume Ballester	Bernat Delguàs	Bartomeu Massot (especier)	Pere Mateu de Llinàs (hortolà)
Bernat Pol	Bernat Corcó	Berenguer Riba (especier)	Pere Segarra (senyaler)
Arnau Esquerit	Joan Aguilar	Berenguer Fonoll (especier)	Andreu Vicens (teixidor de llana)
Lluís Ros	Pere Viastrosa	Antoni Llong (especier)	Esteve Bualou (fustanyer)
Ponç de Gualbes	Lluís Descortal	Genís Tallada (especier)	Francí Rigau (teixidor de lli)
Pere Bussot	Guillem Miró	Jaume Ferrer (especier)	Joan Parets (fuster bosquer)
Francí Bussot de Sitges	Melcior Mates	Antoni Puig (especier)	Pere Julià (rajoler)
Bernat Joan Sapila	Francí Prunells	Gabriel Busquets (cerer)	Joan Llopis (mestre de cases)
Joan Berenguer de Vallseca	Bartomeu Ferrer	Bernat Casanova (cerer)	Joan Bonany (gerrer)
Antoni Mitjans	Pere de Junyent	Joan Vicens (barber)	Francesc Prats (mariner)
Joan Ros	Joan Bruc	Pere Corts (barber)	Francesc Estaper (tintorer)
Joan de Bellafilla	Gabriel Mora	Joan Boïgues (barber)	Gabriel Pont (corredor de coll)
Esteve Palau	Gabriel Porrassa	Joan Badia (barber)	Jaume Huguet (matalasser)
Pere Demesa	Antoni Serradell	Melcior Rotlan (barber)	Antoni Lluís de Bellsolà (espaser)
Pere Artigó	Joan Desparers	Guillem Agustí (barber)	Bartomeu Llorenç (vidrier)

Taula 103. Jurats del Consell de Cent l'any 1463

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Llull	Pere Grau	Antoni Vinyes (notari)	Rafel Vilar (frener)
Bertran Desvalls	Jaume Sesavasses	Antoni Sants (notari)	Pere Falcó (frener)
Pere de Conomines	Gabriel d'Ortigues	Antoni Sesilles (notari)	Vicenç Genover (sastre)
Mateu Dessoler	Simeó Sala	Bartomeu Fangar (notari)	Antoni Soquerrats (sastre)
Felip de Ferrera	Bernat Oliver	Joan Brujó (notari)	Bartomeu Font (paraire)
Joan Berenguer Sapila	Gabriel Anglès	Bartomeu Costa (notari)	Pere Guillem Renart (paraire)
Pere Sestrada	Nicolau Viastrosa, quòndam	Joan Guerau (notari)	Pere Figuera (sabater)
Antoni Pujades	Gaspar Montmany	Miquel Reig (notari)	Miquel Riera (sabater)
Jaume Genís de Vallseca	Guillem Pongsem	Pere Pasqual (notari)	Salvador Espano (argenter)
Lluís Setantí	Bernat Corcó	Climent Vilar (notari)	Francí Clotes (argenter)
Francí Ramis (cònsol)	Lluís Descortall (jutge <i>d'apells</i>)	Bernat Clotes (notari)	Antoni Fonolles (ferrer)
Ramon Ros	Pere Viastrosa	Marc Busquets (notari)	Esteve Tolosa (ferrer)
Gabriel Dalós	Joan Estela	Miquel Ripoll (notari)	Miquel Peraller (fuster caixer)
Guillem Setantí	Bernat Dalguàs	Gabriel Devesa (notari)	Pere Bertran (peller)
Galceran Carbó	Gabriel Avinent	Pere Aguilar (especier)	Bernat Nasplers (teixidor de llana)
Romeu Llull	Nicolau Bret	Berenguer Fonoll (especier)	Guillem Baucells (teixidor de lli)
Joan Desvalls	Joan d'Aguilar	Benet Mateu (especier)	Bernat Nicolau (blanquer)
Joan Bernat de Marimon	Pere de Junyent	Nicolau Pellisser (especier)	Joan Ferrer (assaonador)
Pere Bussot júnior	Joan Bruc	Antoni Llong (especier)	Francesc Prats (mariner)
Berenguer Saiol	Melcior Mates	Genís Sabater (especier)	Francesc Estaper (tintorer)
Guillem Oliver	Bartomeu Ferrer	Jaume Ferrer (especier)	Gabriel Pont (corredor de coll)
Francí Bussot de Sitges	Gabriel Porrassa	Josep Oliver (especier)	Jaume Huguet (matalasser)
Joan Berenguer de Vallseca	Bernat de Casaldàguila	Antoni Puig (especier)	Antoni Lluís de Bellsolà (espaser)
Pere del Bosc júnior	Nicolau Genover	Gabriel Lleopart (especier)	Bartomeu Llorenç (vidrier)
Joan Benet Sapila	Rafel Julià	Bernat Casanova (cerer)	Esteve Guitart (beiner)
Joan Aguilar, àlies Toralles	Miquel Sesilles	Nicolau Perallada (cerer)	Antoni Berenguer (pellisser)
Joan Ros	Nicolau Bernat	Joan Vicens (barber)	Bartomeu Aritja (llaurador)
Mateu Cases	Narcís Jordà (draper)	Joan Carbonell (barber)	Joan Feu (boter)
Bernat Miquel júnior	Gabriel Gil	Pere Palmer (barber)	Pere Triter (ballester)
Pere Demesa	Andreu Solsona	Joan Moradell (barber)	Pere Garriga (flassader)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Esteve Palau	Nicolau Julià	Bernat Casanoves (barber)	Pere Soler (candeler de sèu)
Ferrando de Ayerbe	Marturià Salvador	Manel Agustí (barber)	Pere Mascurt (mercer)

Taula 104. Jurats del Consell de Cent l'any 1464²²⁶⁵

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Joan de Llobera	Bartomeu Fangar (notari)	Antoni Soquerrats (sastre)
Pere de Conomines	Andreu Solsona	Pere Pasqual (notari)	Pere Bertran (peller)
Miquel Desplà	Nicolau Bret	Climent Vilar (notari)	Pere Soler (candeler de sèu)
Felip de Ferrera	Miquel Sesilles	Gabriel Devesa (notari)	Pere Triter (ballester)
Francesc Ramis	Nicolau Bernat	Genís Sabater (especier)	Gaspar Cases (fustanyer)
Arnau Desmàs	Gabriel Gil	Gabriel Lleopart (especier)	Joan Feu (boter)
Bernat Miquel	Pere Pons	Francí Coll (cerer)	Bartomeu Aritja (llaurador)
Pere Artigó	Narcís Jordà	Onofre Moradell (barber)	Joan Bonany (gerrer)
Francesc Llobet	Pere Grau	Joan Guerau (notari)	Bernat Collsabassa (sastre)
Jaume Genís de Vallseca	Joan Estela (cònsol)	Pere Bestat (notari)	Pere Gallart (paraire)
Pere Joan Serra	Jaume Sesavasses	Jaume Mas (notari)	Pere Figuera (sabater)
Romeu Llull	Gabriel d'Ortigues	Gabriel Anglès (notari)	Pere Deveguda (sabater)
Joan Ros (obrer)	Pere Amat	Pere Prats (especier)	Bernat Nasplers (teixidor de llana)
Lluís Ros	Pere Mora	Bernat Casanoves (barber)	Cebrià Vilell (rajoler)
Guillem Oliver	Rafel Julià	Joan Moradell (barber)	Bernat Beatriu (cotoner)
Tomàs Mieres	Nicolau Julià	Manel Agustí (barber)	Esteve Guitart (beiner)
Jaume Sapila	Bernat Oliver	Rafel Riudor (notari)	Pere Falcó (frener)*
Guillem Romeu	Gabriel Anglès	Antoni Palomeres (notari)	Joan Sunyer (frener)*

²²⁶⁵ Igual que en el cas del Consell de Cent de 1461, l'elecció del de 1464 tampoc apareix als registres de *Deliberacions*, que només recullen la designació del primer, el segon i el quart Trentenari. Tot i que els noms d'alguns dels jurats que conformaren el tercer es poden deduir del nomenament de comissions, encara n'hi ha alguns que desconexem. A més a més, quan l'agost de 1464 es procedí a designar els membres del quart Consell de Trenta, es triaren a sorts quatre jurats perquè substituïssin el mateix nombre d'absents, de manera que Lluís Setantí, Jaume Genís de Vallseca, Narcís Jordà i Gabriel Devesa van formar part de dos Trentenaris. A la taula, els jurats de l'hipotètic tercer Trentenari s'han destacat amb un asterisc (*AHCB*, 1B.II, *Deliberacions*, 16, f. 139r, 30-VIII-1464).

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Lluís Setantí	Lluís Gilabert	Pere Tarafa (notari)	Ramon Costa (argenter)*
Bernat Joan Sapila	Francesc d'Aguilar	Bartomeu Massot (especier)	Antoni Maians (ferrer)*
Guillem Girona	Macià Just	Pere Ester (especier)	Pere Pinyana (pellisser)*
Berenguer Saiol	Berenguer Aguilar	Gabriel Busquets (barber)	Antoni Avinyó (assaonador)*
Galceran Carbó*	Marturià Salvador	Valentí Guerald (barber)	Pere Mascurt (mercer)*
Ramon Ros*	Valentí Gibert*	Joan Brujó (notari)*	Rafel Gener (hortolà)*
Jaume de Gualbes	Gabriel Miró*	Pere Mateu (especier)*	Gabriel Vilar (fuster bosquer)*
	Joan Pasqual*	Joan Rossell (especier)*	Esteve Tolosa (ferrer)*
			Francí Clotes (argenter)*

Taula 105. Jurats del Consell de Cent l'any 1465

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Jofre Servent	Honorat Saconomina (notari)	Joan Sunyer (frener)
Joan Llull	Valentí Gibert	Antoni Vinyes (notari)	Antoni Mir (frener)
Jaume Ros	Lluís Gilabert (cònsol)	Francesc Terrassa (notari)	Bernat Collsabassa (sastre)
Bertran Desvallés	Bernat de Junyent	Antoni Miquel (notari)	Bartomeu Llorenç (sastre)
Francesc Llobet	Guillem Pongem	Pere Bestat (notari)	Pere Gallart (paraire)
Pere Bussot sènior	Francí Ferrer	Cebrià Boadella (notari)	Bartomeu Font (paraire)
Jaume Sapila	Francesc Sescorts	Rafel Riudor (notari)	Pere Deneguda (sabater)
Miquel Desplà	Bartomeu Antoni	Joan Fogassot (notari)	Pere Oliver (sabater)
Joan Boscà	Guillem Ferrer	Jaume Mas (notari)	Guillem Marc (argenter)
Guillem Romeu	Gaspar Montmany	Antoni Palomeres (notari)	Jeroni Huguet (argenter)
Joan Berenguer Sapila	Francesc de Junyent	Pere Tarafa (notari)	Antoni Maians (ferrer)
Antoni Pujades	Joan Urgellès	Joan Artigó (notari)	Joan Huguet (ferrer)
Joan Sesavasses	Pere Amat	Gabriel Anglès (notari)	Antoni Gual (fuster caixer)
Pere Joan Serra	Macià Just	Pere Pi (notari)	Arnau Metge (blanquer)
Jaume de Gualbes	Joan Alba	Pere Mateu (especier)	Antoni Avinyó (assaonador)
Joan Ros sènior	Bernat Pongem	Berenguer Riba (especier)	Cebrià Vilell (rajoler)
Bernat de Marimon	Francesc Aguilar	Nicolau Pellisser (especier)	Bernat Beatriu (cotoner)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Berenguer de Vallseca	Lluís Figuera	Bartomeu Massot (especier)	Guillem Taravau (mestre de cases)
Bernat Pol	Berenguer Aguilar	Joan Rossell (especier)	Gabriel Vilar (fuster bosquer)
Bernat Joan Sapila	Joan Desparers	Pere Ester (especier)	Joan Bonany (gerrer)
Galceran d'Ortigues	Joan Pasqual	Jaume Ferrer (especier)	Gaspar Cases (fustanyer)
Pere Bussot júnior	Francesc Cardona	Joan Arnau (especier)	Rafel Gener (hortolà)
Joan Benet Sapila	Pere Pons	Joan Olzina (especier)	Francí Rigau (teixidor de lli)
Lluís Ros	Pere Mora	Antoni Puig (especier)	Jaume Pou (teixidor de llana)
Pere Sestrada júnior	Guillem Miró	Gabriel Busquets (cerer)	Gabriel Mas (mariner)
Joan Ros júnior	Francesc Toralles	Francí Coll (cerer)	Bernat Ribera (flassader)
Pere Galceran Descoll	Damià Artigues	Gabriel Busquets (barber)	Pere Montserrat (ferrer paer)
Guillem Girona	Miquel Prats	Onofre Moradell (barber)	Pere Bertran (esparter)
Arnau Desmàs	Nicolau Genover	Joan Dalmau (barber)	Jaume Bac (matalasser)
Tomàs Mieres	Ferrer Vendrell	Valentí Gualda (barber)	Francesc Soler (espaser)
Joan de Bellafilla	Francesc Joan Artús	Pere Palmer (barber)	Joan de Torrelles (tintorer)
Ramon Perpinyà	Guillem Pagès	Andreu Oliva (barber)	Pere Escapolat (corredor de coll)

Taula 106. Jurats del Consell de Cent l'any 1466

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Llull	Bernat Pongsem (cònsol)	Honorat Saconomina (notari)	Lluís Garcia (frener)
Jaume Ros	Jofre Servent	Francesc Terrassa (notari)	Francí Pons (frener)
Bertran Desvalls	Gabriel Miró	Antoni Parera (notari)	Bartomeu Llorenç (sastre)
Pere del Bosc sènior	Bernat Oliver	Antoni Miquel (notari)	Gabriel Babores (sastre)
Mateu Dessoler	Francí Sescorts	Bartomeu Costa (notari)	Bartomeu Font (paraire)
Miquel Cardona	Guillem Pongsem	Cebrià Boadella (notari)	Joan Descortal (paraire)
Felip de Ferrera	Bernat de Junyent	Mateu Safont (notari)	Pere Oliver (sabater)
Pere Bussot (cònsol)	Gaspar Montmany	Joan Fogassot (notari)	Miquel Riera (sabater)
Joan Sarrovira	Guillem Ferrer	Nicolau Salvador (notari)	Guillem Marc (argenter)
Joan Berenguer Sapila	Bartomeu Antoni	Marc Busquets (notari)	Bartomeu Moner (argenter)
Joan Bosca	Lluís Descortal	Joan Artigó (notari)	Joan Huguet (ferrer)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Sesavasses	Guillem Desllor	Esteve Solei (notari)	Bartomeu Soler (ferrer)
Lluís Setantí	Pere Viastrosa	Nicolau Sala (notari)	Marc Safont (fuster)
Ramon Ros	Pere Desplà	Pere Pi (notari)	Joan Massanet (paer)
Bernat de Marimon	Joan Alba	Antoni Llong (especier)	Jaume Pou (teixidor de llana)
Galceran d'Ortigues	Andreu Solsona	Nicolau Pellisser (especier)	Francí Rigau (teixidor de lli)
Joan Benet Sapila	Francí Ferrer	Antoni Bosc (especier)	Pere Corró (blanquer)
Pere Desvalls	Pere de Junyent	Jaume Ferrer (especier)	Antoni Canalies (assaonador)
Jaume Ballester	Guillem Miró	Joan Arnau (especier)	Pere Escapolat (corredor de coll)
Francesc de Conomines	Joan Urgellès	Antoni Puig (especier)	Gabriel Mas (mariner)
Pere Sestrada júnior	Nicolau Bret	Benet Mateu (especier)	Jaume Bac (matalasser)
Joan Berenguer de Vallseca	Joan Bruc	Gabriel Lleopart (especier)	Francesc Soler (espaser)
Joan Bernat de Junyent	Huguet Arbosic	Genís Tallada (especier)	Joan de Torrelles (tintorer)
Pere del Bosc júnior	Antoni Rovira	Joan Olzina (especier)	Pere Bertran (esparter)
Francesc Sarrovira	Oleguer Lunes	Gabriel Vidal (cerer)	Bernat Ribera (flassader)
Pere Galceran Descoll	Miquel Prats	Bernat Soler (cerer)	Bonanat Colomer (llaurador)
Ramon Perpinyà	Nicolau Genover	Jaume Boixadell (barber)	Pere Soler (candeler)
Berenguer Artigó	Damià Artigues	Joan Dalmau (barber)	Bartomeu Guitart (beiner)
Pere Artigó	Narcís Jordà	Bernat Casanoves (barber)	Pere Mascurt (bosses)
Joan Salmònia	Melcior Rajadell	Guillem Dalmau (barber)	Bartomeu Xicola (pellisser)
Francí Oliver	Gabriel Gil	Andreu Oliba (barber)	Pere Barber (virater)
Jaume Obac	Marturià Salvador	Pere Palmer (barber)	Bernat Sangles (boter)

Taula 107. Jurats del Consell de Cent l'any 1467

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Pere Bussot sènior	Francesc de Perarnau (cònsol)	Mateu Safont (notari)	Francí Pons (frener)
Jaume Sapila	Pere Grau	Esteve Mir (notari)	Pere Soler (frener)
Miquel Desplà	Gabriel Miró	Bartomeu Costa (notari)	Gabriel Babores (sastre)
Pere de Conomines	Bernat Oliver	Antoni Parera (notari)	Manel Millars (sastre)
Pere del Bosc sènior	Melcior Mates	Joan Guerau (notari)	Joan Descortal (paraire)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Miquel Cardona	Francesc de Junyent	Rafel Riudor (notari)	Pere Alberic (paraire)
Guillem Romeu	Lluís Descortals	Bernat Sastre (notari)	Pere Figueres (sabater)
Felip de Ferrera	Pere Viastrosa	Nicolau Salvador (notari)	Miquel Riera (sabater)
Pere Sestrada sènior	Pere Amat	Climent Vilar (notari)	Bartomeu Moner (argenter)
Bernat Miquel	Pere Desplà	Marc Busquets (notari)	Joan Talesa (argenter)
Joan Sarrovira	Guillem Desllor	Jaume Safont (notari)	Salvador Vives (ferrer)
Jaume Sesavasses	Bernat Delgàs	Nicolau Sala (notari)	Bartomeu Soler (ferrer)
Lluís Setantí	Andreu Solsona	Esteve Solei (notari)	Marc Safont (fuster caixer)
Francesc de Conomines	Francí Alegre	Joan Navarro (notari)	Joan Cerdà (fuster bosquer)
Galceran Carbó	Ferrer Vendrell	Pere Mateu (especier)	Onofre Llaurador (paer)
Ramon Ros	Bartomeu Quintana	Antoni Llong (especier)	Pere Corró (blanquer)
Pere Joan Serra	Pere de Junyent	Antoni Bosc (especier)	Antoni Canalies (assaonador)
Romeu Llull	Huguet Arbosc	Berenguer Fonoll (especier)	Bonanat Colomer (llaurador)
Jaume de Gualbes júnior	Nicolau Bret	Benet Mateu (especier)	Andreu Jordà (hortolà)
Ponç de Gualbes	Pere Rovira	Joan Sauri (especier)	Pere Soler (candeler)
Arnau Desmàs	Joan Bruc	Gabriel Lleopart (especier)	Bartomeu Guitart (beiner)
Jaume Ballester	Oleguer Lunes	Genís Solsona (especier)	Pere Mascurt (bossier)
Joan Dalmau	Pere Pons	Genís Tallada (especier)	Bartomeu Xicola (pellisser)
Francesc de Vallseca	Bernat Bret	Antoni Major (especier)	Pere Barber (virater)
Guillem Oliver	Lluís Jordà	Gabriel Vidal (cerer)	Bernat Sangles (boter)
Pere del Bosc júnior	Andreu Amat	Francí Coll (cerer)	Pere Julià (rajoler)
Francesc Sarrovira	Marturià Salvador	Jaume Boixadell (barber)	Romeu Sala (cotoner)
Pere Gibert	Narcís Jordà	Bernat Casanoves (barber)	Francí Oliver (teixidor de llana)
Berenguer Artigó	Melcior Rajadell	Guillem Dalmau (barber)	Joan Rafel (fustanyer)
Antoni Figueres	Gabriel Gil	Guillem Agustí (barber)	Joan Bonany (gerrer)
Jaume Obac	Jaume Sala	Andreu Merlí (barber)	Pere Sotalell (teixidor de lli)
Gaspar Jorba	Pere Solà	Pere Pons (barber)	Bernat Nadal (mestre de cases)

Taula 108. Jurats del Consell de Cent l'any 1468²²⁶⁶

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Bertran Desvalls	Melcior Mates	Rafel Riudor (notari)	Salvador Sabater (sastre)
Guillem Romeu	Bernat Pongem	Bernat Sastre (notari)	Guillem Vallori (paraire)
Joan Sesavasses	Ferrer Vendrell	Pere Miquel Carbonell (notari)	Bernat Vallès (sabater)
Galceran Carbó	Bernat Delgàs	Bernat Miquel Carbó (notari)	Joan Prats (ferrer)
Bernat Joan Sapila	Pere Pons	Pere Mateu (especier)	Pere Julià (rajoler)
Joan Ros júnior	Joan Pasqual	Francesc Clotes (cerer)	Gabriel Fàbregues (fuster)
Gaspar Jorba	Jeroni Sala	Francesc Coll (cerer)	Onofre Llaurador (paer)
²²⁶⁷	Jaume sala	Joan Conomines (barber)	Joan Rafel (fustanyer)
Joan de Marimon	Pere Grau	Esteve Mir (notari)	Joan Font (argenter)
Francesc Llobet	Bernat de Junyent	Jaume Safont (notari)	Bernat Gili (blanquer)
Bernat Miquel	Francesc de Junyent	Joan Rossell (especier)	Joan Lloberes (mariner)
Pere Bussot	Lluís Figuera	Joan Arnau (especier)	Pere Nicolau (tintorer)
Pere Galceran Descoll	Pere Rovira	Antoni Major (especier)	Antoni Busquets (senyaler)
Lluís Ros	Lluís Jordà	Gabriel Busquets (barber)	Pere Rovira (esparter)
Joan d'Aguilar, àlies Toralles	Andreu Amat	Pere Corts (barber)	Romeu Sala (cotoner)
Antoni Figueres	Cebrià Falcó	Guillem Agustí (barber)	Francí Oliver (teixidor de llana)
Miquel Desplà	Francí de Perarnau	Joan Brujó (notari)	Antoni Sadurní (brodador) ²²⁶⁸
Joan Boscà	Gaspar Montmany	Joan Guerau (notari)	Pere Alberic (paraire)
Jaume Sesavasses	Francí Ferrer	Miquel Safranquesa (notari)	Joan Cerdà (fuster bosquer)
Francesc de Vallseca	Bernat Bret	Joan Navarro (notari)	Antoni Vinyals (assaonador)
Galceran d'Ortigues	Ramon Pujades	Genís Sabater (especier)	Bernat Joan (corredor de coll)
Joan Desvalls	Bernat Joan de Casaldàguila	Genís Solsona (especier)	Joan Ros (espaser)
Romeu Llull	Gabriel Porrassa	Rafel Lledó (adroguer)	Bernat Nadal (mestre de cases)
Pere Sestrada	Pere Solà	Andreu Merlí (barber)	Andreu Jordà (hortolà)

²²⁶⁶ La llista ha estat confeccionada a partir de les eleccions dels quatre Trentenaris de 1468, ja que, de nou, l'elecció del Consell de Cent no apareix consignada als registres de *Deliberacions*. Per aquest motiu, falta el nom d'un dels jurats de l'estament dels menestrals, ja que Joan Ros formà part tant del tercer com del quart Trentenari.

²²⁶⁷ Falta el nom d'un dels jurats de l'estament dels ciutadans del primer Trentenari.

²²⁶⁸ Malgrat aparèixer com a brodador en el llistat de jurats escollits per formar part del tercer Trentenari de 1468, sembla que es tracta d'un error, i que en realitat Sadurní era frener, tal com apareix llistat a les eleccions del Consell de Cent de desembre de 1468.

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Guillem Oliver	Guillem Pongsem	Bernat Montserrat (notari)	Pere Soler (frener)
Bernat de Marimon	Bartomeu Antoni	Miquel Reig (notari)	Manel Millars (sastre)
Joan Ros sènior	Pere Amat	Climent Vilar (notari)	Pere Figueres (sabater)
Arnau Desmàs	Bartomeu Quintana	Gabriel Irançó (notari)	Salvador Vives (ferrer)
Joan Dalmau	Guillem Miró	Berenguer Riba (especier)	Bartomeu Coll (matalasser)
Jaume de Gualbes júnior	Francesc Mariner	Berenguer Fonoll (especier)	Pere Sotalell (teixidor de lli)
Pere Gibert	Guillem Grau	Joan Sauri (especier)	Joan Talesa (argenter)
Gabriel Vilanova	Pere Marquilles	Pere Pons (barber)	

Taula 109. Jurats del Consell de Cent l'any 1469

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Guillem Desllor (cònsol)	Antoni Vinyes (notari)	Joan Sunyer (frener)
Joan Llull	Gabriel Miró	Joan Brujó (notari)	Antoni Sadurní (frener)
Bertran Desvalls	Bernat Oliver	Miquel Ferran (notari)	Salvador Sabater (sastre)
Francesc Llobet	Francesc Alegre	Miquel Reig (notari)	Nicolau Soler (sastre)
Joan Sesavasses	Guillem Pongsem	Bartomeu del Bosc (notari)	Guillem Vallori (paraire)
Joan Sarrovira	Bernat de Junyent	Jaume Mas (notari)	Joan Girona (paraire)
Joan Boscà	Francí Ferrer	Bartomeu Fangar (notari)	Bernat Vallès (sabater)
Lluís Setantí	Joan Oliba	Joan Faner (notari)	Jaume Cama (sabater)
Pere Joan Serra	Gaspar Montmany	Miquel Safranquesa (notari)	Joan Font (argenter)
Francesc de Conomines	Lluís Gilabert	Pere Miquel Carbonell (notari)	Pere Joan Solvi (argenter)
Joan Desvalls	Bartomeu Antoni	Bernat Miquel Carbó (notari)	Joan Prats (ferrer)
Joan Ros sènior	Ramon Pujades	Bartomeu Guerau (notari)	Jaume Quintana (ferrer)
Bernat Joan Sapila	Bernat Pongsem	Gabriel Irançó (notari)	Gabriel Fàbregues (fuster caixer)
Galceran d'Ortigues	Francesc Moliner	Joan Mates (notari)	Bernat Gili (blanquer)
Francesc Ramis	Lluís Figuera	Berenguer Riba (especier)	Antoni Vinyals (assaonador)
Bernat de Marimon	Joan Alba	Joan Rossell (especier)	Joan Lloberes (mariner)
Ponç de Gualbes	Pere de Junyent	Joan Arnau (especier)	Bernat Joan (corredor de coll)
Joan Benet Sapila	Nicolau Julià	Pere Rello (especier)	Bartomeu Coll (matalasser)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Lluís Ros	Joan Pasqual	Josep Oliver (especier)	Pere Nicolau (tintorer)
Pere Sestrada	Macià Just	Genís Sabater (especier)	Joan Ros (espaser)
Gabriel Turell	Miquel Piquer	Benet Mateu (especier)	Antoni Busquets (senyaler)
Pere Galceran Descoll	Marturià Salvador	Genís Tallada (especier)	Pere Rovira (esparter)
Joan Ros júnior	Cebrià Falcó	Joan Olzina (especier)	Joan Poses (paer)
Francesc Sarrovira	Gabriel Porrassa	Rafel Lledó (adroguer)	Gabriel Savila (llaurador)
Pere del Bosc júnior	Nicolau Genover	Francesc Clotes (cerer)	Guillem Baucells (teixidor de lli)
Miquel de Montornès	Antoni Serradell	Pere Mateu (cerer)	Pere Pinyana (pellisser)
Berenguer de Junyent	Pere Marquilles	Gabriel Busquets (barber)	Pere Triter (ballester)
Bernat Llobet	Jeroni Sala	Joan Conomines (barber)	Jaume Roger (boter)
Joan de Mitjavila	Guillem Grau	Pere Corts (barber)	Joan Pasqual (corder mercer)
Benet Serra	Guillem Miró	Manel Agustí (barber)	Francí Benet (teixidor de llana)
Gabriel Vilanova	Bartomeu Alcover	Francí Vidal (barber)	Jaume Esteve (candeler)
Ramon Perpinyà	Bernat Palmató	Damià Bugaresa (barber)	Francí Pujol (beiner)

Taula 110. Jurats del Consell de Cent l'any 1470

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Llull	Pere Rovira (cònsol)	Antoni Vinyes (notari)	Joan Sunyer (frener)
Miquel Desplà	Bernat Oliver	Antoni Vilanova (notari)	Jaume Huguet (frener)
Guillem Romeu	Gabriel Miró	Bartomeu Fangar (notari)	Antoni Soquerrats (sastre)
Jofre Servent	Melcior Mates	Miquel Ferran (notari)	Nicolau Soler (sastre)
Bernat Miquel	Francesc de Junyent	Jaume Mas (notari)	Joan Girona (paraire)
Pere del Bosc sènior	Francesc Alegre	Joan Mateu (notari)	Galceran Miquel (paraire)
Ramon Ros	Pere Amat	Bartomeu Massons (notari)	Jaume Cama (sabater)
Galceran Carbó	Guillem Ferrer	Climent Vilar (notari)	Antoni Joan (sabater)
Joan Sarrovira	Joan Oliba	Joan Faner (notari)	Pere Joan Solvi (argenter)
Pere Joan Serra	Guillem Desllor	Joan Artigó (notari)	Pere Esteve (argenter)
Francesc de Conomines	Lluís Gilabert	Bartomeu Guerau (notari)	Joan Gorner (ferrer)
Lluís Setantí	Bernat Olzina	Joan Mates (notari)	Jaume Quintana (ferrer)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Francesc Ramis	Macià Just	Pere Rello (notari)	Joan Poses (paer)
Pere Bussot	Bartomeu Ferrer	Joan Fluvià (notari)	Pere Summes (fuster caixer)
Romeu Llull	Joan Esteve	Antoni Llong (especier)	Gabriel Savila (llaurador)
Ponç de Gualbes	Bernat Palmató	Berenguer Fonoll (especier)	Antoni Ferrer (blanquer)
Gabriel Turell	Miquel Piquer	Benet Mateu (especier)	Bernat Plans (assaonador)
Francesc Sarrovira	Marturià Salvador	Gabriel Lleopart (especier)	Joan Pasqual (corder mercer)
Pere del Bosc júnior	Nicolau Genover	Joan Olzina (especier)	Guillem Baucells (teixidor de lli)
Guillem Oliver	Francesc Aguilar	Genís Tallada (especier)	Cebrià Vilell (rajoler)
Andreu de Merlès	Bartomeu Alcover	Pere Rello (especier)	Francesc Parera (cotoner)
Jaume de Gualbes júnior	Bartomeu Quintana	Joan Rossell (especier)	Joan Cerdà (fuster bosquer)
Bernat Llobet	Joan Alba	Josep Oliver (especier)	Francesc Benet (teixidor de llana)
Berenguer de Junyent	Antoni Serradell	Tomàs Lledó (adroguer)	Francesc Coco (hortolà)
Pere Gibert	Pere de Junyent	Pere Mateu (cerer)	Andreu Escuder (mestre de cases)
Benet Serra	Pere Marrà	Jaume Mollet (cerer)	Pere Pinyana (pellisser)
Felip Santceloni	Francesc Morer	Damià Bugaresa (barber)	Jaume Esteve (candeler)
Joan de Mitjavila	Joan Urgellès	Manel Agustí (barber)	Francesc Pujol (beiner)
Miquel de Montornès	Nicolau Julià	Francesc Vidal (barber)	Pere Triter (ballester)
Francesc Antoni Setantí	Joan Falcó	Narcís Marrà (barber)	Jaume Roger (boter)
Andreu Solzina	Andreu Nadal	Jaume Boixadell (barber)	Joan Trull (gerrer)
Ramon Perpinyà	Pere Gassó	Bernat Casanoves (barber)	Llorenç Manter (fustanyer)

Taula 111. Jurats del Consell de Cent l'any 1471

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Guillem Miró (cònsol)	Joan Mateu (notari)	Jaume Huguet (frener)
Francesc Llobet	Melcior Mates	Bartomeu Costa (notari)	Jaume Vergós (frener)
Miquel Desplà	Francesc de Junyent	Antoni Miquel (notari)	Antoni Soquerrats (sastre)
Guillem Romeu	Pere Amat	Rafel Riudor (notari)	Gabriel Coll (sastre)
Pere del Bosc sènior	Guillem Pongsem	Antoni Palomeres (notari)	Galceran Miquel (paraire)
Bernat Miquel	Guillem Ferrer	Climent Vilar (notari)	Gaspar Pons (paraire)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Ramon Ros	Bernat Pongsem	Bartomeu Massons (notari)	Antoni Joan (sabater)
Pere Bussot	Pere Rovira	Miquel Franquesa (notari)	Pere Figueres (sabater)
Galceran Carbó	Andreu Solsona	Joan Artigó (notari)	Pere Esteve (argenter)
Joan Desvalls	Lluís Jordà	Gabriel Irançó (notari)	Jeroni Huguet (argenter)
Bernat Sapila	Bernat Solzina	Pere Rello (notari)	Joan Gorner (ferrer)
Joan Ros sènior	Joan Urgellès	Joan Fluvià (notari)	Pere Taló (ferrer)
Romeu Llull	Joan Piquer	Jaume Saguí (notari)	Pere Summes (fuster caixer)
Joan Sesavasses	Bartomeu Ferrer	Bartomeu Nasplers (notari)	Antoni Ferrer (blanquer)
Andreu de Merlès	Francesc Aguilar	Pere Mateu (especier)	Bernat Plans (assaonador)
Jaume de Gualbes	Francesc Moliner	Antoni Llong (especier)	Francesc Parera (cotoner)
Pere Gibert	Pere Major	Joan Rossell sènior (especier)	Joan Cerdà (fuster bosquer)
Arnau Pol	Joan Falcó	Berenguer Fonoll (especier)	Francesc Coco (hortolà)
Joan Benet Sapila	Nicolau Bret	Gabriel Lleopart (especier)	Andreu Escuder (mestre de cases)
Joan Ros júnior	Joan Esteve	Joan Arnau (especier)	Llorenç Manter (fustanyer)
Pere Sestrada	Jeroni Sala	Joan Rossell júnior (especier)	Joan Trull (gerrer)
Pere Galceran Descoll	Pere Marquilles	Benet Bonavia (especier)	Gabriel Vila (paer)
Francesc Antoni Setantí	Joan Gavarro	Pere Camps (especier)	Gaspar Conomines (teixidor de llana)
Lluís Ros	Miquel Marquès	Tomàs Lledó (adroguer)	Pere Sotalell (teixidor de lli)
Guillem Pujades	Pere Gassó	Nicolau Perallada (cerer)	Joan Morell (corredor de coll)
Joan Sapila júnior	Pere Marrà	Jaume Mollet (cerer)	Bartomeu Ferrer (mariner)
Felip Santceloni	Rafel Rafart	Pere Corts (barber)	Bernat Canals (matalasser)
Arnau Desmàs	Andreu Nadal	Joan Ribes (barber)	Bernat Font (llancer)
Antoni Figueres	Francí Morer	Bernat Casanoves (barber)	Gil Dalmanara (tintorer)
Gabriel Vilanova	Cebrià Falcó	Joan Boïgues (barber)	Francesc Serra (esparter)
Joan Coll	Gispert Millars	Narcís Marrà (barber)	Bartomeu Parellada (flassader)
Pere Artigó	Pere Solà	Guillem Agustí (barber)	Antoni Guardiola (rajoler)

Taula 112. Jurats del Consell de Cent l'any 1472

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Marimon	Gabriel Miró	Antoni Miquel (notari)	Jaume Vergós (frener)
Joan Llull	Francesc Alegre	Bartomeu Costa (notari)	Bernat Rigau (frener)
Jaume Ros	Guillem Ponggem	Joan Guerau (notari)	Gabriel Coll (sastre)
Francesc Llobet	Bartomeu Quintana	Rafel Riudor (notari)	Bartomeu Terre (sastre)
Jaume Sesavasses	Bernat Ponggem	Joan Fogassot (notari)	Gaspar Pons (paraire)
Joan Ros sènior	Gaspar Montmany	Pere Miquel Carbonell (notari)	Amador Xetart (paraire)
Bernat Sapila	Bartomeu Antoni	Cebrià Boadella (notari)	Pere Figueres (sabater)
Joan Oliver	Guillem Desllor	Miquel Franquesa (notari)	Joan Ferris (sabater)
Joan Ferrer Sesavasses	Guillem Miró	Joan Navarro (notari)	Jeroni Huguet (argenter)
Joan Benet Sapila	Andreu Solsona	Gabriel Irançó (notari)	Bartomeu Moner (argenter)
Francesc Ramis	Pere Marquilles	Jaume Safont (notari)	Pere Taló (ferrer)
Gabriel Turell	Marturià Salvador	Bartomeu Nasplers (notari)	Bartomeu Torres (ferrer)
Joan Ros júnior	Lluís Jordà	Jaume Seguí (notari)	Gabriel Vila (paer)
Pere Sestrada	Francesc Moliner	Francesc Costa (notari)	Pere Soltalell (teixidor de lli)
Ponç de Gualbes	Oleguer Lunes	Pere Mateu (especier)	Joan Morell (corredor de coll)
Pere Galceran Descoll	Joan Gavarro	Joan Rossell (especier)	Bartomeu Ferrer (mariner)
Arnau Pol	Joan Piquer	Benet Mateu (especier)	Bernat Canals (matalasser)
Pere Servent	Antoni Celleres	Joan Olzina (especier)	Bernat Font (llancer)
Bernat Llobet	Nicolau Bret	Benet Bonavia (especier)	Gil Dalmenara (tintorer)
Joan de Mitjavila	Jeroni Sala	Pere Prats (especier)	Francesc Serra (esparter)
Baltasar de Gualbes	Joan Alba	Genís Tallada (especier)	Bartomeu Parellada (flassader)
Guillem Pujades	Cebrià Falcó	Pere Camps (especier)	Marc Safont (fuster)
Dalmau de Navell	Pere Solà	Jaume Florença (especier)	Bernat Gili (blanquer)
Francesc Queralt	Francesc Ramis	Joan Arnau (especier)	Baltasar Miracastells (assaonador)
Joan Sapila	Pere Major	Francesc Clotes (cerer)	Joan Palomeres (llaurador)
Joan Dalmau	Joan Viastrosa	Nicolau Perallada (cerer)	Pere Soler (candeler)
Rafel Anglès	Francesc Girona	Pere Corts (barber)	Esteve Guitart (beiner)
Antoni Figueres	Rafel Refart	Andreu Merlí (barber)	Gabriel Galter (mercer)
Joan Descoll	Narcís Jordà	Joan Boïgues (barber)	Gabriel Molló (pellisser)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Berenguer Artigó	Miquel Piquer	Guillem Agustí (barber)	Hipòlit Torroella (ballester)
Gabriel Vilanova	Miquel Marquès	Joan Alexandre (barber)	Pere Florit (boter)
Pere Artigó	Guillem Grau	Miquel Vicens (barber)	Nicolau Godencs (teixidor de lli)

Taula 113. Jurats del Consell de Cent l'any 1473

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Llull	Gabriel Miró	Cebrià Boadella (notari)	Bernat Rigau (frener)
Jaume Ros	Francesc Alegre	Miquel Ferran (notari)	Gabriel Tries (frener)
Miquel Desplà	Pere Amat	Joan Guerau (notari)	Bartomeu Terre (sastre)
Guillem Romeu	Francesc Ferrer	Joan Fogassot (notari)	Gabriel Bages (sastre)
Bernat Miquel	Bartomeu Quintana	Bartomeu del Bosc (notari)	Amador Xetart (paraire)
Ramon Ros	Joan Oliba	Jaume Mas (notari)	Gabriel Lledó (paraire)
Jaume Sesavasses	Gaspar Montmany	Joan Faner (notari)	Joan Ferris (sabater)
Joan Sarrovira	Guillem Ferrer	Pere Carbonell (notari)	Pere Fàbregues (sabater)
Guillem Oliver	Bartomeu Antoni	Esteve Solei (notari)	Bartomeu Moner (argenter)
Romeu Llull	Guillem Desllor	Joan Navarro (notari)	Joan Mallol (argenter)
Francesc de Conomines	Bernat Olzina	Jaume Safont (notari)	Bartomeu Torres (ferrer)
Ramon Marquet	Pere Rovira	Pere Rello (notari)	Bartomeu Esbert (ferrer)
Ponç de Gualbes	Pere Viastrosa	Francesc Costa (notari)	Mateu de Llinàs (hortolà)
Pere Bussot	Joan Urgellès	Bartomeu Guerau (notari)	Bernat Gili (blanquer)
Pere de Conomines	Marturià Salvador	Berenguer Riba (especier)	Gaspar Conomines (teixidor de llana)
Andreu de Merlès	Oleguer Lunes	Bernat Caldòfol (especier)	Baltasar Miracastells (assaonador)
Jaume de Gualbes	Joan Despuig	Joan Seguer (especier)	Joan Boadella (fuster caixer)
Joan Francesc Boscà	Joan Alba	Pere Prats (especier)	Jaume Roger (fuster bosquer)
Gabriel Turell	Pere Pons	Benet Mateu (especier)	Joan Massanet (peller)
Pere Servent	Guillem Pongsem júnior	Genís Tallada (especier)	Hipòlit Torroella (ballester)
Francesc Ramis	Antoni Celleres	Joan Olzina (especier)	Esteve Guitart (beiner)
Joan Dalmau	Miquel Piquer	Jaume Guimerà (especier)	Gabriel Molló (pellisser)
Bernat Llobet	Guillem Grau	Antoni Pellisser (especier)	Pere Florit (boter)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan de Mitjavila	Francesc Ramis	Jaume Florença (especier)	Francesc Rigau (teixidor de lli)
Joan Roig	Bartomeu Fontanills	Francesc Clotes (cerer)	Joan Morell (cotoner)
Baltasar de Gualbes	Mateu Gual	Pere Mateu (cerer)	Gabriel Galter (mercer)
Rafel Anglès	Narcís Jordà	Andreu Merlí (barber)	Pere Soler (candeler de sèu)
Dalmau de Navell	Francesc Morer	Miquel Vicens (barber)	Joan Palomeres (llaurador)
Francesc Queralt	Joan Viasrosa	Francesc Vidal (barber)	Gaspar Cases (fustanyer)
Lluís Gibert	Francesc Girona	Bartomeu Llorenç (barber)	Joan Vilell (rajoler)
Berenguer Artigó	Andreu Nadal	Pere Pons (barber)	Francesc Oller (mestre de cases)
Gaspar Jorba	Joan de Trillo	Joan Alexandre (barber)	Jaume Dalmau (gerrer)

Taula 114. Jurats del Consell de Cent l'any 1474

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Miquel Desplà	Pere Amat	Miquel Feran (notari)	Francí Sadurní (frener)
Pere Joan de Santcliment	Francesc Ferrer	Antoni Miquel (notari)	Gabriel Tries (frener)
Bernat Miquel	Joan Oliba	Rafel Riudor (notari)	Gabriel Babores (sastre)
Ramon Ros	Bernat Pongem	Miquel Reig (notari)	Gabriel Bages (sastre)
Joan Sarrovira	Guillem Ferrer	Bartomeu Requesens (notari)	Jaume Colomer (paraire)
Joan Desvalls	Bernat Olzina	Antoni Palomeres (notari)	Antoni Pla (paraire)
Galceran Carbó	Pere Rovira	Joan Faner (notari)	Antoni Joan (sabater)
Jaume Ballester	Joan Urgellès	Esteve Solei (notari)	Pere Fàbregues (sabater)
Francesc de Vallseca	Pere Viasrosa	Gabriel Devesa (notari)	Joan Mallol (argenter)
Romeu Llull	Guillem Miró	Esteve Comelles (notari)	Francesc Guardiola (argenter)
Francesc de Conomines	Nicolau Bret	Pere Rello (notari)	Joan Armant (ferrer)
Galceran Dusai	Nicolau Julià	Bartomeu Nasplers (notari)	Bartomeu Esbert (ferrer)
Francesc de Buquets	Joan Despuig	Pere Guillem Travesset (notari)	Mateu de Llinàs (hortolà)
Joan Francesc Boscà	Cebrià Falcó	Bartomeu Guerau (notari)	Gaspar Conomines (teixidor de llana)
Pere Bussot	Bartomeu Ferrer	Bernat Caldòfol (especier)	Jaume Roger (fuster bosquer)
Pere de Conomines	Lluís Figuera	Berenguer Riba (especier)	Joan Massanet (peller)
Pere Sestrada	Pere Pons	Joan Rossell júnior (especier)	Francesc Rigau (teixidor de lli)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Arnau Desmàs	Guillem Pongsem júnior	Joan Seguer (especier)	Joan Peraller (fuster caixer)
Jaume de Gualbes	Bernat Bret	Gabriel Pont (especier)	Francesc Vidal (blanquer)
Pere Galceran Descoll	Lluís Jordà	Gabriel Lleopart (especier)	Antoni Avinyó (assaonador)
Guillem Ramon Desvalls	Francesc Morer	Bernat Marquilles (especier)	Bartomeu Llorenç (vidrier)
Guillem Pujades	Mateu Gual	Joan Arnau (especier)	Francesc Oller (mestre de cases)
Joan Sapila	Miquel Rovira	Antoni Pellisser (especier)	Joan Morell (cotoner)
Joan Roig	Joan Piquer	Jaume Guimerà (especier)	Gaspar Cases (fustanyer)
Joan Berenguer de Junyent	Bernat Hospital	Pere Mateu (cerer)	Joan Vilell (rajoler)
Arnau Pol	Pere Morer	Jaume Mollet (cerer)	Joan Morell (corredor de coll)
Benet Serra	Bartomeu Fontanills	Francesc Vidal (barber)	Francesc Gomis (mariner)
Lluís Gibert	Miquel Marquès	Joan Boïgues (barber)	Antoni Volart (matalasser)
Pere Boquet	Pere Rogès	Valentí Gueraldó (barber)	Joan Ros (espaser)
Joan Descoll	Andreu Nadal	Pere Pons (barber)	Gil Dalmenara (tintorer)
Francesc Colomer	Joan de Trillo	Bartomeu Llorenç (barber)	Jaume Dalmau (gerrer)
Gaspar Jorba	Antoni Granell	Miquel Vicens (barber)	Antoni Busquets (senyaler)

Taula 115. Jurats del Consell de Cent l'any 1475

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Joan Brigit Boscà	Lluís Figuera (cònsol)	Antoni Miquel (notari)	Francí Sadurní (frener)
Jaume Sesavasses	Francesc Alegre	Joan Guerau (notari)	Jaume Vergós (frener)
Joan Desvalls	Bernat Pongsem	Jaume Mas (notari)	Gabriel Babores (sastre)
Galceran Carbó	Pere Marquilles	Miquel Reig (notari)	Salvador Sabater (sastre)
Guillem Oliver	Guillem Desllor	Bartomeu Requesens (notari)	Jaume Colomer (paraire)
Francesc de Vallseca	Lluís Gilabert	Joan Fogassot (notari)	Marc Teixidor (paraire)
Joan Ros sènior	Guillem Miró	Rafel Riudor (notari)	Antoni Joan (sabater)
Bernat de Marimon	Nicolau Bret	Esteve Comelles (notari)	Pere Jaume (sabater)
Jaume Ballester	Nicolau Julià	Guerau Conomines (notari)	Francesc Guardiola (argenter)
Francesc de Busquets	Francí Guerau	Andreu Mir (notari)	Pere Llor (argenter)
Joan Bernat de Marimon	Cebrià Falcó	Bartomeu Nasplers (notari)	Joan Armant (ferrer)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Ramon Marquet	Joan Alba	Pere Guillem Travesset (notari)	Jaume Guixós (ferrer)
Galceran Dusai	Bartomeu Ferrer	Galceran Balaguer (notari)	Joan Boadella (fuster caixer)
Pere Sestrada	Bernat Bret	Pere Font (notari)	Francí Vilar (blanquer)
Pere Servent	Lluís Jordà	Antoni Llong (especier)	Antoni Avinyó (assaonador)
Arnau Desmàs	Miquel Piquer	Joan Rossell (especier)	Joan Flequer (peller)
Guillem Ramon Desvalls	Miquel Rovira	Gabriel Pont (especier)	Bartomeu Llorenç (vidrier)
Joan Ros júnior	Joan Desparers	Gabriel Lleopart (especier)	Joan Morell (corredor de coll)
Pere Galceran Descoll	Joan Piquer	Joan Sauri (especier)	Francesc Gomis (mariner)
Joan Berenguer de Junyent	Bernat Hospital	Pere Camps (especier)	Antoni Volart (matalasser)
Joan Sapila	Andreu Amat	Pere Marquilles (especier)	Joan Ros (espaser)
Joan de Mitjavila	Pere Morer	Joan Arnau (especier)	Gil Dalmenara (tintorer)
Guillem Pujades	Miquel Marquès	Llorenç Martí (especier)	Antoni Busquets (senyaler)
Galceran de Gualbes	Pere Rogès	Pere Palaudàries (adroguer)	Nicolau Godencs (teixidor de llana)
Rafel Anglès	Antoni Granell	Jaume Mollet (cerer)	Pere Gorri (teixidor de lli)
Dalmau de Navell	Francesc Lleida	Francesc Coll (cerer)	Joan Mestre (llaurador)
Pere Boquet	Guillem Ferrer	Joan Conomines (barber)	Pere Soler (candeler de sèu)
Andreu Solzina	Pere Gassó	Valentí Gueraldó (barber)	Bartomeu Guitart (beiner)
Francesc Queralt	Pere Solà	Miquel Vicens (barber)	Gabriel Galter (mercer)
Joan Descoll	Gaspar Anglesí	Andreu Oliba (barber)	Nicolau Armengol (pellisser)
Francesc Colomer	Francesc Oliver	Joan Alexandre (barber)	Joan Tàpies (ballester)
Pere Corts	Dalmau Mercader	Guillem Agustí (barber)	Salvador Mirada (boter)

Taula 116. Jurats del Consell de Cent l'any 1476

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Miquel Desplà	Francesc Alegre	Joan Guerau (notari)	Jaume Vergós (frener)
Joan Brigit Boscà	Joan Oliba	Cebrià Boadella (notari)	Antoni Sadurní (frener)
Bernat Miquel	Pere Marquilles	Jaume Mas (notari)	Salvador Sabater (sastre)
Jaume Sesavasses	Gaspar Montmany	Joan Fogassot (notari)	Manel Millars (sastre)
Francesc de Conomines	Pere Viastrosa	Bartomeu Massons (notari)	Marc Teixidor (paraire)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Lluís Setantí	Francesc Guerau	Joan Faner (notari)	Pere Pujol (paraire)
Guillem Oliver	Guillem Desllor	Miquel Franquesa (notari)	Pere Jaume (sabater)
Bernat de Marimon	Pere Rovira	Guerau Conomina (notari)	Pere Soquerrats (sabater)
Pere Bussot	Pere Pons	Andreu Mir (notari)	Pere Llor (argenter)
Joan Ros sènior	Pere de Junyent	Rafel Cervera (notari)	Miquel Comes (argenter)
Romeu Llull	Joan Despuig	Jaume Safont (notari)	Jaume Guixós (ferrer)
Joan Bernat de Marimon	Joan Alba	Galceran Balaguer (notari)	Bartomeu Esbert (ferrer)
Ramon Marquet	Andreu Amat	Joan Mates (notari)	Cebrià Vilell (rajoler)
Pere de Conomines	Miquel Piquer	Pere Font (notari)	Joan Peraller (fuster caixer)
Joan Francesc Boscà	Guillem Grau	Antoni Llong (especier)	Arnau Metge (blanquer)
Bernat Sapila	Saldoni Ferrer	Berenguer Riba (especier)	Antoni Ornès (assaonador)
Ponç de Gualbes	Guillem Pongsem	Berenguer Fonoll (especier)	Francesc Coco (hortolà)
Jaume Destorrent	Guillem Ferrer	Benet Mateu (especier)	Antoni Gual (fuster bosquer)
Jaume de Gualbes	Mateu Gual	Joan Olzina (especier)	Francesc Oller (mestre de cases)
Joan Ros júnior	Nicolau Viastrosa	Joan Sauri (especier)	Joan Flequer (peller)
Joan Roig	Francesc Salaverd	Pere Camps (especier)	Nicolau Godencs (teixidor de llana)
Baltasar de Gualbes	Antoni Salvador	Llorenç Martí (especier)	Pere Gorri (teixidor de lli)
Joan de Mitjavila	Pere Gassó	Benet Bonavia (especier)	Joan Mestre (llaurador)
Pere Servent	Francesc Morer	Pere Palaudàries (adroguer)	Pere Soler (candeler de sèu)
Bernat Llobet	Gaspar Anglesí	Francesc Clotes (cerer)	Bartomeu Guitart (beiner)
Rafel Anglès	Joan de Trillo	Francesc Coll (cerer)	Gabriel Galter (mercer)
Dalmau de Navell	Lluís Granada	Joan Conomines (barber)	Nicolau Armengol (pellisser)
Andreu Olzina	Pere Solà	Jaume Boixadell (barber)	Joan Tàpies (ballester)
Berenguer Artigó	Miquel Luques	Joan Ribes (barber)	Salvador Mirada (boter)
Jaume Antoni	Dalmau Mercader	Andreu Oliba (barber)	Joan Mas (cotoner)
Francesc Queralt	Francesc Lleida	Joan Badia (barber)	Joan Dalmau (gerrer)
Pere Corts	Francesc Oliver	Joan Alexandre (barber)	Gaspar Cases (fustanyer)

Taula 117. Jurats del Consell de Cent l'any 1477

Ciutadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Miquel Desplà	Pere Amat	Joan Faner (prior, notari)	Antoni Sadurní (frener)
Bernat Miquel	Francesc Ferrer	Cebrià Boadella (notari)	Jaume Bofill (frener)
Francesc de Conomines	Joan Oliba	Rafel de Riudor (notari)	Manel Millars (sastre)
Galceran Carbó	Gaspar Montmany	Climent Vilar (notari)	Joan Jorba (sastre)
Romeu Llull	Pere Viastrosa	Bartomeu Massons (notari)	Pere Pujol (paraire)
Pere Bussot	Francesc Moliner	Miquel Franquesa (notari)	Joan Illa (paraire)
Bernat Sapila	Pere Rovira	Esteve Solei (notari)	Joan Clapers (sabater)
Galceran Dusai	Joan Urgellès	Esteve Comelles (notari)	Pere Soquerrats (sabater)
Joan Francesc Boscà	Guillem Miró	Gabriel Irançó (notari)	Miquel Comes (argenter)
Pere de Conomines	Pere de Junyent	Rafel Cervera (notari)	Bartomeu Moner (argenter)
Ponç de Gualbes	Cebrià Falcó	Jaume Safont (notari)	Bartomeu Esbert (ferrer)
Pere Sestrada	Joan Bruc	Gabriel Anglès (notari)	Gabriel Soler (ferrer)
Gabriel Turell	Guillem Grau	Joan Mateu (notari)	Pere Mateu de Llinàs (hortolà)
Berenguer de Junyent	Joan Despuig	Antoni Folc (notari)	Cebrià Vilell (rajoler)
Arnau Desmàs	Pere Pons	Berenguer Ribes (especier)	Arnau Metge (blanquer)
Andreu de Merlès	Olegues Lunes	Bernat Marquilles (especier)	Gaspar Canes (fustanyer)
Jaume Destorrent	Miquel Coll	Berenguer Fonoll (especier)	Antoni Ornès (assaonador)
Jaume de Gualbes	Miquel Prats	Joan Rossell sènior (especier)	Joan Peraller (fuster caixer)
Joan Roig	Guillem Pongem	Josep Oliver (especier)	Francí Valent (peller)
Pere Galceran Descoll	Mateu Gual	Joan Arnau (especier)	Jaume Dalmau (gerrer)
Guillem Pujades	Bernat Oliver júnior	Joan Olzina (especier)	Joan Vinyes (tintorer)
Guillem Ramon Desvalls	Joan Viastrosa	Benet Bonavia (especier)	Antoni Montills (teixidor de llana)
Bernat Llobet	Jaume Pasqual	Joan Rossell júnior (especier)	Gabriel Torres (teixidor de lli)
Joan Sapila	Antoni Salvador	Miquel Serra (adroguer)	Antoni Gual (fuster bosquer)
Bernat de Granollacs	Lluís Granada	Francesc Clotes (cerer)	Bartomeu Coll (matalasser)
Benet Serra	Francesc Salaverd	Jaume Mollet (cerer)	Salvador Busquets (espaser)
Berenguer Artigó	Joan de Trillo	Jaume Boixadell (barber)	Bartomeu Ferrer (mariner)
Joan Benet Descoll	Joan Piquer	Joan Ribes (barber)	Francí Oller (mestre de cases)
Joan Ros (fill de Ramon)	Miquel Luques	Joan Badia (barber)	Joan Mas (cotoner)
Jaume Antoni	Francesc Morer	Bartomeu Llorenç (barber)	Pere Garriga (flassader)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Francesc Malet	Pere Obac	Joan Moradell (barber)	Jaume Citart (esparter)
Francesc Colomer	Antoni Granell	Miquel Alfonso (barber)	Antoni Estrada (corredor de coll)

Taula 118. Jurats del Consell de Cent l'any 1478

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Galceran Carbó	Pere Amat	Rafel Riudor (notari)	Jaume Bofill (frener)
Pere Sestrada	Francí Ferrer	Esteve Solei (notari)	Joan Esbert, àlies Jorba (sastre)
Gabriel Turell	Francesc Moliner	Climent Vilar (notari)	Joan Illa (paraire)
Berenguer de Junyent	Joan Urgellès	Gabriel Irançó (notari)	Joan Desclapers (sabater)
Andreu de Merlès	Guillem Miró	Gabriel Anglès (notari)	Bartomeu Moner (argenter)
Galceran Descoll	Cebrià Falcó	Antoni Folc (notari)	Gabriel Soler (ferrer)
Guillem Pujades	Joan Bruc	Bernat Marquilles (especier)	Francesc Valent (peller)
Guillem Ramon Desvalls	Oleguer Lunes	Joan Arnau (especier)	Antoni Montills (teixidor de llana)
Bernat Sapila	Miquel Coll	Joan Rossell sènior (especier)	Gabriel Torres (teixidor de lli)
Bernat de Granollacs	Miquel Prats	Joan Rossell júnior (especier)	Antoni Estrada (corredor de coll)
Benet Serra	Bernat Oliver júnior	Miquel Serra (adroguer)	Bartomeu Ferrer (mariner)
Joan Benet Descoll	Joan Viasrosa	Jaume Mollet (cerer)	Bartomeu Coll (matalasser)
Joan Ros (fill de Ramon)	Jaume Pasqual	Bartomeu Llorenç (barber)	Salvador Busquets (espaser)
Francesc Malet	Joan Piquer	Joan Moradell (barber)	Joan Vinyes (tintorer)
Francesc Colomer	Pere Obac	Miquel Alfonso (barber)	Jaume Citart (esparter)
Arnau Desmàs	Antoni Granell	Miquel Ferran (notari)	Pere Garriga (flassader)
Joan de Mitjavila	Bernat Pongsem	Joan Guerau (notari)	Jaume Huguet (frener)
Guillem Oliver	Gaspar Anglesí	Joan Fogassot (notari)	Vicenç Genover (sastre)
Gaspar Terre	Gabriel Porrassa	Guerau Conomines (notari)	Joan Ripoll (paraire)
Baltasar de Gualbes	Nicolau Viasrosa	Andreu Mir (notari)	Pere Olzina (sabater)
Joan Ros sènior	Berenguer Vendrell	Pere Pasqual (notari)	Joan Font (argenter)
Joan Benet Sapila	Francí Ferrer júnior	Bartomeu Nasplers (notari)	Joan Peraller (ferrer)
Pere Joan de Santcliment	Gaspar Peraller	Antoni Marc (notari)	Antoni Sòria (blanquer)
Andreu Solzina	Lluís Jordà	Francesc Coll (cerer)	Lluís Valls (assaonador)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Ramon Maquet	Bartomeu Quintana	Pere Genís Tallada (especier)	Jaume Esteve (candeler de sèu)
Jaume Ballester	Pere Marquilles	Joan Sauri (especier)	Francesc Vicens (beiner)
Joan Ros (fill de Miquel)	Rafel Rafart	Pere Camps sènior (especier)	Pere Bonavia (mercer)
Rafel Romeu	Miquel Marquès	Pere Camps júnior (especier)	Joan Lesques (ballester)
Joan Sarrovira	Andreu Nadal	Eloi Vidal (especier)	Joan Montserrat (boter)
Lluís Setantí	Joan Alba	Pere Pons (barber)	Joan Bosc (llaurador)
Dalmau de Navell	Bernat Hospital	Joan Boïgues (barber)	Gabriel Molló (pellisser)
Lluís Gibert	Vicenç Rovirola	Bernat Casanoves (barber)	Francesc Peraller (fuster caixer)

Taula 119. Jurats del Consell de Cent l'any 1479

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Lluís Setantí	Bernat Pongem	Miquel Ferran (notari)	Jaume Huguet (frener)
Joan Sarrovira	Bartomeu Quintana	Joan Guerau (notari)	Francesc Balaguer (frener)
Ramon Marquet	Pere Marquilles	Joan Fogassot (notari)	Vicenç Genover (sastre)
Guillem Oliver	Joan Alba	Joan Maians (notari)	Jaume Juliol (sastre)
Baltasar de Gualbes	Nicolau Viastrosa	Joan Faner (notari)	Joan Ripoll (paraire)
Joan Benet Sapila	Gabriel Porrassa	Gaspar Conomines (notari)	Joan Serinya (paraire)
Jaume Ballester	Gaspar Anglesí	Andreu Mir (notari)	Pere Olzina (sabater)
Joan Ros sènior	Bernat Hospital	Bartomeu Sumes (notari)	Manel Pla (sabater)
Joan Ros (fill de Miquel)	Rafel Rafart	Bartomeu Nasplers (notari)	Joan Font (argenter)
Andreu Solzina	Miquel Marquès	Antoni Marc (notari)	Pere Moragues (argenter)
Joan de Mitjavila	Gaspar Peraller	Lluís Jorba (notari)	Joan Peraller (ferrer)
Pere Joan de Santcliment	Lluís Jordà	Bartomeu Guerau (notari)	Pere Vidal (ferrer)
Dalmau de Navell	Francesc Ferrer júnior	Pere Rello (notari)	Francesc Peraller (fuster caixer)
Rafel Romeu	Vicenç Rovirola	Narcís Benús (notari)	Antoni Sòria (blanquer)
Lluís Gibert	Andreu Nadal	Pere Mateu (especier)	Lluís Valls (assaonador)
Gaspar Esteve Terre	Berenguer Vendrell	Pere Genís Tallada (especier)	Joan Massanet (peller)
Galceran Dusai	Bernat de Junyent	Pere Camps sènior (especier)	Guillem Lleó (teixidor de llana)
Bernat Llobet	Pere Viastrosa	Joan Sauri (especier)	Pere Gorri (teixidor de lli)

Ciudadans	Mercaders	Artistes	Menestrals
Francesc de Buquets	Lluís Granada	Gabriel Pons (especier)	Joan Bosc (llaurador)
Bernat Sapila	Gaspar Montmany	Genís Solsona (especier)	Jaume Esteve (candeler de sèu)
Pere Bussot	Narcís Jordà	Antoni Arbós (especier)	Francesc Vicens (beiner)
Pere de Conomines	Pere Guillem Safàbrega	Josep Oliver (especier)	Pere Bonavia (mercer)
Pere Servent	Miquel Benet Luques	Pere Camps júnior (especier)	Gabriel Molló (pellisser)
Berenguer Martí	Francesc Morer	Eloi Vidal (especier)	Joan Lesques (ballester)
Romeu Llull	Antoni Rovira	Francesc Clotes (cerer)	Joan Montserrat (boter)
Francesc Queralt	Antoni Ramon Cornet	Francesc Coll (cerer)	Joan Mas (cotoner)
Gabriel Samsó	Amador Comes	Andreu Merlí (barber)	Joan Rafel (fustanyer)
Guerau de Vallseca	Guillem Bret	Joan Boïgues (barber)	Pere Julià (rajoler)
Jaume de Gualbes	Pere Rovira	Bernat Casanoves (barber)	Jaume Alfonso (mestre de cases)
Ponç de Gualbes	Francesc Lleida	Pere Pons (barber)	Jaume Dalmau (oller)
Jaume Ros	Pere Gassó	Joan Alexandre (barber)	Pere Montserrat (fuster bosquer)
Antoni Amiguet	Rafel Soler	Joan Ribes (barber)	Francesc Coco (hortolà)

Taula 120. Arrendataris de les imposicions i rendes de Barcelona entre 1458 i 1479

Data de venda	Imposició / Renda	Preu	Arrendatari
24-I-1458	Montcada	660 s.b.	Pere Ferreres, hostaler de Montcada
31-I-1458	Fusta	2.000 s.b.	Antoni Gual, fuster
1-II-1458	Armes	2.520 s.b.	Andreu Oliver, mercader
1-II-1458	Pes	60.000 s.b.	Gerard Oliver, mercader
1-II-1458	Flassades	14.000 s.b.	Andreu Malbec, pellisser
6-II-1458	Peix fresc	25.020 s.b.	Jaume Desfar, peller
2-III-1458	Llenya	12.200 s.b.	Pere Amat, taverner
4-III-1458	Mig florí per bóta de vi	3.200 s.b.	Francesc Bertran, mercader
25-VIII-1458	Pont de Sant Boi	5.800 s.b.	Berenguer Vidal júnior, de Sant Boi
26-X-1458	Pella	10.000 s.b.	Agustí Galí, llibreter
16-XI-1458	Montcada	640 s.b.	Pere Ferreres, [hostaler] de Montcada
24-I-1459	Llenya	12.600 s.b.	Joan Rafel, fustanyer
31-I-1459	Pes	67.000 s.b.	Andreu Sala, canviador
31-I-1459	Armes	2.260 s.b.	Andreu Oliver, mercader
3-II-1359	Mig florí per bóta de vi	4.400 s.b.	Pere Sises, mercader
10-II-1459	Peix fresc	22.020 s.b.	Nicolau Genover, botiguer de panys de llana
16-II-1459	Flassades	10.000 s.b.	Andreu Malbec, pellisser
16-II-1459	Fusta	1.820 s.b.	Antoni Gual, fuster
25-VIII-1459	Pont de Sant Boi	5.200 s.b.	Berenguer Vidal sènior, de Sarrià, i Berenguer Vidal júnior, de Sant Boi
27-X-1459	Pella	10.000 s.b.	Bartomeu Francesc Fabra, mercader
8-XI-1459	Cuiram	8.000 s.b.	Jaume Santjust, mercader
20-XI-1459	Montcada	640 s.b.	Pere Ferreres, [hostaler] de Montcada
24-I-1460	Armes	2.400 s.b.	Andreu Oliver, mercader
30-I-1460	Fusta	2.200 s.b.	Antoni Gual, fuster
31-I-1460	Llenya	12.800 s.b.	Jaume Desfar, peller

Data de venda	Imposició / Renda	Preu	Arrendatari
31-I-1460	Mig florí per bóta de vi	8.000 s.b.	Gabriel Avinent, mercader
31-I-1460	Greix	9.000 s.b.	Francesc Fabra, mercader
5-II-1460	Peix fresc	22.000 s.b.	Nicolau Genover, botiguer [de panys de llana]
19-II-1460	Pes	60.400 s.b.	Francesc Martí, mercader
6-III-1460	Flassades	9.300 s.b.	Antoni Ambrí, cerer
30-IV-1460	Pellisseria	300 s.b.	Pere Pinyana, pellisser
28-VIII-1460	Pont de Sant Boi	5.200 s.b.	Fèlix Feixes, fuster
15-X-1460	Botifarres	540 s.b.	Joan Rafel, fustanyer
30-X-1460	Pella	9.200 s.b.	Joan Gil, peller
31-X-1460	Cuiram	8.000 s.b.	Llorenç Ros, mercader
3-XI-1460	Montcada	640 s.b.	Pere Ferreres, [hostaler] de Montcada
24-I-1461	Armes	2.200 s.b.	Andreu Oliver, mercader
26-I-1461	Peix fresc	22.000 s.b.	Arnau Xifre, causídic
18-II-1461	Llenya	12.320 s.b.	Pau Vinyes, canviador
25-II-1461	Flassades	9.600 s.b.	Andreu Sala, canviador
26-II-1461	Mig florí per bóta de vi	6.000 s.b.	Andreu Sala, canviador
20-III-1461	Fusta	1.820 s.b.	Antoni Gual, fuster
9-V-1461	Pes	65.400 s.b.	Bernat Oliver, mercader
s.d. [1461]	Pellisseria	300 s.b.	Pere Pinyana, pellisser
27-V-1461	Roldor i gotzema	340 s. 9 d.b.	Bartomeva, vídua d'Antoni Satorra, i Caterina, vídua de Gabriel Boïl
9-X-1461	Botifarres	700 s.b.	Joan Masó, mesurer de forment, i Francesc Jurge, teixidor de draps de lli
30-X-1461	Cuiram	8.200 s.b.	Llorenç Ros, mercader
30-X-1461	Pella	8.600 s.b.	Joan Esteve, àlies Capellasartori
30-X-1461	Pont de Sant Boi	5.200 s.b.	Fèlix Feixes, fuster
17-XI-1461	Montcada	660 s.b.	Pere Ferreres, [hostaler] de Montcada
15-I-1462	Peix fresc	30.000 s.b.	Antoni Serradell, mercader

Data de venda	Imposició / Renda	Preu	Arrendatari
15-I-1462	Llenya	12.000 s.b.	Pau Vinyes
6-II-1462	Mig florí per bóta de vi	10.000 s.b.	Guillem Gavalrà, mercader
26-I-1462	Armes	2.000 s.b.	Francesc Far, peller
11-II-1462	Flassades	9.400 s.b.	Pau Vinyes
1-IV-1462	Fusta	1.600 s.b.	Antoni Gual, fuster
29-X-1462	Pella	9.340 s.b.	Jaume Salvat, Francesc Santmenat i Pere Salvat, pellers
8-XI-1462	Pont de Sant Boi	2.000 s.b.	Berenguer Vidal, de Sant Boi
26-XI-1462	Cuiram	7.500 s.b.	Pere Guillem Perpinyà, blanquer
10-II-1463	Llenya	11.500 s.b.	Pau Vinyes
14-II-1463	Mig florí per bóta de vi	16.000 s.b.	Pere Sitges, mercader
15-III-1463	Flassades	5.900 s.b.	Bernat Montbrú, mercader
7-III-1463	Armes	1.600 s.b.	Joan Salvat, peller
31-VIII-1463	Pont de Sant Boi	4.360 s.b.	Berenguer Vidal, de Sant Boi
28-X-1463	Pella	8.700 s.b.	Vicenç Malarç
28-XI-1463	Cuiram	7.500 s.b.	Pere Guillem Perpinyà, blanquer
31-X-1464	Pella	8.800 s.b.	Antoni Soler, taverner; Vicenç Malarç, i Antoni Duran, carnisser
12-XI-1464	Cuiram	6.600 s.b.	Pere Guillem Perpinyà, blanquer
15-XI-1465	Cuiram	5.280 s.b.	Antoni Vinyals, assaonador
23-XI-1465	Mig florí per bóta de vi	2.400 s.b.	Gabriel Anglès i Rafel Anglès, pare i fill, mercaders
31-I-1466	Pella	6.166 s. 8 d.b.	Francesc Desfont, Gaspar Desvalls, Francesc Desfar i Jaume Aguiló
31-III-1466	Vi que entra per mar	2.800 s.b.	Gabriel Anglès, mercader; Rafel Anglès, el seu fill, i Pere Sitges, mercader
2-XII-1466	Cuiram	4.200 s.b.	Joan Fuster
31-I-1467	Pella	6.266 s. 8 d.b.	Pau Vinyes, mercader
5-II-1467	Pella	6.600 s.b.	Antoni Coll, mercader; Lluís Desquer, i Joan Salvat
5-XI-1467	Cuiram	4.000 s.b.	Genís Gili, blanquer; Bartomeu Font, i Bernat Gili, blanquer

Data de venda	Imposició / Renda	Preu	Arrendatari
30-I-1468	Pella	6.900 s.b.	Lluís Desquer; Antoni Coll, mercader, i Gaspar d'Avinyó
3-II-1469	Pella	4.700 s.b.	Jaume Desfar, Francesc Desfar i Galceran Desfar
18-II-1469	Cuiram	3.250 s.b.	Jaume Salom
30-I-1470	Cuiram	3.760 s.b.	Bartomeu Arige, Bartomeu Coll, Rafel Gener i Antoni Vinyals, assaonador
1-II-1470	Pella	5.200 s.b.	Francesc Sureda i Rafel Montsó, mercaders; Francesc Horts, i Francesc Far, calceters
1-III-1470	Flassades, fusta, armes i canemasseria	480 s.b.	Francesc Sureda i Rafel Montsó, mercaders; Francesc Horts, i Francesc Far, calceters
30-XI-1470	2 s.b. i 8 d.b. per quartera dels flequers	32.000 s.b.	Joan de Valldènia, Joan Guimer, Bernat Nebot, Baltasar Babot, Pere Vinyes, Francí Cerveró i Guillem Llopman
6-II-1471	Cuiram	4.280 s.b.	Pere Duran, fuster; Bartomeu Arige i Pere Corts, agricultors; Bartomeu Coll i Pau Coll, matalassers; Rafel Gener, agricultor, i Antoni Serra, fabre
14-II-1471	Pella	5.675 s.b.	Francesc Sureda; Rafel Montsó i Gabriel Montsó, mercaders
14-II-1471	Flassades, fusta, armes i canemasseria	480 s.b.	Francesc Sureda; Rafel Montsó i Gabriel Montsó, mercaders
6-II-1472	Pella	5.120 s.b.	Gonçal de Santes, Joan Salvat, Francesc de Santmenat, Francesc Horts i Antoni Vic
29-I-1472	Flassades, fusta, armes i canemasseria	480 s.b.	Gonçal de Santes, Joan Salvat, Francesc de Santmenat, Francesc Horts i Antoni Vic
12-III-1472	Cuiram	3.200 s.b.	Bartomeu Coll, matalasser; Bartomeu Arige, agricultor; Pere Corts; Rafel Gener, de Sarrià; Pau Coll, matalasser; Genís Gili, blanquer; Bartomeu Gil, de Tiana; Pere Duran, fuster, i Jaume Moarc, blanquer.
23-II-1473	Cuiram	4.000 s.b.	Genís Gili júnior i Bernat Gili, blanquers; Jaume Salom, i Marturià Batlle
25-II-1473	Pella	6.200 s.b.	Antoni Coll, mercader; Gonçal de Santes, peller; Joan Salvat; Francesc Santmenat, peller; Francesc Horts, calceter, i Antoni Vic, revenedor
25-II-1473	Canemasseria i merceria	3.050 s.b.	Antoni Coll, mercader; Gonçal de Santes, peller; Joan Salvat, peller; Francesc Santmenat, peller, i Antoni Vic, revenedor

Data de venda	Imposició / Renda	Preu	Arrendatari
25-II-1473	Fusta	1.360 s.b.	Bartomeu Rubió, fuster ²²⁶⁹
8-III-1473	Llenya	8.800 s.b.	Antoni Cardona, mercader; Francesc Cardona, mercader, i Miquel Ferran, notari
II-1474	Llenya	-	Antoni Serradell, draper
II-1474	Cuiram	-	Jaume Moart, blanquer, i altres
II-1474	Pella, canemasseria, armes i flassades	-	Antoni Soler i altres
II-1474	Fusta	-	Salvador Ferrer, boter, i Joan Sumes, fuster
XI-1474	Greix	-	Francesc Santmenat, peller
II-1475	Llenya	-	Antoni Serradell, draper
II-1475	Cuiram	-	Miquel Marquès, mercader
II-1475	Pella, canemasseria, armes i flassades	-	Gonçal de Santes i Joan Salvat, pellers, i altres
II-1475	Fusta	-	Salvador Ferrer, boter, i Joan Sumes, fuster
XI-1475 ²²⁷⁰	Greix	-	Joan Salvat, peller; Francesc Avinent, canvista, i Marc Savall, revenedor ²²⁷¹
II-1476	Llenya	-	Joan Ginebreda, sastre; Antoni Seradell i Narcís Jordà, drapers, i Joan Benet Badia, mercader
II-1476	Cuiram	-	Jaume Moart, Joan Escaldat, Antoni Sòria i Pere Segner, blanquers, i Joan Cervelló, mercader

²²⁶⁹ Als registres de clavaria també se l'anomena Antoni.

²²⁷⁰ En el volum de clavaria del primer semestre de 1476 s'esmenta que l'arrendament era per un any acabat el gener de 1476, de manera que la venda s'hauria hagut de dur a terme el febrer de l'any anterior. Tanmateix, en principi llavors encara estava vigent l'arrendament fet per Francesc Santmenat el novembre de 1474, que acabava l'octubre de 1475, i a més a més en el segon semestre de 1476 es diu que l'arrendament de Salvat, Avinent i Savall acabava l'octubre d'aquell any. Així doncs, sembla clar que l'anotació del març de 1476 es tracta d'un error (AHCB, 1B.XI, 90, f. 13r, 6-III-1475 i 2-X-1475; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 13r, 8-III-1476; AHCB, 1B.XI, 93, f. 13r, 11-X-1476).

²²⁷¹ En el volum de clavaria del segon semestre de 1475 només s'esmenta Salvat com a arrendatari, però als dos de 1476 s'hi afegeixen Avinent i Savall (AHCB, 1B.XI, 91, f. 13r, 23-XI-1475; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 13r, 8-III-1476; AHCB, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 13r, 11-X-1476).

Data de venda	Imposició / Renda	Preu	Arrendatari
II-1476	Pella i canemasseria ²²⁷²	-	Joan Salvat, Gonçal de Santes i Francesc Santmenat, pellers; Antoni Vic, tender, i Joan Cervelló, mercader
II-1476	Canemasseria i merceria	-	Antoni Coll, Llorenç Benet, Joan Fornà, Pere Benet i Dalmau Cartella, mercaders
II-1476	Fusta	-	Benet Robert, revenedor
XI-1476	Greix	-	Francesc Santmenat i Joan Salvat, pellers, i Joan Cervelló, mercader
II-1477	Cuiram	-	Jaume Guerau Aranall, assaonador
II-1477	Fusta	-	Joan Gispert, Pere Corder i Benet Robert
1478	Greix	-	Gabriel Brunet, brodador, i Guillem Bofill i Antoni Coll, mercaders
1478	Llenya	-	Rafel Canet, peller; Narcís Jordà, draper; Joan Benet Badia, mercader, i Miquel Alfons Vicenç, cirurgià
1478	Cuiram	-	Joan Cervelló, mercader; Antoni Sòria, Joan Escaldat, Jaume Moart, blanquers, i Joan Codina
1478	Pella	-	Joan Salvat, Gonçal de Santes i Francesc Santmenat, pellers, i Joan Cervelló, mercader
1478	Canemasseria, merceria, armes i flassades	-	Joan Salvat, peller, i Jaume Desfar, Francesc Desfar i Galceran Desfar, calceters
1478	Fusta	-	Joan Salvat, Gonçal de Santes i Francesc Santmenat, pellers; Joan Cervelló, mercader, i Joan Navès, giponer
1478	Pes	-	Pau Vinyes, Pere Mascaró i Francí Requesens, botiguers, i Miquel Aguiló, canvista

²²⁷² En el llibre de clavaria del primer semestre de 1476 s'ajunten les imposicions de la pella i la canemasseria, malgrat apareix en el mateix volum aquesta última juntament amb la de la merceria per al mateix període de temps. En el del segon semestre es menciona únicament la de la pella, de forma que l'anotació del primer probablement es tracta d'un error ((*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 92, f. 21r, 4-III-1476, i f. 21v, 20-V-1476; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 21r, 2-IX-1476).

Taula 121. Col·lectors de les impositcions i rendes de Barcelona entre 1458 i 1473

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
4-II-1458	febrer-abril 1458	Vi	Joan Vilanova, teixidor de lli
7-II-1458	febrer-abril 1458	Bossa del quarter de Sant Daniel	Bernat Sanç, col·lector d'imposicions
8-II-1458	febrer-abril 1458	Farina ²²⁷³	Francesc Coco, mercader
8-II-1458	febrer-abril 1458	Carn	Antoni Lluís de Bellsolà, espaser
8-II-1458	febrer-abril 1458	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Lluís Martí
10-II-1458	febrer-abril 1458	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Jaume Gili, beiner
11-II-1458	febrer-abril 1458	Farina (capsa del capdamunt del Porxo del Forment)	Jordi Camós, espaser
16-II-1458	febrer-abril 1458	Farina (capsa del capdavall del Porxo del Forment)	Gabriel Quintana, fabre
17-II-1458	febrer-abril 1458	Bossa del quarter de Santa Anna	Ferran Garcia, paraire
23-II-1458	febrer-abril 1458	Carn forastera	Antoni Oliver, ballester
25-II-1458	febrer 1458-gener 1459	Greix	Joan Serra, hostaler
26-III-1458	febrer-abril 1458	Cuiram	Joan Ferrer júnior, assaonador
5-V-1458	maig 1458-gener 1459	Farina	Francesc Coco, mercader
10-V-1458	maig-juliol 1458	Carn forastera	Bartomeu Desfeu júnior, mercader
10-V-1458	maig-juliol 1458	Bossa del quarter de Santa Anna	Ferran Garcia, paraire
10-V-1458	maig-juliol 1458	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Jaume Gili, beiner
13-V-1458	maig-juliol 1458	Vi	Joan Vilanova, teixidor de lli
15-V-1458	maig-juliol 1458	Bossa del quarter de Sant Daniel	Bernat Sanç, col·lector d'imposicions
15-V-1458	maig-juliol 1458	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Lluís Martí
15-V-1458	maig-juliol 1458	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Bartomeu Lenellol, agricultor
16-V-1458	maig-juliol 1458	Carn	Antoni Lluís de Bellsolà, espaser

²²⁷³ Capses de forment, ordi, civada i llegums.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
17-V-1458	maig-juliol 1458	Farina (capsa del capdavall del Porxo del Forment)	Gabriel Quintana, fabre
9-VI-1458	maig 1458-abril 1459	Cuiram	Joan Ferrer júnior, assaonador
2-VIII-1458	agost-octubre 1458	Bossa del quarter de Sant Daniel	Bernat Sanç, col·lector d'imposicions
2-VIII-1458	agost-octubre 1458	Vi	Joan Vilanova, teixidor de lli
2-VIII-1458	agost-octubre 1458	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Bartomeu Lenellol, agricultor
2-VIII-1458	agost-octubre 1458	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Lluís Martí, col·lector d'imposicions
2-VIII-1458	agost-octubre 1458	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Jaume Gili, beiner
3-VIII-1458	agost-octubre 1458	Farina (capsa del Porxo del Forment)	Gabriel Quintana, fabre
5-VIII-1458	agost-octubre 1458	Carn forastera	Bartomeu Desfeu júnior, mercader
7-VIII-1458	?	Fusta	Bartomeu Rubio, fuster
14-VIII-1458	agost-octubre 1458	Carn	Joan Puig, mercader
16-VIII-1458	agost-octubre 1458	Bossa del quarter de Santa Anna	Ferran Garcia, paraire
16-VIII-1458	agost-octubre 1458	Farina (capsa del Porxo del Capdamunt)	Antoni Torrent, mercader
8-XI-1458	agost-octubre 1458	Greix	Antoni Lluís de Bellsolà, espaser
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Carn forastera	Bartomeu Desfeu júnior, mercader
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Lluís Martí, col·lector d'imposicions
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Vi	Joan Vilanova, teixidor de lli
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Jaume Gili, beiner
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Bartomeu Lanellol, agricultor
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Farina (capsa del Porxo del Forment)	Gabriel Quintana, fabre
3-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Bossa del quarter de Sant Daniel	Bernat Sanç, col·lector d'imposicions
4-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Bossa del quarter de Santa Anna	Ferran Garcia, espaser
4-XI-1458	novembre 1458-gener 1459	Carn	Joan Puig, mercader
3-II-1459	febrer-abril 1459	Vi	Joan Rafel, fustanyer
5-II-1459	febrer-abril 1459	Carn	Pere Agustí, tender

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
5-II-1459	febrer-abril 1459	Bossa del quarter de Santa Anna	Bernat Nebot, forner
5-II-1459	febrer-abril 1459	Bossa del quarter de Sant Daniel	Pere Blanc, bosser
5-II-1459	febrer-abril 1459	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Gabriel Serradell, mercader
7-II-1459	febrer-abril 1459	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Arnau Duran, apotecari
8-II-1459	febrer-abril 1459	Carn forastera	Bartomeu Feu, mercader
14-II-1459	febrer-abril 1459	Farina	Antoni Miró, cotoner
19-II-1459	febrer-abril 1459	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Joan Bonany, gerrer
19-II-1459	febrer-abril 1459	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Banús, cerer
21-II-1459	febrer-abril 1459	Farina (capsa del Porxo del Capdamunt)	Antoni Torrent, mercader
12-III-1459	febrer 1459-gener 1460	Greix	Antoni Barberà, mercader
2-V-1459	maig-juliol 1459	Vi	Joan Rafel, fustanyer
2-V-1459	maig-juliol 1459	Carn	Francesc Serra, esparter
5-V-1459	maig 1459-abril 1460	Cuiram	Joan Ferrer júnior, assaonador
9-V-1459	maig-juliol 1459	Carn forastera	Bartomeu Feu, mercader
9-V-1459	maig-juliol 1459	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Antoni Torrent, mercader
9-V-1459	maig-juliol 1459	Farina (capsa del Porxo del Capdavall)	Pere Juliol, cuirasser
10-V-1459	maig-juliol 1459	Bossa del quarter de Sant Daniel	Pere Blanc, espaser
10-V-1459	maig-juliol 1459	Farina	Pere Agustí, tender
16-V-1459	maig-juliol 1459	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Joan Bonany, gerrer
18-V-1459	maig-juliol 1459	Bossa del quarter de Santa Anna	Gabriel Nebot, col·lector d'imposicions
23-V-1459	maig-juliol 1459	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Martí Rubí, habitant de Barcelona
27-V-1459	maig-juliol 1459	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Julià Canyelles, mercader
2-VIII-1459	agost-octubre 1459	Vi	Joan Rafel, fuster
4-VIII-1459	agost-octubre 1459	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Pere Dossa, formenter
4-VIII-1459	agost-octubre 1459	Bossa del quarter de Santa Anna	Pere Hospital, paraire
4-VIII-1459	agost-octubre 1459	Carn forastera	Bartomeu Feu, mercader

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
4-VIII-1459	agost-octubre 1459	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Banús, cerer
7-VIII-1459	agost-octubre 1459	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Antoni Torrent, mercader
8-VIII-1459	agost-octubre 1459	Bossa del quarter de Sant Daniel	Pere Blanc, espaser
9-VIII-1459	agost-octubre 1459	Farina	Pere Agustí, tender
11-VIII-1459	agost-octubre 1459	Carn	Joan Puig, mercader
14-VIII-1459	agost-octubre 1459	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Baltasar Juià, mercader
17-VIII-1459	agost-octubre 1459	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Gabriel Nebot, col·lector d'imposicions
2-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Farina (capsa del Porxo de la Civada)	Bartomeu Oliver, paraire
3-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Vi	Joan Rafel, fustanyer
3-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Carn forastera	Bartomeu Feu, mercader
5-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Farina	Pere Agustí, tender
5-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Carn	Francesc Novell, barber
5-XI-1459	novembre 1459-gener 1460 ²²⁷⁴	Greix	Bartomeu Freixenet, sutor
5-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Banús, cerer
5-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Gabriel Nebot, col·lector d'imposicions
8-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Farina (capsa del Porxo del Capdavall)	Pere Dossa, formenter
14-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Bossa del quarter de Sant Daniel	Pere Blanc, col·lector d'imposicions
17-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Antoni Torrent, mercader
17-XI-1459	novembre 1459-gener 1460	Bossa del quarter de Santa Anna	Pere Hospital, paraire
23-I-1460	febrer 1455-gener 1460	Montcada	Pere Ferreres, habitant de Montcada
1-II-1460	febrer-abril 1460	Vi (llibre de la mar)	Vicenç Forama, barber
1-II-1460	febrer-abril 1460	Farina (capsa de la Civada)	Joan Navarro, paraire
1-II-1460	febrer-abril 1460	Vi	Esteve Frigola, matalasser
1-II-1460	febrer-abril 1460	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Francesc Rouric, formenter

²²⁷⁴ El període de col·lecta anterior, adjudicat a Antoni Barberà, acabava també el gener de 1460.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
1-II-1460	febrer-abril 1460	Bossa del quarter de Sant Daniel	Bartomeu Lenellol, agricultor
1-II-1460	febrer-abril 1460	Farina	Gaspar Busquets, mercader
4-II-1460	febrer-abril 1460	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Pere Llac, menestallius
4-II-1460	febrer-abril 1460	Carn forastera	Bartomeu Feu, mecader
5-II-1460	febrer-abril 1460	Carn	Joan Rafel, fustanyer
6-II-1460	febrer 1460-gener 1461	Honors	Joan Puig, mercader
6-II-1460	febrer-abril 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Pere Dossa, formenter
8-II-1460	febrer-abril 1460	Bossa del quarter de Santa Anna	Berenguer Conesa, senyaler
13-II-1460	febrer-abril 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Rafel Oliver, botiguer
16-II-1460	febrer-abril 1460	Vi (llibre de la terra)	Francesc Camps, mercader
28-II-1460	febrer-abril 1460	Molí pallarès	Lluís Panteleu, cotoner
2-V-1460	maig-juliol 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Bernat Guanyana, mercader
5-V-1460	maig-juliol 1460	Vi	Esteve Frigola, matalasser
5-V-1460	maig-juliol 1460	Carn forastera	Francesc Rouric, mercader
5-V-1460	maig-juliol 1460	Farina (capsa de la civada)	Joan Navarro, paraire
5-V-1460	maig-juliol 1460	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Bartomeu Puig, habitant de Barcelona
5-V-1460	maig-juliol 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Antoni Marimoni, paraire
[V-1460]	maig-juliol 1460 ²²⁷⁵	Farina	Gaspar Busquets, mercader
6-V-1460	maig-juliol 1460	Bossa del quarter de framenors	Rafel Oliver, botiguer
[V-1460]	maig-juliol 1460	Carn	Joan Rafel, fustanyer
7-V-1460	maig-juliol 1460	Vi (llibre de la terra)	Francesc Camps, mercader
[V-1460]	maig-juliol 1460	Bossa del quarter de Sant Daniel	Guillem Laó, teixidor de draps de llana
9-V-1460	maig-juliol 1460	Bossa del quarter de Santa Anna	Berenguer Conesa
16-V-1460	maig-juliol 1460	Vi (llibre de la terra) ²²⁷⁶	Vicenç Forama, barber

²²⁷⁵ En el llibre hi diu que eren tres mesos acabats l'últim dia d'abril, però sembla clar que es tracta d'un error.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
2-VIII-1460	agost-octubre 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Pere Agustí, col·lector d'imposicions
2-VIII-1460	agost-octubre 1460	Vi (llibre de la mar)	Vicenç Forama, barber
2-VIII-1460	agost-octubre 1460	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Bernat Grenyana, col·lector d'imposicions
4-VIII-1460	agost-octubre 1460	Bossa del quarter de Sant Daniel	Gabriel Nebot, col·lector d'imposicions
4-VIII-1460	agost-octubre 1460	Farina (capsa de la civada)	Joan Navarro, col·lector d'imposicions
4-VIII-1460	agost-octubre 1460	Carn forastera	Francesc Rouric, mercader
[VIII-1460]	agost-octubre 1460	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Bartomeu Lenellol, hostaler
5-VIII-1460	agost-octubre 1460	Carn	Joan Rafel, fustanyer
5-VIII-1460	agost-octubre 1460	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Rafel Oliver, botiguer
5-VIII-1460	agost-octubre 1460	Bossa del quarter de Santa Anna	Berenguer Conesa, senyaler
[VIII-1460]	agost-octubre 1460	Vi	Esteve Frigola, matalasser
6-VIII-1460	agost-octubre 1460	Vi (llibre de la terra)	Francesc Camps, mercader
16-VIII-1460	agost-octubre 1460	Farina	Gaspar Busquets, mercader
3-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Vi	Esteve Frigola, matalasser
3-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Carn	Joan Rafel, fustanyer
3-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Carn forastera	Francesc Rouric, mercader
3-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Bartomeu Lenellol, agricultor
4-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Farina (capsa de la civada)	Joan Navarro, paraire
5-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Bossa del quarter de Santa Anna	Berenguer Conesa, senyaler
5-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Rafel Oliver, botiguer
[XI-1460]	novembre 1460-gener 1461	Bossa del quarter de Sant Daniel	Gabriel Nebot, col·lector d'imposicions
7-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Pere Agustí, col·lector d'imposicions
7-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Vi (llibre de la terra)	Francesc Camps, col·lector d'imposicions
8-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Bernat Grenyana, col·lector d'imposicions

²²⁷⁶ És probable que es tracti d'un error i en realitat s'encarregués del "llibre de la mar", com el trimestre anterior.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
8-XI-1460	novembre 1460-gener 1461	Farina	Gaspar Busquets, mercader
4-II-1461	febrer-abril 1461	Farina (capsa de la civada)	Pere Pons, paraire
4-II-1461	febrer-abril 1461	Farina	Bartomeu Renart, paraire ²²⁷⁷
4-II-1461	febrer-abril 1461	Vi	Pere Guillem Renart, paraire
6-II-1461	febrer-abril 1461	Vi (llibre de la mar)	Vicenç Forama, barber
6-II-1461	febrer-abril 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Joan Vilar, capterius
7-II-1461	febrer-abril 1461	Vi (llibre de la terra)	Francesc Camps, col·lector d'imposicions
9-II-1461	febrer-abril 1461	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Antoni Esbert, àlies Armant
10-II-1461	febrer-abril 1461	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Banús
11-II-1461	febrer-abril 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Bernat Granyana, mercader
11-II-1461	febrer-abril 1461	Bossa del quarter de Sant Daniel	Gabriel Nebot, col·lector d'imposicions
14-II-1461	febrer 1461-gener 1462	Honors	Joan Puig, mercader
16-II-1461	febrer-abril 1461	Bossa del quarter de Santa Anna	Pere Martí, col·lector d'imposicions
3-III-1461	febrer-abril 1461	Carn	Pere Agustí, tender
[III-1461]	febrer 1461-gener 1462 ²²⁷⁸	Greix	Antoni Barberà, mercer
26-III-1461	febrer-abril 1461	Carn forastera	Bernat Colomer, barber
2-V-1461	maig-juliol 1461	Carn	Pere Guillem Renart, paraire
[V-1461]	maig-juliol 1461	Farina	Bartomeu Renart, paraire
[V-1461]	maig-juliol 1461	Bossa del quarter de Sant Daniel	Gabriel Nebot, mercader
[V-1461]	maig-juliol 1461	Vi (llibre de la terra)	Francesc Camps, col·lector d'imposicions
4-V-1461	maig-juliol 1461	Farina (capsa de la civada)	Pere Pont, paraire
[V-1461]	maig-juliol 1461	Vi (llibre de la mar)	Honorat Rouric, il·luminador
[V-1461]	maig-juliol 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Joan Molins, mercader

²²⁷⁷ S'indica que Bartomeu era menor de 25 anys.

²²⁷⁸ En el llibre només es diu que el període de col·lecta comença l'1 de febrer.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
5-V-1461	maig-juliol 1461	Vi	Pere Agustí, tender
[V-1461]	maig-juliol 1461	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Bartomeu Lenellol, agricultor
[V-1461]	maig-juliol 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Joan Vilar, tamborer
[V-1461]	maig-juliol 1461	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Antoni Esbert, teixidor de draps de llana
7-V-1461	maig-juliol 1461	Carn forastera	Bernat Colomer, barber
17-V-1461	maig-juliol 1461	Bossa del quarter de Santa Anna	Pere Martí, tender
14-VIII-1461	agost-octubre 1461	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Andreu Vicenç, teixidor de draps de llana
[VIII-1461]	agost-octubre 1461	Carn forastera	Berenguer Conesa, ballester
17-VIII-1461	agost-octubre 1461	Vi (llibre de la mar)	Montserrat Rouric, il·luminador
[VIII-1461]	agost-octubre 1461	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Banús, cerer
[VIII-1461]	agost-octubre 1461	Vi (llibre de la terra)	Francesc Serra, esparter
[VIII-1461]	agost-octubre 1461	Vi	Pere Agustí, tender
18-VIII-1461	agost-octubre 1461	Carn	Pere Guillem Renart, paraire
[V-1461]	agost-octubre 1461	Farina	Bartomeu Renart, paraire
[V-1461]	agost-octubre 1461	Bossa de quarter de Sant Daniel	Gabriel Nebot, mercader
[V-1461]	agost-octubre 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Joan Vilar, tamborer
[V-1461]	agost-octubre 1461	Bossa del quarter de Santa Anna	Pere Martí, tender
19-VIII-1461	agost-octubre 1461	Farina (capsa de la civada)	Pere Pons, col·lector d'imposicions
26-VIII-1461	agost-octubre 1461	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Joan Molins, mercader
26-VIII-1461	agost 1461-juliol 1464	Farina (Casa del Pes)	Joan Sarriera, mercader
7-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Carn	Pere Guillem Renart, paraire
[XI-1461]	novembre 1461-gener 1462	Farina	Bartomeu Renart, paraire
[XI-1461]	novembre 1461-gener 1462	Vi (llibre de la terra)	Montserrat Rouric, il·luminador
[XI-1461]	novembre 1461-gener 1462	Bossa del quarter de Sant Daniel	Gabriel Nebot, mercader
13-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Bossa del quarter de Santa Anna	Pere Martí, tender
16-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Vi (llibre de la mar)	Francesc Serra, esparter

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
17-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Joan Molins, mercader
[XI-1461]	novembre 1461-gener 1462	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Andreu Vicenç, teixidor de draps de llana
19-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Vi	Pere Agustí, tender
22-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Carn forastera	Nicolau Conesa, fabre
26-XI-1461	novembre 1461-gener 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Joan Vilar, tamborer
[XI-1461]	novembre 1461-gener 1462	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Bosc, agricultor
9-XII-1461	novembre 1461-gener 1462	Farina (capsa de la civada)	Joan Sorribes, mercader
3-II-1462	febrer-abril 1462	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Joan Oliver, argenter
[II-1462]	febrer-abril 1462	Carn forastera	Francesc Rouric, mercader
[II-1462]	febrer-abril 1462	Carn	Pere Sala, mercader
[II-1462]	febrer-abril 1462	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Joan Bonany, gerrer
[II-1462]	febrer-abril 1462	Vi (llibre de la terra)	Pere Agustí, tender
[II-1462]	febrer-abril 1462	Bossa del quarter de Santa Anna	Gabriel Nebot, mercader
[II-1462]	febrer-abril 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Ramon Fàbregues, paraire
8-II-1462	febrer-abril 1462	Farina (capsa de mar)	Joan Badia, ajudarius
[II-1462]	febrer-abril 1462	Farina (capsa de la civada)	Marc Trull, col·lector d'imposicions
[II-1462]	febrer-abril 1462	Bossa del quarter de Sant Daniel	Andreu Pujol, habitant de Barcelona
[II-1462]	febrer-abril 1462	Vi (llibre de la terra)	Arnau Duran, apotecari
13-II-1462	febrer-abril 1462	Honors	Jofre Martí, mercader, habitant de Barcelona
4-V-1462	maig-juliol 1462	Carn forastera	Francesc Rouric, mercader
[V-1462]	maig-juliol 1462	Bossa del quarter de Sant Nicolau	Andreu Vicenç, teixidor de draps de llana
7-V-1462	maig-juliol 1462	Vi (llibre de la terra)	Antoni Ambrí, col·lector d'imposicions
10-V-1462	maig-juliol 1462	Carn	Joan Puig, col·lector d'imposicions
10-V-1462	maig-juliol 1462	Bossa del quarter de Sant Daniel	Jaume Camps, col·lector d'imposicions
12-V-1462	maig-juliol 1462	Vi (llibre de la mar)	Arnau Duran, apotecari
13-V-1462	maig-juliol 1462	Farina (capsa de la civada)	Marc Trull, col·lector d'imposicions

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
14-V-1462	maig-juliol 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Ramon Fàbregues, col·lector d'imposicions
15-V-1462	maig-juliol 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Pere Aguilar, mercader
15-V-1462	maig-juliol 1462	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Pere Morot, boter
[V-1462]	maig-juliol 1462	Bossa del quarter de Santa Anna	Joan Bonany, gerrer
9-VIII-1462	agost-octubre 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Ramon Fàbregues, col·lector d'imposicions
14-VIII-1462	agost 1462-gener 1463	Peix fresc	Antoni Serradell, draper
17-VIII-1462	agost-octubre 1462	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Pere Aguilar, mercader
18-VIII-1462	agost-octubre 1462	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Pere Morot, boter
[VIII-1462]	agost-octubre 1462	Farina (capsa de la civada)	Andreu Pujol, col·lector d'imposicions
5-XI-1462	novembre 1462-gener 1463	Farina (molí pallarès)	Bartomeu Gallart, col·lector d'imposicions
10-XI-1462	novembre 1462-gener 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Ramon Fàbregues, col·lector d'imposicions
15-XI-1462	novembre 1462-gener 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Pere Aguilar, mercader
17-XI-1462	novembre 1462-gener 1463	Farina (capsa de la civada)	Andreu Pujol, col·lector d'imposicions
[XI-1462]	novembre 1462-gener 1463	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Pere Morot, col·lector d'imposicions
3-II-1463	febrer-abril 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdemunt)	Francesc Guilana, escrivà, habitant de Barcelona
[II-1463]	febrer-abril 1463	Farina (capsa de la civada)	Pere Segarra, senyaler
[II-1463]	febrer-abril 1463	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Selma, barber
7-II-1463	febrer-abril 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Pere Aguilar, mercader
[II-1463]	febrer-abril 1463	Farina (molí pallarès)	Bartomeu Lenellol, agricultor
9-IV-1463	febrer 1463-gener 1464	Fusta	Miquel Valls, argenter
18-IV-1463	febrer-abril 1463	Peix fresc	Francesc Oliver, col·lector d'imposicions
9-V-1463	maig-juliol 1463	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Bartomeu Ferrer, paraire
12-V-1463	maig-juliol 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Francesc Guilana, escrivà, habitant de Barcelona
12-V-1463	maig-juliol 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Pere Aguilar, mercader
20-V-1463	maig-juliol 1463	Farina (capsa de la civada)	Pere Segarra, senyaler
3-VIII-1463	agost-octubre 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Francesc Guilana, escrivà, habitant de Barcelona

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
4-VIII-1463	agost-octubre 1463	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Pere Aguilar, mercader
5-XI-1463	novembre 1463-gener 1464	Farina (capsa de la civada)	Pere Segarra, senyaler
8-XI-1463	novembre 1463-gener 1464	Farina (molí pallarès)	Bartomeu Lenellol, agricultor
8-XI-1463	novembre 1463-gener 1464	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Joan Blanc, teixidor de draps de lli
10-XI-1463	novembre 1463-gener 1464	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Fancesc Guilana, escrivà, habitant de Barcelona
15-XI-1463	novembre 1463-gener 1464	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Pere Aguilar, mercader
7-II-1464	febrer-abril 1464	Farina (capsa de la civada)	Andreu Pujol, mercader, habitant de Barcelona
8-II-1464	febrer-abril 1464	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Francesc Guilana, escrivà, habitant de Barcelona
8-II-1464	febrer-abril 1464	Farina (molí pallarès)	Bartomeu Lenellol, agricultor
24-II-1464	febrer 1464-febrer 1466	Honors	Pere Soler, cerer
4-II-1464	febrer-abril 1464	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Antoni Arnell
10-III-1464	s.d.	Farina (blats i llegums entrats per mar i flequers)	Joan Casanoves, mercader
20-III-1464	s.d.	Farina (blats i llegums entrats per mar i sortides per mar i terra)	Nicolau Llunes, mercader
30-IV-1464	s.d.	Honors	Andreu Pujol, mercader, habitant de Barcelona
4-V-1464	febrer 1464-gener 1465	Peix fresc	Francesc Oliver, habitant de Barcelona
4-V-1464	febrer 1464-gener 1465	Llenya	Gabriel Roca, habitant de Barcelona
9-VI-1464	febrer 1464-gener 1465	Fusta	Climent Guixar, col·lector d'imposicions
2-VIII-1464	agost-octubre 1464	Farina (molina pallarès)	Pere Casadesús, mercader
16-VIII-1464	agost 1464-gener 1465	Flassades i armes	Andreu Oliver, esparter i col·lector d'imposicions
2-VIII-1464	dos anys	Herbatge, cabeçatge i carbó	Antoni Gual júnior, fuster
15-X-1464	dos anys	Vi (Plaça del Vi)	Antoni Ansano, àlies Berga, mercader
3-XI-1464	novembre 1464-gener 1465	Farina (molí pallarès)	Bartomeu Gallart, paraire
30-I-1465	febrer-abril 1465	Farina (Plaça del Blat)	Miquel Riera, sabater
1-II-1465	febrer 1465-gener 1466	Farina (molí pallarès)	Pere Casasús, mercader
6-II-1465	febrer 1465-gener 1466	Fusta	Bernat Serra

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
[II-1465]	febrer 1465-gener 1466	Llenya	Gabriel Roca, barber
7-II-1465	febrer 1465-gener 1466	Honors	Joan Antoni Ros
8-III-1465	febrer 1465-gener 1466	Peix fresc	Francesc Oliver, mercader
7-V-1465	maig-juliol 1465	Pont de Sant Boi	Bartomeu Cerdanya, de Sant Boi
27-V-1465	maig 1465-gener 1466	Fusta	Climent Guixar
31-V-1465	s.d. ²²⁷⁹	Vi (quarter de Santa Anna) ²²⁸⁰	Francesc Rigau, teixidor de draps de lli (receptor)
30-V-1465	s.d.	Vi (quarter de Sant Nicolau o Framenors)	Pere Sala, mercader (receptor)
30-V-1465	s.d.	Farina (capsa del Porxo de Capdamunt)	Bernat Major, formenter
30-V-1465	s.d.	Farina (capsa del Porxo de Capdavall)	Miquel Riera, sabater
30-V-1465	s.d.	Farina (capsa de la civada)	Nadal Olomar, argenter
30-V-1465	s.d.	Farina (capsa de la Plaça del Blat)	Manel Espuny, mercader
30-V-1465	s.d.	Oli i peix salat	Gabriel Brunet (receptor)
31-V-1465	s.d.	Oli i peix salat	Pere Ossa, mercader (llibreter)
31-V-1465	s.d.	Farina (portal Nou)	Francesc Fanoses, mercader (llibreter)
31-V-1465	s.d.	Farina (portal de Sant Antoni)	Joan de Colells, mercader, habitant de Barcelona (llibreter)
31-V-1465	s.d.	Vi (quarter de Sant Daniel)	Bartomeu Duran, mercader (receptor)
18-VI-1465	s.d.	Vi	Joan de Vilagenís, mercader (llibreter)
26-VI-1465	juliol 1465-gener 1466	Greix	Jaume Morató, barber
5-VII-1465	s.d. ²²⁸¹	Farina (cops) ²²⁸²	Guillem Bofill, mercader (receptor) ²²⁸³
30-VII-1465	dos anys.	Vi	Pere Marrà, mercader (receptor)

²²⁷⁹ Tant en aquest cas com en els següents s'indica que el càrrec és a beneplàcit dels consellers i el Consell.

²²⁸⁰ Tant en aquest cas com en els següents s'indica que la imposició és "noviter imposita".

²²⁸¹ S'indica que el càrrec és a beneplàcit dels consellers i el Consell.

²²⁸² S'indica que la imposició és "noviter imposita".

²²⁸³ S'indica que substitueix Pere Bertran, que resignà el càrrec.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
2-VIII-1465	s.d.	Cabeçatge i carbó (Plaça del Blat)	Pau Santjaume, mercader (llibreter)
2-VIII-1465	agost 1465-gener 1466	Farina (molí pallarès)	Francesc Soler, espaser
14-XI-1465	s.d.	Peix fresc	Valentí Artigó, mercader
[XI-1465]	s.d. ²²⁸⁴	Cabeçatge (portal de Jonqueres)	Pere Casasús, mercader (llibreter)
1-II-1466	febrer-abril 1466	Farina (molí pallarès)	Jaume Vergós, pintor
3-II-1466	febrer-abril 1466	Flassades i armes	Miquel Valls, àlies Jugador, argenter
5-II-1466	febrer 1466-gener 1467	Pes del rei	Antoni Ferreres, mercader (guarda)
7-II-1466	febrer-abril 1466	Flassades i merceria	Andreu Oliver, esparter
4-II-1466	febrer 1466-gener 1467	Llenya	Gabriel Roca, barber
28-II-1466	s.d.	Farina (entrades de forment per mar i sortides per mar i terra - subvenció dels cavalls)	Pere Soler, candeler de seu
28-II-1466	febrer-abril 1466	Greix	Jaume Morató, barber
13-III-1466	febrer 1466-gener 1467	Honors	Benet Baiona, escrivà
2-V-1466	maig 1466-gener 1467	Farina (molí pallarès)	Joan Camps, paraire
5-V-1466	maig 1466-abril 1467	Fusta	Bernat Colomer, barber
6-V-1466	maig 1466-maig 1467	Pont de Sant Boi	Antoni Puig, de Sant Boi
31-VII-1466	s.d.	Cabeçatge	Jaume Vadell, mercader (llibreter)
2-VIII-1466	dos anys	Herbatge, cabeçatge i carbó	Francesc Serra, mercader (receptor)
8-VIII-1466	s.d.	Vi	Antoni Berga, mercader (llibreter)
16-VIII-1466	un any	Greix	Gabriel Brunet, brodador
30-VIII-1466	s.d.	Cabeçatge i carbó	Pere Joan Genoveès, mercader (llibreter)
27-XI-1466	dos mesos	Pes del rei	Pere Lluís Sesoliveres (guarda)
3-II-1467	febrer 1467-gener 1468	Fusta	Pere Rouric, mercader
9-II-1467	febrer-abril 1467	Farina (molí pallarès)	Joan Serra, hostaler

²²⁸⁴ S'indica que el càrrec és a beneplàcit dels consellers i el Consell.

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
11-II-1467	febrer 1467-gener 1468	Llenya	Gabriel Roca, barber
3-III-1467	s.d.	Farina (entrades de forment per mar, flequers)	Miquel Riera, sabater
14-III-1467	febrer 1467-gener 1468	Honors	Benet Baiona, escrivà
30-IV-1467	maig-juliol 1467	Farina (molí pallarès)	Pere Culla, taberner
13-VI-1467	maig 1467-maig 1468	Pont de Sant Boi	Antoni Puig, de Sant Boi
29-VII-1467	dos anys	Cabeçatge i carbó	Bartomeu Negre, mercader (llibreter)
30-VII-1467	agost-octubre 1467	Farina (molí pallarès)	Joan Garrigosa, hostaler
s.d.	dos anys	Cabeçatge	Pere Alzina, hostaler (llibreter)
s.d.	dos anys	Vi	Miquel Carreres, mercader (receptor)
5-VIII-1467	agost-novembre 1467	Farina (Casa del Pes)	Pere Joan Genovès, mercader
18-VIII-1467	febrer 1467-gener 1468	Flassades, canamasseria, armes, merceria i pellisseria	Andreu Oliver, esparter
2-XI-1467	novembre 1467-gener 1468	Farina (molí pallarès)	Pere Culla, hostaler
28-XI-1467	novembre 1467-juliol 1468	Farina (Casa del Pes)	Pere Joan Genovès, hostaler
1-II-1468	febrer 1468-gener 1469	Farina (molí pallarès)	Gaspar Soler, paraire
5-II-1468	febrer 1468-gener 1469	Llenya	Gabriel Roca, barber
29-II-1468	dos anys	Farina (entrades de forment per mar, sortides per mar i terra, subvenció dels cavalls)	Jaume Sastre, mercader
5-V-1468	maig 1468-abril 1469	Fusta	Bernat Colomer, barber
30-VII-1468	dos anys	Herbatge, cabeçatge i carbó	Joan Rafel, fustanyer (receptor)
s.d.	s.d.	Vi	Francesc Florit, cerer (llibreter)
s.d.	s.d.	Cabeçatge	Francesc Oliver, teixidor de draps de llana (llibreter)
23-VIII-1468	agost 1468-gener 1469	Farina (Casa del Pes)	Pere Joan Genovès, mercader
7-X-1468	a beneplàcit	Flassades, canamasseria, armes, merceria i pellisseria	Joan Valls, mercader
17-X-1468	novembre 1468-octubre 1469	Cuiram	Joan Fuster

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
23-XI-1468	desembre 1468-novembre 1472	Farina (Casa del Pes)	Pere Joan Genovès, mercader
7-II-1469	febrer 1469-gener 1470	Farina (molí pallarès)	Nicolau Pla, teixidor de draps de llana
15-II-1469	febrer 1469-gener 1470	Llenya	Gabriel Roca, barber
s.d.	s.d.	Farina (entrades de forment per mar, flequers)	Pere Joan Boiosa, paraire de Santpedor
21-VI-1469	juny 1469-juny 1471	Honors	Pere Pau Pongsem, escrivà
31-VII-1469	dos anys	Vi	Bernat Salart, mercader
31-VII-1469	dos anys	Cabeçatge i carbó	Miquel Figueres, mercader (llibreter)
31-VII-1469	dos anys	Cabeçatge	Pere Casasús, mercader (llibreter)
3-II-1470	febrer 1470-gener 1471	Farina (molí pallarès)	Pere Sagner, paraire
3-II-1470	febrer 1470-gener 1471	Llenya	Gabriel Roca, col·lector d'imposicions
s.d.	dos anys	Farina (entrades de forment per mar)	Antoni Rafel Fuster, mercader
28-VII-1470	dos anys	Vi	Mateu Ferrer, mercader (llibreter)
30-VII-1470	s.d.	Cabeçatge	Bernat Major, paraire (llibreter)
30-VII-1470	dos anys	Herbatge, cabeçatge	Antoni Ausano, àlies Berga, mercader
12-XI-1470	s.d.	Farina (entrades de forment per mar)	Antoni Rafel Fuster, mercader
13-II-1471	febrer 1471-gener 1472	Llenya	Pere Alós, paraire
19-II-1471	dos anys	Farina (entrades de forment per mar, flequers)	Jaume Bofill, frener
30-VII-1471	dos anys	Vi	Francesc Serra, esparter
31-VII-1471	dos anys	Cabeçatge i carbó	Gabriel Savila, argricultor o hostaler (llibreter)
2-VIII-1471	dos anys	Cabeçatge	Jaume Foixes, mercader (llibreter)
29-X-1471	desembre 1471-novembre 1474	Farina (Casa del Pes)	Miquel Riera, sabater
4-II-1472	febrer 1472-gener 1473	Llenya	Gabriel Roca, col·lector d'imposicions
24-II-1472	febrer 1472-gener 1473	Flassades, canemasseria, merceria i armes	Nicolau Godencs, teixidor de draps de llana
1-VIII-1472	s.d.	Cabeçatge	Miquel Figueres, mercader (llibreter)

Data	Període	Imposició / Renda	Col·lector
5-VIII-1472	dos anys	Herbatge i cabeçatge	Joan Rafel, fustanyer (receptor)
10-II-1473	dos anys	Farina (entrades de forment per mar, flequers)	Pere Soler, candeler de seu

Taula 122. Eixaucs pagats pel clavari entre 1458 i 1479

Data de venda	Data del pagament	Preu de l'eixauc	Imposició/Renda	Preu de l'arrendament	Rebedor
31-X-1457	10-XI-1459	200 s.b.	Pella	11.000 s.b.	Bonanat Simeó, corraler
4-III-1458	12-III-1458	60 s.b.	Mig florí per bóta	3.200 s.b.	-
25-VIII-1458	-	40 s.b.	Pont de Sant Boi	5.800 s.b.	-
26-X-1458	-	300 s.b.	Pella	10.000 s.b.	-
24-I-1459	-	200 s.b.	Llenya	12.600 s.b.	-
3-II-1459	7-III-1460	400 s.b.	Mig florí per bóta	4.400 s.b.	Pere Sises, mercader
8-XI-1459	4-I-1460	280 s.b.	Cuiram	8.000 s.b.	Llorenç Ros, mercader
24-I-1460	-	80 s.b.	Armes	2.400 s.b.	-
30-I-1460	-	200 s.b.	Fusta	2.200 s.b.	-
31-I-1460	13-II-1460	240 s.b.	Llenya	12.800 s.b.	Joan Rafel, fustanyer
31-I-1460	13-II-1460	110 s.b.	Mig florí per bóta	8.000 s.b.	Francesc Fabra, mercader
31-I-1460	16-II-1460	200 s.b.	Mig florí per bóta	8.000 s.b.	Bernat Solzina
31-I-1460	15-II-1460	600 s.b.	Mig florí per bóta	8.000 s.b.	Gabriel Avinent, mercader
31-I-1460	13-II-1460	180 s.b.	Greix	9.000 s.b.	Antoni Torrent
31-I-1460	14-II-1460	200 s.b.	Greix	9.000 s.b.	Francesc Fabra, mercader
31-I-1460	14-II-1460	100 s.b.	Greix	9.000 s.b.	Francesc Fabra, mercader
5-II-1460	27-II-1460	800 s.b.	Peix fresc	22.000 s.b.	Nicolau Genover, mercader
19-II-1460	16-IX-1460	100 s.b.	Pes	60.400 s.b.	-
15-X-1460	28-IV-1461	40 s.b.	Botifarres	540 s.b.	-
30-X-1460	-	200 s.b.	Pella	9.200 s.b.	Joan Gil, [peller]
30-X-1460	-	200 s.b.	Pella	9.200 s.b.	Jaume Desfar, [peller]
31-X-1460	17-XI-1460	200 s.b.	Cuiram	8.000 s.b.	Llorenç Ros, [mercader]
24-I-1461	-	200 s.b.	Armes	2.200 s.b.	-
26-I-1461	30-VI-1461	300 s.b.	Peix fresc	22.000 s.b.	-
25-II-1461	9-IV-1461	100 s.b.	Flassades	9.600 s.b.	Antoni Ambrí

Data de venda	Data del pagament	Preu de l'eixauc	Imposició/Renda	Preu de l'arrendament	Rebedor
25-II-1461	14-II-1462	310 s.b.	Flassades	9.600 s.b.	Andreu Sala, [canviador]
26-II-1461	11-VII-1461	180 s.b.	Mig florí per bóta	6.000 s.b.	Andreu Sala, [canviador]
20-III-1461	30-IV-1461	210 s.b.	Fusta	1.820 s.b.	-
9-V-1461	-	1.700 s.b.	Pes	65.400 s.b.	Bernat Oliver, [mercader]
30-X-1461	-	120 s.b.	Cuiram	8.200 s.b.	Llorenç Ros, [mercader]
15-I-1462	-	600 s.b.	Peix fresc	30.000 s.b.	Antoni Serradell
15-I-1462	-	240 s.b.	Llenya	12.000 s.b.	Pau Vinyes
6-II-1462	-	400 s.b.	Mig florí per bóta	10.000 s.b.	Pau Vinyes
6-II-1462	8-II-1462	200 s.b.	Mig florí per bóta	10.000 s.b.	Pere Sises, mercader ²²⁸⁵
26-I-1462	-	140 s.b.	Armes	2.000 s.b.	Francesc Desfar, peller
11-II-1462	-	180 s.b.	Flassades	9.400 s.b. ²²⁸⁶	Pau Vinyes
29-X-1462	9-XI-1462	100 s.b.	Pella	9.340 s.b.	Jaume Desfar, peller
10-II-1463	25-II-1463	350 s.b.	Llenya	11.500 s.b.	Bernat Quintana, mercader
31-VIII-1463	-	400 s.b.	Pont de Sant Boi	4.360 s.b.	Antoni Puig
18-X-1463	-	300 s.b.	Pella	8.700 s.b.	Vicenç Malarç
31-X-1464	-	200 s.b.	Pella	8.800 s.b.	Jaume Desfar, peller
5-II-1467	22-VI-1467	124 s.b.	Pella	6.600 s.b.	Pau Vinyes, mercader
-	11-X-1474	130 s.b.	Greix	2.600 s.b.	Joan Massanet, peller
-	14-II-1475	50 s.b.	Fusta	1.350 s.b.	Antoni Gual, fuster
-	21-II-1475	100 s.b.	Cuiram	7.000 s.b.	Jaume Moart, blanquer
-	6-II-1476	40 s.b.	Pella	5.400 s.b.	Benet Robert, fuster
-	6-II-1476	100 s.b.	Pella	5.400 s.b.	Antoni Soler, mestre de cases

²²⁸⁵ Pere Sises és un dels garants de la compra de la imposició.

²²⁸⁶ S'indica que el preu de fet va ser 9.400 s.b., però que amb la rebaixa corresponent a l'eixauc el preu net fou 9.220 s.b.

Data de venda	Data del pagament	Preu de l'eixauc	Imposició/Renda	Preu de l'arrendament	Rebedor
-	6-III-1476	50 s.b.	Fusta	1.100 s.b.	Marc Savall, revenedor
-	24-V-1476	100 s.b.	Canemasseria i merceria	6.000 s.b.	Gonzalbo de Santes, peller
-	26-II-1477	40 s.b.	Fusta	660 s.b.	Gabriel Santgenís, matalasser
-	26-II-1477	120 s.b.	Canemasseria i merceria	5.600 s.b.	Gonzalbo de Santes, peller
-	14-III-1477	60 s.b.	Cuiram	7.600 s.b.	Baltasar Miracastells, assaonador
-	6-II-1478	200 s.b.	Pes del rei	21.200 s.b.	Joan Lleó, mercader
-	17-II-1478	200 s.b.	Pes del rei	21.200 s.b.	Jaume Moart, blanquer

Taula 123. Ingressos pressupostats per imposicions entre 1462 i 1472

Imposició	abans 1462	1462	1463	1464	1465	1465.2	1468	1470	1472
Farina	93.200 s.b.	93.200 s.b.	93.200 s.b.	178.200 s.b.	148.200 s.b.	148.200 s.b.	148.200 s.b.	148.200 s.b.	148.200 s.b.
Vi	100.000 s.b.	200.000 s.b.	200.000 s.b.	225.000 s.b.	209.000 s.b.	209.000 s.b.	209.000 s.b.	209.000 s.b.	209.000 s.b.
Carn	150.000 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.	190.400 s.b.
Peix	22.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.	44.000 s.b.
Pes	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.	61.450 s.b.
Greix	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.	7.100 s.b.
Flassades	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.	10.000 s.b.
Fusta	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.	2.000 s.b.
Cuiram	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.	7.350 s.b.
Pellisseriesa	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.	200 s.b.
Pella	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.	10.450 s.b.
Armes	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.	2.700 s.b.
Vi foraster	1.350 s.b.	1.350 s.b.	1.350 s.b.	11.350 s.b.	1.350 s.b.	1.350 s.b.	1.350 s.b.	1.350 s.b.	1.350 s.b.
Llenya	14.150 s.b.	14.150 s.b.	14.150 s.b.	30.150 s.b.	30.150 s.b.	30.150 s.b.	30.150 s.b.	30.150 s.b.	30.150 s.b.
Honors	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.	13.350 s.b.
Bolla	-	-	52.500 s.b.	52.500 s.b.	52.500 s.b.	52.500 s.b.	52.500 s.b.	52.500 s.b.	52.500 s.b.
Sub. cavalls	-	-	-	-	-	59.350 s.b.	59.350 s.b.	59.350 s.b.	59.350 s.b.
Flequers	-	-	-	-	-	-	s.d.	s.d.	s.d.
Nòlits	-	-	-	-	-	-	-	70.000 s.b.	-
TOTAL	495.300 s.b.	657.700 s.b.	710.200 s.b.	846.200 s.b.	790.200 s.b.	849.550 s.b.	849.550* s.b.	919.550* s.b.	849.550* s.b.

Taula 124. Ingressos per impositcions (1462-1472)

Imposició	1462.2	1464.1	1465.1	1466.1	1466.2	1467.1	1468.1	1469.2	1470.1	1470.2	1472.1
Farina	49.077 s. 9 d.b.	63.987 s. 2 d.b.	82.909 s. 7 d.b.	88.381 s. 6 d.b.	76.247 s. 11 d.b.	54.531 s.b.	99.646 s. 4 d.b.	79.733 s. 7 d.b.	66.146 s. 10 d.b.	87.315 s. 8 d.b.	37.212 s. 11 d.b.
Vi	65.218 s.b.	48.509 s. 1 d.b.	37.216 s. 3 d.b.	47.565 s. 3 d.b.	61.609 s.b.	26.610 s. 1 d.b.	14.357 s. 11 d.b.	45.560 s. 11 d.b.	38.068 s. 5 d.b.	49.436 s. 7 d.b.	6.600 s. 2 d.b.
Carn	115.356 s.b.	54.307 s. 9 d.b.	46.971 s. 10 d.b.	41.435 s. 1 d.b.	42.763 s.b.	40.107 s. 8 d.b.	33.731 s. 8 d.b.	42.831 s. 8 d.b.	36.197 s. 2 d.b.	49.504 s. 9 d.b.	11.955 s.b.
Peix	11.113 s. 5 d.b.	19.282 s. 6 d.b.	17.187 s. 6 d.b.	13.790 s. 11 d.b.	9.756 s. 7 d.b.	14.260 s. 3 d.b.	10.904 s. 6 d.b.	8.989 s.b.	17.003 s. 6 d.b.	8.398 s. 6 d.b.	5.886 s. 5 d.b.
Pes	10.917 s. 3 d.b.	11.618 s. 10 d.b.	6.853 s. 2 d.b.	4.028 s. 5 d.b.	7.574 s. 8 d.b.	2.958 s. 4 d.b.	5.079 s. 1 d.b.	5.565 s. 4 d.b.	10.053 s. 1 d.b.	2.864 s. 11 d.b.	1.552 s. 9 d.b.
Greix	1.374 s. 6 d.b.	5.900 s. 5 d.b.	3.890 s. 6 d.b.	2.195 s.b.	1.352 s. 9 d.b.	1.578 s. 4 d.b.	1.253 s.b.	2.039 s. 9 d.b.	1.116 s. 10 d.b.	642 s. 6 d.b.	240 s.b.
Flassades	750 s.b.	991 s. 3 d.b.	409 s.b.	729 s. 6 d.b.	1.421 s. 10 d.b.	916 s. 6 d.b.	740 s. 8 d.b.	42 s. 5 d.b.	144 s. 10 d.b.	25 s. 10 d.b.	16 s. 7 d.b.
Fusta	0 s.b.	1.309 s.b.	87 s. 4 d.b.	966 s. 6 d.b.	389 s. 8 d.b.	524 s. 10 d.b.	331 s. 3 d.b.	120 s.b.	41 s. 9 d.b.	50 s.b.	0 s.b.
Cuiram	4.665 s.b.	2.620 s.b.	1.595 s. 3 d.b.	3.454 s. 2 d.b.	3.755 s. 3 d.b.	4.580 s. 8 d.b.	0 s.b.	1.666 s.b.	1.560 s.b.	2.186 s.b.	1.727 s. 8 d.b.
Pellisseria	0 s.b.	18 s.b.	60 s.b.	225 s. 3 d.b.	40 s.b.	501 s. 4 d.b.	0 s.b.	42 s. 5 d.b.	144 s. 10 d.b.	25 s. 10 d.b.	16 s. 7 d.b.
Pella	3.810 s.b.	2.433 s. 5 d.b.	4.507 s. 3 d.b.	6.546 s. 8 d.b.	2.496 s. 3 d.b.	4.570 s. 9 d.b.	950 s.b.	2.400 s.b.	2.900 s.b.	3.190 s.b.	2.340 s.b.
Armes	994 s. 8 d.b.	298 s. 7 d.b.	323 s.b.	661 s. 8 d.b.	737 s. 3 d.b.	310 s.b.	349 s. 8 d.b.	42 s. 5 d.b.	144 s. 10 d.b.	25 s. 10 d.b.	16 s. 7 d.b.
Canemasseria	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	42 s. 5 d.b.	144 s. 10 d.b.	25 s. 10 d.b.	0 s.b.
Vi foraster	4.880 s.b.	48 s.b.	0 s.b.	1.080 s.b.	1.320 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.
Llenya	5.525 s. 6 d.b.	8.012 s. 7 d.b.	6.112 s. 1 d.b.	18.854 s. 1 d.b.	6.234 s. 3 d.b.	5.744 s. 4 d.b.	4.780 s.b.	3.319 s. 4 d.b.	3.765 s. 5 d.b.	6.281 s. 3 d.b.	972 s. 9 d.b.

Imposició	1462.2	1464.1	1465.1	1466.1	1466.2	1467.1	1468.1	1469.2	1470.1	1470.2	1472.1
Carbó	0 s.b.	0 s.b.	2.201 s. 8 d.b.	16.114 s. 5 d.b.	985 s. 4 d.b.	4.382 s. 6 d.b.	2.138 s.b.	1.609 s. 1 d.b.	3.684 s. 10 d.b.	1.759 s. 6 d.b.	4 s. 11 d.b.
Honors	682 s. 8 d.b.	200 s.b.	0 s.b.	658 s. 3 d.b.	15.675 s. 4 d.b.	40 s.b.	0 s.b.	5.570 s. 6 d.b.	2.940 s. 11 d.b.	8.564 s. 8 d.b.	3.049 s. 9 d.b.
TOTAL	274.364 s. 9 d.b.	219.266 s. 7 d.b.	210.405 s. 5 d.b.	246.686 s. 10 d.b.	232.359 s. 1 d.b.	161.616 s. 8 d.b.	174.262 s. 1 d.b.	199.574 s. 11 d.b.	184.058 s. 3 d.b.	220.297 s. 8 d.b.	71.592 s. 1 d.b.

Taula 125. Ingressos per imposicions (1473-1479)

Imposició	1474.2	1475.1	1476.1	1476.2	1478.1
Farina	85.512 s. 7 d.b.	76.742 s. 9 d.b.	59.100 s. 11 d.b.	67.779 s. 11 d.b.	58.622 s. 3 d.b.
Vi	34.197 s. 5 d.b.	27.452 s. 10 d.b.	16.376 s. 3 d.b.	48.873 s. 3 d.b.	27.987 s. 6 d.b.
Carn	61.836 s. 6 d.b.	37.146 s. 10 d.b.	21.368 s. 1 d.b.	56.025 s. 11 d.b.	39.256 s. 1 d.b.
Peix	6.339 s.b.	11.304 s. 8 d.b.	8.233 s.b.	5.759 s. 6 d.b.	13.434 s.b.
Pes	11.982 s. 7 d.b.	14.095 s. 3 d.b.	8.900 s. 10 d.b.	9.966 s. 4 d.b.	9.075 s. 6 d.b.
Greix	720 s.b.	4.623 s. 11 d.b.	1.691 s. 8 d.b.	1.400 s.b.	2.080 s.b.
Flassades	0 s.b.	1.100 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	866 s. 8 d.b.
Fusta	620 s.b.	603 s. 6 d.b.	1.100 s.b.	288 s. 9 d.b.	565 s.b.
Cuiram	2.660 s.b.	2.880 s.b.	4.167 s.b.	3.556 s. 8 d.b.	4.734 s. 4 d.b.
Pellisseria	0 s.b.	0 s.b.	80 s.b.	0 s.b.	0 s.b.
Pella	5.000 s.b.	1.100 s.b.	1.850 s.b.	2.300 s.b.	2.740 s.b.
Armes	50 s.b.	1.112 s. 6 d.b.	75 s.b.	25 s.b.	866 s. 8 d.b.
Canemasseria	0 s.b.	1.112 s. 6 d.b.	3.350 s.b.	3.635 s. 8 d.b.	866 s. 8 d.b.
Vi foraster	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.	0 s.b.
Llenya	5.020 s.b.	6.000 s.b.	7.520 s.b.	5.240 s. 8 d.b.	4.482 s. 8 d.b.
Carbó	0 s.b.	1.696 s. 8 d.b.	2.556 s. 10 d.b.	921 s. 10 d.b.	3.527 s.b.
Honors	2.740 s.b.	1.290 s. 8 d.b.	0 s.b.	2.000 s. 5 d.b.	0 s.b.
TOTAL	216.678 s. 1 d.b.	188.262 s. 1 d.b.	136.369 s. 7 d.b.	207.773 s. 11 d.b.	169.104 s. 4 d.b.

Taula 126. Censals ordinaris venuts l'any 1462²²⁸⁷

	Venda	Censalista			Pensió			Capital		%
		Cognom	Nom	Categoria	Data	s.b.	d.b.	s.b.	d.b.	
1	1462	Capell / Marull	Mateu / Angelina	mercader / muller d'Antoni, notari	07-27	600	0	[12000]	[0]	[5]
2	1462	Ferrer	Guillem	mercader	07-27	400	0	[8000]	[0]	[5]
3	1462	Pongsem	Sebastiana	muller d'Antoni, pellisser	07-27	300	0	[6000]	[0]	[5]
4	1462	Preixana	Elionor de	muller de Pere, mercader	07-27	900	0	18000	0	5
5	1462-09-18	Regàs	Joan	mercader	07-27	550	0	11000	0	5
6	1462-08-19	Sant Bartomeu		confraria (pellissers)	07-27	175	0	3500	0	5
7	1462	Totosaus	Francesc	prevere	07-27	240	0	[4800]	[0]	[5]
8	1462	Sagrau	Joan	prevere	07-28	800	0	[16000]	[0]	[5]
9	1462	Aguilar	Berenguer	mercader	07-29	550	0	[11000]	[0]	[5]
10	1462	Aguilar	Berenguer	mercader	07-29	550	0	[11000]	[0]	[5]
11	1462	Aguilar	Berenguer	mercader	07-29	1000	0	[20000]	[0]	[5]
12	1462	Aguilar, àlies Toralles	Joan	mercader	07-29	500	0	[10000]	[0]	[5]
13	1462	Bofill	Eulàlia	vídua de Miquel, argenter	07-29	550	0	[11000]	[0]	[5]
14	1462	Coll	Francina	muller d'Antoni, paraire	07-29	265	0	[5300]	[0]	[5]
15	1462	Coll	Narcís	paraire	07-29	450	0	[9000]	[0]	[5]
16	1462-08-19	Coll	Narcís	paraire	07-29	550	0	11000	0	5
17	1462	Eimeric	Ferrer / Eulàlia	notari / muller de Ferrer	07-29	270	0	[5400]	[0]	[5]
18	1462	Mates	Melcior	patró de nau	07-29	300	0	[6000]	[0]	[5]
19	1462	Penedides		monestir	07-29	240	0	[4800]	[0]	[5]
20	1462	Penedides		monestir	07-29	626	7	[12531]	[8]	[5]
21	1462	Pujades	Ramon	mercader	07-29	600	0	[12000]	[0]	[5]
22	1462	Pujó	Joan	prevere	07-29	215	0	[4300]	[0]	[5]
23	1462	Ribes	Constança	vídua de Pere, sabater	07-29	1000	0	[20000]	[0]	[5]

²²⁸⁷ Tal com s'ha explicat en el capítol 4, en elaborar aquesta taula s'han seguit els següents criteris: pel que fa a la data de venda, sempre que es coneix exacta s'ha indicat en forma de any-mes-dia. En els casos en què només es té constància de l'any de venda de forma indirecta a través del pagament del salari del notari encarregat de les escriptures, simplement s'ha anotat l'any en qüestió. Quan es tracta d'una estimació feta a partir dels pagaments de pensions d'anys posteriors, al costat s'hi ha afegit un asterisc. Pel que fa al capital i la taxa d'interès, sempre que s'hagi calculat a partir de la pensió adjudicant-li el tipus més corrent del període s'han escrit entre claudàtors.

	Venda		Censalista		Pensió		Capital		%	
24	1462	Sant Cugat del Rec		església	07-29	125	0	[2500]	[0]	[5]
25	1462-08-19	Sunyer	Joan	cuirasser	07-29	1000	0	20000	0	5
26	1462	Safont	Nicolau	notari	07-29 ²²⁸⁸	283	0	[5660]	[0]	[5]
27	1462	Alegre	Francesc	mercader	07-31	700	0	[14000]	[0]	[5]
28	1462	Amat	Francina	filla de Jaume (+), patró	07-31	300	0	[6000]	[0]	[5]
29	1462-08-19	Antoni	Bartomeu	mercader	07-31	1100	0	22000	0	5
30	1462-08-19	Antoni	Jaume	jurista	07-31	1100	0	22000	0	5
31	1462-08-19	Calbó	Joana	vídua de Pere, carreter	07-31	180	0	3600	0	5
32	1462	catedral		almoïna	07-31	350	0	[7000]	[0]	[5]
33	1462	Despuig	Joan Benet	mercader	07-31	550	0	[11000]	[0]	[5]
34	1462-09-02	Gorner	Joan	colteller	07-31	100	0	2000	0	5
35	1462	Grau	Pere	mercader	07-31	550	0	[11000]	[0]	[5]
36	1462	Junyent	Joana de	vídua de Joan, mercader	07-31	410	0	[8200]	[0]	[5]
37	1462	Oliver	Vera	vídua de Guillem	07-31	100	0	[2000]	[0]	[5]
38	1462	Planes	Bernat	prevere	07-31	200	0	[4000]	[0]	[5]
39	1462-08-19	Ramon	Guillem	marmessoria, mercader	07-31	325	0	6500	0	5
40	1462-08-19	Sitjar	Antoni Joan	formenter	07-31	110	0	2200	0	5
41	1462	Villardó	Francina	muller de Pere Vicenç, lloctinent del mestre racional	08-01	160	0	[3200]	[0]	[5]
42	1462	Beuda	Elionor de	muller de Pere, cavaller d'Olot	08-02	324	0	[6480]	[0]	[5]
43	1462	Bonet	Gracià de	prevere	08-02	125	0	[2500]	[0]	[5]
44	1462-08-19	Gil	Gabriel	mercader	08-02	300	0	6000	0	5
45	1462	Guiu	Joana	vídua de Pere, botiguer	08-02	232	6	[4650]	[0]	[5]
46	1462	Guiu	Joana	vídua de Pere, botiguer	08-02	172	0	[3440]	[0]	[5]
47	1462	Mercè		monestir	08-02	400	0	[8000]	[0]	[5]
48	1462	Roser	Joan	metge	08-02	650	0	[13000]	[0]	[5]

²²⁸⁸ Malgrat que de fet no sabem del cert la data en què es pagava la pensió d'aquest censal, sembla que es tracta del mateix que l'any 1466 apareix dividit en dues pensions que es pagaven aquell dia, una de 200 s.b. que rebé el mateix Safont i una altra de 83 s.b. que rebé el també notari Pere Gaspar Capó (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 20v, 31-VII-1466).

	Venda		Censalista		Pensió		Capital		%	
49	1462	Samer	Maria Antònia	vídua de Jaume, mercader	08-02	300	0	[6000]	[0]	[5]
50	1462	Solà	Joaneta	filla de Pere Gabriel (+), jurista	08-02	150	0	[3000]	[0]	[5]
51	1462	Vicenç	Joan	barber	08-02 ²²⁸⁹	550	0	[11000]	[0]	[5]
52	1462	Beuda	Pere / Elionor de	cavaller (Olot) / muller de Pere	08-03	526	11	[10538]	[4]	[5]
53	1462	Comes	Guillem Pere	mercader	08-03	510	0	[10200]	[0]	[5]
54	1462	comunitat de preveres		església (Sant Jaume)	08-03	109	4	[2186]	[8]	[5]
55	1462	Llobet	Angelina	vídua de Bartomeu, candeler	08-03	300	0	[6000]	[0]	[5]
56	1462	Aguilar	Joan d'	mercader	08-04	550	0	[11000]	[0]	[5]
57	1462	Comes	Bernat	prevere	08-04	300	0	[6000]	[0]	[5]
58	1462	Ferrer	Joan Baptista	batxiller en decrets	08-04	150	0	[3000]	[0]	[5]
59	1462	Santa Maria del Pi		bací	08-04	820	4	[16406]	[8]	[5]
60	1462	Santa Maria del Pi		bací	08-04	600	0	[12000]	[0]	[5]
61	1462	Balleró	Joan	tintorer	08-05	200	0	[4000]	[0]	[5]
62	1462	Argentona	Clara d'	marmessoria, muller de Guillem (+), cavaller	08-07	125	0	[2500]	[0]	[5]
63	1462	Boada	Francesc	?, de Tordera	08-07	408	11	[8178]	[4]	[5]
64	1462-08-19	Riba	Berenguer	especier	08-07	400	0	[8000]	[0]	[5]
65	1462	Agell	Bartomeu	notari	08-09	300	0	[6000]	[0]	[5]
66	1462	Bac	Elionor / Fills	vídua de Joan, mercader / Fills de Joan	08-09	400	0	[8000]	[0]	[5]
67	1462	Romeu	Isabel	marmessoria, muller de Guillem (+)	08-09	150	0	[3000]	[0]	[5]
68	1462	Sapila	Constança	muller de Bernat, cavaller	08-09	250	0	[5000]	[0]	[5]
69	1462	Vila	Pere	mercader	08-09	1100	0	[22000]	[0]	[5]
70	1462	Amat	Cristòfol	paraire	08-11	140	0	[2800]	[0]	[5]
71	1462	pobres presos		bací	08-13	80	0	[1600]	[0]	[5]
72	1462-08-19	Riera	Margarida	vídua d'Antoni, mariner	08-13	152	0	3040	0	5
73	1462	Sant Agustí		monestir	08-13	262	0	[5240]	[0]	[5]

²²⁸⁹ Desconeixem la data de pagament d'aquest censal, però a partir de l'any 1466 trobem una pensió de 550 s.b. venuda a una taxa del 5% que cobrava el dos d'agost Miquel Climent Vicenç, barber. Probablement es tracta del mateix censal (AHCb, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 30r, 21-VIII-1466).

	Venda		Censalista		Pensió		Capital		%	
74	1462-08-19	Vinyes	Antoni	notari	08-13	800	0	16000	0	5
75	1462-09-02	benefici de Sant Jordi i Santa Úrsula		església (Jonqueres)	08-14	90	0	1800	0	5
76	1462	Costa	Antònia	muller de Pere, cirurgià	08-14	130	0	[2600]	[0]	[5]
77	1462	Vicenç	Pere	jurista	08-14	600	0	[12000]	[0]	[5]
78	1462	Sabater	Joan	marmessoria, prevere	08-15	107	0	[2140]	[0]	[5]
79	1462	Busquets	Esteve de	prevere	08-16	55 2290	0	[2100]	[0]	[5]
80	1462	Marquet	Eulàlia	vídua de Joan, mercader de Sabadell ²²⁹¹	08-16	1000	0	[20000]	[0]	[5]
81	1462-09-02	Olivella	Beatriu d'	monja (Jonqueres)	08-16	100	0	2000	0	5
82	1462	Sapila	Jaume Antoni	ciutadà honrat	08-16	300	0	[6000]	[0]	[5]
83	1462	benefici a la capella de Sant Nicolau i Sant Honorat		església (Sant Miquel)	08-17	100	9	[2015]	[0]	[5]
84	1462	Bonell	Francina	muller d'Antoni, jurista	08-17	165	0	[3300]	[0]	[5]
85	1462	Marí	Joan	prevere	08-17	550	0	[11000]	[0]	[5]
86	1462	Miró	Gabriel	mercader	08-17	800	0	[16000]	[0]	[5]
87	1462-08-19	Peraller	Joana	vídua de Pere, cerer	08-17	100	0	2000	0	5
88	1462-08-19	Sant Esteve		confraria (freners)	08-17	216	0	4320	0	5
89	1462	Burguès	Isabel	vídua de Galceran, donzell	08-18	110	0	[2200]	[0]	[5]
90	1462	Gosset	Francesc	doctor en decrets	08-18	345	7 2292	[6911]	[8]	[5]

²²⁹⁰ Al volum de clavaria del segon semestre de 1462 el notari Antoni Llombard cobrà per haver-se encarregat de les escriptures d'un censal de 105 s.b. de pensió venut a Berenguer de Busquets, prevere. Tenint en compte que posteriorment no apareix cap pagament per dita quantitat, però sí dos de 55 s.b., és probable que es tracti d'un error (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 114r, 3-XI-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 25r, 20-VIII-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 27r, 17-VIII-1466).

²²⁹¹ Als llibres de clavaria conservats no apareix cap pagament de pensió a cap Eulàlia, vídua de Joan Marquet, però sí a Elionor, vídua de Galceran Marquet. És possible, per tant, que es tracti d'un error (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 106r-106v, 30-VIII-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 44v, 14-X-1465).

²²⁹² Al volum de clavaria del segon semestre de 1462 s'indica la venda d'un censal de 345 s.b. a Francesc Gosset, però el 1465 i 1466 cobrà 345 s. 7 d.b. Possiblement a l'entrada de 1462 hi ha un error (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 105r, 28-VIII-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 27r, 20-VIII-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 37r, 20-VIII-1466).

	Venda		Censalista		Pensió		Capital		%	
91	1462	Sapila	Bernat	cavaller	08-18	620	0	[12400]	[0]	[5]
92	1462	Torroella	Violant	muller de Pere, cavaller	08-18	252 2293	0	[5040]	[0]	[5]
93	1462	Comes	Miquel	argenter	08-19	240 2294	0	[4800]	[0]	[5]
94	1462-08-19	Julià	Maria	vídua de Bartomeu, patró	08-19	210	0	4200	0	5
95	1462	Llorenç	Angelina	vídua de Guillem, mercader	08-19	100	0	[2000]	[0]	[5]
96	1462-08-19	Montmany	Joana	vídua de Francí, mercader	08-19	300	0	6000	0	5
97	1462	Sant Nicolau		confraria	08-19	80	6	[1610]	[0]	[5]
98	1462	Font	Pere	draper	08-21	550	0	[11000]	[0]	[5]
99	1462	Pongsem	Guillem	mercader	08-21	700	0	[14000]	[0]	[5]
100	1462	Roig	Elionor	vídua de Joan	08-21	500	0	[10000]	[0]	[5]
101	1462	Savall	Bertran Ramon	cavaller	08-21	200	0	[4000]	[0]	[5]
102	1462	Vidal	Constança	vídua d'Eloi, especier	08-21	250	0	[5000]	[0]	[5]
103	1462-09-02	Vilatorta	Constança de	vídua d'Antoni, cavaller	08-21	550	0	11000	0	5
104	1462	Pere Desvilar		hospital	08-23	389	2	[7783]	[4]	[5]
105	1462	Amat	Pere	mercader	08-25	1100	0	[22000]	[0]	[5]
106	1462	Amat	Pere	mercader	08-25	1100	0	[22000]	[0]	[5]
107	1462	Garbí, àlies Llibre	Miquel	tutoria, fill de Salvador (+), de Mataró	08-25	210	0	[4200]	[0]	[5]
108	1462-09-02	Gualbes	Jaume de	ciutadà honrat	08-26	220	0	4400	0	5
109	1462	Faner	Joan	notari	08-27	112	0	[4240]	[0]	[5]
110	1462	Mir	Esteve	notari	08-27	800	0	[16000]	[0]	[5]

²²⁹³ Al volum de clavaria del segon semestre de 1462 apareix la venda a Violant, dona del cavaller Pere Torroella, d'un censal de pensió 250 s. 6 d.b. Tot sembla indicar que durant la guerra li fou confiscat i que es tracta del censal de 252 s.b. que estava a nom del portuguès Joan de Castro de 1465 a 1467, de Joan Guerau d'Aguilar el 1469 i 1470 i de la pròpia Violant el 1474 i 1475 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 105v, 31-VIII-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 34v, 30-VIII-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 60v, 8-IV-1468; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 56r, 28-VIII-1469; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 76r, 3-IX-1470; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 90, f. 84v, 20-VI-1475; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 93, f. 69r, 16-X-1476).

²²⁹⁴ Al volum de clavaria del segon semestre de 1462 s'assenyala la venda a l'argenter Miquel Comes d'un censal de 230 s.b. de pensió, però l'absència de cap pagament posterior per dita quantitat i en canvi sí de diversos per 240 s.b. sembla indicar que ens trobem davant d'un error (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 113v, 7-X-1462; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 29r, 22-X-1465).

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
111	1462	Piludo	Esteve	mercader	08-27	250	0	[5000]	[0]	[5]
112	1462	Xarc	Angelina	vídua d' Antoni, mercader	08-27	110	0	[2200]	[0]	[5]
113	1462	Albert	Nicolau	sabater	08-30	112	0	[2240]	[0]	[5]
114	1462	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	08-30	360	0	[7200]	[0]	[5]
115	1462-09-02	Esteper	Francesc	tintorer	08-30	550	0	11000	0	5
116	1462	Pongem	Bernat	mercader	08-30	600	0	[12000]	[0]	[5]
117	1462	benefici de Sant Jordi i Santa Helena		església (Santa Maria del Mar)	08-31	165	0	[3300]	[0]	[5]
118	1462	capella de Sant Andreu i Sant Antoni		església (Santa Maria del Pi)	08-31	150	0	[3000]	[0]	[5]
119	1462	Esteper	Francesc	tintorer	08-31	550	0	[11000]	[0]	[5]
120	1462-09-02	Sant Marc		confraria (sabaters)	08-31	100	0	2000	0	5
121	1462	Gualbes	Ponç de	ciutadà honrat	09-02	250	0	[5000]	[0]	[5]
122	1462	Macià	Pere	?, de Premià	09-02	110	0	[2200]	[0]	[5]
123	1462	Roure	Isabel	vídua de Gilabert	09-02	340	0	[6800]	[0]	[5]
124	1462	Badia	Maria	vídua de Pere, ferrer	09-03	110	0	[2200]	[0]	[5]
125	1462-09-13	Amat	Brandà	veler	09-04	550	0	11000	0	5
126	1462	Roig	Elionor	vídua de Joan	09-04	500	0	[10000]	[0]	[5]
127	1462	capella de Santa Agnès		església (catedral de Barcelona)	09-06	118	7	[2371]	[8]	[5]
128	1462	Pongem	Guillem	mercader	09-06	700	0	[14000]	[0]	[5]
129	1462	Sapila	Joan Benet	ciutadà honrat	09-07	350	0	[7000]	[0]	[5]
130	1462	Comes	Bernat ²²⁹⁵	prevere	09-09	162	0	[3240]	[0]	[5]
131	1462	Martí	Francesc	notari	09-09	550	0	[11000]	[0]	[5]
132	1462	Mulet	Gabriela	vídua de Guillem, tresorer	09-09	450	0	[9000]	[0]	[5]
133	1462	[Riera] / Mercer	Margarida / Pere	lliberta / prevere	09-11	110	0	[2200]	[0]	[5]
134	1462	Valls	Pere Bartomeu	notari	09-15	700	0	[14000]	[0]	[5]
135	1462	Falcó	Antònia	vídua de Bernat, patró	09-16	330	0	[6600]	[0]	[5]

²²⁹⁵ Al volum de clavaria del segon semestre de 1462 s'indica la venda d'un censal de 161 s.b. "al dit Johan Comas". Tenint en compte que en el mateix assentament a l'únic Joan Comes que apareix se l'assenyala com a difunt, és probable que es tracti d'un error i en realitat el censal es vengués a Bernat Comes, el nom del qual és citat anteriorment i el qual sabem que rebia una pensió de 162 s.b. (AHC B, 1B.XI, Clavaria, 75, f. 111v, 8-VIII-1462; AHC B, XI, Clavaria, 78, f. 43r, 3-X-1465).

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
136	1462	Jordà	Lluís	mercader	09-17	200	0	[4000]	[0]	[5]
137	1462	Casasaja	Constança de	muller de Guillem, mercader	09-18	205	6	[4110]	[0]	[5]
138	1462	Peiró	Joan	protonotari	09-22	150	0	[3000]	[0]	[5]
139	1462	Ferrer	Caterina	vídua de Francí, mercader	09-25	210	0	[4200]	[0]	[5]
140	1462	Poc	Joana	vídua de Pere, taverner	09-25	400	0	[8000]	[0]	[5]
141	1462-10-15	Satria	Francina	muller de Bernat Marquet	09-25	325	0	6500	0	5
142	1462	Clarís	Constança	muller de Joan, mercader	09-28	150	0	[3000]	[0]	[5]
143	1462	Marí	Joan	prevere	09-28	850	0	[17000]	[0]	[5]
144	1462	Marimon	Beatriu de	muller de Bernat	09-28	250	0	[5000]	[0]	[5]
145	1462-10-05	Olivella	Francesc d'	ofici del mestre racional	09-28	600	0	12000	0	5
146	1462	benefici de Sant Hipòlit		església (catedral, de Vic)	09-30	133	8	[2673]	[4]	[5]
147	1462	Ferrer	Bartomeu	mercader	10-01	461	6	[9230]	[0]	[5]
148	1462	Ferrer	Francesc	mercader	10-02	400	0	[8000]	[0]	[5]
149	1462	Burguès	Isabel	vídua de Galzeran, donzell	10-09	100	0	[2000]	[0]	[5]
150	1462	Sabastida	Arnau	ciudadà honrat	10-09	200	0	[4000]	[0]	[5]
151	1462	Carreres	Caterina	vídua de Joan, mercader	10-11	313	9	[6275]	[0]	[5]
152	1462	Gil	Gabriel	argenter	10-12	250	0	[5000]	[0]	[5]
153	1462-10-23	Bertran	Constança	marmessoria, muller d'Arnau	10-15	675	0	[13500]	[0]	[5]
154	1462	Junyent	Bernat de	mercader	10-15	400	0	[8000]	[0]	[5]
155	1462-10-22	Pujades	Pere Pau	notari	10-15	330	0	6600	0	5
156	1462	Llobera	Eufresina de	vídua de Joan, mercader	10-20	277	8	[5553]	[4]	[5]
157	1462	Estela	Joan	mercader	10-22	520	0	[10400]	[0]	[5]
158	1462-11-17	Sallent	Coloma	vídua de Bartomeu, notari	10-22	564	9	11295	0	5
159	1462	framenors		monestir	10-25	278	0	[5560]	[0]	[5]
160	1462	Oromir	Gabriela	marmessoria, muller de Bartomeu (+), mercader	10-26	100	0	[2000]	[0]	[5]
161	1462-11-27	Grau	Pere ²²⁹⁶	mercader	10-27	515	0	10300	0	5

²²⁹⁶ Al llibre de clavaria del primer semestre de 1464 s'anota el pagament fet al notari Bartomeu Costa per les escriptures de diversos censals, entre els quals un a Pere Grau de 515 s.b. de pensió i 10.300 s.b. de capital. No s'indica quan es vengué, més enllà de puntualitzar que en aquell moment el clavari era Jeroni Sala (1462-1463). Si bé hom

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
162	1462-11-17	Olivella	Francesc d'	ofici del mestre racional	10-29	160	0	3200	0	5
163	1462	framenors		monestir	11-05	397	3	[7945]	[0]	[5]
164	1462	Salvador	Simó	marmessoria, bisbe	11-12	146	8	[2933]	[4]	[5]
165	1462	Avinent	Gabriel	mercader	11-13	360	0	[7200]	[0]	[5]
166	1462	Canals	Isabel	vídua de Bernat, peller	11-13	266	11	[5338]	[4]	[5]
167	1462-11-17	Sunyer	Joan	cuirasser	11-16	200	0	4000	0	5
168	1462	Oliver	Bernat	mercader	11-20	550	0	[11000]	[0]	[5]
169	1462	Ferrer	Joana	vídua d'Antoni, taverner	11-29	110	0	[2200]	[0]	[5]
170	1462-11-29	Serra	Francí	marmessoria, mercader	11-29	550	0	[11000]	[0]	[5]
171	1462-12-09	Obac	Jaume	jurista	12-02	150	0	3000	0	5
172	1462	Sant Joan		confraria (fusters)	12-07	160	0	[3200]	[0]	[5]
173	1462	Mercè		monestir	12-09	154	0	[3080]	[0]	[5]
174	1462	Riera	Joana	vídua de Gabriel, pescador	12-14	107	0	[2140]	[0]	[5]
175	1462	Santa Maria del Mar		bací	12-16	241	3	[4825]	[0]	[5]
176	1462	Pongsem	Esteve	?, de Mataró	12-17	152	0	[3040]	[0]	[5]
177	1462	Martí	Joan / Isabel	fills de Joan (+), hortolà	12-22	110	0	[2200]	[0]	[5]
178	1462-12-28	Pons	Francesc	brocater	12-22	300	0	6000	0	5
179	1462*	Conques	Eufresina	vídua de Pere, ballester	07-27	300	0	[6000]	[0]	[5]
180	1462*	Soler	Maria ²²⁹⁷	lliberta	07-27	100	0	[2000]	[0]	[5]
181	1462*	capella		església (Sant Feliu, d'Alella)	07-29	100	0	[2000]	[0]	[5]
182	1462*	comunitat de preveres		església (Sant Jaume)	07-29	150	0	[3000]	[0]	[5]
183	1462*	Jordà	Guillem	notari	07-30	270	0	[5400]	[0]	[5]
184	1462*	capella a l'altar del Sant Esperit		església (catedral)	07-31	200	0	[4000]	[0]	[5]
185	1462*	Segarra	Eufresina	vídua de Jaume, mercader	07-31	400	0	[8000]	[0]	[5]
186	1462*	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	08-02	210	0	[4200]	[0]	[5]
187	1462*	Desmàs	Arnau	jurista	08-04	550	0	[11000]	[0]	[5]

pensaria que la venda s'havia hagut de dur a terme el gener d'aquell any o al llarg de 1463, al capbreu municipal iniciat al s. XVI es documenta una venda d'ídèntica quantitat feta el 27 de novembre de 1462. Vista la taxa d'interès, de ben segur es tracta del mateix censal (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 87r-87v, 14-V-1464; *AHCB*, 1B.XV, Censals, 225, f. 249r).

²²⁹⁷ És possible que es tracti d'una part del censal de 200 s.b. que comprà Maria l'any 1462.

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
188	1462*	Baró	Pere	esparter	08-07	71	0	[1420]	[0]	[5]
189	1462*	capelles a l'altar de Sant Bernat		església (Sant Just)	08-07	45	0	[900]	[0]	[5]
190	1462*	Andreu	Joan	jurista	08-08	160	0	[3200]	[0]	[5]
191	1462*	Lleó	Tomàs de	escuder (<i>olim</i>)	08-11	200	0	[4000]	[0]	[5]
192	1462*	Aguilar, àlies Toralles	Joan	mercader	08-16	200	0	[4000]	[0]	[5]
193	1462*	Palou	Margarida	vídua de Dalmau, courer	08-16	50	0	[1000]	[0]	[5]
194	1462*	Toralles	Francesc	mercader	08-16	25	0	[500]	[0]	[5]
195	1462*	Ballester	Eulàlia	?	08-17	50	0	[1000]	[0]	[5]
196	1462*	capella altar major		església (Santa Maria del Mar)	08-17	150	0	[3000]	[0]	[5]
197	1462*	Colom	Guillem	ciudadà honrat	08-17	350	0	[7000]	[0]	[5]
198	1462*	Safont	Nicolau ²²⁹⁸	notari	08-17	80	0	[1600]	[0]	[5]
199	1462*	Bret	Nicolau	mercader	08-19	168	0	[3360]	[0]	[5]
200	1462*	Poal / Xarc	Eulàlia / Jaume	vídua d'Antoni, de Teià / mercader	08-27	110	0	[2200]	[0]	[5]
201	1462*	Ros	Jaume	ciudadà honrat	09-02	1000	0	[20000]	[0]	[5]
202	1462*	Guerri	Isabel	muller de Menaut, donzell	09-09	100	0	[2000]	[0]	[5]
203	1462*	Brujó	Joan	notari	09-10	300	0	[6000]	[0]	[5]
204	1462*	Fogassot	Caterina	muller de Joan, notari	09-15	550	0	[11000]	[0]	[5]
205	1462*	Roig	Elionor	vídua de Joan, ciudadà honrat	09-18	800	0	[16000]	[0]	[5]
206	1462*	Llobet	Francesc	ciudadà honrat	09-30	410	0	[8200]	[0]	[5]
207	1462*	Ferrer	Francesc	mercader	10-02	350	0	[7000]	[0]	[5]
208	1462*	Oliba	Joana	vídua de Pere Joan, mercader	10-11	101	0	[2020]	[0]	[5]
209	1462*	Setantí	Elionor	muller de Guillem	10-15	220	0	[4400]	[0]	[5]
210	1462*	Montserrat		monestir	10-19	130	0	[2600]	[0]	[5]
211	1462*	Torró	Eulàlia	vídua de Joan, notari	10-20	114	0	[2280]	[0]	[5]
212	1462*	Vilar	Joana	vídua de Francesc, sabater	10-20	50	0	[1000]	[0]	[5]
213	1462*	Gorner	Joan	colteller	10-29	100	0	[2000]	[0]	[5]
214	1462*	Montserrat		monestir	10-29	550	0	[11000]	[0]	[5]
215	1462*	Vinyes	Antoni	notari	10-29	160	0	[3200]	[0]	[5]

²²⁹⁸ És possible que es tracti d'una part del censal de 155 s.b. adquirit per Safont l'any 1462 i que es cobrava en una data desconeguda.

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
216	1462*	Navarret	Joana	muller de Joan, gerrer	10-30	165	0	[3300]	[0]	[5]
217	1462*	Bac	Elionor	vídua de Joan, mercader	11-03	200	0	[4000]	[0]	[5]
218	1462*	Caldòfol	Bernat	especier	11-05	281	6	[5630]	[0]	[5]
219	1462*	Sacarrera	Isabel	vídua de Dalmau, mercader	11-10	110	0	[2200]	[0]	[5]
220	1462*	Alba	Bartomeva ²²⁹⁹	vídua de Pere Agustí, mercader	11-13	300	0	[6000]	[0]	[5]
221	1462*	Pipinelli	Joana	muller de Francesc, mercader	11-24	100	0	[2000]	[0]	[5]
222	1462*	Ferrer	Francesc	mercader	12-22	353	3	[7065]	[0]	[5]
223	1462*	Portella	Pere	mercader	12-30	300	0	[6000]	[0]	[5]
224	1462*	Ros	Ramon	ciutadà honrat	12-30	550	0	[11000]	[0]	[5]
225	1462	Aguilar	Huguet Guerau d'	ciutadà honrat	?	550	0	[11000]	[0]	[5]
226	1462	Aguilar, àlies Toralles	Joan	mercader	?	270	0	[5400]	[0]	[5]
227	1462	Basto	Isabel de	vídua de Conrat, mercader	?	100	0	[2000]	[0]	[5]
228	1462	Bergués	Joan	prevere	?	250	0	[5000]	[0]	[5]
229	1462	Busquets	Gabriel de	notari	?	200	0	[4000]	[0]	[5]
230	1462	Canals	Isabel	muller de Bernat, peller	?	270	0	[5400]	[0]	[5]
231	1462	Cases	Gaspar	fustanyer	?	300	0	[6000]	[0]	[5]
232	1462	Comes	Joana	vídua de Joan, especier	?	200	0	[4000]	[0]	[5]
233	1462	Dalmau	Joan	canonge	?	130	0	[2600]	[0]	[5]
234	1462	Molins / Serra / Gombau	Miquel / Pere / Pere	? / ? / prevere	?	116	0	[2320]	[0]	[5]
235	1462	Ros	Jaume	ciutadà honrat	?	500	0	[10000]	[0]	[5]
236	1462	Sacoma	Joan	mercader	?	155	0	[3100]	[0]	[5]
237	1462	Safont	Nicolau	notari	?	155	0	[3100]	[0]	[5]
238	1462	Sapila	Joan Berenguer	ciutadà honrat	?	550	0	[11000]	[0]	[5]
239	1462	Soler	Maria	lliberta	?	200	0	[4000]	[0]	[5]
240	1462	Torró	Eulàlia	vídua de Joan, notari	?	160	0	[3200]	[0]	[5]
241	1462	Vicenç	Joan	barber	?	550	0	[11000]	[0]	[5]

²²⁹⁹ És possible que es tracti d'una part del censal de 360 s.b. venut aquell mateix a Gabriel Avinent, ja que la primera vegada que el documentem és l'any 1466, any en què, un cop mort Gabriel, 60 s.b. del seu censal els passà a cobrar Joana, vídua de Joan Avinent i mare de Gabriel, mentre que dels 300 s.b. restants no en tenim notícia (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 68v, 5-I-1467; i AHCB, 1B.XI, Clavaria, 81, f. 24v, 30-I-1467).

Taula 127. Censals ordinaris venuts l'any 1463

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1463-01-20	Pugesola	Joan de	mercader	01-11	260	0	5200	0	5
2	1463-01-20	Gilabert	Lluís ²³⁰⁰	mercader	01-12	320	10	6416	0	5
3	1463-02-03	Sorell	Arnau Agustí / Bartomeu	fills de Joan (+), mercader	01-21	600	0	12000	0	5
4	1463-02-03	Bartomeu	Antoni	marmessoria, orb	01-26	221	0	4420	7	5
5	1463-02-16	Sot	Caterina	tutoria, filla de Francesc (+), albadiner de Girona	02-03	250	0	4000	0	6,25
6	1463-03-08	Salaverd	Clara	vídua de Joan, mercader	03-02	175	0	2800	0	6,25
7	1463-03-22	Creixells	Andreu	mercader	03-16	625	0	10000	0	6,25
8	1463-03-22	Alòs	Gabriel / Brígida d'	ciudadà honrat / muller de Gabriel	03-18	150	0	2400	0	6,25
9	1463-03-23	Miquel	Antoni	notari	03-18	155	0	2480	0	6,25
10	1463-03-23	Mitjavila	Elionor de	vídua de Joan, ciudadà honrat	03-18	260	0	4160	0	6,25
11	1463-03-21	Solzina	Bernat	formenter	03-18	250	0	4000	0	6,25
12	1463-03-22	Oliba	Francesc	prevere	03-19	125	0	2000	0	6,25
13	1463-03-29	Julià	Nicolau	mercader	03-20	125	0	2000	0	6,25
14	1463-03-22	Figuera	Pere	sabater	03-21	125	0	2000	0	6,25
15	1463-03-21	Vernigalli	Jacopo	mercader, de Pisa	03-21	250	0	4000 ²³⁰¹	0	6,25
16	1463-03-26	Marquet	Galceran / Isabel	tutoria, fills de Pere (+), mercader	03-23	125	0	2000	0	6,25
17	1463-03-29	Bonanat	Joan	batxiller	03-28	125	0	2000	0	6,25
18	1463-03-29	Sescorts	Francesc	mercader	03-28	200	0	3200	0	6,25
19	1463-04-18			confraria (argenters)	03-30	392	6	6280	0	6,25
20	1463-04-18	Santa Creu		hospital	03-30	320	0	8000	0	4

²³⁰⁰ Malgrat que en el capbreu de censals s'indica que aquesta renda es vengué l'any 1464, el pagament d'una pensió el gener de 1464 fa sospitar que es tracta d'un error i que en realitat fou venuda l'any anterior (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 222, f. 9r-9v; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 24r, 27-III-1464).

²³⁰¹ Al capbreu iniciat al segle XVI s'indica que el censal, de 250 s.b. de pensió, es vengué per 5.000 s.b. i a un interès del 5. Tanmateix, tenint en compte que després de la suspensió de pagaments de la Taula de Canvi la pensió fou reduïda a 200 s.b., sembla més probable que originalment es vengués per 4.000 s.b. i, per tant, al 6,25 (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 223, f. 48r).

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
21	1463-04-18	Sorell	Arnau Agustí / Bartomeu Benet	fills de Joan (+), mercader	04-01	312	6	5000	0	6,25
22	1463-06-05	benefici de Sant Benet ²³⁰²		església (catedral)	04-02	132	6	2120	0	6,25
23	1463-04-18	Montmany	Gaspar	mercader	04-02	520	0	8320	0	6,25
24	1463-04-18	Aguilar	Joan d'	mercader	04-05	390	0	6240	0	6,25
25	1463-04-18	Gavarró	Joan	mercader	04-05	200	0	3200	0	6,25
26	1463-04-18	Sarroca / Massanet	Eulàlia / Caterina de	vídua de Bernat, draper / muller de Bartomeu Agustí, mercader	04-05	250	0	4000	0	6,25
27	1463-04-18	Mates	Mateu	mercader	04-06	135	0	2160	0	6,25
28	1463-07-30	Santa Maria del Mar		bací	07-29	128	4	2053	6	6,25
29	1463-08-09	Espanya	Narcís	prevere	07-31	200	0	4000	0	5
30	1463-09-17	Gras	Francina	filla de Gilet (+), daguer	08-31	125	0	2000	0	6,25
31	1463-09-17	Oliba	Joana	vídua de Pere Joan, mercader	09-05	426	0	6818	0	6,25
32	1463	capella de Sant Miquel / capella de Santa Afra i Santa Taïs		església (Santa Maria, de Vilafranca del Penedès) / església (Penedides, Barcelona)	10-22	127	1,5	2035	2	6,25
33	1463-10-26	Navell	Serena de	vídua d'Eloi, mercader	10-22	187	6	3000	0	6,25
34	1463-11-02	Falcó	Antònia	vídua de Bernat, patró	10-25	200	0	3200	0	6,25
35	1463-10-26	Guisés	Bernat	prevere	10-26	187	6	3000	0	6,25
36	1463-11-02	Descortat / Moliner	Lluís / Francesc	mercaders	10-27	687	6	11000	0	6,25
37	1463-11-02	Roma	Jaume	mercader	10-27	415	0	6640	0	6,25
38	1463-11-02	Viastrusa	Pere / Nicolau	mercaders	10-27	1875	0	30000	0	6,25
39	1463-11-02	Estela	Joan	mercader	10-29	687	6	11000	0	6,25
40	1463	Gibert	Valentí	mercader	11-07	437	6	7000	0	6,25
41	1463	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	11-07	250	0	4000	0	6,25
42	1463-11-17	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	11-07	550	0	8800	0	6,25

²³⁰² Al manual del notari Bartomeu Costa s'hi assenyala la venda d'un censal al mercader Bernat Delgàs de 132 s. 6 d.b. de pensió, cobradora el mes d'abril, però als llibres de clàvia no apareix cap pagament de pensió al seu nom i sí diverses al titular del benefici, Pere Joan. Tot sembla indicar, doncs, que Delgàs el comprà en nom del benefici (AHPB, Bartomeu Costa (major), Manual, 175/6, f. 50r, 6-V-1463).

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%		
43	1463-11-17	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	11-08	300	0	4800	0	6,25
44	1463-11-17	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	11-08	325	0	5200	0	6,25
45	1463	Solzina	Bernat	mercader	11-08	250	0	5000	0	6,25
46	1463	Bonet	Esteve	mercader	11-10	437	6	7000	0	6,25
47	1463-11-17	Pujades	Isabel	muller d'Antoni, ciudadà honrat	11-10	375	0	6000	0	6,25
48	1463-11-17	Montmany	Gaspar	mercader	11-12	1000	0	16000	0	6,25
49	1463-11-17	Metge	Arnau	blanquer	11-14	520	0	8320	0	6,25
50	1463-11-17	Ros	Jaume	ciudadà honrat	11-14	687	6	11000	0	6,25
51	1463-11-17	Llobera	Eufresina de	vídua de Joan, mercader	11-15	125	0	2000	0	6,25
52	1463-11-17	Mates	Melcior	mercader	11-17	625	0	10000	0	6,25
53	1463	Bellsolà	Eulàlia de	vídua d'Antoni Lluís, espaser	11-19	125	0	2000	0	6,25
54	1463	Figuera	Lluís	mercader	11-19	250	0	4000	0	6,25
55	1463	Solzina	Andreu	jurista	11-19	153	2,5	2451	5	6,25
56	1463	Figueres	Antoni / Joana	jurista / muller d'Antoni	11-21	375	0	6000	0	6,25
57	1463	Vendrell	Ferrer	mercader	11-21	250	0	4000	0	6,25
58	1463-12-01	Llobet	Francesc	ciudadà honrat	11-22	312	6	5000	0	6,25
59	1463-12-01	Creixells	Andreu	mercader	11-24	625	0	10000	0	6,25
60	1463-12-01	Cornet	Antoni	mercader	11-26	250	0	4000	0	6,25
61	1463-12-01	Estela	Joan	mercader	11-26	712	6	11400	0	6,25
62	1463-12-01	Gilabert	Lluís	mercader	11-26	440	0	7040	0	6,25
63	1463-12-01	Roser	Joan	metge	11-26	500	0	8000	0	6,25
64	1463-12-01	Rovira	Pere	mercader	11-26	520	0	8320	0	6,25
65	1463	Roda	Bernabeva de	vídua de Miquel, mercader	11-28	75	0	1200	0	6,25
66	1463-12-01	Bernat	Nicolau	mercader	11-29	250	0	4000	0	6,25
67	1463-12-01	framenors		monestir	11-29	262	6	4200	0	6,25
68	1463-12-01	Gil	Gabriel	mercader	12-01	250	0	4000	0	6,25
69	1463	Serra	Miquel	botiguer	12-06	125	0	2000	0	6,25
70	1463	Claperós	Pere	causídic	12-09	250	0	4000	0	6,25
71	1463	Hospital	Francesc	mercader, de Sant Feliu de Guíxols	12-16	500	0	8000	0	6,25
72	1463	Salvador	Antoni	mercader, de Sant Feliu de Guíxols	12-16	200	0	3000	0	6,25
73	1463	Sant Pere de les Puel·les		bací	12-18	125	0	2000	0	6,25

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%		
74	1463	Bruc	Joan	mercader	12-20	250	0	4000	0	6,25
75	1463-12-31	Desmàs	Clara	vídua d'Huguet, mercader	12-20	167	9	2684	0	6,25
76	1463-12-30	Desmàs / Santa Creu	Clara	vídua d'Huguet, mercader / hospital	12-20	500	0	8000	0	6,25
77	1463-12-30	Safont	Francesc	mercader	12-20	250	0	4000	0	6,25
78	1463	Ferrer	Guillem	mercader	12-24	250	0	4000	0	6,25
79	1463*	dominics		monestir	01-12	187	0	[3740]	[0]	[5]
80	1463*	Saclosa	Pere / Andreu	tutoria, fills de Pere, mercader	01-12	367	4	[7346]	[8]	[5]
81	1463*	Llombard	Antoni	notari	01-14	550	0	[11000]	[0]	[5]
82	1463*	Roma	Jaume	mercader	01-14	510	0	[10200]	[0]	[5]
83	1463*	Ros	Joan	ciudadà honrat	01-19	550	0	[11000]	[0]	[5]
84	1463*	Ros	Miquel	ciudadà honrat	01-19	650	0	[13000]	[0]	[5]
85	1463*	Sorell	Arnau Agustí / Bartomeu Benet	fills de Joan (+), mercader	01-21	650	0	[13000]	[0]	[5]
86	1463*	Renders	Antònia ²³⁰³	marmessoria, muller de Bernat (+), carnisser	01-24	300	0	[6000]	[0]	[5]
87	1463*	Satria	Francina	vídua de Bernat Marquet	02-03	562	6	[9000]	[0]	[6,25]
88	1463*	Safont	Francesc	mercader	02-09	1500	0	[24000]	[0]	[6,25]
89	1463*	Formós	Joana	vídua de Francesc, mercader	02-11	194	6	[3112]	[0]	[6,25]
90	1463*	Comes	Guillem Pere	mercader	02-12	584	0	[11680]	[0]	[5]
91	1463*	Despuig	Bernardina	tutoria, filla de Joan (+), de Bagà	02-14	863	9	[13820]	[0]	[6,25]
92	1463*	Gener	Antoni	prevere, de Vilanova del Camí	02-14	187	6	[3000]	[0]	[6,25]
93	1463*	Gualbes	Ponç de	ciudadà honrat	02-18	187	6	[2720]	[0]	[6,25]
94	1463*	Torelló	Gaspar / Eulàlia	tutoria, fills de Gaspar (+), notari	02-21	164	4	[2629]	[4]	[6,25]
95	1463*	Fontanills	Eloi	pescador	02-25	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
96	1463*	Alavès	Isabel	vídua de Joan, mercader	02-28	437	6	[7000]	[0]	[6,25]
97	1463*	Navell	Dalmau / Jaume de	fills de Joan (+)	02-28	530	0	[8480]	[0]	[6,25]
98	1463*	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	03-02	180	0	[2880]	[0]	[6,25]
99	1463*	Llobets	Hug de	canonge	03-02	143	9	[2300]	[0]	[6,25]

²³⁰³ En el llibre de clavaria del primer semestre de 1464 el censal el cobra la comunitat de preveres de Santa Maria del Pi, però es menciona que anteriorment era de la marmessoria d'Antònia (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 76, f. 20v, 26-II-1464).

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
100	1463*	Ros	Elionor	monja (Sant Pere de les Puel·les)	03-04	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
101	1463*	Navell	Eulàlia de	vídua de Bartomeu, mercader	03-08	571	3	[9140]	[0]	[6,25]
102	1463*	Guerau	Joana Isabel	vídua de Ramon, mercader	03-15	107	1	[1711]	[4]	[6,25]
103	1463*	Pla	Nicolau	patró	03-15	120	0	[1920]	[0]	[6,25]
104	1463*	Quintana	Bartomeu	mercader	03-15	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
105	1463*	Avinyó	Gaspar d'	mercader	03-16	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
106	1463*	Marquet	Pere	mercader	03-16	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
107	1463*	Regàs	Joan	mercader	03-16	200	0	[4000]	[0]	[5]
108	1463*	Roig	Pere	boter	03-16	630	0	[10080]	[0]	[6,25]
109	1463*	Vilella	Joan	mercader	03-16	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
110	1463*	Metge	Antoni Benet	ciudadà honrat	03-18	171	7	[2745]	[4]	[6,25]
111	1463*	Figueres	Bartomeu	canonge	03-19	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
112	1463*	Mateu	Joan	notari	03-19	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
113	1463*	Pasqual	Joan	mercader	03-19	375	8	[7513]	[4]	[5]
114	1463*	Requesens	Francesc	botiguer	03-19	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
115	1463*	Sabater	Jaume	guixaire	03-19	300	0	[4800]	[0]	[6,25]
116	1463*	Vidal	Francesc	mercader	03-19	375	0	[6000]	[0]	[6,25]
117	1463*	Destorrent	Joana	vídua de Guillem, ciudadà honrat	03-21	160	0	[2560]	[0]	[6,25]
118	1463*	Hortal	Rafela	vídua de Francí, barquer	03-21	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
119	1463*	Piquer	Gabriela	muller de Miquel, mercader	03-21	1000	0	[16000]	[0]	[6,25]
120	1463*	Vallariana	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	03-21	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
121	1463*	Cirer	Joan	prevere	03-22	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
122	1463*	Ferran	Miquel	notari	03-22	206	3	[3300]	[0]	[6,25]
123	1463*	Ferrer	Antoni	mercader	03-22	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
124	1463*	Folc	Gabriel	prevere	03-22	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
125	1463*	Labia	Nicolau	mercader	03-22	312	6	[5000]	[0]	[6,25]
126	1463*	Batlle	Antoni	prevere	03-23	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
127	1463*	Camí	Antoni	barquer	03-23	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
128	1463*	Mates	Joan	revenedor	03-23	62	6	[1000]	[0]	[6,25]
129	1463*	Medina	Ferrando de	rajoler	03-23	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
130	1463*	Morer	Pere	mercader	03-23	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
131	1463*	Rovira	Pere	mercader	03-23	520	0	[8320]	[0]	[6,25]

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
132	1463*	Sesavasses	Jaume	mercader	03-23	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
133	1463*	Vinyes	Antoni	notari	03-23	687	6	[11000]	[0]	[6,25]
134	1463*	Vinyes	Antoni	notari	03-23	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
135	1463*	Vinyet	Pau	formenter	03-23	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
136	1463*	Mates	Melcior	mercader	03-24	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
137	1463*	Cavallería	Alfonso / Pere / Francí de la	fills d'Alfonso (+), mercader de Saragossa	03-26	375	0	[6000]	[0]	[6,25]
138	1463*	Fogassot	Joan	notari	03-28	140	0	[2240]	[0]	[6,25]
139	1463*	Marc	Andreu	flequer	03-28	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
140	1463*	Besalú	Joana de	vídua de Bartomeu, mercader	03-29	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
141	1463*	Just	Macià	mercader	03-29	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
142	1463*	Peregrí	Quitèria	vídua d'Antoni, baster	03-29	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
143	1463*	Alba	Joan	mercader	04-01	280	0	[4480]	[0]	[6,25]
144	1463*	Vilanova	Antoni	notari	04-02	343	9	[5500]	[0]	[6,25]
145	1463*	Despapiol	Isabel	vídua de Ramon, jurista	04-04	312	6	[5000]	[0]	[6,25]
146	1463*	Marí	Joan	prevere	04-04	312	6	[5000]	[0]	[6,25]
147	1463*	Noves	Agnès	vídua de Bernat, notari	04-04	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
148	1463*	Dalmau	Joan	jurista	04-05	155	8	[2490]	[8]	[6,25]
149	1463*	Mas	Jaume	notari	04-06	395	0	[6320]	[0]	[6,25]
150	1463*	Baró	Margarida	muller de Francesc, blanquer	04-15	275	0	[4400]	[0]	[6,25]
151	1463*	Pons	Gabriela	muller d'Arnau, hostaler	04-16	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
152	1463*	Tamarit	Bernat	mercader	04-19	187	6	[3000]	[0]	[6,25]
153	1463*	Torró	Eulàlia	vídua de Joan, notari	04-27	93	9	[1500]	[0]	[6,25]
154	1463*	capella de Sant Cosme i Sant Damià		església (catedral de Vic)	05-17	640	0	[12800]	[0]	[5]
155	1463*	missa per Joan Molins, notari		església (catedral de Vic)	05-17	360	0	[7200]	[0]	[5]
156	1463*	benefici de Sant Salvador		església (Sant Joan)	05-27	156	3	[2500]	[0]	[6,25]
157	1463*	Pasqual	Joan	prevere	06-08	375	0	[6000]	[0]	[6,25]
158	1463*	Joan	Francina	muller d'Antoni, notari	06-14	187	6	[3000]	[0]	[6,25]
159	1463*	Guerau	Joan	notari	06-22	150	0	[2400]	[0]	[6,25]

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
160	1463*	Savila	Andreu	mercader, de Vic	06-22	500	0	[8000]	[0]	[6,25]
161	1463*	Alavès	Isabel	vídua de Joan, mercader	08-11	562	6	[9000]	[0]	[6,25]
162	1463*	Metge àlies Bou / Terriola / Floreta / Prats / Prats	Antònia / Nicolaua / Clara / Francesc / Bartomeu	muller de Miquel, paraire de Sant Pere Pescador / muller de Narcís, pagès de Vilamajor / muller de Pere, pagès de Tonyà / pescador / argenter	10-12	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
163	1463*	Alavès	Isabel	vídua de Joan, mercader	11-07	375	0	[6000]	[0]	[6,25]
164	1463*	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	11-12	320	0	[5120]	[0]	[6,25]
165	1463*	Ferrer	Antoni / Blai	mercaders	11-22	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
166	1463*	Sant Sever / Sant Miquel		hospital / església (aniversaris)	11-22	169 2304	3	[2708]	[0]	[6,25]
167	1463*	Bernat	Bartomeu	prevere	11-29	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
168	1463*	Saclosa	Pere / Andreu	tutoria, fills de Pere (+), mercader	12-01	500	0	[8000]	[0]	[6,25]
169	1463*	Bertran	Ferrer	mercader	12-14	468	9	[7500]	[0]	[6,25]
170	1463*	capella de Sant Sever		església (catedral)	12-20	288	1	[4609]	[4]	[6,25]
171	1463*	Ribes	Constança	vídua de Pere, sabater	12-22	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
172	1463*	Bertran / Sabastida	Violant / Joana	vídua de Ramon, mercader / vídua de Bernat, mercader	12-24	450	0	[7200]	[0]	[6,25]

Taula 128. Censals ordinaris venuts l'any 1464

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1464	Bret	Nicolau	mercader	01-02	750	0	12000	0	6,25
2	1464-01-14	Sitjar	Rafel	carnisser	01-02	125	0	2000	0	6,25

²³⁰⁴ L'hospital rebia 106 s. 9 d.b. i els aniversaris 62 s. 6 d.b., de forma que el capital corresponent a cada un seria 2.708 s.b. i 1.000 s.b. respectivament.

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%
3	1464-01-14	Armenter de Sentmenat	Francí	donzell	01-04	375 0	6000 0	6,25
4	1464	Ballester	Jaume	ciutadà honrat	01-04	500 0	8000 0	6,25
5	1464-01-14	Ferrera	Felip de	ciutadà honrat	01-04	625 0	10000 0	6,25
6	1464	Folguera	Constança	vídua d'Antoni, abaixador	01-04	125 0	2000 0	6,25
7	1464	Font	Joan	formenter	01-04	250 0	4000 0	6,25
8	1464	Mir	Esteve	notari	01-04	625 0	10000 0	6,25
9	1464	Olivella	Francesc / Brígida d'	ofici del mestre racional / muller de Francesc	01-04	250 0	4000 0	6,25
10	1464-01-14	Pugesola	Arnau de	mercader	01-04	250 0	4000 0	6,25
11	1464	Vilell	Cebrià	rajoler	01-04	125 0	2000 0	6,25
12	1464	Bertran	Pere	esparter	01-07	125 0	2000 0	6,25
13	1464-01-14	Luques	Manel	mercader	01-07	140 0	2240 0	6,25
14	1464	Ordre	Pere Joan de l'	mercader	01-07	125 0	2000 0	6,25
15	1464	Armenter de Sentmenat	Eufresina	muller de Francí, donzell	01-09	125 0	2000 0	6,25
16	1464	Bofill	Eulàlia	vídua de Miquel, argenter	01-09	125 0	2000 0	6,25
17	1464	catedral		almoïna	01-09	562 6	9000 0	6,25
18	1464	Lenzina	Joan	baster	01-09	125 0	2000 0	6,25
19	1464-01-14	Marquet	Galceran / Isabel	tutoria, fills de Pere (+), mercader	01-09	125 0	2000 0	6,25
20	1464-01-14	Serra	Bonanat	botiguer	01-09	125 0	2000 0	6,25
21	1464-01-14	Toralles	Francesc	mercader	01-09	125 0	2000 0	6,25
22	1464-01-14	Montagut	Joan	notari	01-11	125 0	2000 0	6,25
23	1464	Quintana	Francesc	prevere	01-11	281 3	4500 0	6,25
24	1464	Rovira	Eufresina	vídua de Pere, mercader	01-11	250 0	4000 0	6,25
25	1464	Romeu	Baltasar / Francina	cavaller / muller de Baltasar	01-13	380 1,5	6082 3	6,25
26	1464	Camí	Antoni	mercader	01-14	125 0	2000 0	6,25
27	1464	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	01-14	190 0	3040 0	6,25
28	1464	Despuig	Joan Benet	mercader	01-14	375 0	6000 0	6,25
29	1464	Ferrer	Bartomeu	mercader	01-14	187 6	3000 0	6,25
30	1464-01-14	Lunes	Oleguer	mercader	01-14	206 3	3300 0	6,25
31	1464-01-14	Massot	Bartomeu	especier	01-14	125 0	2000 0	6,25

	Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
32	1464	Oliba	Joan	mercader	01-14	125	0	2000	0	6,25	
33	1464	Ripoll	Pere	botiguer	01-14	125	0	2000	0	6,25	
34	1464	Saiol	Margarida	vídua de Miquel, ciutadà honrat	01-14	125	0	2000	0	6,25	
35	1464-01-14	Salvador	Joan	mercader, de Sant Feliu de Guíxols	01-14	520	0	8320	0	6,25	
36	1464	Seguer	Antoni	mercader	01-14	250	0	4000	0	6,25	
37	1464	Soler	Joan	verguer	01-14	125	0	2000	0	6,25	
38	1464	Urgellès	Joan	mercader	01-14	125	0	2000	0	6,25	
39	1464	Busquets	Joan Ferrer de	mercader	01-18	187	6	3000	0	6,25	
40	1464	Carmau	Magdalena	vídua de Gabriel, mercader	01-18	625	0	10000	0	6,25	
41	1464-01-31	Ferrer	Joan	notari	01-18	260	0	4160	0	6,25	
42	1464	Mas	Jaume	notari	01-18	125	0	2000	0	6,25	
43	1464	Gallart	Francesc	vidrier	01-21	125	0	2000	0	6,25	
44	1464	Sadurní	Francesc	brodador	01-21	125	0	2000	0	6,25	
45	1464	Argentona	Elionor d'	muller de Joan, donzell	01-24	250	0	[4000]	[0]	[6,25]	
46	1464	Doi	Jaume	patró	01-24	125	0	2000	0	6,25	
47	1464	Ferrer	Jaume	especier	01-24	125	0	2000	0	6,25	
48	1464	Peregrí	Llorenç	cerer	01-24	125	0	2000	0	6,25	
49	1464-01-31	Comelles	Macià	patró	01-30	250	0	4000	0	6,25	
50	1464	Joan	Francí	draper	01-30	187	6	3000	0	6,25	
51	1464-01-31	Jordà	Narcís	draper	01-30	125	0	2000	0	6,25	
52	1464	Prats	Pere	especier	01-31	125	0	2000	0	6,25	
53	1464	Planes / Botí	Joan / Ramon	drapers	02-01	200	0	3200	0	6,25	
54	1464	Güell	Francesc	mercader	02-04	67	6	1079	10	6,25	
55	1464	Tàpies	Joan	ballester	02-04	162	6	2600	0	6,25	
56	1464	Bertran	Felipona	vídua de Ferrer, mercader	02-07	625	0	10000	0	6,25	
57	1464-02-24	dominics		monestir	02-07	225	0	3600	0	6,25	
58	1464-02-24	Gavarró	Joan	mercader	02-07	125	0	2000	0	6,25	
59	1464	Palou	Violant de	muller de Jaume, donzell	02-07	750	0	12000	0	6,25	
60	1464	Verdaguer	Francina	muller de Bernat, cirurgià	02-07	237	6	3800	0	6,25	
61	1464	Mateu	Pere	cerer	02-10	125	0	2000	0	6,25	
62	1464	Salvador	Marturià	mercader	02-13	250	0	4000	0	6,25	
63	1464-02-24	Ballester	Jaume	ciutadà honrat	02-16	500	0	8000	0	6,25	

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%		
64	1464	Bertran	Felipona	vídua de Ferrer, mercader	02-18	625	0	10000	0	6,25
65	1464	Amat	Pere	mercader	02-20	625	0	10000	0	6,25
66	1464-02-24	Bataller	Jaume	mariner, de Sant Feliu de Guíxols	02-21	125	0	2000	0	6,25
67	1464	benefici de Sant Joan Baptista		església (Jonqueres)	02-21	163	3	2620	0	6,23
68	1464	Desvalls	Pere	jurista	02-21	440	0	7040	0	6,25
69	1464-02-24	Pou	Antoni	prevere	02-21	125	0	2000	0	6,25
70	1464	Rovira	Antoni	mercader	02-21	125	0	2000	0	6,25
71	1464	Satorra	Guerau	tutoria, fill de Pere (+), patró	02-21	162	6	2600	0	6,25
72	1464	Serra	Joana	muller de Pere, algutzir	02-21	125	0	2000	0	6,25
73	1464	Requesens	Francesc	botiguer	02-24	200	0	3200	0	6,25
74	1464	Roig	Elionor	vídua de Joan, ciutadà honrat	02-24	125	0	2000	0	6,25
75	1464	Vicenç	Miquel Climent	cirurgia	02-24	125	0	2000	0	6,25
76	1464	Jordà	Joan	mercader	02-27	187	6	3000	0	6,25
77	1464	Llombard	Antoni	notari	02-27	250	0	4000	0	6,25
78	1464	Gallart	Miquel Joan	notari, de Sant Feliu de Guíxols	02-28	181	3	2900	0	6,25
79	1464	Mascaró	Pere	botiguer	02-28	200	0	3200	0	6,25
80	1464	Joan	Antoni	notari	03-03	125	0	2000	0	6,25
81	1464	Rajola	Jeroni	mercader	03-03	250	0	4000	0	6,25
82	1464	Vilanova	Antoni	notari	03-03	125	0	2000	0	6,25
83	1464	Capell	Mateu	mercader	03-06	500	0	8000	0	6,25
84	1464	Coll	Narcís	paraire	03-06	250	0	4000	0	6,25
85	1464	Rodríguez	Blanquina	vídua de Ferrando, seder	03-06	200	0	3200	0	6,25
86	1464	Romeu	Guillem	ciutadà honrat	03-09	346	9	5540	0	6,25
87	1464	Tamarit	Bernat	mercader	03-09	250	0	4000	0	6,25
88	1464	Valls	Antoni	prevere, de Piera	03-09	500	0	8000	0	6,25
89	1464-03-15	Guardiola / Andonys	Guerau / Pere de	jurista / hostaler	03-13	195	0	3120	0	6,25
90	1464-04-09	Casaldàguila	Bernat de	mercader	03-16	200	0	3200	0	6,25
91	1464	Albó	Antònia	vídua d'Antoni, mercader	03-20	125	0	2000	0	6,25
92	1464-04-09	Cavallería	Beatriu de la	vídua d'Alfonso, mercader de Saragossa	03-20	375	0	6000	0	6,25
93	1464-04-09	Gener	Bartomeu	tutoria, fill de Joan (+), moliner	03-20	131	3	2100	0	6,25

	Venda		Censalista			Pensió		Capital		%
94	1464-04-09	Julià	Nicolau	mercader	03-20	125	0	2000	0	6,25
95	1464	Puigverd	Antoni	fuster	03-20	125	0	2000	0	6,25
96	1464-04-09	Valls	Pere Bartomeu	notari	03-20	250	0	4000	0	6,25
97	1464	Via	Eimeric de la	ciudadà honrat	03-20	150	0	2400	0	6,25
98	1464-04-09	Comdal	Rafel	mercader	03-23	125	0	2000	0	6,25
99	1464	Fàbregues	Antoni	taverner	03-23	125	0	2000	0	6,25
100	1464	Pera	Joan / Rafel / Vicenç / Mateu / Caterina	tutoria, fills de Joan (+), fuster	03-23	175	0	2800	0	6,25
101	1464	Soquerrats	Feliu	paraire	03-23	125	0	2000	0	6,25
102	1464	Font	Bernat	llancer	03-27	125	0	2000	0	6,25
103	1464	comunitat de preveres		església, de Moià	03-28	225	0	3600	0	6,25
104	1464	Setantí	Elionor / Agnès	tutoria, filles de Francí (+), ciudadà honrat	04-07	125	0	2000	0	6,25
105	1464	Costa	Joan	botiguer	04-09	140	0	2240	0	6,25
106	1464-04-09	Pongsem	Esteve	?, de Mataró	04-09	112	6	1800	0	6,25
107	1464	Ribesaltes	Aldonça de	vídua de Lluís, metge	04-09	125	0	2000	0	6,25
108	1464	Torró	Sibil·la	vídua de Bertran, ciudadà honrat	04-09	125	0	2000	0	6,25
109	1464	Gili	Pere	tutoria, fill de Pere (+), blanquer	04-12	625	0	10000	0	6,25
110	1464	Anglès	Gabriel	mercader	04-13	531	3	8500	0	6,25
111	1464	Bramona / Oliver	Gabriel Vicenç / Pere	preveres, de Cardedeu	04-13	80	0	4000	0	5
112	1464	Alemaný	Joana	vídua de Berenguer, notari	04-18	125	0	2000	0	6,25
113	1464	Clos	Lluís	prevere	05-06	200	0	3200	0	6,25
114	1464	Vidal	Francesc	mercader	05-09	562	6	[9000]	[0]	[6,25]
115	1464-05-19	Molins	Guillem	prevere	05-16	125	0	2000	0	6,25
116	1464	Vidal	Francesc	mercader	05-16	724	8	11579	0	6,26
117	1464	Vidal	Gabriel	cerer	05-19	120	0	1920	0	6,25
118	1464-12-22	Girona	Francesc	mercader	06-08	25	0	400	0	6,25
119	1464-06-14	Sant Pere		confraria (barquers vells)	06-14	[62]	[6]	1000	0	[6,25]
120	1464-11-03	Rovira	Pere	mercader	07-05	25	0	400	0	6,25
121	1464-09-27	Montmany	Gaspar	mercader	08-18	500	0	8000	0	6,25
122	1464-11-26	Pujades	Ramon	mercader	08-30	100	0	1600	0	6,25
123	1464-11-03	Verger	Jaume	mercader	09-10	500	0	8000	0	6,25

	Venda		Censalista		Pensió		Capital		%	
124	1464-12-07	Oliver	Manel	mercader	09-15	100	0	1600	0	6,25
125	1464-10-01	Vila	Pere	mercader	10-01	157 2305	6	2400	0	6,56
126	1464-11-03	Viastrosa	Pere / Nicolau	mercaders	10-11	401	3	6420	0	6,25
127	1464-10-26	Ferrer	Antoni / Blai	mercaders	10-16	[162]	[6]	2600	0	[6,25]
128	1464-11-14	Caselles	Isabel	muller de Francí, miraller	10-20	200	0	3200	0	6,25
129	1464-11-08	Alba	Joan	mercader	10-31	137	6	2200	0	6,25
130	1464-11-04	Regàs	Joan	mercader	11-04	[937]	[6]	15000	0	[6,25]
131	1464	Fogassot	Joan	notari	11-07	140	7,5	2250	0	6,25
132	1464-12-19	framenors		monestir	11-29	625	0	10000	0	6,25
133	1464	Jonqueres	Aldonça	monja (Jonqueres)	12-09	200	0	3200	0	6,25
134	1464-12-19	Sant Esteve		confraria (freners)	12-15	733 2306	0	14660	0	5
135	1464	Montells	Bernat	marmessoria (prevere)	12-16	308	7	4938	5	6,25
136	1464-12-30	Aguilar	Simona	vídua de Berenguer, mercader	12-24	375	0	6000	0	6,25
137	1464*	Guàrdia	Antoni	mercader	01-02	500	0	[8000]	[0]	[6,25]
138	1464*	Oliver	Pere / Pau	mercaders	01-04	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
139	1464*	Montbrú	Gabriel	barber	01-07	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
140	1464*	Benet	Francí	mercader	01-11	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
141	1464*	Morer	Pere	mercader	01-11	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
142	1464*	Casasaja	Eulàlia de	muller de Gaspar, mercader	01-14	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
143	1464*	Sabastida	Arnau	ciutadà honrat	02-07	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
144	1464*	Comelles	Nicolau	matalasser	02-13	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
145	1464*	Pigorell	Joan / Bartomeu	fills de Bartomeu (+), mercader de Cervera	02-15	1531	3	[24500]	[0]	[6,25]

²³⁰⁵ Aquestes dades són les que apareixen en un pergami de 1466, on es ratifica el traspàs fet per Pere Vila a Pere Joan Berenguer de Junyent i a la seva muller, Caterina, de dos censals, un dels quals de 157 s. 6 d.b. adquirit l'1 d'octubre de 1464 per 2.400 s.b. Sembla clar que una o ambdues xifres no són correctes, però per ara resulta impossible discernir quina (*AHCB*, IA, Pergamins, 1361, 2-VIII-1466).

²³⁰⁶ Al llibre de clavaria del primer semestre de 1465 s'indica que el censal era de 734 s.b. i 14.680 s.b. de preu i que es pagava el 5 de desembre, mentre que al capbreu iniciat al segle XVI s'assenyala que era de 733 s.b. i 14.660 s.b. respectivament, pagats el dia 15 (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 94v, 6-III-1465; *AHCB*, 1C.XV, Censals, 227, f. 235r).

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
146	1464*	Desvalls	Francí Benet	donzell	02-16	218	9	[3500]	[0]	[6,25]
147	1464*	Conques	Eufresina	vídua de Pere, ballester	02-21	81	3	[1300]	[0]	[6,25]
148	1464*	Carrera	Bernat	notari	02-28	190	0	[3040]	[0]	[6,25]
149	1464*	Ros	Beatriu / Caterina	muller de Bernat, mercader / muller de Llorenç, mercader	03-03	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
150	1464*	Bofill	Eulàlia	vídua de Miquel, argenter	03-19	140	0	[2240]	[0]	[6,25]
151	1464*	Xetart	Amador	paraire	03-31	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
152	1464*	[Armenter de] Sentmenat	Francí	[donzell]	04-09	312	6	[5000]	[0]	[6,25]
153	1464*	Sentmenat	Pere Galceran de ²³⁰⁷	tutoria, fill de Galceran Montserrat (+), donzell	04-09	62	6	[1000]	[0]	[6,25]
154	1464*	Miquel	Francesc	fill de Bernat	04-19	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
155	1464*	Mura	Desitjada de	vídua d'Antoni	04-26	360	0	[5760]	[0]	[6,25]
156	1464*	Graells	Margarida	vídua de Joan, teixidor	05-09	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
157	1464*	Sesavasses / Mir	Angelina / Isabel	monges (Pedralbes)	05-14	76	3	[1220]	[0]	[6,25]
158	1464*	Martí	Eulàlia / Isabel	tutoria, fills de Guillem (+), mercader	05-19	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
159	1464*	Figueres	Joana	muller d'Antoni, jurista	06-08	221	3	[3540]	[0]	[6,25]
160	1464*	Palau	Berenguer	argenter	06-12	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
161	1464*	misses i aniversaris església de Moià		església (instituídes per Bernat Ginebreda (+), rector)	06-14	151	3	[2420]	[0]	[6,25]
162	1464*	Martina	Eufresina	tutoria, filla de Llorenç (+), mercader	06-17	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
163	1464*	Prats	Pere	especier	06-21	300	0	[6000]	[0]	[5] ²³⁰⁸

²³⁰⁷ És possible que en realitat es tracti d'una part del censal que es cobrava aquell mateix dia i adquiriren Francí Armenter de Sentmenat i altres persones no especificades segurament a principis de 1464. L'abril de 1464, Elisabet, muller del cavaller Francesc de Montanyans, succeí Francí com a propietària de dit censal. Sabem que els tutors de Pere Galceran eren el mateix Francí Armenter i Elisabet, vídua de Galceran Montserrat i la seva mare, de forma que és possible que originalment Francí comprés el títol per a dita tutoria i després l'adjudiqués a Elisabet (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 223, f. 239r; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 77, f. 46v, 29-IV-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 42r, 3-X-1465).

²³⁰⁸ Tenint en compte que la pensió se seguí pagant íntegrament després de 1468, tot sembla indicar que aquest censal es vengué a un interès del 5%. Malgrat que no l'he documentat abans de 1465, és possible que es tracti d'un censal anterior a l'esclat de la guerra civil.

Venda		Censalista		Pensió			Capital		%	
164	1464*	benefici de Sant Llorenç		església (catedral)	07-04	240	0	[3840]	[0]	[6,25]
165	1464*	Sesavasses	Joan	ciutadà honrat	07-05	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
166	1464*	Sant Bartomeu ²³⁰⁹		confraria (pellissers)	07-29	175	0	[2800]	[0]	[6,25]
167	1462/1464*	Calbó	Joana ²³¹⁰	vídua de Pere, carreter	07-31	90	0	[1800]	[0]	[5]
168	1462/1464*	Gili	Joan ²³¹¹	prevere	07-31	90	0	[1800]	[0]	[5]
169	1463/1464*	Fabra / Gurb	Constança / Bernat	vídua d'Amador, mercader / donzell, de Vic	08-02	35	0	[560]	[0]	[6,25]
170	1462/1464*	Beuda	Elionor de ²³¹²	muller de Pere, cavaller (Olot)	08-03	290	8	[5813]	[4]	[5]
171	1463/1464*	catedral		almoïna	08-09	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
172	1463/1464*	Sailla	Francina	vídua de Joan, mercader	08-11	750	0	[12000]	[0]	[6,25]
173	1463/1464*	Poc	Francina	monja (Valldonzella)	08-14	151	1	[2417]	[4]	[6,25]
174	1463/1464*	Baiges	Joan	marmessoria (prevere)	08-16	137	6	[2200]	[0]	[6,25]
175	1462/1464*	Capó	Pere Gaspar	notari	08-16	75	0	[1200]	[0]	[6,25]
176	1463/1464*	Toralles	Francesc	mercader	08-17	510	0	[8160]	[0]	[6,25]
177	1463/1464*	Toralles	Francesc	mercader	08-17	510	0	[8160]	[0]	[6,25]
178	1463/1464*	Santa Maria del Mar		aniversaris	08-19	133	2	[2130]	[8]	[6,25]
179	1463/1464*	Molins	Miquel	mercader, de Vic	09-02	500	0	[8000]	[0]	[6,25]
180	1463/1464*	Oliver	Bernat	mercader	09-06	562	6	[9000]	[0]	[6,25]
181	1463/1464*	Argentona	Joan d'	donzell	09-26	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
182	1463/1464*	Sallent	Joan	notari	09-30	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
183	1463/1464*	Bonet	Antònia	muller de Bernat, mercader	10-03	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
184	1463/1464*	Bernat	Jaume / Joana	fills de Joan (+), mercader	10-08	937	6	[15000]	[0]	[6,25]
185	1463/1464*	Bernat	Jaume / Joana	fills de Joan (+), mercader	10-08	937	6	[15000]	[0]	[6,25]
186	1463/1464*	Sala	Elionor	muller de Simeó, mercader	10-08	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
187	1463/1464*	Pasqual	Elionor	muller de Jaume, mercader	10-17	125	0	[2000]	[0]	[6,25]

²³⁰⁹ D'aquest censal tenim documentat únicament un pagament de pensió l'any 1465. Així doncs, és possible que en realitat es tracti del mateix venut l'any 1462, i que l'estiu de 1465 es pagués una pensió endarrerida (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 23v, 12-VIII-1465, i f. 37v, 9-IX-1465).

²³¹⁰ És probable que aquest censal sigui en realitat una part del venut a la mateixa Joana l'any 1462.

²³¹¹ És possible que aquest censal sigui l'altra part del censal venut a Joana Calbó l'any 1462.

²³¹² És probable que es tracti d'una reducció o d'una part del censal de 324 s.b. venut a Elionor l'any 1462.

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%
188	1463/1464*	Gilabert	Lluís	mercader	10-19	250	0	[4000] [0] [6,25]
189	1463/1464*	Castell	Antònia	vídua de Joan, mercader	10-20	137	6	[2200] [0] [6,25]
190	1463/1464*	Comes	Guillem Pere	mercader	10-25	500	0	[5000] [0] [6,25]
191	1462/1464*	Bernic	Guillem	prevere	10-27	125	0	[2000] [0] [6,25]
192	1463/1464*	Argentona	Elionor d'	muller de Joan, donzell	10-31	520	0	[8320] [0] [6,25]
193	1462/1464*	Vernigalli	Jacopo	mercader, de Pisa	10-31	375	0	[6000] [0] [6,25]
194	1463/1464*	Alegre	Guillem / Francesc	mercaders	11-07	625	0	[10000] [0] [6,25]
195	1462/1464*	Bonet	Bernat	mercader	11-07	334	3	[5348] [0] [6,25]
196	1463/1464*	Lunes	Angelina	muller d'Oleguer, mercader	11-07	140	7	[2249] [4] [6,25]
197	1463/1464*	Setantí	Lluís	ciutadà honrat	11-07	275	0	[4400] [0] [6,25]
198	1462/1464*	Setantí	Lluís	ciutadà honrat	11-07	312	0	[5000] [0] [6,25]
199	1462/1464*	Cornet	Antoni	mercader	11-10	250	0	[4000] [0] [6,25]
200	1463/1464*	Pongsem	Guillem	mercader	11-12	1250	0	[20000] [0] [6,25]
201	1463/1464*	Santa Creu		hospital	11-12	600	0	[9600] [0] [6,25]
202	1463/1464*	Alegre	Guillem / Francesc	mercaders	11-16	125	0	[2000] [0] [6,25]
203	1463/1464*	Alegre	Guillem / Francesc	mercaders	11-16	625	0	[10000] [0] [6,25]
204	1463/1464*	Pongsem	Bernat	mercader	11-19	400	0	[6400] [0] [6,25]
205	1463/1464*	Vilella	Joan	mercader	11-20	200	0	[3200] [0] [6,25]
206	1462/1464*	Carbó	Jaume Lluç ²³¹³	cavaller	11-22	200	0	[4000] [0] [5]
207	1463/1464*	Oliver	Bernat	mercader	11-22	687	6	[11000] [0] [6,25]
208	1462/1464*	Roig	Joan	ciutadà honrat	11-22	500	0	[8000] [0] [6,25]
209	1462/1464*	Salzet, àlies Carbó	Galceran ²³¹⁴	ciutadà honrat	11-22	400	0	[8000] [0] [5]
210	1463/1464*	Vila	Pere	mercader	11-22	687	6	[11000] [0] [6,25]
211	1462/1464*	Carreres	Caterina	vídua de Joan, mercader	11-23	165	0	[2640] [0] [6,25]
212	1463/1464*	Aguilar	Joan d'	mercader	11-24	625	0	[10000] [0] [6,25]
213	1463/1464*	Corbera	Manel de	donzell	11-26	220	0	[3520] [0] [6,25]

²³¹³ És possible que el que rep Jaume Lluç sigui la part restant del censal de Galceran Salzet, ja que sembla que el cobra els anys en què Galceran no en rep la totalitat (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 82v, 4-I-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 81v, 22-XI-1469).

²³¹⁴ És probable que aquest censal sigui en realitat una part del de 600 s.b. de pensió comprat per Galceran l'any 1458, ja que si bé l'any 1465, 1469 i altres cobrà 400 s.b., el 1466 cobrà 600 s.b. (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 227, f. 62r; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 82v, 16-XII-1465; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 78v, 20-XI-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 94r, 27-XI-1469).

Venda			Censalista			Pensió			Capital		%
214	1463/1464*	Prunells	Francesc	mercader	11-26	200	0	[3200]	[0]	[6,25]	
215	1463/1464*	Ferrer	Joan Ramon	jurista	11-28	200	0	[3200]	[0]	[6,25]	
216	1463/1464*	Saiol	Miquel	mercader	11-28	1030	0	[16480]	[0]	[6,25]	
217	1463/1464*	Parets	Bartomeu de	mercader	11-29	625	0	[10000]	[0]	[6,25]	
218	1463/1464*	Vidal	Francesc	mercader	11-29	750	0	[12000]	[0]	[6,25]	
219	1463/1464*	Clapés	Jaume	mercader	12-03	332	6	[5320]	[0]	[6,25]	
220	1463/1464*	Roma	Jaume	mercader	12-03	187	6	[3000]	[0]	[6,25]	
221	1463/1464*	Junyent	Bernat de	mercader	12-07	750	0	[12000]	[0]	[6,25]	
222	1462/1464*	Sacoma	Joan Benet ²³¹⁵	mercader	12-07	165	0	[2640]	[0]	[6,25]	
223	1463/1464*	Antoni	Bartomeu	mercader	12-09	500	0	[8000]	[0]	[6,25]	
224	1463/1464*	Coromines	Francesc de	ciudadà honrat	12-12	500	0	[8000]	[0]	[6,25]	

Taula 129. Censals ordinaris venuts l'any 1465

Venda			Censalista			Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>		
1	1465-08-30	Montmany	Gaspar	mercader	02-03	87	6	1400	0	6,25	
2	1465	Valldemaria		monestir (Cister)	02-13	96	10	1550	0	6,25	
3	1465	Bernat	Paula	vídua de Joan, mercader	02-20	125	0	2000	0	6,25	
4	1465	Ayerbe	Ferrando de	metge	03-02	150	0	2400	0	6,25	
5	1465	Cirera	s.d.	tutoria, fills de Bartomeu (+), d'Alella	03-13	125	0	2000	0	6,25	
6	1465-05-22	comunitat de preveres		església (Cervera)	05-09	125	0	2000	0	6,25	
7	1465	s.d.	s.d.	s.d.	05-19	125	0	2000	0	6,25	
8	1465-08-26	Ros	Llorenç	mercader	06-21	100	0	1600	0	6,25	
9	1465-05-27	Miró	Bernat / Joan	formenters	06-28	62	6	1000	0	6,25	
10	1465-07-23	missa i aniversari		església (Santa Maria del Mar)	07-09	95	0	1520	0	6,25	

²³¹⁵ És possible que es tracti del censal venut en 1462 a Joan Sacoma, malgrat que les quantitats de les pensions difereixen.

	Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
11	1465-05-07	Geltrú	Joan de la	cavaller	s.d.	108	9	1740	0	6,25	
12	1465*	Mas	Jaume	notari	02-21	375	0	[6000]	[0]	[6,25]	
13	1465*	Olzina	Joan	especier	03-20	33	0	[528]	[0]	[6,25]	
14	1465*	Sant Marc		confraria (sabaters)	03-21	125	0	[2000]	[0]	[6,25]	
15	1465*	Oliver	Eulàlia / Francesc	vídua de Francesc, recaptador / fill de Francesc	03-29	125	0	[2000]	[0]	[6,25]	
16	1465*			confraria (argenters)	03-30	204	6	[3273]	[0]	[6,25]	
17	1465*	Martí	Eulàlia / Isabel	tutoria, fills de Guillem (+), mercader	03-30	198	0	[3168]	[0]	[6,25]	
18	1465*	Vilagaià	Miquel de	cavaller	04-05	326	0	[5216]	[0]	[6,25]	
19	1465*	Vilanova	Marc de	donzell, de Vic	05-07	125	0	[2000]	[0]	[6,25]	
20	1465*	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	06-09	190	0	[3040]	[0]	[6,25]	
21	1465*	Joan	Francina ²³¹⁶	muller d'Antoni, notari	06-14	107	6	[1720]	[0]	[6,25]	
22	1465*	Ros	Joan ²³¹⁷	ciutadà honrat	06-14	80	0	[1280]	[0]	[6,25]	
23	1465*	Palau	Cebrià	taverner	07-14	125	0	[2000]	[0]	[6,25]	
24	1465*	Alcover	Bartomeu / Elionor	mercader / muller de Bartomeu	07-20	200	0	[3200]	[0]	[6,25]	
25	1465*	Solà	Pere	mercader	07-31	200	0	[3200]	[0]	[6,25]	
26	1465*	Cervera / Company	Rafel / Agnès	escrivà / vídua de Nicolau, mercader	08-02	300	0	[4800]	[0]	[6,25]	
27	1465*	dominics		monestir	08-03	80	0	[1280]	[0]	[6,25]	
28	1465*	Sagrau	Joan	prevere	08-27	150	0	[2400]	[0]	[6,25]	
29	1465*	Macià	Pere ²³¹⁸	?, de Premià	09-02	165	0	[2640]	[0]	[6,25]	
30	1465*	Prats	Joan	paraire, de Sant Celoni	09-18	250	0	[4000]	[0]	[6,25]	
31	1465*	Mall	Joan	fill de Joan, jurista	09-24	187	6	[3000]	[0]	[6,25]	
32	1465*	framenors ²³¹⁹		Monestir	09-29	272	6	[4360]	[0]	[6,25]	

²³¹⁶ Segurament aquest censal és l'altra part del comprat per Francina, muller del notari Antoni Joan, l'any 1463.

²³¹⁷ Segurament aquest censal és part del comprat per Francina, muller del notari Antoni Joan, l'any 1463.

²³¹⁸ És possible que es tracti del censal venut l'any 1462, ja que aquest apareix en un únic pagament fet l'any 1468 de "dues pensions de censal a ell degudes, la última de les quals fou deguda a II de setembre, any MCCCCLXVII" (AHC, 1B.XI, Clavaria, 82, f. 64r, 9-IV-1468).

²³¹⁹ Tenint en compte que el pagament d'aquesta pensió només es documenta el 1466, és possible que es tracti d'un error i que en realitat formés part de les que es pagaven el 29 de novembre (AHC, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 60v, 3-XII-1466).

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
33	1465*	Despuig	Ramon	mercader, de Vic	10-01	400	0	[6400]	[0]	[6,25]
34	1465*	Lledó	Joana	marmessoria, muller de Joan (+)	10-12	140	0	[2240]	[0]	[6,25]
35	1465*	Santa Maria del Pi		bací	10-16	346	10	[5549]	[4]	[6,25]
36	1465*	Bonet	Bernat ²³²⁰	mercader	11-07	127	0	[2032]	[0]	[6,25]
37	1465*	Bruna	Guillem de la	mercader	11-10	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
38	1465*	Santa Maria		confraria (pellers)	11-10	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
39	1465*	Vidal	Antoni	mercader	11-10	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
40	1465*	Ferrer	Francesc	mercader	11-17	400	0	[6400]	[0]	[6,25]
41	1465*	Gargalla	Bartomeu	metge	11-19	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
42	1465*	Fogassot	Joan	notari	11-22	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
43	1465*	Major	Pere	formenter	11-22	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
44	1465*	Bret	Nicolau	mercader	11-29	183	9	[2940]	[0]	[6,25]
45	1465*	Casaldàguila	Bernat de	mercader	11-29	66	6	[1064]	[0]	[6,25]
46	1465*	Llobets	Hug de	canonge	12-01	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
47	1465*	Setantí	[Elionor / Agnès]	tutoria, filles de Francí (+), ciutadà honrat	12-01	525	0	[8400]	[0]	[6,25]
48	1465*	Pujades	Ramon	mercader	12-03	375	0	[6000]	[0]	[6,25]
49	1465*	Amat	Pere	mercader	12-09	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
50	1465*	Pedralbes		monestir (clarisses)	12-16	337	6	[5400]	[0]	[6,25]
51	1465*	Avinent	Francesc	mercader	12-22	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
52	1465*	Arbosc	Huguet	mercader	12-24	200	0	[3200]	[0]	[6,25]

Taula 130. Censals ordinaris venuts l'any 1466

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1466	Marquet	Margarida	tutoria, filla de Pere (+), blanquer	?	?	?	?	?	?

²³²⁰ És possible que de fet es tracti d'una part del censal de Bernat Bonet de 334 s. 3 d.b., cobrat també el 7 de novembre.

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
2	1466	Santjust	Joan	tutoria, fill de Bartomeu (+), cavaller	02-20	406	3	6500	0	6,25
3	1466	Sant Nicolau		confraria	03-06	250	0	4000	0	6,25
4	1466-05-22	Bonell	Francina	vídua d'Antoni, jurista	05-30	187	6	3000	0	6,25
5	1466-08-13	Aster	Antoni / Joan	fills de Pere (+), apotecari	07-31	137	6	2200	0	6,25
6	1466-08-13	Plegamans	Berenguer de	prevere	08-01	125	0	2000	0	6,25
7	1466-11-26	capella de Sant Nicolau		església (Santa Maria del Mar)	11-21	666	8	12000	0	5,56 2321
8	1466*	Concepció de Maria		confraria	01-04	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
9	1466*	Mir	Esteve ²³²²	notari	01-04	550	0	[8800]	[0]	[6,25]
10	1466*	Pasqual	Pere	notari	01-04	175	0	[2800]	[0]	[6,25]
11	1466*	Preixana	Elionor de	muller de Pere, mercader	03-19	87	0	[1392]	[0]	[6,25]
12	1466*	Casa de Déu de Miralles		monestir (agustins)	03-21	178	8	[2858]	[8]	[6,25]
13	1466*	Ferrer	Blai	mercader	03-24	250	0	[4000]	[0]	[6,25]
14	1466*	Quintana	Bartomeu	mercader	05-16	625	0	[10000]	[0]	[6,25]
15	1466*	Font	Francina	muller d'Antoni, formenter	11-22	200	0	[3200]	[0]	[6,25]
16	1466*	Junyent	Caterina	vídua de Joan Bernat, ciutadà honrat	11-22	500	0	[8000]	[0]	[6,25]

²³²¹ Segurament s'anotà malament o bé la pensió o bé el capital del censal, fet que explica el resultat tan estrany obtingut en calcular-ne la taxa d'interès. En tot cas, posteriorment apareix reduït al 5% i amb una pensió de 600 s.b., fet que es correspondria amb el capital de 12.000 s.b. aquí indicat. Si hi apliquéssim un tipus del 6,25%, s'obtindria una renda de 750 s.b. (*AHPB*, Bartomeu del Bosc, Manual, 199/12, s.f., 26-XI-1466; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86,1 f. 97r, 23-XI-1470).

²³²² Tenint en compte que no tenim cap altra referència d'aquest censal excepte un pagament de pensió de 1467, és possible que es tracti del de 625 s.b. cobrat el mateix dia i teòricament adquirit per Mir l'any 1464, del qual tampoc tenim cap pagament posterior.

Taula 131. Censals ordinaris venuts l'any 1467

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1467	Marquet	Elionor	vídua de Galceran, ciutadà honrat	02-21	320	0	6400	0	5
2	1467	Bonavia	Benet / Elionor	especier / muller de Benet	03-27	250	0	4000	0	6,25
3	1467	Soler	Eulàlia	marmessoria, muller d'Antoni (+)	04-02	100	0	2000	0	5
4	1467	benefici de Sant Hipòlit		església (catedral de Vic)	04-28	333	4	6666	8	5
5	1467	Segurioles	Baltasar de	marmessoria, canonge de la catedral de Girona	05-06	20	0	400	0	5
6	1467-06-17	Obac	Jaume / Francina	jurista / muller de Jaume	06-01	150	0	3000	0	5
7	1467-07-18	Desvalls	Francí Benet	donzell	07-18	1065	4	21307	7	5 ²³²³
8	1467-08-17	Pau	Dionís	ciutadà honrat	08-11	700	0	14000	0	5 ²³²⁴
9	1467*	Bernat	Jaume	tutoria, fill de Joan (+), mercader	01-04	125	0	[2000]	[0]	[6,25]
10	1467*	Desvalls	Francí Benet	donzell	01-14	126	0	[2016]	[0]	[6,25]
11	1467*	Oliver	Eulàlia	muller de Bernat, mercader	03-16	[125]	[0]	[2000]	[0]	[6,25]
12	1467*	Salvador	Joan	mercader, de Sant Feliu de Guíxols	04-01	[280]	[0]	[4480]	[0]	[6,25]
13	1467*	Joan	Francina	muller d'Antoni, notari	07-14	[62]	[6]	[1000]	[0]	[6,25]
14	1467*	Marquet	Pere	marmessoria, blanquer	07-21	[312]	[6]	[5000]	[0]	[6,25]
15	1467*	Valls	Pere Salvador ²³²⁵	secretari d'Alfons el Magnànim	09-16	[520]	[0]	[10400]	[0]	[5]
16	1467*	comunitat de preveres		església (Santa Maria, de Castelló d'Empúries)	10-27	[250]	[0]	[4000]	[0]	[6,25]
17	1467*	comunitat de preveres		església (Santa Maria, de Castelló d'Empúries)	10-27	100	0	[2000]	[0]	[5]

²³²³ Només tenim notícia de l'existència d'aquest censal gràcies a que apareix al capbreu de censals iniciat al segle XVI, però no n'hem indicat cap pagament de pensió. Així doncs, és possible que inicialment es vengués a un interès del 6,25 i que la pensió, per tant, fos una altra (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 225, f. 23r-23v).

²³²⁴ Tenim notícia de la venda d'aquest censal gràcies al capbreu de censals iniciat al segle XVI, i el primer pagament de pensió és de 1469. Així doncs, és possible que inicialment es vengués a un interès del 6,25 i que la pensió, per tant, fos una altra (*AHCB*, 1C.XV, Censals, 225, f. 212r; *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 85, f. 52v, 19-VIII-1469).

²³²⁵ Aquest censal és força problemàtic. Tot sembla indicar que es va vendre abans de 1468 i que immediatament es dividí com a mínim en dues parts: una que rebia el mateix Pere Salvador Valls, de 320 s.b. anuals, i una altra de 200 s.b. destinada a la marmessoria de Pere Marquet, blanquer, si bé només documentem el pagament regular de 143 s. 9 d.b. d'aquests 200 s.b. (*AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 65r, 22-IX-1469, i f. 74v, 9-X-1469, i *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 86, f. 83v, 18-IX-1470).

Taula 132. Censals ordinaris venuts l'any 1468

	Venda	Censalista			Pensió			Capital		%
		Cognom	Nom	Categoria	Data	s.b.	d.b.	s.b.	d.b.	
1	1468-05-23	Montmany	Gaspar	mercader	03-08	500	0	10000	0	5
2	1468-05-23	Sapila	Joan	mercader	03-08	328	9	6576	2	5
3	1468-05-23	Lloberes	Jaume	mariner	03-09	132	0	2640	0	5
4	1468-05-23	Moliner	Francesc	mercader	03-09	625	0	12500	0	5
5	1468-05-22	benefici de Sant Hipòlit		església (catedral)	03-11	42	0	840	0	5
6	1468-05-23	Pere	Joan	brodador	03-11	101	3	2024	11	5
7	1468-03-11	Ponsgem	Bernat	mercader	03-11	400	0	8000	0	5
8	1468-05-23	Safont	Francesc	mercader	03-11	500	0	10000	0	5
9	1468-05-23	Creixells	Andreu	mercader	03-16	400	0	8000	0	5
10	1468-05-23	Descortat	Margarida	tutoria, filla de Lluís (+), mercader	03-16	400	0	8000	0	5
11	1468-03-16	Corbera	Manel de	donzell	03-18	800	0	16000	0	5
12	1468-05-22	Fangar	Bartomeu	notari	03-26	30	5	608	0	5
13	1468-03-23	Batlle	Esció	esparter	03-28	46	9	920	0	5
14	1468-05-23	Lloberes	Joan	mariner	03-29	101	11	2038	3	5
15	1468-05-23	?		confraria	04-01	36	0	720	0	5
16	1468-05-23	Roma / ?	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader / confraria	04-01	40	0	800	0	5
17	1468-05-23	Gil	Gabriel	mercader	04-04	100	0	2000	0	5
18	1468-05-23	Santa Maria del Mar		bací	04-05	200	0	4000	0	5
19	1468-05-23	Sapila	Bernat Benet	ciutadà honrat	04-08	130	0	2600	0	5
20	1468-05-22	Geltrú	Joan de la	cavaller	04-20	112	0	2240	0	5
21	1468-04-20	Pujades	Isabel	vídua d'Antoni, ciutadà honrat	04-20	255	11	5119	6	5
22	1468-05-23	Baucells	Bartomeva	muller de Pere, lloctinent del mestre racional	04-21	54	1,5	1082	3	5
23	1468-05-23	Palau	Domènec	marmessoria, prevere	04-28	209	4	4188	0	5
24	1468-05-23	Preixana	Elionor de	vídua de Pere, mercader	04-28	514	0	10280	0	5
25	1468-05-23	Preixana	Elionor de	vídua de Pere, mercader	04-28	100	0	2000	0	5
26	1468-05-22	Mitjans	Antoni	llicenciat en lleis	05-06	544	0	10881	6	5

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%		
27	1468-05-10	Arlès	Joan	fill de Pere, de Perpinyà	05-10	300	0	7503	4	4
28	1468-05-22	Capera	Salvador	prevere	05-16	37	9	755	0	5
29	1468-05-23	Descortal	Margarida	tutoria, filla de Lluís (+), mercader	05-18	103	4	2068	2	5
30	1468-05-23	Ponsgem	Domènec	marmessoria	05-23	67	0	1340	0	5
31	1468-05-22	Sant Marc		confraria (sabaters)	05-23	300	8	6013	2	5
32	1468-05-23	Santa Creu		hospital	05-23	200	0	4000	0	5
33	1468-08-15	Ferrer	Antoni	tutoria, fill de Jaume (+), apotecari	06-03	300	0	6000	0	5
34	1468-08-20	Bastat	Isabel	vídua de Pere, notari	06-08	150	1,5	3002	4	5
35	1468-08-20	Vila	Elionor	monja (Pedralbes)	07-15	100	0	2000	0	5
36	1468-08-20	Cervelló	Gabriel	corredor d'orella	07-27	53	0	1060	0	5
37	1468-08-20	Font	Pere	colteller	08-09	40	0	800	0	5
38	1468-09-05	Llop	Eulàlia	monja (Pedralbes)	08-26	106	0	2120	0	5
39	1468-09-06	Ponsgem	Bernat	mercader	09-06	168	0	4200	0	4
40	1468-08-16	Carreres	Pere	mercader	09-10	500	0	10000	0	5
41	1468-09-16	Salzer	Joan del	escuder	09-10	44	9	895	0	5
42	1468-09-24	Pujol	Maciana	filla de Joan (+), taverner	09-12	107	0	2140	0	5
43	1468-09-24	Sot	Caterina	filla de Francesc, albadiner, de Girona	09-12	62	6	1250	0	5
44	1468-09-19	Mateu	Pere	cerer	09-19	60	0	1200	0	5
45	1468-10-11	Devesa	Pere	jurista, d'Hostalric	10-03	320	6	6410	0	5
46	1468-10-11	Falcó	Cebrià	mercader	10-06	200	0	4000	0	5
47	1468-10-11	Roses	Llorenç	fuster	10-11	142	1	2842	0	5
48	1468-05-22	Perelló	Bernat	prevere	10-19	97	0	1940	0	5
49	1468-12-09	Gorcs	Rafela	tutoria, filla de Bernat (+), de Sarrià	10-29	67	11,5	1359	10	5
50	1468-12-03	Aguilar	Joan d'	adroguer	12-03	200	0	4000	0	5
51	1468-12-09	Pasqual	Pere	prevere	12-05	40	0	800	0	5
52	1468-12-07	Mitjans	Antoni	llicenciat en lleis	12-07	168	4	3367	11	5
53	1468-12-09	Poc	Antoni / Nicolau	hereus de Pere (+), taverner	12-08	21	0	420	0	5
54	1468*	?	?	mercader	?	275	0	[5500]	[0]	[5]
55	1468*	Figuera	Lluís	mercader	?	171	8	[3433]	[4]	[5]
56	1468*	Martell	Joana	vídua d'Agustí, [notari], de Cervera	02-05	100	0	[2000]	[0]	[5]

	Venda		Censalista		Pensió		Capital	%
57	1468*	Pons	Pere	mercader	02-24	45	0,7 5	[901] [3] [5]
58	1468*	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	04-21	76	0	[1520] [0] [5]
59	1468*	Montalegre		cartoixa	07-11	580	0	[11600] [0] [5]
60	1468*	Vilar	Magdalena	muller de Bernat, escrivà	07-19	55	0	[1100] [0] [5]
61	1468*	Jordà	Narcís	draper	07-29	265	0	[5300] [0] [5]
62	1468*	Martí	Berenguer	lloctinent del Batlle General	07-29	550	0	[11000] [0] [5]
63	1468*	Palau	Eulàlia	vídua de Pere Esteve, llicenciat en lleis	07-29	300	0	[6000] [0] [5]
64	1468*	Sarrovira	Antònia	muller de Joan, ciutadà honrat	07-29	1000	0	[20000] [0] [5]
65	1468*	Sirvent	Eulàlia	vídua de Pere Joan, mercader	07-29	270	0	[5400] [0] [5]
66	1468*	Comes	Joana Beneta ²³²⁶	tutoria, filla de Joan (+), especier	07-30	200	0	[4000] [0] [5]
67	1468*	Oliver	Francina	muller de Francesc, mercader	07-31	110	0	[2200] [0] [5]
68	1468*	Sapila	Joan ²³²⁷	ciutadà honrat	07-31	550	0	[11000] [0] [5]
69	1468*	comunitat de preveres		església (Sant Just)	08-04	150	2	[3033] [4] [5]
70	1468*	benefici de Sant Salvador i Santa Apolònia		església (Sant Jaume)	08-09	120	0	[2400] [0] [5]
71	1468*	Figueres	Antoni	jurista	08-09	184	0	[3680] [0] [5]
72	1468*	benefici de Sant Bartomeu		església (catedral) ²³²⁸	08-11	120	0	[2400] [0] [5]
73	1468*	Santceloni	Felip	?	08-11	550	0	[11000] [0] [5]
74	1468*	Bonavia	Benet	especier	08-12	200	0	[4000] [0] [5]
75	1468*	Canals	Isabel	vídua de Bernat, draper	08-12	56	0	[1120] [0] [5]
76	1468*	Anglès	Rafel	mercader	08-14	75	0	[1500] [0] [5]
77	1468*	Batlle	Isabel ²³²⁹	monja (Pedralbes)	08-16	55	0	[1100] [0] [5]

²³²⁶ Podria ser que es tractés del censal de 200 s.b. venut a la seva mare l'any 1462, ja que desconeixem la data en què aquest es cobrava.

²³²⁷ Podria ser que es tractés del censal de 550 s.b. venut a Joan Berenguer Sapila l'any 1462, ja que desconeixem la data en què aquest es cobrava.

²³²⁸ El més probable és que es tracti d'un error i en realitat sigui el benefici de Sant Bartomeu de Santa Maria del Mar, que l'any 1458 adquirí un censal de 96 s.b. pagador cada 11 d'agost. Potser l'any 1469 es pagaren 120 s.b. per compensar algun endarreriment (*AHBC*, 1B.XI, Clavaria, 84, f. 94r, 27-X-1469).

	Venda			Censalista		Pensió		Capital		%
78	1468*	Sant Joan de Jerusalem		comanda (hospitalers)	08-28	160	0	[3200]	[0]	[5]
79	1468*	Saclosa	Pere / Andreu	tutoria, fills de Pere (+), mercader	08-30	112	0	[2240]	[0]	[5]
80	1468*	Sant Jeroni de la Murtra		monestir (jerònims)	09-10	20	0	[400]	[0]	[5]
81	1468*	Ortoneda	Rafel	cuirasser	09-15	90	0	[1800]	[0]	[5]
82	1468*	Pons	Domènec / Francesca	marmessoria, tapiner / marmessoria, muller de Domènc	09-15	90	0	[1800]	[0]	[5]
83	1468*	Tomàs	Francesca	muller de Jaume, calceter, de Girona	09-15	56	3	[1125]	[0]	[5]
84	1468*	Santa Cecília		monestir (benedictins)	09-28	54	0	[1080]	[0]	[5]
85	1468*	benefici de la capella de la Trinitat		església (Coll de Finestrelles)	09-29	36	0	[720]	[0]	[5]
86	1468*	Despujol	Esteve	prevere	09-30	133	4	[2667]	[8]	[5]
87	1468*	Garriga	Rafel	mercader	10-01	100	0	[2000]	[0]	[5]
88	1468*	Mates	Melcior	mercader	10-01	131	0	[2620]	[0]	[5]
89	1468*	Oliba	Joan	mercader	10-04	160	0	[3200]	[0]	[5]
90	1468*	Sant Jeroni de la Murtra		monestir (jerònims)	10-06	50	0	[1000]	[0]	[5]
91	1468*	Ferrer	Bartomeu	mercader	10-09	240	7	[4811]	[8]	[5]
92	1468*	benefici de Sant Joan		església (Jonqueres)	10-12	81	0	[1620]	[0]	[5]
93	1468*	Forn	Pere	mercader	10-15	331	0	[6620]	[0]	[5]
94	1468*	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Pi)	10-22	60	0	[1200]	[0]	[5]
95	1468*	Pons	Pere	mercader	10-22	520	0	[10400]	[0]	[5]
96	1468*	Bramona	Isabel	vídua de Pere	11-10	43	6	[870]	[0]	[5]
97	1468*	Oliba	Joan	mercader	11-23	165	0	[3300]	[0]	[5]
98	1468*	Pon[...]	Guillem	?	11-26	352	0	[7040]	[0]	[5]
99	1468*	Mollet	Jaume	cerer	11-29	110	0	[2200]	[0]	[5]

²³²⁹ Tenint en compte que l'última referència que tenim al censal de 55 s.b. pagadors cada 16 d'agost adquirit l'any 1462 per Esteve de Busquets és de 1466, és possible que es tracti del mateix censal (AHCB, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 27r, 17-VIII-1466).

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
100	1468*	Junyent	Elionor de	muller de Pere Joan Berenguer, ciudadà honrat	12-01	420	0	[8400]	[0]	[5]
101	1468*	Sapila	Marquesa	muller de Joan, ciudadà honrat	12-01	400	0	[8000]	[0]	[5]
102	1468*	Roma	Jaume	mercader	12-03	266	0	[5320]	[0]	[5]
103	1468-05-22	Sapila	Bernat	ciudadà honrat	?	130	0	2600	0	5

Taula 133. Censals ordinaris venuts l'any 1469

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1469-01-14	Sant Esteve		confraria (freners)	01-04	80	0	1600	0	5
2	1469-03-14	Roma / Sant Esteve	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader / confraria (freners)	02-10	70	0	1400	0	5
3	1469-03-14	Roma / Sant Esteve	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader / confraria (freners)	03-10	40	0	800	0	5
4	1469-03-11	Vinyes	Antoni	notari	03-11	191	4,5	3827	8	5
5	1469-03-18	Vinyes	Antoni	notari	03-18	363	6	7270	0	5
6	1469-04-09	Sant Cugat del Vallès		universitat	03-27	566	11	11311	0	5
7	1469-05-09	Garriga	Rafel	mercader	04-06	20	0,5	401	0	5
8	1469-04-27	Safont	Francesc / Violant	mercader / vídua de Francesc, mercader	04-11	371	3	7424	11	5
9	1469-06-28	Ramon	Guillem	marmessoria, hostaler, de Collbató	06-28	252	0	5040	0	5
10	1469-10-10	Moliner	Francesc	mercader	09-22	150	0	3000	0	5
11	1469-10-10	capella de Sant Agustí		església (catedral)	10-10	44	0	880	0	5
12	1469*	Colomer	Eulàlia	muller de [Francesc?] Joan	01-04	70	0	[1400]	[0]	[5]
13	1469*	Pipinelli	Joana	marmessoria, muller de Francesc (+), mercader	01-04	100	0	[2000]	[0]	[5]
14	1469*	Pere Desvilar		hospital	01-09	100	0	[2000]	[0]	[5]
15	1469*	Sapila	Marquesa	muller de Joan, ciudadà honrat	01-12	367	4	[7346]	[8]	[5]

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
16	1469*	Sant Pere de les Puel·les		monestir (benedictines)	01-14	100	0	[2000]	[0]	[5]
17	1469*	Vendrell	Francina	vídua de Ferrer, mercader	02-01	160	0	[3200]	[0]	[5]
18	1469*	Cantó	Angelina	vídua de Nicolau, mercader	02-18	215	0	[4300]	[0]	[5]
19	1469*	Sant Pere de les Puel·les		monestir (benedictines)	02-18	30	2	[603]	[4]	[5]
20	1469*	Bataller	Damià / Jaume	fills de Jaume (+), de Sant Feliu de Guíxols	02-29	145	0	[2900]	[0]	[5]
21	1469*	Ferrer	Antic	cavaller	03-14	312	6	[6250]	[0]	[5]
22	1469*	capella de Tots Sants		església (Sant Joan)	03-19	100	0	[2000]	[0]	[5]
23	1469*	Colomer	Francesc Joan	?	03-19	135	0	[2700]	[0]	[5]
24	1469*	Despujol	Esteve	prevere	03-22	81	1,5	[1622]	[6]	[5]
25	1469*	Bosc	Bartomeu del	notari	03-23	100	0	[2000]	[0]	[5]
26	1469*	Junyent / Bertran / Sabastida / Bardoc / Bardoc	Bernat de / Violant / Joana / Guillem / Lluís	mercader / vídua de Ramon / vídua de Bernat, mercader / mercader / mercader	04-09	112	0	[2240]	[0]	[5]
27	1469*	Rocaverd	Gabriel	marmessoria, mercader	05-13	105	0	[2100]	[0]	[5]
28	1469*	Ferneta	Simó Pere	mercader, de Pisa	11-24	73	0	[1460]	[0]	[5]
29	1469*	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	12-03	416	0	[8320]	[0]	[5]
30	1469*	Martell	Joana	vídua d'Agustí, notari, de Cervera	12-07	100	0	[2000]	[0]	[5]

Taula 134. Censals ordinaris venuts l'any 1470

Venda		Censalista			Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1470-03-15	Viastrosa	Eufresina	muller de Nicolau, mercader	03-15	230	0	4600	0	5
2	1470-03-20	Sitjar	Caterina	vídua de Rafel, carnisser	03-20	306	0	6120	0	5
3	1470-03-30	Coll	Blanquina	vídua de Guillem, mercader, de Perpinyà	03-30	116	1	2321	8	5
4	1470-04-06	Serra	Pere Joan	ciudadà honrat	04-06	131	0	2620	0	5

	Venda	Censalista			Pensió			Capital		%
5	1470-05-19	Santa Creu		hospital	05-19	180	0	3600	0	5
6	1470-10-24	Marc	Joana	muller de Joan, jurista	09-24	173	9	3475	0	5
7	1470-01-05	benefici de Sant Pere màrtir i Sant Domènec		església (catedral)	11-17	100	0	2000	0	5
8	1470*	Ribes	Isabel	vídua de Joan, mercader	01-09	100	0	[2000]	[0]	[5]
9	1470*	Ram	Joana	vídua de Nicolau, flequer	08-19	55	0	[1100]	[0]	[5]

Taula 135. Censals ordinaris venuts l'any 1471

	Venda	Censalista			Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1471-05-15	Santa Creu		hospital	05-15	233	7	4672	5	5
2	1471-09-11	Santa Creu		hospital	09-11	110	0	2200	0	5
3	1471-10-08	Sant Esteve		confraria (freners)	10-08	301	0	6020	0	5
4	1471-10-08	Santa Creu		hospital	10-08	421	6	8430	0	5
5	1471-10-09	Tomàs	Mateu	prevere	10-09	365	5	9216	0	4
6	1471-12-10	Gualbes	Elionor de	muller de Baltasar, ciutadà honrat	12-10	1100	0	22000	0	5
7	1471*	Ferneta	Simó Pere	mercader, de Pisa	01-07	100	0	[2000]	[0]	[5]
8	1471*	Santa Maria del Pi		bací	01-09	100	0	[2000]	[0]	[5]
9	1471*	Llombard	Sebastiana	muller d'Antoni, notari	02-29	152	0	[3040]	[0]	[5]
10	1471*	Soler	Celestina	monja (Sant Pere de les Puel·les)	03-02	115	0	[2300]	[0]	[5]
11	1471*	Jordà	Joana	muller de Francesc, jurista	03-16	200	0	[4000]	[0]	[5]
12	1471*	Pol	Isabel	muller d'Arnau, ciutadà honrat	03-19	134	2	[2683]	[4]	[5]
13	1471*	Preixana	Elionor de	vídua de Pere, mercader	03-19	130	0	[2600]	[0]	[5]
14	1471*	comunitat de preveres		església (Mollet)	03-23	180	0	[3600]	[0]	[5]
15	1471*	Sorts	Caterina Genisa	filla de Jaume Andreu (+), blanquer	03-29	100	0	[2000]	[0]	[5]
16	1471*	Roure	Isabel	vídua de Gilabert	03-30	26	6	[530]	[0]	[5]
17	1471*	Sabastida	Arnau	ciutadà honrat	04-16	100	0	[2000]	[0]	[5]

Taula 136. Censals ordinaris venuts l'any 1472

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1472-06-21	Desvalls	Francí Benet	donzell	06-21	827	0	10686	3	4
2	1472-07-01	Valls	Antoni	prevere	07-01	200	0	4000	0	5
3	1472*	Maruny	Antoni Guerau	mercader	10-08	80	0	[1600]	[0]	[5]
4	1472*	benefici de Sant Jordi		església (catedral, de Girona)	10-19	200	0	[4000]	[0]	[5]
5	1472*	Bonet	Pere	marmessoria (canonge, de Girona)	10-20	50	0	[1000]	[0]	[5]
6	1472*	Corbera	Joan de	mercader	11-04	500	0	[10000]	[0]	[5]
7	1472*	Jordà	Blanquina ²³³⁰	muller de Guillem, notari	11-13	110	0	[2200]	[0]	[5]
8	1472*	Monegal	Constança	vídua de Joan, mercader	11-20	290	0	[5800]	[0]	[5]
9	1472*	Sirvent	Pere Joan	mercader	11-20	160	0	[3200]	[0]	[5]
10	1472*	Malla	Andreu / Caterina de	ciudadà honrat / muller d'Andreu	11-23	400	0	[8000]	[0]	[5]
11	1472*	Sant Esteve		confraria (freners)	12-03	416	0	[8320]	[0]	[5]

Taula 137. Censals extraordinaris venuts l'any 1467²³³¹

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1467-11-13	Vallseca	Isabel de	vídua de Jaume Genís, ciudadà honrat	11-04	375	0	6000	0	6,25
2	1467-11-13	Sunyer	Joan	cuirasser	11-03	62 ₂₃₃₂	6	1000	0	6,25

²³³⁰ És possible que es tracti d'una part del censal venut l'any 1462 a Isabel, vídua de Bernat Canals, que es cobrava aquell mateix dia, ja que en 1465 i 1466 rebem a Guillem Jordà rebent-ne la pensió (AHC B, 1B.XI, Clavaria, 78, f. 51v, 15-XI-1465; AHC B, 1B.XI, Clavaria, 80, f. 54r, 20-XI-1466).

²³³¹ Aquestes dades es poden trobar tant a AHC B, 1B.XI, Clavaria, 169, f. 70r-72v com a AHC B, 1C.XV, Censals, 21, f. 2r-9r. Davant les divergències entre ambdues fonts pel que fa a les dates de venda i de pagament, s'ha optat per emprar únicament les dades del capbreu.

²³³² Al capbreu s'indica que la pensió era de 72 s. 6 d.b., si bé al manual del notari Francesc Terrassa es diu que era de 62 s. 6 s.b. Tenint en compte l'interès i el capital, és evident que aquesta segona opció és la correcta (AHP B, Francesc Terrassa, Manual, 175/18, f. 53r, 13-XI-1467).

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
3	1467-11-13	Gualbes	Isabel de	muller de Miquel, cavaller	11-04	375	0	6000	0	6,25
4	1467-11-13	Colom	Francesc	canonge	11-05 ²³³³	200	0	3200	0	6,25
5	1467-11-13	Ros	Jaume	ciutadà honrat	11-05	125	0	2000	0	6,25
6	1467-11-13	Pau	fills	tutoria, fills de Jaume (+), jurista	11-05	1000	0	16000	0	6,25
7	1467-11-13	Sanxís del Buey	fills	tutoria, fills de Llop (+), mercader	11-07	1000	0	16000	0	6,25
8	1467-11-13	Ferrer	Caterina	muller d'Antic, cavaller	11-07	125	0	2000	0	6,25
9	1467-11-13	Sabastida	Arnau	ciutadà honrat	11-07	68	9	1100	0	6,25
10	1467-11-13	Montmany	Gaspar	mercader	11-07	125	0	2000	0	6,25
11	1467-11-13	Llobet	Francesc	ciutadà honrat	11-07	125	0	2000	0	6,25
12	1467-11-13	Ferrer	Guillem	mercader	11-07	31	3	500	0	6,25
13	1467-11-13	Figueres	Bartomeu	ciutadà honrat	11-07	62	6	1000	0	6,25
14	1467-11-13	Rajola	Jeroni	mercader	11-07	31	3	500	0	6,25
15	1467-11-13	Pons	Pere	mercader	11-07	43	9	700	0	6,25

Taula 138. Censals extraordinaris venuts entre 1471 i 1472

	Venda		Censalista		Pensió			Capital		%
	<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>		
1	1471-12-02	Sunyer	Joan	cuirasser	12-02	260	0	2600	0	10
2	1471-12-09	Brujó	Joan	notari	12-09	200	0	2000	0	10
3	1471-12-09	Oliver	Bernat	mercader	12-09	200	0	2000	0	10
4	1471-12-09	Metge	Arnau	blanquer	12-09	100	0	1000	0	10
5	[1471-12]	Soler	Bernat	escrivà	12-11	40	0	400	0	10
6	1471-12-10	Sanxís del Buey	fill	tutoria, fill de Llop (+), mercader	12-14	400	0	4000	0	10
7	1471-12-23	Solzina	Bernat	mercader	12-20	100	0	1000	0	10
8	1471-12-24	Burguès	Isabel	muller de Galceran, donzell	12-23	100	0	1000	0	10

²³³³ Al capbreu s'indica que la pensió es pagava el 5 d'octubre, però probablement es tracta d'un error.

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
9	1471-12-30	Comes	Guillem Pere	mercader	12-24	100	0	1000	0	10
10	[1471-12]	Cruanyes	Narcís Nicolau	lleyataire	12-24	80	0	800	0	10
11	1472-01-11	Comes	Joana Beneta	donzella, filla de Joan (+), especier	02-20	200	0	2000	0	10
12	[1472-01]	Amat	Pere	mercader	01-10	200	0	2000	0	10
13	1472-01-10	Pons	Pere	mercader	01-10	100	0	1000	0	10
14	1472-01-11	Fuster	Caterina	vídua de Climent, mercader	01-11	80	0	800	0	10
15	1472-01-13	Artigó	Berenguer	jurista	01-11	100	0	1000	0	10
16	1472-01-11	Junyent	Bernat de	mercader	01-11	100	0	1000	0	10
17	1472-01-11	Regàs	Joan	mercader	01-11	100	0	1000	0	10
18	1472-01-16	Ros	Jaume	ciutadà honrat	01-16	200	0	2000	0	10
19	1472-01-29	Miró	Gabriel / Guillem	mercaders	01-28	100	0	1000	0	10
20	[1472-01]	Llobet	Bartomeu	marmessoria (especier)	01-31	100	0	[1000]	[0]	[10]
21	1472-01-31	Montmany	Gaspar	mercader	01-31	140	0	1400	0	10
22	1472-02-27	Bret	Nicolau / Bernat	mercaders	02-07	100	0	1000	0	10
23	1472-01-20	Servent	Pere	ciutadà honrat	02-14	100	0	1000	0	10
24	1472-02-20	Font	Joan	formenter	02-14	100	0	1000	0	10
25	1472-02-20	Rafart	Rafel	mercader	02-17	100	0	1000	0	10
26	1472-03-18	Falcó	Joan	mercader	03-18	40	0	400	0	10

Taula 139. Censals extraordinaris venuts l'any 1474

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1474-09-02	Sant Jordi	Joan de	secretari reial	09-01	1000	0	12000	0	8,33
2	1474-09-02	Ribesaltes	Joan de ²³³⁴	metge	09-01	1000	0	12000	0	8,33
3	1474-09-02	Oliba	Joana	vídua de Pere Joan, mercader	09-02	260	0	3120	0	8,33
4	1474-09-07	Vermigalli	Jacopo	mercader	09-02	833	4	10000	0	8,33
5	1474-09-07	Coloma	Joan de	secretari reial	09-01	3333	4	40000	0	8,33

²³³⁴ Al capbreu aquest censal apareix a nom de Daniel Pardo, mercader de València.

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
6	1474-09-09	Anglès	Rafel ²³³⁵	mercader (clavari)	09-07	3333	4	40000	0	8,33
7	1474-09-10	Guardiola	Guerau	jurista	09-01	240	0	2880	0	8,33

Taula 140. Censals extraordinaris venuts l'any 1475

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
	<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>		
1	1475-03-09	Salzet, àlies Carbó	Galceran	ciutadà honrat	02-17	600	0	6000	0	10
2	1475-03-09	Oliba	Joana	vídua de Pere Joan, mercader	02-17	340	0	3400	0	10
3	1475-03-09	Pongsem	Bernat	mercader	02-17	400	0	4000	0	10
4	1475-03-09	Pagès	Antònia	muller de Joan, cavaller	02-17	400	0	4000	0	10
5	1475-03-09	Salvador	fills	tutoria, fills de Marturià (+), mercader	02-17	800	0	8000	0	10
6	1475-03-09	Bussot	Pere	ciutadà honrat	02-17	300	0	3000	0	10
7	1475-03-09	Montmany	Gaspar	mercader	02-17	2000	0	20000	0	10
8	1475-03-09	Guiltra	Isabel	vídua de Joan, boter	02-17	400	0	4000	0	10
9	1475-03-09	Montmany	Elionor de	vídua de Pere, jurista	03-06	760	0	7600	0	10

Taula 141. Censals extraordinaris venuts l'any 1478

Venda			Censalista		Pensió			Capital		%
	<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>		
1	1478-11-12	Bonanat	Joan	mercader	11-12	1250	0	20000	0	6,25

²³³⁵ Al capbreu aquest censal apareix a nom dels consellers de Barcelona. S'indica que per comprar-lo s'empraren els diners obtinguts de la lluïció d'un censal d'identica quantitat que la ciutat rebia sobre els anomenats "drets dels 12.000 francs", ingrés que es troba a *AHCB*, 1B.XI, Clavaria, 89, f. 37r, 9-IX-1474 (vegeu apartat 4.1.2.1, Les conseqüències fiscals del context bèl·lic).

	Venda		Censalista		Pensió		Capital		%	
2	1478-11-12	Vermigalli	Jacopo	mercader	11-12	2000	0	32000	0	6,25
3	1478-11-12	Vermigalli	Jacopo	mercader	11-12	1500	0	24000	0	6,25
4	1478-11-12	Gualbes	Jaume de	ciutadà honrat	11-12	500	0	8000	0	6,25
5	1478-11-12	Guardiola	Guerau	jurista	12-10	250	0	4000	0	6,25
6	1478-11-12	Pongem	Bernat	mercader	11-12	500	0	8000	0	6,25
7	1478-11-12	Brujó	Joan	notari	11-12	462	6	7400	0	6,25
8	1478-11-12	Carbó	Galceran	ciutadà honrat	11-12	500	0	8000	0	6,25
9	1478-11-12	Pujada	Serena	muller de Guillem, cavaller	11-12	625	0	10000	0	6,25

Taula 142. Despeses del clavari entre 1458 i 1479

	Administració		Serveis		Transferències		Deute		Altres		TOTAL
	<i>quantitat</i>	<i>%</i>	<i>quantitat</i>	<i>%</i>	<i>quantitat</i>	<i>%</i>	<i>quantitat</i>	<i>%</i>	<i>quantitat</i>	<i>%</i>	<i>quantitat</i>
1459.2	51.879 s. 8 d.b.	10,89	84.543 s. 7 d.b.	19,37	2.000 s.b.	0,46	297.747 s. 9 d.b.	68,22	300 s.b.	0,07	436.471 s.b.
1460.1	89.840 s.b.	43,99	66.470 s. 2 s.b.	32,55	0	0	46.545 s. 1 d.b.	22,79	1.380 s.b.	0,68	204.235 s. 3 d.b.
1462.2	64.983 s. 5 d.b.	31,46	108.583 s. 11 d.b.	52,56	2.000 s.b.	0,97	28.933 s. 4 d.b.	14	2.087 s.b.	1,01	206.587 s. 7 d.b.
1464.1	79.738 s. 10 d.b.	22,87	159.500 s. 4 d.b.	45,75	23.586 s. 1 d.b.	6,76	85.815 s. 5 d.b.	24,61	0	0	348.640 s. 8 d.b.
1465.1	54.595 s. 4 d.b.	18,83	93.475 s. 2 d.b.	32,25	0	0	141. 655 s. 3 d.b.	48,87	151 s. 8 d.b.	0,05	289.877 s. 5 d.b.
1466.1	45.065 s. 3 d.b.	17,11	125.285 s. 7 d.b.	47,58	0	0	92.957 s. 3 d.b.	35,3	0	0	263.308 s. 1 d.b.
1466.2	56.939 s. 4 d.b.	16,42	96.275 s.b..	27,76	0	0	193.025 s. 4 d.b.	55,66	546 s. 8 d.b.	0,16	346.786 s. 4 d.b.
1467.1	48.761 s. 6 d.b.	21,55	78.005 s. 10 d.b.	34,47	1.330 s.b.	0,59	97.690 s.b.	43,17	505 s. 6 d.b.	0,22	226.292 s. 10 d.b.
1468.1	42.112 s. 9 d.b.	16,26	95.185 s. 6 d.b.	36,74	10.260 s. 10 d.b.	3,96	111.413 s. 4 d.b.	43,01	74 s. 3 d.b.	0,03	259.046 s. 8 d.b.
1469.2	34.208 s. 8 d.b.	13,19	13.254 s. 11 d.b.	5,11	2.200 s.b.	0,85	208.951 10 d.b.	80,59	649 s. 6 d.b.	0,25	259.264 s. 11 d.b.
1470.1	36.210 s. 4 d.b.	17,56	47.428 s. 11 d.b.	23,01	0	0	122.521 s. 7 d.b.	59,43	0	0	206.160 s. 10 d.b.
1470.2	52.774 s. 4 d.b.	13,7	107.508 s.b.	27,91	0	0	224.928 s. 2 d.b.	58,39	0	0	385.210 6 d.b.
1472.1	81.729 s. 3 d.b.	35,38	31.155 s. 8 d.b.	13,49	0	0	118.138 s. 5 d.b.	51,14	0	0	231.023 s. 4 d.b.
1474.2	39.709 s. 4 d.b.	9,1	158.913 s.b.	36,43	0	0	237.638 s. 10 d.b.	54,47	0	0	436.261 s. 2 d.b.
1475.1	30.093 s. 7 d.b.	11,56	63.774 s. 5 d.b.	24,5	0	0	165.587 s. 8 d.b.	63,62	823 s.b.	0,32	260.278 s. 8 d.b.

	Administració		Serveis		Transferències		Deute		Altres		TOTAL
1476.1	50.658 s. 11 d.b.	23,93	49.628 s. 5 d.b.	23,44	0	0	111.463 s. 5 d.b.	52,64	0	0	211.750 s. 9 d.b.
1476.2	40.954 s. 5 d.b.	15,47	14.157 s. 6 d.b.	5,35	2.100 s.b.	0,79	207.433 s. 5 d.b.	78,38	0	0	264.645 s. 4 d.b.
1478.1	33.518 s. 2 d.b.	13,3	47.661 s. 4 d.b.	18,91	0	0	170.796 s. 11 d.b.	67,78	7	0	251.983 s. 5 d.b.

Taula 143. Despeses del clavari en serveis municipals entre 1458 i 1479

	Serveis socials		Seguretat i defensa		Obres		Altres		TOTAL
	<i>quantitat</i>	%	<i>quantitat</i>	%	<i>quantitat</i>	%	<i>quantitat</i>	%	<i>quantitat</i>
1459.2	33.234 s. 7 d.b.	39,31	11.722 s. 6 d.b.	13,92	31.586 s. 6 d.b.	37,31	7.950	9,4	84.543 s. 7 d.b.
1460.1	35.149 s. 7 d.b.	52,88	5.337 s.b.	8,03	25.585 s. 1 d.b.	38,49	398 s. 6 d.b.	0,6	66.470 s. 2 s.b.
1462.2	42.088 s. 8 d.b.	38,76	13.795 s. 2 d.b.	12,7	52.700 s.b.	48,53	0	0	108.583 s. 11 d.b.
1464.1	22.199 s. 7 d.b.	13,92	118.010 s. 9 d.b.	73,99	19.290 s.b.	12,09	0	0	159.500 s. 4 d.b.
1465.1	57.512 s. 6 d.b.	61,53	9.388 s. 7 d.b.	10,04	26.305 s. 8 d.b.	28,14	268 s. 5 d.b.	0,57	93.475 s. 2 d.b.
1466.1	56.299 s. 5 d.b.	44,94	51.697 s.b.	41,26	17.179 s. 2 d.b.	13,71	110 s.b.	0,09	125.285 s. 7 d.b.
1466.2	46.581 s. 11 d.b.	48,38	22.093 s. 1 d.b.	22,95	27.600 s.b.	28,67	0	0	96.275 s.b.
1467.1	44.353 s. 7 d.b.	56,86	14.058 s. 11 d.b.	18,02	19.593 s. 4 d.b.	25,12	0	0	78.005 s. 10 d.b.
1468.1	65.386 s. 7 d.b.	68,69	13.998 s. 11 d.b.	14,71	15.800 s.b.	16,6	0	0	95.185 s. 6 d.b.
1469.2	8.568 s. 3 d.b.	64,64	220 s.b.	1,66	4.466 s. 8 d.b.	33,7	0	0	13.254 s. 11 d.b.
1470.1	44.828 s. 11 d.b.	94,52	0	0	2.600 s.b.	5,48	0	0	47.428 s. 11 d.b.
1470.2	71.127 s. 4 d.b.	66,16	31.580 s.b.	29,37	4.800 s. 8 d.b.	4,46	0	0	107.508 s.b.
1472.1	18.504 s.b.	59,39	11.685 s.b.	37,5	966 s. 8 d.b.	3,1	0	0	31.155 s. 8 d.b.
1474.2	152.206 s. 10 d.b.	95,78	0	0	6.706 s. 2 d.b.	4,22	0	0	158.913 s.b.
1475.1	52.494 s. 5 d.b.	82,31	0	0	11.280 s.b.	17,69	0	0	63.774 s. 5 d.b.
1476.1	44.039 s.b.	88,74	24 s.b.	0,05	5.565 s. 5 d.b.	11,21	0	0	49.628 s. 5 d.b.
1476.2	10.318 s. 10 d.b.	72,89	338 s. 8 d.b.	2,39	3.500 s.b.	24,72	0	0	14.157 s. 6 d.b.
1478.1	44.702 s.b.	93,79	29 s. 4 d.b.	0,06	2.930 s.b.	6,15	0	0	47.661 s. 4 d.b.

Taula 144. Pensions de censals ordinaris pagades pel clavari l'any 1470

	Data		Censalista		Pensió			Referència
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1470-03-02	comunitat de preveres		església (Moià)	1466-03-28	225	0	XI-85, f. 56r
2	1470-03-02	comunitat de preveres		església (Moià)	1467-03-28	225	0	XI-85, f. 56r
3	1470-06-18	comunitat de preveres		església (Moià)	1466-06-14	151	3	XI-85, f. 56r
4	1470-06-18	comunitat de preveres		església (Moià)	1467-06-14	151	3	XI-85, f. 56r
5	1470-08-08	comunitat de preveres		església (Cervera)	1466-05-09	125	0	XI-85, f. 56v
6	1470-08-08	comunitat de preveres		església (Cervera)	1467-05-09	125	0	XI-85, f. 56v
7	1470-02-01	Santa Creu		hospital	1470-01-30	1613	4	XI-85, f. 63r
8	1470-02-01	Santa Creu		hospital	1470-01-08	956	3	XI-85, f. 63r
9	1470-02-01	Lunes	Oleguer	mercader	1470-01-14	165	0	XI-85, f. 63r
10	1470-02-03	Rovira	Eufresina	vídua de Pere, mercader	1470-01-11	200	0	XI-85, f. 63v
11	1470-02-01	Claperós	Joan	marmessoria, imaginaire	1469-12-09	200	0	XI-85, f. 63v
12	1470-02-01	Navell	Dalmau de	mercader	1470-01-12	320	0	XI-85, f. 63v
13	1470-02-01	Camí	Antoni	marmessoria, barquer	1470-01-14	100	0	XI-85, f. 63v
14	1470-02-03	Urgellès	Joan	mercader	1470-01-14	100	0	XI-85, f. 64r
15	1470-02-01	Busquets	Joan Ferrer de	mercader	1470-01-18	150	0	XI-85, f. 64r
16	1470-02-05	Vendrell	Francina	vídua de Ferrer, mercader	1470-02-01	160	0	XI-85, f. 64r
17	1470-02-05	Vendrell	Francina	vídua de Ferrer, mercader	1469-11-21	200	0	XI-85, f. 64r
18	1470-02-05	Ros	Miquel	ciutadà honrat	1470-01-19	750	0	XI-85, f. 64r
19	1470-02-03	Vilell	Cebrià	rajoler	1470-01-05	100	0	XI-85, f. 64v
20	1470-02-01	Avinent	Francesc	mercader	1469-12-22	200	0	XI-85, f. 64v
21	1470-02-03	Sapila	Joan	ciutadà honrat	1470-01-12	367	4	XI-85, f. 64v
22	1470-02-01	Benet	Francesc	mercader	1470-01-11	200	0	XI-85, f. 64v
23	1470-02-05	Olivella	Francesc d'	ofici del mestre racional	1470-01-14	200	0	XI-85, f. 64v
24	1470-02-03	Font	Joan	tutoria, fill de Pere (+), draper	1470-01-24	200	0	XI-85, f. 65r
25	1470-02-06	Doi	Antoni	mariner	1470-01-24	100	0	XI-85, f. 65r
26	1470-02-05	Pugesola	Arnau de	mercader	1470-01-04	200	0	XI-85, f. 65r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
27	1470-02-05	Despuig	Joan Benet	mercader	1470-01-14	300	0	XI-85, f. 65r
28	1470-02-06	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	1470-01-14	510	0	XI-85, f. 65v
29	1470-02-06	Alba	Bartomeva	vídua d'Agustí, mercader	1469-11-29	600	0	XI-85, f. 65v
30	1470-02-05	Pugesola	Joan de	mercader	1470-01-11	260	0	XI-85, f. 65v
31	1470-02-01	Ros	Joan	ciutadà honrat	1470-01-04	100	0	XI-85, f. 65v
32	1470-02-03	Jordà	Narcís	draper	1470-01-30	100	0	XI-85, f. 65v
33	1470-02-06	Viladomat	Violant de	vídua de Pere, mercader	1470-01-19	550	0	XI-85, f. 66r
34	1470-02-01	Sorell	Eufresina	vídua de Joan, mercader	1470-01-21	650	0	XI-85, f. 66r
35	1470-02-01	Sorell	Eufresina	vídua de Joan, mercader	1470-01-21	600	0	XI-85, f. 66r
36	1470-02-08	Colomer	Joan / Eulàlia	? / muller de Joan	1470-01-04	70	0	XI-85, f. 66r
37	1470-02-08	Sentmenat	Eufresina	muller de Francí Armenter, donzell	1470-01-09	100	0	XI-85, f. 66v
38	1470-02-06	Pere Desvilar		hospital	1470-01-09	100	0	XI-85, f. 66v
39	1470-02-05	Llombard	Antoni	notari	1470-01-14	550	0	XI-85, f. 66v
40	1470-02-08	Soler	Joaneta / Joan / Miquel	tutoria, fills de Joan (+)	1470-01-14	100	0	XI-85, f. 66v
41	1470-02-06	Penedides		monestir	1470-01-20	542	8,5	XI-85, f. 67r
42	1470-02-08	Bofill	Eulàlia	vídua de Miquel, argenter	1470-01-09	100	0	XI-85, f. 67r
43	1470-02-06	Pere	Joan	brodador	1470-01-21	100	0	XI-85, f. 67r
44	1470-02-14	Valldemaria		monestir (cistercenques)	1470-02-13	77	6	XI-85, f. 67r
45	1470-02-08	Ramon	Guillem	marmessoria, hostaler	1470-01-02	100	0	XI-85, f. 67v
46	1470-02-08	Riera	Margarida	marmessoria, muller d'Antoni (+), mariner	1469-08-13	152	0	XI-85, f. 67v
47	1470-02-14	Sol	Caterina	filla de Francesc, albadiner, de Girona	1470-02-03	200	0	XI-85, f. 67v
48	1470-02-08	Toralles	Francesc	mercader	1470-01-09	100	0	XI-85, f. 68r
49	1470-02-01	Arbosc	Huguet	mercader	1469-12-04	160	0	XI-85, f. 68r
50	1470-02-09	Mateu	Pere	cerer	1470-02-10	100	0	XI-85, f. 68r
51	1470-02-08	Massot	Joan / Jaume	fills de Bartomeu (+), especier	1470-01-13	100	0	XI-85, f. 68r
52	1470-02-04	Comelles	Macià	patró	1470-01-30	200	0	XI-85, f. 68r
53	1470-02-09	Sant Cugat del Rec		església	1469-12-23	100	0	XI-85, f. 68v

	Data		Censalista		Pensió			Referència
54	1470-02-09	Guillem Destorrent		almoïna	1469-11-22	305	0	XI-85, f. 68v
55	1470-02-14	Anglès	Rafel	mercader	1469-08-14	75	0	XI-85, f. 68v
56	1470-02-15	Joan	Francesc	draper	1470-01-30	150	0	XI-85, f. 68v
57	1470-02-14	Palou	Isabel Astaria de	filla de Jaume Antoni (+), donzell	1470-02-07	600	0	XI-85, f. 69r
58	1470-02-13	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	1470-01-14	152	0	XI-85, f. 69r
59	1470-02-19	Romeu	Baltasar	cavaller	1470-01-13	304	0	XI-85, f. 69r
60	1470-02-14	Aguilar		tutoria, fills de Berenguer (+), mercader	1470-01-05	100	0	XI-85, f. 69r
61	1470-02-13	Argentona	Clara	marmessoria, muller de Guillem (+)	1470-02-12	240	0	XI-85, f. 69v
62	1470-02-19	Santa Creu		hospital	1470-02-12	800	0	XI-85, f. 69v
63	1470-02-14	Satria	Francina	vídua de Bernat Marquet	1470-02-03	450	0	XI-85, f. 69v
64	1470-02-19	Despuig	Bernardina	tutoria, filla de Joan (+), de Bagà	1470-02-14	305	0	XI-85, f. 69v
65	1470-02-09	dominics		monestir	1470-01-12	187	0	XI-85, f. 70r
66	1470-02-09	dominics		monestir	1470-02-07	180	0	XI-85, f. 70r
67	1470-02-26	Vicenç	Miquel Climent	cirurgjà	1470-02-23	100	0	XI-85, f. 70r
68	1470-02-19	Pujol	Clara	vídua de Guillem, mercader	1470-01-14	100	0	XI-85, f. 70r
69	1470-02-19	Ballester	Jaume	ciudadà honrat	1470-02-16	400	0	XI-85, f. 70r
70	1470-02-19	Comelles	Nicolau	matalasser	1470-02-14	100	0	XI-85, f. 70v
71	1470-02-19	Safont	Violant	mare de Francesc	1470-02-09	1200	0	XI-85, f. 70v
72	1470-02-23	benefici de Sant Joan		església (Jonqueres)	1470-02-21	66	0	XI-85, f. 70v
73	1470-02-26	Valls	Caterina	vídua de Miquel, carnisser	1470-02-01	80	0	XI-85, f. 70v
74	1470-02-23	Mercè		monestir	1469-12-09	154	0	XI-85, f. 70v
75	1470-02-19	Salvador	Joan	?, de Sant Feliu de Guíxols	1470-01-14	416	0	XI-85, f. 71r
76	1470-02-23	Pere Desvilar		hospital	1470-02-11	152	2,5	XI-85, f. 71r
77	1470-02-23	Pere Desvilar		hospital	1470-02-19	322	6	XI-85, f. 71r
78	1470-02-28	Pedralbes		monestir (clarisses)	1469-12-16	270	0	XI-85, f. 71r
79	1470-02-26	Andreu de Malla		almoïna	1470-01-03	666	9	XI-85, f. 71r
80	1470-03-08	Joan	Francina	muller d'Antoni, notari	1470-02-21	130	0	XI-85, f. 71v
81	1470-02-28	Desvalls	Francí Benet	donzell	1470-01-14	100	9	XI-85, f. 71v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
82	1470-02-28	Desvalls	Francí Benet	donzell	1470-02-16	175	0	XI-85, f. 71v
83	1470-03-07	Rovira	Antoni	mercader	1470-02-21	100	0	XI-85, f. 71v
84	1470-02-26	Sant Pere de les Puel·les		monestir	1470-01-14	100	0	XI-85, f. 71v
85	1470-02-26	Amat	Pere	mercader	1470-02-21	500	0	XI-85, f. 72r
86	1470-02-23	Navell	Dalmau / Jaume de	mercaders	1470-02-21	424	0	XI-85, f. 72r
87	1470-02-23	Salvador	Marturià	mercader	1470-02-14	200	0	XI-85, f. 72r
88	1470-02-26	Pau	fills	tutoria, fills de Jaume (+)	1470-02-16	1000	0	XI-85, f. 72r
89	1470-02-26	Marquet	Aldonça / Elionor	tutoria, filles de Galceran (+)	1470-02-21	320	0	XI-85, f. 72r
90	1470-02-26	Desvalls	Eufresina	vídua de Pere, jurista	1470-02-21	352	0	XI-85, f. 72v
91	1470-03-07	Ros	Elionor	monja (Sant Pere de les Puel·les)	1470-03-04	100	0	XI-85, f. 72v
92	1470-03-07	Ayerbe	Ferrando de	metge	1470-03-02	120	0	XI-85, f. 72v
93	1470-03-07	Llombard	Antoni	notari	1470-02-28	200	0	XI-85, f. 72v
94	1470-03-01	Safranquesa	Miquel	notari	1470-02-21	65	0	XI-85, f. 72v
95	1470-03-01	Pongem	Angelina	vídua d'Esteve, de Mataró	1469-11-17	152	0	XI-85, f. 73r
96	1470-03-08	Bataller	Jaume / Damià	tutoria, fills de Jaume (+), de Sant Feliu de Guíxols	1470-02-21	100	0	XI-85, f. 73r
97	1470-03-08	Bataller	Jaume / Damià	tutoria, fills de Jaume (+), de Sant Feliu de Guíxols	1470-02-29	145	0	XI-85, f. 73r
98	1470-03-08	Bartomeu	Antoni	marmessoria, cec	1470-01-24	221	0	XI-85, f. 73r
99	1470-03-13	Soler	Gabriel	botiguer de ferro	1470-03-06	400	0	XI-85, f. 73v
100	1470-03-07	Pou	Antoni	prevere	1470-02-24	100	0	XI-85, f. 73v
101	1470-03-08	Gualbes	Ponç de	ciutadà honrat	1470-02-18	106	0	XI-85, f. 73v
102	1470-03-07	Concepció de Maria		confraria	1470-01-04	200	0	XI-85, f. 73v
103	1470-03-08	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-03-01	3988	4,5	XI-85, f. 74r
104	1470-03-08	Font	Antoni	formenter	1469-11-22	160	0	XI-85, f. 74r
105	1470-02-26	Cantó	Angelina	vídua de Nicolau, mercader	1470-02-18	215	0	XI-85, f. 74r
106	1470-03-07	Vilanova	Angelina	vídua d'Antoni, notari	1470-03-07	100	0	XI-85, f. 74r
107	1470-03-09	Salaverd	Clara	vídua de Joan, mercader	1470-03-09	140	0	XI-85, f. 74r

	Data		Censalista		Pensió			Referència
108	1470-03-09	Vilanova	Angelina	vídua d'Antoni, notari	1470-03-03	100	0	XI-85, f. 74v
109	1470-03-08	capella de Sant Abdó i Sant Avinent		església (Sant Hilari, de Vilanova del Camí)	1470-02-14	150	0	XI-85, f. 74v
110	1470-03-08	Santceloni	Felip	?	1470-02-28	350	0	XI-85, f. 74v
111	1470-03-08	Llobets	Hug de	canonge	1470-03-03	115	0	XI-85, f. 74v
112	1470-03-13	Coll	Gueraldona	vídua de Narcís, paraire	1470-03-06	200	0	XI-85, f. 75r
113	1470-03-09	Rajola	Jeroni	mercader	1470-03-03	200	0	XI-85, f. 75r
114	1470-03-09	Pere Desvilar		hospital	1470-02-15	409	1	XI-85, f. 75r
115	1470-03-09	Lunes	Oleguer	mercader	1470-03-09	200	0	XI-85, f. 75r
116	1470-03-13	Santa Creu		confraria (pellers)	1469-11-10	56	6	XI-85, f. 75r
117	1470-02-26	Montagut	Joan	notari	1470-01-11	100	0	XI-85, f. 75v
118	1470-03-17	Joan	Antoni	notari	1470-03-15	100	0	XI-85, f. 75v
119	1470-03-17	Regàs	Joan	mercader	1470-03-16	200	0	XI-85, f. 75v
120	1470-03-13	Vinyes	Antoni	notari	1470-02-22	100	0	XI-85, f. 75v
121	1470-03-20	Creixells	Andreu	mercader	1470-03-16	500	0	XI-85, f. 75v
122	1470-03-13	Vinyes	Paula	muller d'Antoni, notari	1470-01-04	100	0	XI-85, f. 76r
123	1470-03-30	Vilella	Joan	fill d'Esbert, corredor d'orella	1470-03-06	100	0	XI-85, f. 76r
124	1470-03-20	Mitjavila	Joan de	?	1470-03-18	208	0	XI-85, f. 76r
125	1470-03-20	Colomer	Francesc Joan	?	1470-03-19	135	0	XI-85, f. 76r
126	1470-03-21	Sabater	Jaume	guixer	1470-03-19	240	0	XI-85, f. 76r
127	1470-03-17	Quintana	Bartomeu	mercader	1470-03-15	500	0	XI-85, f. 76v
128	1470-03-23	Valls	Antoni	prevere	1470-03-09	400	0	XI-85, f. 76v
129	1470-03-17	Peregrí	Llorenç	cerer	1470-01-25	100	0	XI-85, f. 76v
130	1470-03-23	Cirer	Joan	prevere	1470-03-22	100	0	XI-85, f. 76v
131	1470-03-20	Xetart	Agnès	muller de Joan, mercader	1469-07-31	400	0	XI-85, f. 76v
132	1470-03-23	Figueres	Bartomeu	canonge	1470-03-19	365	0	XI-85, f. 77r
133	1470-03-20	Navell	Eulàlia de	vídua de Bartomeu, mercader	1470-03-08	457	0	XI-85, f. 77r
134	1470-03-20	Font	Joan	tutoria, fill de Pere (+), draper	1470-03-16	100	0	XI-85, f. 77r
135	1470-03-13	Aparici	Jaume	prevere	1470-02-04	67	0	XI-85, f. 77r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
136	1470-03-23	capella de Tots Sants		església (Sant Joan)	1470-03-19	100	0	XI-85, f. 77v
137	1470-03-23	Puigverd	Antoni	fuster	1470-03-20	49	0	XI-85, f. 77v
138	1470-03-23	Pla	Nicolau	senescal	1470-03-15	96	0	XI-85, f. 77v
139	1470-03-21	Serra	Joana	vídua de Pere, algutzir	1470-02-21	100	0	XI-85, f. 77v
140	1470-03-24	capella de Sant Joan		església (Santa Anna)	1469-12-11	110	0	XI-85, f. 77v
141	1470-03-23	Jordà	Joan	mercader	1470-02-27	150	0	XI-85, f. 78r
142	1470-03-23	Carrera	Bernat	notari	1470-02-29	152	0	XI-85, f. 78r
143	1470-03-26	Alba	Bartomeva	vídua d'Agustí, mercader	1470-03-19	300	0	XI-85, f. 78r
144	1470-03-26	Sesavasses	Jaume	mercader	1470-03-16	160	0	XI-85, f. 78r
145	1470-03-26	Roig	Pere	boter	1470-03-26	504	0	XI-85, f. 78r
146	1470-03-23	Valls	Pere Salvador	secretari d'Alfons el Magnànim	1470-03-20	200	0	XI-85, f. 78r
147	1470-03-17	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Pi)	1470-01-24	300	0	XI-85, f. 78v
148	1470-03-17	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Pi)	1470-02-07	90	0	XI-85, f. 78v
149	1470-03-21	Rodríguez	Blanquina	vídua de Ferrando, seder	1470-03-06	160	0	XI-85, f. 78v
150	1470-03-26	Medina	Ferrando de	rajoler	1470-03-26	160	0	XI-85, f. 78v
151	1470-03-26	Camí	Clara	vídua d'Antoni, mariner	1470-03-23	100	0	XI-85, f. 78v
152	1470-03-26	Almenara	Francesc	prevere	1470-03-21	52	6	XI-85, f. 79r
153	1470-03-28	Ferrer	Antic	cavaller	1470-03-14	312	6	XI-85, f. 79r
154	1470-03-28	Solzina	Bernat	mercader	1470-03-18	200	0	XI-85, f. 79r
155	1470-03-26	Geltrú	Joan de la	cavaller	1470-03-20	51	0	XI-85, f. 79r
156	1470-03-23	Fontanills	Eloi	pescador	1470-02-20	200	0	XI-85, f. 79r
157	1470-03-28	Rovira	Pere	mercader	1470-03-23	416	0	XI-85, f. 79r
158	1470-03-28	Ferrer	Blai	mercader	1470-03-24	200	0	XI-85, f. 79v
159	1470-03-26	Mates	Melcior	mercader	1470-03-24	200	0	XI-85, f. 79v
160	1470-03-26	Mateu	Joan	notari	1470-03-19	200	0	XI-85, f. 79v
161	1470-03-30	Sant Marc		confraria (sabaters)	1470-03-21	100	0	XI-85, f. 79v
162	1470-03-26	Bosc	Bartomeu del	notari	1470-03-23	100	0	XI-85, f. 79v
163	1470-03-26	Mates	Joan	revenedor	1470-03-23	50	0	XI-85, f. 79v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
164	1470-03-30	Viastrosa	Nicolau	mercader	1470-03-22	250	0	XI-85, f. 80r
165	1470-03-26			confraria (fusters)	1469-12-07	160	0	XI-85, f. 80r
166	1470-03-28	Piquer	Gabriela	muller de Miquel, mercader	1470-03-21	800	0	XI-85, f. 80r
167	1470-03-21	Reià	Mateu	monjo (agustinià)	1470-03-21	50	0	XI-85, f. 80r
168	1470-03-30	Sant Agustí		monestir	1470-03-21	401	4	XI-85, f. 80r
169	1470-03-26	Mascaró	Pere	botiguer	1470-02-29	160	0	XI-85, f. 80r
170	1470-04-02	Requesens	Francesc	botiguer	1470-02-04	160	0	XI-85, f. 80v
171	1470-04-02	Requesens	Francesc	botiguer	1470-03-19	160	0	XI-85, f. 80v
172	1470-04-05	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	1470-03-27	144	0	XI-85, f. 80v
173	1470-03-30	Despujol	Esteve	prevere	1470-03-22	81	1,5	XI-85, f. 80v
174	1470-04-05	Xetart	Amador	paraire	1470-03-30	160	0	XI-85, f. 80v
175	1470-04-05	Dalmau	Joan	jurista	1470-04-05	124	6	XI-85, f. 80v
176	1470-03-21	Vidal	Antoni	mercader	1470-03-21	128	0	XI-85, f. 81r
177	1470-04-07	Mas	Jaume	notari	1470-01-18	100	0	XI-85, f. 81r
178	1470-04-07	Mas	Jaume	notari	1470-04-06	300	0	XI-85, f. 81r
179	1470-04-05	Pou	Antoni	prevere	1470-03-24	100	0	XI-85, f. 81r
180	1470-04-02	Montalegre		cartoixa	1470-03-04	1043	7	XI-85, f. 81r
181	1470-04-06	Font	Miquel	tutoria, fill de Bernat (+), llancer	1470-03-27	100	0	XI-85, f. 81r
182	1470-04-07	penedides		monestir	1470-03-20	490	0	XI-85, f. 81v
183	1470-04-05	Artigó	Berenguer	jurista	1470-03-22	83	9	XI-85, f. 81v
184	1470-04-07	Soler	Eulàlia	marmessoria, muller d'Antoni (+)	1470-04-02	100	0	XI-85, f. 81v
185	1470-04-07	Santa Creu		hospital	1470-03-24	110	0	XI-85, f. 81v
186	1470-04-07	Santa Creu		hospital	1470-03-25	320	0	XI-85, f. 81v
187	1470-04-07	Santa Creu		hospital	1470-03-30	1613	4	XI-85, f. 82r
188	1470-04-10	Despapiol	Ramon	fill de Ramon (+), jurista	1470-04-04	125	0	XI-85, f. 82r
189	1470-04-10	Despapiol	Magdalena	filla de Ramon (+), jurista	1470-04-04	125	0	XI-85, f. 82r
190	1470-04-06	Guardiola / Andonys	Guerau / Pere de	jurista / hostaler	1470-03-13	156	0	XI-85, f. 82r
191	1470-04-02	Vinyes	Antoni	notari	1470-03-23	450	0	XI-85, f. 82r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
192	1470-04-02	Vinyes	Antoni	notari	1470-03-23	100	0	XI-85, f. 82v
193	1470-04-11	Vilagaià	Aldonça de	vídua de Miquel, cavaller	1470-04-05	260	0	XI-85, f. 82v
194	1470-04-06	Just	Macià	mercader	1470-03-28	200	0	XI-85, f. 82v
195	1470-04-10	benefici de Sant Benet		església (catedral)	1470-04-02	106	0	XI-85, f. 82v
196	1470-04-02	Macià	Pere	?, de Premià	1469-09-02	110	0	XI-85, f. 82v
197	1470-04-10	Fogassot	Joan	notari	1470-03-28	112	0	XI-85, f. 82v
198	1470-04-12	Pera	Caterina	vídua de Joan, fuster	1470-03-18	140	0	XI-85, f. 83r
199	1470-04-11	Montmany	Gaspar	mercader	1470-04-02	416	0	XI-85, f. 83r
200	1470-04-04	Noves	Agnès	vídua de Bernat, notari	1470-04-04	200	0	XI-85, f. 83r
201	1470-03-15	Guerau	Joana Isabel	vídua de Ramon, mercader	1470-03-15	85	6	XI-85, f. 83r
202	1470-04-11	Marí	Joan	prevere	1470-04-04	250	0	XI-85, f. 83r
203	1470-04-13	Gili	Pere	tutoria, fill de Pere (+), blanquer	1470-04-12	500	0	XI-85, f. 83r
204	1470-04-13	Vilanova	Angelina	vídua d'Antoni, notari	1470-04-02	275	0	XI-85, f. 83v
205	1470-04-12	Soquerrats	Feliu	tutoria, fill de Feliu (+), tintorer	1470-03-23	100	0	XI-85, f. 83v
206	1470-04-12	Sorell	Eufresina	vídua de Joan, mercader	1470-04-01	250	0	XI-85, f. 83v
207	1470-04-13	Tallada	Genís	especier	1470-03-20	100	0	XI-85, f. 83v
208	1470-04-13	Besalú	Joana de	vídua de Bartomeu, mercader	1470-03-29	200	0	XI-85, f. 83v
209	1470-04-18	Baró	Margalida	muller de Francesc, blanquer	1470-04-15	220	0	XI-85, f. 84r
210	1470-04-14	Santcliment	Angelina de	vídua de Guillem, cavaller	1470-04-13	425	0	XI-85, f. 84r
211	1470-04-14	Preixana	Elionor de	vídua de Pere, mercader	1470-03-19	300	6	XI-85, f. 84r
212	1470-04-14	Preixana	Elionor de	vídua de Pere, mercader	1470-03-19	70	0	XI-85, f. 84r
213	1470-04-13	Alòs	fills d'	tutoria, fills de Gabriel (+), ciutadà honrat	1470-04-13	120	0	XI-85, f. 84r
214	1470-04-18	Torró	Sibil·la	vídua de Bertran	1470-04-09	100	0	XI-85, f. 84r
215	1470-04-13	comunitat de preveres / Pere Desvilar		església (Santa Maria del Mar) / hospital	1470-03-20	100	0	XI-85, f. 84v
216	1470-04-18	Batlle	Antoni	prevere	1470-04-18	170	0	XI-85, f. 84v
217	1470-04-18	Massanet	Caterina de	muller de Bartomeu Agustí, mercader	1470-04-05	200	0	XI-85, f. 84v

Data		Censalista			Pensió			Referència
218	1470-04-28	Vidal	Joana	vídua de Berenguer, de Sant Boi del Llobregat	1470-04-16	100	0	XI-85, f. 84v
219	1470-04-18	Miquel	Francesc Benet	tutoria, fill de Bernat	1470-04-18	100	0	XI-85, f. 84v
220	1470-04-28	Oromir	Gabriela	marmessoria, muller de Bartomeu (+), mercader	1469-10-26	100	0	XI-85, f. 85r
221	1470-04-18	Salvador	Joan	mercader, de Sant Feliu de Guíxols	1470-04-01	224	0	XI-85, f. 85r
222	1470-04-28	Oliver	Eulàlia	muller de Bernat, mercader	1470-03-16	100	0	XI-85, f. 85r
223	1470-04-28	Vernigalli	Jacopo	mercader	1470-03-21	200	0	XI-85, f. 85r
224	1470-04-28	Lunes	Oleguer	mercader	1470-04-19	150	0	XI-85, f. 85r
225	1470-04-14	Metge	Clara / Isabel	vídua de Pere, ciutadà honrat / filla de Pere	1470-03-18	134	0	XI-85, f. 85r
226	1470-05-02	Gener	Bartomeu	?, de Sabadell	1470-03-20	105	0	XI-85, f. 85r
227	1470-04-18	Junyent	Joan Berenguer de	batlle	1470-04-07	100	0	XI-85, f. 85v
228	1470-05-02	Santgirnés	Caterina	muller d'Andreu, teixidor	1470-03-28	100	0	XI-85, f. 85v
229	1470-05-02	Bofill	Eulàlia	vídua de Miquel, argenter	1470-03-29	124	0	XI-85, f. 85v
230	1470-03-09	Romeu	Guillem	ciutadà honrat	1470-03-09	277	0	XI-85, f. 85v
231	1470-04-14	comunitat de preveres		església (Moià)	1470-03-28	280	0	XI-85, f. 86r
232	1470-04-18	Prats	Pere	especier	1470-01-18	100	0	XI-85, f. 86r
233	1470-05-02	Mura	Desitjada de	vídua d'Antoni	1470-04-27	280	0	XI-85, f. 86r
234	1470-05-11	Bramona / Oliver	Miquel Vicenç / Pere	preveres, de Cardedeu	1470-04-13	80	0	XI-85, f. 86r
235	1470-05-11	Jeroni	Caterina	vídua de Nicolau, barquer	1470-03-21	200	0	XI-85, f. 86r
236	1470-04-28	framenors		monestir	1470-02-24	100	0	XI-85, f. 86v
237	1470-05-14	Vidal	Ramon	mercader	1470-05-08	450	0	XI-85, f. 86v
238	1470-05-14	Vidal	Ramon	mercader	1470-05-09	578	8,5	XI-85, f. 86v
239	1470-05-14	Santa Creu		hospital	1470-05-14	680	0	XI-85, f. 86v
240	1470-05-14	Marimon / Santa Creu	Bernat de	fill de Bernat / hospital	1470-05-01	240	0	XI-85, f. 86v
241	1470-05-11	Oliver	Francesc	fill de Francesc (+), recaptador	1470-02-14	54	0	XI-85, f. 87r
242	1470-05-11	Oliver	Francesc	fill de Francesc (+), recaptador	1470-03-20	100	0	XI-85, f. 87r
243	1470-05-02	Fàbregues	Antoni	taverner	1470-03-24	100	0	XI-85, f. 87r

	Data		Censalista		Pensió			Referència
244	1470-05-23	capbreu		església (catedral, de Vic)	1470-05-17	360	0	XI-85, f. 87r
245	1470-05-21	Sala, àlies Despujol	Elionor	monja (Sant Pere de les Puel·les)	1470-05-20	89	0	XI-85, f. 87r
246	1470-05-14	Sesavasses / Mir	Angelina / Isabel	monges (Pedralbes)	1470-05-14	61	0	XI-85, f. 87v
247	1470-05-14	Salvador	Simó	marmessoria, bisbe	1469-11-12	148	0	XI-85, f. 87v
248	1470-05-02	Salvador	Antoni	mestre d'aixa, de Sant Feliu de Guíxols	1469-12-16	160	0	XI-85, f. 87v
249	1470-05-14	Pipinelli	Joana	marmessoria, muller de Joan (+), mercader	1469-11-24	100	0	XI-85, f. 87v
250	1470-05-14	Pipinelli	Joana	marmessoria, muller de Joan (+), mercader	1470-01-07	100	0	XI-85, f. 88r
251	1470-05-23	Graells	Margalida	vídua de Joan, teixidor	1470-05-09	100	0	XI-85, f. 88r
252	1470-05-14	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Pi)	1469-10-21	60	0	XI-85, f. 88r
253	1470-05-23	Hortal	Rafela	vídua de Francesc, barquer	1470-03-21	100	0	XI-85, f. 88r
254	1470-05-23	Sant Nicolau		confraria (framenors)	1470-03-06	200	0	XI-85, f. 88r
255	1470-05-23	Ferrer	Coloma	vídua de Pere, paraire	1470-02-04	130	0	XI-85, f. 88v
256	1470-05-07	Just	Macià	mercader	1470-05-07	100	0	XI-85, f. 88v
257	1470-06-02	Torró	Eulàlia	vídua de Joan, notari	1470-04-27	70	0	XI-85, f. 88v
258	1470-06-04	Santa Creu		hospital	1470-05-31	1613	4	XI-85, f. 88v
259	1470-06-04	benefici de Sant Salvador		església (Sant Joan)	1470-05-26	125	0	XI-85, f. 88v
260	1470-06-04	benefici de Sant Salvador		església (Sant Joan)	1470-05-16	100	0	XI-85, f. 89r
261	1470-06-02	Marimon	Bernat Guerau de	fill de Bernat (+)	1470-05-15	160	0	XI-85, f. 89r
262	1470-06-04	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-06-01	3988	4,5	XI-85, f. 89r
263	1470-06-02	Navell	Serena de	marmessoria, muller d'Eloi (+), mercader	1469-10-22	150	0	XI-85, f. 89r
264	1470-06-04	Antoni / Martí	Isabel / Eulàlia	muller de Jaume, jurista / filla de Guillem (+), mercader	1470-05-10	100	0	XI-85, f. 89v
265	1470-03-08	Bonet	Antònia de	muller de Bernat, mercader	1469-10-03	100	0	XI-85, f. 89v
266	1470-06-13	Figueres	Antoni	jurista	1470-06-08	177	0	XI-85, f. 89v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
267	1470-06-13	Bonell	Francina	vídua d'Antoni, jurista	1470-05-04	150	0	XI-85, f. 89v
268	1470-05-11	Junyent / Bertran / Sabastida / Bardoc / Bardoc	Bernat de / Violant / Joana / Guillem / Lluís	mercader / vídua de Ramon / vídua de Bernat, mercader / mercader / mercader	1470-06-09	112	0	XI-85, f. 90r
269	1470-06-13	Rocaverd	Gabriel	marmessoria, mercader	1470-06-13	105	0	XI-85, f. 90r
270	1470-06-04	Pongsem	Angelina	vídua d'Esteve, de Mataró	1470-04-09	90	0	XI-85, f. 90r
271	1470-06-04	Pasqual	Francesc	tutoria, fill de Nicolau (+), mercader	1470-06-08	300	0	XI-85, f. 90r
272	1470-06-13	capella de Sant Cosme i Sant Damià		església (catedral, de Vic)	1470-05-17	640	0	XI-85, f. 90v
273	1470-06-18	Joan	Antoni / Francina	notari / muller d'Antoni	1470-06-14	57	1,5	XI-85, f. 90v
274	1470-06-18	comunitat de preveres		església (Moià)	1470-06-15	121	0	XI-85, f. 90v
275	1470-06-25	Guerau	Joan	notari	1470-06-22	120	0	XI-85, f. 90v
276	1470-06-25	Joan	Antoni	notari	1470-06-14	92	11	XI-85, f. 90v
277	1470-06-25	Prat	Pere	especier	1470-06-21	300	0	XI-85, f. 91r
278	1470-07-09	Gavarró	Joan Benet	mercader	1470-02-07	100	0	XI-85, f. 91r
279	1470-07-09	Gavarró	Joan Benet	mercader	1470-04-05	160	0	XI-85, f. 91r
280	1470-07-12	Sesavasses	Constança	vídua de Joan, ciutadà honrat	1470-07-05	500	0	XI-85, f. 91r
281	1470-07-12	Savila	Andreu	tutoria	1470-06-22	400	0	XI-85, f. 91r
282	1470-07-12	Olzina	Joan	especier	1470-03-30	26	6	XI-85, f. 91v
283	1470-06-25	Obac	Jaume	jurista	1470-06-01	150	0	XI-85, f. 91v
284	1470-07-23	Alcover	Bartomeu / Elionor	mercader / muller de Bartomeu	1470-07-20	160	0	XI-85, f. 91v
285	1470-07-30	Aguilar	Simona / Berenguer	vídua de Berenguer, mercader / fill de Berenguer (+)	1470-07-29	550	0	XI-85, f. 91v
286	1470-02-19	Ferrer	Pere Joan	donzell	1470-02-12	1000	0	XI-85, f. 115r
287	1470-02-19	Comes	Guillem Pere	mercader	1470-02-12	584	0	XI-85, f. 115r
288	1470-02-19	Perarnau	Francesc de	botiguer	1470-02-16	808	0	XI-85, f. 115r
289	1470-02-23	Vila	Pere	mercader	1470-02-20	504	0	XI-85, f. 115r
290	1470-02-23	Bertran	Ramon	mercader	1470-02-21	402	4,5	XI-85, f. 115v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
291	1470-02-26	Sirvent	Constança	donzella	1470-02-20	160	0	XI-85, f. 115v
292	1470-03-01	Junyent	Joana de	vídua de Joan, mercader	1470-02-16	320	0	XI-85, f. 115v
293	1470-02-28	Argentona	Joan d'	donzell	1470-02-12	840	0	XI-85, f. 115v
294	1470-03-07	Eimeric	Eulàlia	vídua de Ferrer, notari	1469-11-20	160	0	XI-85, f. 115v
295	1470-02-08	Llull	Joan	?	1470-02-12	1000	0	XI-85, f. 115v
296	1470-03-13	Ram	Francesc	mercader	1470-02-21	80	0	XI-85, f. 116r
297	1470-03-21	Màrgens	Beatriu de	muller de Baltasar, cavaller	1470-02-16	640	0	XI-85, f. 116r
298	1470-03-30	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-03-12	400	0	XI-85, f. 116r
299	1470-03-30	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-03-09	720	0	XI-85, f. 116r
300	1470-04-28	Sentmenat / Valldonzella	Jofre de	donzell / monestir (cistercenques)	1470-02-21	120	0	XI-85, f. 116r
301	1470-05-02	Bret	Nicolau	mercader	1470-02-04	481	4	XI-85, f. 116r
302	1470-05-02	Bret	Nicolau	mercader	1470-02-17	240	0	XI-85, f. 116v
303	1470-05-21	Bru	Blanquina	vídua de Miquel, notari	1470-05-21	160	0	XI-85, f. 116v
304	1470-05-21	Santa Maria del Pi		bací	1470-05-14	251	5	XI-85, f. 116v
305	1470-05-21	Santa Creu		hospital	1470-05-20	300	1,5	XI-85, f. 116v
306	1471-01-10	Argentona	Joan d'	donzell	1467-01-24	36	3	XI-86, f. 56r
307	1471-01-10	Argentona	Joan d'	donzell	1468-01-24	35	3	XI-86, f. 56r
308	1470-07-30	capella de Sant Sever		església (catedral)	1470-07-27	240	0	XI-86, f. 63r
309	1470-08-02	Sarrovira	Antònia	muller de Joan	1470-07-29	1000	0	XI-86, f. 63r
310	1470-07-30	Santa Creu		hospital	1470-07-30	1613	0	XI-86, f. 63v
311	1470-07-30	Santa Creu		hospital	1470-07-30	1920	0	XI-86, f. 63v
312	1470-07-30	Martí	Berenguer	lloctinent del batlle general	1470-07-29	550	0	XI-86, f. 63v
313	1470-07-30	Pujades	Ramon	mercader	1470-07-29	600	0	XI-86, f. 63v
314	1470-08-02	Jordà	Blanquina	muller de Guillem, notari	1470-07-30	270	0	XI-86, f. 64r
315	1470-07-30	Aguilar	Simona / Joan Berenguer	vídua de Berenguer, mercader / fill de Berenguer (+)	1470-07-29	1000	0	XI-86, f. 64r
316	1470-07-31	Jordà	Francina	muller de Narcís, draper	1470-07-29	265	0	XI-86, f. 64r
317	1470-07-31	Gorner	Joan	colteller	1470-07-31	100	0	XI-86, f. 64r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
318	1470-07-30	Ferrer	Guillem	mercader	1470-07-27	400	0	XI-86, f. 64v
319	1470-08-03	Pere Desvilar		hospital	1470-07-19	880	0	XI-86, f. 64v
320	1470-08-03	Pere Desvilar		hospital	1470-07-29	160	8	XI-86, f. 64v
321	1470-08-02	Junyent	Joana de	vídua de Joan, mercader	1470-07-31	410	0	XI-86, f. 64v
322	1470-08-02	Guiu	Joana	vídua de Pere, botiguer	1470-08-02	232	6	XI-86, f. 64v
323	1470-08-02	Guiu	Joana	vídua de Pere, botiguer	1470-08-02	172	0,5	XI-86, f. 65r
324	1470-07-30	Sant Bartomeu		confraria (pellissers)	1470-07-27	175	0	XI-86, f. 65r
325	1470-08-02	Vicenç	Miquel Climent	cirurgia	1470-08-02	550	0	XI-86, f. 65r
326	1470-07-31	Antoni	Bartomeu	mercader	1470-07-31	1100	0	XI-86, f. 65r
327	1470-08-02	Planes	Bernat	prevere	1470-08-02	200	0	XI-86, f. 65r
328	1470-08-02	Montalegre		cartoixa	1470-07-11	580	0,5	XI-86, f. 65v
329	1470-08-04	benefici de Sant Hipòlit		església (catedral, de Vic)	1470-04-28	333	4	XI-86, f. 65v
330	1470-07-30	Conques	Eufresina	vídua de Pere, bellester, d'Olot	1470-07-29	300	0	XI-86, f. 65v
331	1470-07-30	Ponsgem	Sebastiana	vídua d'Antoni, pellisser	1470-07-27	300	0	XI-86, f. 65v
332	1470-07-30	Soler	Maria	lliberta	1470-07-27	100	0	XI-86, f. 66r
333	1470-08-03	Vilar	Bernat / Magdalena	notari / muller de Bernat	1470-07-29	55	0	XI-86, f. 66r
334	1470-08-03	Xetart	Agnès	muller de Joan, mercader	1470-07-31	400	0	XI-86, f. 66r
335	1470-07-30	Aguilar, àlies Toralles	Joan	mercader	1470-07-29	500	0	XI-86, f. 66r
336	1470-07-31	Monegal	Constança	muller de Joan, mercader	1470-07-27	600	0	XI-86, f. 66r
337	1470-08-04	Roser	Antònia	vídua de Joan, metge	1470-08-02	650	0	XI-86, f. 66v
338	1470-08-03	Palau	Eulàlia	vídua d'Esteve, jurista	1470-07-29	300	0	XI-86, f. 66v
339	1470-08-04	Santa Maria del Pi		bací	1470-05-26	432	0	XI-86, f. 66v
340	1470-07-30	Sagrau	Joan	prevere	1470-07-28	300	0	XI-86, f. 66v
341	1470-08-08	Gualbes	Anna de	muller de Jaume	1470-08-04	300	0	XI-86, f. 67r
342	1470-07-31	Despuig	Joan Benet	mercader	1470-07-31	550	0	XI-86, f. 67r
343	1470-08-04	capella de Sant Andreu		església (catedral)	1470-07-28	500	0	XI-86, f. 67r
344	1470-08-04	Calbó	Joana	vídua de Pere, carreter	1470-07-31	90	0	XI-86, f. 67r
345	1470-08-04	Sapila	Joan	ciudadà honrat	1470-07-31	550	0	XI-86, f. 67r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
346	1470-08-04	Coll	Gueraldona	vídua de Narcís, paraire	1470-08-02	450	0	XI-86, f. 67v
347	1470-08-04	Coll	Gueraldona	vídua de Narcís, paraire	1470-07-29	550	0	XI-86, f. 67v
348	1470-08-11	capella de Santa Maria (altar del Sant Esperit)		església (catedral)	1470-07-30	200	0	XI-86, f. 67v
349	1470-08-11	Oliver	Vera	vídua de Guillem	1470-07-31	100	0	XI-86, f. 67v
350	1470-08-03	Ribalter	Caterina	vídua de Francesc, argenter	1470-07-27	300	0	XI-86, f. 67v
351	1470-08-11	Aguilar	Joan	mercader	1470-08-04	550	0	XI-86, f. 67v
352	1470-08-08	Bofill	Eulàlia	vídua de Miquel, argenter	1470-07-29	550	0	XI-86, f. 68r
353	1470-08-13	Lleó	Tomàs de	escuder (<i>olim</i>)	1470-08-11	200	0	XI-86, f. 68r
354	1470-08-08	comunitat de preveres		església (Cervera)	1468-05-09	104	5	XI-86, f. 68r
355	1470-08-08	comunitat de preveres		església (Cervera)	1469-05-09	100	0	XI-86, f. 68r
356	1470-08-08	comunitat de preveres		església (Cervera)	1470-05-09	100	0	XI-86, f. 68r
357	1470-08-14	benefici de Sant Salvador i Santa Apolònia		església (Sant Miquel)	1470-08-03	132	0	XI-86, f. 68v
358	1470-08-08	Desplà	Ramon	ciutadà honrat	1470-08-04	440	0	XI-86, f. 68v
359	1470-08-13	Figueres	Antoni	jurista	1470-08-09	184	0	XI-86, f. 68v
360	1470-08-11	Oliver	Francina	muller de Francesc, mercader	1470-07-31	110	0	XI-86, f. 69r
361	1470-07-13	Vila	Pere	mercader	1470-08-09	1100	0	XI-86, f. 69r
362	1470-08-02	Alegre	Guillem / Francesc	mercaders	1470-07-31	700	0	XI-86, f. 69r
363	1470-07-30	Regàs	Joan	mercader	1470-07-27	550	0	XI-86, f. 69r
364	1470-08-13	capella de les 11.000 verges		església (catedral)	1470-08-02	150	0	XI-86, f. 69r
365	1470-08-13	capella de Santa Maria (altar del Sant Esperit)		església (catedral)	1470-07-30	200	0	XI-86, f. 69v
366	1470-08-13	Beuda	Pere de	cavaller, d'Olot	1470-08-02	266	11	XI-86, f. 69v
367	1470-08-13	Riba	Berenguer	apotecari	1470-08-11	400	0	XI-86, f. 69v
368	1470-08-16	Sailla	Francina	vídua de Joan, mercader	1470-08-11	600	0	XI-86, f. 69v
369	1470-08-16	Sant Cugat del Rec		església	1470-07-29	125	0	XI-86, f. 70r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
370	1470-08-13	Bac	Elionor	vídua de Joan, mercader	1470-08-04	300	0	XI-86, f. 70r
371	1470-08-13	Bac	Elionor	vídua de Joan, mercader	1470-08-04	100	0	XI-86, f. 70r
372	1470-08-13	Preixana	Elionor de	vídua de Pere, mercader	1470-07-27	450	0	XI-86, f. 70r
373	1470-08-16	Sapila	Bernat Joan	ciudadà honrat	1470-08-09	250	0	XI-86, f. 70r
374	1470-08-13	Boada, àlies Sellers	Jaume	?, de Parets	1470-08-07	408	11	XI-86, f. 70v
375	1470-08-17	Sapila	Antoni Jaume	ciudadà honrat	1470-08-16	300	0	XI-86, f. 70v
376	1470-08-13	Besalú	Galceran de	mercader	1470-08-11	450	0	XI-86, f. 70v
378	1470-08-17	Canals	Isabel	vídua de Bernat, draper	1470-08-12	56	0	XI-86, f. 70v
379	1470-08-16	Plegamans	Berenguer	prevere	1470-08-01	100	0	XI-86, f. 70v
380	1470-08-17	Santa Creu		hospital	1470-08-15	4000	0	XI-86, f. 70v
381	1470-08-16	Bartomeu	Joana	vídua de Guillem, taverner	1470-08-09	300	0	XI-86, f. 71r
382	1470-08-18	Colom	Guillem	ciudadà honrat	1470-08-17	350	0	XI-86, f. 71r
383	1470-08-18	benefici de Sant Salvador i Santa Apolònia		església (Sant Miquel)	1470-08-09	120	0	XI-86, f. 71r
384	1470-08-16	Cervera	Rafel	escrivà	1470-08-02	276	8	XI-86, f. 71r
385	1470-08-16	Desmàs	Arnau	jurista	1470-08-04	270	0	XI-86, f. 71r
386	1470-08-18	Pere Desvilar		hospital	1470-08-05	220	0	XI-86, f. 71v
387	1470-08-16	Desmàs	Aldonsa	muller d'Arnau, jurista	1470-08-04	275	0	XI-86, f. 71v
388	1470-08-20	Baró	Pere	esparter	1470-08-07	71	0	XI-86, f. 71v
389	1470-08-16	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	1470-07-31	200	0	XI-86, f. 71v
390	1470-08-20	Comes	Bernat	prevere	1470-08-04	300	0	XI-86, f. 71v
391	1470-08-20	capella altar major		església (Santa Maria del Mar)	1470-08-17	150	0	XI-86, f. 72r
392	1470-08-20	Comes	Miquel	argenter	1470-08-16	240	0	XI-86, f. 72r
383	1470-08-20	Mates	Joana	muller de Melcior, mercader	1470-08-19	300	0	XI-86, f. 72r
394	1470-08-17	Sitjar	Joan	formenter	1470-07-01	110	0	XI-86, f. 72r
395	1470-08-22	Amat	Cristòfol	paraire	1470-08-11	140	0	XI-86, f. 72r
396	1470-08-22	Pongsem	Guillem	mercader	1470-08-21	700	0	XI-86, f. 72r
397	1470-08-22	Turell	Antònia	vídua de Bernat, ciudadà honrat	1470-08-21	550	0	XI-86, f. 72v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
398	1470-08-21	Gosset	Francesc	jurista	1470-08-16	325	0	XI-86, f. 72v
399	1470-08-21	dominics		monestir	1470-08-13	40	0	XI-86, f. 72v
400	1470-08-20	Grau	Pere	mercader	1470-07-31	550	0	XI-86, f. 72v
401	1470-08-20	Ferrer	Joan Ramon	jurista	1470-08-04	150	0	XI-86, f. 72v
402	1470-08-23	Font	Joan	tutoria, fill de Pere (+), draper	1470-08-21	550	0	XI-86, f. 73r
403	1470-08-22	comunitat de preveres		església (Sant Just)	1470-08-04	150	2	XI-86, f. 73r
404	1470-08-20	Burgués	Isabel	vídua de Galceran, donzell	1470-08-19	110	0	XI-86, f. 73r
405	1470-08-22	benefici		església (Sant Miquel)	1470-08-17	100	9	XI-86, f. 73r
406	1470-07-30	Sunyer	Joan	taverner	1470-07-29	1000	0	XI-86, f. 73v
407	1470-08-16	Penedides		monestir	1470-07-29	626	7	XI-86, f. 73v
408	1470-08-16	Penedides		monestir	1470-07-29	240	0	XI-86, f. 73v
409	1470-08-22	Savall	Bertran Ramon	cavaller	1470-08-21	200	0	XI-86, f. 73v
410	1470-07-12	Ferrer	Antoni	tutoria, fill de Jaume (+), especier	1470-01-22	100	0	XI-86, f. 73v
411	1470-08-22	Beuda	Elionor	muller de Pere, cavaller	1470-08-02	324	0	XI-86, f. 74r
412	1470-08-27	benefici de Sant Jordi i Santa Úrsula		església (Jonqueres)	1470-08-14	90	0	XI-86, f. 74r
413	1470-08-13	Comes	Guillem Pere	mercader	1470-08-13	420	0	XI-86, f. 74r
414	1470-08-22	Argentona	Clara d'	marmessoria, muller de Guillem (+), cavaller	1470-08-07	150	0	XI-86, f. 74r
415	1470-08-16	Marquet	Elionor	vídua de Galceran, ciutadà honrat	1470-08-16	1000	0	XI-86, f. 74v
416	1470-08-27	Gualbes	Baltasar	ciutadà honrat	1470-08-26	220	0	XI-86, f. 74v
417	1470-08-28	Faner	Joan	notari	1470-08-27	112	0	XI-86, f. 74v
418	1470-08-23	benefici de Sant Llorenç		església (catedral)	1470-08-04	192	0	XI-86, f. 74v
419	1470-08-28	Toralles	Francesc	mercader	1470-08-17	408	0	XI-86, f. 74v
420	1470-08-28	Toralles	Francesc	mercader	1470-08-17	408	0	XI-86, f. 74v
421	1470-08-28	Toralles	Francesc	mercader	1470-08-16	25	0	XI-86, f. 75r
422	1470-08-28	Romeu	Isabel	marmessoria, muller de Guillem (+)	1470-08-09	150	0	XI-86, f. 75r
423	1470-08-22	Font	Rafela	vídua de Nicolau, notari	1470-08-16	80	0	XI-86, f. 75r

Data		Censalista			Pensió			Referència
424	1470-08-13	Llobet	Angelina	marmessoria, muller de Bartomeu (+), candeler	1470-08-02	300	0	XI-86, f. 75r
425	1470-08-28	Amat	Pere	mercader	1470-08-25	1100	0	XI-86, f. 75r
426	1470-08-28	Amat	Pere	mercader	1470-08-28	1100	0	XI-86, f. 75v
427	1470-08-28	Pau	fills / Dionís	tutoria, fills de Jaume (+), jurista / fill de Jaume (+)	1470-08-11	700	0	XI-86, f. 75v
428	1470-08-22	capelles a l'altar de Sant Bernat		església (Sant Just)	1470-08-07	45	0	XI-86, f. 75v
429	1470-08-28	Mir	Andreu	notari	1470-08-27	450	0	XI-86, f. 75v
430	1470-09-03	Ros	Jaume	ciudadà	1470-09-02	1000	0	XI-86, f. 76r
431	1470-09-03	Pere Desvilar		hospital	1470-08-24	389	2	XI-86, f. 76r
432	1470-09-03	Aguilar	Joan Guerau d'	ciudadà honrat	1470-08-18	252	0	XI-86, f. 76r
433	1470-08-28	Riera	Margarida	marmessoria, muller d'Antoni (+), mariner	1470-08-13	152	0	XI-86, f. 76r
434	1470-09-03	Sant Agustí		monestir	1470-08-13	262	6	XI-86, f. 76r
435	1470-09-03	Piludo	Julià	mercader	1470-08-27	250	0	XI-86, f. 76v
436	1470-09-03	Marí	Joan	prevere	1470-08-17	550	0	XI-86, f. 76v
437	1470-09-03	Aguilar, àlies Toralles	Joan	mercader	1470-08-16	200	0	XI-86, f. 76v
438	1470-09-05	capella instituïda per Arnau Serra		església (Santa Maria del Pi)	1470-08-31	150	0	XI-86, f. 76v
439	1470-09-03	Palou	Margarida	vídua de Joan, courer	1470-08-16	50	0	XI-86, f. 76v
440	1470-09-05	Marquet	Pere / Eulàlia	marmessories, blanquer / vídua de Ramon	1470-07-21	250	0	XI-86, f. 77r
441	1470-08-28	Sirvent	Elionor	muller de Pere Joan, mercader	1470-07-29	270	0	XI-86, f. 77r
442	1470-09-05	benefici de Sant Jordi i Santa Helena		església (Santa Maria del Mar)	1470-08-31	165	0	XI-86, f. 77r
443	1470-08-27	Vicenç	Pere	jurista	1470-08-13	600	0	XI-86, f. 77r
444	1470-09-03	Sant Esteve		confraria (freners)	1470-08-16	216	0	XI-86, f. 77v
445	1470-09-03	Xarc / Poal	Jaume / Eulàlia	mercader / muller d'Antoni, de Teià	1470-08-27	110	0	XI-86, f. 77v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
446	1470-09-03	Santa Maria de Jonqueres		monestir (benedictines)	1470-08-16	100	0	XI-86, f. 77v
447	1470-09-10	Pongem	Guillem	mercader	1470-09-05	700	0	XI-86, f. 77v
448	1470-09-05	Gualbes	Ponç de	ciutadà honrat	1470-09-02	250	0	XI-86, f. 78r
449	1470-09-10	Mercè		monestir	1470-09-02	400	0	XI-86, f. 78r
450	1470-09-05	Clapés	Pere	mercader	1470-09-04	316	0	XI-86, f. 78r
451	1470-09-10	Pongem	Bernat	mercader	1470-08-30	600	0	XI-86, f. 78r
452	1470-08-23	Vallseca	Francesc de	ciutadà honrat	1470-08-12	52	0	XI-86, f. 78r
453	1470-09-10	Garbí, àlies Llibre	Miquel	tutoria, fill de Salvador (+), de Mataró	1470-08-21	210	0	XI-86, f. 78v
454	1470-09-10	Sabater	Joan	marmessoria, prevere	1470-08-15	107	0	XI-86, f. 78v
455	1470-09-10	Batlle	Isabel	monja (Pedralbes)	1470-08-16	55	0	XI-86, f. 78v
456	1470-09-10	Gras	Francina	filla de Gilet (+), daguer	1470-08-31	80	0	XI-86, f. 78v
457	1470-09-12	Sapila	Joan Benet	ciutadà honrat	1470-09-07	350	0	XI-86, f. 78v
458	1470-09-10	Santa Maria del Pi		bací	1470-08-04	822	4	XI-86, f. 79r
459	1470-09-12	Gil	Rafel	tutoria, fill de Gabriel (+)	1470-08-02	300	0	XI-86, f. 79r
460	1470-09-12	Oliver	Bernat	mercader	1470-09-06	450	0	XI-86, f. 79r
461	1470-09-12	Vinyes	Antoni	notari	1470-08-13	800	0	XI-86, f. 79r
462	1470-09-10	Esteper	Francesc	tintorer	1470-08-01	160	0	XI-86, f. 79r
463	1470-09-10	Esteper	Francesc	tintorer	1470-08-30	550	0	XI-86, f. 79v
464	1470-09-10	Esteper	Francesc	tintorer	1470-08-30	550	0	XI-86, f. 79v
465	1470-09-12	Pujó	Joan	prevere	1470-07-24	215	0	XI-86, f. 79v
466	1470-09-15	Roure	Isabel	vídua de Gilaber	1470-09-02	224	0	XI-86, f. 79v
467	1470-09-12	Molins	Miquel	mercader, de Vic	1470-09-02	400	0	XI-86, f. 79v
468	1470-09-18	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	1470-09-04	234	0	XI-86, f. 80r
469	1470-09-18	Janover / Martí	Nicolau / Francesc	mercader / notari	1470-09-09	550	0	XI-86, f. 80r
470	1470-09-15	capella de Santa Agnès		església (catedral)	1470-09-06	118	6	XI-86, f. 80r
471	1470-09-15	Santa Maria del Pi / capella de Sant Antoni		bací / església (Santa Maria del Pi)	1470-08-04	600	0	XI-86, f. 80r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
472	1470-09-18	Badia	Maria	vídua de Pere, ferrer	1470-09-03	110	0	XI-86, f. 80v
473	1470-09-12	Bonavia	Elionor	muller de Benet, especier	1470-08-12	200	0	XI-86, f. 80v
474	1470-09-18	Pere Desvilar		hospital	1470-09-10	162	4	XI-86, f. 80v
475	1470-09-19	Valls	Pere Salvador	secretari d' Alfons el Magnànim	1470-09-16	320	0	XI-86, f. 80v
476	1470-09-15	Saclosa	Pere	mercader	1470-08-30	112	0	XI-86, f. 80v
477	1470-09-12	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	1470-08-02	210	0	XI-86, f. 81r
478	1470-09-12	Ribalter	Francesc	tutoria, fill de Francesc (+), argenter	1470-07-27	150	0	XI-86, f. 81r
479	1470-09-12	Valldonzella		monestir (cistercenques)	1470-08-14	60	5	XI-86, f. 81r
480	1470-09-22	Comes	Bernat	prevere	1470-09-09	162	0	XI-86, f. 81r
481	1470-09-22	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	1470-08-30	360	0	XI-86, f. 81v
482	1470-09-12	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	1470-07-09	76	0	XI-86, f. 81v
483	1470-08-28	Santa Maria del Mar		bací	1470-08-09	256	0	XI-86, f. 81v
484	1470-09-15	Beuda	Pere de	cavaller	1470-08-02	260	0	XI-86, f. 81v
485	1470-09-22	Tomàs	Francina	muller de Jaume, calceter, de Girona	1470-09-15	56	3	XI-86, f. 81v
486	1470-09-05	Sant Nicolau		confraria	1470-07-31	80	6	XI-86, f. 82r
487	1470-09-22	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-09-01	3494	4,5	XI-86, f. 82r
488	1470-09-22	Bonell	Francina	muller d' Antoni, jurista	1470-08-17	165	0	XI-86, f. 82v
489	1470-09-22	Pere Desvilar		hospital	1470-09-10	100	0	XI-86, f. 82v
490	1470-09-22	capella instituïda per Bernat Gener		església (Sant Feliu, Alella)	1470-07-29	100	0	XI-86, f. 82v
491	1470-09-22	Fogassot	Joan	notari	1470-09-15	550	0	XI-86, f. 82v
492	1470-09-10	Santa Maria del Mar		bací	1470-09-01	720	0	XI-86, f. 82v
493	1470-09-25	Llobet	Francesc	ciutadà honrat	1470-09-25	500	0	XI-86, f. 83r
494	1470-10-03	Ferrer	Francesc	mercader	1470-10-02	400	0	XI-86, f. 83r
495	1470-09-30	Santa Creu		hospital	1470-09-30	1613	4	XI-86, f. 83r
496	1470-09-25	Pons	Domènec / Francina	marmessories, tapiner / muller de Domènec	1470-09-15	90	0	XI-86, f. 83r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
497	1470-09-18	Marquet	Pere	marmessoria, blanquer	1470-09-16	143	9	XI-86, f. 83v
498	1470-09-25	Sant Marc		confraria (sabaters)	1470-08-31	100	0	XI-86, f. 83v
499	1470-09-25	Mall	Joan	fill de Joan (+), jurista	1470-09-24	150	0	XI-86, f. 83v
500	1470-09-26	Sant Pere de les Puel·les		monestir (benedictines)	1470-02-18	30	2	XI-86, f. 83v
501	1470-10-03	benefici de Sant Hipòlit		església (catedral, de Vic)	1470-09-30	133	4	XI-86, f. 83v
502	1470-10-03	Conesa	Caterina de	muller de Lluís, cavaller	1470-09-21	210	0	XI-86, f. 84r
503	1470-09-22	Ballester	Eulàlia	donzella	1470-08-16	50	0	XI-86, f. 84r
504	1470-10-03	Sant Joan de Jerusalem		comanda (hospitalers)	1470-09-28	160	0	XI-86, f. 84r
505	1470-09-25	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	1470-08-13	50	0	XI-86, f. 84v
506	1470-10-01	Samer	Maria Antònia	marmessoria, muller de Jaume (+), mercader	1470-08-02	23	3	XI-86, f. 84v
507	1470-10-03	comunitat de preveres		església (Santa Maria del Mar)	1470-08-19	107	0	XI-86, f. 84v
508	1470-10-06	Satria	Francina	vídua de Bernat Mar	1470-09-20	325	0	XI-86, f. 84v
509	1470-10-03	Despuig	Gabriel	canonge, de Vic	1470-10-01	320	0	XI-86, f. 85r
510	1470-10-03	Poc	Joana	vídua de Pere, taverner	1470-09-25	400	0	XI-86, f. 85r
511	1470-10-06	Garriga	Rafel	fill de Guillem (+)	1470-10-01	100	0	XI-86, f. 85r
512	1470-09-30	Arnau	Pere / Isabel	pubills, fills de Joan, apotecari	1470-08-14	60	5	XI-86, f. 85r
513	1470-10-03	benefici		església (Santa Maria del Puig de la Creu, de Castellar del Vallès)	1470-08-19	400	0	XI-86, f. 85v
514	1470-10-06	Sallent	Joan	notari	1470-09-30	100	0	XI-86, f. 85v
515	1470-10-03	Peiró	Joan	protonotari	1470-09-22	150	0	XI-86, f. 85v
516	1470-10-06	Prat	Joan / Francina	paraire, de Sant Celoni / muller de Joan	1470-09-18	200	0	XI-86, f. 86r
517	1470-10-11	Parets / Vilardell	Eulàlia / Jaume	vídua de Joan, taller / tutoria, fill de Francesc (+), taller	1470-08-17	100	0	XI-86, f. 86r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
518	1470-10-06	Ferrer	Bartomeu	mercader	1470-10-01	240	7	XI-86, f. 86r
519	1470-10-11	Casa de Déu de Miralles		monestir (agustins)	1468-03-21	398 ²³³⁶	2	XI-86, f. 86r
520	1470-10-11	Casa de Déu de Miralles		monestir (agustins)	1469-03-21	-	-	XI-86, f. 86r
521	1470-10-11	Casa de Déu de Miralles		monestir (agustins)	1470-03-21	-	-	XI-86, f. 86r
522	1470-09-30	Navell	Joana de	muller de Dalmau	1470-09-28	600	0	XI-86, f. 86v
523	1470-10-13	Oller	Joan	prevere	1470-10-12	81	0	XI-86, f. 86v
524	1470-10-06	Macià	Pere	?, de Premià	1470-09-02	110	0	XI-86, f. 86v
525	1470-10-11	Sant Agustí		monestir	1470-10-06	450	0	XI-86, f. 86v
526	1470-10-03	benefici		església (Santa Maria del Puig de la Creu, de Castellar del Vallès)	1470-08-19	160	0	XI-86, f. 87r
527	1470-10-13	Marí	Joan	prevere	1470-09-25	850	0	XI-86, f. 87r
528	1470-10-17	Santa Creu		hospital	1470-10-15	675	0	XI-86, f. 87r
529	1470-10-13	Oliba	Joana	vídua de Pere Joan, mercader	1470-10-11	101	0	XI-86, f. 87v
530	1470-10-13	Serra / Cabanyelles	Pere Joan / Guillem de	ciudadà honrat / cavaller	1470-02-11	157	7	XI-86, f. 87v
531	1470-10-17	Brujó	Joan	notari	1470-09-05	340	11	XI-86, f. 88r
532	1470-10-17	Montserrat		monestir (benedictins)	1470-10-15	130	0	XI-86, f. 88r
533	1470-10-11	Mulet	Gabriela	marmessoria, muller de Guillem (+), tresorer	1470-09-09	450	0	XI-86, f. 88r
534	1470-10-05	capella de Sant Sever		església (catedral)	1470-08-08	136	0	XI-86, f. 88r
535	1470-10-24	Ferrera	Felip de	ciudadà honrat	1470-01-04	300	0	XI-86, f. 88v
536	1470-10-13	benefici de la capella de la Trinitat		església (Coll de Finestrelles)	1470-09-29	36	0	XI-86, f. 88v
537	1470-10-24	Pere Desvilar		hospital	1470-10-20	116	10,5	XI-86, f. 88v
538	1470-10-24	Anglès	Rafel	mercader	1470-10-22	520	0	XI-86, f. 88v

²³³⁶ Aquesta quantitat correspon en realitat al pagament d'aquesta pensió i al de les dels dos anys següents. S'indica que antigament el seu valor era de 178 s. 8 d.b. i que després passà a 26 s. 2 d.b., però no quan es dugué a terme dit canvi, motiu pel qual s'ha cregut convenient no dividir la xifra total en els tres anys corresponents.

	Data	Censalista			Pensió		Referència	
539	1470-10-19	Santa Maria del Pi		bací	1470-10-16	277	6	XI-86, f. 88v
540	1470-10-19	Oliba	Joan	mercader	1470-10-11	313	9	XI-86, f. 89r
541	1470-10-24	capella de Sant Miquel / capella de Santa Afra i Santa Taís		església (Santa Maria, de Vilafranca del Penedès) / església (Penitents)	1470-10-22	101	9	XI-86, f. 89r
542	1470-10-20	Sala	Elionor	vídua de Simeó, mercader	1470-10-08	500	0	XI-86, f. 89r
543	1470-10-19	Gili	Joan	prevere	1470-07-31	90	0	XI-86, f. 89r
544	1470-10-19	Roig	Elionor	vídua de Joan, mercader	1470-08-21	500	0	XI-86, f. 89v
545	1470-10-19	Roig	Elionor	vídua de Joan, mercader	1470-09-04	500	0	XI-86, f. 89v
546	1470-10-19	Roig	Elionor	vídua de Joan, mercader	1470-09-12	800	0	XI-86, f. 89v
547	1470-10-24	Forn	Pere	mercader	1470-10-15	330	0	XI-86, f. 89v
548	1470-10-20	Alemany	Joana	vídua de Berenguer, notari	1470-04-18	100	0	XI-86, f. 89v
549	1470-10-25	Torró	Eulàlia	vídua de Joan, notari	1470-10-20	114	0	XI-86, f. 90r
550	1470-10-25	Setantí	Elionor	muller de Guillem tresorer	1470-10-15	220	0	XI-86, f. 90r
551	1470-10-26	Pasqual	Elionor	muller de Jaume, mercader	1470-10-17	100	0	XI-86, f. 90r
552	1470-10-?	Viastrosa	Nicolau	mercader	1470-10-27	1500	0	XI-86, f. 90r
553	1470-10-30	Burgués	Isabel	vídua de Galceran, donzell	1470-10-09	100	0	XI-86, f. 90r
554	1470-10-26	Junyent	Bernat de	mercader	1470-10-20	400	0	XI-86, f. 90v
555	1470-10-30	Oromir	Gabriela	marmessoria, muller de Bartomeu (+), mercader	1470-10-26	100	0	XI-86, f. 90v
556	1470-10-26	Llobera	Eufresina de	vídua de Joan, mercader	1470-10-20	277	8	XI-86, f. 90v
557	1470-10-30	Gorner	Joan	colteller	1470-10-29	100	0	XI-86, f. 90v
558	1470-10-30	Caselles	Isabel	muller de Francesc, miraller	1470-10-29	160	0	XI-86, f. 90v
559	1470-10-25	Bernat	Jaume	tutoria, fill de Joan (+), mercader	1470-10-08	750	0	XI-86, f. 91r
560	1470-10-25	Bernat	Jaume	tutoria, fill de Joan (+), mercader	1470-10-08	750	0	XI-86, f. 91r
561	1470-10-30	Ramon	Guillem	marmessoria, mercader	1470-07-31	325	0	XI-86, f. 91r
562	1470-10-30	Manresa	Joan	paraire	1470-10-21	504	9	XI-86, f. 91r
563	1470-10-30	Santa Creu		hospital	1470-10-30	576	0	XI-86, f. 91v
564	1470-10-26	comunitat de preveres		església (Sant Jaume)	1470-07-28	150	0	XI-86, f. 91v

	Data	Censalista			Pensió		Referència	
565	1470-10-26	comunitat de preveres		església (Sant Jaume)	1470-08-16	110	0	XI-86, f. 91v
566	1470-10-26	comunitat de preveres		església (Sant Jaume)	1470-08-03	109	4	XI-86, f. 91v
567	1470-11-05	Mates	Joana	muller de Melcior, mercader	1470-10-01	131	0	XI-86, f. 91v
568	1470-11-03	Castell	Antònia	vídua de Joan, mercader	1470-10-24	110	0	XI-86, f. 92r
569	1470-11-03	Gilabert	Lluís	mercader	1470-10-19	200	0	XI-86, f. 92r
570	1470-10-19	Sant Jeroni de la Murtra		monestir (jerònims)	1470-09-10	25	0	XI-86, f. 92r
571	1470-10-19	Sant Jeroni de la Murtra		monestir (jerònims)	1470-10-06	50	0	XI-86, f. 92r
572	1470-11-03	Estela	Galceran / Guillem / Francesc	tutoria, fills de Joan (+), mercader	1470-10-29	550	0	XI-86, f. 92r
573	1470-11-08	Bac	Elionor	vídua de Joan, mercader	1470-11-03	200	0	XI-86, f. 92v
574	1470-11-08	Bac	Pau	especier	1470-11-03	281	6	XI-86, f. 92v
575	1470-11-13	Montmany	Gaspar	mercader	1470-11-12	800	0	XI-86, f. 92v
576	1470-11-08	Pere Desvilar		hospital	1470-11-03	195	5	XI-86, f. 92v
577	1470-11-08	Moliner	Francesc	mercader	1470-10-27	275	0	XI-86, f. 92v
578	1470-11-13	Pongem	Guillem	mercader	1470-11-12	1000	0	XI-86, f. 93r
579	1470-11-08	Descortal	Margarida	vídua de Lluís, mercader	1470-10-27	275	0	XI-86, f. 93r
580	1470-11-12	Comes	Guillem Pere	mercader	1470-10-26	400	0	XI-86, f. 93r
581	1470-11-15	Canals	Isabel	vídua de Bernat, draper	1470-11-13	246	11	XI-86, f. 93r
582	1470-11-15	Satorra	Pere Guillem	marmessoria	1470-09-02	116	0	XI-86, f. 93r
583	1470-11-14	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	1470-10-27	332	0	XI-86, f. 93v
584	1470-11-03	Montserrat		monestir (benedictins)	1470-10-29	550	0	XI-86, f. 93v
585	1470-11-15	Vidal	Antoni	mercader	1470-11-10	200	0	XI-86, f. 93v
586	1470-11-15	Ros	Jaume	ciudadà honrat	1470-11-14	550	0	XI-86, f. 93v
587	1470-11-03	Falcó	Cebrià / Joan	mercaders	1470-09-16	330	0	XI-86, f. 93v
588	1470-11-03	Falcó	Cebrià / Joan	mercaders	1470-10-25	160	0	XI-86, f. 94r
589	1470-11-13	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	1470-11-07	220	0	XI-86, f. 94r
590	1470-11-13	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	1470-11-07	250	0	XI-86, f. 94r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
591	1470-11-13	Setantí	Lluís	ciutadà honrat	1470-11-08	260	0	XI-86, f. 94r
592	1470-11-14	Argentona	Joan d'	donzell	1470-09-26	160	0	XI-86, f. 94r
593	1470-11-14	Argentona	Joan d'	donzell	1470-10-30	424	0	XI-86, f. 94r
594	1470-11-15	comunitat de preveres		església (Santa Maria, de Castelló d'Empúries)	1469-10-27	100	0	XI-86, f. 94v
595	1470-11-15	comunitat de preveres		església (Santa Maria, de Castelló d'Empúries)	1470-10-27	100	0	XI-86, f. 94v
596	1470-11-18	Mates	Melcior	mercader	1470-11-17	500	0	XI-86, f. 94v
596	1470-11-15	Bonet	Bernat	mercader	1470-10-03	100	0	XI-86, f. 94v
598	1470-11-12	framenors		monestir	1470-10-05	278	0	XI-86, f. 94v
599	1470-11-12	framenors		monestir	1470-11-04	484	0	XI-86, f. 94v
600	1470-11-12	framenors		monestir	1470-11-05	397	3	XI-86, f. 95r
601	1470-11-16	Lunes	Angelina	muller d'Oleguer, mercader	1470-11-07	112	6	XI-86, f. 95r
602	1470-11-15	Gibert	Joana	vídua de Valentí, mercader	1470-11-07	350	0	XI-86, f. 95r
603	1470-11-19	Alba	Bartomeva	vídua d'Agustí, mercader	1470-11-13	300	0	XI-86, f. 95r
604	1470-11-19	Navarret	Joan	gerrer	1470-10-29	165	0	XI-86, f. 95r
605	1470-11-16	Grau	Pere	mercader	1470-10-27	515	0	XI-86, f. 95v
606	1470-11-19	Metge	Arnau	blanquer	1470-11-14	416	0	XI-86, f. 95v
607	1470-11-16	Gili	Rafel	tutoria, fill de Gabriel (+), mercader	1470-10-12	250	0	XI-86, f. 95v
608	1470-11-19	Sacarrera	Isabel	vídua de Dalmau, mercader	1470-11-10	110	0	XI-86, f. 95v
609	1470-11-13	Santa Maria del Pi		bací	1470-10-29	525	0	XI-86, f. 95v
610	1470-11-16	Fabra / Gurb	Constança / Bernat de	vídua d'Amador, mercader / donzell, d'Osona	1470-08-02	33	4	XI-86, f. 97r
611	1470-11-23	capella de Sant Nicolau		església (Santa Maria del Mar)	1470-11-21	600	0	XI-86, f. 97r
612	1470-11-19	Pere Desvilar / Santa Maria del Pi		hospital / bací	1470-11-08	136 ²³³⁷	4	XI-86, f. 97r

²³³⁷ L'hospital rebé 81 s. 3 d.b. i el bací 55 s. 1 d.b.

Data		Censalista			Pensió			Referència
613	1470-11-08	Guises	Bernat	prevere	1470-10-26	150	0	XI-86, f. 97v
614	1470-11-21	Alegre	Guillem / Francesc	mercaders	1470-11-07	500	0	XI-86, f. 97v
615	1470-11-21	Alegre	Guillem / Francesc	mercaders	1470-11-16	100	0	XI-86, f. 97v
616	1470-11-23	Ferrer	Blai	mercader	1470-11-22	200	0	XI-86, f. 97v
617	1470-11-21	Santa Creu		hospital	1470-11-12	480	0	XI-86, f. 97v
618	1470-11-21	Santa Creu		hospital	1470-11-13	125	0	XI-86, f. 97v
619	1470-11-23	Prat / Prat / Terriola	Francesc / Bartomeu / Nicolaua	pescador / argenter / muller de Narcís, pagès, de Conyà	1470-10-12	200	0	XI-86, f. 98r
620	1470-11-15	preveres pobres		hospital	1470-03-03	30	0	XI-86, f. 98r
621	1470-11-23	Llobera	Eufresina de	vídua de Joan, mercader	1470-11-15	100	0	XI-86, f. 98r
622	1470-11-23	Llobet	Francesc	ciutadà honrat	1470-11-22	250	0	XI-86, f. 98v
623	1470-11-27	Vilatorta	Violant de	muller d'Antoni, cavaller	1470-11-16	500	0	XI-86, f. 98v
624	1470-11-23	Pongsem	Bernat	mercader	1470-11-19	320	0	XI-86, f. 98v
625	1470-11-26	Fogassot	Joan	notari	1470-11-22	100	0	XI-86, f. 98v
626	1470-11-26	Fogassot	Jaume Joan	fill de Joan, notari	1470-11-26	112	6	XI-86, f. 98v
627	1470-11-26	Avinent	Joana	vídua de Joan, mercader	1470-11-13	60	0	XI-86, f. 99r
628	1470-11-13	Solzina	Bernat	mercader	1470-11-08	200	0	XI-86, f. 99r
629	1470-11-26	Solzina	Bernat	mercader	1470-11-21	300	0	XI-86, f. 99r
630	1470-11-26	Vendrell	Ferrer / Pau / Miquel	tutoria, fills de Ferrer (+), mercader	1470-11-21	200	0	XI-86, f. 99r
631	1470-11-26	Ferrer	Francesc	mercader	1470-11-17	320	0	XI-86, f. 99r
632	1470-11-28	Vilella	Joan	mercader	1470-11-20	160	0	XI-86, f. 99v
633	1470-11-27	Navell	Joana de	muller de Dalmau	1470-11-26	352	0	XI-86, f. 99v
634	1470-11-26	Creixells	Andreu	mercader	1470-11-24	500	0	XI-86, f. 99v
635	1470-22-27	Oliba	Joan	mercader	1470-11-23	165	0	XI-86, f. 99v
636	1470-11-27	Rovira	Pere	mercader	1470-11-26	416	0	XI-86, f. 99v
637	1470-09-21	Ortoneda	Joan	marmessoria, cuirasser	1470-09-15	90	0	XI-86, f. 100r
638	1470-11-27	Oliver	Bernat	mercader	1470-11-20	550	0	XI-86, f. 100r
639	1470-11-27	Oliver	Bernat	mercader	1470-11-22	550	0	XI-86, f. 100r
640	1470-11-27	Cornet	Antoni	mercader	1470-11-26	200	0	XI-86, f. 100r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
641	1470-11-23	Gualbes	Miquel / Caterina de	donzell / donzella	1470-10-31	300	0	XI-86, f. 100v
642	1470-11-23	Santa Cecília		monestir (benedictins)	1470-09-28	54	0	XI-86, f. 100v
643	1470-11-27	Roser	Antònia	vídua de Joan, metge	1470-11-26	400	0	XI-86, f. 100v
644	1470-11-29	Corbera	Manel de	donzell	1470-11-26	176	0	XI-86, f. 100v
645	1470-11-29	Solzina	Andreu	jurista	1470-11-29	122	6	XI-86, f. 101r
646	1470-11-28	Balleró	Caterina	tutoria, filla de Joan (+), tintorer	1470-08-05	200	0	XI-86, f. 101r
647	1470-11-29	Font	Isabel	muller de Francesc, mercader	1470-11-22	550	0	XI-86, f. 101r
648	1470-11-28	Pujades	Isabel	vídua d'Antoni	1470-11-10	300	0	XI-86, f. 101r
649	1470-12-03	Santa Creu		hospital	1470-11-29	550	0	XI-86, f. 101v
650	1470-12-?	Santa Creu		hospital	1470-11-30	1613	3	XI-86, f. 101v
651	1470-12-05	Estela	Galceran / Guillem / Francesc	tutoria, fills de Joan (+), mercader	1470-11-26	570	0	XI-86, f. 101v
652	1470-11-28	Font	Francina	muller d'Antoni, formenter	1470-11-22	160	0	XI-86, f. 101v
653	1470-12-07	Sapila	Joan	ciutadà honrat	1470-12-01	400	0	XI-86, f. 102r
654	1470-12-07	Montanyanys	Elisabet de	vídua de Francesc, donzell	1470-04-09	200	0	XI-86, f. 102r
655	1470-12-03	Roda	Bernabeva de	vídua de Miquel, mercader	1470-11-28	60	0	XI-86, f. 102r
656	1470-12-03	Aguilar	Joan d'	mercader	1470-11-24	500	0	XI-86, f. 102r
657	1470-12-01	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-12-01	3988	4,5	XI-86, f. 102v
658	1470-12-05	Pere Desvilar		hospital	1470-12-03	120	0	XI-86, f. 102v
659	1470-12-07	Santa Maria del Pi		bací	1470-12-02	192	0	XI-86, f. 102v
660	1470-12-05	Bernat	Nicolau	ofici del mestre racional	1470-11-29	147	0	XI-86, f. 103r
661	1470-12-05	Bramona	Isabel	vídua de Pere	1470-11-10	43	6	XI-86, f. 103r
662	1470-11-27	Fogassot	Joan	notari	1470-11-10	200	0	XI-86, f. 103r
663	1470-12-07	Pujades	Ramon	mercader	1470-12-03	317	0	XI-86, f. 103r
664	1470-12-07	Comes	Joana Beneta	tutoria, filla de Joan (+), especier	1470-11-12	256	0	XI-86, f. 103r
665	1470-12-07	Merlès	Caterina de	muller d'Andreu	1470-11-23	400	0	XI-86, f. 103v
666	1470-12-07	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	1470-12-03	416	0	XI-86, f. 103v
667	1470-12-07	Ferrer	Joan Ramon	jurista	1470-11-28	160	0	XI-86, f. 103v
668	1470-12-12	Vidal	Guillem	?, de Sarrià	1470-11-19	100	0	XI-86, f. 103v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
669	1470-12-12	Antoni	Bartomeu	mercader	1470-12-09	400	0	XI-86, f. 103v
670	1470-12-05	Bernat	Bartomeu	prevere, de Marmellar	1470-11-29	100	0	XI-86, f. 104r
671	1470-12-12	Mercè		monestir	1470-12-09	154	0	XI-86, f. 104r
672	1470-12-07	Prunells	Francesc	mercader	1470-11-26	160	0	XI-86, f. 104r
673	1470-12-17	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume, mercader	1470-12-15	737	0	XI-86, f. 104r
674	1470-12-12	Jonqueres	Aldonça	mona (Jonqueres)	1470-12-09	160	0	XI-86, f. 104r
675	1470-12-07	Jordà	Lluís	mercader	1470-11-17	200	0	XI-86, f. 104v
676	1470-12-07	Parets	Bartomeu de	mercader	1470-11-29	500	0	XI-86, f. 104v
677	1470-12-12	Junyent	Joan Berenguer de	ciutadà honrat	1470-12-01	420	0	XI-86, f. 104v
678	1470-12-12	Junyet	Bernat de	mercader	1470-12-07	600	0	XI-86, f. 104v
679	1470-12-13	preveres pobres / comunitat de preveres		hospital / església (Sant Miquel)	1470-11-22	135	6	XI-86, f. 104v
680	1470-12-12	Alba	Bartomeva	vídua d'Agustí, mercader	1470-11-29	600	0	XI-86, f. 105r
681	1470-12-17	Coromines	Francesc de	ciutadà honrat	1470-12-12	400	0	XI-86, f. 105r
682	1470-12-17	framenors		monestir	1470-11-29	500	0	XI-86, f. 105r
683	1470-12-17	framenors		monestir	1470-11-28	500	0	XI-86, f. 105r
684	1470-12-17	Hospital	Francesc	mercader, de Sant Feliu de Guíxols	1470-12-16	400	0	XI-86, f. 105r
685	1470-12-12	Amat	Pere	mercader	1470-12-09	500	0	XI-86, f. 105v
686	1470-11-29	Guillem Destorrent		almoïna	1470-11-20	305	0	XI-86, f. 105v
687	1470-12-12	Mollet	Jaume	cerer	1470-11-23	110	0	XI-86, f. 105v
688	1470-12-17	Llobets	Hug de	canonge	1470-12-01	100	0	XI-86, f. 105v
689	1470-12-19	Obac / Baró	Jaume / Justina	jurista / monja (Pedralbes)	1470-12-02	150 ²³³⁸	0	XI-86, f. 105v
690	1470-12-31	Pont	Francesc	brocater	1470-12-21	300	0	XI-86, f. 106r
691	1470-12-31	Desmàs	Clara	vídua d'Huguet, mercader	1470-12-20	134	2	XI-86, f. 106r
692	1470-12-31	Desmàs	Clara	vídua d'Huguet, mercader	1470-12-20	400	0	XI-86, f. 106r

²³³⁸ Obac rebé 116 s.b. i Baró 34 s.b.

	Data		Censalista		Pensió			Referència
693	1470-12-31	Aguilar	Simona / Joan Berenguer	vídua de Berenguer, mercader / fill de Berenguer (+)	1470-12-24	300	0	XI-86, f. 106r
694	1470-12-19	Pedralbes		monestir (clarisses)	1470-12-16	270	0	XI-86, f. 106v
695	1471-01-02	Riera	Joan Onofre	fill de Gabriel (+), pescador	1470-12-15	107	0	XI-86, f. 106v
696	1470-12-31	Pere Desvilar		hospital	1470-12-29	115	11	XI-86, f. 106v
697	1470-12-31	Sarrovira	Antònia	muller de Joan	1470-12-22	200	0	XI-86, f. 106v
698	1470-12-31	Ferrer	Guillem	mercader	1470-12-24	200	0	XI-86, f. 107r
699	1471-01-02	Arbosc	Huguet	mercader	1470-12-24	160	0	XI-86, f. 107r
700	1471-01-02	Avinent	Francesc	mercader	1470-12-22	200	0	XI-86, f. 107r
701	1470-12-31	Safont	Francesc	mercader	1470-12-20	200	0	XI-86, f. 107r
702	1470-12-31	Ros	Ramon	ciutadà honrat	1470-12-30	550	0	XI-86, f. 107r
703	1470-12-13	Saiol	Joana	vídua de Miquel, mercader	1470-11-28	674	0	XI-86, f. 107v
704	1471-01-08	Ferrera	Felip de	ciutadà honrat	1471-01-04	300	0	XI-86, f. 107v
705	1471-01-08	Colomer	Joan	?	1471-01-04	70	0	XI-86, f. 107v
706	1471-01-07	Ballester	Jaume	ciutadà honrat	1471-01-04	400	0	XI-86, f. 107v
707	1471-01-02	Montells	Bernat	marmessoria, prevere	1469-12-16	247	0	XI-86, f. 108r
708	1471-01-02	Montells	Bernat	marmessoria, prevere	1470-12-16	247	0	XI-86, f. 108r
709	1471-01-07	Sant Pere de les Puel·les		bací	1470-12-19	100	0	XI-86, f. 108r
710	1471-01-10	Sabastida	Joana	vídua de Bernat, mercader	1470-12-24	360	0	XI-86, f. 108r
711	1470-12-31	Vinyes	Antoni	notari	1470-10-29	160	0	XI-86, f. 108r
712	1471-01-07	pobres presos		bací	1470-08-15	80	0	XI-86, f. 108v
713	1471-01-07	pobres presos		bací	1470-08-13	80	0	XI-86, f. 108v
714	1471-01-07	Vilell	Cebrià	rajoler	1471-01-04	100	0	XI-86, f. 108v
715	1471-01-10	Toralles	Francesc	mercader	1471-01-09	100	0	XI-86, f. 108v
716	1471-01-08	capella de Sant Sever		església (catedral)	1470-12-20	230	5,5	XI-86, f. 108v
717	1471-01-08	Sunyer	Joan	cuirasser (<i>olim</i>)	1470-11-16	200	0	XI-86, f. 109r
718	1471-01-10	Pugesola	Arnau de	mercader	1471-01-04	200	0	XI-86, f. 109r
719	1471-01-07	Font	Joan	formenter	1471-01-04	200	0	XI-86, f. 109r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
720	1471-01-07	Lledó	Joana	marmessoria, muller de Joan (+)	1470-10-12	112	0	XI-86, f. 109r
721	1471-01-10	Luques	Manel	mercader	1471-01-07	112	0	XI-86, f. 109r
722	1471-01-08	Sant Cugat del Rec		església	1470-12-23	100	0	XI-86, f. 109v
723	1471-01-10	Santa Creu		hospital	1471-01-08	956	3	XI-86, f. 109v
724	1471-01-10	framenors		monestir	1470-11-29	210	0	XI-86, f. 109v
725	1471-01-02	Martell	Joana	vídua d'Agustí, notari, de Cervera	1470-12-07	100	0	XI-86, f. 109v
726	1471-01-14	Montanyans	Elisabet	vídua de Francesc, donzell	1470-03-20	300	0	XI-86, f. 110r
727	1471-01-10	Claperós	Joan	marmessoria	1470-12-09	200	0	XI-86, f. 110r
728	1471-01-?	Rovira	Eufresina	vídua de Pere, mercader	1471-01-11	200	0	XI-86, f. 110r
729	1471-01-10	Granell	Berenguer	escrivà	1470-12-30	300	0	XI-86, f. 110r
730	1470-12-19	Mollet	Jaume	cerer	1470-08-16	20	0	XI-86, f. 110r
731	1471-01-14	Ribes	Isabel	vídua de Joan, mercader	1471-01-09	100	0	XI-86, f. 110v
732	1471-01-18	Urgellès	Joan	mercader	1471-01-04	100	0	XI-86, f. 110v
733	1471-01-18	Sapila	Marquesa	muller de Joan, ciutadà honrat	1471-01-12	367	4	XI-86, f. 110v
734	1471-01-18	Benet	Francesc	mercader	1471-01-11	200	0	XI-86, f. 110v
735	1471-01-18	Roma	Eulàlia	vídua de Jaume	1471-01-14	510	0	XI-86, f. 110v
736	1471-01-18	Ferneta	Pere de	mercader, de Pisa	1471-01-07	100	0	XI-86, f. 111r
737	1471-01-18	Ferneta	Pere de	mercader, de Pisa	1470-11-24	73	0	XI-86, f. 111r
738	1471-01-21	Olivella	Brígida d'	muller de Francesc	1471-01-14	200	0	XI-86, f. 111r
739	1471-01-18	Navell	Dalmau de	mercader	1471-01-12	320	10	XI-86, f. 111r
740	1471-01-04	Concepció de Maria		confraria	1471-01-04	200	0	XI-86, f. 111r
741	1471-01-14	Massot	fills	tutoria, fills de Bartomeu (+), especier	1471-01-14	100	0	XI-86, f. 111v
742	1471-01-21	Lunes	Oleguer	mercader	1471-01-14	165	0	XI-86, f. 111v
743	1471-01-21	Camí	Clara	vídua d'Antoni, barquer	1471-01-14	100	0	XI-86, f. 111v
744	1471-01-08	Salvador	Antoni	mestre d'aixa, de Sant Feliu de Guíxols	1470-12-16	160	0	XI-86, f. 111v
745	1471-01-21	Ros	Miquel	ciutadà honrat	1471-01-19	650	0	XI-86, f. 111v
746	1470-12-19	Setantí	Lluís	ciutadà honrat	1470-11-08	240	0	XI-86, f. 112r

	Data		Censalista		Pensió			Referència
747	1471-01-10	Sentmenat	Francesc Armenter de	donzell	1471-01-04	300	0	XI-86, f. 112r
748	1471-01-14	Bret	Nicolau	mercader	1471-01-02	600	0	XI-86, f. 112r
749	1471-01-14	Guàrdia	Antoni	mercader	1471-01-02	400	0	XI-86, f. 112r
750	1471-01-21	Soler	Joana / Joan / Miquel	tutoria, fills de Joan (+), verguer	1471-01-14	100	0	XI-86, f. 112r
751	1471-01-21	de Sentmenat	Eufresina	muller de Francesc Armenter, donzell	1471-01-09	100	0	XI-86, f. 112v
752	1470-11-05	Vilar	Joana	vídua de Francesc, sabater	1470-10-20	50	0	XI-86, f. 112v
753	1470-08-04	Santa Creu		hospital	1470-08-04	440	0	XI-86, f. 115r
754	1470-08-11	Andreu	Joan	jurista	1470-08-08	160	0	XI-86, f. 115r
755	1470-08-11	[Ramis]	Helena	lliberta	1470-08-04	65	10	XI-86, f. 115r
756	1470-08-11	Planella	Violant de	muller de Pere Bartomeu, donzell	1470-08-04	134	2	XI-86, f. 115v
757	1470-08-13	Andreu	Joan	jurista	1470-08-04	58	10	XI-86, f. 115v
758	1470-08-04	Matoses	Bernat Simó	prevere	1470-08-04	560	0	XI-86, f. 115v
759	1470-08-14	capella de Sant Antoni i Sant Andreu		església (Santa Maria del Pi)	1470-08-05	440	0	XI-86, f. 116r
760	1470-08-11	Cortés	Joan	?, de Sarrià	1470-08-04	320	0	XI-86, f. 116r
761	1470-08-17	Ballester	Jaume	ciutadà honrat	1470-08-17	104	0	XI-86, f. 116r
762	1470-08-17	Desplà	Ramon	ciutadà honrat	1470-08-04	600	0	XI-86, f. 116r
763	1470-08-22	Sant Jeroni de la Murtra		monestir (jerònims)	1470-08-08	40	0	XI-86, f. 116v
764	1470-08-22	Merlès	Caterina de	muller d'Andreu	1470-08-04	80	0	XI-86, f. 116v
765	1470-08-22	Franc	Joana Beneta	filla de Gaspar (+), mercader	1470-08-04	141	1	XI-86, f. 116v
766	1470-08-27	Dessoler	Pere	cavaller	1470-08-16	480	0	XI-86, f. 116v
767	1470-08-27	Dessoler	Pere	cavaller	1470-08-16	720	0	XI-86, f. 117r
768	1470-09-03	Argentona	Joan d'	donzell	1470-08-09	360	0	XI-86, f. 117r
769	1470-09-03	Argentona	Joan d'	donzell	1470-08-09	364	0	XI-86, f. 117r
770	1470-08-28	Bret	Nicolau	mercader	1470-08-19	168	0	XI-86, f. 117r
771	1470-08-22	benefici de Sant Bartomeu		església (Santa Maria del Mar)	1470-08-11	96	0	XI-86, f. 117r

Data		Censalista			Pensió			Referència
772	1470-08-22	Romeu	Agnès	monja (Jonqueres)	1470-08-08	160	0	XI-86, f. 117v
773	1470-10-11	Marano	Francisco	cavaller, de Calàbria	1468-02-21	400	0	XI-86, f. 117v
774	1470-10-11	Marano	Francisco	cavaller, de Calàbria	1469-02-21	400	0	XI-86, f. 117v
775	1470-10-11	Marano	Francisco	cavaller, de Calàbria	1470-02-21	400	0	XI-86, f. 117v
776	1470-10-19	Oliba	Joan	mercader	1470-10-04	160	0	XI-86, f. 117v
777	1470-10-20	Alemaný	Joana	vídua de Berenguer, notari	1470-08-18	241	5,5	XI-86, f. 117v
778	1470-10-20	Alemaný	Joana	vídua de Berenguer, notari	1470-08-06	160	0	XI-86, f. 117v
779	1470-11-27	Carbó	Àngela Francina Beneta	fulla de Galceran (+)	1470-11-22	400	0	XI-86, f. 118r
780	1470-11-26	Carbó	Jaume	cavaller	1470-11-22	200	0	XI-86, f. 118r
781	1470-12-07	Eimeric	Eulàlia	vídua de Ferrer, notari	1470-11-20	160	0	XI-86, f. 118r
782	1471-01-08	Conesa	Francesc / Lluís de	cavallers	1468-08-12	52	0	XI-86, f. 118r
783	1471-01-08	Conesa	Francesc / Lluís de	cavallers	1469-08-12	52	0	XI-86, f. 118r
784	1471-01-08	Conesa	Francesc / Lluís de	cavallers	1470-08-12	52	0	XI-86, f. 118r
785	1470-10-11	Marano	Francisco	cavaller, de Calàbria	?-02-21	400	0	XI-86, f. 122r
786	1470-10-11	Marano	Francisco	cavaller, de Calàbria	?-02-21	400	0	XI-86, f. 122r
787	1471-01-08	Conesa	Francesc / Lluís	cavallers	?-08-12	52	0	XI-86, f. 122r
788	1471-01-08	Conesa	Francesc / Lluís	cavallers	?-08-12	52	0	XI-86, f. 122r

Taula 145. Pensions de censals extraordinaris pagades l'any 1466

Data		Censalista			Pensió			Referència
		<i>Cognom</i>	<i>Nom</i>	<i>Categoria</i>	<i>Data</i>	<i>s.b.</i>	<i>d.b.</i>	
1	1466-02-18	Ros	Jaume	ciutadà honrat	1466-02-16	406	3	XI-169, f. 4r
2	1466-02-24	Pons	Pere	canvista	1466-02-25	762	6	XI-169, f. 4r
3	1466-02-28	Pujades	Antoni	ciutadà honrat	1466-02-20	650	0	XI-169, f. 4v
4	1466-02-28	Romeu	Guillem	ciutadà honrat	1466-02-21	1125	0	XI-169, f. 4v
5	1466-02-28	Gil	Gabriel	mercader	1466-02-21	330	0	XI-169, f. 4v

	Data		Censalista		Pensió			Referència
6	1466-03-11	Vallseca	Isabel	muller de Jaume Genís, ciutadà honrat	1466-03-10	343	9	XI-169, f. 4v
7	1466-03-08	Coromines	Francesc de	ciutadà honrat	1466-03-08	360	0	XI-169, f. 5r
8	1466-03-27	Pons	Pere	canvista	1466-03-22	125	0	XI-169, f. 5r
9	1466-03-12	Ferrer	Antoni	abat de Montserrat	1466-02-26	559	0	XI-169, f. 5r
10	1466-03-26	Miquel	Antoni	notari	1466-03-19	155	0	XI-169, f. 5r
11	1466-03-26	Colom	Guillem	ciutadà honrat	1466-03-22	125	0	XI-169, f. 5v
12	1466-03-26	Vidal	Pere	prevere	1466-03-21	375	0	XI-169, f. 5v
13	1466-03-07	Bussot	Antoni	sabater	1466-03-05	250	0	XI-169, f. 5v
14	1466-03-26	Figuera	Lluís	mercader	1466-03-19	290	3	XI-169, f. 5v
15	1466-03-22	Vilagaia	Miquel de	cavaller	1466-03-21	150	0	XI-169, f. 6r
16	1466-03-27	Aguilar	Simona	vídua de Berenguer, mercader	1466-03-02	250	0	XI-169, f. 6r
17	1466-03-27	Aguilar	Simona	vídua de Berenguer, mercader	1466-03-11	641	3	XI-169, f. 6r
18	1466-03-22	Aguilar	Simona	vídua de Berenguer, mercader	1466-03-19	646	3	XI-169, f. 6r
19	1466-03-03	Santjust	Caterina	vídua de Bartomeu, cavaller	1466-02-25	625	0	XI-169, f. 6v
20	1466-03-03	Santjust	Caterina	vídua de Bartomeu, cavaller	1466-02-25	625	0	XI-169, f. 6v
21	1466-03-03	Santjust	Caterina	vídua de Bartomeu, cavaller	1466-02-25	625	0	XI-169, f. 6v
22	1466-03-03	Santjust	Caterina	vídua de Bartomeu, cavaller	1466-02-25	625	0	XI-169, f. 7r
23	1466-03-06	Martí	Jaume	secretari reial	1466-03-04	71	3	XI-169, f. 7r
24	1466-03-29	Brodador	Pere		1466-03-26	25	0	XI-169, f. 7r
25	1466-04-02	Artigó	Pere	metge	1466-03-29	200	0	XI-169, f. 7r
26	1466-04-05	Gilabert	Lluís	mercader	1466-03-19	375	0	XI-169, f. 7v
27	1466-04-02	Geltrú	Joan de la	cavaller	1466-03-22	375	0	XI-169, f. 7v
28	1466-04-03	Mascaró	Pere	botiguer	1466-02-28	200	0	XI-169, f. 7v
29	1466-04-02	Mascaró	Pere	botiguer	1466-03-22	200	0	XI-169, f. 7v
30	1466-03-26	Aguilar	Joan d'	mercader	1466-03-15	687	6	XI-169, f. 7v
31	1466-04-08	Clariana	Pere de	jurista	1466-03-30	137	0	XI-169, f. 8r
32	1466-04-02	Sagrau	Miquel	pellisser	1466-03-22	150	0	XI-169, f. 8r
33	1466-04-05	Oliba	Joan	mercader	1466-03-30	1820	0	XI-169, f. 8r

	Data	Censalista			Pensió			Referència
34	1466-04-05	Queralt	Francí	ciutadà honrat	1466-03-24	270	0	XI-169, f. 8r
35	1466-04-02	Ribera	Bernat	prevere	1466-03-16	106	0	XI-169, f. 8r
36	1466-04-02	Sescorts	Francesc	mercader	1466-03-29	200	0	XI-169, f. 8v
37	1466-03-12	Benet	Francí	mercader	1466-03-11	200	0	XI-169, f. 8v
38	1466-04-05	Comes	Guillem Pere	formenter	1466-03-19	300	0	XI-169, f. 8v
39	1466-03-29	Ram	Francí	botiguer	1466-03-19	269	0	XI-169, f. 8v
40	1466-04-02	Artigó	Berenguer	jurista	1466-03-29	125	0	XI-169, f. 8v
41	1466-04-02	Bac	Elionor	vídua de Joan, mercader	1466-03-29	187	6	XI-169, f. 9r
42	1466-04-02	Bac	Elionor	vídua de Joan, mercader	1466-03-26	312	3	XI-169, f. 9r
43	1466-04-11	Coromines	Joan	cirurgià	1466-03-20	125	0	XI-169, f. 9r
44	1466-04-11	Raió	Beatriu	muller de Pere, notari	1466-04-09	125	0	XI-169, f. 9r
45	1466-04-09	Miró	Bernat i Joan	mercaders	1466-03-04	250	0	XI-169, f. 9r
46	1466-04-02	Moliner	Damià i Rafel	de la casa de la seca	1466-03-30	375	0	XI-169, f. 9v
47	1466-04-09	Pla	Arnau	patró de nau (<i>olim</i>)	1466-03-26	80	0	XI-169, f. 9v
48	1466-04-05	Urgellès	Joan	mercader	1466-03-30	240	0	XI-169, f. 9v
49	1466-04-09	Vallseca	Joana Aldonça de	muller de Francí, ciutadà honrat	1466-03-26	125	0	XI-169, f. 9v
50	1466-04-08	Vilell	Cebrià	rajoler	1466-03-22	300	0	XI-169, f. 9v
51	1466-04-11	Amat	Pere	mercader	1466-03-30	1550	0	XI-169, f. 10r
52	1466-04-11	Font	Joan	formenter	1466-03-24	250	0	XI-169, f. 10r
53	1466-04-15	Guerau	Francesc	mercader	1466-03-29	250	0	XI-169, f. 10r
54	1466-04-15	Aguilar	Joan	mercader	1466-04-02	390	0	XI-169, f. 10r
55	1466-04-15	Castellvell	Isabel de	vídua de Lluís	1466-04-02	447	10	XI-169, f. 10r
56	1466-04-15	Guimerà	Bernat de	varvassor, regidor de la vegueria de Barcelona	1466-03-16	125	0	XI-169, f. 10v
57	1466-04-17	Vidal	Antoni	mercader	1466-04-16	625	0	XI-169, f. 10v
58	1466-04-17	Metge	Arnau	blanquer	1466-03-29	520	0	XI-169, f. 10v
59	1466-04-11	Descortall / Moliner	Lluís / Francesc	? / mercader	1466-03-23	812	6	XI-169, f. 10v
60	1466-04-22	Bajoles	Guillem	mercader	1466-04-21	625	0	XI-169, f. 10v
61	1466-04-15	Cornet	Antoni	prevere	1466-03-26	190	0	XI-169, f. 11r

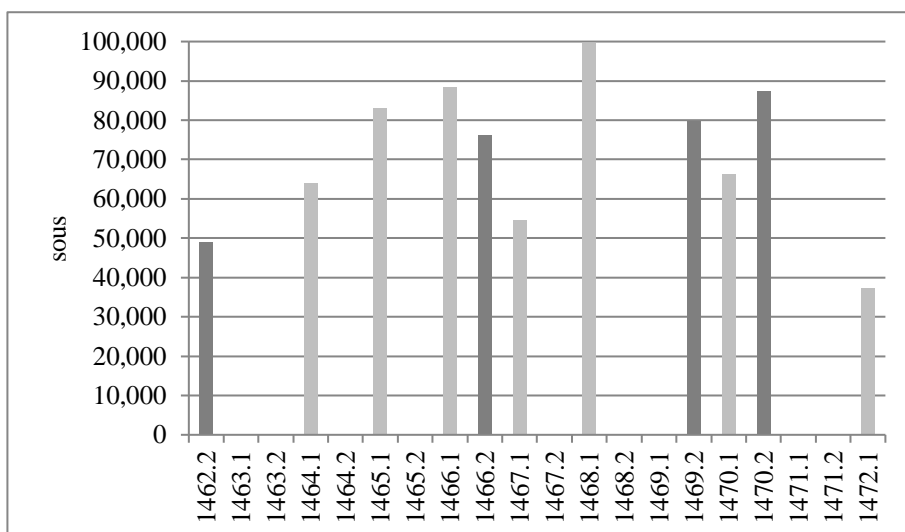
	Data		Censalista		Pensió			Referència
62	1466-04-15	Saiol	Joana	vídua de Miquel, mercader	1466-04-02	740	0	XI-169, f. 11r
63	1466-04-15	Guerau	Ponç	esparter	1466-03-22	140	0	XI-169, f. 11r
64	1466-04-16	Espanya / Vidal	Arcís / Pere	preveres	1466-04-30	125	0	XI-169, f. 11r
65	1455-04-17	Gualbes	Jaume de	ciutadà honrat	1466-05-09	875	0	XI-169, f. 11v
66	1466-05-13	Verdaguer	Cebrià / Agnès / Violant / Joana	fills de Joan (+), de Moià	1466-03-08	400	0	XI-169, f. 11v
67	1466-04-28	aniversaris		església (catedral)	1466-03-02	202	0	XI-169, f. 11v
68	1466-05-06	Bartomeu	Guillem	mercader	1466-03-29	250	0	XI-169, f. 11v
69	1466-05-06	Romeu	Guillem	ciutadà honrat	1466-03-24	1125	0	XI-169, f. 12r
70	1466-05-09	Bosser	Elionor	vídua de Joan, mercader	1466-04-30	131	3	XI-169, f. 12r
71	1466-05-24	Bertran	Ferrer	mercader	1466-04-16	531	6	XI-169, f. 12r
72	1466-05-06	Sapila	Serena	vídua de Joan Berenguer, ciutadà honrat	1466-04-02	447	10	XI-169, f. 12r
73	1466-04-05	Bertran / Bestuda	Violant / Joana	vídua de Ramon, mercader / vídua de Bernat, filla de Ramon Bertran	1466-03-18	550	0	XI-169, f. 12v
74	1466-05-12	Trinitat		confraria	1466-03-18	100	0	XI-169, f. 12v
75	1466-05-17	Lunes	Oleguer	mercader	1466-04-18	125	0	XI-169, f. 12v
76	1466-05-16	Martí	Eulàlia / Isabel	tutoria, filles de Guillem (+), mercader	1466-04-18	520	0	XI-169, f. 12v
77	1466-05-24	Vila	Berenguer	ardiac de Cerdanya i canonge de La Seu d'Urgell	1466-05-15	116	6	XI-169, f. 13r
78	1466-05-24	Savall	Bertran Ramon	cavaller	1466-05-02	125	0	XI-169, f. 13r
79	1466-05-24	Fontanills	Joana	vídua de Joan	1466-05-04	125	0	XI-169, f. 13r
80	1466-05-13	Desvalls, àlies Lleó	Joan	mercader	1466-03-26	100	0	XI-169, f. 13r
81	1466-05-12	Beuda	Elionor de	muller de Pere, cavaller	1466-03-22	275	0	XI-169, f. 13r
82	1466-05-16	Sitjar	Joan	formenter	1466-03-26	140	0	XI-169, f. 13v
83	1466-05-24	Geltrú / Vallseca	Constança de la / Joan Aldonsa de	vídua de Gilabert / muller de Francesc, ciutadà honrat	1466-03-24	200	0	XI-169, f. 13v
84	1466-05-13	Joan	Pere	prevere	1466-03-19	250	0	XI-169, f. 13v
85	1466-06-09	Julià	Pere	rajoler	1466-06-18	240	0	XI-169, f. 13v

	Data	Censalista			Pensió			Referència
86	1466-05-17	Delgàs	Caterina	muller de Bernat, mercader	1466-04-27	132	6	XI-169, f. 13v
87	1466-06-09	Argilagas	Jaume	marmessoria (prevere, de Moià)	1466-05-20	875	0	XI-169, f. 14r
88	1466-06-09	Ros	Jaume	ciudadà honrat	1466-06-08	250	0	XI-169, f. 14r
89	1466-06-04	aniversaris		església (Santa Maria del Mar)	1466-05-06	60	0	XI-169, f. 14r
90	1466-06-21	Aguilar	Simona	vídua de Berenguer, mercader	1466-06-07	506	3	XI-169, f. 14r
91	1466-06-07	Aguilar	Simona	vídua de Berenguer, mercader	1466-06-07	562	6	XI-169, f. 14v
92	1466-06-21	sagristia		església (catedral)	1466-03-08	331	3	XI-169, f. 14v
93	1466-06-20	Castellvell	Isabel de	vídua de Lluís, doctor	1466-06-20	300	0	XI-169, f. 14v
94	1466-06-01	Julià, àlies de Vilamalla	Pere		1466-05-14	1000	0	XI-169, f. 14v
95	1466-07-01	Cogolls	Joan	prevere	1466-06-18	620	0	XI-169, f. 15r
96	1466-06-12	Mates	Mateu	mercader	1466-04-06	135	0	XI-169, f. 15r
97	1466-07-02	Llong	Antoni	especier	1466-07-06	125	0	XI-169, f. 15r
98	1466-07-17	Ponsgem	Guillem	mercader	1466-07-14	562	6	XI-169, f. 15r
99	1466-07-19	Sec	Joan	manegador	1466-07-05	227	6	XI-169, f. 15r
100	1466-07-17	Desmàs	Margarida	muller de Tomàs, mercader	1466-07-04	250	0	XI-169, f. 15v
101	1466-07-21	causa pia de la capella de Sant Sever		església (catedral)	1466-05-05	200	0	XI-169, f. 15v
102	1466-07-10	Lunes / Fogassot	Angelina / Jaume Joan	muller d'Oleguer, mercader / fill de Joan, notari	1466-06-21	225	0	XI-169, f. 15v
103	1466-07-15	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	1466-07-09	330	0	XI-169, f. 15v
104	1466-07-15	Setantí	Lluís	ciudadà honrat	1466-06-08	375	0	XI-169, f. 16r
105	1466-07-18	Amat	Agnès	vídua de Ramon, mercader	1466-07-11	125	0	XI-169, f. 16r
106	1466-07-21	Salvador	Marturià	mercader	1466-07-06	137	6	XI-169, f. 16r
107	1466-07-21	aniversars		església (catedral)	1466-07-06	508	9	XI-169, f. 16r
108	1466-08-05	Granell	Antoni	prevere	1466-05-05	260	0	XI-169, f. 16r
109	1466-08-05	Vives	Bartomeu	mercader	1466-08-02	667	6	XI-169, f. 16v
110	1466-07-21	almoina		església (catedral)	1466-07-04	187	6	XI-169, f. 16v

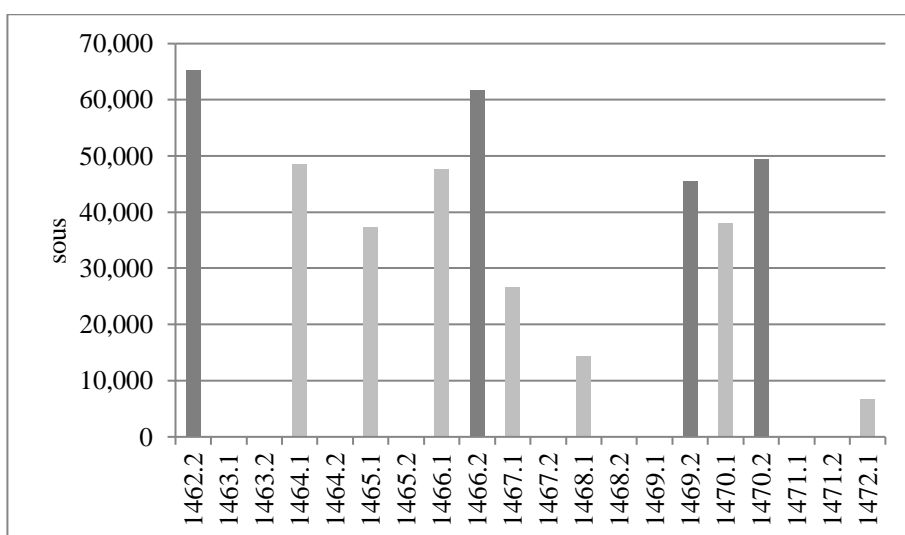
Data		Censalista		Pensió			Referència	
111	1466-08-14	Desvern	Joan / Benet / Margarida / Marquesa	fills de Nicolau (+), de Girona	1466-08-01	1525	0	XI-169, f. 16v
112	1466-08-05	Mitjans	Beatriu	muller d'Antoni, doctor	1466-04-15	150	0	XI-169, f. 17r
113	1466-07-02	aniversaris / framenors / Pere Desvilar		església (Santa Maria del Mar) / monestir / hospital	1466-03-28	125	0	XI-169, f. 17r
114	1466-08-18	Esteve	Pere	argenter	1466-08-09	240	0	XI-169, f. 17r
115	1466-08-19	Desplà	Pere	prevere	1466-07-15	175	0	XI-169, f. 17v
116	1466-08-19	Oliver	Agnès	muller de Guillem, ciutadà honrat	1466-08-11	180	0	XI-169, f. 17v
117	1466-08-19	Terena	Tomàs Andreu / Beneta	tutoria, fills de Bernat (+), mercader, de Perpinyà	1466-07-15	1125	0	XI-169, f. 17v
118	1466-09-08	Puig	Bernardina	tutoria, filla de Joan (+), mercader, de Bagà	1466-02-04	625	0	XI-169, f. 18r
119	1466-09-08	Puig	Bernardina	tutoria, filla de Joan (+), mercader, de Bagà	1466-02-04	625	0	XI-169, f. 18r
120	1466-09-03	Desvern	Joan	?	1466-08-25	725	0	XI-169, f. 18r
121	1466-08-28	Betista	Arnau	?	1466-08-26	625	0	XI-169, f. 18r
122	1466-09-01	Alacant	Brigida d'	vídua de Bernat, mercader	1466-08-31	312	6	XI-169, f. 18v
123	1466-09-04	bací		església (Santa Maria del Mar)	1466-07-29	128	4	XI-169, f. 18v
124	1466-09-08	Geltrú	Joan de la	cavaller	1466-09-05	125	0	XI-169, f. 18v
125	1466-09-13	Desvalls	Francí Benet	donzell	1466-08-19	441	6	XI-169, f. 18v
126	1466-09-13	Gualbes	Miquel de	cavaller	1466-03-03	259	0	XI-169, f. 19r
127	1466-09-03	Prats	Pere	especier	1466-05-06	200	0	XI-169, f. 19r
128	1466-09-03	Prats	Pere	especier	1466-03-26	100	0	XI-169, f. 19r
129	1466-07-25	Font	Joan	tutoria, fill de Pere (+), draper	1466-07-08	812	6	XI-169, f. 19r
130	1466-11-26	Satorra	Pere Guillem	marmessoria	1466-10-22	1125	0	XI-169, f. 19v

Apèndix 3. Gràfics

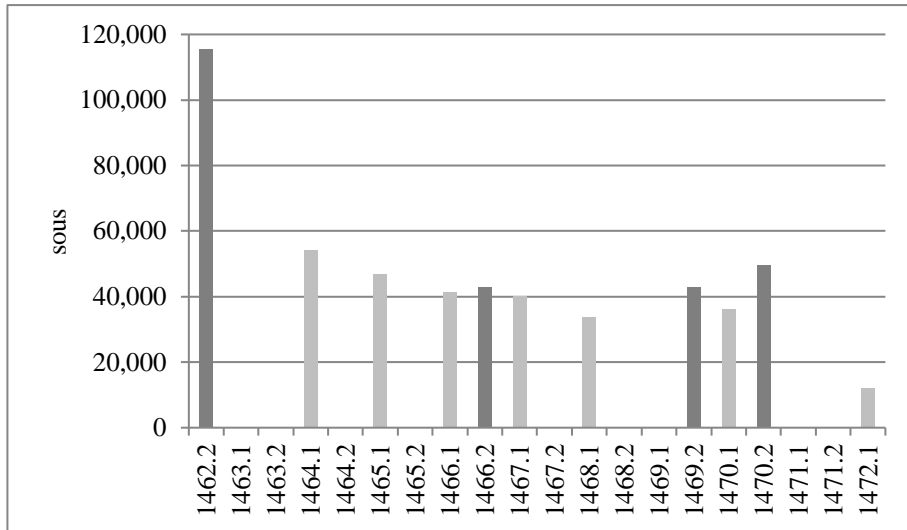
Gràfic 27. Ingressos de la farina (1462-1472)

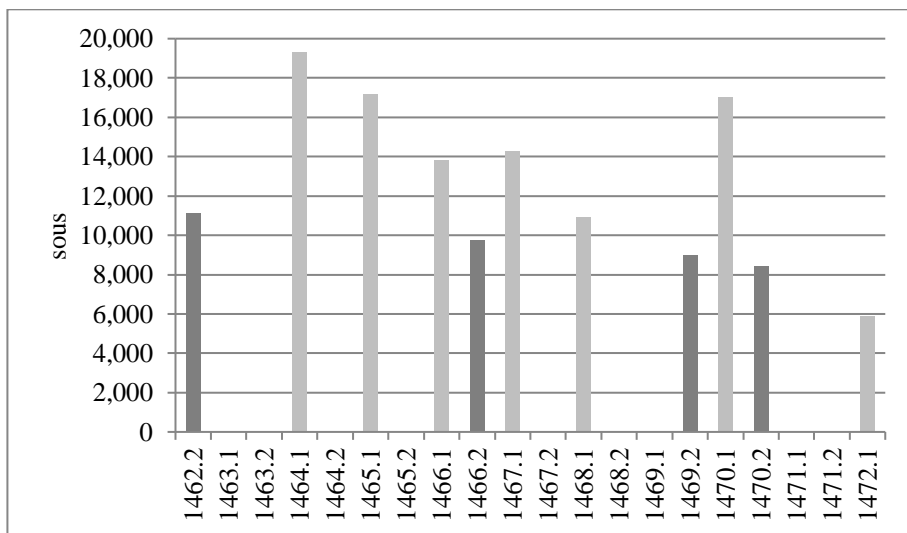
Gràfic 28. Ingressos del vi (1462-1472)

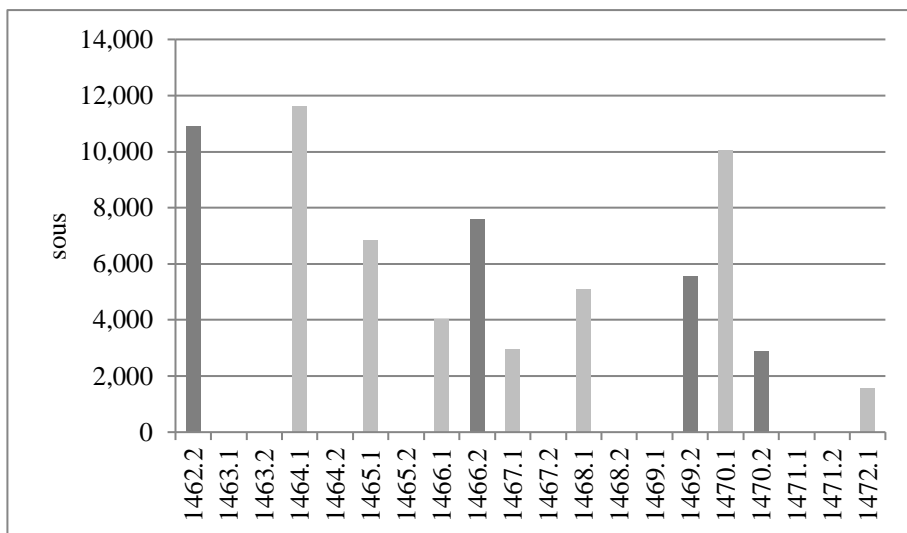
Gràfic 29. Ingressos de la carn (1462-1472)

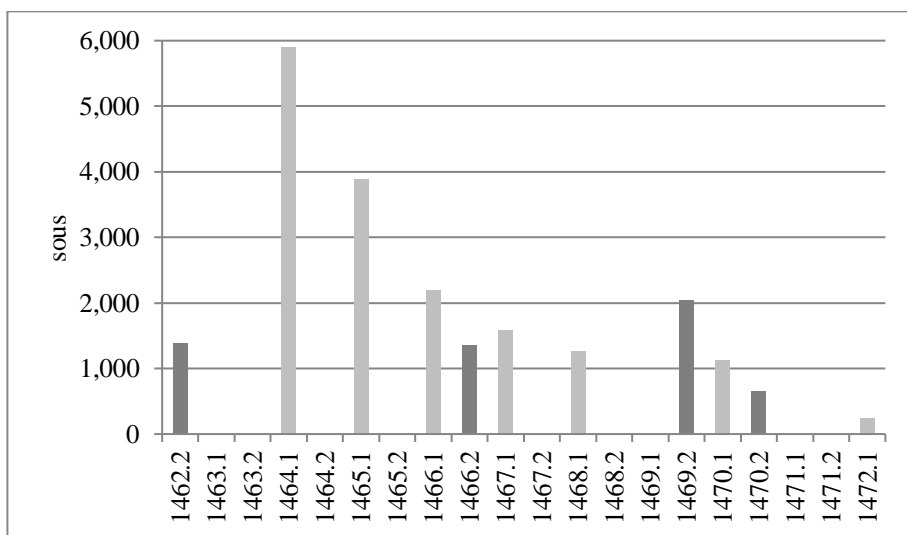
Gràfic 30. Ingressos del peix fresc (1462-1472)

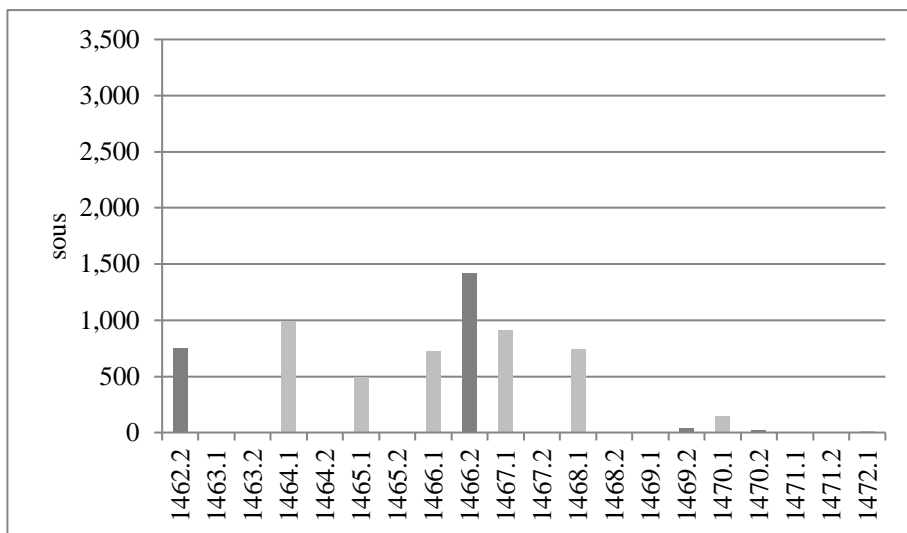
Gràfic 31. Ingressos del pes (1462-1472)

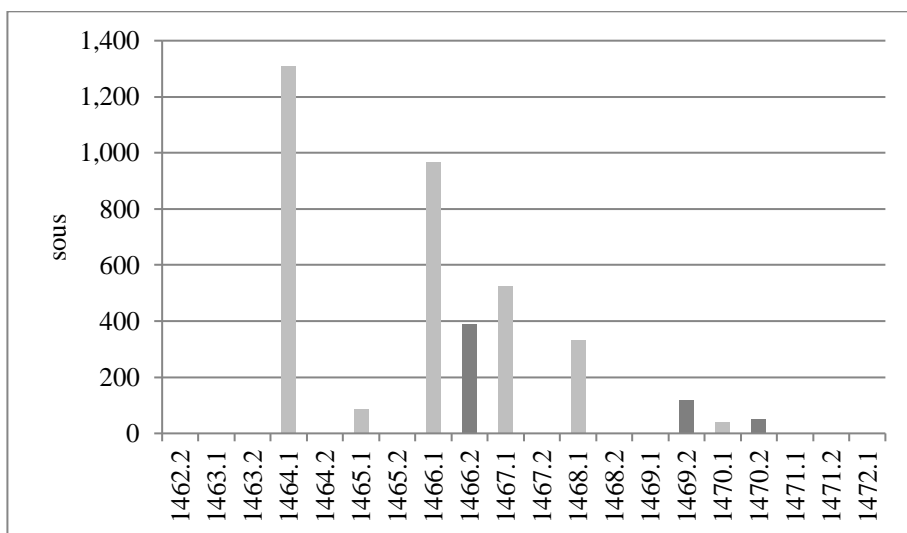
Gràfic 32. Ingressos del greix (1462-1472)

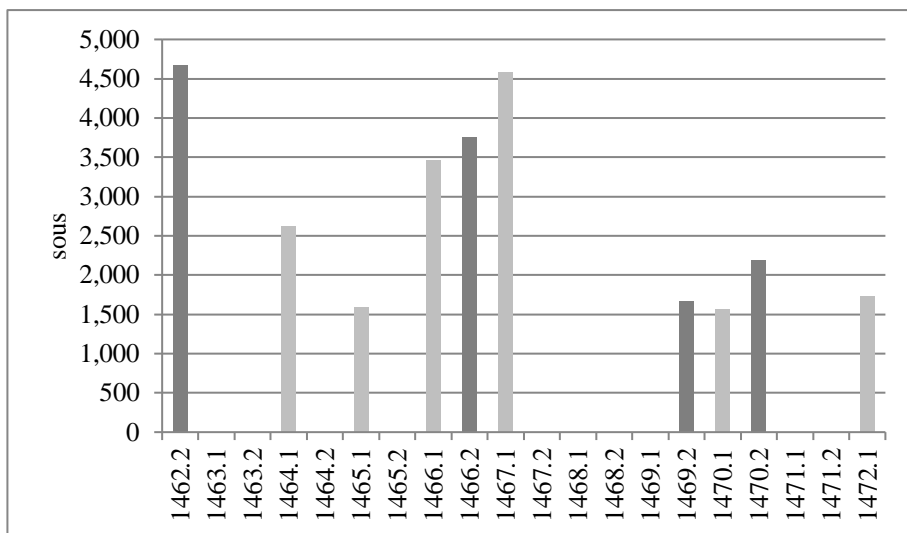
Gràfic 33. Ingressos de les flassades (1462-1472)

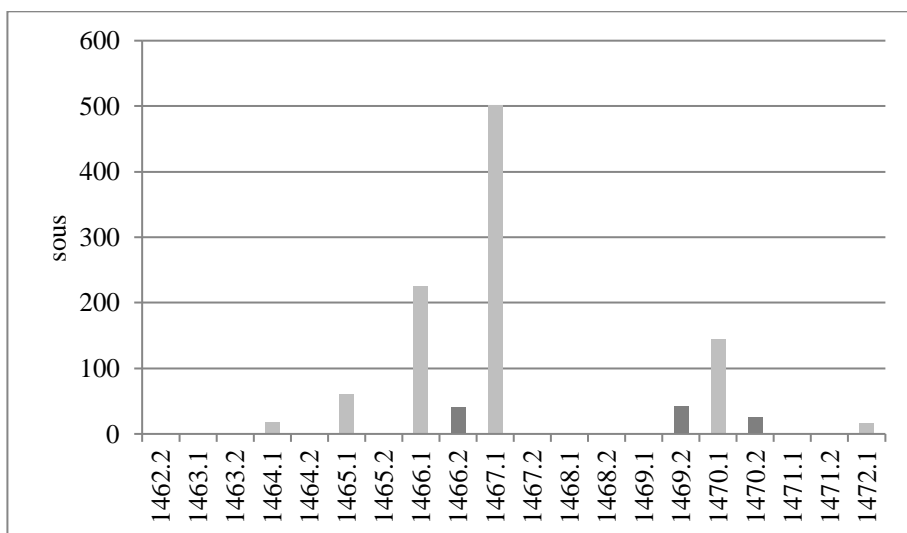
Gràfic 34. Ingressos de la fusta (1462-1472)

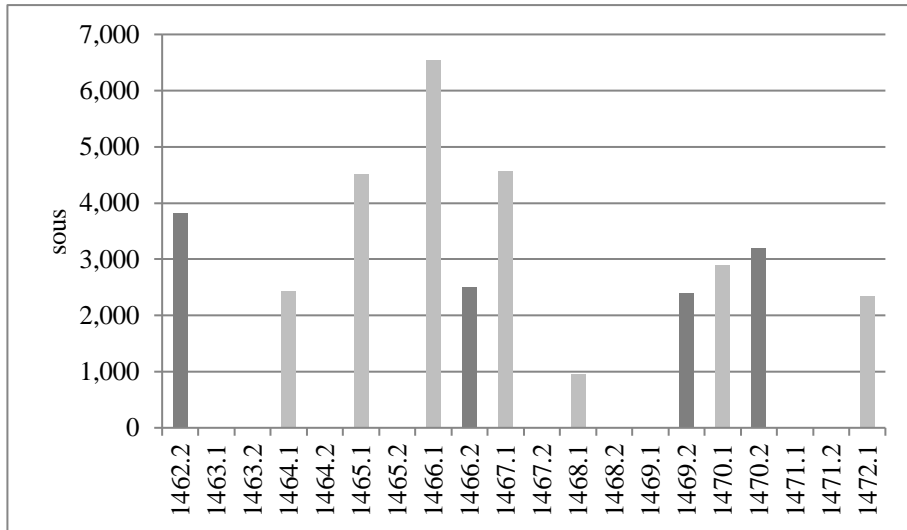
Gràfic 35. Ingressos del cuiram (1462-1472)

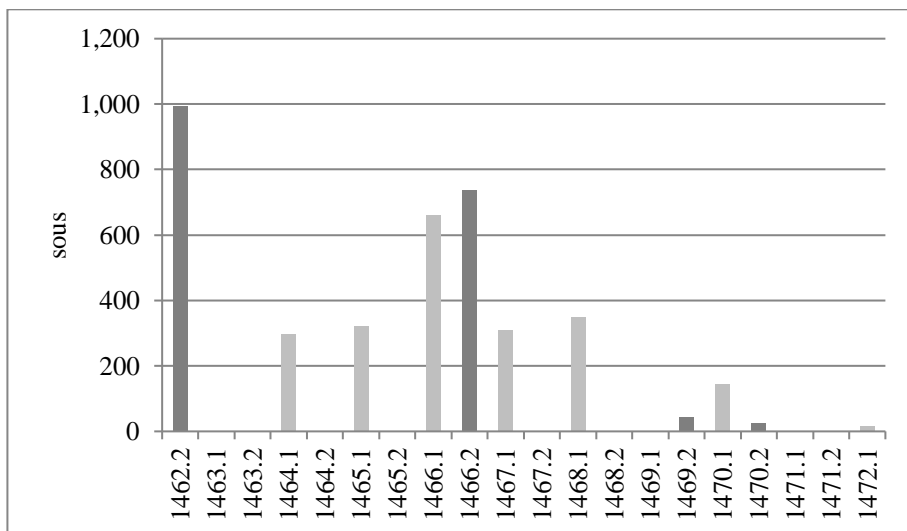
Gràfic 36. Ingressos de la pellisseria (1462-1472)

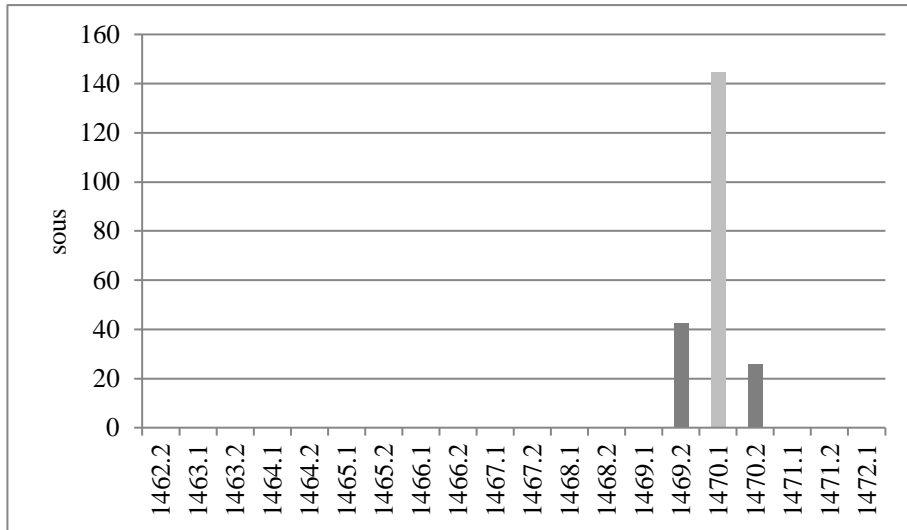
Gràfic 37. Ingressos de la pella (1462-1472)

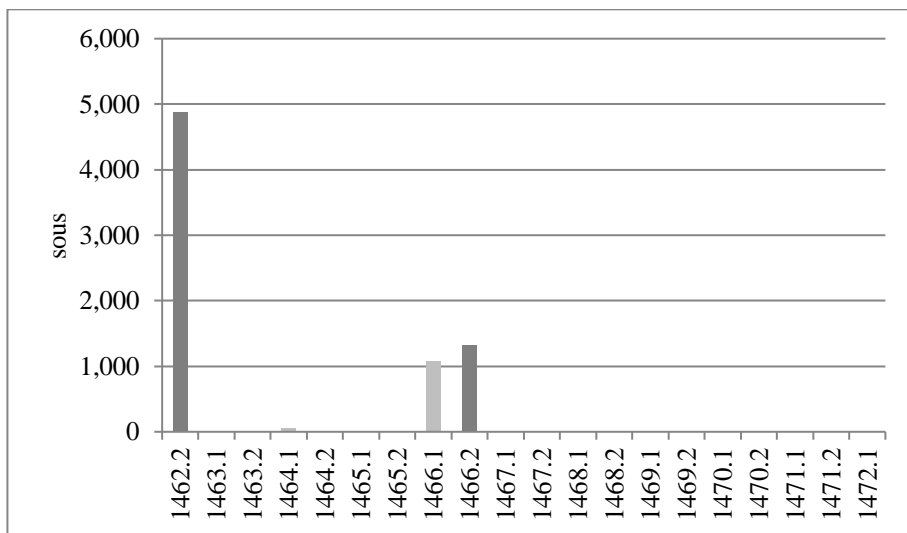
Gràfic 38. Ingressos de les armes (1462-1472)

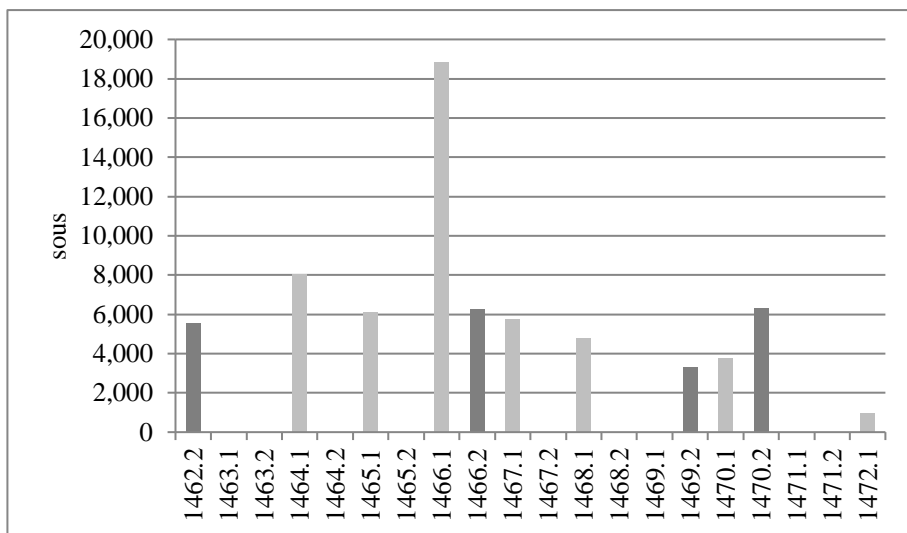
Gràfic 39. Ingressos de la canemasseria (1462-1472)

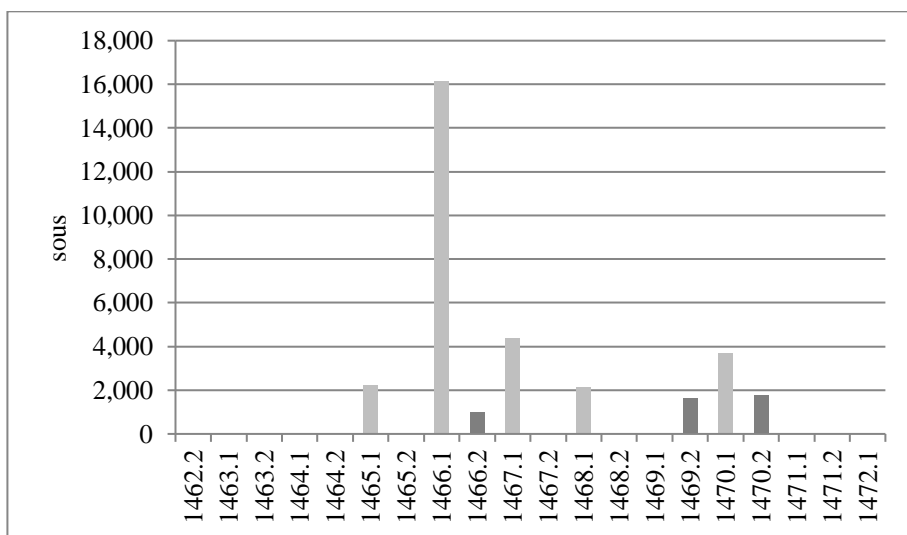
Gràfic 40. Ingressos del vi foraster (1462-1472)

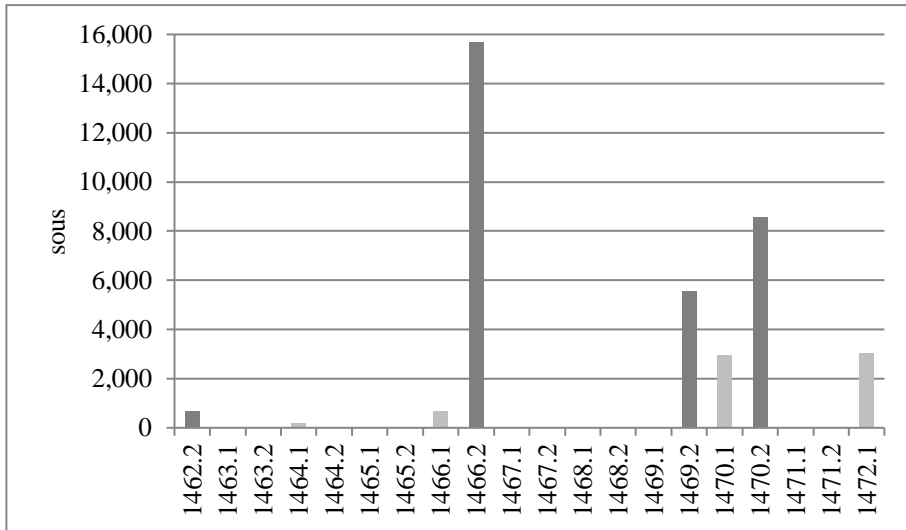
Gràfic 41. Ingressos de la llenya (1462-1472)

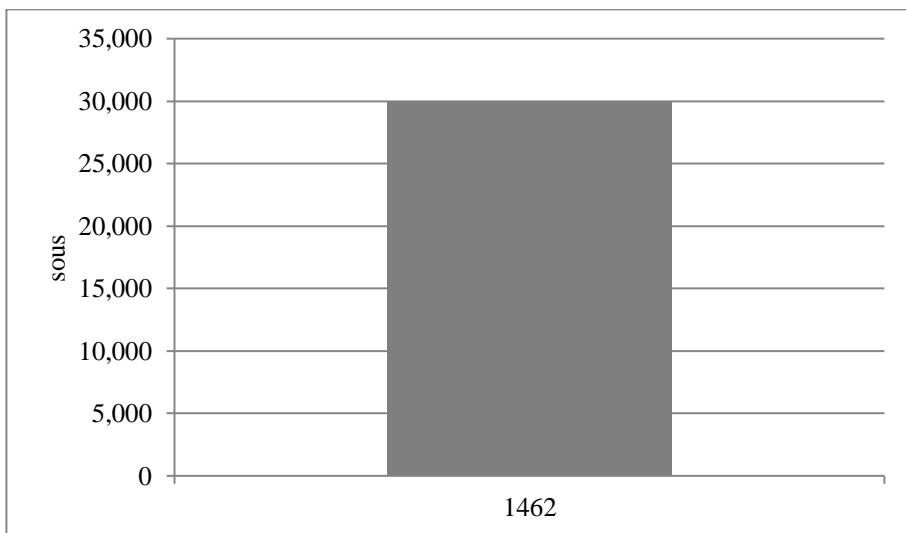
Gràfic 42. Ingressos del carbó (1462-1472)

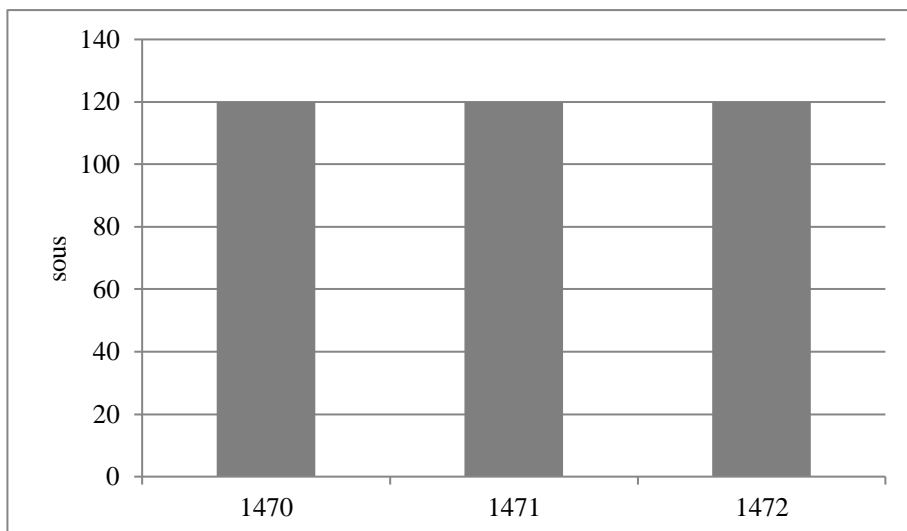
Gràfic 43. Ingressos de les honors (1462-1472)

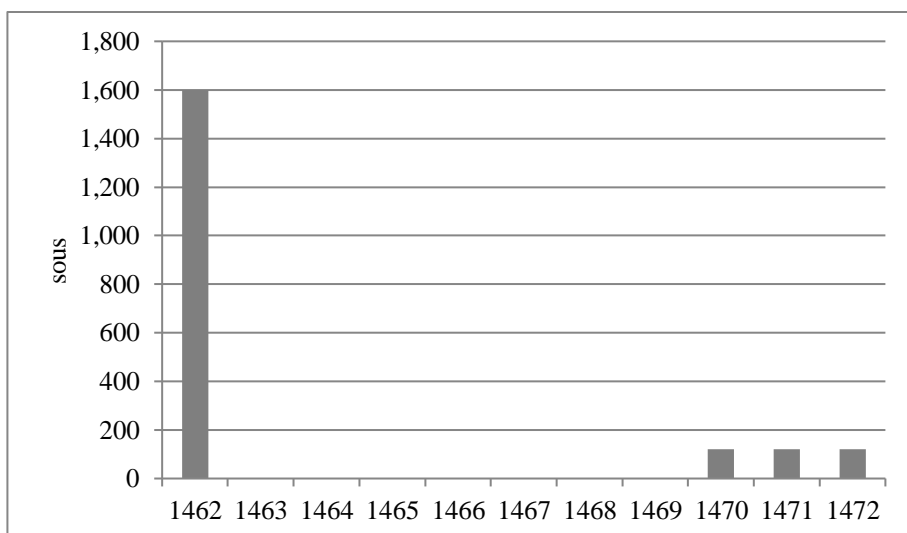
Gràfic 44. Arrendament del peix fresc (1462-1472)

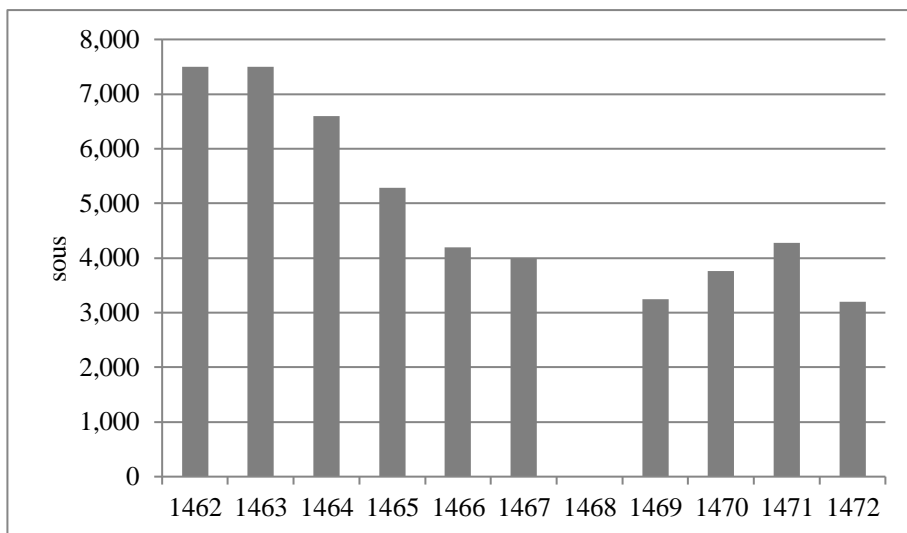
Gràfic 45. Arrendament de les flassades (1462-1472)

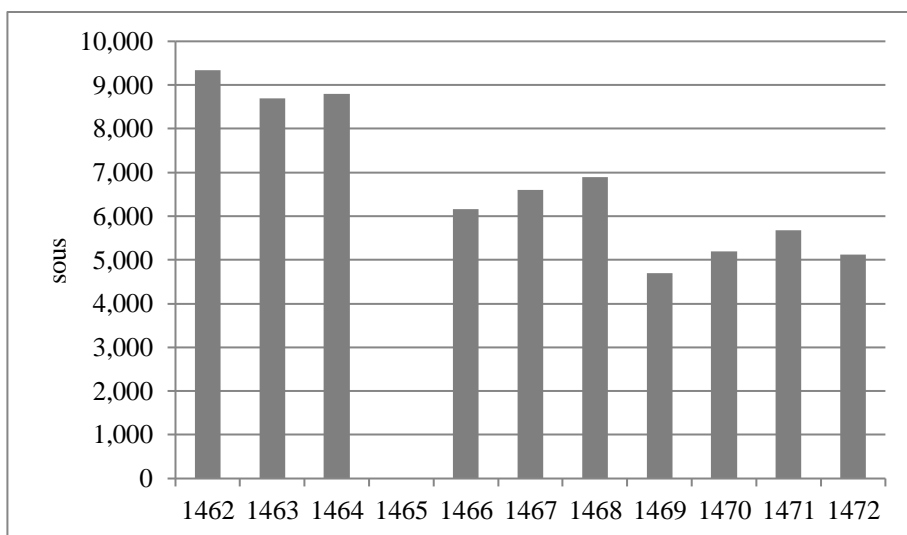
Gràfic 46. Arrendament de la fusta (1462-1472)

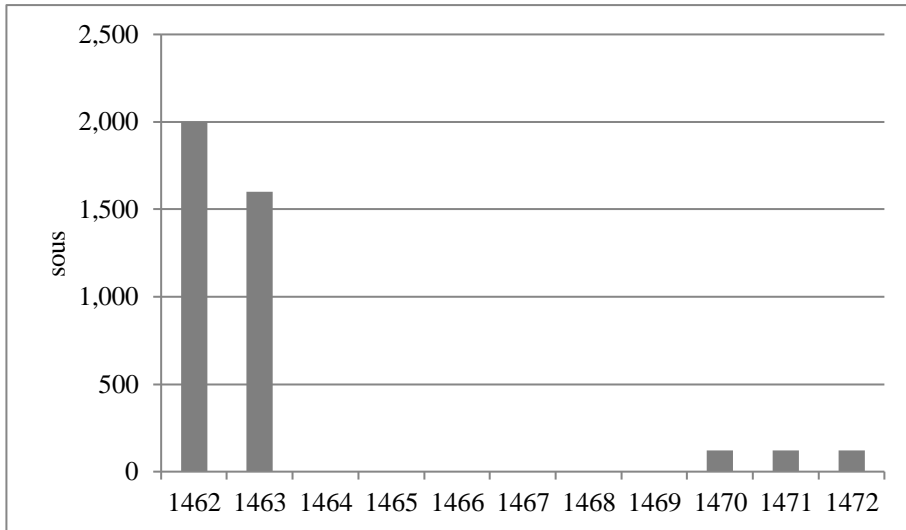
Gràfic 47. Arrendament del cuiram (1462-1472)

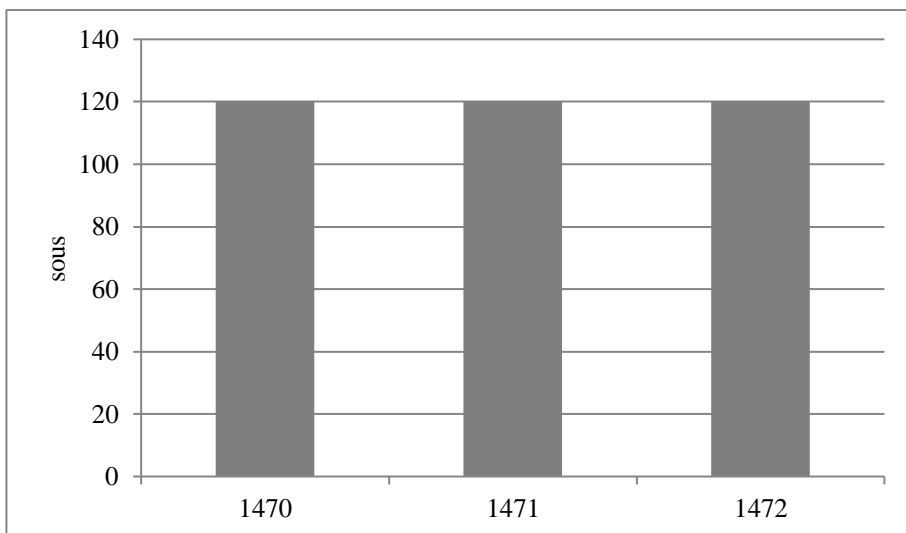
Gràfic 48. Arrendament de la pella (1462-1472)

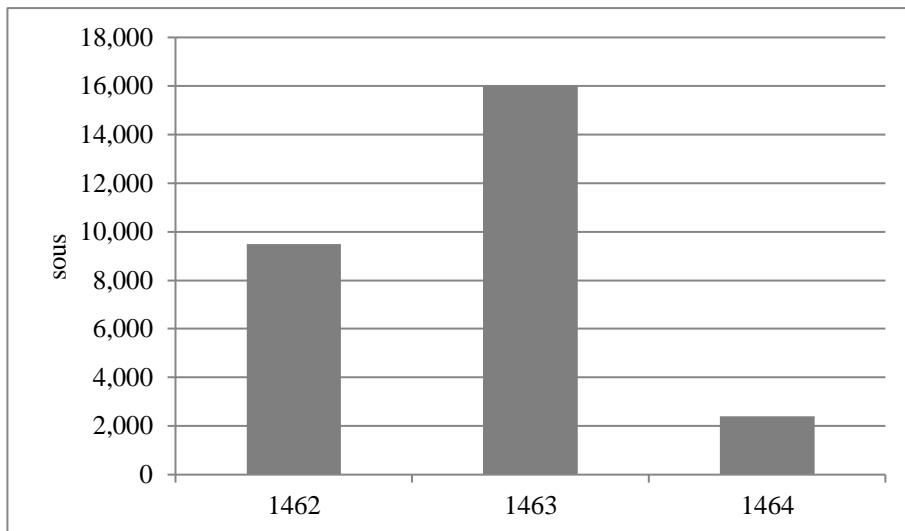
Gràfic 49. Arrendament de les armes (1462-1472)

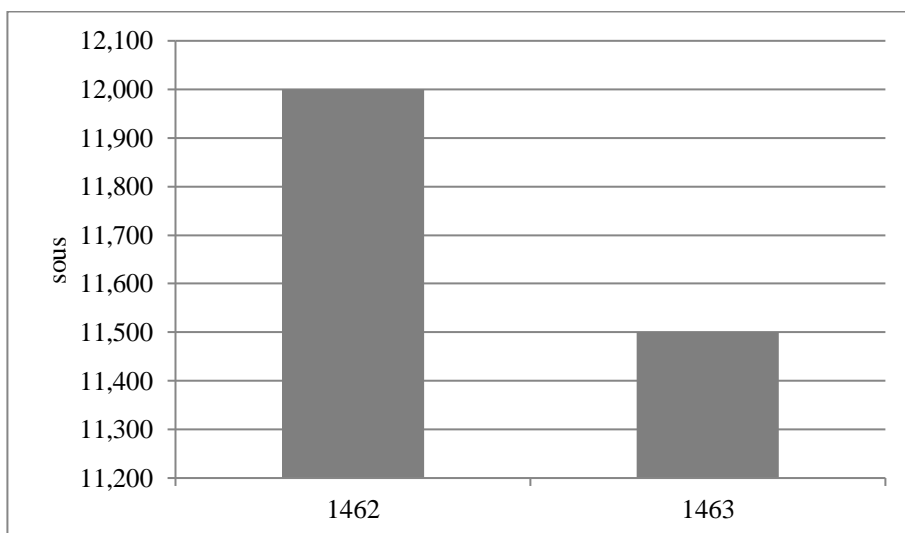
Gràfic 50. Arrendament de la canemasseria (1462-1472)

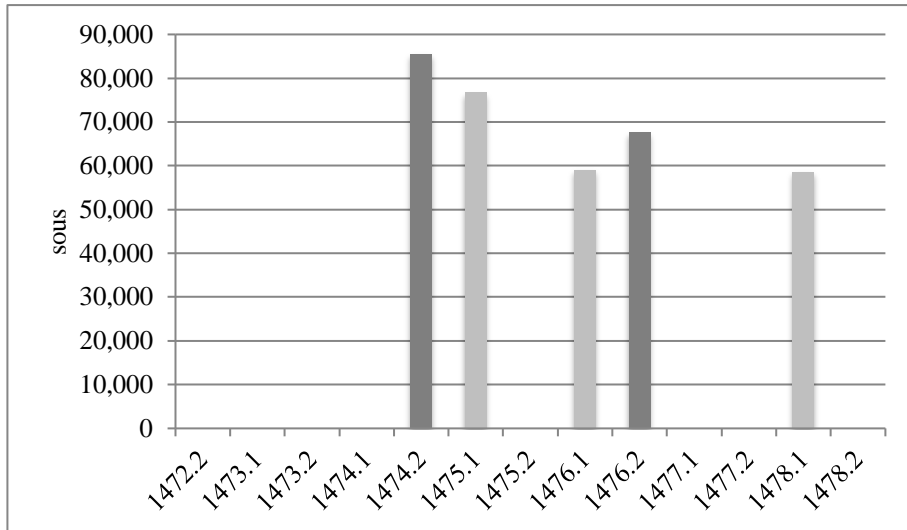
Gràfic 51. Arrendament del vi foraster (1462-1472)

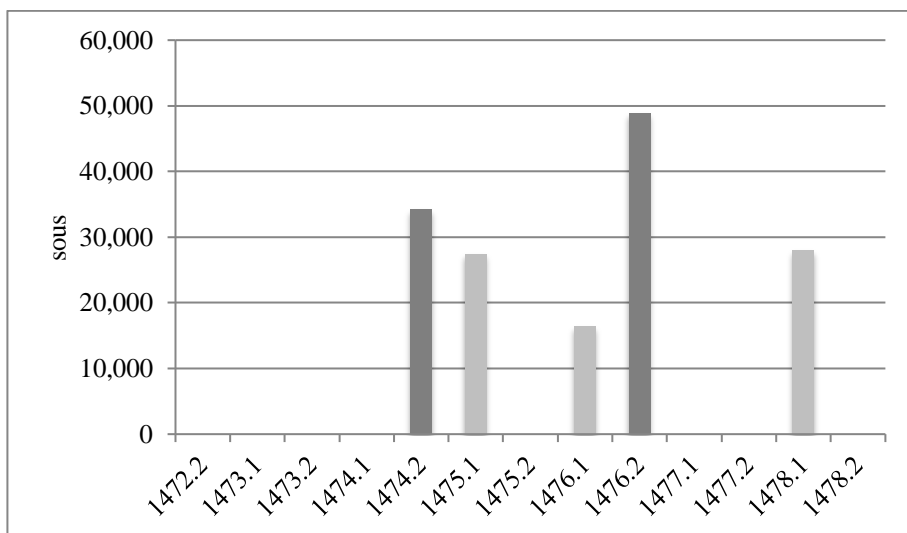
Gràfic 52. Arrendament de la llenya (1462-1472)

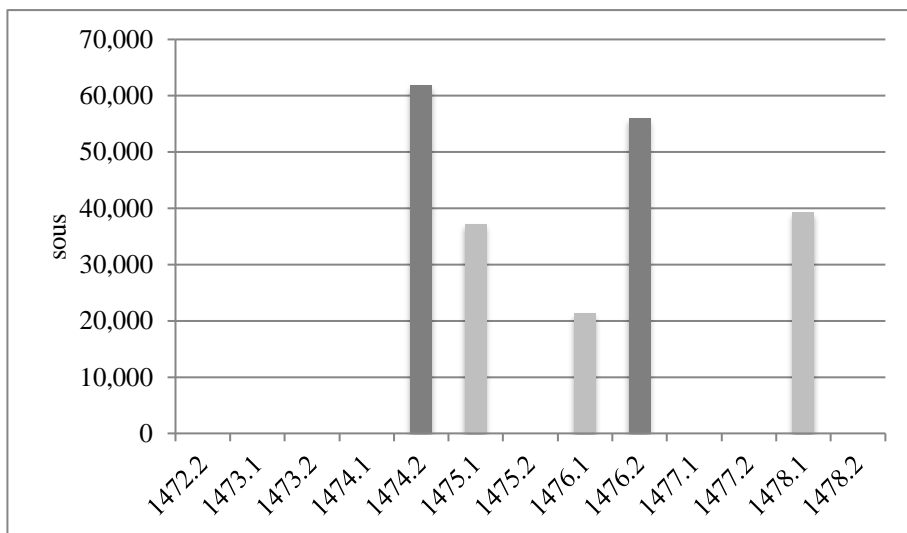
Gràfic 53. Ingressos de la farina (1472-1479)

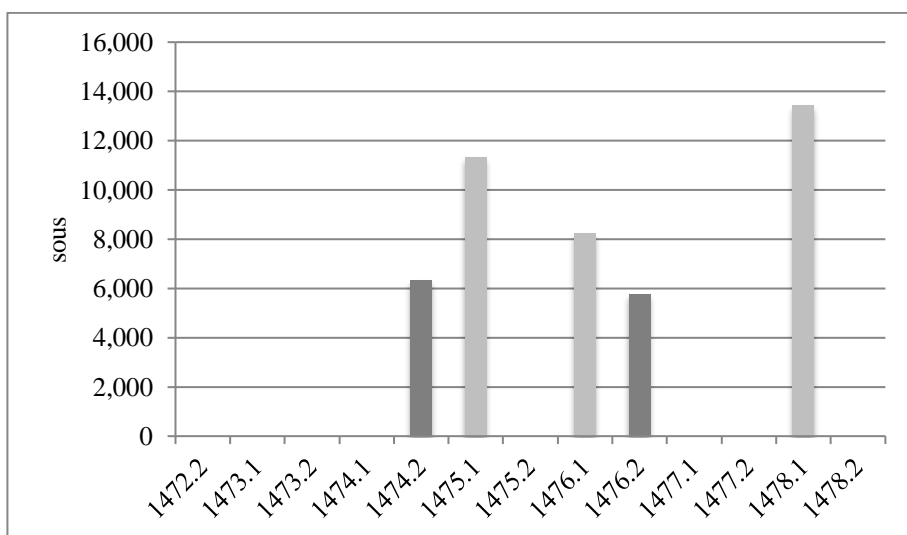
Gràfic 54. Ingressos del vi (1472-1479)

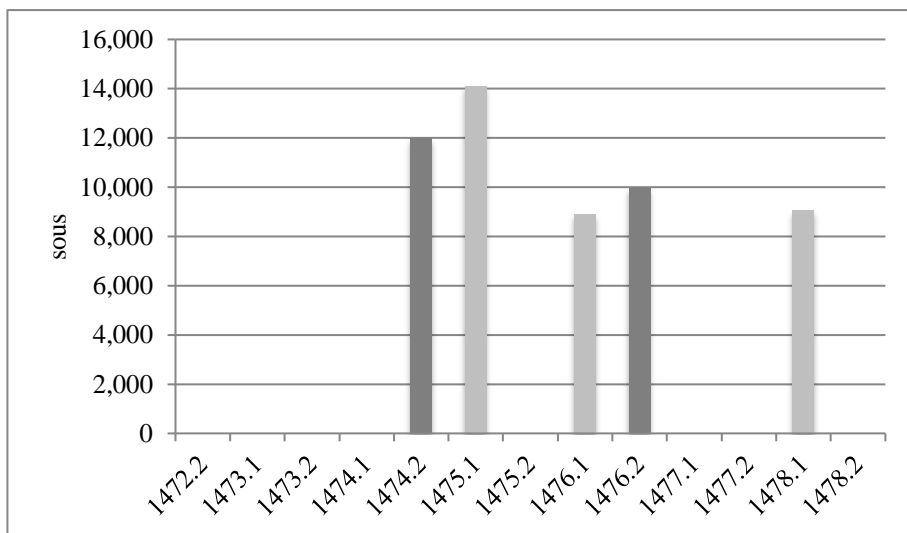
Gràfic 55. Ingressos de la carn (1472-1479)

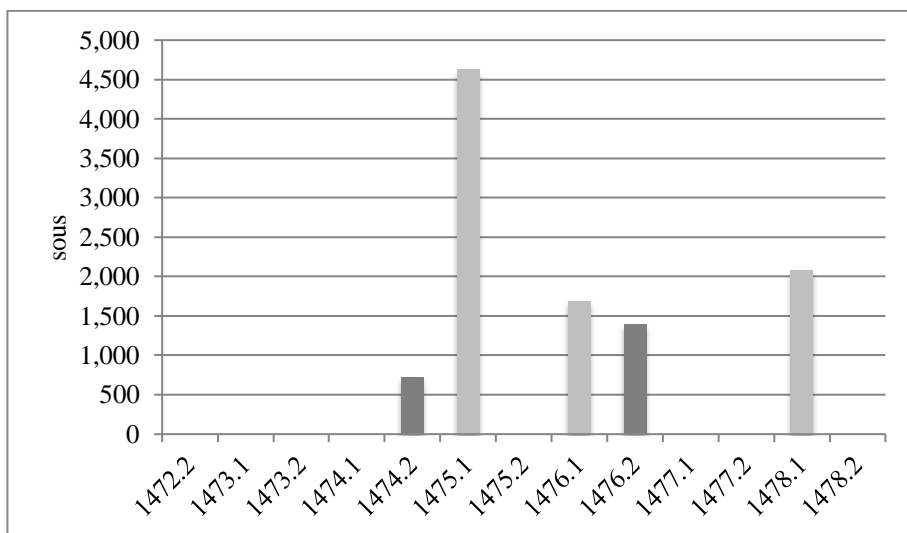
Gràfic 56. Ingressos del peix fresc (1472-1479)

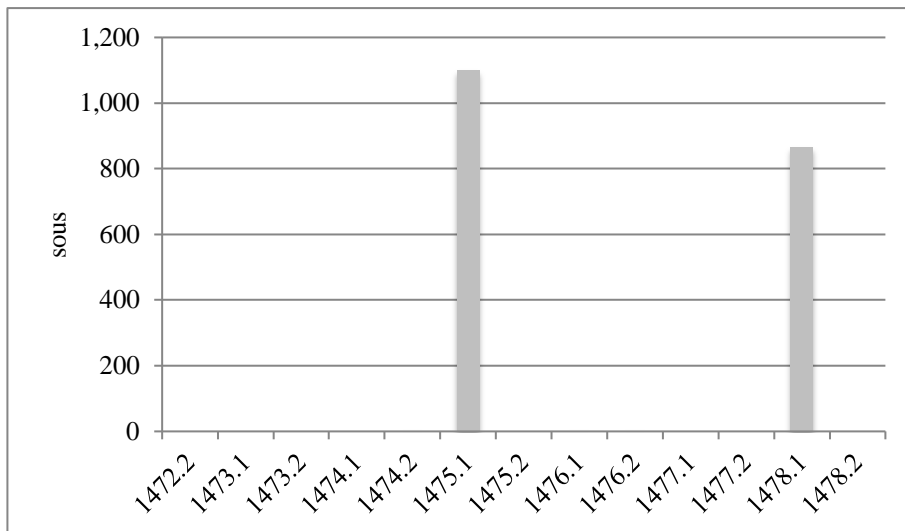
Gràfic 57. Ingressos del pes (1472-1479)

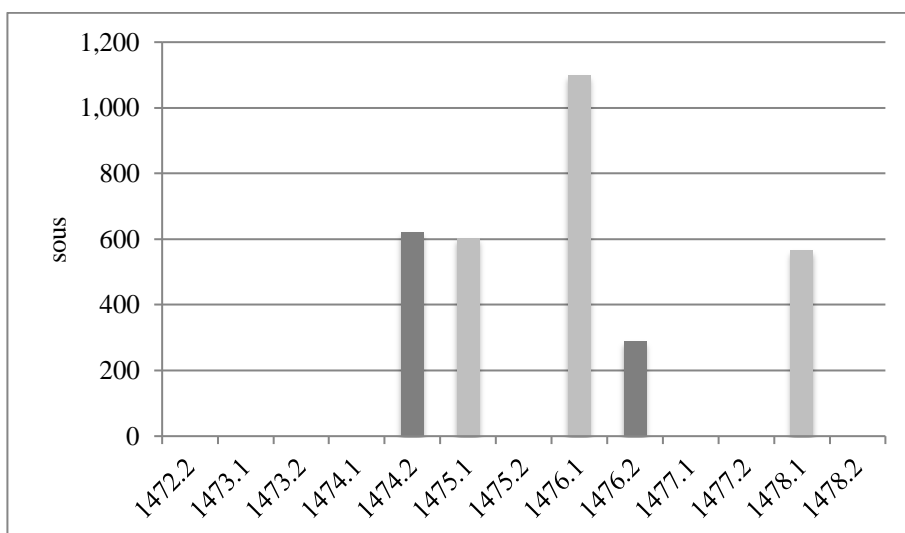
Gràfic 58. Ingressos del greix (1472-1479)

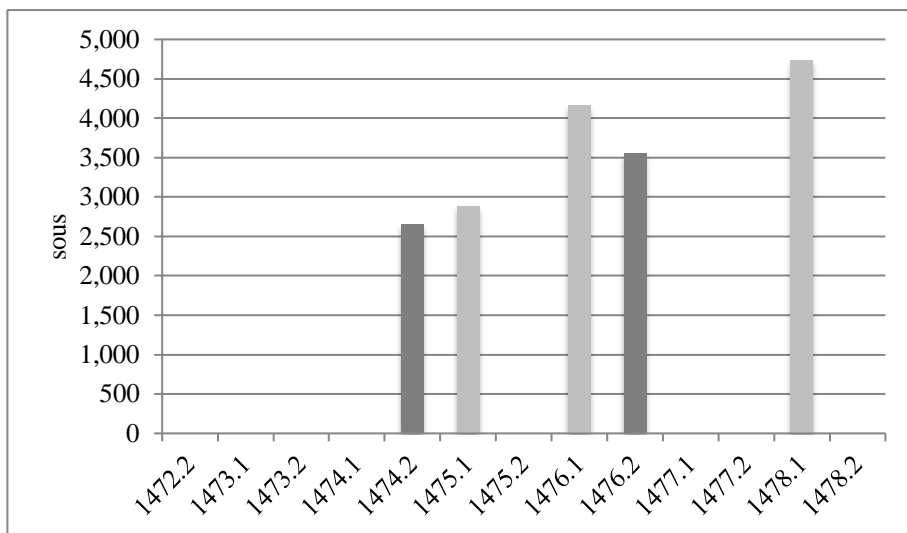
Gràfic 59. Ingressos de les flassades (1472-1479)

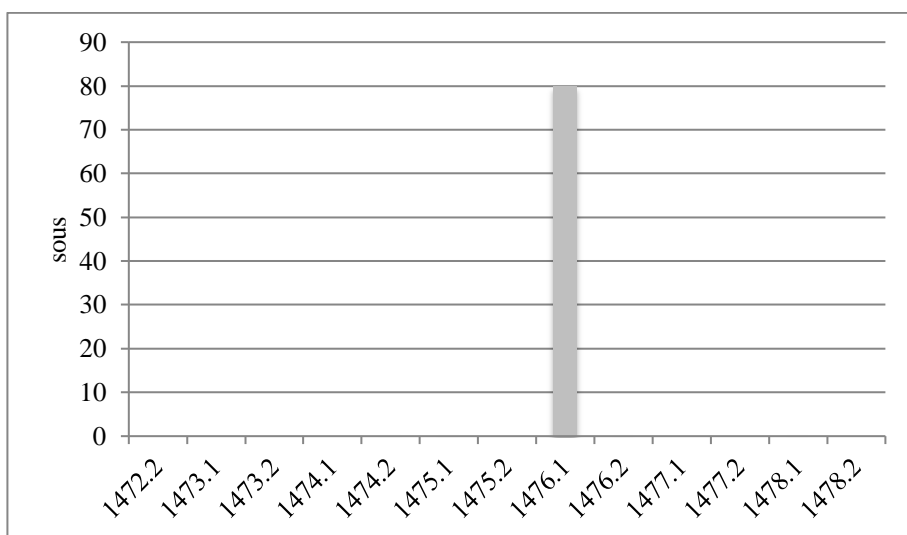
Gràfic 60. Ingressos de la fusta (1472-1479)

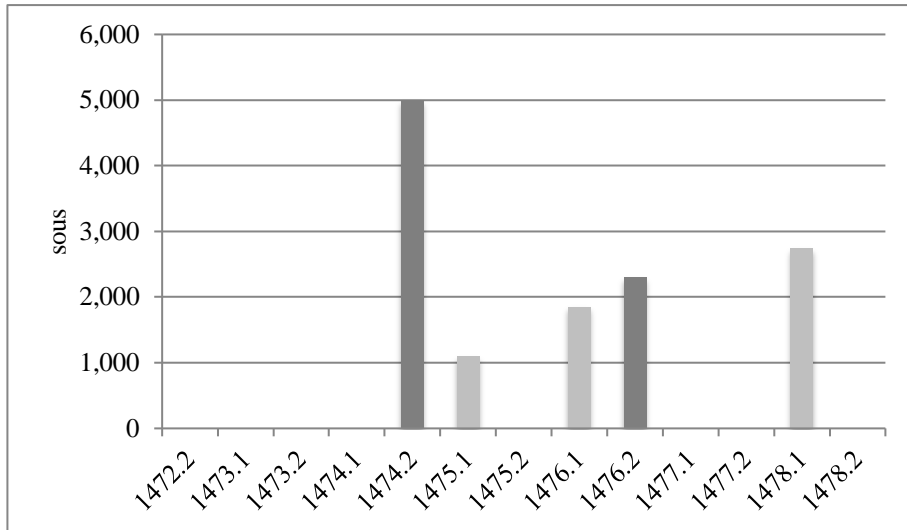
Gràfic 61. Ingressos del cuiram (1472-1479)

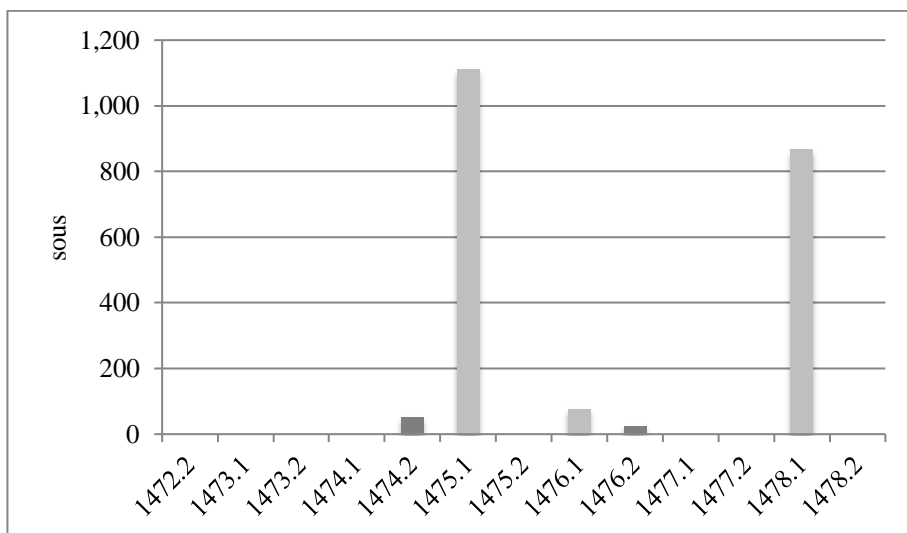
Gràfic 62. Ingressos de la pellisseria (1472-1479)

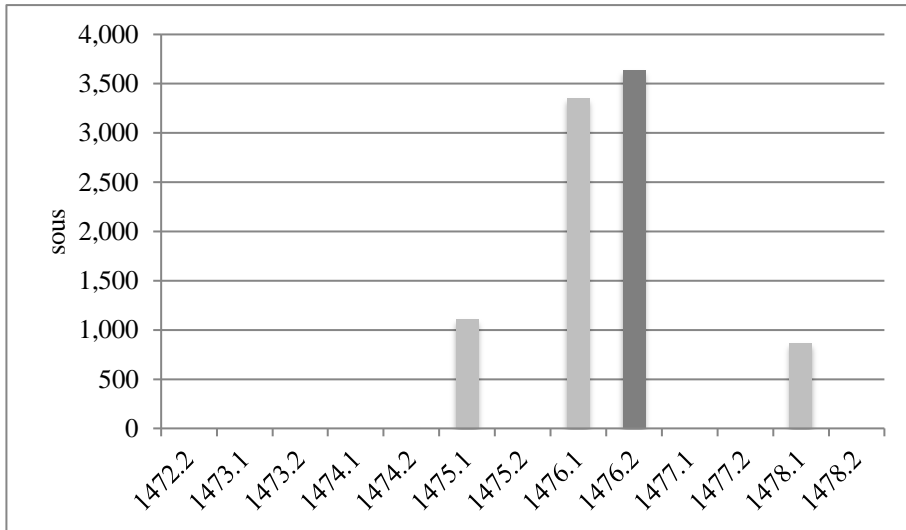
Gràfic 63. Ingressos de la pella (1472-1479)

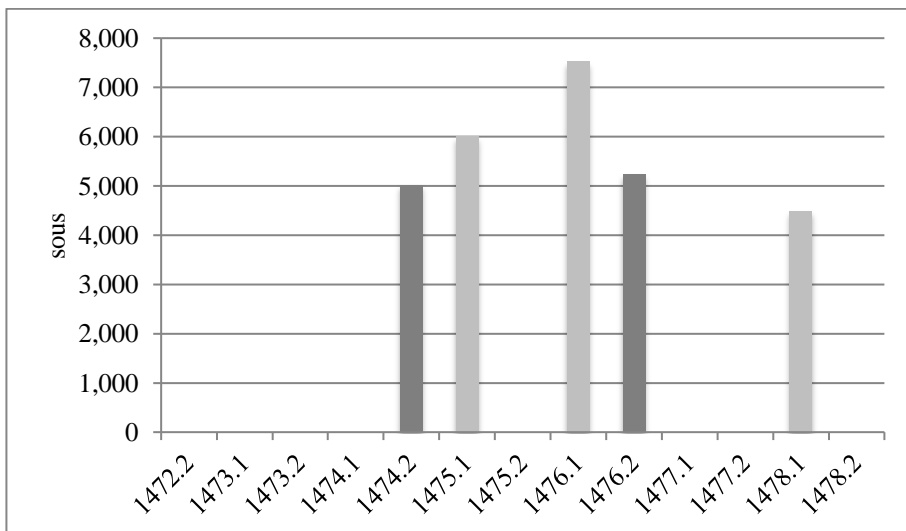
Gràfic 64. Ingressos de les armes (1472-1479)

Gràfic 65. Ingressos de la canemasseria (1472-1479)

Gràfic 66. Ingressos de la llenya (1472-1479)

Gràfic 67. Ingressos de les honors (1472-1479)

